РУССКАЯ
ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛІОТЕКА

ИЗДАВАЕМАЯ

АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОММИССІЕЮ

ТОМЪ ЧЕТВЕРТЫЙ

С.-ПЕТЕРБУРГЪ
ТИПОГРАФІЯ И ХРОМОЛИТОГРАФІЯ А. ТРАНШЕЛЯ
Стремянная, № 12
1878

РУССКАЯ

ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛІОТЕКА

РУССКАЯ
ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛІОТЕКА

ИЗДАВАЕМАЯ

АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОММИССІЕЮ

ТОМЪ ЧЕТВЕРТЫЙ

ПЕТЕРБУРГЪ—1878

ПАМЯТНИКИ
ПОЛЕМИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
въ
Западной Руси

КНИГА ПЕРВАЯ

ПЕТЕРБУРГЪ — 1878

Напечатано по распоряженію Археографической Коммиссіи Министерства
Народнаго Просвѣщенія.

Типографія и Хромолитографія А. Траншеля, Стремянная, 12.

Въ четвертомъ томѣ «Русской Исторической Библіотеки» помѣщены памятники полемической церковной литературы въ Западной Руси.

Памятники эти заключаются, большею частью, въ старопечатныхъ сочиненіяхъ, представляющихъ, помимо своего спеціальнаго интереса, не мало историческихъ фактовъ, а иногда даже и цѣлыхъ документовъ. Эти сочиненія, какъ старопечатныя, относящіяся преимущественно къ XVI и XVII столѣтіямъ, давно уже сдѣлались библіографическою рѣдкостью, иногда въ одномъ только экземплярѣ, ставящемъ ихъ на одинъ уровень съ рукописью, или оригиналомъ. Потому было признано не только полезнымъ, но и необходимымъ воспроизвести важнѣйшія и болѣе рѣдкія изъ этихъ старопечатныхъ полемическихъ сочиненій, присоединивъ къ нимъ также и рукописи того же содержанія, которыя отъ временъ давнопрошедшихъ остались по какимъ-либо обстоятельствамъ неизданными, напримѣръ, въ родѣ «Палинодіи» Захаріи Копыстенскаго, «Вопросовъ православнаго зъ папежникомъ», и т п.

Составъ выходящей нынѣ первой книги «Памятниковъ полемической литературы въ Западной Руси» слѣдующій:

1) **Дѣянія Виленскаго собора** (1509 года), созваннаго митрополитомъ Іосифомъ Солтаномъ, котораго Польско-католическіе и уніатскіе писатели обыкновенно называютъ «горячимъ католикомъ», между прочимъ, на основаніи «Дѣяній Виленскаго собора». Но Дѣянія соборныя не подтверждаютъ этого, а свидѣтельствуютъ лишь о правдивости митрополита Іосифа, который не считалъ совмѣстнымъ со своимъ высокимъ саномъ скрывать «нестроенія», начавшіяся въ Западно-Русской церкви еще въ началѣ XVI вѣка, но, по его словамъ, соревнуя апостолу Павлу, «всегды скрьбѣлъ и болѣлъ о справахъ церковныхъ», а особенно—«о непослушенствѣ епископскомъ», о чемъ указывается ниже, въ «Примѣчаніяхъ». «Дѣянія Виленскаго собора», печатавшіяся до этого дважды (помимо Львовскаго изданія 1614 года) съ неполныхъ и неисправныхъ рукописей, издаются нынѣ впервые въ полномъ текстѣ.

2) **Дѣянія Кіевскаго собора** 1640 года, по разсказу извѣстнаго отступника Касьяна Саковича, представляютъ единственно-полное извѣстіе объ этомъ соборѣ, подлинныя Дѣянія котораго до сихъ поръ еще не открыты.

Судя по ядовитымъ примѣчаніямъ Саковича, можно предполагать, что имъ изданы, хотя и въ его пересказѣ, дѣйствительныя постановленія этого собора.

3) **Діаріушъ Берестейскаго игумена Аѳанасія Филипповича**, казненнаго Поляками въ 1646 году и причтеннаго къ лику преподобныхъ, знакомитъ насъ съ довольно видною историческою личностью, хотя и нѣсколько восторженною. Изъ автобіографіи Филипповича видно, что онъ, по окончаніи наукъ «церковно-Русскихъ», служилъ въ разныхъ мѣстахъ и, между прочимъ, у гетмана Сапѣги «за инспектора Дмитровичу, якомусь царевичови Московскому, который, за вѣдомостю кроля Жигмонта Третего, въ опецѣ его (т. е. Сапѣги) былъ». По дѣлу этого «Дмитровича» игуменъ Аѳанасій былъ взятъ однажды въ тюрьму, имѣлъ разговоры съ Московскимъ посломъ; но, къ сожалѣнію, обо всемъ этомъ встрѣчаются въ «Діаріушѣ» одни намеки, и только разговоръ Филипповича съ Сапѣгою приведенъ нѣсколько подробнѣе. «Діаріушъ» Филипповича начинается съ описанія его хожденія въ Москву, къ царю Михаилу Ѳеодоровичу «за ялмужной» на Купятичскій монастырь. Между множествомъ любопытнѣйшихъ фактовъ и подробностей, касающихся положенія православныхъ обывателей Литвы и Польши, характеристики тогдашнихъ епископовъ,— Филипповичъ сообщаетъ также—о ксилографическомъ изображеніи лика Пресвятой Богородицы Купятичской, изданнаго «першій разъ зъ друку Кіевского» въ 1638 году.

4) «**Оборона Уніи**». Это сочиненіе написано Виленскимъ уніатскимъ архимандритомъ Львомъ Кревзою (Ржевускимъ, впослѣдствіи епископомъ Смоленскимъ) и напечатано въ 1617 году. Отвѣтъ со стороны православныхъ не заставилъ себя долго ждать. Это была знаменитая—

5) «**Палинодія или книга обороны каѳолической**», написанная въ 1621—1622 годахъ даровитымъ и ученымъ Кіевскимъ іеромонахомъ Захаріею Копыстенскимъ и нынѣ изданная по Синодальному списку, сличенному съ Толстовскимъ спискомъ, хранящимся въ Императорской Публичной Библіотекѣ, и со спискомъ Румянцевскаго Музея. Этотъ огромный и обстоятельный трудъ служитъ отвѣтомъ не одному только Кревзѣ, но и другимъ противоправославнымъ полемистамъ, начиная со Скарги. Слѣдуетъ удивляться, что столь превосходное, выходящее изъ ряда, сочиненіе не было издано тогда же, своевременно, а пролежало подъ спудомъ ровно 255 лѣтъ, хотя оно становится извѣстнымъ, по компиляціямъ и заимствованіямъ изъ него, уже съ половины XVII вѣка. Въ настоящее время Коммиссіею изданъ впервые полный текстъ «Палинодіи», отчетъ о которой, въ связи съ другими сочиненіями и изданіями Захаріи Копыстенскаго, помѣщенъ ниже, въ «Примѣчаніяхъ».

6) «**Посланія**», приписываемыя извѣстному старцу Артемію, сужденному на Стоглавомъ соборѣ, заточенному въ Соловецкій монастырь и бѣжавшему оттуда въ Литву,—изданы по списку, принадлежащему Московской Публичной Библіотекѣ. Несмотря на нѣкоторую утомительность и сухость, въ посланіяхъ, приписываемыхъ старцу Артемію, нерѣдко проглядываетъ теплое чувство, которое, по западно-Русскому выраженію, можетъ согрѣть «озяблыи серца». Но несомнѣнно то, что Артемій былъ замѣчательный проповѣдникъ,

и проповѣдь его имѣла громадныя послѣдствія для православныхъ Западно-Руссовъ. Вотъ свидѣтельство объ этомъ Копыстенскаго: «споспѣшествующу ему (Артемію) Господу, въ Литвѣ отъ ереси Аріанской и Лютеранской многихъ отвернулъ, и презъ него Богъ справилъ, же ся весь народъ Русскій въ Литвѣ въ ереси тыи не перевернулъ». Кромѣ того, въ посланіяхъ, приписываемыхъ старцу Артемію, не мало разсѣяно историческихъ чертъ, рисующихъ отношенія автора къ царю Ивану Грозному, князю Чорторыйскому, Симону Будному, Ивану Зарѣцкому, Евстафію Воловичу и къ другимъ лицамъ.

Послѣ текста, въ «Указателѣ», подъ именами вселенскихъ отцовъ и учителей Церкви, а также Византійскихъ писателей и другихъ авторовъ, сочиненіями которыхъ пользовались Захарія Копыстенскій и Левъ Кревза, собраны указанія на цитаты изъ этихъ твореній и сочиненій, для облегченія труда провѣрки этихъ цитатъ изслѣдователями отечественной церковной исторіи. Равнымъ образомъ, собраны всѣ указанія на цитаты изъ Священнаго Писанія и расположены по книгамъ, въ порядкѣ главъ и стиховъ; пользуясь этими указаніями, можно ознакомиться съ образчиками церковно-Славянскаго библейскаго текста, бывшаго въ употребленіи въ Западной Руси въ XVI и XVII вѣкахъ; въ указателѣ рѣченій этотъ текстъ напечатанъ Славянскимъ шрифтомъ, съ разрядкою, а теперь употребляемый нашею Церковью — безъ разрядки, причемъ, какъ въ томъ, такъ и въ другомъ случаѣ, приведенъ и Западно-Русскій переводъ библейскаго слова. Малопонятныя, или имѣющія иное значеніе Западно-Русскія слова введены въ «Указатель» и объяснены.

За «Указателемъ» помѣщены «Примѣчанія».

Четвертый томъ «Русской Исторической Библіотеки» составленъ и изданъ подъ редакціею Члена Коммиссіи, Петра Гильтебрандта.

Оглавленіе.

РУССКАЯ
ИСТОРИЧЕСКАЯ БИБЛІОТЕКА.

СОБОРЪ,

ВЪ БОГОСПАСАЕМОМЪ ГРАДѢ ВІЛЬНИ БЫВШІЙ.

Іосифъ, милостію Божіею и Пречистое Его Матере, архіепископъ, митрополитъ отъ святѣйшое митрополіи Кіевъское и всея Руси.

Всяко даяніе благо и въсякъ даръ съвръшенъ, свыше исходя отъ Отца свѣтомъ. Преблагый Богъ нашъ, иже вся творитъ промышленіемъ нашому спасенію и, по невѣдомымъ судбамъ Его и по всему устроенію и ухищренію пресвятого Его и пречистаго Духа, все въ устроенную вещъ уводя, достойныя и дарованныя Его силы святительскія, якоже надежу имамы, еже и намъ реченное отъ Святителя [1]) нашего Бога: «дрьзайте, Азъ побѣдихъ міръ». Богу тако изволившу, достиже до мене нынѣ тотъ престолъ, имуща пастыря и учителя, богоспасаемое митрополіи Кіевъское и всея Руси. Вньже день я, недостойный, въспріяхъ пасти церковь Божію, пророческимъ послѣдующе глаголомъ, апостолскимъ же повинующеся ученіемъ и Святыхъ Отецъ зряженіемъ, повиновеніе имамы всяко преслушание и преступленіе закона нашое православное вѣры христіанское отсѣкати, утвержати же и исправляти, по древнему обычаю божественныя церкви уставы. Нынѣ убо многа видѣхъ видѣніемъ и слышахъ слышаніемъ неисправленіе и безъчиніе священническое: ово вѣданіемъ, ово же невѣданіемъ. Тѣмъ же, иже невѣданіемъ, прочее Богъ да съхранитъ, а грѣхъ да проститъ. А еже вѣданіемъ, и до насъ достиже, и преже насъ, и при насъ бѣ, подобаетъ намъ тое исправляти и очищати по правиломъ Святыхъ, якоже вселеньскій учитель Павелъ глаголетъ: «истинну глаголю о Христѣ, не лжу, послушествующи ми съвѣсти моей Духомъ Святымъ, яко скрьбь ми естъ велика и непрестающая болѣзнь сердцу моему». И намъ, духовнымъ, ревнуючи апостолу Павлу, годно всегды скрьбѣти и болѣти о справахъ церковныхъ, абыхмо держали по правиломъ Святыхъ, якоже тъйже апо-

[1]) У Григоровича: «Спасителя».

*

столъ пишетъ: «бодръствуйте, стойте въ вѣрѣ, мужайтеся, утвръждайтеся, вся вамъ съ любовію да бываутъ» [2]). Христосъ Богъ да просвѣтитъ и въразумитъ насъ: никакоже отеческыя заповѣди преступати намъ, оставльше Божіа правила, самовольному ученію послѣдовати, якоже сице умножися нинѣ въ насъ. Кий убо прибытокъ собѣ наслѣдовахомъ за преумноженіе грѣхъ нашихъ? Не разсѣя ли насъ Богъ по лицу всея земля? Плѣненіемъ поганыхъ разведени сутъ сынове и дъщери наши въ многыя страны поморьскыя. Не взяты ли быша грады наши? Не падоша ли силніи князи наши остріемъ меча? Не запустѣша ли святыя Божіа церкви? Не томими ли есмо на всякъ день отъ безъбожныхъ поганыхъ Агарянъ? Сия вся бываютъ намъ, понеже не по правиломъ святыхъ апостолъ и не по заповѣдемъ святыхъ и преподобныхъ отецъ нашихъ ходимъ.

Сего ради мы, милостію Божіею, Іосифъ, архіепископъ, митрополитъ Кіевъскій и всея Руси, и съ преподобными епископы богоспасаемыхъ градовъ (Володімерьскій и Берестейскій Васіанъ, Смоленьскій Варсоноѳей, Луцкій и Острозъскій Кѵріллъ, Полоцкій и Витебъскій Евѳѵмей, Туровъскій и Пиньскій Арсеній, Перемышльскій Антоней, Холмъскій Ѳіларетъ) и пречестныхъ обителей архімандріти (Печерьское Кіевъское великое Лавры Іона, Пречистое Богоматери Благовѣщеніа патріаршеское обители игуменъ Паѳнотей, Троецкій Изосима, Лаврашевъскій Арсеній, Троецкій исъ Слуцка Іосифъ, зъ Мѣньска Възнесеньскій Сергей, Святого Міхаила Городецкій съ Полоцка Антоней) и честніи игумени (Троцкій Пречистое Богоматери Сімонъ, исъ Смоленьска Святого Духа Аѳанасей, съ Полоцка Святого Іоанна на Островѣ Евѳѵмей, а Святого Петра Алексей, зъ Гольшанъ Святого Ніколы Іона, зъ Лоска Святого Ніколы Геронтей) и богобоязниви священици (протопопъ Віленьскій Матѳей, протопопъ Новгородьскій Іаковъ, протопопъ Городеньскій Антѵпа, протопопъ Слуцкій Ѳеодоръ, протопопъ Марковьскій Лукіанъ, протопопъ Слонимьскій Козма, протопопъ Волковыйскій Ѳеодоръ), и съ инѣми ту будущими честными священники съборъ вчинихомъ у богоспасаемомъ градѣ Вильни. При дръжавѣ господаря великого короля Жикгимонта, въ лѣто 7017, мѣсяца Декемъвріа два-десять пятого [3]), о Рождествѣ Христовѣ, індікта три-на-десятого, о церковныхъ вещехъ и о исправленіи дѣлъ духовныхъ.

О СТАДѢ ПАСТЫРЬСТВА ХРИСТОВЫХЪ СЛОВЕСНЫХЪ ОВЕЦЪ.

Напрьвѣй обысканіе вчинихомъ о стадѣ пастырьства нашого, еже не по закону нашому Греческому ходящихъ и отеческаго преданіа презирающихъ и заповѣди преступающихъ; якоже нѣцыи и въ нашомъ законѣ, славы ради мірскыя и властельства, еще живу сущу епископу и здраву, прежде преставленіа его, на тое епископъство подъкупаютъся и берутъ, безъ съвѣта и воли митрополіи и епископовъ и безъ осмотрѣніа и събраніа князей и пановъ нашого закону Греческого. Таковымъ, по правилъному преданію, завѣщаемъ и възбраняемъ: подъ живыми епископы и архімандріты и священникы, не подъкупатися никому на

---

[2]) Нѣкоторыя особенности правописанія подлинника отмѣчены курсивными буквами.

[3]) На полѣ поставлено к҃є.

божественныя престолы, безъ съвѣта-воли митрополіего, якоже изъ начала наша съборная великая церковъ, премудрость Божіа, святыя Софіа, предръжитъ. Аще ли хто самоволіемъ своимъ на таковое дѣло дрьзнетъ—архімандрітъ, или игуменъ, или·священникъ, или мірскій человѣкъ — таковіи да въспріймутъ на ся неблагословеніе и церковное отлученіе, донелѣже покаутъся и престанутъ. Аще ли ни, тогда понесутъ клятву. Къ симъ же еще таковыхъ на епіскопъство и на всякій священническій санъ никакоже не поставляти намъ. Аще ли хто зъ насъ, епіскоповъ, въсхощетъ дрьзнути таковаго безъчинника съвръшати у священъство, тотъ самъ своего сана лишенъ будетъ.

О СТАВЛЕНИИ ПОПОВЪ.

А о ставленики у священъство о томъ заповѣдь покладаемъ: архіепископу и епископомъ съ чюжихъ епископей дьяковъ, безъ повеленое грамоты его, епископа, на священъство ихъ никакоже не ставити и отпустныхъ листовъ у ставленыя листы не писати намъ: отпустныя листы не писати особно достойнымъ іерейства, по древнему обычаю.

О ПОСТАВЛЕНИИ ДОСТОЙНЫХЪ У СВЯЩЕНЪСТВО.

О поставленіи епископовъ и священниковъ, достойныхъ къ священъству, съ обысканіемъ винъ, по свѣдительству и по порученію отца духовного. Аще будетъ чистъ отъ всѣхъ винъ недостойныхъ, такого намъ и по насъ будучимъ епископомъ ставити у епископы и въ всякій степень священъства, а недостойныхъ никакоже не ставити. Аще и господаръ присылати будетъ за недостойнымъ, намъ всѣмъ зъ митрополітомъ до господаря пойти и недостоинъство того объявити, и никакоже дрьзнути имамы его поставити.

О УТАЕННѢЙ СЪВѢСТИ.

Аще ли который епіскопъ или священникъ, утаивъ свою съвѣсть винную отъ отца своего духовного, въспріиметъ святительство или священъство, напотомъ таковаго обличивши отлучити отъ божественное службы.

О НЕПОСЛУШНИКОХЪ.

Такоже и о непослушникохъ. Нѣкоторыи непослушници уставы закона, священници и міръскіи людие, въпадши въ нѣкоторыи духовныи вещи, отъ своего архіепископа или епископа въ неблагословеніи церковномъ буда, отходятъ въ иныи епископіи и тамо священъствуутъ и благословеніе приемлютъ. Ино о таковыхъ заповѣдь нашу покладаемъ по правиломъ: въ митрополіи и по всѣмъ епископіамъ таковыхъ възыскивати и осмотряти и, безъ его, епископа, вѣданіа, никакоже дрьзнути его благословити и до церквей Божіихъ пустити. А священника, безъ отпустное грамоты его, епископа, ни одному зъ насъ у свой предѣлъ не пріймати. А грамота отпустная маетъ быти изъявлена отъ писаніа даты листа и прехожени его мѣсяць, чотыри недѣли. А тую отпустную грамоту маетъ епископъ въ себе заховати, а если тому священнику не сподобается у его предѣле жити, тогды вже тотъ епископъ маетъ свою грамоту отпустную ему дати въ иный предѣлъ.

О ПОПЕХЪ НЕИМУЩИХЪ ЖЕНЪ.

Такожде, съвъкупльшеся единоумно и единодушно, о семъ смотрѣхомъ: о іереохъ, мірьскихъ служителехъ церковныхъ, што, не имуще законна брака, священъствуютъ, а нѣкоторіи и наложници маутъ. Ино, по правилному завѣщанію вселеньского шестого събора, повелѣваетъ діакону и священнику цѣлу быти съжитію законъному браку. Аще ли же ни, таковіи да не священъствуутъ. Всякій же священникъ, прилѣпляяся другой женѣ или наложници, да уже не священъствуетъ. И святый Василій Кесарійскій о томъ же свѣдительствуетъ: «Съвъкупляася не съ законною женою, да не священъствуетъ». И ина многа правила о томъ възбранишя. А и царьскіи заповѣди повелѣваутъ: «аще священникъ не имаетъ жены своее законного брака, святителю подобаетъ таковаго отъ сана отлучити и въ мірьскіа люди увести». Якоже и нинѣ вселеньскаа великаа Константінопольскаа церковъ держитъ: вси тамо сущіи священници, не имуще женъ, не священъствуутъ, или въ мнишескій чинъ да идутъ, и тогда священъствуутъ, аще ли ни, тогда къ простой чади причитаутъся. Сице же и по инымъ странамъ нашого православного христіанъства съдръжатъ. Мы же не вѣмы, откуду сіа гнилость и смрадъ въ насъ обрѣтеся. За таковое же великое прегрѣшеніе Христосъ Богъ нашъ казни попущаетъ на насъ, наказуючи насъ, да быхомъ богомръзъское служеніе отъ церкви отринули. Простецъ съгрѣшивъ за свою душу токмо отвѣтъ дасть Богу, а попъ съгрѣшивъ многи съблазнитъ человеки. Мы [4]) же, послѣдующе апостольскому ученію и заповѣдемъ Св. Отецъ, попомъ и діакономъ, неимущимъ женъ своихъ, не повелѣваемъ священъствовати въ всемъ предѣлѣ митрополіи Кіевъское и Галицкое и всея Руси. Луче бо единъ, служа божественную [5]) службу, нежели тисяща безаконникъ. Аще ли митрополитъ или которій епископъ зъ насъ и по насъ будучій хотѣли бы сіе наше съборное уставленіе зрушити и священникомъ, неимущимъ женъ, дозволити священъствовати, таковый самъ своего сана лишенъ будетъ, а господинъ нашъ и владыка митрополітъ Кіевъскій и всея Руси, кvръ Іосифъ, и по немъ будучіи, таковаго епіскопа моцне [6]) маетъ отъ престола извреци. Аще ли митрополітъ сіе уставленіе наше преступитъ, мы, вси епископи, съборнѣ съвъкупльшеся, того маемъ отъ сана отлучити. Аще ли хто отъ мірянъ явитъся противяся и непокаряася сему правилу, тіи съборнѣ отъ всѣхъ насъ отлучени будутъ. Аще ли по первомъ и второмъ наказаніи не покаутся, тогда проклятію предани да будутъ.

О ОТНИМАНІИ ЦЕРКВЕЙ.

А отъ игуменовъ и священниковъ церквей намъ не отнимати, безъ винъ преступленіа заповѣдныхъ, еже въ херотоніи [7]) объявленни сутъ. Аще ли священникъ начнетъ домъ свой держати въ небреженіи, безъчинно, или церковное хвалы, божественное службы не будетъ полнити по уставу, или упиватися начнетъ, по правилному завѣщанію, въ та-

[4]) Отсюда и вплоть до конца статьи у Григоровича пропущено.
[5]) У Евгенія „Господскую.“
[6]) У Евгенія „слушне.“ [7]) На полѣ *и*, т. е. *хи*ротоніи.

кового безъчинника маемъ церковъ отняти и отлучити его на время. Аще ли не престанетъ таковаго безъчиніа творя, тогды намъ съборнѣ зъ нашимъ крылосомъ [8]), съ священноиноки и съ попы, таковому безъчиннику не велѣти священъствовати.

О священникохъ князъскихъ и паньскихъ.

А по которымъ мѣстомъ церкви нашого православіа, паствы и благословеніа — князи и панове, сынове нашого смѣреніа, подаутъ у своихъ имѣньехъ. Ино которого коли мы священника къ которому престолу съвръшимъ, або съвершеного благословимъ пѣти и потвердимъ листомъ нашимъ,—у того вже священника князѣ и панове никако црькви не маютъ отняти до его живота, безъ нашого вѣдома святительского. А если которій священникъ въ чомъ провинитъ, ино имъ тую вину узъявити намъ своимъ писаніемъ, а намъ съборнѣ того обыскати; и аще достоинъ будетъ отлученіа, тогды мы маемъ его отъ церкви отдалити, и иному церковъ подати нашимъ благословеніемъ. А княземъ и паномъ самѣмъ у поповъ црьквей не отнимати. Аще ли князь или бояринъ у священника црьковъ отойметъ, безъ его вины и безъ вѣданья святительского, намъ къ той церкви священника другого не давати, поки ся тому справедливость станетъ.

О црьквахъ, которіи будутъ стояти безъ священниковъ и безъ пѣтья.

А который князь или бояринъ у своихъ имѣньехъ црьковъ будетъ держати въ небреженіи безъ священника три мѣсяцѣ, дванадцать недѣль, ино намъ отъ себе попа къ той црькви послати, для хвалы Божеи и исправленіа вѣры православныхъ христіанъ, живыхъ и мертвыхъ.

Аще князь или бояринъ отъ церкви что отойметъ.

Аще князь или бояринъ отойметъ церьковное имѣніе или иное што церковное, правомъ не зыскавши, или што будетъ съ права къ церкви присужено у чіемъ ли предѣ*ле* буди, намъ того листомъ нашимъ съ благословеніемъ обослати, штобы церковное церкви Божіей отдалъ и очистилъ. А которое дѣло будетъ мѣти до церковного имѣнья, и онъ нехай правомъ поискиваетъ передъ митрополітомъ. Аще ли листа нашого и благословеніа не будетъ послушонъ, намъ на таковогo отлученіе церковное послати. Аще ли которіи сынове нашого смиреніа, въ чіемъ ли предѣ*ле* буди, сему нашому законоположеному уставу противитися учнутъ, тіи отъ всѣхъ насъ съборне отлучени да будутъ.

О отлученіи сана.

А который священникъ, по повелѣнію князя или боярина, учнетъ въ церкви священъствовати безъ нашого благословеніа, таковый попъ, по правиломъ, да будетъ чюжь своего сана.

О отходящихъ черньцохъ.

Такъже и о священноиноцехъ и о мнихохъ, рекше, о черньцохъ, которыи зъ монастырей исходятъ безъ воли и

8) На полѣ *лир*, т. е. *клир*осомъ.

отпустное грамоты игуменъское. Ино и о томъ заповѣдь положихомъ: священноиноци и калугери, мниси зъ манастырей своихъ, безъ воли игуменъское, никакоже да не исходятъ, и безъ отпустное грамоты его нигдѣ ихъ да не прійма*у*тъ, и не священъству*у*тъ безъ благословеніа святительского.

О БОЖЕСТВЕННЫИ ПРАВИЛА [9]).

Правилъ божественныхъ мірьскимъ людемъ не подобаетъ въ себе держати, занеже, держаще ихъ, мірьскіи люди нѣвкоторыхъ (sic) дѣлехъ законъ презира*у*тъ и пастырей своихъ преслушаютъся. Ино таковыи, по святому апостолу глаголющу: «сами *со*бѣ законъ бываютъ». Сице же мы не повелѣваемъ отъ мірьскихъ людей правилъ божественныхъ никому въ себе мѣти. Аще ли хто будетъ ихъ держати, таковыи да будутъ въ отлученіи церковномъ, донелѣже ихъ оставятъ.

О НЕПОСЛУШЕНСТВѢ ЕПИСКОПЪСКОМЪ.

Нѣкоторыи епіскопи, не хотяще великой Божей церкви повиноватися и послушаніа къ ней имѣти и у утврьъжденій православныя вѣр*и* закона нашего съ нами въ едино съвѣщаніе на съборъ збиратися и о паствинѣ своей Христовыхъ словесныхъ овецъ попеченіе имѣти,—и мірьски д*е*и и справы на себе берутъ, и тыми дѣлы отмовляютъся. Сицевымъ же, кромѣ нѣкоторі*а* великі*а* нужд*а*, по правильному завѣщанію и преданію завѣщаемъ: безъ всякого прекословіа на съборъ въсѣмъ збиратися, по св. апостолу Павлу, глаголющему: «на што есмы звани, въ томъ да пребываемъ», а по пророку, глаголющему: «кръвь погибшихъ отъ рукъ пастырей възыщу». Аще хто, мірьскихъ ради дѣлъ и справъ, отъ священъныхъ съборъ удалятися будутъ и паствину свою презирати и о ней попеченія не имѣти, мы же о сицевыхъ да будемъ безъотвѣтни предъ Богомъ. И тежъ на которіи и иныи дѣла о законѣ нашемъ разъсуждали есмо съ въсѣмъ нашимъ освященымъ съборомъ, которіижъ подъ нужд*е*ю въ нынѣшн*а* времена на насъ приход*я*тъ нѣкоторіи разъвращені*а* и отъ закона нашого преступлені*а*. Ино таковыи дѣла по разъсужденію да справуютъ епископи, и велика*а* Божіи церкви по святыхъ апостолъ и божественныхъ отецъ преданію съ всякимъ дрьзновеніемъ непостыднымъ.

О ТВРЪДОСТИ УСТАВЛЕНІА.

Аще ли отъ господаря или отъ которихъ вельможъ и властелей у сихъ предъреченъныхъ дѣлехъ, нами съборнѣ положеныхъ и записаныхъ, хотя въ единой изъ нихъ, до митрополіта или до епископа присыланіе будетъ — сію заповѣдь, по правиламъ святымъ нами утврьженую, хотя зрушити и ихъ волю вчинити—намъ ни единому на то не дрьзнути никакоже. Всѣмъ намъ зъ*е*хатися до митрополіта, безъ всякого вымовенья и замешканья, кажъный подъ своимъ накладомъ и шкодою, и о томъ господарю чоломъ бити и непокол*ѣ*блемо стояти, абы, Богомъ и святыми Его апостолы и преподобными отци правилы святыми положеный и утврьженый, законъ нашое православное вѣры хри-

[9]) У Григоровича вся эта статья опущена.

стіанъское не былъ порушонъ. Сия же вся, по правильному завѣщанію, съборнѣ вси единоумно и единодушно положихомъ и записахомъ и печатьми нашими утвръдихомъ, яко да сия вся дѣла намъ и по насъ будучимъ митрополітомъ и епископомъ брещи и дръжати намъ то непорушно. Аще ли хто зъ насъ или по насъ будучіи пастыри церковныи сію заповѣдь положеную и утвръженую своимъ нераденіемъ или скупостію усхотятъ преступити и о томъ не пострадати, тіи да будутъ сана своего лишени.

—

Писаны же быша сия правила священного събора у богоспасаемомъ преслувущомъ градѣ Вільни, лѣта текущого седмое тысящи седмоенадесять, мѣсяца генвара 18 дня, індіктіона 13.

Сѣй съборъ на паргамінѣ писмомъ стародавнымъ, якоже зде слово въ слово имаши, естъ писанъ. У него же печатей завѣшеныхъ осмъ: митрополітова и епископъскые.

СВЯТОГО СЪБОРА ПОМѢСТНАГО ИЖЕ ВЪ САРДАКІИ, СИРѢЧЪ ВЪ СРЕДЦИ [10]).

Правило 2.

Аще кто таковъ обрящетъся неистовъ или дръзъ, яко о таковѣхъ мнѣти [11]), кому приноситъ [12]) отреченіе извѣстующа отъ множества себе приносити писания. Явѣ естъ малымъ нѣкимъ възмощи, мздою и цѣною наятымъ и растлѣннымъ бывшимъ (иже чистыя съвѣсти неимущимъ) на церковъ въстаати, аки бы просящимъ о него имѣти и за епископа. Отнюдь убо лукодѣйства [13]) и козни таковыя, казнити мня [14]) требѣ быти, да ни единому же таковому ни же на кончинѣ съ простыми общеніа сподобитися.

Тлъкованіе.

Аще который епископъ въ толико шатаніе и неистовъство пришедъ и дръзнетъ просити — прейти отъ града въ градъ, глаголя, яко «хотятъ мене людіе града того», и оттуду ввемъ грамоту, показуетъ написанное къ нему отъ всѣхъ гражданъ моленіе, якоже да бы имъ былъ епископъ; еже явѣ естъ яко смышленіемъ и хитростію таковое бысть, мало нѣкихъ мъздою и честію възмогъ привлещи къ себѣ, да въ цръкви ставше мольбу сътворятъ, глаголюще велегласно, просяще ихъ имѣти того епископа. Такого убо яко зѣло смѣвша и таковое сътворша и познана бывшая въ томъ, вельми сѣй святый съборъ осуди. Отрече бо тому ни въ исходѣ отъ житіа достойну быти причащеніа и назнаменай странно бо се и страшно естъ; еже ни въ исходѣ житіа не сподобитися причащеніа, егоже не обрящеши въ всѣхъ правилѣхъ написана о инѣхъ ни о кыихъ же грѣсѣхъ такова запрещения.

Издано по старопечатному экземпляру, хранящемуся въ Императорской Публичной Библіотекѣ.

---

[10]) Это приложеніе опущено у Евгенія и у Григоровича. [11]) На полѣ: възнепщева, т. е. вмѣсто *мнѣти — възнепщевати*. [12]) На полѣ *и*, т. е. приносит*и*. [13]) На полѣ *аво*, т. е. лук*аво*дѣйства. [14]) На полѣ: *непщую*.

КІЕВСКІЙ СОБОРЪ 1640 ГОДА, ПО РАЗСКАЗУ САКОВИЧА.

Sobor Kiiowski schismaticki,

przez oyca Piotra Mohiłe złożony y odprawowany roku 1640, począwszy od dnia 8 Septembra aż do dnia 18.

W ktorym iż wielkie absurda y przećiwnośći wierze świętey katholickiey znayduią się, przeto czułośćią pasterską y staraniem jaśniewielmożnego jego mći x. Andrzeia Gembickiego, biskupa Łuckiego, na przestrogę Rusi nie w uniey będącey, żeby wiedźiała iakiego pasterza naśladuie: ktory ieśli sam nie wie, iako wierzy, a iakoż ich może prawdźiwey wiary nauczać?

Z Ruskiego na Polski ięzyk *) przełożony. W Warszawie roku Panskiego 1641 Septembra dnia 20. «Cœcus cœcum ducens, ambo in foucam cadunt». Matth: 15.

Кіевскій схизматическій соборъ,

созванный отцомъ Петромъ Могилой и происходившій въ 1640 году, съ 8 и до 18 сентября.

Такъ какъ въ немъ находятся большія нелѣпости и противорѣчія святой вѣрѣ католической, то, благодаря пастырской заботливости и старанью ясновельможнаго ксендза Андрея Гембицкаго, Луцкаго бискупа, этотъ „Соборъ" переведенъ съ Русскаго языка на Польскій, въ предостереженіе православной Руси, чтобы она знала, за какимъ пастыремъ идетъ: если этотъ пастырь самъ не знаетъ того, какъ и что онъ исповѣдуетъ, то какой же истинной вѣрѣ онъ можетъ научать?

[Печатано] въ Варшавѣ, лѣта отъ Рождества Христова 1641, сентября 20-го. «Слѣпецъ же слѣпца аще водитъ, оба въ яму впадутъ», Матѳ., гл. 15, ст. 14.

Do czytelnika.

Z wielu miar rozumieiąc, łaskawy czytelniku, rzecz potrzebną bydź: ten Synod Schismaticki, tak dla Rusi, przy

Къ читателю.

Благосклонный читатель! По многимъ причинамъ признается за необходимость издать въ свѣтъ этотъ схизматическій

---

*) «przez Kassiana Sakowicza»—прибавлено во второмъ изданіи (Краковъ, 1642), которое одною только этою вставкою отличается отъ перваго (Варшава, 1641), а также еще тѣмъ, что примѣчанія на поляхъ набраны не готическимъ, а латинскимъ шрифтомъ.

schismie się opponiuącey, iako y dla samych katholikow, z druku na świat wydać: dla Rusi, aby widźiała y wiedźiała, za iakimi pasterzami się udaie, ktorzy y sami nie wiedzą, iako wierzą (bo quot popones, tot fides u schismatikow) y paraphian swoich pogotowiu prawdziwych dogmat o wierze nie nauczą. Boć to zaprawdę gruby błąd u schismatickich metropolitow, władykow y popow dotąd niewiedźieć o formie eucharistiey! y appellatię o tym, iako też y o duszach świętych, ieśli są w niebie czyli w ziemnym raiu, y o inszych do patryarchy Carygrodzkiego Turkogreczyna [1]) podnośić. A iakożeśćie dotąd panowie władykowie y popowie schismaticcy sacramentum eucharistiey poświęcali? gdyśćie o formie, quæ dat esse rei, niewiedzieli? Co ieśli forma wasza wątpliwa y niepiewna była, tedy y sakrament wątpliwy, zatym y wiara niepiewna. (Przynamniey z kśiążki o 7 sakramentach, od oyca Puzyny władyki wydaney, o formie eucharistiey po katholicku napisaney, mogliśćie się nauczyć). Katholikom, też tak duchownemu iako y swietskiemu stanowi, a w glowach naywyższey zwierzchnośći w panstwie naszym należałoby w to weyźrzeć y pytać się: cuius consensu oćiec Mohiła od patriarchy Turkogreczyna tytuł nowy exarchi S. Thronu Konstantinopolskiego [2]), iako się pisze, także kapelusz kardinalski na się zaciągnął. A teraz ieszcze nowy tytuł sobie xiężęcy przypisuie a. 1641 [3]). A nie tylko sam oćiec Mohiła rellatię do patriarchy, od Turka podanego, czyni, ale y wszytkie bractwa schismatickie w panstwie naszym, wyimuiąc ie z jurisdikcyey

[1]) На полѣ: Graeca fide mercari, coś niepewnego znaczy. «Et Cretenses semper mendaces», ieszcze to Paweł ś. nazywał.

[2]) На полѣ: Raczey Kalwinskiego.

[3]) На полѣ: In lib: «Sol post occasum oriens».

Соборъ, какъ для Руси, ратоборствующей за свою схизму, такъ и для самихъ католиковъ: для Руси, чтобы она видѣла и знала, за какими пастырями идетъ, которые и сами не знаютъ, ка̀къ и что̀ они исповѣдуютъ (ибо сколько поповъ у схизматиковъ, столько и вѣръ) и не научатъ прихожанъ своихъ сколько-нибудь истиннымъ догматамъ вѣры. И дѣйствительно: развѣ это не громадное заблужденіе, что схизматическіе митрополиты, владыки и попы доселѣ не знаютъ, что̀ такое «форма евхаристіи» и отсылаютъ за справкою объ этомъ, а равно и по вопросу о томъ, находятся ли души святыхъ на небѣ, или въ земномъ раѣ, и о прочемъ, къ Цареградскому патріарху, Турко-Гречину [1])! А какъ же вы, господа владыки и попы схизматическіе, доселѣ совершали таинство евхаристіи, когда не вѣдали о формѣ таинства, которая даетъ ему силу? А что если ваша форма была сомнительная и неистинная, тогда и таинство сомнительно, и вѣра неистинная (хотя изъ книжки о 7-ми таинствахъ, изданной отцомъ - владыкою Пузиной, вы могли бы научиться формѣ евхаристіи, католически изложенной)! Католикамъ духовнаго и свѣтскаго званія и, главнѣе, высшему правительству въ нашемъ государствѣ слѣдовало бы всмотрѣться въ это и спросить: съ чьего согласія отецъ Могила принялъ отъ патріарха Турко - Гречина новый титулъ экзарха св. престола Константинопольскаго [2]) и возложилъ на себя кардинальскую шапку. А теперь, въ 1641 году, новый еще титулъ княжескій себѣ приписываетъ [3]). И не только самъ отецъ

[1]) «Покупать греческую вѣру» — означаетъ нѣчто неистинное. «Критяне присно лживи», говорилъ еще св. Апостолъ Павелъ (Посл. къ Титу, гл. 1, ст. 12).

[2]) Лучше сказать: Кальвинскаго.

[3]) Въ книгѣ: «Sol post occasum oriens».

władykow, temuż patriarsze poddaie. Zkąd iakie periculum oyczyznie może urość, łatwie każdy może uważyć, gdyż się te głosy często od bratczykow schismatyckich noszą, zwłaszcza à rudi plebe: «że wolelibysmy pod Turczynem bydź, niżli pod posłuszeństwem papieskim». Zgoła te bractwa mera sunt conuenticula, et olim mogą bydź nociua Reipublicæ. Nie dopuściłby tego cesarz Turecki, aby krol Polski w panstwie iego stanowił bractwa iakie y niemi rządził. A czemuż krol Polski ma pozwalać w swoim panstwie Turkogreckiemu patriarsze bractwa fundować y niemi rządzić? Mogło się więcey o tym napisać, ale y czas niedopuścił, y veritatis breuis et simplex narratio. Iednak o inszych absurdach Grekoruskich insza książka będzie.

Vale.

Początek soboru Kijowskiego schismatickiego, roku 1640, Septemb. 8.

Za łaską Bożą szczęśliwie zaczął się sobor w cerkwi S. Sophiey. Po służbie Bożey nagotowano stołki, y z regestru sadzano. Po prawey stronie iego mć oćiec metropolita zasiadł. Oćiec Izaki [4]), episkop Łucki, po drugiey stronie. Oćiec Awrami, episkop, na mieyscu episkopa Lwowskiego. Podle niego Pankraty Hrydicz na mieyscu episkopa Przemyskiego. A podle lewego choru oćiec Sophroni

[4]) На полѣ: Ociec Puzyna iż nie był na tym zborzysku, bo nań nie zezwalał, dla tegoż go niepołożono episkopem Łuckim.

Могила сносится съ постановленнымъ Турецкою властью патріархомъ, но и всѣ схизматическія братства въ государствѣ нашемъ, изъявъ ихъ изъ власти мѣстныхъ владыкъ, подчинилъ тому же патріарху. А какая отсюда можетъ произойти опасность для отечества, каждый легко можетъ усмотрѣть, такъ какъ часто раздаются голоса схизматическихъ братчиковъ, а особенно простаго народа: «мы желали бы быть лучше подъ Турчиномъ, нежели подъ властью папы». Вообще, эти братства суть чисто скопища и когда либо нанесутъ вредъ республикѣ. Не позволилъ бы Турецкій царь, чтобы въ его государствѣ король Польскій учреждалъ какія-то братства и ими управлялъ. Такъ къ чему же королю Польскому позволять, чтобы въ его государствѣ Турко-Греческій патріархъ основывалъ братства и ими управлялъ? Объ этомъ можно было бы больше написать, но и время не позволило, и ясная истина, и несложное обстоятельство. Впрочемъ, о другихъ Греко-Русскихъ нелѣпостяхъ будетъ другая книжка.

Прости.

Начало Кіевскаго схизматическаго собора, 1640 года, 8 сентября.

Милостію Божіею, соборъ благополучно открылся въ Софійской церкви. По окончаніи службы, были поставлены стулья, на которыхъ размѣстились по списку. По правую руку сѣлъ его милость митрополитъ; Исаакій, Луцкій [4]) епископъ, по другую сторону; о. Авраамій, епископъ, на мѣстѣ епископа Львовскаго; подлѣ него Панкратій Гридичъ на мѣстѣ епископа Перемышль-

[4]) О. Пузина не былъ на этомъ сборищѣ, такъ какъ не соглашался на него; потому онъ и не названъ епископомъ Луцкимъ.

Czyżewski na mieyscu Mśćisławskiego episkopa Kossowa. A za nim archimandryta Słucki Samuel Szycik. A od prawego choru, podle Pankratia, oćiec Izaia, ihumen Nikolski. A po nich porządnie ihumeni, protopopowie y popi zasiedli koło porządnie według zwyczaiu. Iego mć oćiec metropolita uczynił długą mowę o przygotowaniu się o synodu należnym. A po dokończeniu mowy iego mći, mieli mowę władykowe do oyca metropolity, dziękuiąc mu za taką czułość pasterską. Potym obrali marszałka Samuela Szycika archimandrytę Słuckiego, ktory, zasiadszy swoie mieysce, przykazał wszytkiemu soborowi, aby się w trzeźwośći zachowali [5]) y godziny naznaczoney soboru pilnowali.

Nazaiutrz po służbie Bożey ranney, kazanie uczynił oćiec Oxenowicz, rektor szkoł Kiiowskich, gdzie dawał wywody synodow wszytkich, w ktorych wiekach, y za kogo, y o czym były, y co na ktorym synodzie stanęło. Ukazał potym potrzebę gwałtowną teraznieyszego synodu, y skończył. Potym marszałek opowiedział, iż oćiec Izaia [6]), ihumen Nikolski, ma dostatecznie opowiedzieć, za przyczyna tego soboru, y przykazał, aby z pilnością słuchali. Mowa tedy tego Izaij taka:

«Swięty y zbrany bogonośny zborze! Iż w Cerkwi naszey Ruskiey xięgi Słowienskie są, ktorych nie wiele swieszczenicy Ruscy rozumieli: co widząc przeciwnicy y heretycy nadrukowali xiąg, przypisuiąc y opacznie udaiąc za

[5]) На полѣ: Znać, że popi Ruscy w horelicy y w tabace się kochaią.

[6]) На полѣ: Iż o tym Izaij często w tym soborze będzie wzmianka, masz o nim wiedzieć, czytelniku, że nietylko ten Izaia iest iadowitym schismatikiem, ale własnym iest heretykiem, kalwinistę etc.

скаго. А подлѣ лѣваго клироса о. Софроній Чижевскій на мѣстѣ Мстиславльскаго епископа Коссова; а за нимъ Слуцкій архимандритъ Самуилъ Шитикъ. А отъ праваго клироса, подлѣ Панкратія, о. Исаія, Никольскій игуменъ. А за ними, по порядку, игумены, протопопы и попы расположились, по обычаю. Его милость о. митрополитъ сказалъ длинную рѣчь о надлежащихъ приготовленіяхъ къ собору; послѣ него говорили владыки и благодарили митрополита за пастырскую заботливость. Затѣмъ выбрали председателемъ Слуцкаго архимандрита Самуила Шитика, который, занявъ свое мѣсто, предложилъ всему собору сохранять себя въ трезвости[5]) и помнить часы, назначенные для засѣданія собора.

На другой день по окончаніи ранней обѣдни, о. Оксеновичъ, ректоръ Кіевскихъ школъ, говорилъ проповѣдь, въ которой обозрѣлъ всѣ соборы, разныхъ вѣковъ, при комъ и для чего они созывались, и что̀ на нихъ было постановлено; затѣмъ указалъ на настоятельную необходимость теперешняго собора. Послѣ этого председатель заявилъ, что о. Исаія [6]), Никольскій игуменъ, подробно изложитъ причины настоящаго собора, и пригласилъ присутствующихъ отнестись со вниманіемъ къ этой рѣчи. Рѣчь Исаіи была слѣдующая:

«Освященный, избранный и богоносный соборъ! Въ нашей Русской Церкви есть Славянскія книги, которыя немногіе Русскіе священники понимали. Замѣтивъ это, противники и еретики напечатали языкомъ Польскимъ, не труд-

[5]) Значитъ, Русскіе попы влюблены въ водку и табакъ.

[6]) Такъ какъ объ этомъ Исаіѣ часто будетъ упоминаться, то ты, читатель, долженъ знать, что этотъ Исаія не только ядовитый схизматикъ, но и сущій еретикъ, кальвинистъ и пр.

prawosławne cerkiewne xięgi, ięzykiem do wyrozumienia snadnym Polskim; w ktorych xięgach wiele błędow heretyckich [7]). A tak ktory takowych xiąg dostał, y one czytał, y sam tak wierzył, y drugich także wierzyć nauczał. Zaczym wiele chrześćianow odpadło od wiary naszey w rozmaite herezye, y tak cerkiew przepiraią, przemagaią y zasmęcaią. Iego mć ociec metropolita, to widząc, chce to uspokoić y znowu do pierwszey prawości przywieść: kathechism spisawszy z wielką ostrożnością y wielkim rewidowaniem pism cerkiewnych, ktorego puncta przed was, przeoświecony soborze, wnosi y pokłada. Pierwszy, o wyznaniu wiary, aby wszyscy prawosławni iednako wierzyli y wyznawali». A po czytaniu kathechismu, posłow słuchano poselstwa aż do wieczora. I tak się ten dzień skończył.

10 dnia septembra schadzka ranna była, na ktorey naprzod czytane były kanony, iako maią chrzcić, y iako około Przenaświętszey ofiary się sprawować, y iakie kielichy maią bydź, srebrne, abo cynowe, a nie inaksze [8]). Około slubow też opatrznie postępować. A potym obrocili się do czytania kathechismu—o duszach sprawiedliwych, że są w niebie w rękach Bożych y w krolestwie, iednak bez doskonałości [9]), o sądzie particularnym każdego zaraz po śmierci. Tamże tabaki zakazano nosem pić [10]).

[7]) На полѣ: Księgi tu katholickie nazywa heretyckimi.

[8]) На полѣ: Wzdyć mogą być y złote, gdzie się może stać.

[9]) На полѣ: Tu schisma! Pierwey po katholicku o duszach śś. rozumie, a potym po schismaticku, gdy im doskonałey zapłaty nie przyznawa.

[10]) На полѣ: Więc gębą, abo czym inszym.

нымъ для пониманія, книги, превратно выдавая ихъ за православныя церковныя. Въ этихъ книгахъ находится много еретическихъ заблужденій [7]). И кто эти книги имѣлъ и ихъ читалъ, тотъ и самъ по нимъ вѣровалъ, и другихъ тому же научалъ. Почему многіе христіане отпали отъ вѣры нашей и вдались въ различныя ереси, и утѣсняютъ Церковь, насилуютъ и повергаютъ въ скорбь. Его милость, о. митрополитъ хочетъ это успокоить и возстановить истинное православіе: съ этою цѣлью онъ написалъ, на основаніи тщательнаго изученія священнаго писанія, катихизисъ, пункты котораго представляетъ на ваше, преосвященный соборъ, разсмотрѣніе. Сперва, о символѣ вѣры, дабы всѣ православные одинаково вѣрили и исповѣдывали». По прочтеніи катихизиса, послы правили свои посольства вплоть до вечера. И такъ этотъ день кончился.

Сентября 10-го собраніе было раннее, на которомъ сперва читались правила, какъ нужно крестить, какъ совершать святѣйшую жертву (литургію), и какіе потиры должны быть, серебряные, или оловянные, а не иные [8]). А также и при вѣнчаніи быть осмотрительнѣе. Потомъ опять вернулись къ чтенію катихизиса—о душахъ праведныхъ, что онѣ хотя и въ небѣ, въ рукахъ Божіихъ и въ царствѣ небесномъ, но въ состояніи еще несовершенномъ [9]); о частномъ судѣ, особо для каждаго, тотчасъ послѣ смерти. Въ этомъ же засѣданіи запрещено вбирать въ себя носомъ табакъ [10]).

[7]) Здѣсь книги католическія называетъ еретическими.

[8]) Вѣдь могутъ быть и золотые, гдѣ это по средствамъ.

[9]) Здѣсь — схизма: сперва разсуждаетъ о душахъ святыхъ по-католически; а потомъ, какъ схизматикъ, непризнающій за ними права на полную мзду.

[10]) Скорѣе—ртомъ, или чѣмъ другимъ.

Tegoż dnia po obiedzie zasiadszy do koła, czytano kanony, aby nieuczonego na popy nie poświęcać. Także popowi, kanonow[11]) niewiadomemu, spowiedzi niedopuszczać słuchać. Także popowi, w podeyrzeniu iakim będącemu, y temu popowi, ktory drugą żonę ma albo miał, dla żadney posuły [12]), datku, do obrządkow cerkiewnych nieprzypuszczać, pod wiecznym zatraceniem. A potym i. m. ociec metropolita wniosł skargę na bratstwo Lwowskie Wniebowzięcia Panny Maryey, że, nad zakaz iego, drukuią xięgi: euangelie, służebniki etc., co się im nie godzi, y zakazał pod klątwą [13]), aby żaden nie ważył się tych xiąg kupować.

11 dnia septembra. Na poranney schadzce mowa była z oycem Isakim około dusz sprawiedliwych, gdzie są. Ociec Izaki ukazował ie bydź w raiu ziemnym; a i. m. ociec metropolita—w niebie [14]). A po długiey controwersiey, appellacyą o to wytoczyli do patryarchy Konstantinopolskiego.

Potym o duszy człowieczey mowa była, zkąd się daie, czy od rodzicow, czy od Boga tworzona bywa? To pytanie tak

[11]) На полѣ: A gdzież pop kanonista?

[12]) На полѣ: Nic z tego, bo dawszy chłop władyce 50, a czasem y 100 kop, alić on pop. Simonia tam waży, nie godność y nauka.

[13]) На полѣ: Raczey na szkoły Kiiowskie y na drukarnię tę klątwę było włożyć.

[14]) На полѣ: Patrz, katholiku, iak rożne mniemanie schismatikow o duszach śś.: pierwey powiedzieli ie bydź w niebie, ale bez doskonałości, potym—w raiu ziemnym. Na ostatek aż appellatia o nich do patriarchy. A kiedy patriarcha co czwartego o nich powie?!

Въ тотъ же день, послѣ обѣда, опять собравшись, читали правила, чтобы необразованнаго въ попы не посвящать, а также, чтобы попу, незнающему устава [11]), было воспрещено исповѣдывать; также попу, находящемуся въ какомъ либо подозрѣніи, и тому, который есть или былъ женатъ во второй разъ, запрещается служить и исполнять требы, несмотря ни на какіе посулы и дары [12]). Потомъ его милость о. митрополитъ внесъ жалобу на Львовское Успенское братство, которое, несмотря на его запрещеніе, печатаетъ Евангелія, Служебники и проч., что̀ братству не приличествуетъ, и запретилъ, подъ страхомъ отлученія отъ церкви [13]), дабы никто не смѣлъ покупать эти книги.

11 сентября. На утреннемъ собраніи о. Исакій говорилъ о томъ, гдѣ находятся души праведныхъ, и указывалъ, что онѣ должны быть въ земномъ раѣ, а его милость отецъ митрополитъ утверждалъ, что—въ небѣ [14]). Послѣ долгаго спора, рѣшили послать объ этомъ къ Константинопольскому патріарху, для разъясненія.

Потомъ была рѣчь о душѣ человѣческой, откуда она дается: отъ родителей, или отъ Бога бываетъ сотворена?

[11]) А гдѣ же попъ, знающій уставъ?

[12]) Это—пустяки: хлопъ, давшій владыкѣ 50, а иногда сто копъ, дѣлается попомъ. Тамъ продажность много значитъ, а не достоинство и наука.

[13]) Было бы лучше обратить это проклятіе на Кіевскія школы и на Кіевскую книгопечатню.

[14]) Зри, католикъ, какія у схизматиковъ различныя мнѣнія о душахъ святыхъ: сперва они полагали ихъ въ небѣ, но въ состояніи несовершенномъ; потомъ — въ земномъ раѣ; наконецъ — послали къ патріарху. А если патріархъ выскажетъ объ этомъ четвертое мнѣніе?

konkludowano: że człowiek zaczyna się od płodu macierzynskiego, oprocz dusze, iako y Adam Bogiem stworzony był bez dusze, aż włożył w niego duch żyiący niesmiertelny, a gdy go iuż da, to żyie w sercu y w głowie.

Potym o duszach grzesznych mowa była, gdzie są po śmierci? O tym taka decisia: że dusze grzesznych zatrzymane są do sądu ostatniego na powietrzu in purgatorio, bo mowią: dusza zpoł z ciałem grzeszyła, zpoł też z cialem ma cierpieć [15]).

Tamże na tym synodzie postanowili, aby Żydowka u Chrześcianina, ani Chrześcianka u Żydowki dzieci przy rodzeniu nie brała.

Tegoz dnia 11, po obiedzie, zasiadszy do koła, obrali deputatow 4 do consistorium, aby spraw słuchano w niezgodach y swarach między popami, tak sądząc y pozwy daiąc bez nagrody, aż po sądach winy na ktorego padnie. Potym czytano kanony o krzczeniu, y dołożono, że może y baba krzcić w gwałtowney potrzebie, a baby [16]) maią się formy od popow uczyć, iako krzcić.

O oleiu abo oliwie [17]), ktorą na wsienocznym (in nocturno) święcą, gdy co zostanie tey oliwy od pomazania się, to zieść tę oliwę, a nie chować: bo przed

[15]) На полѣ: Y tu wielki error schismaticki, że się ieszcze grzeszni nie męczą w piekle. A Iudasz y bogacz gdzie są?

[16]) На полѣ: Więc było y szkoły na takie baby w Kiiowie założyć.

[17]) На полѣ: Ta oliwa dobrze popom wychodzi: bo po iutrzni na czołach smaruie mężow y niewiast, y wysmaruie za grosz, abo za 2, a wezmie czasem kilka złotych od smarowidła. A czego. mowi, nie wysmaruie, tedy zieść, a ta rzecz nauseam czyni.

Этотъ вопросъ такъ рѣшенъ: человѣкъ зачинается отъ материнскаго плода, безъ души, подобно Адаму, котораго Богъ сотворилъ сперва безъ души, а потомъ уже вдунулъ живущій, безсмертный духъ, а когда онъ уже данъ, то находится въ сердцѣ и головѣ.

Потомъ о душахъ грѣшныхъ была рѣчь, гдѣ онѣ находятся послѣ смерти? Рѣшено такъ: души грѣшныхъ задерживаются до страшнаго суда въ воздухѣ, въ чистилищѣ, ибо, говорятъ, душа грѣшила вмѣстѣ съ тѣломъ, съ нимъ же и должна терпѣть муку [15]).

Въ томъ же собраніи постановили, чтобы Жидовка у христіанина, а также христіанка у Жидовки дѣтей, при рожденіи, не принимала.

Того же 11 сентября, послѣ обѣда, выбрали 4-хъ депутатовъ въ консисторію, для слушанія дѣла въ случаѣ неурядицъ и ссоръ между попами, причемъ вызовы въ судъ производятся безплатно, судебныя же пошлины падаютъ на одного виновнаго, по окончаніи суда. Потомъ читались правила о крещеніи, причемъ прибавлено, что можетъ и баба крестить въ исключительномъ случаѣ, а обучить бабъ обряду крещенія обязаны попы [16]).

О елеѣ или olivie[17]), которымъ помазуютъ на всенощной: остатокъ этого елея отъ помазанія долженъ быть съѣденъ, а не сохраненъ, ибо прежде одинъ и тотъ

[15]) И тутъ—величайшее схизматическое заблужденіе, что грѣшные еще не мучатся въ аду! А Іуда и богачъ гдѣ находятся?

[16]) Слѣдовало основать для такихъ бабъ и школы въ Кіевѣ!

[17]) Этотъ елей доставляетъ попамъ барышъ: послѣ утрени попъ мажетъ лбы мущинъ и женщинъ; вымажетъ на грошъ, или на 2, а возьметъ иногда нѣсколько злотыхъ отъ этого мазанья, тѣмъ болѣе, что оставшееся должно быть съѣдено; а это производитъ рвоту.

tym iednę y tęż oliwę na tych wsienocznych (nocturnách) błogosławiono.

O oliwie na masłoświęceniu, abo ostatnim pomazaniu, co się zostanie, spalić, y wiele popow do święcenia tego sakramentu.

O spowiedzi [18]) y rozgrzeszeniu chorych y złodzieiow, iako ich rozgrzeszać.

Była też rozmowa z postanowienia kanonnego swięta uroczyste święcić y prazniki.

Obchod [19]) abo processia około cerkwie ma bydź na wspak, to iest, przeciwko słońcu, iak y w oltarzu.

W processyey [20]) na pogrzebach, przed ciałem, a nie za ciałem, popi maią iść.

12 dnia septembra rano zasiadszy, czytano kathechism [21]), począwszy od słowa: «w iednę swiętą powszechną y apostolską Cerkiew», y co to znaczy: «w Cerkiew»?

Potym o liczbie sakramentow cerkiewnych czytano, ktorych iest 7: 1. Krzest, 2. Miropomazanie abo Chrismo, 3. Eucharistia, 4. Spowiedź, 5. Swieszczeństwo, 6. Małżeństwo, 7. Masłoswiaszczenie abo ostatnie pomazanie. Tamże o formach była mowa, a osobliwie o formie Eucharistiey [22]), z pytania oyca Pankratia, w kto-

[18]) На полѣ: Przed tym schismaticy popi y nie spowiadali złodzieiow, bo ich potępiali, y teraz iakaś spowiedź wątpliwa.

[19]) На полѣ: Snać dla tego, aby rożność była od katholickiey processiey: wszytko u schismatikow ma wywrot!

[20]) На полѣ: To iuż po katholicku.

[21]) На полѣ: W katholickim Kościele czytaią: „Y iednę ś. Powszechną y Apostolską Cerkiew", a nie: „w Cerkiew": bo Cerkiew znaczy zgromadzenie wiernych, ktore iest z ludzi, a my w ludzie nie wierzymy.

[22]) На полѣ: Iesli w czym iako, w tym ukazali głupstwo swe schismatycy, że dotąd

же елей благословляли во время нѣсколькихъ всенощныхъ.

Елей на елеосвященіи или послѣднемъ помазаніи, если образуется его остатокъ, долженъ быть сожженъ, и сколько поповъ должно быть для совершенія этого таинства.

Объ исповѣди[18]) и разрѣшеніи больныхъ и преступниковъ, ка̀къ разрѣшать ихъ.

Была также рѣчь, на основаніи устава, ка̀къ проводить торжественные и обыкновенные праздники.

Крестный ходъ [19]) кругомъ церкви долженъ быть на-вспять, т. е. противъ солнца, какъ и въ олтарѣ.

Въ процессіи [20]) на похоронахъ попы должны идти передъ тѣломъ, а не за тѣломъ.

12 сентября, въ утреннемъ собраніи, читали катихизисъ [21]), начиная отъ слова: «во единую святую соборную и апостольскую Церковь», и что̀ значитъ слово: «въ Церковь»?

Потомъ о количествѣ церковныхъ таинствъ читано, которыхъ 7: 1. Крещеніе, 2. Мvропомазаніе, 3. Евхаристія, 4. Покаяніе, 5. Священство, 6. Бракъ, 7. Елеосвященіе или послѣднее помазаніе. Была также рѣчь и о формахъ таинствъ, особенно—о формѣ причащенія[22]), вслѣдствіе вопроса о. Панкратія, въ ка-

[18]) До этого, нѣкоторые попы-схизматики исповѣдывали преступниковъ, потому что ихъ осуждали, и теперь какая-то сомнительная исповѣдь!

[19]) Вѣроятно, для того, чтобы была разница отъ католической процессіи: все у схизматиковъ—навыворотъ!

[20]) Это уже по-католически.

[21]) Въ католической Церкви читаютъ: «И единую святую соборную и апостольскую «Церковь», а не «въ Церковь»: Церковь значитъ собраніе вѣрующихъ, которое составляется изъ людей, а мы въ людей не вѣруемъ.

[22]) Если въ чемъ, такъ это здѣсь выказали глупость свою схизматики, невѣдавшіе

ry czas y przez ktore słowa sstawa się sakrament Eucharistiey? Po długim sporze, appellacią wytoczyli do patryarchy.

Tegoż dnia po obiedzie czytano kanony, aby Żydom kucharki Ruskie niesłużyły, y żeby mięsa Ruś u Żydow nie kupowała, bo poskromiwszy y poplugawiwszy chrześcianom przedaią.

14 dnia septembra w poniedziałek rano iego mć ociec metropolita paraclis abo załomsze za hospodarow Wołoskich [23]) y za swoich powinnych, ze wszystkim duchowieństwem, odprawował.

Tegoż dnia po obiedzie czytano kathechism, począwszy od tych słow: «oczekiwam ciał zmarłych wstania» aż do końca. Potym «Oycze nasz» wszystek y 9 błażeństw, to iest beatitudines. A potym czytano prawo na bractwo Kiiowskie, y prośbę i. m. ociec metropolita wnosił do soboru, aby staranie wiecznymi czasy uczynił o szkołach Kiiowskich: gdyż się to, mowi, z wielkim kosztem y staraniem ciężkim wyprawiło. Tamże znowu przypomniał, żeby rektor Kiiowski z policą służyl.

15 dnia septembra rano doczytano kathechismu, w ktorym osobliwie czytano o Wierze, Miłośći y Nadzieij. A potym o postach postanowionych y priwatnych, y o niedzielach y swiętach, w ktore ieśliby kto sług abo poddanych od robot nieuwolnił, ieśli prosty, odłączyć go od cerkwie y przeklęty iest; a ieśli swieszczenik, tego z swieszczeństwa zrzucić y przeklęty.

A po obiedzie tegoż dnia pytano: ieśli

кое время и при какихъ словахъ совершается таинство причащенія? Послѣ долгаго спора, рѣшили обратиться къ патріарху.

Въ тотъ же день, послѣ обѣда, читали правила, чтобы Русскія кухарки не служили Жидамъ, и чтобы Русь не покупала мяса у Жидовъ, которые, обрѣзавъ и осквернивъ его, продаютъ христіанамъ.

14 сентября, въ понедѣльникъ утромъ, его милость о. митрополитъ служилъ, со всѣмъ духовенствомъ, заупокойную обѣдню за Валашскихъ [23]) господарей и за своихъ родственниковъ.

Въ тотъ же день, послѣ обѣда, читали катихизисъ, начавши отъ «чаю воскресенія мертвыхъ» и вплоть до конца; потомъ весь «Отче нашъ» и 9 блаженствъ. Потомъ былъ читанъ уставъ Кіевскаго братства, при чемъ его милость о. митрополитъ просилъ соборъ, дабы онъ навсегда обезпечилъ Кіевскія школы, такъ какъ все это, говорилъ онъ, устроено большими суммами и усиленнымъ стараніемъ. Тутъ же онъ снова припомнилъ, чтобы Кіевскій ректоръ служилъ съ набедренникомъ.

15 сентября утромъ было окончено чтеніе катихизиса: читали о вѣрѣ, любви и надеждѣ. А потомъ объ установленныхъ и частныхъ постахъ, о воскресныхъ дняхъ и праздникахъ: простой человѣкъ, неуволившій въ праздникъ слугъ или крестьянъ своихъ отъ работъ, отлучается отъ церкви и предается проклятію; священникъ — лишается своего сана и проклинается.

Въ тотъ же день послѣ обѣда былъ

---

nie wiedzieli y nie wiedzą o formie Eucharistiey. Zaczym y sakramentu prawdziwego nie mogli mieć: bo forma dat esse rei.

[23]) На полѣ: A czemu nie za krolow Polskich, ktorych dobrodzieystw zażywa. Znać, Wołoszyna, hołdownika Tureckiego!

и невѣдующіе доселѣ объ обрядѣ причащенія, почему и не могли имѣть истиннаго таинства, ибо форма даетъ ему силу.

[23]) А почему же не за Польскихъ королей, благодѣяніями которыхъ пользуется? А то—за Валаха, Турецкаго подданнаго!

*

wszyscy na to zgodnie pozwolą? zwłaszcza z znacznych posłow ihumenow, mianowicie na te trzy rzeczy: pierwsza, na 24 prezbyterow wysadzonych na sąd swieszczeniczeski abo popowski, żeby oni sądzili, iako kapituła. Druga: żeby oyca Izaia, ihumena Nikolskiego, za doktora [24]) y theologa przyznali. Trzecia: żeby rektor szkoł Kiiowskich z policą [25]) służył y chodził.

16 dnia septembra rano, doczytano kanonow, w ktorych to nalezli, aby na służbie Bożey Złatoustego y S. Bazylego, na perenosie, nie upadali na ziemię, iako przed Naswiętszym Sakramentem, tylko żeby na «wonmim, Swiataia Swiatym» y na «so strachom Bożym», to iest, na elewatiey [26]).

Znowu to powtorzono tego dnia, aby czerncy y czernice w kumostwo się nie wdawali. Także inowiernik [27]) nie ma być w kumstwo proszony, ale żeby tylko Rusin Rusinowi przy chrzcie kumem był.

поставленъ вопросъ: согласятся ли всѣ, особенно изъ болѣе важныхъ пословъ, игуменовъ, на слѣдующія три предложенія? Именно: первое — 24 священника, выбираемые въ судъ священническій или поповскій, дабы они судили, подобно капитулу. Второе: чтобы о. Исаія, Никольскій игуменъ, былъ признанъ докторомъ [24]) богословія. Третье: чтобы ректоръ Кіевскихъ школъ служилъ и ходилъ съ набедренникомъ [25]).

16 сентября утромъ окончено чтеніе правилъ, въ которыхъ нашли, чтобы на литургіи Златоуста и Св. Василія, во время переноса Св. Даровъ, не падали бы предстоящіе въ храмѣ на землю, а только при произнесеніи: «Вонмемъ, святая святымъ» и «Со страхомъ Божіимъ», т. е. при возношеніи даровъ [26]).

Снова было повторено, въ тотъ день, чтобы чернецы и черницы не кумились. Также иновѣрный [27]) не можетъ быть приглашаемъ въ кумовья, а чтобы у Русскаго при крестинахъ былъ только Русскій.

---

[24]) На полѣ: U schismatikow popi głupi na doktorstwo theologiey krewią. A kogo? Heretyka.

[25]) На полѣ: Ta polica iest to insignium archimandritarum, a ten rektor, nie będąc archimandritą, z pozwolenia popowskiego, ma tey policy zażywać.

[26]) На полѣ: Miałeś dołożyć, schismatiku, że y gdy się poświęca y podnosi sakrament, gdy pop mowi, «twoia od twoich» etc., do tego miałeś dołożyć że gdy się podnosi sakrament, żeby w dzwonki dzwoniono: bo że w Greciey niewolno dzwonić y krzyżow na cerkwiach mieć: przeto rozumiesz, że y w Polszcze niewolno.

[27]) На полѣ: Inowiernikiem rozumie tu lacinnikow, aby u Rusi dzieci niekrzcili y w kumstwo nie byli brani. Toćby takoż provocati będąc, katholicy lacinnicy mieliby zakazać, aby żaden katholik u Rusina schi-

[24]) У схизматиковъ глупые попы преступно возводятъ въ доктора богословія. А кого? Еретика.

[25]) Этотъ набедренникъ есть знакъ архимандричьяго сана, а Кіевскій ректоръ, небудучи архимандритомъ, получаетъ, съ поповскаго позволенія, право носить набедренникъ.

[26]) Ты, схизматикъ, долженъ былъ еще прибавить: «когда освящаютъ и возносятъ потиръ съ дарами, когда попъ говоритъ: Твоя отъ Твоихъ» и пр. Еще ты бы долженъ прибавить, что когда возносятъ потиръ, то чтобы въ колокольчикъ звонили; но въ Греціи не дозволено звонить и крестовъ на церквахъ имѣть, потому ты думаешь, что и въ Польшѣ нельзя!

[27]) Подъ «иновѣрнымъ» здѣсь разумѣются латинники: они не должны у Русскихъ крестить дѣтей и быть кумовьями. Вызванные на это, католики-латинники, должны воспретить каждому католику быть у Русскаго

Tegoż dnia mowa była o masłoświaszczeniu abo ostatnim pomazaniu; y postanowili, aby dwakroć abo trzykroć iednemu nie święcić iednegoż dnia. Y żeby pop ieden oliwy tey nie święcił, ale 7 popow, a ieśli trudno o siedmi, przynamniey trzey popi niech będą. Także oliwy iedney dwakroć nieświęcić, ale za każdym razem inszą [28]).

Także o małżeństwach y slubach, iż porządnie ma bydź pytany, ieśli ktory żonę ma, abo żona męża, choćby w cudzey ziemi, tedy drugiey niepoymować y za drugiego nie iść.

Tegoż dnia po obiedzie, czytano [29]) prawo oyca ihumena Nikolskiego na presbyterium y na reuisorium nad protopopami. A protopopowie áby tydniami służyli u Ś. Zophiey; a iż to przycięż-

smatika kumem nie był. Y dobrzeby to w synodalne constitucye włożyć.

[28]) На полѣ: Wielkie zabobony y absurda dzieią się u Rusi schismatickiey około tego sakramentu ostatniego pomazania: bo aż 7 popow zbieraią, 7 form czynią, bo każdy pop święci oliwę, każdy pop chorego smaruie, 7 epistoł, 7 ewangeliy czytaią, a insze ewangelie mężczyznom, a insze białymgłowom; nawet y formy prawdziwey Ruś nie ma tego sakramentu. A nie tylko chorym, ale y zdrowym ten sakrament odprawuią y daią, a to wszytko propter accipere. Żaczym też mało kto z Rusi ten sakrament przyimuie: bo co rozumesz, kiedy przyidzie 7 popom, 7 diakom płacić y każdego nakarmić y napoić, woli sie drugi y tego pomazania odrzeć. Więc y to pomazywanie od 7 popow ciężkie y przykre bywa, bo długie ceremonie, y niewiedzieć, ktorędy sma ruią, zwłaszcza gdy białapłec etc., y niezcieraią tey oliwy bawełną, przeto też ciecze z człeka aż etc. Zdziwiłby się katholik, gdyby przy tym był. O drugich rzeczach groza y mowić!

[29]) На полѣ: Ten Izaia, będąc sam heretykiem, to też y protopopow y popow hereziey naucza.

Въ тотъ же день была рѣчь о елеосвященіи или послѣднемъ помазаніи. Постановлено, дабы дважды или трижды въ одинъ и тотъ же день одному попу не святить и чтобы одинъ попъ елея не святилъ, а 7 поповъ; а если семи не найдется, то, по крайней мѣрѣ, трое. Также одного елея дважды не святить, а для каждаго раза иное [28]).

Также была рѣчь о бракахъ и свадьбахъ, чтобы непремѣнно разспрашивали, если кто жену имѣетъ, или жена мужа, хотя бы въ чужой землѣ, тогда—другой не брать и за другого не идти.

Въ тотъ же день послѣ обѣда было читано о томъ, что о. игуменъ Никольскій утверждается пресвитеромъ и ревизоромъ надъ протопопами [29]), а протопопы чтобы понедѣльно служили у Св.

схизматика кумомъ. И хорошо бы это внести въ соборное опредѣленіе.

[28]) Великія суевѣрія и нелѣпости творятся у схизматиковъ Русскихъ по отношенію къ таинству елеосвященія: 7 поповъ собираются, 7 обрядовъ исполняютъ: каждый попъ освящаетъ елей, каждый попъ больнаго мажетъ, читаютъ 7 посланій, 7 евангелій—одни для мужчинъ, другія для женщинъ; даже истинной формы для этого таинства не имѣетъ Русь. И не только для больныхъ, но и для здоровыхъ совершаютъ это таинство, и все это—ради взятки. Потому-то весьма малое число изъ Русскихъ пользуется этимъ таинствомъ: когда придется платить 7 попамъ, 7 дьячкамъ, каждаго напоить и накормить, то, какъ ни думай, а другому въ пору отказаться отъ этого таинства. Наконецъ, и самое помазываніе, производимое 7 попами, бываетъ тяжело и противно: долгая церемонія, мазанье Богъ-знаетъ какихъ частей тѣла, особенно когда попадается женщина, причемъ ватою мура не стираютъ, почему оно течетъ по всему тѣлу, и пр. и пр., словомъ—католикъ пришелъ бы въ изумленіе, еслибъ при этомъ былъ. О другихъ же вещахъ страшно и говорить!

[29]) Этотъ Исаія, самъ еретикъ, научитъ такой же ереси протопоповъ и поповъ.

szym na nich było, tedy postąpili na to po groszy 15.

Tamże mowa była, co posłom postąpić do Carygrodu y patryarsze, aby te artikuly przeyzrzał y potwierdził co będzie potrzebno.

17 dnia, we czwartek, sobor był o czerncach, żeby czerncy, według reguły S. Bazylego w manastyrach obszcze, to iest communiter, żyli; a ieśli doskonale nie może bydź, żeby przynamniey trapeza, stoł był spolny. Także ieśli w monastyru czerniec laik prosty posłuszeństwa starszemu nie będzie oddawał, tedy mu ieść nie dać y w manastyru nie dopuścić bydź. Dawania slubow, krzczenia, komostwa aby czerncy zaniechali. Przednieyszym w manastyrze suknia falendyszowa nad złotych 4 aby droższa nie była, a inszym kożuch y siermięga. Pasa iedwabnego żadnemu nie nosić, a ieśli się u ktorego znaydzie, tedy wziąć y oddać na potrzebę manastyrską.

Bractwa od episkopow maią bydź wolne [30]), dla zatrzymania błahoczestia[31]).

Na potomme czasy czerncow nie postrzygać, ieśli nie będą [32]) w Nikolskim manastyru na posłuszeństwie.

[30]) На полѣ: Aby po kozacku swowolnie żyli, bez pasterza y przełożonego. Uważ, czytelniku, iako Mohiła na bratstwach schismę funduie, y więcey szewcom, krawcom, dubotowkom w zatrzymaniu schismy ufaiąc, z władzy władykow ich wyimuie: co iest z wielką zniewagą władyk, że pan bratczyk schismatyk, mimo swego władykę, odzywa się do patriarchy, hołdownika Tureckiego. A zatym co może iść, każdy może sobie konkludować.

[31]) Рядомъ въ скобкахъ, но другимъ шрифтомъ: (abo schismy).

[32]) На полѣ: Będą tam mieć zaprawę do herezyey.

Софіи; а такъ какъ протопопамъ это было тяжело, то они согласились платить по 15 грошей.

Говорено было также о томъ, сколько назначить посламъ въ Царьградъ и что̀ послать въ даръ патріарху, чтобы онъ просмотрѣлъ соборныя постановленія и, если найдетъ потребнымъ, утвердилъ.

17 сентября, въ четвергъ, происходилъ соборъ о чернецахъ, дабы они, по уставу Св. Василія, жили въ монастыряхъ общежительно; а если не можетъ быть установлено полное общежитіе, то, по крайности, чтобы трапеза была общая. Также если послушникъ не будетъ подчиняться настоятелю, тогда не допускать его до трапезы и исключить изъ монастыря. Вѣнчать, крестить, кумиться чернецамъ не дозволяется. Главнѣйшія лица въ монастырѣ носятъ рясу изъ французскаго сукна не дороже 4 золотыхъ; а другіе — кожухъ и сермягу. Шелковаго пояса никто не долженъ носить, а еслибы у кого нашелся, то отобрать въ пользу монастыря.

Братства пусть не подчиняются[30]) епископамъ, для сохраненія благочестія [31]).

На будущее время чернецовъ не постригать, если не будутъ [32]) послушниками въ Никольскомъ монастырѣ.

[30]) Чтобы жили своевольно, по-козацки, безъ пастыря и начальника. Обрати вниманіе, читатель, какъ Могила посѣваетъ въ братствахъ схизму и исключаетъ ихъ изъ вѣдѣнія владыкъ, довѣряясь болѣе сапожникамъ, портнымъ, пустяшнымъ людямъ въ сохраненіи схизмы, что̀ крайне поносно для владыкъ, а именно, что господинъ-братчикъ-схизматикъ, помимо своего владыки, будетъ обращаться къ патріарху, подданному Турецкому. А что̀ изъ этого можетъ выйти, каждый самъ можетъ заключить.

[31]) Рядомъ въ скобкахъ, но другимъ шрифтомъ: (или схизмы).

[32]) Тамъ они будутъ поучаться въ ереси.

18 dnia doczytano kanonow y postanowiono, aby wszystkie manastyrki wielkie y małe nie były fundowane bez błogosławieństwa episkopow y bez przywileiow. A w ktorym manastyrku nie będzie braci 8, a przynamniey 6 z posłusznikami, niema się tam ihumen zwać ihumenem, tylko za starca, y to pod naczalem inszego większego manastyru.

Do czernic[33]), oprocz spowiednika, żaden nie ma chodzić.

Czerncy y czernice aby się nie ważyli po wsiach y miastach mieszkać, iedno w manastyru, pod posłuszeństwem staruszki iakiey świadomey.

Brat ktorykolwiek umrze w manastyrze ktorym, tedy powinni bracia, z powinności chrześciańskiey, w każdym manastyrze trzy liturgie za dusze iego odprawić pod klątwą.

Conclusio.

Z czym do patriarchy do Carygrodu posłow wyprawić y co patriarsze za pracą posłać, żeby wżdy nie z gołymi rękoma do niego przyiść.

Przestroga.

Daremna twoia appellatia, narodzie Ruski, do patriarchy Konstantynopolskiego, nie tylko schismatika, ale y heretyka: bo ztamtąd nie obiaśnienie y potwierdzenie artikułow wiary swiętey katholickiey odniesiesz, ale raczey zaćmienie y wyszpocenie z wiary prawdziwey tam znaydziesz. A za nie sprobował tego na sobie on świętey pamięci ociec Smo-

18 сентября окончено чтеніе правилъ и постановлено, чтобы всѣ монастырьки, большіе и малые, не были основываемы безъ благословенія епископовъ и безъ привилегій. А въ которомъ монастырькѣ не будетъ 8-ми человѣкъ братьи или, по крайности, 6-ти съ послушниками, то тамъ игумена не звать игуменомъ, а только старцемъ, и то подъ началомъ другого большаго монастыря.

Къ черницамъ никто не имѣетъ права[33]) ходить, кромѣ духовника.

Чернецы и черницы не должны позволять себѣ жить въ деревняхъ и городахъ, но только въ монастыряхъ, а послѣднія—подъ началомъ какой-либо почтенной старушки.

Если кто-либо изъ братьи умретъ въ которомъ монастырѣ, тогда братья каждаго монастыря обязана, по христіанскому долгу, отслужить три литургіи за упокой его души, подъ страхомъ проклятія.

Заключеніе.

Съ чѣмъ отправить пословъ въ Цареградъ патріарху и что послать патріарху за трудъ, дабы, по крайности, не съ голыми руками къ нему придти.

Предостереженіе.

Напрасно твое, народъ Русскій, обращеніе къ Константинопольскому патріарху, не только схизматику, но и еретику: отъ него ты получишь не объясненіе и утвержденіе артикуловъ святой католической вѣры, но скорѣе—затемненіе и обезображеніе истинной вѣры. Это испыталъ на себѣ блаженной памяти отецъ Смотрицкій, который также

[33]) На полѣ: ... czemużeście nie zakazali, aby czerncy z czernicami w iednym manastyru nie mieszkali?

[33]) ... почему же вы не запретили, чтобы чернецы не жили съ черницами въ одномъ монастырѣ?

trzyski, ktory także pielgrzymował do Carygrodzkiego patriarchy Cyrilla, chcąc od niego informowany bydź o niektorych artikułach wiary świętey katholickiey. Alić nad spodziewanie słyszał z ust iego y z kathechismu iego wyczytał heretyckie nauki, gdzie tylko dwa sakramenta stanowi, y modlitwy zaduszne niepotrzebne y umarłym niepożyteczne bydź twierdzi; znosi y czyściec, y spowiedź kapłanowi do ucha; naucza, że grzechy człowiekowi odpuszczane bywaią łaską y daremnie bez zasług; y o sakramencie eucharistiey po heretycku rozumie. Toż y z ambony Konstantinopolskiey powiadane być słyszał, o czym dostatecznie w pismach tego oczywistego y świątobliwości pełnego świadka znaydziesz. Zaczym, nieznalazszy w Turkogrecyey prawdziwey wiary, do stolice świętey apostolskiey Rzymskiey udał się y ztamtąd otrzymał to, czego pożądała dusza iego. Tam y tobie radzę, narodzie Ruski, szukać prawdziwey wiary, a nie po Turkogrecyach z Bissurmany.

Vale.

путешествовалъ къ Цареградскому патріарху Кириллу, желая получить отъ него наставленіе въ нѣкоторыхъ вопросахъ святой католической вѣры. Но, вопреки ожиданію, услышалъ отъ него самого и прочелъ въ его катихизисѣ еретическое ученіе: патріархъ допускаетъ только два таинства, заупокойныя молитвы считаетъ ненужными и для мертвыхъ безполезными, уничтожаетъ чистилище и тайную исповѣдь; учитъ, что грѣхи отпускаются по милосердію и просто безъ заслугъ; даже таинство евхаристіи понимаетъ еретически. Тоже самое Смотрицкій слышалъ проповѣдуемымъ съ Константинопольскаго амвона. Все это ты найдешь въ подробности въ сочиненіяхъ этого очевидца и благочестиваго свидѣтеля. Не найдя въ Турко-Греціи истинной вѣры, Смотрицкій обратился къ святому Римскому престолу и оттуда получилъ то, чего жаждала его душа. Тамъ и тебѣ совѣтую, Русскій народъ, искать истинной вѣры, а не въ Турко-Греціи, у басурмановъ.

Прости.

Издано по старопечатному экземпляру, хранящемуся въ Императорской Публичной Библіотекѣ.

ДІАРІУШЪ

БЕРЕСТЕЙСКАГО ИГУМЕНА АѲАНАСІЯ ФИЛИППОВИЧА.

Діаріушъ албо списокъ дѣевъ правдивыхъ, въ справѣ помноженя и объясненя вѣры православное голошеный, волею Бозскою и молитвами Пречистой Богородици, въ недавнопрошлыхъ часехъ: впродъ у благочестивого царя Московского Михаила, потомъ у его милости короля Полского Владислава четвертого, наостатокъ у преосвященного архіепископа, всея Россіи метрополиты, Петра Могилы, и списаный презъ смиренного іеромонаха Аѳанасія Филиповича, на сесь часъ ігумена Берестя Литовского, презъ которого то въ монастыру Печаро-Кіевскомъ и выписуется, для вѣдомости людемъ православнымъ, хотячимъ о томъ теперъ и у потомные часы вѣдать. Року 1646 мѣсяца [1]) дня.

Псаломъ 104. Повѣдѣте вся чудеса его, хвалѣтеся во имя святое его, да возвеселится сердце ищущихъ Господа, взыщите Господа и утвердѣтеся [2]).

[1]) Въ подлинникѣ не поставлено ни мѣсяца, ни дня.

[2]) Псалтирь, 104, ст. 2—4: «повѣдите вся чудеса его. Хвалитеся о имени святомъ его: да возвеселится сердце ищущихъ Господа. Взыщите Господа и утвердитеся.»

Въ початку историа, списаная одъ покорного Аѳанасіа Филиповича, законника чину Святого Василіа Великого, о образѣ Пресвятой Богородици, въ крестѣ изображенномъ, на небѣ одъ негожъ самого видѣномъ и Михаилу, цару Московскому, на хорогви военные въ помноженe православнои вѣры, албо противъ кождому непріателеви Креста Христова даномъ (року 1638, мѣсяца Марта), —

въ тые слова:

Вѣдомо нехай будетъ величеству твоему, Михаиле, православный цару Московскій, ижъ Господь нашъ Ісусъ Христосъ, во всемъ на свѣтѣ рядца,—поневажъ (якъ мудрецъ мовитъ): «въ руку бо Его и мы и словеса наша, мудрость и художество и каране [3])»,—дивнымъ прейзренемъ своимъ, зъ Литвы, зъ монастыра Купятицкого, миля отъ Пиньска лежачого, послалъ мя зъ послушникомъ моимъ до самого царского величества, якъ бы для ялмужны на збудоване церкви Воведеніа Пречистой Богородици, въ которой то церкви

[3]) Книга Прем. Солом., гл. 7, ст. 16: «въ руку бо его и мы и словеса наша, и всякій разумъ, и дѣлъ художество».

образъ малый матеріею въ крестнымъ знаку, але великій въ чудахъ найдуется, о которыхъ чудахъ не часъ досконале выписовати, толко вкоротцѣ потребнѣйшіе, судбами Бога, въ Тройци Святой православно славимаго, примушоный будучи, ознаймую:

Церковъ тая зъ початку (якъ естъ вѣдомость) збудована была православныхъ селянъ радою, за оказанемся на дереви образу Пречистой Богородици въ крестнымъ знаку. По спаленю оное одъ Татаровъ, знову, за оказанемся въ огнистыхъ поломеняхъ тогожъ образу, на томъ же мѣстцу збудована отъ православныхъ мужей зостала. И гдѣ благословенствомъ Божіимъ Ярославови княжати князство на Турови, Пинску и иншихъ мѣстахъ и мѣстечкахъ злецоно, въ той часъ великими чудами уславилъ Ісусъ Христосъ тую церковъ Матки Своее. Што видячи, князь Ярославъ потребами достатними оную и мѣшкаючихъ при ней опатрилъ. Ѳеодоръ Ярославовичъ зъ женою своею Геленою Олелковичовною ижъ потомства не мѣлъ, зачимъ мѣста и села князства его одошли до державы кролевства Полского, и роздѣлилося князство на воеводства и повѣты.

По нѣкоторомъ часѣ, село Купятицкое зъ церковью Пречистое Богородици кроль Полскій даровалъ вѣчностю жолнерови своему мужному, наимя Григорію Войнѣ. По немъ розные владцы того села и церкви были, межи которыми церковъ тая (якъ то одъ многихъ пѣстуновъ) згола до упадку южъ се была схилила. Теды, судбами непонятого Бога, року 1628-го, збужоная Духомъ Святымъ, пани Полоніа Воловичовна Соколовая Войниная, каштелянка Берестейская, зъ сыномъ своимъ паномъ Василемъ Коптемъ, каштеляномъ Новогродскимъ, старане о церкви учинивши, село Купятицкое вѣчностю зо всѣми ее приналежностями купили и заразъ при церкви законниковъ чину св. Василіа Великого послушенства всходнего фундовали, и игумена побожного одъ старшого Виленского Іосифа Бобрикевича, наимя Иларіона Денисовича набыли, который зобралъ братіи болшъ тридцати и съ тоею братіею въ винници Христовой працуетъ.

Взявши о томъ вѣдомость, святобливый мужъ, его милостъ господинъ отецъ Петръ Могила, православный метрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, екзархъ святого апостолского ѳрону Константинополского, полецилъ му працу духовную и въ мѣсти Пинскомъ при церквяхъ своихъ, въ тыхъ часехъ одъ унитовъ, за ласкою Божіею, одысканыхъ, бо предъ тымъ въ великомъ преслядованю тамъ были православніи одъ уніатовъ. Незадолго потомъ, въ року 1636, тотъ же святобливый мужъ киръ Петръ Могила, метрополитъ Кіевскій, листъ прислалъ и росказалъ ему ялмужны святои жебрати въ мѣсти Пиньскомъ и повѣти томъ на поправу Софіи Святой церкви катедралной Кіевскои. И гды послало гроши упрошоные року 1637 мѣсяца Мая, довѣдался святобливый метрополитъ отъ посланца господина отца Макаріа Токаревского, же церковъ въ Купятичахъ чудотворная барзо южъ стара, и реклъ: «а добре бы тые гроши на церковъ тамтую обернути, але жесте ихъ привезли и тутъ суть потребны; еднакъ, даю вамъ листъ универсалный, старайтеся презъ ялмужну святую реставровати оную». И гды привезено листъ до монастыра для ялмужны на збудоване церкви, ігуменъ побожный Иларіонъ Денисовичъ, учинивши раду зо всею еже о Христѣ братіею, въ той жебранини вложилъ тяжаръ послушенства на мене смирен-

наго Аѳанасіа Филиповича, намѣстника своего тогожъ монастыря Купятицкого, зъ послушникомъ Онисимомъ Волковицкимъ. О, дивные оправы Бозскіе! Заразъ тамъ въ трапезѣ страхъ барзо великій палъ на мене, и власне якъ бы одрентвѣлый сидѣлемъ у столу; до цельи моеи вшедши, защепилемся и почалемъ Богу Всемогущему офероватися въ томъ послушенствѣ. По малой хвилѣ, стоячому мнѣ на молитвѣ, страхъ мя такій обнялъ, жемъ утекати зъ келіи моеи поривался, и нѣякось моцью Бозскою задержаный зоставши долго ревливе плакалемъ. Въ томъ безъ жадной особы голосъ вдячный слышати было таковый: «Царъ Московскій збудуетъ Ми церковъ, иди до него!» Въ томъ мене якъ варомъ облито, знову почалемъ тяжко плакати, мыслячи, што то будетъ.

Року теды 1637, мѣсяца Новембра, гды ми зближался часъ отъѣзду въ тую дорогу, зъ церкви, по утрени, идучи, повѣдаю о томъ голоси побожному ігуменови моему, а онъ, ухилившися на сторону троха зъ стежки: «брате милый, гдѣ тебе Богъ Всемогучій и Пречистая Богородица попровадитъ, тамъ иди. А я тутъ зъ братіею буду молитися, абысь ся до насъ здорово вернулъ. А о чомъ ты мовишъ, невѣдаю, што то будетъ, гдыжъ и листу, одъ короля пана нашего на то даного, немашъ». Потомъ мнѣ вже идучи въ дорогу, пожегнавшися зъ братіею, вступилемъ въ притворъ церковный и полецаючися въ всемъ опатрности Бозской, ударилемъ поклоновъ килка, потомъ погледѣлемъ оконкомъ на образъ чудотворный Пречистои Богородици, али о то шумъ барзо страшный въ церкви быти здался. Онымъ я престрашоный, хотѣлемъ знагла отбѣгчи, потомъ осмѣлившися, повторе погледѣлемъ оконкомъ, мовячи: «о, Пречистая Богородице, будь зо мною!» А о то на-тыхъ-мѣстъ одъ образу чудотворного Пречистои Богородици голосъ ретельный слышати было таковый: «иду и Я съ тобою». А Неемій діаконъ, на лѣвомъ крилосѣ образомъ малеванымъ стоячи (который-то діаконъ въ молодыхъ лѣтехъ своихъ иноческихъ побожне живучи, килка лѣтъ предъ тымъ преставился отъ земныхъ), якъ бы заикаючися вымовилъ: «иду, иду и я при Паніи моей!» Здумѣлемся и почалемъ ревливе плакати и въ боязни быти, мыслячи, що то будетъ. Выѣхалемъ въ дорогу зъ монастыря болшей жадное речи никому не повѣдаючи, кантуръ подшитый зъ головы спалъ, и по того не вернулемся. Приѣхавши намъ до Слуцка, отецъ Шицикъ, архимандритъ, розгнѣвался барзо на отца нашего ігумена Купятицкого о тое, же ся его, намѣстника метрополитанского, не докладалъ, высилаючи насъ на Бѣлую Русь по ялмужну, листы одъ насъ одобрати казалъ, и презъ всѣ свята Рождества Христова въ великой насъ трьвозѣ держалъ. Потомъ престрашоный презъ сонъ видѣньемъ якимсь (якъ самъ казалъ), оддалъ листы, мовячи: «чиню то для Пречистои Богородици, а не для вашого ігумена, идѣте зъ Богомъ, гдѣ хочете». Одтамтоль до монастыря Кутеенского подъ Оршу прибылисмо. Тамъ постерегши святобливого мужа Іоиля Труцевича, ігумена тамошнего, повѣдилемъ о послушенствѣ нашомъ и прейзреню Бозскомъ. Реклъ ми Дамаскина Св. слова: «побѣждаются естества уставы о Дѣвѣ Чистей». Свѣдоцтва, еднакъ, до Москвы, которого просилемъ, порадившися зъ братіею, дати ми не зезволилъ; и овшеки (sic) намѣстникъ его Іосифъ Сурта реклъ: «господине отче Аѳанасій, трудно безъ пашпорту кроля пана нашего ити вамъ на Смоленскъ и Дорогобужъ за границу до Москвы.

Виленскіи черпци мѣли и пашпортъ крюлевскій, также для ялможны, а много ся набѣдили». Слышачи я тое, понехалемъ южъ былъ тоее дороги до Москвы и, упросивши отъ ігумена Кутеенского карточокъ свѣдочныхъ о собѣ до протопоповъ и до братствъ православныхъ, шолемъ до Копыси, до Шклова, до Могилева и до Головчина, але мнѣ тамъ всюды ялмужны недано: выбирано ее пилно епископови своему, господину отцу Силвестрови Косовови (sic) на справу зъ Селявою, владыкою Полоцкимъ, уніятомъ. А вернувшися я до монастыра Кутеенского, ознаймилемъ господину отцу ігумену поводжене наше. И гды южъ до дому выбралисмося (власне то справою Бозскою), хути погамовати не могу ити до Москвы. Въ томъ часѣ прешедши отецъ намѣстникъ Сурта и мовитъ ми: «отче Аѳанасій, брате милый, жаль ми тебе, же мало што справивши въ послушенствѣ своемъ отъѣждзаешъ до дому; ражу тобѣ: иди на Трубецкъ до Бранска, ачъ и тамъ зъ трудностю будетъ, еднакъ, за волею Бозскою, въ столици Московской будешъ». Пало ми тое на сердцу и престалемъ на радѣ. Ознаймилемъ о томъ и господину отцу ігумену Кутеенскому, который, благословячи мя, реклъ «нехай будетъ воля Божая съ тобою». и далъ ми въ своихъ потребахъ листъ до князя Петра Трубецкого. А такъ пустилемся въ тую дорогу, о имени Ісусъ Христовомъ, на Пропойскъ, на Попову Гору, на Стародубъ до Трубецка. И заразъ буря повстала, же и свѣта видити не было, и не толко съ полудня до вечера, але и всю ночъ въ заметахъ кружачи и блудячи, мало - мало въ течайнѣ Днѣпровой (снать, душного непріателя перешкодою) не потонули. За Пропойскомъ, на ночлѣгу въ селѣ, мнѣмалемъ на санехъ моихъ же хомутъ лежитъ, а то былъ песъ: такъ мя за руку уѣлъ! А въ томъ [1]) зъ невчасу огонь опановалъ, же маломъ одъ того живота не пострадалъ. Въ Поповой Горѣ, конь въ ночи зшолъ зъ господы, чили тежъ хто его былъ взялъ зъ господы; а гдымъ ся о немъ рано пыталъ и до двору о томъ удатися хотѣлъ, теды мало насъ непозабіано. Въ Стародуби, на запусты, пяници много насъ турбовали, еднакъ одъ всего згола Ісусъ Христосъ и Пречистая Богородица безъ шкоды насъ заховала. Въ Трубецку, князь Трубецкій молодый, мянуючися быти стражникомъ, подъ великимъ каранемъ заказалъ, абымъ нейшолъ за границу до Бранска, мовячи: «што я вѣдаю подъ той часъ погрому козацкого. Што вы справуете»? Зачимъ вернулемся вже былъ назадъ до дому, толко хотячи быти въ монастыру Човску, въ полмилѣ одъ Трубецка, тамъ ѣхалемъ. Приѣждзаючи подъ гору, гдымъ пѣшо ишолъ оподаль предъ конемъ, молячися Господу Богу и Пречистои Богородици, на-тыхъ-мѣстъ страхъ великій мене опановалъ, ажъ заволалемъ голосомъ барзо: «о Боже мой и Пречистая Богородице, змилуйся надо мною, што то дѣется!» Въ томъ здало ми ся, якъ бы послушникъ мовитъ: «на што помочи людскои потребуешъ, иди до Москвы, я съ тобою!» Гдымъ ся злучилъ зъ послушникомъ, пыталемъ его, што до мене мовилъ? А онъ одповѣдилъ: «ничогомъ до тебе не мовилъ и, овшемъ, фрасуюся на васъ, же ся дармо волочимъ». Взышлисмо на высокую гору до монастырка того Човска, а привитавшися зъ братіею, ознаймую, жемъ ся былъ запустилъ прейзренемъ Бозскимъ до Москвы для ялмужны, але ми неспѣшно одповѣдилъ старецъ еденъ: «не дойдешъ, господи-

---

[1]) подразумѣвается: „селѣ“.

не отче, подъ той часъ трвожливый погрому козацкого, але если естъ съ тобою (якъ мовишъ) справа Бозская, то можно дойти, иди еще до Новогородка Сиверского, до воеводы пана Петра Песечинского: добра твоя будетъ, если каже перепустити, бо теперъ тутъ стражъ всюды великая естъ». А такъ съ того монастырка приѣхалисмо на ночлегъ до села названого Великая Зноба. Тамъ на господѣ, гды всѣ спали, въ полночи самой прийдетъ на мене страхъ барзо великій. Здало ми ся, якъ бы хто гонитъ зъ немалымъ гуфомъ, шукаючи мене на страчене, и мовятъ: «естъ, естъ, онъ тутъ». А гды тое троха утихло, я господара, потиху обудивши, ничого ему о томъ страху неспоминаючи, просилемъ, абы насъ тогожъ часу на дорогу Новогородскую навелъ. И гдысмы ся вже пустили на пущу, бѣдую, не вѣдаючи, гдѣ и куды ѣду, зачалемъ пѣснь спѣвати Пречистои Богородици акаѳистовую овую: «возбранной воеводѣ побѣдительная» и пр., «аллилуіа, аллилуіа» припѣваючи. И гды вже было преде днемъ, здремалемся. А о то знагла страхъ мя огорнулъ, и туча червоная слонечная, подъ часъ всходу солнца. Оттряснувши я сонъ отъ очей, обачилемъ млоденца въ мантіи, на конѣ нашомъ сидячого, въ тылъ до насъ смотрячого а дорогу простуючого. Вырекши тотъ млоденецъ: «я Неемій діаконъ, сполмѣшканецъ вашъ Купятицкій», зникнулъ. А гды взышло солнце, заразъ за солнцемъ, обачилемъ на небѣ крестъ, и въ немъ образъ Пречистои Богородици зъ Дитяткомъ, на кшталтъ Купятицкого, променями слонечными выритый и обточоный. И гдымъ на него не мало смотрѣлъ здумѣваючися, хотѣлемъ указати тотъ чудъ Божій и послушникови моему Онисиму. Онъ, зо сну порвавшися, началъ коня бити, а въ томъ образъ на небѣ невидимъ зосталъ, о которомъ я ему на тотъ часъ южъ не споминалъ ничого. А приближившися до села пограничного, дивне предъ полуднемъ минули есмо стражъ воеводы Новогородского: осажчій того села, наимя Ѳеодоръ Драгомиръ, стоялъ надъ дорогою шапку знявши; а гдымъ ся зъ нимъ привиталъ, мовилъ до мене: «што то за пани, отче, и гдѣ ѣде съ такимъ оршакомъ немалымъ»; я невѣдаючи што одповѣдити ему, толко реклемъ: «але, але», и одшолемъ до сани. Выѣждзаючи мнѣ зъ села того, великая тлуща людей вышла такъ стражи, якъ и посполитого чловѣка, ажъ въ самый конецъ села того присмотруючися поѣздови. И ѣдучи намъ поблизу храму Аѳанасіа Св., который храмъ въ конци села того въ полю стоитъ. Перешолемъ волею Бозскою за границу до першого села вашего царского величества названого Шепелева. Люде, тамъ будучіе, приняли насъ ласкаве и дивовалися, якъ стражъ минулисмо. Невѣста една змежи посполитства рекла: «заправды, заправды, Богородица зъ ними ѣде, и што за дивъ, же стражъ минули»! И иншіе люди дивовалися въ такомъ переѣздѣ нашомъ, уважаючи судьбы Божіе. А гдысмы ся далѣй въ Москву пустили, поткалъ насъ въ дорозѣ чловѣкъ якійсь въ бѣломъ одѣнью (sic); тотъ, мало о што насъ спытавши, реклъ: «идѣте вже и рукава спустивши (то есть безпечно), вѣдаю до царя для ялмужны ѣдете и болше того справовати будете». Потомъ приѣхалисмо въ городъ Сѣвскъ 10 февраля року 1638, гдѣ перемѣшкавши въ гостинници дней три, барзо трудно для козаковъ Запорозскихъ, которыхъ тамъ въ тотъ часъ зъ погрому людского великое множство было. Тамъже пришолъ до насъ голова Микита Ѳеодоровичъ зъ другими розрядцами, выпытуючи насъ,

для якои потребы прибылисмо. А довѣдавшися, же листовъ до вашего царского величества ни отъ кого немаемъ, повѣдилъ: «не есть речь можная, же бысте дойшли столици». Реклемъ я: «ведлугъ воли Бозскои иду и образу того, которого вамъ даю на паперу друкованого». И дали намъ въ томъ вѣру; еднакъ, ничого не постановивши, одойшли. Потомъ писалемъ до воеводы, просячи его о ласку, якъ то воеводу. Онъ розгнѣвался, же не былъ воеводою, толко намѣстникомъ, розумѣючи, же дворую, выгнати насъ казалъ. И выгнаніи будучи на Путивлскую дорогу, пріѣхалисмо до села Кургановъ, гдѣ пришолъ на мене страхъ Божій и мышлене, же бымъ ся вернулъ до Москвы. Зачимъ вернулемъ ся якъ бы до монастыра подъ Бранскомъ будучого церкви Успенія Пречистои Богородици. А такъ ѣхалисмо неподалеко Сѣвска города на Погребы, село боярское. Тое село переѣхавши, власне въ дубрави, южъ при заходѣ солнца, барзо великая туча мене зъ послушникомъ огорнула, ажъ послушникъ заволалъ: «што то, для Бога!» и почалъ собою трвожити. Я зась, якъ бы въ восхищеню будучи, правдиве слышалемъ ретельный голосъ таковый: «о Аѳанасій, иди до Царя Михаила и рци ему: звитяжай непріатели наши; бо южъ часъ пришолъ, мѣй образъ Пречистое въ крестѣ Купятицкій на хоругвяхъ военныхъ для милосердя; а въ битви той каждого чловѣка, мянуючогося православнымъ, здорово заховай». По таковомъ страху, зъ дороги зблудилисмо, и позно южъ въ ночи приблукалисмося до деревни Кривцова, пять верстъ отъ Сѣвска лежачое. Тамъ до христіанина на ночлегъ упросившися, обачилемъ сына господарского, барзо хорого, и усѣдши я при немъ, реклемъ въ собѣ: «Владыко человѣколюбче, Господи Ісусе Христе Боже мой! милостивъ буди мнѣ грѣшному: яви сіа тайны, яже слышахъ и видѣхъ чувствами моими, истинствуютъ ли, или ни; не искушаю Тебе, Создателя моего, но за немощъ мою сіа Ти глаголю, аще естъ воля Твоя святая, да увѣмъ азъ, рабъ Твой, презъ сіа благодѣяніа Твоя, уврачуй немощнаго сего чловѣка». Назавтрее рано пришолъ зъ другои избы отецъ сына хорого и мовитъ до мене: «старче великій! еслись священникъ, помолися Богу о сыну, абы былъ здоровъ». Я теды съ послушникомъ моимъ приготовавши столикъ пристойне, гдымъ одправилъ молебенъ, знаменалемъ его образомъ Пречистои Богородици, въ крестѣ изображенномъ, Купятицкимъ паперовымъ, который того року першій разъ зъ друку Кіевского выданъ. О, дивные справы Бозскіе! Власне якъ бы зо сну обужоный, вставши хорый заволалъ: «одколь то тутъ пришла надежда моя Богородица лѣчити мене». И заразъ вставши и похваливши Бога служилъ у столу намъ: люде зась притомные зъ радостю и страхомъ барзо ся тому дивовали. Отецъ его, въ глубокой старости будучи, угостивши насъ ведлугъ убозства своего и давши ялмужну святую, выпроводилъ на дорогу Бранскую, радячи, абымъ ѣхалъ до столици, што мнѣ и пало добре на сердцу. Лечъ тамъ, заразъ по одестю оного старца, барзо великую трудность задавалъ ми послушникъ мой Онисимъ и утикать отъ мене порывался, мовячи: «вернемся до Литвы, бо тутъ згинемъ, для чого такъ нендзу терпимо и на небезпеченство болшее доброволне ся удаемо; наперся еси быти въ столици Московъской; не будешъ, не будешъ!» И болшей тыхъ противныхъ словъ (снатъ, духомъ злымъ былъ натхненый) зъ гнѣву мовилъ. Я зась молитву въ собѣ до

Господа Бога и Пречистои Богородици учинивши, реклемъ до него тихо: «брате милый, бойся Бога, самъ слышалесь и видѣлъ не мало зъ нами справъ Бозскихъ, чомужъ небачне поступуешъ». И предложилемъ ему докладнѣй прейзрене Бозское надъ нами. На остатокъ реклемъ: «естъ притомная намъ Пречистая Богородица, ведлугъ обѣтници своеи, и Ангелъ проводникъ нашъ, которогомъ власне видѣлъ въ особѣ Нееміа, діакона Купятицкого, на томъ и на томъ мѣстцу». Онъ тое выслухавши, прощенія просилъ, и одъ того часу ѣхалисмо зъ собою згодне. Въ деревни Брасови переночовавши, рано пыталисмося до монастыра Свенского, подъ Бранскомъ будучого, и пустившися въ тую дорогу дивными судбами Божіими якъ бы зблудили до села Лѣсокъ, а потомъ до города Карачова, гдѣ и монастыръ Воскресеніа изъ мертвыхъ Ісусъ Христова. Тамъ Аѳанасій Ѳеодоровичъ, ігуменъ честный, принялъ насъ вдячно и порадилъ, же бысмы дойшли до воеводы Карачовского, человѣка въ лѣтехъ поважного, наимя Петра Игнатовича, ознаймуючи о собѣ и о листъ просячи до величества твоего. Который-то воевода, мовы нашое терпливе выслухавши, реклъ: «Дивные справы Бозскіе! Я о нихъ много бадатися не хочу, але каждой справѣ Бозской простымъ сердцемъ вѣрую». И єтакъ далъ намъ листъ и проводника до самои столици, на имя Филона Пушкара, зъ которымъ ѣхалисмо на Болхово, на Бѣлево, на Калугу и на многіе мѣста и мѣстечка тутъ до столици Московской. О тожъ, за волею Бозскою, переводомъ Пречистои Богородици и Ангела доброго въ особѣ Неемія, діакона Купятицкого, якъ тому простымъ сердцемъ вѣрую, до вашего царского величества прибылисмо.

По одправѣ насъ зъ столици Московской въ недѣлю цвѣтную, въ ростокъ ледный, чудовне презъ рѣки на Можайскъ и на Вязму до Дорогобужя приѣхалисмо. Одтоль чудовне въ розводѣ Днѣпромъ въ чолнку на Смоленскъ до Орши и до Могилева заѣхали, зъ Могилева возомъ року 1638 іюня 16 на Минскъ до Вилня, зъ Вилня до монастыра своего Купятицкого, ведлугъ послушаніа, прибылисмо року 1638 іюля 16.

Тамъ до Купятичъ незадолго зъ Берестя прислано, просячи на ігуменство Берестейское зъ двохъ едного: албо отца Макаріа Токаревского, албо мене, Аѳанасіа Филиповича. Блаженный Иларіонъ, игуменъ Купятицкій, волею ся Бозскою мяркуючи, учинилъ раду зо всею о Христѣ братіею и, зъ совѣту общого назначилъ иншихъ на тое послушаніе, а насъ ободвохъ охоронялъ на тамъ-тотъ часъ, якъ бы въ Купятичахъ потребныхъ. Присланыхъ зась одправилъ зъ Купятича зъ листомъ таковымъ:

«Славетные а мнѣ велце ласковые панове! Ижъ до тыхъ часъ не выгодилося священникомъ (не дѣется то, Боже недай, зъ легкомыслности и прейзреня нашого, толко зъ трудности и бѣдъ, а найбарзе же на схилку того вѣку трудно у благочестивыхъ о люде; немаль овые слова Христовы выполняются: «жатва многа, дѣлателей же мало»), еднакъ хочъ собѣ тяжко учинивши доброму жаданю милостей вашихъ выгажаемъ и съ посродку себе господина отца Климента Несвѣцкого, священноинока, зъ діакономъ Флявіаномъ, посылаемъ, маючи уфность въ Бозѣ, ижъ такъ житіемъ своимъ прикладнымъ, якъ и проповѣдью слова Божого можетъ милостямъ вашимъ услужити. Господина отца Аѳанасіа ижъ ся послано до Каменца, буде въ всемъ зноситися зъ отцемъ Несвѣцкимъ, и еслибы указала того по-

треба, часъ якій можетъ змѣшкать для лѣпшого споряженя и господинъ отецъ Аөанасій у милостей вашихъ. Толко пилне прошу, абы милости ваши, будучи на нихъ ласкавыми, въ любви зъ ними посполу о добромъ церковномъ радили и въ всемъ зъ собою ся зносили. Притомъ оддаюся братолюбію милостей вашихъ зъ молитвами. Зъ Купятичъ, юня 13, року 1640. Милостей вашихъ богомольца уставичный Иларіонъ Денисовичъ, игуменъ монастыря Купятицкого».

Ведлугъ того листу посланецъ не взялъ мянованыхъ до Берестя. Зачимъ пишетъ зъ Пинска господинъ отецъ игуменъ до мене въ тые слова:

«Честный господинъ отче Аөанасій! Пришедши я до Пинска, засталемъ пана Еустафія и отца Климентія, а то съ тыхъ мѣръ не ѣхали до Берестя, ижъ панъ Еустафій не хочетъ отца Климентія; толко, ведлугъ злеценя, проситъ о честь твою: приѣдь пре то честь твоя до насъ и што нужнѣйшого зъ собою озми. Будетъ ли на то воля Божая, поѣдешъ зъ ними, не будетъ ли—зостанешъ; ключи отъ книгъ и твоее избы и коморы до панамаря оддай. Прочее о молитву прошу».

За тою карточкою, гдымъ приѣхалъ до Пинска, по многихъ радахъ братія межи собою якъ бы жартомъ рекли: «ліосы нехай кинутъ зъ отцемъ Макаріемъ, кому ѣхать до Берестя». Гды кинули, пришолъ ліосъ на мене, Аөанасіа, ведлугъ воли Бозскои. Зачимъ господинъ отецъ игуменъ, зъ жалемъ высылаючи мене до Берестя, на томъ же листы пишетъ тые слова: «По написаню того листу, не хотѣлъ панъ Еустафій взять въ листѣ написанныхъ: пре то, хочъ зъ тяжкою моею бѣдою, мусилемъ (надъ волю Божую трудно) половицу мене, господина отца Аөанасіа оджаловавши пустити. Молю: «сопостраждѣте въ всемъ ему, да со Христомъ воцаритеся». Толко о мнѣ Аөанасію писаня было. Зъ которого я, надъ все волю Бозскую уважаючи, гдымъ приѣхалъ до Берестя, пыталемся о фундаціахъ, на чимъ жити. Лечъ, неуказавши мнѣ панове мѣщане на пожите ничого, принесли фундаціи и привилея на паргаменахъ въ шести штукахъ, на братство предъ унеею наданые, зъ которыхъ еденъ, фундушъ епископскій, кождому на вырозумѣне выписую въ тые слова:

«Волею Божіею и молитвами Пречистое Его Богоматере, мы, смиренный Мелетій Хребтовичъ Литаворовича Богуринскій, прототронъ, епископъ Володимерскій и Берестейскій, архимандритъ Кіевскій великои лавры монастыра Печерского. Обмовившися посполъ и изволившися зъ капитулою, крылошаны нашими въ богоспасаемомъ градѣ Берестейскомъ церкве столечности нашое соборное святого чудотворца и архіерея Николы, молина насъ многіе благочестивые и христолюбивые панове мѣщане мѣста господарского Берестейского у великомъ князствѣ Литовскомъ, сыны послушные о Христѣ возлюбленніи парафіи епископства нашого. За которыми молилъ насъ его милость велможный и благородный панъ Адамъ Патій, каштелянъ Берестейскій, и иншіе зацные ихъ милости панове обыватели повѣту Берестейского, сыны о Христѣ возлюбленные и православные епископства нашого—благословитися имъ отъ нашого смиреніа достойно пріати чинъ Виленского и Лвовского благословенного братства, храму у Вилни живоначалное Тройци, а у Лвови храму Успеніа Пречистое Богородици. Къ тому тежъ просили насъ оные панове мѣщане, яко епископа и пастыра своего, же бысьмо имъ, яко парафіаномъ нашимъ, въ церкви нашой епископской соборной Святого

Николы позволили дати и мѣти предѣлъ святыхъ боголюбивыхъ мучениковъ князей Россійскихъ Бориса и Глѣба, во святомъ крещеніи нареченныхъ Романа и Давыда, особливымъ. У которомъ предѣлѣ позволилемъ имъ мѣти чтыри праздники, то есть: першій праздникъ Богоявленіа, другій Глѣба и Бориса, третій — св. безсребреникъ Козмы и Даміана, четвертый—святого Юря. Въ которомъ предѣлѣ ихъ братскомъ нихто жадное переказы имъ чинити не маеть, такъ я самъ епископъ, яко и по мнѣ будучіе епископы; намѣстники, протопопы и всѣ причетники церковные вѣчными часы, заховуючи во всемъ вцале, ведлугъ стародавного звычаю, владзу и зверхность ихъ, а благословенство наше пастырское епископское—ведлугъ правъ и привилеевъ нашихъ, одъ ихъ милостей господарей королей и великихъ князей Литовскихъ, пановъ нашихъ, [даныхъ]. До которого то звышъ мененого ихъ предѣлу братского святого Бориса и Глѣба придаемъ имъ грунты и церковища Св. Юря зо всѣми пожитками, такъ тежъ грунты св. Козмы и Даміана, то есть волокъ двѣ въ Лебедевѣ и у мѣсти церковище, и подданые, на тотъ часъ на томъ грунтѣ осѣлые, заразъ,— въ моцу, въ владзу и въ держане ихъ подаемъ. Лечъ оны тые пожитки, на церковъ Козмодемянскую належачіе, сами доброволне отцу Пятницкому поступили, теразнѣйшому презвитеру нашому Іоанну Савичу, до живота его—а по смерти оного на тотъ предѣлъ ихъ Глѣба и Бориса зо всѣми пожитками поступуемо вѣчными часы. Што мы, епископъ, добре усмотривши къ намъ, епископу, пастыру своему, моленіе ихъ зѣло честно и богоугодно и любезно, ихъ, пановъ мѣщанъ мѣста Берестейского, порядки духовные, церкви святой потребные, благословеніемъ Божіимъ зверхности нашое пастырское мнѣ врученой и даное власти свыше отъ Вседержителя Бога и зверхнѣйшого пастыра нашого, святѣйшого вселенского патріархи Константинополя Нового Рыма кура Іереміи, благословляемъ и въ всемъ соединяемъ, и прилучаемъ совершеннѣйшому, прежде званному братству Виленскому и Лвовскому, единочестно и единомыслъно и единонравно правовѣрно жити, ведлугъ възаконеніа святого православіа благочестіа святое Іерусалимское восточное каѳолическое апостолское Христовое Божое церкве матере нашое, седми соборми вселенскими утвержевое, ничимъ не отлучно, со смиренномудріемъ въ любви нелицемѣрной, въ вся вѣки строити по обычаю реченного братства, о Господѣ всегда любовію и кротостію собирающеся; священниковъ благоугодныхъ, честныхъ, православныхъ, некорчемныхъ, отколже колвекъ се имъ потрафитъ, могли собѣ избирать; учителей же школьныхъ чадомъ своимъ и пришелцомъ убогимъ по чину школъ приймати; болницу, шпиталь убогихъ своихъ строити; церковное благолѣпіе по силѣ своей честно украшати; собране свое наданное маетности отъ-когожъ колвекъ боголюбца въ влагалищи своемъ и шпиталными братскими праведно справовати и рядити маютъ ку оздобѣ и потребѣ церковной; въ напастехъ, бѣдахъ и въ недузѣхъ братіамъ своимъ сановнымъ помагати и до гробу равночестно провадити, и нищихъ, по преставленіи братіи своее, сиротами и вдовами еликомощно пещися; между же братіею своею кротостію и попеченіемъ нелицемѣрно праведно разсуждати. Аще ли же въ нѣкоей винѣ недоумѣются, по всякому слученію да вопрошаютъ о семъ истиннѣйшого разсужденія соборного епископского, и по увѣщанію пра-

виломъ всѣмъ любовію смирятися. Аще кто отъ братій не будетъ жити зъ братствомъ въ единой мысли, но, противно мысля, творити будетъ соблазну между братіею и не престанетъ ли таковаго, мы, епископъ, со разсужденіемъ нашимъ, да отлучимъ отъ общаго ко цѣломудрію; тогды мы, а въ небытности насъ, соборъ нашъ капитула и зъ ихъ священникомъ да ижденутъ отъ церкве. И аще бы кто собѣ искалъ иного безчинного братства во уничиженіе сему благословенному братству, таковые да не имѣютъ ни единоя власти въ всемъ строеніи церковного братства. Ибо Господь нашъ Іисусъ Христосъ рече: «иже нѣсть со мною, на мя есть, и иже не собираетъ со мною, растачаетъ». Сего ради отъ нашего смиренія завѣщавается и въ Святомъ Духу повелѣвается, быти братству сему нераздрушно и неподвижно во вѣки, ни же отъ единого по времянехъ пришлыхъ по насъ обрѣтаемыхъ епископовъ, ни же отъ князей, пановъ или священниковъ или мирскихъ, подъ запрещеніемъ и непрощеніемъ отлученіемъ нераздрушнымъ отъ святое восточное каѳолицкое Божее церкви, святого православіа нашего христіанского. И аще кто явится разоряяй сіа, яко соблазнитель и разоритель и злотворецъ и діаволу другъ и врагъ Христу, да будетъ отлученъ отъ Отца и Сына и Святого Духа и проклятъ и по смерти нераздрѣшенъ, и да имѣетъ клятву триста и осмнадесятъ отецъ, иже въ Никеи и прочихъ святыхъ. Богъ же всякоя благодати да совершитъ вы, да утвердитъ, укрѣпитъ, сохраняя отъ всякого вреда противна. Тѣмъ же радуйтеся о Господѣ, совершайтеся, утѣшайтеся, тоже мудрствуйте, миръ имѣйте, и Богъ любве и мира да будетъ съ вами. Сего ради бысть нашего смиреніа писаніа сіа и дается паномъ мѣщаномъ Берестейскимъ, зъ печатю нашею завѣсистою епископскою, и съ подписомъ руки моее. Въ лѣто отъ созданіа миру семитысящнаго девятдесятъ осмого, а отъ воплощеніа Господа нашего Іисуса Христа тысеча пятсотъ деветдесятъ первого, мѣсеца Октябра двадцатъ шестого дня. Мелетій Хребтовичъ, Божіею милостію епископъ Володимерскій и Берестейскій, архимандритъ Кіевскій, власною рукою».

По смерти блаженного Мелетіа Богуринского, Потѣй, епископомъ ставши, ствержаетъ всѣ фундуши и клятвы, на отступныхъ въ нихъ замкненые, тыми словы:

«Милостію Божіею, Ипатіе (sic) епископъ Володимерскій и Берестейскій. Вѣдомо чиню всѣмъ нынѣшнимъ и напотомъ будучимъ, кому то вѣдати належитъ. Ижъ пришедши передъ насъ еже о Христѣ братство, ктиторы храма св. іерарха Христова Николы соборныя церкви, предѣла же св. Богоявленіа, гражане Берестейскіе, оповѣли и показали намъ фундуши церковного братства отъ святѣйшихъ патріарховъ куръ Іоакима, патріархи Великіа Антіохіа, списаный порядокъ и утверженіе привилейное куръ Іереміи, архіепископа Константинопольского, Нового Рыма и вселенского патріархи, зверхнѣйшого пастыра нашего, таже и здѣшняго архіепископа, метрополиты Кіевскаго и Галицкаго и всея Россіи со всѣми епископы соборное утверженіе и постановленіе на сіе братство, и листы певные отъ небожчика продка нашего Мелетіа Хребтовича, владыки Володимерского и Берестейского» и проч., якъ ся фундушъ въ собѣ маетъ.

Инших фундушовъ не пишу, толко зъ кролевскихъ хочъ еденъ привилей, ствержаючій фундуши и клятвы на отступныхъ, выписую въ тые слова:

«Во[5]) имя Божое станься. Ку вѣчной памяти и змоцненью речи нижейописаное. Мы, Жигмонтъ Третій, Божію милостію король Полскій, великій князь Литовскій, Рускій, Прускій, Жомонтскій, Мазовецкій, Инфлянскій и кролевства Шведского найближшій дѣдичъ и пришлый король. Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ, кому то вѣдати будетъ належало, нынѣшнимъ и напотомъ будучимъ. Штожъ мы, господарь, щасливе пануючи надъ людомъ народовъ христіанскихъ въ панствахъ нашихъ, не толко стародавныхъ правъ, свободъ и волностій сторожомъ и оборонцею будучи, але завжды при надаваню и примноженю ихъ обывателемъ панствъ нашихъ ласкаве ставечися, и тымъ болшею хутью надо все помноженя хвалы Божое и порядковъ слушныхъ захованя зычачи, за донесенемъ намъ прозбъ одъ становъ многихъ, а на чоломбите мѣщанъ мѣста нашого Берестейского людей народу Руского, братьи церковного братства церкви заложеня св. Николы, предѣла Богоявленіа, прозываемаго Глѣба и Бориса, зъ ласки нашое господарское, позволяемъ имъ, для свободного и спокойного уживаня всякихъ обходовъ церковныхъ и розширеня хвалы Божое набоженства ихъ, ведлугъ порядку мѣстъ нашихъ столечныхъ, Виленского церкви Святое Тройци а Лвовского церкви св. Пречистое, и волностей, одъ насъ господаря братству мѣста Виленского и Лвовского наданыхъ, такъ же ведлугъ благословенства и листу пастыра ихъ, въ Бозѣ велебного Мелетіа Хребтовича Литаворовича Богуринского, епископа Володимерского и Берестейского, архимандриты Кіевскаго монастыра Печерского, который отъ нихъ и передъ нами покладаный былъ, подъ датою року тисеча пятсотъ деветдесятъ первого, мѣсяца Октобра двадцать шестого дня, и съ подписомъ руки и зъ печатю привѣсистою владыки Володимерского и Берестейского. То есть: напервѣй, братство церковное, которое собѣ улюбили для справъ побожныхъ, ведлугъ застановеня своего, мають мѣти и въ всемъ ся въ немъ рядити и справовати порядкомъ и прикладомъ мѣстъ нашихъ Виленского и Лвовского вѣчными часы. И домъ ихъ братскій, въ которомъ справы свои братства церковного одправовати будутъ, отъ всякихъ платовъ и повинностей нашихъ господарскихъ и мѣстскихъ и отъ стояня въ немъ гостей всякого стану такъ при бытности нашой господарской, яко и въ небытности, вызволяемъ и волнымъ чинимъ вѣчными часы. Такъ тежъ олтаръ, въ которомъ попъ ихъ братскій служити будетъ, ведлугъ листу волности отъ владыки Берестейского, на то имъ даного, ихъ заховуемъ, и нихто имъ въ томъ перекажы жадное до предѣлу Глѣба и Бориса зъ становъ духовныхъ и свѣцкихъ чинити и входу волного церковного забороняти не маетъ. А для науки дѣтей народу христіанского всякого стану, ку оздобѣ и пожитку речи посполитое, позволяемъ имъ мѣти школу Греческого, Латинского, Полского и Руского языка, и людей ученыхъ въ тыхъ школахъ волно ховати духовного и свѣцкого стану. Братствомъ ихъ са-

[5]) Въ первомъ томѣ «Актовъ Южной и Западной Россіи» (№ 206, стр. 243—244) напечатана эта грамота, но со списка, неисправнаго.

*

мыхъ, и церковью, олтаромъ, попами, школою и всею челядью братскою, такъ и грунтами, до братства и олтаря належачими, не маетъ нихто справовати, толко они сами, братство вышъ помененое, зоставуючи въ всемъ цѣле зверхность пастыра владыки Володимерского и Берестейского. А хтобы зъ доброе воли своее на тое имъ братство церковное што надалъ, албо тестаментомъ описалъ, и потомъ хотя хто и безъ тестаменту надастъ, албо одпишетъ такъ речи рухомые, яко и лежачіе, то на всѣ потомные часы при ономъ братствѣ ихъ церковномъ вѣчне зоставати маетъ, чого имъ ни который врядъ таковыхъ речій отъ того братства оддаляти и одыймовати не маетъ. И на то дали есмо братству церковному Берестейскому сесь нашъ листъ, съ подписомъ руки нашое господарское и зъ нашею печатью. Писанъ у Варшавы, на сейми валномъ, лѣта Божого Нароженя тисеча пятсотъ девятдесятъ второго, мѣсяца Октобра первогонадцатъ дня. Sigismundus Rex. Матей Война, писаръ».

Такіе я права маючи на паргаменахъ и видячи, же суть потребные, актиковалемъ ихъ до книгъ гродскихъ и, повыймовавши выписами, смѣлѣй волею Бозскою поступовати почалемъ. Же унея зъ Рымомъ Старымъ, не ведлугъ порядку Церкви Всходнее принятая, вѣчне проклята, доводы на тое певные маючи, явне въ церкви и на розныхъ мѣстцахъ голосилемъ. Зачимъ въ мѣсти томъ Берестейскомъ и въ всемъ повѣтѣ воеводства того въ великой тръвозѣ уніаты зоставать почали. Потомъ, бывши ми на сейми, року 1641, Септембра мѣсяца, повыймовалемъ екстракта привилевъ, ствержаючихъ фундуши и клятву на отступныхъ, съ канцеляріи кролевское въ тые слова:

«Владиславъ Четвертый etc. Ознаймуемъ симъ листомъ нашимъ, кому то вѣдати належитъ. Прошени есмо были о выдане съ книгъ канцеляріи нашое болшое великого князства Литовского екстрактомъ справы нижей выражоное, которая ся въ книгахъ святобливое памети короля его милости Жигимонта Третего, пана отца нашого, знашла тыми словы писаная: «Во имя Божое станься. Ку вѣчной памети и змоцненью речи нижей описаное. Мы Жигмонтъ Третій» и проч. Доконченье зась екстракту того таковое: «Мы, король, на прозбу стороны потребуючое ласкаве призволивши, тую справу, въ сесь листъ вписаную, екстрактомъ, въ року теперешнемъ 1641, мѣсяца Септембра шестнадцатого дня, подъ печатью великого князства Литовского, выдати росказали есмо. Писанъ у Варшавѣ, за справою освецоного Албрыхта Станислава Радивила, княжати на Олыцѣ и Несвѣжу, канцлера великого князства Литовского, Пинского, Гнѣевского, Тухольского etc. старосты. Албрыхтъ Станиславъ Радивилъ, канцлеръ в. к. Литовского. Янъ Довкгало Завиша, секретаръ его королевской милости корыговалъ. Моцарскій екстрактъ мѣщаномъ Берестейскимъ».

Тогожъ часу на сейми въ Варшавѣ, волею Бозскою и молитвами Пречистое Богородици, привилей новый на братство Берестейское при церкви южъ Рождества Пречистое Богородици, презъ комисара и дворанина его королевской милости, ведлугъ дипліомы поданой, съ потверженьемъ першого права и позволенемъ набыти пляцъ на домъ братскій, съ подписомъ руки кролевское, набылемъ въ тые слова:

«Владыславъ Четвертый, зъ Божей ласки король Полскій, великій князь

Литовскій, Рускій, Прускій, Жомоитскій, Мазовецкій, Инфлянтскій, Смоленскій, Черниговскій а Шведскій, Готскій, Вандальскій дѣдичный король. Ознаймуемо тымъ листомъ нашимъ, кому то вѣдати належитъ. Донесена естъ намъ презъ нѣкоторыхъ пановъ радъ и урядниковъ нашихъ дворныхъ прозба именемъ обывателей и мѣщанъ братства церковного Берестейского, небудучихъ въ унеи, абысмы имъ церковь Нароженя Пречистое Богородици въ мѣсти нашомъ Берестейскомъ (монастыръ мѣстскій), уже имъ презъ дворанина нашого въ року 1633 поданую, для лѣпшое и грунтовнѣйшое моци, особливымъ привилемъ нашимъ, такъ помененую церковь, якъ и монастыръ телствердили. Мы теды, до прозбы ихъ ласкаве ся склонивши, тымъ привилемъ нашимъ церковь Пречистое Дѣвы Богородици Маріи, зацній монастыръ мѣстскій, ведлугъ поданя дворянского, зо всѣми приналежностями, здавна приналежачими, стержаемо и умоцняемо. При которой церкви мѣшкаючи законники реліи Грецкое, не-униты, волно въ всемъ, ведлугъ Церкви Всходнее, набоженства и церемоніи заживати маютъ вѣчными часы, якожъ и братство ихъ церковное, ведлугъ привиля его милости пана отца нашего, позволяючи имъ тое братство при помененой церкви (нимъ упривилееваный рекуперуютъ олтаръ), мѣти аппробуемо и позволяемо; при томъ школу языка Руского и Полского и шпиталъ при той же помененой церкви мѣти и пляцъ собѣ на домъ братскій на той же улици ближе мѣста набыти позволяемъ. Што все стержаючи, для лѣпшое вѣры рукою ся нашею подписавши, печать великого князства Литовского притиснути росказали есмо. Данъ въ Варшавы, мѣсяца Октобра 13 дня, року 1641, панованья нашого Полского девятого, а Шведского 10 року. Wladislaw Rex. Станиславъ Нарушевичъ, писаръ».

Того привилья заразъ на сейми панъ канцлеръ и подканцлерій г҃ды не хотѣли запечатовати, потомъ знова року 1643 на сеймъ съ тымъ же привилемъ для запечатованя зъ мѣщаны братства Берестейского пріѣхалемъ. И постерегши, же южъ незносную кривду Церковъ Восточная терпитъ одъ уніатовъ проклятыхъ и отъ всѣхъ властей Рымскихъ, бо значне волали, же южъ-южъ вѣра и церковъ православная въ панствѣ короля Полского помножатися не маетъ (о чомъ яснѣй въ «Новинахъ» описано естъ), теды прейзренемъ то Бозскимъ суппликовалемъ въ Варшавѣ публице [6]) въ сенатѣ презъ образъ Пречистое Богородици, въ крестѣ изображенный Купятицкій, зъ гисторіею видѣня того образу на небѣ въ границы Московской, до короля его милости Полского, зъ написомъ такимъ:

«Для того, наяснѣйшій кролю Полскій, панъ мой милостивый, тотъ чудъ Божій маестатови вашому прекладается, абы унея проклятая была згублена на вѣки: абовѣмъ есть барзо, барзо проклята правомъ то слушнымъ доводне ся покажетъ. О, бида, бида тымъ, которіи суть прокляты отъ отца духовного, власне собѣ належного. Хотѣй же, ваша кролевская милость, ласкаве въ то вейзрити, для врожоное вашое доброти и присяги вашое кролевское милости, абы вѣра правдивая Грецкая грунтовне была успокоена, а унея проклятая вынищена и внивечъ обернена; бо если унею проклятую выкорените, а

[6]) Латин. publice.

всходнюю правдивую церковъ [7]) успокоите, то щастливые лѣта ваши поживете. А если не успокоите вѣры правдивое Грецкое и не знесете унеи проклятои, то дознаете запевне гнѣву Божого. Южъ бо вѣмъ ваги несправедливости до самого центрумъ припали; вже злость людская и пыха ажъ назбытъ се вынесла; силы зась въ людехъ правовѣрныхъ зъутлѣли и барзо знемощнѣли. Въ таковыхъ теды часехъ помочъ Бозская наступуетъ; якъ видите; той образъ, въ крестѣ изображенный, Пречистое Богородици трубою естъ и знакомъ, упережаючимъ страшный судъ Божій, который правдиве прійти маетъ, ведлугъ еѵангеліи святои: благословенныхъ вылучивши, пошлетъ до царства небесного, а проклятыхъ втрутитъ (ахъ, бѣдажъ!) до пекла на вѣчные муки. Вѣдаю, же нѣкоторый будетъ сопротивляючійся таковой пересторозѣ и невѣрнѣйшій надъ Фараона закаменѣлого. Сподиваюся тежъ, же будетъ и Авраамъ, вѣрный Богу, Сотворителю своему, который тому увѣритъ. Въ воли то человѣчей есть. Обирай же собѣ, што хочъ, поки часъ маешъ: отъ, ти части обѣ зъ вѣры, вѣра тобѣ».

По таковомъ поступку моемъ на сейми у короля его милости Полского, гды мя отцевестаршіи обвинили, розумѣючи, жемъ то самъ презъ себе учинилъ, а не зъ воли Бозскои, до скончeнья сейму въ вязаню держали мя. Потомъ розъѣждзаючися, зъ Варшавы до Кіева мя прислали. Въ Кіеви, презъ килканадцатъ недѣль гдымъ былъ, въ тотъ часъ на гисторію вышъ-описаную и на поступокъ предъ кролемъ паномъ Латинскимъ языкомъ вырозумѣне таковое выдано:

«Ex historia, in civitate metropoli Moschoviæ descripta per Athanasium Philipovicz, moderno tempore ihumenum Brestensem, monachum Ord. S. Basilii, data Michaeli Duci Moschovitico, anno 1638,

summa talis:

1. Manifestando aflictionem fidei Græcæ et ecclesiæ Orthodoxæ sub rege Poloniæ, tanquam propter elemosinam pro ædificanda ecclesia, ad Orthodoxum Ducem Moschoviticum ex Lituania a monasterio Cupiaticiensi Athanasius, cum alio monacho, sine literis (non sine Divino instinctu), advenit.

2. In regno Poloniæ in monasterio Cupiaticiensi, ubi et ecclesia dedicata sanctissimæ Virgini Deiparæ, cum imagine eius miraculosa, in cruce expressa antiquitus invenitur, quasi vox audiebatur Ducem Moschoviensem ecclesiam ibi novam ædificaturum.

3. Imago Deiparæ in cruce ad similitudinem Cupiaticiensis, in cælo illico post ortum solis visa, ut Dux Moschoviticus in vexillis militaribus suorum militum similem gerendo cum iis contra quemlibet hostium suorum egrederetur.

4. In eo prælio quemlibet hominem, qui se orthodoxum profiteretur, idem quasi Dux Moschoviticus ut salvum conservaret.

Totius huius historiæ, quamquam circumstantiæ peregrinationis variæ sunt, summa tamen rei talis est, ut hic demonstratur.

Initium huius historiæ tale est:

Notum [8]) tibi, serenissime ac invictissime Michael, princeps Moschoviæ, domine orthodoxe, quod Deus omnipotens summus, rector et gubernator universi, «in manu enim eius (ut Sapiens dicit) et nos et sermones nostri et omnis sa-

---

[7]) На полѣ въ сноскѣ: «вѣру».

[8]) Эта «красная строка» представляетъ переводъ того мѣста, которое помѣщено выше, см. столб. 50.

pientia et operum scientia et disciplina» etc. etc. usque ad finem.

Allegorice ex historia non nulli intelligunt: loco ducis—Christum aut Michæle Archangelum, loco ecclesiæ — populum orthodoxum, loco in cruce imaginis Deiparæ—tubam terribilis, iuditii cum misericordia significari, nam et postea, quod factum est, maxime miraculo sum est.

Transactis quinquis annis post redditam Duci Moschovitico hanc historiam, quam ibidem anno 1638 martii in metricis conscripserunt, idem Athanasius Philipowicz, anno 1643 martii decimo, feria sexta, e meridie, tertia hora, in[9]) comitiis generalibus Varsaviæ perspecta nimia persecutione fidei Græcæ, nam idem Athanasius, tunc explorabat privilegium pro ecclesia orthodoxa Brestensi, sed consignare illud, ad oblationem triginta talerorum nolebant. Dicebant enim sibi quasi cancellarius Radzivil et vicecancellarius Trizna, sub anathemate a Papa Romano, prohibitum esse ne ullo modo fides Græca cresceret. Eo autem tempore, ut supra, dictus Athanasius (spiritu certe bono), tanquam supplicando et iustitiam desiderando per imaginem in cruce Beatissimæ Virginis Deiparæ, in septem voluminibus, linteis sigillatim pulchre depictam, simul etiam cum historia Moschovitica, quæ erat cuilibet imagini appensa, in arce publice senatum, ante conspectum regis agressus causaque iudiciali coram rege dirupta, tradidit imaginem unam, marginibus deauratis pulcherrime ornatam et holoserico obvolutam, regi Poloniæ Vladislao quarto, senatoribusque sigillatim non nullis, iuxta exigentiam titulorum ipsorum, et legatis etiam in comitiis eadem hora per diaconum suum optimum obedientem, nomine Leontium, cum inscriptione tali:

Id[10]) circo, serenissime rex, domine noster clementissime, hoc miraculum divinum magestati vestræ regali proponitur, ut unio maledicta deleatur, et enim est maxime ac maxime maledicta iure id convenienti evidenter demonstratur. O væ, væ, væ huic, qui devinctus est anathemate a patre spirituali, legitime sibi illato. Velit, vestra regalis magestas, id intendere, pro innata tua bonitate et iuramento regali vestro, ut religio Græca radicitus quietat reddatur, unio autem maledicta eradicetur, si hanc everteritis et orthodoxam fidem pacaveritis, feliciter vestros traducetis annos. Si autem non pacaveritis fidem veram Græcam et non eradicaveritis unionem maledictam, experiemini iram Dei. Jam et enim trutinæ iniustitiæ usquam ipsum centrum tetigerunt, iam malitia humana modum maxime excessit, vives autem in hominibus orthodoxis deficiunt et maxime debilitantur. Talibus itaque temporibus Divina potentia advenit; ut videtis, haec imago in cruce Beatissimæ Virginis tuba est et signum præoccupans terribile iudicium Dei, quod vere advenire debet iuxta evangelium sanctum: beatos electos mittet ad Regnum Cælorum, maledictos autem protrudet (ah, miserabile) ad inferos in sæcula sæculorum. Novi contrarium fore huic cantellæ quempiam Faraonem duriorem lapide, futurum etiam et Abrahaamum fidelem Deo qui crediderit. In libero hoc positum est arbitrio hominis. Elige tibi quod placet do nec tempus habes.

Въ Кіеви, подъ часъ того Латинского шкрипту и вырозумѣнья, барзо ме-

[9]) Отсюда и до конца «точки» изложено по-Русски ниже, см. столб. 87 и 88, а также 91 и 92.

[10]) Отсюда и до конца также переведено см. выше, столб. 74 и 75.

не, Аѳанасіа, турбовано, и въ консисторіи справоваться казано. Лечъ, не нашедши въ мнѣ вины, одослали до его милости отца метрополиты, якъ и въ «Новинахъ» нижей описуется. Его милость отецъ метрополитъ, видячи невинность мою (бо ани отъ короля пана, ани одъ Речи Посполитое институючихъ на мене не было), а до того маючи прозбу одъ братства всего Берестейского, посылаетъ мя знову, за листомъ своимъ, до Берестя. Которого листу я тамъ, для забѣженя въ потомные часы невинности въ той справѣ, его милости отца нашего метрополиты православного, до книгъ активовавши, выписомъ взялъ въ тые слова:

«Выписъ съ книгъ староства Берестейского. Лѣта отъ Нароженя Сына Божого тисеча шестсотъ сорокъ четвертого, мѣсяца августа четвертого дня. На врадѣ гродскомъ, въ замку его королевскои милости Берестейскомъ, передо мною Миколаемъ Табенскимъ, писаромъ земскимъ и подстаростимъ Берестейскимъ, постановившися очевисто велебный въ Бозѣ его милость отецъ Аѳанасій Филиповичъ, игуменъ монастыра св. Сѵмеона Берестейского, покладалъ и, ку активованю до книгъ врадовыхъ гродскихъ Берестейскихъ, подалъ листъ вже отвористый въ Бозѣ превелебного его милости отца Петра Могилы, архіепископа, метрополиты Кіевского, Галицкого и всея Россіи, ексархи святого апостолского ѳрону Константинополского и Печерского архимандриты, до братства Берестейского церкви святое восточное Рожественское въ справи и речи, нижей въ томъ листи выражоной. О который [11]) жадалъ помененый отецъ игуменъ, абы принятъ и до книгъ гродскихъ Берестейскихъ уписанъ былъ. Въ чомъ я, подстаростій, видечи быть речъ слушную, тотъ листъ принявши велѣлемъ до книхъ гродскихъ Берестейскихъ уписати. И уписуючи въ книги писмомъ Рускимъ, въ слово до слова, такъ ся въ собѣ маетъ: «Петръ Могила, милостію Божіею архіепископъ, метрополитъ Кіевскій, Галицкій и всея Россіи, ексархъ святого апостолского ѳрону Константинополского, архимандритъ монастыра Печерского Кіевского. Благороднымъ, благочестивымъ и христолюбивымъ ихъ милостямъ панамъ братіамъ братства крестоносного церкви святое восточное и нашего смиреніа въ святомъ Дусѣ наймилшимъ сыномъ ласка, покой и милосердіе отъ Христа Спасителя и наше архіерейское благословеніе отъ столици метрополіи Кіевское препосилаемъ. Поважаючи милостей вашихъ листовную причину за отцемъ Аѳанасіемъ, благословилемъ ему на тоежъ послушаніе игуменства Берестейского ѣхати, за належнымъ наказаніемъ духовнымъ за выступокъ оного таковый, который всей Церкви Россійской нанеслъ былъ великого жалю и трудности. Розумѣемъ теды, же, по томъ исправленіи нашомъ, осторожнѣй собѣ будетъ поступовати въ справахъ церковныхъ, а звлаща предъ кролемъ его милостью паномъ нашимъ милостивымъ и всѣмъ пресвѣтломъ его сенатѣ въ послушаніи засъ своемъ, поневажъ по тые часы угожалъ милости вашой, такъ и на пришлые часы тщаніа приложитъ, абы повинности своей духовной и потребамъ милости вашой моглъ добре выгодити. Затымъ, самого себе и молитвы мои архіерейскіе милостямъ вашимъ пилно вручаемъ. Зъ монастыра Печерского Кіевского, дня 20 іюня, року 1643». У того листу при печати подписъ руки тыми словы: «милостей ва-

[11]) Подразумѣвается «листъ».

шихъ зичливый въ Святомъ Духу отецъ, пастыръ и богомолца Петръ Могила, архіепископъ, метрополитъ Кіевскій, рукою власною». Который же тотъ листъ, за поданемъ до книгъ особы верхумнованое, естъ до книгъ гродскихъ Берестейскихъ уписанъ, съ которыхъ и сесь выписъ, подъ печатю врадовою и съ подписомъ руки писарское, его милости отцу Аѳанасію, игумену монастыра св. Сумеона естъ выданъ. Писанъ у Берестю».

За тымъ листомъ метрополитанскимъ, а найбарзѣй за волею Бозскою, мѣшкалемъ въ Берестью въ покою часъ немалый. Въ томъ оддано ми листъ отъ пана Зычевского, слуги и юристы его милости пана Казановского, зъ Варшавы, о запечатованю привилея въ тые слова:

«Велебный въ Бозѣ, милостивый отче игумене Берестейскій, мой велце милостивый отче и давный добродѣю! Любо то ваша милость въ Варшавѣ, зъ одважного вашей милости моего милостивого отца progressu, для imminentia, которое ecclesia Christi по всѣ дни свои терпѣла pericula и цѣлости religionis sequestrovano было, concludovalem я, еднакъ, жесь то ваша милость zelo religionis navis ecclesiæ Christi на такъ великомъ оцеани periculo tum dolore oppressione quotidiana ad extremum afflatu Spiritus Sancti ductus divino cum dispendio vitae in conspectu Domini et Reipublicæ processit. Въ томъ теды разu тотъ conamen вашей милости оддано стараню моему и праци. И любо durum erat contra stimulum calcurare, faxit еднакъ Deus, же ведлугъ intentiej вашей милости справилемъ, и тотъ привилей запечатованый маю. А якъ паномъ братіамъ вашей милости обѣцалемъ дати знати, даю зъ умыслу, нанявши козака, и пишу до нихъ особливе. Рачъ ваша милость, ex officio suo, абы якъ найпрудшей высилали, бо res cum persones illustribus agitur, и на прудкомъ коню потреба, и сама моя рада естъ, бо гды южъ до Кракова отъѣде, трудно будетъ и што выречи, оныхъ serio упоминати, абы прудко присилали. Тому козакови мусилемъ за дорогу 15 золотыхъ, ad rationem десять, а ваша милость маете му дати тамъ пять, а притомъ абысь его ваша милость humanissime (ut solet) приняти рачилъ, и ему и коневи, нимъ его ваша милость одправишъ, не жалуючи стравы. Ширей выписалемъ до пановъ братій вашей милости. Ваша милость зъ того листу вырозумѣти будешъ рачилъ. А я тежъ особливои за послуги мои хути ихъ милостей выгледаю. А вашу милость, моего милостивого отца, котораго я а minorennitate additum ку собѣ зналемъ, прошу, абысь мя въ молитвахъ своихъ святыхъ не препоминалъ при оѳери святой, iterato о oremus прошу. А затымъ всѣмъ ихъ милостямъ отцемъ чоломъ бьючи, вашей милости, моему милостивому отцу, якъ найпилней съ послугами моими оддаюся. Зъ Варшавы 3 мая 1644. Вашей милости моего милостивого отца и добродѣя зычливый слуга Вавринецъ Зычевскій».

Заразъ по томъ листи, великіе утиски и кривды отъ иновѣрныхъ и одъ уніатовъ проклятыхъ мѣлемъ (о чомъ естъ нижей въ «Новинахъ»), ижъ взновилася першая церковная справа. Въ тотъ часъ взято мя до вязеня одъ короля пана (якъ бы о Дмитровича, царевича Московского) до Варшавы, и былемъ въ оковахъ презъ рокъ и болшъ. Тамъ же я, зъ везеня указавши невинность мою взглядомъ царевича Московского, объясняю о собѣ нендзномъ, же естемъ слугою Бозскимъ и въ якой

справѣ одъ давного часу волею Бозскою услугую, и власне подъ часъ сейму року 1645, гды кроль панъ зъ другою южъ малжонкою женитися мѣлъ, выписалъ «Новины» православнымъ.

Новины

правовѣрнымъ пожаданые о успокоеніи вѣры и церкви православной восточной, якъ бы супликуючи презъ нихъ до кроля пана и до сенату его всего, ведлугъ титуловъ кождого, въ тые слова:

Наяснѣйшій по Іисусѣ Христѣ, кролю Полскій, пане, пане и добродѣю мой велце милостивый! Яко вѣрный подданный вашое кролевское милости пана а пана мнѣ милостивого, я, убогій законникъ чину св. Василіа Великого, такъ вашой кролевской милости, пану мнѣ милостивому, якъ и всѣмъ станомъ вышшимъ, среднимъ и нижшимъ, ознаймую, ижъ запевне-запевне хотѣлемъ и готовалемся, южъ справою Духа Святого (якъ тому простымъ сердцемъ вѣрую) на сейми валномъ, въ року теразнѣйшомъ 1645, на пересторогу всего христіанства, подъ той часъ схилку свѣта (въ чомъ воля Творци нашого есть), списавши въ килка десять фастикуловъ въ костелѣ Варшавскомъ, при бытности вашой кролевской милости, якъ найспокойнѣйшій часъ, рознымъ особомъ и сенаторомъ подати, оголосити и доводне, не самъ презъ себе, але о укрѣпляющемъ мя Ісусѣ Христѣ, довести и указати.

Лечъ дивные справы Бога, въ Тройцѣ Святой православно славимаго и Пречистое Богородици, Ходотайки, Благодѣтелки и Патронки нашое, упередивши той часъ передъ сеймомъ за килканадцать недѣль, якъ бы о причинѣ иншой, о Дмитровича, царевича Московского (а то власне прикладомъ слѣпорожденнаго вожения одъ суду до суду для лѣпшого обясненья такъ великои, страшнои, поважнои и святобливои справы свѣтлости, мовлю, всѣмъ пожаданое вѣры православное), взято мене до вязеня и въ оковы. За що я пониженымъ сердцемъ, якъ правовѣрный слуга Божій, православно Творцу моему подяковавши, о то изъ везеня, ведлугъ воли Бозскои и часу потребного, вспоможенемъ Пречистои Богородици, повинности моей досыть чиню: о воли Его пресвятой и о собѣ нендзномъ обясняю такимъ порядкомъ:

Я то нендзный Аѳанасій Филиповичъ, который, праве зъ дѣтинства и отъ взятя розуму моего, ласкою Божею и молитвами Пречистои Богородици, въ вѣры православной и церкви правдивой Восточной статечнымъ будучи, по наукахъ церковно-Рускихъ, служилемъ на розныхъ мѣстцахъ и у небожчика пана Сапеги, гетмана, 7 лѣтъ служилемъ за инспектора Дмитровичу, якомусь Царевичови Московскому, который, за вѣдомостю кроля Жигмонта Третего, въ опецѣ его былъ. Тамъ же, зрозумѣвши омылность свѣта того, чернцемъ зосталемъ, року 1627, у Вилни при церкви православной Святого Духа, рукоположеніемъ господина отца годной памети Іосифа Бобриковича, и былемъ зъ послушенства въ монастыру Кутеенскомъ подъ Оршею и и въ Межигорскомъ подъ Кіевомъ, презъ часъ немалый учачися воли Бозской и законного живота. Лечъ бываетъ въ законниковъ перемѣна. Зъ Межигоря послушне, гды знову ѣхати ми пришло, святои памети годный мужъ господинъ отецъ Коментарій, игуменъ на тотъ часъ Межигорскій при отцу Самоилу Борецкимъ, реклъ ми на ползу тые слова: «брате Аѳанасій, чернецъ естесь въ монастырѣ М[еж]и[го]рскомъ;

принамнѣй, тые три речи заховай. первшая—будь послушнымъ старшимъ своимъ, другая — правила церковного пилнуй, третяя— бесѣдъ женскихъ стережися; тые гды, дастъ Богъ, сохранишъ, спасешися и будешъ потребенъ на службу церкви Христовой. Иди съ миромъ»! Идучи мнѣ до Вилна, за Чорнобилемъ предъ Мозиромъ, по взрѣчу Днѣпра, въ пущи на дорозѣ придалъ ми ся человѣкъ барзо хорый. Взялемъ его на себе и неслъ немало. Той человѣкъ потомъ (дивные справы въ таемницахъ Бозскихъ много зо мною мовивши) далъ ми имя найсолодшее, Іисусъ Христосъ, на сердце мое и указалъ ми, якъ тое маю заховати: 1) мѣрность зо всѣми людми въ пожитіи розумне мѣти; 2) послушенство, чистость и убозство заховати законное; 3) на смерть двоякую памятати уставичне; 4) воли Бозской завше-завше въ всемъ се оддавати: што я паметаючи (дару Бозского ведлугъ часу таити не треба) и по сесь часъ, выритое ласкою Его святою, на сердцу своемъ маю; 5) еслибы што противного воли Бозской зъ немощи ся тѣлесной притрафило, то исповѣдью и покутою досконалою себе очищати.

Я то нендзный Аѳанасій, который зъ Вилня, по вступленю порядномъ на іерейство, зъ воли Бозской и старшихъ моихъ, былемъ намѣстникомъ въ монастыру Дубойскомъ, подъ Пинскомъ, тамъ презъ три лѣта зъ духами злыми, видомыми и невидомыми, барзо бѣдилемся. И гды князь Радивилъ, канцлеръ Литовскій, року 1636, именемъ Полоза утискуючи церковъ православную, одбиралъ монастыръ той Дубойскій на езуиты барзо мудріе, фундуючи ихъ въ мѣсти Пинскомъ, а въ тотъ часъ барзо страшніи видоки на неби и на земли (не презъ сонъ, але въ денъ и на явѣ, толко якъ въ захвиценю якомъ будучи) видилемъ: на небѣ —хмуры барзо гнѣвливые зъ войсками ушиковаными, на каране готовыми, и на земли — седмъ огнювъ пекелныхъ, на седмъ грѣховъ смертелныхъ зготованыхъ; зъ тыхъ огнювъ, въ пятомъ жаристомъ гнѣвѣ, трохъ особъ выразне видилемъ: нунціуша легата, въ коронѣ папежской, Жигмонта кроля и Сапегу, гетмана, за преслядоване церкви Восточной барзо смутно седячихъ. Которое видѣне, гдымъ другимъ указовалъ, видите не могли. Толко одинъ святобливый мужъ господинъ отецъ Иларіонъ Денисовичъ, игуменъ Купятицкій и Пинскій, тые справы Бозскіе видилъ и дивовался. Подстаростій Пинскій, панъ Огродинскій, незадолго потомъ, гды заѣждзалъ тотъ монастыръ, голосно волалъ: «отцеве! для Бога, што то есть?! Страхъ мя здыймуетъ; чи не машъ якои здрады: пале подъ мостомъ чи не подпилованы? Отцеве, для Бога, не жартомъ то мовлю, страхъ мя здоймуетъ»! И долго ся трвожачи, ажъ за проводомъ отцевъ Виленскихъ, въ монастыръ зо всѣмъ поѣздомъ въѣхалъ и обнялъ. Я, зась зъ горливости моее до благочестіа святого, списавши жалосный листъ взглядомъ людей православныхъ, которыхъ тамъ не тисеча было, маючи добрую надѣю зъ вѣры православное, же ся тыи люде, або въ особѣ тыхъ людей вся церковъ Восточная до православіа святого маетъ вернути, и полецилемъ тотъ листъ Пречистои Богородици Купятицкой, зъ подписами рукъ людей годныхъ не мало. А мяновите подписался: отецъ Силвестеръ Краскіевичъ, игуменъ Циперскій, Леонтій Шицикъ, игуменъ Дубойскій, Іларіонъ Денисовичъ, игуменъ Купятицкій, Самоилъ Рогаля, друкаръ братства Виленского,

Аѳанасій Филиповичъ, намѣстникъ Дубойскій, Себестіанъ Гуляницкій, урядникъ Дубойскій, Иванъ Крупка, писаръ Дубойскій провентовый, и иншихъ не мало. Мене зась одъ того часу въ монастыру Купятицкомъ на послушаніе оставлено, и былемъ терпливе.

Я то нендзный Аѳанасій, который, року 1637 съ Купятичъ для ялмужны на Бѣлую Русь будучи высланый, дивною справою Бозскою и переводомъ Пречистое Богородици Купятицкое (который образъ на границы Московской правдиве и на небѣ видѣный былъ), безъ писаня, чудовне столици Московской доѣхавши, за рѣкою Москвою, въ Ординской улици, на господи, тамъ даной, будучи, справедливе о томъ, што ся дѣяло въ дорозѣ, историю списавши, царю Московскому, ведлугъ росказаня Бозского (якъ тому простымъ сердцемъ вѣрую), на задержанье и оборону и помножене вѣры святой православной подалемъ.

Я то нендзный Аѳанасій, который року 1640 послушне зъ Купятичъ за волею Бозскою (што доводно показуется) на игуменство церкви православное до Берестя Литовского (гдѣ то фундаментъ унеи проклятои стался) приѣхавши, права и привилея, на пергаменахъ найденые, зъ страшнымъ проклятствомъ на униты, до книгъ гродскихъ Берестейскихъ активовалемъ и оголосилемъ въ церкви и на розныхъ мѣстцахъ, волею Бозскою указуючи, же тое роздѣлене Руси а приняте унеи, незвычайнымъ способомъ зъ неналежнымъ пастыремъ, есть барзо проклятое. Потомъ, зъ метрикъ вашой кролевской милости Варшавскихъ екстрактами тые справы повыймовавши ново, привилей съ потверженьемъ оныхъ правъ на церковъ православную Берестейскую одъ вашое кролевское милости, пана намъ щасливе панующого, Владыслава Четвертого, съ подписомъ руки, набылемъ. Але запечатовати его ксіонже канцлеръ и ксіондзъ подканцлерій и за тридцать таляровъ твардыхъ не хотѣли. И гдымъ былъ въ покояхъ ихъ милостей, мовили до мене: «будете всѣ уніатами, то дармо запечатуемъ; бо вѣдайте, же подъ клятвою намъ заказано отъ святого отца папежа, абы южъ болшей вѣра Грецкая тутъ не множалася». На тотъ часъ и ксіонже Клецкій въ покою ксіонжецця канцлера былъ и причинялся, прочитавши привилей, абы запечатовано. Лечъ жаднымъ способомъ не запечатовали.

Потомъ пришолемъ до старшихъ отцевъ моихъ, а о то зрозумѣлемъ, же кождый зъ нихъ свою привату уганяетъ. Господинъ отецъ Коссовъ двохъ тисечей золотыхъ въ кождый рокъ на владыцство Могилевское доходитъ; отецъ Гулевичъ баницію зъ себе зноситъ, владыцство Премыское пустивши въ вѣчность (якъ въ конституціи написано) «на унею»; отецъ Жолудъ цегелню толко въ Вилню правомъ сталюетъ; отецъ Шицикъ привиля, оденъ собѣ на архимандрію Овруцкую, а другій Филатею на игуменство Золотоверхого Михаила набываетъ. Единъ господинъ отецъ Варлаамъ Дѣдковскій святобливе къ справахъ церкви Печерской зъ розсудкомъ духовнымъ працовалъ. Иншіе отцеве всѣ и законники въ своихъ приватахъ приѣхали, и мовятъ зъ собою: «я маю, я маю зъ потребу у себе церквей; якъ собѣ хто хочетъ; нехай ся домовляетъ; я не дбаю». И южъ о грунтовнымъ успокоеню вѣры православнои ани зменки было.

Мѣщане зась убогіе зъ Люблина Сокаля, Орши, Пинска, Бѣлска, Кобрыня, Берестя и зъ иншихъ мѣстъ и

мѣстечокъ плачливе ляментуютъ, же южъ не маютъ и людей, зъ кимъ бы церквей своихъ доходити могли! Нимашъ отца и мужа святого Леонтіа Карповича, архимандриты Виленского, и отца Іосифа Бобриковича, старшого Виленского! Нимашъ мужей памяти годныхъ Михаила Кропивницкого, Лаврентіа Древинского и пана Меѳодіа Киселя, зъ колегами его, въ полѣ рицерскомъ нестало, абы о успокоене грунтовное вѣры православное Грецкое домовлялися! Немашъ въ набоженствѣ належномъ ведлугъ сумнѣня православныхъ людей волности южъ и за гроши! Ахъ, бѣдажъ! Креста не принявши дѣтки а дорослые безъ шлюбовъ живутъ, а умерлыхъ въ поляхъ, въ огородахъ и въ пивницахъ потаемне въ ночи погребаютъ! Немашъ, мовлю, волности южъ и за гроши! Надъ турецкую неволю, тутъ въ панствѣ христіанскомъ православные люде болшую неволю терпятъ и маютъ! Бо Оршане бѣдные за тое, що въ братствѣ своемъ новую церковъ збудовали, двѣстѣ червоныхъ золотыхъ подканцлерому за печать давали. А Сокаляне сто червоныхъ золотыхъ и пятдесятъ коровъ до фолварку особы едной за причину толко давали. И иншіе также барзо ся убіали, а ничого южъ не справили. Якожъ и прошлыхъ часовъ, противники правды святой, умыслне (поджогою духа злого) хотячи вынищити тутъ въ панствѣ христіанскомъ вѣру православную Грецкую, одъ сейму до сейму незбожне огризуючи одкладали; наостатокъ, торгаючи сеймы, и докладати южъ въ конституціахъ, абы укрывжоная усправедливене мѣла, не зезволяли.

Тое все выбачивши, я, недзный зъ дару Духа Святого, якъ тому простымъ сердцемъ вѣрую, шолемъ до господы, за «Панну-Марію», презъ новое мѣсто въ Варшавѣ, мыслячи въ собѣ презъ имя Іисусъ Христово, въ сердцу моемъ нарисованое, и зъ горливости вызнаня православного мовячи: «о, Боже справедливый! Якъ то ваги несправедливости южъ-южъ до самого центрумъ и крѣсу препали; южъ-южъ и сами отцеве наши старшіи въ вѣры православной о помноженю хвалы Бозское не дбаютъ; южъ вси якъ бы ся ее встыдаютъ; а штò болшая—нѣкоторые, для гоноровъ и свободы свѣта того, латиною и много о собѣ розумѣньемъ ошуканы будучи (ахъ, бѣдажъ!), зъ вѣры правдивое до иншое вѣрки, якъ Смотрицкій, Скуминовичъ и иншіе, небачне перекидаются; и всѣ немаль зъ латинниковъ нашихъ милыхъ, праве въ еденъ струпъ злѣвшися, власне южъ въ вонтпливость людемъ простымъ вѣру правдивую и церковъ Всходнюю подаютъ и, якъ бы храмлючи, волаютъ: «о, и тая, о, и тая вѣра есть добрая»! А то быть не може, абы много вѣръ мѣло быти добрыхъ, бо написано: «единъ Господь, едина вѣра, едино крещеніе»[12]) и прочее. Тое мыслячи, обачилемъ невѣсту, одъ костела Панны Маріи якъ бы въ роспачи обнаженно бѣгучую и волаючую зъ великимъ ляментомъ, руки вложивши на голову: «згинуламъ! взято ми зъ ложка взголовье и колдру». Помыслилемъ въ собѣ презъ имя Іисусъ Христово: «такъ теперъ церковъ православная тутъ въ панствѣ томъ христіанскомъ ляментуетъ, въ окраденю одъ злодѣевъ полуденныхъ (то есть упіатовъ проклятыхъ) ложа мысленнаго Соломона и въ обнаженю зъ покрытя еи прекраснаго» (бо въ тотъ же часъ превротникъ якійсь, злодій и блюзнерца Касянъ выдалъ книжку, обнажаючи

[12]) Ефес гл. 4, ст 5.

сакрамента пресвятые церкви православнои Восточнои). Тое мыслячи, гдымъ поровнался истемъ зъ тоею невѣстою, далемъ ей червоный золотый, мовячи: «купи собѣ што можешъ». А о то заразъ палъ на мене Духъ Святый въ плачливомъ жалю и долго въ томъ ревливе плакалемъ. Потомъ въ господи, у Стефана Русина Пикаря въ коморци, гдымъ одправовалъ акаѳистъ до Пречистои Богородицы, теды, власне въ тыхъ словахъ: «отъ всѣхъ насъ бѣдъ свободи», барзо ретелный голосъ одъ образу Пречистои Богородици слышати было таковый: «о, Аѳанасій, супликуй теперъ на сейми презъ образъ Мой, въ крестѣ изображенный Купятицкій, до кроля Полского и Речи Посполитое, грозячи правдивымъ гнѣвомъ и страшнымъ судомъ Божіимъ, который правдиве южъ-южъ приходитъ, если ся не обачатъ; нехайже первѣй унею тую проклятую вѣчне зганятъ, бо того впродъ потреба, и може быть еще добре».

За росказаня теды я Пречистое Богородици и моцью Честнаго Креста о имени Іисусъ Христовѣ, якъ тое ся и объясняетъ, року 1643, права маючи добріи, якъ играчъ якій, маючи карту добрую, и якъ Иліа Пророкъ горливостью до православнои вѣры, въ Варшавѣ, на сейми валномъ, образъ Пречистои Богородици, въ крестѣ изображенный Купятицкій, въ седми штукахъ, на плотни малеваныхъ, зъ гисторіею Московскою (вѣрность въ томъ вашой кролевской милости, пану моему милостивому, освѣдчаючи) и зъ написомъ, на перестророгу гнѣву Божого и страшного суду Его, вмѣсто суплики отъ церкве Всходнеи, въ замку и въ избѣ сенаторской, предъ маестатомъ и обецностю вашое кролевское милости, пана мнѣ милостивого, певнымъ а велце поважнымъ особомъ самъ очевисто, а въ рицерскомъ коли презъ діакона моего нѣкоторымъ особамъ также значнымъ,—подавалемъ и голосно, ведлугъ прейзреня Бозского, права показуючи, волалемъ: «Наяснѣйшій кролю Полскій, панъ мой милостивый, о то кривду незносную маемъ. Не хочутъ намъ, людемъ правовѣрнымъ, въ справахъ побожныхъ церковныхъ привилеовъ печатовати, не хочутъ насъ ведлугъ правъ заховати поприсяжоныхъ вашой кролевской милости, и, южъ то отъ пятидесятъ лѣтъ, вѣра правдивая и церковь Восточная Грецкая, подъ вами, паны христіанскими, въ кролевствѣ Полскомъ, для збытковъ унеи проклятои, ажъ назбытъ утиски терпитъ. А то—за причиною и помочю ненавистныхъ каплановъ Рымскихъ, а найбарзѣй езуитовъ барзо мудрыхъ. Которые то езуиты, внутрности людскіе въ дѣткахъ малыхъ отливными словы на науки облудные и на титулы высокіе побравши, въ школахъ комедіи строячи, въ костелахъ катедры маючи, и книжки переницованые, измышленые ошуканемъ шатанскимъ, выдаючи, незбожне до людей простшихъ, потаковниковъ своихъ, въ огиду подаютъ и преслядуютъ правовѣрныхъ христіанъ, сами будучи неправовѣрные».

Я то, недзный Аѳанасій, который назавтрее, въ суботу, ведлугъ росказаня нѣкоторыхъ пановъ сенаторовъ, самъ пришолемъ зъ діакономъ моимъ Леонтіемъ до пана Опалинского, маршалка, даючи о собѣ справу, а одъ пана маршалка посланый былемъ до его милости ксіондза бискупа Познанского, наимя Андрея Шолдровского, человѣка велце уважного, о которомъ и его милость отецъ нашъ метрополитъ Могила мовилъ (гдымъ былъ въ Кіеви слышалъ): «добрый то мой пріатель».

Тотъ, у вечеръ пріѣхавши, зъ сенату одъ вашей кролевской милости, тую потѣху рачилъ намъ ознаймити, же «король, панъ нашъ милостивый, казалъ запечатовати вамъ тотъ привилей, которого потребуете; прійдѣте ютро до ксіендза подканцлерого, а теперъ идѣте до господы».

Я то, нендзный Аѳанасій, который одъ своихъ отцевъ старшихъ до запечатованя привилею недопущоный и злыми словы зганеный, за шаленого менованый, а згола въ всемъ (Пане Боже, имъ прости!) уруганый, оплваный и осмѣяный и обвиненый зосталемъ, а за тое самое, жемъ ся ихъ не докладалъ, справуючи тые суплики (если то слушно докладатися въ такихъ таемницахъ Бозскихъ). Ахъ, бида жъ мудрымъ зъ латины до чого пришло! Южъ ничого вѣры не прикладаютъ и воли Бозской не послушаютъ, але, все на себе и на розумы свои принявши, свою волю полнятъ и свои своихъ гнембятъ. Бо тамъ заразъ въ Варшавѣ, на Долгой улици, въ господи одверного вашой кролевской милости, наимя Яна Желязовского, презъ килка недѣль ажъ до розъѣзду сеймового въ вязеню нендзно мя зъ діакономъ моимъ Леонтіемъ вязили и трапили. Съ которого то вязеня не могучи я жаднымъ способомъ (въ справи такъ знаменитой церковной, которая ся точитъ ведлугъ воли Бозской) до розсудку ихъ духовного повабити и привести (о то ревностю Дому Божого запалившися и собою взгордивши, не будучи шаленымъ и овшемъ маючи имя Іисусъ Христово, на сердцу моемъ выритое, толко для самого упаметаняся старшихъ отцевъ моихъ, доброволне нежалуючи обнажити себе и въ болотѣ ся помазати, абы Церковъ, облюбеница Христова, одѣта и очищена была), шалемнымъ якъ бы учинившися [13]) изъ везеня самъ вчесне вышедши наго, толко каптуръ и парамантъ для знаку законного на собѣ маючи, въ болотѣ ввесь поплюскавшися и костуромъ себе бючи, по улицахъ Варшавскихъ бѣгалъ и волалъ великимъ голосомъ: «бѣда проклятымъ и невѣрнымъ! бѣда проклятымъ и невѣрнымъ! væ maledictis et infidelibus!» Што постерегши въ господи, челядь владычая слѣдъ пошляковали и бѣгучого мене южъ до брами Краковское (бо хотѣлемъ въ рынку въ костелы вбѣгати и волати тыежъ слова, а то въ день Звѣствованя, по-новому: «бѣда, бѣда проклятымъ и невѣрнымъ»!), тамъ теды подъ брамою мя обскочили и, потрутивши въ болото, въ колѣно и болшъ глубокое, стали надо мною зъ великимъ тумултомъ людей презъ долгій часъ, ажъ зъ господы возъ привезено. Тогды я, нендзный Аѳанасій, якъбы умерлымъ удаючися, великое зимно терпѣлъ (бо мѣсецъ былъ марецъ) и южъ якъ бы ледво живый на вози до господы владычей привезеный и знову до вязеня вкиненый былъ.

Я то, нендзный Аѳанасій, который обвиненый будучи за суплики презъ образы Пречистои Богородици, въ сенати поданые, и за обнаженеся мое для Церкви Христовы, якъ бы шаленое, инстигаціею якогось Даниловича, писара владычого, одъ старшихъ отцевъ (до мене ведлугъ діоцезіи и мѣстца сеймового въ справи той судити неналежныхъ) былемъ сужоный, декретованый, презвитерства и ігуменства деградованый. И южъ на выѣзди зъ Варшавы, немаючи гдѣ мя подѣти, былемъ пресыланый одъ господы до господы: отъ отца владыки до ігумена

---

[13]) На полѣ: «юродство доброволное для Христа».

Луцкого, одъ того до старшого Виленского, зъ господы знову до отца Косова за Вислу рѣку човномъ проважено, зъ-за Вислы повторе до Варшавы проважено до отца старшого Виленского, господу на лазни маючого. Старшій Виленскій, выѣждзаючи, казалъ челяди своей оддати мене до отца Шицика подъ генсіорекъ; тотъ потрете перевозитъ мя презъ Вислу. Одтоль же хотѣлемъ догледѣти, абы запечатовано привилей (ведлугъ ознайменя бискупьего) у подканцлерого. Недавши ми вѣры въ томъ, отцеве старшіи мои провадятъ зъ Варшавы до Кіева. Въ Кіеви жаденъ мя не спыталъ, штò бымъ кому былъ виненъ, презъ часъ немалый. Што мя барзо фрасовало, звлаща видячи, же о покой церковный и о помножене хвалы Бозское не дбаютъ. А надто трапили мя огнѣ алхимицкіе, которіе палено въ седми печкахъ на ошукане особы едной, на которой, ведлугъ того часу, много бы належало взглядомъ вѣры православной и церкви. Восточной, о чомъ ся ознаймовалемъ одчасти господину отцу Зосиму Печерскому и отцу Іосифу Дунаевскому.

Я то, нендзный Аѳанасій, который знову (ведлугъ злого уданя), за росказанемъ его милости отца нашего митрополиты Кіевского Петра Могилы, въ консисторіи Кіевской отъ духовныхъ отцевъ, якъ злочинца якій, сужоный былемъ,—на томъ судѣ, гдымъ припомнилъ, якъ мя въ Варшавѣ водили одъ господы до господы, отецъ Гизель рекъ: «якъ одъ Анваша до Каифаша». Потомъ видили, жемъ и безъ позву нань сталъ, инстигатора не мѣлемъ, заразъ одъ всего, безъ декрету, волнымъ мя учинили, и, за благословеніемъ его милости отца нашего митрополиты Кіевского и всея Россіи, ексархи святого апостолского ѳрону Константинополского, Петра Могилы, одправовалемъ литургіи святыя такъ въ печерахъ, якъ и на великомъ престоли въ церкви Успенія Пречистои Богородици Печерскои чудотворнои, зъ діакономъ меамъ [14]) частокротне. А той судъ и декретъ, неслушне на мене въ Варшави учиненый, потлуменый зосталъ безвѣстне.

Я то, нендзный Аѳанасій, которій, первѣй за волею Бозскою, а потомъ и за благословеніемъ листовнымъ его милости отца нашего метрополиты Кіевского, зъ напомненемъ пастырскимъ, знову, ведлугъ жаданя братства православного Берестейского, на ігуменство присланый, гдѣ, въ монастыру убогомъ зъ братіею моею законною колконадцатми (що вѣдомо Богу и людемъ) пристойне живучи, мѣлемъ такъ я самъ, яко и братія моя (а мѣщане убогіи зособна) одъ студентовъ своеволныхъ езуитскихъ и одъ поповъ унитскихъ, непоеднокротъ битя, мордованя, уруганя, на монастыръ нахоженя, дорогою истья презъ ринокъ зъ святостями вшелякими заборонення и незносніи утрапеня. Въ Кобриню Облочинскій якійсь, архимандритомъ унитскимъ мянуючійся, на дорози доброволной, законниковъ, на моихъ коняхъ до мене зъ Купятичъ посланыхъ, гвалтовне забравши (о, бидажъ!), священноинокови бороду урѣзалъ, діакона обнажилъ и выгналъ ихъ; а кони два зъ возомъ зъ речами на килкасотъ золотыхъ заграбилъ. И одъ иншихъ на многихъ мѣстцахъ барзо великіе кривды и бѣды мѣлемъ и мѣвалисмо.

Въ певныхъ теды потребахъ церковныхъ и монастырскихъ, особливымъ прейзренемъ Бозскимъ, ѣздилемъ до

[14]) Латин. meam.

Кракова. Тамъ будучи у его милости пана Сапѣги, воеводы Новогродского, просилемъ, яко добродѣя своего (бо на его милости грунти мѣшкаемъ), абы зъ ласки своеи зъеднати рачилъ у вашой кролевской милости листъ упоминалный до тыхъ кривдниковъ, для того, же у кождого права намъ, православнымъ христіаномъ, о справедливость трудно. На кождомъ мѣстцу, въ дворахъ и въ судахъ, уругаются зъ насъ и гучатъ на насъ: «гугу, Русинъ, люѳусъ, реліа, господи-помилуй, схизматикъ, Турко-Гречинъ, одщепенецъ, Наливайко» и болшей того, хто ихъ вѣдаетъ, якъ на огиду насъ подаючи до людей, навымышляли. О тожъ, ведлугъ того теды утрапеня нашего и уруганя, листу упоминалного до тыхъ кривдниковъ просилемъ. Але убогихъ утрапене—паномъ жарты,—реклъ [15]): «попъ зъ попомъ побился—що ми за речъ? будте уніатами, будте, то въ покою будете жити, або идѣте собѣ до ихъ застаршихъ по справедливость, и листъ, тутъ до мене писаный, въ которомъ признаваетъ, же вамъ кривду учинилъ, о то вамъ на свѣдѣцтво до права отдаю. А тутъ дармо есте проклусалися и стравили килкадесятъ золотыхъ». Зачимъ я далемъ всему покой. Толко порекреовавши вколо мѣста зъ оказіи для ялмужны (а снатъ и прейзренемъ Бозскимъ), былемъ у посла Московского, припоминаючи ему и бытье мое опатрностью Бозскою, року 1638, въ столици Московской. А гдымъ былъ пытанъ о Дмитровичу, о которомъ, подъ небытность мою въ Берестю, южъ ся и довѣдали одъ пана Галенского, намѣстника гродского, въ якомъ онъ тутъ титули и выхованю, а я реклемъ: «Дмитровичъ и самъ о собѣ не вѣдаетъ, хто естъ, по-готову жаденъ, аже не подписуется царевичомъ». Я, якъ невѣдомый жаднои хитрости и немаючи полеценя ни отъ кого въ таемницахъ о немъ, далемъ картку его, до мене зъ господы писаную, зъ подписомъ руки въ тые слова: «Янъ Фавстинъ Дмитровичъ».

Съ Кракова ѣхалемъ до Варшавы для выкупеня привилею, о которомъ презъ писане юристы, наимя Зычевского, мѣлемъ вѣдомость, же тотъ привилей, которогомъ на сейми потребовалъ, есть южъ запечатованъ. Але же за тую печать хотѣлъ шести тисячи золотыхъ, мянуючи: «о немъ то презъ езуитовъ справилъ, а коштомъ моимъ великимъ». Я зась, убогій, до задатку першого десяти червоныхъ золотыхъ (на которые и теперь церографъ его маю), давалемъ еще двадцать червоныхъ золотыхъ, а наболшей обликъ давалемъ. Але же не взялъ. Теды я, огледѣвши тотъ привилей запечатованый а постерегши, же его въ метрикахъ немашъ, болшей не убиваленся: полецилемъ все воли Бозской и часови щасливому.

Приѣхавши я до братіи моей, до Берестя, рихло потомъ въ кляштори отцовъ Барнадиновъ першій разъ зъ сцептрумъ, умысломъ звитязства (бо видилемъ запечатаный привилей), далемъ образъ Пречистои Богородици въ крестѣ Купятицкій вымалевати. Вымалеваный гдѣ ми принесено, за червоный золотый одержалемъ его. И маючи въ целии моей, гдымъ ведлугъ часу предъ тымъ образомъ одправовалъ молитвы, на-тыхъ-мѣстъ, якъ и прошлыхъ часовъ, барзо-барзо великій страхъ палъ на мене, и власне одъ образа того слышати было голосъ таковый: «о, Аѳанасій, супликуй еще презъ образъ мой въ крестѣ Купятицкій на сейми

[15]) Подразумѣвается: Сапѣга.

пришломъ до кроля Полского и до Речи Посполитое о вынищене грунтовное унеи проклятои. Добре будетъ, если услухаютъ и вынищатъ еи: поживутъ еще въ приданыхъ лѣтахъ щасливе, ибо и планеты указуютъ Меркуріуша для Венери ласкавость въ тыхъ лѣтехъ. А порядокъ Сына Моего въ суженю: первѣй пытати Адама, потомъ Евы; на остатку декретъ страшный якъ слово вымовити злому будетъ за выреченемъ слова». По томъ теды я престрашеню, барзо слабый былемъ пять днѣй, правдиве ани пилемъ, ани ѣлъ, мыслячи што чинити: «бѣда мнѣ мовити таковые речи и на таковомъ мѣстцу, бѣда не мовити справъ Бозскихъ»! Постановилемъ въ собѣ, еднакъ, мовити. На-тыхъ-мѣстъ пришло ми вырозумѣне и побудка зъ дару Духа Святого (якъ тому простымъ сердцемъ вѣрую), же уніаты волею своею одъ Рымлянъ ошуканы, а Рымляне мяновите въ постановеню Бозскомъ и порядку духовномъ ошуканы отъ шатана проклятого. Образъ Богородици и тое справуетъ, абы всѣ и геретици узнали, же есть правдиве Кролевою Небесною и Добродѣйкою великою всему народу людскому, ведлугъ прироженя, а затымъ и всѣ святыи Божіи. Крестъ знаменуетъ (якъ хоруговъ гербовая) пристье Христово на судъ справедливый барзобарзо прудко. «Ознаймуй же, Аѳанасій, о тыхъ справахъ Моихъ и неодкладне волай, голоси, якъ труба найкриклившая, верещи, бо часъ тому. Абы вси, що именемъ Іисусъ Христовымъ титулуются, до направы пришли, то естъ: отщепенци и геретики, Лютеране, Аріане, Нуріане, Сасове, Звингліане и иншіе, тымъ подобные, што ено вѣруютъ въ Христа Господа, абы въ порядокъ правдивый, духовный, седми сенодами постановленый, пришли, то есть: на правицу теперь прихилилися и прилучили, бо врихлѣ не будутъ часу мѣти до повуты. А войну мѣти съ потребы и слушне съ поганы и невѣрными Христови, абы былъ надъ всѣми еденъ пастырь Іисусъ Христосъ, а не папежъ, и една овчарня Іисусъ Христова, а не папежова, бо тежъ не папежъ въ евангеліи святомъ мовитъ: «ины овца имамъ, яже не суть отъ двора сего, и тыя ми подобаетъ привести и гласъ мой услышатъ: и будетъ едино стадо и единъ пастырь [16])».

Таковою теды я, нендзный Аѳанасій, волею Бозскою примушоный будучи, южемъ былъ почалъ се готовати на высокомъ театрумъ свѣта того, сейму, мовлю, валного, въ Полщи будучого, предъ всѣмъ гминомъ людскимъ: въ костелѣ, подъ бытность вашой королевской милости, по прочитаню евангеліи, въ казаню, поднести писаня въ килкадесятъ фастикулахъ, зъ образами Пречистои Богородици Купятицкои и зъ гисторіею Московскою (якъ и на прошломъ сеймѣ въ сенатѣ), а рознымъ станомъ коронымъ и великого князства Литовского, также купцомъ чужеземцомъ (которыи если бы были), на розныхъ мѣстцахъ потрафляючи въ найлѣпшее оголошене, зачатую справу подати и обяснити, за причиною Пречистои Богородици и всѣхъ святыхъ, чого по насъ въ тыхъ схилку лѣтъ и страшного суду Богъ Всемогущій потребуетъ.

Щожъ я, нендзный робакъ, за обмову о собѣ дамъ, гды то Творца мой Іисусъ Христосъ и Матка Его Пречистая Богородица Купятицкая такъ трудную, дивную и барзо великую справу и послугу на мене, покорного, якъ на быдлятко Валаамово, вложити зезволи-

[16]) Іоан. гл. 10, ст. 16.

ли? О, Іисусе Христе, мой Одкупителю! Чи не волѣлъ бымъ я, нендзный, сидѣти въ монастыру, якъ другіи духовныи отцеве и братіи мои, молячися Тебѣ, Творцу моему, за себе и за всю владзу, духовную и свѣтскую, а особливе за добродѣевъ моихъ? Чи не уважалемъ я того собѣ? Уважалемъ и уважаю, дивуючися непонятымъ справамъ Его святымъ. Подаю то до побожного уваженя вашеи кролевской милости пану и добродѣеви мнѣ велце милостивому, што бымъ я мѣлъ чинити нендзный чловѣкъ, простакъ, гарбарчикъ, калугеръ убогій, межи монархами свѣта, вашою кролевскою милостью и царомъ Московскимъ, гды бы не было въ томъ особливои воли и опатрности Бога въ Тройци Святой Единого? Поневажъ самъ рачитъ мовити: «безъ мене не можете творити ничегоже [17])».

Русь же одъ патріархи Константинополского Нового Рыму по Володимеру князю зъ прейзреню Божого окрестилася року Божого 987, въ двадцатъ лѣтъ и двѣ по Полякахъ. И одъ того тамъ часу до патріархи Константинополского въ духовное послушенство и благословенство належитъ. Тое многимъ вѣдомо, а невѣдомыи нехай въ Длугоша, каноника Краковского, и въ иншіе лѣтописци вейзрятъ.

Унея же есть проклятая — правомъ доводне ся показуетъ. Хто колвекъ отбѣжитъ пастыра [18]) своего власного, благословенного и братства а удастся до другого, собѣ неналежного, тотъ нехай будетъ проклятый отъ Отца и Сына и Святого Духа; нехай будетъ и по смерти не раздрѣшенъ; нехай будетъ мѣти клятву отцевъ святыхъ, што сенодовали въ Никеи, и всѣхъ святыхъ Божіихъ! А той то [19]) пастыръ и отецъ духовный правдиве такъ везалъ. Которому правдиве, ведлугъ воли Божіей, межи пятми столицами духовными на томъ дочасномъ свѣтѣ, съ певныхъ а тыхъ барзо важныхъ причинъ и таемницъ Бозскихъ, Духомъ Святымъ утвороныхъ и споряжоныхъ, межи столицами, мовлю, пятма: Константинополскою, Антіохійскою, Рымскою, Александрійскою, Іерусалимскою, — едина владза и ровность духовнои владзы зъ иншими столицами Константинополской дана есть, владза правдивымъ порядкомъ звязовати и розвязовати, ведлугъ росказаня Христова: «глаголю вамъ, его же свяжете на земли, будетъ связанъ и на небеси, а его же раздрѣшите на земли, будетъ раздрѣшенъ и на небеси» [20]). Хто того не вѣдаетъ, же унитъ тотъ, который одбѣгъ пастыра своего власного для своее воли, есть правдиве проклятъ, а меновите тотъ, который безъ сповѣди и покаянія належного изшолъ зъ того свѣта.

Вѣдати и тое потреба, якъ люципери зъ найвишшого неба зтручене, такъ унитови зъ церковного неба, для пожаданя столка сенаторского, проклятство ся стало. Грѣхъ Содомскій и иншіе великіе своеволи въ велебныхъ отцевъ, для певныхъ сродковъ, опущаются, лечъ пыха проклятая найбарзѣй ся ганити муситъ. Потій, предъ владыцтвомъ, каштеляномъ Берестейскимъ будучи, мѣлъ столокъ въ сенатѣ. Гды зась зосталъ владыкою, оного

[17]) Іоан. гл. 13.

[18]) На полѣ: «власть епископа Хребтовича Богуринского».

[19]) На полѣ: «владза патріаршая».

[20]) Матѳ. гл. 18, ст. 18: «глаголю вамъ: елика аще свяжете на земли, будутъ связана на небеси; и елика аще разрѣшите на земли, будутъ разрѣшена на небесѣхъ».

*

ему умкнено. Зачимъ розумѣючи о собѣ много, въ розныхъ особахъ и у пана Виленского Ходкіевича порады шукалъ и бадался: «чему то подъ кролемъ Полскимъ волности маемъ сполные, а не засѣдаемъ столковъ зъ бискупами»? Теды духовные Рымскіе порадили оному, же «за причиною короля пана: гды будете мѣти одъ отца святого, Старого Рыму папежа, благословенство, то латво вамъ будетъ мѣти межи нами и столокъ сенаторскій». Потій теды, для самого столка сенаторского, зъ Терлецкимъ, зъ Рогозою и зъ иншими наслѣдовцами своими, таемне намовившися, выборнѣйшихъ людей правовѣрныхъ зъ народу Россійского, такъ княжатъ, пановъ, яко и земянъ обывателей нѣкоторыхъ, въ реестръ списалъ, именемъ всей церкви Россійской православной Восточной, здрадливе, не помнячи на клятву, которую и самъ на себе писалъ и выдалъ, Рымскому папежови, ведлугъ принятя вѣры и креста святого, до народу Россійского неналежачому, послушенство оддалъ. Еднакъ, за тое столка не одержалъ. Толко, зъ похлѣбства ксіенжій и порады ихъ особливой, ласку кролевскую въ оборонѣ тоей унеи и фундацій ихъ церковныхъ до сего часу мѣлъ.

Одъ того теды часу, взявши ненависть, за злою оферою своею и за непоряднымъ уроженемся въ той проклятой унеи,—якъ Каинъ Авеля и Измаилъ Ісаака, такъ проклятый унитъ православного брата своего забіялъ и преслядовалъ, и ажъ по сесь часъ, за помочью похлѣбцовъ и противныхъ правды святой ведлугъ часу за попущенемъ Божіимъ,—що хотѣлъ, то броилъ: людей убогихъ вшелякого стану—такъ въ братствахъ церковныхъ, якъ и въ урадахъ вшелякихъ, судовыхъ и цеховыхъ будучихъ, потваряючи незбожне зо всего, що маютъ православные христіане зъ вѣры працославной, зъ сумненя чистого, зъ славы доброй и маетности и зо всего почтивого—злупллялъ, торгалъ и шарпалъ и розмаите мордовалъ и забивалъ; а надъ то—що болшая— церкви печатовалъ, одбиралъ, нищилъ, внивечъ оборочалъ; набоженства сумненью побожному волного заборонялъ; въ мѣстахъ, въ мѣстечкахъ й селахъ, въ добрахъ кролевскихъ и шляхетскихъ, якъ то въ Люблини, Сокалю, въ Бѣлску, въ Полоцку, Витепску, Острогу, Лвови, Грубешови, въ Белзи, Кобрыню, Берестю и въ иншихъ, ажъ назбытъ прикрости и злости выражалъ и преслядовалъ. Въ многихъ розныхъ мѣйсцахъ въ панствѣ томъ христіанскомъ непотребные колотнѣ для тои проклятои унеи ажъ по сесь часъ дѣялися. На остатокъ, и зъ козаками внутрняя война непотребная, для тои унеи проклятои, была. Для тоей, милость немаль въ всѣхъ высхла; для тоей, похлѣбства, лакомства, зазрости, зрады, нецноты а найбарзѣй пыха ся проклятая замножила; для тоей, и порядокъ духовный и свѣтскій южъ-южъ погинулъ. о которомъ сами уже волаютъ: «не рядомъ стоимо». Отожъ теперъ порядокъ, ведлугъ воли Бозской, стаетъ, теперъ часъ наступилъ роздѣленья благословенныхъ одъ проклятыхъ, теперь гнѣвъ справедливый Бозскій и судъ Его страшный на лѣвицу пришолъ. Хто маетъ уха до слуханя, нехай слухаетъ, што ся то голоситъ, ведлугъ часу, мѣстца и потребы.

А що нѣкоторіи мовятъ: «кролю пану до вѣры не належитъ; же волно якъ хотѣти вѣрити». Такъ есть. Не виненъ кроль панъ, гды хто въ духовной справи блудитъ. Але же, за по-

мочью кролей ихъ милостей, тоя унея проклятая въ панствѣ томъ христіанскомъ зъ допущеня Бозского стала; треба справедливымъ судомъ, въ часѣ замирономъ, ведлугъ воли Бозской, абы за помочю кролевскою и упала. А хтожъ замѣшаня въ дому повиненъ успокоити, если не господаръ, звлаща добрый и чулый въ повинностяхъ своихъ? Велебные отцеве певне южъ того не поправятъ, бо самымъ имъ впродъ треба ся поправити! Южъ тутъ диспутаціи не треба! Прейзренемъ то Бозскимъ на елекціи щасливой медіаторомъ покою былъ ваша кролевская милость въ той справи, и на коронаціи зъ присягою зашла обѣтница грунтовне успокоити. А чемужъ ся не успокоила? Нехай же ся успокоитъ, бо южъ часъ пришолъ! Нехай кождый при своей сторонѣ, якъ собѣ подобалъ и заслужилъ, при той зостаетъ: благословенный по правици, а проклятый по ливици.

Стороны Дмитровича добре ся стало, за ласкою Божіею: же оного ваша кролевская милость, панъ мой милостивый, якъ правдивый въ пріязни до кождого, на признанье чимъ естъ—до царя Московского послати рачилъ. Неслушно бовѣмъ пану, зъ натуры и зъ дару особливого Бозского такъ будучи справедливымъ, мѣшатися въ справы несправедливые. Лацно познати кождому, гды бы былъ зъ Мнишковны, воеводзіанки Сендомирской Дмитровичомъ. Значная естъ фамиліа ихъ милостей пановъ Мнишковъ! Якъ панъ кухмистръ Коронный, староста Осецкій, и иншіе одозвали бы ся въ повиновацтво, гдыжъ то великая речъ быти правдивымъ царскимъ сыномъ. До того еще зъ устъ небожчика Сапеги, гетмана, слышалемъ, гдымъ педагогомъ былъ: Просилемъ килима обити ему надъ лужкомъ; теды голосно зъ гнѣвомъ рекъ: «на що обитя надъ лужкомъ? хто его вѣдаетъ, хто онъ есть». Я на то реклемъ: «навѣжаючи шляхетскіе дѣтки при педагогахъ своихъ школные, пытаются въ кого бы былъ въ опецѣ». То онъ помысливши, заледве казалъ килимокъ и колдерку купити. Я потомъ врихлѣ законникомъ зосталемъ и теперь волею Божіею въ томъ ся найдую. Ово згола сумматимъ[21]) мовится:. не на доброе онъ тутъ въ титули царскомъ почалъ ся ховати, бо много злого презъ него, якъ презъ инструментъ якій, своволною купою а хитростями барзо мудрихъ людей шатанъ проклятый, за допущенемъ Бозскимъ, могъ бы броити. Звлаща, гды бы ся повело шатанови въ цесарской сторонѣ, иншіе речи потомъ вѣдомы будутъ, бо «нѣсть тайно, еже не откриется»[22]). Обѣдвѣ тыи справы, такъ о Дмитровича, якъ и о успокоене грунтовное вѣры православнои Грецкой,—кладу на шали уважного розсудку вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого. Вѣдаю, же лацно будетъ и справедливость святую познати, звлаща, гды не отъ тѣла и въ тѣли твячимъ мниманьемъ, але безъ заслоны отъ души и въ души мѣшкаючимъ правымъ розумомъ тую такъ великую, ясную и важную речъ будутъ мѣрковати, бо «до такой помѣри (зъ Липсіушомъ и Діоенесомъ філіозофами рекну) треба розуму, а не шнура».

Войска арматные, гды бы были міліонъ міліонами, трудно зъ Богомъ правдивымъ воевати,—кождый тое вѣдаетъ. Еще и тое докладается: войска, противные Богу и росказаню и

21) Лат. summatim.

22) Лук. гл. 8, ст. 17: «нѣсть бо тайно, еже не явлено будетъ»

спораженю Его, не видячи непріятеля, сами ся порѣжутъ презъ незгоду свою. Треба тое памятати, абовѣмъ Богъ Всемогучій, въ часи замѣрономъ, якъ хто згрѣшитъ, такъ и караетъ: нерядъ нерядомъ стираетъ,—который ся тутъ нерядъ ажъ назбытъ замножилъ, звлаща въ велебныхъ преложоныхъ.

А запытаетъ ли хто: «чи пророкъ ты, що то мовишъ?» Въ покори сердечной одповѣмъ: «не пророкъ, толко слуга Бога Сотворителя моего, посланый ведлугъ часу, абымъ правду кождому мовилъ». Еще ли хто запытаетъ: «а хтожъ того зъ тобою свѣдкомъ?» Въ боязни Божой одповѣдаю: «таемницы Его святыи не потребуютъ великого выбадываня, толко вѣры; Моисей самъ видилъ купину горящую а незгаряемую; также Петръ Святый — плащеницу ему спущеную зъ розными гадинами, абы кололъ и ѣлъ [23]), самъ видилъ; а вси, дивуючися справамъ дивнымъ Бозскимъ, тому вѣруемо. Тогожъ и тутъ потреба, гдыжъ вѣра не выдворная фундаментомъ есть кождому въ збавене, которая на доброй воли чловѣчей зависла».

О непорядку костела Рымского въ другомъ на-долъ стопню, зъ воли Бозской и часу замѣроного (звлаща, гды першій стопень щасливе въ скутку своемъ зостанетъ), отъ кого колвекъ правдиве ся укажетъ. Мене зась, нендзного Аѳанасіа, Богъ Сотворитель мой на тое власне послалъ, абымъ впродъ о вынищеню проклятои унеи оголосилъ и обяснилъ. Которую послугу волею Его святою и помочью Пречистои Богородици съ повинности моей православно-служебничей доситъ учинилемъ, якъ то видити рачите. Згола есть на воли кождого вѣрити тому и не вѣрити. А я, на остатокъ, и въ пѣсни, въ турмѣ зложоной, се оголошаю нотно въ тые слова:
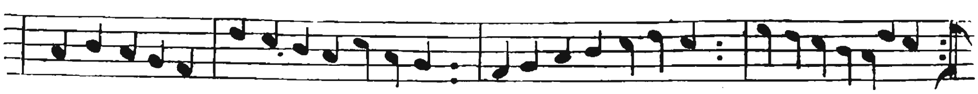
Даруй покой
терпѣти болшъ,
Въ вѣри святой
гдыжъ приходятъ
Звитяжай же
препозитовъ,
Потлуми всѣхъ
абы болшей
Пришолъ той часъ
не зъѣстъ хлѣба
Тутъ южъ злости
кламцо и похлѣбцо,
Пекло на тя
гордость твою
Для тебе то
въ многихъ мѣстцахъ
Небарзо тебе
може бовѣмъ
Поможетъ въ томъ
молитвы свои
Будь же сыномъ
естъ покута
Проситъ за тя
Матка Сына
Хвалимъ же вси
же намъ далъ южъ

церкви своей, Христе Боже,
невѣмъ, если хто зъ насъ зможе.
непорочной [24]) въ милы лѣта
страшные дни въ конецъ свѣта.
зрайцовъ, первѣй уніатовъ,
также и ихъ номинатовъ.
противниковъ и ихъ рады
не чинили гнѣву и зрады.
роздѣленя зъ проклятыми:
ошарпанецъ зъ везваными.
антихриста! Уніате,
рожоный лжи брате!
горящее зготовано;
и думы зле бы спаліоно.
церковъ Грецка ляментуетъ:
много утиековъ пріймуетъ.
Рымъ прагнетъ и Латина,
обыйтися безъ Русина.
Пречистая и святыи
даючи приемныи.
православнымъ, уніате,
живымъ людемъ, милый брате!
зъ плачемъ горкимъ въ трубѣ страшной
въ крижу мовячи мнѣ жалосной.
Христа и Творца нашего
Матку неокрутно Его.

[ли зостали:
дай помощъ отъ печали, абысмы вцѣ-
[вици Твоей станѣ,
вылучаешъ, хто зъ насъ, Пане, по пра-
[конецъ жили,
абы болшъ не колотили, въ покою лѣтъ
[твой естъ выбраный,
межи Греки и Рымляны, гдыжъ то людъ
[въ вѣки мучить;
до темности каже втрутить, звязаного
[собѣ литости,
памятай ся въ своей злости, зажій на
[коимя,
стережися того огня, не вѣръ діаблу ру-
[южъ прикрости.
перестаньже такой злости, не чини болшъ

навернися до Всходнеи церкви своеи святои,
[единому,
въ славу Богу своему, въ Тройци Святой
[чекаетъ:
Христосъ то тебе взываетъ и Пречистая
[болшъ неузнаетъ»
«теперь чловѣкъ ласку маетъ, напотомъ

речь святая и знаки неомылны суть на вѣки,
Аминъ.

[23]) Дѣян:, гл. 10, ст. 11—12. [24]) На полѣ: «каѳалицкой».

При томъ, съ повинности моеи духовнои, въ особѣ всеи церкви Всходнеи, молитвы святыи въ побожность и приняте ласкавое вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, залецивши, цѣлымъ сердцемъ прагну, абы Богъ Всесилный вашу кролевскую милость зо всѣмъ пресвѣтлымъ сенатомъ и панствомъ въ долгофортунные лѣта благословилъ, и помножалъ панство, и справовалъ найлѣпшій рядъ. Не толко зъ добрыхъ планетъ, Меркуріусъ, Геркулесъ, Іовишовъ сынъ, але самъ Творца всѣхъ тыхъ, Іисусъ Христосъ, Сынъ правдивого Бога Отца зъ Духомъ пресвятымъ, за повабою и ублагословенемъ пренаймилоснѣйшои Венеры. Маріи Пречистои Богородици, Кролевои Небеснои, абы имя тое вашое кролевское милости, Владиславъ, на земли и на неби зъ годными Богу владнуло славою на вѣки,—того вѣрне спріяючи, и облюбеницу мѣти зъ Москвы зычу. Бо и въ томъ значное, дастъ Богъ, будетъ надъ вашою кролевскою милостью благословенство Его святое въ нынишнемъ и въ будущемъ вѣку. Аминъ.

—

Другій нижшій стопень, абы не труднилъ невѣдомыхъ мыслій людскихъ, барзо вкоротце а правдиве ся обясняетъ. Фундаментъ непорядку костела Рымского тотъ естъ власне, ижъ, еще передъ Фліоренскимъ сенодомъ, а найбарзѣй по сенодѣ, костелъ Рымскій, презъ папежовъ своихъ, одорвавшися самъ одинъ отъ братій своихъ чотырохъ патріарховъ Восточныхъ, благословенства порядного не маетъ. Абовѣмъ не мнѣйшій старшого благословити повиненъ, але старшій мнѣйшого. Гдыжъ якъ сынъ не можетъ родити собѣ отца, такъ меншій благословити старшого; але власне, отецъ родитъ сына, и старшій благословитъ меншого. Наприкладъ: хочъ бы и найболшъ было діаконовъ, не могутъ посвятити собѣ презвитера, тылко повиненъ епископъ зъ діакона посвятити священника. А если бы гдѣ такъ трафилося, ижъ бы діакони посвятили собѣ священника, албо священники епископа, теды муситъ ся признати, ижъ то зъ дефекту якогось стало, и непорядокъ значный бы ся оказалъ. Ведлугъ науки святого апостола Павла, безъ всякого прекословія меншее отъ болшого благословляется. Обачмыжъ тутъ: въ костелѣ Рымскомъ старшого повѣдаютъ быти папежа, а меншихъ одъ папежовъ посвященныхъ кардиналовъ, власне якъ одъ отца спложоныхъ сыновъ. И такъ естъ. Гды умретъ который кардиналъ, може отецъ папежъ на мѣстце его уродити сына и найболшей примножити; але гды умретъ отецъ ихъ папежъ (бо смертелны естесмо), не могутъ кардинали, сынами будучи, родити собѣ отца, то есть, мнѣйшими будучи одъ папежа, посвятити собѣ папежа; але посвящаютъ владзою меншою, якую маютъ. То меншого себе посвящаютъ, а не старшого. хочъ (справою люциперскою) мнимамемъ старшимъ называютъ!

Одъ того теды тамъ часу, мовлю, отъ одерваняся одъ церкви правдивои Всходнеи, то есть. одъ зволоченясе хоботомъ люциперскимъ отъ найвышшого неба церковного, завше ваги несправедливости на-долъ, на-долъ, на-долъ, на-долъ, на-долъ, на-долъ, на-долъ [25]) упадали, и ажъ до самого центрумъ пекелного упали. А такъ, поневажъ ся мѣра злости выполнила въ часи замѣронымъ, ото правдиве пришолъ страшный судъ Божій на роздѣлене благословенныхъ одъ проклятыхъ! Тыл-

[25]) Такъ въ подлинникѣ.

ко еще за причиною Пречистои Богородици, Матки милосердя, надъ народомъ людскимъ срогости своеи Богъ Всемогучій фолгуетъ, и то взглядомъ посполства и убогихъ людей, которыхъ великое множство звлаща до Пречистои Богородици побожныхъ правдиве ся найдуетъ. Але панове и преложоные згола въ звѣровъ и птаховъ драпежныхъ ся перекинули и подобными стали, а праве южъ и надъ звѣровъ подданныхъ своихъ и убогихъ людей драпежатъ и надъ ними ся збыткуютъ. А тое вѣдати потреба, ижъ пыха и немилосердіе найбарзѣй готуютъ собѣ пекелныи вѣчныи муки. Ведлугъ выроку Духа Святого: «не прійде ко Мнѣ нога гордыня, и рука грѣшнича да не подвижитъ Мене», то есть: пышный и немилосердый не дознаетъ милости отъ Бога Всемогучого.

А если хто спытаетъ: «въ церкви Восточной що за порядокъ благословенства правого?» Одповѣдается: «гды патріарха, который въ часѣ замиронымъ и назначонымъ одъ Бога, предъ маестатъ Его святы презъ смерть поволаный будетъ, теды на его мѣстце посвящаютъ не владыкове, не метрополиты, ани ексархи патріаршіе, але сами патріархи, ровныи межи собою будучи братіа, въ столицахъ своихъ зособна мѣшкаючіи. За данемъ собѣ вѣдомости, зъѣхавшися, зешлому брату одправивши молитвы и учинивши памятку звыклую, обраного на его мѣстце два або три (для болшеи поваги и моци въ святости) прибывши, албо презъ молитвы едностайнымъ умысломъ, порядкомъ правдивымъ духовнымъ, о имени Іисусъ Христовомъ оного благословятъ и посвящаютъ, ведлугъ науки Евангелскои: «гдѣ два або три собрани во имя Мое, ту Азъ посредѣ ихъ есмъ». О тожъ сродкуетъ и порядокъ веде духовный самъ Іисусъ Христосъ въ церкви правдивой Всходней, а не якій охмистръ, або умоцованый, змышліоный и видомая голова.

—

СУПЛИКА ТРЕТЯЯ, писаная року 1645-го.

Наяснѣйшій кролю Полскій, панъ а панъ мой милостивый! Яко вѣрный подданый вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, южъ то надъ утрапеного Вартимея, подъ Ерихономъ на дорози сѣдячого и волаючого [26]): «сыне Давидовъ, Іисусъ, помилуй мя», я, нендзный Аѳанасій, слуга Іисуса Христа, Господа моего и Пречистои Богородици, Патронки нашеи, не разъ, не два волалемъ, волаю и верещу: «наяснѣйшій кроль Полскій, пане мой милостивый, сыне Жигмонта Третего, Владыславе Четвертый, змилуйся надъ утрапеною церковью Всходнею, правдиве каѳолицкою, Грецкою, въ панствѣ тутъ вашомъ христіанскомъ найдуючуюся! Рачъ быть ей судьею, самъ не спущаючися ни на кого, принамнѣй такъ, якъ евангелиста святой описалъ о суди и вдовици» [27])!

Супликовалемъ правдиве зъ росказаня Бозского въ року 1643, презъ образъ чудовный въ крестѣ Купятицкій Пречистои Богородици, зъ гисторіею Московскою, публице [28]) въ сенатѣ до вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, о успокоене вѣры правдивои каѳолицкои Грецкои а о знищене унеи проклятои. Писалемъ и на сейми прошломъ въ року 1645, марца 16 дня, презъ пана Осинского, маршалка, и пана Огинского, воеводы

[26]) Марк. гл. 10, ст. 46—48.
[27]) Лук. гл. 18, ст. 1—9.
[28]) Латин. publice.

Минского, и презъ иншихъ ихъ милости пановъ сенаторовъ зъ вязеня моего. Которая суплика не вѣдаю, если дошла вѣдомости вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого. А велце потребна.

Пишу и теперъ: змилуйся, кролю Полскій, пане христіанскій! Рачъ въ той справи обачити [29]) самъ а усправедливити вѣру и церковъ, правдиве каѳолицкую, Всходнюю, въ панствѣ вашомъ тутъ найдуючуюся, ведлугъ воли Божей, гдыжъ запевне гнѣвъ великій Бозскій по цесаріи тутъ надъ тымъ панствомъ пышнымъ короны Полскои срого висить. А за тое самое найбарзѣй, же церковъ правдивая Восточная, тутъ въ панствѣ христіанскомъ найдуючаяся, кривды вже незносніи терпитъ. Которая то церковъ, прейзренемъ Божіимъ принявши щасливе крестъ святый за Володимера святого, княжат*а* Руского одъ року 987 (якъ Длугошъ, канони́къ Краковскій, въ кройници своей языкомъ Латинскимъ, въ роздѣли второмъ описалъ) черезъ шестсотъ и осмъ лѣтъ, благословенствомъ пастыра власного своего, патріархи Нового Рыму Константинополского, ведлугъ артикуловъ вѣры и порядку въ сакраментахъ и календара правдиве каѳолицкого, седми *се*нодами ствержоного и жадной клятвѣ неподпадаючого, въ покою была.

А теперъ, пятдесятъ лѣтъ тылко тому, якъ унея проклятая, для столка сенаторского и для поваги пышныхъ духовныхъ, нещасливе настала и такъ потурбовала панство тое спокойное, же не тылко въ краинахъ, въ князствахъ, повѣтахъ, въ мѣстахъ, въ мѣстечкахъ и въ селахъ селянъ зъ селянами, мѣщанъ зъ мѣщанами, жолнеровъ зъ жолнерами (бо и зъ козаками война внутрная непотребна о томъ была), пановъ зъ поддаными, родичовъ зъ дѣтками, а и духовныхъ зъ духовными, на остатокъ монаховъ зъ монахами — до гнѣву непогамованого приводила, приводитъ и нещасливе розжариваетъ.

А покижъ того злого будетъ, авжды для Бога треба ся упаметати, треба той злый бѣгъ отмѣнити. Хто тежъ тому не вѣритъ, же естъ страшный судъ Божій? Хто того не вѣдаетъ, же кождому злочинци, бы и найдолшей грасовалъ, прійде ему еднакъ встыдливая заплата? Отожъ и той унеи проклятой завстыдатися потреба за свое еи (sic) таковое грасоване и колотнѣ непотребные, межи людми спокойными починеные. Нехай болшей уже не ошукиваетъ, двулично ся указуючи! Нехай любъ на правицу, або на лѣвицу вылучается! Бо вже часъ пришолъ [30]) роздѣленя благословенныхъ одъ проклятыхъ, а врихлѣ барзо и страшный судъ Божій наступуетъ. То правдиве именемъ Іисусъ Христовымъ мовлю.

Тылко если пожаданое успокоене церкве Всходнеи правдиве каѳолицкои, то есть *се*нодалнои Грецкои, за причиною Пречистои Богородици и доброти урожоной вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, початокъ тутъ взявши, ведлугъ воли Бозской и присяги вашой кролевской милости, пана намъ щасливе панующого, въ скутку зостане; то еще на придане лѣтъ щасливыхъ гнѣвъ справедливый Бозскій зготованый задержится, и благословенство Его святое обфите вылется такъ на вашу кролевскую милость, пана и добродѣя мнѣ милостивого, якъ и на все панство тое христіанское.

29) На полѣ: «вейзрити».

30) Матѳ., гл. 25.

А если, уховай Боже, упоръ якій и окаменѣлость Фараонская противъ такъ значной воли Бозской мѣла бы ся нещасливе оказать,—о, бида жъ! нещасте тому! То, якъ слуга правовѣрный Іисуса Христа, Пана Моего, правдиве мовлю: гдыжъ день Господень [31]), яко сѣть на птахи и якъ злодій, прійде несподиване: будутъ ся люди веселити, женити, будовати, а въ томъ знагла судъ страшный Божій нападе. Треба всѣмъ на тое пилно памятати, и кролемъ.

Писалемъ вже о томъ, що нѣкоторые мовятъ: «не належитъ кролю пану до справъ духовныхъ». Належитъ справедливымъ судомъ Божіимъ до выкоренения тои унеи проклятои: бо презъ кролевъ пановъ, за побудкою и порадою небачныхъ духовныхъ Рымскихъ, и подвышшенье еи стало—листами то и привилеями, уніатомъ даными, доводне ся показуетъ.

Хто жъ того не вѣдаетъ, же въ панствахъ направы вшелякихъ нерядовъ, такъ свѣцкихъ якъ духовныхъ, и сеноды великіе за прейзренемъ Божіимъ, съ помочью христіанскихъ цесаровъ и кролевъ, бывали и бывати маютъ. На Никейскомъ сенодѣ першомъ цесарь Грецкій першій христіанскій Константинъ былъ. На остатокъ, и на Фліоренскомъ зломъ сенодѣ (для того злымъ ся мянуе, же ѿтъ того часу найгоршій гнѣвъ межи Греки и Рымляны станулъ; бо много Грековъ на немъ позабивано зниторгаючи сенодъ, а то за причиною опата якогось Родиского, который, зъ двѣма тисячми людей военныхъ на конецъ сеноду притягнувши, намовилъ отца святого папежа Евгенія и розорвалъ добрую згоду, южъ намовленую; а затымъ и форта до Греціи Туркомъ поганомъ ся отворила), на Фліоренскомъ, мовлю, сенодѣ всходній цесаръ Іоаннъ Палеоліогъ былъ, а заходній Албрихтъ зъ княжатъ Ракускихъ; при тыхъ зъ кролевства Полского Владыславъ Ягеловичъ, а зъ князства Литовского Жигмонтъ, великій князь Литовскій (которого въ Трокахъ забито) и иншіи панове христіанскіи, такъ особами своими, якъ и презъ пословъ своихъ, бывали и згодне зъ духовными въ справахъ духовныхъ працовали.

Поневажъ теды и теперъ на томъ естъ воля Бога, Творци нашого, въ Тройци святой православно славимого, Отца и Сына и Святого Духа, за молитвами Пречистои Богородици и всѣхъ святыхъ, абы ваша кролевская милость, панъ мой милостивый, пристойне и съ пилностью доглянути рачилъ! О то не до владыковъ, не до бискуповъ, не до арцибискуповъ, ани до жадныхъ становъ зъ духовенства костелного, але власне и мяновите до вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого и побожного Владыслава Четвертого короля Полского, мене, убогого законника, еднакъ же священника Своего, Іисусъ Христосъ пославши правдиве казалъ и каже волати и объяснити о такихъ справахъ своихъ Бозскихъ. Которому то росказаню святому я, нендзный, досытъ чинячи, прикладомъ Мойсея, Ноя и Лота Справедливого, презъ килка лѣтъ южъ волаю, голошу и верещу: «змилуйся, кролю Полскій, змилуйся, панъ а панъ мой милостивый, Владыславе Четвертый, рачъ пилне вейзрити въ тые справы церковные, а усправедливити вѣру и церковъ Всходнюю, въ панствѣ вашомъ тутъ найдуючуюся, правдиве каѳолицкую, бо теперъ пилно того потреба, а то можная учинитъ, ведлугъ воли Бозскои, хотячому.

[31]) Матѳ. гл. 24.

Нѣкоторыи мовятъ и до мене, недзного: «чому владыки и старшіи отцеве ваши того ся не домовляютъ, але ты взгорженый еденъ»? Такъ естъ. Що я виненъ, же, якъ убогого чловѣка Наѳана [32]) до крола Давида святого (не зъ арцикаплановъ), такъ мене до вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, Богъ Всемогущій назначилъ и послалъ, абымъ обяснилъ о воли Его святой? Вѣдомо вашой кролевской милости, панъ мой милостивый, якъ дорога душа человѣчая у Бога Творца нашого. Самъ Ісусъ Христосъ мовити рачитъ: «що за зыскъ человѣку, коли бы ввесь свѣтъ позыскалъ, а душу свою стратилъ; або що человѣкъ дастъ за отмѣну за душу свою» [33]) и прочее. А ижъ такъ великій народъ христіанскій упоромъ губити, уховай Боже!

А що ся дотыкаетъ костела Рымского въ вынищеню унеи проклятои, теды и въ томъ треба ся пригледѣти, якъ великои въ всемъ костюлъ Рымскій а мяновите зъ стороны духовнои потребуетъ поправы. О то, безъ вшелякихъ околичностей, треба отцу святому папежови (если хоче правдиве покоры Христовы наслѣдовати), абы, гнѣвъ свой неслушный, справою духа злого утвороный, опустивши и зъ наганою моцно подоптавши, поедналъ ся годне зъ братіами своими, въ одномъ крещеніи святомъ порожеными, патріархами, мовлю, святыми Всходными; гдыжъ они суть старшими, ведлугъ статечности своеи въ вѣрѣ православнои [34]) каѳолицкой, то естъ, сенодалной, и ведлугъ пятеракой личбы въ братствѣ крестоносномъ своемъ, а не папежъ—старшій, который одорвавшися самъ одинъ по своей воли ся найдовалъ. Нехай зъ того не хелпится костюлъ Рымскій, же въ достаткахъ и въ славѣ свѣта того плываетъ. Все то дочасное. Нехай и зъ того не выкрикаетъ, же такъ великій урослъ въ своей воли и долго не былъ караный. Милосердіе то Бозское справовало. Але не маешъ у Его вшехмоцной опатрности ничого прошлого, ничого пришлого: все Онъ свое (sic) въ притомности своей маетъ. Апостолъ святый мовитъ: «день еденъ (у Бога) яко тисеча лѣтъ, и тисеча лѣтъ яко день одинъ» [35]). Большей не дишкурую. Гдыжъ ваша кролевская милость, панъ мой милостивый, до тои теперь не належишъ, тылко первѣй до выкорененя унеи проклятои барзо великое старане приложити потреба, абысь владнулъ славою и зъ кролями святыми въ небѣ, памятаючи на тое.

Кролю, пане мой милостивый, мовлю то, якъ слуга именемъ Іисуса Христа, Господа моего: недалекось естъ царства небесного! Бо добре ся стало, же легата [36]) папезского зъ панства того выслано. Добре и то, же Лубу якогось, на признане чимъ естъ [37]), до царя Московского послано, а надто добре, же згоду святую миловать рачишъ, и людій всходнихъ, и Москву. О, зычу упреймымъ сердцемъ и съ повиноваченяся святого зъ ними: гейже, гейже—того зъ жродла сердца моего зычу, гдыжъ благословенный той, который маетъ фамилію въ Сіонѣ и повинніи въ Ерусалимѣ.

[32]) Царств. кн. 2, гл. 12.

[33]) Матѳ. гл. 16, ст. 26: «Кая бо польза человѣку, аще міръ весь пріобрящетъ, душу же свою отщетитъ; или что дастъ человѣкъ измѣну за душу свою».

[34]) На полѣ: «правдивой».

[35]) Второе посл. Ап. Петра, гл. 3, ст. 8.

[36]) На полѣ: «намѣстника».

[37]) Тутъ рѣчь идетъ «о Дмитровичѣ», царевичѣ, см. выше.

Стороны припомненья въ обясненью страшныхъ таемницъ Бозскихъ родича вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, и въ томъ сродокъ святобливый волею Его святою за причиною Пречистои Богородици и за покорою вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, щасливе дознавать будешъ рачилъ. Короля святого Давида въ наслѣдованю воли Бозской вашой кролевской милости, пану мнѣ милостивому, святобливе залецаю и ражу духовными, добрыми и въ славѣ небеной вѣчными справами ся забавляти, а не дочасными, злыми, то есть: сенодами около узнаня единои въ Христа правдивои церкви и вѣры, а не войнами; бо человѣкъ зъ натуры порожневати не можетъ. А то обое на воли зостаетъ.

Поселъ вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, до Москвы посланый, якъ въ свѣтлыхъ променяхъ воли Бозскои зъ дару Его святого внутрнымъ окомъ вижу, заровнивается въ одправѣ зо мною, посломъ Бозскимъ. Якъ я, нендзный, выслуханъ и усправедливенъ буду въ справахъ такъ великихъ и поважныхъ Его святыхъ, успокоеню, мовлю, вѣры православнои Грецкои, то такъ и тамъ волею Бозскою ехо паде.

Затымъ воли Бозской и патронству Пресвятѣйшеи Богородици и всѣхъ святыхъ и вашой кролевской милости, пану мнѣ милостивому, въ всемъ баченю невысокому, въ побожностяхъ покорного Іисуса Христа наслѣдуючи, покорне ся оддаю и молитвы мои звыклые священническіе въ пріемность воли Бозской и вашой кролевской милости, пану мнѣ милостивому, щирымъ сердцемъ оферую. Аминъ.

—

Тая суплика въ руки кролевскіе отдана естъ, бо въ атласъ зеленый оправлена была и незначне въ карету, ѣдучому съ Подъяздова Двору до замку Варшавского, оддана. Зачимъ ѣдучи по-малу самъ всю читалъ, а до замку приѣхавши пану Пацови у столу казалъ голосно читати. Потомъ одъ многихъ зъ пановъ духовныхъ и свѣцкихъ пресисована была, року 1645.

—

По той суплици листъ мнѣ до турмы одъ незначнои особы, на имя Михаила, по-Словенску писаный, оддано въ тые слова:

«Пречестный и преподобный о Христѣ Іисусѣ господине отче Аѳанасій! Подвигомъ добрымъ со Павломъ подвизатися, теченіе совершити, вѣру соблюсти, главы видимыхъ и невидимыхъ врагъ сокрушити и вѣнецъ, уготованный вамъ въ явленіе Іисусъ Христово, со всѣми любящими пришествіе Его и со глаголавшимъ сіа Павломъ, глаголю, отъ Христа Бога пріати превелебности вашей желаю. Братію превелебности вашей, со Львова возвращающуюся, видѣвъ и лобызавъ; и отъ нихъ яже о превелебности вашей бываемая подробно увидѣвъ и житіе по Христѣ крестоносное и многострадательное, рукою вашею списаное, прочетъ, зѣло утѣшихся и возрадовахся. Не точію о семъ, яко церковъ въ время се раздранно и растерзанно отступническимъ враждованіемъ не лишися исповѣдника, но и о семъ, яко истинно о ней болѣюща, пекущася и страждуща до узъ, яко злодѣй, и язвы на тѣлѣ своемъ носяще, и душу свою за други своя полагающе, ея же любве болѣе что не обрѣте и самъ Богочеловѣкъ Іисусъ Христосъ Спаситель нашъ изрещи. Сицевого, глаголю, породи сына во времена послѣдняя, и между терпѣніемъ толицѣмъ и запустѣніемъ процвѣте цвѣтъ благово-

ненъ, не толко Россійскому народу (аще восхощутъ и возмогутъ видѣти и исповѣдати и Богу благодарити и ревновати), но и всему соборному и вселенскому благочестію— свѣтлосіающаго Сампсона и многокроткаго, во братіи малѣйшаго, но паче всѣхъ достойнѣйшаго Давида. Радуюся о семъ зѣло, и паки реку: радуюся! Но и превелебности вашей глаголю: радуйся о Господѣ и веселися, яко тебѣ единому подобаетъ радоватися, яко единъ зо всѣхъ страдати сподобился еси! Аще ли же апостоли біеми идоша радующеся отъ лица собору, яко за имя Христово сподобишася безчестіе пріати, что азъ возглаголю до вашей радости аще не Христовы словеса: «блажени, егда поносятъ вамъ и ижденутъ вы, и рекутъ всякъ золъ глаголъ на вы лжуще, мене ради, радуйтеся и веселитеся, яко мзда ваша многа на небесѣхъ»[38]). И понеже многа поношеніа, безчестіа, уничиженіа, еще же и узы темницъ, и палицами біеніа, и зноемъ изнуреніа, и юродъ быти по Христѣ (да будеши, по Павлу, мудръ), и ина многа страданіа вашей превелебности прочтохъ,—что ино реку, точію со Давидомъ, по множеству болѣзній твоихъ утѣшеніа да возвеселятъ душу твою, и да будетъ мечъ обоюдоостръ на враги, и да не убоишися и не ужаснешися, но всяко изречеши; и не точію имя Христово (яко же мы въ мірѣ, паче же азъ першій), но истинно и смерть по Немъ и по вѣрѣ православной, аще воля будетъ Господня, пріяти удостоишися. Во страшный же день пришествіа Христова съ преподобными восхвалишися въ славѣ и на ложи своемъ возрадуешися, възношеніа Божіа во гортани имѣя и мечъ обоюдоострый во руку твоею, да сотвориши отмщеніе въ языцѣхъ невѣрныхъ, и обличеніе въ людехъ отступныхъ и развращенныхъ, и свяжеши царей ихъ путы, яко же нынѣ связанъ еси, и славныя ихъ ручными оковы желѣзными, и сотвориши въ нихъ судъ написанъ: слава си есть всѣмъ преподобнымъ Его[39]) и любящимъ Его, и гонящимъ Его и умирающимъ Его ради, и не временная, тлѣнная, мимотекущая, но вѣчная, небесная, нетлѣнная постизающимъ. Сіе твоей превелебности, глаголю, сіа ти ся уготовляютъ. «Мнози— рече предузникъ твой — въ позирищѣ текутъ, единъ же пріемлетъ почесть»[40]). Мнози и въ Россіи мнятся тещи, но сидяще и стояще и боящеся текутъ; иніи же и спяще, иніи же и воспять возвращающеся, иніи же и ко противнымъ отбѣгающе; иніи же и паче противныхъ отбѣгше ратуютъ и препинаютъ шествіе къ небеси, и многихъ въ слѣдъ себе отриваютъ, и отъ церкве оттерзаютъ, и неотторженныхъ схизматизуютъ, еже есть: отторженныхъ наричутъ, себе же, схизматизанныхъ, сирѣчъ отторженныхъ, стоящихся мнятъ быти, и проповѣдуютъ быти тако, не точію вѣруютъ. Обаче превелебность ваша, всѣхъ сихъ уметы одбигающе, течеши единъ, единъ убо, по Павлу, и почесть пріемлеши и пріймеши. «Добрый рабе, благій

[38]) Матѳ. гл. 5, ст. 11—12.

[39]) Псал., 149. Здѣсь «изложены» 4—9 стихи: «Яко благоволитъ Господь въ людехъ своихъ, и вознесетъ кроткія во спасеніе. Восхвалятся преподобніи во славѣ, и возрадуются на ложахъ своихъ. Возношенія Божія въ гортани ихъ, и мечи обоюду остры въ рукахъ ихъ: Сотворити отмщеніе во языцѣхъ, обличенія въ людѣхъ: Связати цари ихъ путы, и славныя ихъ ручными оковы желѣзными: Сотворити въ нихъ судъ написанъ—слава сія будетъ всѣмъ преподобнымъ его».

[40]) Перв. послан. къ Коринѳ., гл. 9, ст. 24: «не вѣсте ли, яко текущіи въ позорищи вси убо текутъ, единъ же пріемлетъ почесть».

и вѣрный! въ малѣ былъ еси вѣренъ, надъ многими тя поставлю, внійди въ радость Господа своего», ибо единъ добрѣ дѣлаеши таланта тебѣ ввѣренные. Да поспѣшитъ ти Господь, да вразумитъ тя, да поможетъ ти, да исполнитъ вся прошеніа твоя, и во имя Господа Бога нашего и православіа церковнаго возвеличимся! Стой, мужайся и да крѣпится сердце твое, и уповай на Господа и на Пречистую Его Матерь! Той похвала твоя, Той вѣнецъ твой, Той и Матерь Его да дастъ ти животъ вѣчный! Мы же, яко лѣнивы и боязливы, именемъ точію, не дѣломъ христіане, паче же азъ, всѣхъ меншій, прошу о молитву святую. Имѣхъ же нѣчто ко утѣшенію вашему препослати, но не поспѣши ми ся въ се время, аще же Богъ изволитъ и приключится время и сему возможно быти. Нынѣ же да не стужаю болшимъ писанемъ превелебности вашей. Кончаю, и Христу васъ, себе же молитвамъ святымъ, о нихъ же несумнителне вѣрую, яко не имате запомнити, вторицею и третицею себе вручаю. Зъ келіи, 1 іюня, року 1645. Превелебности вашей всѣхъ благъ небесныхъ и земныхъ желатель присный, Михаилъ многогрѣшный». Титулъ того листу таковый: «Преподобному о Христѣ Іисусѣ іеромонаху, господину отцу Аѳанасію Филиповичу, игумену Берестейскому, обители св. преподобнаго Сvмеона Столпника, отцу и молитвеннику моему присному, со метаніемъ до земли въ руцѣ честные и преподобные да вручится честне».

—

Въ приготованю на судъ напродъ, зъ воли Бозской, перестерога кролю пану, а то для того, же мовятъ нѣкоторіи «не чинитъ кривды никому», зъ псалма 33:

«Уклонися отъ зла и сотвори благо, взыщи миръ и пожени и, очи Господни на праведныя и уши Его въ молитву ихъ, лицо Господне на творящая злая, же потребити отъ земля память ихъ. Возваша праведніи, и Господь услыша ихъ, и отъ всѣхъ печали ихъ избави ихъ. Близъ Господь сокрушенныхъ сердцемъ и смиренныя духомъ спасетъ. Многи скорби праведнымъ и отъ всѣхъ ихъ избавитъ и Господь. Хранитъ Господь вся кости ихъ, и едина отъ нихъ не сокрушится. Смерть грѣшникомъ люта и ненавидящіи праведнаго прегрѣшатъ. Избавитъ Господь душа рабъ своихъ, и не прегрѣшатъ вси уповающіе нань[41])».

Сумма зъ Псалму:

Похвалная то речъ зла кому не чинити,
Лечъ при той еще треба добре творити.
Потомъ о волности Божей тыи вѣрши:
Перестерегаетъ Богъ голубкомъ Ноя
И осломъ Валаама, а человѣкомъ своя
Люди упоминаетъ, бы волю святую
Его ховали, а не якую иную.

—

Приготоване на судъ.

Наяснѣйшій кролю Полскій, панъ и панъ мой милостивый! Въ справѣ церкви Всходнеи, обяснення и причины правдивыи зъ утраненя моего неоднорочного тыи суть:

Щоколвекъ зо мною, нендзнымъ слугою, правдиве (іерей естемъ) до тыхъ часъ дѣялося и дѣетъ, то исъ посланіа мене до Берестья Литовского на ігуменство доводне ся указуетъ, же зъ воли Бога правдивого, Творца моего. Албовѣмъ одъ окрещеняся всея Россіи, року 987, же належитъ церковъ Руская, въ панствѣ найдуючаяся, въ послушенство духовное до столици Константинополской и церкви Всходнеи Грецкои,—на

[41]) Ст. 15—23.

доводъ того—звычай Грецкій въ набоженствѣ, писмо зъ Грецкого Словенское въ заживаню, кройники и права суть.

Съ почватку Богу улюбленное писмо лѣвосторонное законное, и церковъ въ церемоніахъ старозаконная, Жидовская, же правдивого Месіи не приняла, для того справедливымъ судомъ Божіимъ, зо всѣми еи цѣлопалеными оферами, обрядами и литералнымъ писмомъ, естъ на вѣки выклятая тыми словы: «да будетъ домъ вашъ пустъ». За принятемъ зась вѣры въ Христа Господа, напервѣй, одъ всходнихъ людей Грековъ, затымъ и писмо южъ правосторонное, всходнее волею Бозскою Грекомъ найпервѣй естъ дано. Потомъ зъ писма Грецкого писмо Латинское, въ всемъ зъ Грецкимъ згодное, опрочъ въ нѣкоторыхъ словахъ и назвыскахъ словныхъ якъ бы незгодное, стало, и вѣра една въ Христа Господа, апостолская, каѳолическая, Восточная на заходѣ а въ Римѣ естъ принятая. Свѣткомъ естъ писмо-титла, на крестѣ написаная: Жидовскимъ, Грецкимъ и Рымскимъ языкомъ.

Въ панствѣ тутъ съ початку вѣра христіянская, каѳолическая, една оріенталная, же за ласкою Божіею одъ всходу и заходу естъ принятая: зе всходу зъ Нового Риму, Константинополя, Русь вся, поводомъ невѣсты Олги Московки, Псковянки, жоны Игора, всеи Россіи князя, року 952; одъ заходу зась, зъ Старого Риму Поляки, поводомъ панны Дубровки, Болгарки, дочки Богеміи, за князя Полского Мечислава, року 965. Зъ тыхъ причинъ одъ одного Грецкого писма, Русь—Словенскимъ и Рускимъ, а Поляки — Латинскимъ и Полскимъ языкомъ, ведлугъ народу и потребы литералной книгъ заживаючи двоякую якобы вѣру чинили, и двояко ся тутъ здавна Русь и Поляки, звлаща въ набоженствѣ, заховали. Свѣдчатъ о томъ права Бозскіи въ звычаю набоженства, и людскіи въ писаню волностій ограничоныхъ. Волности ограничоныи маютѣ варунки публичныи въ канонахъ, статутахъ и конституціахъ, а приватныи—въ фундушахъ и привилеяхъ. А такъ Бозское право зъ звычаями Богу Всемогущому полецивши, право писаное людское припоминается мяновите одтоль. Годный святой памяти кроль Жигмонтъ-Августъ, року 1569, за приверненьемъ ся землѣ Волинской и Кіевской до Короны Полской, привиля надаючи имъ, вѣру святую такъ варовати рачилъ: «обѣцуемо и повинни будемо достоинствъ, дигнитарствъ и уряловъ въ земли Волинской и Кіевской, духовныхъ и свѣцкихъ, великихъ и малыхъ, такъ Рымского, якъ и Грецкого закону будучихъ, неуменшати, ани затлумляти, и овшемъ вцѣли заховати вѣчными часы».

По жалосной смерти короля Августа, подъ часъ интерегнумъ на сейми въ Варшави, року 1573 такъ варовано, мяновите надания церковныи: «абы всѣ добра, поданя кролевскіи преложенства костелного, яко то: арцибискупствъ, бискупствъ и инщихъ вшелякихъ добръ, были даваны не иншимъ, одно Рымского костела клирикомъ, шляхтичомъ Полскимъ, ведлугъ статуту, а добра, церквѣ Грецкои належачіи, тойже вѣры Грецкои людемъ подаваны быти маютъ». Тыи теды варунки и на конфедераціи приняввши и докладнѣй обсталевавши, кролеве ихъ милости Полскіи, одинъ по другомъ щасливе на кролевство наступуючи по Августѣ, Генрикъ, Стефанъ и Жигмонтъ кроль, годный святои памяти панъ отецъ вашой кролевской милости, пана моего милостивого, зъ присягою прибѣцати рачили вцѣли захо вати вѣру святую тыми словы: «а для розрозненя

вѣры вароваля тое собѣ нѣкоторіи обыватели Коронныи конфедераціею особливою, же въ той мѣри, въ справѣ набоженства, маютъ въ покою быти захованы, которую мы имъ обѣцуемо задержати вѣчными часы». И потомъ зась, по присягахъ своихъ, кролеве ихъ милости Полскіи варовали тыми словы: «А покою и тихости межи розрознеными въ вѣрѣ особливе стерегчи будемо, ани жаднымъ способомъ, албо владзою нашою, албо урядниковъ нашихъ, и которого колвекъ стану зверхностью, никого кривдити и утискати въ справѣ набоженства не допустимо, ани сами укривдимо, ани утиснемо вѣчными часы».

Патріархи Константинополскіи, правъ тыхъ пилнуючи и повинностей своихъ пастырскихъ, такъ презъ листы и посланци свои, яко и особами своими, ведлугъ часу и потребы, волею Бозскою завше тутъ навѣжали. Святои памяти годный, святѣйшій патріархъ Іеремія, на волное одправоване справъ духовныхъ въ церквяхъ своихъ и людехъ послушенства своего, въ панствѣ христіанскомъ тутъ будучихъ, року 1589 приѣхавши, порядокъ весь духовный справовалъ, а то и за листомъ кроля его милости Жигмонта Третего, ему на то даного. Которого листу правдивый доводъ кождому, хотячому видѣти, окчзуется о то видочне.

Клятва страшная такъ въ канонахъ отцевъ святыхъ, якъ и въ фундушахъ порядку духовного братского, одъ патріарховъ и епископовъ власне належачихъ, правдиве есть въ вѣчность наложона, а мяновите—на тыхъ зрайцовъ и згоршителевъ, которіе бы отступовали и утикали одъ церкве своеи духовнои и вѣры правдивой христіанской поприсяжоной. На тое доводи суть:

Потій, владыка Берестейскій, зъ митрополитомъ Рогозою и иншими товаришами своими, же здрадливе, безъ вѣдомости пастыра своего и парафіянъ своихъ, для власныхъ приватъ своихъ, то есть для гоноровъ Рымскихъ духовныхъ и для столковъ сенаторскихъ, хотячи вырывати пожитки зъ рукъ свѣтскихъ людей, неналежному и въ набоженствѣ собѣ незвычайному пастыреви, именемъ всей Россіи, безрозумне, кламливе оддали послушенство, — на доводъ того листы ихъ до княжата Острожского и до люду посполитого писаны суть.

Кролеве ихъ милость, жалосне въ томъ ошуканы будучи отъ небачныхъ своихъ духовныхъ Рымскихъ, же на унею тую во всемъ помагали и отъ клятвы отступныхъ боронили (що если слушне),— привилея унитомъ, на тое даныи, вызнаваютъ.

Унитскіи колотнѣ и злости на розныхъ мѣстцахъ а праве всюды починеные, бо и зъ козаками внутрняя война непотребная о тое жъ была,—на то барзо много доводовъ и протестацій всюды найдуется.

Кроль панъ милостивый, святой памяти годный, Жигмонтъ Третій, панъ отецъ вашой кролевской милости, пана моего милостивого, дивною справою Бозскою, року 1599, правдивыхъ духовныхъ вложоною клятву на униты правдиве ствердивши, тымъ же привилеемъ всѣ обороны уніатомъ потлумити рачилъ. На тое доводы на паргаменахъ суть. Уніаты Рымскому костелови, Заходнему, оддавши послушенство (што всѣ Богомъ ученыи снадне зрозумѣти могутъ) такъ явными и значными церкви единой святой каѳолической, апостолской, Христовой, Божой противниками, злосниками и тиранами стали, же то всѣхъ окрутниковъ и незбожниковъ злости и тиранства выполнили и превысшили. А мяновите въ тыхъ головныхъ чотырохъ

справахъ [42]): 1) же одопхнули мизерне правдивого, единого пастыра Іисуса Христа одъ церкве, Его власною кровію пренайдорожшою набытой, и одтяли голову сполне Бозскую и чловѣчую одъ тѣла Его (ажъ зъ уруганемъ пышнымъ) а приняли собѣ на тое мѣстце чловѣка едного за пастыра и голову. Другая: же взрушили право посполитое духовное и свѣтское, публичное и приватное, то естъ: каноны, статуты и конституціи, фундуши и привилея, также значне и явне чинячи умнѣйшене и затлумене вѣры правдивой Грецкой, бо доложоно того въ листи, отъ отца папежа Климентіа имъ данымъ, абы вже толко, ведлугъ сенодовъ Флѣоренского и Триденского, заховывалися, то естъ: щоколвекъ вже други костелъ Рымскій, Заходній хвалитъ, абы и они хвалили. Похоженіе Святого Духа такъ и одъ Сына, якъ и одъ Отца, сакраментъ святый въ опрісноку подъ единою особою, чистецъ душамъ по смерти огнистый, постъ соботный и инши посты розерваныи, безженство капланомъ свѣтскимъ, календару отмѣна, юбеліуши на непопел[не]ныи грѣхи, отпущеніа грѣховъ, и все ведлугъ наукъ вымышленыхъ, новыхъ, папежскихъ, що-рокъ одмѣнныхъ, а не ведлугъ Христовыхъ, апостолскихъ сенодовъ седми и каноновъ Отцевъ Святыхъ. Третяя: же цѣлость двомъ тылко реліамъ, мяновите Рымской и Грецкой зъ давныхъ час[ов]ъ тутъ правомъ наданую и змоцненую, отняли и поторгали. Четвертая: же присязи своей власной, при посвященіи у патріархи выконаной, кламцами зостали.

А такъ уніаты, ведлугъ таковыхъ своихъ поступковъ, явныхъ и значныхъ, явне тежъ одпали и значне пастыра своего власного и церкви Восточной и вѣры православной Грецкой, а притомъ и добръ, церкви Грецкой наданыхъ, одпали, называючися вже костела Рымского, Заходнего неслыханымъ въ христіанствѣ именемъ — «уніатами», а не церкви Восточной Грецкой—православными христіанами.

Съ тыхъ теды причинъ, Русь незуніованая [43]), опатрностью Бозскою и справою Духа святого постерегши тую субтелную хитрость люципера проклятого и вѣдаючи добре о превротностяхъ его, же можетъ зъ птаха псомъ и лисомъ ся перевернути, зъ лиса волкомъ и львомъ быти, а зъ льва базилишкомъ и смокомъ пекелнымъ стануги, а то зъ тыхъ найголовнѣйшихъ двохъ штукъ познаваючи ((першая: же подъ титуломъ словка того «уніа», то естъ подъ именемъ згоды преложоныхъ духовныхъ, на земли будучихъ, и то меньшихъ владыковъ, мовлю, зъ бискупами, на тріумфы и процесіи позверховныи (бо не въ набоженствѣ) згажати замыслилъ, обѣцуючи имъ за тое столки сенаторскіе и добра земскіе, и такъ лисавымъ якимся кумовствомъ албо товаривствомъ, первѣй по ялмужну выправуетъ, то естъ, фундаціи церковныи, въ шафункахъ и мѣстахъ кролевскихъ будучіи, одбираетъ и якъ бы, первѣй,

[42]) На полѣ: «доводы Ляхомъ о отметности вѣры».

[43]) Отъ этого подлежащаго сказуемое отдѣлено длиннымъ рядомъ вводныхъ мыслей, которыя заключены, для ясности, въ двойныя скобки (( )). Этотъ же рядъ вставокъ повліялъ также и на то, что между главнымъ подлежащимъ («Русь незуніованая») и сказуемымъ (которое, по настоящему, должно читаться: «преконала, отлучила, потопила и оддала», а не: «преконани, отлучени» и т. д.) встрѣтилось какое-то побочное подлежащее («уніаты»), вмѣсто совершено очевиднаго дополненія («уніатовъ»).

опаливаетъ, хотячи тымъ снаднѣй овечки Христовы самому волкови драпежному и смокови пекелному на пожарте вѣчное зъ уруганемъ выдати, прикладомъ оной байки: лишка зъ волкомъ покумалася; гды пошли по ялмужну, волкъ мовитъ: «кумо, вполъ дѣлити будемо,— первѣй, ащо мое и твое, то я то зъѣмъ обое». Хтожъ того не знаетъ, же бискупъ и владыко, тожъ а тожъ значитъ! А варовано канонами отцевъ святыхъ, же одъ едного пастыра надъ однымъ мѣстомъ два бискупы быти не маютъ. Другая: же подъ титуломъ «милости Божей» а тутъ утаилъ якого Бога: чи доброго, чи злого? Людей зъ людми словомъ тылко згажаетъ, а не самою речью; то естъ, въ милость политичную, свѣтовую, облудную толко приводитъ, а не въ духовную и правдивую; сакраментовъ, мовлю, святыхъ, артикуловъ вѣры и догматъ церковныхъ зъедночаетъ. Хотѣлъ противникъ правдивую милость розорвавши, тѣмъ снаднѣй церковь Христову и вѣру правдивую въ вонтпливость подавши, зъ памети и розуму людского вырвати, потлумити и на вѣки затратити. Що хотѣлъ былъ учинити и кресту честному, на Голгоѳѣ горѣ будучому, бо на томъ мѣстцу (яко Метафрастъ и иншіе гисторики свѣдчатъ) каменици былъ презъ Жидовъ побудовалъ, которіи зъ трудностью Елена, матка цесара Грецкого Константина Великого, ламлючи крестъ Христовъ, знашла року 325)), — тое, мовлю, все вѣдаючи и знаючи ((звлаща науки правдивой слухаючи Іисусъ Христовы, который мовитъ: «аще и око соблазняетъ, исткни е; аще и рука, отсѣци ю»)), зачимъ слушне, ведлугъ канововъ отцевъ святыхъ и права посполитого, духовного и свѣтского, на соборѣ, въ Берестю Литовскомъ порядне одправованымъ, за моцью патріархи и за позволенемъ кроля пана своего одъ духовныхъ и свѣтскихъ людей, универсалне року 1596 октоврія 6 дня зобраный [44]), прикладомъ иншихъ енералныхъ и помѣстныхъ соборовъ въ всемъ поступуючи ((якъ Арія, презвитера Александрійского, который Іисуса Христа створенемъ чинилъ и ровности зъ Богомъ Отцемъ оному не признавалъ, на Ниценскомъ першомъ соборѣ потоплено на вѣки, бо форумъ мѣ Македонія духоборца на Константинополскомъ, Несторія на Ефескомъ, Діоскора на Халкедонскомъ, Оригена на Константинополскомъ, образоборцовъ на Никейскомъ, Гоноріа, папежа Рымского, монотолиту, на Константинополскомъ, Ливерія, папежа Рымского, аріанина, и Маркелла, балвохвалцу, на Рымскомъ соборѣ помѣстномъ, Гилдебранда, папежа Рымского, который чорнокнижствомъ и на папежство вступилъ, на Бриксинскомъ соборѣ помѣстномъ анаѳемѣ вѣчне оддано, бо тамъ форумъ мѣлъ и проч.)),—прикладомъ теды тыхъ соборовъ, о то и уніаты, якъ одорванци, здрайци и непріятеле головныи церкви Всходней, Грецкой, Руской, правдиве тежъ на Берестейскомъ соборѣ помѣстномъ, бо тамъ форумъ мѣли, за неупаметанемся ихъ самыхъ, опатрностью Бозскою правомъ сутъ преконаны, отъ церкви отлучены и справедливымъ судомъ Божіимъ сутъ потоплени и клятвѣ на вѣки вѣчныи одданы. Декрета о томъ свѣдчатъ, въ книгахъ великого князства Литовского трибуналскихъ, Новогородскихъ, правдиве вписаніи и найдуючіися. Хрисостомъ святый мовитъ: «тамъ найлѣпшая згода, гдѣ гнилость одтинается». А кролюючій Пророкъ мовитъ: «всякъ человѣкъ ложь». Алфонсусъ якійсь де-Кастра пишетъ:

---

[44]) Слѣдуетъ читать: «зобраномъ».

«вшелякій чловѣкъ блудити въ вѣри святой можетъ и самый папежъ».

Року 1638 же былемъ якъ бы для ялмужны на збудоване церкви Купятицкои безъ писаня жадного въ Москвѣ, то власне волею Бозскою и преводомъ Пречистои Богородици, въ крестѣ Купятицкой, а снатъ для того, же церковъ правдивая Восточная, въ панствѣ тутъ христіанскомъ найдуючаяся, за розорваньемъ згоды святой першей, и за унеею тоею проклятою, а барзѣй за наступленемъ презъ утискъ уставичный людей правовѣрныхъ, не толко фундацій, але жадной помочи южъ-южъ не мѣла и мѣти не могла. Въ столици Московской будучи, гисторію поводженя моего подорожного, зъ объясненемъ таемницъ Бозскихъ, замыкаючихъ въ себѣ помочъ утрапленой Всходнеи Церкви, правдиве що написалемъ. Теды и на сейми, року 1643, публице[45]) въ сенатѣ въ Варшавѣ, опатрностью Божіею, зъ росказаня Пречистои Богородици, въ крестѣ Купятицкой, презъ образъ Ен святый, супликуючи до вашой кролевской милости, пана мнѣ милостивого, и до иншихъ ихъ милостей пановъ сенаторовъ, о справедливость святую Церкви и вѣры правдивой Грецкой правдиве подавалемъ.

Року 1644 до Кракова же ѣздилемъ въ кривдахъ и потребахъ церковныхъ, то естъ: о найстя студентовъ на церковь, о преслѣдоване и бите на улицахъ, о забране кони двохъ зъ возомъ зъ речами на килкасотъ золотыхъ въ Кобриню одъ якогось Облочинского, уніата, а найбарзѣй о урзненье бороды священноинокови и о обнажене діакона и о иншіе деспекта и кривды незносные, одъ тогожъ Облочинского и одъ поповъ уніатскихъ починеніи, принамнѣй—о листъ упоминалный жадаючи кроля пана до тыхъ кривдниковъ, а надто — за листомъ, до его милости пана Сапѣги, воеводы Новогородского, писанымъ, и за листами слуги его милости пана Казановского, маршалка, на имя Вавринца Зычевского, юристы, —о привилей запечатаный на церковъ православную Берестейскую. О томъ всемъ доводы суть правдивые.

Порада побожная, именемъ Іисуса Христа, Откупителя нашего, кролю Полскому Владиславови Четвертому, пану а пану мнѣ милостивому.

Опачное литералное писмо и книги Жидовскіи всюды и чорнокнижскіи еслибы гдѣ были (бо въ Раковѣ и въ Краковѣ слышать было) въ панствѣ тутъ христіанскомъ, старатися зъ великимъ усилованемъ выгубити, гдыжъ противное естъ Богу правдивому и пришестю второму Его святому. Имя въ людехъ взнецоное, имени Іисусову барзо противное, а мяновите—«езуитское», въ панствѣ тутъ христіанскомъ зганити потреба, и старатися, абы его не было, бо значніи то суть предотечи антихристовы.

Родичови своему милому, Жигимонтови Третему, святобливую памятку въ каплици годно кролевского кошту и ушанованя учинити, а не на слупи. На слупѣ зась томъ образъ Пречистои Богородици чудотворный, Купятицкій, зъ матеріи спижовой, або якъ воля кролевская, на избавленіе души пана отца своего коханого, удатися потреба на молитвы презъ листы до патріарховъ пяти Церкви правдивой, каѳолицкой, Восточнои, прикладомъ Ѳеодоры, невѣсты побожной, которая за мужа своего Ѳеофила, цесаря Грецкого, образоборцу, тымъ порядкомъ благала маестатъ Бога правдивого и ублагала. Але

[45]) Латин. publice.

то все снадне волею ся Бозскою справитъ, гды соборъ головный зъ Заходу зе Всходомъ будетъ на узнане вѣры и церкви единой правдивой, а не такъ, якъ въ Торуню, «слѣпый слѣпого провадячій» соборъ былъ, бо «не всякъ глаголяй Ми: Господи, Господи, внидетъ въ царство небесное», также и мовячій: «каѳолисъ, каѳолисъ» [46]) естъ правдивый каѳоликъ.

Еще на остатокъ о томъ же имени Іисусовомъ мовлю: «що то за ліосъ — быти господаремъ въ нерядным дому и паномъ въ своволномъ панствѣ»? Добре ся то стало, же десятину зъ плебаній даютъ каплани вашой кролевской милости, пану мнѣ милостивому. Значитъ то— понижене гордости Римского панства, и южъ упала.

Зъ седми даровъ Духа Святого лацно познати рядъ правдивый духовный въ пяти патріархахъ и въ едномъ папежу що естъ

Даровъ Духа Святого седмъ:

	умъ, разумъ,	совѣтъ, крѣпость,	вѣдѣніе, благочестіе, страхъ Божій
1.	мудрость	зверхность	то естъ: кроль панъ въ панствѣ своемъ
2.	розумъ	скарбы	добра его рухомыи и нерухомыи
3.	порада	рада	сенатъ, сеnодъ, сеймы, суды вшелякіи
4.	мужность	моцъ	власть, рядъ, реиментъ, официѣри, преложоныи
5.	умѣетность	слуги	подданыи, послушенство, жолдаки, неволники
6.	побожность	похвалы	обѣтници, нагороды, данины и заплаты
7.	боязнь Божая	наганы	гроза, выгнане, стручене, муки, каране, потуплене [47])

7. Богъ Отецъ по Богу во Тройци Святой Единый
6. Богъ Духъ Святый
5. Богъ Сынъ
4. моцъ на небѣ и на землѣ
3. слуги на небѣ и на землѣ
2. похвалы на небѣ и на землѣ

зачало премудрости страхъ наганы на небѣ и на землѣ.

1. мужность, моцъ, власть, реиментъ, официѣри, преложенство
2. умѣетность, вѣдомость, слуги, послушенство, подданыи, жолдаки, неволники повинность маютъ згодне зъ собою жити.
3. побожность добрымъ
4. боязнь злымъ въ небѣ на землѣ, то естъ духовная и свѣцкая, аже кождый вѣдаетъ.

Свѣтъ духовный—вѣчный, а свѣтъ свѣтскій—дочасный. Въ свѣтѣ теды невидомымъ — владза вѣчная, въ свѣтѣ зась видомомъ—владза дочасная въ особахъ людскихъ дочасныхъ. Претожъ волею правдивого Бога Отца и Сына и Святого Духа, Бога, мовлю, въ Тройци Святой Единого, православно отъ правовѣрныхъ славимаго, же въ семъ дочасномъ свѣтѣ станулъ реиментъ духовный и свѣтскій надъ душею и тѣломъ человѣку, надъ душею— Богъ Сотворитель, въ Тройци Святой Единый, а надъ тѣломъ—человѣкъ, въ

[46]) Пропущено: «не». [47]) Слѣдуетъ читать: «потопленe».

смыслахъ здоровый. Смыслы въ человѣку суть духовныи и тѣлесныи; смыслы суть: видѣніе, слышаніе, повоненіе, дотыкане, смаковане.

Тыи смыслы же суть причиною, албо слуцами до збавеня и до згиненя человѣку, а человѣкъ естъ мудростью Божею и свѣтомъ малымъ. Который то человѣкъ, гды ся былъ послизнулъ въ раю, презъ тыи оконка смыслу направилъ его самъ собою Сынъ Божій Іисусъ Христосъ зъ милости своей. А направивши далъ всѣмъ людемъ Своимъ на всемъ томъ свѣтѣ видомымъ, ведлугъ пяти смысловъ, пять столицъ на утечку духовную,—то естъ: столицу Іерусалимскую, Александрійскую, Рымскую, Антіохійскую, Константинополскую, и патріарховъ въ нихъ пять на преложенства и на науку духовную всѣмъ людемъ Своимъ, таковымъ порядкомъ, яковый и въ небѣ установилъ былъ пяти архангеловъ зверхнѣйшихъ: Люципера, Гавріила, Уріила, Рафаила, Михаила. А гды зъ нихъ одинъ спалъ зъ неба, ото презъ человѣка наполняючи тотъ хоръ, самъ Сынъ Божій Іисусъ Христосъ сталъ досконалымъ человѣкомъ и архіереемъ вѣчнымъ обоей стѣнѣ, небесной и земной, ведлугъ реченного въ псалмѣ 117: «камень, егоже небрегоша зиждущіи, сей бысть въ главу углу» [48]), и тотой естъ фундаментомъ единымъ, головою едною, пастыромъ еднымъ, добрымъ церкви своей святой, то естъ тѣлу своему духовному. Бо церковъ естъ тѣло Христово, по евангелію: «разорѣте церковъ сію и треми денми возвигну. ю». Онъ же глаголаше о церкви тѣла Своего, естъ теды Іисусъ Христосъ власне рукою, Соломономъ въ Духу Святомъ видѣною, о которой и написалъ: «душа праведныхъ въ руцѣ Божіи», то естъ зъ вѣры справедливыхъ. Отожъ тая рука Бога и человѣка досконалого о пяти палцахъ здоровыхъ, то естъ властехъ згодныхъ, найдуючаяся, всѣ недостатки людскіи наполняетъ и сама реиментуетъ въ пяти столицахъ свѣта того. А человѣку одному жадному южъ не повѣрилъ, для того, же ся и ангелъ въ небѣ оному зневѣрилъ.

А такъ патріархи тіи вси пять, ведлугъ воли Бозской тутъ на моцъ духовную установлѐніи, якъ офиціери единого кроля, повинни власне зъ собою жити згодне въ милости братерской, послушне зъ милости братерской, похвалне въ добромъ зъ милости братерской, наганне въ злымъ зъ милости братерской, гдыжъ и цноты головныи чтыри тыи суть: ростропность, мѣрность, справедливость и мужество.

Знати потреба и то, же естъ Богъ добрый, згоды, естъ тежъ Богъ злый, незгоды. Згода—въ особахъ ровныхъ, незгода—въ особахъ неровныхъ; неровность естъ пыха, ровность—покора; покора естъ жродломъ цноты, пыха—жродломъ нецноты; нецнота—въ Люциперу, цнота—въ Богу правдивомъ. Правдивый Богъ—вѣчне добрый, а неправдивый—вѣчне злый; злый роспорошаетъ марнотравне, а добрый збираетъ пристойне. Добрый якіи скарбы маетъ, такіи и бранцемъ своимъ роздаетъ; злый якіи скарбы маетъ, таки и бранцемъ своимъ роздаетъ. Въ роздаваню Бозскомъ и въ браню людскомъ волность вѣчне зостаетъ.

Отожъ и ведлугъ того всего лацно познати правду святую, що естъ въ патріархахъ згодныхъ и теперъ пяти (бо въ Москвѣ опатрностью Бозскою Россійскій станулъ, наполняючи литеру 5, на мѣстце Рымского), и що естъ въ папежу едномъ, который, одорвавшися, самъ столицею своею сталъ не-

[48]) Ст. 22.

пріятелемъ головнымъ церкви соборной Восточной и преслядовцею збытнымъ, презъ умоцованыхъ своихъ, на братію власную свою́, патріарховъ, мовлю, гнѣваючися, всѣ каноны и соборы святыи зневажилъ и поотмѣнялъ, то естъ артикулы вѣры, сакрамента святыи, крестъ святый, догмата церковныи, календаръ, и все згола новое, ведлугъ уподобаня себе самого, склѣтилъ. Жалься, Боже! Аминъ.

—

О фундаментѣ церковномъ.— же спорка естъ, такъ вкоротцѣ вѣдати:

«Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam» [49]). Petrus est nomen masculinum, petra—faeminini generis. Πέτρα естъ то словко Грецкое, значитъ—камень мягкій, подлѣйшій, то естъ отъ каменя камень, а самый твердый и дорогій камень по-Грецку называется λίθος. Отожъ на томъ естъ власне уфундована Церковъ Христова, бо такъ царствуючій Пророкъ мовитъ λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας, то естъ: «камень, его же небрегоша зиждущіи, сей бысть во главу углу» [50]). О которомъ вѣдаючи добре и діаволъ, гды кусилъ Іисуса Христа, реклъ: ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου, мовитъ: «на рукахъ возмутъ тя, да некогда преткнеши о камень ноги твоея» [51]) А духъ святый о коронаціи Христовой такъ мовитъ: ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου, «положилъ еси на главѣ его вѣнецъ отъ камена честна». Павелъ святый мовитъ: «основанія бо иного никто же можетъ положити, паче лежащаго, еже есть Іисусъ Христосъ».

О другомъ зась каменю мовитъ Пророкъ: πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς, то естъ: «камень прибѣжище заяцемъ» [52]), и индѣй мовитъ тые слова: ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς, «и одъ каменя меду насыти ихъ» [53]). Тыи слова значатъ: super hanc petram aedificabo; на той опоци обѣцуетъ збудовати Іисусъ Христосъ, то естъ—на вызнаню. А вызнане естъ власне Іисусъ Христосъ. Августинъ Святой и Ѳеофилактъ мовятъ, же «Іисусъ Христосъ на собѣ Петра святого, а не на Петрѣ Себе фундовалъ».

Моцъ зась звязаня и розвязаня не одному Петрови святому, але и всѣмъ апостоломъ своимъ Іисусъ Христосъ далъ досконалую. Правда, впродъ мовилъ Петрови святому: «еже аще звяжеши на земли, будетъ звязана на небесѣхъ, и аще разришиши на земли, будетъ разришено на небесѣхъ» [54]). Тыижъ слова мовилъ и до всѣхъ учениковъ своихъ: «елика аще разришите на земли будутъ разришена и на небесѣхъ» [55]). А надъ то, по воскресеніи своемъ, презъ замкненіи двери вшедши и мовивши «миръ вамъ», дунулъ мовячи: «приймѣте Духъ Святый, которымъ отпустите грѣхи отпустятся, а которымъ задержите задержатся» [56]). А що мовилъ Петрови св. трикротъ: «любиши ли мя, паси агнца моя, паси овца моя» [57]),—на

[49]) Матѳ., гл. 16, ст. 18: «ты еси Петръ, и на семъ камени созижду церковь мою».

[50]) Псалт., пс. 117, ст. 22.

[51]) Псалт., пс. 90, ст. 12. «......ногу твою».

[52]) Псалт., пс. 103, ст. 18.

[53]) Псалт., пс. 80, ст. 17: и отъ «камене меда.. ..».

[54]) Матѳ., гл. 16, ст. 19. Послѣ этого въ подлинникѣ слѣдуютъ двѣ чистыя страницы. Кустодія свидѣтельствуетъ, что пропуска въ текстѣ нѣтъ.

[55]) Матѳ., гл. 18, ст. 18.

[56]) Іоан., гл. 20, ст. 22—23: «пріимите Духъ святъ. Иміже отпустите грѣхи, отпустятся имъ: и держите, держатся».

[57]) Іоан., гл. 21, ст. 15—16.

тое всѣ докторове церковныи згажаются, же тымъ трикротнымъ пытанемъ направилъ Іисусъ Христосъ Петра святого трикротное запренеся.

О сукцессіахъ зась такъ розумѣти маемо. Якъ Юліушови апостатѣ глупство тое зганено, що повѣдалъ о собѣ, якъ бы душа кроля Александра Великого въ его тѣло вступити мѣла, и онъ былъ Александеръ Великій, такъ и тутъ неслушне, абы Петра святого моцъ духовная мѣла переходити въ папежи. Болшъ не дишкурую, толко похваляю за все Бога, въ Тройци православно славимаго, Ему же слава въ вѣки вѣкомъ, аминь. Пресвятая Богородице, молися о мнѣ грѣшнемъ Аѳанасіи!

—

Ведлугъ приготованя на судъ, гды мя не слухано въ справѣ церковной, я тое приготоване, также оправивши въ атласъ, подалемъ, презъ мѣщанина Берестейского, ѣдучому въ карети кролю пану. Лечъ кроль панъ, до рукъ своихъ не принявши, рекъ тые слова: «не треба, не треба южъ ничого; казалемъ его выпустити». И заразъ розковано мя. Потомъ панъ полковникъ, забѣгаючи встыду своему, же мя провадилъ безчестне, на уругане благочестіа святого, зъ Берестя пишетъ до намѣстника моего, игуменомъ его мянуючи въ невѣдомости, абымъ толко въ Берестю не былъ. Которого листу копіа такая съ Полского по-Руски:

«Велебный отче игумене Берестейскій! Зъ росказаня его милости кроля, пишу до вашей милости, абы ваша милость послалъ до его милости метрополиты, абы тутъ прислалъ кого своего по того черница, который тутъ сѣдитъ въ везеню, въ Варшави. Его кролевская милость, любо заслужилъ великое каране, пущаетъ то мимо себе. Того еднакъ, потребуетъ по его милости отцу метрополитѣ, абы его въ такое мѣстце заслалъ, же бы въ немъ не моглъ жадныхъ галасовъ робити. Тое ознаймивши вашей милости, пріазни ся вашей милости оддаю. Зъ Варшавы, дня 19 октобра, року 1645. Вашей милости зичливый пріатель и служити готовъ. Самоилъ Осинскій, обозный великого князства Литовского, економъ Берестейскій и полковникъ кролевской его милости, рукою». Титулъ того листу такій: «Въ Бозѣ велебному отцу Давиду, игуменови церкви Св. Сумеона въ Берестю оддати». И отдано его, якъ игуменови Берестейскому, мнѣ въ турмѣ.

Въ томъ часѣ, гдымъ былъ волный зъ оковъ и варты, вже надано толко двохъ наглядниковъ, власне потребовали, абымъ утекъ изъ турмы, якожъ и голосы тые были: «пустѣте его, если пойдетъ». Зрозумѣвши я тое, умыслне чекалемъ порядного зъ турмы выпущеня а, надъ то, въ справѣ церковной, ведлугъ воли Бозской, мене выслуханя. Аже презъ килка недѣль изъ турмы не выпущано и въ справѣ церковной не слухано. Писалемъ до розныхъ ихъ милостей пановъ сенаторовъ, при боку кроля пана на тотъ часъ будучихъ, мяновите: до его милости пана Казановского, маршалка, пана Рылского, подкоморого Коронного, пана Осолинского, канцлера Коронного, и до наяснѣйшого кролевича, пана молодого, и иншихъ ихъ милостей пановъ сенаторовъ, наветъ—до невѣстъ побожныхъ, до панеи Казановской и до иншихъ паній сенаторскихъ писалемъ, просячи о причину, бы мя его кролевская милость, панъ мой милостивый, въ справѣ церковной выслухати рачилъ. Зъ которыхъ листовъ, снать, кролю пану дойшла была вѣдомость потребы моей, и южъ былъ отъ него терминъ назначоный въ четвергъ —слухати мене въ справѣ церковной.

Лечъ подобно панове сенаторове не радили слухати, указуючи кролю пану, же то речъ великая—съ подлою особою трактовати о томъ неслушне. И гды кроль панъ тогожъ тыдня, въ суботу на ночъ, поѣхалъ на ловы, я тое приготоване въ тыждень, въ пятокъ, послалъ до пана канцлера Коронного, который принявши, не вѣдаю, если же читалъ тое самъ, албо нѣ, толко вѣдаю, же ѣздилъ рано въ пятокъ до езуитовъ на пораду; бо езуиты, по обѣдѣ, до турмы до мене пришли строфовати, же такъ беспечне галасую. Назавтрее, въ суботу въ обѣдъ, панъ канцлеръ, въ дорогу мя выправуючи, пять таляровъ до турмы прислалъ и листъ универсалный, въ тые слова:

«Владиславъ Четвертый, зъ ласки Божей король Полскій, великій князь Литовскій, Рускій, Прускій, Мазовецкій, Жмоитскій, Инфлянскій, Смоленскій, Черниговскій а Шведскій, Готскій, Вандалскій дѣдичный король. Всѣмъ вобецъ и кождому зособна, кому то вѣдати належитъ, а особливе старостомъ, подстаростимъ, бургграбимъ, державцомъ, бурмистромъ, войтомъ, райцомъ, лавникомъ мѣстъ, мѣстечокъ и селъ нашихъ, дозорцомъ и ихъ намѣстникомъ ознаймуемо. Естъ то выразная воля и росказане наше кролевское, абысте тому чернцови, которого до велебного метрополиты Кіевского, зъ придаными собѣ (sic) зъ гвардіи нашое двѣма драганами, одсылаемо, кони на подводы три, будь зъ возомъ, будь безъ воза, якъ собѣ дати роскажетъ, давали и обмышлевали, безъ жадного омѣшканя и трудности. Назадъ зась ѣдучихъ до службы нашей тыхъ же драгановъ, абысте волно и безпечне всюды презъ даваня подводъ (людскость имъ только, якъ жолдакомъ нашимъ, освѣдчаючи) препущали, иначей ен чинячи, для ласки нашое и съ повинности своей. Данъ въ Варшави, дня 3 мѣсяца новембра, року Господня 1645, панованя нашого Полского 13, Шведского 14 року. На власное его кролевской милости росказане Ерій Осолинскій, канцлеръ великій Коронный [58])».

—

«Причины поступку моего таковыи въ церкви святой Печаро-Кіевской чудотворной, на Воздвиженіе Честнаго Креста, року 1646:

1. О укрѣпляющимъ мя Іисусѣ Христѣ жаль незносный знялъ въ кривдѣ церкви правдивое.

2. Абымъ речъ правдивую, волею Бозскою зачатую, правдиве, ведлугъ силъ немощныхъ моихъ, въ совершенство и до увѣреня правовѣрнымъ духовнымъ и свѣцкимъ людемъ привелъ.

3. Абымъ звитяжцею о імени Іисусъ Христовѣ могъ стати надъ унеею проклятою.

4. Абымъ указалъ видочне, же то въ той справѣ церковной не зъ привати якой чиню, але власне для Бога Творца моего.

5. Абымъ уругане зъ себе знеслъ въ тыхъ, которіи мовятъ: «дурный то чинитъ» и довѣдался одъ кого и за що терплю изгнаніе.

6. Абымъ пыху въ своихъ си покорилъ покорою презъ мене Іисусъ Христовою.

7. Абымъ статечность мою въ справи Бозской, волею Его святою мнѣ врученой, заховалъ и въ часи певномъ указалъ.

«Ово згола въ всемъ воли моего Бога Іисуса Христа чинити предсявзялемъ зъ молитвами Пречистои Богородици, особливе презъ образъ Еи святый чудотворный, въ крестѣ изображенный, Купятиц-

---

[58]) Къ этому открытому листу была приложена печать великаго Короннаго канцлера.

кій. Болшей до себе не знаю; толко въ всемъ воли Бозской и преосвященству вашему покорне себе полецаю. Аѳанасій Филиповичъ, игуменъ Берестейскій».

—

Зъ листу Михаила, побожного человѣка, зъ Замостя писаного, до Давыдіа, намѣстника моего, до Берестя, речъ си зменкуючую о мнѣ грѣшномъ Аѳанасію, о вѣры православной а унеи проклятой, и о старшихъ нашихъ—каждый нехай зрозумѣетъ, для чого то въ церкви Печеро-Кіевской, на Воздвижене Честнаго Креста Господня, при архіерею и сенатори такомъ, попущеніемъ Божіимъ, отъ особы недурной, суплика крвавая ся стала, выписуется въ тые слова:

«Извѣствуете превелебность ваша, яко пречестный отецъ Аѳанасій отъ узилища раздрѣшенъ иновѣрныхъ, въ узы послася единовѣрныхъ до Кіева. Се нѣсть ми дивно и чудно, яко и Христосъ Господь нашъ сіе пострада: не бо отъ невѣрныхъ, но отъ вѣрныхъ и своихъ Ему преданъ бысть въ руцѣ человѣкъ грѣшныхъ. И хощете послати, да возвращенъ вамъ будетъ отецъ игуменъ вашъ. Не будетъ—вѣруйте ми. Развѣ аще тако есть воля Божая—паче же глаголю и да не пророчествуетъ о имени Господни и о вѣри православной сотворятъ ему. Аще же восхощетъ пророчествовати, умретъ скорѣе въ рукахъ ихъ, нежели отъ туждыхъ. Обаче о семъ о молитву просите и пречестнаго отца Кирилла. Глаголю: яко аще вѣруете, тако быти вамъ отъ сихъ молитвъ; по вѣри вашей буди вама, ибо Богъ, кромѣ молитвы, вѣсть еще, аще кто проситъ Его что, точію да творитъ волю Его; вы же творите, яко вѣрую—вѣруйте и вы, яко то пріймете. Пророчествуетъ господинъ отецъ Аѳанасій, яко унія погибнетъ. Сему бы вѣровалъ, аще бы достоинство наше видилъ; но не вижду и не смѣю вѣровати во конецъ. Чесо ради речете? Сего ради, яко наша Русь сего не хощетъ, паче же старийшины. Что бо есть, еже не хощутъ вамъ отъ Кіева пречестнаго господина отца игумена вашего послати вамъ. Се есть яко на унею рать творитъ: иже убо не хощетъ ратовати на унею, хощетъ унею; сего ради старийшины наши хощутъ унею, аще не словомъ, но дѣломъ, еже горѣе».

О СМЕРТИ

славнои памяти небожчика отца Аѳанасіа Филиповича, ігумена Берестейского православного (повѣсть презъ послушниковъ его списана), року 1648 сталой, подъ часъ безкрулевя.

Штосмо очима нашими видѣли и што одъ другихъ тежъ особъ могли ся вывѣдати—о мукахъ и зейстю зъ сего свѣта небожчика отца Аѳанасіа ігумена нашего, тое пишемъ и свѣдчимъ. Не пишемъ о житію его и справахъ, о которыхъ и сами вѣдаютъ всѣ, и скрипта тежъ небожчиковскіе о томъ опѣваютъ достатечне, а мы тутъ толко о мукахъ и смерти его, еслибы хто прагнулъ вѣдати теперъ албо напотомъ. Напродъ теды, абысмо порядокъ справы въ той справѣ нашой заховали, припоминаемъ и тое: одъ оного часу, яко славной [59]) памети наяснѣйшій Владиславъ Четвертый, король Полскій, засланъ былъ небожчика отца ігумена зъ Варшавы до Кіева, мѣшкалъ тамъ неисходимо, ажъ до смерти святой памети господина отца Петра Могилы, метрополиты Кіевского. Потомъ приѣхавши его милость отецъ Пузына, епископъ Луцкій, до Кіева на погребъ метро-

[59]) Чья-то позднѣйшая рука постаралась написать по этому же слову «святой».

политанскій, взялъ его зъ собою до Луцка, яко до своей діецезіи належачого, и взась до Берестя, за прозбою нашею и за прозбою братства свѣтского, до насъ на ігуменство прислалъ.

Отъ, хтось недобрый въ томъ часѣ збурилъ войну зъ козаками. И повстало великое преслѣдоване и непотребная суспиціа на бѣдную Русь отъ іновѣрныхъ по всей. Коронѣ Полской и великомъ князствѣ Литовскомъ. Ничогожъ небожчикъ отецъ ігуменъ южъ противного и не мовилъ противко уніатомъ: сидѣлъ собѣ тихо въ монастыру подъ часъ тотъ трвожливый. Алитъ [60]) панове судовые каптуровые воеводства Берестейского, за уданемъ пана Шумского, капитана на тотъ часъ гвардіи кролевской, прислали особъ килка шляхты до монастыра нашего, абы его взяли до замку. А былъ на тотъ часъ день соботный, мяновите— першій іюля, и одправовалъ самъ небожчикъ—литургію въ храмѣ Рождества Пречистои Дѣвы Богородици въ другомъ своемъ монастыру. Кгды теды обачилъ тую шляхту въ церкви, которая по него пришла была, а власне подъ часъ спѣваня «Иже хоровимъ», стоячи у престола, стрвожился былъ собою барзо, и, якобы въ запомнене пришовши, стоялъ много, ничого не одправуючи, моглъ бы другій разъ еще пѣснь херовимскую проспѣвати. Потомъ взась одправовалъ, и всю оную литургію порядне скончилъ. А по сконченю выслухалъ шляхты, же по него пришла была. И заразъ, изъ церкви не отходячи нигдѣ, взявши зъ собою и другого брата, пошолъ до замку. Тамъ же, гды передъ пановъ судовыхъ пришолъ, началъ былъ впродъ до нихъ нисходително (sic) мовити и. зъ многою ихъ честію, приводити оное, яко Павелъ святый былъ передъ королемъ Аггриппою и щасливого себе розумѣлъ, же передъ нимъ мѣлъ оповѣдати. Але оные панове судовые згордили небожчика ігумена тою мовою и, не слухаючи далѣй, казали інстигаторови, помененому пану Шумскому, справу противъ ему — о посылане якихсь листовъ и пороху до козаковъ - зачати и доводити. А отецъ ігуменъ на тое (то есть, мовитъ): «Милостивые панове! Удане и змышленая речъ, абымъ я мѣлъ албо листы, албо порохи до козаковъ посылати! Але такъ маете всюды свои мытники, шлите жъ собѣ до нихъ, нехай они признаютъ, если я коликолвекъ куды порохи провадилъ. А стороны листовъ—нехай ми тутъ доводъ якій на тое покажетъ, абымъ ихъ посылалъ, яко повѣдаетъ». Послали теды заразъ того інстигатора своего и иншихъ при немъ, абы монастыри наши обадва страсли и пошукали тыхъ листовъ и пороховъ. А кгды ничого тамъ не знашли и назадъ южъ одходили, выригнулъ свою злобу тотъ інстигаторъ и реклъ до гайдуковъ своихъ: «ей, бодай васъ позабіано, же не подкинули есте якого ворка пороху и не повѣдили, жесмо то тутъ у чернцовъ знашли». Обачили затымъ и самые панове судовые, же не было жадного на тое доводу, але простая толко и словная мова, а праве—явный потваръ. И дали тому покой.

А о иншую речъ почали пытати и мовили: «але тысь то унею святую ганилъ и проклиналъ»? Отповѣдаючи на тое небожчикъ отецъ ігуменъ, а напродъ знамене великого креста на собѣ положивши, реклъ до нихъ: «Чи по то есте, милостивые панове, казали мнѣ до себе прийти, щомъ я ганилъ и проклиналъ унею вашу? Я щомъ на сеймѣ у Варшави передъ королемъ его

[60]) Польск. alić — вдругъ, вотъ, пока, доколѣ.

милостью, паномъ своимъ наяснѣйшимъ, Владыславомъ Четвертымъ, и сенатомъ его пресвѣтлымъ мовилъ, и завше всюды оголошалъ по воли Божой, тоежъ и передъ вами теперъ твержу: проклятая естъ теперешняя унея ваша, и вѣдайте о томъ запевне, если еи зъ панства своего не выкорените, а православной церкви Всходней не успокоите, гнѣву Божого надъ ссбою заживете». А тое мовилъ великимъ голосомъ, абы и тые, которые тамъ оподаль были, добре могли слышати. Заразъ теды тамъ нѣкоторые на тые слова его крикнули: «стяти, чвертовати, на паль вбити такого схизматика»! И южъ почали было его оденъ до другого пхати и шарпати. А панове судовые всѣмъ казали на часъ зъ избы уступити. И намовившися зъ собою, мовятъ до отца ігумена: «годенесь, абы тя заразъ тутъ ганебная смерть поткала, якожъ тя тое и не минетъ. А теперъ до вязеня тя взяти кажемо, ажъ вѣдомость якую будемо мѣти зъ Варшавы». Тамъ того теды брата, который зъ нимъ былъ, волнымъ учинили, а его до цекавзы до вязеня въ томъ же замку Берестейскомъ отдано року отъ Нароженя Іисусъ Христова 1648, мѣсяца іюля першого дня.

Въ килка дній зась потымъ еще и кайданы на ноги вложити казали, и такъ въ ономъ вязеню сѣдѣлъ ажъ до дня пятого мѣсяца сентемврія тогожъ року. А тымъ часомъ небожчикъ посылалъ зъ вязеня разы килка одного зъ насъ брата до пановъ судовыхъ, просячи, абы одно зъ тыхъ двохъ речей для него учинили: албо жебы кайданы зняти казали, албо жебы зъ цекавзы выпустили; а въ кайданахъ поты ходити обѣцовалъ, поки сами схочутъ. То онъ чинилъ для тоей власне причины, яко намъ самъ повѣдалъ, абы досвѣдчилъ ихъ и зрозумѣлъ, если бы отмѣнили южъ упору своего щоколвекъ стороны унеи. «Бо если—мовитъ — такъ ласкаве зо мною поступятъ, же бы мя албо зъ кайдановъ, албо зъ турмы уволнили, и слова мои, противъ унеи речоные, знесутъ и приймутъ; если зась на тую мнѣйшую речъ не хочутъ позволити, певная же и на болшую не позволятъ, и еще при унеи моцно стоятъ; а затымъ и о покою — мовитъ—бынамнѣй собѣ тушити не можемъ, который отъ насъ въ томъ панствѣ власне для унеи естъ отнятый и для кривды церкви матки нашеи православной». Для тогожъ онъ, кгды видѣлъ, же на жадную речъ не хотѣли позволити, смѣле южъ началъ мовити: «не выйдетъ зъ того панства мечъ тотъ и война, ажъ муситъ конечне унея шію зломити, а благочестіе зась незадолго, дасть Богъ, заквитнетъ; ей, ей, заквитнетъ, а унея прудко згинетъ»! И часто такъ бывало, гды обачитъ шляхту, до нихъ зъ цекавзы презъ окно волаетъ. Пришолъ разъ до отца ігумена тотъ же братъ, который въ той справѣ до судовыхъ ходилъ, и повѣдаетъ ему, же «не хотѣли васъ панове ани зъ кайдановъ, ани зъ турмы уволнити, ажъ ся война зъ козаками успокоитъ». А пришла была на тотъ часъ до него и шляхта за тымъ братомъ слухати, що тежъ на тое отецъ ігуменъ отповѣдитъ. А онъ заразъ при всѣхъ реклъ то: «не успокоитъ бо ся тая война, бо не хочутъ унеи зъ панства своего выкоренити». Шляхта, отъ него то почувши, рекла: «вей, якій схизматикъ»! И заразъ пошли отъ него до суду.

Разъ, при бытности ксіонженціа и бискупа, которыхъ тутъ не именуемъ [61]),

[61]) На полѣ: «бискупъ Луцкій—Гембицкій, ксіонже канцлеръ Радивилъ».

казали панове судовые небожчика въ кайданахъ таки[62]) привести передъ себе. И запыталъ его тотъ бискупъ, если бы проклиналъ унею? И признался небожчикъ до того, мовячи: «такъ бо и естъ, же проклятая». А онъ, нехотячи его слухати далѣй, рекъ: «будешъ языкъ твой ютро передъ собою въ катовскихъ рукахъ видити». И взась казали до вязеня отвести и всадити.

Когды потымъ день четвертый мѣсеца септемвріа въ томъ вышпомененомъ року минулъ, а ночъ пятого дня наступила, взято небожчика отца ігумена оной ночи зъ вязеня и, съ кайдановъ росковавши, до обозу запроважено. А первѣй нижели его до обозу взято, повѣдаютъ, же езуиты, вѣдаючи южъ о его смерти, тоижъ ночи приходили до него до вязеня, яко звыкли и завше чинити, и напродъ его тамъ словами и обѣтницами отъ вѣры отводили православной, а потымъ и огненными муками страшили. Але ничого, за ласкою Божею, не справивши, сами назадъ одойшли, а студента своего еще за нимъ посылали, доганяючи, абы ся былъ намыслилъ и не далъ губити себе. На що имъ онъ такъ одповѣдити казалъ: «нехай езуиты вѣдаютъ о мнѣ такъ: якъ имъ мило естъ въ сегосвѣтнихъ роскошахъ мѣшкати, такъ мнѣ мило теперъ на смерть пойти».

Тамъ зась въ обозѣ що ся зъ нимъ дѣяло, такіе голосы носятся посполите межи людми. Кгды его той ночи до обозу южъ было припроважено, и до пана воеводы Берестейского[63]), на тотъ часъ тамъ будучого, оддати его хотѣли, панъ воевода не хотѣлъ его до себе брати, и такъ реклъ: «но що сте его до мене привели? Маете южъ въ рукахъ своихъ, чинѣтежъ собѣ зъ нимъ, що хощете»! Кгды теды южъ такъ былъ выданый отъ старшого, взяли его до себе тые, которые крви его давно прагнули, и вели его до борку, который недалеко былъ отъ обозу, а одъ мѣста въ чверть мили ѣдучи до села Гершоновичъ, въ лѣвой сторонѣ. Тамъ его сами напродъ пекли огнемъ, а гайдукъ оденъ стоялъ тамъ на тотъ часъ оподаль и слышалъ голосъ небожчика отца ігумена, а онъ имъ щось грозно одповѣдалъ на мукахъ оныхъ. Потымъ зась заволали и гайдука того, и казали му мушкетъ набити двома кулями. Тамъ же передъ нимъ заразъ и долъ казали наготовати. Доперожъ спытавши его впродъ, еслибы ревоковалъ словъ своихъ стороны унеи, а кгды имъ одповѣдилъ: «щомъ южъ реклъ, томъ реклъ и зъ тымъ умираю», казали тому гайдукови, абы въ лобъ му стрѣлилъ зъ мушкета. Гайдукъ, зась видячи, же то естъ духовный и знаемый ему добре, еще ся зъ тымъ не квапилъ, але первѣй о прощеніе и благословеніе его просилъ, а потымъ въ лобъ до него выстрѣлилъ и забилъ. О чомъ всемъ самъ тотъ гайдукъ певнымъ и вѣры годнымъ людемъ повѣдалъ, а мы южъ отъ нихъ ся довѣдали и тутъ написати казали. То дивная, що повѣдалъ тотъ же гайдукъ: же небожчикъ, южъ пострѣленый двома кулямы въ лобъ на вылютъ, еще спершися о сосну, стоялъ часъ якій о своей моци, ажъ его впхнути въ онъ долъ казали. А и тамъ—мовитъ—еще ся самъ лицемъ въ гору обернулъ, руки на персяхъ на крестъ зложилъ и ноги протягъ, якосмо тежъ его напотомъ такъ власне лежачого и знашли на томъ мѣстцу. Той зась ночи, коли его трачено, великій страхъ былъ на насъ и на всѣхъ мѣщанъ, зъ тыхъ мѣръ, же ночъ была погодная и на одну

[62]) Описка; должно читать: «паки».
[63]) На полѣ: «воевода Масальскій».

стопу хмуры нигдѣ не видати было, а блискавица барзо страшная была и великая по всемъ небѣ. Казали тежъ были панове всѣмъ цехомъ и гайдукомъ зобратися и въ ринку цѣлую ночъ на-поготовю стояти, и тые теды всѣ оные страхи на небѣ видѣли и повѣдали о нихъ. Сами зась шляхта и жолнере, на то назначоные, другою брамою потаемне на тотъ часъ выпровадили небожчика отца игумена зъ замку на Замухавча, и вышречонымъ способомъ его стратили на мѣстцу помененомъ.

А такъ лежалъ небожчикъ въ невѣдомости нашой безъ погребу одъ дня пятого септемврі*а* ажъ до дня першого мая, презъ мѣсяцей осмъ. Вѣдалисмо, же его южъ немашъ на свѣтѣ живого, але не вѣдали, гдѣ его было тѣло, ажъ хлопецъ од*е*нъ, въ лѣтехъ семи албо осми, указалъ намъ тое мѣстце, гдѣ было загребено. А хотѣлисмо напродъ довѣдатися, если онъ естъ власне, албо хто иншій, иже бысьмо потаемне могли его зголь выпровадити, бо то езуицкій былъ грунтъ, на которомъ тѣло его лежало. Претожъ, дочекавши ночи, одкопалисмо его и, познавши, же онъ естъ власный, заразъ на иншое мѣстце взялисмо его зголь. При тѣли тежъ ничогосьмо зъ вещей не найшли, кромѣ того, же тылко кошуля его была, и то вся подраная, а папуцъ од*е*нъ. Назавтрее зась, за позволенемъ его милости пана Феліціана Тишкевича, пулковника хоругвій повѣтовыхъ Берестейскихъ, припровадили его до своего монастыра Рождества Пречистои Богородици. А въ килка днiй потымъ, въ храмѣ преподобного отца нашего Сумеона Столпника, на правомъ крилосѣ, въ склепику поховали, напродъ погребъ ему ведлугъ порядку церковного одправивши [64]). Тамъ же и до тыхъ часъ тѣло его, благодатiю Божею, безъ сказы захованое знайдуется.

Знаки зась муки и смерти его на тѣли тыи сутъ: подъ пахами зъ обохъ сторонъ кости голые, а трохи тѣла мѣстцами зостало, и то одъ огня зчорнѣло барзо; потымъ въ головѣ дирокъ три—двѣ близко уха зъ лѣвой стороны, такъ великихъ, якъ бы куля мушкетовая, а третья зъ правой стороны, за ухомъ, южъ далеко болшая, нижли першіе двѣ; лице ему пречъ зчернѣло все одъ пороху и отъ крвѣ: языкъ зъ рота межи зубы троха вышшолъ и тамъ присохъ: дорозумѣваемся причины, же живого его еще загребли, и для великои трудности въ умираню, тое ся стало.

Богъ благодатiю Своею и насъ нехай змоцнитъ въ благочестіи и дастъ терпливость для имени Его Святого. Аминъ.

—

[64]) На полѣ: «мая 8-го, на Іоанна Богослова».

НАДГРОБОКЪ

ОТЦУ АѲАНАСІЮ ФИЛИПОВИЧУ, ІГУМЕНУ БЕРЕСТЕЙСКОМУ, ВЪ РОКУ 1648 ЗЕШЛОМУ.

О, Матко моя, Церкв*и* Православна,
въ которой правдиве мѣшкаетъ Богъ здавна,
тобѣмъ помагалъ речью и словами
я, Аѳанасій, и всѣми силами,
А найвенцей въ томъ своего старания
зъ Бозскогомъ власне чинилъ розказаня,
абы не была унея проклятая
тутъ, толко ты, одна Церкв*и* святая!

Теперь мусилемъ южъ такъ уступити,
о кривду твою будучи забитый
отъ рукъ шляхетскихъ подъ часъ козаччизни
въ Берестю Литовскомъ на своей отчизни.
Предсе ты, Церкви, туши добре собѣ,
Богъ еще будетъ самъ помоченъ тобѣ,
найзритъ зъ Своеи святои столици [65])
до тебе, бѣдной, скажоной винници.
Онъ ми далъ, жемъ сталъ въ Вилни законникомъ,
тутъ игуменомъ, а впродъ священникомъ,
Тотъ же ми казалъ и теперь знать давати,
Же южъ пришолъ часъ Сѵонъ ратовати.
Аминъ.

«Діаріушъ» вписанъ въ конецъ «Толковой Псалтири», принадлежащей нынѣ Московской Синодальной Библіотекѣ. Въ «Указателѣ» архимандрита Саввы (изд. 3, стр. 162), рукопись эта стоитъ подъ № 113; говорятъ о ней также Горскій и Невоструевъ, въ своемъ «Описаніи» (кн. II, стр. IV—V, 66—69); для исторіи этой рукописи могутъ служить слѣдующія надписи, сдѣланныя на первомъ листѣ: «Сіа книжка дается пречестнѣйшему отцу Іоасафу Дранику, архимандриту Бизюковскому, ради діаріюшу блаженнаго Аѳананасія, на Москву; а прошу о возвращеніе знову до Могилева, до насъ. Сѵлвестеръ Троцевичъ, игуменъ». *Нѣсколько ниже:* «Псалтирь Толковая Ростовскаго архіереа Димитріа».

[65]) На полѣ: Хто въ сердцу имя Христово мѣть буде,
того Онъ въ царствіи своемъ не забуде.

ОБОРОНА УНІИ

СОЧИНЕНІЕ

ВИЛЕНСКАГО УНІАТСКАГО АРХИМАНДРИТА ЛЬВА КРЕВЗЫ

1617 ГОДА.

OBRONA

IEDNOŚCI CERKIEWNEY, ABO DOWODY KTORYMI SIĘ POKAZUIE, IŻ GRECKA CERKIEW Z ŁACINSKĄ MA BYĆ ZIEDNOCZONA, PODANE DO DRUKU, ZA ROZKAZANIEM PRZEWIELEBNEGO W BOGU OYCA JEGO M., OYCA JOZEFA WIELAMINA RUTSKIEGO, ARCHIEPISKOPA Y METROPOLITY KIIOWSKIEGO HALICKIEGO Y WSZYSTKIEY RUSI, W WILNIE, PRZEZ OYCA LEONA KREUSĘ, ARCHIMANDRYTĘ WILENSKIEGO. ROKU 1617, W DRUKARNI LEONA MAMONICZA.

Do czytelnika.

Niektore zacne osoby, pragnący zgody miedzy nami, w religiey Greckiey rozroznionymi, potrzebowały po nas, żebysmy, sami z sobą w miłości braterskiey na iedno się mieysce zszedszy, o uspokoienie zobopolnym mowili,—maiąc nadzieię

ОБОРОНА

ЦЕРКОВНАГО ЕДИНСТВА [УНІИ], ИЛИ ДОВОДЫ, КОТОРЫМИ ДОКАЗЫВАЕТСЯ, ЧТО ГРЕЧЕСКАЯ ЦЕРКОВЬ ДОЛЖНА БЫТЬ СОЕДИНЕНА СЪ ЛАТИНСКОЮ. СОЧИНЕНЫ [ЭТИ ДОВОДЫ] ВЪ ВИЛЬНѢ ВИЛЕНСКИМЪ АРХИМАНДРИТОМЪ ЛЬВОМЪ КРЕВЗОЮ И ОТДАНЫ ВЪ ПЕЧАТЬ, ПО РАСПОРЯЖЕНІЮ ВЪ БОЗѢ ПРЕВЕЛЕБНАГО ОТЦА ІОСИФА ВЕЛЬЯМИНА РУТСКАГО, АРХІЕПИСКОПА И МИТРОПОЛИТА КІЕВСКАГО, ГАЛИЦКАГО И ВСЕЙ РУСИ. 1617, ВЪ ПЕЧАТНѢ ЛЬВА МАМОНИЧА.

Къ читателю.

Нѣкоторыя достойныя особы, жаждущія согласія между нами, [хотя] исповѣдующими Греческую религію, [но] разъединенными въ ней [1]), требовали отъ насъ, чтобы мы сами между собою, во имя братской любви, потол-

[1]) То-есть, между уніатами и православными.

w łasce Bożey, że to zniesienie się nasze nie miało być daremne. Na co chętniesmy zezwolili, y acz druga strona z razu na toż przypadała, do rozmow iednak braterskich (nie z naszey przyczyny) nie przyszło.

Lecz iż się iuż było na to zaniosło, chcąc żeby się tak słusznemu takich ludzi żądaniu z naszey, przynamniey, strony iakokolwiek wygodziło, mianowicie, gdzie szło o dusze, u Pana Boga wielce drogie, — naznaczylismy dzień pewny, mieyśce y czas, na ktory zaprosilismy ludzi zacnych, w Wilnie pod ten czas będących, tak z strony naszey, iako y przeciwney, ktorzy, widząc rzecz słuszną, przybyli y łaskawie słuchali, widzieli też księgi, Słowienskim ięzykiem częścią pisane, częścią drukowane, z ktorych samych, Łacinskiego y Greckiego ięzyka na ten czas ksiąg zaniechawszy, wszystkiegosmy dowodzili. A iż w tak krotkim czasie tak wiele dowodow trudno było snadź głębiey słuchaczom uważyć y u siebie roztrząsnąć, więc y o pożytek tych szło, ktorzy na ten czas przytomnymi nie byli, tak y o tych, ktorzy acz byli, iednak dla więtszego nacisku, dosłyszeć nie mogli, — prosiło nie mało przednich osob, żeby to przez druk do wiadomości wszystkich przyszło. Cośmy chętnie uczynić obiecali, tymże porządkiem, iako się tam mowiło, w druk daiąc:

1. Że naywyszszy pasterz nasz Iezus Chrystus iednego nam głownego po sobie pasterza zostawił, Piotra S., ktoremu

ковали объ этомъ, устроивъ для того сходку, которая (надѣялись они) должна была, по милости Божьей, принести пользу. И хотя мы [уніаты] и другая сторона [православные] охотно и сразу согласились на это предложеніе, однако, братской бесѣды (не по нашей [2]) винѣ) не было.

Но такъ какъ уже дѣло было двинуто, то мы [уніаты], желая, по крайней мѣрѣ, съ нашей стороны сдѣлать что-либо въ пользу этого справедливаго желанія, особенно, когда дѣло шло о [спасеніи] душъ, столь дорогихъ предъ лицомъ Господа Бога, — назначили извѣстный день, мѣсто и часъ и пригласили на эту сходку почтенныхъ людей, проживавшихъ въ это время въ Вильнѣ, какъ со стороны нашей [уніатской], такъ и противной [православной], которые [3]), найдя приглашеніе основательнымъ, прибыли на сходку, доброжелательно слушали и разсматривали Славянскія книги, частью рукописныя, частью печатныя; изъ этихъ-то книгъ мы [уніаты] почерпали доводы, оставя на это время въ сторонѣ книги Латинскія и Греческія. Такъ какъ въ столь короткое время и столь большое число доводовъ трудно было слушателямъ глубже разсмотрѣть и изслѣдовать; [такъ какъ] нѣкоторые не могли быть на сходкѣ; даже и тѣ, которые были, не могли всего дослышать, по случаю громаднаго скопленія народа, — то многія знатныя особы просили, чтобы все это было отпечатано во всеобщее свѣдѣніе. Охотно исполняя данное нами обѣщаніе, мы печатаемъ въ томъ порядкѣ, какъ говорилось [на сходкѣ]:

1. Что наивысшій Пастырь нашъ Іисусъ Христосъ оставилъ намъ послѣ Себя главнымъ пастыремъ Святаго Петра,

---

[2]) То-есть: не по винѣ уніатовъ. [3]) То есть: православные.

wszyscy, tak owce, iako y pasterze podlegać mieli.

2. Że na to głowne pasterstwo po ś. Pietrze nastąpili porządnie papieżowie Rzymscy.

3. Że Ruś nasza chrzest święty przyięła w on czas, kiedy Cerkiew Grecka była w iedności z Cerkwią Rzymską, y choć się potym Cerkiew Grecka od tey iedności oderwała, Ruś mało o tym wiedziała y owszem często patryarchom nie podlegała.

4. Że metropolita y episcopi Ruscy, przed lat dwudziestą, nie lekkomyślnie, ale uważnie tę iedność, poniekąd zatłumioną, odnowili, w ktorey y teraz successorowie ich słusznie trwaią, a drudzy, ktorzy iey przeczą, nie są na drodze zbawienney.

Czego wszystkiego, za pomocą Bożą, księgami samymi Słowieńskimi dowodzić chcemy, a księgami starożytnymi, niepodeyzrzanemi, iakie y strona przeciwna ma u siebie, albo mieć może, gdy ich po swoich cerkwiach y manastyrach poszuka. Ksiąg zaś, z ktorych w cerkwi chwałę Panu Bogu y świętym iego oddaiemy, iednychże z iednegoż druku używamy, a ktorych w druku nie masz, te z księgami ich staremi zgodne są. Co sie tknie materiey, że się ta mimo inszą do mowienia obrała, przyczyna iest, nie tylko że łatwieysza iest każdemu do poięcia, nie tylko że nam strona przeciwna pospolicie zarzuca, iżeśmy papieżowi oddali posłuszeństwo, inszych nie przypominaiąc, ale nawięcey dla tego, że w tey materiey wszystkie insze zawieraią się sporki, ktore kiędy były miedzy Łacinnikami a Grekami. Jeśli bowiem papież Rzymski iest prawdziwym onym pasterzem, ktoremu Chrystus Pan owce swoie poruczył, toć we wszystkich artykułach wiary słuchać go mamy: słu-

которому подчинялись всѣ, какъ овцы, такъ и пастыри.

2. Что Святому Петру, въ его главномъ пастырствѣ законно наслѣдовали Римскіе папы.

3. Что наша Русь приняла святое крещеніе въ то время, когда Греческая Церковь находилась въ единеніи съ Римскою Церковью. и хотя потомъ Греческая Церковь оторвалась отъ этого единенія, но Русь мало знала объ этомъ и весьма часто не подчинялась патріархамъ.

4. Что, лѣтъ двѣсти назадъ, митрополитъ и Русскіе епископы не легкомысленно, а разсудительно возобновили это единеніе, временно заглушенное, въ которомъ и теперь ихъ наслѣдники справедливо пребываютъ; противящіеся же этому не суть на пути ко спасенію.

Доводы для всего этого мы, съ помощію Божіею, приводимъ изъ Славянскихъ книгъ, древнихъ, несомнительныхъ, которыя и сторона противная имѣетъ у себя, или можетъ имѣть, если поищетъ ихъ по своимъ церквамъ и монастырямъ. Книгами же, по которымъ мы совершаемъ въ церкви службу Господу Богу и Его святымъ, мы пользуемся тѣми же, что и у нихъ и одного и того же изданія; если же мы пользуемся такими, которыхъ въ печати нѣтъ, то онѣ сходны съ ихъ [православными] древними рукописными книгами. Что касается предметовъ бесѣды, почему выбраны такіе, а не иные,—причина не только въ томъ, что имѣлась въ виду легкость усвоенія содержанія книги каждымъ, не только то, что противники наши [православные] обыкновенно обвиняютъ насъ за то, что мы отдались папѣ, но (не приводя другихъ причинъ), главнымъ образомъ, въ томъ, что это содержаніе заключаетъ въ себѣ и всѣ другіе споры, которые когда-либо были между Латинниками и Греками. Пото-

chaiąc nie pobłądzimy, a niesłuchaiąc wilkom piekielnym korzyśćią, czego nas Panie Boże uchoway, będziemy. Ta rzecz wychodzi wprzod po Polsku, dla tego, że ciż, ktorzy są naszego Ruskiego nabożeństwa, tego potrzebowali, wynidzie potym y po Rusku, gdzie mieysca, ktoreśmy tu kładli po Polsku, położymy, iako w samych księgach są, po Słowieńsku, żeby prawdę miłuiący czytelnik uważał nie tylko wykład, ale i poważność y rzetelność Słowieńskich słow. Mamy za to, że ta mała praca będzie wzięta u wszystkich, ktorym wiadoma powinność nasza pasterska y ktorym miłe iest bliźnich zbawienie, nie mniey iako i swoie własne.

му: если Римскій папа есть тотъ истинный пастырь, которому Господь Христосъ поручилъ пасти свои овцы, то по всѣмъ статьямъ вѣры мы должны его слушать: повинуясь ему, мы не погрѣшимъ, а въ противномъ случаѣ—достанемся на съѣденіе адскимъ волкамъ, отъ чего, Боже, насъ сохрани! Эта книжка сперва выходитъ по-Польски, такъ какъ этого пожелали тѣ, которые принадлежатъ къ нашему Русскому благочестію; но потомъ она издастся и по-Русски, при чемъ мѣста, переведенныя нами въ этой книжкѣ на Польскій языкъ, будутъ напечатаны доподлинно, по-Славянски, для того, чтобы любящій истину читатель видѣлъ не только переводъ и толкованіе, но важность и подлинность Славянскихъ словъ. Надѣемся, что этотъ малый трудъ обратитъ на себя вниманіе всѣхъ, которымъ дорого спасеніе ближнихъ, не менѣе чѣмъ и свое собственное.

CZĘŚĆ PIERWSZA

O ZWIERZCHNOŚCI PIOTRA ŚWIĘTEGO.

Rozdział I.

W ktorym się obiaśnia mieysce u Mateusza ś. w rozdziale 16.

Na pokazanie naywyszszey zwierzchności, ktorą dał Chrystus Pan Piotrowi swiętemu, więcey nie przywiedziemy z pisma ś. nad dwie mieysca — iedno w tym rozdziale, a drugie w drugim—przydawszy do każdego zdanie oycow swiętych naszych Wschodnich, ktorych obiedwie stronie—tak my, iako oni—poważamy y nauki ich słuchamy.

Pierwsze mieysce u Mateusza, w 16: «ty iesteś Piotr, y na tym kamieniu zbuduię Cerkiew moię». Że tedy Chrystus Pan na Pietrze swiętym, iako na fundamencie, Cerkiew swą wszystką założył, Chryzostom ś., w homiliey 14, na Mateusza, w zaczale 9, tak mowi: «Rzekł Christus do Piotra: ty iesteś kifa, Piotr, to iest kamień». Basilius ś., obiaśniaiąc to w homiliey o pokucie, tak pisze: «Ka-

mieniem zowie się Piotr nie iako Christus kamieniem iest, ale iako Piotr; ponieważ Christus iest z istności nieporuszony kamień, a Piotr dla kamienia. Chociasz bowiem dostoieństwo swoie Pan daie inszym, iednak sam nie wyzuwa się z niego. Światłością iest, a mowi: wy iesteście światłością świata. Kapłanem iest, y kapłany czyni. Barankiem iest, y mowi: oto ia posyłam was, iako owce posrzod wilkow. Kamieniem iest, y kamień uczynił». Tak ś. Bazyli. To iuż do onych wykładow uciekać się nie trzeba, że Chrystus Pan nie właśnie Piotra ś. zowie kamieniem, mieniąc go *Petrus*, nie *Petra*, bo nie po Łacinie, ani po Grecku mowiono do niego; w ktorych ięzykach iest *Petros* y *Petra,* ale po Syryisku «kifa», po naszemu «kamień». Hippolit, w kazaniu o dniu sądnym, tak mowi: «Piotr kamień Cerkwi y wiary, ktorego błogosławionym uczynił Christus Bog nasz, uczyciel cerkiewny, przednieyszy uczeń, ktory klucze krolestwa ma». Chrizostom, w homiliey 54 na Matheusza: «co iest Bogu przyzwoitego, iako grzechy odpuszczać y nienaruszoną Cerkiew uczynić w tak wielkich nawalnościach? Człowieka rybaka mocnieyszym ukazał nad wszelaki kamień wszytkiemu światu, w niebezpieczeństwie woiennym będącemu». Tenże na psalm 50: «słuchay, co rzekł Piotrowi, filarowi, fundamentowi, dla tego nazwanemu Piotrem, ponieważ umocniony był». Y niżey: «filar cerkiewny, fundament wiary, Piotr, wierzch i głowa gromady apostolskiey». Tenże Chryzostom, o fałszywych uczycielach, w «Margarycie»: «istotnie Piotr wierny kamień, na ktorym zbudował Cerkiew Christus, Piotr, ktory klucze niebieskie dzierży». Damascenus o Barlaamie: «wierzchowny uczeń, kamień wiary, Piotr». Theophilactus, na zaczało 67 u Matheusza: «nagradza Piotrowi Pan, daiąc mu wielkie rzeczy, iż na nim ma budować Cerkiew». Patrz, iako mowi Theofilact: «nie na wyznaniu Piotrowym, ale na Pietrze buduie Christus Pan Cerkiew». Nie boi się tak mowić, iako się niektorzy dzisieyszy boią. Tenże Theofilact, na zaczało sto osme u Łukasza na te słowa: «A ty nawrociwszy się umocnisz bracia.— To tobie przystoi, iako temu, ktory ze mną iesteś kamieniem y umocnieniem». Uważ to słowko «ze mną», obaczysz, że to coś znamienitszego dano Piotrowi, niż co dano inszym apostołom. Ephrem, na Przemienienie Pańskie, od osoby Chrystusowey mowi do Piotra: «ieśli tu zostaniemy (na gorze Thabor), Pietrze, com ci obiecał, iako się spełni, y Cerkwie na tobie iako się zbuduią, y klucze krolestwa, ktoreś wziął, na iaką potrzebę będą». Miał ducha Bożego Ephrem, toć mu wierzyć potrzeba, że one słowa Pańskie «na tym kamieniu zbuduię Cerkiew» rozumieią się: «na Pietrze zbuduię Cerkiew». Cyrillus Jerozolimski (Katech., 17): «przełożony nad apostołmi y krolestwa niebieskiego klucznik Piotr». Dosyć o tym pierwszym mieyscu.

Rozdział II.

Drugie mieysce u Jana ś., w rozdziale 20.

U Jana ś. mowi Chrystus Pan do Piotra ś.: «Symoniu Jonaszow, miłuiesz mię więcey niż ci». Gdy odpowiedział: «miłuię», rzekł Pan: «paś owce moie». Na ktore słowa Bazilius, w kazaniu 10, w ustawach mniskich o posłuszeństwie, iako mamy w Słowieńskich księgach, tak mowi: «tego od samego Chrysta nauczyliśmy się, ktory Piotra pasterzem po sobie Cerkwi swoiey postawił: Pietrze, bowiem rzekł, miłuiesz mię nad tych, paś owce moie». Chryzostom zaś, w ho-

*

miliey 18 na Jana ś.: «Mowi Chrystus Piotrowi: paś owce moie. Czemu, inszych minąwszy, iemu o tym mowi? Wybornieyszy od apostołow był y ustami uczniow y głową liczby ich». Tak Chryzostom. Stąd uczymy się, że inszym apostołom od Pana nie iest dano głowne pasterstwo, ieno iednemu Piotrowi. Tamże niżey daie iemu przełożenstwo nad bracią. Y ieszcze niżey tamże, y powtore niżey toż inszymi słowy obiaśnia. Chryzostom, w homiliey o falszywych prorokach: «powiedź nam, o błogosławiony Pietrze, o zwodzących stado Chrystusowe, ktore tobie poruczył y powierzył naystarszy pasterz y stroż dusz naszych». A Theophilactus, na zaczało 77 u Jana, tak mowi: «gdy obiadu koniec miał z nimi (z apostoły), Piotrowi pastertwo wszytkiego świata poleca». Nie innemu, ale Piotrowi to daie. Niżey tamże: «poruczył bowiem Piotrowi wszystkich w obronę, chociasz Jeruzalimską stolicę Jakub przyiął, ale Piotr—wszytek świat». Tak wykłada Theofilact te słowa «paś owce moie», że to nie mowiono wszytkim apostołom, ale iednemu Piotrowi, y nie iednę część świata poruczono, ale wszytek świat. Jeszcze Chryzostom, w homiliey 54 na Matheusza ś.: «To mu obiecuie dać iako Ociec, do Jeremiasza mowiąc, powiedział: iżem cię ia słupem miedzianym y murem postawił, ale onego iednemu narodowi, a tego (Piotra) wszytkiemu światu». Tenże Chryzostom ś., w kazaniu o pokucie y czystości: «Piotr—prawi—przez pokutę znowu na pierwszą godność przywrocony iest od Chrystusa, y pszystawstwo nad wszytkimi Cerkwiami y po wszytkiem świecie polecił mu, nad wszytkie apostoły wywyższył go».

A iż zażywał tey zwierzchności po Wniebowstąpieniu Pańskim Piotr ś., Chryzostom, na rozdział I Dzieiow Apost., tak uczy: «Obacz staranie Piotrowe, iako w tym zgromadzeniu starszym iest y zawsze wprzod od inszych poczyna y przed inszymi przodkuie w tey sprawie (w obieraniu apostoła na mieysce Judaszowe), iakó ten, ktory wszytkich w ręku miał; do niego bowiem Chrystus rzekł: «a ty nawrociwszy się umacniay bracią twoię». Tenże na zaczało 23, na one słowa: «y było gdy Piotr nawiedzał wszytkich. Iako hetman—prawi—w woysku opatrował Piotr, ktora część rozrządzona była, ktora ozdobiona, ktora by potrzebowała przyścia iego». Patrz, iako wszędzie obchodzi, wszędzie przednieyszym iest: gdy było potrzeba obrać apostoła, ten przednieyszym iest; gdy Żydom dawać sprawę, iż apostołowie nie piiani byli; gdy uzdrowić chromego; gdy opowiedać, ten przednieyszy iest. Tenże na rozd. I do Galatow: «poszedł—prawi—Paweł widzieć Piotra, iako starszego y przemieszkał u niego».

Rozdział III.

Swiadectwa z modlitw cerkiewnych, ktore w cerkwi, a mianowicie na święto Piotra y Pawła, odprawuiemy; przy tym y świadectwo Hrehoria, mitropolity Kiiowskiego.

Czerwca 29 dnia, na dzień ś. apostołow Piotra y Pawła, na małey wieczerni, na stychownach tak śpiewamy: «Pietrze, apostołow fundamencie, kamieniu Chrystusowey Cerkwi, chrześcianom przełożony, paś owce swoiey owczarnie, chwalebnie barankow swoich zachoway od wilkow chytrych, zbaw stado swoie od przypadkow złych» (iakoż wyraźniey o naywyższey zwierzchności Piotra ś. może mowić y Łacinnik ktory?).

Na swięto tychże ś. apostołow, na wielkiey wieczerni, na psalm, ktory się

poczyna: «Hospody wozwach», tak śpiewamy: «iakimi chwalebnymi koronami koronować będziemy Piótra y Pawła, tamtego (Piotra), iako miedzy apostołami przednaczalnika, owego zaś (Pawła), iako tego, ktory pracował nad insze». Tamże, gdzie się spiewa *Gloria*. Także w «Octoichu», w świetylnach. Tamże y w stychyrach ewangielskich czytay sobie sam. W «Minei», czerwca 29, na litei: «Pietrze, naywyższy miedzy chwalebnemi apostoły, kamienie wiary». W siedalney pierwszey są te słowa: «cerkiewnego kamienia naychwalebnieyszego Piotra». W stychyrach, po psalmie 50: «Piotra kamienia wiernych». W kanonie pieśń pierwsza, y we wszytkim tym kanonie po wszytkich pieśniach pełno, tam czytelnika odsyłamy.

W «Octoichu», w swietilnie 11: «po Boskim Zmartwychwstaniu, trzykroć Piotrowi rzekł Pan: miłuiesz że mię». Nad swoimi owcami czyni go przełożonym nad pasterzmi.

Tamże w stychyrze tak: «ukazuiąc się uczniom Zbawiciel po Zmartwychwstaniu, tobie, Symonie, dał nad owcami pasterstwo» (wszytkim uczniom się ukazał, a Symonowi pasterstwo dał). Y insze tym podobne. Te księgi nie w Rzymie są pisane, ale po roznych Wschodnych Cerkwiach, a nawięcey w Constantinopolu.

W «Trebnikach» y w «Prawidłach Cerkiewnych», w «Czyniech spowiedzi» chrześciańskich, w modlitwie po spowiedzi tak mowi kapłan: «Władaiący Panie Boże nasz, ktory klucze krolestwa twoiego Piotrowi, zwierzchownemu apostołowitwemu, poruczyłeś y na nim Cerkiew zbudowałeś y dałeś mu moc z swoiey dobroci wiązać y rozwiązywać grzechy na ziemi». Wyrazniey to ieszcze w «Trebniku Bałabanowym», od samychże przeciwnikow wydanym, na karcie 263, w modlitwie rozgrzeszenia: «Wszechmocny, miłosierny Panie, Jezu Chryste, Boże nasz, ktoryś na zwierzchownym miedzy apostołami twoimi Pietrze budował Cerkiew swoię, y klucze iemu dał krolestwa niebieskiego, y twoią łaską chciałeś, żeby mu wszelaka dana była władza, żeby związano było y na niebie, co od niego związano będzie, y rozwiązano było na niebie, co by rozwiązano było od niego na ziemi, y nas, nędznych, niedostoynych, z niewymownego twego człowiekolubia, uraczyłeś być następnikami daney iemu władze, żebyśmy y my mogli wiązać y rozwiązywać to, co przypadnie w ludziach twoich». W tey modlitwie troiakim sposobem Piotra świętego starszeństwo ukazuie się: 1) Iż na Pietrze zbudował Chrystus Cerkiew swoię. 2) Iż iemu dał klucze y wszystką moc zupełną. 3) Iż tey mocy następnikami są ci kapłani, ktorzy abo do samey osoby Piotrowey, będącey w episcopach Rzymskich, abo do tych episcopow, ktorzy maią społeczność z swiętym Piotrem, są przywiązani.

Ten rozdział zawieram świadectwem Hrehora Cemiwłaka, metropolity Kiiowskiego, ktory żył koło roku Pańskiego tysiąc cztyrysta pietnastego; w kazaniu pochwalnym na Piotra y Pawła tak mowi: «Dziwne cudo: przeszedł Moyzesza Piotr, przewyższył prorokow wszystkich! Moyzesz bowiem iednemu narodowi Żydowskiemu przełożonym był, a Piotr wszytkiemu światu». Tamże niżey: «Herod umyślił poimać Piotra: Piotra, hetmana onego Bogiem wybranego pułku, samą głowę apostołow». Y niżey: «co czynisz, Herodzie, Piotra chcesz odłączyć (od apostołow), cerkiewny fundament; Piotra zawrzeć w ciemnicy, klucznika niebieskiego. Prożno pracuiesz! miecz tego nie zwalczy, abowiem on

iest nad diament mocnieyszy. Co mowię «miecz»!? Bramy piekielne tego nie przemogą»! Y daley o tymże szyroce, zowiąc go «wszystkich głową, umieiętnym styrnikiem w łodzi cerkiewney, pasterzem czuynym owiec y barankow Christusowych». Napisano to w «Sobornikach» Ruskich, czerwca 29 dnia. Tak przed dwiema sty lat w cerkwiach Ruskich uczono od metropolita wszystkiey Ruśi. Tak wierzyła wszystka Ruś. Teraz kto tak nie wierzy, abo kto inaczey uczy, ten nie iest nabożeństwa Ruskiego, ale iakieysi sekty nowey, ktorey nie znali oycowie naszy nie tylko dawnieyszy, ale y świeższy.

CZĘŚĆ WTORA

O NASTĘPNIKACH NA TĘ WŁADZĘ PO PIETRZE ŚWIĘTYM.

Rozdział I.

Komu po Pietrze świętym należy ta zwierzchność.

To głowne starszeństwo z śmiercią Piotra swiętego nie ustało, bo owce Chrystusowe trwać będą do końca świata, a przeto y pasterza z naywyższą władzą potrzeba było. A zatym te słowa Pańskie: «paś owce moie» nie tylko do Piotra świętego są mowione, ale y do iego następnikow. O czym tak mowi Chryzostom ś. w księg. 2 «O kapłańštwie», co też iest w książce, ktora niedawno drukowana w bractwie Lwowskim: «Chrystus krew swoię wylał za owce, ktore Piotrowi y następcom iego polecił». W tychże księgach Słowieńskich, we Lwowie drukowanych, «O świeszczeństwie» ś. Chryzostoma, Tarassy, patryarcha Constantinopolski, do Adryana papieża tak pisze: «Braterskie bo wasze, świątobliwością ukraszone archiereystwo, podług zakonu y woli Bożey, zwierzchność dzierżąc archiereyskim poświęceniem, wielmożną ma sławę». Mowi ś. Tarassy, że zwierzchność papieża Adryana iest podług zakonu y woli Bożey. Zakon nie inszy, iedno zakonodawce naszego «paś owce moie». Toż obiaśnia słowo «podług woli Bożey», to iest, że ta zwierzchność iest nie od ludzi, ale od Boga. A w «Przełozie», księdze tak nazwaney, w żywocie Silwestra świętego, stycznia 2, tak stoi: «Silwester przemądry postawiony był episcopem w Starym Rzymie, y polecone mu były cerkwie y wszystko chrześciańskie święte stado». Skąd znać, że nie iedna Cerkiew Rzymska, abo tylko cerkwie zachodne, ale wszystko chrześciańskie stado, to iest: wschodne, zachodne, połnocne, południowe, było mu poruczono. Nad to, Lutego 13 dnia, w księdze nazwaney «Minei», na dzień świętego Leona, na wieczerni, w stychirach iest tak: «Czym cię nazowę od Boga natchniony (Leona papieża), głową prawosławney Cerkwie Chrystusowey, okiem bystrym prawowieria» poty text. Patrz, iako się wiąże iedno z drugim: tam głowa—Piotr, tu głowa—Leon, następca iego. Jaśniey o tym w kanonie na iutrzni, na tenże dzień, w

pieśni 6, tymi słowy: «ktory z swiętym Piotrem czci godnym stolicę spolnie trzymasz, iego przełożeństwem ubogacony iesteś». Na wieczerni w stychu: «czym cię nazowę, cudowny przepowiadaczu prawdy: fundamentem twardym, przełożonym naywyższego soboru czci godnego» (mowi o czwartym soborze powszechnym Kalcedońskim). W żywocie zaś ś. Grzegorza papieża, marca 12 (w «Przełohach» y w «Sobornikach» Ruskich nayduie się ten żywot), anyoł mowi do Grzegorza: «niech ci będzie wiadomo, iż od onego dnia, iakośmy to (miskę srebrną) dał z cierpliwością, w prostości serca, nazwał cię Pan pierwoprzestolnikiem być świętey swoiey Cerkwi, za ktorą drogą krew swą wylał, iżebyś był następnikiem y namiestnikiem wierzchownego apostoła Piotra» (za iedno poczyta być następnikiem Piotrowym y pierwoprzestolnikiem, to iest prototronem Cerkwie świętey, za ktorą krew swą Chrystus Pan wylał, a za powszechną Cerkiew, nie za samę zachodną, krew iego święta iest wylina). W «Miniey», listopada 25 dnia, na psalm «Chwalcie Pana z nieba», Clemensa, papieża Rzymskiego, nazywa «mocnym słupem Cerkwie y fundamentem nieporuszonym, prawidłem naypewnieyszym wiary» (wszytko to, co się przywłaszczało Piotrowi świętemu, Cerkiew Grecka przyznawa papieżom Rzymskim, daiąc znać, że oni to przełożeństwo maią, ktore dał Chrystus Pan Piotrowi świętemu). W «Minei» znowu, miesiąca kwietnia 14, w dzień świętego Marcina, papieża Rzymskiego, w pieśni 8 tak mamy: «ukraszaiący Piotrową Boską stolicę, iego Boskim kamieniem Cerkiew nienaruszoną zachowałeś, Marcinie, z nim uwielbiony iesteś». Przypisuie to Marcinowi Cerkiew Wschodnia stąd, że na stolicy Piotrowey siedział, y onym przywileiem—od Pana danym Piotrowi «ty iesteś kamień»—zachował Cerkiew nienaruszoną od monothelitow, ktorym heretyctwem wszytka Cerkiew Wschodnia z patryarchami pospołu była zelżona. Swięty Cyryli Alexandriyski, w kazaniu na Nestoria, w «Sobornikach» Słowieńskich, lipca 16: «swiadka tobie (mowi do Nestoria) daiemy godnego y wiernego naświętszego archiepiscopa wszystkiego świata, oyca y patryarchę Celestyna». W żywocie zaś świętego Alexia, marca 17, mowili cesarzowie *Honorius* y *Arcadius* do ciała Alexia świętego: «sługo Boży, zmiłuy się nad nami! chociażeśmy grzeszni, iednak iesteśmy cesarzmi, a oto ociec wszystkiego świata» (papieża przytomnego ukazuiąc). W żywocie świętego Teodora Studyty, listopada 11 dnia, w «Sobornikach» niektorych dostatecznych, w ktorych się opisuie szeroko żywot Theodora Studyty, pobożny iest list do papieża Leona Trzeciego, w ktorym są te słowa: «poniewasz Piotra wielkiego Chrystus Bog kluczami krolestwa niebieskiego y naywyszszą nad pasterzmi zwierzchnością uczcił, do Piotra albo następnika iego przystoi wszystko donosić, co by się kolwiek nowego ukazało w Cerkwi świętey powszechney od tych, ktorzy od prawdy zabłądzywaią». Y niżey tamze: «archipasterzu Cerkwie, ktora pod niebem iest (to nie samey Rzymskiey); pomoż nam, bo giniem. Rzewnuy Chrystusa, y day rękę pomocy Cerkwi naszey (Constantynopolskiey, bo ztamtąd pisał y tam mieszkał), naśladuy przed tobą bywszego tegoż imienia z tobą papieża, ktory na heretyka Eutycha ryknął (był to *Leo* pierwszy), y ty rykni na to dzisieysze heretyctwo». Tym zamykamy ten rozdział, iż Cerkiew starożytna Wschodnia tak wierzyła y uczyła, że papieżowie Rzymscy stąd, że są następnikami świętego Piotra, maią tę władzę, ktorą dał Chrystus Pan Piotro-

wi świętemu, y nam także wierzyć y wyznawać kazała. W nabożeństwo nasze cerkiewne doroczne, ktore odprawuiemy, gdy dni wyszszey położone przychodzą, ten artykuł wiary wpisawszy, toż czytaią y śpiewaią z tychże ksiąg ci, ktorzy nam są przeciwni. Dziwna rzecz, iako się w tym nie obaczą! Stanowi świetckiemu się nie dziwuiemy, bo ten nabożeństwa cerkiewnego nie odprawuie, iedno słucha, a słuchaiąc, nie wszystko poiąć może. Ale stan duchowny cięszkoż będzie winien przed Sędzią żywych i umarłych, że, klucz wiadomości maiąc, y sami nie wchodzą, y drugim nie otwieraią. Przydamy ieszcze wyznanie wszystkiey Rusi, iakie było o tym artykule, wypisane z listu, ktory pisało duchowieństwo y stany świetckie, przednieysze Ruskich kraiow, imionmi tam podpisani, do Sixta 4, papieża, roku Pańskiego 1476. Po przedmowie, - w samym texcie tak piszą: «my bowiem wszyscy wierzymy y wyznawamy być ciebie nayświętszym y powszechnym, ze wszech nayprzednieyszym pasterzem y starszym nad wszystkimi będącym świętymi oycami, y nad prawosławnymi patriarchami, iako zwierzchnego praoyca, y przykłaniamy głowy nasze ze wszelakim posłuszeństwem dobrowolnym, nie z niewoley, ani gwałtem przymuszeni, ale z wiary y pożądaney miłości y dobrowolnego serca, potrzebuiąc od twoiey świątobliwości nayświętszego twoiego błogosławieństwa».

Rozdział II.

Pierwszy znak naywyższey w papieżach zwierzchności. Pierwsze na soborach wsieleńskich mieysce.

Jako ewangelistowie, opisuiąc liczbę apostołow, naypierwiey Piotra, iako starszego, kładą, potym inszych, tak y wszystka Cerkiew powszechna tę zwierzchność Piotra świętego znaiąc w biskupach Rzymskich, w liczbie oycow świętych, na soborze będących, zawsze liczbę tę poczynaią od episcopow Rzymskich. A chociaż osobami sami swymi nie bywali na soborach, tylko przez posły, a przedsię y posłom ich, chociasz niektorzy z nich y biskupami nie byli, pierwszego mieysca y sami patryarchowie ustępowali. Co wszystko księgi nasze, ktore «Prawiłami» zowiemy, na początku soborow powszechnych maią, y my tu z nich wkrotce wyiąwszy położymy.

Soboru Niceńskiego trzysta y ośmnaście oycow. Starszy byli: Sylwester, papież Rzymski, Alexander Carogrodzki (ten ieszcze patryarchą na on czas nie był, ale episcopem Bizantyńskim u metropolity Herakliyskiego, położony przed się w «Prawiłach» naszych miedzy patryarchami, y na takim mieyscu miedzy patryarchami, iakie napotym zasiadać począł, rozumiano podobno, że mało na tym należało), Alexander Alexandriyski, Eustachi Antyocheński, Makary Jerozolimski.

Soboru Carogrodzkiego oycow sto pięćdziesiąt. Starszy był Damasus, papież Rzymski, Nectary Carogrocki, Thimoteusz Alexandriyski, Melecius Antyochiyski.

Na trzecim powszechnym soborze w Ephesie było oycow dwieście. Starszy tego soboru Kirył Alexandriyski, dzierżący mieysce Celestyna, papieża Rzymskiego, Juvenali Jerozolimski.

Na czwartym synodzie w Kalcedonie było oycow sześćset trzydzieści. Starszy tego soboru *Leo*, papież Rzymski, Anatoli Konstantynopolski, Juvenali Jerozolimski, Maxym Antyocheński.

Na piątym soborze w Carogrodzie było oycow sto sześćdziesiąt pięć. Starszy soboru byli *Vigilius*, papież Rzymski, *Eutichius* Carogrodzki, *Apollinarius* Ale-

xandriyski, Domn Antyochiński, Eutychi Jerozolimski.

Na szostym soborze powszechnym było oycow sto śiedmdziesiąt. Starszymi soboru byli: Agaton, papież Rzymski, *Georgius* Carogrodzki, Theophan Antyochiński, Piotr mnich z Alexandriey (nie posiadał patryarchi Antyochińskiego, rozumiem dla tego, że posłem tylko był, znać że samemu papieżowi Rzymskiemu—to przyzwoita, że posłowie iego wszystkich patryarchow posiadaią).

Na soborze siodmym w Nicei było oycow trzy sta sześćdziesiąt siedem. Starszymi soboru byli Adryan, papież Rzymski, ktory na mieyscu swym posłał Piotra, przednieyszego præsbytera świętey Rzymskiey Cerkwie, y drugiego Piotra, præsbytera y ihumena Rzymskiego manastera ś. Saby, ku temu—Joanna y Tomasza, obudwu mnichow y præsbyterow, ktorzy mieli sprawowanie zlecone Wschodnich apostolskich stolic. Przy nich Tarasy Carogrodzki, Polician Alexandriyski, Theodorit Antyochiyski, Heliasz Jerozolimski. A żeby kto nie mowił, że papieżow y posłow ich czczono pierwszym mieyscem, iako gości, toćby, na synodach Carogrodzkich, patryarcha Carogrodzki pierwsze mieysce dawać miał Alexandriyskiemu, Antyocheńskiemu y Jerozolimskiemu, ale tych trzech y w Carogrodzie doma u siebie posiadał. Papieżowi zaś choć nie samemu, ale posłom iego siebie posiadać dopuszczał. W siodmym soborze «Prawiła» nasze Słowieńskie mowią, że posłowie papiescy mieli moc do sprawowania Wschodnich apostolskich, to iest, patryarszych stolic, iako się to pomieniło w Kartagińskim soborze, ktory wielce iest w używaniu w Cerkwi Wschodniey. «Prawiła» Ruskie tak mowią: «byli z świętymi oycami na tym synodzie y namiestnicy od papieża posłani. Namiestnikami dla tego się nazywaią, bo od papieża posłani są po wszystkich stronach y miastach czynić to, co im poruczono, y mieysce iego zasiadać. od wszystkich uczczenie maiąc, na mieyscu papieżowym doglądaiąc y postrzegaiąc po wszystkich stronach prawowieria apostolskiego, bo stolica apostolska Rzymską stolicą nazwana iest, poniewasz wierzchowny apostoł Piotr na niey zaświecił i po sobie pierwszego archierea Lina na niey postanowił». W tych słowiech wyraża się nie tylko pierwsze zasiadanie, ale y moc naywyszsza postrzegania prawdziwey wiary, nad co nic więtszego niemasz w chrześciaństwie; wyraża się y to, że władza świętego Piotra naywyszszą została przy stolicy Rzymskiey y była w używaniu po wszystkich miastach y stronach. Czyni się wzmianka y naypierwszego po ś. Pietrze episcopá Lina, na ktorego ta władza zaraz po świętym Pietrze przypadła.

Rozdział III.

Wtory znak zwierzchności naywyszszey, że bez papieża żaden sobor być nie może.

W «Sobornikach» naszych Słowieńskich, miesiąca listopada 28 dnia, w żywocie ś. Stefana, ktory za obrazy cierpiał, znaczny przykład mamy tego, co rozumieli chrześcianie Wschodni o zwierzchności papieżow Rzymskich. Gdy bowiem, za czasu tego świętego zgromadzili synod patryarchowie y episcopowie Wschodni, y na tym synodzie wywołali obrazy z cerkwi y, do skutku przywodząc, przymuszali wszystkich, miedzy inszymi tego świętego Stefana, do przyięcia tego, mianuiąc go być powszechnym synodem,—swięty Stefan, iako iest w żywocie iego, tak odpowiada: «iako wasz sobor powszechnym mâ się nazwać, na ktory nie pozwalał Rzymski papież, bez ktorego

nie iest rzecz można czynić co w rzeczach cerkiewnych?» Stąd się pokazuie, że choć byli patryarchowie, ten synod nie był synodem, przeto tylko, iż papieża nie było; a bywał ten czas, że patryarchowie nie tylko ieden, ale dwa y trzy nie byli, a przedsię synod był synodem powszechnym, gdy byli na nim posłowie papiescy, a z patryarchow chocia ieden.

Około roku Pańskiego ośm set dziesiątego, cesarz Nicephor, żywą żonę porzuciwszy, drugą wziął, Theodotę nieiakąś, a uchodząc niesławy u ludzi, namowił patryarchę Nicephora, dobrego katolika, aby zwołał sobor na uznanie małżeństwa iego. Sobor ten uznał, że małżeństwo to cesarskie iest słuszne, powiadaiąc: «iż cesarzowie prawu cerkiewnemu podlegać nie powinni». Theodor swięty Studyta appellował z onego synodu, z drugimi pobożnymi mnichami, do papieża Leona Trzeciego; y pisząc do niego o tey sprawie, tak mowi: «Rykni na to teraznieysze heretyctwo, iako bowiem oni, oprocz wiadomośći twey, iako iest zwyczay dawny, sobor prawowierny sprawować mogli»! O czym wszystkim mamy w żywocie Theodora Studity, listopada 11 dnia, y w kazaniach swoich niektorych, ktore mamy w Słowieńskim ięzyku, swięty Theodor wspomina tę sprawę. W sprawie szostey siodmego powszechnego soboru toż się wyraża; do textu Łacińskiego *in Tomis Conciliorum* czytelnika odsyłamy, bo po Słowieńsku dzieiow sobornych nie mamy.

Rozdział IV.

Trzeci znak naywyszsey zwierzchności, appellacia.

Jawno to iest każdemu, że ten iest naywyższym sędzią, do ktorego od inszych sędziow wolno appellować, a od niego ni do kogo. Takim iest papież Rzymski. Ukazuie się to z ksiąg Słowieńskich naszych, ktore «Prawidłami» zowiemy; pięcioro takich ksiąg mamy po rożnych mieyscach; miedzy ktoremi obraliśmy iedne naystarsze, ktore za wielki podarek posłane są od Jana Drahosława, despota Bułgarskiego, Kirillowi, metropolicie Kiiowskiemu, roku od stworzenia świata, według computu Greckiego, 6778, od Narodzenia Pańskiego 1270, iako to znać z listu iego, ktory iest w też księgi wpisany. A chociasz w inszych canony o appellaciach do papieża są opisane szerzey, w tych zasię krotcey, przecię, dla starożytności, z tey iedney, insze na stronę odłożywszy, dowodzić będziemy.

Canon tedy 3 Sardyceński taki iest: «episzkop z episzkopem ieśli ma spor, obcego episzkopa niech nie przyzywa, a inaczey—niechay sądzi Rzymski, gdzie mogą być y obcy». Teodorus Balsamon, patriarcha Antiocheński, tłumacz canonow Greckich, chocz nieprzyiazny łacinnikom, dla tego, że go z patriarchiey zegnali, kiedy wszystkie kraie wschodnie osiedli, tłumacząc ten canon tak mowi: «ieśliby się episzkopowi nie upodobał sąd, ma metropolit, ktory go sądził, oznaymić papieżowi Rzymskiemu przez list, rzecz y sąd, iako go osądzili. A on sam ma doyrzeć sądu, ieśli sprawiedliwie sądzony iest, y ma oznaymić przez listy. Jeśli zaś inaczey będzie mu się widziało, w bliższey provinciey będącym episzkopom wskaże, aby, uczyniwszy sobor, powtore go sądzili». Tegoż soboru Sardiceńskiego prawidło 4, to iest, canon 4 tak się w sobie ma: «Jeśliby episcop degradowany, abo z dostoieństwa swoiego złożony był, a przeczyłby y mowił, że iest niesprawiedliwie sądzony, ieśli Rzymski nie roskaże, nie ma być postawiony (na iego mieysce) inszy, ten bowiem

ma rozsądzić złożenie, albo przez posły, albo przez listy». Wykład zaś Balsamonow tego canonu taki iest: «ieśli złożony będzie episcop od wszystkich episcopow będących w prowinciey, a zda mu się, że niesprawiedliwie iest osądzony, y znowu chce być sądzonym, na stolicę iego nie ma być inszy episkop stawiony, ażby Rzymski papież o złożeniu iego wywiadowanie uczynił; temu bowiem poddany iest on sobor, ktory go osądził». Ten sobor Sardyceński był powszechny, ktory acz w księgach Słowieńskich nazywa się pomiestnym, to iest partykularnym, dla tego, że nie iest w liczbie siedmi soborow powszechnych osobno policzony; ale w tychże księgach napisano, że na tym soborze było oycow 341, ze wschodnich y zachodnich kraiow. A ś. Atanazy, w apologiey swoiey wtorey, pisze: «iż ci episcopowie byli ze trzydziestu sześciu prowinciey rożnych, ze wszystkiego świata, tym się samym ukazuie, że był wsieleński sobor, to iest, powszechny». Y o posłach papieskich, że tam byli, pisze Atanazy: «spytasz ieśli ten sobor iest powszechny, czemuż nie iest położony w liczbie siedmi? Dla tego, że każdy nowy sobor ma nową materię, przeciwko nowym heretykom. Na tym zaś soborze taż była materia y przeciwko tymże heretykom Arianom, iako y na soborze Niceńskim, y dla tego pierwszych wiekow zwany był Niceńskim, a nie Sardyceńskim, iako y skład wiary, ktory zowiemy *Symbolum*, zowie się Niceńskim, chociaż iest Konstantynopolskim, dla tego, że toż iest w rzeczy samey, choć niektore artykuły nowo są obiaśnione. Nad to, y to mogło być przyczyną, że ten sobor nazywano Niceńskim, a nie Sardyceńskim, że Arianie, widząc potęgę katolikow, z Sardyki uciekli, y swoie soborzyszcze w Filopopolu, niedaleko ztamtąd, mieli, a przed się Sardyceńskim nazwali, żeby tym ludzie oszukiwali». Jako. pisze Sozomen, historyk Grecki, w księgach trzecich, w rozdz. 10 y 11: «Katolicy, lepak chcąc zatłumić fałszywy ich sobor, swoy Niceńskim zwać poczęli, y długo tak zwali, y z kanonmi Nicenskimi kanony Sardycenskie pisano, y oboie za iedno liczono, dawszy im tytuł tego soboru, ktorego imię u wszystkich chrześcian na on czas wielkiey wagi było». To tedy obiaśnienie appellaciey do papieżow stało się przez sobor powszechny, gdy Eusebianie w wątpliwość przywodzić poczęli byli, zebrawszy sobor, y osądziwszy ś. Atanazego, nie dopuszczali mu appellaciey do papieża, powiadaiąc, że appellacia od mnieyszego soboru nie może być tylko do więtszego, to iest, do generalnego, z czym Atanasius biegał do Juliusza papieża, y ten był pobudką wprzod cesarzowi Konstansowi zochodniemu, potym y rodzonemu jego Konstanciusowi wschodniemu, żeby na obiaśnienie wiary Niceńskiey znowu się ziachali oycowie ze wszystkiego świata.

Zadaią nam przeciwnicy canon 23 soboru Cartagińskiego, ktory taki iest: «Clerici, gdy będąc osądzeni, winę dadzą sędziemu, za morze niech nie iezdzą, ale do bliższych episkopow y do swoiego maią się uciekać». W też słowa mamy y prawidło 125. Ale to ostatnie przypominaiąc y pierwsze tak Balsamon wykłada, mowiąc: «to y we 28 prawidle tegoż soboru roskazano iest» etc. Y niżey przydaie: «a to zabroniono iest, iako rozumiem, dla niewczasow morskich, niebespieczeństwa y dla wielkich utrat obudwuch prawuiących się w dalekości drogi w cudzey ziemi». Gdzie nie broni appellaciey z Afriki do papieża, tylko żeby to było bez iazdy za morze, a mogło to być, gdy papież poruczał tamże w Afryce sprawy sądzić pewnym osobom.

Zadaią ieszcze prawidło 138—słowa z

listu, do Celestyna papieża od tego soboru Cartagińskiego pisanego: «ktorzy, prawi, są od nas odłączeni społeczności, od tego czasu do społeczności takowych nie przymuycie, iako y Niceński sobor roskazał: oto bowiem y Apiarius (presbyter cerkwi Syceyskiey) przyęty był od ciebie, ktory się sprzeciwiał soborowi (Afrikańskiemu) y trudność zadał; na ostatek nawrociwszy się sam sobie zganił y pokutą skończył».

Na koniec Balsamon, w wykładzie na kanon 138 Kartagiński, mowi, że «w kanonach soboru Niceńskiego oycowie Kartagińscy nie naleźli tego, co powiadali posłowie papiescy o appellaciach». Te są wszystkie w tey materyey zarzuty przeciwnikow naszych, na ktore tak odpowiadamy.

1. Sobor partykularny nie może prawa stanowić na wszystek świat, ale tylko na swoią prowincię, w ktorey się odprawuie, a pogotowiu znosić praw starych nie może, ktore były od soborow powszechnych obwołane. Sobor Kartaginenski ściągał się tylko na Afrykę, y od samych oycow Afrikańskich odprawowany iest, a sobor Sardyceński od oycow, ktorzy się ze wszystkiego świata ziachali, albo, iako «Prawidła» nasze mowią, «od wschodnich y zachodnich oycow».

2. Insza mowić, ieśli krol ma moc sądzenia appellaciey. Insza, ieśli tey mocy zażywać nie iest z obciążeniem poddanych, y ieśli dobra iest wszystkim pozwalać appellaciey. O pierwszym nikt nie wątpi. O wtore częstokroć poddani panu swemu przekładaią, żeby nie w każdey sprawie do sądu iego pozywani byli, y appellacia żeby nie każdemu dopuszczona była, dla rożnych przyczyn, ktorych tu wyliczać nie trzeba.

Tacy poddani, przekładaiąc to panu swemu, nie wyzuwaią go z iego prawa sądzenia appellaciy, ktore pospołu z krolestwem od Pana Boga mu iest dane, ale proszą, żeby nie zawsze, nie ze wszystkiemi, nie w każdey sprawie zażywał tey mocy swoiey; abo podaią mu iaki sposob, żeby bez przeieżdzki za dworem takie appellacie mogły być sądzone. To się właśnie działo miedzy papieżami Rzymskimi a oycami Kartagineńskimi. Cięszko im było, że od synodow ich, ktore uważnie były odprawowane, wolno było appellować nie tylko episkopom, ale y præsbyterom, y takim, o ktorych złym żywocie wszystkim tam było wiadomo. Za czym sobory ich przychodziły do znieważenia, a sweywoley droga sie otwierała, y dla tego potrzebowali, żeby używanie tey władze umiarkowane było, a mianowicie z strony sposobow sądzenia appellaciy, ktorych trzy w dzieiach tego soboru są wyrażone:

1. Przez samych papieżow w Rzymie. A to im cięszko było tak często w sprawach swoich ieździć przez morze, y sam Balsamon, iako się wyszszey położylo, tak wykłada.

2. Przez posły, z ramienia papieskiego z Rzymu posłane. Y ten sposob z obciążeniem swym być powiadali, dla potęgi, z ktorą przyieżdzali, a snadź y dla kosztu, ktory ci, co się prawowali, na taką wyprawę ważyć musieli. Y to iest, co sobor mowi w liście do Celestyna papieża, żeby się, powiadaią, wyniosłość pychy świeckiey w Cerkiew Bożą nie wprowadziła.

3. Zlecaiąc moc episkopom, w Afryce będącym, sądzić za appellacyą. Y temu ostatniemu sposobowi nic nie przeczyli, ze się w nim władza naywyszsza papieżowi nie odeymowała, y kraiom tamtym bez obciążenia było. Że to tak iest, zrozumie każdy z listu soboru tego do papieża Bonifaciusa, a potym do Celestyna pisanych, także z listu Augustyna świętego (261), ktory był z nimi na tym szostym Kartagineńskim synodzie.

Odpowiadamy potrzecie, że po tym synodzie Cartagińskim do papieżow Rzymskich były appellacie ze wszytkiego świa-

ta, iako się to okaże z rozdziału blisko idącego. A przeto iawno iest, że nie była intentia oycow tych odsądzywać papieżow Rzymskich appellacyi,—chocbyśmy im to przyznali, że mieli taką władzę, czego nie przyznawamy. Co się mowiło ogułem na wszytkie zarzuty, to na każdy zosobna ściągać się może. Bo na pierwszy y wtory odpowiedział samże Balsamon, iako się wyżey położyło; na trzeci, to iest, żeby przymowani nie byli od papieża do społeczności ci, ktorzy w Africe odłączeni są od społeczności, to iest, żeby nie tak łacno przymował,—co iasnie widzieć z pomienionego listu Augustina ś., bo roskazać mu niemogli, żeby zgoła nie przyimował, y prosić o to nie była słuszna, bo by się droga zagrodziła do sprawiedliwości ukrzywdzonym.

Na czwarty zarzut wyżey położony Balsamonow tak mowim. Nie dziw, że w canonach Niceńskich nie naleźli tego canonu oycowie Cartagineńscy, bo nie właśnie był Niceński, ale Sardiceński, zwany przecię Niceńskim dla przyczyn wyżey położonych. Do tego nad 20 canonow Niceńskich kilka się nayduie u oycow świętych, ktorych dzisia nie mamy miedzy Niceńskiemi, a w ięzyku Arabskim 80 ich liczą, ktore niedawnych czasow przełożył na ięzyk Łaciński Turianus. Na koniec daymy to, że posłowie papiescy omylili się w tym, Sardyceński canon zowąc Niceńskim, nie zwątlili iednak tym prawa papieskiego o appellacyach; tenże bowiem Duch Swięty sprawował soborem Sardyceńskim, ktory y Niceńskim, y pobłądzić nie dał tak iednemu, iako i drugiemu.

Dla wiadomości czytelnikowi to się przypomina, że inaczey idzie liczba canonow w «Prawidłach» Ruskich, niżli *in Tomis Conciliorum*, abo w księgach, w ktorych sobory wyszły po łacinie. Y to też wiedzieć nie zawadzi, że w «Prawidłach» Ruskich ieden tylko iest sobor Cartagineński, ale zawiera w sobie sześć Cartagineńskich, przytym: Nilewitański. Arauzykański, Hiponeński, Afrikański, skąd wiele pracować przychodziło, nimeśmy znieśli z Łacinskimi, w ktorych osobno każdy sobor.

Rozdział V.

Że po soborze Cartagińskim była appellacya do papieża Rzymskiego.

Gdy Dioscor Alexandryiski y Eutichi zgromadzili synod, naukę fałszywą uchwalili y przymuszali Flauiana, Carogrodzkiego patriarchę, aby podpisał tęż wiarę, a gdy niechciał, odsądzili go patriarchiey, a on appellował zaraz do papieża Leona, o czym w Słowieńskich «Sobornikach», miesiąca lipca 16 dnia, tak napisano: «Przyszedł tam (na synod) Flauian y Eutychi, za cesarskim roskazaniem, y gdy wiele było sporu z pisma, roskazal Dioscor z synodem, aby był degradowany Flauian». Y niżey tamże: «a błogosławiony Flauian zaraz pisał do Rzymu (to iest appellowawszy), znieważaiąc on synod, iako niepowszechny, y gwałt czyniący prawości wiary». Listu tego Flauiana nie mamy, lecz odpis papieski mamy, ktorego tituł taki iest, w tymże «Soborniku» y tegoż dnia, w te słowa: «Błogosławionego papy Leona, starego wielkiego Rzymu, napisany list do ś. Flauiana, archiepiskopa Carogrodzkiego» etc. A rzecz sama taka iest: «Przeczytawszy list waszey miłości, barzośmy się dziwowali, że nas po dacie nie rychło doszedł; lecz teraz przeczytawszy, zrozumieliśmy co się stało, iako przez biskupy zgorszenia na prawdziwą wiarę wyniknęły; czegośmy się przed tym domniemali, teraz na oko widziemy, że Eutychi w wielkie szaleństwo zaszedł» etc. List ten iuż po śmierci Flauianowey doszedł, ktory na synodzie 4, Chałcedońskim, wielce pomocny był oycom

Drugi przykład appellacyi. Gdy patriarchowie Wschodni: Pyrrhus, Cyrus, Sergius, Petrus, z inszymi biskupami y z samym cesarzem, pierwey Heracliuszem, zgromadziwszy synod, postanowili fałszywą naukę, iakoby syn Boży miał iednę wolą y iednę operacią, albo «dzieystwo», iako iest w Słowieńskim, po wcieleniu swym,—od ktorego synodu wiele biskupow wschodnich appellowało do papieża, o czym szyroce iest napisano w «Sobornikach», w żywocie świętego Marcina papieża, y ś. Maxima Wyznawcy, miesiąca sierpnia 14 dnia, stycznia 21 y kwietnia 14. Miedzy inszemi biskupami był też święty Maxim, ktory od tegoż synodu appellował do papieża, o czym y w «Prołohach» Słowackich, sierpnia 13 dnia, tak iest o nim napisano: «Maxim święty był za cesarstwa Konstan*tyna brodatego* [4]), philosophem y mnichem etc. A widząc iż heretyctwo monotelickie gurę brało, żarliwością Boską rozpalony biegł do Rzymu y prosił ś. papieża Marcina, aby, zgromadziwszy synod prowincyalny, wyklął heretyctwo monotelickie».

Potym około roku 870, gdy był odsądzony niesprawiedliwym soborem Focyusowym *Ignatius*, patryarcha Carogrodzki, appellował do papieża Mikołaia, do ktorego y list pisze z takim tytułem (iako iest w żywocie iego, przez Nicetę Paflagońskiego napisanym): «Panu naszemu przebłogosławionemu patryarsze wszystkich stolic, xiążęcia apostolskiego namiestnikowi, powszechnemu papie» etc. Przy końcu zaś tego listu tak mowi: «Prześwięty panie! ukaż mi wnętrzności miłosierdzia twegó, — wspomni na przodki twoie patryarchi: Fabiana, Juliusza, Innocencyusza, Leona, a wkrotce mowiąc, wszystkie, ktorzy za prawdę mężnie walczyli, tych naśladuy, powstań, a obroń nas.» Iest wzmianka y w «Prołozie» żywota tego ś. Ignacego, pazdziernika 23 dnia, lecz szerzey w «Sobornikach».

Z tych wszystkich przykładow iawnie się ukazuie naywyszsza zwierzchność papieża Rzymskiego, gdy patriarchowie Carogrodscy y insze duchowieństwo wschodnie do niego appellowało tak przed synodem Kartagińskim, iako y po synodzie. Zkąd znać, że synod Kartagiński nie mogł zakraczać appellacyi do papieża.

Rozdział VI.

Czwarty znak zwierzchności naywyszszey, iż papież, iako naystarszy w Cerkwi Chrystusowey, postanawiał patryarchi, y zrzucone przywracał.

Naprzod patryarchę naypierwszego Metrophana w Carogrodzie postanowił papież Sylwester, o czym w «Prołozie», miesiąca czerwca 4 dnia, w żywocie świętego Mitrophana, tak iest napisano: «Mitrophan, ś. patryarcha, iest pierwszym uczyniony y do Konstantinopola przyprowadzony przez Rzymskiego patriarchę» (Syluestra).

Papież Juliusz przywrocił do stolice zrzucone patriarchi przez heretyki—Pawła Carogrodzkiego y Atanazego Alexandryiskiego y insze episkopy wschodnie, o czym w «Sobornikach», miesiąca listopada 6 dnia, w żywocie ś. Pawła, patriarchi Carogrodzkiego, tak napisano: «Posłał Juliusz list do cesarza o Atanazym y Pawle y o inszych episkopach, aby przywroceni byli do swoich stolic».

Minę Agapit papież poswięcił na patriarchostwo, o czym w «Prołohach», w żywocie świętego Miny, miesiąca sierpnia 25 dnia, tak czytamy: «swięty ociec nasz Mina żył za cesarstwa Justiniana etc, dla cnot swoich patriarchą iest uczyniony Konstantinopolskim od Agapita, papieża Rzym-

---

[4]) *tyna brodatego* зачеркнуто чернилами и сверху надписано *sa*, т. е. Konstansa.

skiego,—ktory na on czas przyiachał był z Rzymu dla sporządzenia y dozoru cerkiewnego». Ze dwu miar tu się wyraża zwierzchność papieża Rzymskiego: że od niego Mina na patryarchią iest poświęcony i że on do Carogrodu, iako tu mowi, iezdził na sporządzenie y dozor cerkiewny; skąd znać, że on iest pasterzem wszytkiego świata. Co y u Nicefora, kronikarza Greckiego, szyrzey opisano iest w ksieg. 17, w rozd. 19. Leon papież przywrocił Flauiana patryarchę zrzuconego od Dioscora y soboru iego, o czym w przeszłym rozdziale było. Jan 12, papież Rzymski, przez posły swoie poświęcił na patryarchostwo Carogrodzkie Teofilacta, syna Romanowego, ktory cesarstwem rządził Greckim z Konstantynem, zięciem swoim, o czym w kronice Słowackiey tak czytamy: «patryarchą postawiony iest Teofilact, syn cesarski, gdy bowiem episkopowie z Rzymu przyiachali, list (to iest sacrę) z sobą przynieśli, poświęcenie iego obwołali, y oni go poświęcili na patriarchostwo, y na stolicy posadzili».

Te się przykłady wszytkie w Ruskich księgach nayduią, z ktorych iawnie się ukazuie zwierzchność episkopa Rzymskiego.

Rozdział VII.

Piąty znak, iż papież, iako naywyższy sędzia, sądził, zrzucał y wyklinał patryarchy, insze duchowieństwo y stany świeckie we Wschodnich kraiach.

Tu zwierzchność episkopa Rzymskiego wyświadcza się wielą przykładow. A naprzod, żywot świętego Chryzostoma pisząc Teodor, nieiakiś Trychiteński episkop, szeroce wspomina, iako parafianie Alexandryiskiego patriarchi Teofila, obciążenie cierpiąc od patriarchy swego, skarżyli się nań papieżowi Innocenciusowi przez list, prosząc, aby go upominał. A gdy na upominanie papieskie się nie poprawił, «Innocenti (mowi tam hystoria w «Sobornikach», miesiąca listopada 13 dnia), zezwawszy episkopow Włoskich, sądził y złożył Teofila, według skargi episkopow Egiptskich (parafian Teofilowych); zaraz też pisał do cesarza Arkadiusza list, prosząc y upominaiąc, aby dekret iego nad Teofilem był wykonany y tak mowiąc: «z roskazania przodkuiącego świętego apostoła Piotra, władzą iego y imieniem, abyście go odłączyli od czci». W tymże żywocie swiętego Chryzostoma opisuią kronikarze Greccy, z ktorych zebrany iest y w druk podany przez bractwo Lwowskie żywot tego świetego, przy książce świętego Chryzostoma «O kapłaństwie» (drukowana ta ksiąszka po Słowieńsku roku 1614 we Lwowie). Ta tedy opisuie, iż gdy Chryzostom święty, za przyczyną Teofila pomienionego y inszych złych episkopow, y samey cesarzowey Eudoxiey, na wygnaniu umarł, papież Innocenti, wziąwszy wiadomość od duchowieństwa Carogrodzkiego, wyklina Arkadiusza cesarza z żoną y patryarchow dwu, Teofila Alexandryskiego y Arsaciego Carogrodzkiego, wprowadzonego na mieysce świętego Chryzostoma. Klątwa ta, w ksiąszce pomienioney y w «Sobornikach» Słowackich naszych tak się poczyna: «Głos krwie brata mego woła do Boga na cię, cesarzu, iako Abla sprawiedliwego» etc. Y niżey tamże: «Ia tedy namnieyszy y grzeszny, zleconą maiąc stolicę wielkiego apostoła Piotra, odłączam ciebie y onę (o Eudoxiey to żenie iego mowi) od uczestnictwa chwalebnych taiemnic Chrystusa Boga naszego, y nie was tylko, ale y każdego biskupa y kleryka, ktoryby wam śmiał dać społeczność Ciała y Krwie Pańskiey. Po przeczytaniu tey klątwy, taki ma być złożony, iż się tego śmiał ważyć». Y niżey: «Arsaciego, ktorego wprowadziliście na

stolicę, na miyesce wielkiego Iana, tego y po śmierci składamy, ze wszystkimi biskupami, ktorzy z nim społeczność mieli». Y niżey: «Przydaiemy też do złożenia Teofilowego odłączenie y przeklęctwo, y do końca odcięcie od chrześciańskiego zgromadzenia, to co się związało na ziemi, będzie związano w niebie, według wyroku Chrysta Pana, iako czytasz w Ewangeliey». Te są słowa listu papieskiego.

S tego listu ukazuie się wprzod to, że ona naywiętsza zwierzchność, Piotrowi świętemu dana, przy episkopiech Rzymskich została, względem ktorey wszytkim światem rządzili przed tym, y teraz rządzić maią, złe karać, dobre miłować. Tę zwierzchność y sam cesarz Arkadiusz znał w nim, bo zaraz, klątwą oną przestraszony, przeciwniki Chryzostoma srodze skarał, a do papieża szeroce pisze, usprawiedliwiaiąc sie. Na ostatek ku końcowi listu tak pisze: «proszę cię, nie odłączay nas od taiemnic świętych y od społeczności trzody Chrystusowey; znamy, żeśmy zgrzeszyli, iednak odpuszczenia prosimy». Y niżey tamże: «Za corką swą Eudoxią przyczyniam się, rozkaż, aby była przypuszczona do sakramentow Zbawiciela naszego».

Skąd iawnie się widzieć może, że y we Wschodnich kraiach wszytkie stany duchowne y świeckie, wyższe y niższe, były y są barankami y owcami pasterstwa Piotra świętego w potomku iego, biskupie Rzymskim; nie mowi bowiem tu ani patryarcha żaden, ani cesarz, ani cesarzowa, że «ty do nas nic nie masz», ale wszyscy mu s pokorą podlegaią y w karności o miłosierdzie proszą. Tą pokorną prośbą poruszony, papież dał im rozgrzeszenie, o czym szeroce w żywocie tego świętego niech każdy czyta.

Na trzecim Efeskim, Cyryl, mocą Celestina, papieża Rzymskiego, ktore mieysce na tym soborze zasiadał, odsądził Nestoriusza, iako pisze Zonaras po Słowacku, y w «Sobornikach», miesiąca lipca 16 dnia, ta sprawa wkrotce opisana iest, gdzie tak mowi Cyril do Nestoriusza: «Pośliznieniu twemu ręceśmy podawali przez listy nasze, a że to tak iest, świadkać daię godnego y wiernego, nayświętszego arcybiskupa, wszytkiego świata oyca y patryarchę Celestina, ktorego żeś nie słuchał (niżey mowi), przetoż Bog odrzuca cię od świątości, wyrzuca cię z Konstantinopola, potym y z stolicę patryarchowskiey, ktoreieś nie był godzien». Felix III papież wyklął y zrzucił Piotra Gnaufea, patriarchę Antiocheńskiego, o czym w żywocie Saby, ś. pustelnika opisano, w «Sobornikach» szeroce, miesiąca grudnia 5 dnia, przez Cyrilla mnicha, gdzie tak czytamy: «Gnaufeus Piotr, ktory był niekiedyś episkopem Antiocheńskim, że przykładał do Trzyświętey pieśni, mowiąc: «święty nieśmiertelny, ukrzyżowany za nas (rozumieiąc, że Bostwo cierpiało w Chrystusie), zmiłuy się nad nami», złożony iest y wyklęty od papieża Felixa».

Agapit papież Antima Carogrodzkiego złożył, iako iest w «Prołozie» miesiąca kwietnia 17 dnia w żywocie Agapita, papieża Rzymskiego, gdzie tak text mowi: «Agapit, święty ociec nasz etc, dla cnot na episkopstwo iest podniesiony starego Rzymu, ten z Rzymu ieździł do Konstantinopola y tam Antima, złowiernego episkopa, ktory niesłusznie stolicę Konstantinopolską osiadł, maiąc heretyctwo, Eutichesa z stolice złożył». O tymże Nicefor kronikarz wyświadcza, iako się w przeszłym rozdziale powiedziało. W tychże «Prołohach», miesiąca kwietnia 14 dnia, y miesiąca września 15 dnia, miesiąca sierpnia 13 dnia, opisano iest w te słowa, iż święty ociec Marcin papież wyklął Konstant*yna* [5]) cesarza y patry-

[5]) *yna* зачеркнуто и поставлено *a*, т. е. Konstanta.

archy heretyki, tak mowiąc: «Ten ś. ociec nasz Marcin żył za cesarstwa Konstant*yna brodatego* [6]), wnuka Herakliuszowego, a ten Konstant*yn* [7]) był heretyk monotelita, takiż był y patriarcha Carogrodzki; dowiedziawszy się o tym, święty Marcin w Rzymie zwołał święty sobor y wykłął monotelickie heretyctwo y cesarza y patryarchę Pawła, Pirusa, Sergiusa y insze heretyki». Tegoż poświadcza y w «Minei» miesiąca kwietnia 14 dnia, w kanonie piesni 7, o świętym Marcinie tak mowiąc: «Iako Lew, oycze, na niezbożne śmiałości pełny będąc, Teodora, Cyrusa, Sergiusa, Pirusa (patryarchy) y ich towarzysze odciąłeś od Cerkwi świętey Chrystusowey».

Fotiusa, patryarchę Carogrodzkiego, naypierwszego schismatika, zrzucił naprzod Mikołay, a potym Adrian Wtory, papież, o czym «Kronika Słowieńska» tak movi: «Cesarz Baziliusz Macedon przyprowadził posły od papieża z listem, Fotiusa z stolice złożył, że był niesprawiedliwie osiadł stolicę, wpowadził znowu Ignaciusza. Kędy acz się pisze, acz cesarz złożył Fotiusa, iednakże nie sam przez się, lecz przez posły papieskie, ktorych na to z Rzymu od papieża, znaiąc onego być naystarszego pasterza Chrystusowey Cerkwie, przywiodł».

Rozdział VIII.

Zarzut przeciwney strony.

Wywiodszy tak naywyszszą władzą papieża Rzymskiego, zostaie nam odpowiedzieć na zarzut przeciwnikow naszych, ktory iest taki:

Prawidło 23 soboru Chalcedońskiego, ktory był czwarty powszechny, tak mowi: «Nowego Rzymu episkop starego Rzymu episkopowi iest rowny we czci, dla przeniesienia stolice». Toż y w kanonie Trullańskim się nayduie.

Na to tak odpowiadamy. Prawda iest, że chciał tak Anatoli, patryarcha Konstantynopolski, na czwartym soborze powszechnym, iako poduszczony od ducha pychy, ale nie odzierżał, bo posłowie papiescy sprzeciwili się temu. Y tak z tego nic nie było. Pisali przedsię oycowie tego soboru do Leona papieża, daiąc mu sprawę o wszystkim, co się działo na soborze, y prosząc, o potwierdzenie tego, abowiem bez potwierdzenia papieskiego y sobory nie miały wagi. Lecz gdy przyszło do tey wysokodumności Anatoliuszowey, nie czynili żadney wzmianki rowności czci, iedno napisali, że w tey sprawie odnowili kanon soboru 2 Konstantynopolskiego, ktory kanon w Słowieńskich księgach iest taki: «żeby Konstantynopolski miał pierwsze mieysce po Rzymskim przed inszymi patryarchami». Na ten list święty Leo papież odpisuie, stwierdzaiąc wszytko to, co o wierze było. Ale na to przodkowanie Konstantynopolskiego przed Alexandryiskim y inszymi nie pozwala, y owszem barzo gani. Znać, że tego kanonu na wtorym soborze powszechnym, to iest Konstantynopolskim, nigdy nie uchwalono. A o rowności stolice Konstantynopolskiey z Rzymską, iako do niego oycowie tego soboru nic nie pisali, tak y on nic nie odpisuie. Ten odpis iest miedzy listami ś. Leona w liczbie 59, a list od soboru pomienionego pisany do świętego Leona iest w dzieiach sóborowych, act. 3.

Powtore. Wyświadczaią historykowie Greccy, ktorzy ten sobor Chalcedoński, y co się na nim działo, opisali, że o tey rowności na tym soborze nic nie pisano, iedno to, żeby pierwsze mieysce miał po Rzymskim Carogrodzki: tak Nicefor w księgach 15, w rozdziale 30; tak Enagrius w księgach 2, w rozd. 18. A chociaż

[6]) *yna brodatego* зачеркнуто и поставлено *a*, т. е Konstanta.

[7]) *yn* зачеркнуто, т. е. Konstant.

potym wpisali ten kanon o rowności, y po dziś dzień nayduie się, wagi iednak żadney nie miał, iako podrzucony, co się y stąd pokazuie, że, po tym soborze Chalcedońskim, papieżowie Rzymscy władze swey naywyszszey zażywali nad patryarchami Carogrodzkiemi, nad Antymem Agapit, nad Cyrem, Sergiusem, Pirrem, Pawłem, patriarcha*ch* Carogrodzki*ch* [8]) Marcin papież, nad Fociusem wprzod Mikołay I, potym Adrian II. Po siodmym soborze w lat 80, o czym się wyżey szerzey mowiło, umieliżby tego kanonu zażyć, a mianowicie Fotius, gdyby wiedział, że poważnością soboru powszechnego iest uchwalony. Na koniec, ieśli takie mieli prawo patriarchowie Carogrodzcy, czemusz go niezażywali tak nad papieżem y nad biskupami Wschodniemi, iako go zażywali papieżowie Rzymscy nad nimi? A mianowicie w ten czas, kiedy się trafiały okkasie: iako gdy Jan I papież przyiachał do Konstantinopola do Justina cesarza, cesarz chciał, żeby patriarcha Carogrodzki Epiphani miał z papieżem porownanie (a to w zasiadaniu, a mianowicie tam, gdzie była stolica patriarchi Konstantinopolskiego). Lecz gdy papież tak sieść nie chciał, iako nagotowano, musiał cesarz z patryarchą zaniechać oney prerogatiwy, a wyższe mieysce dać Rzymskiemu. Pisze to Grecki Nicephorus, w księgach 17, rozdz. 9.

Co się tknie soboru Trullańskiego, ten nie iest powszechnym, a zatym ustawy iego nie mogą sie ściągać, iedno na tamte kraie, ktore Konstantinopolowi podlegały. Że nie iest powszechny—ukazuie się, bo nie iest żadnym z siedmi soborow powszechnich. Nie piątym, gdyż w lat 133 po piątym ten sobor się odprawował za inszych cesarzow od inszych oycow, bo tamci, co byli na piątym soborze, iuż byli pomarli.

[8]) Чернилами поправлено: patriarcha*mi* Carogrodzki*mi*.

Nie szostym, bo ten był za papieża Agathona, za cesarza Konstantyna [9]), a w Ruskich «Prawidłach» zowie go Konstantinem brodatym. W lat potym soborze 27 [10]), wedle «Prawidł» naszych Słowieńskich, ziachali się oycowie tamtych kraiow, y uczynili w Trulle sobor za cesarza Justiniana Korkonosa, iako go zowie text Słowieński, a Łaciński—Justiniana Młodszego. Nie było na tym soborze posłow papieskich, bez ktorych, iako sie wyższey ukazało y iawno iest, nie może być sobor powszechny.

Nie było żadnego z episkopow Zachodnich, iakoż sobor może sie zwać powszechnym, na ktory się sami Wschodni ziechali? A iż nie iest powszechnym, zwierzchności powszechney naywyższego pasterza odsądzić nie może, y dla tego wagi żadney nie ma.

Rozdział IX.

Iż po siedmiu soborach byli patryarchowie Carogrodzcy w iedności z Cerkwią Rzymską, y przez kogo rozerwanie się stało.

Wiele iest braci naszey przeciwney, ktorzy przyznawaią, że takie starszeństwo było przy papieżach Rzymskich przez siedem soborow, ale że ie stracili oderwaszszy się od iedności Cerkwi świętey, po tych siedmi soborach. Tu tedy potrzeba nam ukazać, co się działo w Cerkwi Bożey po siedmi soborach, y iako się stało rozerwanie przez Grekow, a nie przez Łacinnikow.

Naprzod tedy Tarasius patryarcha, ktory na siodmym soborze był, ten bez pochyby znał zwierzchność episkopa Rzymskiego

[9]) На полѣ написано чернилами: «Pogonata».

[10]) Поправлено чернилами: «11».

Adryana Pierwszego (czytay dzieie siodmego soboru), po nim Nicefor, potym Metody, ci obay w posłuszeństwie episkopa Rzymskiego byli. Sam ten Metody, potwarz heretycką potłumiaiąc (iako pisze Zonoras, po Słowieńsku, y kronika Słowieńska w żywocie Michała cesarza y Teodory), tam mowi: «gdym—prawi—w sprawach cerkiewnych niektorych był posłany od Nicefora patryarchi do Rzymu» etc.; z ktorych łacno poznać, że y Nycefor, ktory go posyłał, y on sam posłańcem będac, znał zwierzchność episkopa Rzymskiego, y do niego się, iako do głowy w sprawach cerkiewnych, uciekali, maiąc ucisk od obrazoborcow. Po Niceforze nastąpił ten sam Metody, po Metodym święty Ignacy. Potym rozerwanie pierwsze się stało tym sposobem, iako piszą kronikarze Greccy, Zonaras, Cedren, Kuropalata, Nicet Paflagoński w żywocie Ignaciusa patryarchi, y w kronice Słowieńskiey, w ktorey słowo od słowa tak iest napisano: «A gdy Metodius święty (patryarcha) odszedł do Pana (przez śmierć), poświęcony iest święty Ignaciusz, syn cesarza Michała Rabkawieia, ktorego (przedtym) trzebieńcem uczynił był Lew Armen. Barda (był to Teodory, Teofila cesarza żony, rodzony brat, opiekun syna iey Michała) nie tylko cesarstwo sobie przywłaszczać począł, ale y w rospustę się wdał, z żoną syna swego w nieczystości żyiąc. Dowiedziawszy się o tym święty Ignaciusz, ktory rządził na on czas stolicą nowego Rzymu, upominał Bardę, y pilne staranie czynił, aby on tego grzechu poprzestał, a cesarz Barda gniewał się nań o to. A gdy iednego czasu chciał przystąpić do społeczności świętey, patryarcha mu niedopuścił, czym się Barda wielce obraziwszy, za poradą cesarską (Michała, siestrzanka swego, takiegoż rospustnika, iako y Barda), zrzucił świętego Ignacego z stolice y postawił Focia, wielkiego sekretarza, y kto może wypowiedzieć (mowi kronika), iako rożnym utrapieniem Ignacego mordowali Fociusz y Barda (patrz na owoce patryarchow, od ktorych się wszczęła schizma przeklęta!), aby przez rękopisanie swe zrzekł się stolicy Ignacy, y przetoż mu zęby wytłukli y czeluści poguchotali, twarz oszpecili, iako łotrowi y złoczyńcy, nagiego związawszy wrzucili go w studnią, abo grob plugawy, w ktorym leżało ciało Kopronimowe (był ten Kopronim cesarz heretyk). Co cierpiał aż do zabicia Bardy a do wygnania Focyusowego». Tak mowi o tym kronika Ruska. «Pod ten czas — mowi Zonaras (ktory po Słowacku iest przełożony) — wysłał był papież Rzymski przednieyszych ludzi na dozor miast onych (Wschodnich), aby wykorzenili obrazoborstwo, y ważył się ich Barda przekierować na swe heretyctwo, zebrawszy bowiem sobor w Cerkwi świętych apostołow, przywiedli świętego Ignacego z wygnania, tamże w tey cerkwi złożył Barda Ignacego». Tu każdy łatwie obaczyć może wprzod, iakie są drzewa tego przeklętego schizmy owoce. Po tymże ciż patryarchowie w schizmie znali zwierzchność papieża Rzymskiego, iż bez potwierdzenia iego, abo posłow iego, ani Focius na patryarchostwo — wstąpić, ani Ignacius z patryarchostwa złożonym być nie mogł. «Y dla tego—mowi Niceta—przez podarki wielkie przywiedli posłow papieskich, aby Fociusa na patryarchostwo potwierdzili, a Ignacego stolice odsądzili. Co iż posłowie niezbożnie uczynili, papież Mikołay o tym wiadomość wziąwszy, wiecznie ich z godności episkopskiey złożył y wyklął, przy nich y samego Focyusza». Iako pisze Niceta szyroce w żywocie świętego Ignacyusza, o ktorym żywocie wzmianka iest y w «Prołozie», miesiąca października 23 dnia: «Fociusz, wyklęty bedąc od papieża Mikołaia, począł barzo w ohydę podawać inszym patryarchom papieża y wszystkę Cerkiew Rzymską, maiąc obrońcow swych

sobie przychylnych Bardę y Michała» etc.

Po śmierci ich obudwu, nastąpił na cesarstwo Baziliusz Macedon, «ktory (mowi kronika nasza Słowacka) episkopow z Rzymu przyprowadził z listem od papieża, y Fociusza, uczyniwszy synod, z stolice zrzucił, ktorą był niesprawiedliwie osiadł, a Ignacyusza znowu przywrocił. Znał y ten cesarz zwierzchność episkopa Rzymskiego, rozumieiąc, że bez posłow iego nie mogł Focyusza złożyć z stolice, a Ignaciusza przywrocić. Fociusz z tęgo iadu na papieża począł pisać y przeciwko Cerkwi Rzymskiey, iż o Duchu Świętym nie dobrze wierzy, sobotę pości, *w przasnym chlebie ofiaruie*»[11]) etc. Czego się przed nim żaden patryarcha Carogrodzki nie ważył, wiedząc z obietnice Chrystusowey y przykładow przeszłych, że Cerkiew Rzymska błądzić nie może, iże chleb przasny w ofierze y insze zwyczaie swoie z dawnego podania maią. Jednak on iad Fociusow nikogo nie zaraził, poki był żyw Ignacius; lecz, po śmierci Ignacego usiadszy znowu na stolicy, iako się niżey powie, wielką szkodę uczynił iedności cerkiewney. Iakim sposoben znowu dostąpił stolicę po śmierci Ignacego Focius, opisuie Kronika Słowieńska, zgadzaiąc się z Nicetą Paflagońskim w te słowa: «Gdy od burzliwości tego świata uciekł ś. Ignacius patriarcha, odzsedszy do Pana, głębokiego Focius rozumu, pragnąc zawsze stolicę y usiłuiąc, aby znowu wziął Cerkiew, fortelu nieiakiegoś dziwnego y złego zażył». Niceta, w żywocie Ignacego po Grecku, o tym szalbierstwie Fociusowym iaśniey wypisuie. Słowa iego takie: «Focius, 9 lat na wygnaniu będąc, dziwną chytrością wymyślną y kłamliwą wkradł się do łaski Baziliusza cesarza tym sposobem: zmyślił, iż iakieś stare księgi znalazł ieszcze od Tyrydata, krola Ormiańskiego, idące o narodzie cesarskim y starowieczney familiey iego, y w one księgi namieszał powieści fałszywych y zatrudnionych y, zebrawszy imiona Baziliusza, Eudoxiey (była to żona tego cesarza) y synow Konstantyna, Leona, Alexandra, Stefana, z ich pierwszych liter uczynił słowo Beclas, y onego Beclasa tak opisał, iakby się wszytko na Baziliusza cesarża trafiło, prorokuiąc długie y szczęśliwe panowanie iego, one księgi cicho przez clerika cesarskiego Theophana posłał miedzy cesarskie księgi do biblioteki, maiąc z nim taiemną zmowę. Kleryk upatrzył czas na cesarza, ukazał mu one księgi, iako stare y przedziwne y taiemnic wielkich pełne, ktorych, powiedział, nikt rozumieć nie może, ieno Focius. Bazilius zaraz uwierzył y Fociusza z wygnania wyzwolił, y miał go w Carogrodzie, rozmawiaiąc z nim towarzysko, y on wielkiemy pochlebstwy y chytrościami przyczyniać sobie łaski iego umiał, y wziął sobie znowu taką bespieczność na dworze cesarskim, iako pierwey miał. Sprzeciwił mu się on stary Ignaciusz, czuiąc, iż znowu stolicę Carogrodzką osieść chciał. Y nic przewieść swego Fociusz nie mogł, aż po śmierci iego». Zasiadszy tedy znowu na stolicy, Fociusz złości swoie rozszerzać począł przeciwko swoim Grekom y Łacinnikom, pisząc bayki zwyszmienione, ktore y do tych czasow w księgach Słowackich czytamy. Insze też wielkie zbrodnie iego, ktore czynił znowu wstąpiwszy na patryarchostwo, opisuie Nicet.

Grekowie nabożnieyszy y bacznieyszy bardzo się brzydzili odszczepieństwem iego. Za iegoż czasu był Cyryl y Metody, apostołowie Słowieńscy, ktorzy do Rzymu chodzili, y swoim przykładem doskonale ukazali, że duchowieństwo Wschodne posłuszne było papieżom, nic

[11]) Что набрано курсивомъ—въ книгѣ зачеркнуто чернилами.

na to niedbaiąc, że w Rzymie w przaśnym chlebie ofiaruią, y o Duchu Świętym wyznawaią, że pochodzi od Oyca y Syna, etc., co Fociusz ze złości za błędy poczytał.

Fociusz, to widząc, że się im wielka część Grekow brzydzi, przez rożne fortele uprosił Jana Osmego papieża, aby go do społeczności swey przyiął, o czym wprawdzie nie mamy w księgach Ruskich, ale w «Rocznych Dzieiach». Roku 879 Barroni wypisuie y powiada, iż go papież Jan, tusząc dobrze o szczyrey poprawie iego, z wielką szkodą cerkiewną do społeczności przyiął y potwierdził onego fałszerza, godnego karania, z ktorym iego mężni przodkowie, Mikołay y Adryan, długo woynę wiedli, od trzody go Bożey, iako okrutnego wilka, odganiaiąc.

Potym przypomina Kronika Ruska, maiąc to z Nicety Paflagońskiego, o szalbierstwach Fociuszowych y towarzysza iego Santabaryna, tymi słowy: «Santabaryn, zły dyabeł on, na imie Teodor, bywszy metropolita Euchaicki, ktorego miłował cesarz za zaleceniem patryarchi Fociusza, ten bowiem twierdził, że Santabaryn iest święty, prorok y cudotworca, a ten był czarnoksiężnikiem. Bazyliusz tedy maiąc go za świętego, wielce go czcił» etc. Toż ma ieszcze y szyrzey o obudwu ich Kronika Ruska. Niech się wstydzą wszyscy schyzmatycy, że takie ludzie przeklętey schyzmy swey maią pierwszymi sprawcami: szalbierze y czarowniki! Te złe drzewa, izali mogły dobry owoc urodzić?

Tymże podobni byli y oni pomocnicy ich, Michał cesarz y Barda, ktorzy, marnie w rospustności żyiąc, zamordowani są mizernie. O sprosności żywota ich y śmierci ich szyroce Kroniki Słowackie maią, y Kronikarze Greccy—Kuropalata, Zonaras, Cedren (Macedon Bazylius, za pobłażenie swe Fociusowi, dziwną y niespodziewaną śmiercią do sądu Bożego porwany iest) opisuią, bowiem pomienieni kronikarze y nasza Kronika Słowacka z nich że ma: «iż gdy był Bazyliusz na łowiech, ieleń, rogiem go swym uderzywszy y nad to na rogi porwawszy, nosił go długo z obrazą, wnętrzności iego, y tak prędko po tym żywota dokonać musiał». O końcu zaś Santabaryna y Fociusza ciż kronikarze Greccy y Słowieńskie kroniki tak mowią:

«Po Bazyliuszu Macedonie krolował w Carogrodzie syn iego Lew Mądry. Ten Focyusza z stolice patriarchowskiey złożył, dla tego, iż towarzyszył z Santabarynem, a brata swego Stefana wsadził (na patriarchostwo). Potym posłał do Euchaity, aby przyprowadzono Santabaryna, ktorego bić y oczy wyłupić y na wygnanie do Aten zasłać roskazał». Tak skarał Pan Bog rozrywaczow iedności Cerkwie swey świętey. Przeciwnym zaś sposobem ci patriarchowie, ktorzy byli po siodmym soborze przed Fociuszem zaraz (to iest, Ignacy, Metody, Nicefor, Tarassy, ludzie byli święci), pamiątkę ich obchodzi Cerkiew nasza każdego roku, ci wszyscy byli w iedności cerkiewney y kochali się w niey.

Stefan, brat cesarza Leona, nastąpiwszy na patryarchostwo, znowu iedność cerkiewną naprawił, w ktorey sam trwał ze wszystkiemi parafiany swemi. Takiż był po nim Antoni Kawlia, Mikołay, Eutymi Syngiel, Stefan Amaziyski, Trifon, Teofilakt. O tym Teofilakcie wyraźnie mamy w kronikach Słowieńskich, iż był od posłow papieskich poświęcony na patryarchostwo, iako się w rozdz. o stawieniu patriarchow przez papieża ukazało y text z Kroniki położyło: «Za iego czasu święty Wacław, xiąże Czeskie, za świętego obwołany iest od papieża y przyięty iest y od Cerkwi Greckiey za

świętego». Żywot iego mamy w «Prołohach» miesiąca marca 4 dnia. Z czego wszystkiego znać, że była na on czas iedność cerkiewna, y patriarcha Carogrodzki posłuszny był papieżowi.

Po Teofilakcie patryarchowie Carogrodscy, to iest, Polieukt Eunuch, Basilius Skamander, Antoni, Mikołay Chryzowerch, ci wszyscy byli w iedności y posłuszeństwie papieża Rzymskiego.

Po tym Mikołaiu [12]) nastąpił Sysinius, człowiek nabożny (mowi Zonaras), y ten w iedności y w posłuszeństwie episcopa Rzymskiego żył. Po nim Sergiusz, krewny Focyuszow; ten z przodku był w iedności y wspominał papieża w modlitwach, iako się wyżey ukazało y ieszcze się niżey ukaże. Potym czytaiąc pisma Fociuszowe przeciwko Łacinnikom, papieża (w liturgiey) wspominać nie chciał, y błędy Cerkwi Rzymskiey zadawać począł, wskrzeszaiąc w sobie Fociusza, przed stem lat zmarłego. Znayduią się pisma tego Sergiusza przeciw Łacinnikom w księgach Słowackich. Inszy iednak patryarchowie trzey, Alexandryiski, Antiocheński, Jerozolimski, statecznie trwali w posłuszeństwie papieża Rzymskiego, aż do Cerulariego Michała, iako się tam ukazuie z listu Piotra Antyocheńskiego do Cerulariego. Nastąpił Eustachi, potym Alexi. Ci oba papieża w zwykłych modlitwach nie wspominali, wszakże przeciwko iemu y wszystkiey Cerkwi Rzymskiey nic nie mowili.

Roku 1063 [13]). Po Alexiusie patriarsze nastąpił Michał Cerullary. Ten po nastąpieniu swoim zaraz począł targać iedność cerkiewną, powiadaiąc, iż Cerkiew Rzymska błądzi z papieżem, iż w przasnym chlebie ofiaruie. Słysząc o tym, niektorzy z biskupow Włoskich gasili ten ogień poczynaiącey się schizmy. Miedzy inszemi Aquilieyski biskup Domnik pisał do patriarchy Antiocheńskiego Piotra (o ktorym wiedział, iż iest w posłuszeństwie papieża Rzymskiego), prosząc go, aby się w to włożył, żeby Cerkiew Carogrodzka nie zmyślała niepotrzebney przygany Cerkwi Rzymskiey o chlebie przasnym. List ten iest po Słowacku w księgach Ruskich w te słowa: «Zdało mi się za rzecz słuszną, abym oycostwu twemu oznaymił, iż Cerkiew Carogrodzka Cerkwi Rzymskiey przygania, że w niey w przasniku ofiaruiemy. Przeto nas za niedoskonałych w wierze y od ziednoczenia cerkiewnego odłączonych maią; a my w przasniku ofiarować nie tylko z apostolskiego,. ale y z Chrystusowego podania wzięliśmy; iednak że y chleb kwasny w liturgiey od świętych prawowiernych oycow Wschodnim Cerkwiam podaniem być rozumiemy. Oba zwyczaie są chwalebne y bez nagany». Y niżey tamże: «Przeto niech zabieży temu oycostwo twoie tym, ktorzy bespiecznie na święte apostolskie ustawy następuią» etc.

Odpisuie Piotr Antyocheński, powiadaiąc, że i on tegoż pomaga Cerkwi Carogrodzkiey, przyznawa iednak, że Rzymska Cerkiew ma chleb przasny z upodobania apostołow w te słowa: «na mały czas dopuścili apostołowie (Rzymianom) przasnego chleba, bo wielkie zgromadzenie na on czas było Żydow w Rzymie», iako świadczy księga «Dzieiow apostolskich». List ten wszytek iest w księgach Słowieńskich.

Zwątpiwszy o poprawie Grekow, zaraz papież Leon Dziewiąty wysłał swych posłow do Carogrodu, zlecaiąc im, aby to przedsięwzięcie Michałowie patryarsze zganili. Y gdy przyiachali posłowie do Carogrodu, on ich znieważył y, zebrawszy swych metropolitow, kazał im zasieść; przyzwawszy posłow papieskich,

[12]) На полѣ чернилами: «995 г.».
[13]) Поправлено чернилами: «1053».

kazał im siedzieć w tyle metropolitow; tamże począł z iadu przeciwko Cerkwi Rzymskiey mowić, a posłow papieskich znieważać umyślnie y zatłumiać. Posłowie widząc, że nic nie sprawią, dawszy mu na piśmie klątwę od papieża, sami precz odeszli.

Michał potym, miasto upamiętania, stał się gorszym, y napisał list do Piotra, patriarchy Antiocheńskiego, o ktorym wiedział, iż z inszymi patriarchami, to iest Alexandryiskim y Jerozolimskim w iedności kościelney zostaie, y papieża w liturgiey świętey wspomina, spolnie z inszymi patriarchami. W tem liście grube są kłamstwa y przymowki głupie na Łacinniki y kościoł Rzymski. Wspomina wprzod, iż papieża od piątego synodu wyrzucono z dyptichow, to iest pominnikow patriarchowskich, y od onego czasu aż do iego czasow odcięty iest papież od społeczności cerkiewney. Potym opisuie o posłach papieskich, iż mu fałszywy list y zmyślony od papieża Leona przynieśli a iako hardzie sobie w Carogrodzie poczynali, y wylicza błędy Łacinnikow. «Nie tylko—prawi—w przasnym chlebie służą, ale y zadawione iedzą, brodę strzygą, sobotę poszczą, rzeczy nieczyste (to iest, żaby, ieże) iedzą; mniszy ich mięsa pożywaią y świniny, y post wielki źle poszczą, gdy u nas maślenica, oni mięso iedzą. A do «Creda» one słowa przykładaią (y od Syna), ganią y małżeństwa kapłanow; y dwa bracia rodzeni mogą u nich dwie rodzone siostry za żony brać. Ną mszy przy przasnicy ieden drugiego obłapia y pokoy mu daie. Biskupi pierscienie na ręku noszą, z kościołem się iakoby żenią, y na woyny iadąc ręką swą nieprzyiacioły zabiiaią» etc. Y tak naplotszy, radzi temu Piotrowi, aby się Łacinnikami brzydził y z nimi społeczności nie miał, y błędy ich drugim patryarchom oznaymiał. Przydał y ono kłamstwo, iako by Rzymski Kościoł kości świętych Bożych nie czcił, Bazylego y Chryzostoma miedzy święte nie kładł. List ten wszytek w wielu księgach Ruskich iest, w pismach przeciw Łacinnikom. Na to wszytko odpisał mu dostatecznie Piotr Antiocheński, y ten list iego iest po Słowacku u Ś. Ducha w Wilnie. W tym liście Piotr przygania Cyrullariuszowi, iż pisze w liście swym, iakoby papież od piątego soboru powszechnego miał być wyrzucony z dyptichow od Cerkwie Wschodniey. Słowa iego takie są: «Gdym to w liście twym przeczytał, zawstydziłem się, nie wiedząc co rzeć, zwłaszcza ieśliś taki list posłał do drugich błogosławionych patryarchow, wybadania y doskonałey wiadomości wprzod nie wziąwszy, rzecz ktora nie była, iakoby była powiedziałeś» etc. Y niżey tamże: «tym się wyświadcza niepilność bibliotekarza twego etc. Przystało bowiem onemu na tym urzędzie będąc z uważeniem, a nie lekkomyślnie czytać pisma». Y niżey: «ia świadek nieomylny, y inszych wiele z przednieyszych cerkiewnych, iż przy błogosławionym patryarsze Janie (ktory był miedzy piątym y szostym synodem powszechnym) papież Rzymski tegoż imienia Jan, w ś. dyptichach wspominany był y do Konstantynopola, przed lat 45, przyiachawszy znaleźliśmy, iż przy błogosławionym patriarsze Sergiuszu papież w Boskiey liturgiey z drugimi patriarchi był wspominany. A iako potym odrzucono to wspominanie, y dla iakiey przyczyny, ia nie wiem». Y niżey powiadaiąc na wszytkie inne fraszki, ktore Kościołowi Rzymskiemu zadawał Michał Cyrullary, w liście swym do niego tak mowi Piotr Antyocheński: «wyliczone też niedostatki Rzymskie od ciebie, przeczytałem, y iedne mi się zdadzą być nie przystoyne y

nagany godne, drugie się mogą naprawić, a insze słuszne przebaczyć. Co nam do tego, że ich biskupi brodę strzygą y pierścionki noszą»? Y potem szeroce namawia, żeby tych wszytkich rzeczy zaniechał, ktore wyliczył w liście, za samo tylko go wyznanie wiary brał się, y tak mowi ku końcowi tego listu: «Ia w tey wierze moie zdanie oznaymuię, ieśliby się w składzie wiary (a to mowi o przydatku pochodzenia Ducha świętego y od Syna) naprawili (Rzymianie), nic bym więcey od nich nie potrzebował, insze wszytko opuściwszy, y o samym przasnym chlebie badanie». Te listy od Cyrullariego, iakie są posłane do Piotra Antyocheńskiego, są posłane y do inszych patriarchow. Ktore przeczytawszy, niektorzy poszli za odszczepieństwem iego, a do tego czasu iednak trwali statecznie w posłuszeństwie papieżow Rzymshich, y w «Pominnikach» ich wspominali. Czego poświadcza tenże Piotr, w samym początku listu pomienionego do Cyrullariego tak mowiąc: «ma toś list świątobliwości twey, że to doszło do uszu twoich, iż papieże w świętych «Pomiennikach» wspominam, co też czynią y inszy święci patriarchowie» etc.

Na ten czas naybarziey poczeła rość schizma, bo przedtym sam tylko patriarcha Carogrodzki oną był zarażony, wprzod Fociusz, po nim we sto lat przed końcem żywota swego wskrzesił ią krewny przyiaciel Fociuszow Sergiusz, lecz inszy patryarchowie za tym odszczepieństwem nie szli, aż ten niezbożny Cyrulary do niey ich zaciągnął, bali się znać mocy iego u cesarza Greckiego, aby ich do niełaski nie przyprawił, y dla tego za nim oślep poszli, choć co barzo dobrze widział Piotr Antyocheński (iako się ukazuie z listu iego), że to odszczepieństwo z szczyrey złości Cyrullarowey poszło, przedsię mu się nie oparł potężnie, znać że nie był dobrym pasterzem, choć był dobrym człowiekiem. Stąd tedy iaśnie widzim, że Grekowie zgodę y iedność Cerkwie Bożey rozerwali, a nie Łacinnicy, pogotowiu nie papieżowie, ktorzy tak wiele razow y z taką pilnością y przed rozerwaniem starali się, żeby do niego nie przychodziło, y po rozerwaniu; żeby do ziednoczenia przyszło, czego pełno w historiach tak Greckich, iako y Łacińskich. To ieszcze cięszszą, że rzecz taką w chrześciaństwie uczynił bez soboru, sam tylko z klerem swoim Carogrodzkim, y iuż uczyniwszy, dopiero daie sprawę patryarchom inszym, że papieża odstąpił, przywodząc y ich do tegoż. Ale y ci nie pozwolili, iako to znać z listu Piotra, patryarchi Antyocheńskiego wyszszey pomienionego, y owszem prosi go ten Piotr, żeby cofnął się nazad. Z samego tedy postępku iego, ktory był nieuważny, pierzchliwy, y przez onego samego tylko uczyniony, poznać łatwie, co za słuszność po sobie mieć mogą dzisieyszy patryarchowie, ktorzy zwierzchności naywyszszey papieżom Rzymskim nie przyznawaią, y ci co ich słuchaią tak duchowni iako y świetcy. Jasnać to rzecz, kto iey nie widzi? Chrystus Pan dał tę władzę, sobory powszechne przyznawały, oycowie święci w piśmiech swoich to nam zostawili, papieżowie tey władze swey po wszystkim świecie y nad patryarchami samymi zażywali, podlegali iey y patryarchowie Carogrodscy, ktorzy byli przed Cerularym, y Fociusz, y Sergiusz, iako się ukazało. Ieden ten wyniosłey a głupiey dumy człowiek, iako znać z listu iego do Piotra Antyocheńskiego y z odpisu Piotrowego, nie rzewnością chwały Bożey poruszony, ale żeby swowolniey żył, nikomu się nie sprawuiąc, ten, ktorego tyrański postępek z Orfanotrofem, ktoremu oczy wyłupić kazał, iako pisze Cedren,

wiadomy był w Carogrodzie, początkiem był tego nieszczęsnego, tak długo trwaiącego w Cerkwi Bożey rozerwania. A wielka część świata, nie uważaiąc tego, idzie za nim, czym samym gniew Boga wszechmogącego ode dnia do dnia więtszy wlecze na się. Ktory iako wielce miłuie Cerkiew, naydroszszą krwią Swą odkupioną, tak cięszko się gniewa y srodze karze tych, co ią szarpaią. Iako to dobrze widzieć na narodzie Greckim y na inszych, ktorzy im tego błędu dopomagali. Ukazał Pan Bog sprawiedliwym wyrokiem swoim, kto krzyw, kto praw. Co z rozdziałow blisko idących każdy zrozumie.

Rozdział X.

O skaraniu Bożym Grekow za oderwanie się ich od Cerkwie świętey, przez zniszczenie państwa ich.

Za tym oderwaniem się Grekow, wszytkie nieszczęścia na nich od Pana Boga dopuszczone były, abowiem iako iedność Cerkwie świętey targać poczęli, tak poganie powstali na nie, targaiąc państwo ich. A gdy się do końca oderwali za tego Michała Cyrullariego, y wyklęci od papieża byli, klątwa zaraz słusznym sądem Pańskim wykonywać się poczęła, ukazało się to, że wiąże to Pan Bog na niebie, co namiestnik iego papież Rzymski zwięzuie na ziemi. Poganie bowiem z rożnych narodow niemal wszytko państwo Greckie wrychle opanowali, co y sam Piotr, patriarcha Antiocheński, w liście wyszmianowanym wyświadcza, tak mowiąc do Cyrullariego odszczepieńca: «Proszę, bardzo proszę y myślą do twych świętych nog upadam, żebyś, miasto zbytniego badania abo swarow, list swoy posłał (do papieża)». Y niżey: «Patrz ieno, iako to iest rzecz iawna od onego czasu, iakośmy się poczęli rozdzielać z naszą świętą Cerkwią od wielkiey tey przednieyszey apostolskiey stolice, nastąpiło wszytko złe za żywotow naszych, y na wszytek świat następuie nieszczęście, iako krolestwa wszytkiego świata w zamieszaniu są. Wszędzie bowiem lament y biada wielka, głody y upadki częste po wszystkich krainach (Greckich) y miastach, y namniey się we wszystkim nieszczęści żołnierstwu naszemu». Te słowa Piotrowe uważenia godne. Toż mowią y wszyscy Grekowie, nawet odszczepieńcy w pismach swoich przeciwko Łacinnikom, a nayduie się to zebranie ich barzo w wielu księgach Słowackich, w «Prawidłach» niemal wszystkich. Tytuł ich taki iest: «Słowo albo powieść o Łacinnikach, iako się odłączyli od Grekow». Tam w samey rzeczy szeroce piszą, omylnie łaiąc Łacinnikom a wychwalaiąc Fociusza, Sergiusza y tego Michała Cyrullarego, że się brzydzili papieżem; a wyliczywszy to troiakie przez tych trzech patryarchow stałe oderwanie, ku końcowi tak mowią: «od onego czasu (to iest od ostatniego oderwania) wielkie kłopoty y zamieszania y upadki nastąpiły na Greckie cesarstwo». Y niżey tamże: «na ten bowiem czas poganie, ktorzy się nazywaią Kumanami, poczęli się kupić y radę czynić na Greckie cesarstwo, y nie przestawali woiuiąc z pułnocnych kraiow poganie z Europy, y Istr rzekę przechodzili aż do Tracyi, y do Konstantynopola samego podstępuiąc. A Persowie ze wschodu słońca woiowali y zachodzili aż do Białego morza, y pod Konstantynopolem obozami się kładli. Na tenże czas, gdy się odszczepili Grecy, Agaranie, ktorzy się nazywaią uczniami przeklętego Machometa, będąc Besurmańskiey sekty, zmowili się z Arabami, wypowiedzieli posłuszeństwo Greckiemu

państwu, poczęli woiować y opanowali (obacz dziwne sądy Boże) wszystką Syrię, y Palestynę, y Jeruzalem, y Egipt, y Libię, a napełniwszy okrętami morze, przyciągnęli do samego Carogrodu, y tak częstokroć woiowali tak oni iako y drudzy poganie wszyscy Grekow. A Łacinnicy, widząc takie nawałności pogańskie na Grekow, stali się nieprzyiaciołmi ziemi chrześciańskiey y Cerkwi Bożey y tak wiarę swą złą rozszerzyli». Tu przeklinaiąc Łacinnikow y wiarę ich niesłusznie ganiąc, prawdę choć niechcąc wyznawaią, a za odszczepieństwem, wszystka Grecya zginęła, a Cerkiew Rzymska tym się barziey szerzyć poczęła miedzy narodami pogańskimi. Y wyższey trochę w tey że powieści swey tak mowią: «Widząc Łacinnicy zniszczenie Greckie Peonow, to iest Węgrow, y inszych poganow im przyległych, z Rzymu wyszedszy, swymi księgami y pismem, nawrocili na swą złą wiarę (łaiąc, y tu wyznawaią prawdę)». Przypatrz się, iako Bog nagradzał sobie w poganach, co tracił w Greciey, a to iest iedno skaranie Boskie Grekow za odszczepieństwo.

Daley też Kronika w krolestwie Jana Paleologa pisze, że «ten cesarz spolnie z Serbami zebrał woyska sześćdziesiąt tysięcy y szedł przeciwko Turkom do Macedoniey, żeby ich stamdąd wygnał, za gniewem—mowi—Bożym ktoremu nie może się nic sprzeciwić, pobici byli y bez pogrzebu zostali». Y niżey: «tak srogie utrapienia przyszły na miasta, ktorych ani oczy nie widziały, ani uszy nie słyszały. Po zabiciu despota (Serbskiego) Uhłesza, rozsypali się Izmaelite po wszystkiey ziemi iako ptastwo, iednych z chrześcian zabiiaiąc, drugich w niewolą biorąc, a tych, ktorzy zostali, śmierć bez czasu pożarła. Ci bowiem, ktorzy się śmierci na ten czas uchronili, głodem pogubieni byli, bo taki w ten czas był głod po wszystkich stronach, iaki nie był od początku świata, y potym żeby taki nie był, Chryste miłosierny uchoway! A ktorych głod nie pogubił, tych, za dopuszczeniem Bożym, w nocy y w dzień wilcy napadaiąc ziadali. Niestetysz! iako był żałosny widok, patrząc na to! Y została ziemia pusta od wszystkich dobr, bez ludzi, bez bydła y inszych owocow. Nie było xiążęcia, ni wodza, ni nauczyciela miedzy ludzmi, ani zbawiaiącego, ale wszystko było napełniono strachem Agaranow. A było to roku od stworzenia świata, według rachunku Greckiego, 6879». Aza to nie wypełniło się nad Grekami y nad biednymi Serbami, ktorzy tegoż im odszczepieństwa pomagali, czym Pan Bog grozi przez Joela proroka, w 1 rozdziale Żydom: «Słuchaycie tego starszy a bierzcie w uszy wszyscy obywatele ziemie, ieśli się to stało za dni waszych, albo za dni oycow waszych». Y niżey: «Ostatek gąsienice ziadła szarańcza, a ostatek szarańcze ziadł chrząszcz, a ostatek chszączcza ziadła rdza. Ocućcie się piiani a płaczcie» etc. Y daley, obiecuie Pan Bog łaskę swą ludowi swemu kiedy się nawroci. To się działo właśnie z bracią naszą, ludźmi tegoż nabożeństwa, bo skoro się nawracać poczęli, zaraz wszystko im w lepsze odmieniać się poczęło, stąd każdy pozna. Bo gdy Manuel Paleolog, cesarz Konstantynopolski, potomek zwysz pomienionego, iachał do Rzymu starać się o iedność cerkiewną do papieża, a chociasz na ten czas nic gruntownego się nie stało, przedsię dobra wola iego y staranie u Pana Boga było tak przyiemne, że mu zaraz nagrodził, bo po tak wielkim od Turkow uciśnieniu zdarzył pokoy tym sposobem. Gdy iachał z Rzymu, iako mowi Kronika Ruska, przyiachał do Galipolu, tamże ziachawszy się z starszym synem Baiazetowym musulmanem, przymierze z nim uczynił:

Macedonię y głowne miasto iey Tessalonikę odzyskał, y tak z strony tey pokoy uczynił, a z drugiey—po morzu Czarnym rozszyrzył państwo. Było to około roku od stwożenia świata 6912.

Rozdział XI.

Wtore skaranie Boże przez wzięcie ciał świętych.

Sami święci Boży, w niebie z Chrystusem kroluiący, widząc, że się Grekowie onym pierwszym karaniem Boskim nie upamiętali y do iedności świętey nie wrocili, zażyli tego sposobu za zrządzeniem Boskim, iż ciała swoie z kraiow wschodnich do kraiow zachodnich przenosili, potępiaiąc ich odszczepieństwo a wiodąc ich do iedności świętey cerkiewney. Uczynił to naprzod święty Mikołay, ktorego Grekowie za patrona zawsze zwykli mieć. Ten, w lat 46 po odszczepieństwie, to iest, roku 1096, sprawił, aby ciało iego do Baru, miasta Łacińskiego, przeniesione było, o czym mamy w «Sobornikach» Słowieńskich miesiąca maia 9 dnia, w te słowa: «Gdy pogaństwo nastąpiło z sądu Bożego y przemysłu naywyższego na Greckie kraie, z obu stron morza, od Korsunia począwszy aż do Antiochiey y do Jeruzałem, po wszystkich miastach y wsiach, męszczyznę posiekli, a żony ich y dzieci w niewolę pobrali, cerkwie y monastyre popustoszyli y miasta ich wzieli pod sprawę swoie. Na ten czas y Lycię spustoszyli, gdzie leżało ciało świętego Mikołaia». Y niżey tamże: «Był w te czasy kapłan nabożny y sprawiedliwy w Baru, mieście Niemieckiey provinciey (Włoskie kraie Niemieckiemi zowąc). Temu ukazał się święty Mikołay mowiąc: «podź a mow ludziom tym, y wszytkiemu zgromadzeniu cerkiewnemu, aby poszedszy wzięli mię z Mirzskiego miasta (w provinciey Licaoniey) y tu położyli, nie mogę bowiem być na mieyscu pustym, poniewasz tak Bog zezwolił». Y to rzekszy zniknął. Tamże opisuie szyroce, iako ten kapłan oznaymił ludziom to widzenie mieszczanom Baru, y iako oni z chęcią iechawszy, wzięli ciało świętego Mikołaia y przyprowadzili do Baru.

Właśnie tak uczynił Jozeph patriarcha: potąd chciał, żeby ciało iego leżało w Egipcie, pokąd tam była Cerkiew Boża w ludziach, na ten czas tam mieszkaiących. Ale skoro się przenieść miała do ziemie Chanaańskiey, co on widział duchem prorockim, y swoie kości kazał przenieść do tamtey ziemi, na ktorey chwała Boża porządnie miała być odprawowana.

Wielce czci Pan Bog sług swoich! Nie tylko chwała na duszy, ale y na ciałach ich, że osobliwym sposobem łaskę swą daie temu kraiowi, w ktorym są! O co y dusze błogosławione, ktore w ich ciałach przebywały, y po sądnym dniu w nichże na wszystkie wieki przebywać będą, proszą za niemi Pana Boga, y owszem iako długu się iakiego upominaią. Rozumieli to dobrze dawni chrześcianie, ktorzy się o to starali, żeby w mieściech ich ciał świętych było co naywięcey, wierząc, iż im ich więcey będzie, tym większą liczbę przyczyńcow do Pana Boga za sobą y zadatkow, abo raczey zakładow łaski Bożey mieć będą. Ktoremi tak się upewniali, że choć rozumieli, że sami złymi byli, dla tych ktorych mieli u siebie, bliszszymi się do odzierżenia łask Bożych, niż drudzy, gdzie tego nie było być spodziewali. Skąd idzie to, że ktoremu kraiowi chce błogosławić Pan Bog, daie mu sposobność do nabywania takich świątości; ktory lepak kray chce skarać, od niego ie odeymuie, iako to uczynił z kraiami wschodniemi, odiąwszy od nich patrona ich własnego, ktory trzymał ręce Panu Bogu, iako drugi Moyzesz, żeby nie

karał ludu swego. Nie dosyć na tym było. Do głownego y powszechnego karania: wszystkich świętych, co naygłownieyszych, co ich kolwiek było w kraiach Wschodnich, kazał wyprowadzić. A na tę sprawę obrał Łacinnikow, podawszy im w ręce tamte kraie. Pisze o tym Kronika Słowieńska tymi słowy: «Roku od stworzenia świata 6712 przyszli do Carogroda Łacinnicy, Rzymianie, Wenetowie, Niemcy y Francuzowie» etc. Potym opisawszy wzięcie Konstantynopola, tak daley pisze: «Pobrali przytym y wszytkie święte skarby cerkiewne, księgi y ustawy, y naczynia święte, odzienia święte y obrazy cudotworne, y nie ręką utworzony obraz (to iest Veronikę, abo ten, ktory był w Edesie, ktore obadwa teraz są w Rzymie) y przeświętey Bogarodzice szaty y pas, y wiele świętych» etc. Potym zamykaiąc, mowi, że to wszytko do Rzymu zawieźli.

Tymi skarbami drogimi tak są ubogacone kraie zachodnie, że człowiek nabożeństwa Greckiego, do kraiow Włoskich przyszedszy, gdzie się obroci, tam ciał świętych Greckich pełno naydzie. Do głownego kościoła w chrześciaństwie, świętego Piotra w Rzymie, przyszedszy, zaraz obaczy iednę kaplicę, co naprzednieysza, świętego Jana Chryzostoma, a druga po drugiey stronie takaż świętego Gregorza Nazianzena, doktorow Greckich, gdzie sami leżą; głowa świętego apostoła Andrzeia z Greciey z Pełoponezu, y włocznia też, ktorą było Pana przebito, nad to y Veronika w tymże iest kościele. Nuż po inszych kościołach tak wiele, nie wspominam Weneciey y tak wiela miast tamtych kraiow. Tam iest wielki Atanazius, święty Saba, święty Paweł, pierwszy pustelnik, tam śś. apostołowie wszyscy, żadnego nie wyiąwszy, y inszych wiele męczennikow, spowiednikow y dziewic. Ci wszyscy tym samym prześciem swoim ukazuią, że tam iest prawdziwa Cerkiew, gdzie oni mieysce sobie obrali, y nas przykładem swym uczą, żebyśmy się tam garnęli, iako owce Chrystusowe, gdzie iest prawdziwy pasterz od Chrystusa Pana postanowiony. Kto to uważy, stanie mu ten ieden dowod za wiele inszych dobrych dowodow.

Rozdział XII.

Trzecie skaranie Boże, odięcie nauk y zamieszanie duchowieństwa y stanow świeckich.

Wielkie skaranie Boże y z tey miary na kraie Greckie nastąpiło, że nauka, po ktorą ze wszech stron świata ieżdżano przedtym do nich, ostatnich czasow, zwłaszcza po wzięciu Konstantynopola, tak ustała, że ledwieby kto, patrząc na to, co się teraz dzieie w tamtych kraiach, wierzył, że tam kiedy ludzie uczeni bywali, ieśli co uczonego iest w Grecyi, to maią z kraiow zachodnich. Dziwna to, że y przedtym dawno ten dar Boży im odeymować poczęto. Pisze Gregoras o niektorych biskupach Łacińskich, ktorzy, od papieża będąc posłani, przyiachali do nich y chcieli dysputować o tych artykułach, ktore rożnice czyniły miedzy Cerkwią Grecką a Łacińską, nie znalazłci się żaden, co by się ważył o to kusić, choć pospolstwo chciało. Sam Gregoras, widząc niesposobność wielką w patryarsze y w duchownych, nie radził. ·A to prawem Bożym należećby miało kapłanom być światłością świata. Ieśli światłość pociemnieie, iakaż będzie ciemność? Czego się spodziewać świeckim, do ktorych światłość nauk przez duchowne przychodzi, kiedy tacy duchowni? Aza to nie wielkie skaranie Boże? Nie tak było w Grecyi przed rozerwaniem: pełen y teraz wszystek świat nauki ich. Poyzrzysz z drugiey strony w kraie zachodne, do iakiey do-

skonałości przyszły nauki Boskie y ludzkie, do takiey, w iakiey przedtym nigdy nie były. A o tym co rzeczemy, że w samych głowach cerkiewnych mieszanina taka, iakiey się każdy nasłuchać może, obcuiąc z tamtych kraiow obywatelmi. Mało co po wzięciu Konstantynopola, iako wkupy nastały, tak mało kto porządnie obrany na stolicę patriarchowską wstępuie; ieden drugiego podkupuie, ieden drugiego zrzuca, oraz ich bywa trzech, czterech, a wszyscy żywi,—ktoryż z nich patriarcha? .Pewnie nie ten, ktory za żywota iednego przez przeklętą simonią, abo zakupienie dostoieństwa, zrzuciwszy go osiadł stolicę; a przedsię ten święci, ten błogosławi, iakoż to ważno będzie, gdy sam nie iest tym, czym się być mieni? A pewnie nie iest, poki pierwszy żyw. Iakoż tedy może drugiemu dać, czego sam nie ma? Kto nie będąc biskupem święci, ten ktory się święci nic od niego nie bierze, y po poświęceniu tymże iest, czym przed poświęceniem, to iest, prostym chłopem, a przedsię sakramentami szafuie. Iakoż nie cięszko Pan Bog wszechmogący ma się gniewać na takie duchowieństwo, a za tym y na lud świecki, ktory im podlega? Y teraz tych czasow naszych, gdy to piszemy, trzech patriarchow Carogrodzkich żywych mamy: Neophita, Cyrilla y Tymofieia: Cyrillus zrzucił Neophita, a Cyrilla zrzucił Tymofiey. Toż patryarchowie czynią z metropolitami, y nasza Ruś doznała tego nad sobą, iako się to ukaże w trzeciey y czwartey części.

Powiadał nam ieden Greczyn, poważny człowiek, że Achridońskich metropolitow mogł zliczyć do 10, ktorzy wszyscy są żywi. Ale y my tego po części wiadomi, cośmy widali metropolitow z Grecyi przyieżdżaiących: oni w tych kraiach byli, a drudzy zaraz stolicę ich pod nimi osiedli. Przyczyna tego, że za pieniądze każdą rzecz kupi u poganina: chrześcianie zaś są tacy ochotnicy, że radzi kupuią y przekupuią. Iakoż bramy piekielne nie przemogły tey Cerkwie? A ieśli przemogły, to nie iest Cerkiew Chrystusowa. A nie teraz się to tylko dzieie z nimi, kiedy są pod cięszkim iarzmem pogańskim, ale y przedtym prędko po wzięciu Konstantynopola. Uskarża się na to Nifon patriarcha, że owce pasterzami rządzić poczynaią, a teraz zgoła rządzą. Szerzey czytay o tym w liście iego, położonym w części 4, w rozd. 1. Nie mowi Nifon, że od pogan miał uciśnienie, ale od owiec swoich. Toż było y za chrześciaństwa po schizmie: pełno tego u historykow Greckich. Ia iednego tylko cesarza wspomnię, Andronika, niezbożnego syna pobożnego oyca Michała Paleologa: ten po śmierci oycowskiey, y oyca pogrzebem chrześciańskim grześć niechciał, dla tego, że iedność z kościołem Rzymskim był przyiął y w niey żył do śmierci. Żadnego miedzy cesarzmi Konstantynopolskiemi nie było, ktoryby odszczepieństwo (a iako przeciwnicy naszy mowią «prawosławiie») tak krzewił, iako ten Andronik: ten patryarchow to wsadzał, gdy mu się ktory z duchowieństwa podobał, to zsadzał, ieśli w czym nie dogodził; on sam ieden z kilka tak uczynił. Pisze o tym Gregoras w księgach o Androniku Starszym. Nie było tego za iedności, choć na kogo się rozgniewał cesarz, bo bez papieża nic nie mogł, iako się to ukazało wyższey. Tak idzie duchowieństwo. Pogotowiu też rozumieć o stanie świetckim. Tego tylko opuścić nie mogę, że gdy Pan Bog z miłości na wierne swoie dopuszcza prześladowanie, choć ich tysiącmi zabiiaią, oni przedsię w większą liczbę rostą, y we wszystkim się dobrym pomnażaią, iako to widzieć było za pierwszego chrześciaństwa. Ale teraz widzimy, że nam schodzi na wszystkim. Co się tknie liczby, od czasu znacznie

umnieysza się, a czym daley, tym więcey poturczeniem się, na co maią wiele srzodkow Bisurmiiani, niewolą przyciskaiąc, podarkami przynęcaiąc, skazanym na śmierć żywot, by iedno został Bisurmaninem, daruiąc, małe dziatki od miłych rodzicow przez gwałt, ktoremu się odiąć nielza, wydzieraiąc, a Machometowi przeklętemu za syny oddaiąc y na zgubę chrześciaństwa, ich z wielką pilnością ćwicząc. Słyszeliśmy, że w Azyey, ledwie gdzie chrześciańska wiara, na wielu mieyscach w Azyey, a niemal wszędzie, gdzie przedtym dziwnie kwitnęło nabożeństwo Greckie, mowić po Grecku pod urznieniem ięzyka nie wolno, iedno po Turecku. Za czym popi nic nie rozumieią, co odprawuią, y tak po lekku do mieczytu ich zaprowadzaią. Ukaże się, iaka winka w starszych duchownych, zaraz wolności zmnieyszaią, cerkwie odeymuią, y teraz w iaką Cerkiewkę wciśniony patryarcha, żal mowić nie dopuści.

To nie dla tego piszemy, żebyśmy braci naszey miłey, Boże uchoway, urągali, ale żebyśmy do wiadomości przywodząc tych, ktorzy tego nie wiedzieli, ukazali, że to wszystko za schizmą do tak wielą złego przyszło, czego się y nam strzedz potrzeba Ruskiemu narodowi.

Rozdział XIII.

O soborze świętym powszechnym Florentskim.

Między naygłownieyszymi dowodami tey wiary, ktorą wyznawamy y drugich uczemy, są sobory wsieleńskie abo powszechne. Kto tych nie przymuie, w klątwę wpada, ktora iest wprzod od Chrystusa Pana włożona: «Kto Cerkwi, mowi Pan (Matt. w rozd. 18), nie słucha, niech będzie iako poganin y iawnogrzesznik». Cerkwią zaś sposobem naydoskonalszym (czemu y przeciwnicy, iako rozumiemy, przeczyć nie będą) są sobory powszechne. Czytamy w «Prawidłach» Słowieńskich, gdzie prawiło 6 soboru Efeskiego takie iest: «ktory się przeciw soborowi, iesli iest świetcki, ma być odłączony, ieśli iest kleryk, ma być z stanu swego złożony». Chrystus bowiem Pan nasz y Bog prawdziwy Cerkwi swoiey obiecał, że wrota piekielne przemoc iey nie mogą, to iest, że błądzić abo ustać nie może, za przytomnością Ducha świętego, ktory iey uczy wszelkiey prawdy, y teraz przeciwnicy naszy tak wierzą, ile wiedzieć możemy. W tey materyi ziednoczenia Cerkwie Wschodniey z Zachodnią, oprocz soboru w Barze, ktory nie był powszechny, chociaż y Grekowie na nim byli, są dwa sobory powszechne miedzy Grekami a Łacinnikami, ieden Lugduński, ktory był złożony od Gregorza X papieża roku 1274, na prożbę Michała Paleologa, cesarza Konstantinopolskiego. Ten, odzyskawszy Konstantinopol od Łacinnikow, starał się ziednoczyć Kościoł Grecki z Łacińskim. Na tem soborze był osobą swą papież, był y cesarz pomieniony z patriarchą y duchowieństwem swoim. Stanęła iedność na tem soborze. Trzy artykuły iedności napisawszy, roziechali się. Tę iedność cesarz w Greciey gorąco pomnażał, przysposobiwszy sobie Beka nazwiskiem, patriarchę Carogrodzkiego, człowieka onych czasow w Greciey przedniego w nauce. Drugi sobor powszechny był Florentski, roku 1439. O pierwszym podobno naszy mało wiedzą, chociażby wiedzieć powinni; o drugim tylko wiadomość maią; o tymże y my, pierwszego zaniechawszy, mowić będziemy. Zadaią przeciwnicy, że nie był soborem powszechnym, y przez gwałt działo się wszytko na nim, y wydali o tym książkę nazwawszy ią «klerykiem Ostroskim», w ktorey są baśni, śmiechowiska godne. Na co chocia osobną książką (ktorą pilnie zalecamy

każdemu) dostateczny odpor daliśmy, przedsię y tu krotko przypomnieć potrzebno być rozumiemy.

A że był powszechnym—tak dowodziemy. Była na nim oboia Cerkiew, Wschodnia y Zachodnia, w ktorych dwu, Pułnocna y Południowa, zawiera się, zatym Cerkiew powszechna. Był patryarcha Carogrodzki osobą swą, byli posłowie od inszych, trzech patriarchow, metropolitow liczba niemała, więc kleru Konstantinopolskiego przedniego ludzie przebrani. Z stanu świeckiego sam cesarz Jan Paleolog, osobą swą, z bratem rodzonym Dymitrem despotem, z senatem y dworem swoim, to Wschodni. Z drugiey strony papież Rzymski Eugenius, sam osobą swą z kardinałami, z mnostwem arcybiskupow, biskupow y inszego duchowieństwa, przytym y wiele przednich z stanu świetckiego kraiow Włoskich. Skąd się znaczy, że nietylko był powszechnym, ale, względem przytomności takich osob, ledwie ktory sobor z nim się porownać może. Ci wszyscy, wezwani są na dobre dzieło ziednoczenia cerkiewnego, postępowali zwykłym obyczaiem inszych soborow, umawiaiąc się z sobą. Ieśli takie zgromadzenie, iako się pomieniło, co przeciwnego w wierze bądź w nadzieię nagrod, bądź dla strachu następuiącego postanowi, to bramy piekielne mogą przemoć Cerkiew.

Coż za pewność będzie y inszych wszystkich soborow? To rzecze Arianin o pierwszym, Macedonian o wtorym, Nestoryan o trzecim, Eutichian o czwartym, to też byli soborami rozboyniczemi, iednych obietnicami zaciągaiąc, a drugich grożbą zapędzaiąc. Przytem y to żałosna, że ten kleryk Ostroski bezimienny, po prostu nie wiedzieć kto, przeciw tak poważnemu świętemu soborowi pierwszy w chrześciaństwie, teraz przed lat kilkanastą napisał, iakoś drudzy przed tem o tym milczeli? Ieśli co takiego było, czy nie wiedzieli? Ale bliższy tamtym czasom byli, mieli się u kogo pytać. A ten nowy historyk u kogo się tey prawdy, o ktorey drudzy niewiedzieli, teraz świeżo dowiedział y iednego pisarza nie mianuie, ieno swoię gołą powieść prowadzi? A przedsię nayduią się tacy, że temu wierzą. O bezrozumne wierzenie! My zasie ukazuiemy dzieie tego soboru po Grecku od Grekow, nie od Łacinnikow, pisane; wszytkich hystorykow, ile ich iest, nie tylko Greckich y Łacińskich katholikow, abo schismatyckich, ale y Luterańskich y Kałwińskich przywodzimy. Co wszytko w książecce pomienioney opisuie się. Z pism naszych Ruskich o o tem soborze takie świadectwa mamy, że dekret tego soboru iest wpisany po Słowieńsku w «Soborniki» nasze cerkiewne w trzech księgach w Wilnie mamy. Niphon, patriarcha Carogrodzki, w liście swym do Jozepha, metropolity Ruskiego, będąc pytany od niego o tym soborze, iakim był, y co o nim dzierżeć, odpisuie, że był powszechnym, słowa iego te są: «Pragniesz wiedzieć o tym synodzie, iako się toczył, abyście mogli dać sprawę, tym, ktorzy wam dokuczaią y was mocno cisną. Niechże tedy będzie wam wiadomo, że tam ten synod był y zawołany, y wspaniale radością pospolitą stwierdza, a to w obecności wielce oświeconego krola naszego Jana Paleologa, y nayświętszego patriarchy Carogrodzkiego, błogosławioney pamięci Jozepha, ktory niedawno był przed nami, y przy obecności namiestnikow braciey naszey patriarchow y inszych arcibiskupow i książat, ktorzy na sobie osobę Wschodniey Cerkwie nosili, nad to, przy obecności Rzymskiego biskupa z swoimi». Ten sam oryginał na pargamenie pisany z ołowianą pieczęcią u nas iest. Kronika Ruska, pisząc o Eugieniuszu papieżu, mowi, że ten przy-

wiodł Jana Paleologa, cesarza Konstantynopolskiego, ku iedności z Cerkwią Rzymską y z iego patryarchą seym uczynił we Florencyi. Isidor metropolita do namiestnika Chełmskiego toż pisze, mamy sam na pargaminie oryginał. Drugi iest iego uniwersał do wszystkich, tak Greckiego iak Łacińskiego nabożeństwa ludzi, a ten uniwersał iest w Kronice Moskiewskiey, przed kilką lat z Moskwy przywiezioney. Przywiliey po Łacinie Władisława, krola Polskiego, dany duchowieństwu na wolność, gdzie wzmianka iest o tem, że ten sobor od Rusi iest przyięty. Data tego przywileiu w Budzyniu, roku 1442. Duchowieństwo y stany swietckie ziemie Ruskiey, pisząc do Sixta Czwartego papieża, wspominaią, że ten sobor przyimuią. Słowa ich takie są:

«A przetoż y my z owąd do ciebie uciekamy się y prosimy twey dobrotliwey miłości, władzę maiący, bądź miłościw nam, ktorzy owdzie daleko mieszkamy w krainach połnocnych, w mieście zacnym Ruskiey trzody, pod ustawą y rządem Orientalney Cerkwie, trzymaiąc się swiętych siedmi synodow powszechnych, z ktorymi y osmy Fłorentski synod uchwalamy, y te rzeczy, ktore na nich przez oyce swięte są postanowione, mocnie y cale trzymamy w wierze świętey y prawdziwey. A dla tegoż usilnie prosimy twoiego miłościwego miłosierdzia, abyś, według zwykłego obyczaiu twoiego, był miłościwie posrzednikiem za nami do Pana Boga, aby, dla modlitw twoich, zbawione uczynił dusze, abyśmy, za błogosławieństwem twoim, doskonałe rozgrzeszenie przyięli wszystkich grzechow naszych w tym dzisieyszym wieku y w onym przyszłym» etc. Data tego listu roku Pańskiego 1476, y iest w druku tak po Słowieńsku, iako y po Polsku. Jakoż zbawienia nadzieię mieć mogą ci, co przeciwko dekretom tego soboru mowią, ukazał Pan Bog dosyć iawnie, iako to wdzięcznie przyiął, od Konstantina, brata Jana Paleologa, odstępnika soborze Fłorenskiego, ktory po śmierci Jana brata swego, dobrego katolika, na państwo nastąpiwszy, Konstantinopol y państwo Greckie wszystko stracił. y sam mizernie tamże gardło dał. Potym, co się stało ze wszystkim narodem Greckim, to iuż każnemu wiadomo.

TRZECIA CZĘŚĆ

O TYM IAKO SIĘ RUŚ KRZCIŁA.

Rozdział I.

O troiakim krzcie.

O troiakim chrzcie Rusi czytamy u hystorikow. Pierwszy — za Bazilego Macedona, cesarza Greckiego, a za książęcia wszytkiey Rusi Ruryka, y za książąt Kiiewskich, Askolda y Dira, za patryarchy Konstantinopolskiego Ignacego, ktorego acz zrzucił, iako się wyżey pomieniło, Barda, a wsadził Fociusza, wszakże tamten był przez ten wszytek czas prawdziwym patriarchą, a nie Fociusz,

tak uznał sobor, zgromadzony w Konstantinopolu od Adriana papieża, na ktorym przywrocony iest Ignacy, a Focius zrzucony, iako się we 2 części, w rozdz. 7 ukazało. O tym krzczeniu Rusi tak mowi Kronika Słowieńska:. «Bazyli Macedon, wiele woiowawszy z Agarany, uczynił przymierze z Rusią y namawiał ich do krztu; a oni mu się obiecali y prosili, aby im dany był episkop. Ktorego posłał do nich cesarz, a Ruś się znowu ociągała, mowiąc do biskupa: «iesli nam cudo iakie uczynisz, zostaniem chrześcianami». Episkop na roskazanie ich rzucił Ewangelią w ogień, ktora bywszy długo w ogniu, a nie zgorzała. Czemu dziwuiąc się Ruś okrzciła się». Lecz dokłada tamże Kronika Słowacka w te słowa: «Ale ieszcze czas był nie przyszedł, aby się w nich uwielbiło imię Pańskie». Wziął to ten kronikarz z hystorikow Greckich, Zonary y Cedrena, ktorzy o tym wzmiankę czynią, choć książąt Ruskich, na on czas będących, imion nie kładą. Ten krzest iż nie był powszechny wszytkiey Rusi, iedno snać osob nie wiela, dla tego też w krotce ustało y ta trocha chrześciaństwa, co było, że podobno pasterzow nie mieli, dla zamieszania, ktore pod ten czas począł Fociusz w Konstantinopolu. A ieśli się do tego przyłożył y Focius, co za dziw, że Pan Bog nie błogosławił temu w pasterstwie, ktory sam przeciw pasterstwu, od Chrystusa Pana postanowionemu, powstawać począł! A iż od katolickiego, a nie schyzmatyckiego patriarchi y ten pierwszy krzest Ruś przyięła, wielkim dowodem iest sprawa świętych apostołow naszych Słowieńskich Metodego y Cyrilla, ktorzy, pod ten czas, gdy się Fociusz w Konstantynopolu buntował przeciw papieżowi, po błogosławieństwo iezdzili do Rzymu, wysłani byli ieszcze za Michała cesarza, na początku patryarchostwa świętego Ignacego do kraiow Słowieńskich, dla nawracania ich na wiarę. W czym, gdy im Pan Bog pobłogosławił, iż wiele narodow Słowieńskich nawrocili, a chcąc ich opatrzyć pasterzmi y po Słowacku nabożeństwo swoie odprawować, szli do Rzymu z księgami Słowackiemi, przełożonymi z Greckiego ięzyka po Słowacku, o czym szyroce opisano iest w żywocie tego ś. Cyrilla y Methodego, miesiąca lutego 14 dnia w «Sobornikach» Słowackich. Przy końcu tego żywota ich tak opisano: «Gdy przychodził Cyril do Rzymu, wyszedł sam papież Adrian, ze wszytkim clerem y z świecami (potykaiąc Cyrilla), dowiedział się bowiem, iż Cyril niosł kości świętego Clemensa męczennika, papieża Rzymskiego. A te kości świętego Clemensa znalazł Cyril święty w Korsunie, w morzu, iako iest w żywocie iego. Y zaraz mu dał Bog cuda czynić: paraliżem zarażonego człowieka tam uzdrowił, y wielu inszych z rożnych chorob uleczył. Wziąwszy tedy papież księgi Słowieńskie, poświęcił ie y położył ie w cerkwi świętey Maryi, ktora się nazywa *Pacis* abo Pokoiu, y odprawowali tam liturgią. Y roskazał dwum episkopom papież, Formozowi y Gordyfowi, poświęcić uczniow Słowackich. A gdy ie poświęcił, odprawowali liturgią w cerkwi ś. apostoła Piotra Słowackim ięzykiem, takież y wsienoczną śpiewali Słowackim ięzykiem w cerkwi świętego Pawła». Tu iawnie każdy widzieć może, iako ten Cyril, święty apostoł Słowacki potępia przeklętą schyzmę Fociuszową, gdy uczniow swoich święcić na stan duchowny do biskupa Rzymskiego wodził, y stamtąd błogosławieństwo bierze tym, ktorzy Słowieńskim ięzykiem nabożeństwo chrześciańskie w cerkwiach odprawować mieli. Z Rzymu tedy od papieża mamy służbę Bożą y wszystko odprawowanie chwały Bożey cerkiewne, a nie z Konstantinopola. Nie bez osobliwego zrządzenia Bożego, stało się to.

Rozdział II.

Co się działo na Rusi po przyięciu krztu świętego.

Żeby się doskonała tego wszystkiego wiadomość dała, rozumiemy być potrzebę wyliczyć wszytkie metropolity Kiiowskie, y o każdym krociuchno powiedzieć to, co się w Kronice Moskiewskiey nayduie, chociasz ten kronikarz na Łacinniki był niełaskawy.

1. Pierwszy metropolita od patryarchi Mikołaia Chrysowercha około roku 1000 Ruskim narodom podany był, imieniem Michał, Greczyn rodem. Ten, przyiachawszy do Kiiowa z inszemi episkopami, Ruś krzcił y episkopy po pewnych mieyscach stanowił.

2. Metropolita Leonty roku 1020. Przy nim umarł Włodzimierz y żona iego Anna. Za iegoż czasu Hleb y Borys zabici byli, y on nalepiey sporządził episkopie w kraiach Ruskich y z namowy spolney uradził, żeby metropolicka stolica była w Kiiowie, a nie gdzie indziey.

3. Imieniem Teopempt nastąpił około roku 1038. On święcił cerkiew świętey Sophiey w Kiiowie, y na złotych wrotach Cerkiew zbudowana przez Iarosława, syna Włodzimierzowego. Za iego czasu stało się rozerwanie miedzy Cerkwią Grecką y Rzymską przez Michała Kirulariego, patryarchę Carogrodzkiego. Tam, za osobliwym zrządzeniem Bożym, po śmierci Teopempta, xiążę Ruskie nie chciał mieć Greka metropolita, posłuszeństwa patryarchowskiego.

4. Hilarion naypierwszy z narodu Ruskiego był inokiem, to iest mnichem na Berestowie, roku 1051. Iarosław, xiążę Ruskie, episkopow do Kiiewskiey cerkwie ś. Sofiey zazwawszy, dał go poświęcić na metropolią, y do Carogrodu nie słał po błogosławieństwo. Tak wyraźnie mowi Kronika Moskiewska. Może y to być, że ten xiążę, dowiedziawszy się o odszczepieństwie, odraził się od patryarchi. Za iego czasu poświęcenie cerkwie było świętego Ierzego w Kiiewie. Przy tymże metropolicie Iarosław, xiążę Ruskie, umarło.

5. Georgi roku 1063. Żadney wzmianki nie czynią Kroniki Ruskie, ieśli był Rusin albo Greczyn, y ieśli słuchał patryarchi. Ten za świętych obwołał Hleba y Borysa y ciała ich przeniosł do cerkwie nowey. To przeniesienie obchodzi się miesiąca maia wtorego dnia. Za iego czasow cerkiew Pieczerska zbudowana w Kiiewie.

6. Roku 1080 nastąpił Ioan. Tak że wzmianki niemasz, ieśli słuchał, abo nie, patryarchi.

7. Roku 1090. Ioan ten był Grekiem y, tylko rok bywszy metropolitem, umarł.

8. Roku 1092. Efrem metropolita. Ten chociasz był Grekiem, ale patryarchi nie słuchał. Dochodzimy tego stąd, że on przyiął święto przeniesienia świętego Nikołaia z Miri do Baru. Ktore święto postanowił Urban Wtory, papież; on ie przyiął, chocia Grecy nie przyięli. Y teraz obchodzimy miesiąca maia 9 dnia, o czym szyrzey iest w «Sobornikach» cerkiewnych Ruskich, miesiąca y dnia zwysz pomienionego. Grekowie y teraz tego święta nie święcą.

9. Metropolit Mikołai nastąpił roku 1102. Rodem był z Greciey, posłuszny patryarsze. Piszą o nim, że był prostaczek.

10. Nikifor roku 1014. Takiż iako y Mikoła.

11. Metropolit Nikita roku 1126. Także Grek, w posłuszeństwie patryarszym żył.

12. Metropolit Michaił roku 1127. Y ten był Grek, w posłuszeństwie patryarszym, nabożny, ale nie uczony. Carzyk Nahayski Tatarski dawał iemu pewną

dań na każdy rok, niewiem z iakiey miary.

13. Kliment roku 1146. Tu znowu nie posyłali do Konstantynopola po mitropolita, ale sami znowu go obrali y poświęcili, za powodem Izasława, xiążęcia Ruskiego. Poświęcili go wprzod na episkopią. Potym, kładąc nań głowę ś. Klemensa, papieża Rzymskiego (darowana była Włodzimierzowi po krzcie od Chersońskiego episkopa), y po błogosławieństwo nie słali do Carogrodu. Że ten Kliment z niektorymi episkopami Ruskimi nie słuchał patriarchi, zwłaszcza że miał po sobie xiążęcia Izasława, ktory, spowinowaciwszy się z krolem Polskim, za ktorym miał siostrę swoię rodzoną, snać wolał związek mieć z papieżem, niż z patryarchą, ile dowiedziawszy się o odszczepieństwie patriarchow.

14. Teodor roku 1160. Ten był z Greciey rodem y słuchał patriarchi.

15. Metropolit Ioan roku 1170. Ten przysłany był z Carogrodu, ale Rościsław książę Ruskie niechciał go przyiąć. Lecz cesarz Grecki, mowi Kronika Ruska, przysłał mu wiele darow, y tak go przyiął. Stąd dochodzimy, że się u cesarza y u patryarchi nakupowali na metropolią Ruską, że cesarze aż podarki posyłali. Starał się ten Ioan o iedność z papieżem Rzymskim Alexandrem Trzecim. Iest list iego w «Prawiłach» napisany do papieża, oświadczaiąc mu miłość y uprzeymość swoię.

16. Konstantyn roku 1176. Ten był Grek, w posłuszeństwie patryarszym.

17. Nikifor roku 1185. Takimże był y ten.

18. Matwiey. Ten był Grek, komu posłuszeństwo oddawał, nie piszą. Bo w ten czas Łacinnikowie wzieli byli Konstantynopol roku 1200. Y tam Łacinnicy patryarchami byli do roku 1235, wedle kronikarzow Greckich, dobrze dłużey—wedle Kroniki Moskiewskiey.

19. Kirył, rodem Rusin, roku 1225. Był człowiek nabożny y uczony, kogo słuchał nie wiemy; a podobieństwo, że póki Łacinnicy trzymali Konstantynopol, wyiąwszy iednego tylko metropolitę żaden z Ruskich metropolitow nie słuchał patryarchi Greckiego; bo ci mieszkali na on czas w Niceiey za morzem Czarnym, a Kronika głucho to wszystko miia.

20. Kirył, kleryk, Rusin. Umiał sprawy cerkiewne dobrze. Roku 1230 usiadł na stolicy.

21. Iosif, Grek z Nicei. Ten ieden tymi czasy, iako się rzekło, od patryarchi Greckiego był posłany roku 1237.

22. Kirył Rusin, roku 1250. Za iego czasow odyskali (tak pisze kronika Moskiewska, kilka lat nie zgadzaiąc się z kronikami Greckiemi) Grekowie Carogrod, y Michał Paleolog, cesarz Konstantynopolski, przyiął z Łacinnikami iedność, y patryarcha Ioan Wek posłuszny był Innocentemu papieżowi. O czym pisze Gregoras w księgach wtorych o Paleologu Michale.

23. Roku 1283 nastąpił Maxim Grek. Tego poświęciwszy patryarcha pomieniony Jan Wek, przysłał do Kiiewa; y żyli ci w iedności z Cerkwią Rzymską tak metropolita iako patryarcha.

24. Roku 1307 Piotr Rusin, ihumen Ratski. Został metropolitem w ten czas, kiedy wielka mieszanina była w Greciey miedzy patryarchami za Andronika cesarza syna Michałowego, ktory iedność cerkiewną wykorzeniał, patryarchow, metropolitow wyganiaiąc, roznymi sposoby trapiąc y o śmierć przyprawuiąc. Tenże to y Weka zasłał na wygnanie. Żył ten metropolit w prostości swoiey świętobliwie, y Moskwa go ma za świętego, obchodzi pamiątkę iego decembra 24 dnia. Żywot iego opisany w «Sobornikach» Słowieńskich.

25. Feognost roku 1328. Ten także

podlegał patryarchom, choć nieporządnie wstępuiącym na stolicę patryarchowską. Za iego czasu przyniesiono nabożeństwo Ruskie do Wilna. Olgerd bowiem, xiążę Litewskie, poiął był xiężnę Twierską, nabożeństwa Greckiego, przy ktorey byli duchowni, y nawrocili niektorych przednich z Litwy na wiarę chrześciańską. Miedzy ktorymi byli y trzey z Litwy dworzanie wielkiego xiążęcia, ktorzy dla wiary świętey umęczeni są, a potym y na dębie powieszeni, na tym mieyscu, gdzie teraz iest cerkiew Swiętey Troyce w Wilnie. To mieysce na on czas chrześcianie uprosiwszy, zbudowali cerkiew Swiętey Troyce.

26. Roku 1364 Alekszy, Rusin. Człowiek wielce nabożny y był posłuszny nabożnemu patryarsze Filofieiowi, ktory iedności cerkiewney nie przeczył y owszem do niey był barzo przychylny. Tylko dla iadowitości cesarza do tego przyść niemogł. Tenże Filofiey, pospołu z metropolitem Aleksieiem, męczenniki zwysz pomienione miedzy święte policzyli y święcić onych pamiątkę ustanowili miesiąca kwietnia 14 dnia. Męczeństwo ich w «Sobornikach» y «Prolohach» napisano, miesiąca stycznia 13 dnia. Nagany był godnym ten Filofiey, że cesarza nazbyt słuchał, ktory, wziąwszy podarki u Kipriana, nieiakiegoś Greka, kazał go na metropolią Kiiewską poświęcić, ieszcze za żywota Alekszego. A po śmierci Alekszego, gdy Kipryan poiachał do Kiiewa, przybiegł do Carogrodu Pimin, czerniec, Moskwicin, y, dawsze wielkie podarki cesarzowi Janowi Kantakuzynowi y patryarsze Filofieiowi, otrzymał od niego poświęcenie na metropolią Kiiewską. Y tak postanowili dwuch metropolitow, ktorzy wielkie zamieszania czynili w państwie naszym y Moskiewskim przez lat 30, bo kniaź wielki Moskiewski Dimitr Iwanowicz, pod czas rozgniewawszy się na Kipriana, Pimina zą metropolitę miał, a pod czas Pimina wygnawszy, Kipriana za metropolitę znał, o czym szyroce w Latopiscach Ruskich iest. Na ostatek, inszy patriarcha po tym Philofeiu nastąpiwszy na stolicę patriarchostwa, przysłał na metropolią Dionisego Greka. Widząc takie swowoleństwo, Włodymierz-Olgierdowicz, ktory na on czas iuż Kiiow trzymał, kazał poimawszy tego Dionizego w więzienie wsadzić, gdzie do śmierci był. Cnoty y pobożności tego Alexiia wypisane są w żywocie iego, miesiąca lutego dwunastego dnia.

27. Roku 1378, metropolit Kiprian. Był to człowiek dobry, choć nie uczony, lecz niemal wszystek czas prawił, biedząc się z Piminem pomienionym. On żywot Piotra metropolity spisał; trzydzieści lat żywszy na stolicy, umarł.

28. Roku 1407, dwudziesty osmy metropolit Fotey. Był to człowiek barzo prosty y łakomy, skarbowi cerkwi świętey Sophiey Kiiewskiey barzo winien. Czego nie mogąc znieść episkopowie Ruscy, ziachawszy się z Witoldem Alexandrem, pospołu do Nowogrodka Litewskiego, roku 1415, tamże barzo narzekali na cesarza Greckiego Manuela Paleologa y patryarchę, że im na metropolią ludzi nieprzykładnych posyłali, biorąc od nich podarki. Tamże zaraz naradziwszy się kazali przecz Foteiowi ziachać, a obrawszy z pośrzodku siebie Gregorza, rodem z Bołgarskiey ziemi, Cemiwlaka przezwiskiem, posłali do patriarchi, aby im tego za metropolitę dał. On (powiada tamże) niechciał tego uczynić, dla złych swoich przybytkow. Co oni widząc, onego Gregorza sami poświęcili na episkopiią y metropolią, biorąc na podporę sobie zwyczay przeszły. O czym szeroce iest w tym soborze, ktory mamy w iednych naszych «Prawiłach» napisany.

29. Roku 1415 metropolit Hrehorey Cemiwlak. Ten był człowiek uczony, y

mamy wiele iego kazania na święta rożne. On wprowadził żeby Ruś Paraskowię Ternowską za patronką miała, ktora przed nim umarła była stem lat wprzod. Pisał iey żywot. On y Euthimiey, patriarcha Ternowski, Bulgaryn, ktorego tenże metropolit Hrehory wielce wychwala w kazaniu swym, pisali do Konstantieńskiego soboru Niemieckiego y prosili ich, aby obmyślali o ziezdzie, na ktorymby mogła się naprawić iedność Cerkwie Greckiey y Łacinskiey. Mowi Kronika Moskiewská, że go Alexander Witold posłał do Rzymu, staraiąc się o iedność, widząc zwłaszcza, że y sam patriarcha Carogrodzki, na on czas będący Euphimi, z cesarzem Manuelem Paleologiem, barzo się o tę iedność starali, iako świadczy Latopisiec Ruski. On iednak do śmierci swey nie przystał do społeczności z patryarchą, podobno dla schizmy, iednak episkopowie Ruscy y wszytka Ruś, bez wszelakiego przeciwieństwa, mieli go za pasterza.

30. Roku od stworzenia świata 6746, a od Narodzenia Pańskiego 1437 metropolit Isiidor, Bulgarin. Ten był człowiekiem godnym y uczonym, w ktorym hospodar Moskiewski, Wasiley Wasilewicz, widząc tę godność, przyiął go wdzięcznie, gdy przyiachał pierwszy raz do Moskwy, chociaż pierwiey pisał do patriarchi Carogrodzkiego Jozefa y do cesarza Jana Paleologa, syna Manuelowego, prosząc, aby Jona, episkop Rzezański, Moskwicin, był poświęcon na tę metropolią. Ale patriarcha nie chciał tego uczynić, widząc, że to była persona prosta, a im trzeba było sposabiać się na ludzie uczone, dla soboru blisko przyszłego Fłorénskiego, na ktory się oni iuż na ten czas gotowali. Y dla tego wolał patriarcha raczey tego Isidora, iako człowieka uczonego, na metropolią Ruską poświęcić, niżeli Jonę. Co hospodarowi Moskiewskiemu nie barzo miło było, y wymawia to cesarzowi przez list swoy, ktory iest w Latopiscach Ruskich. Bywszy tylko rok na metropolyi, Isidor wybierał się na sobor, w czym iemu wielką przeszkodą był hospodar Moskiewski, y zgoła niechciał go puścić, powiedaiąc (iako pisze Kronika), że nie potrzeba teraz żadnego soboru. On czas przeciwko woli iego, dosyć czyniąc posłuszeństwu patriarchi Jozefa, wyiachał na ten sobor Fłoreński, gdzie, z patriarchą Jozephem y inszemi oycami, dosyć wiele pracował. A po szczęśliwym skończeniu tego świętego soboru, iako piszą wszyscy kronikarze y latopiscy Ruscy, gdy się wrocił na Moskwę y dekret soboru onego przy służbie Bożey ogłaszał, książę Moskiewskie, Wasiley Wasilewicz, kazał go zaraz wziąć do więzienia w Czudowie manastyru, y zebrał był na sąd iego wsytkich episkopow swoich Moskiewckich, ci osądzili go na spalenie. Czego on uchodząc, uciekł do Kiiewa, z Grzegorzem, ihumenem Carogrodzkim. Tam się zabawiwszy czas nieiaki, szedł do Rzymu y metropolią z siebie zdawszy Kalixtemu papieżowi, iako piszą w Latopiscach Moskiewskich, sam szedł do Carogrodu, gdzie wielu był pobuntował Marek Efeski przeciwko tym, ktorzy byli na soborze Fłoreńskim. On iednak mieszkał tam aż do wzięcia Carogrodu, pracuiąc, iakoby Greki od schyzmy odwiodł; y iuż był nakłonił, ale czasu nie było, pisze o tym Chał*ko*kondył [14]). A gdy Carogrod wzięto, on wyszedł z inszemi Grekami uczonemi y w kraiach zachodnich żywota dokonał.

31. Roku od Narodzenia Pańskiego 1442, nastąpił Hrehory metropolit, bywszy ihumen Carogrodzki. Ten człowiek był godny y uczony, y mamy iego niektore kazania w «Sobornikach» opisane na święta. Był też żywota wielce po-

---

[14]) Въ оригиналѣ *ko* зачеркнуто чернилами, слѣдовательно—Chałkondył.

bożnego, dla czego Isidor metropolit, z Carogrodu go wybawiwszy, przy sobie miał, potym zalecił go papieżowi Piusowi Wtoremu, aby iemu metropolią Kiiewską podał. Co papież z chęcią uczynił, poświęciwszy go w Rzymie na metropolią Kiiewską, przysłał, dawszy list do Kazimierza krola za nim, ktory mamy w Latopiscach Moskiewskich, prosząc go, aby iemu ze wszystkiemi należnościami metropolią podał y we wszystkim pomagał iemu *y* [15]) temu Jonie, ktorego Moskwa sobie obrała za metropolitę na mieysce Isidora, nie dopuszczał, aby mocy swey nad episkopami tuteyszego państwa nie rościągał, bo przed onym czasem ieden metropolit był y na Moskwie, y w tym państwie. A po soborze Florentskim dwa metropolitowie poczęli być: ieden w Moskwie, drugi w Kiiewie. Moskwa sobie obierała metropolita, iakiego sama chciała, a nasza Ruś tuteyszego państwa, trzymaiąc iedność, przyięła Grzegorza, od papieża Piusa posłanego, za pasterza swego. Buntowała ich wprawdzie Moskwa, żeby nie słuchali metropolita tego, ale to nic nie przeszkodziło, bo patryarcha Carogrodzki Dionizy o tym pisał do wszystkiey Rusi tuteyszey list (ktory iest w «Prawiła» wpisany, y do tego czasu mamy go), aby Ruś tuteysza wszystka tego Gregorza za pasterza miała, a Joną, metropolitem Moskiewskim, się brzydziła, powiadaiąc, że Cerkiew Carogrodzka nie miała ani ma iego za metropolita. Y tak się Ruś doskonale uspokoiła.

32. Roku 1474 metropolit Misaił. Ten był episkopem Smoleńskim, obrany na metropolią, na ktorey żył lat 4. Za iego czasu poselstwo Ruś do papieża Syxta 4 wyprawiła. List do tego papieża w druk iest podany, do ktorego podpisał się Misaił z inszemi duchownymi y świetckiego stanu pany Ruskiemi. Z tego listu znać, że metropolit ten y wszystka Ruś papieża za naywyszszego pasterza miała.

33. Roku 1477 metropolit Semion. O tym żadney wiadomości niemasz, co zacz [16]) był? Bo mało o nim wzmianki czynią w Latopiscach Ruskich.

34. Roku 1482 metropolit Jona Hlezna. Ten był w iedności z Cerkwią Rzymską, bo y patryarcha Carogrodzki takiż był. Za iego czasu umarł Kazimierz krol, o ktorym tak piszą Kroniki Ruskie: «Umarł Kazimierz Jagiełłowicz, krol Polski y wielkie xiążę Litewskie y Ruskie, sprawiedliwy, dobry, przy metropolicie Kiiewskim Jonie Hleznie».

35. Roku 1490 metropolit Makary, archimandryt Troiecki Wileński. Ten był w iedności, podpisał się do listu onego zwyszpomienionego, pisanego do papieża Syxta. A że był patriarcha Nifon Carogrodzki w iedności, posyłali do niego episcopowie Ruscy po błogosławieństwo, ktore potym z listami inszymi nierychło było przyniesione. Tamże narzekał poseł patryarchowski Josafat na tuteyszych episcopow, że stanowili metropolity, nie biorąc od patryarchow błogosławieństwa przedtym. Oni odpowiedzieli: «żeśmy to, powiadaią, z potrzeby uczynili, co y pierwey u nas czyniła bracia nasza episkopi, gdy przy wielkim x. Witoldzie postawili metropolita Hrehorego Cemiwłaka». Poseł rzekł (iako iest w Kronikach): «dobrzeście uczynili, gdyż dla potrzeby zakon się czasem mieni». Ztąd znać, że błogosławieństwa metropolitowie w ten czas u patryarchow nie brali. Ten metropolit Makary, gdy iachał do Kiiewa, we wsi Skryhołowach nad Prypiecią od Tatarow ścięty iest, a czeladź w niewolą pobra-

---

[15]) Зачеркнуто и надписано сверху *a*.

[16]) zacz=za coś; co zacz=co za ieden—кто такой; что за человѣкъ.

no. Ciało iego leży całe y do tych czasow w Kiiewie w cerkwi świętey Sofii w grobie marmurowym.

36. Roku 1497 metropolit Josef Soltan. Ten był naprzod episkopem Smoleńskim. Potym krol Alexander, że mu był zasłużony y do iedności przychylny, dał mu metropolią Kiiewską, na ktorą skoro wstąpił. Biskupowie Rzymscy chcieli po nim upewnienia, aby dzierżał sobor Florentski y iedność z nimi skuteczną. On, niewiedząc doskonale, iako się ten sobor toczył, pisał do Nifona patryarchi Carogrodzkiego, żeby mu dał znać o tym soborze, iako się odprawował. Nifon patryarcha mu odpisał, iako się ten sobor odprawował. y radzi, aby się go trzymał y w iedności z Rzymiany żył. List ten własny, po Grecku pisany, y do tego czasu mamy. Każdy go niech czyta, kto chce. Znać, że y patryarchowie znali prawdę. Ten Josef iedności cerkiewney pilnie przestrzegał, dla czego iego Kronika Moskiewska Łacinnikiem zowie.

37. Roku 1516 metropolit Jona. Ten był archimandrytem w Mieńsku, człowiek nabożny, ale prosty. Za przyczyną krolowey Heleny, od ktorey ten manastyr Mieński fundowany był, dana mu iest metropolia Kiiewska, oddawał posłuszeństwo patryarsze Carogrodzkiemu Pafomiu, y za iego czasu Ruś do pierwszey schizmy wrociła się, za co też Rzymianie ich znieważyli.

38. Roku 1526 metropolit Josif. Ten z władyctwa Połockiego wzięty był na metropolią, człowiek prosty, oddawał posłuszeństwo patryarsze, niechcąc wiedzieć o iedności.

39. Roku 1538 metropolit Makary. Ten był pierwey nadwornym władyką u krolowey Heleny, Moskiewki. Potym po śmierci Josefa metropolita, krol Zygmunt dał mu metropolią Kiiewską. Człowiek był prosty y na oczy ślepy, y w schizmie trwaiący, bo snadź z Moskwy był rodem.

40. Roku 1556 metropolit Sylwester Wielkiewicz. Ten był pierwey skarbnym wielkiego xięstwa Litewskiego. Potym sobie wyprawił monastyr teraznieyszy Troiecki w Wilnie, u krola Zygmunta I, ieszcze świetckim będąc. Y na ostatek po śmierci Makarego, uprosił sobie u krola Zygmunta Augusta metropolią Kiiewską. Człowiek był bogaty, ale ledwo co czytać umiał.

41. Metropolit był Jona Protasowicz roku 1568.

42. Metropolit był Ilia Kucza, roku 1577.

43. Metropolit był Onisifor Dziewoczka, roku 1578.

44. Metropolit był Michaił Rahoza roku 1588. Ten odnowił iedność.

45. Metropolit był Ipati Pociey roku 1599. Ten ieździł do Rzymu, oddaiąc posłuszeństwo, będąc na on czas władyką Włodzimierskim. Potym wezwany na metropolią, ten iedność pomnażał y z rozlaniem krwie swoiey. Ci wszyscy iż są w świeżey pamięci ludzkiey, nic się o nich nie pisze.

Rozdział III.

Ieśli zwyczay taki iest, żeby metropolitowie Ruscy brali błogosławieństwo od patryarchi Konstantynopolskiego?

Chcąc adwersarze naszy wywieść nam, że Ruś ma podlegać patriarsze Carogrodzkiemu, naywięcey funduią się na zwyczaiu, odzywaią się do patryarchi Carogrodzkiego, bo prawa Bożego, ani ludzkiego na to nie maią. Na to my odpowiedamy, że ten zwyczay ma moc prawa, ktory nie iest przeciwny wyraźnemu prawu, inaczey—zwyczay y naydłuższy bezprawiem

iest nieprawem. Powtore: taki zwyczay ma być znacznie długiego czasu y nierozerwany przeciwnym zwyczaiem.

Ten zwyczay podlegania patriarsze potąd dobry był, pokąd nie znosił prawa Bożego Piotrowi y następnikom iego, od Chrysta Pana danego, y prawa cerkiewnego, ktore obwołało y obiaśniło to, iako się we wtorey części mowiło, to iest, potąd, pokąd patriarchowie podlegali papieżom Rzymskim. Skoro na to prawo patriarchowie następować poczęli, tym samym wszytkę władzę swą utracili, y zwyczay by naydłuższy zmocnić iey nie może. Po takim tedy wykazaniu posłuszeństwa, iuż nam, iako owcom Chrystusowym, trzeba się mieć do pasterza nie Greckiego, nie Łacińskiego, nie Syryiskiego, nie Chaldeyskiego, nie Arabskiego etc., ale do tego pasterza, ktorego sam Chrystus postanowił, Piotra świętego, a po nim do tego, na ktorym ta władza naywyższa pasterstwa została, ktora aczby mogła zostać na każdym z nich, to iest, na Greckim, Syrieyskim etc. Lecz iż za zrządzeniem y prawem, od naywyższey głowy Chrystusa Pana postanowionym, została na episkopie Rzymskim; dla tego nam do niego się trzeba uciekać. Co się tknie drugiego punktu, to iest, zwyczaiu nieużywanego, iaśnie się ukazuie z metropolitow wyliczonych trzynastu, rożnych czasow, ktorzy posłuszeństwa patryarchom, nieposłusznym papieżu, nie oddawali, oprocz trzech, rodem Rusi, ktorzy byli gdy Konstantinopol był w ręku Łacinnikow, bo ci pewnie do Azyey, oddaiąc patriarsze posłuszeństwa, nie iezdzili, wszędzie bowiem około morza, a tę stronę Łacinnicy trzymali, to ich iuż z temi 16. A każdy z nich był metropolitą Ruskim, y nie było między świetckiemi żadnego gomonu o to, że posłuszeństwo takiemu patriarsze, ktory nie słuchał papieża, nie oddawali.

Za Jarosława, xiążęcia Ruskiego, syna Włodzimierzowego, prędko po nawroceniu, episkopowie Ruscy mieli sobor w Kiiewie na to, ieśliby trzeba było posyłać po metropolitę do Konstantinopola, y uradzili nie posłać, sami go poświęcili, y [po] błogosławieństwo (co ie pospolicie sakrą zową) ten metropolit nowy poświęcony słańca niesłał. Tak wyraźnie pisze Kronika Moskiewska; ieśli papieżowi posłuszeństwo oddawał — o tem nie pisze. Dosyć na tym, że Konstantinopolskiemu nie oddawał. To iuż zwyczay przerwany.

Rościsław, xiążę Ruskie, nie przyiął Ioana, aż za prożbami y podarkami cesarza Carogrodzkiego, y ten znaszał się o iedności z Alexandrem Trzecim papieżem; y mogło co być statecznego, iedno pism daley nie mamy. Ztąd znać, że Ruś tego zwyczaiu nie przyznawała.

Ephrem przyimuie święto przeniesienia świętego Nikoły (a żaden patryarcha nie przyiął; gdy by ten był pod posłuszeństwen patryarchi, bez pozwolenia iego czynić by tego nie mogł, bo to iest ieden miedzy naygłownieyszemi obrządkami nabożeństwa chrześciańskiego), y wpisał historią przeniesienia w księgi cerkiewne, gdzie papieża Urbana y obywatele Barskie wychwala, zowąc ie prawosławnymi. Pewnie by mu to był patriarcha schizmatyk zganił, a mianowicie, że ten święty z kraiow Greckich, przyniosł się do kraiow Łacińskich, iakoby przyganę im daiąc, że nie może dłużey leżeć w krainie ich.

Fociuszowi, od patryarchi posłanemu, wypowiedzieli posłuszeństwo, a zatym y patriarsze; drugiego sobie obrali y poświęcili episkopa, wielkiego y nauką y pobożnością. Pewnie ten rozumiał co czynił, wstępuiąc na metropolią przeciwko woley patryarchi. Bylić y w ten czas ludzie, a mianowicie on, iakim był znać z pism iego. Maxima, 23 metropolity,

na pomoc sobie brać nie mogą, bo choć od patryarchi iest posłany, ale od Joana Weka, wielkiego katholika, ktory wiedział kogo posyłał.

O Issidorze y z przeciwnikow nikt nie mowi, żeby nie słuchał papieża; toż y o następcy iego Hrehorym, ktory na metropolią poświęcony iest w Rzymie, rozumieć trzeba.

Misayl iaki był, list iego, do Syxta Czwartego papieża pisany, o ktorym wyższey wyświadcza. Makary, ktory był po nim, tamże się podpisał. Jozepha Sołtana dla tego samego Kronika Moskiewska Łacinnikiem zowie. Toć wiele przerw ma ten zwyczay, a zatem y zwyczaiem nie iest.

Wielka y to, że Serbowie, bliscy sąsiedzi Grekom, maią swego własnego iuż od dawnych czasow patriarchę, ktory Konstantinopolskiemu nie tylko posłusznym nie iest, ale posłuszeństwo oddał Klemensowi VIII, papieżowi, ponowił teraźnieyszemu Pawłowi V. Nam tylko wielka potrzeba wiązać się z Konstantinopolskiem!

Rozdział IV.

Czy nie mieli patryarchowie prawa do Rusi, względem ktorego powinniby zawsze oddawać posłuszeństwo?

Przywodzą niektorzy prawiło 28 soboru Chalcedońskiego, w ktorym są te słowa: «y dla tego Pontyiscy, Azyiscy y Barbarscy od Konstantinopola maią być stawieni». Pod tem słowem «Barbarscy» powiedaią, że się kraie Ruskie zawieraią.

Mowiło się iuż o tym kanonie, co o nim trzymać trzeba, w części 2, rozd. 8. Teraz to przydaiemy, że imię «Barbaria» iest ogulne, żadnemu narodowi nie iest własne, a zatym ten, ktory to słowo wykłada o kraiach Ruskich, abo to rozumie względem ięzyka, że cokolwiek nie iest po Grecku iest barbarum, iako więc Grekowie mawiać zwykli. To takim sposobem wszytkie pułnocne, zachodnie y południowe kraie, y na wschodzie, oprocz ludzi ięzyka Greckiego, Barbari są, a kraie ich są Barbarią. Albo też to słowo «Barbaria» rozumie się względem wiary chrześciańskiey, że ci nazywaią się Barbari, ktorzy nie są chrześcianmi. Ale tym sposobem Polskie, Węgierskie, Czeskie krolestwo, kraie Niemieckie, Dania, Anglia etc. wszytko to było onych czasow pogaństwo, za czym Barbari. To się ten kanon o wszytkich rozumie, skąd się wnasza, że iakim kolwiek sposobem z tych dwu będą chcieli ten kanon Rusi naszey przywłaszczyć, tedy nie na nie iedne, ale na wszytkie, ktorzy się pomienili, muszą go rozciągać, a przecię patriarcha Carogrodzki nigdy sobie władze w tamtych kraiach nie przypisował. A ieślisz do nich za takim kanonem prawa nie ma, to ani do nas. Nad to prawa się nie piszą tylko na podległe, bo prawa nikt stanowić temu nie może, ktorego niema w mocy swey. Ieśli w kraiach Ruskich onych czasow y początkow wiary chrześciańskiey nie było, to Konstantinopolski nie miał kogo święcić, y inszey władze swey duchowney nad kim rościągać nie miał, świetckiey tey władze nie mogł mieć, bo byli swoi xiążęta. Ieśliby zaś kto rozumiał tak, że w tamte kraie wiary chrześciańskiey nie wolno wnosić nikomu, tylko patriarsze Konstantinopolskiemu, było by takie prawo niesprawiedliwe, zagradzaiące drugim do nawrocenia ludzi, w pogaństwie będących. Bo mogłoby być zamieszanie iakie w Konstantinopolu, albo z inszey miary niesposobność, żeby nie mogło się do tamtych kraiow posyłać tak prędko na przepowiedanie Ewangieliey, a drugimby nie wolno było, za czym dusz ludzkich

wielkie mnostwo, za okazią tego kanonu, ginąć by musiało. Zaiste byłoby takie prawo z wielką krzywdą Bożą y bliźniego. Rozumie się tedy ten kanon o kraiach pogańskich, w ktore iuż za tego soboru wniesione było światło Ewangieliey. Ale iż ieszcze nie rowno więtsza część tam pogaństwa, niż chrześciaństwa była, dla tego nazywa ich takim nazwiskiem, iakim chrześcianie zwykli zwać pogany.

Powtore: stąd prawo być mienią, że oni nas okrzcili, a przeto im oddawać posłuszeństwo winniśmy. Na co tak odpowiedamy. Ztąd, żeśmy chrześcianie, Cerkiew do nas ma prawo, nie ta, nie owa; ale Cerkiew powszechna, ktora w sobie zawiera tę y owę. Że nie ta abo owa Cerkiew, stąd znać, bo zatym by szło, aby y ten, ktory się krzcił w parafiey iedney, przy tem popie został, spowiedał się iemu, sakrament brał y we wszytkich sprawach duchownych podlegał mu; do inszey parafiey przechodzić by mu nie wolno. A toż się rozumieć ma o biskupstwach y o patriarchiach. Ale to nie iest tak. Wolno okrzciwszy się w iedney parafiey przenieść się na ustawiczne mieszkanie do drugiey, y tam podlegać nie temu presbiterowi, ani temu episkopowi, gdzie się krzcił, ale temu, gdzie mieszkać będzie. Co wszystko iaśniey się pokazuie w tym, ktoryby okrzczony od heretykow albo schizmatykow rozumiał, iż mu nie wolno ich odstąpić.

Rozdział V.

Co za pożytek y co za szkoda oddawać posłuszeństwo patriarchom?

Ukazawszy, że ani prawa o tym żadnego niemasz, ani zwyczaiu porządnego, żebyśmy posłuszeństwo oddawali patriarsze Konstantynopolskiemu, a wyższey, we 2 części, wywiodszy to, że tym patriarchom, ktorzy papieża nie słuchaią, podlegać iest siebie samego wyłączać z trzody Chrystusowey, uważyć teraz chcemy: są li tego iakie pożytki doczesne, dla ktorych by człowiek, mało wiadomy praw cerkiewnych, mogł się brać do takiego posłuszeństwa?

Pożytek w tey sprawie mogłby być upatrowany: albo względem nauk potrzebnych, dla zrozumienia y wykładu taiemnic wiary świętey na odpor heretykom a na zadzierżenie y utwierdzenie swoich, żeby, będąc oświeceni swietcy światłem nauki zbawienney, po drodze przykazania Bożego chodzili tym bespieczniey y sposobniey, przy tym inszych nauk wyzwolonych, ktore są okrasą człowiekowi nieladaiaką y pomocą do zażywania tamtych wyszszych; albo względem duchownego ćwiczenia, ktorym przełożeni poruczonych sobie prowadzą do nieba przez kazanie, upominanie, spowiedzi, wydawanie ksiąg duchownych, zdrową radą—czego się strzedź a czego się trzymać: albo względem potęgi pozwierzchowney, ktora dla rozmnożenia chwały Bożey bywa więc potrzebna: albo względem iakich doczesnych, ktoreby stamtąd do nas szły, tak żebyśmy za nie mogli opatrzyć nędzne cerkwie nasze y służących im?

Żadnych z tych rzeczy od nich nie mieliśmy w tych przynamiey stu lat, w ktorych, przez te niedostatki pomienione, wielkie się stały pustki w cerkwiach naszych, acz y przedtym nie czytamy, żeby co takiego od nich było. A wprzod co się tknie nauk Boskich y ludzkich, iakoż gorąco pragnęli tego w tych lat kilkudziesiąt, czego y pamięć nasza zasięgła, ludzie nabożeństwa naszego Ruskiego, widząc zmnieyszenie gromadki swey codzienne. Byli niektorzy z zacnych panow, ktorzy wielki koszt na to ważyli, gotowi ważyć y więtszy, by doma u siebie,

choć nie bogosłowskie dla duchownych, ale potoczne dla młodzi swey nauki mogli mieć. Aza [17]) nie wysyłali posłańcow swoich po wszystkiey Grecyi szukaiąc uczycielow? Aza nie przychodziło im do tego, że z Niemieckich akademiy heretyckich docięgali mistrzow dla szkoł swoich? Tymże sposobem w ćwiczeniu duchownym wielki był niedostatek. Zatym życie zakonne, w ktorym naywięcey to duchowne ćwiczenie miałoby być, przyszło po wielkiey części w taką niestworność, że oprocz odzienia mniskiego y postawy powierzchowney, nic zakonnego nie było. Więcey o tym mowić żal y wstyd nie dopuści! Każdy mogł widzieć, kto się nie lenił. Ćwiczenie zaś duchowne dla świetckich iakie? Niech mowią ci świetcy, Pana Boga miłuiący, ktorzy tego na sobie doznali. O spowiedziach wyraźnie każdemu mowimy: ktory præsbyter nie iest złączony z pasterzem naywyszszym, od Chrystusa Pana postanowionym, ten nie ma władzy do rozgrzeszenia ludzi, y kto się u niego spowiada, z niszczym, to iest, bez rozgrzeszenia odchodzi od niego. Miałoćby to zaiste ustraszyć każdego, duszę swoię y dobro iey miłuiącego, dowieść tego, że tak iest, gotowiśmy.

Potęgi pozwierzchowney iż żadney nie maią, za skaraniem Bożym, dla tego y nam spodziewać się iey od nich nie trzeba. Upadły rzeczy nasze cięszko, a nikt nie był, coby ich ratował, ledwie ich kilku wyliczymy. Naszych wiekow ieden był w Bogu zmarły metropolita Pociey, ktory wieczney pamiątki u narodu naszego godzien iest. Ten stawić ie począł na nogi, a przedtym niemal u wszystkich to było w zaniedbaniu, abo niechcieli, abo nie umieli popierać rzeczy swoich, chociaż wielu zacnych panow w tey rzeczypospolitey mieli obrońcow y pomocnikow swoich. Dopuszczali całe władyctwa upraszać ludziom świetckim, pod żywemi ieszcze władykami. A coż insze urzędy mnieysze? Cerkiew świętey Sofiey w Kiiewie aza nie do płaczu każdego przywieść może, że tak osierociała?

A co się tknie iakich pożytkow doczesnych na pomoc rzeczom naszym, tych nigdy od patryarchow nie mieliśmy, y owszem przeciwnym sposobem myśmy takiemi owieczkami u nich byli, że tylko mleko z nas wysysali y wełnę strzygli, a nie karmili, y dla tego też te owce, nie maiąc doma pokarmu, rozbiegły się. A ieszcze to było w one szczęśliwe czasy, kiedy u Grekow było całe państwo. Świadkiem tego iest sobor Nowogrodzki za Witolda, xiążęcia Litewskiego, na ktorym, gdy wypowiadaią posłuszeństwo metropolicie Fociuszowi, z Konstantynopola posłanemu, przypominaią te dwie przyczyny:

1. Że metropolitowie, z Konstantynopola posłani, wszystkie ozdoby cerkwie Kiiewskiey ś. Sofii y dochody cerkiewne stąd do Konstantinopola wywożywali. Tu nam tylko namiestnika w Kiiewie zostawuiąc, a sami w Konstantynopolu mieszkaiąc.

2. Że patryarcha y cesarz niechciał pozwalać na metropolitę z narodu Ruskiego, dla pożytkow swoich, iako oni tam piszą. Co dobrze znać z tey iedney sprawy, kiedy pod żywym metropolitą Aleksieiem, człowiekiem dobrym, y ktory w stolicy w Moskwie w Czudowie monastyrze cały leży, dali metropolią Kipryanowi. W krotkim czasie po tym Piminowi, na koniec Dionizemu. Tak ich trzech zaraz Kiiow miał metropolitow od patryarchi Konstantynopolskiego, za czym kłotnie były w państwach Ruskich przez lat 30. Pisze o tym Kronika Moskiewska, y myśmy wyszszey pomienili. Stąd się na oko pokazuie, iakieśmy mieli pożytki od

---
[17]) aza=azali, развѣ.

patryarchow Carogrodzkich, chocia oni zawsze pragnęli, żeby ta metropolia z ręku ich nie wychodziła, ztąd y podarki Rościsławowi, xiążęciu Ruskiemu, posłali, prosząc, aby metropolitę przyiął z Konstantynopola.

RZECZ NALEŻĄCA DO WTOREY CZĘŚCI.

List Piotra Antyocheńskiego do patriarchi Konstantinopolskiego.

Iż listu Piotra Antyocheńskiego zrozumieć trudno, nie wziąwszy wiadomości o tym, co się onych czasow działo, y co za list Cerularego był, na ktory Piotr odpisuie,—dla tego, wziąwszy to z Nicety, kronikarza Greckiego, y z iedenastego tomu Baroniuszowego «Dzieiow Kościelnych» roku 1054, tu położemy:

Roku od Narodzenia Pańskiego 1053. Michaił Cerulary y Lew Akridan, archiepiskop Bułgarski, przeciwko Cerkwi Rzymskiey powstali, nauczaiąc, że Łacinnicy, ofiaruiąc w chlebie przasnym, czynią przeciwko ustawie Chrystusa Pana, a za tym odłączeni są od Cerkwie. O czym napisali list y posłali do Włoskich kraiow, do Apuliey, do Joana, Treneńskiego episkopa, żeby on do wiadomości wszystkich Łacińskich biskupow y samego papieża to doniosł. Tamże pisano y o sobocie, o iedzeniu rzeczy udawionych, y o krwie, y o tym, że nie śpiewaią w post «alleluia». Ten list oddany iest Leonowi papieżowi, ktory odpisał nań, odpowiadaiąc na wszystko, co było zarzucono, y upominaiąc Michała pomienionego y Leona, aby zamieszania w Cerkwi Bożey nie czynili, na koniec grozi im klątwą. Posłany ten iest list do patryarchi do Konstantinopola. Michaił patryarcha, wziąwszy taki list, tegoż roku napisał do papieża, bądź to sam przez się, bądź za radą cesarską, życząc żyć w pokoiu z stolica Rzymską. Pisał y cesarz Konstantyn Monomach y posła swego posłał: cesarz—szczyrze, patryarcha—obłudnie, iako się potym ukazało.

Za powodem tego poselstwa y listow Leo papież listy pisał y kardynałow dwuch przednich posłał, Humberta y Fryderyka, trzeciego Piotra, archiepiskopa Amalfitańskiego, do cesarza y do patryarchi, z tym, żeby się dowiedzieli, kto był przyczyną rozrywania pokoiu cerkiewnego w Konstantynopolu, y żeby uspokoili iakiebykolwiek były niesnaski, a ieśliby kto był upornym, żeby go wyklęli, y samego patryarchę, bo patryarcha y kościoły Łacińskie w Konstantynopolu pozawierał był y księżą powypędzał. Skoro przyiachali do Konstantynopola, cesarz ie wdzięcznie przyiął do pałacu swego, y tamże czas nieiaki zabawili się. Listy iakie były tak do cesarza, iako do patriarchi czytay na mieyscu pomienionym. Tam Humbert kardynał ofiarował ksiąszkę, ktorą sam napisał, zbiiaiąc to wszystko, co Grekowie Łacinnikom zadawali. Cesarz po Grecku przełożyć y miedzy swoie ludzie podać roskazał.

Wytchnąwszy sobie do sporządzenia

rzeczy Konstantinopolskich przystąpili: wprzod w monastyrze Studyiskim, Nicetę mnicha, ktory pisał przeciwko stolicy Rzymskiey, przed cesarzem y senatem iego przekonali. Przekonany błędy swoie odwołał y książkę, ktorą napisał, klątwie poddał. Potem katholicki cesarz tę książkę spalić roskazał. A Michał Cyrulary patryarcha ukazać się posłom papieskim niechciał. Posłowie, nie doczekawszy się go, szli do cerkwie świętey Sofiey. W ten czas, kiedy się liturgia miała zaczynać, przed klerem przełożyli upor y zatwardzenie patryarchi; a iż się upamiętać niechciał, klątwę na piśmie przed klerem y przytomnymi ludźmi położyli na głownym ołtarzu. Stamtąd wyszedszy, proch z nog swych otrząsnęli, wołaiąc: «niech widzi Bog y sądzi». Za tym sporządziwszy cerkwie Łacińskie, ktore są w Konstantynopolu, y klątwę włożywszy na Łacinniki te, ktorzyby chcieli naświętszy sakrament przyimować z ręku kapłanow Greckich, tych, ktorzyby łżyli ofiarę Łacinnikow w chlebie przasnym, pożegnawszy katolickiego Cesarza y wziąwszy od niego dary świętemu Piotrowi y sobie, w drogę iachali.

Patryarcha, pofałszowawszy on list klątwy położony od posłow, namowił cesarza, żeby posłow papieskich z drogi odwołał, obiecuiąc mowić z nimi o tym wszystkim, w czym mu winę dawano. Cesarz namowiony posłał za nimi, y od Solembryi wrocili się nazad a spieszno. O czym dowiedziawszy się patryarcha, tak był sporządził, żeby nazaiutrz oni przyszli do cerkwie na sobor, tamże miał ukazać onę kartę, fałszywie na Grecki ięzyk przełożoną, żeby tak lud pospolity oburzywszy się posłow papieskich miedzy sobą zamordowali. Dowiedziawszy się o tym, cesarz niechciał, żeby był sobor bez przytomności iego. Na co gdy nie zezwalał patryarcha, cesarz, przestrzegszy posły, wtym kazał im iachać w drogę.

Patriarcha, rozgniewawszy się na cesarza, wzburzył przeciwko niemu lud pospolity, powiadaiąc, że on posłom papieskim do wszytkiego tego powodem był. W takich trudnościach był cesarz, że musiał tłumaczow Łacińskich Pawła y syna iego Smaragda patryarsze oddać, usiekszy y związawszy. Y tak to zamieszanie ustało. Cesarz, posławszy za posłami papieskimi, prosił ich o prawdziwy przepis klątwy, iaka od nich była napisana, ktory posłali. Cesarz, obaczywszy się, iako była zfałszowana od patryarchi, ukazał wszytkim głownieyszym w Konstantinopolu y, przekonawszy w tym patryarchę, powinnym iego y przyiaciołom, ktorzy byli na dworze cesarskim, urzędy y dostoieństwa pobrał, y precz im ode dworu kazał. Patryarcha, będąc temi wszytkiemi postępkami urażony, zapaliwszy się gniewem nieubłaganym przeciwko Łacinnikom, pisał list do Piotra Antiocheńskiego, ktory list iest w tychże pomienionych «Dzieiach» (tam go każdy czytać może). My tę część tylko z niego wezmemy, ktora do zrozumienia listu Piotra Antiocheńskiego potrzebna iest. Y tak się ma w sobie:

«Przed nieiakim czasem, gdyśmy się od tych, ktorzy z starego Rzymu do nas przyieżdzali, dowiedzieli o zacności y umieiętności papieża Rzymskiego niedawno zmarłego Leona, a iż y z nami iedno rozumiał y zgadzał się, dla tych obraz, ktore względem wiary zadawane im były, niemałośmy mu napisali listem naszym z wielką pokorą, iako zrozumieć możesz z tegoż listu. Y to dla tegośmy uczynili, żeśmy onego pozyskać chcieli y zaciągnąć go w przyiaźń naszę, żebyśmy przezeń mogli mieć pomoc od Frankow. Ten list daliśmy temu, ktory z listem cesarskim miał oddać samemu papieżo-

wi, y odpis od niego wziąć y nam przynieść. On zasię wziąwszy ten list od nas, przyiachał do magistra y książęcia Włoskiego, Argirem nazwanego, dał mu się oszukać, iakoby te listy przezeń prędzey do papieża doyść mogły, a on sam wziął ie do siebie. Z ktorych gdy wszytko zrozumiał, nie zapomniawszy chytrości swoiey y złości, ktorey używał na szkodę cesarskiemu miastu y Romaniey, y to, co od cesarza Westiarius wiozł pieniądze, wziął ie y na pożytek swoy obrocił, ukazuiąc, iakoby te listy były pisane względem budowania zamkow y obrony koło nich. Y w tey sprawie tak fortelnie y chytro postąpił. Wezwał tych, ktorym naywięcey wierzył, z ktorych ieden był, iakośmy słyszeli, niegdyś Amalfitański biskup, potem z tey cerkwie dla słusznych przyczyn wyrzucony, przez pięć lat włoczył się, drugi zaś tytułem tylko archiepiskop, a rzeczą nic, gdysz niesprawował żadną metropolią, trzecią personę przydał, ktora mu się upodobała, to iest kanclerza, chytrze w tym postępuiąc, żeby, według dostoyności Rzymskiey, takim się być mianował, aby mogł przezeń to co był umyślił odzierzeć, wziąwszy go sobie na pomoc, iako mocną tarczę. Otworzywszy tedy swoy list y zrozumiawszy, co w nim było, napisał do mnie co inszego, iakoby imieniem papieskim, a na oddanie tego listu zażył osob pomienionych, przywiodszy one nędzniki do tego (o wielkie oszukanie y onych głupstwo!), aby przyszli do kroluiącego miasta y ten list mi oddali. Ktorzy iako przyszli do miasta, wprzod możnemu y świętemu cesarzowi ukazali się w poważnym y pysznym ubiorze y chodzie. Potym gdy do naszey pokory przyszli, ktoż wymowić może, iakiey pychy y hardości zażywali, że mię ani pospolitym pozdrowieniem nie pozdrowili, głow swych y kęsa nie nakłonili, y uczciwości nam zwykłey nie wyrządzili, ani w tył metropolitow, w zawarciu na on czas siedzących z nami, siedzieć żadną miarą niechcieli, rozumieią, że się to na obelżenie ich stało».

Ten iest początek listu patriarchi Cerularego, skąd poznay, czytelniku, iakim to był fałszerzem, a w rzeczy tak iawney zmyślił, że posłowie kardynali mieli iachać posłami od świeckiey osoby, a nie od papieża. Okazyą tego zmyślenia iemu była śmierć Leona papieża, ktory tych czasow umarł, tak iż go ci posłowie żywego iuż nie zastali. Daley, podpieraiąc tey bayki swoiey, powiada, że tego doszedł z pieczęci, ktora była zepsowana, więc też że był przestrzeżony w tym od niektorych biskupow z Apuliey. Za tym gani, że Piotr papieża wspomina przy liturgiey. Potem wspomina list Piotrow do Aquileyskiego patryarchi y insze rzeczy, ktore iuż baczny zrozumie czytelnik z odpisu Piotra Antiocheńskiego. Niechże tu każdy uważy, iak się pilnie strzegł ten fałszerz tego, aby ludzie nie rozumieli, że to byli prawdziwi posłowie papiescy, ktorzy go wyklęli, bo by tak wszyscy od niego się odrazili. Y dla tego tak pilno pracuie w tym, żeby to wmowił w Piotra, że ci posłowie cokolwiek czynili, nie czynili mocą papieską, ale mocą tego człowieka świeckiego Argirego, ktorego iakoby byli posłami.

Straszne są słowa tey klątwy, co z końca iey zrozumiesz: «Tak się podpisuiemy (słowa są posłow papieskich): Michael zle używaiący patryarchostwa, Neofit (że nie po stopniach zwykłych w porządnym poświęceniu wstąpił na patryarchostwo), ten, ktory z samey boiazni ludzkiey wziął odzienie mniskie, y teraz w wielu złych grzechach od wiela osławiony, a z nim y Leo Akrydan, episkopem nazwany, y sacellary Michayłow Konstantyn, ktory ofiarę Łacinnikow

przeklętemi swoiemi nogami podeptał, y wszyscy ci, ktorzy ich naśladowali w przedrzeczonych błędach y dumach, niech będą przeklęci, anathema, maranata, z Symoniakami, z Waleziany, z Arianmi, z Donatystami, z Nikołaitami, z Seweriannmi, z Pnewmatomachami, z Manicheyczykami, z Nazareyczykami, y ze wszytkiemi heretykami, y owszem z diabłem y z aniołmi iego, ieśli się nie upamiętaią. Amen, Amen, Amen!».

Przed cesarzem zasię y przed senatem iego, żywym głosem tak: «ktokolwiek wierze świętey Rzymskiey y apostolskiey stolicy y ofierze iey upornie sprzeciwia się, abo mowi przeciwko niey, niech będzie anathema, maranata, y niech nie będzie miany za chrześcianina, katholika, ale iako prozimita, heretyk. Stań się, stań się, stań się!».

Ta klątwa zgubiła y teraz do szczętu gubi nieszczęsną Grecię y nasze biedne pkraie, chociaśmy mało byli uczestnikami tego zuchwalstwa ich y złości. A teraz iuż odpis patryarchi Antiocheńskiego każdy zrozumie, ktory taki iest:

Odpis Piotra, patriarchi Wielkiey Antiochiey, na list Michała Cyrularego, patriarchi Konstantinopolskiego, iest przepisany z ksiąg bractwa Wileńskiego ś. Ducha.

«Cokolwiek nieprzyiaciel przeciw świątobliwości twoiey ze złości poczynał, y iak złego umysłu nienawidzący cię przeciwko tobie byli, podniozszy głowy swoie w pośrzod Cerkwi twoiey, dostatecznie nas twoie święte nauczyło pisanie, przenawielebnieyszy święty oycze! Dziw nas wielki zdiął o tym, y nie możemy zrozumieć, skąd się wyrwał, aboli co za potrzebę maiąc Włoch Argius w taki błąd przyszedł, nie maiąc na sobie poświęcenia, w rzeczy święte wtrąca się. Coż za społeczność, iako więc mowią, psu z łaznią? Aby on, świetckim będąc człowiekiem, spraw duchownych dowiadować się miał, y takowe listy, iakoś mi oznaymił, kłamliwie zmyszla y sprawuie, z czego bynamniey się nie wstydzi, chociaż go sprawy iego iawnym pokazuią, coby słusznie miał ucierpieć. Gdyż y papież iuż się z tym żywotem rozwiązał, ale chwała Panu Bogu, ktory mądrych w chytrościach ich uławia, y nie dopuścił daley taić się fałszowi. Nalazło się to w świętym liście świątobliwości twoiey, iakoby nowiny iakieś przyszły do uszu waszych, że papieża przy ofierze świętey wspominam, co także i inszy święci patryarchowie czynią, y że nie przystało o tym nie wiedzieć, a zwłazcsza mnie nad inszych, że od świętego szostego powszechnego soboru aż y do tego czasu (że twoich słow użyię) z świętych pomiennikow imię papieżow iest wyrzucone, dla tego, że papież Wigili nie przybył na sobor, ani wyklął tego, co Teodoretus na katolicką prawą wiarę y na dwanaście rozdziałow świętego Cyrilla pisał, y od tego czasu aż po dziś dzień odcięte iest od naszey świętey Cerkwi papieżow wspominanie.

«To tedy gdy się w twoim czci godnym liście nalazło, wielcem się zawstydził, y wierz mi, że niewiem co mam rzeć, nie tak dalece o sobie samym, iako daleko więcey, ieśliś wprzod takie y tym podobne, iako y do mię, listy do świętych patryarchow posłał. Bez wiadomości pewney, rzecz niebyłą za prawdziwą z powieści niepewney y marney podałeś. A iakożbym to ia sam chciał wywyszszać papieża, gdy go twoia święta Cerkiew nie podwyszszała, ktorey iestem wychowańcem y uprzeymym miłośnikiem, y oney zwierzchność, iako y kto inszy, słowem y uczynkiem zawsze czcząc y wychwalaiąc. A coś o Wigiliuszu przedtym powiedział,

zaprawdę nie iest to tak, co wielkim świadectwem iest niedbalstwa wielebnego twego chartofilaxa abo bibliotekarza, chociaż bowiem y w oratorskiey nauce dowcipnem iest, iako słyszymy, ale młodym będąc, ieszcze nie wszystkie sprawy cerkiewne dostatecznie poiął. Nie trzeba ufać, mowi Joan Klimak, winu zarazem od prasy zawartemu, y dla tego potrzeba mu, na tąk wielki stan wziętemu, pilnie a nie mimo chodząc czytać pismo. «Istność bowiem naszego arcykapłaństwa iest od Boga, podanych słow (to iest pisma świętego) prawdziwa umieiętność», iako wielki Dyonizius mowi.

«Wigili bowiem na piątym był soborze, na ktorym o tym co Origenes, Euagrius y Didimus, y inni, Piotr y Sewir, y Zoira, y co Teodoret pisał, staranie czyniono, a nie na szostym soborze. Gdyż niemal czasu wzięło sto dwadzieścia dziewięć lat miedzy tymi dwiema soborami, y w tym, iakoś na czas mały, trafiło się odrzuconemu być wspominaniu. A to dla tego, że gniewem na ten czas był poruszony na świętego patryarchę Minę y z urzędu go złożył, aż się znowu ieden z drugim arcybiskupi poiednawszy, odpuścili sobie. A na świętym szostym soborze był święty papież Agaton, mąż zacny y w Boskich rzeczach ćwiczony. Przeczytay tylko dzieie szostego soboru (ktore zwyczay iest czytać w Niedzielę po podniesienu Krzyża świętego), naydziesz tam wzwyszrzeczonego Agatona teologią, od świętego tego soboru chwalebnie wysławioną. Do tego y ia świadek prawdziwy, y innych iest wiele ze mną przełożonych cerkiewnych, iako, przy świętym patryarsze kir Janie, papież Rzymski Jan, tegoż imienia, przy naświętszey ofierze w pomiennikach był wywyszszony. Y w Konstantynopolu przed lat czterdziestą pięcią przyiachawszy, nalezlismy przy świętym patryarsze kir Sergiuszu pomienionego papieża, przy służbie taiemnic świętych wspominanego z drugimi patryarchami. Ale iako potym odcięte iest to wspominanie, y dla ktorey przyczyny, niewiem. Ale o tym tak nam, y więcey niechęć przykryć się o papieskim wspominaniu.

«A niedostatki te Rzymskie, ktoreś wyliczył, wyczytaliśmy. Z ktorych niektore zdaią się nieprzystoyne, y ktorych strzedz się potrzeba (rozumie to o przydatku do składu Apostolskiego, nie dziw, bo to było przed soborem Fłorentskim, niż ta trudność, ktora była o pochodzeniu Ducha świętego, ułacniła się y uspokoiła), a drugie mogący się poleczyć, a insze znieważenia godne. Coż bowiem nam do tego, że arcybiskupi ich strzygą brody, y pierścienie noszą, na kształt, iakoś mi pisał, poszlubienia świętey Bożey Cerkwi. Y my wieńce na głowie strzyżemy, bez wątpienia dla uczciwości zwierchnego nad apostołmi Piotra świętego, na ktorym święta Boża Cerkiew zdudowała się, bo co na pośmiewisko niezbożni świętemu wynalezli, to my z nabożenstwa na chwałę y cześć iego czynimy. Rzymianie bowiem strzygą brodę, a my na wierzchu postrzyżenie czynimy; złoto też y my nosim na poruczach y na nabiedrnikach, y epitrachilo kładąc na się ze złota urobione. A iakoby też nieczystych rzeczy pożywać mieli sami y zakonnicy ich, sadło świnie, naydziesz y to, dowiedziawszy się y z naszych niektorych, toż czyniących. Wiffeńczykowie bowiem y Tracenczykowie y Likaończycy czayki y kawki, y sinodarlice, slimaki, żołwie, y ieże iadaią, ktorych potrzebę oycowie widząc, bez przygany zostawili. Gdyż żadne stworzenie Boskie nie iest wzgardzone z dziękczynieniem przyimowane, tego nas uczy naczynie prześcieradła z nieba zniesione, w ktorym było wszelkie czworonogie ziemskie, y zwierzęta, y płazy, y ptastwa powietrzne. A Piotr święty od Boga usłyszał:

«wstawszy, Pietrze, «zabiy y iedz». Y rzekł: «nie day tego, Panie, abowiem nigdy żadne nieczyste y plugawe nie wchodziło w usta moie». Y znowu usłyszał: «co Bog oczyścił, ty za nieczyste nie miey». Czas też iuż iest przypomnieć y to, co święty Bazyli mowi: «iako bowiem w ziołach szkodliwe od nieszkodliwego rozłączamy, tak też y w mięsiech od potrzebnego szkodliwe rozsądzamy, poniewasz ziele iest akonit (po Polsku «omieg», ktorym wilki y insze zwierzęta truią), iako też iest mięso sępowe, a iednak ani ziela szkodliwego sobie będzie ieść, kto rozum ma, ani się psa dotknie, ieśli go gwałt wielki do tego nie przymusi; y ten, ktory ie iadł, nic nie grzeszy». A w soczewicę y insze iarzyny świnie sadło kłaść, to od oycow świętych uznano iest y pozwolono, a zwłaszcza w tych krainach, gdzie się dobre masło (raczey oliwa) nie nayduie. Y słuchay, co mowi święty Bazyli, w swoich zakonnych ustawach: «brakowanie potraw żadnym sposobem w zakonnikach być nie ma, y przemienieniem pokarmow w podeyzrzenie się podawać, abowiem to iest zepsowaniem pospolitego dobrego porządku y zgorszenia przyczyną; y tegò, ktoremu rzeczono «biada», bywa naśladownik, ktory w zgromadzeniu ludzi udaie się za poszczącego; takowy przyczyny do zamieszania podaie. Ale y ieśli miasto słoniny do warzywa co od oycow świętych uznano, na to mieysce insze zabiały do potraw kłaść zmieszano z inszemi potrawami wodą y iarzyną, nie względem, mowię, iakiey samochotney szkodliwey prożney chwały mięso odrzucać, szukaiąc miedzy potrawami wybornieyszych y smacznieyszych, ale iucha małey sztuczki rozmoczoney chleba, bez żadney trwogi niech przyimuie, ze wszelakim dziękczynieniem. Mało bowiem ona sztuczka y w taką wielkość wody y iarzyny, ieśli się przytrafi do potrawy włożyć, nie iest potraw przygana, ale wiekszą y ścisleyszą zakonnikow zaprawdę wstrzymięźliwością, przystoi bowiem nie chronić się takowych potraw zakonnikowi nabożnemu, bo nie żydostwuiemy, gdy się chronimy takowych, ale sytości potraw strzeżemy się». Y poty są słowa Bazylego świętego. Święty zaś Pachomi w świętym swoim monasteru od odrobin y ostatkow karmił świnie, ktore pozabiiawszy mięsem ich goście przyimuiąc częstował, a wątrobami y nogami y głowami chore stare oyce zakonniki karmił. Co bowiem za smaczna taka potrawa, przewielebny oycze, pysk świni y uszy y nogi, do tego groch y bob z sadłem świnim zawsze warzyć, nie maiąc dobrego masła!

«Ale ieszcze za łaską wielebności twoiey trochę się rozszyrzę. Wie Pan Bog, że wielkimi frasunkow strzałami na każdy dzień bywam ustrzelany, potrawy bym czynił zawsze, ale zły y nadewszystko insze gorszy iest do świętego składu wiary przydatek, to iest, «y w Ducha świętego Panu żywotworzącego, ktory od Oyca y od Syna pochodzi». Ieśli bowiem my mamy Ewangeliią, takąż maią y Rzymianie. A skądże oni, więcey nad nas uszanowani będąc, tak przeciwny przydatek uczynili? Czego Ewangelia, od świętego Jana spisana, barzo iaśnie nas o Duchu świętym uczy, w ktorey to iest: «Jeśli mię miłuiecie, roskazania moie zachowuycie, a ia będę prosił Oyca, y inszego Pocieszyciela da wam, aby trwał z wami na wieki, Duch prawdziwy, ktorego świat nie może przyiąć, iż go nie widzi, ani go zna, ale wy znacie go, że w was przemieszkiwa y w was będzie». Y zaś znowu: «Pocieszyciel tedy Duch święty, ktorego poszle Ociec w imię moie, on was nauczy wszytkiego, y przypomni wam wszytkie rzeczy, ktorem wam powiedział». Y znowu zaś: «A gdy przyidzie Pocieszyciel, ktorego poszlę wam od Oyca,

Duch prawdziwy, ktory od Oyca pochodzi, on świadectwo o mnie wyda». Y potem: «Iescze wiele mam wam mowić, ale nie możecie teraz znosić. A gdy przyidzie on Duch prawdziwy, nauczy was wszelakiey prawdy, abowiem nie od siebie mowić będzie, ale cokolwiek iedno usłyszy obiawi wam, on mię uwielbi, iż od mego weźmie y powie wam». Ewangeliście, tak iaśnie mowiącemu, ktoż, będąc prawosławney wiary, śmieć abo moc będzie przydatek abo uięcie uczynić? Rzeczy bowiem tych, ktore Boskie pismo postanowiło, niegodzi się odmieniać, ale naśladownikiem onego być. Lecz, iako się pokazuie, zgubili Rzymianie skład wiary pierwszego soboru Niceńskiego. Abowiem przez wiele lat narod Wandalski władnął Rzymiany, z ktorych podobno przyuczyli się Ariańskiey sekty, naśladuiącym oney. Y ieśli to iest prawda, iakoś mi powiedział, iednym pogrążeniem krzest odprawować, nam bowiem dosyć iest na poznanie doskonałe pobożności y upewnienie mądre y zbawienne Boskiey łaski. Wyznanie wiary o Oycu bowiem y Synu y Duchu świętym naucza nas doskonale, y Pańskie wcielenie tym, ktorzy ie z wiarą przyimuią, pokazuie, a tych, ktorzy przydaią co, albo odyimuią od niego, przeklęctwu oddaiemy. «Ieśli bowiem kto, mowi apostoł, będzie wam opowiedał więcey niżeście przyięli, przeklętym niech będzie».

«Ale ani drugiego też przydatku przyimuiemy, to iest, ktory w pieśń «ieden Pan, Jesus Chrystus w sławie Boga Oyca Duchem świętym» uczynili. A ieśli można rzecz iest, nam pobożnie rozumieiąc wiedzieć, ni wczym prawdziwey wiary tym nie naruszać. Zda się bowiém zarowno także, iako y u nas odprawuie się, gdy naświętszy sakrament podnoszon bywa, y ludziom śpiewaiącym «ieden święty, ieden Pan, Iezus Chrystus w sławie Boga Oyca», ztąd y z owąd archidiakon, lubo diakon, albo kto inny, pierwszy y drugi, biorąc kielich, mowią «napełni, Panie», a sam czastkę kapłan wkładaiąc mowi: «napełnienie świętego Ducha». Dobre bowiem na ktore z ochotą patrzymy, a ile gdzie Bog albo wiara nie gwałci się, mieć się zawsze do pokoiu y miłości braterskiey, bracią są naszą y oni, ieśli z nieumieiętności albo niewiadomości trafiło się im wielekroć wykroczyć y od przystoiności idąc za zdaniem swoim, a nie tak nazbyt pilnie wybadywać się o Barbarskich narodziech, iako my, naukami się bawiąc, badamy się; dosyć bowiem y tego z nich, iesli od nich święta y żywonaczalna Troyca niepochybnie wyznawa się, y wcielenia Pańskiego taiemnica wedle naszego rozumienia wyznawana bywa.

«Zaprawdęć y tego nie przyimuiemy (ieśli to prawda), że nie pozwalaią ofiary świętey ofiarować kapłanom, zakonne małżeństwo maiącym, tak też, że w pierwszą niedzielę świętego postu małżeństwa (iakoś mi pisał) y mięso, y syr ieść dopuszczaią. A o przasnikach pytaniu iuż, iako wie świątobiwość twoia, przeczytawszy od nas posłaną tobie kopiię listu do arcybiskupa Weneckiego, dosyć dobrze, iako mniemam, pokazało się, iż nie wedle cerkiewnego podania to się dzieie, tylkož ieżeli zmacniaią się tymi słowy kanonu, ktory taki iest: «Podobało się wszytkim obyczaiow dawnych naśladować». Rzeką y oni, że zdawna u nich przasnik podaniem iest.

«A udawleninę im ieść, y dwiema bratom dwie siestrze rodzone w małżeństwie mieć, nie z roskazania, rozumiem, papieskiego, ani wedle iego zdania albo inszych arcybiskupow to się dzieie, ale z śmiałości tych, ktorzy to czynią. Raczey to było, iako y w naszym Greckim państwie wiele nieprzystoyności y swowoleństw, mimo wiadomość naszę, zwykło by-

wać. A o tym, że się strzeć udawleniny, księga Apostolskich Dzieiow ukazuie, gdzie Jakub brat Boży zda się mowiący: «Rozumne są od wieku Bogu sprawy iego, dla tegoż y ia pozwalam nie przykrzyć się tym, ktorzy od pogan nawracaią się do Boga, ale roskazać im strzedz się od ofiar bałwańskich, y nieczystości, y dawionych, y krwie». Y nie mogę temu nigdy wierzyć, aby papież y inszy arcybiskupi wiadomości takowego pisma y zakazania nie mieli mieć, innych świętych pism doskonały rozum maiąc, aby co takowego występnego widząc przebaczali y pozwalali? Naydziesz też w mieście Carogrockim samym y w przyległych świnią krew iedzących. Wydaią o tym świadectwo na targach przedaiące się kiełbasy y kiszki pełne krwie świniey. Uważże, przezacny panie, iako wiele ich y u nas iest występnych, a znosimy to zaniedbawaiąc, pilnie tedy szukaiąc y wiele się badaiąc o cudzych.

«Powiem ci y to, ale nie miey mi za złe. W nabożnym manastyrze Studyiskim opasuią się diakoni, czyniąc rzecz cerkiewnemu podaniu niezwyczayną. Y patrz, iako wiele staraiąc się pracowałeś, a przedsię nie mogłeś tego małoważnego odmienić obyczaiu. A ieśliże pod władzą naszą będącym nie możemy zdołać, a iakoż on przewzięty y wycose wyniosły narod od swych obyczaiow odtargnąć będziem mogli? Ale by to była nalepsza, iakom mowił, ieśliby wyznanie o Bogu od nich było naprawione, y wedle słow prawdy iednostainie z nami śpiewano y sławiono.

«O tym tedy przydatku, ktory iest w świętym składzie wiary, iże niechcą brać naświętszego sakramentu z rąk kapłanow, maiących zakonne małżeństwo, dobrze y słusznie świątobliwość twoia temu się sprzeciwiasz, y proszę, abyś nigdy nie ustał, w tym się sprzeciwiaiąc y przekonywaiąc ich z innych pism świętych y zwyszpisanych słow Ewangieliey, poty aż ich przywiedziesz do uznania prawdy, y zarowno z nami o Boskim od Oyca pochodzenie Ducha sławiących.

«A insze rzeczy, iako mniemam, godzi się przebaczyć, ktore prawdziwey wierze ni w czym szkodzić nie mogą. Z ktorych niektore po większey części są kłamstwa niewstydliwie. Bowiem naskakiwać y swarzyć się pragnąć nie powinniśmy, marnym kłamstwom y wymysłom naszym daiąc wiarę, y rzeczy mocnie stoiące y dobrze ugruntowane wzruszać. A dla tegoż barzo y wielce potrzebno, oycze święty, gdy papieża postawią, to wszytko twoiey przewielebney kapłańskiey zwierzchności poszanowania godnym listem do niego skłonić się. Do czego wszytkiego niech ci dopomoże Pan, podaiąc łaskę twoiey świątobliwości. Aza kiedy wżdy, iako mowi apostoł, nam w pokorze zbieraiącym rozroznionych w rozumieniu, da im Pan Bog upamiętanie do poznania prawdy, y przestaną od wielkiego swego lubo przecznego y chytrego sprzeciwieństwa zwyciężeni będąc iego wolą. A gdy y papież odpowie, że to nie iest prawda, co o Rzymianach powiedaią, abo wielekroć od niektorych się dzieie, nie z onego woli y pozwolenia to bywa.

«Ktoż y to dobrym sumnieniem będzie rozumiał o Rzymianach, żeby oni czci godnym y świętym nie kłaniali się obrazom, ani w uczciwości mieli poszanowania godnych świętych kości, gdyż y te u nich leżą czci godne ciała świętych y zwierzchownych apostołow Piotra y Pawła, ktorymi wielekroć pokazuią się, chlubiąc y wspaniale przechwalaiąc nad wszystkie insze Rzymskie historye y dzieie, ktorych pełne są księgi historyi y wierszow. Papież też Rzymski Adrian, rządcą będąc siodmego soboru z inszemi świętemi patryarchami, dowiedziawszy się o nowowniesioney nowey nauce od oszczer-

cow chrześcian, heretykow anatemie poddał. A iakoż to pokazać, że nie szanuią Rzymianie świętych y czci godnych obrazow, a co piętszego—wiele z Rzymu do Carogrodu przyniesiono świętych obrazow, maiąc przewyborne y pewne wyrażenia na sobie, czyie są obrazy, pierwszego obrazu podobieństwo. Y tu też widziemy przychodzących Włochow do naszych wszelkiey czci godnych cerkwi, wszelaką uczciwość y pokłon wchodząc świętym obrazom oddaiących. Pokornie tedy y uniżenie cię proszę y myślą twoich świętych nog się dotykam, aby wielebna świątobliwość twoia, w rzeczy dobrey zbytniey ostrożności zażywaiąc, do czego gorszego nie przyszedł. Bać się bowiem potrzeba, abyśmy, niegdy zszywaiąc nieostrożnie rozszarpane, gorszey dziury nie uczynili, y upadłe rzeczy chcąc naprawić, więtszego upadku nie przynieśli. Patrzay tedy, abowiem stąd iawnie się ukazuie, że od tego czasu, iako rozrozniła się y rozłączyła od naszey świętey Cerkwie wielka ta y pierwsza apostolska stolica, wszystko złe mnożyć się za naszego wieku poczęło, y wszystkiemu światu barzo szkodzące, y iako wszystkie krolestwa po wszystkim świecie zamieszane są, wszędzie płacz y biad wiele, głodow, y powietrza częste we wszech stronach y mięściech, y bynamniey nic ni w czym nie powodzi się naszemu woysku. Przetoż o tym y ia aż teraz moię wolą obiawię, abowiem ieśliby chcieli w swiętym składzie wiary poprawić się, nicbym inszego nie potrzebował, niezgodę zostawiwszy, z inszymi, y o praśniku badanie choć y iawnie pokazałem pismem, do biskupa Weneckiego posłanym, że przed paschą była wieczerza, na ktorey Zbawiciel y Pan nasz Iezus Chrystus Boską taiemnicę służby podał uczniom swym, w ktory czas nie wedle zakonu było ieść praśniki. Co y świętobliwość twoią proszę, racz przyiąć, żebyśmy, o wszystkim badać się chcąc, wszystkiego nie utracili. Dosyć na tym, żeśmy wolę naszą oznaymili o tym, coście nam powiedzieli y twoię ku politowaniu swiętą podźwignąć duszę, aczkolwiek więcey mogłoby się mowić y o inszych wielu zdaniach y taiemnieyszych rzeczach, powieściach y naukach. Przeczytałem też y kopią listu, ktoryś do zmarłego świętego papieża posłał, y onego zaś odpis. Chocia nie od Argira, iakoś mi powiedział, ten był uczyniony odpis y przełożony, y wielkiepobożnego, pokornego y mądrego świątobliwości twoiey napomnienia, a wszakże przydać ieszcze do tego było potrzeba, poniewasz o ziednoczeniu y spolnem rozumieniu to było uczyniono, y o przyczynie rozłączenia, aby oświeconemi będąc, doskonałemi się być poznali, listy rozesłane są, ktore do świętych y bogonośnych braci naszych y społsłużących, Alexandryskiego, Ierozolimskiego, posłane są od świątobliwości twoiey. Nie powiadaią zaś o odpisie Weneckiego biskupa, do mnie pisanym. A wskazano do mnie od niego, że odpis posłał do twoiey świątobliwości, iakoż to y w liście twoim stoi. Dla tegoż prożne mi pożądane świadectwo mąża, abowiem nic mi zgoła nie odpisał. Posłałem kopią odpisu, do mnie pisanego, świętego papieża Rzymskiego, ięzykiem mnie nieznaiomym. Abowiem niemogłem naleść, kto by mi go dostatecznie na Grecką mowę przetłumaczył. Y dla tegoż, tegoż Włocha, ktory ten list przyniosł, że był umieiętnym doskonale w ięzyku Łacińskim, użyłem, że mi ie przepisali. A daley twoiey świątobliwości należy dostateczniey y lepiey się dowiedzieć od niego, co y do nas przerzeczony papież na nasz list sostawitelny (tak się nazywały listy, ktore patriarchowie, nowo nastąpiwszy na patryarchostwo, posyływali do papieża) odpisał. Ale niech poty o tym.

«Bog tedy pokoia (dobrze bowiem koniec uczynić pisaniu listu tego), ktory opowiedział pokoy bliższym y dalszym, pod zakonem będącym, y tym, ktorzy nie są pod zakonem, ktory iest miłości Oycem, ona bowiem wezwana nad innych, raduie się, niech zmocni y bogactwy miłości braterskiey ciesząc, niech ucieszy twoię świętobliwą duszę, ẏ aby naymiłosiernieyszy y nayłaskawszy rządca rzeczy, sam iednoistny Bog, a ile iako iemu przystoi, skutkiem wypełnił wszystko, ktoremu sława na wieki wiekow. Amen».

CZWARTA CZĘŚĆ

O POSTĘPKU NIEDAWNO PRZESZŁEGO ODDANIA POSŁUSZEŃSTWA KLEMENSOWI VIII PAPIEŻOWI OD STARSZYCH NASZYCH.

Rozdział I.

Ieśli mogli to czynić bez patryarchow?

Więtsza nie rowno część przeciwnikow naszych iest taka, ktorzy chwalą iedność Cerkwie Ruskiey z Rzymską w samey rzeczy, iedno sposob iey ganią. Mowią bowiem, - że starszy naszy nieporządnie do niey przystąpili. A wprzod, że bez patryarchi Konstantynopolskiego, starszego swego, ktorego w tym dołożyć się, a przynamniey poszanować było potrzeba.

Na to tak odpowiadamy. Byśmy rzecz nową iaką, przed tym niebyłą wszczęli, mogłoby to mieć mieysce. Ale ta rzecz od soboru powszechnego Florentskiego iest uchwalona, ktoremu episkopowie, metropolitowie y sami patryarchowie podlegaią. Tego się, iak prawidła wiary, nie pytaiąc ni u kogo, powinien trzymać każdy człowiek chrześciański, a naywięcey ci, ktorzy drugich uczą. Y było to iuż w używaniu w tych kraiach Ruskich, począwszy od Hrehoria Cemiwłaka, ktory ieszcze był przed soborem Florentskim, roku 1407 aż do Josefa Sołtana, roku 1516, lat więcey niż sto potym. Bo tego czasu iedność niszczeć, a schizma następować poczęła za przyiachaniem krolowey Heleny, Moskiewki, ktora, duchownych z sobą z Moskwy przywiodszy, pomogła im do tego, że przełożonymi w duchowieństwie tu u nas pozostawali. Iona, wprzod archimandritą monasteru Minskiego, od nieyże nowofundowanego, potym metropolitą został. Z teyże liczby snadź y Josef drugi, ktory był wprzod władyką Połockim, a potym metropolitą. Makary u niey był władyką nadwornym, y ten po nich nastąpił na metropolią. Ci schizmę odnowili. Po nich byli niektorzy rzeczy cerkiewnych niewiadomi, a niektorzy napoł heretycy; tych y ludzie teraznieyszy pomnią. W ten czas nabożeństwo Greckie w tych państwach znacznie niszczeć, a Rzymskie krzewić się poczęło. W tym tedy nie trzeba się radzić abo pytać ni u kogo, iesli to trzymać, co się soborem powszechnym namowiło. Y owszem takie pytanie godneby było śmiechowiska, właśnie byśmy się chcieli pytać u patryarchi, czy trzymać wszystkie

cztery Ewangelie, abo czy przyimować wszystkie listy świętego Pawła, nie pytaią się bowiem iedno o rzeczach wątpliwych. Lecz o tym w chrześciaństwie nigdy nie wątpiono, ieśli słuchać soboru powszechnego.

Co ieśliby kto niewiedział, ieśli ten sobor był powszechnym, y iako się zawarł, a pytaćby się chcieli tego, prędzey w tych kraiach doydzie niż w Konstantynopolu. A ieśliby przyszło pytać się y w Konstantynopolu, iuż się pytali o tym przeszli metropolitowie, a mianowicie Iosif Sołtan wyraźnie, y patryarcha onego czasu Nifon odpowiada mu dosyć iaśnie co rozumiał o tym soborze. Ten list z samego oryginału, ktory iest u nas po Grecku, wiernie przełożywszy, tu go kładziemy ięzykiem Polskim, y tak się ma w sobie:

«Nifon, z miłosierdzia Bożego archiepiskop Konstantynopolski nowego Rzymu y wsieleński patryarcha. Naypobożnieyszemu y Boga wielce miłuiącemu Josefowi bratu y społsłudze, metropolicie Kiiowskiemu y wszystkiey Rusi, zdrowia etc.

«Wzieliśmy od twey miłości posłany list naszey mierności, w ktorym dałeś znać Rzymskiemu Kościołowi, że biskupi, na Rusi y w Litwie żyiący, są wam przykrymi, a iż was do iedności, we Florencyi uczynioney, przymuszaią. Bo inaczey, powiadasz, iż [w] wielkie popadniecie niebezpieczeństwo, utraty przywileiow y wolności, ktore na on czas, gdy ta unia y zgoda się zawarła, od krolow Polskich wam darowane są. Prosisz tedy od naszey mierności ręki pomocney y żałośnego listu do waszego możnego krola. Nadto pragniesz wiedzieć o tym synodzie, iako się toczył, abyście mogli dać sprawę tym, ktorzy was przenagabaią y was mocno cisną. Niechże tedy wam będzie wiadomo, że tamten synod był y zawołany y wspaniale radością pospolitą stwierdzony, a to w obecności wielce oświeconego krola naszego Jana Paleologa y naświętszego patryarchi Carogrodskiego, błogosławioney pamięci, Josefa, ktory nie dawno był przed nami, y przy obecności namiestnikow braci naszey patryarchow y inszych arcybiskupow y książąt, ktorzy na sobie osobę Wschodniego Kościoła nosili. Nad to przy obecności Rzymskiego biskupa z swoimi. Iednak iż niektorzy z rodzaiu naszego, ktorzy doma pozostali byli, niechcieli uniey przyiąć y obłapić, podobno dla nienawiści przeciwko Łacinnikom. Zamięszanie tedy u nas płuży y nierząd. Y nam powierzone owce nami, ktorzy mamy nad nimi zwierzchność, rządzić myszlą, ktorym odporu dać nie możemy. A kto wie, ieśli nas tak przykro nie skarał, y dziś ieszcze nie karze Pan Bog, że oto gdy świętey iedności nie przypuszczamy, utraciliśmy wszelkie posiłki, y dotąd Łacinnicy nie tylko nam żadney pomocy nie posyłaią, ale też wielce nie sprzyiaią. Przeto też ani się trzeba dziwować, ieśli y wam trudność czynią. Iednakże twoia miłość nie małą masz zasłonę y wymowkę, ieśli rzeczesz, że bez zdania Carogrodzkiego, to iest, swego patriarchi nic czynić nie możesz. My lepak, zaiste, byśmy nabarziey chcieli, iednakże nic zgoła nie możemy czynić, z tych rzeczy, na ktorych nam wiele należy. Niech że się tedy na nas nie skarżą, ale raczey niechay nad nieszczęściem naszym, poruszeni politowaniem, Pana Boga nam błagaią, abyśmy z niewoley wyzwoleni, znowu się ziednoczyli, za Bożą łaską. A twoia pobożność żadną miarą zbyt się nie opieray, ale przyiacielskie obcuy (abowiem y my naszym, ktorzy mieszkaią na wyspach, kapłanom, pod oświeconym senatem Weneckim, z Łacinnikami modlitwy y

zgromadzenia odprawować pozwoliliśmy) y oyczystą religię y wszelkie inne kościelne zwyczaie Wschodniego Kościoła pilno zachowuy. Abowiem nie pierwey przodkowie nasze we Florenciey z Łacinnikami się ziednoczyli, aż nasze wszytkie przywileie nienaruszone zostały y zachowały się. Masz też nie mało książąt, duchownych synow we wszytkiey Rusi y w Litwie, ktorzy Grecki Kościoł we czci maią y naszę mierność sczyrze szanuią, do ktorych daliśmy mandaty y listy, aby twoię pobożność naiaśnieyszemu krolowi zalecili y naszey wolności bronili. Roku siedmtysiącznego, miesiąca kwietnia dnia piątego, iedennastey biegącey indictiey».

W tym liście to się zawiera:

1. Że ten sobor był prawdziwym y powszechnym soborem. O gwałtach y morderstwie y inszych fraszkach, ktorych naplotł kleryk Ostroski, wzmianki żadney nie czyni. A wiedział by ten, bo bliszszy był soboru Florentskiego, niż kleryk, y nie zamilczałby by co takiego było, gdyż go wyraznie metropolita Ruski pytał o to. A ieśli unii Grekowie doma pozostali, iako powiada, nie przyięli, przyczynę samże daie, że to uczynili z nienawiści przeciw Łacinnikom, nie żeby soborowi zadawać co mieli.

2. Oznaymuie, że u nich zamieszanie y nierząd płuży, a to skaranie Boże rozumie być za tem, że świętey iedności nie przypuszczaią.

3. Każe mu się wymawiać sobą, ale zaraz dokłada, że on choć by chciał czynić, nic nie może z tych rzeczy, na ktorych wiele należy, y ofiaruie się, gdyby ich Pan Bog chciał wyzwolić z niewoliey, żeby iedność rad przyiął.

4. Nie każe się metropolitowi sprzeciwiać Łacinnikom, tylko żeby swoie ceremonie chował. Pocoż nam każą pytać się u patryarchow, kiedy my się iuż pytali? Y tak odpowiedziano: czego się iuż dzierżemy, tegoż by się dzierżeć y przeciwnikom naszym słuszna, ieśli się synmi posłusznemi patryarchi Carogrodzkiego być znaią.

Mamy y drugiego patryarchę, ktory był przed Nifonem, Dionizego list [18]), pisany do wielkiego Nowogroda y do wszytkiego państwa Moskiewskiego za Hrehorym następnikiem Isydorowym, ktorego, w Rzymie poświęciwszy, Pius papież przysłał do Rusi. Pisze ten patryarcha, że ten Hrehory iest prawdziwym metropolitą wszytkiey Rusi, a tego, ktorego Moskwa sobie postanowiła, Ionę, iako się w trzeciey części, w rozdz. 2 pomieniło, y tych, ktorzy nastąpili po nim, stolica Carogrodzka za metropolitę nigdy nie miała y nie ma. Ten list iest wpisany na końcu «Prawił» naszych. Wiedział bez pochyby patryarcha co zacz był Hrehory, że przy Isidorze był ustawicznie, zatem że był w iedności z Cerkwią Rzymską, na koniec, że od papieża w Rzymie był poświęcony, a przed się go wszytkiey Rusi każe mieć za prawdziwego metropolitę, mimo Ionę y inszych, do ktorych się nie zna, choć oni mianowali się być posłusznemi Cerkwie Wschodniey, iedno że byli przeciwnemi iedności cerkiewney.

Rozdział II.

Czy mogli to czynić bez stanow świeckich?

Czytamy o Cerkwi Konstantinopolskiey, że po odszczepieństwie więcey oną rządzili przełożeni świeccy, niż duchowni, iako o tym pisali kronikarze Greccy,

---

[18]) Слич. Посланіе митрополита Іоны къ Литовскимъ епископамъ о непризнаваніи лжемитрополита Григорія («Истор. Русск. Церкви» архіепископа Макарія, т. VI, стр. 361—369).

Choniata w rozdz. 5, ksiąg 6: «cesarze—prawi – wzięli sobie moc nad duchownemi y nad cerkwiami, stanowiąc im prawa, iakie chcieli». Y myśmy wyższey z Gregorasa o Androniku starszym tož ukazali. Także słyszymy, co się działo na Moskwie, po części y widzieliśmy, a w kraiach naszych gorzey niemal: bo w Konstantinopolu sam cesarz, a w Moskwie sam wielki kniaź, ale w naszych kraiach szlachcic każdy, ktory ma popa, rządzi im, iako chce; pod czas każe mu na robotę; y owszem niektorych taka niezbożna śmiałość, że go y skarze, kiedy w czym nie posłucha. W rzeczach zaś, do nabożeństwa należących, siebie tylko słuchać każe: a ieśli bez niego co uczyni, tym samym wagi nie ma to, co uczyni (wyimuię tych, ktorzy, Pana Boga się boiąc y kapłaństwo czcząc, niwczym się popow swych nietykaią). Ale to iest zły rząd, przeciwny prawu Bożemu y porządnemu ludzkiemu. Nie było tak na początku. Niech poyrzą, co się dzieie w Cerkwi Rzymskiey, z ktorą spolne mamy prawa dnchowne. A ieśli kto rzecze, że w Cerkwi Greckiey w używaniu nie były, niech czyta wielkiego uczyciela Cerkwie Wschodniey świętego Iana Chryzostoma, księgi «O kapłaństwie». Ostatnich zaś czasow Damascena w kazaniu wtorym o obraziech, gdzie, przypominaiąc słowa Pawła świętego do Efezow w 4: «y on dał niektory apostoły, niektore proroki», mowi święty Damascen tak: «krolow nie tylko na pierwszym mieyscu nie położył (apostoł), ale y na żadnem inszym, aby ukazał, że krolowie nie są urzędem cerkiewnym, ale świeckim». A iż y sami cesarze Greccy to przyznawali, słuchay, co mowi Konstantyn Wielki do episkopow: «Pan Bog was postawił kapłanami y dał wam władzę nad nami, nas sądzić, y dla tego wy nas słusznie sądźcie, ale sami od ludzi nie możecie bydź sądzeni».

Drugi temu podobny Theodosy mnieyszy, posyłaiąc zacnego senatora swego Kandidiana do soboru Efeskiego, tak pisze: «Kandidianowi przednieyszemu z nabożnieyszey czeladzi naszey na ten sobor święty iachać kazaliśmy, wszakże pod takim sposobem, aby w żadne spory y gadki około wiary niewdawał się. Nieprzystoyna bowiem rzecz iest, ieśliby kto, w regestr świętych episkopow nie będąc wpisany, w cerkiewne sprawy y porządek miał się wtrącać». Tak czynili święci cesarzowie, co się nayduie w dzieiach pierwszego y trzeciego soboru. Przeciwnym zaś sposobem niezbożny Konstancyusz arianin, ktory przywłaszczać chciał sobie taką władzą, słyszał Oziusza, onego wielkiego biskupa, do siebie mowiącego. Są te słowa u ś. Atanazego w liście do pustelnikow: «nie mieszay się—prawi—cesarzu, w sprawy cerkiewne, y nie roskazuy nam w tey mierze, ale raczey tego ucz się od nas: tobie bowiem Bog cesarstwo poruczył, a nam rządow cerkiewnych powierzył. Y iako gdyby kto w rządy twoie cesarskie złośliwym okiem wglądać y one strofować chciał, sprzeciwiłby się sporządzeniu Bożemu, tak y ty strzeż się, abyś to, co cerkiewnego iest, ciągnąć do siebie—w wielki grzech nie wpadł. Daycie, napisano iest, co iest cesarskiego—cesarzowi, a co Bożego—Bogu». Poty Ozyusz u świętego Atanazego. Tak było na początku za iedności. Nie dziw, że się to pomieszało za odszczepieństwem, za to bowiem, że pasterzowi, od Pana Boga postanowionemu, mnieyszy pasterze, bez ktorego y oni pasterzmi nie są, podlegać niechcieli: przepuścił Pan Bog, że owce ich własne rządzą pasterzmi swemi! Przyznawa to wyraźnie Nifon patryarcha, iako się wyszey pomieniło. Tak się stało z człowiekiem po stworzeniu iego: posłuszne mu były wszystkie zwierzęta, pokąd on

był posłusznym Bogu; skoro się stał nieposłusznym, zwierzęta też wyłamały się z poddaństwa iego, y owszem często poczęły być strasznemi człowiekowi, maiąc moc nad nim. A gdy się człowiek, za darem Bożym osobliwym, wraca do onego szczęśliwego stanu, w ktorym był stworzony, wracaią się y zwierzęta do posłuszeństwa onego. Mamy to na piśmie o wielu świętych Bożych, ktorzy zwierzętom roskazowali, a one ich słuchały.

Na zarzut tedy wyszey pomieniony braciey naszey tak odpowiadamy, że episkopowie naszy, ktorzy ponowili posłuszeństwo przed lat 20, nie byli powinni dokładać się w tym stanow świetckich, iako do tey sprawy nienależących; mogli by się byli prywatnie o tym znaszać z tymi, kogoby sposobnego do takich spraw być rozumieli, y to z dobrey woley swey mogli czynić, a nie z powinności. Wszystkim to oznaymować y wszystkich do rady wzywać — bywa szkodliwa z wielu miar. Nie wspominam tego, że tam szło tylko o samego metropolitę, ktory, maiąc takie obciążenie od patryarchi, iako się mowiło wyszey, nie mogąc znosić dłużey takiey niewoley y patrzyć na takie spustoszenie Cerkwie Ruskiey, w tych państwach będącey, o ktore patryarcha niedbał,—uciekł się do tego, do ktorego mu prawo duchowne iego drogę ukazało. Co wszystko chociaż tak iest, przedsię episkopowie naszy y w tym tak prędko sobie nie postąpili, żeby się w tym z niektorymi z przednich stanow nie znosili, y owszem ukaże się to, że im do tey sprawy wielką pobudką był nayprzednieyszy onych czasow w nabożeństwie naszym pan, sławney pamięci xiążę Konstantyn Ostroskie, woiewoda Kiiewski. Co żeby się nie słowy, ale rzeczą samą ukazało, położy się tu wszystek list iego, pisany do oyca Hypatia Pocieia, władyki Włodzimierskiego, ktory taki iest:

List [19]) książęcia iego mści Konstantyna Ostrozskiego, woiewody Kiiewskiego. Data z Lublina, iunii 21, roku 1593.

«W Bodze wielebny a miłościwy oycze władyka Włodzimirski, panie y przyiacielu mnie wielce łaskawy!

«Wszelki człowiek po wszytek czas żywota swego, po zbawieniu swym, winien iest starać się o tym, aby mogł być rozmnożycielem y miłośnikiem chwały Bożey. A ieśliby kto do końca tym być niemogł, tedy chocia aby uczestnikiem abo przyczyńcą iey iakim kolwiek mogł być. Ja iż za wielkimi trudnościami memi, maiąc na sobie brzemię zwierzchnych rzeczy, chociaż nie mogę być doskonałym miłośnikiem abo zabawcą około pomnożenia chwały Bożey, iednakże, z powinności moiey krześciańskiey, od dawnych czasow była u mnie chęć takowa, ktora y do tych czasow ieszcze nie ustawa, y owszem się rospala, abym w takowym upadku, zniszczeniu y opuszczeniu Matki naszey Cerkwie świętey powszechney apostolskiey Wschodniey, upatrował y rozważał y rozmyślał, upatruiąc y wynayduiąc takowy sposob, początek y przystęp, przez ktoryby Cerkiew Krystusowa, wszytkich Cerkwi naycelnieysza, do pierwszego swego punktu, celu y kluby przyść y wstawić się mo-

---

[19]) Письмо это первоначально помѣщено въ старопечатной книгѣ, вышедшей въ 1599 году изъ Острожской печатни (Возраженія на «Апокрисисъ» и «Отписъ», стр. 95—105), и перепечатано Григоровичемъ («Акты Западной Россіи», томъ IV, № 45, стр. 63—66). Оно также есть и у Маркевича («Истор. Малор.», т. III, стр. 3—9), но съ большими ошибками.

gła. Ale iako baczę, że wszelka rzecz godna przez godnych buduie się y sławna sławnymi wykonywa się [20]). Także y mnie albo nieszczęście w tym zagrodziło, abo też niegodność w tak wysoce chwalebnych rzeczach nie dopuściła do tego przyść, iżbym ku początku iakiemu dobremu tey rzeczy powod słuszny wziąć mogł. A wszakże przedsię poczuwałem ia w sobie załog pisma świętego, mowiącego: «moc Boża y w niemocnych wykonywa się» i zasz «co u ludzi niepodobna, ale u Boga wszystko iest podobno». Na ktore słowa, iako na naypewnieyszy cel poglądaiąc, niedawno przeszłych czasow, nie dla chwały tego świata, Bog widzi, tylko żałuiąc upadku Cerkwie Krystusowey, także y dla urągania heretykow y tychże samych, ktorzy się oderwali, Rzymian, ktorzy niegdy byli nam bracia, umyśliłem abo ważyłem się był z Possewinem, [posłem] [21]) papieża Rzymskiego, o niektorych potrzebnych rzeczach pisma świętego, nie sam, ale z swoimi starszymi y presbiterami, radzić y dysputować. Lecz iż tego Bog niechciał, ieśli dla naszego złego li albo dobrego—niewiem, czy tak się to zstało, iako się Panu Bogu podobało.

«Ia tedy y teraz nie mogąc ustać od takowego starania, ktore iest o Cerkwi Bożey, y maiąc ten umysł przedsięwzięcia swego, abym do tamtych kraiow, w ktorych niepodaleku też iest y papież Rzymski, dla uleczenia zdrowia swego cielesnego, na czas iaki odiachać mogł. Tamże, ieśliby była na to naprzod wola Boża, do tego też y wola w. m. naszych duchownych, żebyście w. m. teraz na tym synodzie waszym duchownym [w Kiiewie] [22]), wszyscy iednostaynie o tym przemyślali, radzili y namawiali, aby się mogł taki przystęp wynaleść do takiego powodu, przez ktoryby się mogły skłaniać początki do zgody y ułacnienia y pomiarkowania tak wielkich niezgod y zaiątrzenia, a prawie wnętrzney walki w kościele Bożym. Gdziebym y ia w tamtych kraiach będąc, za pomocą Bożą y za początkiem a błogosławieństwem w. m., iako duchownych, nie zaniechał z szczyrości y chęci moiey przeciw Cerkwi Bożey, starania z nawiętszym usiłowaniem mym takowego czynić (iakieby możność y godność moia znosić mogła), iżby się do iakiey słuszney zgody y ziednoczenia schylić mogło. Iakoż zda mi się za rzecz słuszną, żebyś w. m., miłościwy oycze episkopie Włodzimierski, namowiwszy się w tym z i. m. oświeconym oycem archiepiskopem y ich m. wielebnymi episkopy, sam osobą swą do wielkiego kniazia Moskiewskiego, za dozwoleniem y listem i. k. m., iachać pracey nie żałował, y tam z kniaziem wielkim Moskiewskim y z duchownemi ziemię tameszney porozumiawszy się y dostatecznie namowiwszy y skazawszy, a doniosszy im wszystko, iakie prześladowanie y urąganie a naśmiewisko y ubliżenie narod tuteyszy Ruski w porządkach, kanoniech y ceremoniach cerkiewnych cierpi y ponosi, prosząc y używaiąc [23]) ich, aby o tym staranie uczyniwszy, iako członki iedney głowy Krystusa Pana, ieden iednemu pomagaiąc, zgodnie y iednostay-

[20]) «.... обыче, и чрезъ годныхъ людей годные речи бываютъ справованы»—этого мѣста Кревза не перевелъ.

[21]) Вставлено въ печатномъ экземплярѣ чернилами. Впрочемъ, этого слова нѣтъ и въ Западно-Русскомъ подлинникѣ.

[22]) Вставлено чернилами. Въ Западно-Русскомъ подлинникѣ нѣтъ этого слова.

[23]) Эти два глагола, неправильно переведенные Кревзою въ дѣепричастной формѣ, до нѣкоторой степени нарушаютъ смыслъ. Въ Западно-Русскомъ подлинникѣ: «просилъ и уживалъ».

nie z nami tak temu zabiegali y w to potrafiali, żeby iuż więcey Cerkiew Krystusowa takowego rozerwania y wnętrznego zamieszania, y narod Ruskiego. rodzaiu prześladowania y urągania nie cierpiał. Pilnie o to w. m., iako wielce łaskawego pana y przyiaciela, do tego y wielkiego miłośnika wiary Krystusowey, proszę, abyś w. m. chętliwie do tego włożyć y wszelką mocą za to się wziąć, y tam na tym synodzie z pilnością starać się wespoł z ich m. raczył, iżby iaki słuszney początek y zastanowienie, ieśliby iuż nie do iakiey zgody (co iest rzecz naprzednieysza: «abowiem—mowi— oto iako dobra y iako wdzięczna rzecz iest mieszkać braciey społem») tedy y to potym nie podleysza—do polepszenia żywotow ludzkich, za staraniem y początkiem w. m. wynaleść się mogł. Gdyż to iest iawno w. m. wszystkim, iako się ludzie naszey religiey zgorszyli, y tak są w nabożeństwach swych ospali, leniwi, niedbali iż nietylko aby mieli postrzegać powinności swey chrześciańskiey y zastawiać się za Cerkiew Bożą y za wiarę swą starożytną, ale ieszcze się sami mnodzy, naśmiewaiąc z niey y odstępuiąc, do rozmaitych sekt uciekaią się. Czemu ieśliże w. m. zabiegać y dbać o tym nie będziecie, sami to w. m. dobrze wiecie, kto za to liczbę y odkaz dać bedzie powinien: «abowiem—mowi—krwie ich z ręku waszych będę patrzał», wy bowiem iesteście wodzowie, dozorce y pasterze trzody Krystusowey. A nie dla czego inszego rozmnożyło się miedzy ludzmi takie lenistwo, ospalstwo, odstąpienie, iako nawięcey dla tego, iż ustali nauczyciele, ustali przepowiadacze słowa Bożego, ustały nauki, ustały kazania: a zatem nastąpiło zniszczenie y umnieyszenie chwały Bożey y Cerkwie iego, nastąpił głod słuchania słowa Bożego, nastąpiło zatym odstąpienie od wiary y zakonu. Przyszło na ostatek na nas to, iż iuż nie zostaie nam namnieyszey rzeczy, z ktoreybyśmy cieszyć się w zakonie swym mieli, y słuszniebyśmy teraz mogli, słowa prorockie wspominaiąc, mowić: «ktoż da głowie naszey wodę y oczom naszym zrzodło łez», abyśmy mogli opłakiwać upadki y znisczenie wiary y zakonu swego we dnie y w nocy?

«Wszystko się przewrociło y upadło, ze wszech stron ucisk, frasunek y biada, y ieśli się daley poczuwać w tym nie będziemy, Bog wie, iaki koniec z nami będzie! Ja z strony moiey powtore y potrzecie proszę: y dla Boga, tak w. m. dla powinności swey pasterskiey, iako więcey dla boiaźni y pomsty Bożey w to potrafiaycie, żebyście tam co dobrego sprawić y zastanowić, y początek iaki dobry udziałać mogli. Życzę przy tym w. m. dusznego y cielesnego zdrowia od Pana Boga na wiele lat zażywać».

Przy tym liście swoim xiążę Ostrozskie posłał y artykuły [24]) własną swą ręką napisane, ktore rozumiał, że tam do iedności były potrzebne. Za takim pisaniem xiążęcia Ostrozskiego ociec władyka Włodzimierski myślić o tey sprawie a potym y czynić z metropolitą y z inszemi episkopami począł.

W Litwie też ociec Michayło Rahoza znosił się [25]) wprzod o tym z i. m. p. Teodorem Skuminem Tyszkiewiczem, woiewodą Nowogrodskim, ktory z łaski Bożey ieszcze żyw, y w doyżrzałey starości swoiey zdrow dobrze. Gdzie tego czas y mieysce będzie, przyzna to. Za czym, nie bez porady stanow świetckich, ta świętobliwa sprawa zaczynała się y odprawowała, bo się y te artykuły, ktore xiażę i. m. Ostrozskie potrzebne być rozumiał,

[24]) Эти весьма важные «артикулы» (см. у Григоровича, въ «Актахъ Зап. Рос.», т. VI, стр. 65—66) Кревза опустилъ.

[25]) Переписка эта обнародована. О ней будетъ сказано въ «Примѣчаніяхъ».

włożone są miedzy insze artykuły iedności y potwierdzone.

Rozdział III.

Ieśli przy tym oddaniu posłuszeństwa przez starszych naszych dobrze się warowały rzeczy nasze.

Obrzędy zwykłe w nabożeństwie naszym warowane nam są tym przywileiem, w ktorym iest opisany wszytek postępek oddawania posłuszeństwa, na kilku arkuszach pargaminu dosyć szeroce pisany, z ołowianą pieczęcią zawiesistą. Nazywa się: *Bulla unionis*. Tam ku końcowi tak mowi:

«Aby tedy pewne y wieczne świadectwo było, y ku temu wieczna pamiątka, o przywroceniu y ziednoczeniu narodu Ruskiego, tym naszym wiecznym postanowieniem, wielebną bracia, Michała, archiepiskopa, metropolitę y insze biskupy Ruskie wyższey namienione, ktorzy dekretem zezwolili się y na listach do nas posłanych podpisali się, tak tu przytomnych iako y nieprzytomnych, pospołu ze wszytkim ich duchowieństwem y ludem narodu Ruskiego, ktorzy do państwa y dzierżawy doczesney namilszego syna naszego Zygmunta Polskiego y Szweckiego krola należą, ku czci a chwale świętey y nierozdzielney Troyce, Oyca y Syna y Ducha świętego, ku rozmnożeniu y podwyszszeniu wiary krześciańskiey, na łono Kościoła Katholickiego y do iedności świętego Rzymskiego Kościoła, iako członki nasze w Krystusie przyimuiemy, iednoczymy, przyłączamy, spaiamy y wcielamy. A dla więtszego świadectwa miłości naszey przeciwko im, wszytkie swięte obrzędy y ceremonie, ktorych Ruscy biskupi y duchowieństwo, według postanowienia świętych oycow Greckich, w Bożey służbie y naświętszey ofierze, y w sprawowaniu inszych sakramentow, y w inszych obchodach świętych, by tylko prawdzie y nauce wiary katholickiey nie były przeciwne, y społeczności z Rzymskim Kościołem nie psowały, tymże Ruskim biskupom, z łaskawości apostolskiey, dozwalamy, krom przeszkod wszelakich konstitucyi y ordinacyi apostolskich, y inszych rzeczy przeciwnych iakichkolwiek» [26]).

A chociaż oycowie naszy takie wzięli upewnienie, na ktorym by słusznie każdy przestawać miał y uspokoić się, iednak powiedali, że się im nie dosyć stało. Y owszem pospolicie mawiali, że ta iedność uczyniona umyślnie na zniesienie nabożeństwa Greckiego. Na co, oprocz pomienionego warunku, zawsze doskonały odpor dawaliśmy, y teraz mowimy:

Że rożność nabożeństwa iedności cerkiewney przez lat tysiąc nie targała, chociaż w kraiach Wschodnich po Grecku, w zachodnich po Łacinie y rożnemi obrządkami Pana Boga chwalono, a ieden drugiego nabożeństwa nie tłumił. Skądże wiedzą, że teraz za ziednoczeniem się naszym nasze nabożeństwo ma być niszczone? W Rzymie siła było monastyrow y cerkwi Greckich, a w Konstantinopolu Łacińskich: a żyli w zgodzie, w miłości, iako bracia iedney matki, y owszem tę rożność mieli sobie za okrasę. A to y teraz, gdy iuż państwo Greckie ustało, za czym papież nie miałby się na co oglądać, a przecię monasterow Greckich we Włoszech, to iest w Syciliey, w Apuliey, Kalabriey iest do kilku dziesiąt. Czemusz ich na klasztory y kościoły swoie nie obracaią? Wszak w ręku swych maią. Tuż pod Rzymem na mil 3 iest monastyr Grecki, zową *Grotta Ferrata*, gdzie leży Nil święty, przezwiskiem Kassynski. Tam wszytko po Grecku odprawuią. W Rzymie zaś dobrze przed tym, niż

---

[26]) Слич. у М. О. Кояловича, «Литовская Церковная Унія», томъ II, стр. 248—252.

iedność nasza odnowiona iest, Gregorz Trzynasty papież fundował collegium dla Grekow y cerkiew świętego Athanazego z fundamentow zbudował, gdzie zawsze po Grecku chwała Boża odprawuie się. Młodzi Greckiey naszych czasow było do 50. Od fundatora samego w tym collegium iest takie postanowienie, żeby każdy Grek albo Rusin, co tam nauki odprawi, przysięge wykonał na to, że ma być nabożeństwa Greckiego y pomnażać to nabożeństwo, według siły swoiey. Co teraz y my uczynili. Kiedy by papież chciał gubić nabożeństwo Greckie, coż by mu było po tem tak wielkie fundacye czynić na Greki y ieszcze obowiązywać ie przysięgą, że do nabożeństwa Rzymskiego, choć by y chcieli przechodzić, nie mogą? Y tego szkoda opuszczać, że gdy sam papież służy, iako biskup, abo przed nim maią mszę, iako przed biskupem, w ten czas dwie epistoły czytaią, wprzod po Grecku, potym po Łacinie, także y Ewangelium dwoie, wprzod Greckie, potym Łacińskie. Ktorym znakiem wyrażaią rożność obrzędow w iedności cerkiewney. Nakoniec w swoim nabożeństwie Rzymskim maią rożność obrzędow: niemal każdy zakon ma swoy sposob odprawowania pacierzy kościelnych. Y przy mszach iest rożność w niektorych zakoniech y w niektorych kraiach: w Mediolanie nie potrafił by ksiądz, z Rzymu przyiachawszy, odprawować mszą Mediolańską, ktorą oni maią od świętego Ambrożego, od lat tysiąca rożną od Rzymskiey. Ieśliby tedy rożność obrzędow przeszkodą być rozumieli, toć by doma u siebie uprzątnąć to mieli, gdzie im to łacniey przyidzie, niż u nas.

W czym wszystkim żebyśmy doskonalsze od papieża upewnienie mieli, odzierżał przewielebny w Bogu i. m. ociec metropolit nasz dzisieyszy na pismie, co po przyiachaniu iego z Rzymu, do wiadomości wszystkich przywiedziono iest. Toż y tu wypisawszy z tego listu papieskiego kładziemy. Słowa są takie: «Poniewasz tedy, iako nam imieniem wielebnego brata Josepha, archiepiskopa teraznieyszego Kiewskiego y Halickiego, niedawno przełożono, znayduią się [ci], ktorzy, prawdy nie wiedząc, abo też od inszych zwiedzeni, tego są mniemania, iakoby Rzymska Cerkiew, iedność uczyniwszy, ich obrzędy y ceremonie w służbie Bożey, y sakramentow sprawowaniu zznieść y wyniszczyć chciała, czymby się ich wiele gorszyło,—dla tego my, z słuszney pasterskiey powinności, chcąc nieprzyiaznemu człowiekowi miedzy dobre nasienie przymieszania kąkolu okkazyą odiąć, y taki błąd z serc ludzkich wyrwać y zgorszeniu zabieżeć, także y list przeszły (wspomina list iedności od Klemensa 8, na toż dany) tym teraznieyszym ponawiaiąc, za prożbą przerzeczonego Josefa archiepiskopa imieniem, nam pokornie o to uczynioną: Wszystkie święte obrządki y ceremonie, ktorych Ruscy episkopowie y duchowieństwo, według oycow świętych Greckich postanowienia, w Bożey służbie y w przeświętey ofierze, y inszych sakramentow sprawowaniu, także y w inszych świętych obrządkach używaią, byle tylko prawdzie y nauce wiary katolickiey przeciwne nie były, y iedności z kościołem Rzymskim nie rozrywali,—przez iedność uczynioną znosić, abo wyniszczać Cerkwie Rzymskiey przedsięwzięcie, umysł y wola nie była, ani iest, ani to się mowić abo rozumieć mogło, ani może. Y owszem przerzeczone nabożeństwo tymże Ruskim episkopom y duchowieństwu, z łaski apostolskiey pozwolone y dopuszczone, iako się z przeszłego listu y soboru Fłorentskiego daie znać, y z postanowienia *collegium* Greckiego w mieście naszym, ktorego y wychowańce na tychże obrządkow zachowanie (iako to nam wiadomo iest) przy-

sięgę czynią z zwierzchności apostolskiey, przez list teraznieyszy postanawiamy y wiadomo czynimy. Data tego listu roku 1615, dnia 10 decembra».

To iuż z ich strony odmiany nabożeństwa bać się nie mamy. Strony zaś nas samych, o ktorych pod czas niektorzy źle rozumieią, iakobyśmy na oszukanie ludzkie y do czasu mieli się obleć w te sukienki y tego nabożeństwa zażywać, taką sprawę daiemy: Że niektorzy z nas, ktorzyśmy byli w Rzymie w pomienionym *collegium*, przysięgęśmy uczynili na tym, że nie mamy być nabożeństwa Rzymskiego. Iakoż ia, z strony swey, to powiadam, by mię nie to wiązało, gdym przyiachał w te kraie, nie barzobym się podobno dał zaciągać do stanu duchownego w nabożeństwie Greckim, iedno iuż nielza było, żem był obowiązany. Przytym, gdy się święcimy na kapłaństwo, powtore ołtarzowi Greckiemu przysięgę czynimy, całuiąc cztery rogi ołtarza y przyimuiąc cząstkę świętego chleba, na świętą ofiarę wedle obrzędow naszych nagotowanego. To iuż drugi związek a taki, ktory soborem powszechnym Florentskim stwierdzony iest. Gdzie tak stoi, że «kapłan każdy ma strzedz obrządkow nabożeństwa swego, Grecki w przasnym, a Łaciński w kwaśnym ofiarować nie może». Takie obowiązki, przysięgą zapieczętowane, nad ktore y miedzy ludzmi pogańskimi pewnieyszych nie było, miałyby być doskonałym upewnieniem na zniesienie tey niepotrzebney boiaźni o zepsowaniu nabożeństwa Greckiego przez nas. Przydamy y to, że sprawy nasze wyświadczaią nas. Iuż to lat więcey 20, iako iedność iest odnowiona, a żadney odmiany w cerkwiach naszych ukazać nam bracia nasza nie może, y owszem przeciwnym sposobem, widzą pomnożenie nabożeństwa przez przymnożenie osob y cerkiewnych ozdob, o czym osobny rozdział będzie. Ieślibyśmy myślili być kiedy nabożeństwa Rzymskiego, na cobyśmy się wysiłali na takie ozdoby, ktore tylko cerkwiam Greckim służą, a Łacinnikom nic po nich, y owszem kiedy by się im to dostało, musieliby wszystko psować, iako katapetazma, co my w ięzyku naszym Ruskim zowiemy «Deysus», to iest, przegroda, ktorą ołtarz od samey cerkwie przegrodzony, iest tak wielka machina, co kosztuie, wszystka sznicerską robotą, farbami przednimi, y dobrego malarza ręką, więc tak wiele ubiorow cerkiewnych, co wszystko kosztuie na złotych kilka tycięcy. Na cośmy cięszko pracowali, iako to każdy widzieć mogł. Co nie przeto piszemy, że byśmy się tym popisowali, iedno żebysmy bracie naszey to ukazali, że nic, dali Bog, obłudnie, ale wszystko szczyrze czynimy, y pomnażać chwałę Bożą w nabożeństwie naszym Greckim w Cerkwi Wschodniey, Pana Boga wziąwszy na pomoc, chcemy.

Powiadaią niektorzy, że na tenczas ieszcze odmiany niemasz, ale napotym będzie. Na to odpowiedzieć łacno. Wprzod: skąd on wie, że odmiana będzie? Potym: my to wiemy y obiecuiemy, że za żywotow, dali Bog, naszych nie będzie, y staramy się o to, żeby y potym nie było, bo młodszy naszy, z ktorymi żyiemy, ktorzy na mieysce nasze po nas nastąpić mogą, słyszą, co mowimy, widzą, co czynimy, bez pochyby, że y oni tegoż strzedz będą. Naydą się na to y insze sposoby, żebyśmy mieli upewnienie o wiekach potomnych. Ostatek też włożyć trzeba na Pana Boga a starać się, żebyśmy mu dobrze służyli za żywota naszego; mocen iest rozkrzewić nabożeństwo nasze y ugruntować ie, że będzie trwało do sądnego dnia! Ieśli zasię tego zaniechamy, byśmy wszystkie rozumy swoie na kupę zebrali y wszystkie siły nasze na to obrocili, y za żywota naszego zadzierżeć nie będziem mogli!

Niektorzy w Wilnie maią nas w podeyrzeniu, że z oycami iezuitami nakładamy. Y w tym sprawę taką o sobie daiemy. Sam rozum przyrodzony uczy człowieka, ieśli mu czego potrzeba a niema doma, szuka u sąsiada. Potrzeba iest nauki braci naszey zakonney dla rozmnożenia chwały Bożey. Doma ieszcze iey mieć nie możemy. Coż za dziw, kiedy po nią chodzimy do tych, ktorzy ią maią, a do sąsiad swoich, tegoż miasta obywatelow, braci naszey? Nie do nieprzyiacioł, nie tak, iako drudzy, co nas strofuią, ktorzy do szkoły swoiey nabywaią mistrzow ze Gdańska, z Krolewca, ze Zboru z Wilna, y tym poruczaią miłe dziatki swoie. Alexander Wielki, nie ucząc się, nauczył się chramać, tylko że patrzył czas niemały na mistrza chromaiącego. Tegoż trzeba się obawiać y im, aby się młodź ich heretyckiemi naukami od takich mistrzow nie zaraziła.

Podobno y o onych kanonach nie wiedzą, o ktorych wiedzieć by powinni, bo w księgach Ruskich są napisane po Słowieńsku. Prawiło apostolskie 45 tak mowi: «modlący się z heretykami maią być wyłączeni. A ieśli przyimie ich (episkop abo kapłan), iako przyczetnikow (a uczyciele szkolni są przyczetnikami), ma tracić stan swoy episkopski, abo ten, w ktorym będzie». Prawiło apostolskie 60—o czytaiących księgi heretyckie, że temusz karaniu podlegaią. Toż w Niceńskim 2, prawiło 9 o chowaiących księgi heretyckie. A w kanonach Łacińskich, ktore szersze są niż Słowieńskie, więcey ieszcze tego. Aboć iuż u braci naszey w znieważenie święte sobory przychodzą? Nam z Łacinnikami iedno pismo święte, iedni wykładacze iego, bo Cerkiew nasza Wschodnia nie tylko oycow świętych Wschodnich czci y nauki ich słucha, ale y Zachodnich, ktorych y święta święcimy, iedne sobory, zaczym y artykuły wiary iedne, tylko w ceremoniach rożność. Ale iako oni nasze ceremonie za święte maią, tak y my ich. A z heretykami, prze Bog, co za zgoda? Szczegulnie pismo święte powiedaią, że przyimuią, oycow świętych nic, soborow pogotowiu, a z ceremoniy na porząd (ludzie mądrzy!) śmieią się.

Rozdział IV.

Pożytki, ktore mamy z iedności naszey z Cerkwią Rzymską.

Wprzod duchowny, ktory iest nade wszytko, o czym wyższey się mowiło. Doczesne zaś pożytki tymże porządkiem wyliczać będziemy, ktore w rozdz. 5, części 3, wyliczyliśmy. To iest: nauki, ćwiczenie duchowne, potęga świecka, pomoc w nadaniach y w ochędostwach cerkiewnych.

Pierwszy pożytek y znaczny w krotkim czasie, to iest, w tych kilkodzieisiątku leciech, a to iuż mamy z łaski Bożey do kilkudziesiąt braci zakonnych tych, ktorzy nauki abo odprawuią, abo kończą, abo iuż skończyli, nauki nie tylko pospolite, ale y filozofskie y teologickie. Teraz świeżo lat temu dwie od oyca świętego papieża Rzymskiego tośmy wzięli dobrodzieystwo, że dwadzieścia dwa braci zakonney może się uczyć kosztem iego po rożnych stronach krześciaństwa, na mieyscach przednich, gdzie y nauk uczyć się, y wiadomość kraiow postronnych, ktora iest okrasą każdemu człowiekowi, mieć mogą. A mianowicie czterey w Rzymie w collegium Greckim, dwa w Wiedniu, dwa w Pradze, dwa w Ołomuncu, sześć w Brunsberku, sześć w Wilnie. Te mieysca po więtszey części iuż są napełnione, gdy Pan Bog poszle więcey person, napełnią się y insze. Iak wielkiego dobra spodziewać się mamy w krotkim czasie, a ile kiedy po iednych

będą następować drudzy, iak prędko nasze kraie Ruskie pełne będą ludzi uczonych! Miedzy inszemi naukami Grecki ięzyk z collegium Greckiego w krotkim, dali Bog, czasie wprowadzi się do nas, bo to iuż nam obiecano. Ledwie gdzie w krześciaństwie uczą tak dobrze po Grecku, iako w pomienionym collegium! Uczyniliż co podobnego temu patryarchowi Carogrodzcy przez siedem set lat, iako się Ruś okrzciła?

Ale iż pospolicie nauka odyma y rodzi pychę, skąd tylko bywa okazałość przed ludzmi, a nie chwała Panu Bogu, ktory na pokorne rad patrzy y z nimi obcuie,— dla tego potrzebno było tym, ktorzy się tak uczą, ćwiczenia duchownego y dobrego, iakoby na chwałę Bożą a na usługowanie bliźnim swoim tego daru Bożego zażywali ochotnie y nie pogardzaiąc y naymnieyszym. Dla tego starało się y stara się teraz w manastyrze naszym Bycieńskim, żeby ci, ktorzy siebie samych Panu Bogu poświęcili, zawsze byli przybytkiem Ducha świętego, cnotami, stanowi ich potrzebnemi, okraszeni. Takich żadne przeciwieństwo nie ustraszy, praca żadna nie będzie ciężka, sam Pan Bog będzie im błogosławił, y ludzie ich szanować inaczey, niż przed tym bywało, będą. Z takich będzie uciecha y pomoc narodowi naszemu nie tylko w Cerkwi, ale y miedzy ludzmi. Tacy będą umieli strzedz praw y wolności, ktore ma z łaski Bożey duchowieństwo nasze, że nie będzie w takim znieważeniu, w iakim bywało. Y co upuścili przodkowie z niedbalstwa, albo iakiey inszey niesposobności, doydą ci. Nie będą im drzwi zawarte ni do kogo, y do pomazańca Bożego przystęp wolny będą mieli. Wszakże iuż ukazaią się początki tego.

Co się tknie potęgi świetckiey, ta wprzod należy na krolu i. m. panie naszym. Na tym iako przedtym nie schodziło, choć wielkie od strony przeciwney przeszkody były, pogotowiu nie zeydzie ie teraz, kiedy widzi, że rzeczy nasze maią takie postępki. O ich m. też paniech senatorach wątpić nie trzeba: duchowni, iako w spolney sprawie, ku chwale Bożey należącey, pomogą; świetcy, iako dobrzy synowie, chętnie idą za oycami swoimi. Stan rycerski po więtszey nierowno części są nabożeństwa Rzymskiego, z ktorym my mamy iedność. Iakożby y ci nam pomagać nie mieli, chybaby przeciwko sumieniu co czynić chcieli? A co głownieysza, w tey sprawie byśmy y mieli od kogo w czym krzywdę, mamy iednego pasterza y sędziego spraw duchownych y obrońcę duchowieństwa, biskupa Rzymskiego, ktorego pewnie lepiey poważaią monarchowie wszyscy, a pogotowiu stany mnieysze, niż cesarzowie poważali patryarchow. Wszystko to mamy za iednością, bez ktorey bylibyśmy w znieważeniu, iak drudzy przed nami

Co się tknie pożytkow z tey iedności, takie mamy. Ia, iako archimandryta, o monastyrze tylko swoim mowić będę. Fundowany ten był od lat połtrzecia sta, od wielkiey xiężney Litewskiey. Przyszedł był do takiego zniszczenia, że pod czas po iednemu popu świeckiemu w nim bywało, y ci z wielką trudnością, dla niedostatkow, na ktore się uskarżali, zatrzymywać się mogli. Mieysce tak sposobne, iakiego żaden zakon w Wilnie nie ma, pustkami stało. Mury się waliły, nikt ich nie opatrował; mieszkać też ludziom zakonnym nie było gdzie; pokrzywami wszystek monastyr był zarosł. A nie dawno temu, lat kilkanaście (wszystko Wilno wie o tym), oycowie naszy, Pana Boga wziąwszy na pomoc, nie maiąc żadnych na to dochodow monastyrskich (abo ieśli co było, trzech braciey wychować się nie mogło), monastyr zbu-

dowali, y tak go ludnym uczynili, że do kilkudziesiąt osob zakonnych w nim za czasem za łaską Bożą wychowanie mieć mogą. Sprzętu zaś cerkiewnego, co w tych dziesięciu leciech przybyło, może na kilką tysięcy złotych szacować. Krolowa iey m. wprzod na dwu kapłanow y na dwu diakonow kosztowne dała ubiory wszystkie. Potym iego krol. m., po szczęśliwym wzięciu Smoleńska, ofiarować raczył wszystkie te apparaty, ktore niegdyś były w cerkwi episkopskiey Smoleńskiey, y tym umysłem i. k. m. odkupił u tych, ktorym się były dostały, żeby tu ie ofiarował. Sam i. k. m., bytnością swą pańską, wiele razow rożnymi czasy bywał w tey cerkwi y cierpliwie trwał przez wszystko nabożeństwo z krolową i. m. y z krolewicem i. m. Władysławem. Maiąc takie zadatki łask od panow naszych, iakosz się spodziewać nie mamy y daley, że nie będą chcieli zawierać ręku na potrzeby cerkwi naszey?

Rozdział V.

Że się nam do zgody mieć z sobą potrzeba, y o sposobach, przez ktorybyśmy przyść mogli do tego.

Już teraz do was, namilszy bracia moi, tegoż starożytnego Rosyiskiego narodu, ze mną chociaż umysłem rozrożnieni, rzecz swoię obracam. Ktokolwiek woynę zaczyna, ma wprzod uznać, słuszna li iest przyczyna oney, abo nie? Inaczey musi być niesprawiedliwa y z obrazą Bożą. Potem uważać trzeba, ieśli wydoła nieprzyiacielowi swemu, tego bowiem, wprzod nie uważywszy, woiować iest człowieka nie rozmyślnego, iako mowi Krystys Pan u Łukasza w rozdz. 14. Nakoniec, chociaż by sobie dobrze ruszył, ma upatrować by nie więtsza szkoda była z woyny, niż pożytek z zwycięstwa.

Wyście przeciwko nam woynę podięli a niesłusznie, bo przyczyny do nas żadney nie macie. Powiedacie, żeśmy wykroczyli przeciw starożytności. Lecz ukazaliśmy wam we wszytkich rozdziałach przeszłych, że my raczey iey strzeżemy, a nie wy; tak wierzymy, iako nas nauczyły siedm soborow wsieleńskich; tak wyznawamy, iako nam napisali oycowie święci naszy, Bazyli Wielki, Grzegorz Bogosłow (iako my go zowiemy Jan Złotousty), Athanasi, Cyril, oycowie wschodni. Z ktoremi tegoż czasu żyli zgodnie święty Jeronim, Ambroży, Augustin, Grzegorz papież, nazwany Dwoiesłow, oycowie zachodni. Tych wszystkich Cerkiew nasza zawsze przyimowała. Tych księgi są. Otworzmy ie, te nas rozsądzą y pokażą, kto z nas stoi przy starożytności? Skąd każdy rozsądzić może, iak niesłusznie przeciw nam powstaiecie. Nad to y małą siłą, ktorą wygraney doiść niemożecie, bo oprocz prawa Bożego, nam iaśnie służącego, o ktore powiedacie, że Pan Bog nas sam będzie sądził. Y to na ostatnim dniu. Mamy prawa ludzkie, duchowne y świeckie, ktore są po nas. Duchowne, sobory powszechne, zwłaszcza Florentski, ktory was zawsze potłumi, byście mieli dowody zdaniem waszym naypotężnieysze. Prawa zaś świeckie, acz się na nich przednie nie gruntuiemy, iednakże, iako pomagaiących do końca duchownego, używamy, są przywileie krolow panow naszych, od lat niemal dwuchset nadane, a od inszych potym potwierdzone, ktore nam tylko unitom służą. Przy takich prawach mamy possessią. Przy possessyey mamy pana, oney obrońcę. Wy tego niczego nie macie, iakoż sobie zwycięstwo obiecuiecie? Do tego, waszy duchowni tylko przez stan świetcki dotąd sprawy swoie odprawowali. Tych potężnieyszych pomocnikow iuż wam znacznie ubywa, a drugich nie przybywa. U nas zaś od początku tey sprawy sami duchowni przez się odpra-

wowali wszystko. Nasze duchowieństwo z łaski Bożey mnoży się y są sposoby, że się mnożyć będzie w persony godne. A u krola pana naszego iest podawanie wyszszych urzędow duchownych. Z iednym z nich będziecie mieli co czynić, a coż z dziesiątkięm? Pomocy stanow świetckich zawsze nam, da Pan Bog, będzie przybywało, im się więcey person godnych miłości ludzkiey przymnoży. Osądzcież iuż baczniey, z iaką otuchą tę wnętrzną woynę prowadzić chcecie? A nakoniec dawszy to, żebyście swego dokazali, zaiste zwycięstwo więtszą by wam przyniosło szkodę, a niż pożytek. Każda woyna wnętrzna taka iest, mowi to Chrystus Pan, że iest upadkiem krolestwa, w ktorym się toczy. Ale y rozum przyrodzony ukazuie, bo siły woiuiących miedzy sobą z obudwu stron słabieć a zatym upaść muszą. Wydatki wielkie, bez ktorych woyny nie bywaią, umnieyszą się, aż przyidzie do zniszczenia, sprzykrzy się za czasem dawać tym co daią, sprzykrzy się y tym, co gwoli wam pracuią, trudzą się y ieżdżą, mogąc tym czasem uczynić doma co pożytecznego ku chwale Bożey y sobie potrzebnego. Aza nie sprzykrzy się y ludziom, do ktorych o poradę y o pomoc zwykliście się więc uciekać? Musi zatym do tego przyść, że spolnie miedzy sobą mantykami się biiąc, pilnować nie będziecie mogli, iakoby się rzeczy spolne zachowały w całości od postronnych. Co iesli tak iest, obaczcież, co za pożytek, byście y zwyciężyli, odniesiecie, poniewasz maiętności, prawa, wolności, y co innego za tym tracić się muszą, abo w pewnym niebezpieczeństwie są.

Nic tedy po woynie! Do zgody się skłonić oboiey stronie potrzeba y wziąć się za tę sprawę potężnie, iako za wielkie dobro swoie. W czym wprzod by zawady, ktore tę zgodę zatrudniaią, uprzątnąć, iako iest niechęć wasza przeciwko nam, ktora pokąd trwać będzie, by y anyoł z nieba przyszedł, nic nie poradzi. Za tym y to ma iść, żebyście nas nie mieli w podeyzrzeniu, iakobyśmy na zgubę nabożeństwa swego stać mieli. Bośmy się iuż z tego w przeszłym rozdziale wywiedli. Ieśli ieszcze czego nad to do upewnienia potrzeba, podaycie nam sposob. Chcemy się z wami znieść; wszytko uczynimy, co będzie bez obrazy sumnienia naszego a z upewnieniem waszym. Niech Pan Bog tego skarze, kto w tak wielkiey y iedyney do zbawienia potrzebney rzeczy obłudnie postępuie. O całości rzeczy naszych z wami się namawiać y starać się spolnie, dali Bog, chcemy, y będziemy umieli—obaczycie sami.

Odłożywszy na stronę niechęć y podeyrzenie, zostaie ieszcze wielka zawada — upor z niewiadomością złączony. Y poki ten będzie, poty y przystępować do tey sprawy trudno, pogotowiu ią odprawować. Bo on sprawuie, żeby drudzy, choć wiadomszy y umieiętnieyszy, szli za zdaniem iego; a ieśli nie idą, cięszko się gniewa. Wiadomości do tey sprawy takiey potrzeba, nie żeby mogli wiele mowić, umieli prawiło cerkiewne, czytali y śpiewali dobrze, ale takiey, żeby czytali y rozumieli pisma oycow świętych nie iednego, nie dwu, ale wielu. Bo co ieden z nich nie wyrazi, to drugi obiaśnia, y tak się prawda znaydzie. Trzeba nad to wiedzieć co się na świętych soborach wsieleńskich y pomiestnych odprawowało. Ieszcze y to w tey sprawie naszey do wiadomości niemniey potrzebno, co pisali historykowie Greccy. Takich osob y tak wiadomych szukaćby trzeba, by wierę przyszło ich zaciągać ze wszystkich stron, gdziekolwiek są, nakoniec — y z pustyń, ieśliby tam byli. Gromada zaś tych y owych więcey zawadzi (uważcie sami, ieśli nie dobrze mowię), niż pomoże, a zwłaszcza tych ludzi, ktorzy samym tylko upo-

rem, affektem y krzykiem bezrozsądnym chcą wszystko otrzymać.

Więc y to zawadą iest nieladaiaką, że się patryarchą wymawiacie, mowiąc, iż, bez pozwolenią iego, z nami się zgadzać nie możecie. Poki tey zawady nie odwalicie, nic ze wszystkiego, upewniam was, nie będzie. Bo żeby się patryarcha do tego przyłożył — iest wielce trudna, żebych nie rzekł nie podobna rzecz tak z strony patryarchi, iako y z strony nas. Z strony patryarchi być nie może, dla poganina, ktory takie zamysły y znoszenia się miał zawsze y ma w wielkim podeyrzeniu. A co żałośnieysza—trudność iest z strony złych y niezbożnych chrześcian klerykow, ludzi nieuczonych, miedzy ktorymi wiele ich, co y słowa po Grecku mowić nie umieią. Są bowiem niektore urzędy duchowne, ktore zdawna nie mogą mieć, iedno co są z Anatoliey, ci po Grecku nie mowią, nauk żadnych nie umieią; bo zgoła są świetcy ludzie, tytułem tylko duchownymi. Miedzy wszystkiemi imi, ktorych iest liczba niemała, nie znalazł się ktoryby odpisał Kruzyusowi Niemcowi po Grecku za Ieremiego patryarchi. Iedno ieden Zygomała, ktory iuż umarł, y ten żadney nauki w sobie nie miał. Tacy ludzie patryarchią, za skaraniem Bożym, sprawuią. Na toć narzeka Nifon, w ten czas, kiedy ieszcze gory tak dalece nie wzięli byli, gdy w liście swoim wyszey położonym mowi: «zamieszanie u nas płuży y nierząd, y nam powierzone owce (nie o Turkach to mowi) nami, ktorzy mamy nad niemi zwierzchność, rządzić myszlą, ktorym odporu dać nie możemy». Co po Nifonie robili z patryarchami, w księgach, nazwanych «Turko-Grecyą», pełno tego. Oto y teraz świeżo, Neofit patryarcha, dla tego że potaiemnie znaszać się począł z niektorymi Łacinnikami y chwalić rzeczy ich, strącony iest z patryarchiey. W rzeczy tak iawney dowodow małoby potrzeba, bo każdy, chocia lekko wiadomy kraiow tamtych, wiedzieć może, że patryarcha y skrycie tego uczynić nie może, bez pewnego niebezpieczeństwa swego, w iakie się wdawać niechce, tak dla siebie, iako dla chrześcian, ktorzy pod czas cierpią za starszych swoich. Pisać te rzeczy zosobna—ksiegi by całey na to potrzeba. Swieża pamięć Dyonizego, metropolity Laryiskiego, ktoregośmy znali w Rzymie,—tego, gdy się wrocił do Grecyi, żywo go obłupiono, a parafian iego ludzi niewinnych okrutnie wiele pomordowano, iakoby wiedzących iego zamysły z Frangami, to iest z Łacinnikami, iako oni zowią. Tak idą tam te rzeczy. Ale co się pytać o tym? Nifon patryarcha dostateczne świadectwo o tym wydaie, że chciałby był do iedności z Rzymiany, iedno niemogł. Każdy niech czyta list iego, ktory wyszey wszystek iest położony. Y o tych teraźnieyszych patryarchach toż mowimy, bośmy ich wiadomi, że nie mogą, chociażby chcieli. Y maią oni stąd wymowkę, ktorey my nie mamy «bo możemy, a niechcemy».

Z strony zaś naszey ta iest trudność, iż się z patryarchą znieść nie możemy. Rzecz pospolita nasza w tym ostrożnie postępuie, a to względem poganina, tak potężnego a w wierze niepewnego, ktory, kiedy ma czas, nayduie przyczynę bez przyczyny. Y dla tego strzegą tego, żeby w uchwałach seymowych żadna się wzmianka nie działa patryarchi, iako poddanego Tureckiego. Wiadomiście tego wy, coście bywali na seymiech, y prosić zwykliście o to. Dotąd nie uprosiliście y nigdy nie uprosicie, dla tey samey przyczyny, pogotowiu iezdzić do niego, abo go tu zaciągać.

Mowiąc zasię w rzeczy samey, potrzebować pozwolenia od patryarchi, ni nacz się wam nie zeydzie. Porady, pogotowiu pomocy do tey sprawy spodziewać się od

tego prożno, ktory sam sobie radzić y pomoć nie może. Iako to Nifon wyznawa. A teraz ieszcze gorzey tam iest. O czym wszystkim wyszey się mowiło. Odłożywszy tedy y tę ostatnią zawadę na stronę, postanowić trzeba, że my sami radzić mamy o sobie, ktorych tu dolega, y tak przystąpić do rzeczy samey, wprzod Panu Bogu ią y modlitwam ludzi nabożnych poleciwszy.

Przystąpiwszy do rzeczy, mieć na baczeniu, wiele rzeczy nie brać przed siebie, ale iednę fundamentalną, a to iest taka. Ieśli papież Rzymski iest naywyższym pasterzem, od Chrystusa Pana postanowionym, na ktorego się ściągaią obietnice, świętemu Piotrowi uczynione, to iest: że ma rządzić wszytkimi a w rządzie swoim błądzić niemoże? Pytać się zaś o tym tym sposobem, iakiego my w tey książecce zażywali, to iest: co o tym rozumiała Cerkiew nasza Wschodnia, ieśli papież miał władzę na soborach y iaką? Ieśli stawił patryarchow na patryarchię? Ieśli ie składał z urzędow ich? Ieśli przywracał niesłusznie złożone od kogo inszego? Appellacie ze wszytkiego świata od samych że patryarchow y od soborow ieśli bywały do niego? Badać się o tym w księgach swoich, z ktorych to wszytko ukazowaliśmy. Nalaźszy to, postąpić daley, pytaiąc się: ieśli stracił tę władzą papież, czyli zawsze przy nim iest? Ieśli stracił, kto go o to sądził, kto prawem przekonał y złożył, ktorego czasu, za co, gdzie, na ktorym powszechnym soborze? Więcey się nie doczytasz, ieno że go ieden Carogrocki patryarcha Michał, on Cyrullarius, z nienawiści wyklął, ktory mu zawsze podlegał, a nań żadney mocy niemiał. A uczynił to bez soboru, uczynił sam szczegulnie, czego mu inszy patriarchowie nie chwalili, nawet y sam cesarz. Zaczym Pan Bog srodze skarał wszytkie tamte kraie y inne narody ludne tegoż nabożeństwa, tak iż dziwna to, że żadney krainy nabożeństwa Greckiego niemasz, ktoraby plagi Pańskiey iakieykolwiek nie odniosła.

A na ostatek, doszedszy tego — nie woiować daley z Panem Bogiem, ktory potłumi y zetrze każdego, przeciwiącego się iemu: tego przez ten, owego przez ow sposob; nie bić na miłą matkę swoię Cerkiew iedyną katholicką, drogą krwią Krystusową odkupioną; nie szarpać ciała Pana Boga naszego; nie odcinać członkow iego, ktore on w iedney Cerkwi pod iedną głową związkiem iedności chce mieć, ściśle y trwale spoione, nie mniey na ziemi, a niż w niebie; nie wybiiać się z powinnego poddaństwa temu, ktoremu Bog wszytkę swą moc pod rząd poddał, ale raczey upokorzyć się pod mocną rękę Pana Boga naszego y uznać tego, ktorego on pasterzem chciał mieć; złączyć się z bracią swoią, spolną radą y pomocą; starać się o utwierdzenie, obiaśnienie y pomnożenie praw y wolności naszych, tak duchownych iako y świeckich, waruiąc ie teraz, gdy naywyższy pasterz krol i. m. pan nasz, senat iego y wszytka rzeczpospolita pragnie zgody naszey. Bać się trzeba by snać przeciwne y uporne zapędy nasze, na koniec się im nie sprzykrzyły tak dalece, żebyśmy, przyiaźni y łaski ich postradawszy, o wielką szkodę nie przyszli. Bo kto się z nas przypatrzy rzeczom swoim, obaczy to iaśnie, że w tym krolestwie zadzierżeć nabożeństwa Greckiego w całości swey nie możemy, nie będąc w iedności z Kościołem Rzymskim. By nic inszego nie było, to samo umnieyszeniem y wyniszczeniem grozi, iż wiele naszych, widząc u nas niezgodę, pomału nas opuszcza y do nabożeństwa Łacińskiego przystaie. Czego się między młodzią dworzanmi, żołnierstwem y innemi rozmaitych stanow ludźmi dosyć napatrzemy. Y dziwuiemy się, iako tego

nie widzicie wy, co narod swoy y dobro iego, iako mowicie, miłuiecie.

Ieśli miłuiecie y taki upadek widzicie, więc do śrzodkow, do sposobow, ktorymibyście to, co upadło — podnieśli, co osłabiało — zmocnili, co ieszcze stoi — tak ugruntowali, iakoby do upadku nie przyszło, pomoże Pan Bog, kiedy od niego zaczniemy y ku iego świętey chwale tę sprawę obracać będziemy. Pobudzi was do tego, gdy przeczytacie, co mowił na soborze Fłorentskim wielki metropolita Niceński Bessarion do swoich Grekow, y to, co potym napisał patriarcha Carogrodski Gennady. Iest to oboie w druku. Co przepowiedzieli ludziom swoim, to się wykonało nad nimi. Szczęśliwyż, ktory, patrząc na cudzą przygodę, zabiega swoiey! Możemy dostąpić tey szczęśliwości, kiedy będziemy chcieli. Toż y my dawno braciey naszey mowimy. Przez co przyszło skaranie na Greckię y na insze szerokie Wschodnie państwa, przezł to przyidzie do nas, ieśli się nie postrzeżemy. Oni nie zabiegali — upadli. Y my ieśli zabiegać nie będziemy, tąż drogą (czego nas, Christe Iezu, uchoway) poydziemy. Czego żebyśmy uszli, Hieronyma ś., wielkiego uczyciela Cerkwie oboiey, weżmimy sobie zobu stron za poradcę a, co rzecze, uczyńmy. Ten tak mowi w liście do Domasa: «Ja z świątobliwością twoią, to iest z stolicą Piotrową społecznością się wiążę. Wiem, że na tey opoce zbudowana iest Cerkiew. Ktokolwiek nie w tym domie pożywaie baranka, przeklęty iest. Jeśli kto w korabiu Noego nie będzie, zginie czasu potopu. Nie znam Witaliego, Meletym gardzę, nie wiem o Pawlinie, ktokolwiek z tobą nie zbiera, rosprasza, to iest, kto Charystusow nie iest, antychrystow iest»

PROPOZICIE O POCHODZENIU DUCHA ŚWIĘTEGO [27]).

Miedzy inszemi przyczynami, dla ktorych list Piotra Antyocheńskiego położyliśmy wszystek, iest y ta, że pośledni Grekowie obrażali się do Łacinnikow przydatkiem do składu wiary tych słow «y od Syna». Za czym urosł miedzy nimi spor nie tylko o to, ieśli mogli przydawać to Łacinnicy bez Grekow, ale y o rzecz samę, to iest: ieśli Duch święty pochodzi od Syna? O czym dawni Grekowie nigdy nie wątpili, tylko pośrzedni, y to za okkazią disputacyi o przydatku. Skąd y Piotr wszystko insze, co zadawał Cerulary, zneważaiąc, w tym iednym potrzebuie poprawy w Łacinnikach. W czym dziwować mu się, y za złe tak dalece mieć nie potrzeba, że ta rzecz sama w sobie trudna, y ieszcze była przez powszechny sobor nie obiaśniona, iako teraz iest obiaśniona. Dla tego y o tym artykule wiary mieliśmy wolą na on czas z przeciwnikami naszymi, ieśliby chcieli, rozmowić. Co iż w on czas nie doszło, teraz w tych dziesiąciu propozyciach tu kładziemy, co wierzyć o tey taiemnicy każdy krześcianin prawowierny powinien.

1. W Bogu nic więcey się nie nayduie, iedno istność Boska y odnos iedney osoby do drugiey (Bazyli święty w liście 43 do Grzegorza Nisseńskiego y w liście do Terent. Grzegorz Nisseński w księgach o rożności istności y postaci).

2. Osoby, ile osoby, nie przez istność Boską stoią, bo ta iest we wszystkich trzech osobach, ale przez odnos (ciż tamże, y Damascen w księg. 1—o wierze prawosławney, rozd. 11).

3. Cworakie są w Bogu rzeczą samą, a nietylko naszym poięciem, odnosy: oycostwo, synostwo, tchnienie y pochodzenie Ducha ś. (Atanas. w dialogu 1—o świętey Troycy). A iż te czworakie odnosy, nie prze co innego w rzeczy samey miedzy sobą są rożne, iedno przez to, iż iedno od drugiego się wszczyna (Grzegorz Nisseński w księg. do Ablab., na końcu; Damasc. w księg. I, w rozd. 11). Tchnienie w rzeczy samey nie iest rożne od Oyca y Syna, bo od nich nie pochodzi. A przeto trzy tylko są odnosy rzeczą samą wzaiem rożne, to iest: oycostwo, synostwo y pochodzenie Ducha ś. (Damasc. w księg. I—o wierze, rozd. 8).

4. Przez sam odnos w rzeczy samey rożnie stoią osoby, abowiem Ociec dostatecznie zupełny iest przez oycostwo (Basil. w księg. 2, na Eunom.), gdyż nie może rodzić y nic czynić iedno doskonała osoba. Tymże sposobem Syn przez synostwo, y Duch święty przez pochodzenie zupełnie w swych osobach stoią.

5. Za tym idzie to, że tchnienie Ducha świętego przywłaszcza się Oycu y Synowi, nie iako to coby stanowiło abo czyniło osoby Oyca y Syna, gdyż Ociec przez oycostwo y Syn przez synostwo zupełne są osoby, ale iako to, co więc wyrażaią teologowie, mowiąc: «przywłaszcza się iako przyłog abo przymiot, nie iako rzecz, stanowiącą osobę». A stąd łatwie poznać porządek w osobach Boskich. Pierwsza iest miedzy nimi Ociec, bo początkiem iest innych, a sam od żadney się nie poczyna. Druga — Syn, bo się rodzi od Oyca wprzod rodzącego (nie wedle czasu y rzeczy samey, gdyż wszystkie

[27]) Изъ оглавленія и кустодійныхъ знаковъ видно, что «Propozicie» вставлены уже по отпечатаніи книги.

trzy osoby od wiekow razem są, ale według naszego poięcia y lepszego zrozumienia), nim tchnienie do osoby Oyca, iuż przez rodzenie y oycostwo postanowioney przystąpi. Trzecia nakoniec osoba iest Duch święty, poniewasz po urodzeniu Syna pochodzi (Tenże Atanas., w dialogu I, o świętey Troycy).

6. Ociec, daiąc istność swoię Boską Synowi, daie mu wszystko, mimo oycostwo, ktorym iest rożnym od niego. Co sam Syn świadczy o sobie, gdy mowi u Jana ś., w 16: «wszystko, cokolwiek ma Ociec, moie iest», y w 17: «wszystko, co iest moie, iest też twoie, y co twoie— moie». To iest: cokolwiek iest w Oycu— iest w Synie, y co w Synie—iest w Oycu, wyiąwszy własność osoby, to iest oycostwo (Cyryll. na ś. Jana). Bo gdyby Ociec dał oycostwo Synowi; Syn by był Oycem y Synem wespoł; tak też gdyby Ociec miał synostwo, byłby Synem y Oycem wespoł. Co nie podobna, gdyż tym samym zniosłaby się rożność osob. Iż tedy tchnienie nie iest oycostwo, ani synostwo, iście Ociec daie Synowi tchnienie, toż co y sam ma (August. w ksiąg. 15, o ś. Troycy, rozd. 26; Damasc. w kazaniu o dwu wolach w Chystusie, y w ksieg. 1, rozd. 9). A iesli iednoż maią tchnienie, za tym idzie, że Duch święty pochodzi nie tylko od Oyca, ale y od Syna. Dla tego święty Basiliusz, w ksiąg. 5 przeciw Eunomiuszowi, y ś. Atanasiusz, w liście do Serapiona, mowią: «że iako się ma Syn do Oyca, tak się ma Duch ś. do Syna; lecz Syn tak się ma do Oyca, że iest wtorym od niego porządkiem y godnością, porządkiem — poniewasz ma bytność od niego, a godnością—że Ociec iest przyczyną onego». Jako tenże Basiliusz ś., w ksiąg. 3 przeciwko Eunomiuszowi, świadczy: «przeto y Duch święty tak się będzie miał do Syna».

7. Ociec y Syn, maiąc iednę moc y władzę do tchnienia, iednym są naczałem abo causą Ducha Świętego y bezśrzednią; acz Syn zda się być śrzednim początkiem, dla tego że urodzony wprzod od Oyca tchnie Ducha Świętego. Jako Ociec, Syn y Duch Święty iest iednym y bezśrzednim początkiem y przyczyną stworzenia, przeto iż maią iednę wszechmocność, acz mawiamy, że Ociec przez Syna w Duchu Świętym wszystko stwarza.

8. Jedno iest mowić: Duch święty pochodzi od istoty Oyca y Syna, y mowić: iż tenże Duch Święty pochodzi od Oyca y od Syna, częścią dla tego, że istność Boska nie iest w rzeczy samey rożna od osoby, częścią że Duch Święty nie pochodzi od istności samey szczegulniey, ale od istności złączoney z odnosem, y ile on iest w pewney osobie. Inaczey: istność Oyca rzeczą samą rożna by była od Syna, poniewasz Ociec, od ktorego pochodzi Syn, w rzeczy samey rożny iest od Syna. A chociasz taż istność iest w Duchu Świętym, ktora w Oycu y Synu, nie iest iednak Duch Święty początkiem żadney z trzech osob, poniewasz Ociec y Syn przed Duchem Świętym (według naszego poięcia) ma swoię bytność. Duch też Święty samego siebie nie może być początkiem, bo żadna rzecz samey siebie nie czyni.

9. Gdy mowim: Duch święty pochodzi od Syna przeto iż iest społistny z nim, ta spolna istność nie samę tylko istność znaczy, ale istność złączoną z odnosem. Tak bowiem społistotny Syn z Oycem rodzi się z istności iego, złączoney z oycostwem. Inaczey: gdyby Duch święty pochodził z samey tylko istności Syna Bożego, y Syn Boży mogłby pochodzić z Ducha świętego, gdyż taż istność iest w Duchu świętym, ktora y w Synu.

10. Te słowa Łacińskie *ex et per*, to iest *z niego y przezeń*, w pochodzeniu Ducha świętego iedno w rzeczy znaczą (Atanas. w księg. o pospolitey istności

Troyce świętey; Bazyl. w rozd. 5, o pochodzeniu Ducha świętego, do Amfil.), acz naszym poięciem mogą się dzielić tak: bo *z niego* znaczy, iż Ociec y Syn rowną y iednę moc maią do tchnienia, a *przezeń* znaczy, iż Ociec iest causą pierwonaczalną (Bazyl., rozd. 4, do Amfil.), pierwszą osobą Troyce przenayświętszey, przez Syna y wespoł z nim Ducha ś. tchnącą.

Błędy, ktore rostą z nauki rozumieiących, iż Duch święty nie pochodzi od Syna:

1. Znosi się rożność miedzy Synem y Duchem świętym. Bo ieśli nie pochodzi Duch święty od Syna, nie może być rożny od niego, gdyż w Bogu wszystko iest iedno. Wyiąwszy pochodzenie osoby iedney od drugiey, y tak z Troycy—Dwoyca się iakaś niesłychana w Bogu tworzy!

2. Uymuie się Synowi Bożemu rowność z Oycem. Ieśli nie może tchnąć Ducha świętego, tak iako Ociec?

3. Istność od osoby musi być w rzeczy samey rożna. Bo Duch święty będzie rożny od Syna, nie iako od osoby tchnącey, ale iako od Boga, w istności swey będącego.

Iż taka materia ięzykiem Polskim nie łacno się wyrazić mogła, dla tego dla tych, ktorzy się uczyli ięzyka Łacińskiego y łacniey w nim takie rzeczy zrozumieć mogą, położywszy po Polsku, kładziem y po Łacinie:

1. In Diuinis nihil aliud reperitur, præter absolutum et relatiuum, id est, præter Diuinam essentiam et relationem (Basil. epist. 43 ad Gregorium Nissen. et epist. ad Terentium, Greg. Nissen. lib. de differentia essentiae et hypostaseos).

2. Personæ in esse personæ non constituuntur per aliquid absolutum, hoc enim commune est omnibus personis, sed per relatiuum (iidem ibid. et Damasc. lib. 1 Fidei Orthodoxæ, cap. 11).

3. In Diuinis quatuor tantum sunt relationes reales, scilicet: paternitas, filiatio, spiratio et processio (3 Athanas. dialogo 1, de S. Trinitate), quæ cum ab inuicem non nisi ratione originis distinguantur (Greg. Nissen. lib. ad Ablabium, in fine, et Damasc., lib. I—Fidei, cap. 11). Spiratio non distinguetur realiter a paternitate et filiatione, sed sola ratione, siquidem ab iis non oritur. Unde tres tantum sunt relationes reales ab inuicem realiter distinctæ, scilicet: paternitas, filiatio et processio (Damasc., libr. I, cap. 8).

4. Solae relationes realiter ab inuicem distinctæ sunt constitutiuæ personarum. Pater enim cum complete constituatur per paternitatem in esse Patris (Basil. lib. 2, contra Eunom., versus finem), complete etiam constituitur in esse personæ. Non enim potest dici quis perfecte Pater, nisi habeat Filium, nec Filium quis habere potest, nisi actualiter generet, generare autem non potest, nisi sit completa et perfecta persona, actiones enim sunt suppositorum.

5. Spiratio actiua tam Patri quam Filio aduenit, iam constitutis in esse personæ et, ut dicunt theologi, per modum adiacentis (Atanas. dial. 1, de Trinitate), atque ideo nullam constituit personam. Hinc ordinem naturalem facile quis colligere potest inter relationes et personas. Prima enim est inter omnes persona Patris, quia est principium reliquarum, ita ut ipse a nulla ex iis oriatur. Secunda est persona Filii, quia procedit a Patre prius generante (non duratione, sic enim simul sunt in æternitate, sed nostro concipiendi modo), quam spiratio aduenit personæ Patris, iam per paternitatem constitutae. Tertia

denique est persona Spiritus S., siquidem post generationem procedit.

6. Pater omnia communitauit Filio excepta paternitate, qua illi opponitur (Cyrillus in Joan. Damascen., de duabus voluntatibus Christi, et lib. 1, Fidei, cap. 9). Ipse enim Filius de se dicit, Ioan. 16: «quaecunque habet Pater, mea sunt», et 17: «omnia tua mea, et mea tua». Id est omnia, quae sunt in Patre, habet Filius, præeter paternitatem, et omnia, quae sunt in Filio, habet Pater, præter filiationem; si enim Pater haberet filiationem, et Filius paternitatem, sic tolleretur diuersitas personarum: Pater esset Filius, et Filius Pater. Cum igitur spiratio actiua non sit paternitas, necessario eam Filius habebit a Patre (s. August. lib. 15, de Trinit., cap. 26), et consequenter spirabit Spiritum S. Unde s. Basil., lib. 5 contra Eunomium, et s. Athanasius, epistola ad Serapionem, dicunt: quod sicut se habet Filius ad Patrem, ita Spiritus Sanctus ad Filium. Filius vero ita se habet ad Patrem, ut est secundus ab illo ordine et dignitate, ordine quidem—quia habet esse ab illo, dignitate autem—quia Pater est causa illius, ut idem D. Basilius, lib. 3, contra Eunomium, testatur igitur: «similiter se habebit Spiritus S. ad Filium».

7. Pater et Filius cum habeant unam eandemque virtutem spiratiuam, unicum est principium immediatum Spiritus S; licet Filius videatur esse mediatum, siquidem a Patre accipiens potentiam productiuam Spiritus S. (Augustin., tract. 09 in Joan.) spiret illum, et Pater per Filium spirare dicatur. Sicut Pater, Filius et Spiritus S. est unicum immediatum principium creaturæ, ob unicum potentiam creatiuam (Aug. lib. 5, de Trinit., cap. 14), quamuis Pater per Filium in Spiritu sancto creet omnia.

8. Idem est dicere: Spiritum S. procedere ab essentia Patris et Filii, et Spiritum S. procedere a Patre et Filio (S. Epiph. in Ancor.), tum quia essentia non distinguitur a persona, tum etiam, quia non procedit ab essentia secundum eam rationem, secundum quam est absolutum; sed ut includit relationem, et ut est in tali persona. Nam essentia ut est quid absolutum sine relatione, est principium ut quo, non ut quod, alias enim essentia Patris a Filio realiter distingueretur, siquidem Pater a quo generatur Filius realiter distinguitur a Filio, et licet eadem sit essentia in Spiritu S., quae Patre ac Filio, tamen Spiritus S. non est principium ullius ex tribus personis. Non Patris et Filii, quia illi (secundum nostram intelligendi rationem) ante Spiritum S. supponuntur esse constitutiu, non sui ipsius, nihil enim sui ipsius est principio aut causa.

9. Quando dicimus, quod Spiritus s. procedit a Filio propter consubstantialitatem, illa consubstantialitas, non simpliciter eandem essentiam dicit, sed cum originali relatione et ordine naturali. Consubstantialis enim Patri Filius, quia ex eo est, et consubstantialis est Patri et Filio Spiritus S., quia ex Patre per Filium naturaliter procedit. Nam si propter solam simplicem consubstantialitatem Spiritus S. diceretur Filii, ex Filio, vel ex substantia eius. Eodem modo posset dici Spiritus Sancti Filius, ex Spiritu S. et ex eius substantia cum non magis consubstantialis sit Filius Spiritui S. ac Spiritus S. Filio.

10. Inter præpositionem *ex et per* nihil interest (Epiphanius, in Ancorato), sed solum prima illarum æqualitatem, seu identitatem potentiæ ac procatarcticam causam significat. Altera ordinem ad Patrem, qui est fons totius Deitatis (s. Basil. de Spiritu. S., ad Amphiloch.

cap. 4 et 5, et s. Athan. Dialog. 3, de Trinitate et libr. de communi essent. Patris et Filli et Spiritus S.).

Absurda, quæ inferuntur ex doctrina negatiua Spiritum S. procedere a Filio:

1. Tollitur distinctio inter Filium et Spiritum S. Nam si non procedit Spiritus S. a Filio, non distinguitur re ipsa ab illo, quandoquidem in Deo omnia sunt unum et idem. Nisi interuenia oppositionis relatio, atquæ ita ex Trinitate dualitas quædam in Diuinis astruitur.

2. Filius non erit consubstantialis Patri, si quidem non potest spirare Spiritum Sanctum, æque ac Pater.

3. Essentia a persona distinguetur realiter. Nam Spiritus S. distinguetur re ipsa a Filio, non tanquam a persona spirante, sed tanquam a Deo in diuinitate et essentia Diuina subsistente.

REGESTR ROZDZIAŁOW TEY KSIĄSZKI.

---

[28]) Въ скобкахъ обозначены столбцы настоящаго изданія «Obrona iedności»—въ форматѣ малой четвертки, содержитъ въ себѣ 4 нен., 116 и 8 нен. страницъ.

ПАЛИНОДІЯ.

СОЧИНЕНІЕ

ЗАХАРІИ КОПЫСТЕНСКАГО

1621 года.

ПАЛІНОДІЯ [1])

или

Книга Оборопы

каѳолической святой апостолской Всходней Церкви и святыхъ патріарховъ, и о Грекохъ, и о Россохъ христіанехъ. Въ ласцѣ Божой, за благословенемъ старшихъ, презъ архимандрита Захарію Копистенского написана и зъ ревизіею учителей выдана а подъ розсудокъ поддана святыхъ Всходныхъ патріарховъ. Року отъ Рождества Бога Слова Іисуса Христа, 1621-го, мѣсяца ноемвріа 26 [2]).

[1]) Подлинникъ «Палинодіи», по свидѣтельству Ундольскаго («Славяно-Русскія рукописи», стлб. 306), «недавно утраченъ изъ библіотеки Кіево-Софійскаго собора». Въ настоящее время въ Кіевѣ есть два списка «Палинодіи», новѣйшаго письма, безъ начала и конца («Труды Кіев. Дух. Акад.» 1874, май). «Палинодія» печатается по списку Московской Синодальной Библіотеки, сличаемому со спискомъ гр. Ѳ. А. Толстова, принадлежащимъ Императорской Публичной Библіотекѣ.

[2]) Внизу заглавнаго листа надпись св. Димитрія Ростовскаго: «отъ книгъ іеромонаха Димитріа Савича, недостойного архимандрита Елецкого-Чернѣговского». А внутри рукописи на переплетѣ: «Палинодіа Ростовскаго архіереа Димитріа».

Предмова

на «Книгу Обороны» Церкве Всходней и патріарховъ.

«Нехай васъ никто не зводитъ жаднымъ способомъ» [3]).

Пришли, приходятъ и выполняются, любомудрый чителнику, оные дни и лѣта, о которыхъ Господь Богъ нашъ Іисусъ Христосъ оповидѣлъ мовячи: «повстанутъ лжехристи и лжепророцы, не вѣрте имъ, о то впродъ реклемъ вамъ» [4]).

А святый Павелъ апостолъ тыми оповѣдаетъ словы: «Духъ теды явне мовитъ, ижъ въ послѣдныи часы отступятъ нѣкоторыи отъ вѣры, вънемлюще [5]) духовомъ лестнымъ — — съжженны своимъ сумнѣніемъ» [6]). Еще тойже

[3]) Ѳессал., гл. 2, ст. 3: «Да никтоже васъ прелститъ ни по единому же образу».

[4]) Матѳ., гл. 24, ст. 24 — 25: «не имите вѣры. Востанутъ бо лжехрісти и лжепророцы — — — Се прежде рѣхъ вамъ».

[5]) На полѣ «приставаючи».

[6]) 1 Тим., гл. 4, ст. 1 — 2: «Духъ же явственнѣ глаголетъ, яко въ послѣдняя времена отступятъ нѣцыи отъ вѣры, внемлюще духовомъ лестчымъ — — сожженныхъ своею совѣстію».

тое: «Теды вѣдай, ижъ въ послѣдныя дни настанутъ часы лютыя, будутъ бовѣмъ чловѣкове самолюбци, сребролюбцы, надуты, горды, блюзпѣрцы», и нижей: «маючи образъ благочестія, а силы его отметуючися, и тыхъ отвертайся», и нижей: «завше учачіися и николи въ разумъ правдивый прійти могучіи» [1]). Апостолъ засъ Петръ оповѣдаетъ тыми словы: «Были и лживыи пророцы въ людехъ, яко и въ васъ будутъ лживи учители, которыи внесутъ еретыцтва затраченя». И нижей: «И многіи пойдутъ вслѣдъ ихъ нечистотъ, презъ которыхъ дорога истинная блюзнитися будетъ, и въ преумноженію лестныхъ словъ васъ уловятъ, которыхъ судъ спочатку не омѣшкиваетъ, и затраченье ихъ не дремлетъ» [2]). А Іоаннъ Богословъ въ Апокалипсисѣ написалъ: «а гды скончится 1000 лѣтъ, розвязаный будетъ сатана отъ темницы своей, и выйдетъ прелститы народы будучихъ на чотырехъ углахъ земли» [3]). И такъ, по тысячномъ отъ Рождества Іисуса Христа вѣку, той непріятель многихъ прелстилъ и прелщаетъ, и шкодливое розерванье учинилъ, и нынѣ отъ истинной православной вѣры отводити не устаетъ [4]), а имъ далѣй, тымъ барзѣй, особливе коли, по тысячномъ року, личба шестсотныхъ лѣтъ докончевалася, а шестдесятъ и шестая до выполненя своего сближается, тогды явно ся стало и помножаетъ отступленіе и прелщеніе. Если бовѣмъ коли тысяща лѣтъ доходило и выполнилося, межи Всходнею Церковю и Заходнымъ Костеломъ розерваня ся стало: καὶ δυτικῆς ἐκκλησίας τὸ πεˈριώνυμον ἄθροισμα [5]) отъ ортодоксіи отвернулося. Снатъ подобно горшей якоесь злое покажется, коли 1660 и 6 будетъ ся писати. Тая бовѣмъ естъ оного антихриста чловѣча личба, которая, хто вѣдаетъ, если въ тыхъ то лѣтѣхъ, 1666, явнѣйшихъ предитечовъ его, или того самого не укажетъ. А той антихристъ чловѣкъ будетъ, али безаконія сынъ, але затраченя, отмѣняючи чловѣки и права. Лечъ анимъ онъ великій прийдетъ, иныи предъ нымъ оповѣдены будутъ и показаны сутъ, и пришлы, и прийдутъ. Яко Іоаннъ Богословъ написалъ: «Сыначкове, послѣдняя година естъ, якосте слышали, ижъ антихристъ идетъ, и теперъ антихристове многіи настали, отъ сего зрозумѣваемъ ижъ послѣдняя година естъ» [6]). А тыи антихристове не самы истыи діаволы сутъ и будутъ, але чловѣцы [7]), а тыи — не ледаякіи, але

[1]) 2 Тим., гл. 3. ст. 1—2, 5, 7: «Сіе же вѣждь, яко въ послѣднія дни настанутъ времена люта. Будутъ бо человѣцы самолюбцы, сребролюбцы, величавы, горди, хулницы— — Имущіи образъ благочестія, силы же его отвергшіися, и ихъ отвращайся— — Всегда учащіяся и николи же въ разумъ истины пріити могущыя».

[2]) 2 Петр., гл. 2, ст. 1 — 3: «Быша же и лживіи пророцы въ людехъ, якоже и въ васъ будутъ лживіи учители, иже внесутъ ереси погибели— — И мнози послѣдствуютъ ихъ нечистотамъ, ихже ради путь истинный похулится. И въ преумноженіи лстивыхъ словесъ васъ уловятъ, ихже судъ искони не коснитъ, и погибель ихъ не дремлетъ».

[3]) Апокал., гл. 20, ст. 7: «И егда скончается тысяща лѣтъ, разрѣшенъ будетъ сатана отъ темницы своея, и изведетъ прелстити языки сущыя на четырехъ углѣхъ земли».

[4]) Гарменопулъ, кн. 7, листъ 45.

[5]) Гарменопулъ, кн. 3, листъ 13, 10.

[6]) 1 Іоан., гл. 2, ст. 18: «Дѣти, послѣдняя година есть: и якоже слышасте, яко антихристъ грядетъ, и нынѣ антихрісти мнози быша: отъ сего разумѣваемъ, яко послѣдній часъ есть».

[7]) Въ Толстовскомъ спискѣ «Палинодіи»: «а тыи антихристове истыи діаволы суть и будутъ аки человѣцы».

стану не послѣднего, за вѣрныи ся удаючи и благочестіа показуючіи образъ и [о д]обрыхъ выстяхъ [8]). Яко Іоаннъ мовитъ: «отъ насъ вышли, але не были зъ насъ; если бы зъ насъ были, пребыли зъ нами, але (насъ о[т]бѣгли) абыся оказали, ижъ не сутъ всѣ зъ насъ» [9]). А таковыи выникли и отъ насъ, особливе и гды по тысячномъ шестсотный рокъ доходилъ, также и нынѣшнихъ часовъ апостолскіи оныи слова выполняются. Нѣкоторыи бовѣмъ отъ Росского роду, себе самыхъ и славу любячи, а зопсованыи и попаленыи отъ безаконій и невѣрностей, маючи свое сумнѣнье,—отъ святой апостолской каѳолической Всходней Церкви и отъ святыхъ четырехъ патріарховъ отступили. Гдѣ выполняется и то, яко апостолъ мовитъ: ижъ впредъ отступленіе будетъ, тожъ—антихристъ прійдетъ. На чомъ недосытъ маючи, пре [10]) свѣцкую зверхность розмаитыхъ видовъ утрапленя и мордованя заживаютъ и вынайдуютъ. Къ тому, Церковь святую Всходную и святыхъ патріарховъ въ Константинополю, въ Александріи, въ Антіохіи и въ Іерусалимѣ живучихъ и сѣдячихъ, также правовѣрныхъ и сталыхъ христіанъ шкалюютъ, и книжки таковыи выдаютъ, въ которыхъ правды и справедливости не пишучи, едно вымислы и вывороты и небылицы змышляючи, надъ-то и до урядовъ потягаютъ невиньне и уставичне нещадно на насъ волаютъ. Венцъ намъ потрясуютъ, задаючи глупства и неумѣетность, ачъ въ церкви нашой любомудрцы и богословове находятся: въ правдѣ-тъ не всѣ

[8]) Толст.: «и-о добрыхъ выстей».

[9]) 1 Іоан. гл. 2, ст. 19: «Отъ насъ изыдоша, но не бѣша отъ насъ: аще бы отъ насъ были, пребыли убо быша съ нами: но да явятся, яко не суть вси отъ насъ».

[10]) то есть: «презъ».

видаютъ [11]) и книги, зычачи собѣ въ богомысліи и въ покою жити. А зась коли хто зъ нашихъ, особливе противъ латинниковъ, выдастъ книгу, теды такового преслѣдовати и пре зверхность свѣцкую опримовати не встыдаются. Нелзи теды, ено за таковыми задатками, отступникомъ, называючимся «унеятомъ», отповѣсти и исправитися правды своеи и выводъ о собѣ дати, чого и право всѣхъ народовъ допущаетъ. заисте и намъ, словеснымъ и разумнымъ и волнои кондиціи будучимъ, на таковыи злыи языки не пристоитъ быти нѣмыми, ани въ ономъ найдоватися присловю: οἱ ἀπαίδευτοι ὡς ἰχθύες ἑλκόμενοι σιωπῶσι — «нецвичоныи, яко рыбы влекоми, молчатъ».

Якожъ я найменшій отъ духовныхъ и свѣцкихъ зацныхъ особъ о то многокротъ уживаный, а праве якъ примушоный будучи, за помочю Божіею, склонилемся къ написаню тоей книги: иначей не пристояло, ено ся покорити волѣ и жаданю правовѣрныхъ, особливе абымъ у нѣкоторыхъ не зоставалъ въ нѣякомъ въ нѣманю, але абымъ освѣдчилъ ортодоксію свою, а судіямъ и преложонымъ показалъ, ижъ насъ—правовѣрныхъ до нихъ зле относятъ. А затымъ, абы ласкавыми ся и богобоязнѣйшими къ народови Росскому ставити могли, а грѣху того болшъ не помагали оскаржателемъ нашимъ. Къ тому, абыся противницы наши обачили, якъ апостолъ Петръ мовитъ, абы въ томъ, «въ чомъ васъ помовляютъ, якобы злочинцовъ, постыдалися злословящіи ваше доброе въ Христѣ житіе» [12]). Повторе мовлю, ижъ тое немалое дѣло, надѣючися на благодать Духа Пресвя-

[11]) Толст.: «вправдѣхъ не вси вѣдаютъ».

[12]) 1 Петр., гл. 3, ст. 16. «— —да о вемже клевещутъ васъ áки злодѣевъ, повстыдятся злословящіи ваше благое о Христѣ житіе»

таго, предъ себе взялемъ зъ любве и зычливости збавеня такъ своимъ правовѣрнымъ братіамъ, яко тыжъ и къ отступникомъ и противникомъ нашимъ, и всѣхъ бовѣмъ збавеню словомъ и писмомъ повиннисмы чинити старане. Взялемся еще зъ побудки самаго сумнѣня, не меньше хотячи противныхъ и тыхъ всѣхъ, которыи имъ потугою и зверхностю свѣцкою помогаютъ, остеречи сумнѣня, абы не мнимали о собѣ, же службу приносятъ Богу, Россовъ зводячи и тяжко иныхъ сuптелностю, а другихъ и явне трапячи. Бѣда мнѣ, яко апостолъ мовитъ, если не благовѣствую! Бѣда мнѣ, если былъ молчалъ и правду утаивалъ! Бѣда и тымъ, которыи, правды не знаючи, мучатъ и утискуютъ! Не толко то естъ грѣхъ— вѣдаючи грѣшити, але гды и зъ невѣдомости грѣшимо. И «за грѣхъ, въ невѣдомости пополненый, караня придамъ»: и то «приносъ офѣры бываетъ» [1]), яко въ книгахъ 4-хъ—Моvсея, глав. 15, и Лук., гл. 2, читаемо. Абы насъ кто за упорныхъ не внималъ, освѣдчити вѣру и правду свою повинныхмы. У насъ старои правовѣрнои Россіи нѣмашъ упору, едно статечность діаментовая. Не естъ то упоръ при таковой вѣры, которая якъ трваетъ южъ тому тысячный шестсотный и двадцатый ся пишетъ рокъ стати, але то естъ сталость и статечность живая. Живыми бовѣмъ естехмы, гды церкви Христовой тѣло Его святое поживаемо и кровь Его правдиве пьемо. Задавали оныхъ часовъ святымъ мученикомъ упоръ и шаленство, а неправо то на нихъ волокли. Яко и на насъ нынѣ волокутъ и змышляютъ. Не естехмы упорными, кгды такъ вѣруемъ, яко апостолы учили, яко ѳеологове вѣрили, а мяновите: Діонисій Ареопагитъ, Аѳанасій, Василій Великій, Григорій Назіанскій, Іоаннъ Златоустый, Кvриллове, Іоаннъ Дамаскинъ и Ѳеофилактъ; ку тому, яко синоды вызнали и ухвалили и запечатовали. Упорными суть Жидове, Турковe и вси еретикове, гды ся церквы правдивой и догматомъ святыхъ отцовъ и канономъ синодалнымъ не покаряютъ. Къ тому реку и то, ижъ не естъ то милость, ани едность—отступити вѣры, отдалитися того, штохми съ початку увѣрили, што намъ подано, што намъ приказано. Але то естъ истинная милость и едность—заховати то, што зъ початку приказано и подано. Яко Іоаннъ Святый Богословъ мовитъ: «тая бовѣмъ естъ любовъ Божія, абы приказаня Его заховивалисмы» [2]). Тойже въ второй епистоліи: «тая естъ любовъ, абыхмы ходили ведлугъ приказанья Его, то естъ приказанье, яко есте слышали отъ початку, абысте въ немъ ходили» [3]). Вы теды штосте слышали отъ початку, нехай въ васъ пребываетъ, а если въ васъ пребудетъ, штосте слышали отъ початку, и вы въ Сынѣ и въ Отцы пребудете. А Павелъ святый апостолъ упоминаетъ мовячи: «которыхъ речей научилистеся, и принялисте, и слышалисте, и видѣлисте во мнѣ, тыи речи творите, и Богъ покоя будетъ съ вами» [4]). Што и декретомъ страшнымъ Павелъ святый запечатовалъ, анаѳему

---

[1]) Числ., гл. 15, ст. 3: «И сотворите приносъ Господу во всесожженіе или жертву».

[2]) 1 Іоан., гл. 5, ст. 3: «Сія бо есть любы Божія, да заповѣди его соблюдаемъ».

[3]) 2 Іоан., гл. 1, ст. 6: «И сія есть любы, да ходимъ по заповѣдемъ его. сія есть заповѣдь, якоже слышасте исперва, да въ ней ходите».

[4]) Филиппис., гл. 4, ст. 9: «Иже и научистеся, и пріясте, и слышасте, и видѣсте во Мнѣ, сія творите: и Богъ мира да будетъ съ вами».

покладаючи на тыхъ, которыи бы смѣли проповѣдати и учити иначей, и надъ то, штохмы южъ приняли. До человѣковъ неповинныхмы мѣти любы болшей и зъ ними ся едночити, але болше правость вѣры и догмата святыхъ отцовъ и синодалныи каноны любити маемъ и въ таковой трвати едности. Анаѳемы ся тежъ боимо за то, гды быхмы надъ то, [што] [5]) южъ подано и сѵнодами приказано, мѣли приймати. А еслибы ся хто отступникомъ сталъ, теды подъ декретъ страшный анаѳемы муситъ таковый подпадати. Зачимъ до тыхъ, которыи насъ Россовъ православныхъ отбѣгли и святого патріарха вселенского, архіепископа Константинополского, отступили, склонятися не можно, и оныхъ отпаденемъ не погоршатися, ани ослабѣвати намъ пристоитъ, хоть бы и выбраныи были. Оповѣдѣлъ бовѣмъ самъ Іисусъ Христосъ отпадене таковыхъ мовячи: «абовѣмъ повстануть лжехристи и фалшивыи пророцы и дадутъ знаменіа великіи и чюда, такъ ижъ бы звели, бы то могло быти, и выбраныхъ, се предрекохъ вамъ» [6]). Або и то малая. Оповѣдено, ижъ звѣзды зъ неба спадутъ; тыи разумѣются—такъ свѣтныи, въ славѣ, въ могутствѣ велможи, яко тыжъ и знаменытіи духовныи въ Церкви, которая естъ небомъ земнымъ. О которыхъ то таковыхъ упалыхъ звѣздахъ и о муцѣ ихъ апостолъ оповидѣлъ тыми словы: «звѣзды прелестныя, которымъ хмура темности на вѣки естъ захована» [7]).

[5]) Въ Толстовскомъ спискѣ этотъ союзъ находится.

[6]) Матѳ., гл. 24, ст. 24: «Востанутъ бо лжехрісти и лжепророцы, и дадятъ знаменія веліи и чудеса, якоже прелстити, аще возможно, и избранныя. Се прежде рѣхъ вамъ».

[7]) Соб. посл. Іуд., ст. 13: «звѣзды прелестныя, имже мракъ тмы во вѣки блюдется».

А такъ теды таковый о написаню тои книги давши рахунокъ, и науку описую вкротцѣ, ижъ въ собѣ замыкаетъ: оборону православной вѣры святой каѳолической Всходней апостолской Церкви; другую оборону достоинства кановновъ и привилiевъ святыхъ чотырехъ Всходныхъ — Константинополского, Александрійского, Антіохійского, Іерусалимского—патріарховъ; притомъ отповѣди отступнымъ, глаголемымъ «уніатомъ», и инымъ противникомъ нашимъ; и о бискупахъ Старого Рыму; ку тому о теперешнемъ положеню Грековъ и о [у]вѣреню народу Россійского, и о митрополитахъ Кіевскихъ, и о иныхъ тому приличныхъ; надто доводится и то показуетъ, ижъ побожнѣйшая и слушнѣйшая речъ—костелови Латино-Римскому до Церкви Всходней и до святыхъ чотирехъ патріарховъ и до Грековъ склонитись и зъ оными въ вѣры и догматѣхъ святыхъ зъедночитись; и иныи при томъ потребныи положены суть выводы; наконецъ и о исхожденю Пресвятого Духа отъ самаго Бога и Отца вкоротцѣ предложилося.

То такъ отправивши о той книзѣ, вѣдай, чителнику, же въ благодати Божой зъ працею великою написана естъ, доводячи зъ писма святого, старого и нового тестаменту, и зъ поважныхъ ѳеологовъ, и зъ певныхъ авторовъ и историковъ речи исправнѣй выражоныхъ. Которая то книга презъ мудрыхъ и въ писмѣ святомъ бѣглыхъ, которымъ подавана была, читана, пробована и поправлена была, а надто подъ розсудокъ съвершеннѣйшихъ [8]) святой апостольской Церкви подается. А то южъ къ православнымъ замыкаю тую предмову учителными апостольскими словы тыми: «вы теды, возлюбленныи,

[8]) У Толстова: «совершеннѣйшій».

святою вашею вѣрою буду[ю]чи себе, въ Духѣ Святомъ молячися, сами себе въ любвѣ Божей захова[й]те, очекиваючи милосердія Господа нашего Іисуса Христа въ животъ вѣчный» [1]).

Іеромонахъ Захаріа
Копистенскій.

—

Въ словѣ похвалномъ святому Аѳанасію Богословъ Григорій мовитъ: «былъ той часъ, гди речи наши квѣтнули и добре ся мѣли, кгды тая збытная и выставная языка быстрость, также и мѣстерная штучность въ богословіи анѣ вступу не мѣла въ дворы Божія». Пре то и я, до тои старыхъ вѣковъ щирости скланяючись, выставный и выворотный писаня способъ, яко то вѣтроголове на показанья духомъ проожной хвалы звыкли чинити, опустивши,—въ щирости и въ простотѣ сердца, уфаючи въ ласцѣ Божой, въ той мѣрѣ иду правдою святою. «Не можемъ бовѣмъ, яко апостолъ мовитъ, ничего противъ правдѣ, але за правдою» [2]), зъ которою абыхмо ся дѣлне показали, болше зъ самого писма справу нашу провадити и свѣдоцства и доводы ставиты, анижли зъ себе што мовити будемо.

—

О привилею Константина царя [3]).

Константинъ великій царъ, гды ся зъ Риму до Византіи переносилъ, не безъ того, абы якого привилею на данину якую не мѣлъ зоставити Сvлвестрови папѣ. Але абы такій, яковый нынѣ показуютъ привилей мѣлъ быти данный, не естъ речъ правдивая и, овшемъ, подметъ небылой речи. А же то—правда, зъ тыхъ выводовъ ясно дается вѣдѣти.

1. Пишетъ, абы Сvлвестръ головою надъ чотырма патріархами былъ. То якъ правда? Константинополскій бовѣмъ архіепископъ на той часъ еще на достойность патріаршую не былъ поднесенъ, ажъ по соборѣ первомъ Никейскомъ, а згола—на второмъ Константинополскомъ вселенскомъ соборѣ, яко о томъ того собору канонъ 3 мовитъ: «пытаю, яко моглъ дати зверхность надъ тымъ, которого еще не было?» Заисте не моглъ и не давалъ. А такъ неправдивый але подметный естъ той тамъ придатокъ о чотирехъ патріарсѣхъ.

2. Соборовъ вселенскихъ каноны (первого Никейского—шестый, второго Константинополского — третій, четвертого Халкидонского—26, шестого Константинополского—36) описуютъ, ижъ патріархове Всходніи зъ Римскимъ епископомъ—еднакой и ровной чести, влад{з}ы, зверхности и величанія быти маютъ. На жадномъ соборномъ канонѣ не положено, абы папежъ головою мѣлъ быти постановленъ надъ патріархами. А такъ и оттуль показуется, ижъ въ привилею ономъ о патріархахъ придатокъ естъ фалшивый.

3. Пишетъ, якобы Константинъ царъ Римъ-мѣсто и Влоскую землю, албо заходныи краины и замки мѣлъ дати и уступити Сvлвестрови и его потомкомъ. И то далеко отъ правды. Бовѣмъ Константинъ [4]) предъ смертю своею роздѣлъ царства своего сыномъ тромъ та-

[1]) Соборн. послан. Іуд., ст. 20: «Вы же, возлюбленніи, святою вашею вѣрою наздающе себе, Духомъ святымъ молящеся, сами себе въ любви Божіей соблюдайте, ждуще милости Господа нашего Іисуса Христа, въ жизнь вѣчную».

[2]) 2 Коринѳ., гл. 15, ст. 8: «Ничтоже бо можемъ на истинну, но по истинѣ».

[3]) На полѣ: «И ту з[л]итуй по папежахъ!»

[4]) Дамаскинъ подліаковъ, глава 33.

кій учинилъ: Константіеви далъ Константинополь и весь востокъ, Константинови—Францію и Вретанскіе островы ажъ до Вечернего Океана, а Констансови—Римъ, Влохи, Венетію и низшую Галлію. Той роздѣлъ царства тестаментомъ вѣчнымъ воровалъ. А поневажъ Римъ и Влоскую землю зъ провѣнціами прилеглими далъ сынови своему Констансови, и сѣдѣлъ тамъ на царствѣ, отколи и соборъ Сардикійскій складалъ, и Аѳанасіа у себе ховалъ. Потомъ другіи царѣ въ Римѣ сѣдѣли: Валентініанъ, Гратіанъ и Онорій, братъ Аркадіевъ, Іустіанъ, зась и иныи по нихъ цареви—ексархи свои въ Влохахъ мѣли, и папежовъ подавали. Теды не естъ то правда, абы быскупови Римскому—Римъ и Влохи и иныи провѣнціи мѣлъ дати. А затимъ и привилей той не естъ правдивымъ.

4. Сами Латинскіи докторове мудрѣйшіи того Константинового привилею не пріймутъ. А же то правда — Цесарь Бароніушъ [5]), въ рочныхъ своихъ дѣяхъ, 1191, не признаваетъ и овшемъ за омилную повѣсти удавано быти розумѣетъ. Наконецъ то мовлю, хто ся тому привиліови присмотритъ, не обачитъ въ немъ ничего, ено то, же бискупа Римского естъ владза отъ чловѣка и отъ людей почалася. А если отъ людей и отъ царя, тыижъ могли и могутъ оную отняти и иному дати, што и учинили. А такъ въ той речи, што бискупъ Римскій маетъ отъ людей царей смертелныхъ, дочасне маетъ, ани отъ Духа, ани отъ апостоловъ. Ано хотѣлъ ли бы Римскій бискупъ тимъ ся показати, чимъ найбарзѣй гвалтомъ и мечемъ выставляется свѣтови, теды отъ самого Христа такую владзу зверхности выводити и зъ писма святого и зъ соборовъ показати, гдѣ и на которомъ мѣстци и которыхъ лѣтъ бискупа Римского надъ чотырма патріархами предложено и въ церкви Найвышшого Единого головою быти осужено? О томъ тежъ привилею Константиновомъ жадныи историкове Грецкіи не написали, такъ тыи, которыи за Константина, яко тежъ што и по нимъ до тисящного року жили. О иныхъ аргументахъ въ той мѣри—иныхъ творцовъ Латинскихъ и Россkихъ найдешъ, чителнику.

А штось ткнетъ того привилею, нѣгдей въ книгахъ или въ выкладѣ номоканоновъ находячогося, тое ся зоставуетъ розсудкови святыхъ Всходныхъ патріарховъ. Лечъ якожъ колвекъ бы о немъ зданье свое покладалъ, безпечне ся можетъ отповѣдати, ижъ патріархомъ не шкодитъ, ани владзы ихъ уменшаетъ, анѣ тежъ быскупомъ Римскимъ помагаетъ, ижъ по часѣ нерихломъ виникнулъ.

Каталогъ книгъ учителей, которыхъ ся до тоей книги уживало.

А.

Александеръ, архіепископъ.
Арменопулъ Константинъ или Гарменопулъ.
Аѳанасій.
Августинъ.
Амвросій.
Андрей, Кесар. Кап.
Антигонъ.
Андрей Мачужскій.
«Антиграфъ» Виленскій.
Александеръ Гвагвѣнъ, кройнѣкаръ.
Аѳонской горы «Соборникъ».
«Апокрисисъ» Христофора Филялета.

[5]) Барон., рокъ 1591, num. 53, tom. 12, columna 858.

Б.

Балсамонъ Θеодоръ, патріархъ Антіохійскій.
Баронѣушъ.
Белиарминъ.
«Бревѣаръ» Латинскій.
Берестейского собору «Дѣи» зъ части православныхъ.
Ботерусъ.
Берно, опатъ.

В.

Василій Великій.
Валеріанъ, папа.
Василій Селевкійскій.
Василій (къ Александріняномъ епистоліа).
Вуекъ, езуита.

Г.

Григорій Богословъ Нанзіанскій.
Генадій, патріархъ.
Григорій, папа.
Генадій Схолярій.
Германопулъ (зри: Арменопулъ).
Герардъ Воссіусъ, латинникъ (въ Григоріи Неокесарійскомъ).

Д.

Дамасъ, папа.
Діонисій Ареопагітъ.
Дѵонисій Александрійскій.
Длугошъ, кройнѣкаръ.
«Діалогъ» въ Вилнѣ, у Мамонича (друкаръ).
Дитимарусъ Нѣмецкій (636).

Е.

Евсевій, Памθ. Кесар. епископъ.
Евагрій (241 и 305).
Епифаній, патріархъ.
«Ектезисъ».
Евлогій, патріархъ Александрійскій.
Еѵθимій.

З.

Св. Златоустъ, «О священствѣ», друку Лвовского. «Маргаритъ». «Недокончен. бесѣдъ.» Ефесеомъ бесѣд., 2 Коривθ. и Евр. бесѣд., 1 Коринθ., на Матθея.
Зонаръ (зри: Іоаннъ Зонарасъ).
Зигомала (зри: Θеодосій).

И. І.

Ириней.
Іоаннъ Дамаскинъ, ѵподіаконъ.
Іаковля Лѵторгіа.
Ісѵдоръ Пилусіотъ.
Иларій.
Іеронимъ.
Іпполитъ.
Іоаннъ Зонарасъ.
Ісаакъ Сиринъ.
Іосифъ Флавій.
Исаіа А
Іоаннъ Златоустъ (зри: Златоустъ).
«Історій Словенскій или Ческій».
Іеремій, патріарха.
«Историа» Бѣлского.
Исихій, презвитеръ Іерусалимскій.

К.

Кѵпріанъ, латинникъ.
Кассіодорусъ.
Кѵрилъ Александрійскій.
Калистъ, патріарха Константина града.
Константина царя «Констытуція».
Куропалатесъ.
Кромеръ Мартинъ, листъ 405.
«Книжка» Острозкого друку.
Кассіанъ—«Колляціа».
Кедринъ.
Кромеръ, епископъ Арменскій
«Кройника Словенская» зъ Грецкого прекладу.
«Кіевскій Упоминникъ».
«Кройника Сербская».

Л.

М.

Н.

О.

П.

Р.

С.

Т.

«Турко-Греціа», книга.
Тертуліанъ, старый докторъ.

У.

«Уставъ церковный».
«Поменникъ Кіевскый столечный».

Ф.

Фотій, патріарха.

Х.

Христофора Филалета «Апокрисисъ» (зри: «Апокрисисъ»).

Ветхій Законъ:

Бытіа.
Исходъ.
Левитъ.
Числа.
Девтерономъ.
Навінъ.
Судей.
Руѳъ.
1. Царствъ.
2. Царствъ.
1. Паралипоменъ.
2. Паралипоменъ.
Ездра.
Ноемминъ.
Товиѳъ.
Юдиѳъ.
Есфиръ.
Іовъ.
Псалтыръ.
Притчи.
Еклесіастъ.
Пѣсни Пѣсней.
Премудрость.
Сvрахъ.
Исаія.
Іереміа.
Захаріа.
Плачъ Іереміинъ.
Варухъ.
Іезекіилъ.

Новый Завѣтъ.

Матѳей.
Марко.
Лука.
Іоаннъ.
Дѣяніе.

Ц.

«Ценсура Екклессіе Ориенталѣсъ».

Ч.

«Часословъ» или полуставъ Краковскій.
«Ческая исторіа».

Ю.

Юстиніанъ царъ.

Ѳ.

Ѳеодоритъ.
Ѳеофилактъ.
Ѳеодосій Зигомаля.
Мѣней мѣсячныхъ:
Прологъ.
Септеврій.
Октоврій.
Ноемврій.
Декаврій.
Генваръ.
Февраль.
Мартъ.
Априль.
Май.
Іюнь.
Іюль.
Августъ.

Завѣтъ святыхъ и славныхъ великомученикъ Христовыхъ, 40, иже въ Севастіи скончавшихся.

Благослови, отче!

Мелетіе и Аетіе и Евтихіе, южници Христовы. Еже по всякомъ градѣ и

странѣ святымъ, епископомъ же и пресвѵтеромъ, слугамъ же и исповѣдникомъ, и прочіимъ всѣмъ церковникомъ о Христѣ радоватися!

Внегда убо Божіею благодатіею и общими всѣхъ молитвами, предлежащій намъ подвигъ совершимъ и начати вышняго званія достигнемъ, тогда и сію нашу волю цѣлу быти хощемъ. На еже мощи наша принести, еже о презвитерѣ и отци нашемъ Патроклѣ и братіи нашей, Криспинѣ и Гордіи, сотщащемся людемъ Кѵриллу же и Марку, и Саприкію Аммоніову, во еже положити мощи наша подъ градомъ Зилонъ, въ селѣ Саримъ. Аще бо и отъ различныхъ селъ есмы вси, но убо и единого тожде покоя изволихомъ вси положеніе. Понеже бо и общій положихомъ страданія подвигъ, общій сотворихомъ покой съложити въ предреченномъ селѣ. Сіа убо и Святому Духу изволишася и намъ годѣ быша. Сего ради мы еже о Аетіи и Евтихіи, и прочіи еже о Христѣ братій нашихъ, молимъ господы наша родителя и братію, всякоя печали и молвы кромѣ быти, братолюбиваго же общенія почести уставъ, и мысли нашей скоро съпоспѣшити, яко да послушанія и милости велику мзду отъ общаго Отца нашего пріймете. Еще же и молимъ всѣхъ: никому еже изъ пещеры изяти мощи наша, у себе съхранити, но еже вкупѣ собранія попекшися, отдати предреченнымъ, да и тщанію сему показавый и благонравію съвершенное, тѣхъ трудовъ милости прибытокъ пріиметъ. Якоже Марія, приждавши у гроба Христова и прежде всѣхъ узрѣвши Господа, первая радости и проповѣданія и благословенія пріяхъ благодать. Ащели же кто хотѣнію нашему съпротивится, божественнаго убо приобрѣтенія чюждъ да будетъ, преслушанію же всякому подсужденъ. Маломъ хотѣніемъ изгубивъ праведное, сѣщи насъ другъ отъ друга, елико иже на ся нудяся, ихъ же Святый Спаситель нашъ своею благодатіею, и промышленіемъ, и вѣрою сопряже. Ащели же и отрочищъ Евноикъ, маніемъ человѣколюбца Бога, на тойжде подвига достигнетъ конецъ, таже намъ сподобится обитель. Аще же соблюдется невреждень Христовою благодатію, или аще въ мірѣ истязанъ будетъ, упражнятися ему съ свободою мученичеству нашему запоручаемъ и заповѣди Христовы хранити молимся, да въ великій день, еже съ нами восприятія получитъ, понеже и въ мірѣ тыяжде съ нами претерпѣ скорби. Еже бо къ брату благонравіе, правду зритъ Божію, а еже къ подобороднымъ и преслушаніе заповѣди Божія попираетъ. Пишетъ бо, яко любляй неправду ненавидитъ свою душу. Тѣмъ же убо молю васъ, брате Криспине, и поручаю всякого мірскаго сладострастія быти чуждыхъ. Смагла бо и неблагокуплена міру слава: яже въ малѣ убо цвѣтетъ, и паки увядаетъ, якоже трава, скорѣе начала пріемши конецъ. Притецши же паче восхощете человѣколюбцу Богу, иже богатство неоскудное подаетъ иже къ нему притекающимъ, время се угодно спастися хотящимъ, независтно убо подая покаянія предуставленіе, непричаваемо же житія дѣяніе, ничто же прилагающихъ къ будущему. Не праведно бо житія предложеніе. Но аще позналь еси, зри потребное и въ немъ покажи благочестія пречистое. Да въ немъ достигъ, предбывшихъ грѣховъ отрыеши рукописаніе, въ немъ же бо обрящу тя, рече, въ сѣмъ и сужду ти. Потщитесь убо въ заповѣдехъ Христовыхъ обрѣстися непорочны, яко да убѣгнете неусыпный огнь. Понеже бо время сокращено есть; и паки воніетъ Божественный гласъ: любовь убо прежде

всѣхъ почтите, та бо едина почитаетъ праведное: братолюбіемъ, закономъ повинующеся Богу, ибо видимымъ симъ братомъ невидимый почитается Богъ. И ко единоутробнымъ убо братіямъ слово, ко всѣмъ же Христолюбивымъ волямъ, ибо Святый нашъ и Богъ, о нихъ глаголаше братію быти, не еже естествомъ обращающихся другъ другу, но добрымъ дѣяніемъ къ вѣрѣ совокупльшихся и волю совершающихъ Отца нашего, иже на небесѣхъ. Цѣлуемъ господина нашего священника Филиппа, и Прокліана, и Діогена, вкупѣ съ святою церковію. Цѣлуемъ господина Прокліана, иже въ веси Фидела, вкупѣ съ святою церковію и съ своимы его; цѣлуй Максима со церковію. Цѣлуемъ Домна съ своими, Нила отца нашего и Уара съ церковію. Цѣлую и азъ, Мелетіе, сродники моя, Лутанія, Криспа, Гордіа съ своимы, Елпидія съ своимы, и Перехія съ своими ему. Цѣлуемъ и сущихъ въ веси Саримъ, священника съ своими его. Цѣлуемъ и сущихъ въ Харисфонѣ всѣхъ по имени. Цѣлую и азъ, Мелетіе, сродники моя, Марка и Акилину, и священника Клавдія и братію мою, Марка, Трѵфона, Гордія и Криспа, и сестры моя, и сожителницу мою Домну, съ дитятемъ моимъ. Цѣлую и азъ, Евтихіе, сущихъ въ Ксимарѣхъ, матерь мою Іулію, и братію: Кѵрилла, Руфа, Ригла и Кирила, и сноху мою Василису, и слуги Клавдія, Руѳима и Прокла. Цѣлуемъ и рабы Божіа: Саприкія, Амвонія, Генесія и Сусану съ своими. Цѣлуемъ убо и всѣ, 40, братія и съюжницы вси: Мелетіе, Аетіе, Евтѵхіе, Киріонъ, Кандитъ, Аггве, Гане, Худіонъ, Иракліе, Іоаннъ, Ѳеофилъ, Сисиніе, Смарагдъ, Филоктимонъ, Горгоніе, Кѵрилъ, Клавдіе, Северіанъ, Ѳеодулъ, Николай, Ксанфъ, Уалеріе, Исихіе, Дометіанъ, Домносъ, Иліанъ, Леонтіе, Евноикъ, Уалъ, Акакіе, Александръ, Вивиянъ, Прискъ, Сакердонъ, Екдикъ, Аѳанасіе, Лисимахъ, Клавдіе, Илисъ и Мелетіонъ. Мы убо юзницы Господа нашего Іисуса Христа подписахомъ рукою единѣмъ нашимъ Мелетіемъ и утвердихомъ предъ писанная, и годѣ бысть то всѣмъ намъ, душею же и Духомъ божественнымъ молимся, яко да улучимъ вси вѣчныхъ Божіихъ благъ и царствія его, нынѣ и присно, и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

РОЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

Артикулъ 1.

[О] ровной зверхности и владзы Петра святого зъ другими апостолами. Якъ овыи слова Христовы розумѣны быти маютъ: «ты еси Петръ, и на семъ камени созижду Церковь Мою»; и ижъ на вѣрѣ збудована естъ Церковъ и на вызнанью, отъ Петра именемъ всѣхъ апостоловъ учиненомъ.

Положивши напродъ зъ писма святого то за речъ певную, же Господь нашъ Іисусъ Христосъ естъ Церкви Своей святой повшехнымъ, наивышшимъ а вѣчнымъ пастыремъ, архипастыремъ, іереемъ, архиіереемъ, головою, каменемъ и фундаментальнымъ, и ка-

менемъ краеуголнымъ, ведлугъ ясныхъ писма святого свѣдоцствъ, же естъ пастыремъ, самъ о собѣ свѣдоцство выдаетъ мовячи: «Азъ есмь пастырь добрый, и знаю моя, и знаютъ мя моя, якоже знаетъ мя Отецъ, и азъ знаю Отца, и душу мою полагаю за овца, и иныи овца имамъ, яже не суть отъ двора сего, и тыя ми подобаетъ привести, и гласъ мой услышатъ, и будетъ едино стадо и единъ пастырь» [1]). И божественный апостолъ Петръ: «бѣсте—мовитъ—яко овца заблуждшая неимущыя пастыря, но возвратистеся нынѣ ко пастыру и посѣтителю душъ вашихъ». Же естъ архипастыремъ албо начал никомъ пастырей, тойже божественный апостолъ Петръ, свѣдоцство о немъ выдаючи, мовитъ: «старца иже во васъ молю— — —пасѣте еже во васъ стадо Божіе— — —и явлшуся пастырей началнику, пріймете неувядаемый славы вѣнецъ» [2]). Же естъ и іереемъ, то естъ, священникомъ, божественный псалмопѣвецъ вѣдати даетъ, гдѣ мовитъ о немъ: «ты еси іерей во вѣки по чину Мелхиседекову» [3]); и божественный апостолъ Павелъ: «явѣ естъ, яко отъ колѣна Іюдова восія Господь нашъ, ему же колѣну Моусей о священствѣ ничтоже глагола. И лишше еще явѣ есть отъ сего, яко по подобію Мелхиседекову востанетъ священникъ инъ, иже не по закону заповѣди плотскія бысть, но по силѣ живота неразрушеннаго: свѣдителствуетъ бо, яко ты еси священникъ во вѣки по чину Мелхиседекову» [4]). Же естъ архіереемъ, то естъ первосвященникомъ, божественный апостолъ Павелъ, о немъ свѣдителство выдаючи, мовитъ: «Христосъ не самъ себе прослави быти первосвященника, но глаголавый къ нему: Сынъ мой еси ты, Азъ днесь родихъ тя» [5]). И засъ тойже Сынъ Божій нареченъ отъ Бога первосвященьникъ по чину Мелхиседекову. И еще: «такова имамы первосвященника, иже сѣде одесную престола величествія на небесѣхъ, святилища служитель и скиніи истинныя, юже соружи Богъ, а не человѣкъ» [6]). О чомъ тойже божественный апостолъ въ посланіи своемъ до Евреовъ широце. Же естъ головою церкви, которая естъ тѣломъ Его, тойже мовитъ: «естъ глава церкви Христосъ, изъ него же все тѣло составляется и сочинивается приличнѣ» [7]). И засъ: «зане мужъ глава естъ женѣ, якоже Христосъ глава церкви, и той естъ Спаситель тѣлу» [8]). И еще: «вся покори подъ нозѣ его, и того даде выше всѣхъ церкви, яже естъ тѣло его» [9]). Же естъ каменемъ фундаменталнымъ и каменемъ краеуголнымъ будованя церковнаго, пророкъ Божій Исаія свѣдчитъ мовячи: «сего ради тако глаголетъ Господь, се Азъ вложу во основаніе Сіоне камень многоцѣненъ, избранъ, краеуголенъ, честенъ во основаніе Ему, и вѣруяй въ онь не постыдится» [10]). И божественный царъ и пророкъ Давыдъ: «камень, егоже небрегоша зиждущіи, сей бысть во главу углу. Отъ Господа бысть си, и естъ дивна во очію нашею» [11]). И Христосъ Господь самъ о себѣ до архіереевъ и фарисеовъ: «нѣстели — мовитъ — чли николиже въ писаніихъ, камень егоже небрегоша зиждущіи, сей бысть во главу углу.— —И на-

[1]) Іоан., гл. 10, ст. 14—16.
[2]) 1 Петр., гл. 5, ст. 1—2, 4.
[3]) Псал. 109, ст. 4.
[4]) Евр., гл. 7, ст. 14—17.
[5]) Тамъ же, гл. 5, ст. 5.
[6]) Тамъ же, гл. 8, ст. 1—2: «— — *святымъ* служитель — — юже *водрузи* — —».
[7]) Ефес., гл. 4, ст. 15—16.
[8]) Тамъ же, гл. 5, ст. 23.
[9]) Тамъ же, гл. 1, ст. 22—23.
[10]) Исаія, гл. 28, ст. 16.
[11]) Псалт. 117, ст. 22—23: «— — —и есть дивенъ во очесѣхъ нашихъ».

дый на камень сей сокрушится, а на него же падетъ сотретъ его» [1]). И божественный апостолъ Павелъ [2]): «се полагаю въ Сіонѣ камень претыканія, и каменѣ соблазны, и всякъ вѣруяй въ онь не постыдится» [3]). Божественный еуангелистъ Лука: «сей камень укоренный отъ васъ зиждущихъ, бывый во главу углу» [4]). И божественный апостолъ Петръ: «понеже вкусисте, яко благъ Господь, къ немуже приходяще, каменю живу, отъ человѣкъ убо уничиженну, отъ Бога же избранну, честну» [5]). Же тежъ наконецъ естъ и фундаментомъ церковнымъ Іисусъ Христосъ, божественный апостолъ Павелъ ясне о томъ вѣдати даетъ, гдѣ мовитъ: «основанія иного никтоже можетъ положити, паче лежащаго, еже естъ Іисусъ Христосъ» [6]).

Што все [въ] фундаментъ на початку отповѣди сей моей на то заложилемъ, абы кождый православный вѣдалъ, же Іисусъ Христосъ въ Церкви Своей святой всѣ уряды церковныи на собѣ власненоситъ Самъ, и ижъ всѣхъ тыхъ урядовъ апостоловъ своихъ святыхъ заровно и еднако быти удостоилъ, жадного надъ иншихъ въ нихъ не прекладаючи [7]). Оттоль божественный великій Василій: «достоенства—мовитъ—свои Іисусъ Господь даруетъ иншимъ, самъ еднакъ не безъ нихъ зоставаетъ. Свѣтлостью естъ, а мовитъ: вы естесте свѣтлость свѣту. Священникомъ естъ, а священники чинитъ. Овцею естъ, а мовитъ: ото васъ посылаю, якъ овцы межи волки. Каменемъ естъ, и камень чинитъ. То, што естъ его, и слугамъ своимъ даруетъ» [8]).

Положивши теды то зарѣчъ слушную [9]) же въ Церкви Своей святой Іисусъ Христосъ повшехнымъ естъ пастыремъ, архипастыремъ, іереемъ, архіереемъ, головою, каменемъ, фундаментомъ, а за тыми послѣдователне положивши и ово, же вся Церковъ Христова естъ овцами Его, людомъ Его, тѣломъ Его и домомъ Его, на немъ самомъ набудованымъ,—приступую, за помочью Христа Бога моего, до знесенія первого роздѣлу стороны противной, который въ собѣ за положенье маетъ слова Христовы овыи: «я тежъ тобѣ мовлю, ижъ ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою, и брамы адовы не перемогутъ ей» [10]). Зъ тыхъ словъ найпереднѣйшій доводъ берутъ противныи, яко бы на Петрѣ Христосъ збудовалъ церковъ, то естъ, на особѣ Петровой. А ты, правовѣрный, слухай правдивыхъ выкладовъ, подлугъ святыхъ богослововъ и учителей церковныхъ Грецкихъ и Латинскихъ. Лечъ для снаднѣйшого твоего понятя а для поряднѣйшей моей отповѣди, покладаю тобѣ первѣй, нѣмъ отступникомъ отповѣдати почну, выкладъ тыхъ преложеныхъ словъ Христовыхъ, который обносится чворакій.

Первый—ижъ черезъ имя «Петръ», то естъ: отъ камене, каменный, албо камень, кождый вѣрный чловѣкъ розумѣнъ быти маетъ; и на кождомъ таковомъ, якъ на камени, Церковь Свою Христосъ будовати обѣцуетъ. А тое зданье и выкладъ естъ Оригеновъ и Амвросіевъ [11]).

---

[1]) Матѳ., гл. 21, ст. 42, 44.

[2]) Въ подлинникѣ по ошибкѣ поставленъ «Петръ». Впрочемъ и у апостола Петра (1 посл., гл. 2, ст. 6) есть сходное мѣсто: «се полагаю въ Сіонѣ камень краеуголенъ, избранъ, честенъ: и вѣруяй въ онь, не постыдится».

[3]) Римл. гл. 9, ст. 33.

[4]) Дѣян., гл. 4, ст. 11.

[5]) 1 Петр., гл. 2, ст. 3—4

[6]) 1 Кор., гл. 3, ст. 11.

[7]) Въ обоихъ спис. ошибка: «прикладаючи».

[8]) Василій на Исаію, гл. о покаяніи.

[9]) На полѣ: «певную».

[10]) Матѳ., гл. 16, ст. 18.

[11]) Въ тракт. 1 на Матѳея, на Луку, кн. 6, гл. 9.

Вторый выкладъ, же черезъ имя «камень» Петръ маетъ быти розумѣнъ. Тое зданье або выкладъ естъ учителей многихъ. Зъ которого выкладу, опачне вырозумѣного, монархію церковную на Петрѣ будуютъ отступникове, зачимъ тыхъ таковыхъ свѣдоцствъ въ першомъ своемъ роздѣлѣ зажили. Ано тымъ таковымъ способомъ нетолко самъ Петръ естъ каменемъ, але и другіи апостолы таковымъ же суть каменемъ.

Третій выкладъ, же черезъ имя «камень», который по Грецку πέτρα, а не πέτρος называется, самъ Христосъ маетъ быти розумѣнъ. А тое зданье або выкладъ естъ Іеронимовъ, Августиновъ, Кѵрилла, патріарха Александрійского, въ книзѣ 3, на главу 33 Ісаіи, Тарасія, патріарха Константинополского, въ дѣяхъ (8) собору вселенского 7, и нѣкоторыхъ иншихъ [12]).

Четвертый выкладъ, же черезъ имя «камень» вѣра або вызнанье, отъ Петра учиненое, розумѣно быти маетъ, которая вѣра отъ Христа-пѣтры Петромъ естъ названая. Тое зданье або выкладъ естъ многихъ учителей церковныхъ. Которіи всѣ чтыри выклады пристойне уважаны и такъ вырозумѣваны, якъ ихъ розумѣны быти тыи сами учителе научаютъ, суть важны.

То такъ преложивши, мы, православныи, всѣ тыи учителей церковныхъ выклады пріймуемо, кождый зъ своимъ ему належнымъ и власнымъ вырозумѣньемъ. На овыхъ еднакъ двохъ остатнихъ, якъ напристойнѣй до интенціи [13]) словъ Христовыхъ споряженыхъ, власне полегаемъ [14]), же черезъ камень той, гды мовитъ Іисусъ Христосъ: «на томъ камени збудую церковъ мою» —самого Христа або вѣру и вызнанье, отъ Петра учиненное, отдѣлне, безъ жадного отношеня до особы Петровы взятое, розумѣемо. А же на вѣрѣ и вызнанью, якъ на камени, церковь свою Христосъ збудовати обѣцалъ, и на той збудовалъ, овыхъ святыхъ учителей церковныхъ на доводъ приводимо: напродъ, Златоустого святого, который, въ бесѣдѣ 54 на главу 16 Матѳеа, слова тыи Христовы выкладаючи мовитъ: «я тобѣ мовлю, ты естесь Петръ, и на томъ камени, збудую церковъ мою, то естъ, на вѣрѣ вызнанья».

Уважай, ижъ тутъ Златоустъ святый δογματικῶς, то естъ, якъ учитель, учителско декретуючи, мовитъ, же на вѣрѣ вызнанья, або на вѣрѣ и на вызнанью [15]) збудовалъ Христосъ церковъ свою, то естъ, людъ, который въ него крестился и право увѣрилъ. Уважай тыжъ притомъ, ижъ самъ Христосъ буд[у]етъ, а не хто иншій, и ижъ «церковъ, мовитъ, мою», а не «твою». Тойже учитель, въ бесѣдѣ 82 на главу 26 Матѳея: «на вызнанью, мовитъ, Петровомъ церковъ свою Христосъ збудовалъ и огородилъ». Въ тойже способъ мовитъ и въ выкладѣ первой главы посланія до Галатовъ, на самомъ початку. Слухай же еще того святого Іоанна Златоустого, якъ въ своемъ на пентикостію казанью, которому початокъ «днесь намъ земля небо бысть», мовитъ: «приведемо въ посродокъ и увидмо, бы снатъ коли не отпали, неже бымъ вонтпилъ, мовлю то, але [16]) еретикомъ уста затыкаю;

[12]) Въ книгѣ 2 на Іова; въ книгѣ 1 на гл. 7 Матѳ. и на гл. 33 Исаіи; въ словѣ 13 о словахъ Господнихъ; и въ трактатѣ 124 на Іоанна.

[13]) На полѣ: «предсявзятя».

[14]) Въ Толстовскомъ спискѣ: «полагаемо».

[15]) Послѣ этого въ Толстовскомъ спискѣ добавлено противъ Синодальнаго: «а вызнаніе то есть которое Петръ вызналъ: ты еси Христосъ Сынъ Бога живаго, и на томъ вызнанью соорудилъ — —».

[16]) У Толстаго этого союза нѣтъ.

а которыежъ то суть слова: «небо и земля переминутъ, а слова мои не переминутъ»; и которыижъ мовы которыи слова: «ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою, и брамы адовы не перемогутъ ей». На томъ камени, реклъ, на пéтрѣ: не на человѣцѣ бовѣмъ, але на вѣрѣ збудовалъ церковъ свою. А штожъ была за вѣра? Тая: ты естесь Христосъ Сынъ Бога живаго. Каменемъ нареклъ церковъ, навалности приймуючую и нехвѣючуюся [1]). Церковъ абовѣмъ Христова преслѣдованья вшелякіи пріймуетъ, еднакъ незвитяжона зоставаетъ. Лечъ спытаешъ, если маетъ тое будованье—каменье, албо дерево, албо желѣзо? Не мовитъ, не естъ бовѣмъ въ ней матеріалное будованье, бо еслибы таково было, розвалилобыся за часомъ. А вызнанья благочестія ане бѣсове, ани иньшое якое створенье звитяжити не могутъ. Свѣдчатъ мученици, которыхъ ребра стругано, але вѣра непереломлена зостала». И далѣй, —то Златоустый святый.

Уважай якъ и тутъ великій сей учитель церковный δογματικῶς, то естъ учи телскою владзою вырокъ чинячи, выразне особу Петрову выймуетъ и мовитъ, же не на Петрѣ збудована естъ церковъ. Штожъ надъ то выразнѣй рѣчися можетъ? Тойже святый учитель, въ книзѣ «Недоконченыхъ бесѣдъ» [2]), на главу 7 Матѳея, въ бесѣдѣ 8, мовитъ: «Христосъ естъ премудрый мужъ, который збудовалъ домъ свой, то естъ церковъ, на камени, то естъ на моцности вѣры, in fortitudine fidei. Абовѣмъ и моцность вѣры опокою называется». То суть слова Златоустого святого. Згажается зъ тыми Златоустого святого словы и святый Кvриллъ, Александрійскій патріарха, въ діалогахъ своихъ зъ Ерміемъ въ книгѣ 4, мовячи въ тыи слова: «камень, розумѣю, не иншее што назвалъ, ено ненарушоную и моцную ученика вѣру, на которой церковъ Христова такъ вгрунтована и умоцнена естъ, абы не упала». Яковъ святый, въ Лvторгіи своей, мовитъ: «на утверженіе святои своеи каѳолицкои и апостолскои церкве, которую збудовалъ на камени вѣры, абы еи брамы адовы не звитяжили». Григорій святый Нисскій (въ главѣ о читаню свѣдоцтвъ старозаконныхъ): «камень—мовитъ—вѣры Христосъ, якъ фундаментъ; якъ самъ Христосъ Господь до верховного апостола мовитъ: ты естесь Петръ и на томъ камени збудую церковъ мою, то естъ на вызнанномъ Христѣ, ижъ реклъ былъ: ты естесь Христосъ Сынъ Бога живаго». Божественный Епифаній, въ ереси 59: «ижъ—мовитъ—вызналъ Петръ Христа Сыномъ Бога живаго, услышалъ: на томъ камени вѣры збудую церковъ». Ѳеодоритъ, въ книзѣ своей на Пѣсни Пѣсней, камень называетъ—«вѣры побожность правды вызнанье». Дамаскинъ, святый, въ словѣ на Преображеніе Господне: «Ты—мовитъ—естесь Христосъ Сынъ Бога живого. Тая естъ моцная оная и непорушная вѣра, на которой, яко на Петрѣ, то естъ на камени, церковь естъ уфундована, которой то пéтрѣ ἐπαξίως Πέτρος ἐπώνυμος γέγονας, то естъ слушне тезоименитъ стался Петръ» [3]). Ѳеофилактъ святый, въ выкладѣ гл. 6 Матѳея: «ижъ вызналъ Христа Сыномъ Божіимъ Петръ, реклъ до него Христосъ, же тое вызнанье, которое вызналъ, фундаментъ будетъ вѣруючихъ; такъ кождый чловѣкъ, который захочетъ домъ вѣры будовати, той фундаментъ заложити повиненъ будетъ».

[1]) Въ Толстовскомъ спискѣ искажено: «нефляючуюся».

[2]) На полѣ: «Imperfecti operis».

[3]) Исидоръ Пилусіотскій, 236, кн. 9.

Уважайже зъ преложоныхъ свѣдоцтвъ учителей церковныхъ Всходныхъ [4]), которыи черезъ камень той, на которомъ Іисусъ Христосъ церковъ свою збудовати обѣцалъ, розумѣютъ вѣру и вызнанье Петрово, а за тымъ и того самого Іисуса Христа, которого Петръ сердцемъ вѣрилъ а устами вызналъ быти Сыномъ Бога живаго. Такъ насъ слова тыи Христовы «и на томъ камени збудую церковъ мою» розумѣти учатъ, такъ и сами розумѣютъ и такъ вѣрятъ. А того не пріймуютъ и не признаваютъ, абы на Петрѣ чловѣцѣ была Церковъ Христова збудована.

Але ступѣмо еще въ тойже матеріи до учителей церковныхъ Заходныхъ. Августинъ святый, въ трактатѣ 10, на посланіе Іоанново: «смотрѣмъ—мовитъ—што за похвала идетъ за того вѣрою? Ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою, на той вѣрѣ, на томъ, што речено естъ: ты естесь Христосъ Сынъ Бога живаго. На томъ камени—мовитъ—вгрунтую [5]) церковъ мою». Амвросій засъ святый, въ толкованью главы 2, до Ефесеовъ: «мовитъ Господь до Петра: на томъ камени збудую церковъ мою, то естъ: на каѳолицкой вѣрѣ, вызнанью преустановляю [6]) вѣрныхъ до живота». И въ книзѣ 6 на Луку еѵангелиста: «фундаментъ—мовитъ—церкви вѣра». Той же въ словѣ 5 [7]), о тайнѣ втѣленія Господня: „вѣра—мовитъ—естъ церкве фундаментъ. Не о тѣлѣ бовѣмъ Петровомъ, але о вѣрѣ речено естъ, ижъ брамы смерти не перемогутъ ей. Але вызнанье звитяжаетъ адъ, и тое вызнанье не одну ересь зноситъ. Церковь абовѣмъ многими навалностями, якъ добрый корабль, будучи ударяна, напротивъ всѣхъ ересій той свой выставуетъ фундаментъ». Иларій, въ книзѣ 2, о Тройци святой: «еденъ теды той естъ непорушоный фундаментъ, една тая естъ щасливая вѣры опока, Петровыми усты вызнаная: ты естесь Сынъ Бога живаго, такъ многіи въ собѣ маючая доводы правды, якъ много зарутовъ [8]) превротныхъ и невѣрства потваровъ вынайтися мочи будетъ». И засъ тамъ же Петръ Сына Божія вызналъ, а для того блаженнымъ естъ званъ. Объявленье то естъ отцевское, то естъ церкве фундаментъ, то естъ безпеченство вѣчности. Въ книгѣ засъ о Пресвятой Тройци, 6: «на той теды—мовитъ—вызнанья опоцѣ церкве збудованіе сталося». И еще тамъ же: «тая—мовитъ — вѣра царства небесного ключъ маетъ, тая вѣра, што колвекъ на земли розвяжетъ, або звяжетъ, и звязана будутъ на небѣ и розвязана. Тая вѣра церкви естъ фундаментомъ. Тою вѣрою слабыми ставаются напротивъ церкви брамы адовы», и прочая.

То суть свѣдоцства зъ писмъ святыхъ учителей церковныхъ Всходныхъ и Заходныхъ. Але еще самыхъ старожитнѣйшихъ епископовъ Римскихъ въ своей имъ власной справѣ зданья послухаймо, которое имъ барзѣй нашу правду объяснитъ, тымъ барзѣй отступницкую облуду окажетъ.

Святый Григорій, епископъ Римскій, названый Двоесловъ, въ посланію 33, книги третіи: «животъ вашъ—мовитъ—на камени церкве, то естъ, на вызнанью Петра, верховного апостола, умоцнѣте». И еще тойже въ главѣ 7, книгъ 35-хъ нравоучителныхъ: «на

[4]) На полѣ: «камень естъ вѣра и вызнанье».

[5]) У Толстова: «выгрунтую».

[6]) У Толстова: «предустановляю»

[7]) Лист. 68.

[8]) На полѣ: «задаванья».

камени—мовитъ—Моисея постановенье бываетъ [1]), абыся поставѣ Божой присмотрѣлъ. Поневажъ если хто вѣры твердости мѣти не будетъ, бозкой той притомности не узнаетъ. О которой твердости Христосъ Господь мовитъ: на томъ камени збудую церковь мою». Феликсъ Третій того имене епископъ Римскій (въ посланіи своемъ третемъ, тому 1, части второй) такъ Христа мовячого приводитъ: «блаженъ естесь, Сvмоне варъ Іона, же тѣло и кровъ не объявило тебѣ, але Отецъ мой небесный, и на томъ вызнаню збудую церковъ мою». То два папежѣ зъ нами въ власной своей имъ справѣ напротивъ отступниковъ. Придамъ и четвертого. «Што пристойнѣйшого, што оказалшого и надъ вшелякую збожность побожнѣйшого естъ — мовитъ Адріанъ Первый, епископъ Римскій (въ посланіи своемъ четвертомъ, тому второго)—надъ то, якъ блаженного Петра, верховного пастыра церковного, щастливымъ вызнаньемъ вызнанои вѣры держати фундаментъ. Фундаменту (мовитъ учителъ народовъ) иншого нѣхто не можетъ заложити прочъ того, который естъ положенъ, который естъ Іисусъ Христосъ. Того то непорушного фундаменту твердость блаженный Петръ не зъ тѣла и кръве, але зъ объявленья Отца небесного до вызнаня подалъ. Гды, по зненсенью нѣкоторыхъ общыхъ опѣній [2]), што бы въ учениковъ его умыслахъ вѣра справовала, Всевидицъ выбудовалъ [3]) самъ за себе и за всѣхъ. Одинъ за едность свѣдоцство вѣры выдалъ, мовячи: ты естесь Сынъ Бога Живаго, и на-тыхъ мѣстъ за вызнанье свое нагороды, безъ жадного на иншій часъ отлогу, доступилъ, ставшися посполъ зъ другимъ и одверникомъ въ обѣтницы небеснымъ, и вязанья и розвязанья душъ узнавца. Гдыжъ и заразъ реклъ до него Христосъ Господь: и я тобѣ мовлю, же ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою, на томъ, мовитъ, камени, которогось вызналъ и отъ которого доступилесь назвиска достойности,—на той твердости вѣры церковъ мою збудую». То Адріанъ. Южъ теды отступникомъ не зъ нами справа, але зъ власными ими своими пастырьми, бискупами Римскими, которыи, надъ солнце яснѣй, то признаваютъ, же не на Петрѣ, але на вѣрѣ и на вызнанью отъ Петра учиненомъ, Церковъ свою Христосъ Господь збудовати обѣцалъ, на ней и збудовалъ.

Але абымъ ихъ або овымъ «облочнымъ свѣтлымъ столпомъ» [4]), который шолъ зъ Египту передъ людомъ Ізраильскимъ, розсвѣтилъ и уцѣломудрилъ (што дай, Христе!), або позаду люду того идучимъ хмурнымъ и темнымъ [5]), который Фараона посередъ моря непостереглого впровадилъ и затопилъ (чого имъ не зычу), накаралъ,—приведу еще Іоанна Осмого, епископа Римского, въ посланіи своемъ 54-мъ, тому третего, такъ до цесара Костантинополского мовячого: «абы за ласкавою помочью Божіею незвитяженымъ велможности вашей раменемъ церковъ, голосомъ Христовымъ на камени правдивой вѣры уфундованую, завжды защищати и отъ шкодливыхъ а окрутныхъ поганьскихъ наѣздовъ побожнымъ умыслу передсявзятьемъ боронити моглисте». Стефанъ зась Шестый, епископъ Римскій, въ томѣ десятомъ Баронѣушовомъ въ року 886-мъ, числѣ 26-мъ: «каѳолицкая—

[1]) У Толстова: «Моисей постановенъ бываетъ».

[2]) Латин. opinio.

[3]) Толст. «соорудилъ»

[4]) Исходъ, гл. 13, ст. 21.

[5]) Исходъ, гл. 14, ст. 19—20.

мовитъ—Христа и Бога нашего церковъ, уфундованая на моцномъ камени, то естъ на Петра апостола вызнанью». Іннокентій Вторый, епископъ Римскій, у Бернарда въ посланіи 194-мъ: «за свѣдителствомъ — мовитъ — апостоловымъ, якъ одинъ Богъ, одна вѣра быти узнана естъ, на которой, якъ на непорушномъ фундаментѣ, прочъ котораго нѣхто иншого положити не можетъ, трѣвалости [6]) церкве неподвижна зоставаетъ. Оттоль то естъ, же блаженный Петръ, верховный апостолъ, для выборного вѣры той вызнанья, услышати заслужилъ: ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою; презъ камень — твердость вѣры и каѳолицкой едности [7]) непорушность ясне означаючи».

То теды суть, якосмо рекли, свѣдоцства зъ писмъ святыхъ учителей церковныхъ Всходныхъ и Заходныхъ и самыхъ епископовъ Римскихъ, которыхъ всѣхъ одна и таяжъ естъ наука, же не на Петрѣ чловѣцѣ збудована естъ церковъ Христова, але на вѣрѣ, вызнаной презъ Петра, зъ объявленья ему Бозского; и на тыхъ потреба полагати, яко на зданьяхъ δογματικῶς, то естъ декреталне реченныхъ. Всѣ абовѣмъ, якъ едными устами, мовятъ, же на словахъ побожности и на камени вызнанья, то естъ, на овыхъ словахъ «ты еси, Христосъ Сынъ Бога Живаго», не на Петрѣ чловѣцѣ, не на тѣлѣ Петровомъ, але на вѣрѣ збудовалъ церковъ свою Христосъ Господь. Аже тежъ черезъ тыи, отъ Христа Господа реченыи, слова «и на томъ камени збудую церковъ мою», на собѣ камени Христосъ Господь церковь свою збудовати обѣцалъ, и збудовалъ, вышъ помененныхъ святыхъ учителей церковныхъ на доводъ привожу, которыи выразными словы того доводятъ. Божественный Іеронимъ, въ выкладѣ псалму 103: «фундаментъ—мовитъ — который заложилъ апостолъ архитектонъ, самъ одинъ естъ Господь Іисусъ Христосъ; на томъ фундаменту грунтовномъ и моцномъ и черезъ самого себе непорушне уфундованомъ будуется Церковъ Христова. Ровне зъ нимъ и Кириллъ святый Александрійскій, въ выкладѣ овыхъ словъ [8]) зъ Ісаіа пророка «сей вселится во высоцѣ пещерѣ камене крѣпка»: «пристойная — мовитъ—естъ речь розумѣти намъ, же ся въ словѣ томъ «камень» Господь нашъ Іисусъ Христосъ называетъ, въ которомъ якобы яскиня [9]) якая або овчарня церковъ розумѣется, маючая безпечное и непорушное добре обварованое мѣшканье. Ты абовѣмъ, мовитъ Збавитель, естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою». Божественный зась Тарасій [10]), патріарха Константинополскій: «зо всѣмъ святымъ соборомъ вселенскимъ седмымъ уважаю—мовитъ—и вижу, же на томъ камени Христѣ Бозѣ нашемъ збудована естъ церковъ». При сихъ святыхъ учителехъ, честный Беда, въ бесѣдѣ на вігілію святого Андрея апостола: «на томъ камени, мовитъ Христосъ, збудую церковъ мою, отъ которогось ты имя взялъ, то естъ, на мнѣ самомъ збудую церковъ мою». Божественный наконецъ Августинъ, въ трактатѣ на Іоанна 120-мъ: «для того — мовитъ — реклъ Іисусъ Христосъ «на томъ камени збудую церковъ мою», ижъ реклъ былъ Петръ «ты естесь Христосъ сынъ Бога живого»; на томъ теды камени, кото-

[6]) Толст.: «долгоденствія».
[7]) Толст.: «единости».

[8]) Кириллъ, книга 3 на Исаію, глава 33.
[9]) Толст.: «скинія».
[10]) Тарасій, въ дѣяніяхъ седмаго вселенскаго собора.

рогось ты вызналъ збудую церковь мою. Камень абовѣмъ былъ Христосъ, на которомъ фундаментѣ и самъ Петръ естъ набудованъ. Поневажъ фундаменту иншого нѣхто не можетъ положити, прочъ того, который естъ положенъ, который естъ Іисусъ Христосъ». И зась тойже въ словѣ 13, о словахъ Господнихъ. «Затымъ—мовитъ—придаетъ «и я тобѣ мовлю», якобы тежъ реклъ, поневажъ жесь ты мнѣ реклъ «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого», и я пре то тобѣ мовлю, же ты естесь Петръ. Сvмономъ передъ тымъ былъ званый; тое зась имя ему, абы Петромъ былъ званъ, отъ Христа Господа наложено естъ; и то, абы тоею фѵгурою значилъ церковъ. Ижъ бовѣмъ Христосъ — камень, Петръ — людъ христіанскій. Πέτρα бовѣмъ началное имя естъ, для того Петръ отъ пéтры, то естъ: каменистый отъ камене, а не πέτρα отъ Петра, не камень отъ каменистого. Якъ не отъ христіанина Христосъ, але отъ Христа христіанинъ называется. Ты естесь, теды мовитъ, Петръ, а на томъ камени, которогось вызналъ, на томъ камени, которогось позналъ, мовячи «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого», збудую церковь мою: то естъ, на мнѣ самомъ, Сынѣ живого Бога збудую церковь мою. На мнѣ збудую тебе, а не мене на тобѣ. Абовѣмъ хотячи чловѣци будоватись на чловѣцехъ, мовили «я естемъ Павловъ, я Апполосовъ, я Кифинъ» [1]) то естъ Петровъ,— апостолъ зась Павелъ, гды позналъ, же его предпочитають, а Христомъ погоржаютъ: «зажъ ся—мовитъ—роздѣлилъ Христосъ? изали Павелъ за васъ укрижованъ естъ, або во имя Павлово окрещенны естесте?» [2]). Якъ не въ Павлово, такъ анѣ въ Петрово, але во имя Христово.

Абы Петръ збудованъ былъ на камени, а не камень на Петрѣ,—зъ тыхъ теды учителей церковныхъ и зо всѣхъ иншихъ вышеменованыхъ выразне вѣдати дается: на вѣрѣ або вызнанью уфундовану быти Церковъ и на Христѣ камени краеуголномъ, отъ которого Петромъ Сvмонъ естъ названъ. Зачимъ первый той отступниковъ нашихъ роздѣлъ, прочъ голыхъ словъ, нѣчого въ собѣ не маетъ. А ижъ въ немъ того доводятъ, чого нѣхто не притъ [3]), же учителеве церковныи нѣкоторыи на Петрѣ Церковъ Христову збудовану быти повѣдаютъ, а якимъ способомъ маютъ розумѣти, въ наступуючомъ второмъ артикулѣ видочне, за помочью Божіею, зъ писмъ тыхъ же святыхъ учителей церковныхъ окажу.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 2.

Поневажъ учителеве церковныи мовити звыкли на Петрѣ збудовану быти Церковъ Христову—якъ ся то отъ насъ розумѣти маетъ? и ижъ не на самомъ Петрѣ, але на всѣхъ апостолахъ збудована естъ Церковъ Христова.

Нѣкоторыи зъ учителей церковныхъ пишутъ — на Петрѣ збудовану быти Церковъ Христову. Ажесмо въ преложономъ артикулѣ зъ божественныхъ учителей церковныхъ слышали речъ нѣяко противную, которыи, повѣдаючи Церковъ Христову збудовану быти на вѣрѣ або на вызнанью, отъ Петра учиненомъ, то естъ, на словахъ побожности овыхъ «ты естесь Христосъ Сынъ Бога

[1]) 1 Коринө., гл. 1, ст. 12.

[2]) 1 Кор., гл. 1, ст. 13: «еда раздѣлися Христосъ? еда Павелъ распятся по васъ, или во имя Павлово крестистеся?»

[3]) У Толстова: «зритъ».

живаго» и збудовану быти на Христѣ Сынѣ Божомъ то выразными словы твердятъ, же Церковъ Христова не есть на Петрѣ збудована (лечъ быти збудованой на Петрѣ, и не быти,—сутъ речи собѣ противныи), абы теды въ науцѣ учителей святыхъ згода и единомысліе зоставало, и мы слова тыи противныи згодны быти знали,—вѣдати належитъ, ижъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ, мовячи до Петра «и я тобѣ мовлю, же ты естесь Петръ, а на томъ камени збудую Церковъ мою», чинитъ обѣтницу, же хощетъ збудовати Церковъ свою (ведлугъ нѣкоторыхъ учителей церковныхъ, якосмо преложили) на вѣрѣ або на вызнанью Петровомъ, або на самомъ Христѣ. Поневажъ теды отступникове наши зъ збудованой на Петрѣ Церкви то мѣти хотятъ, абы, за тымъ таковымъ на немъ отъ Христа Господа Церкви своей збудованьемъ, онъ, мимо всѣ иншіи апостолы, самъ одинъ зоставалъ всей Церкви Христовы и самыхъ спол-апостоловъ своихъ пастыремъ, правителемъ и учителемъ и судіею особливымъ и удѣлнымъ,—повинни то намъ показати: гдѣ, коли и которыми словами Іисусъ Христосъ учиненую обѣтницу тую сполнилъ, и якъ сполненая тая обѣтница Петра святого церковнымъ монархою чинитъ, яковымъ его отступникове мѣти хотятъ? Чого же мы примо, якъ речи неслушной и жаднымъ писмомъ довестися немогучей. Они то намъ винни были показати и довести, же такъ естъ въ речи истотне, якъ словами удаютъ омылне. Але же того жадными слушностями, не риючи писма Божого свѣдоцствы, або святыхъ учителей церковныхъ наукою не доводятъ, толко просто такъ декретуютъ: «Іисусъ Христосъ на Петрѣ збудовалъ Церковъ свою, пре то Петръ естъ Церкви Христовой монархою!» Іисусъ Христосъ мовитъ «збудую», а они мовятъ «збудовалъ»! Учинилъ обѣтницу Іисусъ Христосъ Сvмонови, же мѣлъ назвати его Кифою, гды до него реклъ «ты наречешися Кифа» [4]). Не назвалъ его тогды, але толко назвати обѣцалъ. Колижъ сполнилъ ему тую обѣтницу? Тогды, коли до него реклъ «ты естесь Петръ». Учинилъ тойже Іисусъ Христосъ томужъ Сvмонови обѣтницу, южъ Петромъ названому, же мѣлъ дати ему ключи Царства небесного, гды до него реклъ «и дамъ тобѣ ключи Царства небесного». Не далъ ему тогда, але толко обѣцалъ. Колижъ далъ? «Тогды—мовитъ божественный Ѳеофилактъ—гды ему зо всѣми апостолами сполечне было речено: «которымъ отпустите грѣхи, сутъ имъ отпущоны, и которымъ задержите, сутъ задержаны».

Повинни теды отступникове показати первѣй: гдѣ, коли и которыми словами Петрови Іисусъ Христосъ обѣтницу тую зыйстилъ, а тогды мовити, же на Петрѣ чловѣцѣ збудовалъ, и наводити не то ἔργῳ Петръ естъ Церкви Христовой удѣлнымъ монархою, але ово, ведлугъ божественнаго Златоуста [5]): «Петръ пре то назначáнъ бываетъ на пастырство Церкви Христовой, и не одному народови, якъ Іеремія, але всему свѣту, всѣмъ народомъ, лечъ не самъ, але всѣ апостолове». Петру обѣцаны ключи, але всѣмъ заровно и заедно даны; Христосъ будованье презъ себе Церкви обѣцуетъ, але всѣ заровно и заедно на тое Церкви будованье сутъ высланы, гды имъ было речено: «шедше научѣте вся народы» [6]), або «шедше въ міръ весь проповѣдите евангеліе всей твари» [7]).

[4]) Іоанна, гл. 1, ст. 42.
[5]) Злат., бес. 51, на Матѳея.
[6]) Матѳ., гл. 28, ст. 19.
[7]) Марк., гл. 16, ст. 15.

«Будовати абовѣмъ Церковъ Христову — мовитъ божественный Златоустый [1])—не иншее што естъ, толко проповѣдати. Которое, мовитъ, будованье дѣялося отъ всѣхъ апостоловъ, не выймуючи жадного, — же гды всѣ, ведлугъ силы, данной кождому зъ нихъ, еднако и заровно въ навороченью народовъ до познанья правдивого Бога и до вѣры Христовы працовали. И презъ тыхъ, мовитъ, людій, простыхъ неуковъ, Церковъ свою збудовалъ, тую, которая ся теперъ по всѣхъ всего свѣта концахъ распростираетъ».

Поневажъ теды, якъ мовятъ отступникове, обѣтницу учинилъ Петрови Іисусъ Христосъ, гды до него реклъ «и на томъ камени збудую Церковъ мою», же мѣлъ на немъ збудовати Церковъ свою,—пытаемо ихъ: гдѣ тую обѣтницу сполнилъ? Чого поки не покажутъ, поты плонне сіи слова Христовы на свою монархію затягаютъ; бо тутъ толко обѣтница ся чинитъ, а не самая ся речъ въ скутку дѣетъ. Если рекутъ, же на онъ часъ, гды речено ему было «паси овца моя», теды слова сіи Христовы «на томъ камени збудую Церковъ мою» напрасно, якомъ напредъ реклъ, затяганы бываютъ на единовладство Петрово. Бо, если тогды еже [2]) выполнилъ то Іисусъ Христосъ, што тутъ обѣцалъ, теды тутъ еще не естъ тымъ чиненъ, чимъ тамъ мѣлъ быти учиненъ.

Показати теды, якомъ реклъ, отступникове повинни первѣй: гдѣ, и коли, и якъ тая обѣтница Христова зыстилася: тожъ то, штосмо мы зъ божественнаго Златоустого указали, а не што они зъ марныхъ думъ своихъ збираютъ наводити?

Истиненъ заисте естъ въ словахъ своихъ Іисусъ Христосъ! Але люде многіи въ вырозумѣнью або рачей въ выворочанью словъ Его сутъ ложны. Правдивыи теды слова Христовы въ обѣтницы сей, православный кождый, такъ правдиве розумѣй, якъ тя тыижъ святыи учителеве церковныи розумѣти учатъ, которыи не на Петрѣ Церковъ Христову збудовану быти повѣдаютъ, але на фундаментѣ пророковъ и апостоловъ [3]), на самомъ камени уголномъ Іисусѣ Христѣ [4]). А хочай дванадцатъ фундаментовъ Апокалипсисъ споминаетъ, еднакъ не будетъ ся тотъ [5]) за самый кгрунтъ будованья, але за каменья великіи, которыи сутъ близко фундаменту (презъ ἐκ θεμελίου ἐγγὺς сполъ знатъ [6]) называются фундамента, вмѣсто частій фундаментовыхъ). А то для фундаменталной науки о Христѣ. Которою и мовою всѣ апостолы, а нѣкоторыи и на писмѣ давали, а не самъ святый Петръ. Якъ мовитъ [7]): «ведлугъ ласки, которая естъ дана, якъ умѣетный будовничый фундаментъ заложилемъ». Дванадцатъ теды фундаментовъ естъ наука, отъ дванадцати апостоловъ проповѣданая. Яко и апостолъ Павелъ повѣдаетъ о первой особѣ (sic) [8]) мовячи: «жемъ усиловалъ проповѣдати еvангелію, не тамъ гдѣ бы былъ менованый Христосъ, абымъ на чужомъ фундаментѣ не будовалъ» [9]). Ижъ теды всѣ апостолы фундаментъ заложили такъ вѣрне и досконале кождый зособна на своемъ мѣстцу, якобы дванадцатъ фундамен-

---

[1]) Злат., въ словѣ «напротивъ поганъ».

[2]) Это слово лишнее. Его нѣтъ и въ Толстовскомъ спискѣ.

[3]) Ефес., гл. 2, 20: «наздани бывше на основаніи апостолъ и пророкъ, сущу краеуголну самому Іисусу Христу».

[4]) Апокал., гл. 21, ст. 14.

[5]) Толст.: «не берется тутъ».

[6]) Толст.:«полвзятье»,точнѣе:«сполвзятье».

[7]) Августинъ, на Псал. 39.

[8]) У Толстова «о первой» нѣтъ; потому слѣдующее слово читается «о собѣ».

[9]) Римл., гл. 15, ст. 20: «сице же потщахся благовѣстити, не идѣже именовася Христосъ, да не на чужемъ основаніи созижду».

товъ было. Отожъ тутъ нѣмашъ жадной прерогативы Петра святого.

А ижъ суть нѣкоторыи учителеве, якосмо рекли, которыи на Петрѣ и на Павлѣ Церковъ Христову збудованую быти рекли, и которіи ихъ отъ Христа каменя каменями называютъ,—лечъ жадного зъ нихъ не найдуемо, который бы, Петра каменемъ и фундаментомъ будованья церковного назвавши, черезъ тую метафору монархою церковнымъ назначоного и уставленого быти его розумѣлъ. Але всѣ, иле естъ ихъ, которіи его каменемъ зовутъ, або на немъ збудованую быти Церковъ повѣдаютъ, въ той сенсъ фундаментомъ Церкви быти его розумѣютъ, же онъ—або вѣру бозства Христова напервѣй оказале оголосилъ, на которой вся Церковъ ся фундуетъ, або же вѣры твердость, — або же онъ, першій въ личбѣ и выборнѣйшій зъ святымъ Павломъ зъ дванадцати апостоловъ, Еvангеліе по свѣту разсѣвалъ. За чимъ оба, особливе, надъ инших апостолове святыхъ, ровный маютъ титулъ тотъ «верховныи апостолы». Жадного еднакъ оттоль единовладства, першенства нѣ Петрови, нѣ Павлови не доводятъ. А который бы съ тыхъ двохъ найстаршій былъ—святыи учителѣ о томъ не учинили декрету. А на доводъ того покладаю св. Амвросія (въ словѣ 63, на похвалу св. апостола Петра и Павла), который такъ мовитъ: «Благословенный Петръ и Павелъ цѣлюютъ межи всѣми апостолами и особливе нѣякоюсь превзятостю переходятъ. Лечъ межи ними который бы надъ которого мѣлъ быти перекладанымъ, нѣтъ певности». Поты Амвросій. А Златоустъ, на посланіе до Галатовъ, гл. 2, мовитъ: «апостолъ Павелъ себе другимъ честю ровно оказалъ: и не толко ся онымъ, але и верховному ровнаетъ», объясняючи, ижъ кождый зъ нихъ ровную одержалъ достойность. А засъ св. Амвросій [10]), «О втѣленью», мовитъ: «вы теды кого мене быти мовите? Петръ заразъ, мѣстца не препоминаючи своего, першенство справуетъ, а першенство [згола] [11]) вызнанья, не—чести, першость вѣры, не — порядку». И еще послухай, што св. Іоаннъ Златоустъ (на Матѳея 13, оміліа 46) δογματιχῶς мовитъ: «гды теды Петра инымъ прекладалъ, зъ Яковомъ посполу и Іоанномъ. Чему, прошу тя, прекладалъ? Чили для знаменій? Отъ всѣхъ бовѣмъ равно трудоватыи очищени бывали, умерлыи воскрешаны, и всѣмъ еднако владзу далъ. Отколже три оныи прекладани были? Нѣ за правды едно и зъ цноты великодушія». Поты Златоустый. Святый Кипріянъ (въ трактатѣ третемъ о едности церкве) мовитъ: «тоежъ были другіи апостолы, што былъ и Петръ, ровною сполечностью приоздобленіи чести и владзы».

Съ тыхъ теды учителей святыхъ доводовъ вѣдатись ясно даетъ, ижъ святый Петръ межи апостолами анѣ достоинствомъ, анѣ честью, анѣ порядкомъ, анѣ владзою не продкуетъ, только нѣякоюсь превзятостью и сердечностью и спанялостью ума.

А если который зъ учителей церковныхъ Петра для того чинитъ монархою церковнымъ, же ся на немъ збудовану быти Церковъ мовитъ, нехай намъ отступникове укажутъ. Мы зъ учителей святыхъ довести того — речъ не толко трудную быти мовимъ, але и неможную. Въ чомъ якъ тыижъ святыи учителеве сами себе выкладаютъ—слухай. Августинъ святый, въ главѣ 21, книги первой «Ретрактаціи» (въ книзѣ напротивъ листу Донатового писаной): «реклемъ, мовитъ, на нѣкоторомъ мѣстцу о апостолѣ Петрѣ, же на немъ, якобы на опоцѣ,

[10]) глава 4.
[11]) Такъ у Толстова.

уфундована церковъ была. Але знаюся до того, жемъ потомъ многокротъ такій выкладъ тымъ словамъ Панскимъ чинилъ «ты естесь Петръ, а на той опоцѣ збудую Церковъ мою», абы на той опоцѣ розумѣно было, которую вызналъ Петръ, мовячи «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живаго», якобы Петръ, отъ тоей опоки названый, персону Церкве значилъ, которая ся на той опоцѣ будуетъ и взяла ключѣ царства небесного. Абовѣмъ не естъ ему речено «ты естесь опока», але «ты естесь Петръ», а опока былъ Христосъ, котораго гды вызналъ Сүмонъ, якъ его вся Церковъ вызнаваетъ, названный естъ Петромъ». То Августинъ святый, который, ретрактуючи або отступуючи того зданья своего, же гдѣсь былъ написалъ на Петрѣ збудованую быти Церковъ Христову, поправуетъ свое зданье, и збудованую еи быти повѣдаетъ не на Петрѣ, але на Христѣ; а Петра, до которого то речено и въ которого особѣ тая обѣтница естъ учинена, единостью своей особы едность Церкви фигуруючого быти покладаетъ. А Ѳеофилактъ святый на главу Матѳея 16 (которое мѣстце и противникъ, утявши ему конецъ, положилъ): «нагоражаетъ — мовитъ — Господь Петрови, заплату великую ему даючи, же на немъ збудовалъ Церковъ. Поневажъ бовѣмъ вызналъ Его Сыномъ Божіимъ Петръ, реклъ, же тое вызнанье, которогось ты вызналъ, будетъ фундаментомъ вѣруючихъ, такъ, ижъ кождый человѣкъ, который схочетъ домъ вѣры будовати, той фундаментъ заложити будетъ повиненъ. Бо хотя бысмо и незличоныи будовали цноты, а правого вызнанья фундаменту не заложили, непожитечне будуемо». То святый Ѳеофилактъ. Которыи слова, належне уважены, достатечне показуютъ, же Ѳеофилактъ святый не розумѣлъ Петра быти фундаментомъ Церкве, взглядомъ зверхности его якой надъ всею Церковію, але толко, ижъ першій онъ тое вызнанье выдалъ, на которомъ то [1]) вызнанью Церковъ мѣла быти збудована. За што и отдарованымъ сталъся, ижъ на немъ Христосъ Господь Церковъ свою збудовалъ, то естъ, ижъ тое вызнанье, которое учинилъ Петръ, въ фундаментъ будованю Церкви своей положилъ, абы кождый, въ него вѣровати хотящій, на томъ ся фундаментѣ, то естъ на томъ отъ Петра учиненомъ вызнаню, будовалъ, и такъ въ будованью церковномъ зоставалъ. Што одного и тогожъ естъ розуму съ овымъ, што божественный апостолъ Павелъ о збудованю вѣрныхъ въ посланіи своемъ до Ефесеовъ мовитъ: «збудовани на фундаментѣ апостоловъ и пророковъ» [2]). Не ижъ бы Петра и самыхъ апостоловъ и пророковъ особы были фундаментомъ Церкве, але ижъ они найпервѣй тую науку, взятую отъ Бога, оповѣдали и оголошали, на которой вѣрныи будовани быти мѣли. Которымъ способомъ не на одномъ толко Петрѣ будована естъ Церковъ, але и на другихъ апостолѣхъ. Чому ся и божественный Василій Великій, на первую главу Ісаіи пророка выкладъ чинячи, подписуетъ: Церковъ Христову на апостолахъ и пророкахъ, которыи фундамента оной заложили, збудовану быти повѣдаетъ. Тоежъ ся и Оригена въ томъ, которое ся зъ него привело, свѣдоцтвѣ найдуетъ.

Вѣдати теды належитъ, ижъ што учителеве церковныи посполите и на вѣрѣ, и на вызнаню, и на каменѣ, и на Христѣ, и на Петрѣ Церковъ Христову збудовану быти повѣдаютъ,—добре и зъ собою и зъ Христовыми словами

[1]) Въ подлинникѣ по ошибкѣ поставлено «по». У Толстова правильно.

[2]) Ефес. гл. 2, ст. 20: «наздани бывше на основаніи апостолъ и пророкъ».

згодне повѣдають, гды ихъ слова ведлугъ словъ Христовыхъ розумѣны и зъ правиломъ вѣры поровнивани будутъ. Мовячи абовѣмъ на вѣрѣ, на вызнанью, на камени-Христѣ збудовану быти Церковъ вѣру просто вызнають и Христа самого розумѣютъ отъ Петра апостола Сыномъ Божіимъ вѣреного и вызнаного, которій естъ фундаментомъ и каменемъ краеугольнымъ отъ Бога въ Сіонѣ, то естъ въ Церквѣ положенымъ, на которомъ непорушне Церковъ его полегаетъ, же еи и брамы адовы зъ мѣсца рушити не могутъ. Гды зась на Петрѣ туюжъ Христову Церковъ збудовану быти повѣдаютъ, едность Церкве на вызнанью, черезъ Петра именемъ всѣхъ апостоловъ и всѣхъ вѣрныхъ, ажъ до скончення свѣта по собѣ наступуючихъ, учиненомъ, збудованой розумѣютъ, што ся съ предложеной божественныхъ учителей церковныхъ Августина и Θеофилакта видочне вѣдати даетъ науки.

Рекши абовѣмъ св. Θеофилактъ, ижъ на немъ, то естъ на Петрѣ Церковъ свою Христосъ збудовалъ, тамъ же заразъ, якъ то розумѣно быти маетъ, научаетъ мовячи, «ижъ тое вызнанье, котороесь ты вызналъ, будетъ за фундаментъ въ мене вѣруючимъ? Если вызнане тое фундаментомъ естъ, теды не Петръ. А если Петръ, теды взглядомъ вызнаня своего и проповѣди, а не особы». Мовитъ далѣй тамъ же той святый: «кождый чловѣкъ, которій схочетъ домъ вѣры будовати, той фундаментъ заложити будетъ повиненъ. А если вызнанья фундаментъ будованяся въ вѣры Христовой заложить повиненъ, теды не Петръ». А презъ Церковъ штобы розумѣлъ, тамъ же заразъ и то выражаетъ, же не муры, не стѣны палацовъ, любъ костеловъ, але кождого чловѣка, во Христа вѣрити хотящаго и домъ вѣры на немъ закладати прагнучого. Которого дому, то естъ Церкви будованье, якъ Златоустый св. въ вышеприпомненномъ на Пятдесятницу словѣ мовитъ: «ани цеглы, ани каменье, ани вапна, ани дерева, ани желѣза не требуетъ, бо тыи речи не суть вѣчны; але потребуетъ самого правого вызнаня, которое вѣчне тръваетъ и которого ани діаволъ, ани жадное створенье звитяжити можетъ. Гдыжъ яковый естъ фундаментъ, таковое на немъ маетъ быти и будованье. Фундаментъ вѣчный вѣчне тръваючого и набудованья потребуетъ, на которомъ ся будуютъ вѣчне тръваючіи души людскіи». «Церковъ абовѣмъ, мовитъ [3]) божественный Златоустъ, не иншее што естъ, толко зъ душъ людскихъ збудованый домъ». Такъ теды вси учители церковныи розумѣны быти маютъ, которіи на Петрѣ збудованую быти Церковъ Христову повѣдаютъ; такъ розумѣныи и зъ собою единомысльны и зъ словами Христовыми згодни зоставати будутъ. Которіи то въ респектъ единости церковной и взглядомъ проповѣди его, а не взглядомъ якой монархіи о Петрѣ апостолѣ мовити звикли, которой они николи не знали, а едность Церкви знали завше. Персону Церкве на тотъ часъ Петръ значилъ. Мовитъ божественный Августинъ: «гды до него было речено «на томъ камене збудую Церковъ мою», и оденъ за многихъ оповѣдилъ, гды до Христа Господа пытаючого реклъ: «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого» [4]).

Што ся зась аргументовъ на впертье [5]) своего имъ плоннаго зданья приводитися отъ нихъ звыклыхъ дотычетъ, тіи ажъ назбытъ марни суть, которіи не иншій пахъ въ собѣ маютъ, только

[3]) Въ бесѣдѣ 10, на посланіе «до Ефесовъ».
[4]) Въ книгѣ 1, тракт. гл. 21, въ словѣ 8 на Матθея.
[5]) Тоже что и «вспартье».

свендъ пыхи и марности. Бо если зъ сего свѣдоцтва «ты еси Петръ» доводятъ монархіи своей въ божественномъ Петрѣ, оному другому «паси овца моя» дати маютъ покой. Гдыжъ южъ былъ монархою учиненъ, если онымъ доводити тое хотятъ, теды второго свѣдоцтва ставити не маютъ, якъ до становеня монархіи той [не]належного [1]).

Показавши теды благодатію Христовою, якъ на Петрѣ и на другихъ апостолахъ и пророцѣхъ будована быти Церковъ розумѣется, показати еще знову поступую, тогожъ Христа моего помочью, же не на самомъ Петрѣ, але на всѣхъ апостолахъ збудована естъ Церковъ Христова, гдыжъ не въ самомъ Петрѣ, але и въ иншихъ всѣхъ апостолѣхъ иститсл вшелякая належность фундаментовая, которая колвекъ Петровѣ належати найдована бываетъ. Кто абовѣмъ коли великое якое будованье на одномъ фундаменталномъ камени будованье видѣлъ? [Хо]тяжъ [2]) бовѣмъ иногды нѣкоторіи будованя на одномъ живомъ камени великомъ набудованы бываютъ, лечъ то маетъ самому Христу належати. Божественный апостолъ Павелъ научаетъ, гды мовитъ: «основанія иного никтожъ можетъ положити, паче лежащаго, еже есть Іисусъ Христосъ» [3]). Каменья зась фандаментальныи, которыи на такомъ камени живомъ напервѣй въ будованю кладени бываютъ, многіи суть, а не одинъ. Таковими были вси апостолове, якъ описуетъ Божій Іоанъ еvангелистъ, въ фундаментѣ небесного Іерусалима, то естъ въ Церкви оной триумфуючой и сей воюючой, о которыхъ божественный апостолъ Павелъ мовитъ: «назданіи на основаніи апостолъ и пророкъ» [4]). И зась тойже: «якожъ премудръ архитектонъ основаніе положихъ, и инъ же назидаетъ» [5]). И еще: «и той даде овы убо апостолы, овыже пророки, овыже еvангелисты, овыже пастыри и учители ко совершенію святыхъ, во дѣло служенія во созиданіе тѣла Христова» [6]), то естъ Церкве, которую божественный сей апостолъ тогды будовану быти розумѣетъ, гды черезъ слугъ Христовыхъ, которыхъ рожныи стопнѣ выличаетъ, невѣрныи до вѣры привожени бываютъ. Будуетъ ся теди Церковъ не на самомъ Петрѣ, але на всѣхъ, которіи працуютъ въ вѣри Христовой розширеню. Што бовѣмъ и божественному апостолови Павлови за причина иншая, же ся удавалъ на розныи дороги, абы на чужомъ фундаментѣ не будовалъ, толко тая, же проповѣдь вѣры, отъ которого колвекъ апостола учиненную и принятую, фундаментъ быти розумѣлъ той, на которомъ ся Церковъ будовала, ведлугъ ового: «Церкви же по всей Іюдеи и Галилеи и Самаріи имущи миръ, будующіись и ходячіи во страсѣ Господни, и во утѣшеніи святого Духа умножашася» [7]). Презъ тыи слова помноженье личбы и силы вѣрующихъ Лука св. Церкви будованемъ называетъ, што тежъ и самъ божій апостолъ Петръ выразилъ мовячи: «понеже вкусисте, яко благъ Господь. Къ нему же приходяще, камени живу, отъ человѣкъ убо уничижену, отъ Бога же избранну, честну, и сами

[1]) Въ подлинникѣ по ошибкѣ «належного».
[2]) Въ подлинникѣ «тяжъ». У Толстова правильно.
[3]) 1 Корин., гл. 3, ст. 11.

[4]) Ефес., гл. 2, ст. 20.
[5]) 1 Корин., гл. 3. ст. 10.
[6]) Ефес., гл. 4, ст. 11—12.
[7]) Дѣян., гл. 9, ст. 31: «— — имѣяху миръ, созидающеся и ходяще въ страсѣ Господни, и утѣшеніемъ святаго Духа умножахуся».

яко каменіе живо зиждитеся во храмъ духовенъ» [8]). Такъ о то писмо святое видочне свѣдчитъ, же не толко самъ апостолъ Петръ фундаментомъ Церкви, але сполечне зъ нимъ и вси апостолове, иже не самъ Петръ будуетъ Церковъ Христову, але посполу зъ иншими апостолами. Которому писма святого вырокови и учителе церковныи своею наукою подписуются, и то выразними словы вызнаютъ, же тая отъ Христа Господа будованью Церкве ужитая метафора не болшъ до Петра ся стягаетъ, нижли до иншихъ св. апостоловъ. Божественный Игнатій Богоносецъ, въ посланіи своемъ до Филаделфиеновъ: «одна, мовитъ, естъ Церковъ, которую своими потами и трудами уфундовали апостолове, отъ конца земли ажъ до конца во кръви Христовой». И зась тойже, въ посланіи до Магнесіяновъ: «во Антіохіи, мовитъ, напервой ученикове названи суть христіанами, кгды Петръ и Павелъ фундовали Церковъ». Тертуліанъ, въ книзѣ на Марціяна: «каменми суть апостолове и фундаментами, на которыхъ мы ся будуемо, набудовани, ведлугъ Павла, на фундаментѣ апостоловъ». Іеронимъ св. (въ выкладѣ на главу св. Ісаіи пророка): «той, мовитъ, домъ, то естъ Церковъ, збудованъ естъ на фундаментѣ апостоловъ и пророковъ». Оригенъ, въ первомъ своемъ на Матөея трактатѣ: «если, мовитъ, на одномъ толко Петрѣ розумѣешь будоватись всей Церкви, што речешъ [о] Іоаннѣ, сыну Громовомъ, и о кождомъ зъ апостоловъ. Зажъ [9]) смѣти будемо мовити, ижъ противко самому одному Петрови не мѣли премочи брамы адовы, а противко другимъ апостоломъ и досконалымъ перемочи мѣли? Зажъ не рачей во всѣхъ и въ кождомъ зъ нихъ, о которомъ то естъ речено, ставается то, што речено естъ «и брамы адовы ей не перемогутъ»? Хризостомъ (въ словѣ на Пентикостію) мовитъ: «фундаментомъ суть апостолы, же на ихъ вызнанью уфундована естъ Церковъ». Иларій св. (въ выкладѣ псалма 67): «але ижъ въ апостолѣхъ было—мовитъ — доброй воли споряжене, такъ были досконалыми, же ся фундаментами и филярами церквій стали». Божественный Кирилъ, патріархъ Александрійскій, въ словѣ 2, книги 4, на Ісаію пророка: «естъ — мовитъ — всѣхъ фундаментомъ и филяромъ непорушнимъ Христосъ: все завстягаетъ и задержуетъ, абы добре и моцно было. Въ немъ абовѣмъ вси будуемося [въ] домъ духовный, споени презъ Духа во Церковъ Святую, въ мѣшканье Его. Мѣшкаетъ абовѣмъ въ серцахъ нашихъ презъ вѣру. Фундаменты тежъ наближшіи и наприлеглѣйшіи намъ розумѣны быти могутъ—апостолове, еvангелистове, очевистіи свѣдкове и слуги Слова, учиненныи на потверженье вѣры. Альбовѣмъ гды познаемо, же ихъ преданій наслѣдовати повинни естехмо, правую намнѣй неотдаленую [10]) и вшеляко нездорожную отъ Христа вѣру заховаемо». И мало нижей тамъ же придаетъ: «речено тежъ естъ черезъ голосъ псаломника: «фундаменты его на горахъ святыхъ» [11]). Барзо, мовитъ, слушне горамъ приподобываются святыи апостолове и еvангелистове, которыхъ познанье умоцнилось на кшталтъ фундаменту потомковъ, недопускаючи тымъ, которыи черезъ нихъ суть заняти въ превротную вѣру отпасти». Августинъ, тыижъ слова зъ псалму 86 «основанія Его на горахъ Святыхъ»

[8]) 1 Петр., гл. 2, ст. 3—5.

[9]) «зажъ», т. е. «чижъ»—развѣ.

[10]) Толст.: «неодолѣнную».

[11]) Псал. 86, ст. 2.

выкладаючи, выложилъ «на апостолахъ и пророкахъ». Тойже зась въ бесѣдѣ 18 на Апокалипсисъ, въ мѣстѣ ономъ тайномъ Іерусалимѣ указуетъ дванадцать брамъ и дванадцать фундаментовъ—апостоловъ быти и пророковъ. Поневажъ такъ, мовитъ, естъ написано: «набудовани [1]) естехмо на фундаментѣ апостоловъ и пророковъ», то естъ на ихъ науцѣ. Божественный Амвросій, въ выкладѣ псалма 47, Петра, Іоанна и Іякова называетъ фундаментами Церкве, твержами и филярами. Тойже святый въ трактатѣ 42 мовячи о семидесяти старцахъ, помочникахъ Моусеовыхъ въ справованью люду Жидовского: «што ся, мовитъ, въ фигурѣ стало? Поневажъ Духъ Святый въ день пятдесятный въ апостолы себе влялъ, абы и до фундованя Церкви были мудрыми и до справованя вельможами». Гдѣ божественный сей учитель ясне выражаетъ фундованье и справованье Церкви всѣмъ заровно апостоломъ належати. Тойже, въ викладѣ главы 21 Апокалипсиса: «Христосъ — мовитъ — естъ фундаментомъ всѣхъ апостоловъ своихъ: ровне и они фундаментами суть тыхъ, которіи черезъ нихъ увѣрили». Божественный наконецъ Златоустый, въ бесѣдѣ 18 на розныи зъ Матѳея еvангелисты мѣстца, бесѣдуетъ: «поневажъ до апостоловъ мовитъ, а на апостолахъ уфундована естъ Церковъ. Што колвекъ до апостоловъ мовитъ, до Церкви мовитъ; Церковъ абовѣмъ одно тѣло маетъ, але многіи маетъ члонки». Тойже божій учитель, въ словѣ на Пятдесятницу: «филярами, мовитъ, были апостолове, поневажъ силою своею Церкви силою суть. А фундаментомъ суть, ижъ на вызнаню ихъ уфундована естъ Церковъ. Бо Христосъ Господь мовитъ: «ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую Церковъ мою». И еще тамъ же, въ словѣ напротивъ поганъ: «воскресши, мовитъ, Христосъ, самимъ ученикамъ явился. Лечъ они проповѣдью своею всему свѣту то до увѣренья подали и такъ Церковъ збудовали». Гдѣ заразъ тойже св. учитель золотою своею вымовою широце выводитъ Церкви будованье, и все въ наверненью людей черезъ апостолскую проповѣдь залежати научаетъ, зъ моцы овыхъ словъ Христовыхъ, неомылный скутокъ маючихъ [2]): «збудую Церковъ мою». Гдѣ межи иншими словами той Златоустый учитель и овыи слова маетъ: «такъ кеды будовали, вѣдомо то, мовитъ, же нихто одной стѣны збудовати не можетъ, которую зъ каменья и вапна будуетъ, гды будетъ перешкожованъ и отгоненъ. А они всюди по всемъ свѣтѣ Церкви побудовали, хоть были вязаны, преслѣдовани, выволывани, зъ добръ вызувани, бичованы, забивани, палени, топлени посполу зъ учнями. А будовали не каменьемъ, але душами и науцою, што заисте неровно труднѣй нижли каменьемъ будовати. Не естъ бовѣмъ то ровная речь—будовати моцную стѣну и душу, презъ такъ долгій часъ отъ бѣсовъ увикланую уловити, абы шаленства занехала а за такъ великую мѣрковность взялася. А еднакъ то смогли нагіи оныи, босіи, одною сукманиною приодѣтыи и по всемъ свѣтѣ бѣгаючіи, мѣли абовѣмъ помощницу а спол-працуючую незвѣтяжоную силу того, которій реклъ: «на томъ камени збудую Церковъ мою». То Златословный. Можетъ же ся надъ то яснѣй выразити, што то естъ будовати Церковъ, и гдѣ, и коли, и якимъ способомъ обѣтница

[1]) Въ подлинникѣ ошибочно «небудовани».

[2]) Въ подлинникѣ ошибочно «маячую»

овая Христова «збудую Церковъ мою» зъистилася и скутокъ свой отнесла? А мало предъ тымъ, въ томъ же словѣ, божественный той учитель реклъ былъ: «дванадцать было учениковъ, которіи Христа наслѣдовали и Церковъ въ собѣ носили, хотяжъ ей нихто тогды церозумомъ поняти не моглъ; поневажъ ани імени Церкве не было, але квитнула синагога. Штожъ теды, мовитъ, немаль весь свѣтъ въ незбожность ся занурилъ. А онъ оповѣдаетъ: «на томъ камени збудую Церковъ мою». И далѣй тойже св. учитель, тамъ же поступуючи обѣтницы будованья Церкве черезъ овыи слова «и на тамъ камени збудую Церковъ мою», учиненой зъ скутку навернения народовъ, доводитъ, а жесь то за працею дванадцяти апостоловъ стало, такъ наводитъ: «А черезъ когожъ (то о души презъ такъ долгій часъ отъ бѣсовъ увикланіи, абы шаленства спотого занехали а за мѣрковность взялися) уловилъ? Черезъ дванадцяти мужей неукихъ, приватныхъ, невымовныхъ, незначныхъ, убогихъ, нѣ отчизны, нѣ маетности, нѣ моцы тѣлесной, нѣ славы, нѣ зацности уроженья, нѣ цвѣченья ораторского, нѣ иншихъ наукъ вѣдомости маючихъ, але черезъ рыбытвовъ, черезъ гарбаровъ, черезъ варваровъ, людей простаковъ, которіи и мову не одну зъ мовою слухачовъ мѣли, которимъ проповѣдали, але далекую имъ и праве чужую, Еврейскую мову; а еднакъ черезъ тыхъ збудовалъ Церковъ тую, которая ся отъ конецъ земли до конецъ розширила». То Златоустый святый.

Хто о томъ дальшую вѣдомость взяти хочеть, якъ вси апостолове заровно зъ Петромъ называни бываютъ твержами, филярами, вспорами церковными, читай листъ Игнатія Богоносца до Филядельфіеновъ, Іеронима на главу 2 до Галатовъ, Амвросія на псаломъ 118, Златоустого въ бесѣдѣ 79 до люду Антіохійского, которыхъ я на сей часъ, короткости фолгуючи, оставляю.

Якимъ же способомъ, прошу тя, православный, отступникове слова тыи Христовы «на томъ камени збудую Церковъ мою» самому Петрови належати— мовити и удавати смѣютъ? Поневажъ учителеве церковныи, которыхъ бы они слухати повинни, не самого Петра фундаментомъ церковнымъ, але всѣхъ сполечне и заровно зъ нимъ апостоловъ, на Христѣ-фундаментѣ набудованыхъ, быти повѣдаютъ и научаютъ.

То теды на сей часъ вкоротцѣ на рацію другого свѣтка зъ науки св. учителей церковныхъ отповѣдѣвши, привожу свѣдка третего, которого отступникове слухати повинни. Мовитъ Беллярминъ въ главѣ II-й книги, о Римскомъ бискупѣ, первой: «троякимъ способомъ апостолове вси были Церкве фундаментами: однимъ способомъ, ижъ вси они напервѣй всюди Церкви фундовали, анѣ бовѣмъ Петръ навернулъ до вѣры весь свѣтъ, але иншіи краины Петръ и иншіи Іяковъ, иншіи другіи апостолове до Христа привели. Другимъ способомъ называются фундаментами Церкве апостолове взглядомъ науки отъ Бога объявленной. Третимъ способомъ речены бываютъ фундаментами всѣ апостолове взглядомъ ряду и справованя; всѣ абовѣмъ были головами, правители и пастирями всей Церкви». То Беллярминъ, которого отступникове слухати повинни будучи, то все што онъ тутъ повѣдаетъ признаваютъ. А мы на то оповѣдаемо. Ижъ они, якъ оный, што неволею пророковалъ, неволею правду признали, всѣхъ апостоловъ въ зуполной владзи головами, правителми и пастырями всей Церкве Христовы быти признавши. Бо што ся ихъ

иле до Петра святого яко бы до ординалного пастыря ексцепціи дотычетъ, тая ся, за помочью Божею, на-тыхъмѣстъ окажетъ марная, бовѣмъ не съ писма Божого поважности, анѣ зъ науки учителей церковныхъ взятая, але власный головъ ихъ комментъ [1]).

Показалемъ абовѣмъ ту южъ доводне, же въ фундаментѣ будованья Церкве всѣ апостолове суть ровни, и вси еднако и заровно будуютъ. Зачимъ пытаю отступниковъ: отколь маютъ тую дистинкцію, же апостолъ Петръ естъ ординаріусъ, або зверхный пастырь, а иншіи вси апостолове екстраординаріи, легатове або посланникове? Зъ которого пятого еѵангелія тую дистинкцію взяли? Нехай намъ еи укажутъ, въ которомъ учители церковномъ? Певне Беллярминъ—той дистинкціи первый еѵангелиста. Або хто его не далекій? Которого выроки у насъ не суть важними, не доведутъ. Бо Іисусъ Христосъ, мовячи «на томъ камени збудую Церковъ мою», обѣтницу чинитъ збудовати Церковъ; а отступникове мовятъ, же Петра презъ тыи слова Іисусъ Христосъ монархою церковнымъ чинитъ и его сукцессоры, отъ которыхъ, якъ бачу, барзѣй неслыханой той монархіи будованье идетъ, нѣжли отъ блаженнаго апостола Петра. Зажъ то такъ Христосъ Господь мовитъ «на тобѣ, Петре, якъ на зверхномъ пастырѣ и на головѣ иншихъ всѣхъ апостоловъ», подъ который они рядъ и справования подлегати маютъ, а не рачей овакъ просто «на томъ камени збудую Церковъ мою», то естъ на томъ вызнанью? Показавши теди, за помочью Божою, то доводне, же за будованемъ ся на Петрѣ Церкви жадное ему оттоль удѣльное единовладство не повставаетъ, иже всѣ апостолове заровно зъ Петромъ суть церковнымъ фундаментомъ и будовничими Церкве Христовы вси еднакими, иже на всѣхъ апостолѣхъ Церковъ будована естъ, — артыкулъ сей мой вторій кончю, а до знесенья нѣкоторыхъ отступничихъ утечокъ, за помочью тоюжъ Божею, поступую.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 3.

Ижъ гды святыи учителеве на вѣры або на вызнаню збудовану быти Церковъ Христову мовятъ, — не Петрову вѣру або Петрово вызнане розумѣютъ, але просто и отдѣлне вѣру и вызнанье, безъ жадного отношенья до Петра.

Видячи отступникове многихъ учителей церковныхъ, на вѣрѣ або на вызнаню збудовану быти Церковъ Христову научаючихъ, абы свѣдоцтва ихъ ку своей имъ воли спорядили и на Петрѣ, въ респектъ монархіи его въ Церкви Христовой, збудовану быти Церковъ показати мѣли, иле до словъ вѣры и вызнаня такую чинятъ дистинкцію. «Вѣра, мовятъ, и вызнане двояко ся уважаетъ. Однимъ способомъ сама въ собѣ, просто, безъ жадного отношеня до особы Петровы. Другимъ способомъ зъ отношеньемъ до Петра. Лечъ первымъ способомъ вѣра и вызнане фундаментомъ Церкви быти не можетъ: бо если бы такъ быти могло, не реклъ бы Христосъ «на той опоцѣ збудую», але «будую» або «збудовалемъ Церковъ мою»; гдыжъ южъ многіи вѣрили быти Его Сыномъ Бога Живого: пророкове оныи давніе, Пречистая Дѣва, Сѵмеонъ, Захарія, Іоаннъ Креститель, апостолове, иншіи ученикове Христовы. Зачимъ, мовятъ, вѣра оная и вызнанье фундаментомъ Церкви суть, иле суть въ Пет-

[1]) Лат. commentum.

рѣ, то естъ зъ отношеньемъ до особы Петровы, абы, на вѣрѣ и вызнаню Петровомъ збудовану быти Церковъ мовячи,—розумѣно было збудовану быти на Петрѣ, для вѣры его и вызнанья, вѣру Пѣтрову и вызнанье Его, которое въ немъ вѣрою занятое словне зъ него вышло, за опоку розумѣючи». Такъ отступникове. Въ чомъ же ся барзо мылять,—святыхъ учителей церковныхъ выразною наукою доводне, за помочью Божею, показати то хочу.

Предложивши теды напродъ, ижъ тыи самыи свѣдоцтва, въ которыхъ ся найдуетъ вѣра и вызнанье зъ отношеньемъ до особы Петровы, або злученемъ ся зъ нею, до правила вѣры, то естъ каѳолицкой отношены быти маютъ и, ведлугъ науки тыхъ же учителей, споряжены и розумѣны. «Якъ кгды, мовитъ св. Кириллъ Александрійскій [2]), розумѣю, же опокою не иншее што назвалъ Христосъ, толко моцную и непорушоную вѣру ученикову, абы розумѣно было такъ, якъ ся розумѣетъ будованіе Церкви на Петрѣ, то естъ: абы въ прилученой до вѣры и вызнаня особѣ Петровой Церкви единость была розумѣна, которая естъ моцна и непорушна». А иначей зданье тое Кvрилла св. и иншіи тымъ подобныи стати не могутъ. Поневажъ за упадкомъ особы Петровы вѣра и вызнанье отступити бы мусили, а за тымъ и Церковъ, на немъ будованая, пасти мусѣла бы. Зачимъ слушне о немъ речи бы ся могло овое Кvриллово, же опокою названа естъ моцная и непорушная ученикова вѣра; анѣ оное Христово, же Церкви брамы адовы перемочи не мѣли. Яко божественный Августинъ, у выкладѣ псалма 108: «нѣкоторыи, мовитъ, речи о Петрѣ мовлени бываютъ, которыи власне до него належати здаються, а еднакъ жадного оказалого вырозумѣнья не маютъ, ажъ тогды до Церкве бываютъ отношены»? То преложивши, мовлю: ижъ вызнаваючи мы зъ св. учительми церковными на вѣрѣ або на вызнаню збудовану быти Церковъ Христову, отдѣльне и безъ отношенья до особы Петровой, вѣру и вызнанье розумѣемо, ведлугъ науки въ первомъ артикулѣ приведеныхъ св. учителей церковныхъ,—которіи выразными словы вѣру и вызнанье, черезъ Петра учиненное, отъ особы его отлучаютъ. А если вѣру отъ особы Петровы отлучаютъ, поготовѣ—на особѣ его будованье Церкве. Мовитъ бовѣмъ божественный Августинъ, въ трактатѣ своемъ на Іоанново посланіе 10: «на той вѣрѣ,—на томъ естъ речено «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого», «на томъ камени збудую Церковъ мою». Досить выразне сей учитель, безъ жадного отношенья до особы Петровы, на вѣрѣ и вызнанью збудовану быти Церковъ Христову розумѣетъ, на томъ самомъ вызнанью, которое естъ речено отъ Петра «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого». И инде тойже Августинъ, въ словѣ 13, о словахъ Господнихъ; якося и вышей припомянуло, «на той опоцѣ, которую вызналъ, на той опоцѣ, которую позналесь, мовячи «ты естесь Христосъ Сынъ Бога Живого», збудую Церковъ мою, то естъ на мнѣ самомъ Сынѣ Бога живого збудую Церковъ мою, на мнѣ збудую тебе, а не мене на тобѣ». Явне и тутъ и выразними словы вѣру и вызнанье отъ Петра отлучаетъ сей божій учитель, и на немъ [3]), то естъ на увѣреномъ и вызнаномъ отъ Петра Христѣ Церковъ збудовану быти научаетъ. Але еще яснѣй и выразнѣ божествен-

[2]) Въ словѣ 2, на Исаію прор., кн. 4.

[3]) Въ подлинникѣ ошибочно: «на нихъ».

ные учителеве церковныи, Златоустый и Амвросій. Зъ которыхъ вторый [1]), рекши то, же вѣра Церквѣ естъ фундаментомъ, наводитъ: «не о тѣлѣ абовѣмъ Петровомъ, але о вѣрѣ речено естъ, же брамы смертныи еи не перемогутъ. Вызнанье, мовитъ, звитяжаетъ адъ, и тое вызнанье не одну ересь зноситъ». Божественный Златоустый [2]), преложивши слова овыи Христовы «ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую Церковъ мою, и брамы адовы не перемогутъ ей», наводитъ: «на томъ камени реклъ, не реклъ на Петрѣ, не на человѣцѣ бовѣмъ, але на вѣрѣ збудовалъ Церковъ свою Христосъ».

Штожъ ся коли яснѣй и выразнѣй речи можетъ, чимъ бы ся то показати могло? Же безъ жадного до особы Петровы отношенья, на отдѣлне взятой вѣрѣ и вызнанью естъ збудована Церковъ Христова, то естъ: же Іисусъ Христосъ на собѣ Сынѣ Бога живого вѣрою зъ обявленья Божого, въ серцу Петровомъ занятомъ и словы устъ вызнаномъ, якъ на камени краеуголномъ, Церковъ свою збудовалъ. Речевисте абовѣмъ всѣ сіи три знаменитыи учителеве церковныи особу Петрову зъ фундаменту того, который естъ вѣра и вызнанье, выдѣляютъ и вылучаютъ. Гды мовятъ: на мнѣ тебе, Петре, збудую, а не мене на тобѣ; и не о тѣлѣ Петровомъ, але о вѣрѣ речено, и не на Петрѣ, не на чловѣцѣ, але на вѣрѣ, на вызнанью. Чогожъ отступникове нашѣ, если не и въ свѣтлости темности шукати захотятъ, зачнѣйшого [3]) и выразнѣйшого надъ то до познаня мѣти захотятъ, же на вѣрѣ, на вызнаню Церковъ Христову збудовану быти учителеве церковныи мовячи отдѣлне ихъ отъ особы Петровы пріймутъ, розумѣютъ и мовятъ.

А што мовятъ отступникове, же если бы первымъ способомъ, то естъ отдѣлне, безъ жадного отношенья вѣры и вызнанья до особы Петровы, вѣра и вызнанье фундаментомъ быти могли, не реклъ бы былъ Христосъ «на томъ камени збудую», але «буду» або «збудовалемъ Церковъ мою», поневажъ многіи южъ вѣрили Его быти сыномъ Бога живого. На то такъ отповѣдаю.

Іисусъ Христосъ мовитъ на томъ мѣстѣ о Церкви своей, иле ся Церковь Христова отдѣляетъ отъ зборискa, то естъ о той церкви своей, которую самъ мѣлъ уфундовати, а не о той, которая пристье Его упередила. Которой хотяжъ онъ же самъ былъ головою, якъ той, которій мѣлъ прійти, не была еднакъ она отъ него, якъ отъ Богочловѣка уфундована, не была и речевисте ему пошлюблена. Анѣ тежъ мовитъ Іисусъ Христосъ о церкви своей самой теперь новозачатой и отъ зборискa Жидовского досконале еще неотдѣлной; але мовитъ о той, которая мѣла быти власне христіанская церковь, кровію его омытая и крещеніемъ очищена, которая ажъ по страсти и воскресеніи Его фундоватися и ширити почала, якъ о томъ писмо святое и церковныи учителеве научаютъ. Мовитъ бовѣмъ божественный Златоустый, въ словѣ напротивъ поганъ: «дванадцять было ученикъ, которіи его наслѣдовали и церковъ въ собѣ носили; хотяжъ еи нѣхто тогди розумомъ поняти не могль; поневажъ анѣ имене церкове не было, але квитнуло збориско». А писмо святое мовитъ: «проси отъ мене, и дамъ ти языки достояніе твое, и одержаніе твое концы земля» [4]). А колижъ ся то

[1]) Амвросій, въ словѣ 5-мъ, о тайнѣ вочеловѣченія Господня.

[2]) Въ словѣ на пятидесятницу.

[3]) Толст.: «значнѣйшого».

[4]) Псал. 2, ст. 8.

стати мѣло? Потомъ, гды южъ «престаша царіе земстіи, и князи собрашася вкупѣ на Господа и на Христа Его» [5]). И засъ: «отъ потока на пути піеть, сего ради вознесетъ главу» [6]). Поднеслъ ся абовѣмъ Іисусъ Христосъ якъ голова Церкви тогды, гды ся напилъ зъ потоку страсти своей. И еще: «за еже болѣзнова душа его, узритъ сѣмя долгоживотно» [7]). Первѣй мѣлъ быти взгоржонымъ и откиненымъ отъ людей, утѣсненымъ и утрапленнымъ, веденымъ на забите, яко баранокъ, зраненымъ для злостей нашихъ и забитымъ для грѣховъ нашихъ, тожъ потомъ мѣлъ оглядати потомство свое долговѣчное, то естъ церковь свою, отколь посполите мовити звыклисмо, же кровью церковь Христова, зъ боку Христова вытеклою, набыта естъ. Поневажъ теды и Христосъ, и вѣра Христова церковь тую, которую Христосъ своею назвалъ, ажъ по страсти Своей и воскресеніи, водлугъ писма святого и науки св. учителей церковныхъ, збудовати мѣлъ, для того не реклъ Петрови: «будую» ани «збудовалемъ», але «збудую церковь мою».

Мовятъ отступникове еще повторе: вѣра, отдѣлне взятая, ачь слушне называется фундаментомъ усправедливенья и вшелякихъ цнотъ, лечь церкви фундаментомъ вѣра не естъ власне. Одного абовѣмъ и тогожъ рожаю маютъ быти фундаментъ, и тое, што ся на немъ набудоваетъ. А поневажъ церковь естъ згромажене якобы каменій живыхъ, маетъ просто и той камень, который естъ фундаментомъ, быти тежъ чловѣкъ которій, а не якая цнота. И на то такъ отповѣдаю: Учителеве церковныи фундаментъ, на которомъ будуетъ Іисусъ Христосъ Свою церковь, покладаютъ самого того Христа, а вѣру тую, которую вызналъ Петръ, отдѣленную отъ Петра, то естъ: же вѣра бозства Христова, въ людехъ будучая и отъ людей пріймуючаяся и вызнаваючаяся, фундуетъ и фундовати маетъ церковь. Каменье абовѣмъ оное живое, взглядомъ вѣры, въ нихъ будучей, а не въ Петрѣ, будоване церкве выставляютъ. И естъ то метафоричная мова, що стороны фундаменту, а не власная, которая ся въ иншомъ зъ истотою стосуетъ, а въ иншомъ нѣ, зачимъ въ будованю томъ неслушне потребованъ бываетъ власный способъ фундаменту и правдивое будованье. Въ поточномъ абовѣмъ будованю положивши фундаментъ, на немъ другій кладется, на томъ третій и такъ потомъ ажъ до самого верху. А въ будованю церкве не такъ: бо тая будуется и ростетъ не черезъ вкладанье камней сихъ живыхъ на камень, одного на другій, але черезъ самое зъедноченя и злученяся, не мѣстцевое, але духовное, то естъ черезъ единомысльность въ одной и тойже вѣрѣ. Подобеньство будованя або метафоричная мова тая въ томъ самомъ залежитъ, же якъ на фундаментѣ держится иное каменье, и онъ ихъ въ томъ зъедноченю и злученюся держитъ, такъ и церковь, то естъ вѣрныи люде, на одной и тойже вѣрѣ полегши, межи собою держатъ злученьеся и зъедноченье. Которая вѣра гды уступуетъ, упадаютъ зъ набудованья того ты, который зъ иншими вѣрными не самою вѣрою и ей належними злучалися и едночили, што не въ Петрѣ, не въ жадномъ инномъ чловѣцѣ правдиве стати не можетъ. И овшемъ [8])

[5]) Тамъ же, ст. 2.

[6]) Псал. 109, ст. 7.

[7]) Исаія, гл. 23, ст. 10: «аще дастся о грѣсѣ, душа ваша узритъ сѣмя долгоживотное».

[8]) Въ подлинникѣ ошибка: «овымъ».

шла бы за тѣмъ речь противная, если бы чловѣкъ былъ фундаментомъ церкве, поневажъ вѣрныи, которіи собою выставляютъ церковь, не для того суть одно, же ся зъ однымъ Петромъ, або зъ которымъ иншимъ человѣкомъ злучаютъ и едночатъ, бо оттоль повставаютъ схизмы и розорванья овыи: «азъ есмь Павловъ, азъ Аполлоссовъ, азъ Кифинъ» [1]), але для того суть одно, ижъ въ одной вѣрѣ згажаются, въ которой ся згажаетъ и Павелъ, и Аполлосъ, и Кѵфа, и въ одномъ тѣлѣ взаемной единомысльности споеньемъ злучены найдуются. За чимъ вѣра не естъ только усправедливене иншихъ всѣхъ зъ нихъ фундаментовъ, але тежъ естъ фундаментомъ наближшимъ и правдивымъ злученьяся и зъедноченья межи собою вѣрныхъ. Которое злученьеся и зъедноченье чинитъ и вы[ста]вуетъ [2]) тѣло оное, досконале споряженое и оздобное, члонковъ розложеньемъ постановленое, то естъ церковъ, на што св. учителеве церковныи поглядаючи, того зданья суть, же церковь на вѣрѣ уфундовану быти повѣдаютъ. То, мовлю, вызнаваютъ сами, тогожъ и насъ учатъ, же вѣра естъ опокою и фундаментомъ церкве, а не Петръ. Видочне теды, за ласкою Божою, показавши то, же вѣра будованью церкве фундаментомъ естъ, отдѣлне взятая, безъ жадного отношенья своего до особы Петровы; иже таяжъ вѣра естъ правдивымъ и наближшимъ фундаментомъ злученяся и зъедноченья вѣрныхъ межи собою, — показалемъ заразъ и то, же гды св. учителеве церковныи на вѣрѣ або вызнаню збудовану быти церковь Христову мовятъ, не Петрову вѣру або вызнанье розумѣютъ, але просто и отдѣлне взятую вѣру и вызнанье.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 4.

О словѣ Кифа и о словѣ пéтросъ и пéтра и о мѣстоимѣніи ἐπὶ ταύτῃ — на сей.

Абы самовладство въ церкви Христовой зъ особы Петра святого апостола выставити могли въ доводахъ, отступникове нашѣ, поступуючи овый, якобы незвѣтяженый, зъ імене «Кѵфа» взятый argument, зъ великимъ тріумфомъ привносити звыкли: «таковыи Іисусъ Христосъ до Петра тыи слова «ты еси Петръ, и на томъ камени збудую церковь мою» не по латинѣ мовилъ, анѣ по Грецку, але по Сѵрску». Лечъ Сѵрскимъ языкомъ, за свѣдоцствомъ Іеронимовымъ, «Кѵфа» значитъ камень або опоку.

Мовячи теды Христосъ до Петра, по Сѵрьску такъ мовитъ: «ты естесь кѵфа, а на томъ кѵфѣ збудую церковь мою»: по Руску рекши: «ты естесь опока, и на той опоцѣ збудую церковь мою». Петръ прето естъ той камень, на которомъ Іисусъ Христосъ церковь свою збудовати обѣцалъ; а затымъ Петръ естъ удѣлнымъ властелемъ церкве, пастыремъ навышшимъ надъ всѣми апостолами и надъ всею церковію. То отступникове, которыхъ ся я, заправды, внутренной слѣпотѣ великой выдивити не могу: же въ томъ, што естъ намъ, въ уставичномъ вызнаню барзо працуютъ, а чого мы не признаваемо, того ся и палцемъ не дотыкаютъ! Мы абовѣмъ не толко того не примо, але и чита[н]емъ [3]), и спѣваньемъ, то естъ и гимнами церковными, и наукою св. учителей церковныхъ, которыи ся въ цер-

[1]) 1 Корин., гл. 1, ст. 12.

[2]) Въ подлинникѣ описка «вывуетъ». У Толстова правильно.

[3]) Въ подлинникѣ описка: «читаемъ».

кви нашей читати звыкли, то ясне вызнаваемо, же Петръ св. апостолъ отъ Христа Господа, который естъ каменемъ краеугольнымъ, названъ естъ каменемъ, и естъ отъ Христа-камене, а рачій [4]) естъ каменный. Бо Петръ такъ ся выкладаетъ, и естъ то правый выкладъ: пе́тра—камень или опока, а пе́тросъ—каменный, того засъ не признаваемо, абы Петръ св. для того имене «камень» зоставати мѣлъ въ церквѣ Христовой монархою удѣлнымъ; иже бы на немъ, то естъ на его особѣ была церковь Христова збудована, што ся въ прешлыхъ трохъ артикулахъ доводне показало. Отступникове теды показати были повинни не ово, же Петръ св. естъ каменемъ, што мы признаваемо, але то, же, за тымъ его таковымъ именемъ, естъ Петръ удѣлнымъ монархою церковнымъ, чого мы не признаваемо. Ачколвѣкъ и въ выкладѣ того имени «кνфа» барзѣй бымъ волѣлъ вѣру дати двомъ, або тромъ старожитнымъ свѣдкомъ, же не реку одному, нижли всѣмъ отступникомъ, которыи, имя «кνфа» выкладаючи, кνфу Петра отъ каменя-Христа роздѣляютъ, якъ христіанина отъ Христа, и каменного отъ каменя. «Не естъ речено, мовитъ божественный Августинъ, «ты естесь камень», але «ты естесь Петръ» [5]). Въ книгѣ 1, [ре]тракт., гл. 21, иншую теды речь сей учитель розумѣлъ значити имя «Петръ», а иншую имя «пе́тра», то естъ камень. Для чого инде мовитъ: «пе́тра» абовѣмъ камень естъ началное имя, для чогожъ «Петръ» отъ «пе́тросъ», то естъ отъ каменя, а не «пе́тра» отъ «Петра». Якъ не отъ христіанина Христосъ, але отъ Христа христіанинъ». Але, мовятъ, Августинъ языка Сνрского не розумѣлъ, и для того, невырозумѣвши слова того «кνфа», такъ мовилъ. Отповѣдаю. Если Августинъ слова того не вырозумѣлъ «кνфа», безъ похибы мѣлъ его Іоанъ св. апостолъ и еνангелистъ вырозумѣти. А еднакъ прекладаючи Матθея еνангелисту на Грецкій языкъ, не рекль ведлугъ Сνрьского, якъ мовятъ отступникове «ты естесь кνфа, и на томъ кνфѣ», але переложилъ: σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ—слушнѣй речи мѣвши, ведлугъ властности того языка. Если бы одну тую речь обѣ имена значили: σὺ εἶ, ὁ Πέτρος, καί ἐπὶ τούτῳ τῷ πέτρῳ, або σὺ εἶ ἡ πέτρα, καὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, чого же великій сей богословъ не училъ не безъ причины, и божественный Августинъ иншую речь розумѣлъ черезъ имя «Петръ», а иншую черезъ имя «пе́тра», и овое, то естъ «пе́тра», привлащалъ самому Христови, а оное, то естъ: «пе́тросъ», всему людови христіанскому. Еслижъ того слова не розумѣлъ Августинъ, если и божественный Іоанъ еνангелистъ—слушне речи не могутъ, признаваютъ сами, же тое слово розумѣлъ добре Іеронимъ святый. [Слухайможъ, якъ сей святый] [6]) учитель слова Христовы «ты еси Петръ и на томъ камени» розумѣетъ и выкладаетъ, который (въ главѣ 7, кн. 21 на Матθея, въ выкладѣ главы 54 Ісаіи пророка) такъ мовитъ: «на томъ камени Господь уфундовалъ церковь; отъ того камене Петръ набылъ имене; на томъ камени не найдется слѣдъ зміевъ». О томъ камени мовитъ пророкъ зъ уфностью: «поставилемъ на камени ноги мои» [7]). И на иньшомъ мѣстцу: «камень утечка заяцемъ» [8]). То все учитель сей о Хри-

[4]) «рачѣй».

[5]) Въ словѣ 13, о словахъ Господнихъ.

[6]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[7]) Псал. 29, ст. 3: «и постави на камени нозѣ мои».

[8]) Псал. 103, ст. 3: «камень прибѣжище заяцемъ».

стѣ-камени, на которомъ отъ тогожъ Христа Господа уфундованую быти Церковъ розумѣетъ. Слухаймо еще яснѣйшого о томъ доводу отъ тогожъ св. Іеронима, который, въ выкладѣ псалма 103, такъ мовитъ: «фундаментомъ тымъ, которого заложилъ апостолъ архитектонъ, самъ одинъ естъ Господъ Іисусъ Христосъ». На томъ фундаментѣ, грунтовномъ и моцномъ и черезъ самого себе непорушне уфундованомъ, будуется Церковъ Христова. За свѣдительствомъ самыхъ отступниковъ, Іеронимъ св. розумѣлъ слово тое Сүрьское, што бы значило «Күфа», а ижъ той святый, мимо Күфу, Петра на камени Христѣ уфундованую Церковъ быти розумѣлъ и училъ безъ похибы, слово тое «Күфа» розный камень Петра отъ каменя-Христа значити розумѣлъ. Зачимъ отъ того каменя-Христа названымъ быти Петра рекши, Церковъ Христову не на Петрѣ, але на Христѣ уфундованую быти вызналъ. Мовлю теды, же пе́тросъ и «пе́тра», а ведлугъ діалекту Сүрского «Кифасъ», ачь едно якъ сүнонүма, т. е. спол-именный, и отъ камени, и камени быти здаются. Зъ власности еднакъ вырозумѣнья ихъ божественный Іоанъ еүангелистъ, въ прекладаню зъ Жидовского на Грецкій Матѳея еүангелиста, выразилъ межи ними нѣякую розницу словъ тыхъ двухъ «пе́тросъ» и «пе́тра», заживши, яко бы тежъ розумъ и выкладъ ихъ былъ таковый, абыся «пе́тросъ» розумѣлъ—каменный, а «пе́тра»—камень, а якъ божественный Августинъ мовитъ, якъ отъ Христа христіанинъ. Такимъ вырозумѣнемъ отъ Христа-каменя названъ бывши «пе́тросъ», то естъ—каменнымъ, для тогожъ, ижъ Сүмонъ мѣлъ въ вѣрѣ быти моцный, и сталый, и твердый, якъ камень, опочистый. Якъ иншихъ часовъ статечность въ чловѣцѣхъ моцная звыклася выражати въ подобеньствѣ камене и адаманту, и сыновъ Зеведеовыхъ, которымъ были имена Яковъ, Іоанъ, назвалъ Христосъ Воанергесъ, то естъ сынове Громовы, же мѣли словомъ еүангеліи голосно гремѣти по всемъ свѣтѣ. Зачимъ кождый зъ насъ быти можетъ «каменемъ» або «пе́тромъ», хто колвекъ статечности адамантовой будетъ въ вѣрѣ. Естъ и той «пе́тромъ», который въ добромъ дѣлѣ моцнымъ и непорушонымъ естъ, якъ о томъ св. Ѳеофилактъ мовитъ: «Петромъ або каменемъ естъ кождый хто колвекъ Христовымъ ученикомъ естъ» [1]). «Пе́тра» зась—камень або опока — преднѣйшимъ способомъ въ писмѣ св. розумѣется самъ Христосъ, яко ся о томъ на передѣ предложило достаточне: «камень же бѣ Христосъ», мовитъ божественный апостолъ Павелъ.

То такъ предложивши и апостола Петра отъ Христа-каменя, ведлугъ уставичной науки церковной, отъ камене каменемъ быти положивши,—мовлю: поки отступникове не доведутъ и не покажутъ, абы Петръ св., взглядомъ того имене «Петръ», зоставалъ монархою церковнымъ, поты въ томъ имени прожно свою въ Церкви монархію подносять, и фундують домъ безъ фундаменту на песку. Не естъ абовѣмъ на томъ досить въ такъ поважной речи такъ просто конклюдовати: «Петръ названъ естъ каменемъ — Петръ просто естъ церковный монарха». Поневажъ ся то доводне зъ науки св. церковныхъ учителей показало, же гды Іисусъ Христосъ реклъ «на той опоцѣ збудую Церковъ мою», не мовилъ того о Сүмонѣ Петрѣ, бо бы то была речь небезпечная, взглядомъ смерти и упадку, на

[1]) Ѳеофилактъ на Іоанна, гл. 40, и Оригенъ на Матѳея, 16, тракт. 1.

особу Петрову припасти могучого; але-рекль взглядомъ речій вѣчныхъ вѣры и вызнанья, отъ Петра учиненого, о собѣ каменъ-Христѣ, ведлугъ мало вышей припомненого свѣдоцтва апостолского: «камень же бѣ Христосъ, на которомъ абысмо будовали». Самъ той божественный апостолъ Петръ [2]) научаетъ насъ, гды мовитъ: «понеже вкусисте, яко благъ Господь: къ нему же приходяще, камене живу, отъ человѣкъ убо уничиженну, отъ Бога же избранну, честну, и сами яко каменіе живо зиждѣтеся во храмъ духовенъ». Наконецъ, была бы то речъ и неслушная, если бы обѣ тыи словѣ «Петръ» и «пе́тра» о едномъ Петрѣ мѣли ся брати. Зъ Грецкого бовѣмъ власного положеніа словъ дается то ясно вѣдати, же имя «Петросъ», означенное презъ арѳронъ мужеское, особу значитъ. Имя засъ «пе́тра», презъ антонүмію ταύτα и презъ арѳронъ женскимъ родомъ описаное, καὶ ἐπὶ ταύτῃ πέτρᾳ—«и на той опоцѣ», речь нѣякую, а не особу Петрову значитъ, то естъ вѣру и вызнанье, которое онъ вызналъ, якъ то и богословци выложили. Которую то вѣру, и вѣры той вызнанье назвалъ Іисусъ Христосъ опокою, ижъ, для моцы великой, не мѣла быти звѣтяжена не только отъ чловѣкъ, але отъ самыхъ моцарствъ преисподнихъ адовыхъ, отъ которой опоки, зъ Грецка «пе́тры», Сүмонъ назвыско—«Петръ» взялъ, якъ о томъ божественный Златоустъ въ выкладѣ на посланіе до Галатовъ, гл. 2, а зъ нимъ Василій Великій, Амвросій и Августинъ, въ вышъ приведенныхъ свѣдоцствахъ, вѣдати даютъ,—для непреклонной неотмѣнной вѣры, ἀναλογικῶς, отъ выводу слова, отколь бысь вело, якъ то въ языцѣ Грецкомъ: ἀπὸ τῆς πλατότητος—Πλάτων; отъ широкости—широкой; ἀπὸ τῆς εἰρήνης—Εἰρηναῖος, отъ покою—спокойный, по Руску—Ириней: ἀπὸ τῆς ἀνδρὰς—'Ανδρέος, отъ мужества—мужный, по Руску—Андрей. А въ Латинскомъ языцѣ: a cicere—Cicero, a lente—Lentus, a faba—Fabius, отъ древа—древянный, и иныи тымъ подобныи. Такъ тежъ отъ «пе́тры»—«пе́тросъ», то естъ отъ камене—каменный, естъ реченый.

На потверженье того своего въ церкви единовладства, еще отступникове приводятъ напротивъ намъ въ овой части ἀντονομίας, то естъ мѣстоименія, ἐπὶ ταύτῃ, «на той», то естъ опоцѣ, такій аргументъ. «Мѣстоименіе, мовятъ, тое «на той» явне оказуетъ, же черезъ имя «Петръ» не можетъ ся розумѣти вѣра, удѣлне взятая, то естъ безъ одношены до особы Петровы; абовѣмъ относится до опоки, поближне менованой. Лечъ ближне речоно было Сімоновѣ «ты естесь Петръ», а не «ты естесь вѣра»; потреба пре то, абы вѣра была розумѣна Церкве фундаментомъ, не просто вѣра, але вѣра Петрова; а Петрова, не якъ приватного чловѣка Петра, але якъ пастыря церковного». То отступникове.

На который ихъ аргументъ доситъ ся отъ мене стало въ артикулѣ первомъ, гдѣмъ то показалъ, же св. учителеве церковныи черезъ опоку, до которой ся то мѣстоименіе «на той» односитъ, не Петра розумѣютъ, але Христа, отъ которого Петръ такъ естъ названъ. Для чого тамъ тебе, православный, для взятя обширнѣйшей о томъ науки отославши, тутъ вкоротцѣ мовлю, же ся анѣ тымъ вспомочи могутъ отступникове, абы тое слово ἐπὶ ταύτῃ—«на той» относитися мѣло до ближшого слова «Петросъ»; бовѣмъ тому вспаку [3]) чинитъ арѳра, то естъ члонки грамматичныи.

[2]) Петръ 2, ст. 3—4.

[3]) Въ подлинникѣ «вспоку», у Толстова: «вспону». Это—ошибки.

же якъ женское до мужского, такъ до женского мужеское не належитъ, и заедно зъ собою не ходять. И гды бы опока относитися мѣла до особы Петровы, то бы въ Грецкомъ положено было ἐπὶ τούτῳ—«на томъ», а въ Латинскомъ super hunc. Але положено super hanc—ἐπὶ ταύτῃ—«на той», то естъ на той вѣрѣ або на той опоцѣ, якъ тыи св. учителеве церковныи мѣти то хотятъ, которыи на томъ мѣстцу опоку Христа, отъ которого Петръ такъ естъ названый, розумѣютъ, абы былъ такій тыхъ словъ Христовыхъ сенсъ: «ты естесь Петръ, отъ мене опоки такъ названый; и на той опоцѣ, отъ которой ты называешься Петръ, збудую Церковь мою». Або такъ, иле до вѣры: «ты естесь Петръ отъ вѣры и вызнанья, о мнѣ учиненого, которая естъ опокою, такъ названый; и на той вѣрѣ, то естъ опоцѣ, отъ которой тебе Петромъ называю, збудую Церковь мою». Которыи то арөра и то при томъ вѣдати даютъ, ижъ «Пѣтросъ» и «пѣтра» не одно суть, и не до «Петра» односитися маетъ «пѣтра», але, якъ отцы выкладаютъ, до вѣры и вызнаня, або до Христа Сына живого Бога. Показавши теды за ласкою Божіею, же и «Кифы» имя не чинитъ Петра св. въ Церкви Христовой монархою, анѣ імя «Петръ», и же Петръ отъ Христа названъ бывши Кифою, то естъ отъ камене каменемъ, або рачей каменнымъ, не фундаментъ, на которомъ Церковь будована быти мѣла, значитъ, але въ освѣдченье моцной и сталой его вѣры и вызнаня вѣры имя ему тое отъ Христа-каменя естъ дано,—четвертый а ту южъ тымъ способомъ сей мой артикулъ кончю.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 5.

Ежели отмѣна имене Петрови, который званъ бывши Сvмономъ, названъ зосталъ Кvфою, то естъ Петромъ, якую единовладства зверхность принесла?

Противники и преслѣдовники, на свѣтъ хотячи монархію въ церкви, зъ особы Петровы выставленную, мѣти, и въ отмѣнѣ імене зъ Сvмона Петра доводу шукаючи, мовятъ: «же не безъ великой таемницы тое ся стало. Поневажъ кому колвекъ Господь Богъ имя отмѣнилъ, кождого таковаго особливыми нѣякими добродѣйствы приоздобилъ и на высокое нѣякое достоенство поднеслъ, якъ то въ Авраамѣ, въ Саррѣ, въ Іаковѣ и въ иншихъ естъ видѣти. Зачимъ, Сvмонови отмѣнивши имя на Петра, которое походитъ зъ имени «пѣтры», то естъ каменя, явне, мовятъ, презъ то вѣдати далъ, же Петра намѣстникомъ своимъ на землѣ по собѣ зоставити мѣлъ, которому имя свое отдалъ». [На] который отступниковъ аргументъ такъ одповѣдаю. Учителеве церковныи отмѣну имене въ Сvмонѣ на имя Петра уважаютъ двояко: едни взглядомъ самой отмѣны просто и отдѣльне; другія — взглядомъ значенья, иле до фундаменту и овой обѣтницы «на томъ камени збудую церковь мою». Взглядомъ самой отмѣны, Оригенъ [1]) не найдуетъ жадной таемницы. Тертуліянъ [2]) покладаетъ овую, же для сталости вѣры каменемъ рачей естъ названъ, отъ каменя-Христа походячимъ, нѣжли желѣзомъ, або мѣдью, любъ иншимъ которимъ крушцемъ, въ твердости каменеви подобнымъ. Амвросій св. немаль туюжъ таемницу покладаетъ, которую и Тертуліянъ, але въ значенью того имене «Петръ», а не въ самой

[1]) Оригенъ, «въ предмовѣ на посланіе до Римлянъ».

[2]) Тертуліянъ, въ книгѣ 4, на Марка и Іоанна.

просто отмѣнѣ. Мовитъ абовѣмъ въ слові 84: «бывши званъ Сумономъ, черезъ ден оменацію званъ зосталъ Петромъ. Слушне теды: поневажъ Христосъ есть «пѐтра», Сумонъ названъ естъ Петръ, абы, зъ Христомъ Господемъ вѣры зприязненя маючи, мѣлъ зъ Паномъ и имене Панского едность; абы яко отъ Христа христіанинъ, такъ отъ пѐтры-Христа Петръ апостолъ званъ былъ». Ровне и божественный Августинъ — не въ отмѣнѣ имене просто, але въ значенью найдуетъ таемницу овую, же Петръ тымъ своимъ отмѣннымъ именемъ фигуровалъ церковь. Мовитъ бовѣмъ въ словѣ 13, о словахъ Господнихъ: «великая то естъ речъ, же отмѣнилъ и учинилъ зъ Сумона Петра: Петръ отъ пѐтры, а Петръ—церковь; въ имени прето Петровомъ фигурована естъ церковь». Такое естъ учителей церковныхъ въ отмѣнѣ имене Сумонова на Петра уважене. Которыи въ ней жадной монархіи Петровы не найдуютъ и намъ о ней не ознаймуютъ.

Отступникове показати то винни, же съ той имене отмѣны Петръ св. учиненъ естъ Христа Господа его намѣстникомъ и церковнымъ монархою. Слабый абовѣмъ естъ той ихъ аргументъ: «Іисусъ Христосъ имя Петрови отмѣнилъ и назвалъ его именемъ отъ своего имене; прето Петръ естъ намѣстникомъ Христовымъ и въ церкви Его монарха». Гдыжъ не одному то Петрови учинилъ Христосъ, але и сыномъ Зеведеовымъ, которыхъ назвалъ Воанергесъ, сынами Громовыми, и Савлови, которого назвалъ Павломъ. Рекутъ, же Сумона назвалъ Петромъ отъ себе пѐтры, отъ своего власного имене. Але мы имъ отказуемо, же отъ таковыхъ же собѣ власныхъ именъ всѣхъ апостоловъ своихъ назвалъ Іисусъ Христосъ: будутъ пре то всѣ апостолы монархами церковными? Указалемъ то вышей въ первомъ артикулѣ зъ Василія Великого; указую тутъ теперь зъ божественнаго Амвросія, который въ главѣ 9; книги 6 на Луку такъ мовитъ: «великая естъ ласка Христова, который немаль всѣ назвыска свои ученикомъ своимъ даровалъ: «Я, мовитъ, свѣтлость свѣта естемъ» [3]); и тое еднакъ, зъ которого ся самъ хвалитъ, ученикомъ своимъ далъ имя мовячи: «вы есте свѣтлость свѣта» [4]). «Я, мовитъ, естемъ хлѣбъ животный» [5]), и мы вси единъ хлѣбъ естесмо. «Я, мовитъ, естемъ лоза правдивая» [6]), и тобѣ еднакъ мовитъ: «Я тебе насадилемъ виноградъ выборный, которого кождое насѣнье естъ правдивое» [7]). Камень естъ Христосъ; пили абовѣмъ зъ духовного послѣдуючого камене, а камень былъ Христосъ. Тогожъ еднакъ назвыска ласки и ученикови своему не боронилъ, абы онъ [былъ] [8]) Петръ, которое отъ каменья маетъ твердость сталости, вѣры моцность». А [о] отмѣнѣ имене Савла на Павла, божественный Златоустъ на початку выкладу посланія до Римлянъ, якобы пытаючи: «чому, мовитъ, имя его отмѣнилъ Богъ, и того, который званъ былъ Савломъ, Павломъ назвалъ», отповѣдаетъ самъ собѣ: «абы, мовитъ, и въ той части надъ иншихъ апостоловъ нижшимъ не былъ; але што выборное и зацнѣйшее мѣлъ ученикомъ верховный, тогожъ и онъ абы доступилъ и большого зприязненья знакъ абы одержалъ». Тойже божественный Златоустый, въ бесѣдѣ о наверненью Павловымъ, овую

3) Іоан. гл. 8, ст. 12: «азъ есмь свѣтъ міру»
4) Матѳей, гл. 5, ст. 14.
5) Іоан. гл. 6, ст. 35.
6) Іоан. гл. 15, ст. 1.
7) Іерем., гл. 2, ст. 21: «азъ же насадихъ тя виноградъ плодоносенъ, весь истиненъ».
8) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

таемницу въ отмѣнѣ имене выражаетъ: «же черезъ такую імене отмѣну той, который еи чинитъ, власти своей зупелной надъ тымъ заживаетъ, кого новымъ именемъ называетъ».

Такъ теды св. учителеве церковныи о отмѣнѣ именъ. Жаденъ зъ нихъ зъ отмѣны имене монархіи въ церкви Христовой не становитъ. Зачимъ на вѣдоку речъ, же той аргументъ отступниковъ (которыи рады бы то въ скутку мѣли, чого въ сердцу пожадаютъ) въ своей головѣ уплетеный маютъ, а не зъ науки учителей церковныхъ, мнѣй зъ писма святого взятый. Тая теды, якъ видѣти даетъ, наболшая и напереднѣйшая зъ отмѣны імене Сvмона на Петра таемница походитъ, же якъ зъ подлого рыбытва сталея первымъ и верховнымъ апостоломъ, такъ зъ межи иншихъ апостоловъ сталея тымъ, который бы особою своею, якъ мовитъ божественный Августинъ, фигуровалъ Церковь. И иншей таемницы св. учителеве не найдуютъ. За чимъ Сvмонови апостолу названско тое Пе́тросъ не чинитъ старшенства и владзы надъ апостолами, якъ и сыномъ Зеведеовымъ названско Воанергесъ, якъ и Савлови—Павелъ, и другое его превыборное наименованіе, же его Христосъ Господь «начиньемъ выбранымъ» назвалъ, абы «носилъ имя его передъ народами, кролми и сынами Ізраильскими» [1]). Названска теды тыи и отмѣна именемъ не силу владзы якой болшей въ апостолахъ носили на собѣ, але тайна того въ нихъ преименованя была немалъ преднѣйшая, абыся Христосъ показалъ быти онымъ Богомъ, который въ старомъ законѣ имена перемѣнялъ: Авраму на Авраама, Сарѣ на Сарру, Якову на Ізраиля, якъ о томъ св. Златоустый, въ бесѣдѣ 11 на главу 1 Іоанна еvангелисты выкладъ чинячи, явне вѣдати даетъ. Причина того при той усмотруется и овая: же ся то дѣяло для почести и достойности взглядомъ особливыхъ цнотъ и трудовъ ихъ въ дѣлѣ апостолскомъ. Не завше ихъ еднакъ южъ и по той таковой отмѣнѣ тыми названсками названо; але подъ часъ мовлено: «Сvмонъ Петръ», и инде «Петръ», а инде просто «Сvмонъ», якъ у Луки въ 24 и у Матѳ. въ 17 главѣ, а у Іоанна въ 21, Симономъ Іоною самъ Іисусъ Христосъ називалъ его. Прожный теды и то[й] аргументъ и зо всѣхъ мѣръ подлый, яко ся зъ ласки Божей доводне показало, и доводъ апостатскій.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 6.

Доводы зъ книгъ церковныхъ, належачихъ обходомъ справъ духовныхъ, ижъ не толко апостолъ Петръ каменемъ просто и каменемъ вѣры и фундаментомъ церкве въ нихъ называется, але и вси иньшіи апостолове и многіи зъ св. учителей и исповѣдникъ епископове.

Лечъ колвекъ отступникомъ то належало (которыи слѣпо зъ словъ тыхъ Христовыхъ «на томъ камени збудую Церковь мою» неслыханой въ церкви Христовой монархіи доводятъ) объяснити, што естъ церкви будованье, и якъ ся тая обѣтница въ Петрѣ зистила, если ему самому была обѣцана, абысмо зъ того ихъ обясненья обачити могли и научитися, же ся правдиве зъ тыхъ словъ Христовыхъ монархія въ Церкви становитъ и Петрови злецена бываетъ, гды ся до него мовитъ: «на томъ камени збудую Церковь мою»,

---

[1]) Дѣян., гл. 9, ст. 15: «сосудъ избранъ — — пронести имя мое предъ языки и царьми и сынми Ізраилевыми».

—лечъ же они того, што были повинни, не учинили, иле намнѣ, ведлугъ науки учителей церковныхъ, показати то и объяснити покусилемся и, за помочью добротливого Бога, показалемъ, же будоване церкви естъ наверненье народовъ, а фундаментъ переднѣйшій естъ Іисусъ Христосъ и вѣра въ него. Фундаментъ зась повторый, то естъ наблизшее фундаменталное каменье, на живомъ каменѣ-Христѣ несредковне полегаючее, суть всѣ апостолове, которыи, першіи отъ Христа Господа вѣры научени, стались фундаментомъ иншимъ вѣруючимъ, гды они, проповѣди и науцѣ ижъ вѣру давши и въ томъ на нихъ полегши, въ будованье церкве вступили. О чомъ божественный Курилъ, въ книгѣ 2, на главу Ісаіи пророка дванадцятую: «жродло, мовитъ, водъ суть божественныи ученикове, которы[хъ] мовы зъ высокости и черезъ Духъ на ввесь свѣтъ одождаютъ. Сутъ тежъ они и фундаменты свѣта. Камень абовѣмъ выбраный естъ Іисусъ Христосъ, который, мовлено, бываетъ положенъ быти отъ Бога и Отца въ фундаменты Сіону, то естъ Церкви. На немъ абовѣмъ полагаемо и презъ вѣру будуемося въ домъ духовный, въ священство святое, въ будованье Божее въ Духу. А каменье при немъ або фундамента всего сего свѣта могутъ быти и назватися слушне и належне ты, которыи Его по всемъ свѣтѣ проповѣдали. Абовѣмъ писма ижъ насъ держатъ, и силою и сталостью вѣры и правды насъ подпираютъ». И божественный Августинъ, въ словѣ 43, о святыхъ: «тое то, мовитъ, естъ каменье, которыхъ, въ фундаментѣ небесного будованя положенныхъ, Іоанъ въ Апокалипсису овсемъ описуетъ; которыхъ проповѣдь Церкви фундаменты заложила». Але насособливѣй и навыразнѣй о томъ Ѳеофилактъ св. въ выкладѣ тыхъ словъ Христовыхъ «на томъ камени збудую Церковь мою»: «нагорожаетъ, мовитъ, Господь Петрови, заплату великую ему даючи, же на немъ збудовалъ Церковь». А якъ бы збудована была на Петрѣ Церковь, тамъ же заразъ обясняетъ мовячи: «поневажъ бовѣмъ вызналъ Его Сыномъ Божіимъ Петръ, реклъ, же тое вызнане, котороесь ты вызналъ, будетъ фундаментомъ въ мене вѣруючихъ, такъ, ижъ кождый чловѣкъ, который схочетъ домъ вѣры будовати, той фундаментъ заложити будетъ повиненъ».

Такъ теды слова тыи Христовы «на томъ камени збудую Церковъ мою» зъ науки учителей церковныхъ выложивши, и што бы было тое Церкви будованье, и хто будованья того фундаментомъ и будовничимъ объяснивши, што естъ въ томъ будованью Христосъ Господъ, што Петръ и всѣ иншіи апостолове показавши, выразивши и то, што естъ будованой быти Церкви, ведлугъ розныхъ учителей церковныхъ науки, на Христѣ, на вѣрѣ, на вызнанью на Петрѣ, — перешолъ бымъ до уваженья другихъ словъ Христовыхъ. Але поневажъ отступникове на доводъ сво[е]й имъ монархіи свѣдоцтвъ зъ нѣкоторыхъ книгъ молитвенныхъ церковныхъ зажили,—зъ тыхъ же належитъ и мнѣ вкоротцѣ показати, же што колвекъ они зъ нихъ въ помочъ въ подпору пререченой имъ своей монархіи приводятъ, напрасно приводятъ. Поневажъ св. апостолъ Петръ не толко тымъ взглядомъ, иле взятъ естъ въ фигуру Церкве, пре сталость еи и неподвижность, каменемъ отъ Христа такъ званъ быти удостоенъ естъ; але отъ св. учителей церковныхъ названъ естъ каменемъ вѣры, взглядомъ его персонал[ной] въ вѣрѣ сталости; взглядомъ зась працъ и трудовъ,

въ проповѣди Евангелія Христова поднятыхъ, названъ естъ и фундаментомъ Церкве. Теды такимъ взглядомъ фундаменту (вынявши то, же онъ зъ иншими всѣми апостолами наближшимъ и несродковнымъ естъ на Христѣ-фундаментѣ Церкве фундаментомъ) а тымъ же тыжъ взглядомъ, не самъ Петръ, але всѣ апостолове, евангелистове, пророкове, учителеве — каменьми вѣры и фундаментами Церкви называются. Которыи ено колвекъ были сталыми и моцными въ вѣры и въ добрымъ дѣлѣ, видимымъ и невидимымъ врагомъ, чого доводъ въ Апокалипсисѣ [1]) ясный маешъ (21), гдѣ кождого зъ апостоловъ особливымъ каменемъ названо. На што читай выкладъ Епифанія и Андрея, архіепископа Кессаріи Каппадокійской. Апостола зась Павла Хрисостомъ [2]) зоветъ столпомъ Церкве и, надъ желѣзо и камень моцнѣйшій. духовнымъ адамантомъ, которого тыи слова суть: «тое то Павелъ реклъ, не жебы о нихъ, то естъ Римлянъ, ратунку потребовалъ: нехай то не будетъ. Якъ бовѣмъ Церкве столпъ, надъ желѣзо и надъ каменье моцнѣйшій духовный адамантъ и тысячомъ мѣстъ достатечный, отъ иншого кого ратунку моглъ быти потребуючій». Златоустъ св., на Пентикостію: «апостолове фундаментомъ суть, ижъ на ихъ вызнанью Церковъ уфундована естъ». Въ «Соборнику», на день Пророка Божого Іліи, въ словѣ, которому початокъ, «Нынѣ свѣтозарное слонце называется Илія твердымъ каменемъ вѣры». Въ «Октоиху», въ пѣсни шестой осмого гласа, въ четвертокъ, всѣ апостолове называются каменьми: «на камени непоколебимомъ создавшіися, яко каменіе избранныи Боговидцы». Въ четвертокъ недѣли шестой, въ трепѣсньцу пѣсни 8: «камень тяжкій отъ сердца моего отъяти, мовитъ, всещедраго каменіе, являшася краеуголнаго камене богоносныи апостоли Господни». Въ книзѣ «Типику» або въ «Уставѣ Церковномъ», мѣсяца ноеврія дня 25, въ кондаку о св. Петрѣ, Александрѣйскомъ патріарсѣ, мовитъ: «православно вопіемъ, радуйся, Петре, каменю вѣры». Зъ «Соборника», въ словѣ Богослова Григорія похвалномъ на св. Аѳанасія, Александрѣйского патріархи: «Аѳанасій въ части той, гды Церковъ потребовала такового учителя, вложился въ фундаментъ, якъ камень угольный, звязуючи людъ». Въ главѣ 21 Апокалипсиса Іоанъ евангелиста всѣхъ дванадцяти апостоловъ фундаментами описуетъ быти. На которое мѣстце Андрей, Кессарійскій архиепископъ, выкладъ чинячи: «фундамента, мовитъ, міру блаженныи апостолове суть, на тыхъ бовѣмъ Христова Церковъ уфундована естъ». Также и апостолъ въ главѣ 2-й Павелъ посланія своего до Ефесеовъ, апостоловъ всѣхъ еднимъ фундаментомъ называетъ мовячи: «набудовани на фундаментѣ апостоловъ всѣхъ и пророковъ, гдѣ краеуголнымъ каменемъ самъ Іисусъ Христосъ, на которомъ все будованіе выведеное ростетъ въ Церковъ Господеви» [3]). Зъ «Соборника», гдѣ св. Іоанъ Златоустый, въ словѣ своемъ на Пятдесятницу, которому початокъ «днесь намъ земля бысть небо», мовитъ о апостолахъ: «фундаментомъ суть, и же на вызнанью ихъ уфундована естъ Церковь». Тойже Хрисостомъ на св. апостолъ Петра и Павла въ словѣ, которому начало «въ лѣ-

[1]) Апокалипс., гл. 21.

[2]) Златоуст. на Римл., въ бесѣдѣ 9.

[3]) Ефес., гл. 2, ст. 20—21: «Наздани бывше на основаніи апостолъ и пророкъ, сущу краеугольну самому Іисусу Христу, о немъ же всяко созданіе составляемо растетъ въ Церковь святую о Господѣ».

поту и днесь наитіемъ Святого Духа», мовитъ: «вы бо есте благочестія непотрясныи столпы, Церкви камень, царствію скуптра и паствы, пачеже сего, неусыпныи предстателіе». Св. Іоанъ Дамаскинъ, въ словѣ 1 о образѣхъ: «вижу, мовитъ, Церковъ, которую Богъ на фундаментѣ апостоловъ и пророковъ, будучему краеуголному каменю Христу Сыну его, збудовалъ». Естъ и иныхъ барзо подобныхъ мѣстцъ въ книгахъ нашихъ.

То такъ преложивши и зъ церковныхъ книгъ то на око показавши, же не самъ толко Петръ въ Церкви св. восточной каменемъ вѣры и фундаментомъ Церкве поется и славится, але всѣ заровно зъ нимъ апостолове, а при нихъ пророкове и учителеве церковныи, и презъ то жадной отступникомъ утечки слушной въ нихъ не зоставивши,—отъ нихъ зъ учителей церковныхъ доводы отповѣдѣлъ бымъ и на первый ихъ роздѣлъ свой первый роздѣлъ скончилъ бымъ. Але же на пытаючого або на задаваючого одно слово десять мовлены быти мусятъ и болѣй [4]), (лацнѣй абовѣмъ пытати, нѣжъ отповѣдати, и коротшими словы можетъ ся што задати, нѣжли выправити), и мнѣ пре то на пытане и на заданье отповѣдати ширьше належитъ. Зачимъ, поневажъ роздѣлу инпого отступникове на овыи слова Христовы «и тебѣ дамъ ключи царства небесного» не учинили, але толко въ томъ же роздѣлѣ зъ св. учителей церковныхъ Кирvлла Іерусалимского, Златоустого и Ѳеофилакта о ключахъ взменку учинили,—и я пре то, не способомъ роздѣлу, але однимъ и другимъ артикуломъ во томъ же первомъ роздѣлѣ отповѣдѣти на то, за помочью Божею, поступую.

[4]) На полѣ: «лацнѣй пытати, отповѣдати труднѣй».

Части I, роздѣлу I, артикулъ 7.

О ключахъ духовныхъ. Што суть ключѣ царства небесного? На чомъ ся въ писмѣ Божомъ фундуютъ? Кому суть обѣцаны и даны, и коли, и што ихъ за скутокъ?

Зъ знаменитого оного Петрового вызнанья, учиненого на пытанье Христово овое «кого мя глаголютъ человѣци [быти] сына человѣческого» [5]), на которое пытанье отповѣдаючи Сvмонъ Петръ реклъ: «ты еси Христосъ Сынъ Бога живаго» [6]), до которого Іисусъ Христосъ: «блаженъ еси, Сvмоне варъ Іона, яко плоть и кровь не яви тебѣ, но отецъ мой, иже на небесѣхъ. Азъ же тебѣ глаголю, яко ты еси Петръ, и на семъ камени созижду Церковъ мою, и врата адовы не одолѣютъ ей, и дамъ ти ключи царства небесного: и еже аще свяжеши на земли, будетъ связано на небесѣхъ, и еже аще разрѣшиши на землѣ, будетъ розрѣшено на небесѣхъ» [7]),—зъ вызнаня, мовлю, сего Петрова знаменитого двѣ знаменитыи обѣтницы отъ Христа Бога Петрови учинены суть. Одна черезъ слова тыи «и на тоемъ камени збудую Церковъ мою», о которой въ прешлыхъ шести артикулахъ, за помочью Христовою, мѣлемъ до отступниковъ мову. Другая черезъ слова овыи «и дамъ тобѣ ключѣ царства небесного», о которой зъ тымижъ теперь въ мову вступую.

Теды то, ведлугъ науки св. учителей церковныхъ и ведлугъ пѣсней штоденного Церкви восточной признаваня, же тыи слова всѣ до Петра были отъ Христа Господа мовлени, а до Петра одного (што явне видѣти и розумѣти даетъ

[5]) Матѳ., гл. 16, ст. 13.
[6]) Тамъ же, ст. 16.
[7]) Тамъ же, ст. 17—19.

самъ Христосъ Господь, гды такъ мовитъ: «тобѣ мовлю», «ты еси Петръ», «тобѣ дамъ»),—то, мовлю, признавши ключѣ царства небесного, што бы были, зъ словъ тогожъ самого Христа Господа, вѣдати даю, который, рекши «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного», наводитъ тамъ же заразъ мовячи «што колвекъ звяжешь на земли, будетъ звязано на небѣ», ключѣ теды царства небесного суть—вязати и розвязати. Оттоль Божій Өеофилактъ, въ выкладѣ главы 16 Матөея еуангелисты: «ключѣ, мовитъ, розумѣй, которыи звязуютъ и розвязуютъ, грѣховъ або отпущенье, або каранье». Тыи ключѣ отступникове нашѣ самому Петру обѣцаны, и самому даны, а отъ него потомъ иншимъ апостоломъ учиненыи быти — твердятъ, и оттоль монархію въ Церкви, якъ изъ оной первой обѣтницы Христовы «на томъ камени збудую Церковъ мою» выставити усилуютъ, не хотячи видѣти, же якъ въ первыхъ словахъ обѣтница ся толко дѣетъ, а не и скутокъ заразъ; такъ и въ овыхъ, гды мовитъ «тобѣ дамъ», повинни бывши первѣй видѣти, гдѣ и коли тыи ся обѣтницы зыстили, а потомъ то, што належитъ, зъ нихъ зъисченихъ наводити. Святая зась Церковъ наша Восточная и мы въ ней мовимо: же якъ на томъ мѣстцу одному Петру Іисусъ Христосъ ключѣ царства небесного обѣцалъ, а въ немъ и всѣмъ апостоломъ, такъ на другомъ мѣсцу, тыижъ ключѣ тымижъ словы выразне всѣмъ апостоломъ обѣцуетъ, гды до нихъ мовитъ: «аминь, глаголю вамъ, елика аще свяжете на земли, будетъ связана на небеси, и елика аще разрѣшите на землѣ, будетъ разрѣшена на небесѣхъ» [1]). Ровнымъ теды въ обѣтницы будучимъ, Петру и иншимъ апостоломъ всѣмъ имъ спорне однимъ разомъ обѣтницу тую зысчену быти отъ Христа Господа повѣдаемо, тогды гды по воскресеніи своемъ изъ мертвыхъ до всѣхъ ихъ мовилъ: «яко же посла мя отецъ, и азъ посылаю вы. А што рекши дунулъ, и имъ: пріймѣте Духъ Святый: имъ же отпустите грѣхи, отпустятся имъ, а имъ же держите, держатся» [2]). Презъ которыи слова нѣчого болшъ Петрови надъ иншихъ апостоловъ дано быти не призволено, якъ презъ оныи первыи нѣчого болшъ ему надъ иншихъ быти обѣцано.

Зачимъ самому апостолови Петрови обѣцаны быти ключѣ, самому и даны, якъ отступникове мѣти хотятъ—речъ быти новую и Церкви Христовы нѣколи неслыханную—повѣдаемо и заразъ доводимо. А доводимо о томъ, ижъ презъ тыи слова «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного» Петрови нѣчого не естъ обѣцано и дано, што бы не было и всѣмъ иншимъ апостоломъ обѣцано и дано. Бо якъ Петръ, на пытанье Христово всѣхъ апостоловъ, за всѣхъ отповѣдилъ, такъ обѣтницы Христовы на всѣхъ ся стягаютъ, а не на самого Петра, и не презъ Петра, анѣ въ особѣ его, але оразъ такъ Петру, якъ и другимъ апостоломъ даны суть.

Мовитъ Оригенъ въ трактатѣ первомъ на Матөея: «зажъ самому Петровѣ даются отъ Христа ключѣ царства небесного, а иншій жаденъ зъ блаженныхъ апостоловъ взяти ихъ не мѣлъ? Бо если реченье тое «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного», другимъ зась [3]) апостоломъ всполное, для чого жъ разомъ и всѣ речи, которыи впередъ ся рекли и которіи наступуютъ, яко бы до Петра реченыи, всѣмъ сполны быти не маютъ?» Уважай, православный, сего такъ дав-

[1]) Матөей, гл. 18, ст. 18.

[2]) Іоан., гл. 20, ст. 21—23.

[3]) Толст.: «тежъ».

ныхъ вѣковъ пожилого писемъ комментатора, выкладача, который то намъ еще отъ своихъ часовъ ознаймуетъ, живши въ второмъ стѣ лѣтъ отъ Рожества Господня, же обѣтници о ключахъ и о будованью Церкве и зищенье ихъ не самому Петрови обѣцаны были, але всѣмъ и обѣцаны, всѣмъ и зысщены. А то выразне мовитъ, же не самому, божественный Купріянъ въ книзѣ о едности церковной: «мовитъ Господь до Петра: я тобѣ мовлю, же ты естесь Петръ, и на томъ збудую Церковь мою, и броны адовы не перемогутъ еи. Тобѣ дамъ ключѣ царства небесного. Штоколвекъ звяшешъ на земли, будетъ звязано на небѣ. А штоколвекъ розвяжешъ на земли, будетъ розвязано на небѣ. И той же по воскресеніи Своемъ мовитъ: паси овцы мои. А хтожъ тежъ такъ мовилъ, еднакъ всѣмъ апостоломъ по воскресеніи своемъ ровную владзу даетъ и мовитъ: якъ мене послалъ отецъ, и Я посылаю васъ; пріймѣте Духа Святого: если кому отпустите грѣхи, отпустятся ему; если кому задержите, задержаны будутъ». Иларій св., въ книгѣ шестой о Пресвятой Троици: «вы, мовитъ, о святыи и блаженныи мужеве, черезъ вѣры вашей заслугу ключовъ царства небесного доступивши, вязаня [и розвязованя] [4]) на небѣ и на землѣ владзу одержавши, такъ великіи речи, и такъ власне отъ Господа нашего Іисуса Христа Сына Божого справованы быти видѣлисте». Божественный Іеронимъ [5]) въ книзѣ 1 напротивъ Ювиніана мовитъ, же «на Петрѣ фундуется Церковь, але то само и на иншихъ мѣстцахъ на всѣхъ апостолахъ дѣется: и всѣ ключѣ царства небесного заровно берутъ и на всѣхъ Церкве непорушность умоцнена естъ». [Божественный Августинъ] [6]) въ словѣ тридцятомъ: «на многихъ, мовитъ, писма св. мѣстцахъ Петръ оказуется, же особу на собѣ носитъ Церкве; а наособливѣй на мѣстцу, гдѣ речено естъ «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного». Зажъ ключѣ тыи Петръ взялъ, а Павелъ не взялъ? Петръ взялъ, а Іоанъ, Іяковъ и иншіи апостолове не взяли? Божественный Амвросій въ выкладѣ псалма 38: «што ся Петрови мовитъ, тоежъ ся и иншимъ апостоломъ мовитъ; «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного»—не владзи уживаемо, але росказанью служимо». Той же въ гл. 2, книги второй, о покутѣ: «неподобная речъ, мовитъ, здалася, абы черезъ покуту грѣхи были отпускани. Позволилъ того Христосъ Господь апостоломъ своимъ, што зъ апостоловъ на урядъ священническій перенеслося». Божественный Златоустый на главу 7 Матѳея, въ бесѣдѣ 23: «якожъ теды, мовитъ, далъ имъ (Христосъ Господь) ключѣ, если не будутъ судити? Во всемъ будутъ не тверди [7]), и надаремне вязати и розвязовати владзу приняли». Той же Златоустый на главу посланія до Евреовъ, въ бесѣдѣ 14: «абовѣмъ гды, мовитъ, еслибы которимъ задержали грѣхи, будутъ задержаны, а еслибы которымъ отпустили, будутъ отпущоны; теды и ключѣ царства небесного маютъ». Еще тойже св. учитель на главу посланія до Ефесеовъ, 4, въ бесѣдѣ 8: «што, мовитъ [8]), приняли владзу небеса отворять, а турмы не мѣли бы отворити»? Еще тойже на посланье 1 Солун. 5, бесѣда 10, мовитъ: «Презъ священники порожени [9]) естe роженіемъ вѣчнымъ, презъ тыхъ царства одержалисте, руками ихъ все бываетъ. Презъ тыхъ вамъ ворота небес-

[4]) Возстановлено по списку Толстова.

[5]) Іеронимъ, гл. 27, противъ Ювіана.

[6]) Возстановлено по тому же списку.

[7]) Въ подлинникѣ ошибка: «па тверди». У Толстова правильно.

[8]) У Толстова «мовишъ».

[9]) Въ подлинникѣ: «поражени». У Толстова правильно.

ныи отворяются, то естъ оного мѣста горнего Іерусалима». Іоаннъ св., архіепископъ Неокесарійскій, выкладаетъ мовячи: «дванадесять оного (мѣста) брамы суть дванадесятъ апостолове, презъ которыхъ приступъ и входъ ко отцу одержалихмо. Ото ясная речь, ижъ вси апостолы до неба отворяютъ вѣрнымъ, отколь ясно ся показуетъ, ижъ не самъ единъ Петръ ключаремъ естъ, але всѣ апостолове, а по нихъ епископове. Тутъ маешъ ключѣ и одверники царства небесного». Въ «Минеи» мѣсяца юня 29, по первой стуховнѣ сѣдальной, гласъ 1, гдѣ такъ пишетъ: «церкве каменіе всехвалного Петра и поборного Павла, мірскія ловца, достойно похвалимъ, вѣрныи, яко имущія ключѣ небесныя». Туровныи и еднакіи ключѣ апостола Павла съ Петровыми. Св. Златоустый, въ предословіи на Іоанново Еvангеліе о томъ же Іоаннѣ Громовѣ: «абовѣмъ, мовитъ, Сынъ естъ Христосъ возлюбленный. Филяръ всѣхъ, которыи суть на свѣтѣ, церкви, который ключѣ маетъ небесныи, которій чашу Христову пилъ и крещеніемъ крестися, который возлегъ на персехъ Господнихъ зъ великою безпечностью». Божественный Ѳеофилактъ, въ выкладѣ тыхъ словъ Христовыхъ «тобѣ дамъ ключѣ» и пр.: «хотяжъ, мовитъ, до Петра только речено было «тобѣ дамъ», всѣмъ еднакъ апостоломъ дано естъ тогды, когды [1]) реклъ до нихъ «которымъ колвекъ отпустите грѣхи, отпущоны будутъ, а которымъ задержите, будутъ задержаны».

Показавши теды, зъ ласки Божей, ясне то, што суть ключѣ, которыи Іисусъ Христосъ Петру и всѣмъ апостоломъ дати обѣцуетъ, и то, же суть всѣмъ апостоломъ даны по воскресеніи Господни презъ овыи Христовы слова «якъ посла мене Отецъ, и я посылаю васъ» и пр.,—а што былъ ихъ за скутокъ—зъ бож. Августина прекладаю, который въ трактатѣ 124 на Іоанна: «Церковь, мовитъ, которая [ся] фундуеть въ Христѣ, ключѣ царства небесного взяла отъ него въ Петрѣ, то естъ владзу вязаня грѣховъ». Тойже въ трактатѣ 10 на посланіе Іоанново: «гдѣ естъ отпущеніе грѣховъ, тамъ естъ церковь, якимъ способомъ церковь, такимъ же ей естъ речено «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного». Еще тойже въ словѣ 13: «зажъ мовитъ, ключѣ тыи Петръ взялъ: а Павелъ не взялъ? Або не тыижъ то въ Церкви ключѣ, въ которой грѣхи що-день отпущаны бываютъ»? Тутъ божественный сей учитель ясне о скутку ключей тыхъ вѣдати даетъ, же не иншее што суть, только грѣхи отпускати и задерjковати. До которого скутку показаня належитъ и мало вышей показаное свѣдоцство божественного Ѳеофилакта, который мовитъ, же по воскресеніи своемъ Христосъ Господь далъ ученикомъ своимъ тыи ключѣ, гды реклъ до нихъ: «кому отпустите грѣхи, будутъ ему отпущоны, а кому задержите, будутъ задержаны».

Сталая то теды у насъ православныхъ, моцная и непорушная наука зъ учителей св. церковныхъ, отъ часу пожитя ихъ на семъ свѣтѣ взятая, и до вѣку нашого въ руки зъ рукъ подававаная, же въ метафорѣ ключовъ, Петрови обѣцаныхъ, нѣчого ся иншого не таитъ, только владза вязаня и розвязаня, то естъ отпущаня грѣховъ и задержованя. Которую владзу же ровную въ Петрѣ, якъ въ иншихъ апостолахъ, зъ науки тыхъ же св. учителей церковныхъ найдуемо. Жадной пре то отсюль монархіи и удѣлной зверхности Петрови святому не признаваемо. И на томъ сей нашъ семый артикулъ кончимо, въ томъ

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «тогды». У Толстова правильно.

тебе, православный, перестерегши, што отступникове звыкли и въ сей обѣтницы, якъ въ першой, высоце важити, то естъ, же ся тыи ключѣ одному Петрови при бытности всѣхъ иншихъ апостоловъ обѣцуетъ [2]). Которымъ мы зъ божественнымъ Купріяномъ, Августиномъ тоежъ тутъ отповѣдаемо, што отповѣдено отъ тыхъ святыхъ въ артикулѣ роздѣлу сего второмъ (ку концу положилемъ): же то Іисусъ Христосъ умыслне на то чинилъ, же бы зъ одной особы Петровы едность Церкве апостоломъ своимъ указалъ, абы жаденъ зъ нихъ своей удѣлной Церкве не будовалъ, але одну Церковь Христову; и вси въ ней одной ключовъ владзы абы заживали. И инніи зась учителеве, ачъ розные причины поединковой той зъ Петромъ розмовы Христовы подаютъ, жаденъ еднакъ оттоль удѣльной владзы Петрови не приписуетъ, жаденъ и монархіи оттоль не только не становитъ, але и не найдуетъ: всѣ въ одинъ и тойже цѣль,—або въ таемницу единости Церкве, або въ фигуру Церкве, або въ прикладъ ревнованя, або въ вѣрѣ единомысліе зъ одною особою Петровою, въ Петрѣ зъ апостолами Христову розмову споряжаютъ. «Початокъ (розмовы Христовы о будованю Церкве) отъ едности выступуетъ, мовитъ св. Купріянъ въ трактатѣ третемъ о едности церковной, абыся одна Церковь быти оказала». Божественный Августинъ, въ въ главѣ 21, кн. 1, «Ретрактаціи»: «персону, мовитъ, Церкве на тотъ часъ значилъ Петръ, гды до него было речено «на томъ камени збудую Церковь мою». Такъ тежъ его въ словѣ вышепомененомъ такъ мовячого слышимо: «на многихъ писма святого мѣстцахъ Петръ оказуется, же особу на собѣ [3]) носитъ Церкве, а найособливѣй на мѣстцѣ томъ, гдѣ речено естъ «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного». Такъ теды мы православне, ведлугъ науки св. учителей церковныхъ о обѣтницы ключовъ и зисченью ей вѣримо. Такъ о томъ и отступникомъ, если розумъ маютъ, вѣрити зычимо.

Части I, роздѣлу I, артикулъ 8.

Ижъ гды Господь нашъ Іисусъ Христосъ зъ однымъ Петромъ о ключахъ царства небесного, якъ и о будованью церкве розмовлялъ, Петръ на тотъ часъ въ собѣ [4]) особу всей Церкве Христовы носилъ и репрезентовалъ.

Реклемъ въ близко прешломъ семомъ артикулѣ, же отступникове велце то собѣ важити звыкли, и не такъ далеце въ словахъ Христовыхъ, «на томъ камени збудую Церковь мою» и въ овыхъ другихъ «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного», постановенья своей имъ монархіи въ Церкви Христовой шукати, яко въ томъ, же то Іисусъ Христосъ, тыи слова до одного (а якъ они мовятъ, до самого) Петра, при бытности всѣхъ иншихъ апостоловъ мовилъ. Абымъ теды тую имъ, якъ мовять, Геркулесову булаву и Голіятовъ мечъ [5]), которыми намъ ажъ назбытъ страшны быти хотятъ, зъ рукъ вырвалъ, а тебе, православный, для чого бы ся то отъ Христа Господа зъ однымъ Петромъ при бытности всѣхъ иншихъ апостоловъ дѣяло, увѣдомилъ, науку тобѣ о томъ зъ святыхъ учителей церковныхъ (отославши тя впродъ до второго моего въ семъ первомъ роздѣлу артикула), вкротцѣ прекладаю. Мовитъ св. Кириллъ Александрійскій (на Іоанна еуангелисту,

[2]) Слѣдовало бы: «обѣцаны».

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «особѣ». У Толстова правильно.

[4]) Въ подлинникѣ ошибка «словѣ».

[5]) 1 Царств., гл. 17.

21, въ кн. 12, глав. 64): «троякимъ вызнанемъ (любве) Петровымъ троякого запреня выступокъ вынищеный естъ. Реклъ теды: «паси баранки мои», апостольства его обновляючи достоинство, бы снать для [1]) запреняся, которое зъ кревкости людзкой притрафилося, не здалося быти нарушоное. А божественный Августинъ, въ главѣ 30-й, о подвизѣ христіанскомъ: «не безъ причины межи всѣми апостолами Соборной Церкве особуноситъ Петръ. Сей абовѣмъ Церкви ключѣ царства небесного даны сутъ, гды Петрови суть даны и гды ся ему мовитъ «если милуешь мя, паси овцы мои». Той же въ выкладѣ псалма 108: «якъ абовѣмъ, мовитъ, нѣкоторыи речи о Петрѣ мовлены бываютъ, которыи власне до него належати здаются, а еднакъ жадного оказалого вырозумѣнья не маютъ, ажъ тогды, гды до церкве бываютъ отношены, которой онъ персону въ фигурѣ носити знанъ былъ, яковая речъ естъ «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного, и если што таковог?» И зась той же тамъ же: «бо если бы въ Петрѣ не была церкве таемница, не реклъ бы ему былъ Христосъ Господь «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного, и што колвѣкъ розвяжешь на земли, будетъ розвязано на небѣ». Если то толко Петру естъ речено, теды Церковь того не чинитъ. А еслижъ ся то въ Церкви дѣеть, же штось колвекъ на земли звязуетъ, звязуется на небѣ; и што колвекъ розвязуется на земли, розвязуется на небѣ; поневажъ гды отлучаетъ церковь, звязуется на небѣ отлученный, а гды прiймованъ бываетъ отъ церкве, на небѣ розвязуется принятый». То божественный Августинъ, которого многіи тымъ подобныи свѣдоцства на сей часъ опустивши, овое, въ второмъ моемъ сего роздѣлу артикулѣ положеное, мѣстцу сему приличное свѣдоцство одно еще приведу, гдѣ въ главѣ 21, книги первой «Ретрактаціи» такъ [Августинъ] мовитъ: «реклемъ на нѣкоторомъ мѣстцу о апостолѣ Петрѣ, же на немъ, якобы на камени, уфундована церковь была. Але знаюся до того, же потомъ многокротъ такій выкладъ тымъ словомъ Господнимъ чинилъ: «ты естесь Петръ, а на томъ камени збудую церковь мою», абы «на томъ камени» розумѣно было которого вызналъ Петръ, мовячи: «ты естесь Христосъ Сынъ Бога живого», яко бы Петръ, отъ того каменя названый, особу церкве значилъ, которая ся на томъ камени будуетъ и взяла ключѣ царства небесного».

Такъ теды о томъ учителеве церковныи вѣдати даютъ, для чого бы Iисусъ Христосъ зъ однымъ Петромъ при бытности всѣхъ апостоловъ о будованью церкве и о ключахъ царства небесного и о иншихъ тымъ подобныи розмовлялъ, а не зо всѣми, не же бы его удѣлнымъ паномъ надъ апостолами и монархою надъ соборною церковію (якъ то мѣти хотятъ зъ той поединковой Христовы зъ Петромъ розмовы отступникове) презъ то чинилъ, але, якъ зъ тыхъ св. учителей вѣдати дается, абы одною особою Петровою означилъ едность Церкве, и же бы Петръ въ особѣ своей носилъ фигуру всей церкве, въ которой особѣ Петръ и пытанъ былъ, и зъ нею посполу обѣтницы одержовалъ, и скутки относилъ. Што ся и стало, що и напотомъ церкви Христовой въ уживанью зостало, которая по всѣ свои вѣки жадной въ собѣ монархіи не знала. Нашъ еи немаль оглядати вѣкъ родитъ и повивати презъ мечь и огень почалъ. О чомъ ушима нашими слышимо и на што очима нашими смотримо въ розливаючойся поводомъ той монархіи кръви христіанской.

[1]) Толст. «до».

Части I, роздѣлу I, артикулъ 9.

Отповѣдь на доводы [отъ] [2]) отступниковъ на выставенье своей имъ монархіи зажитыи, указуючая ихъ недостатокъ.

Доводъ, который зъ Златоустого на главу 9 Матѳея, бесѣды 14, приводятъ, напротивъ намъ не естъ, хоть его придаткомъ уросчоного приводятъ. Бовѣмъ того слова «камень» въ Грецкомъ архітипѣ и въ Латинскомъ преводѣ нѣмашъ. Мы тежъ то свободне зъ учительми церковными признаваемо, же Петръ называется каменемъ, яко и другіи апостоли. Лечъ то же каменемъ званымъ быти не чинитъ монархою церковнымъ. Поневажъ таковыми каменьми суть и всѣ иншіи апостолове, яко ся о томъ зъ 21 главы Апокалипсісу и зъ иншихъ писма святого мѣстцъ напередѣ вѣдати отъ мене достаточне дало.

Другій доводъ, зъ Василія Великого приведеный, и той противъ намъ не естъ, и Петра апостола монархою церкве [не] чинитъ, але чинитъ его участникомъ назвиска Христова: называетъ его каменемъ, якъ и мы его сполечне зъ нимъ называемо, и такимъ еднакъ, якимъ естъ самъ Христосъ. Христосъ абовѣмъ каменемъ естъ превѣчнымъ, зъ которого пили передъ закономъ и въ законѣ и теперь въ ласцѣ будучіи вѣрныи [3]). А камень-Петръ отъ Христа-каменя, якъ Петръ-чловѣкъ, а не якъ Христосъ Богочловѣкъ. Священикомъ естъ Христосъ, чинитъ ученики свои священиками: лечъ Христосъ естъ священикомъ, который въ офѣру Богу Отцу себе самого за грѣхи всего свѣта офѣровалъ, а апостолове—священныци, яко слуги Христовы и шафарѣ таемницъ Божихъ. Естъ овца Христосъ, суть отъ него овечки и апостолове: але овца Христосъ, якъ баранокъ за всего свѣта грѣхи заколенный, апостолове—овечки, якъ на рѣзъ межи волки зъ проповѣдью еѵангельскою высланныи. Свѣтлостью суть апостолове отъ свѣтлости Христа: лечъ Христосъ Господь—свѣтлость отъ свѣтлости Бога Отца, которая просвѣщаетъ вшелякого чловѣка, на сесь свѣтъ приходячого, што ся такъ о апостолахъ, якъ [4]) и о Христѣ рѣчи не можетъ. Естъ теды Петръ камень—не якъ Христосъ камень, але такъ, якъ суть всѣ иншіи апостолове, якъ фундаменталное каменье, несродковне на Христѣ-камени въ будованю [5]) Церкве его положеное. Зачимъ если Петръ оттоль монарха Церкве, теды и всѣ иншіи апостолове. Же они не суть, теды анѣ Петръ.

Доводъ, зъ Ипполита приведеный, и той Петра апостола монархою не чинитъ и противъ намъ не естъ: гды жъ всѣ божественные апостолове, въ фундаментъ небесному Іерусалимови заложены бывши, каменьми суть церкве, и въ проповѣдь еѵангелія посланы зоставши, каменьми суть вѣры. А якъ ся о томъ вышше доводне преложило, же называется «верховный» ученикъ, не естъ оттоль монарха, ключѣ царства небесного тыижъ маетъ, которыи маютъ и всѣ иншіи апостолове.

Доводъ зъ Хрисостома (на главу Матѳея 16-ю, зъ бесѣды 54) не чинитъ и той Петра монархою и напротивъ насъ не естъ. Такимъ же абовѣмъ на весь свѣтъ военникомъ зъ владзою отпущенья грѣховъ и зъ упевненьемъ звѣтязства надъ бронами адовыми. посланный былъ отъ Христа Бога, рыбытвъ Андрей, братъ Петровъ, Іаковъ и братъ

[2]) Поправлено по списку Толстова.

[3]) 1 Коринѳ. гл. 10, ст. 4.

[4]) Въ подлинникѣ описка «такъ».

[5]) Въ подлинникѣ ошибка: «збудованю». У Толстова правильно.

его Іоаннъ и всѣ иншіи апостолове, которыи же оттоль монархами Церкве не титулуются, теды и Петръ титулованъ тымъ быти не маетъ и не можетъ.

Доводъ зъ тогожъ Хрисостома на псаломъ 50 не естъ противъ намъ и монархою Петра не чинитъ, я овшемъ то даетъ вѣдати, же Петръ званъ естъ отъ Христа тымъ именемъ, для того, ижъ былъ умоцненымъ, а не ижъ бы зоставалъ Церкви единовладцою. А же Петра апостола верхомъ и головою апостолскою божественный Хрисостомъ называетъ, то противъ насъ не естъ. Бо не якъ удѣлного единого владцу называетъ его, и монархою Петра не чинитъ. Который отъ святого сего учителя головою и верхомъ званъ естъ не пре удѣлность владзы, але презъ таемницу удѣлности церковной и единомыслія апостолского, а не удѣлною зверхностью [1]). Владаючею абовѣмъ и росказуючею надъ апостолами головою Петръ не былъ. Бовѣмъ не Петръ ихъ апостолами починилъ: не онъ ихъ послалъ, ани онъ ними рядилъ, ани онъ имъ моцъ якую давалъ, але самъ Іисусъ Христосъ.

А же учителе церковныи Петра святого верховнымъ або головою и переднѣйшимъ пишутъ, теды то, якомъ реклъ, чинятъ, не ижъ бы большую владзу и моцъ оному приписовали, але взглядомъ особливыхъ даровъ персоналныхъ особы его власной и взглядомъ духовныхъ его цнотъ, якъ зъ нимъ посполу и Павла верховнымъ титулуютъ а зъ нимъ поровниваютъ. О чомъ св. Амвросій (въ главѣ и словѣ 66) на похвалу св. апостола Петра и Павла мовитъ: «межи всѣми апостолами благословенный Петръ и Павелъ цѣлюютъ и особливою нѣякоюсь превзятостью переходятъ. Лечъ межи ними который бы надъ которого мѣлъ быти прекладанымъ, нѣтъ певности». Такимъ тежъ способомъ и другихъ апостоловъ учителеве церковныи чтили. Мовитъ божественный Іоанъ Златоустъ, въ бесѣдѣ 46 на главу 15 Матѳея, о Петрѣ, и Іаковѣ и Іоаннѣ: «гды Христосъ Петра зъ Іаковомъ и Іоанномъ надъ иныхъ предпочиталъ? Отколь, повѣжь ми, предпочиталъ? Если для чудъ, отъ всѣхъ заправды заровно трудоватыи очищаны, умерлыи воскрешаны были; всѣмъ бовѣмъ еднаковую владзу далъ. Отколь же теды мѣли болшъ тые? отъ душевной цноты?» А въ Латинскомъ такъ переведено: «отколь же теды оныи три были предпочитаны? Ни отколь, заправды, опрочъ вынеслости анѣмушу, не для болшей теды владзы и старшенства Петрова». Сей же тежъ св. учитель не толко Петра самого верхомъ або верховнымъ зоветъ, але и другихъ апостоловъ. Который, въ бесѣдѣ 37 на главу Матѳея 11, такъ мовитъ: «абовѣмъ Филиппъ и двѣ оныи пары (то естъ Петръ и Андрей, Іаковъ и Іоаннъ), которыи апостольства верхъ держали, оттоль (то естъ отъ Виѳсаиды) были». И якимъ розумомъ апостолъ Павелъ въ посланіи своемъ ко Галатомъ [2]) называетъ Іякова, Кѵфу и Іоанна филярми, такимъ же и апостола Петра называютъ св. учителеве верхомъ и головою.

Такимъ способомъ божественный Хрисостомъ, въ «Маргаритѣ», Павла святого о выбраныхъ выбранымъ и надъ выбраныхъ выбранѣйшимъ апостоломъ называетъ. Доводъ зъ «Маргариту» не естъ противъ насъ и Петра монархою церкве не ставитъ, на которомъ, яко [на фундаментѣ] церковъ свою Христосъ Гос-

[1]) Въ книгѣ 1, на Ювиніана.

[2]) Галат., гл. 2, ст. 9.

подь збудовалъ, во второмъ и третемъ артикулѣ моемъ доводне зъ святыхъ учителей церковныхъ показалося. До которого фундаменту будованье церкве, якъ и до ключовъ заровно всѣ иншіи апостолове зъ Петромъ належать. Зачимъ абовѣмъ оттоль монархове церковныи, або анѣ Петръ [3]).

Зъ Дамаскина св. доводъ, же Петра верховнымъ и каменемъ вѣры зоветъ, не естъ противъ насъ. [и] Петра монархою не чинитъ: верховный—якъ межи братіею братъ старшій, камень вѣры—якъ еденъ зъ апостоловъ вѣры Христовы проповѣдникъ. Таковымижъ титулами и другіи суть апостолове почтенны.

На доводъ зъ св. Өеофилакта выкладу на зачало сто осмое Луки мовлю, ижъ не толко Петръ умоцнялъ въ вѣрѣ, але и другіи апостолове, яко въ Дѣяніихъ Апостольскихъ, въ главѣ 14, въ зачалѣ 34, читаемо, ижъ апостолъ Павелъ зъ Варнавою утверждалъ и умоцнялъ учениковъ душѣ. А што ся на Петрѣ будованья церкве дотычетъ, до артикулу моего второго отсылаю сегожъ роздѣлу, гдѣ о томъ достатечне и зъ св. Өеофилакта.

Другой зъ Өеофилакта на главу 9 [4]) Луки доводъ не власне естъ переведенъ. Не мовитъ абовѣмъ онъ, который со мною естесь каменемъ, але который ὀπίσω μου, post me, по мнѣ каменемъ естесь и умоцненьемъ, то естъ Христосъ каменемъ краеугольнымъ церкве, а Петръ своею особою всѣхъ иншихъ апостоловъ, якъ каменій и фундаментовъ церковныхъ репрезентуючій, камень несродковне, але заразъ поближне естъ по Христѣ-камени въ фундаментѣ тоижъ церкве, не безъ иншихъ того церкве будованія каменій апостоловъ.

А зъ св. Ефрема доводъ, который противникъ намъ прбвадитъ, не естъ св. Ефрема. Суть теды св. Ефрема истотныи въ казаню его на Преображеніе Господне слова тыи: «а если туть мѣшкати будемъ, то штомъ ти реклъ якъ будетъ, Церковъ якъ ся збудуетъ, ключѣ царства небесного якъ пріймешь отъ мене». То Ефремъ. И такъ власне въ «Соборникахъ» старыхъ Россійскихъ естъ написано.

А ты, православный, уважай якъ фальшиве свѣдоцства зъ писма приводять апостата: не вѣръ, стережися! О которыхъ ключахъ ижъ всѣмъ апостоломъ ровно зъ Петромъ даны суть, показалемъ въ артикулѣ 7, 1 роздѣлу. А о ключахъ не мовитъ, же южъ взялъ, але «пріймешъ отъ мене». А колижъ ихъ принялъ? По воскресеніи, якъ св. Өеофилактъ на Матөея (16) выкладаетъ, принялъ. И не самъ ихъ Петръ принялъ, але всѣ заровно апостолове приняли. Признаваемо и мы, же маетъ Духа Святого Ефремъ св. и вѣримо, же святобливе мовитъ. Але отступникове Духа Святого тщи суть, которыи зъ лилии правды Ефремовы, якъ паукове, фалшъ высысаютъ а за правду удаютъ.

Кνриллъ св. Іерусалимскій, остатный въ ихъ доводахъ, не естъ и той противъ насъ, которыи зъ нимъ Петра св. ровно зъ апостолами ключаремъ небеснымъ быти вызнаваемо, а монархою его Церкве не признаваемо. Петръ естъ межи апостолами ревностью, сердечностью и спанялостью ума целный, а не единовладствомъ первенствуяй, венцъ ключаремъ царства небесного естъ, якъ кождый зъ дванадцяти. А на томъ, за помощью Христовою и за молитвами св. апостола Петра, первый сей мой первой части роздѣлъ кончю.

[3]) Въ Толстовскомъ спискѣ правильно: «Зачимъ або вси оттоль монархове, або не Петръ».

[4]) ст. 23.

РОЗДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Части I, роздѣлу II, артикулъ 1.

Презъ слова тыи «паси овцѣ мои» не самому Петрови Іисусъ Христосъ овецъ своихъ паству поручаетъ, але всѣмъ апостоломъ, а въ нихъ и черезъ нихъ ихъ сукцесоромъ, преложонымъ духовнымъ.

Другое, зъ писма святого взятое свѣдоцтво, на которомъ отступникове свою имъ монархію будують, есть овое «паси овцѣ мои». Которого што ся дотычетъ, мы слова тыи отъ Христа Господа до одного Петра быти речены свободне признаваемо. Лечъ, абы они въ иншихъ всѣхъ апостолахъ скутку своего, ровне якъ и въ апостолѣ Петрѣ, не взяли, того не признаваемо. Вѣдати абовѣмъ даетъ божественный апостолъ Павелъ, же самъ Іисусъ Христосъ далъ «овы убо апостоли, овы учителѣ, и пастири» [1]), зачимъ не самъ Петръ отъ Христа Господа даный, але и вси апостоли. Оттоль слушне божественный Василій Великій, въ главѣ 22 постановленій иноческихъ: «того ся, мовитъ, отъ самого Христа научаемо, гды Петра Церкви своей пастыремъ по себѣ установляетъ. «Петре, абовѣмъ мовитъ, милуеши ли мя болшъ нижъ сіи? [2]) паси овцѣ мои». А наконецъ всѣмъ пастыремъ и учителемъ туюжъ владзу далъ, чого знакомъ естъ, же вси заровно, якъ онъ, и звязують, и розвязують». Божественный Августинъ нѣгды [3]) того на собѣ въ писмахъ своихъ перевести не далъ, абы слова тыи Христовы становено [4]) монархіи въ Церкви Христовой служити якимъ же колвекъ способомъ мѣли. Который нѣчого оказалого о особѣ Петровой [въ] Евангеліи дѣятись любъ мовитися не признаваетъ, если ся то до всей Церкве не отнесетъ. А претожъ въ трактатѣ 46, на Іоанна: «для того, мовитъ, Петрови, которого учинити хотѣлъ пастыремъ добрымъ, не въ самомъ Петрѣ, але въ тѣлѣ своемъ, мовитъ: «Петре, ци [5]) милуешъ мя? Паси овца моя». И засъ тамъ же въ трактатѣ 47: «вѣдати пре то, мовитъ, якимъ способомъ Іисусъ Христосъ дверми естъ и пастыремъ: дверми—отворяючи себе, пастыремъ—входячи самъ черезъ себе. Лечъ то, же естъ пастыремъ, далъ братіи и члонкомъ своимъ. Абовѣмъ и Петръ—пастырь, и Павелъ—пастырь, и иншіи апостолове—пастырове». То божественный Августинъ. И естъ то его уставичная наука, же Петра во всѣхъ справахъ поважныхъ Церкве фигуру носитъ. Вѣдати теды зъ сего св. учителя дается же мовячи Іисусъ Христосъ Петрови «паси овци мои», не Петрови въ его особѣ, але тѣлу своему, которое естъ Церковъ, то естъ преложонымъ духовнымъ паству овецъ поручилъ. Тойже божественный сей учитель—въ фигуру и въ таемницу едности Церкви одному Петрови речено то быти научаетъ, гды въ главѣ 13 книги о пастырехъ такъ мовитъ: «тутъ найдую всѣхъ пастырей добрыхъ въ едномъ пастырѣ Христѣ. Не збываетъ абовѣмъ на добрихъ пастирахъ, але въ одномъ суть многіи суть, которыи въ роздѣленю суть, тутъ одинъ оголошонъ бываетъ, поневажъ едность залецана бува-

[1]) Ефес., гл. 4, ст. 11: «И той далъ есть овы убо апостолы, овы же пророки, овы же благовѣстники, овы же пастыри и учители».

[2]) Въ Толстовскомъ спискѣ, послѣ этого слова поставлено еще «засъ».

[3]) На полѣ: «въ выкладу псалма 150».

[4]) Толст.: «становены».

[5]) Толст.: «чи».

етъ. Анѣ бовѣмъ правдиве для того теперъ замолчуются пастыреве а голосится пастыръ, якобы не найдовалъ Христосъ Господь кому злецилъ овци свои а тогды для того залецилъ, ижъ Петра знайшолъ; а презъ тое въ самомъ Петрѣ едность залецилъ, ижъ много было апостоловъ, а одному ся мовитъ «паси овцы мои». Поты божественный Августинъ. Который, якъ ся видѣти даетъ, Павла и иншихъ апостоловъ заровно зъ Петромъ пастырами быти повѣдаетъ, але подъ нѣякою единостью. «Въ одномъ, мовитъ [6]), Петрѣ значилася едность всѣхъ пастырей, ижъ теды одному отдѣлне Петрови мовлено бываетъ «паси овцы мои», таемница то толко есть, абы вѣдали вси апостолове и слуги Христовы, бы ихъ было безъ лычби, же вси одну и тую паству обходятъ, и ижъ вси посполу однимъ пастыромъ быти повинны суть. Тоежъ и зъ симъ учителемъ и божественный Амвросій о словахъ тыхъ «паси овцы мои» розумѣетъ, который Петра якобы прокураторомъ всѣхъ преложоныхъ духовныхъ чинитъ, который именемъ всѣхъ ихъ паству овецъ пріялъ. Мовитъ абовѣмъ въ главѣ второй, книги «О достоинствѣ іерейскомъ»: «которыи овцы и которое стадо не толко божественный Петръ тогды взялъ, але и зъ нами ихъ взялъ, и зъ нимъ мы всѣ взяли ихъ». На то поглядаючи, божественный Златоустъ, въ бесѣдѣ 87 на Іоанна мовитъ: «Сімоне Іонинъ, любишъ мя болше нижъ сіи? Што въ томъ, же, занехавши иншихъ, Петрови толко мовитъ? Уста, мовитъ, былъ и верхъ, яко бы тежъ, ставшися разъ Петръ св. якобы прокураторомъ иншихъ апостоловъ всѣхъ ихъ сторону держитъ, и всѣхъ въ собѣ репрезентуетъ и всѣхъ именемъ розмовляетъ (то бовѣмъ есть быти устами апостоловъ). Для того Іисусъ Христосъ Господъ зъ самимъ имъ розмовляетъ и ему старанье о овцахъ злецаетъ, але зъ нимъ и всѣмъ апостоломъ».

Вѣдомо теды зъ науки святыхъ сихъ учителей церковныхъ, же презъ слова тыи «паси овцы мои» Іисусъ Христосъ не самому Петру овецъ своихъ паству поручаетъ, але всѣмъ апостоломъ, а по нихъ всѣмъ преложенымъ духовнымъ. Зачимъ до постановленья монархіи отступникомъ такъ [7]) много служитъ, якъ и двѣ вышей положеніи о будованью церкве и о ключахъ царства небесного обѣтницы служити—показалисмо Божественный, наконецъ, Григорій Бесѣдовникъ, епископъ Римскій, въ посланіи 24, книги 7: «оттоль ся то, мовитъ, стало, же на пастырехъ первыхъ въ постати языковъ Духъ Святый усѣлъ».

Преложивши теды то зъ науки святыхъ учителей церковныхъ, же презъ тыи слова «паси овцы мои», до одного Петра реченыи, всѣмъ апостоломъ своимъ Христосъ Господь паству овецъ своихъ поручилъ, абы ся зуполне вага словъ тыхъ вырозумѣти могла, мовлю, и изъ словъ тыхъ, до одного Петра реченыхъ, «паси овцы мои», естъ поважность великая, презъ которыи Христосъ Господь Петра, а въ особѣ его одной, единость церкве фигуруючой, всѣхъ апостоловъ всего свѣта пастырами, Евангелія своего проповѣдниками чинитъ. «Проповѣдати абовѣмъ евангеліе—естъ пасти», мовитъ Бернардъ, латинскій докторъ» [8]). Овыхъ еднакъ не меншая, если

[6]) Въ словѣ 24, «О святыхъ».

[7]) У Толстова послѣ этого прибавлено еще «то».

[8]) На полѣ: «Бернардъ, въ главѣ 3, кн. 4 *одерацги*». У Толстова правильно: «о консидераціи». Здѣсь рѣчь идетъ о пяти книгахъ написанныхъ основателемъ ордена Бернардиновъ: «De consideratione ad Eugenium papam».

не болшая до всѣхъ апостоловъ отъ тогожъ Христа реченныхъ словъ поважность естъ: «яко же посла мя Отецъ и азъ посылаю вы». Мовитъ абовѣмъ божественный Амвросій, въ коментарѣ своемъ на главу 11 первого посланія до Коринѳовъ, о словахъ тыхъ: «якъ послалъ Богъ Отецъ Христа Учителя и животу Подателя, такъ и Христосъ послалъ апостоловъ, намъ учителей, абысмо ихъ ревнителми были, поневажъ его, то естъ Христа, быти не можемо. Такъ бовѣмъ мовитъ Христосъ Господь до Отца: «якъ ты послалъ еси мене на сесь свѣтъ, такъ и я ихъ послалъ на сесь свѣтъ». Ровне и другихъ, до всѣхъ апостоловъ отъ Христа Господа реченныхъ словъ, не меншая, если не болшая естъ поважность овыхъ, нѣжъ первыхъ оныхъ: «даде ми ся всякаа власть на на небеси и на земли: шедше научѣте вся языки, крестяще ихъ во имя Отца и Сына и Святого Духа, учаще ихъ блюсти вся елика заповѣдахъ вамъ». Не безъ причины абовѣмъ Іисусъ Христосъ первѣй до всѣхъ апостоловъ мовячи предложилъ «якъ послалъ мене Отецъ», а тутъ зась мовячи до тыхъ же всѣхъ предкладаетъ «дана ми естъ вшелякая владза на небѣ и на земли», яко бы тежъ реклъ «мовячаа до васъ апостоловъ моихъ: пасѣте овцы мои, еѵангеліе мое на ввесь свѣтъ проповѣдати васъ посылаю, которыи колвекъ увѣрятъ, овцами моими станутся, надъ которыми я вамъ паству поручаю», а мовячи «якъ послалъ мя Отецъ, и я васъ посылаю: и дана ми естъ вшелякая владза на небѣ и на земли; такъ васъ посилаю, зъ такою владзою, зъ якою мене послалъ Отецъ, якая мнѣ естъ дана на небѣ и на земли, такую я вамъ даю, и зъ такою васъ до всѣхъ народовъ, на ввесь свѣтъ посылаю».

Если теды такъ посланы на ввесь свѣтъ апостолове отъ Христа Господа, якъ онъ самъ посланъ естъ отъ Бога Отца, и если зъ такою владзою сутъ посланы, зъ якою посланъ естъ Іисусъ Христосъ,—якое, прошу, преложенство, якая владза надъ тую болшая быти можетъ? Зъ словъ пре то тыхъ «паси овцы мои» монархою въ Церкви Христовой становити—естъ то писма святого и моцы его нерозумѣти и едность церковную розрывати. Гдѣ бовѣмъ всѣ пастыреве ровны суть, и единость тамъ естъ. А гдѣ единъ пастыръ—панъ, а другій пастыръ—слуга, неровность тамъ естъ, схисма тамъ естъ. Не единости то голосъ естъ, але схисмы (то естъ отщепенства): «мене пастыря одного самого власность естъ росказовати, а другихъ всѣхъ пастырей, иле ихъ естъ, повинность естъ послушными мене быти». Христосъ Господь — единъ таковый пастыръ естъ, которого взглядомъ всѣ пастыреве овцы суть.

Еще же «пасти овцы Христовы» не тое естъ, абы владѣти и пановати надъ христіанами. Самъ бовѣмъ Петръ святый заказуетъ того мовячи [1]): «пасѣте которое естъ у васъ стадо Божіе, доглядаючи не поневолне, але доброволне и ведлугъ Бога: анѣ несправедливыми прибытками, але упрейме, анѣ якъ пануючи надъ клиромъ,—але прикладомъ будучи стаду». Презъ што значне одтинается рядъ едновладства. Мовячи тежъ Христосъ Господь до Петра «паси овцы мои», не доложилъ «толко ты самъ паси». Зачимъ и другіи апостолове зъ того пастырства не выймуются, и овшемъ пріймуются. Што высвѣдчаетъ овое отъ Христа по воскресеніи до апо-

[1]) 1 Петр., гл. 5, ст. 2—3: «пасите еже въ васъ стадо Божіе, посѣщающе не нуждею, но волею и по Бозѣ: ни же неправедными прибытки, но усердно, ни яко обладающе причту, но образи бывайте стаду».

столовъ реченое «якъ мене посла Отецъ, такъ я посылаю васъ», а потомъ дхнулъ на нихъ мовячи «пріймѣте Духа Святого: кому отпустите грѣхи, будутъ отпущени, а кому задержите, будутъ задержаны». Бо якъ оныи слова «дамъ ти ключѣ» хотяжъ самому Петрови суть реченыи, божественныи еднакъ учителеве церковныи всѣмъ даны быти научаютъ. Отколь божественный Златоустый, въ бесѣдѣ 78 на 24 главу Матѳея: «любишъ ли мя, мовитъ, Петре? паси овцы мои», гды потрете оного пыталъ, тымъ оказане любве быти ствердилъ». Уважай, ижъ Христосъ не мовитъ, же «ты найстаршимъ и монархою будешъ», кгды реклъ «паси овцы мои», але любовъ свою освѣдчилъ, на которой пастырство фундовалъ. А такъ кождый, кто любитъ стадо Христово, пастыремъ естъ. А ижъ жадного отъ людій смертелныхъ вселенского пастыра и монархи въ Церкви Божой нѣтъ, але многіи пастыреве суть, одно стадо и всѣ овцы Христовы пасучіи. Якъ учитъ св. Купріанъ (въ посланіи 67): «Ачколвекъ пастырми естесмо многіи, лечъ одно стадо пасемо, и овечки всѣ, которыи Христосъ кровію и мукою своею набылъ, збирати и загрѣвати повиннисмо, што не толко до святителевъ речено естъ, але и до кождого зъ насъ, которымъ и найменше стадо естъ поручено: «отецъ бо мой, мовитъ Лука, благоволитъ въ немъ». Надъ то, ачъ колвекъ Іисусъ Христосъ частую о той паствѣ поединковую зъ однымъ Петромъ мову мѣвалъ, до всѣхъ еднакъ въ особѣ Петро[вой] стягалъ, якъ ся зъ овыхъ на волномъ всѣхъ апостоловъ згромаженью на горѣ Галилейской, мало вышей отъ мене припомненыхъ словъ наочно видѣти даетъ. Гдѣ назначивши и росказавши всѣмъ имъ ставитися, всѣмъ имъ посполите за одинъ чловѣкъ тую паству злецаючи, мовитъ до нихъ: «шедши на ввесь свѣтъ, проповѣдайте еѵангеліе всему створеню, научѣте всѣ народы, крестячи ихъ во имя Отца и Сына и Святого Духа, учащи ихъ заховывати всѣ речи, которыи колвекъ приказалемъ вамъ» [2]). То естъ—паша и паствиско въ Христа вѣруючимъ, учити ихъ вѣрити право, крестити и научити всѣ приказаня Божіи заховати. «А я», мовитъ, въ томъ пастырства того вашого дѣлѣ «о то зъ вами естемъ по вся дни ажъ до скончанія свѣта» [3]). Не реклъ «Петръ будетъ зъ вами», але «я буду зъ вами». А гды южъ пошли на тую паству и проповѣдали, мовитъ божественный еѵангелистъ Марко, же Господь имъ помогалъ и слово утверждалъ послѣдуючими знаменьми [4]). Уважай, ижъ Христосъ поспѣшникомъ або спол-роботникомъ, и змоцнителемъ проповѣди ихъ черезъ послѣдуючіи чуда, якъ самъ одинъ найвышшій пастыръ. Оттоль божественный Ѳеофилактъ на главу 10 Іоанна: «одинъ, мовитъ, характиръ всѣмъ, одна печатъ крещенія, одинъ пастыръ—Слово Божіе и Богъ». Монархи теды церковного въ словахъ Христовыхъ «паси овцы мои» искати—естъ огня во водѣ искати. Вышло абовѣмъ то зъ монархи, што Господь Богъ черезъ пророка Іеремію мовитъ: «и дамъ вамъ пастыры ведлугъ сердца моего, и будутъ васъ пасти розумомъ и ученіемъ» [5]). То не оденъ быти мѣлъ. И еще

[2]) «Шедше въ міръ весь, проповѣдите еѵангеліе всей твари (Марк., гл. 16, ст. 15), научите вся языки, крестяще — —, учаще ихъ блюсти вся, елика заповѣдахъ вамъ» (Матѳ., гл. 28, ст. 19—20).

[3]) Матѳ., гл. 28, ст. 20.

[4]) Марк., гл. 16, ст. 20: «Господу поспѣшствующу и слово утвержающу послѣдствующими знаменми».

[5]) Іерем., гл. 3, ст. 15: «и дамъ вамъ па-

тамъ же мовитъ: «Ото я посылаю многіи рыбытвы, и уловятъ ихъ; а потомъ пошлю многихъ ловцовъ» [1]). То видишъ, же не одного. Матѳей еѵангелистъ мовитъ, ижъ «видѣвши Іисусъ народы, милосердова о нихъ, ижъ были стружены [2]) и отвержены, яко овцы немаючіи пастыра» [3]). А потомъ призвалъ всѣхъ дванадцяти апостоловъ и послалъ ихъ проповѣдати. Тутъ вѣдати дается, же тымъ народомъ пастыревъ послалъ 12 апостоловъ. О пастыру [4]) абовѣмъ и о овцахъ была мова Христова, оттоль божественный апостолъ Павелъ, въ Дѣяніихъ Апостолскихъ, до епископовъ мовитъ: «вонемлите себѣ и всему вашому стаду, въ которомъ васъ Духъ Святый поставилъ епископы пасти Церковъ Господа и Бога, которую набылъ кровію своею» [5]). Оттоль и св. Кѵпріанъ, въ посланію 67 пишетъ: «ачъ многіи пастыреве естесмо, вшакъ же одно стадо пасемо, и овцы всѣ, которыи Христосъ кровію своею и мукою искупилъ, збирати и заховывати повиннисмо».

Части I, роздѣлу II, артикулъ 2.

Причины, для которыхъ Іисусъ Христосъ тыи слова «паси овцы мои» до одного Петра при бытности всѣхъ иншихъ апостоловъ мовилъ, ижъ ся презъ то жадная въ Церкви монархія не становитъ.

Отступникове якъ въ первой о будованью Церкве и о ключахъ царства небесного Христовой и зъ Петромъ апостоломъ поединковой розмовѣ монархіи шукати звыкли, такъ и въ овой—о паствѣ, не такъ далеце на словахъ, якъ барзѣй на томъ полегаючи, же при бытности всѣхъ апостоловъ зъ однымъ Петромъ о томъ всемъ Христосъ Господь розмовляетъ. Зачимъ оттоль неслушне Петра св. отъ Христа Господа монархою церковнымъ учиненымъ и въ Римѣ осѣлымъ быти становятъ. Лечъ якъ [въ] оной первой поединковой зъ Петромъ Христовой розмовѣ найти еи толко зъ домыслу своего и зъ коньектуръ [6]), въ своей имъ головѣ укованныхъ [7]), не могли, што ся зъ науки св. учителей церковныхъ показало, такъ и въ сей другой найти не могутъ. Што ся тежъ, за помочью Божею, зъ тыхъ же покажетъ.

Показавши абовѣмъ то доводне зъ писмъ св. учителей, же всѣ апостолове заровно были отъ Христа Господа вселенскими церкве пастырами постановлены, показалемъ заразъ и то, же неслушне отступникове Петра самого однымъ пастыремъ одной овчарнѣ удаютъ. Поневажъ одна всего свѣта церковъ естъ одна овчарня, которой одинъ пастыръ не Петръ, але Христосъ Господь, подъ которымъ суть многіи пастыреве, которыи [8]) одинъ суть пастыръ. Яко о томъ божественный Августинъ въ трактатѣ, въ главѣ 46 на Іоанна: «пастыреве пре то, мовитъ, тыи суть,

---

стыри по сердцу моему, и упасутъ васъ разумомъ и ученіемъ».

[1]) Іерем., гл. 16, ст. 16: «се азъ послю рыбари многи, рече Господь, и уловятъ ихъ: и по семъ послю многи ловцы».

[2]) Матѳ., гл. 9, ст. 36: «— — яко бяху смятени и отвержени — неимущія—».

[3]) Толст.: «стужены».

[4]) Должно быть, по смыслу:«о пастыряхъ».

[5]) Дѣян., гл. 20, ст. 28.

[6]) Лат. conjectura.

[7]) Толст. «укнованныхъ».«Укновать»,«кновать», «кнуть» (каверзничать, сплетать козни, ухищряться, положить основу) правильнѣе, хотя и «уковать» (вковать) можетъ также имѣть мѣсто, въ переносномъ значеніи.

[8]) Въ Толст. спискѣ послѣ этого прибавлено еще «вси».

заисте, пастыреве. Отколже единъ пастырь, южемъ реклъ, же суть пастыреве? А то для того, ижъ они, будучи члонками пастыревыми, зъ головы своей, Христа, тѣшилися, подъ тою головою згожалися, однымъ Духомъ въ одного тѣла споенью жили, а пре то всѣ до одного пастыря належали». Той же въ главѣ 13, о пастырѣ: «всѣ, мовитъ, добрыи пастыреве въ одномъ суть, одно суть: они пасутъ, Христосъ пасетъ». Чогожъ еще въ доводъ болшъ потреба? Поневажъ божественный сей учитель слова тыи Христовы «паси овцы мои» зъ самой интенціи [9]) Христовы до всѣхъ апостоловъ, а не до самого Петра речены быти научаетъ, гды, въ главѣ 30 книги «О подвизи христіанскомъ», мовитъ: «той абовѣмъ церквѣ ключи царства небесного даны суть, гды Петрови суть даны; и гды до него ся мовитъ, до всѣхъ ся мовитъ «милуешъ ли мя? паси овцы мои». Которыми всѣми, якъ въ блиско прешломъ артикулѣ приведенными свѣдоцтвы, божественный Августинъ всѣхъ заровно апостоловъ пастырами чинитъ. Отколь на око видимо [10]), же онъ не самому Петру, але всѣмъ сполне [11]) апостоломъ отъ Христа Господа о паствѣ овецъ Его печалованье злецено быти розумѣлъ. Чому ся и божественный Златоустый своимъ зданемъ подписуетъ, гды въ словѣ семомъ, «О похвалѣ Павла апостола», такъ мовитъ: «если абовѣмъ тымъ, которыи свой власный животъ управуютъ и ничого въ посполитый пожитокъ не чинятъ, ангелове отъ всѣхъ Господа приданы были, якъ мовитъ одинъ зъ справедливыхъ [12]), «ангелъ, который мене вырвалъ отъ всего злого» [13]), якъ далеко барзѣй тымъ (то есть апостоломъ), которымъ о всемъ свѣтѣ печалованье злецено естъ, такъ великихъ даровъ тяжары носячимъ, силы превышныи суть притомны».

Лечъ до предложенья [14]) предсявзятыхъ причинъ, для которыхъ Іисусъ Христосъ при бытности всѣхъ иншихъ апостоловъ до самого Петра мовитъ: «паси овця моя», минувши вси иншіи апостолы, суть теды нѣкоторыи таемницы, отъ святыхъ учителей церковныхъ уваженыи, для которыхъ ся то такъ зъ умыслу отъ Христа Господа стало, зъ которыхъ жадной ани монархіи, ани Петръ монарха въ церкви Христовой не повставаетъ.

Первая причина або первая поступку таковогo Христового таемница естъ таемница единости громадки апостольской, которая абы до розерванья ся не пришла, и або ся Петра не гнушали (поневажъ слушне могли бы ся были отъ сполечности за Петромъ усторонити [15]), якъ того, который ся Христа запрѣлъ),— для того Промысльникъ душъ людскихъ, Іисусъ Христосъ, абы ся то не стало, забѣгаетъ, упережаетъ, зъ однымъ розмовляетъ, до ласки пріймуетъ и пастыремъ чинитъ, и апостолскому лику прилучаетъ [16]) его, абы, то слышачи и видячи, ученикове не сторонилися его, якъ того, который ся запрѣлъ Христа, отъ себе не отлучали, розорванья зъ нимъ не чинили, але всѣ зъ нимъ абы едность первую заховали. То теды естъ причина первая поединковой зъ Петромъ Христовой розмовы.

---

[9]) На полѣ: «предсявзятя».

[10]) Толст.: «видомо».

[11]) Толст.: «сполечне».

[12]) Толст.: «праведныхъ».

[13]) Быт., гл. 48, ст. 16: «ангелъ, иже мя избавляетъ отъ всѣхъ золъ».

[14]) Толст.: «преложенья».

[15]) Толст.: «осторонити».

[16]) Толст.: «ликови отдаетъ».

Причина другая того естъ, ижъ Петръ апостолъ былъ фигурою всѣхъ пастыревъ и одною своею особою всю церковь репрезентовалъ. Которую причину божественный Августинъ, въ главѣ 30 книги «О подвизѣ христіанскомъ», тыми словы выражаетъ: «гды ся мовитъ Петрови, до всѣхъ ся мовитъ «милуешъ ли мя? паси овцы мои». Повинна теды церковъ соборная исправленнымъ и побожностью утвержденнымъ сыномъ охотне пребачати, гды самому Петрови, особу еи носячому, видомо прощеніе быти позволено. О сей причинѣ въ предъидучомъ артикулѣ ку концу, а въ семъ на початку зъ того божественного учителя и зъ иншихъ широце, который въ трактатѣ 46 на Іоанна: «не въ Петрѣ, мовитъ, але въ тѣлѣ своемъ реклъ то Господь: «Петре, любишъ мя, паси овцы мои». Вѣдомо теды естъ отсель, же для того одному Петрови было речено «паси овцы мои», ижъ тогды Петръ фигурою былъ Церкви и особою своею репрезентовалъ всѣхъ Церкви преложоныхъ».

Третяя причина, для которой ся то одному Петрови мовитъ «паси овцы мои», естъ запрѣняся Петрово, которое въ немъ Христосъ Господь исправляючи трикротнымъ вызнанемъ «люблю тя» улѣчуетъ и зноситъ. Якъ мовитъ Ісидоръ Пилусіота, въ посланіи 103, книги 1: «троякое Господне Петра о любви пытанье не естъ невѣдомости Панское мнеманье (нехай такъ нѣкоторыи не мышлятъ!), але трикротное запрѣнье трикротнымъ злѣченьемъ добрый лѣкаръ злѣчилъ. Презъ што заразъ и добрый умыслъ Петрови чинитъ, абы, такъ сромотнымъ своимъ запрѣнемъся завстыженый, не впалъ въ пропасть отчаянія». Ижъ теды той таковый упадокъ жадного зъ учениковъ не обходилъ, толко Петра самого, Христосъ Господь, якъ добрый лѣкаръ, абы его улѣчилъ, зъ однымъ имъ розмовляетъ и трикротное теплое зъ него вызнане вытягаетъ, абы презъ то трикротного запрѣняся нечесть зъ него знеслъ и змазалъ. О которой причинѣ божественный Августинъ въ трактатѣ 123 на Іоанна: «отдается, мовитъ, трикротному запрѣнюся трикротное вызнанье, абы не мнѣй любви служилъ языкъ, нѣжъ боязни, и абыся не здала болшъ голосу вытягши смерть навислая, нѣжли животъ притомный, абы была любви повинность пасти стадо Господне, если былъ боязни знакъ запрѣтися пастыря». Тойже въ словѣ 49, «О словахъ Господнихъ»: «абы, мовитъ, трикротнымъ вызнаньемъ любви змазалъ трикротное запрѣнеся боязни». Божественный Григорій Богословъ, въ «Словѣ на Епифанія», и Курилъ Александрійскій, въ главѣ 64, книги 12 на Іоанна: «трикротнымъ, мовятъ, вызнаньемъ Петровымъ трикротного запрѣняся грѣхъ згладженъ естъ; а реченемъ «паси агнцы мои» апостольское достоинство естъ отновлено, абы презъ запрѣньеся, которое ему зъ слабости чловѣчества припало, не здалося быти нарушено». Причина теды третяя поединковой зъ Петромъ розмовы Христовы—упадокъ Петровъ, который, трикротнымъ запрѣнемся пополненный трикротнымъ вызнанемъ любве стался згладженъ. А же за такъ великій выступокъ покута и нагорода зъ особы Петровы показатися и учинити винна была, мовитъ до него Іисусъ Христосъ «паси овцы мои», якобы тежъ реклъ «того по тебе потребую, Петре, абысь выступокъ твой окупилъ працою, трудомъ и самого, еслибы до того пришло, кровію, въ проповѣди евангелія моего и въ паствѣ тыхъ, которыи въ мене увѣрятъ».

Межи иншими теды причинами, для которыхъ бы Іисусъ Христосъ одному Петрови [1]) злецилъ, три тыи наповаж-

[1]) Здѣсь чувствуется очевидный пропускъ.

нійшіи святыи учителеве церковныи быти уважают, зъ которыхъ, якъ ся видѣти даетъ, жадная монархія въ Церкви Христовой не становитъ, и жаденъ зъ учителей церковныхъ Петра монархи зъ словъ тыхъ «паси овця моя» не знаетъ. Але надъ то двохъ речій зъ тыхъ словъ научаемся: едной презъ тыи слова «паси овцы мои» значитъ—апостольства презъ запрѣньесе надражненье [2]), достоинство, а не первенство межи апостолами и не всего свѣта епископство; другой—того апостольства значить приверненье, которое предъ тымъ было надано, которое не было оному удѣлне и зособна отъ иныхъ даное, але посполу и зъ другими [3]).

Части I, роздѣлу II, артикулъ 3.

Отповѣдь на нѣкоторыи зъ словъ тыхъ «паси овця моя» отступницкіи задаванья, которыми они монархію въ Церкви Христовой поставити усилуютъ.

Мовятъ отступникове: «Iисусъ Христосъ, рекши до Петра «милуешъ ли мя болшъ нѣжли сіи», поровныванемъ тымъ любве Петровы зъ любовію иншихъ всѣхъ апостоловъ, нашолъ еи въ немъ большую, нѣжъ въ иншихъ. Зачимъ мовитъ ему «паси овцы мои», то естъ — даетъ владзу ему и зверхность надъ всѣми апостолами, а перконсеквенсъ [4])—надъ всею Церковью злецаетъ».

Отповѣдаю. Мы зъ того поровнаня любве Петровы зъ любовью иншихъ апостоловъ — не владзу и зверхность надъ апостолами коллигуемо [5]), але то напродъ, же Петръ, надъ иншихъ всѣхъ апостоловъ, любити Христа похлюбился, кгды реклъ «хоть бо ся всѣ згоршили о тобѣ, я ся не згоршу» [6]). Для того тежъ, кгды того не здержалъ, чимъ ся похлюбилъ, пытанъ бываетъ, ежели любитъ Христа болшъ, нѣжли иншіи апостолове [7]). Повторе: Петръ самъ ся запрѣлъ, самъ о любовъ и пытанъ бываетъ,—не въ той конецъ, абы зверхность надъ спол-апостолами одержалъ, але жебы слабость свою въ собѣ ощутилъ и невысокомудрствовати научился и абы, презъ то възбуженый и покрѣпленый будучи, ижъ отъ того часу досконалѣй Христа любилъ и за овцы Христовы любезно душу свою, яко архипастыръ Христосъ, положилъ. Што зъ вышпомененныхъ причинъ естъ видѣти. Потрете: зъ того поровныванья любве Христовы Петрови зъ любовію иншихъ апостоловъ збираютъ нѣкоторыи любви Петровы до Христа надъ всѣхъ иншихъ горячесть. Взглядомъ которой тое поровныванье дѣется, абы такъ скуткомъ любве иншихъ перевышалъ, которыхъ любовію упережалъ, а еднакъ Iисусъ Христосъ ученикомъ своимъ а спол-апостоломъ Петровымъ тогожъ пасенья урядъ поручилъ зъ тоеюжъ власне поважностью и владзою, зъ которою и Петрови.

Отповѣдь на задаваня отступницкіи зъ словъ Господнихъ «паси овцы мои».

который и возстановляемъ по Толстовскому списку: «при бытности всѣхъ апостоловъ паству овецъ своихъ».

[2]) Толст.: «наддраженнаго».

[3]) Кириллъ Александрійскій на главу Іоанна 21.

[4]) Лат. per consequens.

[5]) Лат. colligere (а не colligare — связывать, соединять)—собирать; иногда, напримѣръ, въ данномъ случаѣ значнтъ «заключать изъ чего». Впрочемъ, на полѣ пояснено: «выбачуемо».

[6]) Матѳ., гл. 26, ст. 33: «аще и вси соблазнятся о тебѣ, азъ никогда же соблажнюся».

[7]) Іоан., гл. 21, ст. 7, 15—17.

Надъ то и той отступничій аргументъ не доводитъ такъ повступуючій: «поневажъ ты мене, Петре, любишъ болшъ, нѣжъ сіи, ты самъ паси овцы мои, якъ [1]) ординарный; а тыи нехай будутъ твоими помочниками». Але доводитъ ового: «ты мене болшъ любишъ, Петре, нѣжли сіи, ты пре то болшъ въ паствѣ овецъ моихъ працуй». Такъ то розумѣетъ божественный Златоустъ, кгды въ книзѣ 2, «О священствѣ», мовитъ: «звлаща кгды то ты чинишъ, што гды Петръ чинилъ, Іисусъ Христосъ поважностью приоздобленному быти ему зезволилъ—и иншихъ апостоловъ далеко перевышшити; мовитъ абовѣмъ: «Петре любиши ли мя болшъ, нѣжъ сіи». И въ бесѣдѣ 4, о словахъ Ісаіи пророка тойже: «штожъ теды, мовитъ, естъ Петръ? Филяръ церкве, оный теплый милосникъ Христовъ; оный въ мовѣ простакъ, а ораторовъ звѣтяжца; оный неукъ, который еднакъ философомъ затворилъ [2]) уста; оный, который Елинскую мудрость, не иначей якъ паучинныи сѣти, порвалъ, который весь свѣтъ обишолъ; который неводъ запустилъ въ море и уловилъ весь свѣтъ». То все особлившую и болшую працу Петрову, въ паствѣ овецъ учиненную, высвѣдчаетъ; которую въ немъ Христосъ Господь прозрѣвши мовилъ до него: «если мя болшъ любишъ, нѣжъ иншіи апостолове, болшъ тежъ працуй надъ нихъ въ паствѣ овецъ моихъ». Зачимъ—жадное оттоль Петрови удѣлное въ церкви преложенство, а затымъ жадная отступникомъ въ тойже монархія!

Мовятъ повторе отступникове: «Христосъ Господь, мовячи: «паси агнцы мои, овцы мои, овечки мои», розумѣетъ духовныхъ преложоныхъ и свѣцкихъ, и весь людъ посполитый, а за тымъ даетъ ему владзу паствы надъ апостолами и надъ всѣми вшелякой кондицыи людми свѣцкими». Отповѣдаю: же далъ Христосъ Господь черезъ тыи слова «паси овцы мои» Петрови владзу паствы свѣцкихъ и духовныхъ, якъ и всѣмъ иншимъ апостоломъ, о которыхъ божественный Златоустый въ бесѣдѣ на Іоанна остатней мовитъ: «же имъ злецилъ [3]) Іисусъ Христосъ о всемъ свѣтѣ печалованє». А въ бесѣдѣ 2 Павлови похвалной тойже св. учитель Павлови злеценъ быти отъ Христа весь свѣтъ повѣдаетъ, чинитъ его всего свѣта преложонымъ духовнымъ, и весь ему свѣтъ, осѣлый и неосѣлый, землю и море приписуетъ, надъ свѣцкими теды и духовными, отъ Петра и отъ всѣхъ иншихъ апостоловъ до вѣры Христовы приведеными, владзу Петрови якъ взаемъ надъ всѣми, отъ Петра и отъ иншихъ апостоловъ до Христа наверненными, кождому зъ нихъ дану быти признаваетъ: «надъ апостолами дану быти Петрови владзу не признаваю, поневажъ абы которого зъ апостоловъ Петръ св. училъ, строфовалъ и справовалъ, не вижу, а же Петра Павелъ училъ, строфовалъ и исправилъ—вижу». Бо если были апостолове овцами, были не овцами Петровыми, але сполечне зъ Петромъ были овцами Христовыми, ведлугъ науки божественнаго Августина, въ трактатѣ 123 мовячого: «розумѣлъ Петръ, же душу свою мѣлъ положити за Христа, за Свободителя свободы потребуючій [4]); гдыжъ Христосъ пришолъ душу свою положити за свои овцы, въ которыхъ личбѣ былъ и Петръ». Тойже, въ словѣ 50 книги «О словахъ Господнихъ», о Христѣ Господѣ

[1]) Пропущено «пастырь». У Толстова есть.

[2]) На полѣ: «тули», т. е. «затулилъ» вмѣсто «затворилъ».

[3]) Надъ этимъ словомъ въ подлинникѣ надписано «ти мѣ», т. е. «злецити мѣлъ». У Толстова такъ.

[4]) Толст.: «потребуючой.

слово чинячи: «а претожъ, мовитъ, онъ самъ естъ и пастырь пастырей, и пастыреве многіи суть одного пастыра и овцы зъ пастырями суть подъ пастыремъ. Апостолове пре то и овцами были, и пастырами; иле теды были пастырами, овцами не были; а Петрови и всѣмъ апостоломъ поручены бываютъ овцы, которыя были овцами, а не пастыреве: [вси абовѣмъ пастыреве] [5]) и Петръ, иле были овцами, были подъ самымъ Христомъ пастыремъ». За чимъ и зъ сего аргументу отступницкого Петръ не монарха, але якъ одинъ зъ посродку апостоловъ пастыревъ [и онъ тежъ естъ] [6]) пастырь, якъ апостолове другіи.

Мовятъ потрете: «кгды мовитъ Христосъ Господь до Петра «паси овцы мои» мѣстоименіе тое «мои» всѣ овцы Христовы такъ замыкаетъ, же кто бы колвекъ не былъ въ паствѣ Петровой, той овцою Христовою называтися не моглъ бы. Оттоль святыи учителеве церковныи Петрови печалованье надъ братіею, то естъ надъ апостолами и надъ всѣмъ свѣтомъ злецено быти научаютъ [7]). Оттоль всего свѣта овцы Петровой паствѣ поручоны быти повѣдаютъ [8]). Зачимъ весь свѣтъ Петрови въ удѣльную паству, а за тымъ въ зверхность отъ Христа Господа естъ злеценъ. Оттоль Петръ св. монарха, а Церковь Христова—монархія».

Отповѣдаю. Печалованье надъ братіею злецено Петрови—Златоустый св. мовячи, не апостоловъ розумѣетъ, але тыхъ, которыи бы отъ апостоловъ до вѣры Христовы навернены были. О яковыкъ божественный апостолъ Павелъ: «потомъ, мовитъ, видѣнъ былъ болшъ нѣжъ отъ пятисотъ братій» [9]), и засъ «бѣды отъ лжебратій» [10]). О яковыхъ и божественный Лука въ Дѣяніихъ: «Петръ, мовитъ, повставши посродку братій, реклъ (а было ихъ вкупѣ меновите яко бы сто и двадцятъ): мужеве братіе» [11]). И [12]) же всего [свѣта] [13]) овцы Петровой паствѣ поручены быти—Ѳеофилактъ св. мовитъ. Той же святый признаваетъ и то, же до всѣхъ апостоловъ естъ речено «шедше научѣте всѣ языки» и засъ «шедши на весь свѣтъ проповѣдите евангелію всему створенью». А проповѣдати евангеліе то естъ што пасти. Штось засъ дотычетъ мѣстоименія «мы», то ся и такъ розумѣти можетъ, же Іисусъ Христосъ своими овцами называетъ Ізраилчиковъ, которыи на тотъ часъ самы были овцами Христовыми, ведлугъ словъ самого Христа мовячого «нѣсмь посланъ токмо ко овцамъ погибшимъ дому Ізраилева» [14]). И божественный апостолъ Павелъ Христа Господа называетъ «служителемъ обрѣзанія» [15]). Были, заправды, и иншіи [16])овцы, то естъ погане, але тыи не были зъ овчарни Христовы. Хотѣлъ теды Іисусъ Христосъ презъ тое своихъ овецъ выражанье [17]) Петра постановити особливымъ апостоломъ Жидомъ, а Павла особливымъ апостоломъ народовъ, ведлугъ реченого: «поспѣшествовавый Петру въ

---

[5]) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

[6]) Пропускъ возстановленъ по тому же списку.

[7]) Златоустъ, въ бесѣдѣ 87 на Іоанна.

[8]) Ѳеофилактъ, на гл. 21 Іоанна.

[9]) 1 Коринѳ., гл. 15, ст. 6: «потомъ же явися болѣ пяти сотъ братіямъ».

[10]) 2 Коринѳ., гл. 11, ст. 26: «бѣды во лжебратіи».

[11]) Дѣян., гл. 1, ст. 15—16: «воставъ Петръ посредѣ ученикъ рече: (бѣ же именъ народа вкупѣ яко сто и двадесять:) мужіе братіе».

[12]) У Толстова «а», и это вѣрнѣе.

[13]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[14]) Матѳ., гл. 15, ст. 24.

[15]) Римл., гл. 15, ст. 8.

[16]) Іоанн. гл. 10, ст. 16.

[17]) Толст.: «выраженье», т.е. «выряженье», отъ «вырядити».

апостолство обрѣзанія, поспѣшествова и мнѣ во языки» [1]), и засъ: «увѣрено ми бысть благовѣстіе во языцѣхъ, якожъ Петру во обрѣзаніи», и еще: «Іякове. Кифа, Іоаннъ, мнимыи столпы быти, десницы даша мнѣ и Варнавѣ общенія, да мы во языки, они же во обрѣзаніе» [2]). Не ижъ бы и Павелъ не моглъ Жидомъ проповѣдати, што чинилъ барзо часто, и Петръ народомъ, што тежъ и онъ оффите чинилъ: то бовѣмъ была всѣмъ апостоломъ и кождому зъ нихъ посполитая владза, абы кождый, гдѣ колвекъ хотѣлъ и гдѣ бы колвекъ моглъ, еvангеліе проповѣдалъ; але ижъ особливое печаловане мѣло быти Петрови о Жидахъ, а Павлови о народахъ, для того теды Іисусъ Христосъ якъ самъ нѣкому иншому толко Жидомъ проповѣдалъ, такъ на большій ихъ встыдъ, по отходѣ своемъ, первого зъ апостоловъ Петра особливе до нихъ спорядилъ, мовячи ему «паси овцы мои». А если бы хто оттоль нанести хотѣлъ, же южъ такимъ способомъ Петръ не мѣлъ владзы до народовъ, отповѣдаю, же ся то нанести не можетъ, поневажъ владзу до народовъ одержалъ Петръ св. сполечне зо всѣми апостолами, кгды до нихъ отъ Христа Господа было речено: «якоже посла мя отецъ, и азъ посылаю вы», и ово: «шедше научѣте вся языки». Которому тыхъ словъ Христовыхъ «паси овца моя» вырозумѣню подписуется божественный Григорій Богословъ, въ словѣ 24 на Арыаны, мовячи: «нехай, мовитъ, Петрови будетъ Жидовская земля, а Павлови всѣ народове». Ровне и божественный Амвросій, который, въ выкладѣ главы 2 до Галатовъ, мовитъ, же «першенства до фундованя церквій въ Жидовствѣ одержалъ Петръ, а першенство фундованя церковій въ народахъ одержалъ Павелъ». Зачимъ и зъ сего вынятого мѣстоименія «мои» жадная въ Церкви Христовой монархія стати не можетъ и жаденъ монарха.

Мовятъ почварте: «Церковъ естъ одна овчарьня, которой тежъ одинъ маетъ быти пастыръ, а пастыръ чловѣкъ смертельный на земли, яковымъ былъ Петръ и его сукцесорове. Христосъ абовѣмъ, мовятъ, розмовлялъ о овчарнѣ нѣякой, въ которой еще не были народове, лечъ о овчарнѣ Божой, которой пастыремъ Богъ быти мовится, въ которой завжды были такъ Жидове, якъ и народове. Овчарня пре то тая была, которою Петръ, якъ чловѣкъ, рядити мѣлъ и справовати». То отступникове.

Которымъ отповѣдаю: же то Іисусъ Христосъ мовитъ о овчарнѣ своей, которой бы пастыремъ самъ былъ Богочловѣкъ, овчарня бовѣмъ правдивая Христова была — людъ Жидовскій, а онъ былъ—оный пастыръ, которого такъ много отъ долгихъ [4]) вѣковъ обѣцаного ожидала сунагога, въ которой овчарнѣ еще не были погане, але же мѣли быти въ ней—Христосъ Господь оповѣдаетъ, и же самъ ей пастыремъ быти мѣлъ—living ознаймуетъ. Который зъ обоего люду одину овчарню мѣлъ зобрати, мовячи: «и иныя овцы имамъ, яже не суть отъ двора сего, и тыя ми подобаетъ привести». Хотяжъ теды Господь Богъ завжды всего рожаю людского былъ пастыремъ, лечъ Христосъ Богочловѣкъ, иле чловѣкъ, пастыремъ всего рожаю людского не былъ, але зъ початку сталъся пастыремъ люду Ізраильского, а заразъ потомъ и поганъ до вѣры его наверненныхъ. О чомъ божественный Ав-

[1]) Галат., гл. 2, ст. 8: «—въ благовѣстіе—».
[2]) Тамъ же, ст. 7: «—благовѣстіе не обрѣзанія, яко же Петру обрѣзанія».
[3]) Тамъ же, ст. 9.

[4]) Толст.: «такъ долго отъ многихъ».

густинъ въ словѣ пятдесятномъ, «О словѣхъ Господнихъ»: «Слухайте пре то, мовитъ, правды высоце залеценой. Маю, мовитъ, иншіи овцы, которыи не сутъ зъ сей овчарнѣ. Мовитъ абовѣмъ первой овчарнѣ, которая была зъ рожаю тѣла Ізраильского, а были другіи зъ рожаю вѣры того Ізраиля, и зевнутръ еще были въ поганахъ, были презначены, еще не зобраны; тыхъ зналъ, которыхъ былъ презначилъ; зналъ, которыхъ кровію своею откупити пришолъ; видѣлъ ихъ еще его невидячихъ; зналъ ихъ еще невѣруючихъ въ него. Маю, мовитъ, и иншіи овцы, которыи не суть зъ сей овчарнѣ, которыи не суть зъ рожаю тѣла Ізраилева, але еднакъ не были зевнутръ сей овчарнѣ, ижъ потреба ми ихъ привести, абы было одно стадо и одинъ пастырь. Слушне сему то належить пастырей пастыреви» и прочая. Могу тежъ мовити и зъ божественнымъ Василіемъ Великимъ въ бесѣдѣ 17, на псаломъ 28, мовячимъ: «овчарня оная, въ которой не были погане, была сунагога, которую Христосъ чрезъ сюю овчарню значилъ. А въ томъ тежъ погане презначенныи до збавленья были, иншая Христова овчарня правдиве чистая и святая. Мовитъ абовѣмъ Христосъ «маю иншіи овцы». Не мовитъ: «мѣти буду», але зъ обоихъ овецъ одну зобратись маючую овчарню, ижъ [5]) далѣй нероздѣлную оповѣдаетъ Христосъ. Овцами пре то и Божіими, и Христовыми завжды были и Жидове, и погане: але первѣй въ роздѣленныхъ овчарняхъ, а потомъ, по откупленью свѣта, до одной Христовы овчарни всѝ овцы суть згромажены, которыхъ всѣхъ правдивымъ и власнымъ пастыремъ былъ Христосъ. А то не презъ вступлене поганъ въ овчарню Жидовскую, бо ся не стало такъ, але черезъ зпроваженье и поганъ, и Жидовъ до одной овчарнѣ новой, которая естъ Церковъ. Іисусъ Христосъ теды естъ одинъ пастырь одной овчарнѣ, а не Петръ. [Зачимъ не монарха Петръ святый] [6]), и церковъ Христова—не монархія.

[5]) Толст.: «и южъ».

Части I, роздѣлу II, артикулъ 4.

Отповѣдь на доводы отступниковъ, въ роздѣлѣ второмъ части первой отъ Креузы зажиты.

Звыкла то отступницкая якъ и еретицкая нещирость чинити, же, абы ся здала и писмо святое и науку учителей церковныхъ по своей облудѣ мѣти, свѣдоцтва зъ нихъ приводячи рветъ, окусуетъ [7]) и отмѣняетъ: то, штось ей здастъ быти по ней, пріймуетъ, а што противнѣй — опускаетъ, отмѣняетъ, и речъ противную за належную удаетъ. То учинили отступникове въ первомъ своемъ роздѣлѣ, въ свѣдоцтвѣ зъ св. Ѳеофилакта приведеннымъ слово μετεμε въ μετ' ἐμοῦ, то естъ «со мною» вмѣсто «по мнѣ» приведши. Такъ же и въ свѣдоцтвѣ Ефремовомъ слова «церкви» именителный множественный отмѣнили, а тамъ стоитъ именительный единственный «церковъ». Такъ теды свѣдоцтва зъ писмъ святыхъ подступне отмѣнивши приводятъ и на свой замыслъ натягаютъ, якъ ся въ артикулѣ 9, роздѣлу I ясне показало.

Въ второмъ зась роздѣлѣ зъ свѣдоцтвы тымижъ якъ ся обошли, присмотримося? Але якъ бачу — нещире. Бо на самомъ початку зъ Василія Великого приведеное свѣдоцтво, же имъ

[6]) Восстановлено по Толстовскому списку.
[7]) Толст.: «укусуетъ».

ку концу было противно, хочь съ початку здалося быти належно описаное привели. Которого штось дотычетъ, отповѣдаю: ижъ не мовитъ Василій Великій, абы толко самого Петра пастыремъ Христосъ учинилъ, и овшемъ тамъже заразъ то выразными словы твердитъ, же всѣмъ апостоломъ туюжъ пастырства владзу далъ. Што видячи, отступникове слова тыи опустили, которыи намъ даютъ тое, ижъ неупорне и не зъ своего умыслу, што естъ сполного всѣмъ и единой особѣ не позволяемо; а отступникомъ даютъ тое, абы противу правды не воевали. Суть теды божественного Василія Великого слова [1]): «того, мовитъ, отъ самого Христа учимось, кгды Петра церкви своей пастыремъ по собѣ поставляетъ: «Петре, абовѣмъ мовитъ, любишъ ли мене болшъ, нѣжли сіи, паси овцы мои». Тутъ ся застановили отступникове. Божественный Василій, далѣй поступуючи, мовитъ: «и всѣмъ наконецъ пастыремъ и учителемъ туюжъ далъ владзу, чого знакомъ естъ то, же вси ровне, якъ и онъ, звязуютъ и розвязуютъ». То божественный Василій. Уважай пре то, православный, якъ отступникове тыхъ словъ, которыи имъ правду на очи выметовали, не доложили; якъ безъ встыду правду потлумляютъ; писмо святыхъ учителей церковныхъ окусуючи приводятъ, абы такъ снаднѣй могли вѣрныхъ изводити! Але ты уважай, ижъ тутъ великій сей учитель не самого Петра пастыремъ называетъ, але всѣмъ апостоломъ тую владзу, ижъ пастырьми и учительми церкви Христовы были, признаваетъ, а пробу и доводъ того покладаетъ, ижъ ровне вси звязуютъ и розвязуютъ. А поневажъ туюжъ владзу и другіи апостолове маютъ, которую и Петръ, теды все, што ему дано, и другимъ естъ дано, и чимъ былъ Петръ, тымъ были и другіи апостолове. Якъ о томъ и св. Купріанъ, въ книгѣ «О единости церкве»: «тымъ, мовитъ, были и другіи апостолове, чимъ и Петръ». Не одинъ самъ пре то Петръ пастыръ, але и вси иншіи апостолове, и зъ того самого, отъ отступниковъ зъ Василія Великого приведеного свѣдоцтва, поготову—не монарха.

На доводъ Златоустаго св. зъ бесѣды 87 на Іоанна, отступникове, окусати хотѣвши, мѣстце ему отмѣнили и ркомо зъ бесѣды 18 его привели. Отповѣдаю. Той доводъ такъ ся въ собѣ маетъ: «што въ томъ, мовитъ божественный Златоустъ, же Христосъ Господь, оминувши иншихъ, до Петра самого мовитъ: Петръ, милуешъ ли мене; паси овцы мои?» Отступникове, поваріовавши иншіи слова, ового не положили: «Петръ любишь ли мене»,—вѣдали абовѣмъ, же имъ отъ насъ отповѣдено на то быти мѣло зъ тогожъ св. учителя: «для того иншихъ оминувши, до самого Петра мовитъ: «милуешъ ли мене, Петре? паси овцы мои», ижъ самъ Петръ запрѣлся; абы теды не отчаивалъ, черезъ тое пытанье о любовь и черезъ злеценье паствы и засъ его Церкви отдаетъ, засъ его лику апостолскому прилучаетъ». Што такъ св. Кириллъ, Александрійскій патріархъ, на главу 21 мовитъ: «рекъ теды «паси агнцы мои», апостольское ему отновилъ достоинство, абы для запрѣня, которое зъ слабости чловѣченства припало, не здалося быти нарушеное». Отколь ясно ся даетъ видѣти, ижъ Петра не намѣстникомъ своимъ, любъ монархою чинитъ. И овшемъ, если гдѣ было мѣстце и окказія сему св. учителеви Петра намѣстникомъ быти Христовымъ и Церкви монархою указати и

[1]) Василій Вел., въ словѣ 22, «Уставленій иноческихъ».

выставити, якъ мѣстце сее? Чогоже онъ не учинилъ? Прожно и отступникове того зъ него довести кусятся. Зъ которыхъ всѣхъ нижей отъ нихъ зажитыхъ свѣдоцтвъ, болше нѣчого не вытягнутъ, только продкованье межи апостолами въ лѣтахъ, въ любви до Христа, въ ревности, и въ сердечности, и въ спанялости ума. Зачимъ въ мовѣ и въ поединковой зъ Христомъ розмовѣ продковалъ, а не въ удѣлной зъ апостолами зверхности. Далшихъ [зъ] Златоустого св. свѣдоцтвъ всѣхъ што ся дотычетъ, мовимо, же ся то все мовитъ отъ того св. учителя и отъ иныхъ подобныхъ о персоналной его почести. Маетъ, заправды, апостолъ Петръ высокіи почестій тытулы, маетъ и великую владзу, але не самъ. А же не самъ—той же божественный учитель свѣдоцтво о томъ выдаетъ, рекши абовѣмъ въ бесѣдѣ 86 на Матѳея: «о всемъ свѣтѣ старане Петрови злецено быти», наводитъ заразъ тоежъ о всѣхъ иншихъ апостолахъ, маючи о всемъ свѣтѣ старане взяти, южъ имъ посполу быти непотреба было.

Але абыся то яснѣй оказало, же все тое помененое и болшъ маючи Петръ св. не самъ мѣлъ, зъ того жъ св. учителя прекладаю, который о Петрѣ и Павлѣ апостолахъ по розныхъ писма своего мѣстцахъ [2]) такъ мовитъ: «Любилъ Петръ Христа болшъ нѣжъ инщи апостолове, а надъ Павла нѣхто болшъ Христа не любилъ. Есть Петръ камень и твержа церкве, а Павелъ естъ филяръ церкве, камень надъ желѣзо и надъ діаментъ твердѣйшій. Естъ Петръ верховнымъ апостоломъ, естъ и Павелъ апостоломъ верховнымъ. Петрови церковъ естъ злецена, а Павелъ на то отъ Бога обранъ естъ, абы ему справы всего свѣта, таемницы вси и вшелякое шафованье было повѣрено. Петръ естъ уста апостольскіи, а Павелъ естъ уста Христовы. Петръ естъ началникъ або княжа апостолское. Павелъ естъ княжа апостолское. Естъ церкве преложоный Петръ, естъ и Павелъ церкве преложоный». Для чого божественный Амвросій въ словѣ 66, «О рожествѣ Петра и Павла»: «блаженныи, мовитъ, Петръ и Павелъ оказалшими суть межи всѣми апостолами и особливою нѣякою прерогативою иншихъ превышаютъ. Лечъ межи тыми двома, который бы надъ которого былъ прекладанъ,—не естъ вѣдомо. Розумѣю абовѣмъ бы ихъ ровными въ заслузѣ, которыи ровны суть въ страданіи». Тоежъ зъ божественнымъ Амвросіемъ мовитъ божественный Августинъ въ словѣ 23, «О святыхъ», и божественный Максимъ въ словѣ 24. Божественнный зась Левъ Первый, епископъ Римскій, въ словѣ первомъ на рождество св. апостоловъ Петра и Павла: «которыхъ, мовитъ, ласка Божая на тую вынеслость межи всѣми церкве членками поднесла, же ихъ въ тѣлѣ, которого головою естъ Христосъ, якобы пару свѣтлостій очныхъ постановила». Еслижъ и Петръ членокъ, яко око церкве, и Павелъ членокъ, якъ око церкве, теды Петръ не голова и не монарха. А если—онъ, теды и Павелъ. А за тымъ и такъ не монарха.

Але еще божественного Златоустого, о самомъ Павлѣ мовячого, послухаймо [3]):

[2]) На полѣ: «Амвросій въ книзѣ «О Исаацѣ в о душѣ» гл. 4.—[Златоустъ], въ книгѣ 7, «О священствѣ», бесѣда 9, на посланія до Римлянъ; бесѣда 29 на посланіе до Римлянъ; тамъ же бесѣда 18; тамъ же, бесѣда остатняя; въ словѣ на Воскресеніе Господне, и Амвросій, въ главѣ 7, кн. 2, «О покутѣ». Іоаннъ, еп. Римскій, 8, въ послан. 45, 75, 77. Кириллъ Іерусал. въ книгѣ 6».

[3]) На полѣ: «Бесѣда 1, «О похвалахъ Павловыхъ»; бесѣда 29 на посланіе до Римлянъ; въ бесѣдѣ 8 и въ похвалѣ Павл.; бесѣда

«ижъ себе самого, мовитъ, посвятилъ былъ Богови Павелъ, старался о то, абы и весь свѣтъ (Богу) оферовалъ, который землю и море, Грецію посполу и Барбарію, и всю овшеки, якъ велика естъ подъ небомъ, краину летаючи обишолъ; который весь округъ земный освѣтилъ; Павелъ—вторый Іяковъ, якобы надъ однымъ якимъ всего свѣта стадомъ завжды чуючій; Павелъ—другій Іосифъ, духовнымъ голодомъ сухотѣючему свѣту правды живность роздаючій; Павелъ — другій Мосей, который всѣ народы зъ тиранніи діавольской привелъ до Христа; Павелъ — вторій Ааронъ, всего свѣта людови помазанный священникъ. Занежъ не видишъ, яко Павелъ ввесь свѣтъ навернулъ? Што надъ Павла плодовитшее, который ввесь свѣтъ порядитъ, который весь кругъ земный, слово Божіе проповѣдаючи, обышолъ, которому що-день печалованье было? Што бы дѣяли Коринчикове, што Македонове, што Филиппеньсове? Якъ бы ся мѣли Каппадокове, якъ Галатове, якъ обыватели Понту и якъ всѣ люде? И хотяжъ о всемъ свѣтѣ печалованье взялъ, еднакъ не тылко о цѣлыхъ народахъ, але и о кождомъ чловѣцѣ печаловалъ. А не маючи на томъ досытъ, старанье о всѣхъ церквахъ, не о одной и второй малой, або о двохъ, або о трохъ, але о всѣхъ всего свѣта, и якъ великую землю слонце своими променми освѣчаетъ, такъ великое старанье а печалованье мѣлъ Павелъ. Давидъ Голіаѳа одного самого каменемъ забилъ. Лечъ, кгды въ Павлови презнаменитой дѣлности возрѣшъ, справу оную за дѣтинную поличишъ, и якъ великая межи жолнѣремъ и пастыремъ естъ розность, такъ великую тутъ обачишъ. Овъ абовѣмъ не каменемъ кинувши обложилъ Голіаѳа, але толко мовячи, весь діаволскій зопсовалъ поломень. Якъ левъ рыкаючій и огнь зъ языка мечючій, такъ всѣмъ былъ незносный. Всюды ся ставилъ неомѣшкале, до тыхъ бѣглъ, до овыхъ шолъ, былъ овымъ притомный, на иншихъ нападалъ, скорѣй нѣжъ вѣтръ, всюды ся ставилъ, а яко бы одинъ домъ або корабль одинъ ввесь свѣтъ правячи. Тыхъ, которыи тонули, выволокаючи, а которыи ся трървожили и упадали умоцняючи, корабльникомъ росказуючи, въ тѣлѣ корабля седячи, переду его пилнуючи, лины роспространяючи, весломъ робячи, жаглѣ натягаючи, на небо поглядаючи, все самъ будучи—и корабльникъ, и стырникъ, и правитель, и жагель, и корабль—все самъ носячи, абы зо всѣхъ злое знеслъ». То о Павлѣ Златоустъ св., который всѣ достоинства, почести, прерогативы, титулы и належности ему приписалъ, тыи, которыми той же на розныхъ писма своего мѣстцахъ блаженного Петра апостола здобитъ. «Если Петръ обходилъ церкви навѣжаючи ихъ, тожъ чинилъ и Павелъ», мовитъ Златоустъ святый. Вѣдати даетъ о томъ и писмо святое. Еслись Петръ называется справцею всей Церкве, Павелъ называется справцею всего свѣта. Если Петровымъ кораблемъ называется церковь, въ томъ корабли на стыру покладаетъ Златоустъ св. Павла кормникомъ. Если Петрови наказано естъ, абы потвержалъ братію, потвержалъ и Павелъ. Еслижъ все такъ естъ, якожъ такъ естъ,—учителеви абовѣмъ сему святому якъ во всемъ иншомъ, такъ и въ томъ вѣра маетъ быти дана. Теды не самъ естъ Петръ все вышше помененное, але естъ все то зъ иншими апостолами. Зачимъ затягати Златоустого св. свѣдоцства на выставленье Петра св. въ мон-

на посл. до Тимоѳ.; бесѣда на послан. до Римлянъ; бесѣда 25, на послан. до Коринѳ. 12».

арху, а Церковь Христову въ монархію, естъ ему гвалтъ чинити, который, нѣкгды о томъ ркучи, не писалъ, але анѣ мыслилъ. А штось рекло о свѣдоцтвахъ, [зъ] Златоустого св. приведеныхъ, тоежъ ся заразъ мовитъ и о свѣдоцтвахъ, приведеныхъ зъ св. Өеофилакта, который, Златоустого св. аббревіаторомъ [1]) бывши, иншого зданя быти не моглъ.

Ажъ вкоротцѣ и дальшихъ отъ отступниковъ приведеныхъ свѣдоцтвъ дотткнуся, которыи, яко вышше реклъ, первое [зъ] Златоустого взятое свѣдоцтво поваріовавши, невласне его, якъ ся въ Грецкихъ, Словенскихъ и Латинскихъ книгахъ найдуетъ, привели. Божественного Златоустого слова «выборный отъ апостоловъ былъ, и уста учениковъ, и верхъ хору». А они положили «выборнѣйшій и голова лиждбы» [2]). Еднакъ и тыи, такъ приведеныи слова, жадного Петрови старшенства не чинятъ и владзы надъ апостолами не даютъ; але рачей, якомъ реклъ, суть слова чисти и оказалныи [3]) цнотъ его духовныхъ. Которыхъ взглядомъ если Петра «выборнымъ», а Павла въ вышшомъ степени «выборнѣйшимъ» божественный сей учитель зоветъ въ книгѣ «Маргаритонъ», въ словѣ 12, мовячи: «видѣлемъ отъ выборныхъ выборнѣйшого послѣ всѣхъ проповѣданьемъ, а найстаршого отъ всѣхъ», и нижей: «не толко болшъ каждого чловѣка, але болшъ вшелякого розумного створеня, старшій надъ все створене, отъ выбранныхъ выбраннѣйшій» [4]). Слышишъ, отступнику, якъ высокую похвалу Павлови чинитъ Златоустый святый? Если теды въ словахъ похвалныхъ вага, то Павла и выборнѣйшимъ и настаршимъ мусишъ признати. Лечъ не толко тымъ двомъ, але и другимъ апостоломъ въ словѣхъ похвалныхъ знаменитыи продкованя, тытулы даются. Якъ бовѣмъ на томъ мѣстцу Петра «верхомъ хору», то естъ лику або почту апостолского менуетъ, а въ бесѣдѣ 37 на главу Матөея 15 [5]), Петра и Андрея, и Іякова, и Іоанна, и Филиппа «верховными» зоветъ. А особливе Петра и Павла нетолко «верховными» апостолами церковь наша зоветъ (о чомъ читай въ «Минеи», на день праздника ихъ), але и «протокориөеами», то естъ «первоверховными» титулуетъ. Въ «Минеи» мѣсяца апрѣля 30, на вечерни, на день св. Іякова, такъ писано: «апостоломъ вѣры [6]) Христовъ самовидче Іякове».

Блаженный Каллистъ, патріарха Константинополскій, въ казаню своемъ на Преображеніе Христово, мовитъ: «Петръ, и Іоаннъ, Іяковъ, верховныи апостолове болшіи». А поневажъ не самъ единъ Петръ верхъ и голова межи апостоламы, тотъ не можетъ мѣти болшей владзы и старшенства удѣлного оттоль, же выборнымъ и верхомъ, або головою почту апостолского естъ названъ; а же «устами учениковъ» отъ божественного Златоустого естъ названъ, не южъ заразъ за тымъ названъ естъ намѣстникомъ Христовымъ, або монархою церковнымъ. Поневажъ не толко Петръ «устами учениковъ» естъ, але и другіи, которыи колвекъ до Христа отъ иншихъ учениковъ мовляли (якъ Андрей Первозванный у Іоанна гл. 1 и 6 и 12. Іоаннъ еѵангелиста самого Петра уста: у Іоанна 13, Өома, Филиппъ, Іюда у Іоанна, въ гл. 4), до Христа Господа за всѣхъ мовили. Лечъ мовити впередъ,

[1]) На полѣ: «сокращенникомъ».

[2]) то есть: «личбы».

[3]) Поправляемъ эту описку по списку Толстова: «чести и оказалшыхъ».

[4]) «Маргаритъ», о похвалѣ св. Павла.

[5]) Толст.: «одинадцатую».

[6]) Это слово надо исправить: «верхъ». Такъ у Толстова.

або отповѣдати за кого вѣдати [1]), не естъ монархою быти; не чинитъ то преложенства и старшенства выдѣлного [2]). А якъ Златоустъ св. называетъ Петра апостола «устами» другихъ апостоловъ, такъ Господь Богъ Аарона учинилъ былъ устами Моvсеовыми, якъ о томъ писмо святое мовитъ: «Ааронъ будетъ мовити за тебя до люду, и будутъ уста твои» [3]). Якъ теды Ааронъ, устами будучи Мойсеовыми зъ уставленя Божого, старшимъ и удѣлнымъ паномъ Мойсеовымъ не былъ и речися не можетъ, такъ поготовю Петръ апостолъ, отъ Злотоустого св. «устами апостоловъ» названный, монархою и удѣлнымъ надъ ними паномъ не естъ и становитис оттоль не можетъ.

Штожъ далѣй зъ тогожъ Златоустого св. мовятъ отступникове, же «преложенство» надъ братіею Петрови поручилъ, въ Славенскомъ «предстательство» стоитъ, а Латинскій прекладачъ преложилъ «старанье о братіи» Христосъ Петрови злецилъ. «Братій» мовитъ, а не «апостоловъ». А тое «предстателство» албо «старанье» не толко Петръ, але и другіи апостолове надъ братіею, то естъ надъ вѣрными христіанми мѣли и чинили. О чомъ читай мой артикулъ третій, роздѣлу сего второго. Еще на Златоустого слова, же стадо Христово—повѣренныи [4]) суть люде, которыхъ Христосъ кровію своею набылъ, а порученое естъ не одному толко Петрови, але всѣмъ апостоломъ и по нихъ всѣмъ ихъ сукцессоромъ,—якъ насъ въ томъ слова апостола Павла увѣряютъ мовячого: «внемлите себѣ и всему стаду, въ которомъ васъ Духъ Святой поставилъ епископами пасти Церковь Божію, которую набылъ кровію своею» [5]).

Што ся божественного Ѳеофилакта свѣдоцтвъ дотычетъ, той такъ маетъ быти розумѣнъ, якъ розумѣного быти преложилемъ Златоустого св., которого Ѳеофилактъ св. былъ, якомъ реклъ, абревіаторомъ. И ачъ первое свѣдоцтво Ѳеофилактово у мене не безъ подезрѣня въ овой части, гдѣсь мовитъ «не иному, але Петрови то даетъ», не безъ подезрѣня, мовлю, а то для тыхъ важныхъ двохъ причинъ, отозвавшися еднакъ первѣй до старого незопсованного архvтипу Грецкого, которого на весь часъ въ рукахъ мѣти не моглемъ. Первая причина: ижъ Златоустый, тыхъ словъ выкладаючи, тое мѣстце о паствѣ Петровой не положилъ, зачимъ и Ѳеофилактъ не мѣлъ положити, бовѣмъ онъ выкладу Златоустого короткое зобране чинилъ, и што Златоустый широко писалъ, то Ѳеофилактъ скоротилъ, не отступуючи, анѣ отмѣняючи розуму Златоустого нѣ въ чомъ, анѣ тыжъ придаючи. Другая причина: ижъ тымъ своимъ зданемъ былъ бы собѣ самъ противный, кгдыжъ тую паству всѣмъ апостоломъ приписуетъ, въ выкладѣ на главу Іоанна 20-ю, зач. 215, гдѣ мовитъ: «утѣшаючи теды ихъ и утвержаючи, реклъ: якъ мене послалъ отецъ, такъ и я посылаю васъ, абовѣмъ мое дѣло пріймуете». То Ѳеофилактъ взявши Златоустого св., въ бесѣдѣ 86 на Іоанна мовячого: «мѣли (апостолове) его дѣло приняти»,—«а дѣло Христово не естъ иное, ено овцы его набытіи пасти». За-

[1]) Явное искаженіе. У Толстова совершенно вѣрно: «и пытати».

[2]) Толст.: «удѣлного».

[3]) Исход. гл. 4, ст. 16: «и той возглаголетъ отъ тебе къ людемъ, и той будетъ уста твоя». На полѣ замѣчено: «прикладъ поважный».

[4]) Толст.: «вѣрныи».

[5]) Дѣян., гл. 20, ст. 28: «внимайте убо— въ немъже—постави епископы—Господа и Бога, юже стяжа—»

чимъ не здается, абы Ѳеофилактъ словъ оныхъ моглъ былъ слушне зажити, положивши, ижъ и другимъ туюжъ службу пастырства Іисусъ Христосъ приняти росказалъ. Рекши до Петра «паси овцы мои», въ его особѣ до всѣхъ апостоловъ реклъ, чого заразъ потомъ и потвердилъ «шедше научѣте вся языки».

Мовитъ еще Ѳеофилактъ, на главу Іоанна 14. Оны Христовы до Петра мовленыи слова «потомъ пойдешъ за мною», послѣдиже «по мнѣ идеши» выкладаетъ такъ: «мовитъ до Петра Господь: «потомъ пойдешъ за мною»; абы не мнѣмали другіи, ижъ самому Петрови тое далося, а не инымъ, мовитъ «и васъ пріиметъ краина она, которая Петра приняти маетъ». Также и Хризостомъ на тожъ мѣстце, въ омиліи 73 выкладаетъ: а такъ хотъ если до самого Петра мовленыи «потомъ пойдешъ за мною», розумѣетъ, же и другимъ дано естъ певне, и тыи слова «паси» розумѣетъ всѣмъ служити. Тоже на Матѳея 16, зачало 67: «тобѣ дамъ ключѣ»: хочь ку самому Петру речено естъ, предъ ся выкладаетъ, ижъ всѣмъ апостоломъ сутъ даны ключѣ. «Певна, иста, же и паству овецъ розумѣю всѣмъ дану быти ровною владзою зъ Петромъ».

Зъ тыхъ теды доводовъ а достовѣрныхъ, пріймовати не можемо тыхъ словъ приложеныхъ «а не иному, але Петру то дано». А же Петръ вселенной, то естъ всего свѣта пастыремъ былъ, исте такъ естъ; лечъ не самъ, якъ ся широце на рожныхъ мѣстцахъ показало, але и другіи апостолове отъ [6]) всего свѣта пастырми.

А на другій зъ Ѳеофилакта доводъ мовлю, ижъ Яковъ св., братъ Христовъ ведлугъ тѣла, зъ седмидесять оныхъ апостоловъ хору былъ, которого самъ Христосъ первымъ епископомъ Іерусалимскимъ рукоположилъ, а на ввесь свѣтъ зъ великими апостолами не былъ посланъ. А што зъ тогожъ Ѳеофилакта и зъ Златоустого приводитъ, ижъ Петрови Христосъ вселенную поручилъ, и вселенной рукоположилъ его учителемъ, теды того не пру. Але, якомъ вышей реклъ, такъ и на семъ мѣстцу мовлю, же не самому Петрови, але и всѣмъ иншимъ апостоломъ Христосъ Господь ввесь свѣтъ поручилъ, учительми ихъ всего свѣта поставилъ и пастырами, што ся доводне въ семъ артикулѣ и въ артикулѣ первомъ роздѣлу сего второго показало. Апостолове абовѣмъ учителми и пастырми на всю вселенную высланными были, — которыхъ проповѣдь всю поднебесную обтекла, ведлугъ блаженного царя и пророка мовячого: «во всю землю изыйде вѣщаніе ихъ (а не «его») и въ концѣ вселенныя глаголы ихъ» (а не «его»). И засъ тойже мовитъ: «поставиши ихъ князи по всей земли» (а не «его»). Отколь божественный Златоустый, въ бесѣдѣ 3 на главу 28 Матѳея: «анѣ Петрови, мовитъ, запрѣнеся, анѣ другимъ утеканья не выметуючи,—але росказалъ имъ, абы ся на ввесь свѣтъ розляли». И въ бесѣдѣ 88 на главу 21 Іоанна: ἐπειδὴ γὰρ ἐμμελῆ τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπὶ τροπὴν ἀναδέξασθαι: поневажъ, мовитъ, мѣли всего свѣта строительство приняти, теды южъ болшъ не пристояло [7]) имъ зъ собою посполу мѣшкати». Отколь вѣдати дается, ижъ всѣ ввесь порученный собѣ отъ Христа свѣтъ приняли проходити, строити нимъ и радити [8]).

О апостолѣ Павлѣ, же Петрови св. во всѣхъ прерогативахъ былъ равночестенъ, широце зъ божественного Злато-

[6]) Толст.: «суть».

[7]) Толст.: «пристоило».

[8]) Толст.: «радити».

устого показалемъ. Который и самъ о собѣ въ главѣ 1 посланія 2 до Тимоѳея такое свѣдоцтво выдаетъ: «поставленъ естемъ я проповѣдникъ, и апостолъ и учитель народомъ» [1]). Хтожъ абовѣмъ надъ него большимъ и мудрѣйшимъ быти можетъ? Онъ не отъ чловѣкъ принялъ евангеліе, анѣ научился, але обявленіемъ Іисусъ Христовымъ [2]). О немъ божественный Златоустый, въ бесѣдѣ второй похвалы его, мовитъ: «ангеломъ, заправды, розныхъ народовъ оборона поручена естъ; а жаденъ зъ нихъ такъ повѣреного собѣ люду не рядилъ, якъ Павелъ рядилъ весь свѣтъ. Михаилови повѣренъ естъ народъ Жидовскій, а Павловѣ—землѣ и моря и всего свѣта мѣшкане, и самыи пустынѣ». Повторе божественный апостолъ Павелъ такъ самъ о собѣ въ главѣ 11 посланія до Коринѳовъ второго мовитъ: «ижъ ему належитъ старанье всѣхъ церквій» [3]). На которыи слова божественный Златоустый: «не о одномъ, мовитъ, дому або мѣстѣ, и людехъ и народахъ, але згола о всемъ свѣтѣ старанье апостолъ Павелъ чинилъ». Потрете той же самъ о собѣ въ первомъ листѣ до Коринѳовъ: «але болшемъ надъ всѣхъ працовалъ» [4]). Почварте въ вѣршу 23, а въ главѣ 11, второго посланя до Коринѳовъ: «слуги, мовитъ, Христовы суть; яко немудрый мовлю, болшъ я» [5]). Попяте въ посланіи до Римлянъ, въ главѣ 15, мовитъ о собѣ, ижъ тамъ проповѣдалъ евангелію, гдѣ не былъ Христосъ именованный [6]). О чомъ читай въ Златоустѣ св., бесѣда 29 на главу до Римлянъ 15. А такъ видишъ не толко Петра, але и Павла, всѣмъ свѣтомъ радячого, и другихъ зъ ними апостоловъ. Теды за тымъ идетъ, же самъ Петръ головнымъ пастыремъ и справцею якъ не былъ зъ апостоловъ, такъ и теперь быти не можетъ въ Церкви Христовой.

Зъ тыхъ выводовъ маешъ достатечную отповѣдь и на онъ доводъ Златоустого св.—зъ слова «О покутѣ и чистотѣ». Збываетъ еднакъ повѣсти на слова овыи, надъ апостолы вывышшилъ его, то естъ, ижъ Петръ апостолъ, для духовныхъ цнотъ и для горячей ревности вѣрѣ до Христа и для працъ знаменитыхъ, въ своемъ апостолствѣ былъ надъ иныхъ апостоловъ, ревностью и вспанялостью ума, а не владзею болшею вывышшоный. Которое вывышшенье тоежъ естъ, што естъ верховнымъ, избраннымъ, выборнымъ княземъ и продкуючимъ и столпомъ быти, а тыи тытулы и другіе апостолове мѣли, яко ся южъ доводне и обширне вышшей показало. Не толко абовѣмъ Петра апостола отцѣ пишутъ предпочитаннымъ, или вывышшеннымъ и преложеннымъ межи апостолами, и але другихъ. Што же естъ правда, Іоаннъ Златоустый, въ бесѣдѣ 46 на главу 13 Матѳея, мовитъ, ижъ «Петръ и Іяковъ и Іоаннъ надъ иныхъ апостоловъ были предпочитаны або преложены, для душевныхъ цнотъ, а не взглядомъ владзы, всѣмъ бовѣмъ, мовитъ, ровную владзу далъ». Климентій Александрійскій въ шестой υποτυποсеой [7]) книзѣ, и Евсевій Памфилевъ, епископъ Кесаріи Палестин-

[1]) ст. 11: «поставленъ быхъ азъ проповѣдникъ и апостолъ и учитель языковъ».

[2]) 1 Кор., гл. 12, ст. 23. Галат., гл. 1, ст. 12.

[3]) ст. 28: «попеченіе всѣхъ церквей».

[4]) гл. 15, ст. 10.

[5]) «Служителіе Христовы—суть; не въ мудрости глаголю, паче азъ».

[6]) ст. 20.

[7]) ὑποτύπωσις — очеркъ. Подъ именемъ «Очерковъ», Климентъ Александрійскій написалъ въ восьми книгахъ общее обозрѣніе всей Библіи, вмѣстѣ съ краткимъ объясненіемъ ея.

ской, въ главѣ 1 книги второй, пишуть: «Петръ, Іяковъ и Іоаннъ, хотяжъ отъ самого Господа надъ другихъ были преложены, славы еднакъ тоей собѣ не привлащали». Тутъ маешъ, ижъ тыи три были преложоными або вывышшеными надъ иныхъ; а такъ южъ трудно одного Петра для титуловъ почесныхъ властителемъ и единовладцею чинити, поготовю неслыханого монарху въ Церкви Христовой становити. Златоустый св., въ бесѣдѣ 3 на главу 1 Матѳея: «Павелъ, мовитъ, реклъ, не естемъ годенъ званъ быти апостолъ, пре то надъ всѣхъ найдены естъ. А самъ о собѣ мовитъ, розумѣю бовѣмъ, ижъ не въ чомъ недостаточеству отъ предныхъ апостоловъ [8]), и нѣ въ чомъ не оставаюсь отъ першихъ апостоловъ». А въ Грецкомъ положено: τῶν ὑπερβλίαν ἀποστόλων, штó можемъ слушне выкладати «отъ преболшихъ», или «отъ пребарзо великихъ» апостоловъ, а тыи суть, ведлугъ Златоустого св. и Ѳеофилакта, Петръ и Іяковъ и Іоаннъ, зъ которыми ся, мовитъ, въ всемъ ровный показалъ быти Павелъ. О томъ читай бесѣду на 2 Корин 11 и 2 Галат. Еще Златоустый, въ бесѣдѣ «О похвалѣ Павла апостола» мовитъ: «Павелъ—другій Моvсей, же народъ людскій отъ тираніи діавольской привелъ до Христа, Павелъ — другій Ааронъ всего свѣта свѣтитель, Павелъ — другій Іоаннъ Креститель, за Христа стятый, Павелъ — другій Петръ, зъ неба призваный ку увѣреню, Павелъ— другій Михаилъ, всѣхъ христіанъ гетманъ и вождь. Наконецъ, хотяй бымъ ангелскіи и справедливыхъ перебѣглъ хоры, не найду поровнаня. Бо если Іоанна Крестителя и священники Бозское писмо ангелами называетъ, што за дивъ, же зацнѣйшого надъ всѣ силы Павла приносимо!» И далѣй той же Хризостомъ въ книзѣ «Марагаритонъ», въ словѣ 12, листъ 157, Павла апостола такъ выноситъ: «Не точію бо Іоанна вящшій, но и всѣхъ святыхъ». И нижей листъ 158: «Якоже Іоаннъ лѣты послѣдныи естъ пророкъ, такожде и Павелъ послѣдныи лѣты апостолъ, первый [9]) честію всѣхъ святыхъ». Нижей, листъ 159: «видѣли благую надежду благія душѣ, видѣли избранныхъ избраннѣйша, послѣ всѣхъ проповѣданіемъ старѣйша [10]), во послѣднемъ царствіи родящася, старѣйша, вѣнчавшася». И мало нижей: «ничимъ же бо осталъ естъ паче апостолъ изрядныхъ. Смѣю бо рещи, аще и всего не изглаголю, не яко имѣй [11]) указанія, но за время и долготу словесъ; обаче реку, не точію паче всякаго человѣка, но и паче всякоя умныя твари, старѣиша суща всея твари, и избранныхъ же избраннѣйша». То Хризостомъ. И еще той же мовитъ, ижъ апостолъ Павелъ надъ всѣхъ наболшъ ласки принялъ, и первый естъ. Вызнаваетъ св. Златоустъ, въ бесѣдѣ 38 на главу 15 посланія до Коринѳовъ 1, мовячи: πάντων δείχνυται πρῶτος ὤν, то естъ: «всѣхъ показуется первый сый», а за тымъ и первый станетъ. Яко той же Златоустый, въ бесѣдѣ 65 на главу 20 Матѳея, мовитъ: ὅ το δὲ Παύλου οὐδεὶς πρῶτος... παντὶ πυ δῆλον, ижъ «надъ Павла жаденъ першимъ не предстанетъ, кождому явно». Уважъ, ижъ надъ Павла нѣхто не продкуетъ, а до царства Божого нѣкто его не попередитъ. А хто бы возрѣлъ въ казане богослова Григо-

[8]) 2 Коринѳ., гл. 11, ст. 5: «непщую бо ничимже лишитися предних апостолъ».

[9]) Толст: «Петръ иже съ честью».

[10]) Въ Толстовскомъ спискѣ пропускъ: тотчасъ послѣ этого слова слѣдуетъ «вѣнчавшася».

[11]) Толст.: «имый».

рія Нанзіанского, которое написалъ нагробное Василію Великому, тамъ обачитъ, ижъ, почавши отъ Адама всѣмъ онымъ справедливымъ людемъ Божихъ пророкъ и апостолъ ровнаетъ Василія и вывышаетъ его высоце барзо. А такъ тыхъ похвалъ, которыми отци чтятъ Петра и иныхъ апостоловъ, и многихъ отъ богослововъ, не маемо брати за право и привилей, и подъ зверхность одного для персоналныхъ его чести, достойности и даровъ, всѣхъ не маемо подбивати.

На доводъ Златоустаго св. на Дѣянія, глава 11, отповѣдаю: ижъ тое мѣсце ачъ не власне приведено естъ, слова абовѣмъ Златоустаго суть, якъ мовитъ «познаваетъ Петръ, же естъ ему повѣрено стадо», вшакъ же, яко колвекъ естъ приведено, монархою Петра [не] [1]) чинитъ. Показалося то абовѣмъ напередѣ доводно, же апостолове не суть стадо Петрово, але Христово; онъ ихъ и Петровъ пастыръ. А если Петръ пастыремъ стада Христова, того то розумѣй, до которого на онъ часъ мовилъ. Мовитъ абовѣмъ такъ Лука св. («бѣ же народъ именъ вкупѣ яко сто и двадесять»), теды и того и по всемъ свѣтѣ стада своего Іисусъ Христосъ всѣ апостолы пастырами учинилъ. Иле зась до оберания Матѳея апостола, то о Петрѣ и о иншихъ апостолахъ Златоустъ св. мовитъ, же до оберания его и постановенья такое мѣлъ право Петръ, яко и всѣ иншіи апостолове: не якъ удѣлный пастыръ и апостолъ вынятный, але якъ спол-апостолъ и спол-пастыръ. Самъ мову Петръ св. починалъ межи апостолами, якъ уста ихъ, але справъ духовныхъ самъ не отправовалъ. Мовитъ абовѣмъ тойже св. учитель въ бесѣдѣ 18 на главу 8 посланья до Коринѳовъ 2: «за часовъ апостолскихъ сами преложоныи тыхъ, надъ которыми началствовали, въ сполечность рады или зданя своего пріймовали. Абовѣмъ кгды седмь діаконовъ поставляли, до посполицтва первѣй отнесли. И кгды Матѳея Петръ о той речи (яко мовитъ Златоустъ) зо всѣми, которыи на тотъ часъ обецными были, такъ зъ мужми, яко и зъ жонами зносился. Якъ, по мовѣ Петровой, оныи ученикове обрали двохъ: Іосифа, нарицаемаго Варсаву, и Матѳея, и поставили предъ апостолами, молилися. И такъ, за обявленіемъ Бозкимъ, Матѳей во апостолство прилученъ зосталъ. А въ томъ ся мѣла болшая владза Петрова показати, также и головное одного его пастырство, кгды бы самъ тую справу отправилъ былъ, то естъ кгды бы самъ былъ обралъ, самъ посвятилъ, и кгды бы самъ Матѳея апостоломъ учинилъ. И мовитъ Златоустъ въ бесѣдѣ 3, тамъ же: «не самъ ихъ поставилъ, але всѣ; а раду самъ внеслъ, показуючи, же то зъ него не было, але ведлугъ пророцтва зъ высокости; въ справѣ теди той блаженный апостолъ Петръ единоначалною владзою не поступовалъ, але всѣ справы сполнымъ зданемъ чинилъ, и не ἀρχικῶς, то естъ не началнически, анѣ тижъ владзею: ὅρα δὲ παντα μετὰ κοινῆς αὐτὸν γνώμης ποιοῦντα καὶ οὐκ ἀρχικῶς οὐδὲ μετὰ ἐξουσίας: «смотри, мовитъ божественный Златоустый, же все Петръ зъ посполитою всѣхъ радою чинитъ, а не якъ началникъ и властелинъ, то естъ не якъ удѣлный владца».

Ѳеофилактъ на первую главу Дѣяній: «а для чого, мовитъ, Іяковъ, который епископство Іерусалимское принялъ былъ, мовы не зачинаетъ, але Петрови мовити впередъ позволяетъ? Ижъ мужъ добрый и покорный былъ, и нѣчого чловѣческого не мыслили и не дбали,

[1]) Возстановлено по Толстовскому списку.

але посполитый пожитокъ предсявзятый мѣли». Уважай же, православный, ижъ не для того иншіи апостолове меньшими, а Петръ зверхнѣйшій быти мѣлъ, але все ся любвѣ и згодѣ приписуетъ, же впередъ Петрови мовити позволено. Мѣлъ теды Петръ св. на тотъ часъ першость мовеня, а не владзу зверхности надъ апостолами. А штось ткнуло владзы науки и першенства мовы, то зо всѣми заровно справовалъ; вшакже и мову свою[за] зезволенемъ сполнымъ всѣхъ отправовалъ и сполне мовлялъ. Якъ о томъ божественный Ѳеофилактъ въ выкладѣ словъ овыхъ зъ главы 2 Дѣяній Апостольскихъ («ставъ же Петръ со единѣмнадесяте»): «што то, мовитъ, естъ посполу зъ одинадцятима: посполитое, мовитъ, ознаймовалъ зданя и голосъ, и отъ всѣхъ онъ ораторомъ [2]) былъ. Стояли тамъ же заразъ и всѣ одинадцятъ, свѣдоцтвомъ притомности своей то, што Петръ мовитъ, ствержаючи». На доводъ Златоустого на Дѣянія, 9 глава, зачало 23, отповѣдаю: ижъ не толко Петръ всѣхъ обходилъ и доглядалъ, але и другіе апостолове. Мовитъ абовѣмъ самъ о собѣ божественный апостолъ Павелъ до Варнавы: «возвращшеся подобаетъ посѣтити братію нашу во всѣхъ градѣхъ, въ нихъ же проповѣдахомъ слово Господне» [3]). И засъ: «изыиде Павелъ, преданъ благодати Божіей отъ братіи, прохождаше Сирію и Киликію, утверждая церкви» [4]). Тамъ же: «изыиде проходя поряду Галатійскую страну и Фригію, утверждая ученики» [5]). Штожъ божественный Ѳеофилактъ такъ выкладаетъ: «обычай, мовитъ, завше Павлови былъ, абы навѣжалъ вѣрныхъ и ихъ змоцнялъ: абы если бы ихъ ослабѣлыхъ и нарушоныхъ нашолъ, подвелъ ихъ и поратовалъ въ ихъ тяжкихъ бѣдахъ учительскимъ словомъ». Златоустый на посланіе къ Римляномъ, въ предмовѣ: «Павелъ, якъ птакъ якій, отъ любве ставшись, всѣхъ уставичне обходилъ: οὐδαμοῦ μένων, οὐδὲ ἱστάμενος, aut quam manens, aut quam stans: нѣгдѣ не сѣдячи, нѣгдѣ не стоячи». Если теды обхожене даетъ монархію тую Павлови, который обходилъ не коло Іерусалиму прилеглыи церкви, але Сvрію, Киликію, Лvкаонію, Македонію, Грецію, Фригію, Галатійскую краину и иншіи, лечъ мы, якъ въ Павлѣ такъ и въ Петрѣ, зъ того ихъ обхожения и навѣженя церквій и учениковъ, монархіи не найдуемо, але то само знайдуемо, же они были нагорячшими еvангелія Христова проповѣдниками и неупрацоваными въ помноженю христіанскихъ церквій дозорцами. Не выдѣляемо зъ того и иншихъ апостоловъ, але въ дѣлѣ томъ працовитшими сихъ найдуемо.

Што ся наконецъ ткнетъ слова «гетманъ», «воевода» албо «князь» и «вожъ», не толко Петръ тыи тытулы маетъ, але и другіи всѣ. О чомъ и Давидъ въ Духу пророковалъ: «постановишъ ихъ князми (або княжати) по всей земли» [6]). На которыи слова божественный Василій Великій такъ пишетъ: «ввесь свѣтъ апостолове пробѣгли и сталися надъ всѣ княжата княжаты и надъ самыхъ царей панове можнѣйшіи. Бовѣмъ царѣ поки живы пануютъ, а тыи умерлыи болшъ пануютъ». А особливе писмо святое Павла въ Дѣяніяхъ Апостольскихъ «вожемъ» [7]) або гетманомъ зоветъ,—то естъ «продкуючимъ». Златоустъ засъ въ бесѣдѣ «О похвалѣ Павла» зоветъ его «всѣхъ христіанъ гетманомъ».

---

[2]) На полѣ: «вѣтіею», «мовцею».
[3]) Дѣян., гл. 15, ст. 36.
[4]) Дѣян., гл. 15, ст. 40—41.
[5]) Дѣян., гл. 18, ст. 23.
[6]) Псал. 44, ст. 17.
[7]) Дѣян. гл. 14, ст. 11.

А на остатный доводъ зъ Хризостома на главу 1-ю посланія до Галатовъ, отповѣдаю: ижъ и тое мѣстце не щире привелъ. Тое бовѣмъ опустилъ, што бы оного отъ духа единовладства отдалити, а насъ въ нашей оборонѣ утвердити могло. [Суть теды] [1]) Златоустаго слова тыи («по трехъ лѣтѣхъ пришолемъ до Іерусалиму оглядати Петра») [2]): «штожъ покорнѣйшого надъ тую душу быти можетъ: по такъ великихъ и таковыхъ управленяхъ, нѣ въ чомъ Петра не потребуючи, анѣ его голосу, але честію ровный ему будучи (же тутъ нѣчого болшъ не реку), еднакъ приходитъ якобы до болшого. А хоженя его тамъ была причина самоповѣдѣняся [3]) чили познаняся зъ Петромъ». И нижей: «якъ бовѣмъ нынѣ многии отъ братіи нашей до святыхъ мужовъ ходятъ, такъ и Павелъ на тотъ часъ до Петра ходилъ». Выразными словы мовитъ сей святый, же Павелъ апостолъ и честію ровный былъ Петрови, и нѣ въ чомъ его самого, анѣ его голосу, то естъ науки его не потребуючи. Божественный теды Павелъ не жебы ся чого отъ Петра научилъ, анѣ абы поправу якую отъ него взялъ, шолъ до него, але толко для того, абы его обачилъ, и своею противностью [4]) почтилъ, якъ болшого честію и старшого лѣты. «Познати бовѣмъ, мовитъ, Петра». Не реклъ ἰδεῖν, то естъ «видѣти» Петра, але ἱςορῆςαι, то естъ «познати» Петра, якъ звыкли мовити которыи великіи и зацныи мѣста звѣдуютъ. Поты Златоустый. Уважайже, ижъ Павелъ *одину* толко причину мѣлъ до Петра ити, то естъ абы познался зъ нимъ. А што мовитъ, яко бы до болшого и старѣйшого, або зъ Грецка «пресвѣтеря», тыи слова не суть начальство и старшенство надъ Павломъ вводячіи, якожъ бовѣмъ зверхность надъ нимъ мѣлъ, гды выразне Златоустый мовитъ, ижъ «не для наученія и не для исправленія пошолъ до Петра». Але тыи слова «болшій» и «презвѣтеръ» суть слова: σεμνολόγημα—«чесновловіе», яковымъ такъ же заразъ Златоустый почтилъ Іякова, а суть его слова тыи: «первый входитъ до Іякова зъ многою покорою, якъ до болшого и честнѣйшого». То якъ Іякова для тыхъ словъ старшимъ надъ Павла и Петра не чинитъ, хотяжъ и высоко его положилъ, рекши слова тыи «болшого» и «честнѣйшого», такъ поготовю Петра болшимъ и старшимъ надъ Павла чинити не естъ речь можная. Имя «презвитеросъ» не естъ положено взглядомъ зверхности и владзы, але естъ то имя, якомъ реклъ, почести, взглядомъ его сѣдыхъ лѣтъ, то естъ честной и сѣдой его старости, и выкладаетъся «презвѣтеросъ»—«старецъ». А Златоустъ Петра зоветъ старцемъ взглядомъ почесной его старости, въ которой ся находитъ. А выполняючи писаня Павелъ мовячее: «a vultu cano consurgens a honorabis faciem praesbiteri, то естъ: «предъ лицемъ сивого повстанешъ и почтишъ обличе старче», подвигнулся Петра навидѣти, яко воистинну почесный старецъ, который южъ и на души цнотами и на тѣлѣ волосъ осивѣлый былъ. Таковымъ іменемъ «презвѣтеросъ», яко «почесный» назвыскомъ естъ названый Авраамъ [5]). Въ второмъ посланіи Іоанна Богослова «пресвѣтеромъ» ся пишетъ. И самъ апостолъ Павелъ старцемъ себе зоветъ, въ посланіи до Филимона: «sane etiam grandioris aetatis et sicut scriptura plenum

[1]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[2]) Галат. гл. 1, ст. 18: «—взыдохъ въ Іерусалимъ соглядати—».

[3]) Толст.: «самоповиданяся».

[4]) Это искаженіе исправляемъ по Толстовскому списку: «притомностью».

[5]) Быт. гл. 25, ст. 8.

dierum posse dici seniorem hoc est praesbiterum». А Августинъ такъ: «заисте въ лѣтѣхъ подешлого, а яко писмо мовитъ «полногодній» можная речь назвати старцемъ, то естъ презвитеромъ. Таковоежъ тежъ имя Петръ собѣ и инымъ превзятымъ давалъ, яко въ первомъ его посланіи, въ главѣ 5 читаемо. Павелъ теды якъ отъ всѣхъ апостоловъ напослѣднѣйшій, вѣдаючи Петра апостола быти межи всѣми апостолами болшого и старѣйшого лѣты, възваньемъ, обцованемъ со Христомъ, справами знаменитыми, честію и иншими многими прерогативами всѣми тыми персоналными оказале почтенного, шолъ навидѣти его не якъ удѣлного Церкви монарху, але якъ верховного апостола.

Части I, роздѣлу II, артикулъ 5.

Ижъ Іисусъ Христосъ по собѣ пастыремъ головнымъ Церкви самого единого Петра не учинилъ.

Зо всѣхъ теды вышприведеныхъ свѣдоцтвъ, притомъ и зъ выводовъ помененныхъ а вельце важныхъ показуется ясне и выразне, ижъ Іисусъ Христосъ, Избавитель нашъ, Петра одиного по собѣ головного пастыра не зоставилъ. Къ тому придаю и то, же килка оказій, то естъ причинъ подавалося Іисусу Христови Петра по собѣ одного самого пастыремъ головнымъ и найвышшею въ Церкви головою быти показати. Чимъ кгды бы былъ, певне бы его и Христосъ показалъ былъ, и апостолове потомъ за такого знали бы его были.

Але ся речь противная тому найдуетъ. Иле теды до Христа, естъ во еѵангеліи оказія первшая, у Матѳея въ главѣ 18, кгды оный послѣдный судъ оказалъ, мовячи: «церкви оповѣжъ, а хто не послухаетъ церкве, нехай будетъ якъ поганинъ и мытаръ» [6]), а не мовитъ «повѣжъ Петрови», и не мовитъ «кто бы не послухалъ Петра», але «Церкве». Петръ абовѣмъ въ Церкви естъ, а не естъ самъ Церковью.

Другая оказія — часу приближаняся муки Христовы, оная прозба матки [7]) сыновъ Зеведеовыхъ, Іякова и Іоанна, абы сѣдѣли одинъ по правици, а другій по лѣвици Христа во царствіи Его. Чого не одержали, и овшемъ противное тому услышали. «Десять абовѣмъ то послышавши ображались за то на тыхъ двохъ. Зачимъ Христосъ Господь призвавши всѣхъ ихъ, реклъ до нихъ: вѣдаете, ижъ княжата народомъ господствуютъ ними и вельможи владнутъ имы: але не такъ будетъ межи вами» [8]). И декретуючи вирокъ чинитъ: «хто бы межи вами хотѣлъ быти болшимъ, нехай будетъ вамъ слуга, а который бы хотѣлъ быти межи вами первымъ, нехай будетъ всѣмъ вамъ неволникъ» [9]). То не монарха.

Третія оказія, яко Лука еѵангелистъ въ главѣ 22, зачало 108, пишетъ: «сталъся споръ межи апостолами, который бы здался межи ними быти болшій» [10]). Который споръ любоначалія Христосъ потлумляючи, жадного зъ нихъ старшимъ и болшимъ не учинилъ [11]). Заисте и тутъ

---

[6]) ст. 17.

[7]) Матѳ. гл. 20, ст. 20—23.

[8]) Тамъ же, 24—26: «И слышавше десять негодоваша о обою брату. Іисусъ же призвавъ ихъ рече: вѣсте яко князи языкъ господствуютъ ими, и велицыи обладаютъ ими. Не такоже будетъ въ васъ».

[9]) Тамъ же, ст. 26—27: «иже аще хощетъ въ васъ вящшій быти, да будетъ вамъ слуга, и иже аще хощетъ въ васъ быти первый, буди вамъ рабъ».

[10]) ст. 24: «Бысть же и пря въ нихъ, кій мнится ихъ быти болій».

[11]) Тамъ же. ст. 25—30.

часъ и мѣстце, и погода была указати старшого.

Иле зась до апостоловъ, которыи бы повинны были межи собою старшого удѣлной владзы преложоного знати, а не знали, зачимъ не мѣли его отъ Христа Господа поданого и указаного. Напродъ была оказія знати монарху Петра, и ему ся за такого поставити, кгды по вознесеніи Христовомъ часъ пришолъ возвати Матѳея на апостолство, теды не самъ его обралъ Петръ и не самъ поставилъ, але всѣ [1]).

Повторе была оказія знати монарху, кгды приходило апостоломъ Петра зъ Іоанномъ зъ Іерусалима послати до Самаріи. Гдѣ кгды бы головнымъ пастыремъ былъ Петръ, не послали бы его были, и онъ бы ихъ въ томъ былъ не послухалъ. Але якъ зъ оного сүноду Іерусалимского послано Іюду и Силу до Антіохіи, [такъ Петра и Іоанна до Самаріи] [2]).

Потрете. Не справовался [3]) бы былъ Петръ апостоломъ и братіи въ Іерусалимѣ, же до поганъ необрѣзанныхъ входилъ и зъ ними ѣлъ. Гды бы головнымъ пастыремъ былъ, реклъ бы былъ: «я естемъ голова и пастыреначалникъ, нѣхто мене строфовати не можетъ».

Почварте. Оный первый за часовъ апостольскихъ въ Іерусалимѣ соборъ не самъ Петръ зложилъ, не самъ на немъ судилъ, и не онъ его конклюдовалъ, не онъ конечный вырокъ на немъ выдалъ, але Іяковъ, первопрестолникъ Іерусалимскій, той остатный вырокъ учинилъ, мовячи «я сужу», то естъ «я декретъ чиню». И якъ онъ судилъ, на томъ стало; якъ онъ мовилъ, такъ и написано и послано по церквахъ. Надъ то, листови тому сүнодалному не імя Петрово на початку покладаетъ, але «апостолове, и старцы и братія». На которое мѣстце божественный Ѳеофилактъ такъ написалъ: «уважати потреба, ижъ анѣ Іяковъ, анѣ Петръ безъ заявленя всей церкве становити въ справѣ обрѣзанія не смѣли, хотяжъ судити правую речъ то реклъ быти». А Златоустъ на Дѣянія главу 1, въ бесѣдѣ 3 мовитъ о Петрѣ: «Зри теды его (то естъ Петра), ижъ за сполнымъ зезволенемъ всѣ речи чинилъ, и нѣчого самовластне и нѣчого монаршески не справовалъ». Той же Златоустъ на Дѣянія главу 2, въ бесѣдѣ 4 мовитъ: «смотри теды и апостолскую единомыслность: тыи допущаютъ ему (то естъ Петру) до народу мовити; не пристояло бовѣмъ всѣмъ оразъ бесѣдовати».

Попяте. Павелъ вѣдомость взявши о ростеркахъ въ церкви Коринѳской [4]), пишетъ до нихъ напоминаючи, абы того понехали. И не выставилъ тамъ Петра головнѣйшимъ учителемъ: «мы естесмо спол-дѣлатели, а Христосъ фундаментомъ» [5]). И замыкаючи мовитъ: «жаденъ теды нехай ся не перехваляетъ во чловѣцѣхъ; всѣ ваши суть любъ Павелъ, любъ Аполлосъ, любъ Кифа, то естъ Петръ» [6]).

Пошосте. Въ Коринѳѣ нѣкоторыи почали были зневажати Павла, якъ видимо въ 10, 11 и 12 главѣ второго посланія до Коринѳовъ. На што онъ отписуючи, доводитъ о собѣ, ижъ «нѣ въ чомъ меншимъ, низшимъ и недостатечнѣйшимъ не естъ отъ пребарзо вели-

[1]) На полѣ: «Апостоли не мѣли Петра за единовладцу». Дѣян. гл. 15, ст. 22, 27.

[2]) Возстановленъ пропускъ по Толстовскому списку. Дѣянія, гл. 8, ст. 14.

[3] Дѣян. гл. 11, ст. 2—3.

[4]) 1 Кор. гл. 1, ст. 10: «и да не будутъ въ васъ распри».

[5]) 1 Корин., гл. 3, ст. 9: «Богу бо есмы споспѣшницы».

[6]) Тамъ же, ст. 21: «тѣмже никтоже да хвалится въ человѣцѣхъ: вся бо ваша суть—».

кихъ апостолъ». Которыи слова найдешъ во второмъ посланіи до Коринѳовъ гл. 11, стихъ 5, и глава 12, стихъ 11. А тыи превеликіи або переднѣи апостолове суть: Петръ, Іяковъ и Іоанъ, яко Златоустый и Ѳеофилактъ вѣдати даютъ. Мѣлъ ту, заисте, Павелъ часъ и причину меновати Петра межи всѣми головнымъ и единоначалнымъ пастыремъ; лечъ таковымъ не былъ, не написалъ того.

Поседмо. Въ главѣ 12 посланія 1 до Коринѳовъ и въ главѣ 4 ко Ефесомъ мовитъ, ижъ Богъ положилъ въ Церкви первѣе пророки, еvангелисты, пастыри, учителѣ и прочая. Тутъ тежъ часъ и мѣстце было выставити головнымъ пастыремъ Петра. Опрочъ Христа, другой повшехной головы немашъ въ Церкви. А ижъ не положилъ, певне не зналъ его. Зачимъ и намъ не годится надъ апостола Павла болше мудрствовати.

Поосмо. Въ главѣ 1, 2 и 5 до Ефесовъ и въ главѣ 1 до Колосаевъ, мовитъ, ижъ Христосъ естъ головою тѣла Церкве. Мѣстце было и тутъ другого единоначалною головою Церкве самому Павлови знати и намъ показати Петра, и по немъ единого тежъ его сукцессора.

Подевято. Галатяне понижали Павла, а Петра, Іякова и Іоанна за переднихъ и старшихъ почитали, яко о томъ Златоустый въ предословіи и Ѳеофилактъ на главу 1 посланія до Галатовъ пишучи вѣдати даютъ. Въ которомъ листѣ Павелъ мовитъ: «абовѣмъ той, который допомоглъ Петрови на апостолство обрѣзанія, допомоглъ и мнѣ межи поганы» [7]). Не Петръ помогалъ и научилъ Павла. И нижей: «и познавши ласку, даную мнѣ, Іяковъ и Кυфа и Іоаннъ, которыи ся здали быти столпами, правици дали мнѣ и Варнавѣ сполечности» [8]). И тутъ, заправды, оказія и мѣстце было Петра апостола болшую владзу оказати и надъ иншихъ его выставити. Лечъ Павелъ трохъ заровно почитаетъ [(«и мнѣ межи поганы Петръ помогалъ»)] [9]) и себе ненижшимъ отъ всѣхъ ихъ чинитъ. То о божественномъ Петрѣ, который естъ верховный апостолъ зъ другими апостолами (яко выше зъ Хрисостома довелъ), а не монарха Церкве Христовы, которымъ мы самого Христа быти знаемъ и вызнаваемо.

Иле зась до сукцессора монархіи отступницкой,—мовимо. Божественный онъ Дυонисій, который часовъ апостольскихъ жилъ и апостола Павла ученикъ былъ, на діаконы, священники и епископы все священноначаліе церковное ясно розделилъ, а жадного въ Церкви Христовой единовладцею быти не показалъ. Глубоко той богословъ о небесномъ и о церковномъ священноначаліи сягалъ, а не вычерпнулъ того, абы единому быскупови по Христѣ належати мѣло найвышшое пастырство. Сυнодовъ помѣстныхъ и вселенскихъ много было, а на жадномъ канону не ухвалено, абы которому бискупови патріархове и вся Церковь подлегати и послушными его быти мѣли. И овшемъ противно тому узаконено, же бискупъ Римскій ровнымъ естъ иншимъ чотыромъ патріархомъ, и же владза его естъ ограничона, и прочая. За чимъ всѣмъ преложонымъ, мы и Петра св., и намѣстниковъ его въ Церкви Христовой монархи знати не научилися и учити нѣкого не важимося.

---

[7]) Галат. гл. 2, ст. 8: «ибо споспѣшествовавый Петру въ посланіе обрѣзанія, споспѣшествова и мнѣ во языки».

[8]) Галат., гл. 2, ст. 9: «И познавше благодать данную ми — — мнимии столпы быти, десницы даша мнѣ и Варнавѣ общенія».

[9]) Возстановлено по Толстовскому списку.

РОЗДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

Части I, роздѣлу III, артикулъ 1.

Ижъ ся южъ на то въ двохъ прешлыхъ роздѣлахъ доводне отповѣдѣло, чого въ третемъ своемъ роздѣлѣ Креуза зъ книгъ церковныхъ доводитъ.

Въ третемъ роздѣлѣ своемъ отступникове зъ молитвъ церковныхъ и зъ гумновъ такіижъ титулы похвальныи приводятъ, яковыи въ первыхъ двохъ роздѣлахъ. А особливе ѳ Петрѣ святомъ, же естъ фундаментомъ, каменемъ, верхомъ, ключаремъ, пастыремъ, и же на немъ церковъ збудована. На што ижъ ся въ двохъ прешлыхъ моихъ роздѣлахъ, за помочью Божіею, отповѣдило достатечне и доводне, тамъ отсылаю и тебе, православный, и отступника. Лечъ абы то любъ они сами не розумѣли такіи то быти зъ книгъ нашихъ церковныхъ доводы, которыи бы ровными зъ тыхъ же книгъ доводами пристойне и поважне знести ся не могли, и то видочне оказати, же тыи приведеныи отъ нихъ Петра святого не толко монархою въ Церкви Христовой не чинятъ, але его прерогативъ, ровнымъ быти его оказуютъ и становятъ,—вкоротцѣ ся ихъ доткну.

Части I, роздѣлу III, артикулъ 2.

Ижъ владза ключовъ, Петрови обѣцаныхъ, дана естъ всей церкви, въ которой справуютъ ними архіереи, а отъ нихъ іереи, и о скутечности ей въ святой Восточной Церкви.

Што ся теды приведеныхъ отъ отступниковъ свѣдоцтвъ дотычетъ, отповѣдаю. Напродъ на молитвы розгрѣшаня, зъ «Требниковъ» церковныхъ приведеныи, ижъ по насъ суть. И то естъ, чогомъ вышшей, въ артикулѣ осмомъ роздѣлу I-го, части первой засъ зъ святыхъ учителей церковныхъ довелъ, же Петръ св., кгды ему отъ Христа было речено «дамъ ти ключѣ царства небесного», особу Церкве тогды на собѣ носилъ, и въ его особѣ Церковь ключѣ, то естъ владзу отпущанья грѣховъ и задержованя, отъ Христа даніи, приняла. Яко о томъ божественный Августинъ въ словѣ 30 выразными словы научаетъ, мовячи: «на многихъ писма святого мѣстцахъ Петръ оказуется, же особу на собѣ носитъ Церкве, а наособливѣй на мѣстцу, гдѣ речено естъ «тобѣ дамъ ключѣ царства небесного». Оттоле и божественный Василій Великій въ главѣ 24 «Постановленій иноческихъ»: «всѣмъ, мовитъ, пастыремъ и учителемъ туюжъ далъ владзу, чого знакомъ естъ то, же всѣ ровне, якъ и Петръ, звязуютъ и розвязуютъ». Божественный засъ Ѳеофилактъ, слова тыи Христовы выкладаючи: «хотяжъ, мовитъ, до Петра толко было речено «тобѣ дамъ», всѣмъ еднакъ апостоломъ дано естъ тогды, гды реклъ до нихъ, «которымъ колвекъ отпустите грѣхи, отпущоны будутъ, а которымъ задержите, будутъ задержаны». А же тыижъ ключѣ и священницы маютъ и царство небесное ими замыкаютъ и отворяютъ, божественный Златоустъ, въ бесѣдѣ 10 на главу 5 посланія до Солунянъ первого вѣдати даетъ мовячи: «презъ священники порожены есте рожденіемъ вѣчнымъ, презъ тыхъ царство одержалисте; руками ихъ все бываетъ, презъ тыхъ вамъ ворота небесныи отворяются». Взявши теды Церковъ Христова въ особѣ Петровой ключѣ, уживаетъ ихъ; а уживаючи припоминаетъ то, же ихъ взяла въ особѣ Петровой обѣцанныи, [и] молитвы розрѣшалныи такимъ способомъ, якимъ маетъ ихъ описаныхъ, споряжаетъ. Што

такъ много до монархіи постановеня належитъ, якъ и то, же на Петрѣ Церковь Христову быти называетъ. О чомъ напередѣ въ артикулѣ семомъ роздѣлу I, части I достатечне. Зачимъ конъектура отступницкая, которую третюю подъ доводами зъ молитвъ тыхъ приведеныхъ написали, овая, ижъ той моцы суть наступниками тыи священницы, которыи або до самой особы Петровы, будучей въ епископахъ Римскыхъ, або до тыхъ епископовъ, которыи маютъ сполечность зъ св. Петромъ, суть привязаны,—конъектура, мовлю, тая естъ слушная въ самой особѣ Петровой, то естъ въ Церкви, и безъ Римского епископа, который поты въ той же особѣ Петровой зъ ключами, поки зъ Петромъ св. въ згодѣ вызнаня вѣры и уживаня таемницъ зостаетъ. А скоро зъ того обоего выступилъ, и сполечности зъ Петромъ, то естъ зъ Церковю, на-тыхъ-мѣстъ отпалъ и ключовъ, въ Петрѣ святомъ ей даныхъ, отстрадалъ. Маютъ отступникове передъ очима свѣжую скутечность владзы тыхъ ключовъ въ св. патріархахъ нашихъ Всходнихъ, отъ блаженной памяти Іоакима, патріархи Антіохійского, року 1579, въ звязаню, а отъ блаженной памяти Іереміи, патріархи Константинополского, року 1591 въ розвязаню, оказале въ Львовѣ зоставленную. Маютъ и другую тыхъ же ключовъ скутечность, около року 1455, отъ святой памяти Геннадіа, патріархи Константинополского, въ звязаню, а отъ тоижъ св. Константинополской столици патріархи блаженной памяти Максима, року 1471, въ розвязаню знамените освѣдченую. И нехай ся присмотрятъ отступникове и своихъ антецессоровъ отъ тоижъ св. Константинополской столицѣ звязаныхъ мощемъ, а скутечность владзы и ключовъ обачатъ. Зъ которыхъ, яко антесигнановъ, одинъ первѣй отъ робацтва въ болотѣ объѣденъ былъ, нѣжъ до гробу вложенъ. Другій тробушеный [1]) и по смерти рычалъ.

А же для невѣдомыхъ такъ православныхъ, якъ и отступниковъ, то припомненое ширей положу. Блаженной памяти патріархъ Антіохійскій Іоакимъ, подъ часъ бытности своей въ Коронѣ Полской року 1579 ве Львовѣ, отлучилъ былъ отъ церкве священника именемъ Григоріа, прозвискомъ Горбачевского, за нѣкоторыи ексцессы, а меновите: же учинивши первѣй обѣтъ Богу и чернцемъ зоставши, присягу зламалъ, оженился и священникомъ зосталъ. Той, року 1589, въ лѣтъ по томъ отлученю и звязаню десятъ, въ Львовѣ умеръ и погребенъ былъ на цментару церкве брацкой, Успенія Пречистои Дѣвы Богородици, въ мѣстѣ. Въ лѣто по томъ погребѣ его тр[етье], то естъ року 1591, подъ часъ розбираня той церкви, гды были фундаменты на заложене, теперь поднесеной, церкви копаны, откопана была съ припадку и тая яма, въ которой той священникъ лежалъ. Зъ которого кгды ся дощка верхняя зъ труны зсунула, обачено было тѣло надутое, якъ мѣхъ, твердое, якъ камень, очернѣлое, якъ уголь [2]). Людъ посполитый, духовный и свѣцкій, которыи о той на немъ палой екскоммуникаціи албо отлученю отъ церкве вѣдали, зъ политованьемъ велцесь тому дивовали. И мусѣлъ быти таковый же закопанъ, ажъ братнимъ политованьемъ порушоный мужъ подобный, книжный, именемъ Сімеонъ Горбачевскій, працы ся поднялъ, до Константинополя шолъ и блаженной памяти отцу Іереміи, на тотъ часъ патріарсѣ Константинополскому, о томъ ознаймилъ,

---

[1]) Толст.: «трибушоный».

[2]) На полѣ: «Бойся, каждый гвалтовнику, поприсягненой обѣтницы живота иноческого».

отъ которого одержалъ листъ разрѣшалный. И кгды по первомъ откопаню немаль въ лѣтъ полтора зась былъ откопанъ, и таковый же найденъ. Листъ той разрѣшалный надъ нимъ былъ прочитанъ, и заразъ въ колко днiй тѣло надутое опало и въ порохъ ся обернуло. То свѣжая владзы ключовъ царства небесного у патріарховъ нашихъ, святой Восточной Церкве пастырей скутечность, которую они, въ Петрѣ св. чрезъ продки свои взятую, завжды мѣли и теперъ маютъ.

Што ся другой причины ключовъ скутечности дотычетъ, въ Константинополю року 1480, кгды на столицу патріаршую высоце учоный и побожный мужъ церкве великій еклисіархъ Мануилъ, въ иноческомъ станѣ Максимъ названый, былъ поднесенъ, султанъ Махометъ, цесаръ Турецкій, о высокости науки его увѣдомленый, везваного до себе просилъ, абы ему вѣры христіанской сүмволонъ выкладомъ объяснилъ. Што онъ охотою учинилъ. Который сүмволу выкладъ, давши его на Арапскій языкъ переложити, султанъ часто читаючи и пилно описаніи въ немъ речи уважаючи, зъ Греками, которыхъ мѣлъ на покою своемъ, о нихъ розмовлялъ. Зъ припадковой розмовы часу нѣкоторого повѣдѣлъ ему одинъ зъ Грековъ, сынъ нѣякого зацного Грека, Алируцій прозвискомъ, же отъ патріарховъ нашихъ христіанскихъ звязаны тѣла згнити не могутъ, але ся одымаютъ, твердѣютъ, чорнѣютъ, и такъ, якъ мѣхъ надутый, лежатъ поты, ажъ будутъ отъ тыхъ же владзою, имъ отъ Бога данною, розвязаны. Зъ чого задивованый султанъ Махометъ на-тыхъ-мѣстъ шлетъ по патріарха и чюдо такое видѣти прагнетъ. Патріархъ за другимъ о такомъ тѣлѣ опитомъ [1]) вѣдомость взявши, же невѣста одна въ звязаню таковомъ зъ сего свѣта зешла, которая была, [за] святое памяти Генадія патріарху, якобы о нечистый зъ нею выступокъ спотварила, и отъ него за то отъ церкве отлучена, и безъ разрѣшенія умерла, и гдѣ бы была похована мѣстце указовано [2]). Которая кгды при посланникахъ, на то умысльне отъ султана присланныхъ, откопана была, въ чотирдесятъ лѣтъ по погребѣ, найдена была цѣла, окаменѣла, чорна, надута. Чюдо тое посланникове обачивши султанови о немъ вѣдати дали. Которыи зась отъ него были посланы, абы и притомъ были, кгды бы тѣло тое отъ патріархи было разрѣшено. И стало ся кгды, въ колко днiй по набожномъ лутоpгіи св. отправованю, блаженной памяти патріарха Максимъ во всемъ уборѣ своемъ патріархалномъ, въ которомъ службу Божію служилъ, до труны, которая за амбономъ посередъ церкве постановлена была, приступилъ, и зъ великимъ набоженствомъ въ теплотѣ сердечной и слезами молитву разрѣшалную надъ тѣломъ тымъ въ слухъ читалъ [3]),—тѣло оное на-тыхъ-мѣстъ осѣдати почало, такъ же отъ всѣхъ притомныхъ хростъ, якобы ломанина якая, слышанъ былъ, и осѣло до третего дня и въ порохъ ся обернуло. Скутечность теди за ласкою Божіею ключовъ царства небесного, вязанья и розвязаня, отпусканя грѣховъ и задержованя естъ въ святой Церкви нашей Всходней.

А же приложу и третій тымъ подобный скутечности прикладъ для самыхъ

---

[1]) Толст.: «опытомъ».

[2]) На полѣ: «Слухайте, апостатове, и внимайте, которыи преблаженнаго господина и отца Ѳеофана, патріарху Іерусалимского, о зраду то спотварили, а онъ за то на васъ клятву внесъ».

[3]) Мартинъ Круссій, въ «Турко-Греціи» зъ Ѳеодосія Зигомали, книга 1, съ тракт. 27.

отступниковъ, которыи, не уфаючи своему кривоприсязству, а такой въ рукахъ патріаршихъ найдуючееся ключовъ царства небесного скутечности боячися, абы по смерти одутись не мѣли, потрюшитися кажутъ. Року 1516, кгды на столицѣ Константинополской сѣдѣлъ Пахомій, патріархъ,—Арсеній іменемъ, прозвискомъ Апостолъ, достоенствомъ діаконъ, обычай мѣлъ неуставичный и гордый. Старшимъ своимъ патріархою Константинополскимъ погордѣвши, до папежа Римского Леона Десятого (которого нерозсудные отпусты и Лютра повили) удался. А же былъ удатный и многомовный, одержалъ отъ Леона, же до Венетовъ за нимъ легатъ былъ посланъ, абы за принятемъ его отъ папежа на митрополицтво а позволенемъ пановъ Венетовъ митрополію Монемвасійскую подъ живымъ тои столицы, патріарсѣ Константинополскому послушнымъ, одержалъ митрополитомъ. О чомъ кгды патріархъ Пахомій увѣдомленъ былъ, Арсенія діакона зъ того строфовалъ [4]) презъ листъ свой разъ и другій. А кгды его въ томъ своемъ незбожномъ предсявзятю упартого видѣлъ, владзою духовною, отъ Бога собѣ данною, звязалъ его и отъ церкве отлучилъ. За што онъ на патріарху блюзнилъ и запречилъ, а папежскими абсолюціами, которіи ему не помогли, тѣшачися, а патріаршую клятву канонную и сунодалную легце поважалъ. Што ему на доброе не вышло. Абовѣмъ за тымъ таковымъ отъ церкве отлученьемъ, по многихъ презъ него въ Монемвасіи непокояхъ ко[ва]ныхъ [5]), въ рихлѣ смертію своею покой православнымъ учинилъ. И на-тыхъ-мѣстъ скутечность екскомуникаціи патріаршей на немъ пала: который, первѣй нѣжъ до труны былъ вложенъ, надулся якъ мѣхъ и углеви подобенъ очернѣлъ [6]).

Есть пре то зъ ласки Божей въ святой Церкве Восточной ключовъ царства небесного владза зуполная, есть и оказалая ено скутечность. И для того духовныи наши въ разрѣшалныхъ молитвахъ мовити звыкли: «Господь Іисусъ Христосъ Богъ нашъ, который Бозкіе заповѣди святымъ своимъ ученикомъ и апостоломъ далъ вязати и розвязовати упалыхъ грѣхи, а отъ нихъ мы принявши причины тоежъ чинити» и прочая. А въ другой молитвѣ на листѣ 134, по словѣхъ владзы Петровой мовится тыми словы: «и намъ недостойнымъ слугамъ своимъ туюжъ далъ владзу». Еще на листѣ по словѣхъ о ключахъ и моцы розгрѣшеня: «наступниками насъ худыхъ и недостойныхъ невымовнымъ твоимъ человѣколюбіемъ данные ему (Петрови) владзы вручилесь быти, абы и намъ такъ же вязати и розвязовати въ людехъ твоихъ, што бы припало». Отселя теды вѣдомо, же (зъ божественнымъ Василіемъ Великимъ реку) не самому Петру даны быти ключѣ царства небесного, але въ особѣ его всей Церкви, а въ церкви Христовой патріархове, епископове и священници звязуютъ и розвязуютъ. Отповѣдаю и на Григорія Цемівлака, который если, якъ удаютъ (бо у насъ певной вѣдомости о томъ не́машъ), о похвалѣ Петра св. писалъ, единоначалнической владзы Петрови св. не чинитъ. Бовѣмъ якъ предъ тымъ иныи, такъ и онъ не мовитъ того, абы толко одному самому Петрови служити мѣло головное пастырство; поготовю того не мовитъ, абы бискупови Римскому тоежъ служити и належати мѣло. Притомъ слова Це-

---

[4]) Въ подлинникѣ ошибка: «строфоваля».

[5]) Въ подлинникѣ: «коеныхъ».

[6]) На полѣ: «Въ той же історіи Крузушовое зъ Өеодосія Зигомалы въ животѣ Пахоміа патріархи».

мівлакови тыи суть такіи, якіи божественный Златоустъ (яко ся южъ приточило вкротцѣ въ артикулѣ 4, роздѣлу 2, части 1) Павлови приписалъ. Богословъ тыжъ [1]) и Григорій Нанзіанскій, въ погребовомъ казаню Василіеви Великому, похвалу чинитъ, стосуючи его до святыхъ, почавши отъ Адама ажъ и до великихъ апостоловъ. Але прожно коньектуру тую третюю до Римского епископа припяли: которій, если естъ въ Церкви, моцы той, въ особѣ Петровой всей Церкви даной, естъ участникомъ. Зевнутръ церкви будучому—порожныи вынеслости слова не помогутъ.

Части I, роздѣлу III, артикулъ 3.

О похвалахъ святымъ апостоломъ, отъ святыхъ учителей церковныхъ чиненыхъ.

Вѣдати теды потреба, ижъ тыи похвалы святыи учителеве святымъ апостоломъ давали и чинили, чтячи ихъ, и ὁμιλικῶς то бесѣдовали, выносячи подвиги и труды угодниковъ Божіихъ. Але абы за право на владзу мѣлъ то кто брати, того они и не мыслили. Естъ обычай мудрыхъ людей, учителевъ и писаровъ церковныхъ, кгды описуютъ которого святого животъ, высоце выносятъ и похваляютъ его. Яко то кгды трафится празникъ св. Петра, хвалятъ его καθ' ὑπερβολήν, якъ мовятъ, преизлишше, безмѣрне. Кгды засъ Павла, албо инного которого зъ святыхъ апостоловъ, або вселенскихъ учителевъ наспѣетъ празникъ, также подобными похвалами чтятъ ихъ и выносятъ. Такъ же тежъ и учителеве прекладаючи еуангелія и писмы апостолскіи и нападши на речь о Петрѣ бесѣду умножаютъ о немъ, и похвалы, приписованя чести, и достойности чинятъ. Тоежъ и другимъ нападши или на імя, или на причины речи, и мовы оныхъ приписали, и што колвекъ приписали Петрови, тоежъ и Павлови, и иннымъ апостоломъ и учителемъ, якъ ся [въ] вышей положеныхъ двохъ роздѣлахъ показало. И теперъ на той роздѣлъ третій показую.

Амвросій св. въ словѣ 66 о св. Петрѣ и Павлѣ: «Beati Petrus et Paulus eminent inter universos apostolos peculiariquadam praerogativa — — — [2]), verum inter ipsos quis cui praeponatur incertum est». То естъ: «Благословеніи Петръ и Павелъ преходятъ, то естъ верховныи отъ межи всѣми апостолами, и особливымъ нѣякимсь продкованемъ перевышаютъ, еднакъ межи ними который бы напродъ которого мѣлъ быти положоный, певнымъ нѐмашъ».

Въ «Минеи» мѣсяця іюня 29 дня, на малой вечерни: «далъ еси утвержденіе Церкви Твоей, Господи, Петрову твердость и Павловъ разумъ». Поневажъ тутъ утвержденіе церковное не самою Петровою твердостю, але и Павловымъ розумомъ естъ, теды того нѣкто не можетъ анѣ самому Петрови, анѣ самому Павлови приписовати, але обоимъ. Въ тропару зоветъ ихъ обу «первопрестолниками апостоломъ», а въ титулѣ празника ихъ «первоверховними»—πρωτοκορυφαῖοι. На лтіи: «фундаменты церкве истинныя столпы и твердыя, верховныхъ Петра и Павла восхвалимъ». Тамъ же: «вышняго Іерусалима граждане, каменіе вѣры, мовцы церковные». На утрени по 1 каѳисмѣ: «похвалѣмо, вѣрныи, Петра и Павла, яко маючихъ ключѣ небесныи». На девятой пѣсни свѣтиленъ: «апостоломъ верхъ, Петра и Павла воспоемъ». Тутъ единственнымъ

[1]) Толст.: «тежъ».

[2]) Пропускъ въ подлинникѣ.

числомъ «верхъ» двомъ приписавши, еднакость и ровность першенства Петра и Павла показуетъ.

Зъ «Соборника» Златоустый на антипасху [3]), въ словѣ 2: «Петръ и Павелъ, отъ лютыхъ грѣховъ покаявшись и навернувшись, верховными апостолами сталися и сопрестолниками Христу». Тутъ видимъ не единого сопрестолника, але двохъ и владзу взяли розвязовати и вязати грѣхи. Тойже Златоустъ св. въ словѣ 2, въ недѣлю 8-ю о дванадцяти апостолѣхъ мовитъ: «вы бовѣмъ есте православія твердѣйшии стати [4]), Церкве основанія, царствію хоругви и паствѣ сей неусыпныи предстателѣ». ТойжеЗлатоустъ на второе посланіе до Коринтовъ, глава 4, бесѣд. нравоуч. 10: Παῦλος καὶ Πέτρος οἱ κορυφαῖοι τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι—«Павелъ и Петръ верховныи всего свѣта учителѣ».

Василій Селевкійскій на св. Пятдесятницу мовитъ: «радуйтеся Христовы царскіи апостолы, вамъ бо вышнее и нижнее царство Христосъ поручи». То южъ ту не едному, и не двомъ, але всѣмъ.

Златоустый св. на Пентикостію въ словѣ 79, которому початокъ: «любящимъ Бога празнованія годъ»: «межи звѣздами овы суть вечерніи, овы денница, а межи апостолами нѣчого нѐмашъ вечерняго, але всѣ денницы и свѣтилники свѣтлыи, воеводы, и учители, и лѣкарее славныи, уздоровляючіи вреды наши и на путь спасенія наставляючіи насъ».

О Павлѣ, еслижъ якій иный достойности и вынoшованя можетъ быти достойный титулъ и поважность апостолства, якъ Павлови апостолови. А напродъ якъ самъ о собѣ въ листѣ къ Галатомъ пишетъ мовячи: «Павелъ апостолъ не отъ чловѣкъ ани презъ чловѣка, але презъ Бога Отца». Святый Іоаннъ Златоустый въ книзѣ «Маргаритонъ», въ словѣ 12, листъ 157, Павла апостола такъ выноситъ: «не точію бо Іоанна вящщій, но и всѣхъ святыхъ». И нижей листъ 158: «Якоже Іоаннъ лѣты послѣдныи естъ пророкъ, такоже и Павелъ послѣдныи лѣты апостолъ; первый же честію всѣхъ святыхъ. Аще же и не послушаеши [5]) истынны, то по не[й] образа послушай. Прежде образующе о немъ, яко же и опознаніи [6]) братія Іосифовы, ко[го]ждо бо по старѣйшинству посади е Іосифъ: меншаго родомъ Веніямина опятери частію, паче части всея братіи, еже єстъ образъ будущаго: Іосифъ—Господеви, другіи же—ученикомъ. Отъ Веніямина апостола сего якоже мню о семъ свидѣтелствуетъ [Давидъ] [7]) глаголя [8]): Ту Веніаминъ юноша во ужасѣ, и еже юноша Веніаминова, зане послѣ прійде, а во ужасѣ, видѣнія дѣля, еже на пути ужасеся, ужасежеся и отъ человѣкъ, сеже все сметьемъ бысть ему, да Христа приобрящетъ [9])». Нижей листъ 156: «видѣли благую надежду благія душа, видѣли избранныхъ избраннѣйша, послѣ всѣхъ проповѣданіемъ, старѣйша же всѣхъ, въ послѣднемъ міра, старѣйша, во послѣднемъ царствіи родящася, старѣйша вѣнчавшися». Мало нижей: «ничимъ же бо осталъ естъ паче апостолъ изрядныхъ, смѣю бо рещи, аще и всего не изглаголю: не яко имый указанія, но за время и долготу словесъ. Обаче реку, не точію паче всякаго человѣка, но и па-

---

[3]) На полѣ: «недѣля Өомы».

[4]) Толст.: «столпы».

[5]) Послѣ этого у Толстова: «мене».

[6]) Толст.: «опознаныи».

[7]) Взято изъ Толстовскаго списка.

[8]) На полѣ замѣчено: «треба попросту».

[9]) Конецъ взятъ изъ посл. къ Филиппис., гл. 3, ст. 8: «и вмѣняю вся уметы быти, да Христа приобрящу».

че всякія умныя твари, старійша суща всея твари, и избранныхъ же избраннѣйша. Аще ли суть и ина сказанія о сопрѣніи семъ, та нынѣ да оставитъ, доволно убо уже указаніе, яко святыхъ естъ святый мужъ сый апостолъ и всея твари». Хрисостомъ св., 1 Коринѳ., бесѣда 18, листъ 604: «Павелъ всѣхъ превзыйде». Той же Златоустъ, 1 Коринѳ. 4, бесѣда 13: «Павелъ надъ херувѣми честнѣйшій». Святый Іоанъ Златоустъ, на Дѣянія 28, бесѣда 55, въ правоуч. мовитъ: «божественная, святая голова, всѣхъ небесъ вышшій, первенство, старѣйшинство держачій Павелъ». Тойже на Дѣянія 11, бесѣда 25: «Павелъ—уста довлѣющая вселеннѣй». Златоустый, 2 Коринѳ. 12, бесѣда 26, ст. 5: «Чесо ради и восхищенъ бысть (Павелъ) за еже не мнѣти ему, якоже азъ мню менше имѣти отъ прочіихъ апостолъ, понеже бо они быша со Христомъ. Сего ради и во славу и сего восхити въ рай, многое бо имя мѣста сего, и всюду говѣйшеся [1]». Златоустъ святый, 1 Солун. 2, бесѣда 3, мовитъ: «Павелъ проповѣдникъ и апостолъ былъ всего свѣта». Тойже Златоустъ 2 [Солун.] [2]) 2, бесѣда 3, мовитъ: «Павелъ ввесь свѣтъ навернулъ».

Въ «Мѣнеи» іюня 29, на малой вечерни, на стиховнахъ: «Павле, погановъ ловчій, христіаномъ первостоятелю», то естъ преложоный. И нижей: «розвяжи отъ звязковъ грѣховныхъ всѣхъ насъ хвалящихъ тя». Тамъ же на лутіи: «Павле, уста Господня и первопрестолникъ апостоломъ бывъ блаженне». На канонѣ [3]), пѣснь 4, Христосъ Павлови которое преслѣдовалъ стадо, яко пастыреви, поручаетъ. По Словенску: «еже гоняше стадо, яко пастыру вручаетъ». Въ Акаѳистѣ, 2 стихъ: «радуйся, Божественная двойце первопрестолная». Въ «Сѵнаксару» Грецкомъ, мѣсяца юля (sic) 30: Πέτρος ὁ ἀπόστολος καὶ πρῶτος τῶν μαθητῶν—«Петръ апостолъ и первый учениковъ». Παῦλος ὁ ἀπόστολος καὶ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων—«Павелъ апостолъ и верховный апостоловъ». Іоаннъ Златоустый, въ словѣ похвалномъ на 40 мучениковъ, мовитъ: «судитъ и Павелъ весь свѣтъ будучи проповѣдникъ всего свѣта»: κρίνει καὶ Παῦλος τὴν οἰκουμένην ὁ κήρυξ τῆς οἰκουμένης. Иныи мѣстца показались о Павлѣ вышше въ роздѣлѣ 1, въ артикулѣ 2, части 1, листъ 26 [352—372] [4]).

О святомъ Андреѣ апостолѣ Исихій, презвѵтеръ Іерусалимскій, отъ похвалныхъ словъ апостола Ѳомы такъ пишетъ: «Труба насъ священная къ торжеству собра Андрей, иже лика апостолского перворожденъ, прежде вдруженый Церкве столпъ, прежде Петра Петръ, основанію основаніе, начала начало; иже прежде звану быти зовый, прежде приведену быти приводяй; евангеліе проповѣдуетъ, еже не увъвѣренъ бысть; прежде научитися брату открываетъ животъ». Читай въ книзѣ библіоки блаженнаго Фотія, листъ 811 [5]).

На день тогожъ св. Андрея, въ «Минеи» на утрени спѣваемъ: «пріидѣте, похвалимо первозваннаго и верховнаго учениковъ апостола Андрея, чловѣкъ ловца». И на великой вечерни въ стихирахъ «верховнымъ» его зоветъ. Такъ же въ кондаку на 7-й пѣсни. На утрени 1 стіхло[гій] [6]): «збавъ стадо, которое ти Богъ повѣрилъ». Тоежъ въ пѣсни 5-й маешъ. Въ канонѣ пѣснь 1: «вѣры

[1]) Толст.: «говѣашеся».

[2]) Взято изъ списка Толстова.

[3]) На полѣ: «інъ ірмосъ—Павелъ пастырь».

[4]) Въ скобкахъ выставленъ столбецъ настоящаго печатнаго изданія.

[5]) Въ подлинникѣ оставлено пять пустыхъ строкъ.

[6]) Добавлено по списку Толстова.

столпъ, и каѳедра правдивыхъ догматъ Христовыхъ».

Въ «Минеи» мѣсяця апрѣля 30, на вечерни, Іякова, сына Зеведеова, зоветъ «апостоломъ верхъ». Въ канонѣ пѣснь 8: «яко княжа апостоловъ поставленъ былъ по всей землѣ».

Въ «Минеи» мѣсяца сентеврія 26, на великой вечерни славникъ: «апостоломъ верховного богословія трубу, вселенную покорившого, прійдѣте вѣрныи ублажимъ Іоанна, сына Громова, началника православію и проповѣдника первѣйшого».

А о Іяковѣ, братѣ Божомъ, Исухій презвѵтеръ такъ мовитъ: «како похвалю раба Христова и брата Нового Іерусалима архистратига (або гетмана), священникомъ владыку (або князя), апостоломъ ексарху, во главахъ верхъ, въ свѣщницѣхъ [7]) свѣтлійша, [во звѣздахъ явленнѣйша] [8]) (или паче свѣтяща). Петръ народъ учитъ, но Іяковъ законополагаетъ, и малы реченія Сократиша вопрошенія величество [9]), «азъ сужду не стужати, еже отъ языкъ» и прочая. Читай въ книзѣ Библіоѳики блаж. Ѳотія, листъ 833.

Хрисостомъ, на Дѣянія 12, бесѣда 26, мовитъ: «Петръ, Іяковъ и Іоанъ глава». Тойже на Дѣянія 15, бесѣда 35: «Іякову начальство было вручено». «И шолъ на каѳедру Іякова Малого» (листъ 215); называетъ першимъ епископомъ и першимъ архіепископомъ Іерусалимскимъ. Климентъ въ епистоліи до Іякова, брата Господня, которая естъ въ томѣ 1 «Концилін», тогожъ Іякова называетъ первымъ епископомъ епископовъ, справуючимъ не толко церковъ Іерусалимскую, але и вси церкви всюды фундованныи.

«Соборникъ» мѣсяца іюня 29, въ словѣ о страсти святыхъ апостола Петра и Павла, тыми словы пишетъ: «по трехъ лѣтехъ прійде въ Іерусалимъ Павелъ, и благослови его Іяковъ со верховными апостолами, въ старѣйшинство причте й». Мовитъ самъ о собѣ Павелъ въ листѣ до Галатовъ, въ роздѣлѣ 1, же «по трехъ лѣтехъ пришолъ до Іерусалима соглядати Петра», а же пребылъ у него 15 дній, а же тежъ инного [10]) зъ апостоловъ не видѣлъ жадного, едно Іякова, брата Господня. Уважай то, ижъ тамъ не Петръ, але Іяковъ продковалъ въ благословеніи и въ принятю Павла, въ старѣйшинство клира. Хрисостомъ на главу къ Галат. 1, стихъ 18: «Павелъ къ Іякову первѣй входитъ, съ многимъ смиренномудріемъ, яко и болшему и честнѣйшему, по томъ ряду его пріймуетъ». Въ «Минеи», мѣсяца октоврія 23, на празникъ св. Іякова, брата Господня, первопрестолника Іерусалимского, на вечерни: «Іякова пастыроначалника (то естъ преднѣйшого пастыря) и учителя неизреченного поставляетъ тя Христосъ». Въ кондаку тогожъ «намѣстникомъ Христовымъ» называетъ. Икосъ по 6 пѣсни зоветъ Іякова «первопрестолникомъ и святителемъ церковнымъ, свѣтилникомъ, учителемъ и строителемъ». Свѣтиленъ: «яко святитель первѣйшій нового закону, яко великій апостолъ» и пр. На вечерни, на стихирахъ, стихъ 4 «начало пастыря Христа братъ былъ еси и въ апостолѣхъ нарочитъ». На 9 пѣсни, стих. 1: «прійдѣте первопрестолника Іякова пѣсньми величаемъ церковнаго свѣтильника». И въ кондаку: «Іяковъ первый Іерусалимскій пастыръ и учитель». Въ

---

[7]) Толст.: «священицѣхъ».

[8]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[9]) Толст.: «а мала реченія Сократиша величество вопрошенія». Срв. ниже во 2-й ч., р. 2-й, арт. 3-й: «имамы».

[10]) Въ рукописи ошибка: «и много».

«Охтаику» [1]), гласъ 1, пѣснь 1, стихъ 1 и пѣснь 8, стихъ 3: «пастырми»; гласъ 3, пѣснь 1, стихъ 1: «столпами»; гласъ 4, пѣснь 4, стихъ 3: «твердію, церковью», и въ пѣсни 9, стихѣ 4: «каменьми всѣмъ апостоломъ» называетъ.

Поневажъ теды ведлугъ свѣдоцтвъ сихъ, зъ книгъ церковныхъ приведеныхъ, и иншіи апостолове всѣмъ тымъ были, чимъ былъ и Петръ, и такую владзу и урядъ отправовали всѣ и ровныи тытулы и похвалы, яко и Петръ, маютъ и носятъ, то Петръ не былъ болшимъ и старшимъ надъ апостолы и ведлугъ свѣдоцтвъ книгъ нашихъ церковныхъ, на которыхъ отступникове монархію свою убудовати усилуютъ.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ

РОЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ

АРТИКУЛЪ 1.

Ижъ не самъ одинъ бискупъ Римскій сукцессоромъ або наступцею Петра св. естъ, але и иншихъ апостолскихъ столицъ патріархове, або рачей всѣ епископове, и отповѣдь на доводы Креузины, въ первомъ роздѣлѣ, части второй, зъ книгъ приведеныи.

Показавши то, за помочю добротливого Бога, въ тыхъ трохъ прешлыхъ первой части роздѣлахъ достатечне и доводне, ижъ Петръ св. не мѣлъ найвышшого, головного, удѣлного пастырства и же надъ иншіи апостолы жадной прерогативы и болшей въ Церкви Христовой владзы не мѣлъ, опрочъ персоналныхъ, то естъ самой особѣ его належачихъ цнотъ и даровъ духовныхъ особлившихъ; и прочъ того, ижъ одинъ зъ межи всѣхъ отъ Христа Господа на то выбранъ былъ, который бы былъ таемницею единости церковной и фигурою всей церкви, абы онъ своею особою одною одну Христову Церковь фундовалъ, и штобы колвекъ ему обѣцано, любъ дано отъ Христа Господа было, въ особѣ его всей Церкви обѣцано и дано быти розумѣно было (о томъ доводъ смотри въ артикулѣ.... роздѣлу.... [2]); што все ижъ персоналное власное добро Петра св. естъ спадкомъ, на другую особу спадати не можетъ; же владзы зась и въ достойности апостолской и пастырской и въ правованю всей Христовой Церкви ровнымъ зо всѣми былъ,— теперъ, за тоюжъ всесилного Бога помочю, до другой части поступую,—въ которой показано и доводно будетъ, ижъ не самъ одинъ бискупъ Римскій потомкомъ и наступцею Петра св. естъ,— але всѣ патріархове, отъ нихъ епископове, такъ Петровыми, якъ и Андреовыми, Павловыми, Іаковомыми и всѣхъ иныхъ апостоловъ суть наступниками и потомками.

Што мовятъ отступникове, ижъ овцы Христовы тръвати будутъ, ажъ до скопченя свѣта, слушне мовятъ. А што мовятъ, же овецъ тыхъ Христовыхъ, до скончення свѣта тръвати маючихъ, на мѣстцу Христовомъ Петръ св. естъ на-

[1]) На полѣ: «въ Грецкомъ Орологіѣ».

[2]) Въ оригиналѣ не показаны этотъ артикулъ и этотъ роздѣлъ.

мѣстникомъ, а по немъ—его сукцессорове, бискупове Римскіи,—не слушне мовятъ. Што ся южъ широце и доводне, за ласкою Божіею, напередѣ показало. Мы абовѣмъ, православныи, признавши то, ведлугъ збавенной евангелской науки, ижъ овцы Христовы ажъ до скончення свѣта тръвати будутъ, и ижъ овчарня Христова естъ одна,—зъ той же збавенной евангелской науки признаваемо заразъ и то, ижъ той овчарнѣ удѣлнымъ и единовладнымъ пастыремъ естъ самъ Господь и Богъ нашъ Іисусъ Христосъ, который о собѣ самомъ мовитъ: «и будетъ едино стадо, и одинъ пастыръ» [3]). Што св. Ѳеофилактъ толкуючи такъ мовитъ: «единъ пастырь естъ Слово Божіе и Господь». А же то правда, што мы вызнаваемо, ижъ одноѣ тоѣ овчарнѣ одинъ пастыръ естъ самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ, а не Петръ, поготовю не быскупъ Римскій, тогожъ самого Збавителя Христа Господа и святыхъ Его апостоловъ наукою доводимо мовячого: «се азъ съ вами есмь въ вся дни до скончанія вѣка» [4]). О которомъ апостолъ Павелъ божественный: «аще, мовитъ, и распятъ бысть (Христосъ) отъ немощи, но живъ естъ отъ силы Божія» [5]). И зась: «Христосъ воставый отъ мертвыхъ, къ тому уже не умираетъ, смерть нимъ къ тому не обладаетъ» [6]). Положивши теды то за речъ невонтпливую, же Іисусъ Христосъ живъ естъ, и же южъ болшъ нимъ смерть владнути не можетъ, и же зъ нами на вѣки зоставаетъ, — кладемо за речъ певную и то, же онъ самъ насъ пасетъ, самъ нарадитъ, самъ справуетъ, и самъ пастыремъ нашимъ, безъ жаднихъ намѣстниковъ, зоставаетъ. У живого мужа жоны намѣстникъ не бываетъ [7]). Церковь св. естъ невѣста Христова, которой облюбенецъ живъ естъ, и якъ она опекуна иншого, маючи облюбенца уставичне притомного, такъ и Христосъ Господь намѣстника, будучи ей самъ завжди притомнимъ, не потребуетъ [8]). И оттоль то пророкъ Божій Давидъ: «вся, мовитъ, „слава дщере царевы внутрь» [9]). Якобы рекши маючи славу свою Христа Господа облюбенца и опекуна внутръ себе, церковь, облюбеница Христова, по зверхной славы въ опекунѣ и намѣснику, анѣ въ Петрѣ, анѣ его сукцессорахъ не потребуетъ. Суть еднакъ апостолове, патріархове и епископове головами и пастырьми церквій своихъ помѣстныхъ, собѣ жребіемъ или удѣломъ припалыхъ, а жадного зъ нихъ одного и щекгулного не было и не естъ головою и пастыромъ найвышшимъ надъ всею Каѳолицкою Церквію. Самъ абовѣмъ Іисусъ Христосъ церкви тѣла своего найвышшею головою и еднымъ найвышшимъ пастыремъ. Зачимъ безумный овъ отступниковъ розумъ естъ: облюбеници Христовой Церкви иншихъ очій опекуна, таковото, якій имъ здается, шукати, а презъ то Христа Господа, облюбенца ей, або за непритомного, або за умерлого мѣти. Который онъ такъ естъ правдиве притомный, якъ слова его овыи правдивыи: «ото я зъ вами естемъ по вся дни ажъ до скончанія свѣта» [10]). О чомъ же не иначей и св. учителеве церковныи розумѣютъ, але такъ, якъ мы зъ писма св. и зъ писмъ ихъ научени розумѣемо.

---

[3]) Іоан. гл. 10, ст. 16.

[4]) Матѳ., гл. 28, ст. 20.

[5]) 2 Корин., гл. 13, ст. 4.

[6]) Римл., гл. 6, ст. 9—10

[7]) На полѣ: «у мужа живого надъ женою его не бываетъ милостника».

[8]) Ефес., гл. 5, ст. 24—29.

[9]) Псал. 44, ст. 14.

[10]) Матѳ., гл. 28, ст. 20.

Отсылаю тя, православный, до прочитаня артикулу третего въ роздѣлѣ второмъ, части первой. «Але, мовятъ отступникове, взглядомъ Пастыра Христа же Петръ овцею, взглядомъ зась овецъ Христовыхъ — естъ Петръ пастыремъ: Пастыръ Христосъ естъ невѣдомый [1]), а пастыръ Петръ зъ своими сукцессорами естъ пастыръ Церкве Христовы вѣдомый [2]). Бо якъ головою тѣла Церкве естъ Христосъ, маетъеднакъ тѣло тое церковное и свою ей прочъ Христа голову, ведлугъ реченого: «не может рещи глава ногамъ, не требѣ ми есте» такъ, прочъ Христа невѣдимого Церкве Пастыря, на мѣстцу его вѣдомый пастыръ быти маетъ, а той естъ Петръ, а по немъ бискупове Римскіи». Такъ отступникове.

Которымъ мы, безъ жадныхъ околичностій, просто отповѣдаемо: же мы о двохъ головахъ церкве (о одной богочеловѣци, а другой—простомъ человѣцѣ) не знаемо и не признаваемо. Тое зась и знаемо и признаваемо, же который колвекъ человѣкъ въ церкви естъ члонкомъ, естъ не головою. А головою Церкви, любъ головою заразъ и тѣломъ— самого Христа знаемо и вызнаваемо зъ писма св. [3]) и отъ святыхъ учителей церковныхъ, такъ знати и вызнати научени. Зъ писма св. науку о томъ маешъ въ первомъ артикулѣ, первого роздѣла, части первой. Зъ божественныхъ учителей церковныхъ, св. Іоанъ Хрисостомъ на 1 посл. Коринѳ. гл. 12, бесѣда 30, стихъ 12, мовитъ: «якоже бо и тѣло и глава единъ естъ человѣкъ. Тако Церковь и Христосъ едино быти глаголетъ». А еще и тутъ маешъ. Августинъ зась въ главѣ 2, книги «О единости церковной»: «тая, мовитъ, Церковь тѣло Христово естъ, яко апостолъ мовитъ, утраненя выполняю на тѣлѣ моемъ за тѣло его которая естъ церковь». Отколь, заисте, явне естъ, же той, который не естъ въ члонкахъ Христовыхъ, христіанского збавеня мѣти не можетъ. Члонки зась Христовы презъ единостъ ясно зъ собою ся злучаютъ, и презъ туюжъ головою своею споются, которою естъ Іисусъ Христосъ. Все пре то што ся оповѣдаетъ о Христѣ голова и тѣло естъ. Головою естъ самъ единородный Іисусъ Христосъ Сынъ Бога живаго, самъ Спаситель тѣла, «который умерлъ для грѣховъ нашихъ и воскресъ для усправедливеня нашого [4]). Тѣло его церковь, о которой ся мовитъ: «собѣ выставитъ хвалебную церковь, немаючую змазы, або зморку, або чого такого» [5]). И зась тамъ же: «весь, мовитъ, Христосъ голова и тѣло естъ, голова единородный Сынъ Божій, а тѣло Его Церковь, облюбенецъ и облюбеница, два въ едномъ тѣлѣ». О томъ же и св. Григорій Діалогъ, въ выкладѣ псалма 5, покутного: «Христосъ, мовитъ, зо всею своею Церковію, такъ тоею [6]), котораясь еще найдуетъ на земли, яко оною [7]), которая южъ зъ нимъ царствуетъ на небѣ, одна особа естъ, и якъ одна естъ душа, которая розныи тѣла члонки животворитъ, такъ всю заразъ Церковь одинъ Духъ Святый чирствитъ [8]) и обясняетъ. Зась Августинъ] въ трактатѣ 120 на Іоанна: «але поневажъ, мовитъ, презъ то, же посредникъ Богу и чловѣкомъ, чловѣкъ

[1]) Толст.: «невидомый».

[2]) Толст.: «видомый».

[3]) Ефес., гл. 1 и 5; Колос., гл. 1.

[4]) Римл., гл. 4, ст. 25: «иже преданъ бысть за прегрѣшенія наша, и воста за оправданіе наше».

[5]) Ефес., гл. 5, ст. 26: «да представитъ ю себѣ славну церковь, не имущу скверны или порока, или нѣчто отъ таковыхъ».

[6]) Въ подлинникѣ ошибка: «то его».

[7]) Въ подлинникѣ ошибка: «оного».

[8]) Собственно: «чѐрствить» — укрѣплять, ободрять

Іисусъ Христосъ стался головою Церкви, апостолове членками суть его, и для того то мовитъ, што наступуетъ, «и за нихъ я себе самого посвячу», што абовѣмъ то естъ «и за нихъ я посвячю себе самого, толко же ихъ въ собѣ самомъ посвячю, гдыжъ и они суть я» [9]). Поневажъ о которыхъ то мовитъ, якомъ реклъ, членками суть его, а одинъ естъ Христосъ—голова и тѣло. И еще тойже въ главѣ 13 книги о пастыри: «и самого, мовитъ, Петра, которому полецилъ овцы свои, яко бы иншому, одно зъ собою учинити хотѣлъ, абы такъ ему овцы полецилъ, жебы онъ (то естъ Христосъ) былъ головою, а Петръ жебы носилъ фигуру тѣла, то естъ Церкве, и якъ облюбенецъ зъ облюбеницею два были въ одномъ тѣлѣ».

Ясне теды зъ тыхъ св. учителей церковныхъ науки вѣдомо то, што мы знаемо и вызнаваемо, же головою Церкви и тѣломъ самъ естъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ, а чловѣкъ кождій, который колвекъ въ томъ тѣлѣ естъ, хоть пророкъ, хоть апостолъ, хоть еvангелистъ, хоть учитель, хоть пастыръ—членками тѣла того суть, а не тѣломъ, поготовю — не головою. Бо о то божественный Августинъ вси апостолы, не вылучаючи Петра, въ томъ тѣлѣ членками быти розумѣетъ и научаетъ, и Христа самого головою и тѣломъ Церкви быти ознаймуетъ, а Петра членкомъ, и въ фигуру единости тѣла церкви Христовы, а не въ намѣстництво, взятого быти отъ Христа оповѣдаетъ. Зачимъ безумный то, якомъ реклъ, отступниковъ нашихъ розумъ естъ, которыи овецъ Христовыхъ, до сконченя свѣта тръвати маючихъ, пастыремъ головнымъ, якъ намѣстникомъ Христовымъ, Петра або кого иншого становятъ, и презъ то монархію свою склитити [10]) усилуютъ.

А што ся свѣдоцства, зъ божественного апостола Павла приведеного, дотычетъ, знаемо и мы межи членками тѣла Церкве быти око, быти ухо, быти руку, ногу и голову. Лечъ знаемо заразъ зъ тогожъ божественного апостола и то, же тѣло естъ одно, а членки маетъ многіи, вѣсѣ еднакъ тыи и намногшіи одного тѣла членки одно тѣло быти такъ, абы самъ Іисусъ Христосъ и головою заразъ, и тѣломъ зъ членковъ тѣла церковного съставленнымъ зоставалъ, якъ ся зъ науки св. учителей церковныхъ показало. Мовитъ абовѣмъ божественый апостолъ [11]): «якоже бо тѣло едино естъ, и уды имать многи, вси же уды единого тѣла, мнози суще, едино тѣло суть: тако и Христосъ». То естъ: якъ одного тѣла многіи членки, ноги, руки, уши, очи, голова и вси иншіи, одно суть тѣло, такъ зо всѣхъ тыхъ членковъ съставленное тѣло, то естъ церковъ, и Христосъ, то естъ голова того тѣла, одно естъ зуполное тѣло. А што тамъ же божественный апостолъ мовитъ: «не можетъ рещи глава ногамъ не требѣ ми естъ» [12]), розумѣетъ голову якъ естъ спол-членкомъ въ томъ же тѣлѣ зъ ногами, а не якъ естъ презъ свою, во всѣ иншіи членки вливаючуюся моцъ, всего тѣла справцею, хотячи то указати, же одного тѣла членки взаемной до себе помочи потребуютъ. Голова теды тая не можетъ рещи ногамъ: «не естесте ми потребни», бо до зуполности тѣла и ноги такъ суть потребни, якъ потребна естъ голова. До справованя зась всего свѣта

---

[9]) Іоан., гл. 17, ст. 19.

[10]) Толст.: «склѣтити».

[11]) 1 Корин. гл. 12, ст. 12.

[12]) Тамъ же, ст. 21.

сноряжена въ моцъ будучи, голова можетъ ногамъ рещи: «до ряду и справованя всѣми члонками [тѣла], которое мнѣ власне належитъ, не есте мнѣ потребни, поневажъ я вами сама ряжу и справую, и я безъ васъ быти и радити могу, а вы безъ мене рушатися и своей повинности обходити не можете». Если теды зъ того апостолского мѣстца отступникове своей найвышшей видомой головы и зверховного ей пастырства ряду и справованя доводятъ, якожъ доводятъ теды голову тую свою напомянути повинни, абы не мовила ногамъ «не естесте ми потребни», бо безъ ногъ тѣло шпетно и недосконало? Нехай не мовитъ, же иншіи апостолове везвани суть въ часъ печалованя, а самъ Петръ въ зуполность владзы! Нехай не мовитъ, же я самъ единъ голова, а всѣ иншіи епископове ноги, наша зась голова тѣла церкве—Христосъ. Якъ тая, которая животворитъ свое тѣло, роститъ и завжды его въ цѣлости и зуполности заховуетъ, можетъ речи ногамъ своимъ, же до ряду и справованя всѣмъ тѣломъ не суть ей потребны. Зуполность теды тѣла и взаемную до себе члонковъ помочъ—Павелъ апостолъ тымъ подобенствомъ выражаетъ, а не владзу головы надъ члонками. Зачимъ якъ пропозиція овая отступницкая, же тое головное старшенство зъ смертю Петра св. не устало, естъ марная, такъ илляція ей овая, а пре то тыи слова «паси овцы мои» не толко до Петра св. суть мовлени, але и до его наступниковъ (бискуповъ Римскихъ), естъ плонная. А то для того, ижъ одинъ одной овчарни пастырь естъ Христосъ Господь.

Што ся зась ткнетъ апостоловъ и ихъ наступцовъ, тыи вси суть равновладныи пастыри, которымъ всѣмъ, якъ одному, одна Христова овчарня естъ поручена. Показалося то южъ напередѣ доводне, же за часовъ апостолскихъ не было одного найвышшого справцы пастыра церкви Божой. Показалося и то, же такъ и учителевъ церковныхъ зданя того не было, абы единъ быти мѣлъ пастырь найвышшій. Которыи то учителеве одной овчарнѣ Христовы многихъ, вмѣсто одного, пастыревъ знали. Якъ о томъ Купріанъ св., въ посланіи своемъ 67. до Стефана папежа пишучи вѣдати даетъ, гдѣ мовитъ: «хотяжъ многіи естесмо пастырѣ, едно еднакъ стадо пасемо, и всѣ овцы, которыи Христосъ кровію своею и мукою набылъ, збирати и ховати повиннисмо».

Южъ ся и то напередѣ доводне показало, же если естъ Петръ апостолъ пастыремъ овецъ Христовыхъ, не самъ одинъ тымъ естъ. Далеко болшъ бискупъ Римскій самъ еднимъ пастыремъ быти не можетъ, на которого бы одного тыи слова «паси овцы мои» спадали. Уважай, православный, што тутъ отступникъ пишетъ. «Тыи, мовитъ, слова «паси овця моя» не толко до Петра св. суть мовлены, але и до его наступниковъ». Што если о самыхъ бискупахъ Римскихъ розумѣетъ, якожъ такъ розумѣетъ? Але неправе, бо якъ то речъ зносная и до увѣреня подобная быти можетъ, абы бискупъ Римскій болшую надъ апостолы въ церкви Христовой владзу мѣлъ? Бовѣмъ другимъ апостоломъ тыи слова «паси овцѣ мои» належати не признаваетъ, а бискупомъ Римскимъ признаваетъ. Зачимъ болшей владзы въ Церкви Христовой будутъ бискупове Римскіи, нѣжли апостолове. Што у насъ, благочестивыхъ, не толко речъ естъ неподобная, але и непристойная, которіи вызнаваемо, же тыи слова всѣмъ апостоломъ и всѣмъ ихъ наступникомъ служатъ. О чомъ читай артикулъ мой пер-

вый, роздѣлу первого, части второй. А жебы самъ бискупъ Римскій наступникомъ Петровымъ быти мѣлъ и жебы ему самому по немъ тыи слова «паси овцы моя» служити мѣли, и того насъ учителеве церковныи не научаютъ, и зъ писма ихъ отступникове нигды не доведутъ.

Доводъ отступничій первый зъ бож. Златоуста, книги второй, «О священствѣ», главы 3, приведеный, не толко монархіи ихъ не вспомагаетъ, але овшемъ еи зноситъ. Который такъ ся въ собѣ маетъ: «гды, мовитъ, Христосъ мовилъ до Петра «Петре, любишъ ли мене», не тое тогди хотѣлъ освѣдчити, якъ бы барзо отъ Петра былъ любленый (поневажъ то зъ многихъ знаковъ вѣдомо намъ было), але то онъ тогды чинилъ, абы и Петра и иныхъ насъ научилъ, якъ великою ласкавостью и любовію до церкве своей Христосъ знятый естъ, абы тымъ же способомъ и мы о той же церкви старанье и печалованье зо всей души приняли. Для якой зась причины той же Христосъ кровь свою вылялъ? Для того, заисте, абы овцы тыя позыскалъ, о которыхъ старанье такъ Петрови, якъ тымъ, которыи по немъ, поручалъ». Такъ Златоустъ святый. На которомъ барзо ся монархакове мылятъ и монархіи своей зъ того его свѣдоцтва доводячи, и бискупови Римскому належати то натягаючи. Явне абовѣмъ видѣти дается, же Златоустъ св. сукцессорами Петровыми называетъ тыхъ, о которыхъ то первѣй реклъ, же зъ Петромъ бываютъ учены, межи которыми и себе св. сей учитель покладаетъ Петровымъ сукцессоромъ, кгды мовитъ: «абы и Петра, и иншихъ насъ [на]училъ (то естъ всѣхъ епископовъ), абысмо о Церкв истаранье и печалованье упреймое взяли». Бож. абовѣмъ сей учитель Василія, свѣжо епископомъ Селевкіи постановленного, тымъ утѣшаетъ и ему то, якъ одному зъ первыхъ сукцессоровъ, привлащаеть, што о Петровой любви и паствѣ уважалъ. Штожъ то маетъ до монархіи апостолской? И овшемъ маетъ противъ неи, кгды всѣхъ епископовъ заровно сукцессорами Петровыми быти научаетъ. Оттоль и св. Ефремъ въ словѣ похвалномъ Великого Василія: «якъ, мовитъ, Петръ Ананія и Сапфиру зъ узятку [1]) отъ цѣны проданого села уморилъ, такъ и Василій, намѣстникъ Петровъ и участникъ владзы его и свободы, царя Валенса, уймуючого обѣтницу свою, строфовалъ и сына его смертю покаралъ». Бож. зась Кирилъ Александрійскій въ главѣ 3, книги двадцятой «Сокровищъ», епископовъ тыхъ, которіи еще за живота Петра св. отъ апостоловъ установлени, Петровыми сукцессорами называетъ. Уважаючи абовѣмъ слова Петровы, которыми онъ якъ собѣ отъ Христа речено быти слышалъ: «паси овцы мои», такъ напоминаетъ епископовъ Асіи, Виѳиніи, Каппадокіи и Понту: «пасѣте которое у васъ естъ стадо Божіе. Подобныи, мовитъ, наступникомъ або сукцессоромъ своимъ Петръ писалъ приказаня». Штожъ [зъ] сихъ якъ и зъ многихъ иншихъ св. учителей церковныхъ и зъ того приведеного отъ нихъ свѣдоцтва отступникове въ подпору своей монархіи мѣти могутъ? Толко то, же всѣ епископове заровне и суть сукцессорами и намѣстниками Петровыми.

Доводъ другій зъ листу бож. Тарасія, патріархи Константинополского, до Адріана, епископа Римского, писаного, мнѣй ихъ вспомагаетъ, нижъ шкодитъ. Што бовѣмъ то за дивъ, же братъ бра-

[1]) На полѣ: «зъ затаеня». У Толстова: «зъ упятку».

та болшимъ отъ себе, ведлугъ науки апостолской, честію чинячи, титулы чести вынеслыи ему приписуетъ! Тутъ еднакъ анѣ въ той способъ енконіонъ [1]) або залеценье достойности Адріанови отъ Тарасія естъ учинено, абы ею надъ иншихъ патріарховъ або надъ себе въ святобливости украшенного и старшенствуючого архіерея розумѣлъ, але абы его тымъ бардзѣй покаралъ и построфовалъ, имъ вынеслѣй его зъ волѣ Божей сѣдячого указалъ. Што въ звычаю мовы посполитой естъ, кгды кто кого строфуючи зъ поважности особы и достоенства, выступокъ его тяжкій и оказалшій чинитъ быти. Якъ кгды мовимо: «человѣкомъ слынешъ добримъ и зацнымъ, а еднакъ такъ злои и сромотнои речи важишся». Хотячи абовѣмъ бож. Тарасій Адріана, въ сумоніи подозрѣного, исправити и тымъ сромотнѣйшій выступокъ его быти оказати, имъ въ святобливости архиерейство оказавшимъ быти славенъ былъ, мовитъ [2]) до него: «братерское абовѣмъ ваше святобливостю оздобленное архиерейство правилне и по волѣ Божей старшенствуючи, презъ архиерейское посвяченье, знаменитую маетъ славу. Реклъ абовѣмъ черезъ пророка великій и первый архіерей Христосъ Богъ нашъ: «живу я, же толко выславляючихъ мене выславлю». И наводитъ: «вѣдаемъ абовѣмъ, мужу, пожаданій духовныхъ, ижъ зноснѣйшая естъ Македоніева и его единомисленниковъ духоборцовъ незбожная ересь». То Тарасій святый. Яко бы тежъ реклъ: «высоце славный, сталесся презъ посвящения архиерейское и по воли Божой старшенства въ належной тобѣ діецезіи ведлугъ каноновъ церковныхъ доступилесь. А еднакъ то о собѣ славити допускаешъ, што незбожную ересь Македонскую въ тяжкости блюзнѣрства перевышшаешъ». Штожъ то до постановеня монархіи, которую доводъ сей ихъ барзѣй тлумитъ и зноситъ, [нѣжъ] [3]) становитъ и подноситъ? О чомъ прочитай собѣ, отступнику, у своегожъ монарх[ика] [4]) Бароніюша, въ томѣ 9, въ року 787, въ лѣчбѣ 96 и 97, и не будешъ закону того «паси овцѣ моя» превротне преводити, и въ словѣ «по волѣ Божой» таемницъ шукати занехаешъ. Поневажъ кождый епископъ и законне и по волѣ Божей старшенства своей діецезіи презъ архиерейское посвячене доступуетъ.

На третій доводъ о Сулвестрѣ, Римскомъ епископѣ, и отповѣдати нетреба, который самъ въ собѣ яснѣйшій естъ, нѣжъ отповѣдью обясненъ быти можетъ. Рекши абовѣмъ прологовъ събратель, же Сулвестръ поставленъ былъ епископомъ въ старомъ Римѣ, не иншіи церкви и не иншее все христіанское стадо полецено быти ему оповѣдаетъ, толко старого Рима, которого былъ епископомъ поставленъ, то естъ Римскому на тотъ часъ епископови зъ звычаю подлеглыи церкви и людѣ христіанскіи. Гды бы абовѣмъ такъ розумѣно быти мѣло, якъ розумѣно быти хотятъ отступникове, не реклъ бы былъ «церкви многіи», але «церковъ [одну», бо соборная церковъ естъ][5]) одна. Мовячи теды «церкви и все христіанское стадо», о той церкви мовитъ, которая Сулвестрови[6]) поручена была, то естъ о церквахъ и о христіанствѣ діецезіи Римской, которое зъ звычаю належало пастырству

[1]) Греч. ἐγκώμιον—панегирикъ, прославленіе, похвала.

[2]) Арменопулъ, книг. 3, листъ 190.

[3]) Возстановлено по списку Толстова.

[4]) Исправлено по Толстовскому списку; было же: «монархіи».

[5]) Возстановлено по тому же списку.

[6]) Въ рукописи: «Сулвестромъ». У Толстова правильно.

его, а всходнии, и полуденнии и полуночнии церкви, иле [7]) христiане, не были ему поручени, гдыжъ они особливыхъ своихъ пастырей мѣли, безъ жадной належности до Риму. Подобное ростому читаемъ генваря 29 [8]), о Игнатiи Богоносцы, патрѣарсѣ Антiохiйскомъ въ пѣснѣ третей, же его Христосъ всѣмъ церквамъ поставилъ учителя. Ноеврiя 6, въ 1 пѣсни, о Павлѣ, патрiарсѣ Константинополскомъ, же естъ поставленъ всего свѣта началникомъ. Февраля 12 о Рускомъ митрополитѣ Алексiи, же его всевидучiй Богъ церкви своей освячаетъ пастыра, выборного и увѣряетъ ему свое стадо, якъ и Петрови. Еслижъ оттоль Сылвестръ, епископъ Римскiй, естъ церковный монарха, же ему были полецены церкви и все христiанское стадо, то и Антiохiйскiи патрiархове, и Константинополскiи, и наши Рускiи митрополитове зъ тыхъ же причинъ суть монархами церковными! Еще реку и то, же жаденъ зъ пожилыхъ передъ Сылвестромъ епископовъ Римскихъ не мѣлъ такого злеценья. Линъ, которого Павелъ найпершого епископа въ Римѣ хиротонiсовалъ, а по немъ Климъ [10]) и Климентiй по всемъ свѣтѣ христiанства не мѣли злеценя и въ животахъ ихъ того не читаемо [11]), але также были епископами въ Римѣ поставлени. Якожъ потомокъ оныхъ мѣлъ то мѣти, чого предкове его не мѣли?! Климентiй апостолскiи каноны списалъ, а въ жадномъ не поставилъ Римского епископа головою и всего христiанства пастыремъ. Ясная теды речь, же тыи слова розумѣются о церквахъ и о христiанѣхъ всей Римской дiецезiи и епархiи, а не о христiанѣхъ всего свѣта.

Въ четвертомъ доводѣ, што о Леонѣ правитъ, же его «головою и окомъ» меновано, — отповѣдаю. Именемъ «головы и ока» не то значитъ, абы надъ иншихъ владзу болшую мѣлъ мѣти, але то, же на тотъ часъ, якъ то посполите бывати звыкло, иныхъ переходилъ — або въ розумѣ и порадѣ, або въ духовныхъ якихъ цнотахъ. Ку тому, не толко Леона такимъ титуломъ учьчено, але и иныхъ многихъ святыхъ, якъ читаемо въ Минеи априля 2 на вечерни о св. Титѣ: «что тя назову богодухновенне? голову православной церкве Христовы? око благочестiя яснозрительное?» Бож. Василiй Великiй, въ посланiи 59, Аѳанасiя св. зоветъ χοροφὴ ὅλων— «головою або верхомъ всѣхъ». Генваря 25, въ славѣ на стиховенъ, Григорiй Богословъ называется «чулымъ окомъ и пастыремъ пастырей». Если же Леонъ папежъ оттоль, же естъ «головою» названъ и «окомъ», естъ монархою церковнымъ, теды и Василiй Великiй, и Григорiй Богословъ, и Титъ, одинъ зъ седмидесятъ апостолъ, монархове и могiи инпiи, тыми имены названы. Што якъ зъ слушностю естъ згодно—самымъ отступникомъ видѣти оставуемо. А же той же Леонъ названъ естъ «проповѣдникомъ правды, фундаментомъ твердымъ, преложенымъ найвышшого собору вселенского» четвертого, и ижъ сполне зъ Петромъ св. реченъ естъ столицу держати и его преложенствомъ обогаченъ быти,—и оттоль естъ отступникомъ монархою. Ровнымъ ему монар-

---

[7]) Въ рукописи ошибка: «или». У Толст.: «если».

[8]) Въ Минеѣ.

[9]) Толст.: «всевѣдучiй».

[10]) Толст. «Клитъ». Это чтенiе, конечно, правильнѣе, такъ какъ оно ближе къ «Анаклету» или «Клету». Многоразличные каталоги Римскихъ епископовъ всѣ помѣщены въ «Origines de l'Église Romaine», Парижъ, 1836.

[11]) Въ «Конституцiяхъ Апостольскихъ» Климента, епископа Римскаго, кн. 7, гл. 47.

хою зъ тыхъ таковыхъ же титуловъ признати мусятъ Василія Великого, Григорія Богослова и Іоанна Златоустого, которыи въ гумнахъ нашихъ названи суть «пастырями пастыремъ, отцами отцемъ, пастыремъ началниками, столпами вѣры и благочестія, всего свѣта учителми, фундаментами церковными незвытяжеными», и такими гумнами почитаны бываютъ, яковыми нѣгди жаденъ епископъ Римскій. Называются абовѣмъ «всего свѣта збаввеньемъ», по Збавителѣ Христѣ «збавителми», по будовничомъ Христѣ «будовниками, столпами и великими твержами. на которыхъ Премудрость свой домъ умоцнила». Павелъ св., патріарха Константинопол-скій, названъ естъ «твердимъ каменемъ, всего свѣта началникомъ, твержею вѣры». О Проклѣ св., патріарсѣ Константинопольскомъ, церковъ на его день спѣваетъ: «реклъ Христосъ Проклу, якъ Петру, паси овца моя». Петра св., патріарху Александрійского, называетъ «каменемъ вѣры». Евстафія св., патріарху Антіохійского, «верховнымъ отцемъ и старшенствуючимъ» на первомъ соборѣ вселенскомъ. И многіи иншіи святыи Божіи тыми и тымъ подобными титулами въ церкви Христовой здоблены бываютъ. Або теды отступникове наши зъ тыхъ енкомій и залеценій монархіи своей доводити занехати маютъ, або зъ тыхъ же титуловъ и залеценій и помененыхъ святителей и иншихъ безъ личбы монархами признати мусятъ.

Доводъ пятый — о Григоріи, епископѣ Римскомъ, которого отступникове монархою мѣти хотятъ оттоль, же естъ названъ «первопрестолникомъ» св. церкви, за которую Христосъ Господь кровь свою честную выялялъ, и же естъ намѣстникомъ и наступникомъ св. апостола Петра. Лечъ поки въ границахъ собѣ описаныхъ зоставали епископе Римскіи и поки ся на благочестія догмата зъ новотниками не торгали, поты за первопрестолники розумѣны были въ титулъ почести, а предъся не въ болшой надъ патріархи зверхности, ани южъ заразъ, якъ ся снитъ [1]) отступникомъ, и за монархи. Первопрестолникъ у насъ въ Руской земли — епископъ Володимерскій; не южъ затымъ заразъ и монарха, або старшій надъ митрополита? А же придаетъ первопрестолникомъ быти Григорія той церкви, за которую Христосъ кровъ свою вылялъ, съ чого барзо отступникъ триумфуетъ, але безрозумне якобы тыжъ [2]) благочестивый первопрестолникъ Руской церкви [не былъ первопрестольникомъ той церкви] [3]), за которую Христосъ Господь кровь свою пречистую вылялъ. Хотѣли бы снатъ отступникове зъ тѣла церкве той святой вылучити святую церковь Рускую, за которую Іисусъ Христосъ кровь свою безцѣнную вылялъ. А же всѣ епископове сутъ Петровыми сукцессорами и намѣстниками, якъ и всѣхъ иншихъ апостоловъ, въ артикулѣ семъ на початку доводне показалося то, и церковныи наши гумни и иншихъ святителей таковыми титулами здобятъ. О Курилѣ св. Александрѣйскомъ церковь св. спѣваетъ, же его Христосъ Бозкое своей церкви «первопрестолника» поставляетъ. Святого Иринея [4]) (въ общомъ тропари святителемъ) и всѣхъ святителей «намѣстниками апостольскими» называетъ.

[1]) Въ подлинникѣ: «снатъ». У Толстова: «снихъ». Это — грубыя описки, нарушающія смыслъ.

[2]) Толст.: «тежъ».

[3]) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

[4]) На полѣ: «Ириней, септевріа 3-го: нравомъ причастникъ и престоломъ намѣстникъ апостоломъ бывъ».

О Іоаннѣ Златоустѣ, же его помазалъ Богъ «архиерея людемъ своимъ, пасучого стадо его въ святобливости и справедливости». Если теды есть зъ тыхъ енкомій або похвалъ Григорій монархою, теды и Курилъ св., Ириней и Златоустый и многіи иншии святители, которіи таковыми титулами въ церкви Христовой оздоблены найдутся.

Доводъ шестый о Климентіи, которого ижъ церковъ наша называетъ «фундаментомъ непорушнимъ, столпомъ моцнымъ, правиломъ найпервѣйшимъ», наводятъ оттоль отступникове Климентія быти церкви монархою. Будетъ такимъ способомъ и св. Никола монархою церковнымъ, которого церковь наша святая называетъ «правиломъ вѣры, пастыремъ великимъ, всего свѣта свѣтилникомъ, столпомъ церковнымъ, вѣрныхъ твержею», и многіи иншіи, такъ отитулованыи, што маемъ напередъ.

О святомъ Мартинѣ доводъ седмій, которого монархою мѣти хотятъ оттоль, же украшалъ Петрову божественную столицу и же Петровымъ Бозкимъ каменемъ заховалъ церковъ ненарушенную. Лечъ Петровымъ Бозкимъ каменемъ, который естъ Христосъ, той абовѣмъ и Петровымъ, и всѣхъ вѣрныхъ каменемъ естъ. Заховуетъ церковъ ненарушену кождый епископъ; божественными або бозкими столицами всѣ епископскіи столицы называются; естъ то въ церкви Христовой слово почести посполитое, и оттоль теды епискове Римскіи якъ монархами церкви не сутъ, такъ и пастырства на весь свѣтъ ростягати не могутъ. Поневажъ многимъ то святителемъ, якъ ся показало, естъ приписано, же они стадо, христіаны, Церковь Христову ненарушеную заховали. Якомъ преложилъ о Златоустомъ святомъ, о которомъ ся спѣваетъ, же его Іисусъ Христосъ незвытяжонымъ фундаментомъ церкви своей умоцнилъ, заховуючи еи ненарушоную и незвытяжоную. О Мелетіи тежъ святомъ, патріарсѣ Антіохійскомъ, церковь наша спѣваетъ, же «отъ Христа рукоположеніе принявши, Петра верховного апостола престолъ одержалъ и правилъ».

Доводъ осмый о Келестинѣ естъ фалшивый, который и въ Латинскомъ и въ Грецкомъ текстѣ такъ ся читаетъ: «свѣдка прійми чести годного и святого архіепископа великого Рима Келестина» (въ томѣ 6, соборѣ Ефес., гл. 6).

Тоежъ ся мовитъ и на доводъ девятый зъ словъ, которыи рѣкомо зъ живота св. Алексія привелъ: въ Словенскихъ и Грецкихъ «Прологахъ» Гонорія царя толко вспоминаетъ. И слушне. Гдыжъ подобнѣй Аркадію было на столици царства своего седѣти въ Константинополю, але даймо[5]), же папежа цесарове назвали отцемъ всего свѣта. Лечъ абы оттоль заразъ и монархою быти его признали, нѣхто бачный не речетъ. Θеодосій цесарь Златоустого св. назвалъ въ листѣ своемъ «всего свѣта учителемъ». А въ «Соборнику», ноемврія 13 дня, той же святый называется «всего свѣта отцемъ». Не южъ затымъ заразъ и монархою? Безуміе то апостатское, а не церковный духовный розумъ!

На десятый доводъ о Леонѣ третемъ, зъ листу Θеодора Студиты приведеный, отповѣдаю напродъ, ижъ того анѣ въ Грецкомъ, анѣ въ Славенскомъ «Соборнику» и въ «Пролозѣ» не находимо, въ чомъ и самъ отступникъ почуваючися приложилъ, же ся то и найдуетъ въ «Соборникахъ» нѣкоторыхъ достатечныхъ. Повторе: не естъ речь подобная, абы то Студита писалъ до папежа Леона, бовѣмъ той то былъ Леонъ Тре-

[5]) Толст.: «даемо».

тій, который, пану своему цареви Константинополскому и маестатови его спротивившися, Каролюса цесаромъ въ Римѣ постановилъ. За што царъ и вся Грецiя барзо ся ображали на его. Въ которомъ о Бозѣ ревнованю и Студитъ будучи, розумѣти маемо, же онъ того не писалъ, и для самого подозрѣня не важилъ бы ся былъ писать, гдыжъ за таковымъ писаньемъ розумѣнъ [1]) бы былъ за противника царского. Але розумѣти маемо о Ѳеодорѣ Студитѣ, же онъ штось противного до того Леона Третего писалъ. Штось показуетъ зъ овыхъ Бароніушовыхъ, въ року 808 положеныхъ словъ, ижъ Студита, пишучи до Василія, архимандрита Римского, барзо ся на Леона папежа фрасовалъ и тыкалъ его. И нижей: «маютъ тежъ, мовитъ, святыи свои бородавки». То Баронѣюшъ.

Славословіе унитское до Сікста Четвертого, въ доводъ одиннадцятый приведеное, такой естъ ваги и вѣры, якой естъ и посолство Потѣево и Терлецкого, которыи, іменемъ всей Россіи, папежови Клименсови Пятому отдали и на томъ присягли, о чомъ ся Руской нашей земли не снило, и такъ на свою душу неправду и кривоприсяжство внесли. Зачимъ листъ той до Сікста Четвертого, якобы отъ Руси писаный, жадного мѣстца у насъ не маетъ, якъ и апостатовъ нашихъ поступное [2]) и кривоприсяжное поселство. Напротивъ которому, гды до вѣдомости пришло, всѣ духовныи и свѣцкіи станы и мѣста роду Руского чинили протестаціи на сеймахъ и сеймикахъ и предъ уряды судовыми. Причомъ и теперъ стоячи, на тую кривоприсяжную и покутную унею не призваляемо. Листъ же той [3]) до Сукста не толко естъ дѣтинный, марный и безрозумный, але и Богу противный, бовѣмъ чоловѣкови то приписуетъ, што власне Богу належитъ. Славословіе овое, на утрени спѣвано бывати звыклое, которому початокъ «Слава въ вышнихъ Богу» — «Сукстови» приписалъ. Тымъ теды способомъ а правдивымъ на противныхъ доводы за помочью Божіею отповѣдалося. Зачимъ ты, правовѣрный, пилне ся остерегай писмъ отступницкихъ, хоть они Рускимъ або Словенскимъ языкомъ писаныи показуютъ. Скончивши тыи свои глиняныи доводы, отступникъ до такой ся апострофи удалъ: «дивная, мовитъ, речъ, якъ ся въ томъ не обачатъ?! Станови свѣцкому ся не дивуемо, але дивуемося станови духовному, который, ключь вѣдомости маючи и сами не входятъ, и другимъ не отворяютъ» [4]). На што мы отповѣдаемо: О! и барзо дивоватися намъ приходитъ, же тые люди, которыи всему народу Рускому чоло быти [5]) хотятъ, которыи ввесь вѣкъ свой на наукахъ ронили, а въ справѣ той, въ которой идетъ о честь Божію и о збавене души, барзѣй самимъ собѣ вѣрятъ, нижъ старожитнымъ святымъ учителемъ церковнымъ, которыхъ писма, на доводъ [6]) своей имъ [въ] церкви Божой нѣколи неслыханной монархіи, ницуютъ, окусуютъ, выворачаютъ и зъ власного ихъ сенсу вызуваютъ! Штось во всѣхъ доводахъ и тутъ и на передѣ ясно показало. Приводятъ декрета подметные, южъ отъ переднѣйшихъ и бачнѣйшихъ зъ нихъ потоптаныи и оплеваныи! Приводятъ каноны нѣякіись, чорныи, Муринскіи! Приводятъ сны, басни, и абысмо имъ вѣру

[1]) Въ рукописи ошибка: «розумѣлъ».

[2]) Толст.: «подступное».

[3]) На полѣ:» Апокрисисъ—книга».

[4]) Это переводъ словъ Кревзы, см. выше стлб. 175. Впрочемъ, переводъ этотъ не дословный.

[5]) Толст.: «челобити».

[6]) Въ Синодальномъ и Толстовскомъ спискахъ извращено: «надо всѣ».

дали, умовляють въ насъ! То, што зъ Ватикану вышло, хоть было вчорайшое, розумѣють и удають за тисячолѣтное› безъ жадного уваженя и знесеня тыхъ, которыи ся въ той справѣ уважати звыкли, околичностій! Зачимъ до такой марности пришли, же южъ зъ тыхъ назвыскъ, которыи въ похвалныхъ словахъ кождому въ церкви Божой зъ побожныхъ працъ оказалому святителеви пристойно належатъ, едному то все приписуючи, монархію свою клѣтити не встыдаются! Лечъ ты, православный, розумѣй, ижъ вшелякіи титуловъ оздобы святыи церковникове якъ Римскому епископови, такъ и одинъ другому, ведлугъ науки апостолской, одинъ другого болшимъ надъ себе въ чести чиначи, приписовали, ане жебы презъ то мѣли имъ болшую владзу и зверхность удѣлную приписовати, которыи въ словѣхъ толко, а не въ самой речи завѣсли. Якъ о томъ и Нилъ Кавасилъ, архіепископъ Солунскій, въ книзѣ своей «О первенствѣ папиномъ», розумѣти научаетъ. Лечъ гды бискупове Римскіи почали собѣ тыи титулы привлащати за право на зверхность единовладства, Грекове ихъ тыми таковыми титулами здобити зборонялися. Штось видѣти даетъ въ книзѣ Полской, «О зборѣ Флоренскомъ», на листѣ 404, гдѣ Іоанъ Палеологъ цесаря на титулы папезскіе не хотѣлъ призволити мовячи: «бымъ снатъ на то святымъ палежного, въ листѣ моемъ чтячи папежа, не положилъ того, што бы онъ зась собѣ хотѣлъ брати за привилей». Што тисячою передъ тымъ лѣтъ въ монархахъ апостатскихъ Великій Василій святый постерегши, такъ о нихъ мовитъ[7]): «если Господь Богъ милостивъ будетъ намъ, яко[й] помочи потребуемъ? а если гнѣвъ Божій тръвати будетъ, што за помочъ намъ отъ пыхи и надутости заходныхъ быть можетъ? Которыи правды и не знаютъ и учитися не зезволяютъ, але, фалшивыми опиніями оплутаны, тое теперъ чинятъ, што первѣй строили въ Маркелю, то естъ зъ тыми, которыи имъ правду ознаймуютъ, пречатъ и самими собою ересь (Аріанскую) змоцняютъ. Я, заправды, самъ, безъ посполитого листовъ споряженья, хотѣлемъ до ихъ антесигнана (Юлія папежа розумѣетъ), то естъ до продкуючого межи ними писати о церковныхъ, нѣчого тылко презъ енігмата, то естъ презъ мову загадливую, гдыжъ анѣ розумѣютъ тутешныхъ правды и дороги, которую бы ся могли научити, не пріймуютъ. А вкоротцѣ рекши, то презъ листъ свой ознаймити имъ хотѣлемъ, абы утѣсненымъ и пониженымъ не презъ утрапеня карность была задавана, и абы пыха за достоинство полѣчана не была. Который грѣхъ самъ одинъ Бога непріателемъ учинити можетъ». То великій сей и св. учитель церковный—о томъ, которого намъ залецаютъ отступникове, монарху. Зачимъ не дивъ, же, они, пыхи и надутости дымомъ ослѣплены бывши, хотъ завжды ся учатъ, до познаня еднакъ правды и наученьяся ей нѣколи прійти и того видѣти не могутъ, што передъ ними сей св. учитель въ той ихъ незносной а церкви Христовой шкодливой пысѣ видѣлъ [8]).

Части II, роздѣлу I [9]), артикулъ 2.

Ижъ патріархове и всѣ заровно епископове суть всѣхъ

[7]) Епистола 10.

[8]) Послѣ этого въ синодальномъ спискѣ «Палинодіи» слѣдуютъ двѣ съ половиною пустыя страницы. Что этотъ «артикулъ» не конченъ видно и изъ того, что въ немъ нѣтъ выводовъ, и обычнаго заключенія. Толстовскій списокъ на томъ же оканчивается, но пустого мѣста въ немъ не оставлено.

[9]) По ошибкѣ поставлено II.

апостоловъ сукцессорами, то естъ наступниками.

Отступникове, въ зуполной владзы ряду церковного, по иншихъ апостолахъ сукцессіи не признаваютъ, але толко по самомъ Петрѣ, а по Петрѣ нѣкому иншому, толко самому бискупови Римскому. Роздѣливши абовѣмъ владзу въ апостолахъ на владзу зо всею зуполностью взглядомъ апостолства, то естъ на владзу зуполную апостолскую, отъ Христа завислую, и на владзу безъ жадной зуполности взглядомъ епископства, то естъ на владзу просто епископскую, отъ Петра завислую, зъ которыхъ первую, то естъ владзу зуполную апостолскую, повѣдаютъ дану быти отъ Христа Іисуса всѣмъ заровно апостоломъ, которои бы они на всемъ свѣтѣ заживали, такъ еднакъ абы одна и таяжъ въ особѣ Петровой была порядною и сукцессію чинячею, а въ иншихъ апостолахъ абы была злеценою и сукцессію нечинячею, — [зачимъ взглядомъ] [1]) сей первой [2]) зо всею зупелностю владзы иншимъ апостоломъ не признаваютъ, толко самому Петрови; взглядомъ зась владзы второй позволяютъ сукцессію, абы въ ней всѣмъ апостоломъ всѣ епископове наступовали, не ведлугъ зуполности еднакъ владзы, але въ части толко печалованя; а Римскій самъ абы Петрови наступовалъ въ зуполности владзы, то естъ абы онъ самъ, якъ монарха, рядилъ и справовалъ, а всѣ иншіи патріархове и епископове, рядови его подлягаючи, часть печалованя отъ Церкви Христовой на собѣ носили. Такъ Латинникове.

Мы зась, православныи, двое тое въ особахъ апостолскихъ знаючи—апостолство и епископство, въ обоихъ [3]) всѣхъ заровно апостоловъ (не выймуючи Петра), одну и туюжъ во вшелякой зуполности маючихъ владзу признаваемо, въ которыхъ всѣхъ епископства взглядомъ (апостолство абовѣмъ сукцессіи не чинитъ) одну и туюжъ сукцессію быти найдуемо. Же жадного вынятку вынеслости и удѣлности такъ межи апостолами, якъ и межи ихъ сукцессорами не находится, церковный абовѣмъ звычай вышшихъ и нижшихъ не достоенствомъ, але порядкомъ епископовъ знаетъ, а не Христово постановеня. «Бо гдѣ колвекъ естъ епископъ, мовитъ Іеронимъ св. въ посланіи до Евагрія, буди въ Римѣ, буди въ Евгубѣ [4]), буди въ Константинополю, або въ Регіи [5]), або въ Александріи, або въ Танаисѣ, тогожъ естъ служенія и тогожъ священства. Можность абовѣмъ богатества и убозство—анѣ высокимъ, анѣ низкимъ епископа не чинитъ, гдыжъ всѣ суть апостолскими сукцессорами». И св. Ѳеофилактъ на Іоанна 11 мовитъ: «Христосъ такъ въ одну насъ собралъ церковъ и подъ одно справилъ ярмо, такъ тыхъ, которыи близко, яко тыхъ, которыи далеко были, одно тѣло чиначи, абы той, который былъ въ Римѣ мѣшкалъ, того, который въ Індіи естъ, своимъ члонкомъ быти вѣрилъ, а всѣхъ одну голову вызналъ быти Христа». Тойже св. на Іоанна 10: «одинъ пастырь слово Божіе и Богъ». Уважай, ижъ всѣ епископове по всемъ свѣтѣ будучіи одинъ другого члонками суть, а межи ними никто иный, ено самъ Христосъ естъ една голова и единъ пастырь. А же всѣ апостолове такъ въ апостолствѣ, якъ и въ епископствѣ одной и тойжъ владзы суть, явне ся то зъ овыхъ словъ Христовыхъ вѣдати даетъ, который до

---

[1]) Такъ у Толстова.

[2]) Толст.: «Петровой».

[3]) У Толстова правильнѣе: «въ обоемъ».

[4]) У Толстова: «Екубѣ».

[5]) У Толстова «Кгрекгіи».

всѣхъ ихъ мовитъ: «якоже посла мя Отецъ, и азъ посылаю вы». Презъ которыи слова и апостолами учинилъ ихъ Іисусъ Христосъ, и епископами. На которыи слова бож. Курилъ, патріарха Александрійскій, выкладъ чинячи, въ главѣ 55 [книги двѣнадцатой] [6]) мовитъ: «установилъ тыми словами всего свѣта учителей и божественныхъ таемницъ услугачовъ, которыхъ, яко свѣтилниковъ, до освѣченя не Жидовской краины толко послалъ, которая, ведлугъ законного росказаня, отъ Дана ажъ до Вирсавіи ростягалася, якъ естъ писано,—але ввесь округъ земный освѣтити росказалъ». Правдивый теды естъ Павелъ мовячій, же «нѣхто себѣ чести не пріймуетъ, толко вызваный отъ Бога» [7]). Якъ теды Іисусъ Христосъ, посылаючи свои апостолы, на апостолство ихъ поднеслъ, и якъ Ааронъ возванъ [8]), такъ и всѣ апостолове, взявши тую владзу, гды иншихъ на закладане або на справованье церквій посылали, на епископство ихъ подносили и весь ихъ самыхъ урядъ, зо всею услугуючею владзею, имъ поручали, одну овую персоналную ихъ достойность вынявши, ижъ они были очевистыи свѣдкове живота и воскресенія Христова и отъ него несродковне возвани и на еуангелскую проповѣдь на весь свѣтъ послани. И оттоль ся то дѣетъ, же всѣ епископове отъ учителей церковныхъ названы бываютъ апостолскими сукцессорами. Климентъ, епископъ Римскій, въ посланіи 1-вомъ: «зъ особы Петровы, мовитъ, ижъ самъ Іисусъ Христосъ научилъ, же епископове мѣстце апостолское держатъ, а презвутерове мѣстце семдесяти учениковъ»; и, въ главѣ остатней книги осмой «Постановеній» своихъ [9]): «апостолове мовятъ, ижъ они отъ Христа Господа того научени были, же епископомъ понтификалный урядъ назначили». Бож. Купріанъ, въ посланіи десятомъ книги второй: «въ томъ, мовитъ, якъ набарзѣй [брате,] [10]) працуемо и працовати повинни естеемо, абыемо единость, отъ Христа Господа и презъ апостолы намъ сукцессоромъ поданную, иле можемо, одержати старалися». Тойже въ посланіи 9, книги 4, такъ пишетъ: «Христосъ мовитъ до апостоловъ, и презъ то до всѣхъ преложоныхъ, которыи апостоломъ намѣстничимъ споряженьемъ наступуютъ». Бож. Іеронимъ въ посланіи 4: «у насъ, мовитъ, апостолское мѣстце епископове держатъ». Бож. Августинъ въ словѣ 24, «О словахъ Господнихъ»: «если самимъ, мовитъ, апостоломъ реклъ Христосъ «хто вами погоржаетъ, мною погоржаетъ»,—погоржайте нами. Если же мова его дошла до насъ и возвалъ насъ, и на ихъ мѣстцу постановилъ насъ, смотрѣте, абысте нами не погоржали». Тойже Августинъ въ главѣ 43, книги сéмой, «О крещеніи», напротивъ Доната Клара, епископа Мускулы, на соборѣ Кареагинскомъ мовленіи слова приводитъ овыи: «явный естъ вырокъ Господа нашего Іисуса Христа, апостоловъ своихъ посылаючого и имъ самымъ владзу, отъ Отца собѣ даную, обѣцуючого, которымесмо мы наступили, тогожъ владзою церковь Божію радячи» [11]). Тойже бож. Августинъ, и Іеронимъ, и Евфимій, овое псалма 44 мѣсто «отецъ твоихъ родиша ти ся сынове» выкладаючи: «вмѣсто отцевъ, мовятъ, апостоловъ мѣла церковъ сыны, епископы». Бож. Златоустый, въ «Словѣ о ана-

[6]) Такъ у Толстова.

[7]) Евр. гл. 5, ст. 4.

[8]) Тамъ же, ст. 5. Въ подлинникѣ описка: «возвалъ».

[9]) На полѣ: «конституціи архіерейскіи».

[10]) Такъ у Толстова.

[11]) Толстова «радячи».

ѳемѣ», мовитъ, же «владза выклинаня отъ апостоловъ на сукцессоры ихъ, то естъ на епископы, спала». Святый Григорій Бесѣдовникъ, въ бесѣдѣ 26 на еѵангеліе апостолское, мовитъ: «теперъ мѣстце въ церкви держатъ епископове, вязанья и розвязованя владзу пріймуютъ, которыи стопня ряду доступуютъ». И бож. наконецъ Іоанъ Дамаскинъ, въ словѣ второмъ «О образѣхъ»: «вязаня, мовитъ, и розвязаня владзу не крулюмъ, але апостоломъ и ихъ наступникомъ и пастыремъ и учителемъ Христосъ далъ».

Дается теды зъ тыхъ св. учителей церковныхъ науки видѣти, же всѣ епископове отъ всѣхъ заровно апостоловъ, иле они суть епископами, свою сукцессію одну и туюжъ всѣ отъ всѣхъ маютъ и всѣ заедно сукцессорами суть, не выймуючи и Петра, которому же всѣ епископове, якъ иншимъ апостоломъ, наступують, въ близко прешломъ артикулѣ зъ науки св. учителей церковныхъ доводне показалемъ. Посполитое абовѣмъ всей святой соборной церкви то зданя естъ, же той самый рядъ церковный, который апостолове отъ Христа Господа взяли, зосталъ при епископахъ, на которыхъ зуполне тая самая владза спала, которая была на апостолахъ, вынявши, якомъ мало вышей реклъ, власный ихъ особливый и персоналный нѣкоторый привилей. Якъ бовѣмъ всѣ заразъ и оразъ апостолове печалованье чинили о церкви, въ ровной владзы, и то повшехной, такъ всѣ заразъ и оразъ епископове туюжъ церковъ рядятъ всѣ посполу и кождый зособна въ зуполной владзы. И якъ кождый апостолъ зуполне былъ епископомъ не зависле одинъ отъ другого, але несродковне [1]) отъ самого Христа, которого всѣ заровно услугачами были, такъ епископове отъ самыхъ сродковне апостоловъ. Когоколвекъ бовѣмъ апостолове любъ [2]) всѣ разомъ, будь колко ихъ, або тыжъ поединкомъ выбирали и на рядъ и справоване церквій посылали, тымъ всѣмъ туюжъ порядную, которую сами отъ Христа мѣли, до ряду церковного потребную владзу, презъ моцъ овыхъ же Христовыхъ, до нихъ реченыхъ словъ «якоже посла мя Отецъ, и я посылаю васъ», давали, такъ абы они, гдѣ бы того потреба указовала, моцью тыхъ же Христовыхъ словъ иншихъ епископовъ зъ тогожъ ряду церковного владзею становили, рукополагали и посылали. Такъ, бож. апостолъ Павелъ постановилъ епископомъ Тимоѳея, которому злецилъ многіи церкви утверждати; такъ, рукоположилъ епископомъ въ Критѣ Тита, абы онъ иншихъ тамъ услугачовъ презвѣтеровъ церковныхъ по розныхъ мѣстцахъ настановилъ».

Положивши теды то за речь певную, же всѣ апостолове заровно одну и туюжъ (иле до апостолства ихъ и епископства) ряду и справованя церковного отъ Христа Господа данную имъ владзу мѣли (поневажъ до всѣхъ заровно речено было «яко же посла мя Отецъ, и азъ посылаю васъ») и же туюжъ ряду и справованя церковного владзу на всѣхъ епископовъ сукцессоровъ своихъ апостолове вляли (поневажъ всѣ заровно епископовъ становили и посылали),—покладаю за речь ровно певную и то (поневажъ иншой удѣлной владзы Петръ апостолъ, которая бы ему самому, отдѣлне, мимо всѣ иншіи апостолове, отъ Христа даная належала, не мѣлъ), же тежъ жадного удѣлного по собѣ сукцессора зоставити не моглъ. Же ен не мѣлъ отъ словъ овыхъ Христовыхъ, до него реченыхъ «на томъ камени збудую

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «непродковне».

[2]) На полѣ: «будь».

церковь мою» — показалемъ то доводне въ шести артикулахъ первыхъ роздѣлу первого, части первой. Же не мѣлъ еи и зъ овыхъ «тобѣ дамъ ключи царства небесного» — показалемъ и то доводне въ артикулѣ седмомъ и осмомъ также первого роздѣлу, части первой. А же и зъ овыхъ не мѣлъ «паси овця моя» — доводне и то показалемъ въ пяти артикулахъ роздѣлу второго, части первой. Мѣвши теды Петръ св. туюжъ и одну апостолской и епископской владзы зуполность, которую мѣли и всѣ иншіи апостолове, сукцессоровъ по собѣ зоставилъ зъ такоюжъ владзою, зъ якою зоставили и иншіи всѣ апостолове на всѣхъ своихъ сукцессоровъ, туюжъ и одну зуполную [3]) владзу вляли, которая сукцессиве [4]) вливана отъ однихъ на другихъ будетъ, ажъ до скончення свѣта. И для того святыи учителеве церковныи всѣхъ епископовъ сукцессорами всѣхъ апостоловъ быти научаютъ, не выймуючи ни Петра, ни тыжъ Петровыхъ сукцессоровъ, которыи заровно зъ иншими епископами апостолскими сукцессорами называются. Не маемо абовѣмъ того розумѣти—такъ апостолскими сукцессорами званы быти епископы, абы нѣкоторыи особно наступовали Петрови, нѣкоторыи Павлови, иншіи Іоаннови, а иншіи иншимъ апостоломъ, и такъ своему апостолови наступали, якобы южъ иншому не наступовали, бо бы то въ церкви Божой схисма, отъ бож. апостола Павла нагаленая, а не залеценая отъ Христа Господа единость быти мусѣла, кгды нѣкоторыи мовили «я естемъ Аполлосовъ, нѣкоторыи—я Павловъ, иншіи—я Кифинъ». Але маемо розумѣти — такъ апостолскими наступниками епископы званы и знаны быти, ижъ въ ихъ урядѣ томъ, который всѣмъ апостоломъ былъ посполитый, наступуютъ всѣ всѣмъ вкупѣ, абы такъ въ одной Церкви Христовой одно зоставало апостолское епископство. И для того божественный Іриней, о епископахъ Римскихъ въ главѣ 3, книги третей пишучи: «теперъ, мовитъ, дванадцятимъ мѣстцемъ епископство отъ апостоловъ (въ Римѣ) маетъ Елейѳерій». «Отъ апостоловъ», мовитъ, маетъ епископство, а не «отъ апостола». Взглядомъ тогожъ то одного всѣхъ апостоловъ епископства, не толко Римскій епископъ, але и иншіи епископове Петра св. сукцессорами называются, якъ ся въ близко прешломъ артикулѣ предложило. «Господь нашъ (мовитъ бож. Кvпріанъ въ посланіи шестомъ, книги 5-й), которого приказаній боятися и заховивати ихъ маемо, епископскую честь и церкви своей станъ споряжаючи, въ еvангеліи бесѣдуетъ и мовитъ Петрови «я тобѣ мовлю, ижъ ты естесь Петръ, и на томъ камени збудую церковъ мою». Оттоль, пре отмѣнность часу и наступованя, епископское рукоположенье и церковный станъ такъ бѣжатъ (sic) [5]), же ся церковъ на епископахъ установляетъ, и всѣ справы церковныи презъ тыхъ же преложоныхъ ряжены бываютъ. Всѣ пре то епископове тоежъ суть, што Петръ и што всѣ иншіи апостолове. Петръ тежъ и всѣ апостолове тоежъ были (вынявши, якомъ реклъ, персоналныи ихъ прерогативы), што суть всѣ епископове, которыи суть всѣ заедно апостолскими и Петровыми сукцессорами и сполечнымъ промысломъ Церковь Божію рядятъ. Всѣ абовѣмъ въ Петрѣ и зъ Петромъ ключи отъ Христа Господа

[3]) Такъ у Толстова; въ Синодальномъ же спискѣ: «зубополную», т. е. «зобаполную».

[4]) Лат. successive.

[5]) Здѣсь недостаетъ смысла. Предлагаемъ читать такъ: «церковному стану такъ *належитъ*».

взяли, и Петръ св. ключѣ и паству овецъ не своимъ іменемъ взялъ, але іменемъ всей церкви, которой онъ фѵгуру въ особѣ своей носилъ, то естъ іменемъ всѣхъ преложоныхъ церковныхъ, якъ ся о томъ обоемъ въ вышъ помененыхъ артикулахъ части первой роздѣлу 1-го, зъ науки св. учителей церковныхъ доводне показало. Зачимъ роздѣлене отступницкое владзы епископской на малую владзу и на великую—на зуполность [1]) владзы и на час[ть] [2]) печалованя,—на владзу порядную, сукцессію [чинячую, и на владзу злецоную, сукцессіи] [3]) нечинячую — естъ свѣжій марныхъ головъ вымыслъ, а не святыхъ учителей, поготовю — не писма святого наука [4]).

Части II, роздѣлу I, артикулъ 3.

Ижъ епископъ Римскій першенство именованья межи патріархами маетъ не зъ Бозкого права, але зъ звычаюи зъ людзкой ухвалы, якъ и всѣ иншіи чтири патріархове (Ерусалимскому еднакъ патріарсѣ, взглядомъ Христа-Ерусалима, слушне большіи прерогативы належатъ) и ижъ надъ иншихъ чотырохъ патріарховъ въ рядѣ и справованю церков[номъ] [5]) нѣчого не мѣлъ.

Патріархалныи первыи старожитныи столицы въ Церкви Христовой, зъ первыхъ часовъ христіанства, найдовалися не болшъ толко три: Римская, Александрійская и Антіохійская. За поступкомъ часу, до тыхъ трохъ приданы суть двѣ: Константинополская и Іерусалимская; оная около року 381, на соборѣ вселенскомъ второмъ, а овая около року 553, на соборѣ вселенскомъ пятомъ, ачъ и предъ тымъ здавна тую достойность слушне мѣла и носила. Соборне признано и вголошено [6]) такъ, абы и овыи двѣ послѣдныи оными трома первыми тыхъ правъ, привилеевъ и прерогативъ патріархалной вынеслости участницами зоставали [7]). Вѣдати еднакъ належитъ, ижъ иншее—естъ быти столицею патріархалною, а иншее – столицею апостолскою; кождая абовѣмъ зъ тыхъ пяти первыхъ столицъ патріархалныхъ естъ столицею апостолскою, а не кождая зъ апостолскихъ столицъ естъ столицею патріархалною, яко ся мало нижей покажетъ. Римскую, Александрійскую и Антіохійскую патріархалныи столицы апостолскими быти отступникове признаваютъ [8]). Признаваютъ апостолскою [9]) столицею быти и патріархалною столицу Іерусалимскую, которую въ ровной почести титулу апостолского зъ Римскою бож. Августинъ покладаючи, въ главѣ 51, книги 2, напротивъ Петиліана Донатисты, такъ о ней мовитъ: «столица тобѣ (Петиліане) што учинила Церкве Римскои, [на которой Петръ седѣлъ и на которой] [10]) теперъ Анастасій седитъ, або церкве Іерусалимскои, на которой с[ед]ѣлъ Іяковъ и на которой теперь седитъ Іоанъ, [имъ першенство папежово не изъ

[1]) Такъ у Толстова; въ Синодальномъ же спискѣ: «зубополность», т. е. «зобаполность».

[2]) Такъ у Толстова; въ Синодальномъ: «часъ».

[3]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[4]) Послѣ этого въ Синодальномъ спискѣ оставлена чистая страница, хотя этотъ «артикулъ» можно считать законченнымъ.

[5]) Такъ у Толстова.

[6]) Толст.: «оголошено».

[7]) На полѣ: «Тиріусъ, о войнѣ, кн. 14, гл. 12; о собору Халкидонскомъ, въ Дѣаніяхъ, 7».

[8]) Толст.: «приказуютъ».

[9]) У Толстова это слово опущено.

[10]) Возстановлено по Толстовскому списку.

Бозского, але зъ людского права] [11]), которы[мъ] мы въ каѳолицкой едности злучаемося и отъ которыхъ незбожнымъ шаленствомъ отлучилистеся». И мало нижей—обѣ тыи столицы апостолскими называетъ. Столицу патріархалную Константинополскую отступникове нѣкоторыи, невѣжеве и хулницы (снать зъ Миколая Первого, въ главѣ 92, на пытанье Болгаромъ отповѣдаючого, любъ тежъ рачей пре самую завзятую зъ кривоприсяжства и отступництва своего ку той святой столицы, которая ихъ и продковъ ихъ зъ воды и Духа св. отродила, непріязнь) апостолскою быти прятъ. Баронѣушъ еднакъ въ томѣ I року 44, числѣ 12, апостолскою быти еи признаваетъ и отъ Петра св. уфундовану быти выводитъ. Вшакъ же гисторикове церковныи обадва Никифорове, Константинополитанчикове, въ своихъ кройникахъ, и третій Никифоръ Каллистъ, въ главѣ 7 книги 8 «Історіи» своей, ровне [въ] «Менологіонъ Грецкое», отъ Андрея апостола уфундовану быти еи повѣдаютъ. И такъ о еи апостольскомъ уфундованю Церковь Восточная розумѣетъ. А же не кождая отъ апостоловъ уфундованная церковъ естъ патріархалною, зъ того самого достатечне естъ видѣти, же не болшъ надъ пять суть патріархалными, хоть апостолскими суть многія, якъ въ Сvдонѣ, въ Беритѣ, въ Библіи, въ Триполѣ, въ Антарадѣ, въ Акадѣ, въ Балнеахъ, въ Пелтѣ, въ Газарѣ, въ Лаодикіи, въ Тароминѣ, въ Тіанѣ, въ Анкvрѣ, въ Сvнопѣ, въ Никомидіи, въ Никеи Битинской. Церкви и столицы суть уфундованы отъ Петра святого и въ многихъ иншихъ краинъ мѣстахъ, якъ о томъ Софроній св., патріархъ Іерусалимскій, въ книзѣ «О подвѣзѣ и перегринаціи Петра св. апостола», широце вѣдати даетъ. Жадная еднакъ зъ тыхъ патріархалною не естъ, хоть всѣ суть апостольскими. Многіи и отъ Павла св. и отъ иншихъ апостоловъ Церкви суть уфундованы, которыи апостолскими суть и называются, патріархалными еднакъ же суть не осталы.

То такъ вкоротцѣ преложивши, ижъ Римскій епископъ першенство свое межи патріархами [12]) мѣлъ не зъ права Божого, але зъ самого щирого права людзкого, то естъ зъ звычаю напродъ, а потомъ зъ потверженя того звычаю презъ сvнодальныи ухвалы,—такъ того видочне довожу. Святыи отци, на первый соборъ вселенскій до Никеи зобрани, о трохъ первыхъ патріархалныхъ столицахъ въ канонѣ шестомъ такое право становятъ: «звычай давный нехай ся заховуетъ въ Егvптѣ, въ Ливіи и въ Пентаполѣ, абы надъ тыми всѣми Александрѣйскій мѣлъ владзу, поневажъ и Римскому епископови той звычай естъ; ровне и въ Антіохіи и въ иншихъ краинахъ кождой церкви своя ей честь захована нехай будетъ». О томъ таковомъ тыхъ трохъ апостолскихъ патріархалныхъ столицъ, а особливе о столици Римской звычаи, отколь бы она тое свое право въ вынеслости на патріарховство въ уживаню на онъ часъ мѣла, на четвертій вселенскій соборъ въ Халкидонѣ собраный св. отцы выразными словы вѣдати даютъ [13]). Кото-

[11]) Востановлено по тому же списку.

[12]) Въ рукописи списка: «патріархальными». У Толстова правильно.

[13]) Послѣ этого слова въ Толстовскомъ спискѣ—громадный пропускъ, незамѣченный тогдашнимъ переписчикомъ, который послѣ слова «даютъ» прямо перешелъ къ концу 1 го артикула, 2-го раздѣла: «то чинитъ, ижъ первѣй Андрей святый» и т. д. Судя по Синодальному списку, у Толстова пропущено десять съ половиною страницъ. См. ниже, стлб. 542, прим. 3-е.

ры, по прочитаню передъ собою на второмъ ровне вселенскомъ въ Константинополю зобраномъ соборѣ учиненого правила пятого ового: «Константинополского мѣста епископъ маетъ мѣти першенства честь по епископѣ Римскомъ, для того ижъ оно естъ Новый Римъ»,—въ канонѣ 28 мовятъ: «во всемъ благословенныхъ отецъ границъ наслѣдуючи, и теперь читаный канонъ двохъ сотъ и пятдесяти боголюбивыхъ отцевъ, за панованя побожного цесаря великого Өеодосія, въ царствующомъ мѣстѣ Константинополю Новомъ Римѣ зобраныхъ, вырозумѣвши тоежъ и мы ухваляемо и уставуемо, о почестехъ святѣйшей Константинополской Нового Рима Церкви. Абовѣмъ столицы старого Рима (слухай тутъ, православный, и ты, отступнику, што за причину св. отцеве даютъ вынеслости Римской столицы на патріарховство),—столицы абовѣмъ, мовятъ, старого Рима ижъ мѣсто тое маетставало, то естъ столицею цесарскою было, благословеніи отци почести слушне отдали» (если св. отцы столицы Римской почести або привилей вынеслости дали, теды отъ людій то, людскимъ правомъ маетъ, а не отъ Бога, правомъ Божіимъ). Мовятъ далѣй: «той тежъ причины уваженьемъ стопятдесятъ боголюбезнѣйшіи отцы порушены, ровныи почести, то естъ вынеслости привилей святого Нового Рима столицы надали, слушне судячи, абы и царства маестатомъ и сенату величествомъ почтенное и ровными достоенствы и преложенствы, якъ и старый Римъ, оздобленное мѣсто и въ церковныхъ справахъ ровную поважность и величество мѣло, второе по немъ будучи». То святыи отцеве, и прочая. Мѣстъ теды знаменитость, якъ иншихъ патріархалныхъ столицъ вынеслости на патріарховство, такъ и Римской причина—право людское, а не причина старшенства Петрового, которого ему жадного, мимо иншіи апостолы вынятного, въ Церкви Божой нѣмашъ, нѣ тежъ право якое Бозкое, которое [1]) о томъ жадное не найдуетъ. И оттоль Римскіи епископове взглядомъ мѣста Риму Римскими епископами титулованы бывали, а взглядомъ діоцезіи, которой суть преложены,—патріархами. Мужъ святый и въ Церкви Божой поважный Өеодоръ Студита тыхъ пяти найвышшихъ патріарховъ «церковного тѣла пятма верхами» называетъ, которыи, ведлугъ права Божого, во всемъ собѣ суть ровны [2]), ведлугъ права людского—Рымскій былъ первымъ, теперъ—нѣчимъ, Константинополскій вторимъ, теперъ первымъ, Александрѣйскій третимъ, теперъ вторымъ, Антіохійскій четвертымъ, теперъ третимъ, Іерусалимскій пятимъ, теперъ четвертымъ. А якъ первый жадной зверхности не маетъ надъ вторимъ и далшими, такъ вторый, третій и четвертый—первому подъ жадную зверхность, пречъ помененой достойности въ порядку, не подлегаетъ. Кождый въ своей діецезіи естъ наивышшій; кождого зъ нихъ судитъ судъ собору вселенского, и кождый зъ нихъ одинъ въ другого діецезію, подъ утраченьемъ своей власной, не уступуется. До себе порядку толко, якомъ реклъ, достоенствомъ одинъ надъ другого были тыи пять, а въ иншомъ всемъ ровны. А до иншихъ митрополитановъ въ своихъ діецезіяхъ суть—надъ нихъ владзою посвяченя ихъ и исправленія, яко митрополитанове до своихъ спол-епископовъ. Владзы еднакъ ряду церковного и паствы не

[1]) У Толстова на полѣ: «патріархове взглядомъ діецезіи, а епископове взглядомъ мѣстъ называются». Въ Синодальномъ это «боковое письмо» перепутано съ текстомъ.

[2]) «Бароніушъ, рокъ 819, личба 35».

толко одной митрополитанской діецезіи зъ своимъ митрополитаномъ епископове и всей патріархіи зъ своимъ патріархою епископове и митрополитове—за одинъ человѣкъ суть, але всѣ чотыри патріархове зо всѣми своихъ діецезій примасами, митрополитанами и епископами—одинъ епископъ суть. Поневажъ одно всѣ епископство маютъ, одну церковъ, одно стадо, которое вси обще, якъ одинъ пастыръ, пасутъ, то естъ радятъ нимъ и справуютъ. Зачимъ ово апостатское [комментумъ] [3]), зъ екстраваганціи [4]) приводитись звыклое, гдѣ Бенедиктъ Вторый мовитъ: «святая Римская церковъ, которая, за споряженемъ Господнимъ, надъ всѣ иншіи владзы порядное держитъ продковане отъ Бога, якъ матка всѣхъ Христовыхъ вѣрныхъ и научителка, чотыри патріархалныи столицы установила, межи которыми по самой Римской церкви Константинополскую—первое, Александрійскую — второе, Антіохійскую — третее, а Іерусалимскую — четвертое мѣстце держати хотѣла, и многими ихъ прерогативами и почестями и привилеями приоздобила»,—зачимъ ово, мовлю, апостатское комментумъ, безъ жадного фундаменту правды, на самомъ голыхъ словъ песку убудованое, естъ щирый фалшъ. Поневажъ, якъ ся показало, нѣ сукцессіа, нѣ Петра св. фундація, поготовю—нѣ Римского епископа воля,—тыи чотыри апостолскіи столицы патріархалными быти мѣти хотѣла и установила, але самый звычай взглядомъ продкуючи[хъ] тыхъ на тотъ часъ мѣстъ, преложенствомъ достоинства свѣцкого увеличенныхъ, надъ иншіи поднесенныхъ, самая воля святыхъ отцевъ, передъ первымъ соборомъ пожилыхъ, мѣти хотѣла, а первого собору св. отцевъ воля то ствердила, воля св. отцевъ второго собору на тоежъ патріархалное достоинство святую апостолскую Константинополскую столицу поднесла, а Іерусалимскую—воля св. отцевъ пятого собору тымъ же патріарховства достоинствомъ почтила, ачъ и предъ тымъ здавна тую достойно[сть] Іерусалимск[ая] столиц[а] мѣла и относила. Не воля бискупа Римского, анѣ сукцессія, не фундація церквій отъ Петра св. учиненая! Гдыжъ еслибы сукцессія апостольскіи столицы патріархалными чинила, нѣгды бы надъ Іерусалимскую, на которой самъ Христосъ и всѣ по немъ апостолове свое епископство обходили, Кесарійская церковь преложена не была, але ижъ якъ Римъ на онъ часъ головою и переднѣйшимъ мѣстомъ былъ ве Влошехъ а первымъ въ цесарствѣ Римскомъ, Александрѣя въ Егѵптѣ—а вторымъ въ цесарствѣ, Антіохіа въ Сѵріи—и третимъ въ царствѣ. О чомъ Екгиппъ, въ главѣ 5, книги 3, о збуреню Іерусалиму: «такъ по збуреню Іерусалиму и по знищеню его, зостала головою Палестынѣ и метрополіею Кесарія, которой митрополитанъ, взглядомъ вынеслости мѣста, въ которомъ преложеный надъ всею Палестиною [ре]сіденцію свою мѣлъ, преложенымъ былъ епископови Іерусалимскому ажъ до собору пятого». Если бы тежъ фундація Петрова, теды бы не толко тыи три Римская, Александрійская, Антіохійская патріархалными найдоватися знаны и званы были и зоставати мѣли бы, которыи суть фундованы черезъ Петра въ сукцессорахъ его, мнѣй Римскомъ, Марцѣ еѵангелистѣ Александрійскомъ, Евводіи Антіохійскомъ, але и Равенская, которую той же ап. Петръ фундовалъ презъ Апполінара ученика своего, и Арелятенская, которую фундовалъ презъ Тро-

---

[3]) Упоминается ниже.

[4]) На полѣ: «зъ приблуд*ной*». Это описка; слѣдуетъ читать: «зъ приблуды».

фима, и Салитанская, которую фундовалъ презъ Домніа, и всѣ инші, которыи мало вышей поменилемъ, отъ Петра въ розныхъ его сукцессорахъ фундованыи. Если бы наконецъ воля Римского епископа тыи апостольскіи столицы патріархальными быти и межи всѣми иншими продковати учинила и установила, якъ отступникове зъ преложеной е[кс]травaганціи мѣти хотятъ, теды бы св. отцеве святыхъ вселенскихъ соборовъ владзы тои продкомъ своимъ не признавали, за которыхъ волею звычай той ажъ до ихъ вѣку принеслъ, и самы бы, мимо волю Римского епископа, новыхъ патріархалныхъ столицъ подносити не важилися. Обѣдвѣ абовѣмъ тыи послѣдныи не зъ воли епископовъ Римскихъ, але зъ воли соборуючихъ святыхъ отцевъ были поднесены; поневажъ и на второмъ соборѣ вселенскомъ, на которомъ поднесена естъ Константинополская, и на пятомъ, на которомъ Іерусалимская, ни сами епископове Римскіи, ни черезъ послы свои притомными не были. И хоть ся тому на четвертомъ соборѣ вселенскомъ презъ послы свои Леонъ, епископъ Римскій, противити хотѣлъ, але — «зъ мотыкою напротивъ сонца»—трудно одному епископови напротивъ всей церкви, а особливе въ справи неслушной. Што всѣ потомъ обхоженіи вселенскіи соборы пятый, шестый и седмый ствердили и порожное въ томъ Римскихъ епископовъ шатанеся усмирили. Зачимъ и екстравагансъ и комментъ [1]) овый, якобы Петръ свабо Римскій который епископъ патріархалныи столицы поднеслъ — сны суть отступницкіи, которыхъ на явѣ никгды не доведутъ! А поневажъ и Римскому епископови св. первого вселенского собору отцы границы въ діоцезіи, вышей приведенымъ отъ мене канономъ шестымъ, закладаютъ такъ заровно, якъ Александрійскому и Антіохійскому, и переходити ихъ, подъ аннигіляціею [2]) рукоположенія, заказуютъ, а Константинополского во всѣхъ его духовныхъ прерогативахъ ровнымъ ему чинятъ, теды онъ, иле до ряду церковного, ни въ чомъ ихъ не перевышаетъ, которое онъ маетъ не зъ Бозкого установеня, якъ омылне отступникове удаютъ, але зъ св. отцевъ ухвалы, якъ ся правдиве показало. Бо кгды св. отцы четвертого вселенского собору, на которомъ было епископовъ 630, мовятъ, ижъ столицы старого Рима слушне предкове ихъ почести для того отдали, ижъ мѣсто тое столицею царскою было, што иншого мовятъ и розумѣти даютъ, толко же не отъ Христа Господа, ани зъ сукцессіи Петрови Римскому епископови дана естъ нѣякаясь прерогатива, але отъ св. отцевъ, для той причины, ижъ Римъ былъ столицею царскою? А поневажъ отъ отцевъ, за свѣдоцтвомъ канону для вынеслости мѣста оного царского, прерогативами естъ приоздобленъ, теды не маетъ ся Римскій возносити, кгдыжъ можетъ тая на иного быти перенесена прерогатива, албо таковая жъ и другому надана. А же то зъ ухвалы соборовъ вселенскихъ отъ св. отцевъ Римскій епископъ маетъ, посвѣдчаютъ тому и права цесарскіи. Мовитъ абовѣмъ Іустиніанъ, въ новеллѣ своей 131: «потвержаемъ св. соборовъ правныи уставы, абы старѣйшій старого Риму епископъ першимъ былъ межи всѣми іереями, а наблагословеншій Константинополскій нового Риму епископъ абы вторій порядокъ по старого Рима столицы мѣлъ и надъ иншіи былъ поваж-

[1]) На полѣ: «приблудный розумъ и выкладъ»—commentum extravagans.

[2]) На полѣ: «утраченемъ».

ный». Слухай, православный, и ты, отступнику! Ото и права цесарскіи, которыи выразне вѣдати о томъ дають, же Римскій бискупъ першій есть межи всѣми іереями зъ постановеня св. соборовъ. А еслижъ зъ постановеня св. отцовъ, теды не зъ права Божого, не зъ сукцессіи отъ Петра первенства межи іереями Божими епископъ Римскій доступилъ.

РОЗДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Части II, роздѣлу II, артикулъ 1.

О предименованю Петровомъ.

Хотячи отступникове доводити монархіи въ церкви Божой и Римского епископа монархою въ ней быти указати, зажили на доводъ двохъ свѣдоцтвъ писма святого овыи: «ты еси Петръ, и на томъ камени збудую Церковъ мою» и «паси овця моя», презъ которыи, приспособивши до нихъ зъ книгъ церковныхъ поважности, усиловали показати Петра св. монархою отъ Христа Господа въ церкви его святой установленымъ быти, абы такъ зъ Петра на Римского епископа сукцессіве спалую монархію указати быти могли. Въ чомъ якъ ся имъ щасливе повело, зъ первого моего и второго роздѣлу, первой части на око видѣти дается. Гдѣ, за помочю Божею, зъ писма св. и зъ науки писмъ учителей церковныхъ то доводне показалемъ, же зъ тыхъ двохъ приведеныхъ отъ нихъ свѣдоцтвъ нѣчого Петрови особливого датися не можетъ, штó бы не заразъ дано было и всѣмъ апостоломъ. Вынявши абовѣмъ въ томъ овую прерогативу Петрову, же онъ пре теплѣйшую свою до Христа Господа любовъ въ фигуру церкви и въ таемницу единости еи отъ Христа Господа взятъ быти удостоенъ зосталъ, нѣчого Христосъ Господь Петрови не обѣцалъ, не далъ, чого бы не заразъ въ особѣ его и всѣмъ ученикомъ не обѣцалъ а сполечне зъ нимъ не далъ. На то абовѣмъ само-одинъ Петръ былъ выставленъ, абы презъ одну его особу и церковъ одна соборная зъ незличоныхъ помѣстныхъ составленая, и ровне зъ незличоныхъ помѣстныхъ пастыревъ одинъ еи пастыръ соборный былъ розумѣнъ, который бы сполечне съ церковью ажъ до скончення свѣта, зъ рукъ въ руки подаючися, единости своей нѣкгды не умалилъ и не умножилъ: але абы завше, и за уменшеньемъ церквій помѣстныхъ, одна зоставала церковъ и одинъ пастыръ за уменшенемъ и за помноженемъ пастырей помѣстныхъ, которыи вси за одинъ чловѣкъ, якъ одинъ пастыръ, одну святую соборную апостольскую церковъ пасутъ, рядятъ нею и справуютъ, зъ пристойнымъ и поважнымъ церковной іерархіи презъ сѵнодалныи ухвалы споряженемъ. И якобы южъ истотне Петра св. монархою церковнымъ быти въ трохъ своихъ роздѣлахъ первой части довели, въ первомъ роздѣлѣ второй части сукцессіве зосталымъ по Петрѣ св. монархою епископа Римского указуютъ. Въ чомъ якъ ся слушне зъ собою и зъ нами обошли, въ трохъ моихъ части второй, первого роздѣлу прешлыхъ артикулахъ видѣти далемъ.

Далѣй въ тогожъ монархи указованю поступуючи, зъ певныхъ нѣкоторыхъ знаковъ указати его хотятъ, зъ межи которыхъ овый покладаютъ первый—першее на соборахъ вселенскихъ мѣстце. Чого доводячи, такъ правятъ «якъ еѵангелистове описуючи личбу апостоловъ, напервѣй Петра, якъ старшого, кладутъ, потомъ иншихъ; такъ и вся церковъ соборная, тую зверхность Петра св. знаючи въ епископахъ Римскихъ,

въ личбѣ отцовъ св. на соборѣ будучихъ, завжды личбу тую починають отъ епископовъ Римскихъ». На што я отповѣдаючи мовлю, ижъ Петръ апостолъ не для того отъ еvангелистовъ кладется первымъ, якобы монарха апостолскій и удѣльной надъ апостолами зверхности панъ (бо они иншого монархи церкве Христовы надъ самого Христа не знали, которого однимъ одной овчарни добримъ пастыремъ быти ознаймили намъ), але кладутъ они Петра первымъ для овыхъ причинъ, ижъ Петръ всѣхъ апостоловъ упережалъ лѣты, упережалъ всѣхъ возваніемъ, упережалъ иншими добродѣтелми, а особливе теплостью любве. Же лѣты Петръ апостолъ и Андрей всѣхъ иншихъ апостоловъ упережали, ни хто не естъ хто бы перечилъ; межи овыми двома братами Петромъ и Андреемъ, который бы былъ старшій лѣты — естъ розница. Епифаній св., въ описаню ереси 51, Андрея старшимъ быти розумѣетъ. Бож. зась Златоустый, въ бесѣдѣ 59 на Матөея, старшимъ быти розумѣетъ Петра, о которомъ такъ мовитъ, ижъ за Петра дідрахма была заплачена, поневажъ и онъ, якъ и Христосъ, былъ первороднымъ. Если перворо̀дный Петръ, теды старшій нѣжъ Андрей. О Петрѣ св. и Кассіанъ въ книзѣ третей, «О воплощеніи»: «належало, мовитъ, абы первѣй отповѣдѣлъ, жебы той же порядокъ былъ отповѣди, который былъ чести, и той абы упередилъ вызнаньемъ, который упережалъ лѣты. Што явне вѣдѣти дается изъ ового, же бож. еvангелистъ Матөей, описуючи возванье на апостолство отъ Христа Господа Петра и Андрея, двохъ братовъ, Іякова и Іоанна, другихъ двохъ братовъ: якъ Іякова для того передъ Іоанномъ положилъ, ижъ Іяковъ былъ лѣты отъ Іоанна старшимъ; такъ безъ похибы и Петра передъ Андреемъ положилъ, ижъ Петръ упережалъ Андрея лѣты. Мовитъ абовѣмъ въ главѣ 4: «ходя Іисусъ при морѣ Галилейстѣмъ, видѣ два брата Сvмона глаголемаго Петра, и Андрея, брата его— —. И прешедъ оттуду, видѣ ина два брата, Іякова Зеведеова, и Іоанна брата его» [1]). А же Петръ и Андрей всѣхъ иншихъ апостоловъ возваньемъ упережали, нѣхто и въ томъ не перечитъ. Межи Петромъ и Андреемъ естъ розница. Церковъ абовѣмъ наша восточная посполите Андрея св. Первозваннымъ апостоломъ зоветъ; учителѣ зась церковныи многіи первозваннымъ быти Петра апостола повѣдаютъ. Кvпріанъ св., въ посланіи до Исvрина [2]), первымъ быти Петра розумѣетъ; которого Іисусъ Христосъ выбралъ. Августинъ, въ словѣ 47 о св. Петрѣ и Павлѣ, на возванье Петрово и Павлово взглядъ маючи, Петра межи апостолами зоветъ апостоломъ наперпшимъ, а Павла напослѣднѣйшимъ. Такъ же ихъ зоветъ и бож. Іеронимъ въ посланіи 13 до Павлина о Грѣгоріи Двоесловѣ: «въ бесѣдѣ 18, книги 2 на Іезекіила Пророка, о Петрѣ правячи, не приводи, мовитъ, на память, же первый на апостольство возванъ былъ». Бож. Златоустый, въ бесѣдѣ 9, «О покутѣ», Петра повѣдаетъ: «гды мовлю «камень», именую—моцный, скалу непорушную, межи апостолами великого, межи учениками первого возваного и первого послушного». А же Церковъ святая восточная Андрея апостола первозваннымъ зоветъ, для тоя причины своимъ способомъ то чинитъ, ижъ первѣй Андрей св. за Христомъ Господемъ пошолъ и первѣй науки его слухалъ, нѣжъ Петръ, которого южъ Андрей до Іисуса Христа привелъ; вшакже Андрей апостолъ отъ Христа Гос-

[1]) Матө., гл. 4, ст. 18 и 21.
[2]) Толст.: «Коприна».

пода, хоть за нимъ шолъ и хоть науки его слухалъ, не былъ еще отъ него возванъ, але безъ возваня за нимъ былъ пошолъ. Якъ ся видѣти даетъ зъ главы первой Іоанна еѵангелисты и зъ главы 4 Матѳея, а зъ пятой Луки. Отколь бож. Епифаній, въ ереси мало вышей припомненой 51: «Андрееви, мовитъ, первое потканьеся [3]) (зъ Христомъ) придало, а Петрови досконалое возванье. Же упережалъ всѣхъ иншихъ апостоловъ горячостю любве, выразне ся то видѣти дастъ зъ троего ового Христова пытанья «Петре, любиши ли мя паче сихъ» и зъ троякой Петрови отповѣди «Господи, ты вѣси, яко люблю тя». Тою то любве горячостю надъ иншихъ всѣхъ побуженый, Петръ апостолъ кинулся въ море; тою по водахъ ходити поскорилъ; тою и Малхови ухо утялъ; тою наконецъ и ногъ умыти собѣ позборонился. Зачимъ о немъ бож. Кѵрилъ Александрѣйскій въ главѣ 64, книги 12 на Іоанна: «упережалъ, мовитъ, иншихъ Петръ, горячостю абовѣмъ до Христа навыборнѣйшею палаючи, и до чиненя а до отповѣданя наготовшій былъ». И бож. Іеронимъ, въ книзѣ на Матѳея, гл. 14: «на всѣхъ мѣстцахъ, мовитъ, найгорячшей вѣры найдуется Петро». Бож. зась Златоустый въ бесѣдѣ 47 на Матѳея: «трохъ, мовитъ, оныхъ: Петра, Іякова и Іоанна, надъ иншими зъ цноты и великости умыслу преложоныхъ; которая то великость умыслу, зъ напятой любве походячи, въ Петрѣ ся найособливѣй». И зась той же въ бесѣдѣ 57, на главу 17 Матѳея: «первыхъ, мовитъ, апостоловъ особно взялъ и на гору привелъ. А для чогожъ сихъ взялъ? Для того, ижъ выборнѣйшими надъ иншихъ были. Петръ абовѣмъ для того упережалъ, ижъ барзо Христа любилъ».

То такъ преложивши навожу, же Петръ апостолъ первымъ межи апостолами кладется не якъ монарха и удѣлного надъ апостолами властелства панъ, але якъ старшій надъ всѣхъ апостоловъ лѣты, якъ первый возваньемъ, якъ теплѣйшій любовію до Христа, якъ перворoдный межи братіею. «Якъ Платонъ былъ первымъ або княжатемъ философовъ, мовитъ бож. Іеронимъ въ книгѣ первой напротивъ Пелагіа, такъ тежъ [Петръ] былъ первымъ або княжатемъ апостоловъ». Зачимъ анѣ Платонъ оттоль монарха надъ философами, анѣ Петръ надъ апостолами. Теды предложеный [отъ] латиномудруючихъ о першенствѣ Петровомъ (оттоль, же ся первымъ межи апостолами кладетъ) доводъ естъ марный и нѣчого меншъ, якъ удѣлного старшенства Петрова, доводячій. Бо хотяжъ, яко ся рекло, еѵангелистове на нѣкоторыхъ мѣстцахъ Петра св. первѣй кладутъ за единовладцу, еднакъ его надъ апостолами не розумѣютъ. Бовѣмъ не взглядомъ владзы, але взглядомъ предложеныхъ его цнотъ персоналныхъ впредъ его покладаютъ. Лечъ и то не завше и не всюды; абовѣмъ и другихъ упередъ, а Петра послѣди кладутъ. Якъ читаемо у Іоанна въ главѣ 7, мовитъ: «Филиппъ зъ Виѳсаиды мѣста Андреевого и Петровoго» [4]). И зась: «Павелъ, Аполлосъ и Кѵфа» [5]). Тутъ Петра по двохъ, а тамъ по Андрею положилъ. Въ посланіи къ Галатомъ [6])—Іяковъ,Кѵфа и Іоанъ, и до Коринѳовъ [7])—«другіи апостолове и бра-

---

[3]) У Толстова неточно переведено: «показаньеся».

[4]) Іоан., гл. 1, ст. 42: «Філіппъ отъ Виѳсаіды, отъ града Андреова и Петрова».

[5]) 1 Коринѳ., гл. 3, ст. 22.

[6]) Галат., гл. 2, ст. 9.

[7]) 1 Коринѳ., гл. 9, ст. 5: «прочіи апостоли, и братія Господня, и Кифа».

тія пански и Кифа». Въ еуангеліи Марка: «речѣте ученикомъ его и Петрови» [1]). И часу умываня ногъ ученикомъ, послѣ всѣхъ Іисусъ Христосъ приходитъ до Петра. Не было теды то и за особливое якое право—абы Петра завжде первымъ и предъ иными апостолами покладати. То вкоротцѣ о першенствѣ Петровомъ зъ того, же ся межи апостолами отъ еуангелистовъ первымъ кладется. Иле зась до первенства епископа Римского, которого оттоль консеквентеръ [2]) монархою въ церкви быти доводятъ, ижъ первымъ на соборахъ кладенъ бываетъ,—въ артикулѣ наступуючомъ.

Части II, роздѣлу II, артикулъ 2.

О старшихъ соборовыхъ и о первенствѣ папиномъ.

Знесши антецеденсъ отступницкого доводу и явне то зъ науки св. учителей церковныхъ показавши, же быти первымъ межи братіею не естъ монархою быти, же, мовлю, Петру св. межи апостолами первымъ быти не естъ удѣлной зверхности паномъ надъ ними быти ((братіа апостолове св. суть всѣ отъ одного Христа выбранемъ и возваньемъ въ Церковъ его святую еднако принабытіи. Перворосный межи дванадцатми сынами Іаковыми—Рувимъ, первородный межи дванадцатми апостолами—Петръ. Подъ часъ продаванья Іосифового, Рувима, до братіи своей бож. Златоустый (бесѣда 61, на главу 37, Бытіа) въ тыи слова мовячого приводитъ: «отрочате нѣмашъ; гдѣ ся я подѣну? якую оборону мѣти будемо, а особливе я, который надъ вами старшенствовати здамся?» Не южъ еднакъ Рувимъ надъ братіею и монархою або зверхнимъ зуполной владзы паномъ быти здастся, же ся здастъ быти надъ ними преложонымъ? Всѣ мы (епископове), мовитъ той же св. учитель въ бесѣдѣ третей на Дѣяніа Апостолская, братіа естесмо, а одинъ нашъ естъ учитель. Ачколвекъ и межи братіею слушная речъ естъ, аби одинъ становилъ, а инішi абыся новиновали. Становенье межи братіею старшого брата не естъ монархіа и удѣлное панованье, и повиноване [3]) молодшихъ не естъ подданство и неволя, але доброволная поволность. Поневажъ всѣ они правомъ пораднымъ и природнымъ во всемъ первородному брату своему суть ровни, самое первенство лѣтъ и почесть старшенству лѣтъ и первородству повинную выявши.)),—поступую знести за помочю Божіею и консеквенсъ [4]) и зъ тыхъ же св. учителей церковныхъ показати, же анѣ бискупъ Римскій въ Церкви Христовой естъ монархою и удѣлной зверхности паномъ оттоль, же на соборахъ вселенскихъ первое мѣстце усилуетъ мѣти.

Напродъ теды што ся приведеного отступниковъ зъ правилъ седми св. вселенскихъ соборовъ преложоныхъ описанья дотычетъ, дивъ мя, же такъ неосторожне, або насъ за таковыхъ мѣти хотятъ, або самыхъ себе за безрозумныхъ подаютъ, якожъ такъ естъ, же въ речахъ явныхъ и ясныхъ безумствуютъ и слѣпѣютъ и то, што и тѣни въ собѣ доводу не маетъ, за доводъ подавати [5]) не встыдаются! Описанье абовѣмъ тое не естъ зъ дѣй соборовыхъ власне выбраное, але толко для памяти зреестрованое, не такъ ся въ собѣ ма-

---

[1]) Марк., гл. 16, ст. 7.

[2]) На полѣ: «послѣдовне», т. е. consequenter.

[3]) Толст.: «повиновенье».

[4]) На полѣ: «послѣдователное».

[5]) Толст.: «то давати».

ючее, якъ ся дѣяло, але якъ ся было повинно дѣяти, або якъ ся потомъ дѣяти мѣло. Той абовѣмъ тое описалъ, якъ ся видѣти даетъ, и чинилъ, который прешлыи речи описовалъ, а не пришлыи, што обое зъ ового двоего видѣти дается. Напродъ: ижъ бискупы Римскіи якобы притомными на нихъ покладаетъ. На жадномъ еднакъ жаденъ зъ нихъ особою своею не былъ, а на нѣкоторыхъ нѣ черезъ послы, о чомъ, дастъ Богъ,—въ наступуючомъ артікулѣ. Повторе: ижъ на первомъ соборѣ вселенскомъ епископа Константинополского Александра межи патріархами и продкуючимъ межи ними покладаетъ. Который на тотъ часъ не толко не продковалъ, але и въ почетъ патріаршескій не былъ еще причтенъ. Ку тому, мѣли тежъ то были отступникове обачити, же той приведеный презъ нихъ доводъ болшъ естъ имъ нашкодный, нижли помочный, поневажъ въ томъ соборовыхъ преложеныхъ описованью не мовитъ «старшимъ былъ», але «старшими были». А если «старшими», теды не самъ одинъ біскупъ Римскій, але всѣ пять заровно старшими были. Которое то описанье маетъ въ собѣ розумъ такій, ижъ якъ біскупъ Римскій, такъ и патріархове поводами, головами, справцами, замкненьемъ и утверженьемъ синодовъ были. А же Римского впередъ менуетъ, то ему болшей владзы и старшенства въ соборахъ не чинитъ. Не естъ бовѣмъ ани надъ иныи епископы владзею першимъ, анѣ тежъ святителства достойностью болшимъ; але покладается впередъ самымъ толко взглядомъ порядку и взглядомъ ового, же первый царства маестатъ былъ въ Римѣ, и маетъ тое першенство зъ звычая, отъ отцевъ святыхъ, и соборовъ, и отъ цесаровъ, якъ ся въ прешломъ артикулѣ доводне показало, а не отъ Бога и не отъ апостоловъ — такъ, же тое первенство толко лежитъ въ порядку и въ словѣ болшъ, анижели въ речахъ, якъ о томъ Нилъ Кавасилъ, архіепископъ Солунскій, въ книзѣ своей напротивъ старшенства папина, доводне пишетъ. А же тое слово и титулъ первый жадной и самому Петрови апостолови, не рекучи біскупови Римскому, прочъ помененыхъ въ томъ же прешломъ артикулѣ персоналныхъ ему прерогативъ не выражаетъ и не приноситъ, бож. Златоустый, въ бесѣдѣ 2 на посланіе до Римлянъ, овыи слова апостолскіи «Іюдею прежде и Еллину» выкладаючи, вѣдати даетъ: «ани бовѣмъ, мовитъ, поневажъ первый естъ, для того болше пріймуетъ ласки, тоежъ бовѣмъ дарованье и сему и оному даетъ; але быти первымъ — менованью толко естъ почесть, анѣ бовѣмъ вышшіи части въ томъ держитъ (Жидовинъ надъ Грека), же болшую справедливость принялъ, але въ томъ толко почитается, ижъ первый оную взялъ». И мало нижей: «пре тожъ на семъ мѣстцу словъ «первый» мовы естъ честь, а не ласки обфитованье». А такъ и біскупъ Римскій гдѣ ся первымъ въ писмѣ кладетъ, почесть и пошанованье словное толко презъ тое слово «первый» розумѣется мѣти, ане и болшую владзу, любъ удѣлную зверхность пріймовати. Бож. Августинъ, въ словѣ тринадцатомъ «О словахъ Господнихъ», Петра св. апостола, въ порядку личбы первымъ быти межи апостолами покладаетъ: «Петръ, мовитъ, въ апостолскомъ порядку первый». И зась тамъ же: «въ Петрѣ, мовитъ, апостолѣ порядкомъ межи апостолами первомъ». Если же порядкомъ личбы первый, то не зверхностю преложенства старшій. И если Петръ оттоль, же естъ первымъ, не естъ монархою, поготовю — біскупъ Римскій, который на

соборахъ первый, якъ первоименный, а не якъ властель, за монарху розумѣнъ и удаванъ быти маетъ. А же першость [1]) тая Римского біскупа удѣлнымъ властелемъ въ Церкви Христовой и неограниченой владзы надъ преложоными духовными не чинитъ, вѣдати то дается явне и отсель, же на одного біскупа Римского зданью вселенскіи соборы не подлегали, и же подъ именемъ его однымъ сунодовыи дѣи не были выдавани. Зъ першости теды мѣстца на соборахъ монархіи доводити—естъ безумство свое, якомъ реклъ, отступницкое оказовати. Сенаторъ въ кролевствѣ, першее мѣстце маючій, на другомъ по собѣ мѣстцемъ и личбою положеномъ не мае жадной владзы и зверхности и за зданьемъ въ радѣ першого вторый не повиненъ ити. Але хто бы колвекъ и зъ низшихъ мѣстцемъ лѣпшее здане повидѣлъ, за тымъ идутъ и вышшіи,—анеюжъ и той надъ иныхъ подноситися маетъ? Тымъ же способомъ и Римскій біскупъ, для першости мѣстца, або хто иный, для здоровшого зданья, не можетъ собѣ болшей владзы приписовати, якъ Іафоръ надъ зятя своего Моvсеа, же му добре порадилъ [2]), и якъ Пафнутій надъ соборъ 1 Никейскій, ижъ за его зданьемъ всѣ пошли и перестали, абы малженство священниковъ зоставало. Назывался епископъ Римскій первопрестолникомъ, яко иншіи патріархове, але монархою ихъ николи не былъ. Первопрестолство бовѣмъ монархою николи не чинитъ первопрестолника, якомъ о томъ обширнѣй напередѣ преложилъ. Естъ теперъ межи чотырма патріархами Константинополскій первопрестолникомъ: не южъ заразъ для того естъ и монархою? Такимъ былъ, а не инакшимъ въ Церкви Христовой первопрестолникомъ и епископъ Римскій, который, зъ границъ собѣ описаныхъ выступивши, и то въ Церкви Христовой межи братіею утратилъ, што мѣлъ. Не естъ абовѣмъ то Церкви Христовой речъ зносная слышати «буду подобенъ Вышнему» [3]). Зачимъ зъ засѣданя первого мѣстца монархіи доводити естъ засѣдаючого межи братіею первое мѣстце таковымъ чинити, яковымъ ся сталъ ангелъ оный первый, межи братіею монархою быти похотѣлый.

Части II, роздѣлу II, артикулъ 3 [4]).

О председателехъ, которіи на седми вселенскихъ соборахъ первое мѣсце засѣдали и пренководовали, и же на жадномъ соборѣ папежъ Римскій не былъ и послове его не продковали.

На первомъ соборѣ апостолскомъ въ Іерусалимѣ, Іаковъ, братъ Господень, зверхность и начальство мѣлъ, яко того мѣсца епископъ auctoritativam praesidentiam et iurisdictionem державъ и справу по всѣхъ сентенціахъ декретовалъ и судилъ, гды реклъ «пре тожъ я сужу» [5]) и прочая, въ Дѣян., гл. 15, ст. 19. А же такъ тое оныхъ часовъ святыи розумѣли, Исvхій, пресвvтеръ Іерусалимскій, въ похвалномъ словѣ, того Іакова «ексархою апостоловъ» называетъ и мовитъ: «Петръ народъ учитъ,

[1]) Въ подлинникѣ описка: «першого». У Толстова правильно.

[2]) Исх., гл. 18, ст. 18—26.

[3]) Исаія, гл. 14, ст. 14.

[4]) Этотъ «артикулъ» вошелъ въ «Книжицу» игумена Наѳанаила, который пользовался «Палинодіей» и другими сочиненіями. «Книжица» эта, по замѣнѣ нѣкоторыхъ Западно-Русскихъ фразъ и выраженій Велико-Русскими, была издана въ Москвѣ въ 1648 году.

[5]) «сего ради азъ сужду».

але Іаковъ законополагаетъ». И малы реченіа Сократиша вопрошеніа величество [6]). «Азъ сужду не стужати, еже отъ языкъ» [7]) и прочая. Читай о томъ въ книзѣ «Вивліоѳики» блаженного патріарха Фотіа, листъ 833. А Петръ зась на томъ соборѣ Іерусалимскомъ, яко первый апостолъ, моглъ мѣти мѣсце вышшого сидѣнья. А auctoritativam, то есть «властительное», взглядомъ столицѣ самой самъ Іаковъ мѣлъ, яко епископъ того мѣста. А зась взглядомъ владзы апостолства и владзы отъ Христа взятой, всѣ апостолове сполную и ровную мѣли владзу и, ведлугъ ней, соборовали и декретовали, Духу святому предначальствующу и судящу.

На первомъ соборѣ вселенскомъ Никейскомъ продковалъ (на правой сторонѣ) Еустафій, патріарха Антіохійскій. На соборѣ Никейскомъ, первомъ вселенскомъ, папежъ Римскій не былъ, але только послове зъ Риму были, о чомъ блаж. Матѳей Канониста, въ части 1-й описаня соборовъ, такъ пишетъ: «Сильвестеръ и Іулій, старого Рима свѣтлые предстатели, зъ которыхъ жаденъ не прибылъ: але Втона и Викентіа вмѣсто себе по своему священства лѣту на соборъ послали. А патріархове сами особами своими были. Созоменесъ, порядокъ начальниковъ собору того описуючи, не Римского впродъ менуетъ, але мовитъ [8]): «а на томъ соборѣ были зъ епископовъ, которіи столицы апостольскіи держали: Макарій, Іерусалимскій предстатель, на лѣвой сторонѣ, Еустафій, епископъ Антіохійскій, Александеръ Александрійскій. А Сулвестръ, епископъ Римскій, ижъ на томъ соборѣ презъ старость не моглъ быти (вымавляютъ его историкове церковныи, особливе Евсевій Памфилійскій въ животѣ Константина царя, въ книгахъ 3, гл. 7), але пославъ Вута и Вукентіа, тое церкве пресвутеры. Предсѣдателѣ не послове папежскіи были, але самъ царъ Константинъ, яко о томъ Евсевій, епископъ Кесарійскій, очевистый того суноду свѣдокъ, вѣдати даетъ [9]). Зъ духовенства зась были предсѣдателѣ и продкуючіи, Еустафій, Антіохійскій патріарха, и Макарій Іерусалимскій, якъ Никита Ѳисаврръ въ книгѣ 5, гл. 6, пишетъ: «тымъ, мовитъ, которыи на суноцъ пришли, продковали: Макарій Іерусалимскій и Еустафій Антіохійскій, патріархове». Особливо Евсевій Памфилій въ житіи Константина царя, въ книгахъ 3-хъ гл. 7. О Еустафію еще особливе. Евсевій въ книгѣ 3, гл. 1 мовитъ: «той, который на правомъ боку сѣдѣлъ, повставши мову чинилъ до царя». А то былъ Еустафій Антіохійскій, якъ Ѳеодоритъ въ книзѣ первой, въ главѣ 7 пишетъ. Зачимъ въ «Минеи» мѣсяца февраля дня 21 въ первой пѣсни канону, святому Еустафію утвореного (за святого абовѣмъ Церковъ маетъ его) зоветъ его «верхъ отцемъ», розумѣй Никейскимъ, гдѣ ся ему похвала дѣетъ, и словне выражаетъ, якъ на томъ соборѣ справне поступовалъ. Тамъ же еще мовитъ въ пѣсни 3: «старшенствуючи кателокгови», то естъ згромаженю оному въ Никеи. На первомъ теды вселенскомъ соборѣ не Римского папежа послове

[6]) Эта «точка» очевидно лишена смысла. Такъ же и у Толстова. Въ «Книжицѣ» Наѳанаила (л. 203) читаемъ: «Имамы реченіе Сократиса — вопрошеніе величество». Въ Московскомъ изданіи (1648 года) «Книги о вѣрѣ» (л. 148): «имамы реченія, но сократиша вопрошенія величества». Эта фраза встрѣчается и выше, см. стлб. 481-й.

[7]) Дѣян., гл. 15, ст. 19.

[8]) Созоменъ. Ермія. кн. 1, гл. 16.

[9]) книга 3, глава 10.

продковали, але продковалъ Еустафій, патріарха Антіохійскій, и первое мѣстце засѣдалъ, и первый мовилъ; а послове оныи бискупа Римского—Викентій и Вукторъ албо Вутъ не мѣли владзы предсѣдати на соборѣ, але именемъ папежскимъ на дѣи сунодовыи зезволяти. Яко Ѳеодоритъ, епископъ Куру, въ книгѣ 1, гл. 13 и 7, пишетъ мовячи выразне: «ижъ отъ бискупа Римского посланныи два пресвутерове моцъ мѣли собѣ позволеную па дѣи суноду оного призволити». Осій тыжъ, Кордубенскій епископъ, на томъ соборѣ Никейскомъ не былъ лекгатомъ Силвестровымъ, и прожно о томъ Баронѣушъ потится, не маючи бовѣмъ доводу певного, зъ конъектуръ нѣкоторыхъ вытками усилуетъ, якобы Осій легатомъ былъ Сильвестровымъ; але самъ отъ себе Осій засѣдалъ, яко епископъ.

На второмъ соборѣ вселенскомъ въ Константинопюлю продковалъ Нектарій, патріархъ Константинопольскій. На первомъ Константинопольскомъ, а второмъ вселенскомъ соборѣ, нѣ Дамасъ, епископъ Римскій, нѣ послове его не были. Бовѣмъ описуючій той сунодъ Сократесъ, Ѳеодорисъ, Созоменсъ и Никифоръ Калистъ не вменкуютъ о томъ, и Матѳей въ «Правилахъ» своихъ о жадномъ послѣ папежскомъ не вспоминаетъ. Белярминъ выразными то словы признаваетъ, же анѣ Дамасъ, анѣ послове его не были. Той вторый соборъ, якъ Матѳей Правилникъ пишетъ, начални мѣлъ Тимоѳея Александрійского, и Мелетіа Антіохійского, и Курілла Александрійского, а Нектарій, патріархъ Константинопольскій, собору началникъ бываетъ, то естъ преложоный собору. Былъ тежъ зъ нимъ и Григорій Богословъ. То въ «Правилахъ» Матѳеа Канонисты. А Балсамонъ на третій канонъ Лаодикійского собора пишетъ: «ижъ Нектарій на томъ соборѣ предсѣдѣлъ, то естъ, на першомъ мѣстцу зъ едной стороны, на томъ соборѣ розумѣю, ижъ св. Богословъ Григорій Нанзианскій продкуючую повагу держалъ, гдыжъ онъ сумволонъ вѣры о Св. Духу на томъ соборѣ написалъ и подалъ, такъ яко тыхъ вѣковъ, въ церквахъ всходныхъ на святыхъ литоргіахъ мовятъ». Явная теды речъ, же не толко не продковали на соборахъ посланникове папежскіи, але на нѣкоторыхъ и не были, яко на семъ второмъ, а по семъ на пятомъ; отколь и то вѣдати дается, же якъ безъ притомности самого папежа, такъ и его посланниковъ, соборъ початися, обходитися и кончитися можетъ.

На третемъ соборѣ вселенскомъ Ефескомъ продковалъ Кириллъ Александрійскій. На соборѣ третемъ вселенскомъ въ Ефесѣ первосѣдалникомъ и преложонымъ былъ Куриллъ Александрійскій и Мемнонъ, митрополитъ Ефескій. Якъ Матѳей въ пятой части canonовъ о соборахъ даетъ вѣдати. Посвѣдчаютъ тому и дѣи [1]) того суноду, гды Кирилла и Мемнона называютъ преложоными и предсѣдателми, въ Грецкомъ ἐξάρχους и προέδρους, и въ листѣ своемъ до Ѳеодосіа и Валентіана цесаровъ собору того св. отцеве называютъ ихъ началниками своего собору. Никифоръ Калистъ въ главѣ 34, книги 14, пишетъ, ижъ Ювеналій Іерусалимскій и Кириллъ предсѣдѣли на томъ соборѣ. А што ся дотычетъ ового, же Кириллъ на томъ соборѣ держалъ мѣстце Келестина папы, теды не потреба розумѣти, абы Кириллъ именемъ папежа мѣлъ впродъ всѣхъ сѣдѣти и на ономъ соборѣ продковати; предсѣдалъ бовѣмъ и продковалъ Кириллъ не зъ злеценья Келестинового, але зъ поважности власной своей столицы Александрійской и уподобанья всего

[1]) Балсамонъ.

собору. Бо если бы то зъ злеценья папежского дѣяло, теды бы митрополитъ Ефескій Мемнонъ не мѣлъ былъ зъ Кириломъ первосѣдалникомъ и началникомъ быти, не маючи отъ Келестина злеценья. Ясная теды речъ, же они не зъ владзы Келестиновы продковали на томъ соборѣ. А то, же Кириллъ мѣстце держалъ Келестина, розумъ въ собѣ той маетъ, же зъ части біскупа Римского на все, штó ся соборови здало, позволялъ, пріймовалъ, и зъ части его, иле належало на столицу Римскую, презъ соборъ ухваленое умоцнялъ. Поневажъ бовѣмъ на соборѣ томъ шло о потупление одного зъ патріарховъ, до которогось былъ зъ обороною и другій привязалъ, то есть шло о патріарху Константинопольского, которого нѣяко боронилъ патріархъ Антіохійскій. Кирилъ барзо радъ принялъ злеценое собѣ и мѣсце и зданье отъ Келестина, епископа Римского, абы, въ особѣ своей свою патріархалную и епископа Римского поважность носячи, способнѣй и поважнѣй на потупленье[2]) Несторіево и его единомысленниковъ зъ собору вырокъ учинити моглъ. Што ся и стало. Мѣлъ еднакъ на томъ соборѣ свои власныи посланники епископъ Римскій—Аркадіа и Проекта епископовъ и Филиппа священника, которыи, южъ по учиненномъ на Несторіа декретѣ, до Ефесу прибыли. Которіи то послове не на то выправлены, абы председѣли и началствовали, але абы, притомни будучи, именемъ Келестина и Заходнеи Церкве на потупленіе Несторіа зезволяли. О чомъ Келестинъ такъ въ своемъ листѣ о нихъ мовитъ: «выправилисмы, мовитъ, зъ староня нашего святую братію и спол-священниковъ нашихъ, едномысльныхъ намъ и досвѣдчоныхъ мужовъ Аркадіа и Проекта спол-епископовъ, и Филиппа пресвvтера нашего, которіи абы были при тыхъ справахъ, коріи ся дѣяти будутъ». Не мовитъ, абы председѣли, але абы были при томъ, штó ся дѣяти будетъ. А соборъ[3]) до царей[4]) такъ пишучи мовитъ: «А святый вселенскій сvнодъ, которому присѣдитъ и великого вашего Риму святый и побожнѣйшій архіепископъ Келестинъ, и всѣ заходного собору презъ тыхъ которыхъ до насъ послалъ епископовъ, присѣдитъ тыжъ и Африка». И яко тамъ далѣй пишется. Ту ясно видимъ, ижъ послове пáпины не началствовали. Бовѣмъ «присѣдѣти» или «сѣдѣти» на соборѣ не естъ «председѣти» и «началствовати». До того не пишетъ ту сvнодъ, абы Кvриллъ легатомъ былъ Келестиновымъ, але оныхъ помененныхъ трохъ посланныхъ легатами пишетъ, которіи и сѣдѣли тамъ именемъ его и заходныхъ біскуповъ. Венцъ и ту намъ правовѣрнымъ потреба ростропнымъ быти и розсудне вѣдати о святомъ Кvриллѣ, ижъ онъ не былъ легатомъ Келестиновымъ. Неправо бовѣмъ Бароніушъ легатомъ папежскимъ оного удаетъ, хотячи оттоль вытκати председѣніе папежское на томъ соборѣ. Же того председѣнья оныи трей послове папежскіи не сподобилися, теды онъ Кvрилломъ вытикаетъ, якобы отъ лица Келестинового председѣлъ, то естъ вышшее мѣстце и началство мѣлъ. Заправды, Кvриллъ св. на томъ соборѣ Ефескомъ первомъ мѣлъ началствованіе и присѣдѣнье, то естъ вышшее мѣстце не зъ моцы и не отъ лица Келестино-

[2]) Въ «Книжицѣ» Наѳанаила: «потопленье».

[3]) Здѣсь въ Толстовскомъ спискѣ вставленъ тотъ большой пропускъ, о которомъ было упомянуто выше, стлб. 518, прим. 13.

[4]) «Реляція сvнода до царей въ «Аполитику Кvрилловомъ», томъ 2, и въ «Дѣяхъ собору Ефеского», до Келестина, глава 7, и сvнодал. до Кирилла, глава 7».

вого, але яко патріархъ всходный и яко наукою высокою целюючи иныхъ всѣхъ, и же противъ ереси Несторіа найпершій поборникъ и крѣпкій повсталъ былъ, ово згола своимъ власнымъ правомъ и для даровъ духовныхъ, а за волею и зданьемъ сvнодовыхъ отцовъ, на томъ соборѣ Ефескомъ згромаженныхъ, продковалъ. Къ тому и то не меншая, же ся Кvриллъ на дѣяхъ того сvноду, анѣ на листѣхъ, о немъ писаныхъ, не подписалъ легатомъ Келестиновымъ, але подписы тамъ таковыи: «Кvриллъ, Александрійскій епископъ, Филиппъ, пресвvтеръ церкве апостолской» [1]). И то не меншее свѣдоцство, ижъ Леонъ, папа на соборѣ Ефескомъ Кvрилла самого менуетъ и признаваетъ presidem, то естъ предсѣдателя и продкуючого (Леонъ, въ епистолѣ 49). А зась што ся дотычетъ листовъ Келестиновыхъ до Кирилла и злецаня оному, теды потреба вѣдати, ижъ злецалъ папежъ Кириллови не предсѣдѣніе и продкованіе, але на потупленіе Несторіа и обвѣщенье зданя своего предъ лицемъ собору извѣстити и изречи, абы и владзею своею власною патріаршею и Римской церкве сентенціею еретика проклиналъ и отъ Церкви Христовы изгналъ. Кvриллъ теды соборне отъ всей святой единой каѳолической апостолской церкве Несторія проклиналъ и отъ сполечности оного отлучалъ. Двоякою теды патріаршескою владзею Римскою и своей столицы еретика осудилъ, и вырокъ нань износилъ. А до того за прозбою и злеценьемъ Келестина отъ сполечности такъ самого его, якъ всей заходней церкве — Несторіа отлучалъ. Лечъ началствовалъ на соборѣ за зданьемъ святыхъ отцовъ оного собору.

На соборѣ Халкидонскомъ Анатолій, патріарха Константинопольскій, продковалъ. На соборѣ четвертомъ Халкидонскомъ Леонъ папа не былъ. Послове еднакъ были, але предсѣданіе не могли мѣти. Вижу бовѣмъ ижъ кгды Ѳеодосій царъ въ Константинополю хотѣлъ на Еvтіхіа соборъ отправовати, предсѣдателя предложилъ былъ Ѳеодосіа, Кесаріи Каппадокійской епископа. А такъ межи духовными если царъ кого не подалъ, певне не иншій кто предсѣдѣлъ, ено патріарха Константинополскій, яко належитый въ своей еноріи [2]) и патріархіи. А вшакже безъ вонпливости на томъ соборѣ Маркіанъ царъ предсѣдѣлъ; судіи тежъ отъ него поданыи были, которыи всего постерегали на соборѣ. А певне же началствовалъ, бовѣмъ Матѳей Канониста въ первой части книги своеа впродъ покладаетъ Анатоліа, патріарху Константинополского, по немъ Максима Антіохійского и Ювеналіа Іерусалимского, а пословъ папежскихъ по нихъ кладетъ, именемъ Паскасія и Лукія, епископовъ, со Вонифантіемъ пресвvтеромъ, которіи не могли продковати предъ царемъ и трома обецными патріархами всходными [3]). На томъ четвертомъ соборѣ ижъ нѣкоторыи въ подписованюся на потупленіе Еvтихіа и Несторія неохотными и хвѣючимися, а особливе межи иными послове Римского папы Леона показали, теды отцы святыи волати начали до судій: «роскажѣте подписатися, абы въ вѣрѣ не была здрада: кто ся не подпишетъ, еретикъ естъ!» Всѣ бовѣмъ, яко дѣи того сvноду маютъ, боголюбезнѣйшіи епископове, опрочъ Римлянъ и нѣкоторыхъ всходныхъ, волали: «вырокъ всѣмъ ся подобалъ, тая естъ вѣра отцовъ святыхъ; который надъ тое мудрствуетъ, еретикъ естъ! кто иначей роз-

[1]) «Синодалная до клиру и люду Константинополского, у Кирила, глава 27.

[2]) Греч. ἐνόριος—находящійся внутри границъ.

[3]) Евагрій, книга 8, гл. 2. Бароній, 415.

умѣетъ, анаѳема нехай будетъ! Еретиковъ пречъ вывречи!» Уважай ту, ижъ вырокъ соборовый зуполный и важный узнаный естъ, хотя жъ послове Римской столицы зборонялися подписованья; але и овшемъ ихъ за то межи еретики покладано, еслибы ся были не подписали. Тутъ теды дается ясно видѣти, ижъ не на папежу, анѣ на его послѣхъ болшъ залежало на томъ соборѣ, але рачей на патріархахъ и на болшой личбѣ епископовъ и отцовъ, тамъ на тотъ часъ згромаженыхъ. Читай о томъ таковомъ воланю и налеганю на тыхъ, што ся не хотѣли подписати, въ дѣяхъ собору Халкидонского, въ справѣ 5-й.

Былъ тежъ соборъ [4]) въ Константинополю противъ еретикомъ Анѳимови, Севѵру, Петру и Зоарѣ. На томъ соборѣ много было митрополитовъ, епископовъ и монаховъ, и легатове были Римского бискупа, Антіохійского, Іерусалимского патріарховъ, а предсѣдѣніе мѣлъ Мина, патріархъ Константинопольскій, а не предсѣдѣли тамъ легатове папежскіи, анъ ся впродъ подписали. Але Мина патріархъ, а по немъ митрополитове, а легатове нижей подписалися. А же то правда — дѣи сѵноду того свѣдчатъ.

На пятомъ вселенскомъ соборѣ въ Константинополю продковалъ Евтихій, патріархъ Константинопольскій. На пятомъ вселенскомъ соборѣ папежъ, анъ послове его не были. Продковалъ на немъ Евтихій, патріархъ Константинопольскій, якъ ся то показуетъ зъ першой части Канонной книги Матѳея, который такъ пишетъ: «рядили тымъ соборомъ первѣе Мина, потомъ Евтихій, Цареградскіи епископове, Аполинарый Александрійскій, Домнъ Антіохійскій, къ тому Дидимъ и Евагрій, Евтихія Іерусалимского мѣсце држачи. Слушне пристояло Константинопольскому патріарсѣ начальствовати, яко пастыру тоей столицы, и яко на своей предсѣдѣти, звлаща кгды притомный находился. Римскій епископъ Вѵгилій хоть былъ на тотъ часъ въ Константинополю, до собору еднакъ прійти не хотѣлъ. Зачимъ безъ него ся обходилъ и скончился безъ него. А жебысь розумѣлъ, для чого двохъ патріарховъ Константинополскихъ менуетъ, Мина бовѣмъ на почaтку того сѵноду былъ [5]) и продковалъ, по которого смерти Евтихіа хіротонісано патріархою. Уважъ при семъ и то, ижъ хотяжъ папежъ на соборѣ, анъ послове его не были, предся соборъ обхоженъ былъ и конченъ и въ своей повазѣ зосталъ. А жебысь, православный, вѣдалъ а не было ти тайно о томъ Вѵгилію, яковымъ былъ и што ся на томъ соборѣ зъ нимъ дѣяло, вкротцѣ ту покладаю. Былъ теды той Вѵгилій за схисматика мѣный и зъ диптиховъ вымазаный, а то же на той соборъ особою становитися и на потупленіе трохъ капитулъ призволити не хотѣлъ. Лечъ потомъ отъ царя Юстиніана презъ наказъ заточеніа примушеный, радъ не радъ, той соборъ приняти и на потупленіе трохъ капитулъ призволити, и о выконаня или о ексеквуціи выроковъ того сѵноду дбати и старатися мусѣлъ. Читай о томъ въ листѣ Петра, Антіохійского патріархи, и Бароніуша, томъ 11, рокъ 1054, и Спалатенского [6]) книга, гл. 9 (5 lib., cap. 3, n. 70, и cap. 10, 165) [7]). Отожъ видишъ падежъ и повагу папежскую, видишъ и судъ нань, же и примушено соборови святому призво-

[4]) На полѣ: «синодъ за Мины, патріарха Константинополского».

[5]) Никифоръ, книга 17, глава 27.

[6]) Толст.: «Спалетинского».

[7]) «Прологъ», 25 августа.

лити. Такъ смиряно передъ тымъ папежовъ, зкладано ихъ гордость, и прочая. Той Вгилій такимъ былъ еретикомъ и схисматикомъ, же и листъ папы Леона нарушалъ и зносилъ, не признаваючи двохъ натуръ въ Христѣ, для чого и на потупленіе оныхъ трохъ капитулъ не хотѣлъ былъ призволити. А три капитулы розумѣй становенье о трохъ особахъ епископскихъ, Ѳеодора Мопсуестенского, и Івы, и Ѳеодорита.

На шестомъ вселенскомъ соборѣ въ Константинополю продковали Григорій и Павелъ, патріархове Константинополскіи. На шестомъ [1]) вселенскомъ соборѣ Константинополскомъ начальници были Георгій, Константинополскій патріархъ, а Ѳеодоръ и Георгіе, пресвѵтери, зъ Іоанномъ діакономъ, мѣсце наполняючи папы Римского Агаѳона, отъ Александрійского — Петръ инокъ, отъ Іерусалимского—Георгій инокъ и пресвѵтеръ. И на томъ теды соборѣ вселенскомъ шестомъ не папежскіи посланникове продковали, але Георгій, патріархъ Константинополскій. На томъ же соборѣ вселенскомъ шестомъ (повторе для зложенья каноновъ зобраномъ, который . . . . то естъ пято-шестый [2]) естъ названый для того, ижъ недоконченіе пятого и шестого [3]) наполнилъ) были началникове: Павелъ Константинополскій, Петръ Александрійскій, Георгій Антіохійскій, Анастасій Іерусалимскій, патріархове; Іоаннъ новаго Іустиніанового града, Василій Гортинской митрополіи Критского острова, и мѣсто держачи всего собора церкве Римской. То Матѳей въ первой части, въ книзѣ своей Канонной пишетъ, и Арменопулъ, въ книзѣ 7, нѣкоторіи части отъ того Матѳея покладаетъ. Въ выкладѣ зась на канонъ семый собору того Балсамонъ пишетъ, ижъ той Василій, Римской церкве лекгатъ, подписался по всѣхъ патріархахъ. Отколь ясная речь, ижъ на томъ соборѣ послове Римскіи не мѣли продкованья, але Константинополскій патріархъ Павелъ. А ку доводови болшему и то еще покладаю, ижъ на томъ шестомъ вселенскомъ соборѣ Константинъ Погонатъ царъ навышше предсѣдѣлъ; Агаѳонъ папа не былъ, ено послы свои послалъ. Тыи абы предсѣдѣти мѣли—неподобная [речъ]: первая, же царъ самъ былъ особою своею, другая—патріарха Константинополскій также притомный былъ, а яко межи патріархами первый и вселенскій (до того на столици своей не толко лекгатомъ, але и самому бискупови Римскому не допустилъ бы предсѣданіа и предводителства и началствованіа), третяя—послове на той соборъ Римскіи двои были: одны отъ самого папы Агаѳона, а другіи отъ костела или клиру Римской церкве; а тыи, яко самъ же папежъ ихъ вымовляетъ, простыи и ненаучоныи были. А якожъ такіи предсѣдѣти и началствовати на соборѣ мѣли? Певна, иста, ижъ тамъ мудрый и начало маючій столицѣ Константинополской предсѣдѣлъ и началствовалъ. А же царъ Константинъ на томъ соборѣ предсѣдѣлъ, Леонъ Вторій, папа, въ посланіи 1-мъ, томъ 2, до царя Константина Погоната пишетъ: «которій то сѵнодъ волею Божею ваша ласкавость пилно зволала, и которому для прислуги Богу продковалесь». Поты Леонъ. Ту ясное свѣдоцтво, ижъ царъ тамъ предсѣдѣлъ и рядъ провадилъ. А еслибы тежъ на которомъ соборѣ Римскіи лекгатове любъ прези-

[1]) На полѣ: «Въ правилахъ составныхъ Матѳей пишетъ рокъ 680».

[2]) На полѣ: «6 соборъ для чого пятошестый зоветъ».

[3]) «Балсамонъ, въ предословіи тыхъ соборовъ трохъ» (sic).

денцію, то есть предсѣданье, мѣли, любъ напродъ мовили, любъ тежъ ся нѣгдѣ и подписали, теды то honorate, то есть поважаючи нѣкоторого папу, для святобливости живота его, а не для зверхности допущено было нѣкогда, а не завше и необдержно то ихъ потыкало. Показуется то оттоль, ижъ на томъ соборѣ легатъ папежскій подписался по чтырехъ патріархахъ.

На седмомъ вселенскомъ соборѣ въ Никеи продковалъ Тарасій, патріархъ Константинополскій. На соборѣ седмомъ вселенскомъ въ Никеи преложонымъ былъ св. Тарасій, патріарха Константинополскій, а Петръ пресвѵтеръ, и другій Петръ, игуменъ св. Савы, мѣсце Адріана, папы Римского, наслѣдовали; а Іоаннъ и Ѳома, пресвѵтерове и мнихове, всходнихъ патріарховъ мѣсце держали, мовлю: Аполлинаріа Александрійского, Ѳеодора Антіохійского и Иліи Іерусалимского. Патріарха теды Константинополскій Тарассій на томъ соборѣ першимъ началникомъ былъ, а не посланникове Римскіи. Свѣдчитъ то и Бароніушъ въ року 987. Читай о томъ же и Матѳея въ первой части о соборахъ, въ книзѣ Канонной. А въ дѣяхъ того сѵноду седмого на початку пишетъ тыми словы: «слушную речъ розумѣемъ напродъ и пристойную тому святому и вселенскому сѵнодови, абы святѣйшій и навышшій пастырь и справца, предсѣдатель царствующого мѣста Константинополя Нового Риму, на початку и што потомъ будетъ ся справовати, мовилъ, и якобы дверѣ отворялъ, и што на томъ мѣсци пристоитъ, напродъ выкладалъ» и прочая тамъ. Ту ясное свѣдоцство, ижъ Тарасій патріархъ на томъ соборѣ началствовалъ и напродъ мовилъ и справовалъ и выкладалъ. А и слушне пристояло ему, яко въ своей патріархіи.

На соборѣ енералномъ, то есть вселенскомъ, который ся по седмомъ вселенскомъ отправовалъ, продковалъ патріархъ Константинополскій блаж. Фотій. Соборъ енералный былъ въ Константинополю, року 879, за патріарха блаженного Фотіа и за пресвѣтлого царя Василіа Македонянина. На немъ былъ преложонымъ Фотій; обецными тежъ были послове Іоанна Осмого, епископа Римского, Павелъ Анконітанскій, и Еѵгеній Остиенскій, епископове. и Петръ, пресвѵтеръ, кардиналъ. На которомъ соборѣ ствержено сѵмволъ вѣры Константинополское, то есть на первомъ Константинополскомъ вселенскомъ соборѣ зложеное и написаное, безъ ового придатку «и отъ Сына», проклявши тыхъ, которыи бы придавали тую частку, або што уймовали. Читай о томъ соборѣ въ «Правилахъ Составныхъ» и въ Бароніушу, року 879, и Арменопула въ первой части «Короткого собранья канонов соборовъ вселенскихъ и помѣстныхъ».

На соборѣ Карѳагінскомъ помѣстномъ продковалъ Аврелій, епископъ Карѳагінскій. Соборъ Карѳагінскій за царя Ѳеодосіа Малого въ Константинополю и за Оноріа въ Римѣ царствуючихъ былъ. На которомъ продковалъ Аврелій, Карѳагінской церкве епископъ. Якъ ся выразне видѣти даетъ зъ акцій того собору и зъ подпису, гдѣ послове папежскіи Фавстинъ, епископъ, Филиппъ, и Аселль, пресвѵтерове, по Авреліи Карѳагінскомъ и по Валентінѣ Нумидійскомъ, епископахъ, подписалися. О чомъ читай канонъ собору того, 135-й.

На соборѣ Сардійскомъ помѣстномъ продковалъ Осій, епископъ Кордубенскій, зъ Іспаніи, и Протогенесъ, епископъ Сардікійскій. Свѣдокъ того Созоменесъ. Въ книзѣ 3, въ главѣ 11, и въ «Пролозѣ», августа 27, читаемо, же Осій
*

Кордубенскій соборъ въ Сардицѣ самъ совокуплялъ. А же бы отступникъ не реклъ, ижъ Осій, папежскимъ будучи легатомъ, продковалъ на томъ соборѣ, отповѣдаю, ижъ не былъ посломъ папежскимъ, ани ся онъ въ подписованью своемъ такимъ, то естъ посломъ папежскимъ, мянуетъ. Але были зъ Риму послами Архидамусъ и Филоксенъ, пресвтерове. О чомъ въ томѣ, [страница] 596 святого Аѳанасія о соборѣ Сардикійскомъ такъ писано найдуемо: «Осій зъ Іспаніи. Юлій Римскій, презъ Архидама и Филоксена, пресвитеры свои».

Было помѣстныхъ соборовъ и иншихъ немало, якъ въ Карѳагинѣ за бож. Кипріана, продкуючого на немъ, въ Антіохіи, въ Неокесаріи, въ Анкірѣ, въ Гангрѣ, въ Лаодикіи и если гдѣ индѣ. На которыхъ нигдѣ Римскіе легатове, если были, не продковали.

Показалося теды за помочью Божіею доводне и зъ самыхъ синодовыхъ дѣевъ, ижъ бискупъ Римскій на жадномъ соборѣ вселенскомъ не былъ, толко послове его, а на нѣкоторыхъ и пословъ не было, соборы еднакъ были важны. Гдѣ заразъ показалося и то, ижъ на жадномъ соборѣ послове бискуповъ Римскихъ вышше не сѣдали, анѣ продковали. А затымъ доводъ отступницкій, зъ засѣданья первого мѣсца на соборахъ взятый, монархіи ихъ не становитъ. Бо если бы оттоль монарха былъ становленъ, належало [1]) бы то напристойнѣй патріарсѣ Константинополскому, который на пяти вселенскихъ соборахъ продковалъ, а и слушне, кгдыжъ ся въ его въ патріархіи и діоцезіи отправовали, гдѣ отъ иныхъ діоцезій пришедшимъ не годилося вдавати въ ряды, и въ справованіе и въ поученія публичныи мимо примаса тоей діоцезіи, ведлугъ канону 20 вселенского шестого Константинополского, канону 11 Сардикійского соборовъ.

[1]) Въ подлинникѣ описка: «належно».

Части II, роздѣлу II, артикулъ 4.

Ижъ папезскіи послы всходными церквами не справовали.

То такъ выведши о соборахъ, мѣстце и часъ естъ отповѣсти на тое, што ку концеви роздѣлу того второго отступникъ написалъ. Напродъ якобы на седмомъ соборѣ Іоаннъ и Ѳома, мнихове и пресвтерове, мѣли быти послове папежскіи. На чомъ ся мылятъ. Але двѣ тыи особѣ были послами и намѣстниками трохъ патріарховъ, Александрійского, Антіохійского и Іерусалимского, якъ ся о томъ на передѣ въ артикулѣ прешломъ поменило. А же то правда—«Правила», презъ Матѳея іеромонаха споряженыи, выразне такъ маютъ: «къ тому подписы на соборѣ седмомъ тыхъ двохъ Іоанна и Ѳомы находятся, же ся намѣсниками трохъ патріарховъ всходныхъ, а не Римского подписали». Наконецъ и Бароніушъ, въ року 987, описуючи той соборъ, выразне мовитъ: «Іоаннъ и Ѳома, послове трохъ патріарховъ всходныхъ, и нѣкоторыи свѣцкихъ пановъ, и ученыи». А если бы въ нѣкоторыхъ Славенскихъ «Правилъ» предмовахъ отъ папежа кладени были послами, теды бы ся то стало зъ помылки писаровъ, якъ ся стало и тыхъ мѣстъ того цітаторовъ мало розсудныхъ. Мусѣли быти двои послы зъ Риму: выше бовѣмъ поменилъ двохъ Петровъ послами отъ папы Адріана, а другіи два на што оразъ? Преложенье теды и премѣненье естъ строкъ. И такъ власне быти маетъ, якъ Матѳей положилъ Канониста.

Повторе: якобы въ канонахъ сvноду Карѳагінского было написано, же послове біскупа Римского доглядати и по-

стерегати мѣли по всѣхъ сторонахъ правовѣріа, того якъ нѣгдѣ не написано, такъ тежъ нѣколи нѣгдѣ не бывало, абы папежъ мѣлъ посилати своихъ легатовъ по всѣхъ странахъ. Могло быти, же посылалъ до всходныхъ церквій и до патріарховъ, для наученья богословіи и набоженства (гдыжъ на онъ часъ латинникове просты и ненаучены были: една—же школъ не мѣли, другая—въ неволи у Готѳовъ и у Люнгобардовъ будучи сходило имъ на всемъ)—доводъ того зъ листовъ папы Агаѳона до шестого собору Константинополского. О чомъ Бароніуша, року 680, читай. Але слухай о тыхъ послахъ папежскихъ, на соборъ Карѳагінскій зесланыхъ! Въ предмовѣ бовѣмъ того собору въ Грецкомъ и въ Латинскомъ зводѣ такъ естъ написано: «церкве Римской мѣсце заховуючи были Филиппъ и Асселюсъ, пресвитерове, мѣстца наполняючи тыхъ, которыи не могли на сѵнодъ прійти. Отколь и «мѣстца заховыванья» имя взято естъ отъ слова «заховывати», штó естъ—«наполнити мѣстце» тыхъ, отъ которыхъ посылаются. Уважай, ижъ тутъ не такіи послове были, абы по всемъ свѣтѣ церкви мѣли реведовати и назирати; але толко тыхъ, отъ которыхъ были послани, же сами для яковыхъ трудностій не могли прибыти на соборъ мѣстца засѣдати. А поневажъ тое, штó отступникъ написалъ, небылица естъ и овшемъ фалшованье явное писма, пре то и доводъ его фалшивый естъ, и у бачного нѣкого мѣстца не маетъ.

То рачей читаемо [2]), же церковъ Антіохійская—ревѣзоры абѡ дозорцы посылала церкви всходныи пересмотрѣвати, штó бы до цѣлости вѣры и порядку службы Божей належало. Единъ былъ Григорій Ніскій, братъ св. Василія, который до Аравій высланый былъ [3]) другій—Евсевій, епископъ Севастійскій, той зесланый въ Сѵріи и въ Месопотаміи церкви направовалъ; третій Мелетій, той въ Киликіи и прилеглыхъ сторонахъ церквы опатровалъ; четвертый былъ Григорій Назіанскій [4]), который до Константинополя былъ высланый и тамъ церкви отъ аріанства очищалъ. Папежскимъ пре то посломъ на всходнихъ рядъ не належалъ, и обхоженъ отъ нихъ не былъ. Поневажъ все овое, штó отступникъ приводитъ, намѣстниками для тогось называютъ, бо отъ папежа посланы суть по всѣхъ сторонахъ и мѣстахъ чинити то, штó имъ поручено, и мѣсце его засѣдати, отъ всѣхъ учченье маючи, на мѣсцу папежовомъ доглядаючи и постерегаючи по всѣхъ сторонахъ правовѣріа,—все, мовлю, тое въ предмовѣ на соборъ Карѳагінскій зводу Грецкого и Латинского не найдуется. А въ Славенскіи нѣкоторыи книги отколь влѣзло, они и продкове ихъ, подобніи имъ отступникове, узрятъ и на судномъ дню сужени будутъ за таковое фалшованье и подметованье въ книги небылихъ речей.

Части II, роздѣлу II, артикулъ Л.

О легатахъ и намѣстникахъ папиныхъ.

Зъ того такъ фалшивого—о посланникахъ и намѣстникахъ по всѣхъ всего свѣта краинахъ отъ епископовъ Римскихъ посылатися и мѣтися звыклыхъ—доводу такую отступникове конклюзію [5]) чинятъ. Въ тыхъ, мовятъ, словахъ выражается не толко першее засѣданье, але и моцъ найвышшая постереганья

[2]) Бароній, томъ 10, л. 378.

[3]) Сократъ, кн. 5, гл. 3 и 5.

[4]) Ѳеодоритъ, кн. 5, гл. 4.

[5]) На полѣ пояснено: «замкненье».

правдивой вѣры, надъ што ничого болшого нѣмашъ въ христіанствѣ. Што якъ ся зъ правдою зговжаетъ, на око то кождый лацно зъ преложеныхъ обачити моглъ и можетъ, гды въ собѣ уважитъ, въ якій конецъ первыхъ оныхъ св. вѣковъ посланникове и намѣстникове епископомъ Римскимъ въ уживанью быти почали, и въ якомъ постановенью звычай уживанья ихъ зоставати повиненъ былъ. О чомъ, иле мѣсце за оказіею сею знести можетъ, вѣдомости твоей, уважный православный чителнику, то вкоротцѣ доношу. Ижъ первыхъ вѣковъ посланники отъ Римскихъ епископовъ посылатись звыкли были, монархою еднакъ его церковнымъ тымъ своимъ посыланьемъ не чинили. Поневажъ не толко отъ него самого, але и отъ иншихъ патріарховъ такіижъ и зъ такою же владзею посылани были зъ розныхъ оказій. Напродъ: зъ оказіи посыланя на проповѣдь еvангелскую до народовъ невѣрныхъ. Якъ посланъ былъ [1]) отъ бож. Аѳанасіа, патріархи Александрійского, Фрументій до Індовъ, отъ бож. Игнатіа, патріархи Константинополского, св. Ѳеофилактъ до Болгаровъ. отъ Ніколая Хрисоверха, тоижъ св. столицы патріархи, Кипріянъ, епископъ Корсунскій, до нась, Руси, и отъ многихъ иншихъ индѣ. Повторе: зъ оказіи соборовъ, на которіи презъ слушную причину сами особами своими прибыти немогши, не толко патріархове, якъ и Римскій епископъ, але и каждый епископъ иншій на мѣстце свое посылати посланниковъ въ звычаю мѣли, чого въ подписохъ соборовыхъ видѣти пилно. Што́, якъ и первое, удѣлного монархи церковного не чинитъ. Потрете: зъ оказіи повстаня ересій, отъ которыхъ зараженыи народы очищаючи черезъ посланники свои, такъ Римскіи епископове, якъ и иншихъ столицъ патріархове чинити то были звыкли [2]), якъ учинили первыхъ вѣковъ до всходныхъ краінъ епископове Римскіи: Ліберій, Левъ и Горемісда, а всходніи патріархове—до краинъ заходнихъ: Генадій, и Тарассій Константинополскій, Ѳеодоръ Антіохійскій, патріархове, посланники и епистоліи посылали, о чомъ полно въ книгахъ історій церковныхъ. Тыи теды три оказіи посыланя легатовъ або посланниковъ были и Римскимъ епископомъ, и всѣмъ иншимъ, такъ патріархомъ, якъ и кождому зъ епископовъ, въ звычаю посполитомъ: были въ звычаю посыланья и въ справахъ приватныхъ посланникове такъ отъ епископовъ Римскихъ, якъ и всѣхъ иншихъ, до цесаревъ, якъ до пановъ, до сполепископовъ, якъ до братіи. Еднакъ тыи посланникове такъ въ приватныхъ потребахъ, якъ и въ публичныхъ справахъ посиланыи, въ жадныи ся ряды чюжихъ діецезій не вдавали, споряженья церковного не турбовали, але самую щирую любовъ отъ одныхъ до другихъ доносили и о взаемномъ покою церковномъ, безъ жадной въ церкви Христовой монархіи, жадного въ тыхъ легаціахъ монархи незнаючи, одны о другихъ ознаймовали. Оттоль затымъ въ звычай пошло, же якъ Римскій епископъ, такъ и всѣ всходніи патріархове посланники свои, которыхъ они легатами, а овыи ексархами титуловати звыкли, по своей патріархіи діецезіахъ притомными для дозору порядку въ справахъ церковныхъ вмѣсто себе мѣти зезволили. Который звычай у всходныхъ патріарховъ и по сесь день въ своей клюбѣ неподвижно стоитъ. Римскому зась епископови тойже, за поступкомъ

[1]) Руфинъ. въ главѣ 9-й, книги 1-й.

[2]) Арменопулъ, кн. 3, листъ 187.

часу, въ нѣякуюсь выдѣлную вынеслость выродился, который, неконтентовавшися зъ тыхъ оказій своими власными легатами, поступилъ учинити собѣ легаты отъ боку и зъ несвоей діецезіи епископовъ (што, же въ добрый конецъ дѣятися здало, отъ власныхъ надъ тыхъ діецезій епископами преложоныхъ братерскимъ сердцемъ было то зношено), учинилъ въ Филаделфіи, въ Солуни, въ Коринѳѣ, въ Аѳинахъ и если гдѣ индѣ. А учинилъ не въ иншій конецъ, якъ о томъ вѣдати даетъ Балсамонъ, въ выкладѣ на предмову шестого вселенского собора, толко же презъ далекость и небезпеченство морской дороги своихъ посылати до всходныхъ краинъ за каждою потребою не моглъ, презъ которыхъ бы о томъ, што бы ся на всходѣ дѣяло, вѣдалъ, а што бы ся у него дѣяло, всходнымъ презъ тыхъ же абы ознаймовалъ. Лечъ гордость, которая низко и покорно седѣти не умѣетъ, и въ томъ гору вынесши, не толко легатовъ тыхъ за свои ему подлеглыи епископы Римскому епископови мѣти порадила, але судити ихъ хотѣла, строфовати и карати, а наконецъ отъ власного ихъ преложоного патріархи Константинополского зъ подлеглыми имъ діецезіами оторвати а подъ себе затягнути. На прикладъ: Леонъ, епископъ Римскій того имене Первый учинилъ [3]) таковымъ своимъ легатомъ Анастасіа, архіепископа Солунского, патріарсѣ Константинополскому правомъ іерархіи церковной подлеглого, мѣвши его самъ и въ наступникахъ своихъ его наступники просто за легаты, то есть, именемъ толко, ане и речю, безъ жадной надъ нимъ власти и юрисдікціи. За лѣтъ двѣстѣ што зъ того уросло, слухай св. Мартина, епископа Римского, до Солунского архіепископа пишучого: «о твоихъ, мовитъ, выступкахъ черезъ посланники наши вѣдомость взялисмо. Срогости права посполитого презъ любовъ понехавши, упоминаемо тебе (еднакъ, не росказуемо овшеки) якъ подлеглого сей апостолской столицы, абы еси овдѣ прибылъ, и ведлугъ права духовного справу о собѣ далъ». А ку концу тогожъ листу: «толко, мовитъ, познай неправость свою а тое направъ, въ чомесь напротивъ канономъ згрѣшилъ, бо ихъ нарушити смѣлесь презъ то, жесь ся въ своемъ власномъ листѣ [4]) не призналъ за подлеглого сей апостолской столицы намѣстника». Межи выступками Солунского архіепископа, ово за тяжкій грѣхъ его покладается, же, будучи онъ Константинополского патріархи владзы подлеглымъ епископомъ, подлеглымъ себе быти Римскому епископови, хоть его былъ легатомъ и намѣстникомъ, не признавалъ. Отколь вѣдомо, же учинивши Римскіи епископове именемъ толко легаты и намѣстники свои на всходѣ въ собѣ неналежныхъ діецезіахъ, мѣти ихъ заразъ хотѣли и самою речью за подлеглыхъ собѣ. Міколай зась того имене Первый, не толко южъ самую особу Солунского архіепископа, але всю его діецезію, многіи оразъ краины, надъ которыми онъ, якъ митрополита, былъ преложонымъ, подлеглы[ми] быти собѣ хотѣлъ. Который такъ о томъ до Михаила цесара пишетъ [5]): «абы, мовитъ, о намѣстництво, которое столица наша черезъ епископы въ вашихъ сторонахъ установленое мѣла, то есть, черезъ Солунского, который Римской столицы намѣстництво мѣлъ по всемъ Епvру Старомъ и Новомъ, по Іллирику, Македо-

[3]) Леонъ, въ посланіи 88.

[4]) Посланіе 12.

[5]) Посланіе 2.

ніи, Өессаліи, Ахаіи, по Дакіи прибережной и средземной, по Мусіи, Дарданіи и Превалѣ, блаженному Петру, княжати апостолскому нѣхто прекоречи не важился».

Зъ такихъ теды поважныхъ и побожныхъ початковъ посилане легатовъ и намѣстниковъ установене – въ самодержавный, Церкви Христовой шкодливый, конецъ суть приведены. Которыми ся отступникове, яко бы чимъ добрымъ въ Церкви Христовой, звычайнымъ и правилнымъ, хлюбятъ, и презъ нихъ монарху своего становятъ, могши на око видѣти въ канонѣ шестомъ св. первого вселенского собору, такъ тому ихъ монарсѣ, якъ и всѣмъ иншимъ на онъ часъ митрополитаномъ, теперъ патріархомъ певныи границы быти заложены, которыхъ, безъ нарушенья права церковного и безъ явного гвалту ухвалъ [1]) соборовыхъ, ведлугъ второго и четвертого канону св. второго вселенского собору, нѣ онъ, нѣ иншій которій перескочити не моглъ. Штó въ немъ тыижъ Солунскіи архіепископове постерегши, якъ противозаконное, не толко подлеглыми быти ему себе вызнати не зезволили, але многіи зъ нихъ, якъ въ той матеріи, такъ и въ иншой, напротивъ нему писали. Чого суть свѣдками въ писмахъ своихъ напротивъ Римскому епископови живыми Григорій и Нилъ Кавасила, архіепископове Солунскіи. Зачимъ якъ зъ первопрестолства межи патріархами, такъ и зъ тыхъ выродныхъ легацій монарховъ въ Церкви Христовой становити естъ мало уважныхъ отступниковъ засъ, а не людій, правъ сунодалныхъ вѣдомыхъ—повага.

Части II, роздѣлу II, артикулъ 6 [2]).

Ижъ всходніи церкви заходнюю отъ ересій очищали и, презъ листы свои, папу и заходныи костелы перестерегали и исправляли, и ижъ епископове Римскіи, заразъ по вступенью своемъ на Римскую столицу, передъ патріархами вѣру благочестивую вызнавати повинни были, якъ и всѣ иншіи патріархове взаемъ передъ собою.

Естъ речъ правдивая, ижъ учители церкве восточной заходніи церквы отъ ересій очищали, вѣры научали, каноны посылали и исправляли, въ чомъ была потреба. Евсевій Памфилъ, епископъ Кесарійскій, въ главѣ 14, книгъ четвертыхъ «Історіи Церковной» пишетъ, ижъ около року 160-го св. Поликарпъ, епископъ Смирненскій, пошедши до Риму, церковъ отъ блудовъ еретицкихъ очистилъ и многихъ еретиковъ навернулъ, едну самую правду, которую отъ апостоловъ взялъ и которую церковъ подала, проповѣдаючи.

Въ «Сунаксару» Грецкомъ и въ «Пролозѣ», дня 17 ноемврія мѣсяца, читаемо, ижъ около року... [3]) Лазаръ исповѣдникъ зе всходныхъ краінъ былъ посланъ до старого Риму, абы ся заставлялъ за отческіи и апостолскіи догмата и славно навернулъ противныхъ. А то было подъ часъ образоборцовъ. Отколь знати, ижъ на той часъ въ Римѣ отступовали св. отцевъ и апостолскихъ догматъ и подаңій. Чому всходніи забѣгаючи посылали до нихъ мужей уче-

[1]) Толст.: «уфалъ»

[2]) Этотъ «артикулъ» находится и въ «Книжицѣ» Наөанаила (об. 336 л.) и въ «Книгѣ о вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 236 л.).

[3]) Въ подлинникѣ не выставлено.

ныхъ и побожныхъ. Отцы св. всходныи на шестомъ соборѣ вселенскомъ, около року 680, очищаючи Римъ и весь заходъ отъ ереси Еутихіанской моноѳелітской, Оноріа, папу Римского, за еретика осудили и прокляли. О чомъ читай канонъ первый шестого собору, и въ «Сунаксару» або «Пролозѣ», мѣсяца сентевріа 14 дня.

Около року 459, св. Генадій, патріарха Констаптинополскій, учинивши въ Константинополю сунодъ, абы безъ платы посвяченье давано было, и, написавши посланіе зъ свѣдоцтвы писма св. и каноновъ соборовыхъ, послалъ до Леона, папы Римского, гдѣ при концу мовитъ до папы Леона Первого: «нехай ся стараетъ святобливость твоя тое зъ вшелякою пилностью чинячи, абы презъ переписы будучимъ подъ тобою боголюбезнымъ епископомъ и обходникомъ и инымъ всѣмъ явно обвѣщенно было, яко бысмо единымъ духомъ и единою душею всѣ вкупѣ христіане, огородившись противъ посполитому непріятелеви, насаженый отъ него въ насъ сребролюбіа корень зо всѣми его злыми отрасльми за помочью Божіею высѣчи змогли».

Святой засъ Тарасій [4]), патріарха Константинополскій, зъ своимъ соборомъ о томъ же упоминалное посланіе до папы Римского Адріана посылалъ. Которыи оба листы въ книзѣ третей Арменопуловой, и при книзѣ Златоустого, «О Священствѣ», друку Лвовского, положени суть. Зъ которыхъ явно видѣти дается [5]), же патріархове Константинополскіи епископовъ Римскихъ и всю заходнюю на онъ часъ церковъ напоминали и исправляли и симонію зъ заходнихъ костеловъ выкореняли.

А кгды почали Латинницы отъ церкве всходней схисму чинити, многіи такъ зъ патріарховъ, якъ и зъ инъшихъ епископовъ и мужей богобойныхъ и мудрыхъ писали, напоминаючи Римлянъ и ихъ папежовъ, абы въ старожитности и въ поданой единости вѣры неотмѣнне трвали. Которыхъ писма многіи и по сесь день найдуются. Яко то: Григоріа и Нила, архіепископовъ Ѳессалоницкихъ, Петра и Ѳеодора, Антіохійскихъ патріарховъ, Фотія и Михаила и Іоанна [6]), около року 1200 патріарховъ Константинополскихъ, и инъшихъ многихъ епископовъ и учителей и богослововъ. Надъ то еще и то показуемо, ижъ [якъ патріархове до Римского епископа, такъ] [7]) епископове Римскіи до патріарховъ всходнихъ зъ вѣрою отзывалися, и вѣру свою передъ ними вызнавали, презъ то въ сполечность отъ нихъ принятыми быти хотячи. Што ся вѣдати даетъ зъ святого Григорія Бесѣдовника [8]), епископа Римского, который, скоро по вступеню своемъ на столицу собравши въ Римѣ сунодъ, и тамъ вѣру святую вызнавши до всѣхъ чотырохъ патріарховъ, Іоанна Константинополского, Еvлогіа Александрійского, Григоріа Антіохійского и Іоанна Іерусалимского, о вѣрѣ святой, ведле звычаю, яко и за продковъ его бывало, листы писалъ и послалъ, ознаймуючи, ижъ такъ вѣритъ и вызнаваетъ, якъ святыми соборами вселенскими естъ ухвалено [9]) и подано. Гдѣ тежъ мовитъ: «чотиры соборы почитаю, якъ чотыри еvангелисты, а найболше Халкидонскій». Тоежъ мовитъ и о пятомъ. Бовѣмъ до тыхъ соборовъ жилъ. Найдешъ о томъ

---

[4]) На полѣ: «Тарасій околу року 787».

[5]) На полѣ: «Межи патріархами и папежемъ взаемное презъ писаня вызнаня вѣры, и папежа отъ патріарховъ исправленіе».

[6]) У Толстова это имя пропущено.

[7]) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

[8]) На полѣ пояснено: «Діалога».

[9]) Толст.: «уфалено».

въ книзѣ его первой, въ листѣ 24, и въ Баронѣушу, року 591, ачъ вкоротцѣ и не безъ причинку.

По Львѣ наконецъ папѣ Римскомъ того имени Четвертомъ, гды насталъ Венедиктъ Третій, около року 860, видячи людъ Божій отъ православной вѣры отворочанъ быти починаючій, словы латинскими написалъ, а мовою Грецкою «Вѣрую во единаго Бога», то естъ сvмволонъ православной вѣры, и мовити приказалъ народу. Послалъ тежъ и писанья до чотырохъ патріарховъ, перестерегаючи ихъ въ томъ, абы по животѣ его будучихъ въ Римѣ папъ въ сполечности не пріймовали, а жебы [1]) первѣй отъ ныхъ [2]) вызнанье православной вѣры, до себе ведлугъ звычаю присланое, одержали. Што ся якъ передъ тымъ здавна, такъ и по той перестороз ѣдѣяло, ажъ до року тисячного, то естъ до часовъ [3]) патріархи Константинополского св. Сергіа [4]) того имени Второго, а до часовъ папежа Сvлвестра Второго. Тогды, то естъ по тысячи лѣтъ, розвязаный аггелъ бездны [5]) справилъ, же той Сvлвестръ магусъ [6]), и по немъ его ажъ по сесь часъ наступникове, листовъ таковыхъ до всходныхъ патріарховъ зъ вызнаньемъ [вѣры] [7]) писати и посылати перестали. О чомъ взменку чинитъ блаженной памяти Іереміа патріархъ въ главѣ первой третихъ книгъ своихъ до Лютерановъ «Ценсурою» отитулованныхъ, и отъ того часу сvмволу Константинополского зъ придаткомъ явне уживати почали.

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «ажъ бы».
[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «изъ иныхъ». У Толстова правильно.
[3]) Бароній, 999.
[4]) Толст: «Георгія».
[5]) Апокалипсисъ, гл. 20, ст. 7.
[6]) то есть: магъ, чернокнижникъ.
[7]) Такъ у Толстова.

РОЗДѢЛЪ ТРЕТІЙ

Части II, роздѣлу III, артикулъ 1.

Ижъ безъ папежа соборъ вселенскій быти можетъ.

Другій знакъ, которымъ монарху въ церкви Христовой становятъ, покладаютъ отступникове овый, ижъ безъ папежа жаденъ соборъ быти не можетъ. Въ чомъ такъ сутъ фалшивы, якъ въ приведеныхъ св. Стефана Нового, мученика, и св. Ѳеодора Студита словахъ суть подступны. Южъ бовѣмъ и дѣтемъ въ церкви Христовой естъ добре вѣдомо, же вторый и пятый вселенскіи соборы обхожены были и безъ папежовъ, и безъ посломъ ихъ, бо на нихъ нѣ сами особами своими, нѣ черезъ послы свои не были. Што ся и зъ гисториковъ церковныхъ, и зъ дѣй соборовыхъ кождому на око видѣти даетъ. Отступникове тежъ той своей пропозиціи, абы безъ папежа жаденъ соборъ быти не моглъ, нѣчимъ певнымъ довести не могши, нѣ ухвалами соборовыми, нѣ звычаемъ церковнымъ, удалися до словъ св. Стефана Нового, мученика, и до св. Ѳеодора Студита. Которыхъ што ся дотычетъ, вѣдати маешъ, кождый православный, ижъ подступне въ томъ ся зъ нами отступникове обходятъ. Которыи, способомъ геретицкимъ окусавши то, што бы имъ очи боло [8]), свѣдоцтва зъ словъ ихъ приводятъ. Стефанъ абовѣмъ св. на збориску образоборцовъ стоячи а роспираючися зъ еретіками, не едного толко біскупа Римского вспоминаетъ, але и другихъ патріарховъ, якъ то выразными словы «Соборники» Грецкіи въ собѣ маютъ на недѣлю Православную, гдѣ ся описуетъ почесть св. образовъ и за нихъ св. исповѣдниковъ и мучениковъ розмовы

[8]) Отъ глагола «босьць»—бодать, колоть.

и указы зъ писма святого. А для оказалшего въ той мѣрѣ отступниковъ нашихъ въ нещирости поконанья, привожу свѣдка Баронѣуша, который въ книгахъ своихъ рочныхъ дѣевъ, въ року 963 пишетъ: [2]) «ижъ Стефанъ Новый до епископовъ, презъ цара Константина Копронима напротивъ ему высаженыхъ, тыми словы мовилъ: «а якъ вы свой сунодъ повшехнымъ зовете, на который нѣ Римскій епископъ, нѣ Александрійскій, нѣ Антіохійскій не призволилъ? Укажѣте ихъ призволеніе и писма». То Баронѣушъ. Гдѣ видишъ, ижъ не самого толко Римского припомянулъ, але и патріарховъ всходныхъ.

Слухайже еще св. Іоанна Дамаскина, который въ бесѣдѣ своей о св. ѳбразахъ и до царя Константина Кавалина, и противко образоборцовъ такъ мовитъ: «повѣжъ же ми, который патріарха на соборѣ вашемъ (образоборцовъ розумѣетъ) находился? Римскій не хотѣлъ прибыти, Александрійскій также; Антіохійскій и Іерусалимскій также не становилися. Лечъ якій то вашъ естъ соборъ? Соборъ естъ, гды пять (слухай православный, и ты, отступнику!), гды пять, мовитъ, патріарховъ (а не одинъ Римскій) утвердятъ едину [вѣру] и едино слово. А если бы зъ нихъ хотяжъ одинъ не доставалъ, або собору не приймовалъ, соборъ той не естъ соборъ, але збориско и роздоръ марный и непокорный». То Дамаскинъ Святый.

Уважай же собѣ пилно, православный, правду писма учителей церковныхъ, а подступниковъ слова и фалшивый ихъ писма приводъ видячи остерегайся! Уважай, мовлю, ижъ не одного патріарху Римского розумѣютъ отци до собору належати, але и другихъ чотырохъ патріарховъ. Уважъ и то, штó Дамаскинъ св. мовитъ: «соборъ естъ, коли пять патріарховъ утвердятъ одну вѣру; а иначей—то естъ одного соборъ—не естъ соборъ, але збориско и схісма, то естъ отщепенство. Отколь и то заразъ обачити можешъ, якою слушностью въ заходныхъ сторонахъ недавными вѣками обхоженыи збориска за вселенскіи соборы удаваны бываютъ, на которыи жаденъ зъ патріарховъ не призволилъ, и по сесь часъ не призволяютъ и не потвержаютъ, и овшемъ за зборіска ихъ отщепенскіи маютъ и проклинаютъ. Звычай той въ церкви Христовой уставичный былъ, ижъ хоть коли патріархове которыи на соборѣ притомными сами не были особами своими, предсяжъ послы свои посылали и призволяли на все, а потомъ кождый зъ своей части ухваленое на немъ потвержалъ. Нехай же намъ отступникове укажутъ, если же на своихъ зборискахъ мѣвали пословъ патріаршихъ, и если призволене и ствержене ихъ маютъ. Нѣгды, заисте, того не покажутъ, але рачей нагану и проклинанье отъ нихъ на свои тыи збориска найдутъ. Не безъ самого теды біскупа Римского, але безъ всѣхъ чотырохъ патріарховъ жаденъ соборъ быти не можетъ.

На другій доводъ, который зъ словъ Ѳеодора Студита (если суть его власныи) и зъ шестой акціи седмого вселенского собору приводятъ,—отповѣдаю. Ижъ не безъ причины отступникове власныхъ того собору словъ не выражаютъ, але, абы тымъ власного тексту ухиленьемъ то, штó бы ся имъ подобало, подступне уникнути могли, зъ умыслу его замолчуютъ. Отцеве abo вѣмъ св., на седмомъ святомъ вселенскомъ соборѣ соборуючіи, взявши предъ себе описане собору геретицкого, за Копронима въ Константинополю обхоженого и седмымъ вселенскимъ собо-

[2]) Бароній, 963; 763, 4.

ромъ фалшиве отітулованого, гды его знести хотѣли, читати его передъ собою казали, которого надпись былъ таковый: «ухвала святого великого и вселенского собору». Напродъ теды св. соборуючіи отцеве показавши то, же ся то геретицкій соборъ святымъ звати не можетъ, приступуютъ показати и то, же ся не можетъ звати великимъ и вселенскимъ, и мовятъ: «якимъ способомъ великимъ естъ соборъ той и вселенскимъ, на который не всѣ призволили, и которого иншихъ церквій преложоныи не приняли, але подъ проклятство его поддали? Не мѣлъ споспѣшника, якъ сей, который ся теперъ обходитъ, Римского папы, анѣ его іереевъ, нѣ презъ намѣстники, нѣ презъ провинціальныи листы, якъ ся дѣяти на соборахъ маетъ» [1]). То св. отцы. Которыи не быти соборъ онъ вселенскимъ доводячи, оттоль того доводятъ, же на немъ Римскій папежъ не былъ, не ижъ бы удѣлнымъ на немъ монархою и самовладнымъ судіею быти мѣлъ, але «споспѣшникомъ», якъ мовятъ отцеве святыи. И не толко для того вселенскимъ не естъ, же папа на немъ Римскій не былъ, але же не были на немъ и иншіи апостолскихъ столицъ патріархове. Заразъ бовѣмъ по преложоныхъ словахъ отцеве св. наводятъ: «не мѣлъ тежъ згодныхъ зъ собою всходныхъ патріарховъ, Александрійского, мовимо, Антіохійского, и мѣста святого (то естъ Іерусалимского) найвышшихъ архіереевъ». Не пре то теды соборъ онъ геретицкій соборомъ вселенскимъ не былъ, же на немъ самъ папежъ Римскій не былъ (поневажъ и на первомъ соборѣ Ефескомъ, также еретицкомъ, презъ Діоскора обхоженомъ, хоть и папежскіи послы были, еднакъ не толко не зосталъ соборъ той вселенскимъ, але зосталъ «лістрікійскимъ», то естъ «разбойницкимъ»), але пре то, ижъ на немъ нѣ папежъ, нѣ всходныи патріархове не были. Иле зась до Ѳеодора Студиты словъ (если суть его власныи, якомъ реклъ), то мовлю, же той св. мужъ, часу такъ гвалтовной потребы, гды ему зъ патріархомъ Константинополскимъ справа была, такъ до папежа Римского мовитъ, якъ до одного зъ пяти переднѣйшихъ архіереевъ и справъ церковныхъ переднѣйшихъ посторожцовъ, который на иншомъ мѣстцу всѣхъ пяти ровными въ церкви Христовой чинитъ, гды о нихъ до іконоборцевъ такъ мовитъ: «всходу не маютъ, заходъ утратили; отъ пятоверховного церковного тѣла оторвалися» [2]). Мовитъ теды то св. сей мужъ до Римского папы, якъ до первого и продкуючого межи пятма церковного тѣла верхами верха, а не якъ до удѣлного и самовладного монархи. Не безъ самого теды папы Римского соборъ жаденъ быти не можетъ, але и безъ всѣхъ иншихъ чотырохъ патріарховъ,—вселенскій звлаща; помѣстныи абовѣмъ кождому митрополитови и безъ вѣдомости своего ему патріархи, иле до порядку и постереганья ухваленыхъ [3]) и поданыхъ догматъ обходити за наказомъ правилнымъ волно. Што болшая, слушнѣйшая речъ быти здается [4]), абы безъ патріарховъ рачей соборъ вселенскій не былъ, анѣжели безъ одного Римского папы (поневажъ при которыхъ певнѣйшее увѣрене и поважнѣйшій доводъ, ведлугъ реченого отъ Христа Господа «при устѣхъ двою или тріехъ свѣди-

[1]) Дѣянія собора, 6.

[2]) Баровій, року 819, число 35, томъ 9.
[3]) Толст.: «уфаленыхъ».
[4]) Канонъ апостольскій, 36.

телей станетъ всякъ глаголъ» [5]), и засъ: «идеже еста [6]) два или тріе собрани во имя мое, тамо есмь посредѣ ихъ»), а презъ одну особу абы правды увѣренье мѣло быти нѣгдѣ не написано. И овшемъ правы посполитыми естъ варовано—и едного чловѣка свѣдоцтва не пріймовати. И «Кодексъ» Юстініановъ того боронитъ: «единъ, мовитъ, самъ не бываетъ слуханый, хотяжъ бы великою и свѣтлою достойностью былъ учщеный» [7]). Если теды у права одна пресвѣтлой достойности особа не маетъ быти слухана, поготовю - въ церковныхъ справахъ одного біскупа Римского не есть речъ слушная всѣмъ услухати [8]). А якъ речъ та естъ не слушная, такъ и неважная. Што ся зъ ового подобенства на око видѣти даетъ, же якъ въ чотырохъ палцахъ болшая сила и моцъ и дѣло, такъ въ чотырохъ патріархáхъ моцъ болшая и справа важнѣйшая, нѣжъ въ одномъ папежу, якъ въ одномъ палцу, которымъ нѣчого ся доброго дѣяти не можетъ, толко дѣравитися можетъ и рвати. А такъ рачей безъ чотырохъ патріарховъ соборовъ вселенскихъ быти и въ церкви Христовой ничого ся становити не можетъ. Не отвержемъ и Римского, кгды ся до сполечности чотырохъ патріарховъ знову навернетъ, бовѣмъ пятемъ патріархомъ, а не одному поручены суть краіны всего свѣта. Якъ о томъ Балсамонъ въ выкладѣ канону 31 апостолского вѣдати даетъ, и мало вышей приведеный Студита Ѳеодоръ.

А вшакъ же поки въ томъ своемъ отлученью и мниманой монархіи Римскій [папа] пребываетъ, можная речъ соборъ отправовати презъ чотырохъ патріарховъ, и досконале важный будетъ, звлаща пятого, ижъ патріарху [9]) на Великой Россіи спол-правовѣрного собѣ маючи, который на мѣсце отпадшого старо-Римского слушне и потребне естъ приспособеный и вчиненый.

Части II, роздѣлу III, артикулъ 2.

О канонѣ въ листѣ Юлія Римского до Антіохійского сvноду.

А жебы еще противници не хотѣли ся подпирати онымъ мнѣманымъ каномомъ или якобы звычаемъ, зъ которымъ ся нѣколись Юлій, біскупъ Римскій, пописовалъ, яко Сократесъ и Созоменесъ зменкуютъ, теды на то отповѣдаю:

1. Ижъ того канону нѣгды не было, который, гды бы былъ утвореный, находилъ бы ся межи соборовыми канонами. Венцъ и то вѣдати потреба, же о томъ канонѣ зъ писмъ Латинскихъ, а не Грецкихъ, намъ показуютъ, зачимъ мы книгамъ Латинскимъ во всемъ вѣры додавати не можемо, гдыжъ всѣ зъ Грецкого зводу Латинскій маютъ въ собѣ на многихъ мѣсцахъ неправдивый перекладъ.

---

[5]) Девт[ороном.], гл. 1, ст. 16; 2 Корино., гл. 13, ст. 1; Матѳ., гл. 18, ст. 16.

[6]) Матѳ., гл. 18, ст. 20.

[7]) Кодексъ, титулъ 5, книг. 4, уставъ.

[8]) Номоканонъ Фотія, титулъ 9, глава 2.

[9]) Въ Синодальномъ спискѣ «Палинодіи» въ этомъ мѣстѣ поставлена выноска и на особо-приклеенномъ листкѣ помѣщено слѣдующее замѣчаніе: «Барзо то неслушне учинено, бо гды геретикомъ предъ тымъ кого узнано, теды, самого анаѳематизовавши, той епархіи православного святителя за пастыря давали, а новыхъ provinciу вмѣсто старыхъ не чинили, въ нагороду съ тыхъ которого епископовъ. Простижъ за тое! Належало бовѣмъ той Россіи подъ метрополитомъ Кіевскимъ быти. А то ся штось но жестосердіи стало, якъ и папежъ 4-хъ при собѣ въ Римѣ маетъ патріарховъ зъ кардиналовъ ихъ, для зуполного клиру починивши, абы надъ всѣми монарховалъ, што же самъ ганишъ. И овогожъ нового патріаршества не хвалю».

2. Въ уживанью того канону біскупове Римскіи не были, и зъ онымъ ся по Юлію жаденъ зъ біскуповъ Римскихъ на соборахъ не оповѣдалъ и не заживалъ и не просилъ о вложене его въ соборовыи дѣи.

3. Жаденъ съ поважныхъ всходнихъ учителевъ и преводниковъ каноновъ, того канону, презъ Іюліа въ своемъ листѣ вспомненого, неприпоминаютъ, венцъ и на то поглядати, ижъ и Сократесъ и Созоменесъ не пишутъ, абы той канонъ былъ въ Церкви, але яко исторію правятъ, мовячи, ижъ Іуліусъ, біскупъ Римскій, въ своемъ листѣ то написалъ.

А поневажъ самъ толко Іюлій о немъ пишетъ, а еще на свою особу кгрунтуетъ его, а зверхности права на другого жаденъ самъ собѣ написовати и привлащати не можетъ,—прето пріймати оного неможна, якожъ и на онъ часъ владзы таковой, зъ яковою ся Іюлій кусилъ, не пріймано. Даетъ то вѣдати Сократесъ Схолястикъ въ книзѣ 2, а въ главѣ 11, мовитъ бовѣмъ въ тыи слова: «сѵнодъ Антіохійскій, кгды ся собралъ, за сполнымъ зданьемъ епистолію написали, презъ которую Іуліа остро строфуютъ и указуютъ мовячи, если которіи судомъ ихъ отъ церкве суть отдалени, справы тоей абы не судилъ, абовѣмъ гды онъ Новата зъ Церкве выгналъ былъ, они ся тому не противили. То епископове всходніи Іюлієви, епископу Римскому, презъ епистолію ознаймили». Поты Сократесъ. Тоежъ зъ Антіохіи поткало Іюліа, што и отъ собору Карѳагенского Келестина, яко въ епистоліи, до него отъ собору Карѳагенского писаной, видимо. Але слухай, ижъ и Константинополскому патріарсѣ таковоежъ право свѣдчатъ быти историкове церковныи, а меновите Сократесъ въ книзѣ 7, въ главѣ 28: «законъ, мовитъ, росказуетъ, абы жаденъ епископомъ не былъ поставленый безъ зданья и владзы епископа Константинополского». А по Латинѣ такъ: «Lex iubet, nequis episcopus designetur absque sententia et autoritate episcopi Constantinopolis». Читай о томъ же Іюліи наступуючій, блиско артикулъ 1-й.

РОЗДѢЛЪ ЧЕТВЕРТЫЙ

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 1.

Ижъ соборъ Сардикійскій не естъ вселенскій, и же на заходнюю толко епархію каноны, на немъ учиненыи, стягаются.

Отповѣдѣвши, за помочью Божіею, на два первыи отъ отступниковъ на показанье церковного монархи приведеныи знаки, и марность ихъ доводне показавши, же хотяжъ папежъ былъ первопрестолникомъ, то естъ [первой патріархальной столицы епископомъ] [1]), не южъ заразъ за тымъ и удѣльнымъ надъ сполпатріархами своими и всею церковію былъ монархою, и же безъ папежа соборы обходити ся могутъ, и были обхожены, не толко помѣстныи, але и вселенскіи ((хотяжъ бовѣмъ Сократъ, въ главѣ 13, книги второй, и Созоменосъ, въ главѣ 9, книги третей гисторіи своей церковной, зъ Юліуша, папы Римского, повѣдаютъ заказано быти, абы выроки безъ зданья Римского епископа въ церкви не были чинены. Еднакъ якъ Юлій то зъ сѣбе самого, а не зъ жадной ухвалы соборовой мовилъ, такъ и они безъ жадного доводу голыи слова Юліевы способомъ історійнымъ реферовали. Зъ самого то домыслу и мнѣманья своего Юлій мовилъ, якобы соборъ обходити не естъ речъ слушная, о которого бы обхоженю біскупъ Римскій и костелъ его не былъ увѣдомленъ. А ижъ всходніи епископо-

[1]) Возстановлено по списку Толстова.

ве, которіи въ Антіохіи соборъ отправовали, безъ данья о обхоженью собору того вѣдомости Юліеви, папѣ Римскому, и всей Заходной его церкви, декретъ напротивъ св. Аѳанасіа и иншихъ православныхъ епископовъ феровали, того еднакъ по Юлію хотѣли, абыся и онъ отъ нихъ учиненному декретови подписалъ,—слушне ся на нихъ за то, яко зневаженый отъ нихъ, Юлій ображаетъ и мовитъ до нихъ: «О возлюбленніи! Южъ далѣй церковніи суды не ведлугъ евангеліа становлены бываютъ, але албо на выгнанье, албо на смерть. Абовѣмъ, если, якъ повѣдаете, вшеляко винни были (обвиненыи и отъ васъ суженыи епископове Аѳанасій и которіи зъ нимъ), потреба было ведлугъ правилъ, а не тымъ способомъ судови обхоженому быти, потреба было писати до всѣхъ насъ, абы то, штó бы было справедливо, отъ всѣхъ было декретовано. Епископовѐ абовѣмъ были, и не подлой церкве, которыи то терпѣли, але которую сами апостолове своимъ стараньемъ вѣры научили. Чомужъ теды, а особливе о Александрійскомъ мѣстѣ нѣчого до насъ писати не хотѣлисте? Зажъ звычаю того не естесте свѣдомы, абы напродъ до насъ было писано, же бы отсель, штóбы справедливо было, могло ся дефініовати? [2]) Для чого, если тамъ такое подозрѣнье на епископа взнесено было, тутъ до нашей церкви отнести то потреба было. Теперъ теды насъ, которыхъ о томъ наменѣй вѣдомыми не учинили (гды южъ то, штó ся имъ подобало, учинили), за зезволяючихъ на свое имъ зданье въ кондемнованью [3]), при которомъ мы не были, мѣти хотятъ. Римскій теды епископъ, и якъ первопрестолникъ, и якъ часть знаменитая церкве соборной, зо всею его церковію увѣдомлянъ быти мѣлъ о соборѣ, обходитися маючомъ, первѣй нѣжли былъ обхоженъ и замкненъ. И не самъ только якъ якій монарха, але зо всею его церковію мѣлъ быти увѣдомлянъ». Мовитъ албовѣмъ Юлій: «потреба была до всѣхъ насъ писати». «Всѣхъ насъ» мовячи, не себе одного монарху розумѣетъ; бо наводитъ «абы то, штó бы было справедливо, отъ всѣхъ было дефініоновано», отъ всѣхъ, то естъ отъ всей заходней въ паствѣ его будучей церкве, а не отъ него самого. А што мовитъ Юлій «абы напродъ до насъ было писано, жебы отсель, што бы справедливо было, могло ся дефініовати», то мовитъ, ижъ того право и звичай церковный потребуетъ, абы Римскій первѣй епископъ своимъ и всей церкве своей именемъ, яко первопрестолникъ, свое здане въ справахъ церковныхъ ознаймовалъ и декретъ свой феровалъ, не вылучаючи такъ отъ зданій, якъ и отъ декретовъ, кождого зъ патріарховъ. Хто бовѣмъ первый естъ, первый тотъ и мовитъ, первѣй и декретуетъ, такъ еднакъ же если первого зданье и декретъ не подобается, зданье и декретъ важитъ иншого и остатнего, якъ Іаковъ межи апостолами на соборѣ въ Іерусалимѣ, о которомъ въ главѣ 15 Дѣяній Апостолскихъ читаемо, и якъ на соборѣ Никейскомъ Пафнутіевъ вырокъ о малженствѣ священныхъ)),—отповидѣвши теды, мовлю, на тыи два отъ отступниковъ приведенніи знаки, которыми монарху своего въ церкви Христовой становятъ, поступую отповѣдити и на третій, который покладаютъ быти аппеляцію, въ которой такъ аргументуютъ: «явно то естъ кождому, же той естъ найвышшимъ судіею, до которого отъ иншихъ судій волно аппеловати, а отъ него нѣ до кого; а такимъ судею естъ папежъ». А того доводятъ канономъ тре-

[2]) На полѣ: «ограничити».
[3]) На полѣ: «въ потупленью».

тимъ собору Сардикійского, соборъ той вселенск[имъ] [1]) быти меновавши.

Отповѣдаю теды, ижъ соборъ Сардікійскій не естъ повшехный, гды его церковъ Христова нѣгды за такого не мѣла и не маетъ; але естъ помѣстный, и межи помѣстными естъ полѣченъ. А то для того, ижъ, по розрозненюся зе всходными и по одестю оныхъ, самы заходніи епископове каноны Сардікійскіи ухвалили и соборъ замкнули. Того намъ и Баронѣушъ, въ року 346, посвѣдчаетъ мовячи: «отцеве повторивши соборъ навернулися, и ведлугъ розмаитыхъ епископскихъ радъ пытаючему Осію, сvноду оного оборонцы, канововъ 12 ѵхвалили». Балсамонъ, патріарха Антіохійскій, на 5 канонъ второго Константинополского сvноду, мовитъ: «всходніи епископове отъ сvноду отошли, и для того сами заходніи вѣру Никейскую утвердили а противную прокляли и всходныхъ осудили». Аѳанасій св. двѣ апологіи [2]) о томъ соборѣ пишетъ, въ которыхъ то головнѣйшого замыкается, ижъ на немъ Никейского собору символонъ принято и утверждено, и же его самого отъ потвары очищено. И на томъ чинитъ замкнене, о канонахъ тыхъ нѣчого не вспомянувши. Отколь ся ясне и выразне показуетъ, же тыи каноны Сардікійскіи жадной у всходныхъ ваги не мѣли, ба и у заходныхъ. Што́ ся и зъ того самого видѣти даетъ, же св. отцеве Африканскіи на соборѣ Карѳагенскомъ каноны тыи нѣ за што положили, и овшемъ познавши, же не были Никейскими, за якихъ ихъ Зосимъ, папа Римскій, былъ до нихъ удалъ, зневажили ихъ, а надъ то — каноны противко тымъ Сардійскимъ выдали. Фотій тежъ блаж. патріархъ Константинопольскій до Николая, папежа Римского, пишучи, выразними словы канововъ тыхъ Сардікійскихъ, якъ уфалы самыхъ епископовъ заходныхъ, не пріймуетъ: «сами абовѣмъ толко заходніи, въ уменшенной личбѣ будучи, каноны тыи ухвалили». Зачимъ, якъ помѣстного собору ухвала, помѣстне самую толко діецезію, Римскому папѣ подлеглую, до захованя тыхъ канововъ обовязуетъ. Што ся на око и зъ самыхъ тыхъ канововъ видѣти даетъ, ижъ толко на самыи епархіи заходніи каноны тыи о отзиванюся до Рима учинены суть. А Сардика мѣсто было въ Илирику при Мисіи и Дакіи въ епархіи бискупа Римского и владзы духовной его. О чомъ Матѳей, въ «Правилахъ», составъ 4, глава 9, подъ написомъ «О прящихся за своя согрѣшенія епископъ»: «а такъ тыи каноны на всю соборную церковъ не служатъ, поневажъ соборъ той Сардікійскій не естъ вселенскій; бо еслибы Сардікійскій повшехный былъ, теды сvнодъ второй Константинопольскій не былъ бы вторымъ вселенскимъ, але третимъ». Чого жаденъ нѣгды не реклъ, толко то теперъ мовятъ отступникове, але безъ доводу.

Вѣдай теды, кождый православный, ижъ для ряженя самыхъ заходныхъ епархій тыи каноны учинены суть, а не для того, ижъ якобы всходніи Аѳанасієви до Римского папежа аппеляціи не допускали. Бовѣмъ нѣгды Аѳанасій св. до бискупа старо-Римского не аппеловалъ, але въ бѣдахъ своихъ и въ кривдахъ до царя Констанса и до бискупа Римского Юлія, якъ до тыхъ, которіи держали вѣру Никейскую, и якъ на той часъ въ можности будучихъ, утекался. Звикли бовѣмъ люде утрапленіи до тыхъ, которыи суть въ силѣ и въ могутствѣ, часу бѣдъ своихъ прибѣгати, жадаючи о помочъ и ратунокъ. А не южъ за тымъ идетъ, абы до него завше онъ,

[1]) Въ подлинникѣ описка: «вселенскій».

[2]) На полѣ пояснено «отповѣди».

любъ иншій хто аппеловати былъ повиненъ? Той тежъ, который ратунокъ учинитъ, для того найвышшимъ судею быти не можетъ. Надъ то все и то въ уваженю потреба мѣти, ижъ тыи каноны аппеляціи до біскупа Римского власне и ретелне не становятъ, але толко, еслибы того потреба была межи епископы позиваючимися, абы былъ судъ отновленъ въ провѣнціи оной, абы онъ судіи подалъ. А такъ до единой заходней діоцезіи той канонъ служитъ, ане и на всходніи. Рачей патріарсѣ Константинополскому вселенское судейство належитъ, и же до того аппеляціа ити маетъ. А же то правда, вселенскій 4 соборъ Халкидонскій каноном 9 ухвалилъ то.

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 2.

Неправдиве приводитъ Креуза каноны и Балсамоновъ выкладъ.

Каноны Сардикійскіи, которіи отступникове приводятъ [повѣдаю, ижъ ихъ неправдиве приводятъ] [3]), бовѣмъ въ третемъ написалъ: «а иначе нехай судитъ Римскій, гдѣ могутъ быти и общыи». Тыхъ словъ анѣ въ Славенскихъ, анѣ въ Грецкихъ, нѣ въ Латинскихъ нѣмашъ; але суть овыи, которіи мовилъ Осій, Кордубенскій епископъ: «если ся любви вашей здастъ, Петра апостола память почтемо, абы о тыхъ, которыи судили, писано было до Юлія, Римского бискупа, и презъ близшихъ той краинѣ епископовъ, еслибы того потреба была, абы судъ былъ отновленъ, и узнавцы онъ абы далъ». Въ четвертомъ канонѣ написалъ: «если Римскій не роскажетъ, не маетъ быти постановленъ (на его мѣсце) иншій: той бовѣмъ маетъ розсудити зложенье або презъ послы, або презъ листы» [4]). Чого въ нашихъ, нѣ въ Грецкихъ, якомъ реклъ, нѣ въ Славенскихъ, нѣ въ Латинскихъ не читаемо; але естъ щирый безстудный отступницкій подметъ! Видѣли то и самы отступникове, ижъ тое въ канонахъ не находится. Для тогожъ, окриваючи фалшованье кановъ, отзивается до якихсь «Правилъ» презъ Драгослова, деспота Болгарского, до Кирилла митрополиты посланыхъ: «а пять, мовятъ, на сторону отложилисмо», безъ похибы правдившихъ! Все то сѣти діаволскіи на ошукане и затрвожене невинныхъ душъ людскихъ роспростертыи! Лечъ вѣдомы суть православнымъ душегубныи знатыи машкари, и стрѣлы на нихъ самыхъ оборочаючіися!

Стороны Балсамона тоежъ повѣдаю, ижъ и того на третій канонъ выкладъ поваріовали и до выкладу на четвертый канонъ ово пришили: «тому бовѣмъ подданый естъ онъ соборъ, который его осудилъ», чого въ Балсамонѣ нѣмашъ. Отсилаю чителника до «Правилъ» Балсамоновыхъ. Познавай еще, правовѣрный, хитрость и облуду отступниковъ, якъ утаиваютъ голову речи, то само, о што ся роспираемо. Питаю ихъ, чому не написали Балсамонового выкладу, который и на сторону патріархи Константинополского належалъ зъ тыхъ же кановъ Сардійскихъ? Мовитъ бовѣмъ онъ на третій канонъ Сардикійскій тими словы: «а што о папѣ постановлено, мается тежъ брати на патріарху Константинополского, ижъ онъ, подобне [5]) яко и папа, отъ разныхъ кановъ естъ почтенный». Той же на канонъ 5-й тогожъ Сардикійского собору мовитъ: «а поневажъ въ першихъ канонахъ рек-

[3]) Возстановлено по Толстовскому списку:

[4]) Слич. выше, стлбц. 180 и слѣд.

[5]) Въ подлинникѣ описка: «подобіе».

лисмо, ижъ то, штó о папѣ естъ постановлено, не суть особливыи его и самого его привилеи, абы мѣлъ мѣти потребу каждый зложенный [1]) епископъ до столицы Римской прибѣгати, але тежъ розумѣти, же и до столицы Константинополской, тоежъ и повторе мовимо». То Балсамонъ. Все теды, штó колвекъ приписано біскупови Римскому, тоежъ и Константинополскому патріарсѣ розумѣй быти приписано. И яко колвекъ отступникове каноны Сардикійскіи потягнутъ,—тимъ же способомъ и на патріарху Константинополского стягатися ихъ найдутъ. Належитъ теды біскупови Римскому аппеляція зъ заходныхъ толко его діоцезій, а не зо всего свѣта. Што ся и оттоль видѣти даетъ, ижъ той канонъ о [2]) аппеляціи на самую толко Римскому епископови подлеглую діоцезію стягается; ижъ о той аппеляціи до Римского бискупа не вѣчный канонъ мълъ быти, бовѣмъ не столицы Римской, але толко особѣ единой Юліушови до живота указано, для чого и по имени оного меновано. Зачимъ якимъ колвекъ натягомъ Сардікійского помѣстного сѵноду каноны потягнутъ, предся на патріархи и на церкви всходней епископы жаднымъ способомъ натягнути ихъ не змогутъ. Гдыжъ мы неровно знаменитшее право патріарсѣ и столицы Константинополской о аппеляціахъ належачее показуемо, гдѣ южъ вшелякая справа конецъ свой брати муситъ. О чомъ читай четвертого собору Халкидонского канонъ 9, читай въ книзѣ Юстиніановой, «Кодексъ» названой, въ новеллѣ 123, также Леона и Константина цесаровъ новелля въ Германопулѣ, листъ 85 и 99; «Номоканонъ» блаж. Фотіа, въ титулѣ 9, главѣ 1 и 6-й.

[1]) На полѣ: «condemnatus».

[2]) Въ подлинникѣ описка: «отъ».

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 3.

Аппелляціа до біскупа Римского не позволена, але и заборонена, и канонъ той о аппелляціи помѣстного Сардикійского собору презъ другій соборъ помѣстный Картагінскій знесенъ естъ.

Яснѣй слонца правда овая, ижъ до біскупа Римского аппелляціа зо всѣхъ сторонъ свѣта и зъ неподлеглыхъ ему діоцезій не была указана [3]), але только зъ заходной, рядови [4]) его подлеглой, діецезіи. Которая врихлѣ потомъ презъ соборъ Картагінскій заборонена до Риму аппелляціа канономъ 31 и 125. А згола жаднымъ сѵнодомъ не естъ указана до Риму аппеляціа—даютъ вѣдати сѵнодалныи каноны, апостолскій 37, Антиохійскій 6, 16 и 50, Никейскій 5, вторый Константинополскій 6, шестой Константинополскій 8. Въ тыхъ канонахъ естъ постановлено, абы провинціалніи сѵноди въ рокъ бывали, на которыхъ о вѣрѣ питанья, неснаски и кривды межи пресвѵтерами и епископами розсужати казано, аппеляціи до Римского не указуючи, гдѣ тому мѣсце и оказіа была; и овшемъ естъ приказано отлученныхъ и презъ сѵнодъ осуженыхъ—абы другіи не пріймали, а особливе Римскій біскупъ, якобы суди [5]) ихъ въ моци зоставали. Еслижъ моцный быти маетъ декретъ сѵноду провинціалного, звлаща на которомъ бы патріарха той діецезіи былъ, теды той декретъ псованъ быти не можетъ. Прето и аппеляціа жадная позволена зъ такого сѵноду быти не можетъ. А ижъ естъ заборонена, отсель

[3]) Такъ у Толстова. Въ Синодальномъ спискѣ: «указала».

[4]) Въ подлинникѣ описка: «родови». У Толстова правильно.

[5]) Толст. и Ундол.: «суды».

естъ вѣдомо, ижъ отцеве собору Картагінского забороняютъ, абы Римскій епископъ зъ предѣловъ, то естъ зъ границъ своей діецезіи, зъ судами не выскаковалъ. И чинячи декретъ противко онымъ змышленнымъ канономъ, до собору подъ титуломъ канонов Никейскихъ вношеннымъ, и отметуючи ихъ и аппеляціи до Рима забороняючи, такій канонъ, въ личбѣ 31, выдали: «абы пресвутерове и діаконы и иніи нижшіи клирикове, въ справахъ, которіи маютъ, если бы на своихъ епископовъ суды утяжали, сосѣдніи епископове нехай ихъ выслухаютъ, и зъ своихъ епископовъ призволенемъ [6]), которіи межи ними заходятъ неснаски, отъ ныхъ призванныи епископове нехай померкуютъ. Пре то если бы и отъ нихъ аппелляцію подняти розумѣли, нехай не аппелюютъ до суду, который естъ за моремъ, але до примасовъ своихъ провѣнцій, якъ и о епископахъ частокротъ естъ постановлено. А которіи до заморскихъ сунодовъ аппеллюютъ, отъ жадного въ Африцѣ до сполечности абы не были приняти». Поты канонъ. На который Балсамонъ, патріарха Антиохійскій, выкладъ чинячи, такъ ку концу мовитъ: «а поневажъ каноны тыи въ Кареагінѣ, або въ Африцѣ выданы суть, вшеляко заморскими судами будутъ названы — суды Римскіи. Уважайже, мовитъ, ижъ надарѐмне ся хлюбятъ Римской церкве наслѣдовцы або преложоніи, мовячи, же она маетъ зо всѣхъ церквій [о] неснаскахъ або питаняхъ презъ аппеляцію росправляти. Если бовѣмъ не допущается ей тыхъ аппеляцій, которіи суть въ Африцѣ, судити, далеко болшъ того права не будетъ мѣти на иныи краины». То Балсамонъ. Такъ же выкладаетъ той канонъ и Матеей Канониста, въ составѣ 4, главѣ 9.

[6]) Толст.: «приволеньемъ».

Другій канонъ 125, а въ Латинскомъ 126 собору Кареагінского, который до Риму забороняетъ аппеляціи, мовячи: «а если бы и отъ тыхъ епископовъ аппеловати не хотѣли, нехайже не аппелюютъ, ено до сунодовъ Африканскихъ або до примасовъ своихъ провѣнцій. А который до заморскихъ сторонъ аппеловати похотѣлъ бы, нѣ отъ кого въ Африцѣ до сполечности не маетъ быти припущенъ». На которіи канону того слова Балсамонъ выкладъ чинитъ такій: «а еслибы и тыхъ, до которыхъ аппеловалъ, декретъ ему не подобался, не маетъ до заморскихъ сунодовъ аппеловати, то естъ которыи въ Римѣ бываютъ; але до ближнихъ, то естъ до сунодовъ Африканскихъ, або до провѣнцій митрополитановъ, тыхъ епископовъ, которыи первѣй судили». То Балсамонъ.

А што отступникове приводятъ канонъ Кареагінскій 20-й, теды неправо его приводятъ. Межи иными написали: «вину дадутъ суди», а въ Латинскихъ и въ Грецкихъ и въ Славенскихъ, якъ ся южъ помянило, написано: «до сполечности отъ жадного абы не были приняти», то естъ тыи, которыи бы за море аппеловали. Потваряютъ Балсамона и въ томъ выкладѣ, который приводятъ, ано власный Балсамоновъ естъ той, который я быти положилемъ. Фалшуючи теды отступникове писма, которыхъ на подпертье своей справы уживаютъ, вѣдати ясне даютъ, ижъ правды по собѣ не маютъ.

А жебымъ речь тую о забороненной аппелляціи Римскому епископови, и въ своей діецезіи выразне указалъ, речь якъ ся въ собѣ точила, для тебе, православный, прекладаю, абысь вѣдалъ, якою причиною побужени св. отцеве собору Кареагінского такій о аппелляціи декретъ [7]) учинили. Римскій папа

[7]) канонъ 125.

Зосимъ послалъ былъ до собору Карѳагінского послы зъ канонами собору Сардикійского, отитуловавши ихъ быти Нікейскими, о аппеляціахъ, якобы до него належачихъ. Въ томъ часѣ Зосимъ умеръ, наступилъ Бонифацій, по нашему Внифантій. Отцеве соборуючіи, зъ пословъ отъ Зосима посланныхъ, въ чомъ были посланы, вырозумѣвши, каноны тежъ тыи до нихъ присланныи уваживши и не быти ихъ собору вселенского Никейского, за якихъ до нихъ были уданы, обачивши, писали первѣй о нихъ до Зосима; пишутъ потомъ и до Вонифантіа въ слова такіи, южъ ку самому листа того концу: «Мы, мовятъ, которіисмо на многіи книги напали, нигдысмо не читали въ Нікейскомъ сѵнодѣ въ книгахъ Римскихъ, яко въ предреченномъ припоминалномъ листѣ естъ написано, такъ же поневажъ тутъ и въ жадной книзѣ Грецкой найти того не моглисмо, зъ церквій апостолскихъ всходныхъ, въ которыхъ, повѣдаютъ, же ся еще могутъ самыи автентичныи уставы и ухвалы находити, барзо прагнемо принесенны намъ быти. Для чого и твоей велебности просимо, абысь тежъ и самъ писати рачилъ до оныхъ краинъ архіепископовъ, то естъ до Антиохійского, Александрійского, Константинополского и до иншихъ, если ся то святобливости твоей здати будетъ, абы оттоль до насъ въ Нікеи отъ святыхъ отцевъ уфаленныи каноны были посланы, абы ся тое добродѣйство заходнымъ всѣмъ церквамъ, за помочю Божею, презъ тебе найособливѣй стало. Хто абовѣмъ вонтпитъ, же правдивыи переписи зоставаютъ въ книгахъ Грецкихъ, сѵноду въ Никеи згромаженного, которіи зъ такъ розныхъ мѣсцъ и зъ знаменитыхъ Грецкихъ церквій принесены и знесенны одны зъ другими згожаются». И далѣй. Гдѣ ознаймуютъ Вонифантію папѣ, же посланныи тыи отъ продка его Зосима каноны держати и заховати хотятъ поты, ижъ бы принесенны были зе всходныхъ церквій ексемпляри [1]) собору первого Нікейского, зъ которыхъ бы вѣдомость певную о тыхъ присланныхъ канонахъ взяли, по которіи было отъ нихъ послано. А гды потомъ на другій рокъ отъ Кирілла Александрійского и отъ Аттіка Константинополского, патріарховъ, были принесены правдивыи каноны Нікейского собору, въ которыхъ оныхъ мниманыхъ Никейскихъ канововъ о [2]) аппеляціи отъ Зосимы папы присланыхъ святыи отцы не нашедши,—написали листъ сѵнодалный до, на той часъ будучого, біскупа Римского Келестина, бо южъ ся былъ Вонифантій преставилъ. Въ которомъ листѣ канонне ухваляючи и соборне приказуючи, по многомъ иншемъ такъ мовятъ: «жадаемо покорне, абысте напотомъ тыхъ, которіи отсель приходятъ до ушу вашихъ, лацно не допущали, и тыхъ, которыи бы отъ насъ были отлученны, до сполечности напотомъ лацно пріймати не хотѣли. Абовѣмъ и то на Никейскомъ соборѣ быти ухвалено пайдетъ лацно твое блаженство, если абовѣмъ заховывано то быти, якъ видѣти дается тамъ, о нижшихъ [3]) причетникахъ и лаікахъ, далеко барзѣй заховывано то быти хочетъ о епископахъ, абы теды въ власной провинціи отъ сполечности отдаленныи отъ твоей святобливости (зъ умыслу и якъ не пристоитъ) до сполечности привернены были. А пресвѵтеровъ также и нижшихъ [4]) стопней клириковъ не-

[1]) На полѣ: «архитѵпы».
[2]) Въ подлинникѣ описка: «отъ».
[3]) Толст.: «иншихъ».
[4]) Толст.: «иншихъ».

встидливыи утечки, якъ тись годитъ, отгонити отъ себе будетъ твоя святобливость. Жаднымъ абовѣмъ св. отецъ декретомъ Африканской церкви не естъ то заказано, и Никейского собору ухвалы такъ нижшого степене причетниковъ, якъ и самыхъ епископовъ власнымъ митрополитаномъ явне поручили. Мудре абовѣмъ и справедливе въ то вейзрѣли, абы всѣ справы, которіи ся бы всчали, на своихъ власныхъ мѣстцахъ были кончены, и розумѣли, же жадной епархіи не мѣло сходити на благодати Св. Духа, презъ которую справедливость отъ Христовыхъ іереовъ и видѣна бываетъ, мудре и статечне держана. Звлаща ижъ кождому, еслибы кто черезъ декретъ судіи ураженымъ [5]) себе быти розумѣлъ, позволено естъ на сѵноды своей епархіи, або и на вселенскій соборъ аппеловати, хиба бы хто такій былъ, што бы вѣрилъ, якобы Господь Богъ едного кого, хто бы колвекъ той былъ, справедливостю розсудку надхнути моглъ, а незличонымъ на соборъ собраннымъ іереемъ того справедливость розсудку давати не зезволялъ. Якъ бовѣмъ заморскій судъ будетъ важный, до которого свѣдкове потребныи, або для плаваня на мори, або презъ недосугъ старости, або презъ иныи многіи перешкоды ставлены быти не могутъ? Абовѣмъ же бы (для таковыхъ судовъ) якобы отъ боку твоего святителства (судеве) посиланы быти мѣли, на жадномъ святыхъ отецъ соборѣ ухвали таковой не знашлисмо. Гдыжъ того, што спол-епископа нашего Фавстіна яко бы зъ стороны Никейского собору [оттоль было послано (въ старыхъ Никейского собору] [6]) переписахъ), отъ святѣйшого Кирилла, спол-епископа церкве Александрійской, и отъ велебнѣйшого Аттіка, Константинополского епископа, зъ власного зводу посланныхъ (которіи предъ тымъ черезъ Іннокентіа священника и Маркела подіакона, черезъ которыхъ отъ нихъ до насъ послано было, велебной памяти Вонифантіеви епископови продкови вашему отъ насъ суть посланы), нѣчого такого знайти не моглисмо. Ексекуторовъ пре то клириковъ вашихъ, гды бы хто о нихъ просилъ, посилати не хотѣте, анѣ позволяти, абысмо надутой свѣта сего пыхи въ церковь Христову вносити не здались. Которая свѣтлость простоты [7]) и дань [8]) покорности Бога видѣти прагнучимъ выставляетъ. А о оплаканномъ Апіарію, отъ церкве отлученномъ, не трощемося, и Африка жадною мѣрою терпѣти его болшъ не будетъ».

То маешъ, православный, голову речи листу отъ собору до Келестина писаного. Вѣдай, ижъ Апіарій той, пресвитеръ церкве Сикейской, отъ собору Африканского будучи отлученнымъ, удался былъ до Зосима, папы Римского, который зъ нимъ Фавстіна до Карѳагіны послалъ, для прислуханяся справы его. Лечъ соборъ на листъ Зосимовъ, по немъ Внифантовъ, а потомъ Келестиновъ и на усилованя пословъ ихъ нѣчого не учинилъ. А въ въ Славенскихъ книгихъ соборовыхъ, въ правилѣ 138 [9]) Карѳагінского собору такъ пишетъ: «которыи отъ насъ отлучены суть сполечности, отъ того часу до сполечности своей таковыхъ не пріймуйте, якъ и Нікейскій соборъ росказалъ. Ото бовѣмъ ижѣ Апіарій принятый былъ отъ тебе, который собору противячися, и трудность наносилъ, а на остатокъ навернувшися и самъ собѣ то

[5]) Толст.: «уваженымъ».

[6]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[7]) Толст.: «простости».

[8]) Въ подлинникѣ описка: «день».

[9]) Никейскій 5-й.

зганилъ, и покутою скончилъ». Читай еще и выкладъ на тое [Балсамоновъ], который потужне строфуетъ противенство того Апіаріа и усиловане посла папезского Фавстина. То теды сvнодъ Карѳагінскій, по долгомъ часѣ барзо пилно презъ лѣтъ немаль пять уважаючи, выдалъ такій вырокъ, згожаючися зъ канонами соборовъ прешлыхъ. А такъ если ся не годило Африканомъ аппеловати до Риму, то тежъ правдивая естъ, ижъ не годилося нѣоткoль до него аппелловати. И суть тыи каноны скутечныи и грунтовныи, зо всѣхъ сторонъ аппеляцію до Риму оттинаючіи и забороняючіи, а взгляду жадного въ собѣ немаючіи и жадного способу Римскому біскупови до аппеляціи незаховуючіи. Священномученикъ Кіпріанъ въ листѣ 55-мъ до Корниліа, біскупа Римского, о Фортунатѣ и о Фелициссимѣ пишетъ, ганячи ихъ и строфуючи, ижъ, будучи оны осуженны въ Африцѣ, удалися до Риму, показуючи доводне, ижъ гдѣ виступокъ естъ пополненъ, тамъ и судъ быти маетъ.

А што отступникъ мовитъ о Балсамонѣ, яко бы его выкладъ мѣлъ быти, же въ канонахъ Нікейского собору отцеве Карѳагінскіи не нашли того, штó повѣдали послове папезскіи о апеляціахъ, теды то не Балсамоновъ выкладъ, але самого собору мова и потверженье. Гдѣ, правовѣрный, уважай подступокъ тыхъ людій, которіи соборовую речъ за выкладъ безъ встыду удаютъ, обмишляваючи презъ то соборовыхъ выроковъ уникнути, ано такъ имъ въ томъ споро, «якъ мусѣ въ окропѣ»!

Ачколвекъ звыкли отступникове овою утечкою щититися, якобы на томъ Карѳагінскомъ соборѣ заборонена была аппеляція пресвvтеромъ толко и нижнихъ степеній причетникомъ, которыхъ судъ маетъ ся кончити въ своихъ кождой провѣнціи границахъ, ане и о епископахъ, которымъ яко бы аппеляціа и отъ помѣстного собору зоставала вцалѣ до Римского папы, лечъ слѣпо ся въ томъ, якъ и во всемъ иншомъ, отступникове мылятъ. Выразнимы абовѣмъ словы соборуючіи отцеве мовятъ напродъ въ канонѣ 31-мъ: «прето еслибы и отъ ныхъ аппеляцію подняти хотѣли, нехай не аппелюютъ до суду, который естъ за моремъ, але до прімасовъ своихъ провѣнцій, якъ и о епископахъ частокротъ естъ постановлено». Слышишъ, же тоеже и о епископахъ естъ постановлено, абы не за море, але до своихъ примасовъ аппелловали! А въ предложономъ листѣ св. соборуючіи отцеве до Келестина мовятъ: «если абовѣмъ заховано то быти видѣти дается тамъ о нижшихъ причетникахъ и лаикахъ, далеко барзѣй заховывано то быти хочетъ о епископахъ». И мало нижей: «и Нікейского, мовятъ, собору ухвалы такъ нижшого степене причетниковъ, якъ и самыхъ епископовъ власнымъ митрополитаномъ явне поручили». Судъ теды всѣмъ причетникомъ церковнымъ и епископомъ въ границахъ своей имъ провѣнціи конецъ абы бралъ, зъ каноновъ соборовыхъ, а особливе Нікейского, св. Карѳагінского собору отцы осмотрѣвши ухвалили, безъ жадной за море, то естъ до Риму аппеляціи, такъ нижшихъ степеній клирикомъ, якъ священникомъ и самымъ епископомъ. Утечка теды отступницкая—яма естъ на ныхъ тая, которую на иншихъ подступъ выкопавши, сами ся въ ню, ведлугъ Пророка, запали.

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 4.

Отповѣдь на раціи и выкруты отступницкіи.

Указавши теды, за ласкою Божею, ачъ вкоротцѣ, правдиве еднакъ, ижъ

прожно зъ кановъ собору Сардикійского отступникове аппеляцію до Римского папы зо всѣхъ всего свѣта церквій постановити усилуютъ, которого каноны облудне и фалшиве за Никійский розумѣны быти удати хотятъ, штó тымъ персвадовати могутъ, которыи въ справахъ дѣй церковныхъ суть обцимы и нѣчого въ ныхъ не вѣдаютъ,—показалемъ и то, ижъ Сардикійскій соборъ завжды за соборъ помѣстный былъ мѣнъ и знанъ, а нѣколи за вселенский, и права его въ церкви соборной мало кому были вѣдомы, якъ ся о томъ зъ главы 34, книги третей св. Августина напротивъ Кресценіа [1]) вѣдати даетъ. А што колвекъ о соборѣ томъ Сардикійскомъ, якобы отъ кого коли Никейскимъ былъ розумѣнъ або званъ, отступникъ Креуза баетъ, сны баетъ, и нѣгды того, штó баетъ, нѣчимъ не доведетъ. Езопова то—о головѣ хорошой але безмозгой басиь!

Подобная той—и другая тамъ же заразъ, штó правитъ, якобы коли Аѳанасій св. до папы Римского аппелловати хотѣлъ, але ему Евсевіане аппелляціи допустити не хотѣли. Чого нѣгды не было! Нѣгды о Аѳанасіа св. аппеляціи и одною литерою не покажутъ! Креуза отступникъ небылицу обноситъ и омацныи кламства удаетъ за правду! Южъ и сүмволъ Константинопольскій або Нікено-Константинопольскій соборомъ Никейскимъ званъ быти крутитъ! Южъ и соборъ Сардикійскій соборомъ Никейскимъ титулованъ быти удаетъ, абы только подметныи тыи каноны въ повазѣ зоставити, и того, хто ихъ за Никейскихъ подступне ужилъ, отъ выступку обмовити мѣлъ; ано такъ ся ему въ томъ щаститъ, «якъ голому въ кропивѣ»! Куди ся обернетъ, то наготою своею обідетъ! Имъ бовѣмъ барзѣй подступокъ той отступникове обмовляти починаютъ, тимъ его всему свѣту оказалшимъ чинятъ!

Видячи теды отступникове, же не могутъ кановъ соборовыхъ уникнути (остенъ бовѣмъ на ныхъ барзо острый!), удаются до рацій и софистій, по нашему—до облудныхъ выкрутовъ. Штó заправды, блюзнѣрство естъ на святыхъ и на соборы, а не аргумента!

Напродъ бовѣмъ мовятъ, ижъ сүнодъ Карѳагінскій естъ сүнодъ партикулярный, для чого на ввесь свѣтъ становити кановъ о забороненю аппеляціи не моглъ. Отповѣдаю. Да и то, ижъ сүнодъ Карѳагінскій вселенскимъ не естъ, ачколвекъ отцы собору того вселенскимъ его зовутъ, въ листѣ своемъ до папы Келестина, розумѣю въ той сенсъ, ижъ былъ вселенскимъ всей Африцѣ, бо на немъ всей Африки 217 епископове были. Да и то теды, же межи оныи вселенскіи седмъ не естъ полѣченъ, предсяжъ каноны его сутъ важныи; которыхъ если отступникове за вселенскіи мѣти не хотятъ, противятся такъ тому сүнодови, яко и инымъ всѣмъ; которыи той соборъ ствержаютъ и пріймуютъ; певне еднакъ то зъ ныхъ, ради-не-ради, мѣти мусятъ, ижъ папежове поконанны суть архитүпами онимы, же въ канонахъ Нікейскихъ канону о аппеляціи мнѣманой, ведлугъ ихъ аллегаціи [2]), не найдено; венцъ, и признати мусятъ, же на Афріку стягаются, зъ которой аппеляціа до Риму естъ заборонена; и же стягаются и на Римъ, бовѣмъ послове Римскіи Фавстінъ, Филипъ и Ассель именемъ Римской церкве, будучи тамъ притомнимы, позволили и приняли и подписалися безъ жадной отмови на всѣ ухвалы собору того, межи которыми естъ

[1]) Толст. и Ундол: «Крещенія».

[2]) Лат. allegatio.

и той въ близко прешломъ артикулѣ положенный канонъ 135. Нехай теды такъ будетъ, якъ мовятъ, же не могли права чинити на ѳвесь свѣтъ, але певне могли и учинили его на Африку и на Римскую церковъ, а за тымъ подлегати повинны ему такъ, же Римскій папа по ныхъ аппелляцій вытягати не мѣлъ, а оны до него аппеловати не были повинны.

Повторе папа Келестинъ и иныи по немъ многіи, подлугъ каноновъ Карѳагінскихъ заховуючися, не зносили того на соборахъ третемъ, четвертомъ, пятомъ, шестомъ и семомъ вселенскихъ, передъ которыми всѣми той Карѳагінскій соборъ былъ обхоженъ. Якъ же теперъ кусится зносити голословне? Ни, заправды, не можная речъ—голимы словы и выкрутами облудными соборовыхъ уставъ зносити.

А што ся тычетъ Сардикійского собору, южъ ся то показало въ прошломъ артикулѣ достатечне, ижъ не естъ вселенскимъ, и же на немъ сами толко заходніи постановили каноны, къ тому безпечне речися можетъ, ижъ тыи на немъ учиненыи о аппеляціи до Римского папы каноны суть знесены, а Константинополскому тая аппеляціи прерогатива презъ соборъ Халкидонскій вселенскій въ канонѣ 9 и 17 естъ ухвалена и подана. О чомъ, да Богъ, обширнѣй нижей въ артикулѣ шестомъ. А чому ся папы або послове ихъ на той часъ зъ Сардикійскими канонами не оповѣдали? Чому собѣ аппеляціи не потвердили?

На подобенство о кролю отповѣдаю, ижъ подобенства и раціи мѣстца тамъ не маютъ, гдѣ естъ ясное право, и гдѣ канонъ выразне чого забороняетъ або позволяетъ. Не естъ речъ можная—уникати моцы его; и нѣгды старыхъ латинніковъ старая цнота на зношене тыхъ каноновъ—подобенствъ, анѣ рацій не вносила, але новыхъ отступниковъ почало ихъ вносити безстудство! Лечъ тутъ выразне сѵнодъ, а еще зъ причины, же ся того упрі́йме папа домовлялъ, заказалъ аппеляціи до Риму. А межи иными три речи въ той мѣрѣ справилъ: одну освѣдчилъ, ижъ, канону приведенного презъ папу въ дѣяхъ соборовыхъ Никейскихъ не нашовши, костелъ Римскій у фалшу поконалъ, што́ ему и въ Флоренціи [1]) згромаженніи отцеве Грецкіи задавали (найдешъ то въ книжцѣ собору того, по-Полску зъ друку выданой, на листѣ 227). Другую речъ на вѣчность декретовалъ, ижъ выразне, скутечне и повшехне зъ Африки аппеляцію до Рима оттялъ и заборонилъ, жадныхъ способовъ и приступовъ до заживаня еи Римскимъ папамъ не заховуючи и не зоставуючи. Третяя—узаконилъ, абы отъ собору отлученныхъ не пріймалъ и не присужовалъ судовъ соборовыхъ. «Што теды, мовитъ отступникъ Креуза, инша естъ мовити, если кроль маетъ моцъ суженя аппеляціи, а иншая—если той [2]) моци заживати не естъ зъ обтяженьемъ подданыхъ, и если естъ речъ добрая всѣмъ позволяти аппеляціи». Напрасно мовитъ! Гдыжъ св. отцеве Африканскіи выразнимы то словы вѣдати даютъ, же папежъ моцы такой не маетъ, и аппеляціа до него ити не маетъ и не можетъ, поневажъ ся моци той право, которое папа алеговалъ въ соборѣ повшехномъ, который бы всю церковъ до захованя его обовязовалъ, не нашло. Напрасно теды отступникъ, заразъ и подступникъ, Креуза то конклюдуетъ, чого зъ умыслу власне соборуючи въ Карѳагінѣ отцеве не признаваютъ.

Иле зась до трохъ отъ отступниковъ

[1]) «Флоренскій Соборъ», 227.

[2]) В подлинникѣ ошибка: «три».

приведенныхъ суженя и аппеляціи способовъ, отповѣдаю на первый. Не для того оттято до Риму аппеляцію, же тяжко было за море ѣздити, але для того, ижъ того права папа Римскій не мѣлъ. Ачколвекъ соборъ (а не Балсамонъ, якъ отступникъ Креуза удаетъ) о неспособности проваженья свѣдковъ за море припоминаетъ, вшакъ же—ex sat abundati—злишне южъ то чинитъ. Якъ гды бы [хто] [3]) о комъ реклъ «не можетъ ѣсти, бо не маетъ чого», а потомъ бы навелъ «але тежъ и хоръ естъ», слушне бы реклъ, же «не можетъ ѣсти для той причины, ижъ естъ хоръ», вшакъ же реклъ бы то южъ злишне, рекши первѣй, же «не маетъ чого ѣсти», гдыжъ хорый, хочъ мало, ѣстъ еднакъ, а который не маетъ чого ѣсти, зъ потребы той муситъ не ѣсти. То чинятъ святыи отцеве Африканскіи. Показавши то, же аппеляціа до папы Римского не належитъ, бо права наню не маетъ, наводятъ «и тежъ переѣздъ до него трудный». Гдыжъ хоть трудный, моглъ бы еднакъ и съ трудностю якимъ же колвекъ способомъ умѣркованъ быти. Але ижъ на то права не маетъ, теды ён зъ потребы, радъ-не-радъ, понехати муситъ. Переведши южъ то, же канону о аппеляціахъ до Риму нѐмашъ, и декретовавши, абы аппеляціа зъ Африки до Римского папы не шла, показуютъ и неслушность, и неспособность быти тому, и прешкоды.

Въ другомъ способѣ смѣшный ба и подступный естъ отступникъ, гды удаетъ, якобы для потуги пословъ папезскихъ и для кошту, отцы Африканскіи мѣли мовити ово, же бы ся винеслость пыхи свѣцкой въ церковъ Божію не впровадила. Што св. отцеве—о самой речи, то естъ о аппеляціи, которую отъ ныхъ ухваленну папа мѣти усиловалъ, и о его посланникахъ мовятъ, абы зъ собою пыхи свѣцкой въ церковъ Христову не впровадили, то отступникъ слова тыи о околичностяхъ той аппеляціи, то естъ о потузѣ и о накладѣ, реченны быти подступне удаетъ. Аппеляціи абовѣмъ соборъ выразне забороняетъ. Двѣ причинъ забороненя аппеляціи до папежа, не для [4]) иного чого, але толко для двохъ речій овыхъ. Напродъ, абы ся презъ ню [5]) гордости грѣхъ въ церковѣ Божію не впровадилъ; гды жъ то великая гордость и покуса надъ силу всего свѣта справы хотѣти сужены быти презъ одного біскупа Римского. Повторе, абы не понесли зневаженья епіскопове Африканскіи, яко бы и оны не могли мѣти даровъ отъ Духа Св. въ справедливости судовъ. Для того и мовятъ: «жадной абовѣмъ епархіи на ласцѣ Духа Святого не сходитъ». Лечъ о тыхъ двохъ способахъ много мовити не потреба. Бовѣмъ и самъ отступникъ зноситъ ихъ и отступуетъ. Тымъ же способомъ зносится и способъ третій, на которомъ отступникъ полагаетъ и мовитъ, же ему св. отцеве Африканскіи не перечили: абы за злеценемъ моцы епископомъ Африканскимъ зъ владзы папежской суды за аппеляціею были отправованы. Што естъ щирый фалшъ, и нѣгды того отступникове не выссутъ зъ жадныхъ словъ тыхъ святыхъ епископовъ, которымъ на томъ увесь інтентъ [6]) былъ, абы аппеляціа до Риму зъ Африки вшеляко была заборонена.

---

[3]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[4]) Послѣ этого слова въ Толстовскомъ спискѣ: «того».

[5]) Въ подлинникѣ ошибка: «него» (рѣчь идетъ объ аппеляціи). У Толстова правильно.

[6]) На полѣ пояснено: «умыслъ».

Што́ и учинили. И не естъ то жаднымъ канономъ, любъ презъ листъ якій варовано, абы папежъ моцъ давалъ епіскопомъ въ Африцѣ судити. Што бовѣмъ то за злецене мѣло быти, поневажъ Африканскіи епископи владзу мѣли судовъ безъ одзиваняся до Риму? И якъ онъ злецати мѣлъ? Поневажъ зъ Африки заказано удаватися до Риму, и не просто, але подъ отлученемъ, и не пріймовати таковыхъ до своей сполечности синодалне ухвалено. Которую свою ухвалу на томъ же собору св. Африканскіи отцы до ексекуцій, то естъ до уживаня або до скутку приводячи а на владзу папежскую и на пословъ его притомность намнѣй ся не оглядаючи, Апіаріа, пресвитера зложенного, отъ папежа до сполечности принятого,—не приняли; але мусѣлъ подлегати судови соборовому, и въ отлученю зоставати поты, ажъ ся обачилъ, покорился и покутовалъ.

А што удаетъ, яко бы и Августинъ св. тогожъ розумѣнья былъ,—теды и то омылне удаетъ. Суть абовѣмъ въ правилахъ, на первой розмовѣ отцевъ на листъ Зосими папежа о аппеляціахъ, слова овыи: «Августинъ, епископъ церкве Иппоненской, Нумидійской краины легатъ, реклъ: тое тежъ мы заховати вызнаваемо, заховавши полнѣйшее о синодѣ Никейскомъ баданеся». Которими словы біскупови Римскому не толко нѣчого не приписуетъ, и овшемъ того зданья естъ, же если межи канонами Никейскими не найдется канонъ, позволяючій до Риму аппеляціи, певне ей тамъ заборонити и недопустити. И то ся стало.

Въ которой справѣ Августинъ св. сполне зъ иными декретовалъ и подписался, бовѣмъ былъ на томъ соборѣ притомнымъ. Зачимъ и напотомъ нѣчого противного собѣ и синодови не моглъ писати. Але якъ то виразними словы писалъ [1]), же Римская церковъ естъ одна зъ межи церквій, якъ члонокъ церкви соборной по всемъ свѣтѣ розлявшейся, такъ и на семъ соборѣ выразними словы визналъ, же Римскій папа аппеляціи права мѣти не можетъ, если ему права того не далъ соборъ Никейскій. «Просятъ, мовитъ отступникъ, Африканскіи отцеве папы, абы не лацно пріймовалъ тыхъ, которіи ся бы до него о помочъ удавали». Чинятъ [2]) то св. отци, же будучи памятны апостолской науки, абы «честію другъ друга надъ себе почитали» [3]), просятъ папы, абы того не чинилъ; але не знавши просятъ, бо южъ то вышло зъ прозбы, гды мовятъ: «ексекуторовъ пре то клириковъ вашихъ на чію колвекъ прозбу не хотѣте посилати, не хотѣте позволяти». Просятъ теды, якъ спол-епископа и брата, абы надъ права церковныи нѣчого не чинилъ. А еслибы хотѣлъ, владзу ему уймуютъ аппеляціи до него отъ себе подъ утраченемъ достоинства аппеловати хотячи[мъ] заказавши. Южъ то, заправды, зъ прозбы вышло, гды ся воли папиной отцеве въ противъ постановивши, не то декретуютъ, што́ онъ хочетъ, але што́ въ правахъ церковныхъ найдуютъ и, надъ очекиванье его, аппеловати до него своимъ заказуютъ.

На остатніи наконецъ выкруты и заданя отступницкіи мовлю, ижъ нѣгды Сардикійского синоду Никейскимъ не нáзивано [4]), и писмомъ того отступ-

---

[1]) Въ книзѣ «О единости церковной», глава 11.

[2]) Въ подлинникѣ удивительная описка: «пинеатъ». У Толстова правильно.

[3]) Римл., гл. 12, ст. 10: «братолюбіемъ другъ ко другу любезни: честію другъ друга больша творяще».

[4]) Въ подлинникѣ описка: «називаю».

никъ нѣгды не доведетъ. А што яко бы зъ Арапскихъ каноновъ доводъ мѣти хочетъ, удаючи, якобы осмдесятъ каноновъ Никейскихъ было,—слова то суть голыи, а не доводъ. Наконецъ мовитъ, же ся омилили послове папежскіи, Сардікійскіи каноны зовучи папежскими. Лечъ не послове ся въ томъ помилили, але зъ умыслу помилитися такъ хотѣлъ папежъ и костелъ Римскій! Бовѣмъ оны зъ Риму на писмѣ такъ отитулованныи тыи каноны принесли, якъ ся показуетъ зъ листу папы Зосима, ане они ихъ титуловали. Прожніи то отступницвіи выкруты! Презъ лѣтъ немаль пять, такъ соборъ Карѳагінскій, яко и костелъ Римскій, почавши отъ Зосима и Внифантіа и Келестина справу тую розбирали; добре вѣдали папежеве о тыхъ канонахъ, же были Сардикійскими, а не Нікейскими; лечъ ихъ не удавали за Сардікійскіи, вѣдаючи, же, якъ помѣстного собору ухвала, всей церкве до захованья ихъ не обовязовали, бы толко самой Римской столицы подлегліи краины; але брали ихъ и удавали за Нікейскіи, за вселенского собору ухвалу, замышляючи тымъ подступомъ зо всего свѣта аппеляціи до себе уткати. Але ихъ тая надѣя омилила! Гдыжъ соборуючіи отцеве, подметныи каноны быти постерегши, аппеляцію, о которую шло, не толко зутлили [5]), але згола всѣми способами еи доступили и заборонили, и принесенное зъ Риму право, якъ фалшивое, зганили и откинули. Не маютъ теды біскупове Римскіи на тыи аппеляціи анѣ Бозского, анѣ людского права. Если бовѣмъ Бозскимъ правомъ Римскій біскупъ найвышшимъ судіею всей церкве,—для чогожъ жадныхъ того права не показуютъ доводовъ? Если правомъ людскимъ, для чого и того отъ оныхъ старыхъ часовъ не показуютъ каноновъ? Вправдѣ, гды зъ ними о томъ бывается въ розмовѣ, охотне берутся до книгъ «Правилныхъ». Лечъ отворивши ихъ, того, о чомъ мовятъ, не показуютъ, едно слова и раціи, которими свои хоти усилуютъ ствердити. А такъ якъ продкове ихъ, по поконанью ихъ за тою оказіею презъ сѵнодъ Карѳагінскій, помененныхъ Сардикійскихъ каноновъ не брали собѣ на [6]) становене аппеляціи зо всего свѣта, поготовю—потомкове ихъ нынѣшніи папежове брати не могутъ и заживати такъ, якъ усилуютъ, але толко на самую діецезію Римскую, яко ся южъ вышше обширнѣй выводило.

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 5.

Отъ біскупа Римского аппеляціа шла.

Надъ то еще показую, ижъ отъ суду біскупа Римского аппеловали, хто ся за несправедливе сужоного быти розумѣлъ. Што гды покажу, тымъ самымъ зъ потребы покажу и то, же онъ не былъ найвышшимъ судіею, якимъ его отступникове мѣти хотятъ. Чого доводъ таковый. Донатістове [7]), черезъ біскупа своего Маіорина, который въ Карѳагіны столецъ свой біскупій поднеслъ, гдѣ мѣлъ свою столицу благочестивый епископъ Цециліанъ, зъ которымъ въ прю вступивши, оскаржили его передъ Ануліномъ поганиномъ, старостою Карѳагінскимъ, межи иншими выступками и о то, якобы онъ книги старого и нового закону попалилъ. А

[5]) Въ подлинникѣ описка: «*затлили*».

[6]) Въ подлинникѣ описка: «*не*».

[7]) Въ Толстовскомъ спискѣ противъ этого мѣста на полѣ: «Донатіяне еретикове въ Испанія уродилися».

черезъ старосту оскарженъ въ томъ былъ Цециліанъ передъ цесаромъ Константіномъ Великимъ. Въ которую скаргу цесаръ возрѣти хотѣвши, судъ о томъ злецилъ епископомъ, Мелхіадови Римскому, Матернови Агриппенскому, Ретиціеви Августѣ Дуненскому и Марінови Арелятенскому, обвиненной особѣ и поводовой сторонѣ само-семымъ до Риму на судъ ставитись росказавши. Были сужены. Найденъ невиненъ быти Цециліанъ и уволненъ. Донатістове отъ суду папежского аппеловали до цесара Константіна, который, аппеляцію ихъ принявши, справу тую повторе въ Арелятѣ въ земли Французской, въ которой и самъ подъ тотъ часъ былъ, соборне судити росказалъ. И стался декретъ первому подобный по Цециліану. Отъ которого Донатове, якъ и отъ первого, засъ до Константіна цесаря аппелловали. Который аппеляцію ихъ и тую принялъ: самъ за нею справу тую судилъ, Донатистовъ винними быти декретовалъ, а Цециліана невиннимъ. И такъ тая справа за декретомъ цесарскимъ конецъ свой взяла. О чомъ всемъ читай, хто зезволитъ, Еvсеві*а* историка въ главѣ 5, книги десятой, Оптата [1])—въ книгѣ 1 напротивъ Парменіана и Августина въ посланіи 68, 162 и 166.

Аппеляці*а* теды шла отъ суду папезского, которой ся не противилъ папежъ Мелхіадъ, которому о нарушене права, если на то Бозское якое мѣлъ, шло. Зъ чого слушне Константінъ Великій строфованъ быти моглъ и наученъ, якъ новый христіанинъ, абы ся того не важилъ, свѣтскимъ судею будучи, што якобы судов*ы* навышшого одного церковного судіи належати мѣло. Не спротивился тому и Цециліанъ, который отъ суду до суду въ невинности своей, отъ декрету до декрету былъ потяганъ; не мовилъ «южъ мя вырокъ найвышшого судіи невиннымъ быти узналъ и волнымъ учинилъ». Але и Мелхіадъ, папа Римскій, отъ себе аппеловати допустилъ, и Цециліанъ, примасъ метрополитанъ Кареагінскій, за аппеляцією на судъ иншихъ епископовъ, по декрету южъ папежскомъ ставился и былъ суженъ. Бо если за преложеньемъ скарги отъ Донатістовъ на Цециліана овыи слова цесаръ реклъ «судіевъ отъ мене просите, а я самъ суду Христового чекаю», поготовю—суду того ткнутися и аппеляціи допустити до себе не важилъ бы ся былъ благочестивый и велце побожный той цесаръ, гды бы былъ въ томъ отъ Мелхіада, якъ бы отъ найв*и*шшого судіи напомненъ, и о правѣ томъ, самому папѣ Римскому отъ самого Христа Богомъ даномъ, увѣдомленъ. Але же права такого жадного, не рекучи Бозского, але еще и людского (бо ся то передъ соборомъ Сардікійскомъ дѣяло, на которомъ право аппеляціи папѣ Римскому въ сторонахъ заходныхъ волное естъ ухвалено), не мѣлъ, о чомъ бы цесаря былъ увѣдомилъ. Явная теды речъ, же якъ на аппеляцію до себе зо всего свѣта судовъ жадного права н*ѣ* Бозского, н*ѣ* людского папа Римскій не маетъ, и аппеляці*а* отъ суду его до суду иншихъ епископовъ идетъ, и до суду цесарского, то естъ до суду духовного и до суду свѣтского,—такъ не естъ судією найвышшимъ.

Части II, роздѣлу IV, артикулъ 6.

Аппеляці*а* до патріархи Константинополского належитъ, а отъ него н*ѣ*гдѣ нейдетъ.

Показалося, за помочю Божею, зъ

[1]) Здѣсь подразумѣвается произведеніе Оптата, въ семи книгахъ—«De schismate Donatistorum».

каноновъ доводне, ижъ аппеляціа до Риму отъ всѣхъ христіанскихъ церквій не естъ указана, и овшемъ виразне заборонена. Теперъ и то хочу показати, же до апостолской Константинополской церкве патріархи рачей аппеляціи право служитъ, нижъ до біскупа Римского. Мовитъ абовѣмъ канонъ 9 четвертого вселенского въ Халкидонѣ обхоженого собору: «если который клирикъ зъ клирикомъ прю маетъ, нехай не оставляетъ своего епископа и до судовъ свѣцкихъ не удаетъ; але первѣй передъ своимъ власнымъ епископомъ, або передъ кимъ они за позволеньемъ своего имъ епископа захотятъ, нехай ся правуютъ; а если хто черезъ тое учинитъ, канонному караню нехай подлегаетъ. Еслижъ клирикъ маетъ прю зъ своимъ, або тежъ зъ инымъ епископомъ, отъ помѣстного синоду нехай буде суженъ. А если съ тоеи провинціи митрополитомъ епископъ або клирикъ прю мѣлъ бы, до ексархи діецезіи, або до царствующаго мѣста Константинополской столицы [2]) нехай идетъ, и предъ нею нехай ся росправуетъ». Поты канонъ. Уважай, чителнику ласкавый, не мовитъ «до столицы або до епископовъ Римскихъ нехай аппелюетъ», але «до столицы Константинополской». Блаженный Ѳеодоръ Балсамонъ, патріарха Антіохійскій, въ выкладѣ своемъ на той канонъ и на канонъ 6 собору Антіохійского, о судахъ тыхъ, патріарсѣ Константинопольскому належачихъ, обширне мовитъ. А въ Словенскихъ «Правилахъ» на той канонъ такій выкладъ положено: «епископъ або клирикъ, зъ митрополитомъ справу маючій, предъ патріархою Константинополскимъ нехай ся судятъ. Тая бовѣмъ владза жадному зъ иншихъ патріарсѣ [3]) не естъ дана, ани отъ правилъ, ани отъ права (то естъ не отъ духовного права, не отъ свѣцкого), абы митрополита, подъ инымъ патріархомъ будучого, другому патріарсѣ волно было судити; але толко Константинополскому патріарсѣ то дано естъ». То въ «Правилахъ» Славенскихъ.

Пытаю: чому Креуза отступникъ того въ свой шпаргалъ не вписалъ? Гды бы то о біскупѣ Римскомъ нашолъ, снать бы золотомъ друковалъ! Але завжды правда мерзитъ облудника! Еще канонъ 17 тогожъ вселенского Халкидонского собору мовитъ: «а если кто укривженый естъ отъ своего митрополита, передъ ексархомъ краины, або предъ Константинополскою столицею нехай ся судитъ, якъ вышше речено естъ». Тыми двома канонами вселенское судійство не Римскому папѣ, але столицы Константинополской, то естъ Константинополскому патріарсѣ ухвалено и поручено. Черезъ которую вселенского собора ухвалу канономъ Сардикійскимъ, гл. 4 и 5, вшелякo загорожается дорога отъ всѣхъ сторонъ свѣта апелляціи до біскупа Римского. А тыи каноны Халкидонскій 9 и 17 ствержены суть потомъ трома вселенскими соборами—пятымъ, шестымъ и семымъ. Граціанъ, Валентініанъ и Ѳеодосій, царъ Римскій, въ книзѣ «Кодексъ» 1, въ титулѣ 2, право выдали тыми словы: «вшелякая новость абы устала, старожитность и каноны давныи, церковныи, которыи ажъ до нынѣ трвали, по всѣхъ Иллирика епархіяхъ заховывати приказуемо. А бы если што вонпливости винурится, не безъ вѣдомости мужа найвелебнѣйшого пресвятого закону архіепископа церкви мѣста Константинополя, которая старого Риму привеліами веселится, со-

[2]) На полѣ: «Аппеляціа ве до папежа Римского, але до патріарха Константинополского».

[3]) Слѣдовало бы: «патріарховъ».

борови святительскому и святому судови было то захована». А блаженный Фотій, въ «Номоканонѣ», въ титулѣ 8, въ главѣ 1, ведле тогожъ права мовитъ: «ижъ канонныи вонпливости, которіи бы во всемъ Иллирику всчиналися, не маютъ быти розсужаны окромъ суду архіепископа Константинополского и его сvноду, который маетъ привилей старого Риму». Въ уставахъ зась правныхъ Леона и Константина цесаревъ, права Константинополскому патріарсѣ наданы такіи найдуются: «Константинополская столица, царствомъ украшенная, соборными судами первая нареченна, чого и Бозскіи наслѣдуючи законы, справы отъ иныхъ столицъ бываючіи непонятими, подъ оного повелѣваютъ приносити разсмотрѣніе и судъ». Еще тамъ же: «всѣхъ митрополій и епископій, монастыревъ и церквій обмышляне и старане, такъ же судъ и осужденіе и вызволене отъ вины власному патріарсѣ належитъ. А Константинополскому первосѣдалнику годится и въ иныхъ столицъ епархіахъ, въ которыхъ нѣмашъ освященіа церкве крестоводруженіа [1]) давати; а не толко то, але и въ иныхъ столицахъ припадаючихъ справъ трудныхъ доглядати и направляти ихъ, и конецъ накладати судомъ». И еще тамъ же: «до патріархи належитъ обмышлеване всѣхъ душевныхъ пожитковъ а переносится до другихъ, которымъ онъ роскажетъ; такъ же тежъ и покуты и наверненьеся отъ грѣховъ и ересей, той самъ постановленъ естъ росчинатель и росправитель, и которымъ онъ роскажетъ». Еще тамъ же, мало вышей: «што здавна постановлено естъ и отъ святыхъ отцевъ росказано, и отъ св. сvнодовъ ухвалено, самому патріарсѣ пристоитъ выкладати». И еще: «што отъ начальныхъ отцевъ на сvнодахъ або епархіахъ особне або соборне постановлено естъ, патріарсѣ належитъ розсуждати и росправляти». Тоежъ найдешъ и въ книгахъ «Правилныхъ» Матѳея, въ составѣ 80, въ главѣ 8.

А того права патріархове Константинополскіи были въ уживаню не толко на всходныхъ сторонахъ, але и на заходныхъ. Же на всходныхъ—свѣдкомъ того естъ Акакій, патріарха Константинопольскій, который справу о Кvпрскую діецезію, въ которую ся Фvлло, патріархъ Антіохійскій, вступовалъ, менячи еи своей патріархіи Антіохійской быти подлеглую, судилъ [2]), и патріарху Антіохійского—неналежнымъ до церквій діецезіи Константинополской быти узналъ и декретовалъ. Свѣдкомъ — и Анатолій, той же Константинополской столицѣ патріарха, который судилъ патріарху Александрійского Тимоѳея, и столици его якъ инвазора [3]) осудилъ. Свѣдкомъ—Іоанъ, того имене патріархъ Константинополскій, который, соборъ зложивши [4]), справу Григоріа, патріархи Антіохійского, зъ Антіохенчиками судилъ. Свѣдкомъ—Ігнатій св., патріарха Константинополскій, который зъ Миколаемъ, папою Римскимъ, въ прю [5]) о Булгарію вступивши, видерти еи собѣ зъ владзы патріархалной не допустилъ. И многіи иншіи. А же и на заходныхъ—оттоль на око видѣти дается, ижъ и на заходніи стороны, особливе до Риму, патріархове Константинополскіи судій отъ боку своего посилали. О чомъ читай въ «Соборнику», мѣсяца ноевріа дня 23, въ животѣ св. Григоріа, епископа

---

[1]) Въ Толстовскомъ спискѣ на полѣ: «волность патріархи всюду давати ставропигіи».

[2]) На полѣ: «Суріушъ, въ «Животѣ св. апостола Варнавы».

[3]) На полѣ: «наѣздникъ».

[4]) «Бароній, въ року 587, число 2».

[5]) Той же, въ року 878, число 44».

Акраганского Сикілійской провѣнціи, Леонтіа, ігумена св. Саввы Римского мѣста, списаномъ: «Гды абовѣмъ того Григоріа спотварено было о тѣлесный грѣхъ, которого папа Римскій и въ темницу посадилъ былъ, и гды намова была о судѣ, реклъ Марко, архимандритъ Римскій, до папы: «послухай мене, владыко, и прійми раду слуги твоего: мы не можемо его судити безъ росказаня архіепископаКонстантинополского и безъ царя благовѣрного». А папежъ отповѣдѣлъ: «добрая рада твоя, отче». И сѣдши папа написалъ листы до благовѣрного царя Юстиніана и до пресвятого епископа Константинополского. И послалъ папа съ тымъ двохъ епископовъ до Цариграда. Царъ теды Юстиніанъ послалъ Маркіана, чигота [6]) своего. Также и архиепископъ, призвавши епископовъ Анкирского, Кизіцкого и Корсунского, послалъ ихъ до Риму, зъ которыми послалъ и хартофилакса Константинополского. А дали имъ таковой декретъ: «если потварци свѣтскіи будутъ, царскому праву нехай будутъ отданы; а если церковныи—св. канонному судови отдати», и якъ тамъ далѣй.

Уважай, отступнику, што тутъ пишетъ! Не покажете вы такого писма на сторону отступництва своего нѣгды. Удалистеся до «Соборниковъ», тропаровъ и кондаковъ, ото маете, же Римскій папа, безъ вѣдомости и выроку патріарха Константинопольского, не судитъ. А оттоль заразъ и то, же патріархове Константинополскіи помененныхъ, отъ четвертого вселенского собору ухваленныхъ и отъ цесаревъ наданыхъ, правъ или каноновъ были въ уживаню и въ сторонахъ заходныхъ, то есть въ костелѣ Римскомъ.

Повѣмъ еще отступникомъ нашимъ, же изъ Полски отъ суду Римскихъ бискуповъ до Константинополской столицы аппеловано: въ прикладѣ зацный оный и высоце учоный мужъ въ земли Перемислской [Станиславъ Ореховскій, каноникъ Премыскій] [7]), который року 1561 маючи справу въ Варшавѣ на сѵнодѣ провинціалномъ предъ арцібискупами и біскупами Ляцкими, гдѣ судомъ ихъ за укривженого себе розумѣючи, до столицы апостолской Константинополской отзывался. Што ся видѣти даетъ зъ словъ ораціи его, которую до тогожъ сѵноду чинилъ, гдѣ, межи иншимъ, такъ мовитъ: «я церкве жадной новой собѣ не замышляю. Всѣми бовѣмъ тими новотними божницами, якъ злосливими згромаженями [8]), брижуся. Зоставаетъ ми теды тое, же отъ костела Латинского презъ великое барзо укривженье отогнанный, до столицы Константинополской, ведлугъ реліи матчиного роду, навернулся. Которой то столицы Халкидонского собору вырокомъ Россію, подъ Барбаріи именемъ, вижу быти поддану, и которая Константинополская, мовлю, столица навышшею и святѣйшею межи чотирма патріаршими столицами въ церкви каѳолицкой завше естъ почитана». То правый и старый правды мовца Ляхъ! О! гды бы и нынѣшніи панове Поляцы такъ чтили, шановали и поважали св. столицу Константинополскую, отъ которой научени, правдивого Бога познали, поганство повергли и крещеніемъ въ княжати Полскомъ Мстиславѣ просвѣтилися (а той отъ Чеховъ, гдѣ на онъ часъ еще вѣра и набоженство Константинополское трвало, крестился),—теды нѣгды бы зъ нами, братіею своею, которыхъ одинъ народъ Роксолянскій

[6]) На полѣ пояснено: «посланца».

[7]) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

[8]) Въ подлинникѣ описка: «згромажеными».

сплодилъ, одна отчизна — Корона Полская—выховала, и одна Константинополская столица вѣры Христовы научила, — нѣгды бы, мовлю, зъ нами, братіею своею, въ шранки о вѣру не вступовали, але, якъ зъ початку христіанства своего были отъ всходу научени, такъ бы и теперъ зъ нами, якъ едиными устами и единымъ сердцемъ, Бога во Тройци славимаго хвалили и велбили: одныхъ бы и тыхъ же зъ нами збавенныхъ таемницъ, тѣла, мовлю, Христового, и крове его въ особѣ вина, а притомъ и иныхъ святостей заживали!

А же отъ суду патріаршого аппеляціа нейдетъ, овыми того правы довожу. Пишется въ «Номоканонѣ» блаж. Фотіа, въ титулѣ 9, въ главѣ 1: «абы нѣхто першимъ разомъ клирика до патріархи не позивалъ, але до своего епископа; а еслибы былъ ему подозрѣный, теды до митрополита; а если бы и сей былъ подозрѣный, теды потреба абы три посполу зъ нимъ судили, вмѣсто всего суноду, которыи мѣстцемъ святителства першими суть; а если бы на ихъ судѣ не переставали, до діецезіи патріархи аппеловати, и на того декретѣ переставати такъ, якобы ихъ съ початку судилъ». Отъ патріарховъ бовѣмъ декрету аппеловатися не можетъ—въ томъ же «Номоканонѣ», въ титулѣ 9, въ главѣ 6, мовитъ: «ижъ отъ патріаршихъ декретовъ аппеловати не естъ речъ можная».

Въ «Правилахъ» зась блаж. Матѳея, въ составѣ 4, въ главѣ 9 мовитъ: «патріаршій судъ аппеляціи не подлежитъ, ани отъ иного бываетъ пересужанъ, якъ начатокъ и конецъ церковныхъ судовъ; отъ него бовѣмъ всѣ церковныи суды и въ немъ розвязуются и обертаются, и судъ патріаршій анѣ отъ кого, анѣ до иного не относится. Таковый бовѣмъ начатокъ пересужается духовне самъ отъ себе». Поты въ «Правилахъ». А послѣднее замкнене того права такъ ся выкладаетъ: «а нѣхто отъ правуючихся аппеловати не можетъ отъ патріархи, анѣ до кого другого аппеляцію указовати; але самъ толко патріарха можетъ судъ свой, если захочетъ, пересудити». О томъ же найдешъ слово въ слово въ книзѣ Грецкой Константина Арменопула «О уставахъ Леона и Константина царей», на листѣ 99-мъ.

А въ правилахъ Юстиніана царя «Кодексъ», въ книзѣ 1, титулу 4 мовитъ: «абы отъ суноду епархіи, отъ метрополіта и отъ епископовъ аппеловати до блаженнѣйшого патріархи, и тому, якъ онъ розсудитъ, вшеляко быти послушнымъ, такъ якобы его зъ початку судіею мѣлъ; абовѣмъ противко патріаршимъ судомъ не быти мѣсца аппеляціи, отъ продковъ нашихъ постановлено естъ». То въ Юстиніанѣ, и болше въ новеллѣ 123 маешъ.

А такъ зъ тыхъ доводовъ ясне ся обое ово показуетъ, же якъ до біскупа Римского зо всего свѣта аппеляціа нейдетъ, [такъ отъ судовъ патріаршихъ аппеляціа нейдетъ] [1]), а пре то біскупъ Римскій одинъ самъ не естъ найвышшимъ судіею всего свѣта, и оттоль, же ему на помѣстномъ соборѣ Сардикійскомъ зъ своей ему діецезіи, то естъ отъ судовъ епископовъ и митрополитовъ его, толко на заходѣ зверхности подлеглыхъ, аппеляціа естъ ухвалена,—монархія его въ Церкви Христовой доведена быти не можетъ. Который поки въ терминахъ догматъ вѣры и справъ церковныхъ стоитъ, поты въ Церкви Христовой и въ сполечности зъ патріархами быти можетъ. Которому дай, Христе Царю, себе самого познати, на

[1]) Этотъ пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

первое достоинство навернутися и повинитися умѣти! Якъ св. его продкове умѣли и покой въ Церкви Христовой презъ тысячу лѣтъ своею таковою поважною умѣетностью держали, розорваньямъ (хоть барзо тяжкіи зъ розмаитыхъ причинъ повставали) фундоватися и ширити не допущали, тымъ самымъ найбарзѣй, же барзѣй браті[е]ю отъ братіи и спол-епископами отъ епископовъ знаны быти зезволяли, а не монархами церковными и не удѣлными надъ архіерейми Христовыми панами.

РОЗДѢЛЪ ПЯТЫЙ

Части II, роздѣлу V, артикулъ 1.

Ижъ до Римского папы не апеловалъ св. Флавіанъ, патріарха Константинополскій.

Бывши отступникове презъ св. отцевъ собору Карѳагінского ухвалу зъ аппеляціи овшеки визути, предся похутнываютъ собѣ и, «якъ мухи зъ окропу, отрясуются». А хотячи показати, же якобы и по соборѣ Карѳагінскомъ зо всего свѣта до папы Римского аппелляціа шла, удаютъ, якобы св. Флавіанъ, патріарха Константинополскій, мѣлъ до Риму аппеловати, штó якобы въ «Соборнику» Словенскомъ, мѣсяця ліпца 16 дня, описано мѣло быти. Лечъ пилно шукаючи и не одинъ «Соборникъ» переглядаючи, жадного писма о Флавіанѣ не нашолемъ. Вшакъ же и зъ самого отступникового уданя небытіе тое аппеляціи показуется. Написалъ абовѣмъ: «а благословенный Флавіанъ заразъ писалъ до Риму (то естъ аппеловавши)». Тутъ ся присмотри частью тому, ижъ иншая естъ речъ «аппеловати», а иншая—«писати и ознаймовати о чомъ», частью—зась овому, же то, штó въ паренѳесѣ [2]) положилъ отступникъ, зъ своей думы ркомо то текстъ выкладаючи положилъ. «Зъ тексту, абовѣмъ мовитъ, же писалъ до Риму», а зъ своей думы угадуетъ «то естъ аппеловавши». Въ чомъ обоемъ на свою душу съ правдою ся оподаль розминулъ; бо якъ «писати» не естъ «аппеловати», такъ свой вымислъ покладати не естъ текстъ приводити, штó обое онъ безъ встыду чинитъ.

Лечъ абы помененный [3]) Флавіанъ штó писати мѣлъ до папы Римского Леона о соборѣ Діоскоровомъ—естъ овшеки речъ вонпливая и непевная згола повѣсть. Доходимо того напродъ зъ самого жъ признаня отступникова. Пишетъ бовѣмъ: «листу того Флавіанового не маемо». Если его теперъ нѐмашъ, то снатъ и не было. Подобнѣйшая, заправды, была речъ—быти написанному у насъ листови Флавіановому, якъ нашему, нѣжли папы Римского Леона. Повторе: історикове церковныхъ и сvнодалныхъ дѣевъ, Еvагрій въ книзѣ 1, въ главахъ 8, 9 и 10 и Никифоръ Каллистъ, въ книзѣ 14, въ главѣ 47-й, описуючи той вторый Ефескій розбойническій Діоскоровъ зборъ и то, штó на немъ Флавіанъ утерпѣлъ, о аппеляціи нѣ однымъ словомъ зменки не учинили. Потрете: Никифоръ Калистъ на помененомъ мѣстцу, Іоаннъ Зонарасъ, въ томѣ 3, пишутъ, ижъ тамъ же на соборѣ, скоро по зложенню Флавіана, зъ направы Діоскора и Хрисафіа заразъ немилостивно бито его, и ногами топтано, и зъ синоду выкинено. По которомъ збитю, третего дня животъ блаженно скончалъ, гды самъ Діоскоръ ногами на животъ правды поборителя

[2]) παρένθεσις — вставленное; вставочное предложеніе.

[3]) Въ рукописи «то мененный». У Толстова правильно

змерлого наскакалъ и наступовалъ. Если теды заразъ, не спущенъ бывши зъ собору, такъ барзо побитъ и змордованъ былъ, же третего дня умерлъ, якожъ до Риму писати моглъ? Всѣ ся тамъ подъ тотъ часъ порозбѣгали, а другіи началнѣйшіи поневолне мусѣли ся на той тамъ фалшивый соборъ подписовати.

Иле зась до листу папы Римского, о которомъ вспоминаетъ отступникъ, же читанъ былъ на соборѣ вселенскомъ четвертомъ, то естъ Халкидонскомъ,—былъ писаній до Флавіана еще предъ соборомъ Ефескимъ Діоскоровымъ противко Еѵтихіа. Показуетъ то Никифоръ въ книзѣ 15, въ главѣ 30: бовѣмъ межи иними, которыи тамъ на четвертомъ соборѣ покладаютъ, на Діоскора жалобами, и то на него покладано, же листу блаж. папы Леона читати не допустилъ до блаженнѣйшого Флавіана отъ него писано[го]. Тоежъ намъ о томъ повѣдаетъ и Герардъ Воссіусъ, латинникъ, который листы Леоновы при книзѣ Григоріа, чудотворца Неокесарійского, выдалъ. Писалъ, заправды, и Флавіанъ до Леона, але добре еще передъ своимъ отъ Діоскора зложенемъ, а не по зложеню, и [въ] [1]) отписѣ на той Флавіановъ листъ Леоновомъ жадной взменки нѣмашъ о Діоскорѣ и о зложеню Флавіана. И предреченный Воссіусъ, преводникъ, въ нотахъ своихъ жадной апеляціи не показуетъ.

А такъ зъ того тамъ листу и зъ тыхъ словъ, которыи противникъ вписалъ въ свой шкриптъ, жадного доводу нѣмашъ о апелляціи; ено то естъ [2]), же мовитъ «згоршенья на правдивую вѣру отъ духовныхъ виникнули, и же Евтихій въ шаленство зашолъ». Обачъ же, православный, если тыи и тымъ подобныи слова могутъ апеляцію становити? Облуда, заправды, облуда, и тѣнь щирости въ собѣ немаючая! «Писалъ, мовитъ, Флавіанъ до Римского папы Леона» ерго—«апеловалъ до него!» Такъ мы власне можемо аргументовати: «привелъ на свѣдоцство Креуза листъ Флавіановъ», ерго—«зфалшовалъ его»!

¹) Исправлено по Толстовскому списку.

²) Въ рукописи ошибка: «тоежъ». У Толстова правильно.

Части II, роздѣлу V, артикулъ 2.

Ижъ жадной апеляціи не было зъ собору моноѳелитского, якъ презъ иншихъ благочестивыхъ епископовъ, такъ и презъ святого Максима.

На другій прикладъ—о апеляціи, въ которомъ правятъ отступникове, якобы «патріархове всходніе Пѵръ, Кѵръ, Сергій и Петръ зъ иншими епископами и зъ самымъ цесаремъ, первѣй Іракліемъ, а потомъ зъ Констансомъ, згромадивши соборъ постановили фалшивую науку, яко[бы] [3]) Сынъ Божій мѣлъ одну волю и одно дѣйство, по втѣленю своемъ; отъ которого собору много епископовъ всходныхъ апеловало до папежа, о чомъ, мовятъ, широко естъ написано въ «Соборникахъ», въ животѣ св. Мартина папы и Максима Исповѣдника». То отступникове.

Што якъ правдиве правятъ, зъ того самого, православный чителнику, порозумѣти можешъ, ижъ повѣдаютъ соборъ нѣякійсь геретицкій, обхоженъ быти за чотырохъ патріарховъ Константинополскихъ, по собѣ наступуючихъ—Сергія, Пѵра, Павла и Петра, бо передъ Петромъ былъ Павелъ, которыхъ на столицы той сѣдѣнье займуетъ лѣтъ около чотирдесяти. Лечъ мы такъ долгого за

³) Добавлено по Толстовскому списку.

всѣхъ тыхъ патріарховъ обхоженого собору въ книгахъ соборовъ не найдуемо, и показати его намъ отступникове не могутъ. И естъ то щирый и явный фалшъ! «Соборниковъ» тежъ таковыхъ, въ которыхъ бы въ животахъ святыхъ Мартина и Максима мѣла быти описана всходныхъ епископовъ до папы Римского аппеляціа, и въ показанныхъ мѣсяцехъ и днехъ много «Соборниковъ» звартовавши, пайти не моглисмо. Въ «Прологахъ» Максима и Мартина описанныи житія найдуются; але аппеляціи въ нѣхъ жадной не найдуемо. И овшемъ противное тому въ «Пролозѣ», мѣсяця августа 13 дня, найдуемо. Пишетъ бовѣмъ тамъ, же Максимъ Исповѣдникъ росказалъ [4]) папѣ Мартинови соборъ собрати тотъ. Ведлугъ отступницкихъ софистій, поневажъ біскупови Римскому Максимъ св. соборъ собрати росказовалъ, — былъ надъ папу старшимъ, и папа ему подлегалъ. А еслижъ не то, предсяжъ то ясне и выразне ся показуетъ, ижъ всходніи отцы Римского біскупа за наивышшого и за таковото, который бы соборови и радѣ доброй не мѣлъ подлегати, не розумѣли. Къ тому и то [треба] уважити, ижъ не пишетъ тамъ «просилъ», якъ отступникъ омылне написалъ, а то — засъ, што за доводъ аппеляціи, же Максимъ, въ Римѣ будучи, упоминалъ и радилъ папѣ, абы сунодъ собралъ и монооелитовъ проклялъ. Поневажъ не зъ аппеляціи якой, якъ мовитъ и самъ отступникъ зъ «Соборника», але зъ ревности Бозской и до Риму шолъ Максимъ и папу на то побужалъ. Іоанъ Зонара, въ томѣ третемъ «Вѣку еретиковъ» Пурра, Кура, Сергіа, Павла, Петра и Онорія описуючи, и о той ереси единоволниковъ вспоминаючи, такъ же и о соборѣ 6-мъ, на которомъ суть выкляты, пишучи, не пишетъ о жадныхъ епископахъ, которыи бы аппеловати мѣли до Риму.

Части II, роздѣлу V, артикулъ 3.

Ижъ не аппеловалъ до Римского папы блаженный Игнатій, патріархъ Константинополскій.

На третій прикладъ о блаженномъ Ігнатіи мовлю, ижъ той нѣгды не аппеловалъ до Риму въ своей кривдѣ. Слова, которыи отступникъ о томъ покладаетъ, зъ Баронѣуша ихъ безъ жадного доводу взялъ, а не зъ книгъ нашихъ, нѣ зъ исторіи церковной. Іоанъ Зонарасъ о зступленю св. Ігнатія съ столицы пишетъ: «а о аппеляціи его до папы Римского нѣ слова, анѣ тежъ въ «Пролозѣ», мѣсяця октоврія 20 и априля 3, въ описаню живота его о листахъ або о удаванюся до папежа не естъ нѣчого написано». Звыкли отступникове наши листы въ кривдахъ отъ патріарховъ до папы Римского, якъ до брата, въ жаданю о помочъ братерскую писанныи, за аппеляцію удавати. Але то фалшовати естъ рачей и удавати речъ одну за другую, а не показовати любъ доводити аппеляціи! Если аппеловалъ, чомужъ папежъ на столицу его не привернулъ? Але речъ такъ ся маетъ, же якъ Ігнатіа Барда кесаръ несправедливе съ престола зогналъ, ижъ за тѣлесность его зъ невѣсткою въ церковъ пустити не казалъ, такъ потомъ и Фотія Василій царъ зогналъ зъ престола, ижъ его въ церковъ не впустилъ за мужебойство. Самъ потомъ царъ зъ своимъ соборомъ привертал, а не біскупъ Римскій. Пишетъ о томъ Зонаръ въ томѣ третемъ, листъ 110 и листъ 111: «вшакъ же яко колвекъ было, любо писалъ, любо ни, предся папа ему нѣчого не помоглъ, гдыжъ не на столицы, але въ

---

[4]) На полѣ «повелѣ».

*

монастиру Ігнатій живота доконалъ». Якъ о томъ въ «Пролозѣ» [1]) октоврія 23 читаемо: «абысь тежъ вѣдалъ, ижъ зложеня и зневаженя святого Ігнатія великого причиною были и послове папезскіи, которыи на декретъ злый и незбожный напротивъ нему позволили», и зъ Бардою, якъ пишетъ Зонаръ, въ томѣ третемъ, зле его осудили. Мовитъ бовѣмъ онъ: «а гды папы Римского послове, противъ образоборцомъ посланныи, притомными были, такъ тежъ Барда намовилъ, ижъ за его зданьемъ шли. Не примушано ихъ, але подарками и тогосвѣтными ласканинами уведены, на выгнане мужа св. зезволили». А такъ за тымъ св. Ігнатій, жалемъ на Барду и на послы папезскіи знятый, моглъ слушне писати зъ выгнаня, якожъ и было о што, на послы ся его власныи ускаржаючи. Што аппеляціею не было. Бо мовити «наслѣдуй продковъ своихъ, повстань а обурони насъ»—не естъ мовити «аппелюю до тебе, якъ до наивышшого судіи», але «якъ спол-брата и спол-патріарху прошу, абысь ми помоглъ и боронилъ отъ тыхъ, которыи мя кривдятъ», якъ ся то зъ самыхъ, презъ отступника выписанныхъ, словъ показуетъ. Гдыжъ естъ то и у свѣцкихъ въ звычаю здавна, ижъ утрапленный удается до того, хтобы ему моглъ помочи. А не южъ той, который ему ратунокъ и помочъ даетъ, надъ тымъ, которого ратовалъ, або же онъ его о помочъ жадалъ, зверхность надъ нимъ маетъ! Не южъ той, которого просятъ, судійство и преложенство надъ просячимъ его маетъ!

Вѣдати теды отсель и тобѣ, православный, и отступникомъ належитъ, ижъ якъ передъ соборомъ Карѳагінскимъ, такъ и по соборѣ томъ нигды зъ всходныхъ краинъ до папы Римского апеляція не шла, и нихто еи николи не чинилъ. Же не шла по соборѣ—зъ тыхъ ся трохъ прикладовъ, которыхъ отступникъ Креуза на доводъ аппеляціи ужилъ, ясне показало. А же не шла и передъ соборомъ Карѳагінскимъ аппеляція — зъ прикладовъ св. Аѳанасія и св. Златоустого, которого отступникове на доводъ аппеляціи, якобы передъ тымъ соборомъ былой, на доводъ уживати звикли,—на око, да Богъ, покажется.

Части II, роздѣлу V, артикулъ 4.

Ижъ св. Аѳанасій до папы Римского николи не аппелёвалъ.

Въ жадныхъ того писмахъ церковныхъ, ни въ историкахъ не читаемо, абы Аѳанасій св. мѣлъ коли аппелевати до папы Римского. Ходилъ онъ до Риму и удавался въ кривдахъ своихъ до Іюлія, папы Римского, не за аппеляціею, якъ кламливе отступникове удаютъ, бо аппеляціи его жадной не покажутъ нигды; але якъ до спол-брата и спол-служителя, которого кривда, якъ посполитая церковная,—Аѳанасіева кривда, а кривда Аѳанасіева — Юліева кривда; оба абовѣмъ апостолскихъ церквій епископове, и оба на онъ часъ преднѣйшихъ столицъ митрополитанове. А въ-головахъ удавался въ той кривдѣ своей до цесаря Констанса, якъ до правовѣрного и Никейского собору вызнанье вѣры держачого, и якъ до сильного другого царя, могучого церковъ и вѣру ратовати и оного самого на престолъ привернути. Гдѣ, презъ лѣтъ три св. Аѳанасій мешкаючи, написалъ цареви Констансови книгу «Синопсисъ» названую, то естъ «Собране вкротцѣ всей библіи». А мешкаючи тамъ, зъ епископомъ Юліемъ жилъ въ сполечности, ижъ одной зъ нимъ вѣры былъ: сполне зъ нимъ радячи и на-

---

[1]) На полѣ «Сунаксаръ».

мавляючи, якъ бы Аріане могли быти понижены, а православныя вывишшены. Бовѣмъ на тотъ часъ зъ Риму моглъ быти даный ратунокъ до Александріи и индѣ, взглядомъ потуги цесаря заходнего Константа. Для ратунку теды Аѳанасій св. въ посполитой церкви Христовы кривдѣ, которая такъ обходила Юліа, якъ и Аѳанасіа, до Риму ся удавалъ, а не аппелюючи, якобы не вѣдаючи, якъ ся біскупъ Римскій на онъ часъ противъ Аріаномъ постановити былъ хотѣлъ, жаднымъ способомъ нѣчого бы былъ не справилъ, которыи мѣли по собѣ цесаря другого, Константія Аріанина, и нѣгды бы его всходніи не слухали, поневажъ за найвышшого судю и за удѣлной владзы преложоного нѣгды всходъ не зналъ его: але мѣли его, якъ одного межи другими превзятымъ, во всемъ имъ ровного. Для ратунку теды и помочи бѣгалъ Аѳанасій св. до Риму, а не за аппеляціею. Посполите бовѣмъ дѣятись то звыкло, же утрапеныи и страдныи до тыхъ, которые и богатствомъ и могутствомъ и силою обфитуютъ, звыкли прибѣгати, якъ на онъ часъ въ Римѣ царъ Константъ и духовенство, въ покою живучи, во всемъ томъ обфитовали. Ане южъ то за аппеляцію розумѣно быти маетъ? Бо если бисмо то за аппеляцію почитали, гды ся хто до кого для помочи або для причинныхъ листовъ удавалъ, теды тогожъ Аѳанасія въ той же кривдѣ до Константинополя удаванеся за аппеляцію муситъ быти почитано. Который, поки Константинъ Великій былъ живъ, завжды до Константинополя утекался; а по смерти его, за наступленемъ Константіа Аріанина, утеклся до Риму, якъ до сполвѣрныхъ собѣ, а въ-головахъ и продкомъ до царя Константа. Потреба теды то уваживати, ижъ ратунку и помочи, а не суду, просилъ отъ біскупа Римского Аѳанасій св., бо судомъ и вироками папезскими нѣчого бы не справилъ у Константіа царя и у противныхъ собѣ Аріанскихъ біскуповъ. Біскупъ тежъ Римскій не судіею ся ему показалъ, але на сторону его склонился и до сполечности своей его, якъ выгнаного благочестивого епископа, принялъ и промыслъ о приверненю его на столицу у цесаря Константа чинилъ. Самъ тежъ не якъ монарха удѣльный, не якъ судія, нѣчіему судови неподлеглый, але, якъ зъ давного звычаю церковного и знову ухваленыхъ правъ собору Нікейского, первопрестолника печалованье о томъ же мѣлъ, пишучи и до благочестивыхъ и до злочестивыхъ въ справѣ той зъ особы Аѳанасьевы всей церкви посполитой. А то чинилъ не зъ права якого удѣлного, але по ревности Божой и любве ближнего, якъ одной зъ нимъ вѣры будучій.

А же тымъ, а не инымъ способомъ и взглядомъ удавалися до Риму о помочъ Аѳанасій св. и всѣ инші по немъ и передъ тымъ,—вѣдати о томъ даетъ св. Григорій Нанзіанзенскій въ словѣ «О Геронтіи», также и Созоменъ въ главѣ 19, въ книзѣ 6 «Церковной Исторіи», который, о Петрѣ, сукцессорѣ Аѳанасіевомъ, пишучи, мовитъ: «а Петръ, зъ вязеня ушедши и всѣдши въ корабль, до епископа Римского, якъ тоеежъ зъ собою вѣры визнавцѣ, переѣхалъ». Не мовитъ «якъ до найвышшого судіи, якъ до церковного единовладцѣ удался и переѣхалъ», але «якъ до тоижъ зъ собою вѣры вызнавцѣ, якъ до спол-православного зъ собою и одной зъ нимъ вѣры поборника». Таковыи теды всходныхъ епископовъ до Римского папы утечки аппеляціею розумѣни и званы быти не могутъ. За которыми, гды біскупове Римскіи листы писовали, розумѣти маемо, ижъ то не зъ владзы и не росказуючи

чинили, але радили, строфовали, напоминали, помагали, абыся то въ церкви Христовой не дѣяло; просили, даючи о ныхъ свѣдоцство, ижъ суть православныи. Што не толко Римскій чинилъ, але Іерусалимскій, и Антіохійскій, и Александрійскій, и Константинополскій и нижшихъ столицъ епископове, гды ся того потреба указала, же свѣдочныи и причинныи за спол-епископами, до нихъ утекаючимись, давали листы до епархій, неналежачихъ своему ряду и дозорови.

И то належитъ вѣдати зъ исторій церковныхъ, ижъ Аѳанасій св. за листами біскупа Римского столицы и разу не дошолъ, ено за царскими и сvноду Іерусалимского, яко ся нижей покажетъ, въ роздѣлѣ шестомъ, артикулѣ 1. Не покажутъ теды отступникове жадной аппеляціи св. Аѳанасіа, который хотяжъ много барзо мѣлъ окказій аппеловати, якъ то въ Константинополи, въ Тирѣ, и въ Аримінѣ не разъ несправедливе суженъ бывши и много терпѣвши, и на выгнане до Галліи засланъ бывши, не аппелёвалъ, еднакъ толко, якъ ся южъ поменило, для помочи и ратунку, гды моглъ мѣти часъ и волности переѣзду на заходъ, до цесаря и до епископа Римского утекался.

Вшакъ же отъ геретіковъ укривженыи, або отъ своихъ епископовъ, або митрополитановъ, любъ патріарховъ не толко до Риму ся утекали, але и до другихъ апостолскихъ столицъ всходныхъ. Што ся видѣти даетъ якъ зъ многыхъ иншихъ прикладовъ, такъ и зъ ового, о которомъ пишетъ Сократесъ въ книзѣ 6, въ главѣ 9, и Созоменъ, въ книзѣ 8, главѣ 13, ижъ Аммоній и Ісидоръ, інѡкове, до Константинополя пошли гды имъ Ѳеофилъ, патріарха Александрійскій тяжокъ былъ и насилствовалъ имъ, которыхъ Іоанъ св. Златоустый любезно принялъ и въ церкви молитися не заборонялъ, до причащеніа еднакъ Таинъ Пречистыхъ не допустилъ, ажъ бы первѣй была справа розсужена. А причина зась, для которой ся до Константинополя удали были, была тая, абы презъ Іоанна Златоустого могли доступити до царя, жебы за его наказомъ отъ Ѳеофила, зоставали въ покою. Што Златоустый справуючи, писалъ до Ѳеофила, абы ихъ до сполечности принялъ, гдыжъ о Богу право розумѣли; а если бы хотѣлъ, абы ся презъ судъ справа отправовала, абы послалъ кого доводити на ныхъ. А якъ презъ то Константинополскій надъ Александрійскимъ самовладства не можетъ собѣ привлащати, такъ и Римскій, же нѣкоторыи до него удавалися, не можетъ собѣ привлащати права аппеляціи. Поневажъ не якъ до судіи аппелюючи, але якъ отъ брата ратунку подлугъ права тоеижъ вѣры жадаючи прибѣгали.

Части II, роздѣлу V, артикулъ 5.

Ижъ Златоустый св. аппеляціи до Римского епископа не чинилъ жадной.

О св. Іоаннѣ Хрисостомѣ тоежъ повѣдаю, ижъ въ той которую отнеслъ кривду отъ Ѳеофила и единомысленниковъ его, до біскупа Римского не аппеловалъ, то естъ до суду ся его не отзывалъ; але ся отзивалъ до вселенского сvнода. Што же ся такъ, якъ повѣдаю, маетъ—историкове церковныи достовѣрніи выразними словы вѣдати даютъ. Мовитъ бовѣмъ Созоменъ, въ книзѣ «Історіи» своей осмой, въ главѣ 17: «а гды чотирикротъ былъ позиванъ (Іоанъ Златоустый), до вселенского сvноду аппеловалъ. Лечъ они (Ѳеофилъ и его соборъ) иного ничого за выступокъ ему не даючи, ено ижъ позива-

ный не становился, зложили его». Гдѣ выразними словы Златоустый св. отзивается отъ суду собѣ неналежного, лечъ не до Римского папы, которого если бы зналъ судею вселенскимъ быти, учинилъ бы то былъ, але до собору вселенского, на которомъ справамъ таковымъ точенымъ быти и конецъ брати, ведлугъ ухвалъ соборовыхъ належати вѣдалъ, отзывался. О которой справѣ и Сократесъ, історикъ церковный, въ книзѣ 6, въ главѣ 14, написалъ тыми словы: «а гды Іоанъ тыхъ, которыи его позивали, якъ неприятелей отъ своей справы розбираня выймовалъ, а до вселенского ся собору отзывалъ,—оны безъ омѣшканя чотырикротъ его взывали. Который гды прійти не хотѣлъ, и тую завше отповѣдь давалъ, сполними вотами осудили его и отъ епископства отдалили. А то гды жадного иного выступку ему задати не могли, опрочъ же позываный не становился, которая речъ, въ Константинополи подъ вечеръ оголошена бывши, посполство до бунту великого взрушила, и презъ цѣлую ночъ пилно стерегучи, жадною мѣрою зъ церкве порвати его не допустили. Але поднесши голосъ волали: «Златоустого справу потреба на болшомъ епископовъ соборѣ розбирати». И сей історикъ апеляцію Златоустого св. кладетъ выразними словы не до Римского папы чиненую, але до собору вселенского. А Никифоръ Калистъ, въ книзѣ 13, въ главѣ 15 церковной своей історіи, о той же справѣ пишучи, мовитъ, ижъ «Хрисостомъ тымъ, которыи его позывали, отповидѣлъ: «передъ болшимъ сунодомъ справитися постановилемъ». Ровне и Кассіодоръ въ книзѣ 10, въ главѣ 13, мовитъ ижъ до сунođу ся отзывалъ.

Уважай же, чителнику православный, и пилно розбирай! Златоустый св., учитель церковный знаменитый, правъ и ухвалъ соборовыхъ посторожца пилный, мужъ за живота и по животѣ дочасномъ святый и справедливый, и велце писменный и розумѣючій каноны соборовыи и церковныи уставы и звычаи, гды бы былъ видѣлъ належность суду навышшого и апеляціи право до біскупа Римского,—зажъ бы былъ, въ такъ тѣсномъ на себе разѣ, до суду его не апеловалъ? Але ижъ ся то въ ухвалахъ соборовыхъ не найдовало, и звычаю того такого въ церкви не бывало и было бы то противъ канономъ соборовымъ и церковнымъ уставомъ, не отзивался до Риму, але до вселенского собору, наслѣдуючи въ томъ каноновъ соборовыхъ. Тутъ, заправды, оказія, часъ, мѣсце и причина была апеляціи вникнути до Риму! Але, якъ небывалая, зостала въ непамяти!

А не толко историкове церковныи вѣдати о справѣ той такъ даютъ, же была на вселенскій соборъ отзывана, але и самъ Іннокентій, біскупъ на той часъ Римскій, тую св. Златоустого справу на сунодъ откладалъ, а не на свой судъ. Который въ листѣ своемъ до клириковъ Константинополскихъ мовитъ тими словы: «мы абовѣмъ, иле до захованья каноновъ належитъ, оныи наслѣдованы быти пишемо, которыи въ Никеи ухвалены суть, которымъ самымъ подлегати и судъ свой придати церковъ каѳолицкая маетъ». И нижей: «але якоежъ тымъ нынѣшнымъ речамъ лѣкарство теперъ принесемо? Потребно будетъ узнанье синодалное, который абы былъ собраный—южъ давно предъ тымъ мовилисмо; той абовѣмъ самъ естъ, который таковыи навалностей штурмы можетъ отогнати, которого нѣмъ доступимо, потреба лѣкарство утрапеня сего полецити волѣ великого Бога и Христа его Господа нашего.

Онъ (то естъ сvнодъ) всѣмъ тымъ речамъ, которыи нывѣ презъ зазрость діаволскую на досвѣдчене вѣрныхъ замѣшаны суть, утишене дастъ». И нижей: «а мы много розмышляемо, яковымъ бы способомъ соборъ вселенскій моглъ быти собранъ, презъ который бы, за волею Божею, бурныи тыи мѣшанины утихнути могли?» О которомъ замышляномъ соборѣ Созоменъ въ книзѣ 8, въ главѣ 18 пишетъ: «Іннокентій, біскупъ Римскій,—пять епископовъ и два пресвvтеровъ посылалъ до Аркадіа и Оноріа цесаревъ, абы сvнодъ и часъ и мѣстце оному упросили и зъеднали».

Уважъ, православный, зъ папежского листу, ижъ въ той справѣ св. Хрисостома не свой судъ и зверхность ставитъ, не мовитъ «я повшехный пастирь и найвышшій судія», але синодъ, который всѣ тыи турбацiи можетъ утишити и упокоити, выставляетъ. Уважай еще и то, ижъ Інокентій, въ листѣ своемъ, нѣчого не приказуетъ, нѣчого не декретуетъ, але толко припоминаетъ, штó бы належало дѣяти. Каноны, мовитъ, Никейскіи на всемъ заховати, и презъ сvнодъ тое все направити. А приватною моцю, презъ листы свои, суду оного противъ Златоустого учиненого не задержалъ, и царского выроку не загамовалъ, и отъ выгнаня Златоустого св. не отратовалъ.

Што ся наконецъ ткнетъ, якъ вѣдомость о томъ зъ Константинополя до Риму дошла, Арменопулъ въ книзѣ своей 8 пишетъ, ижъ нѣякій іерей и діаконъ, которыи св. Златоустому ажъ до остатнего дыханья служили, о томъ дали вѣдати Інокентіеви. То не за апеляцiею увѣдалъ. Сократъ и Созоменъ не пишутъ, абы Златоустый до Іннокентіа отъ себе писалъ, але нѣкоторыи, мовятъ, зъ Греціи приходили до Риму, о томъ повѣдаючи, якъ въ листѣ Іннокентіа до клириковъ Царогородскихъ писаного, видимо. Тоежъ и Никифоръ въ книзѣ 13, въ главѣ 31 мовитъ, ижъ «нѣкоторіи епископове Боскимъ запаленьемъ ку Іоаннови и ку церкви зе всходу до Риму пришли. А же, мовитъ, ижъ листъ мѣли отъ Златоустого, той не до папы писалъ, але зъ дороги до своихъ, ознаймуючи имъ о бѣдахъ своихъ».

Але дамъ то, же Златоустый св., якъ мѣти хотятъ отступникове, до Риму писалъ! Потреба ся еднакъ тому пилно и уважне присмотрѣти а моцъ оного писаня уважити. Въ томъ бовѣмъ тамъ листѣ, не до самого Іннокентіа, але и до многихъ зъ нимъ пишетъ: мовитъ бовѣмъ «пречестнѣйшіи и благочестивыи». Тыи слова даютъ вѣдати, ижъ не до одного писанъ той листъ, але до многихъ и отъ многихъ, потребуючи ратунку, и не проситъ его тамъ, абы противниковъ его позвалъ, и выслухавши сторонъ, абы декретъ учинилъ, штó судію, до которогось апелюетъ, значитъ, але мовитъ: «абы то все, штó противныи учинили, мѣстца и вѣры и моцы не мѣло». Бовѣмъ потварне на него поступовали. Въ томъ тежъ тамъ листѣ мовитъ, ижъ двакротъ аппеловалъ на соборъ, на которомъ хотѣлъ ся на все справити достатечне. А писанье до Риму листу того, або пристье тамъ нѣкоторыхъ зе всходу, не въ способъ аппеляцiи было, але зъ трохъ причинъ: напродъ, зъ любве ку Златоустому св. хотячи оповѣсти, штó ся стало зъ такъ великимъ и святымъ учителемъ. Повторе, абы о невинности его вѣдали въ Римѣ, же бы, снать, потварій якихъ на него не занесли непріателѣ его: годится бовѣмъ и у далекихъ доброе славы своей постерегати а уданямъ злымъ забѣгати. Потрете: абы царя Оноріа и Іннокентіа папежа и все ду-

ховенство побудили на ратунокъ такъ велице безъ вины утрапленому святому мужу. Штó аппеляціи (зъ тоею бовѣмъ до собору ся удавалъ) не чинитъ. Пишутъ царѣ до царей, кролеве до кролевъ, княжата до княжатъ, братъ до брата, удаючися въ своихъ бѣдахъ и навалностяхъ и припадкахъ, о ратунокъ и помочъ просячи,—зажъ оттоль заразъ сужено быти маетъ, же то оны аппелюютъ, гды о помочъ просячи пишутъ? Певне и св. Златоустый, если до Онорія царя и до Іннокентія, папы Римского, писалъ,— не южъ то аппеловалъ? Але писалъ якъ до спол-епископа, побужаючи его на ратунокъ и на помочъ собѣ. И слушная речъ была, абы ся все христіанство взяло было за кривду того святого и Церкве Божей, которую на тотъ часъ, за невѣстинымъ гнѣвомъ а презъ заздрость нѣкоторыхъ духовныхъ, поносила. Заходніи епископове и клирикове отъ папы отлученныи удавалися до патріархи Константинополского,—зажъ теды оттоль пойдетъ заразъ аппеляціа? Читай о томъ, хто хочетъ, въ «Правилахъ» выкладъ канону 1, въ церкви святой Софіи въ Константинополи: «удавалися и до Іерусалимского патріархи». Левъ абовѣмъ Третый, папа Римскій, видячи людъ Римскій же учителей Карловыхъ пріймовали еретицкіи науки, а не маючи въ Римѣ у себе мужей учоныхъ, послалъ до патріархи Іерусалимского Өомы, просячи о ныхъ, который ему послалъ Михаила, протосvгтелла, и Өеодора, и Өеофана. О чомъ читай въ «книжцѣ» въ Острозѣ выданой, и въ иныхъ рукописныхъ Славенскихъ.

Зъ тыхъ теды таковыхъ доводовъ ясне ся показуетъ, ижъ біскупъ Римскій зверхности болшей надъ патріархи всходніи въ Церкви Христовой не мѣлъ, и же до папежа зо всего свѣта аппеляція ани предъ сvнодомъ Карөагінскимъ, ани потомъ не шла и до того часу нейдетъ и, поки церковныи права и соборовыи ухвалы въ своей поважности зоставати будутъ, николи не пойдетъ, якъ неналежная ему и николи небылая.

РОЗДѢЛЪ ШЕСТОЙ

Части II, роздѣлу VI, артикулъ А.

Біскупъ Римскій не маетъ права ставити патріархи.

Знакъ четвертый, которымъ отступникове монархіи въ церкви Христовой доводятъ, покладаютъ быти овый, ижъ папа Римскій становилъ патріархи и зкиненыхъ привертaлъ, а за тымъ—онъ естъ монархою церковнымъ. И приводятъ нѣкоторыи приклады обоего того. Которымъ отповѣдаю: если хотятъ того довести, же папа Римскій владзу маетъ зуполную, теды на то право и каноны сvнодовъ вселенскихъ повинны показати и зъ сvнодовыхъ ухвалъ доводити, а не голословне або зъ трафунковыхъ и припадковыхъ дѣевъ. А поневажъ канонами не доводятъ, словы голыми не могутъ того перевести.

Але мы вѣдаемо, ижъ обиранье епископа отъ всѣхъ той епархіи епископовъ а посвячене — принамнѣй отъ двохъ або трохъ быти маетъ. А то повѣдаемо не голословне, але доводне. Бо такъ о томъ каноны соборовыи свѣдчатъ: апостолскій 1, Никейскій 4, Антіохійскій 19, Карөагінскій 23 и 49. А патріархомъ зась особливе сутъ роздѣлены части свѣта: Римскому—заходніи краины, Константинополскому—Өракіа, Греціа, Понтъ, Асіа, Варваріа, подъ которымъ именемъ Россіа и Лехіа замыкается, и иныи, Александрійскому—Егvпетъ, Пентаполь, Лvвіа и Еөvопіа, Антіохійскому—Кvликіа, Иверія, Сvрія и весь востокъ, Іерусалимскому—

Аравія, Сурія обонполъ Іордана, Кана-Галилея и вся Палестина. О чомъ каноны Нікейского собору (1, 6, 7) Халкидонского (28). А въ жадномъ соборѣ такъ помѣстномъ, якъ и вселенскомъ не находимо, абы біскупови Римскому право и канонъ написано—патріархи, митрополиты и епископы на всемъ свѣтѣ поставляти. Але зъ тыхъ и иныхъ каноновъ не естъ допущено такъ Римскому, якъ и Константинополскому, Александрійскому и Іерусалимскому—одному въ другого неналежную собѣ епархію, подъ караньемъ изверженія, втручатися. Бывало, вправдѣ, подъ часъ преслѣдованя въ розныхъ епархіахъ, и діецезіяхъ, гдѣ хто моглъ достигнути, православныи епископове святили священники, епископы и митрополиты. Вшакъ же посвятити въ неналежной собѣ діецезіи епископа, або патріарху—не естъ заразъ монархою церковнымъ быти. Посвятилъ [1]) Аѳанасій св. Фрументія на епископство и до Индіи послалъ; тойже не толко по Египтскихъ краинахъ, надъ которыми былъ преложонымъ, але тежъ и по иныхъ народахъ ходячи, которыхъ ено колвекъ Аріанской ереси познавалъ быти, тыхъ отдалялъ, а которыхъ розумѣлъ за православныхъ, тымъ церкви поручалъ. Люциферъ, Сардікіи епископъ, Павлина Антіохіи поставилъ, Акакій Кессарійскій посвятилъ Евдокіа, Константинополского епіскопа: Мелетій епископъ становилъ епископы въ Газѣ, въ Елевферополи и въ Еліи, то естъ въ Іерусалимѣ; Ѳеофилъ Александрійскій—Іоанна Златоустого, Константинополского епископа, поставилъ; Анатолій и Акакій, Константинополскіи епископове, Антіохійскихъ святили: Ѳеогній Нікейскій и Ѳеодоръ Гераклійскій, епископове, Македонія епископомъ Константинополскимъ посвятили [2]). Сократесъ въ книзѣ 4, въ главѣ 29, и Созоменъ, въ книзѣ 6, главѣ 38, пишутъ, ижъ Моусей пустелникъ, гды не хотѣлъ отъ Лукіа, Александрійского епископа, аріанина, посвятитися, былъ прowаженъ до тыхъ, которыи были на выгнаню [3]) православныхъ епископовъ, отъ которыхъ былъ посвяченъ епископомъ, и до Саракіновъ удалея, гдѣ былъ званый и прошеный. Хроника Скитизы пишетъ, ижъ Стефанъ, братъ царя Леона Філософа, посвяченъ былъ на епископство Константинополское отъ Кессарійского митрополита Ѳеофана: ижъ Іраклійскій архіепископъ умерлъ былъ [4]).

А такъ якъ тымъ помененнымъ не приписуемо права, такъ надъ тыи епархіи, гдѣ посвятили епископовъ, якъ тежъ и на всѣ церкви по всѣхъ народахъ святити епископы, митрополити и патріархи, такъ и Римскому не можемо того признати—оттоль же онъ гдѣ зъ припадку, або зъ потребы якой, або зъ особливого якого пошанованя святилъ епископа. Которому жаднымъ соборовымъ каномомъ болшъ права не естъ позволено въ посвячаню епископовъ, але такъ много, якъ и кождому зъ епископовъ. Гдыжъ каноны росказуютъ, абы каждый епископъ былъ ставленъ отъ епархіи епископовъ, або митрополита, а не отъ Римского бискупа; а патріархи и архі-

[1]) Ѳеодоритъ, въ книгѣ 1, глава 23; Созоменъ, въ книгѣ 3, глава 20.

[2]) Ѳеодоритъ, въ книгѣ 3, глава 4; Сократъ, въ книгѣ 2, глава 33; Епифаній, въ ереси Мелетіанской; Сократесъ, въ книгѣ 6, глава 2; Леонъ папа, посланіе 56 и 57; Симпликій папа, посланіе 13 и 15; Созоменъ, книга 3, глава 6.

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «*по визнаню*». У Толстова правильно.

[4]) Балсамонъ, 2: Константинон. сунод. канонъ 3; Халкидон канонъ 12.

епископы въ своихъ діоцезіахъ, ведлугъ звычаю, отъ своихъ нарочитыхъ митрополитовъ посвячены бываютъ.

Части II, роздѣлу VI, артикулъ 2.

Отповѣдь на приклады, отъ отступника Креузы приведенныи, и о томъ заразъ, же Митрофанъ, патріархъ Константинополскій, не былъ отъ Силвестра посвяченъ.

А што задаютъ отступникове зъ «Пролога», мѣсяця іюня дня 4, о Митрофанѣ патріарсѣ, якобы онъ отъ Силвестра папы мѣлъ быти посвяченъ зъ овыхъ тамъ положенныхъ словъ («припроваженъ, мовитъ, былъ Митрофанъ на престолъ патріархомъ Римскимъ»), тыхъ словъ въ Грецкомъ «Пролозѣ» [5]) нѣмашъ. И слушне: поневажъ нѣгды того отступникове показати не могутъ, абы коли Сvлвестръ былъ въ Константинополю. И овшемъ противно тому въ Грецкомъ «Пролозѣ» найдуется, гдѣ ся то пишетъ, ижъ Митрофана патріарху Великій Константинъ въ Константинополю епископомъ засталъ. Еслижъ Константинъ Великій, пріѣхавши до Константинополя, на онъ часъ до Византіи зъ Риму, Митрофана нашолъ епископомъ, якожъ его Римскій патріарха Силвестръ припровадилъ: который въ Константинополю нѣ тогды, нѣ иногды коли не былъ? Ку тому Митрофанъ, мѣшканцемъ Константинополскимъ здавна будучи, абы былъ проваженъ—не потребовалъ. Бовѣмъ отецъ его, именемъ Дементіанъ, братъ царя Прова, былъ тамъ передъ нимъ епископомъ. По Дементіанѣ, сынъ его, именемъ Провъ, тамъ же епископомъ въ Константинополю былъ. А по Провѣ сей Митрофанъ, братъ его, засталъ епископомъ; и южъ старъ былъ того часу, гды Константинъ до Византіи пріѣхалъ; за которымъ его тамъ пріѣздомъ и Сvлвестрови мѣлася отворити была дорога, любо посломъ его ѣдучимъ на Никейскій соборъ, на которомъ нѣ Сvлвестръ, нѣ Митрофанъ—оба презъ недугъ старости не были. Якожъ теды въ такомъ положеню речій моглъ быти проваженъ на престолъ Константинополскій? Надъ то Никифоръ въ книзѣ 8, въ главѣ 6, и Іоанъ Зонара въ томѣ 3, о томъ Митрофанѣ патріарсѣ писали, а жебы презъ Сvлвестра былъ на столицу припроваженъ—и одною литерою о томъ зменки не учинили.

Але даймо то отступникомъ, ижъ Митрофана патріарху Сvлвестръ, папа Римскій, до Константинополя припровадилъ! Штожъ оттоль конклюдовати [6]) захотятъ? Припровадилъ, ерго—посвятилъ! Указалъ хлѣбъ, ерго [7])—накормилъ! Чисте! Зажъ бовѣмъ припроваженe тое можетъ ся розумѣти посвяченемъ? Можетъ! якъ бачимо у отступниковъ; але безрозумне и безъ жадной слушности! Гдыжъ яко небо отъ [8]) земли естъ иншая матерія, такъ припроважене естъ иншая речъ отъ посвяченя. И не мовится на томъ приведеномъ отъ отступниковъ мѣсци о посвяченю Митрофановомъ, але о названю его патріархомъ: иншая абовѣмъ естъ речъ на епископство посвяченымъ быти, а иншая быти названымъ патріархою. И тото въ животѣ св. Митрофана вѣдати дается, же онъ естъ [9]) епископъ Кон-

[5]) На полѣ замѣчено «Синаксарѣ».

[6]) Въ спискѣ Ундольскаго на полѣ: «кончити».

[7]) Тамъ же на полѣ: «прето».

[8]) Въ рукописи очевидная ошибка: «естъ». У Толстова правильно.

[9]) Это слово—лишнее; его нѣтъ въ Толстовскомъ спискѣ.

стантинополскій напервѣй патріархою естъ названъ, нѣколи передъ тымъ въ продкахъ своихъ титулу того немѣвши, а посвяченъ былъ не въ Римѣ, нѣ отъ Силвестра, Римского папы, индѣ гдѣ, але посвяченъ былъ въ Константинополю, на онъ часъ Византіею званомъ, якъ были посвячены отецъ его Дометіанъ, и Провъ, братъ, не отъ Римского папы которого, але отъ митрополита Іраклійского. Тому бовѣмъ, почавши отъ св. апостола Андрея, посвячене патріархи Константинополского, ане біскупови Римскому, належало и належитъ, и такъ ся по сесь день дѣетъ.

Реку и то, ижъ тое мѣстце зъ «Пролога» приведенное о проваженю естъ противко мнѣманой зверхности Римского епископа; бо если біскупъ Римскій патріарху Константинополского провадилъ на престолъ, теды не толко абы зверхность надъ патріархою мѣти моглъ, але подлегати ему маетъ, гдыжъ той—зверхнѣйшій и честнѣйшій естъ, которого провадятъ, нѣжли той, который другого провадитъ. Якъ и король—честнѣйшій и зверхнѣйшій естъ отъ тыхъ, которыи его провадятъ. Также и патріарха Константинополскій Митрофанъ—зверхнѣйшій и честнѣйшій будетъ надъ Римского, который его провадилъ на столицу, учтивость ему выряжаючи [1]). Проважене бовѣмъ овое самой толко чести маетъ быти причитано проваженого, а не потужности провадячого, гдыжъ въ церкви Константинополской былъ покой на онъ часъ, якъ и во всѣхъ иншихъ. Потужность тежъ была цесарская, а Силвестрова—якъ одного зъ епископовъ нищетныхъ. Ово еднакъ напевнѣйшее, же якъ Митрофанъ, будучи по весь вѣкъ свой въ Константинополю, проваженъ быти не потребовалъ, такъ тежъ Силвестръ, отколь бы его провадилъ, не мѣлъ. И естъ той прикладъ—щирое отступницкое безумство, або хитрый, облудне зажитый подступъ: «Митрофанъ естъ першій патріархою учиненный, ерго—естъ отъ Силвестра на епископство посвяченъ!» Або: «Митрофана Силвестръ провадилъ, ерго—его посвятилъ!» «Черепье то естъ власное безъ вапна», то естъ—«слова безъ розуму!»

Части II, роздѣлу VI, артикулъ 3.

О Павлѣ Константинополскомъ и о Аѳанасіи Александрійскомъ, патріархахъ, ижъ отъ царей на столицы свои привернены были, а не отъ папежа Римского Юлія.

Повѣдаютъ отступникове, якобы Юлій біскупъ Римскій, Павла Царигородского и Аѳанасіа Александрійского патріарховъ, отъ еретиковъ выгнаныхъ, на столицы ихъ привернулъ; але—омылне, гдыжъ того въ «Соборникахъ», тамъ гдѣ оно написано то быти удаютъ, мѣсяця ноевріа 6 дня, не найдуемо. Чого же и нѣмашъ—упевняемося зъ «Прологу», мѣсяця тогожъ и дня, гдѣ пишетъ, ижъ не Юлій, але цар привернулъ оныхъ на столицы ихъ. Пишетъ бовѣмъ въ «Пролозѣ» Грецкомъ и въ Славенскомъ тыми словы: «Павелъ, пришедши въ Римъ, нашолъ Великого Аѳанасія, изгнаного отъ свой столицѣ, и за писанямъ царя Константа приняли оба [2]) свои столицѣ. И засъ изгнаны были презъ Константіа царя, Аріанскою радою. И тогда писалъ Конста[нтъ] до брата своего Константія: ижъ если не пріймутъ столицъ своихъ, приду, мовитъ, зъ мо-

---

[1]) Толст.: «выражаючи».

[2]) Въ подлинникѣ описка: «обѣ».

цю и зъ оружіемъ на тя. И принялъ знову столицу свою Павелъ». Поты въ «Пролозѣ» Славенскомъ и Грецкомъ.

А же якъ Павелъ, такъ и Аѳанасій св. не за біскупа Римского Іюліа листами былъ принятый на столицу свою, але за листами и поважностю царей Константа Римского и Константія Константинополского, о чомъ Сократъ, історикъ церковный, въ главѣ 18, книги второй выразними словы вѣдати даетъ, положивши въ писма свои листы въ той справѣ обохъ тыхъ царей. Листъ Констанса, православного цесаря Римского, до Константія Аріанина, цесаря Константинополского, такъ ся въ собѣ маетъ: «суть тутъ у мене Аѳанасій и Павелъ, которые, якъ ми дано справу, для благочестіа суть выгнаны. Если теды обѣцати будешъ свои имъ столици привернути, и тыхъ, которыи имъ въ томъ неправи, покарати, пошлю тыхъ мужей до тебе. А если отмовишъ то тымъ способомъ учинити, теды хочю, абысь запевне вѣдалъ, же я тамъ самъ иду и, мимо волю твою, столицы ихъ приверну имъ». «Што, мовитъ історикъ [3]), гды Константія дошло, барзо ся зафрасовалъ и стрвожилъ а, зобравши секты Аріанской епископовъ, ради оныхъ, што бы въ томъ разѣ чинити, шукалъ. Которыи радили ему, абы рачей за тымъ таковымъ отповѣднымъ листомъ до столицъ своихъ привернулъ ихъ, нѣжли внутрную войну подыймовалъ. И на-тыхъмѣстъ, мовитъ історикъ, Констансъ цесаръ Римскій, — Павла, епископа Константинополского, зъ двома епископами и листами своими и зъ листами соборовыми, до Константинополя зъ Риму выслалъ. А Аѳанасій, обавляючися якихъ тамъ отъ Аріанъ потварій, зосталъ въ Аквилеи. До которого три листы писалъ самъ Константій, цесаръ Константинополскій, упевняючи его, абы ся, нѣчого необавляючи, до него прибылъ, обѣцуючи ему столицу его Александрійскую привернути. А такъ, за третимъ Константіевымъ листомъ, ѣхалъ до Константинополя и столицу свою, за позволенемъ цесарскимъ, одержалъ». То Сократъ. Фалшъ то теды явный, што отступникове отколсь правятъ, якобы за листами Юлія папы Павелъ Константинополскій и Аѳанасій Александрійскій, патріархове, до столицъ своихъ были привернены! Видятъ облудникове, читаютъ и вѣдаютъ, а толко невѣдомымъ людемъ въ очи мглу фалшу пущаютъ, абы свѣтлости правды видѣти не могли. Въ главѣ зась девятнадцатой тоижъ второй книги, Сократъ, розмову Константіа цесаря зъ Аѳанасіемъ св. описуючи, цесаря въ овыи слова мовячого до Аѳанасія приводитъ: «столицу епископства твоего, за соборовымъ судомъ и нашимъ зезволенемъ, одыскалесь». Не мовитъ «за судомъ біскупа Римского Іюліа». Также о томъ вѣдати даютъ въ писмахъ своихъ, Созоменъ въ книзѣ 3, въ главахъ 19, 20, 21, пишетъ и самъ Аѳанасій, въ «Аппологіи» второй, Кассіодоръ, въ книзѣ 4, въ главѣ 36, и Никифоръ Каллистъ, въ книзѣ 9, въ главѣ 2.

Писалъ той [4]) листъ Юлій, папа Римскій, не за Аѳанасіемъ до цесаря, але черезъ Аѳанасія до Александріянъ, утѣшаючи ихъ приверненьемъ пастыря ихъ на свою ему власную столицу и до охотного а вдячного отъ нихъ его принятя побужаючи ихъ, што на приверненье въ зверхность папезскую приводити—естъ «зъ кременя воду вытискати»! А што Созоменъ припоминаетъ, же Юлій Аѳанасіеви и нѣкоторымъ инымъ столицъ

[3]) Сократъ Схоластикъ.

[4]) Въ подлинникѣ ошибка: «ти».

привернулъ,—не иншее што повѣдаетъ, толко же Юлій презъ листы свои освѣдчилъ быти ихъ [1]) православными епископами, и же онъ въ сполечности зъ ними естъ (якъ Созоменъ въ книзѣ 3, главѣ 7 пишетъ), а не было то ретелное на столицы ихъ впроваженье, ани церквій, отъ которыхъ выгнаны были, приверненье; будучи абовѣмъ сами на свободѣ, укривженныхъ епископовъ ратовали, спріяли имъ и помагали, якъ могли. Не южъ еднакъ оттоль за удѣльныи въ церкви Христовой были монархи розумѣны, гды которому зъ утрапленыхъ епископовъ помогли? Посполитая то абовѣмъ въ церкви Христовой добродѣтель — другъ другу тяготы помагати носити. А якъ Максимъ, патріархъ Іерусалимскій, хоть за Аѳанасіемъ листы по всемъ Египтѣ, Лувіи и до Александріи писалъ, жадной презъ то надъ патріархою и столицею Александрійскою зверхности не одержалъ и не мѣлъ, и оттоль якъ онъ самъ, такъ и по немъ будучіи ничого собѣ въ зверхность не привлащали. Поготовю, и Римскій не маетъ собѣ оттоль монархіи привлащати, же коли спол-епископомъ своимъ укривженнымъ помагалъ.

Части II, роздѣлу VI, артикулъ 4.

О блаженномъ Минѣ, патріарсѣ Константинополскомъ, и о его посвяченю.

А што ся ткнетъ блаженного Мини, мовлю, напродъ, до самого «Пролога», ижъ въ Грецкомъ не находятся тыи слова «тогда отъ Рима о исправленіи нѣкихъ взысканій церковныхъ», але толко «пришодши въ Константинополь». Вшакъ же речъ то певная, же если Агапитъ зъ Риму до Константинополя приѣжалъ для исправляня нѣкоторыхъ взысканій церковныхъ, теды не учити приѣжджалъ, але учитися,—не для споряженя церквій Константинополскихъ, але своихъ Римскихъ, которыи бы прикладомъ всходныхъ спорядилъ (гдыжъ на онъ часъ въ Греціи много св. чудотворцевъ и богослововъ было, и порядокъ церковный былъ высоце поважный), абы, мовлю, въ своихъ вонпливостяхъ и пытаняхъ принялъ розвязане, въ потребахъ духовныхъ и въ порядку церковномъ наученье и исправлене. Бовѣмъ на онъ часъ въ Римѣ, пре зневолене отъ Готѳовъ, великая простость была, и духовныхъ учоныхъ не было, якъ ся показуетъ зъ листу Агаѳона, папы Римского, до собору шестого Константинополского писаного, въ которомъ обмовляетъ послы свои мовячи [2]): «если бы около писма св. наука ся въ нихъ не находила, абы зрозумѣлъ царъ, ижъ межи поганы живутъ, а хлѣбъ собѣ выробляютъ». Лечъ просто доречи власная причина пристья Агапита папы въ Константинополь была- поселство отъ короля на той часъ Римского Ѳеодота Готѳа, абы межи нимъ а царемъ Юстініаномъ примирье учинилъ. На которое то поселство радъ-не-радъ [3]) Агапитъ мусѣлъ ѣхати, и сребро церковное позаставлявши. Иначей, если бы не хотѣлъ былъ ѣхати, грозилъ Ѳеодотъ ему, сенатови и Влоской земли, ижъ оны того зъ жонами, зъ дѣтми мѣли приплатити, если бы покою пожаданого не зъеднали. Съ такой причины въ поселствѣ, гды [4]) до Константинополя пріѣхалъ, онъ и соборъ православный, на онъ часъ въ Константинополю будучій, Анѳима зложивши, Мину посвятили, а не самъ Агапитъ, але и соборъ въ Константи-

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «ижъ».

[2]) Бароній, 680.

[3]) Въ рукописи ошибка: «радъ не радитъ».

[4]) Арменопулъ, въ каталогѣ патріарховъ.

нополи то справовали. А же причина пристья его въ Константинополь была поселство помененное—Баронѣушъ, въ книзѣ рочныхъ дѣевъ, въ року 536, вѣдати даетъ. На которую причину пристья Агапитового въ Константинополь поглядаючи, здаетъ ми ся, ижъ то естъ писара незнаючого сили писма помылка—въ словѣ «церковныхъ» вмѣсто «царевыхъ». Для царя бовѣмъ своего справъ пріѣхалъ былъ, яко ся рекло, для примирья. Прибывши теды Агапитъ въ помененной справѣ до Константинополя, почтенъ тымъ былъ, яко гость, отъ причту церковного, — Мину на патріарховства Константинополского столицу посвятилъ. Которого, якъ мовитъ тойже Агапитъ въ листѣ своемъ пятомъ до Петра, патріархи Іерусалимского, писаномъ, обралъ на то весь причтъ церковный и зезволене всего люду, особливе еднакъ царя Юстиніана воля и елекція. Тойже Агапитъ въ томъ же листѣ и то признаваетъ, же отъ часовъ Петра апостола нѣгды жадного епископа, руками Римской столицы епископа посвячоного, жадная церковъ восточная не мѣла. Чому Никифоръ Каллистъ, подписуючися въ главѣ 9, книги 17 мовитъ «што передъ тымъ нѣгды не сталося», то естъ, ижъ жаденъ епископъ Римскій посвяченя на всходѣ жадного не чинилъ. Отколь на око видѣти дается, же приведенная отъ Креузы отступника о Митрофанѣ патріарсѣ Константинополскомъ повѣсть, якобы его мѣлъ святити Сυлвестръ, папа Римскій, естъ у насъ Езопова о колодѣ на мори здалека видѣна байка!

Обясняючи еще тую справу, придаю и то, ижъ што въ дѣяхъ сυноду, за патріархи Мины противъ Анѳима отправованого, находится, же вспоминаетъ екскоммунѣкацію и зложене Анѳимово презъ папу Агапита. То теды потреба такъ розумѣти: не кволи тому судъ Агапитовъ припоминаютъ, жебы біскупъ Римскій найвышшую моцъ мѣлъ мѣти, албо жебы безъ Агапита не моглъ быти Анѳимъ зложеный; але поневажъ Анѳимъ обѣцовалъ мовячи [5]) «што колвекъ Римскій біскупъ узнаетъ, все учиню», а то лицемѣрне мовилъ, хотячи въ долгій судъ справы свои пустити, а сполечности зъ Агапитомъ претожъ абы албо самъ Анѳимъ, або его наслѣдовники напотомъ не хотѣли брати собѣ на оборону, а затымъ на взрушеніе на себе учиненного суду мовячи «Римскій біскупъ зо мною вѣрилъ и держалъ, и будучи въ Константинополи зъ части своей не потупилъ мене и овшемъ сполковалъ».

Вѣдати теды потреба, ижъ Агапитъ папа отъ своей и отъ Римской церкве части, иле на ихъ часть належало, отлучали и потупляли Анѳима, яко и предъ тымъ звычай бывалъ патріархомъ и митрополитаномъ въ своихъ діоцезіахъ зъ части своей на помѣстныхъ своихъ соборахъ еретиковъ выклинати. А тое отъ Агапита не было вселенское, то естъ енаралное или повшехное, якобы южъ не мѣло быти потреба отъ собору болшого и зуполнѣйшого зложеня, осужденя и проклятя Анѳимового. Але, нехай будетъ вѣдомо, ижъ тая справа, не презъ Агапита, але презъ Мину патріарху и соборъ Константинополскій скутокъ свой взяла. А то гды Мина патріарха и соборъ зъ нимъ южъ и по смерти Агапита много соборовали [6]), на которомъ соборѣ Мина пресидовалъ, то естъ вышшее сѣдѣнье мѣлъ, а не послове папежскіи, которыи тежъ тамъ были, за великою теды пилностю и на-

[5]) «Бароній, 536, V, 13; Синодъ Мины, fol. 620, при Зонарѣ».

[6]) Синодъ Мины, fol. 756.

леганьемъ епископовъ и монаховъ всходныхъ и за приложеньемся до того значнымъ царя Юстиніана, оного Анѳима осудили и зложили и отъ іерейства и отъ ѳрону обнажили. А же то правда— соборъ той въ чотирохъ своихъ сессіахъ и акціахъ, то есть засѣданяхъ и дѣяхъ, особливе вырокъ патріархи Мины и вырокъ собору на той часъ зъ нимъ будучого свѣдчатъ. А той соборъ Мина патріархъ и нѣкоторіи митрополитове, Кгрецкіи впродъ, потомъ нижей легатове папежскіи подписали, якъ не на передѣ сѣдѣли, такъ тежъ послѣде и до подпису припущени. Юстініанъ тежъ царъ, прихиляючися до того сѵноду, валный свой вырокъ выдалъ противъ Анѳима.

При томъ же тежъ соборѣ находится и то, ижъ и Петръ, Іерусалимскій патріарха, соборъ напротивъ Анѳима того мѣлъ, который также осудилъ и потупилъ его за еретика, на которомъ то Іерусалимскомъ соборѣ пословъ Римскихъ не было притомныхъ. Якъ теды о того Петра, Іерусалимского патріархи, соборѣ и судѣ на Анѳима розумѣемъ, такъ и Агапитовъ розумѣти маемъ: онъ зъ части своей и церкви Іерусалимской, той также зъ своей и церкве Римской части виклинали. Именованіе першее Римского не выставляетъ ему болшее владности и благодати, ани его монархою чинитъ. Итакъ, по таковыхъ сѵнодахъ и судахъ, Анѳимъ доконченъ изчезлъ. Тойже Мина, патріархъ Константинополскій, пятую сессію отправовалъ напротивъ другихъ Анѳимови единомудрныхъ еретиковъ: Севира, Петра и Зоара потупилъ. Тоежъ Петръ, патріарха Іерусалимскій, зъ своимъ соборомъ учинилъ.

Уважай же, православный чителнику, ижъ Агапитъ до Константиноноля пріѣхалъ не для дозору и ряженя церквій Грецкихъ, и не отъ царя Юстініана, анѣ отъ духовенства Константинополского званый и прошоный, але отъ кроля Римского Ѳеодота въ поселствѣ присланый прибылъ, и ижъ нѣгды то не было, абы который біскупъ патріарху Константинополского мѣлъ коли передъ тымъ посвятити, што ся разъ притрафило тому Агапитови, же его хиротоніею тоею, якъ гостя, поччено, а не зъ права и не зъ закону соборового то ему належало, але зъ пошанованя такъ великого и знаменитого и вдячного гостя, въ едности вѣры зъ церковю всходнею апостолскою Константинополскою будучого. А поневажъ ся то стало по случаю, то есть съ трафунку гостинного, того біскупове Римскіи за право и канонъ брати собѣ не маютъ. Пишетъ въ «Хроницѣ» Скитизы, и Балсамонъ на канонъ третій собору второго Константинополского, и на канонъ 12 собору Халкидонского, ижъ митрополитъ Кессарійскій Ѳеофанъ посвятилъ Стефана, брата Леона царя, патріархою Константинополскимъ. Прето, якъ наступцѣ оного Ѳеофана, мимо митрополита Іраклійского, не могутъ собѣ права привлащати на хіротонисованье патріарховъ Константинополскихъ, такъ тежъ и біскупове Римскіи не могутъ, же ся то разъ продкови ихъ притрафило. Бо еслибы то за право брано быти мѣло, теды бы первое до того право мѣлъ папа Александрійскій, а не папа Римскій; поневажъ давно передъ тымъ же Ѳеофилъ, папа и патріархъ Александрійскій, посвятилъ былъ на столицу Константинополскую Іоанна Златоустого, якъ о томъ вѣдати даетъ історикъ церковный Сократъ, въ главѣ 2, книги 6. Мѣлъ бы тое право и Константинополскій до Антіохійского, поневажъ и Анатолій и Акакій, патріархове Константинопольскіи, Антіохійскихъ патрі-

архов посвячали, о чомъ Леонъ и Симпликій [1]), папежове Римскіи, въ листахъ своихъ вѣдати дають. Положимъ-же еще и домовый припадокъ на прикладъ. Мартинъ Кромеръ [въ] Хроникѣ своей, въ книзѣ осмнадцатой, около року 1415 пишетъ, ижъ Ягелла Владислава кроля Елжбѣту Грановскую, четвертую жену, коруновалъ Янъ Решовскій, арцібіскупъ Львовскій.

Части II, роздѣлу VI, артикулъ 5.

О Флавіанѣ и Θеофилактѣ, патріархахъ Константинополскихъ, ижъового папежъ Римскій не посвячалъ и оного на столицу не привертал.

Ижъ Флавіанъ, патріархъ Константинополскій, презъ Леона папу на столицу не былъ привернен, показалемъ то на передѣ въ артикулѣ 1, роздѣлу 5, части второй доводне, гдѣ тя, православный челнику, отсилаю. Якъ бо-жъ могъ быти привернен, гдѣ на соборѣ зложеня своего, отъ Діоскора будучи барзо збитый, третего дня умерлъ?

А стороны патріархи Θеофилакта, которому, мовятъ отступникове, зъ Риму послове папежскіи сакру принесли, естъ щирый фалшъ, и нѣгды того и одною литерою отступникове не покажутъ, абы коли патріархове палліушъ або сакру отъ папежа брати мѣли. Бо если то правда, же безъ палліуша, отъ папежа Римского посланого, патріарха быти не можетъ, не въ Θеофилактѣ патріарсѣ, который южъ около тисячного отъ Рождества Христова року на столицы патріархалной седѣлъ, але въ далшихъ патріархахъ показати то мѣли. Зонара и Кедринъ и Куропалатесъ, історикове, которіи, того вѣку історію пишучи и о Θеофилактѣ томъ припоминаючи, о сакрѣ той и о послахъ зъ Риму не написали. Штó гды бы было певне, якъ речи поважной написати не занехали бы. Зачимъ кройницѣ Словацкой такъ много въ томъ, если ся то въ ней найдуетъ, дана быти маетъ вѣра, якъ и овой Люітпранда, біскупа Кремоненского, повѣсти. Который отъ цесаря заходного Оттона до цесаря всходного Никифора Фоки посломъ будучи, потомъ въ реляціи того своего поселства, по многихъ иншихъ передъ Оттономъ цесаромъ правилъ о якихсь палліушахъ —речъ николи небывалую и на всходѣ неслыханую. Прето якъ теды сия Кремоненского біскупа, такъ и оная зъ Словацкой кройники отъ отступниковъ нашихъ приведенная повѣсть—вѣры не естъ годна, а зголa—обѣ тщого [2]) орѣха важны.

РОЗДѢЛЪ СЕМОЙ

Части II, роздѣлу VII, артикулъ 1.

Ижъ біскупъ Римскій найвышшимъ судіею не естъ.

Доводячи отступникъ Креуза монархіи церковной и въ ней Римского епископа монарху быти становячи, пятый того доводу знакъ покладаетъ —найвышшее судійство: якобы папа Римскій, якъ найвишшій судія, судилъ, зметалъ и выклиналъ патріархи и иншее духовенство и станы свѣцкіи на всходныхъ сторонахъ. Чого якъ неправдиве доводитъ и зъ самыхъ тыхъ прикладовъ, которыхъ на свой доводъ уживаетъ, явне, православный чителнику, обачити можешъ. А особливе зъ ового, же гды своего мо-

[1]) Леонъ, посланіе 56 и 57; Симпликій, посланіе 13 и 15.

[2]) Въ спискѣ Ундольскаго: «обѣдшого», т. е. выѣденнаго.

нарху найвышшимъ судією въ церкви Христовой чинитъ, жадныхъ правъ, жадныхъ ухвалъ и каноновъ соборовыхъ на показанье того не приводитъ, але просто, якобы южъ и правдиве за речъ невонпливую то становитъ. Чого нѣгды слушне довести не можетъ. То бовѣмъ найголовнѣйшая и переднѣйшая речъ была—зъ правъ церковныхъ и зъ ухвалъ соборовыхъ показати найвышшее судійство Римского біскупа, и тото естъ квестіонисъ кардо [1]), а потомъ о судахъ и о клятвахъ па́пиныхъ мовити.

Мы теды то, за помочю Божею, показати хочемо, ижъ біскупъ Римскій найвышшимъ судією нѣколи не былъ, не моглъ быти и не можетъ; але и самъ судови и караню подлегаетъ [2]), якъ и передъ тымъ продкове его подлегали. Иле теды до первого, реклемъ и повторе мовлю, ижъ жадное писмо и жадныи каноны соборовыи не повѣдаютъ того, абы біскупъ Римскій мѣлъ быти найвышшимъ судією, и жаднымъ каномомъ того отступникове не покажутъ; и овшемъ варовано то соборовымъ канономъ, абы одинъ епископъ не привлащалъ собѣ розузнаваня въ речахъ або въ судахъ. Мовитъ бовѣмъ собору Карѳагинского канонъ 110: «абы одинъ епископъ не привлащалъ собѣ узнаваня», то естъ розсудку въ справахъ. Апостолскій тежъ канонъ 34 росказуетъ, абы першій епископъ безъ всѣхъ зданя нѣчого не дѣялъ. Канонъ засъ 5-й первого вселенского въ Никеи собора росказуетъ, абы всѣ духовныи суды отправованы были на соборахъ провѣнціалныхъ [3]). А о найвышшомъ судѣ апостатскомъ нѣ словка! Але и овшемъ въ Карѳагинѣ соборуючи святыи отцеве [4]) выразними словы аппеляцію до біскупа Римского заборонили, и абы презъ ихъ [5]) помѣстный соборъ и судъ осуженыхъ и и отлученныхъ не пріймалъ—наказали. Припомянувши абовѣмъ помененный первого вселенского собору канонъ овый, абы отлученныи отъ сполечности пріймованы не были, мовятъ, абы отлученныхъ отъ ныхъ клириковъ нижшихъ и вышшихъ, то естъ діаконовъ, пресвитеровъ и епископовъ, до сполечности своей не пріймовалъ, и наводятъ: «если абовѣмъ заховывано то быти, якъ видѣти дается тамъ, о нижшихъ причетникахъ и людей свѣцкихъ, далеко барзѣй заховывано то быти хочетъ о епископахъ». То въ листѣ своемъ до Келестина, папы Римского, св. отцеве Африканскіи мовятъ. А ку концу тамъ же: «и Нікейского, мовятъ, собору ухвалы такъ нижшого степене [6]) причетниковъ, якъ и самыхъ епископовъ власнымъ митрополитаномъ явне поручили; звлаща ижъ кождому если бы хто черезъ декретъ судій укривженымъ быти себе розумѣлъ, позволено естъ на сѵноды своей епархіи або и на вселенскій соборъ отзыватися». Слухай, отступнику, правъ церковныхъ, а не на голословныхъ своихъ снахъ полегай! Святыи отцеве въ Карѳагинѣ соборуючи найвышшимъ судією въ церкви Христовой признаваютъ не папу Римского, але соборъ вселенскій, а то не зъ себе мовятъ и не новую речъ становятъ, але на вселенскомъ соборѣ первомъ Нікейскомъ ухвалено то быти повѣдаютъ. Зачимъ, замыкаючи той свой до Келестина папы листъ, мовятъ: «абы, для отправованя судовъ, отъ боку твоего судьеве посиланы быти

[1]) т. е. quaestionis cardo; на полѣ пояснено: «пытанья завѣса».

[2]) Нилъ Кавасилъ.

[3]) На полѣ пояснено: «помѣстныхъ».

[4]) Въ подлинникѣ ошибка «отъ церкве». У Толстова и Ундольскаго правильно.

[5]) Въ подлинникѣ описка: «и».

[6]) Въ спискѣ Ундольскаго: «степеня».

мѣли, на жадномъ св. отецъ соборѣ такой ухвалы не нашлисмо». Если теды о зверхности судійства папѣ Римскому належачого права въ ухвалахъ соборовыхъ св. отцеве Африканскіи не нашли, не найдутъ и отступникове. Зачимъ што колвекъ о найвышшомъ своемъ судіи правятъ — безъ фундаменту, на песку безрозумне будуютъ и надутую свѣта сего пыху въ церковъ Христову вносятъ. Гды бы абовѣмъ Римскій найвышшій судіа былъ въ церкви Христовой, зали бы такъ важной речи каноном особливымъ не описано? Же теды Римскій епископъ въ церкви Христовой судіею найвышшимъ не естъ, показалемъ, за ласкою Божею, доводне.

Показую и то, же и судови иншихъ епископовъ подлегаетъ, то естъ судови собору вселенского. Въ чомъ самъ непотребне працы не подыймуючи, зъ книги «О первенствѣ папиномъ» Нила Кавасила, архіепископа Ѳессалонитского, покладаю выводъ. Которого въ той матеріи слова суть овыи: «а ижъ повѣдаютъ, же Римскій біскупъ естъ всѣхъ судіею, а самъ нѣ отъ кого суженъ быти не можетъ, то и правдѣ святой, и апостолскимъ обычаемъ естъ противно». Если бовѣмъ Павелъ [7]) зъ иншими зносѣтъ свое проповѣданье, абы не надаремно працовалъ, и Петръ улегаетъ Павлови, который его строфуетъ, якъ же онъ не маетъ подлегати строфованю въ животѣ и направѣ, поневажъ ся хлюбитъ, же и въ томъ Петра наслѣдуетъ? А ижъ то естъ речь омылная—свѣдокъ певный Гонорій папежъ, который суженъ былъ на шестомъ соборѣ вселенскомъ, и декретованъ, и выклятъ.

А стороны иншихъ справъ церковныхъ, также онъ, біскупомъ будучи, всѣмъ правамъ и канономъ отцевъ подлегаетъ, якъ и иншіи епископове. О чомъ читай синоду шестого канонъ тринадцятый, въ которомъ отцеве святыи біскупови Римскому въ тыи слова приказуютъ: «поневажъ довѣдалисмося, ижъ въ Римскомъ костелѣ за право положено естъ, абы тыи, которыи бы уряду діаконского и священнического годными были, при посвяченю своемъ зрекалися стану малженского, мы, старожитный канонъ апостолскій въ досконалости и порядку заховуючи, людей посвяченыхъ — малженства отъ часу теперешнего моцны и трвалы абы были хочемо, жаднымъ способомъ злученя имъ не бороннячи, анѣ ихъ отъ взаемной сполечности пристойного часу отдаляючи» [8]). А ку концу тогожъ канону: «а если бы хто противъ апостолскимъ каноном постановивши іерея якого, або діакона, або и подділакона, отъ сполечности малженской отдалилъ, нехай будетъ зъ уряду своего зложенъ». И засъ того же св. вселенского синоду канонъ 55 мовитъ: «поневажесмо ся довѣдали, ижъ въ Римскомъ мѣстѣ въ святый четверодесятный постъ дни суботныи надъ заказъ церковный постятъ, здалося св синодови, абы тежъ и въ Римскомъ костелѣ при моци своей зосталъ канонъ апостолскій, который мовитъ: если бы который клирикъ въ недѣлный день або въ суботу (опрочъ одной) постилъ, нехай будетъ зложенъ, а свѣцкій нехай будетъ отлученъ». Оттоль теды ясне ся показуетъ, ижъ Римскій біскупъ, якъ въ артикулахъ вѣры, такъ и въ поданяхъ церковныхъ, если бы што зъ нихъ викрочалъ, строфованю [9]) судови, направѣ и накараню подлегаетъ, и ижъ.

[7]) Галат., л. 2

[8]) Толст.: «отмовляючи».

[9]) Въ подлинникѣ ошибка: «строфованую»

не естъ надъ иншіи епископы владзею першій, анѣ тежъ іерейства порядкомъ болшій. Абовѣмъ если бы болшимъ ведлугъ порядку іерейства билъ, якъ бы отъ меншихъ исправленъ быти мѣлъ, и якъ бы отцеве св., до него пишучи, Римскимъ его біскупомъ називали? Надъ то и посвяченя отъ епископовъ пріймуетъ, штó бы жаднымъ обычаемъ быти не могло, гды бы надъ епископа болшимъ былъ. Абовѣмъ жаденъ того другому дати не можетъ, чого самъ не маетъ. Не маючи теды той біскупъ, который папежа посвячаетъ, старшенства, якъ старшого зъ неограниченою владзею посвячаетъ? Штó естъ речъ, вшеляко хиротонію псуючая. Бо и Діонисій святый, апостолскій онъ спол мѣшканецъ и учень, пастиръ и учитель отъ нихъ постановленный, церковную іерархію на три части дѣлитъ: на діаконы, іереи и епископы, а надъ епископскій урядъ нѣчого болшого не покладаетъ. Той теды, который о всей іерархіи церковной достаточне писалъ, або ли препомнѣлъ папежской владзы старшенства, або о немъ не вѣдалъ, або вѣдаючи замолчалъ? И мало нижей: «а если, мовитъ [1]), кто речетъ, же Римскій папежъ правамъ св. отцевъ не подлегаетъ, вшеляко неправдиве речетъ, гдыжъ онъ преложенства своего годность отъ отцевъ св. одержалъ. А претожъ штó за слушность, абы презъ которыхъ поднесенный естъ, тыхъ нѣ за што собѣ важилъ? Надъ то и сами папежове тыхъ каноновъ зъ иншими святыми авторами были, которыи, гды зневажаютъ и отметаютъ, себе самыхъ сромотятъ и потопляютъ. Бо и Павелъ [2]) св. апостолъ преступникомъ называетъ себе, если бы тó, штó збудовалъ, зась псовалъ. А еслижъ ся показало, же папежъ такъ въ вѣры артикулахъ, якъ и въ иншихъ уставахъ презъ св. отцы строфованъ, каранъ и направованъ бываетъ, якожъ теды святыхъ отецъ правамъ не подлегаетъ? Або якъ справедливо то естъ, абы тіи, которыхъ отцами святыми називаетъ, ему, якъ синове, послушны были?» Поты на сесь часъ зъ Кавасилы.

Вѣдомо теды отсель явне, же Римскій епископъ жадного права на найвышшее въ церкви Христовой судійство не маетъ, и не естъ тымъ; але былъ одинъ зъ пяти найвышшихъ церковныхъ архіереевъ, вшелякимъ правамъ церковнымъ и ухваламъ соборовымъ, судови и караню подлеглый.

Части II. розделу VII, артикулъ 2.

Въ справѣ Златоустого святого поступокъ Іннокентія папы, Римского біскупа, естъ епископскій, кождому побожному епископови належный, а не монархалный, удѣлный.

Хотячи Креуза отступникъ найвышшее судійство Римского біскупа показати, не положивши, якомъ реклъ, жадныхъ правъ на то, прикладами голими выставити то усилуетъ, а особливе зъ листовъ Іннокентія, папы Римского, въ справѣ [3]) Златоустого св. писанныхъ, и зъ нѣкоторыхъ словъ въ животѣ того святого, чрезъ нѣякого Θеодора, Тріхітенского епископа, списанного, зажитыхъ. Але якъ слушне ся ему въ томъ шанцуетъ, кождый на око обачити можетъ! Парафіане, мовитъ, Александрійского патріархи Θеофила, обтяженье

[1]) Нилъ Кавасилъ.

[2]) Галат., гл. 2, ст. 18: «Аще бо яже разорихъ, сія паки созидаю, преступника себе представляю».

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «въ правѣ».

терпячи отъ патріархи своего, скаржилися на него папежови Іннокентіеви презъ листъ, просячи абы его упомнѣлъ». Ерго, папа Римскій естъ судія найвышшій! Што далѣй: «а гды, мовятъ, па упоминане папежское не поправился, Іннокентій, зозвавши епископовъ Влоскихъ, судилъ и зложилъ Θеофила, ведлугъ скарги епископовъ Египетскихъ». Ерго, папа Римскій естъ судія найвышшій! А гды мы имъ не зъ подозрѣной исторіи, якъ отступникове чинятъ, але зъ книгъ соборовыхъ правдивыхъ такъ въ-противъ положимо: парафіане Александрійского патріархи Тимоѳея, обтяжене терпячи отъ патріархи своего, скаржилися на него патріарсѣ Константинополскому Анатоліеви презъ листъ, просячи, абы его покаралъ. Ерго, патріарха Константинопольскій естъ судія наивышшій! И далѣй: Анатолій судилъ и зложилъ Тимоѳея, ведлугъ скарги епископовъ Египетскихъ. Ерго, патріарха Константинополскій естъ судія найвышшій! Если теды поступокъ аргументаціи отступницкой вдетъ, идетъ заисте и нашъ, и неровно поважнѣй. А затымъ и папа Римскій, и патріарха Константинопольскій—судіеве суть найвышшіи!

Жебы папа Римскій былъ судіею найвышшимъ, нехай право отступникове покажутъ! А же патріархъ Константинополскій естъ найвышшимъ судіею, мы на то право, ему отъ шести сотъ и тридцати св. отецъ на соборѣ вселенскомъ четвертомъ даное и трома по немъ обхоженимы вселенскими соборами стверженое, показуемо овое. «Если который, мовятъ св. отцеве, клирикъ будетъ мѣти справу съ другимъ клирикомъ, епископа своего нехай не отступуютъ и до свѣцкихъ судіевъ нехай ся не удаютъ; але нехай ся первѣй передъ своимъ власнымъ епископомъ, або передъ кимъ оны, за позволеньемъ епископскимъ, захотятъ, справа точитъ. А хто бы надъ то учинилъ, канонному караню подлегаетъ. А если клирикъ зъ своимъ або зъ другимъ епископомъ справу будетъ мѣти, судомъ сvноду провѵнціалного суженый маетъ быти. А если зъ самымъ той провѵнціи митрополитомъ епископъ або клирикъ справу якую будетъ мѣти, до ексархи діецезіи оной або до столицѣ Константинополской кролюючого мѣста нехай идетъ, а передъ нею нехай ся судитъ». То въ канонѣ своемъ девятомъ святыи Халкидонского вселенского собору отцеве мовятъ. Тоежъ и въ канонѣ 17 повторяютъ. Ото мы теды и право, и прикладъ заразъ покладаемо, же патріархъ Константинополскій естъ въ церкви Христовой судія найвышшій, которого судови, ведлугъ того права, Тимоѳей, патріархъ Александрійскій, подлегати мусѣлъ; а не такъ якъ Θеофилъ Іннокентіеви, который самъ презъ себе судити его и карати не важился, але ку концеви листу своего мовитъ: «яко да не собравшимся епископомъ судомъ осудятъ тя, яко неправду сотворша».

Слухай, отступнику: ижъ соборомъ и епископскимъ судомъ Іннокентій Θеофилови грозилъ, а не своимъ. Θеофилъ зась, грозбы Іннокентіеви, якъ жадной зверхности надъ столицею апостольскою Александрійскою немаючого, необавляючися, отписуетъ до него: «але и я, столицу апостолскую такъ же держачи, многіи епископы маю подъ собою, которыхъ собравши отступлю отъ тебе, и не слухаю тебе». Видишъ, ижъ владзы надъ престоломъ Александрійскимъ Римскій не мѣлъ, и не признаваетъ ему ей Θеофилъ.

А же Іннокентій брался за кривду Златоустого—зъ повинности то чинилъ. Поневажъ годилося патріарсѣ за патрі-

архою, брату за братомъ брати и о кривдѣ его мовити, звлаща едной сполечности и вѣры будучи. А не толко Римскій за то брался, але и весь всходъ порушился былъ. Презъ што такъ Інокентій, якъ и иныи, не зверхность свою болшую, але любовъ и сполечность до спол-епископа и брата своего оказали, а конецъ и розсудокъ послѣдній и успокоенье тыхъ неснасокъ—на сунодъ належати розумѣлъ, якъ ся вышшей показало въ артикулѣ 5-мъ, роздѣлу пятого.

О клятвѣ, которую Іннокентій на Θеофила и Арсакія, на Аркадіа и Евдоксію выдалъ, мовлю, ижъ въ ныхъ не то належитъ уважати, же заклялъ, але якимъ то онъ правомъ и въ якій способъ дѣялъ. Іннокентій заклиналъ и отлучалъ не моцю зверхности якой удѣлной и навышшого судійства, але якъ архіерей и сослужитель, видячи скривженого и осуженого брата своего Іоанна Златоустого, патріарху Константинополского, черезъ патріарху Александрійского Θеофила, отъ которыхъ бы, якъ первыхъ на всходѣ пастирей, цесаръ упоминанъ и гамованъ отъ злости быти мѣлъ. Теды братъ, любовію ближняго и ревностю по невинности, взялся за кривду братнюю и зъ владзы своей архіерейской строфуетъ зе злого учинку, отъ церкве отлучаетъ и отъ сполечности Збавенныхъ Таінъ отдаляетъ. Але укривженому и невинне осуженому, то естъ самому Іоаннови Златоустому, яко пастиреви той епархіи належачому, овечку свою, Аркадія цесаря, строфовати и карати зъ несправедливого его зъ нимъ поступку належало. А же несправедливымъ судомъ былъ отъ того заборонёнъ, годилося не толко Римскому, але и кождому епископови тую на онъ часъ навершати нездолность. Гды бовѣмъ свободенъ былъ а выступную Евдоксію царицу скарати хотѣлъ, не посилалъ до Риму, але самъ передъ нею дверѣ церковныи заперети казалъ и въ церковъ войти не допустилъ. Аркадія теды и Евдоксію, Θеофила и Арсакіа Іннокентій отъ церкве отлучивши (если отлучилъ) и поступку оного не похваливши, братъ силный немочного брата немощи понеслъ. Отколь наивышшого судійства искати — естъ приказаню законному, всѣмъ посполите належачому, гвалтъ чинити. Меншей поважности, взглядомъ церковной іерархіи, естъ епископъ Медіоланскій отъ архіепископа и патріархи Константинополского; не чекалъ еднакъ блаж. Амвросій на клятву за Риму, гды видѣлъ грѣхъ въ цесари, але самъ Θеодосія не пустилъ въ церковъ, ажъ бы за пролянную въ Солунѣ кровь покутою доситъ учинилъ. Владза то естъ всѣхъ іереовъ и архіереовъ, которой гды одинъ зажити не можетъ, наполняетъ другій. Не могл Златоустый св., бо былъ якъ во всемъ иншомъ такъ и въ томъ скривженъ; змоглъ Інокентій и учинилъ, не якъ найвышшій судія, але якъ іерей.

Мѣли то въ звычаю цесареве всходніи Константинопольскіи, же, не ркучи епископскихъ або іерейскихъ, але и лаіковъ іноковъ клятвъ боялися и легко ихъ не важили; але просили о прощене и о розрѣшене. Царъ Константинъ, синъ Четвертого Леона и Ирины, възгордивши Маріею женою, взялъ другую Θеодору и короновалъ еи презъ Іосифа архимандрита монастира Конкарата. Бо Тарасій патріарха не зезволялъ, для слушныхъ еднакъ причинъ молчалъ. Платонъ, славный оный монахъ Студитскій, явне цареви грѣхъ, якъ Іоанъ Креститель, выметалъ. Θеодоръ засъ Студитъ, архимандритъ, выклиналъ и всюди розголошалъ, абы ся его стерегли. И былъ отъ царя прошенъ, абы

занехалъ того строфованя и проклинаня, и дары посилалъ до него, але по-прожницы. Тарасій патріархъ самъ не выклиналъ, бовѣмъ обавлялся, абы царъ ереси образоборства не взновилъ, о штó южъ и погрозки чинилъ. Θеодоритъ, въ книгѣ 5, въ главѣ 36 пишетъ: «былъ, мовитъ, нѣякій побожный монахъ мужъ смѣлый; той, приступивши до царя Θеодосія, о штось его просилъ; што гды часто прожно чинилъ, клятву на него вложилъ и отишолъ. Але правовѣрный царъ, вшедши на полату, гды былъ часъ обѣду, при бытности всѣхъ сполжителевъ мовилъ: если впродъ не буду розрѣшенъ, покарму не буду ѣсти. И такъ едного зъ слугъ своихъ до архіерея послалъ, просячи, абы ся постаралъ о розрѣшене клятвы у того, который на него еи [вложилъ] [1]). А гды епископъ всказалъ, абы собѣ и отъ найменшого клятвы легце не важилъ, и ознаймилъ, же южъ его розрѣшилъ, не принялъ розгрѣшеня цесаръ, ажъ знайденый онъ монахъ привернулъ его до церковной сполечности». Такая была многихъ цесарей всходныхъ къ Бозскимъ іереямъ поволность и къ походячимъ зъ духовной ихъ владзы отлученя и клятвы боязнь.

Што теды за дивъ, же цесаръ Аркадій зъ такъ тяжкого грѣху отъ Інноkентіа, папы Римского, строфованъ бывши, грѣхъ свой барзѣй узналъ, строфованье вдячне принялъ, за допущеный грѣхъ жаловалъ въ собѣ его самому [2]) и въ царевой и въ иншихъ сурове каралъ. Што чинилъ не зъ боязни найвышшого судійства Іннокентіева, которого онъ въ немъ не зналъ, але зъ боязни суду и караня Божого, венцъ [3]) не легко собѣ поважаючи и владзы [4]) вязаня и розвязованя іерейской [5]), которая, ижъ всѣмъ іереемъ Божіимъ естъ посполитая, жадной въ церкви Христовой монархіи не становитъ. Зачимъ овый апостатскій невѣдомымъ людемъ въ очи пущатися звыклъ дымъ, гдѣ мовятъ: «зъ того листу указуется то, же оная найболшая зверхность, Петрови св. данная, при епископахъ Римскихъ зостала»—естъ свѣта сего марностями заведеннымъ душамъ зараза.

Показалося абовѣмъ, за ласкою Божею, достатечне въ первой части сей нашей отповѣди и доводне, же якъ Петръ не мѣлъ нѣчого надъ иншіи спол-апостолы свои (вынявши власныи персоналныи его прерогативы, которыи его монархою церковнымъ не чинятъ), такъ и епископъ Римскій надъ иншіи всего свѣта спол-епископы свои не мѣлъ въ духовныхъ болшей владности и зверхности. Дымъ то[тъ] теды апостатскій—невѣдомыхъ а на свѣта сего чячки [6]) оглядаючихся людій сердечныхъ очій зараза! Дымъ—и ово, штó также отступникъ мовитъ: «отколь явне видѣтися можетъ, же и на всходныхъ краяхъ всѣ станы, духовныи и свѣцкіи, вышшіи и нижшіи, были и суть баранками и овцами Петра св. въ потомку его біскупѣ Римскомъ»! Дымъ, мовлю, и то, сердца людскіи заражаючій: поневажъ якъ апостолове не были Петровыми баранками и овцами, але заровно зъ нимъ спол-пастирми взглядомъ апостолства и пастирства, всѣмъ имъ единако належного, а спол-овцами—взглядомъ одного ихъ пастиря доброго, Господа Іисуса Христа,—такъ и всѣ всего свѣта епископове—спол-пастирѣ суть—взглядомъ повѣренной имъ въ общую паству церкве

[1]) Явный пропускъ. У Толстова и Ундольскаго правильно.

[2]) Толст.: «самъ».

[3]) Ундол.: «къ тому».

[4]) Ундол.: «владзу».

[5]) Ундол.: «іерейского».

[6]) Толст. и Ундол.: «цацки».

Христовы, а овцами суть—взглядомъ пасучого ихъ Христа Господа. Безъ жадного теды не ркучи доводу, але и безъ жадной слушности,—всѣхъ стану духовного вышшихъ и нижшихъ преложоныхъ всходныхъ баранками и овцами папежскими отступникъ называетъ. Поневажъ оны нѣгды ся нѣчіими овцами и баранками быти не знали, толко одного своего вѣчного пастиря, который за нѣхъ душу свою положилъ, Іисуса Христа. А папа Римскій былъ имъ спол-епископъ, спол-пастиръ одинъ за всѣхъ, а не одинъ мѣсто всѣхъ, ровный всѣмъ, а не видѣлный отъ всѣхъ. Видѣляютъ его отступникове зъ межи епископовъ: сами узрятъ—якъ зась его, не ркучи межи епископами, але и межи овцами задержатъ!

Штожъ далѣй отступникъ: «не мовятъ, мовитъ, анѣ патріархъ жаденъ, анѣ цесарь, анѣ цесаровая, же ты до насъ нѣчого не маешъ, але всѣ ему съ покорою подлегаютъ и въ карности о милосердье просятъ». Мовимо и мы: не мовитъ Тимоѳей, патріархъ Александрійскій, до Анатоліа, патріархи Константинополского, анѣ Ѳеодосій цесаръ до Амвросія, епископа Медіоланского, наконецъ, анѣ другій Ѳеодосій цесаръ до простого инока, же ты до насъ нѣчого не маешъ: але съ покорою кождый своему зъ нѣхъ подлегаетъ, корится и о розгрѣшене проситъ. Штожъ то—до самовластелства або до навышшого судійства?!

Иле до Кирилла и Келестіна, мовлю: ачколвекъ Кирилъ св. мѣлъ злецене собѣ отъ папы Римского Келестина, вотумъ [1]), которое абы вмѣсто него былъ мовилъ, вшакъ же не якъ намѣстникъ, поготовю—не якъ легатъ папежскій вотовалъ и соборови тому пресидовалъ; але якъ первый патріархъ на всходныхъ сторонахъ по Константинополскомъ, о которого на томъ соборѣ шло. Поневажъ бовѣмъ на соборахъ вселенскихъ найпершая поважность зоставала при патріархахъ (а шло на томъ соборѣ о потуплене одного великого патріархи, то естъ Константинополского, которому прихилный былъ другый патріархъ, то естъ Антіохійскій), зъ охотою теды Кирилъ вотумъ Келестиново мѣти зезволилъ, абы и своею патріархалною поважностю, и поважностю папы Римского, якъ сполпатріархи, и третего патріархи Іерусалимского поважностю, который на томъ соборѣ былъ, Ювеналія, на патріарху по первомъ первого декретъ феровалъ, которому бы ся нѣхто слушне спротивити не моглъ.

А што отступникъ зъ «Соборника» приводитъ—басни приводитъ! Розумѣетъ, снатъ, же кождое писмо естъ писмо богодухновенное. Укажу и я ему зъ тыхъ же «Соборниковъ», за иншею оказіею, въ артикулѣ... роздѣлу... [2]) части сей второй: што если будетъ ему въ смакъ, самъ то обачитъ! Святыи того собору отцы въ декретѣ, которымъ Несторіа потупляютъ, такъ мовятъ: «такъ церковными канонами, якъ листомъ святѣйшого спол-отца и сослужителя Келестина, епископа церкве Римской, примушени, и то не безъ частыхъ слезъ, до вынесеня напротивъ ему сего срогого декрету припилисмо». То замкнене декрету святыхъ отецъ—правдивое, въ «Гисторіи церковной» отъ Евагрія въ главѣ 4, книги 1 описанное, и въ книгахъ соборовыхъ, въ томѣ 1, въ дѣяхъ собору сего третего найдуючееся, а отъ отступника приведенный декретъ—басни суть, а не декретъ! Ре-

[1]) Латин. votum.

[2]) «Артикулъ» и «роздѣлъ» не обозначены.

четъ, снатъ, зъ «Соборника» естъ взятый! Отповѣдаю ему, же книга «Соборникъ» естъ у насъ великой поваги книга; але «Соборникъ» чистый, яковый маемо – Свято-Горскій. Лечъ и то въ перестрогу дерзну речи, находятся нѣгдѣ не соборныи «Соборники», которыхъ въ Церкви не подано читати, а тыи подобны суть — непорядочного господаря спижарнямъ, который въ ныхъ не то толко ховаетъ, штó бы ѣлъ и пилъ, але и смолу и деготь, и отъ яду штó и трутизны, которими бысь моглъ и помазати и осмородити: а неосторожный бывши онъ або хто другій невѣдомый--иструти! Естъ въ ныхъ полно басній зъ «четьи», снатъ, зъ отступницкихъ легендъ; бо «легенда»—по-Руску—«четя». Естъ басній въ ныхъ и зъ «Палей» и зъ тымъ подобныхъ въ церкви нашей мѣстца немаючихъ книгъ, презъ неуки господарь межи чистую пшеницу церковную якъ куколю вазбираныхъ, который намъ теперъ отступникове вмѣсто пшеници удаютъ и, абысмо его заживали, залецаютъ. Але омилитъ ихъ, уфаемо Богу нашему, тая надѣя! Оминаютъ, за ласкою Божею, Россійскую нашу Церковъ лѣта грубой простоты: свѣтити ей почала свѣтлость умѣетности и правды! Суть еще и другіи нововиниклiи легенди, зъ «Постилъ» розныхъ нажебраныи, недавно зъ друку по-Руску выданіи, въ которыхъ на многихъ мѣстцахъ находятся паденія и погрѣшеня немалыи, такъ противъ правой богословіи, якъ и противъ догматомъ церкве апостолской каѳолической всходней. И тыхъ стеречися потреба и бѣгати, якъ трутизны и непріязни къ церкви нашей, которыхъ естъ много!

Вертаюся до св. Кирілла патріархи. Той, якую владность отъ благодати Божей мѣлъ и штó справовалъ, нехай слухаютъ отступникове—штó въ книгахъ церковныхъ «Прологахъ», на день девятый іюня, читаютъ: «патріархъ, мовитъ, Александрійскій, еретики, якъ волки отъ церкве, отогналъ, и невѣрныхъ на вѣру навернулъ, и на всемъ свѣтѣ благочестіе насадилъ, и всякое писмо старое и новое виложилъ, и еретика Несторіа зъ престола звергълъ». Уважай: то Кириллъ отъ Духа Пресвятого дѣялъ, а не Келестинъ!

О Феликсѣ, Римскомъ біскупѣ, мовлю, ижъ не толко онъ Петра Гнафеуса виклиналъ, але и другіи патріархове: особливе Акакій, патріарха Константинополскій, собравши соборъ въ Константинополю, ереси его проклялъ. Чого намъ посвѣдчаетъ и Баронѣушъ въ року 483; о Анѳимѣ—Арменопулъ въ книзѣ четвертой, въ «Каталогу патріарховъ Константинополскихъ» написалъ: «Анѳимъ, первѣе Трапезонскій епископъ, потомъ Константинополскій, сѣдѣлъ на столици мѣсяцей 4; зложенъ былъ отъ собору, противъ Севира собраного». Юстиніанъ въ «Новеллѣ» 42, пишетъ, ижъ отъ святого собору Анѳимъ былъ зложенъ и проклятъ, же отъ правыхъ догматъ отступилъ, и ствержаючи то зганяетъ его зъ мѣста [3]). Никифоръ Калистъ въ книзѣ 17, въ главѣ 9 пишетъ: «Синодъ, мовитъ, вирокъ противъ Анѳимови обволавши, зъ достоинства святителского зложилъ его». Отъ собору теды въ Константинополю на тотъ часъ, коли тамъ былъ Агапитъ, папа Римскій зъ клирикомъ Константинополскимъ, обхоженого зложенъ былъ Анѳимъ, а не отъ самого папы.

[3]) Зонаръ, томъ 5, глава 31.

Не пречимо, же Мартинъ, папа, монофелити, Римскіи еретики, въ Римѣ проклиналъ; вшакъ же и то признаваемо, же на его выклятю не южъ досить было. Соборъ [1]) абовѣмъ шестый Константинополскій доскона́ле выклялъ вожовъ ихъ, меновите: Феодора Фаранского, Кира Александрійского, Гоноріа, Римского папу, Сергіа, Пирра, Петра, Павла Константінополскихъ, Макарія Антіохійского, Стефана и Поліхронія, его учениковъ. О чомъ читай шестого собору Константинополского канонъ первый; также въ «Пролозѣ», мѣсяця сентеврія дня 14. Отступникъ, припоминаючи помененныхъ еретиковъ монофелитовъ, Онорія, папу Римского, опустилъ, хотячи, снать, въ томъ костелови Римскому придобритися. Ано фалшемъ заробляти на добро трудно! Бовѣмъ и въ Грецкихъ и въ Словенскихъ «Прологахъ», также и въ канонѣ 6 собору, и въ Латинскихъ книгахъ «Концилійныхъ» естъ виразне описано, ижъ Онорій, біскупъ Римскій, сполечне зъ иншими за еретика естъ осуженъ и проклятъ.

А же Мартинъ, папа Римскій, въ Римѣ помененныи еретики за приводомъ Максима Исповѣдника проклиналъ—не дивъ! Гдыжъ не самъ Римскій толко то чинилъ, але чинити то звыкли и всходніи патріархове, попережаючи вселенскій соборъ, своихъ епископовъ собравши, еретиковъ виклинали. Якъ учинилъ Петръ Александрійскій патріархъ, который передъ соборомъ вселенскимъ первымъ на помѣстномъ своемъ соборѣ Арія выклялъ. О чомъ Сократесъ въ книзѣ первой въ гл. 3. Флавіанъ, Константинополскій патріархъ, Евтиха еретика передъ вторымъ соборомъ вселенскимъ выклялъ и зложилъ. О чомъ Евагрій, въ книзѣ 1, въ главѣ 9. Ровне теды и иныи патріархове еретиковъ выклинали и складали передъ икуменицкими соборами, якъ и Римскій. Мѣлъ абовѣмъ кождый зъ ныхъ моцъ въ своихъ епархіяхъ таковыхъ судити, якъ и Римскій въ епархіи своей, а потомъ на соборахъ вселенскихъ доскона́лѣй соборне судили тыхъ же и выклинали.

А што зъ «Минеи» о Мартинѣ правитъ, то не толко о Мартинѣ, Римскомъ епископѣ, але о многихъ св. патріархахъ, которыи подъ часъ ересій жили, реченно въ церковныхъ гумнахъ найдуется, а особливе въ «Минеяхъ» о Василіи, Григоріи, Хрисостомѣ, Афанасіи и Куріллѣ, ижъ они ереси отъ церкве отогнали и церковъ чисту заховали.

Наконецъ стороны блаженного Фотія, патріархи Константинопольского, мовимо, ижъ розгнѣванный на него цесаръ Василій Македонъ за то, же онъ его про грѣхъ мужеубійства отъ церкве отлучилъ и въ вѣрними молитися ему не хотѣлъ позволяти, соборъ на него собралъ. На которомъ престола осуженъ былъ, а Игнатій привернёнъ. На которомъ соборѣ были, ведлугъ звычаю, послы папежскіи и патріарховъ всходныхъ. Соборъ теды судилъ Фотія, а не самъ приватне презъ послы свои папа Римскій Адріанъ, которого послы безъ собору такъ бы много въ Константінополю могли, якъ въ Римѣ которого о [2]) нашихъ могутъ».

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «собралъ». У Толстова и Ундольскаго правильно

[2]) Ундол.: «отъ».

Части II, роздѣлу VII, артикулъ 3 [3]).

Ижъ патріархове всходніи біскуповъ Римскихъ судили, отлучали, складали и выклинали.

Жадная свѣтская речъ посполитая не естъ такъ добре споряжена, якъ святая церкве Христовы політія [4]). Кролеве абовѣмъ въ своихъ удѣлныхъ панствахъ и монархове въ своихъ удѣлныхъ панствахъ чинятъ штó ся имъ подобаетъ, а суду на себе, прочъ Божого, нѣчіего не ожидаютъ. Въ церковной засъ речи посполитой, мовитъ бож. апостолъ Павелъ «аще *ми* [5]), или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ паче, еже благовѣстихомъ вамъ, анаѳема да естъ» [6]). Што бож. Златоустый выкладаючи [7]) мовитъ: «ангелы благовѣстники подъ каранье проклятства и вшелякое преложенство займуетъ». Ровне и бож. Ѳеофилактъ, на тыижъ апостолскіи слова выкладаючи [8]): «гды, мовитъ, ангеловъ проклятству поддаетъ и барзо ихъ охужаетъ, вшелякую зверхность и преложенство отметаетъ». И мало [9]) нижей: «на преложенство и на персону жаденъ взглядъ и жадное озиранье ся быти не маетъ, гды ся намова точитъ о православной вѣры догматахъ», якобы рекши: «такъ духовная, якъ и свѣтская зверхность вшелякая, въ вѣрѣ догматахъ зле розумѣючая, хоть бы и ангельской поважности была, маетъ быти сужена и проклятству отдана». Оттоль Церковь Христова, на жадную вынеслость преложенства и апостолскихъ столицъ зверхность неоглядаючися, такъ папежовъ, якъ и патріарховъ еретиковъ судила, достоенствъ отсужала, съ преложенствъ складала и проклятству отдавала. Чого въ дѣяхъ соборовъ вселенскихъ суть приклады многіи. Зачимъ прожное то отступницкое удаване, якобы папа Римскій въ Церкви Христовой судіею зоставалъ всѣхъ, а самъ нѣчіему судови подлегати не былъ виненъ. Плятіна бо о то[мъ пишетъ, ижъ] [10]) Марцелліна папежа судилъ соборъ Сінуессанскій. Симмаха папежа судилъ соборъ Римскій. Діоскоръ, а по немъ Тимоѳей, патріархове Александрійскіи, судили Леона, папежа Римского, и екскоммуніковали [11]) неслушне, въ чомъ отъ многихъ суть наганены. Але абы до того права не мѣли, нѣхто имъ въ томъ не пригамилъ [12]). Бо якъ въ зуполной владзы маетъ то Римскій епископъ подойзрѣному въ православіи патріарсѣ отмовити своей сполечности, такъ въ зуполной то владзы своей маютъ и патріархове — подойзрѣному въ православіи епископови Римскому сполечность свою вымовѣсти. То бовѣмъ естъ екскоммуникацiя приватная, сполечности своей отъ кого отдаленье.

Акакій, патріарха Константинополскій, имя Феликса, папы Римского, зъ діптиховъ своихъ вымазалъ [13]). Вигилія, папежа Римского, екскоммуніковалъ Ми-

[3]) Этотъ артикулъ находится также и въ «Книжицѣ» Наѳанаила (л. 276) и въ «Книгѣ о вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 195 л.).

[4]) Греч. πολιτεία.

[5]) то есть: «мы».

[6]) Галат., гл. 1, ст. 8.

[7]) Послѣ этого слова, въ Синодальномъ спискѣ стоитъ совершенно лишнее «подкладаючи», попавшее въ текстъ, судя по Толстовскому списку, изъ «боковаго письма».

[8]) На полѣ: «выкладъ чинячи».

[9]) Въ «Книжицѣ» Наѳанаила: «троха».

[10]) Возстановлено по «Книжицѣ» Наѳанаила.

[11]) На полѣ пояснено: «отлучили».

[12]) «Соборъ Халкидонскій, въ акціи 1-ой; листъ Египетскихъ епископовъ до собору Халкидонского».

[13]) Никифоръ, гл. 17, кн. 17.

на, патріархъ Константинополскій [1]), а Миколая — Фотій (Анастасъ, библіотекаръ, въ предсловіи собору 8). Всходніи епископове выкляли Іюлія, епископа Римского; епископове Александрійскій и весь людъ тамошный епископови Римскому Леонови и всей его церкви сполечность выказали [2]).

Патріархъ Константинопольскій Георгій зъ намѣстниками другихъ патріарховъ на шестомъ вселенскомъ Константинополскомъ соборѣ Онорія, Римского біскупа, Евтихіевою ересю зараженого, осудилъ и проклялъ, причомъ были и послове Агаѳона, папы Римского. Читай о томъ въ «Пролозѣ», септевріа 14, въ «Правилахъ» Матѳея, на початку, и въ канонѣ першомъ того собору.

Блаж. Фотій (о которомъ взменку учинилемъ), патріархъ Константінополскій, Миколая, біскупа Римского, выклиналъ [3]), што ся въ Грецкихъ листахъ его найдуетъ, и въ Баронѣушу, въ року 863, число 13, который о томъ такъ пишетъ: «Фотій упросилъ у царя, абы сунодъ собрати моглъ, и собравши, Миколая папежа выклялъ, и до Людвика, заходнего цесаря, писалъ просячи, абы моцю зъ папежства Миколая виrналъ. До Риму тежъ зъ клятвою слалъ». Што все нехай Баронѣушъ, якъ хочетъ вивертаетъ, того еднакъ не вивернетъ, же патріархове папежовъ Римскихъ судили, отъ сполечности отдаляли и виклинали. Тойже Фотій, собравши въ Константинополю соборъ, виклялъ на немъ Латинники въ заходныхъ сторонахъ тыи, которыи до символонъ вѣры Никено - Константинополского собору придавали «и отъ Сына». Причомъ и послове папежскіи были. О томъ читай въ Баронѣушу, въ року 879, число 7.

Блаж. Сергій, патріархъ Константінополскій, зъ Александрійскимъ, Антіохійскимъ и Іерусалимскимъ патріархами сунодъ учинивши, папежовъ Римскихъ отступныхъ отъ церкве всходней звергли и зъ книгъ [номиналныхъ] [4])— диптиховъ вимазали. Читай о томъ [блаж. Никона, который даръ учителства и вырозумѣнье писма святого, за ходатайствомъ Пресвятой Богородицы Дѣвы Маріи, принялъ, въ книгѣ своей «Тактіонъ», еже естъ «Чиновная», въ словѣ 32 «О паденіи Латинъ» пишучи, приводитъ съ писма блаж. Петра, патріарха Антіохійского, о Латинникахъ слова его тыи: «ихъ же всѣхъ отъ душа ненавижду, отъ сердца отвращаюся и со единомудрными и помощники ихъ отнюдь гнушаюся и проклинаю, и [въ] отступники вмѣняю Божія, и святымъ седми соборомъ покаряюся, мерзскія же тѣхъ велѣнія душамъ нещую скверненамъ, и отъ истины оттужденіе, и вышнея помощи устранѣніе, со сими и всяку іну ересь, иже прежде соборовъ или по нихъ на церковъ воставшая и люди глаголя отсицати и оттерзати начинающу лестными же учителствы простѣйшихъ помыслы совосхищающу и царское повелѣніе правое слово всячески прекращающу—оттрасаю же и отвращаюся, слышахъ же отъ нѣкоихъ, яко аріанствуютѣ во единопогруженіе крещающе, и се не есть чудно отъ нихъ, яко языкъ Вандалскій Римъ предержа и ереси своя въ немъ всѣяша»] [5]).

Благословенный патріархъ Констан-

[1]) Никифоръ, книга 16, гл 26.

[2]) Созоменъ, книга 3, глава 11; Бароній, [року] 497, число 15.

[3]) На полѣ: «нижей, часть 2, роздѣлъ 9, артикулъ 4 и 5».

[4]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[5]) Этотъ большой пропускъ возстановленъ по Толстовскому списку.

тинополскій Михаилъ Керуларій, року 1056, за царя Константина Мономаха собравши сунодъ въ Константинополю, папежа Римского и весь костелъ заходный выклятымъ быти отъ соборовъ святыхъ осудилъ. Найдешъ то не толко въ книгахъ Грецкихъ, але и въ Латинскихъ. Я чителника отсилаю до предмовы до чителніка въ книгѣ «Собору Флоренского», Полскимъ языкомъ выданого въ Краковѣ.

Блаж. патріархъ Антіохійскій Өеодоръ Балсамонъ пишетъ, ижъ отъ всѣхъ всходныхъ чотирохъ патріарховъ Римскій папежъ естъ выклятый. Што и Баронѣушъ въ року 1191 вкротцѣ припомянулъ.

Михаилъ Сингелъ пишетъ, ижъ Латинникове суть выклятими отъ патріарховъ и всей церкве всходней, и жалуетъ на затвердѣлостъ костела Римского. Найдешъ о томъ въ книгахъ Словенскихъ межи писмы противко Латинниковъ. И то знаменитый доводъ выклятя епископовъ Римскихъ, ижъ папежове зъ «діптіховъ», то естъ зъ «Поминниковъ» сполечности благочестія суть вимазанными, и не поминаются нѣгды въ церквахъ всходныхъ, але въ кождый рокъ въ недѣлю православную зъ иными проклинаны бываютъ. И теперешныхъ часовъ, кождый новопосвяченый патріархъ пишетъ до кождого патріархи, вѣру свою ведлугъ давного оного звычаю визнаваючи, гдѣ заразъ тамъ біскупа старого Риму сполечности ся зрекаетъ, и отъ новотнинъ и схусмъ оного отметается и подъ анаѳему поддаетъ тимы словы мовячи: τοὺς δὲ νεωτερισμοὺς καὶ τὰ σχίσματα τοῦ ἐπισκόπου τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἀποτρέφομαι καὶ τῷ ἀναθήματι καθυποβάλλω — «а отъ новотнинъ и отщепенствъ біскупа старого Риму отвѣртаюся и подъ анаѳему подкладаю».

На тыи клятвы помененныхъ патріарховъ, якъ хотятъ, нехай отступникове крутятъ, зъ того ся нѣгды не выкрутятъ! Же суть въ проклятствѣ (бовѣмъ о нарушене правъ и догматъ вѣры, соборами вселенскими ухваленыхъ и поданыхъ, суть выкляты), нехай слухаютъ бож. Златоустого въ выкладѣ посланія до Галатовъ на главу 1 мовячого: «чловѣкъ той, который страшніи и невымовніи вѣры артикулы стратитъ, доступитъ ли той отповѣди (на страшномъ судѣ) и прощенія? Нѣгды, а нѣгды!» И зась тамъ же на овыи слова апостолскіи «аще мы, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ» выкладъ чинячи: «не реклъ, мовитъ, Павелъ апостолъ, если противныи речи оповѣдати будутъ, або все вивернутъ, але хоть мало што иначей проповѣдати будутъ надъ то, што мы вамъ проповѣдали, хоть малое што порушатъ, прокляты нехай будутъ»! Безъ жадной теды вонпливости отъ патріарховъ всходныхъ клятвы, на папежѣ Римскіи виданыи, важны суть, поневажъ оны не малыи въ церкви Христовой речи якіи порушили, але вѣры догмата и тайны Христовы повивертали. А што біскупове Римскіи зъ клятвами не подлугъ каноновъ соборовыхъ торгалися на патріарховъ всходныхъ, тыи важны не суть. Бовѣмъ и зверхность любоначалія монархійского, а въ оборону нововымишленныхъ оной св. старожитности неслыханыхъ вѣры артикуловъ, въ костелъ заходный внесеныхъ, которимъ ся восточніи патріархове спротивляли, чинены суть. Отлучалъ отъ церкве Вѣкторъ, папа Римскій, епископы Асіатицкіи, якъ о томъ Евсевій, въ гл. 23, книгѣ 5 пишетъ, але оны на тую его екскоммунѣкацію, якъ на мнѣй неважную, нѣчого не дбали, которому одинъ зъ епископовъ Асійскихъ,

Поликратъ именемъ, такъ описуетъ: «я, мовитъ, которіемъ южъ шестдесятъ и пятъ лѣтъ въ Господѣ жилъ, который зъ многою братіею, по всемъ свѣтѣ розсѣяною, о вѣрѣ зносилемся, который все писмо пилно читалемъ,— тымъ штó намъ на страхъ бываетъ задавано (екскоммунѣкацію Виктора, папы Римского, розумѣетъ), намнѣй ся не трвожу. Продкове абовѣмъ мои (апостоловъ розумѣетъ) повѣдѣли, же барзѣй Богу повиноватися належитъ, нѣжли человѣкомъ» [1]). Поважность тую Поликратову бож. Іеронимъ хвалитъ, а дерзость Вѣкторову бож. Іриней ганитъ. Намнѣй теды и насъ екскоммунѣкаціи, если были которіи коли папежскіи, не трвожатъ, которымъ барзѣй Бога слухати належитъ, нѣжли папы Римского. Екскоммунѣковалъ [2]) Іоанъ Осмый, папа Римскій, Ігнатія, патріарху Константинополского, въ которой екскоммунѣкаціи и умерлъ. Мужъ еднакъ той по смерти чудами уславленый! Якъ о томъ вѣдати даетъ Баронѣушъ, въ томѣ 10, въ року 878, числѣ 44 и 45. Ту уважати, ижъ клятва папежская на всходныхъ отцовъ моци не маетъ: бовѣмъ Игнатій хотъ екскоммунѣкованъ, святъ естъ. Не все то теды Перунъ, штó зъ Риму гремитъ. Тыхъ звлаща часовъ, гды южъ громове оттоль не иншее штó, толко димъ свѣта сего и пара марности его,—униатове беспечне отъ папежа, до которого неконечне и неслушне прилучилися, могутъ отступити, а клятвы папежской не обавляючися, до патріархи, яко до власного своего пастиря, навернутися».

[1]) Въ «Книзѣ о писарахъ церковныхъ», о Поликратѣ; Евсевій, кн. 5, гл. 24.

[2]) Іоаннъ папа 8-й, епистолія 78.

Части II, роздѣлу VII, артикулъ 4 [3]).

Ижъ не толко всходніи патріархове, але и царѣ всходніи и заходніи папежовъ судили и зъ столицы скидали.

Показалисмо благодатіею Христовою, же біскупъ Латіно-Римскій отъ соборовъ, отъ патріарховъ и отъ епископовъ суженъ былъ и за вселенского судію не былъ знанъ, и же такъ онъ иншихъ епископовъ екскоммунѣкаціи подлегалъ, якъ его—иншіи, и же екскоммунѣкація его, въ оборонѣ монархіи церковной восходячая, не была и не естъ важна. Показую еще и то, же той ихъ найвышшій судія не толко отъ духовныхъ преложоныхъ сужонъ былъ и судови ихъ подлегалъ, але былъ суженъ и отъ преложоныхъ свѣтскихъ, отъ цесаревъ и кролевъ и судови ихъ подлегалъ. Гды абовѣмъ якая несправедливость и замѣшанье въ речи посполитой и межи духовными находилася, папежовъ Римскихъ, въ повинности своей почуваючися и покою посполитого постерегаючи, цесареве судъ ганили, а подъ часъ сами, подъ часъ сполечне зъ епископами на тыхъ судахъ засѣдали и судили. Чого приклады въ Баронѣушу многіи.

Пишетъ бовѣмъ онъ въ року 419, ижъ Онорій царъ, осудивши Евлавія и здавши его на выгнанье до Кампаніи, подалъ на папежство Вонифанта. А тымъ часомъ, нимъ межи ними судъ учинилъ, епископа Сполетанского послалъ до Риму для ряду всякого и для отправованя набоженства звыклого.

[3]) Этотъ артикулъ вошелъ въ «Книжицу» Наѳанаила (л. 283) и въ «Книгу о Вѣрѣ» (Москва, 1648, л. 200). Въ «Славяно-Русскихъ Рукописяхъ» Ундольскаго (столб. 299) это не отмѣчено.

Въ року 433, Сикста Третего царъ Валентіанъ и епископове судили.

Въ року 453 и въ року 454, Левъ, папа Римскій, передъ царемъ Маркіаномъ о вѣру ся справовалъ, ижъ зъ Еутихіаны не держалъ, яко былъ уданый.

Въ року 498, кроль Римскій Готѳинъ Ѳеодорикъ Аріанинъ судилъ Симмаха и Лаврентія о папежство, который такъ сказалъ: «хто первѣй посвяченый естъ и при которомъ болшая часть стоитъ, абы той на столици апостолской сидѣлъ».

Въ року 499, тойже Ѳеодорікъ, кроль, тогожъ Симмаха, папежа, презъ своего визитатора Петра, біскупа Алтины, судилъ.

Въ року 502, тогожъ Симмаха, за наказомъ тогожъ Ѳеодорика, кроля Готского, біскупове судили.

Въ року 538, Юстиніанъ цесаръ Силверіа, біскупа Римского, судилъ.

Въ року 851, Людвикъ, цесаръ заходній, Венедикта Третего поймалъ, судилъ и до вязеня далъ.

Въ року 965, Оттонъ, царъ заходній, Венедикта Пятого поймалъ, судилъ и на выгнанье далъ.

Въ року 1046, Генрикъ, кроль Нѣмецкій, Григорія Шестого судилъ, и зъ папежства зложилъ.

Въ року 1080, Генрикъ зъ біскупами Григорія Семого зъ папежства зложили.

Року 963, Іоанна 12 Отто Первый, цесаръ, и зъ біскупами судили и зъ папежства зложили. О чомъ Баронѣушъ въ тыи слова пишетъ: «въ костелѣ св. Петра была великая схажка або сунодъ, на которомъ при цесару засѣли арцібіскупове и біскупове Влоскіи, и зъ Саксоніи, и зъ Франціи, и зъ Тусціи [1]) и зъ иныхъ розныхъ мѣсцъ, межи которими были кардиналове нѣкоторіи. Тамъ повстали кардиналове и біскупове, велиціи и тяжкіи грѣхи на Яна папежа писмомъ кладучи, межи иншимъ, и то, ижъ мшу св. мѣлъ, а тѣла и крове Панской не уживалъ; ижъ діакона въ стайни конской святилъ; ижъ за грошѣ симоніатско посвяченіа давалъ, и иныи скарадыи и великіи грѣхи на него виличали». И нижей: «чому гды цесаръ зуполной вѣры не давалъ, мовили оныи біскупове: «если то не естъ такъ, нехай Петръ св. ворота намъ небесныи замкнетъ, нехай прокляты на лѣвой сторонѣ будемо»! То Баронѣушъ.

Оттоль теды, православный чителніку, видѣти естъ на око, же фалшъ то естъ, што отступникове удаютъ, якобы папа Римскій былъ въ церкви Христовой судіею найвышшимъ и ничіему судови не подлегалъ. Который, явне ся показало, же суженъ былъ и здаванъ не толко отъ соборовъ, отъ патріарховъ и отъ епіскоповъ (то естъ отъ судій духовныхъ), але и отъ судій свѣтскихъ, отъ цесаревъ и кролевъ. Што ся надъ вышшимъ судіею дѣяти не звыкло, поневажъ иншого судови подлеглый, найвышшимъ званъ быти не можетъ! Естъ теды въ церкви Христовой судіею найвышшимъ, ведлугъ соборовой св. отецъ ухвалы, якомъ вышей преложилъ, не кто иный, ено соборъ икуменицкій; а папежъ судіею естъ своей ему діецезіи, зъ волною отъ него апеляціею до того найвышшого судіи, то естъ до собору вселенского.

РОЗДѢЛЪ ОСЬМОЙ.

Части II, роздѣлу VIII, артикулъ 1.

О ровности владзы и поважности патріарховъ всходныхъ зъ епископомъ Римскимъ.

По знесеню пяти предложенныхъ знаковъ, которыми отступникове того

[1]) Tuscia—Тоскана, Этрурія.

довести хотѣли, якобы папежъ Римскій былъ въ церкви Христовой епископомъ повшехнымъ, монархою и паномъ владзы неограниченой ((на чомъ, якъ ся на око видѣти дало, барзо ся омилили; бо ставити удѣлного въ церкви Христовой епископа— естъ або иншихъ епископовъ въ церкви не мѣти (якъ мовитъ бож. Григорій, папа Римскій, въ посланіи 32, книги 4: «же хто ся називаетъ и чинитъ епископомъ повшехнымъ, иншимъ всѣмъ епископомъ имя и честь и достоинство отыймуетъ, а все то на себе самого оборочаетъ»), або того повшехного зъ церкви Христовы вилучати и чинити его, ведлугъ тогожъ [1]) Григоріа св., антихристовымъ предотечею, который то, што естъ власное самому Христови, собѣ привлащаетъ; а же церковъ Христова безъ епископовъ быти не можетъ и нѣгды не бывала, зостаетъ повшехному епископови отступницкому внѣ церкве Христовы быти, и имъ посполу зъ нимъ, а за тымъ и внѣ царства Христова найдоватися, поневажъ хто [2]) зевнутръ церкве Христовы естъ, волку естъ ловитва, а не овца Христова)),—по тыхъ теды пяти предложоныхъ знаковъ знесеню, зоставаетъ намъ отповидѣти въ оборону каноновъ, «зарутами» отъ отступниковъ названыхъ.

Мы своей на тыи знаки отповѣди такую росправу чинимо, же найвышшей тоей владзы папежа Римского нѣ зъ писма св., нѣ зъ права Божого, нѣ зъ писмъ св. учителей церковныхъ, нѣ зъ соборовыхъ ухвалъ отступникове не показали [3]), але зъ самого гордого на листахъ и писмахъ (або апокрифныхъ, баснемъ подобныхъ, або отъ самыхъ папежовъ въ своей имъ справѣ выданыхъ), же собѣ сами титули высокіи приписуютъ и привлащаютъ, а за тымъ зъ таковыми титулами и зъ мниманою владзею [внѣ церкве Христовы зостаютъ, ведлугъ преложоныхъ св. Григорія] [4]), папы Римского, выроковъ, который то о собѣ и о продкахъ своихъ, епископахъ Римскихъ, найвышшей удѣлной владзы въ собѣ незналыхъ, въ вышъ помененомъ 2 посланіи, книги 4 рекши, мовитъ далѣй: «въ честь блаж. Петра, верховного апостола, черезъ поважный соборъ Халкидонскій Римскому епископови имя тое блюзнерское оферовано естъ; лечъ жаденъ зъ нѣхъ нѣгды того видѣлности слова не принялъ и уживати не призволилъ: абы гды бы што выдѣлного одному было дано, повинной чести [5]) всѣ іереевe не отстрадали». Такую теды отповѣди своей росправу на пять преложоныхъ отступницкихъ знаковъ и на вигадки ихъ учинивши, до отповѣди ихъ на наши каноны, «зарутами» отъ нѣхъ названыи, приступую.

А напродъ, въ семъ первомъ осмого сего роздѣлу артикулѣ, показую: соборовъ вселенскихъ канонами признано утвержено [6]) то быти, ижъ патріархове всходніи: Константинопольскій, Александрійскій, Антіохійскій, Іерусалимскій зъ Римскимъ епископомъ въ Церкви Христовой ровной зостали чести и ровного достоинства, ровной владзы, преложенства, зверхности и уряду, которыхъ пятеракая личба, частю зъ стародавного отъ часовъ апостолскихъ звычаю, частю зъ ухвалы св. отцевъ соборовъ вселенскихъ и отъ царей естъ узаконена, межи собою нѣ въ чомъ розности не

[1]) Въ книгѣ 6, глава 30.

[2]) Книга 4, посланіе 38.

[3]) Въ подлинникѣ описка: «не показавши».

[4]) Возстановлено по Толстовскому списку.

[5]) Толст.: «части».

[6]) Въ спискѣ Ундольскаго правильнѣе: «и ствержено».

маючи и не знаючи, опрочъ личбы и мѣстца и нѣкоторыхъ приватныхъ Римского прерогативъ и пров[на]ного въ иныхъ зъ нимъ Константінополского. О которыхъ, дастъ Богъ, въ наступуючомъ роздѣлѣ девятомъ. Римскій — въ личеню першій, гды былъ православный, Константинополскій—вторій, Александрійскій — третій, Антіохійскій — четвертый, Іерусалимскій — пятый. Якъ пять смисловъ въ тѣлѣ чловѣчомъ, пять смисловъ въ тѣлѣ церковномъ. Былой межи ними ровности—тыи суть доводы. Собору вселенского первого Никейского канонъ шестый такъ мовитъ [7]): «давныи обычаи нехай будутъ держаны: которыи суть въ Египтѣ и Ливvи и Пентаполи, абы Александрійскій епископъ надъ всѣми тими владзу мѣлъ, поневажъ и епископови Римскому тое въ звычаю естъ; подобне тежъ и въ Антіохіи и въ иныхъ епархіахъ привилеи достойности и поваги церквамъ абы были захованы». Семый тогожъ собору канонъ мовитъ: «поневажъ одержалъ звычай и давное поданье, абы который естъ въ Еліи епископъ былъ почитанъ, нехай теды будетъ ему честь виряжена [8]). На которыи два каноны Θеодоръ Балсамонъ [9]), патріархъ Антіохійскій, выкладъ чинячи пишетъ: «шестый и семый канонъ собору Никейского становятъ чотирохъ патріарховъ, то естъ Римского, Александрійского, Антіохійского и Іерусалимского, зъ давныхъ звычаевъ почитати; Александрійскій епископъ абы былъ преложонымъ надъ краінами Ливvи и Египту и Пентаполя; Антіохійскій — Сvріи, Кvлисvріи [10]), Месопотаміи и обоеи Киликіи; а Іерусалимскій —надъ краінами Палестины, Аравіи и Финикіи, поневажъ, мовитъ, и Римскій епископъ преложонымъ естъ надъ заходними краінами». И нижей: «патріархъ Іерусалимскій — «Еліи епископъ» названъ естъ, ижъ мѣсто Іерусалимъ отъ Тита и Веспасіана збуренное, гды отъ Еліа Адріана знову збудовано было, «Еліа» естъ названа. И былъ мѣста того патріархъ почтенъ для збавенной Христовы муки». Зъ тыхъ теды двохъ преложенныхъ каноновъ ровная честь чотирохъ патріарховъ естъ на видоку, а о пятомъ Константінополскомъ патріарсѣ, на онъ часъ Византійскомъ епископѣ, второго Константінополского вселенского собору канонъ третій мовитъ: «Константинополскій епископъ нехай маетъ старшенства чести по Римскомъ епископѣ; для того ижъ Константінополь естъ новымъ Римомъ». Балсамонъ въ выкладѣ того канону мовитъ: «мѣсто Византія архіепископской чести не мѣло, але отъ Ираклійского митрополита епископъ здавна въ немъ былъ посвячанъ. Пишется бовѣмъ, же хотяжъ Вvзантіа мѣсто было само презъ себе радячееся, лечъ отъ Севvра, Римского царя, взято бывши Перинтяномъ было поддано, а естъ Перінтъ Іраклія. Гды теды Константинъ Римского царства скvптра до него перенеслъ, Константінополемъ естъ названо и Новымъ Римомъ, и всѣхъ мѣстъ царицею, и оттоль святыи второго сvноду отцеве постановили, абы епископъ Константінополскій мѣлъ чести прерогативу по старого Рима епископѣ, для того ижъ естъ Новый Римъ». А въ Славенскихъ «Правилахъ»: «тогожъ, мовитъ, старшенства и тоеижъ чести, которую маетъ Римскій епископъ,

---

[7]) Въ спискахъ Ундольскаго и Толстова на боку: «ограниченье парафій патріаршихъ и папежовыхъ».

[8]) Толст.: «выряжана»; Ундол.: «выражана».

[9]) Матеей, составъ 5, глава 11.

[10]) Такъ же у Толстова; Ундол.: «Киликіи».

участникомъ естъ и также почитатися маетъ». И нижей: «а то што рекло правило «по Римскомъ почтенъ естъ» не о томъ мовитъ, абы Римскій честю болшій былъ, а по немъ Константінополскій чченъ абы былъ; але о оповѣданю часу то речоно естъ; якъ гдыбы хто реклъ, ижъ по многихъ лѣтахъ ровной чести зъ Римскимъ епископомъ и Константинополскій епископъ удостоился».

О томъ же Константинополскомъ патріархѣ и о его прерогативахъ—четвертого вселенского собору канонъ 28: «во всемъ святыхъ отцевъ уставъ наслѣдуючи, и нынѣ читаный намъ канонъ ста и пятдесяти боголюбивыхъ епископовъ, при благочестивой памяти Великого Θеодосія царя въ Константинополю Новомъ Римѣ собранныхъ, вирозумѣвши, тоежъ и мы уставуемъ и стверждаемо о преложенствѣ и поважности пресвятѣйшей Константинополской Нового Рима Церкви, абовѣмъ столицы старого Рима, ижъ мѣсто оное царскою столицею было, благословеннии отцы преложенствы и поважности слушне приоздобили. Тымъ же взглядомъ порушени будучи, 108 боголюбивыи епископы, ровныи преложенства и поважности Нового Рима святой столицы, и цесарства столицею и сенатомъ почтенному мѣсту, и ровними дигнѣтарствы и урядами, якъ и старый Римъ, приоздобленному, присудили, ижъ бы и въ церковныхъ справахъ ровную повагу мѣлъ, якъ и старого Рима, другій по немъ будучи. Годне постановили, абы и Понтской, и Асійской, и Фраческой діецезии митрополитове сами, къ тому и епископове предреченныхъ діецезій, которіи суть межи варварами, отъ предреченной столицы святѣйшей Константинополской церкве были посвячаны. Предреченныхъ зась діецезій митрополитъ самъ, [зъ] [1]) епархіи епископами, епархіи епископы поставляти маетъ, якъ божественними канонами естъ подано. А посвяченымъ быти, якъ ся рекло, предреченныхъ діецезій митрополитомъ отъ Константинополского архіепископа, за пристойнымъ, ведлугъ звычаю, обраньемъ и до сего отнесеньемъ». Поты канонъ.

Балсамонъ, на той канонъ викладъ чинячи, мовитъ: «теперешній канонъ рекше, ижъ Константинопольская столица маетъ Римской церкви привѣлей и естъ по ней вторая, прикладаетъ же отъ него нѣкоторыи митрополитове посвячеваны быти маютъ, а оны зась, абы зъ своимъ сѵнодомъ тыхъ, которіи подъ нимъ суть, епископовъ посвячали. Митрополитовъ зась обиране отъ митрополитовъ, ведлугъ звычаю абы ся дѣяло. А то, штó ся станетъ, до своего патріархи относити маютъ, абы за его узнаньемъ зъ трохъ обраныхъ единъ былъ посвяченъ». И нижей: «вѣдай теды, ижъ митрополитове називаются Понтійскіи, которые близко Евксина Понта живутъ, ажъ до Трапезонта въ-около; Асійскій зась—не всходній, якъ мовятъ нѣкоторыи (Антіохіа бовѣмъ маетъ всходу хиротонисованье), але которыи суть около Ефесу, [а] Θраческій—заходній; Θракіи бовѣмъ именемъ замыкаются митрополитове, ажъ въ Диррахіи. Епископства зась мовитъ быти межи варварами — Аланію, Россію и иныи. Алани бовѣмъ суть Понтійской діецезіи, а Россіа—Θракіи». Поты Балсамонъ.

Уважай же собѣ, чителнику православный, всѣ слова въ томъ канонѣ, а въ головахъ, ижъ старого Рима престолови отци дали почести и преложенства привилеи, для того «ижъ въ Римѣ царская столица была»; а не мовитъ канонъ сей, а въ немъ св. отцы, «абы отъ Христа або отъ апостоловъ надъ иныхъ мѣ-

[1]) Исправлено по списку Увдольскаго.

ла ему дана быти болшая и удѣлная зверхность». Потомъ уважай, ижъ якимъ взглядомъ Римскій былъ нѣколи почтенъ, такимъ же, а не инымъ, взглядомъ и Константинополскій патріарха зосталъ почченъ и зъ Римскимъ во всемъ поровнанъ. По-трете уважай, ижъ Россіа въ діецезіи Ѳраческой покладается, и подъ пастирство Константинополское естъ отдѣлена, посполу зъ иншими оной народами, подъ именемъ Барбаріи. А въ каталогахъ зась або въ порадкахъ, которіи митрополитове и епископове подлежатъ столици апостолской Константинополской, находимо и читаемо, ижъ Росію межи иными написано въ порядку 61-мъ. Читай о томъ въ «Правилахъ» Балсамона на конци, ухвалу Андроника Палеолога царя, и въ Арменопулѣ, въ книзѣ 3, на листѣ 245. Отци святыи тайну быти предзрили того перенесеня зъ Риму царства до Константинополя, также и епископа въ немъ вывышенне. О чомъ въ «Правилахъ» Матѳея, въ составѣ 5, въ главѣ 11, такъ писано читаемо: «на той 28 канонъ Халкидонскій велеразумный реклъ Зонара: ижъ пришлую речъ божественныи отци прозрячи, же отсѣчется отъ православныхъ единонаслѣдія Римская церковъ и вѣрныхъ полку отвержена будетъ, преданми, традіціами инославными знижена бывши, за певную положили сюю (Константинополскую) и тымижъ еи старшенствы почтили, же мѣла во всемъ старшенствовати, якъ и она (Римская) нѣколи».

Уважай, яко отци св. здавна предзрили и предувидѣли оторваньеся и отпадене заходней церкве отъ правовѣрнихъ вызнанья и дидитства. Нѣгдѣ, за ласкою Божеею, на церковъ всходную отступникове не покажутъ такихъ презрѣній и пророцтвъ, якіи мы показуемо о схисмѣ и отпаденью костела Римского отъ церкве соборное и отъ православной вѣры.

Шестого вселенского Константинополского собору канонъ 36: «отновляючи каноны, которіи отъ святыхъ ста и пятидесяти отцевъ, въ томъ богохранимомъ и царскомъ мѣстѣ и шестисотъ тридесяти въ Халкидонѣ собранихъ, ухвалены суть, – уставуемо, абы престолъ Константинополскій ровніи привелеи [зъ] старого Рыма престоломъ мѣлъ и въ церковнихъ справахъ якъ онъ абы ся величалъ, вторій [2]) по немъ будучи, по которомъ Александрійского великого мѣста личится престолъ, потомъ Антиохіи, а по немъ Іерусалимского мѣста». Поты канонъ. Въ Славенскихъ «Правилахъ» въ выкладѣ того канону пишетъ: «а то што ся мовитъ «по Римскомъ»—подлугъ часу быти показуетъ, а не подлугъ чести; по многихъ бовѣмъ лѣтахъ ровніи привилеи чести Римской церкве престолъ Константинополскій одержалъ, поневажъ царемъ и сенаторми поччено сталося тое мѣсто, и ровное старшенство приняло [зъ] старымъ Рымомъ». То въ «Правилахъ».

Семый вселенскій соборъ—тый, якъ и всѣ иныи, всѣхъ соборовъ каноны потвердилъ.

Тыи каноны вселенскихъ соборовъ зъ натхненья Духа Св. писаны суть, которыи пятемъ патріархомъ (Римскому, Константинополскому, Александрійскому, Антіохійскому, Іерусалимскому) ровную старшенства почесть, достоинство, владзу и привилеи приписуютъ и освѣдчаютъ, ничого иного несполного межи ними неусмотряючи, прочъ самого порадку личбы, якъ ся вышей рекло. А першость личбы или мѣстца зверхности болшей не чинитъ. Якъ гды межи чотирма евангелистами и личбою и мѣстцемъ первый покладанъ

---

[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «въ которій».

*

бываетъ Матѳей, не южъ еднакъ удѣлнымъ оттоль монархою надъ иншими трома еvангелистами бываетъ чиненъ? Але то только зъ того першенства ему приписовано бываетъ, же иншихъ трохъ еvангелистовъ писаніемъ и выданемъ еvангелія упередилъ. Ровнимъ способомъ, и Римскій епископъ, для першости личбы и мѣстца, болшимъ и зверхнѣйшимъ надъ инщи патриархи не естъ. Которого першее менованье и покладане не взглядомъ владзы и зверхности духовной естъ, але, якъ ся зъ Халкидонского канону показало, взглядомъ того, же первѣй въ Римѣ царская столица была.

Зъ тыхъ соборовыхъ ухвалъ и каноновъ о пяти патріархахъ збираются намъ на оборону противко самовладству папезкому доводы тыи:

1. Ижъ тыи патриархове одинъ ку другому споражаются не взглядомъ якой межи ними неровности, але толко для самого порадку личбы и мѣстца, же ся первымъ личитъ и покладаетъ Римскій, вторимъ Константинополскій, третимъ Александрійскій, четвертимъ Антиохийскій, пятимъ Іерусалимскій. 2. Ижъ Рымскій епископъ не иначей называется епископомъ, ено, якъ и другіи епископове, ограниченъ своею діецезіею; якъ бовѣмъ мовится: епископъ Константинополскій, епископъ Александрийскій, епископъ Антиохийскій, епископъ Іерусалимскій, такъ тежъ епископъ Рымскій; которое то діецезіею Рымского епископа ограниченье не допускаетъ ему всего свѣта удѣлнымъ епископомъ быти, якъ иншимъ четиремъ патриархалныхъ столицъ епископомъ,. але именъ тыхъ пяти епископовъ ровность ураду ихъ и владзы въ радѣ и въ справованью церковномъ значитъ ровность.

3. Ижъ Римскому епископовѣ Константинополскій вшелякo поровнанъ естъ въ церковнихъ зверхностяхъ, и, абы заровно зъ нимъ величанъ былъ, одержалъ. Прето або два мусятъ быти найвышіи всего свѣта епископове, штó естъ речъ омылная, або нѣ одинъ зъ нихъ, што естъ речъ правдивая.

4. Поневажъ патриархъ Константинополскій заровно увеличанъ естъ въ церковнихъ привѣлеяхъ зъ Римскимъ, теды якъ Константинополскій зъ тыхъ привѣлѣевъ не маетъ удѣлной зверхности надъ Александрійскимъ, Антиохійскимъ и Іерусалимскимъ, такъ Рымскій зъ своихъ ему тыхъ же привѣлеевъ надъ ними и надъ Константинополскимъ удѣлной зверхности [мѣти не можетъ; але якую зверхность] [1]) Константинополскій, Александрійскій, Антиохійскій и Іерусалимскій маютъ надъ своими діоцезіями и епархіами подлугъ соборового опредѣленія, такую маетъ Рымскій зверхность надъ своею діоцезіею.

5. Поневажъ еднакіи и ровніи чести привѣліи въ посполитихъ справахъ церковныхъ всѣмъ пятемъ надани суть, теды единъ зъ другого зверхности вынятими суть, зачимъ Рымскій надъ патріархами зверхнѣйшимъ не естъ и быти не можетъ.

6. Ижъ соборне діецезіи, епархіи межи тыхъ пять епископовъ святыи отци роздѣляючи, жадного права и варунку Римскому вынятного, абы доглядалъ другихъ епархій, не указали, зачимъ единовладцею по всемъ свѣтѣ церквій Рымскій епископъ не былъ и быти не можетъ. Бовѣмъ повшехній епископъ, яковымъ отступникове Рымского епископа мѣти хотятъ, той ся розумѣетъ, которому бы нѣчого на всемъ свѣтѣ не было не поддано, але бы все отъ конца до конца свѣта было ему подлегло и поддано.

[1]) Исправлено по Толстовскому списку.

Гдѣжъ то коли мѣлъ папежъ Рымскій? Нигдѣ! И то повшехного епископа власность, абы не былъ обовязованъ жадною помѣстною діецезіею. А ижъ Рымскій Рымской церкве, то естъ заходнихъ сторонъ, помѣстною діецезіею, естъ обовязанъ, теды надъ патріархами, которимъ также отдѣлены суть части свѣта, жадной не маетъ владзы и зверхности надъ ихъ діецезіами.

Не одному теды Рымскому, але всѣмъ епископомъ, а особливе пяти патріархомъ, порученъ естъ въ особливый дозоръ весь свѣтъ, якъ о томъ Балсамонъ въ выкладѣ на канонъ 31 апостолскій и въ посланіи соборномъ о патріархахъ вѣдати даетъ мовячи: «отъ божественныхъ каноновъ анѣ митрополитови, анѣ архиепискови, анѣ епископови дана естъ якая краина, але пятемъ патриархомъ роздани суть всего свѣта краины, и для того отъ всѣхъ (преложоныхъ духовныхъ), которіи суть въ тыхъ краинахъ, имена до тихъ пяти патриарховъ относятся». Той же Балсамонъ въ посланіи соборномъ о привилеяхъ и достоинствахъ патріаршихъ: «кождый, мовитъ, зъ патриарховъ поданое собѣ справованье зъ части своей отправуетъ, абы св. церквій привѣлея не были помѣшаны». Тамъ же нижей: «посполите патриархами называются для тожства чести, ижъ пять патриарховъ мѣсце одной головы тѣла держатъ, то естъ св. церквій Божихъ». И еще нижей тамъ же: «мовимо, ижъ отъ Бозскихъ и священныхъ каноновъ самимъ патриархомъ поручены суть краины свѣта; а тыи, которыи бываютъ отъ патриарховъ посылани и мѣстце Бозскихъ и святыхъ апостоловъ наполняютъ, апостолскихъ, вправдѣ, привѣлѣовъ удостоилися (вяжутъ абовѣмъ и розвязуютъ презъ себе и посвячуютъ, и безкровную оферу оферуютъ), лечъ [1]) патриаршихъ оправданій, прерогативъ не одержали, сакковъ абовѣмъ и многокрестныхъ стихаровъ не оболокуютъ» и прочая. И нижей: «ачколвекъ папы, и патриархи, и архіепископа имена взглядомъ діалекту розны суть, але владзею жаднимъ способомъ не рознятся» и прочая. Тамже въ томъ посланіи и то пишется: «папу Римского самолюбія шаленство отъ другихъ святѣйшихъ патриарховъ лику оторвало и въ самый заходъ втиснуло». И засъ: «папы, мовитъ, Рымского отъ церкве оторванеся правилного въ церкви порядку намнѣй не нарушило, гдыжъ патриархи Константинополского стоятъ ногы на правотѣ и голова во вшелякомъ розумѣ и смыслѣ, и титуловъ своихъ, якъ отецъ вселенскій, не величаетъ, хотяжъ такъ отъ насъ называется и почитается». То Балсамонъ. Блаж. Петръ, патриархъ Антиохийскій, въ епистоліи своей до Домніка, архиепископа Венетского, писаной: «тѣло, мовитъ, чловѣчее едною головою управуется, въ которомъ члонки многіи суть, и всѣ пятма смыслами радятся. Смысли тѣла суть: зрініе, обоняне, слухъ, смаковане и дотиканье. Тѣло засъ Христово, которое естъ вѣрныхъ церковъ, розмаитими народами, якъ члонками Христовыми, справленое, якъ пятма смыслами пятма патриархами справуется, а единою головою носится, то естъ самимъ Христомъ».

Зъ тихъ теды и зъ многихъ иншихъ, короткости дѣля понеханыхъ отъ мене, доводовъ явне видити дается, же папежъ Рымскій одинъ естъ зъ пяти патриарховъ, а не монарха, во всемъ соби ровнихъ мѣвши чотирохъ патриарховъ, прочъ личбы и именованя, то естъ, же первѣй бывалъ менованъ и личенъ, чого

[1]) На полѣ: «розность епископа отъ патріарха».

если отступникове не видятъ, «посередъ бѣлаго дня слѣпуютъ» [1]).

Части II, роздѣлу VIII, артикулъ 2.

Въ епархіи неналежніи не вдаватися и оныхъ не посѣдати; не святити въ чужой епархіи клириковъ и не приймати чужихъ; выклятихъ и отлученыхъ не приймовати до сполечности.

Нѣмъ каноны соборовыи, которіи отступникъ Креуза въ восмомъ своемъ роздѣлѣ «зарутами» назвавши ркомо зноситъ, ставити показати поступую, для снаднѣйшей ихъ обороны и для лацнѣйшого твоего, правовѣрный чителнику, понятья ово первѣй за помочю Божою показую, ижъ жаденъ патриархъ въ другого патриархи діецезію, въ рядъ его церковній вдаватися не маетъ. Маючи абовѣмъ то зъ приведеныхъ въ близко прешломъ артикулѣ канонов за речъ певную, ижъ ровная естъ честь и владза патриарховъ всходнихъ зъ епископа Рымского честью и владзею, ижъ ему такъ, якъ и онимъ, певніи части свѣта соборовыми ухвалами суть роздѣлени и подани,—мовимо: если кождый зъ нихъ, на собѣ порученнихъ краинахъ переставати повиненъ бывши, переставаетъ,—уставленный и стверженый заховуется порядокъ; а если которій и свою діецезію держитъ, и другого епархію заздросливыма очима наглядаетъ, не естъ то стародавнихъ отцевскихъ звычаевъ и каноновъ постерегати, але ихъ нарушати. Канонъ Никейскій 6 мовитъ: «стародавній звычай отцевъ нехай ся заховуютъ».

То южъ Рымскій преступцею канону того естъ, гды, опустивши стародавніи звычаи и соборовыи ухвалы, въ неналежныи ему діоцезіи вдирается! А соборы не надъ всѣмъ свѣтомъ Римского епископа справцею и судією вчинили, але ограниченую певную часть свѣта ему поручили, и толко въ своихъ отдѣлныхъ епархіахъ пастиремъ и справцею быти ему наказали. А нѣгды жадного права, жадного канону на то нѐмашъ, абы ему волно было въ патріаршіи діецезіи наглядати и, штò бы ся ему подобало, въ нѣхъ замышляти. Але еднаковою и ровною моцю и владзею якъ Рымскому, такъ и Константинополскому, Александрійскому, Антіохійскому и Іерусалимскому свѣтъ пяточастне естъ роздѣленъ и повѣренъ, зъ ограниченемъ и зъ варунками, абы ся одинъ въ другого діоцезію, подъ утраченемъ достоинства, не вступовалъ. О чомъ доводы тыи кладу.

Канонъ вторый Константинополского второго вселенского собору мовитъ: «епископове до церквій, которіи не суть въ ихъ діоцезіи, черезъ предѣлы свои абы не ходили и церквій абы не мѣшали. Але, ведлугъ каноновъ, Александрійскій епископъ въ Египтѣ толко рядити маетъ, а всходніи епископове всходомъ самымъ нехай справуютъ, заховуючи, ведлугъ Никейского собору, привилей Антиохійской церкве; Асійскіи епископове Ассію нехай правятъ; Ѳракійскіи епископове Ѳракію нехай рядятъ, а Понтійскіи нехай Понтъ», и прочая. Читай выклады на канонъ сей канонистовъ.

Ефескій соборъ въ канонѣ осмомъ мовитъ: «во всѣхъ діецезіяхъ и епархіяхъ заховатися маетъ, абы жаденъ зъ благочестивыхъ епископовъ епархіи чужей, которая многими передъ тимъ лѣты и отъ початку подъ его або тыхъ, которіи его упередили, рукою не была

[1]) Толст. и Ундол.: «слѣпнютъ».

не важился находити. Але если бы хто и найшолъ и собѣ презъ моцъ подбилъ, отдати еи маетъ, абы св. отцевъ каноны не были перескаковани и жебы, подъ претекстомъ іерейского достоинства, свѣтской владзы пыха не наступила, и свободы по-малу-малу неосторожне абысмо не отстрадали,—которую намъ власною своею кровію справилъ Господь Іисусъ Христосъ, всѣхъ людій Избавитель. Святому прето и вселенскому соборови подобалося, абы кождой епархіи чистіи и непорушоныи захованы были права, которыи она зъ почтатку и отъ многихъ лѣтъ маетъ, ведлугъ звычаю, который ся здавна заховалъ», и прочая. То о томъ, ижъ епископове, а особливе патриархове въ неналежніи имъ парахіи втручатися не маютъ. А же тежъ въ неналежнихъ собѣ епархіахъ и мѣстахъ не маютъ посвяченій жадныхъ чинити, забороняютъ того каноны: апостолскій 35, Антиохийскій 13 и 22, Никейскій 16, Сардикійскій 15, подъ таковымъ каранемъ, же гды бы ся которій епископъ въ неналежной собѣ парахіи посвяченье, мимо волю той парахіи епископа, отправовати поважилъ, теды посвяченье тое не маетъ быти мѣно за посвяченіе, и самъ таковый епископъ подъ изверженіе подпадаетъ. Той порядокъ поважне [2]) въ церквы Христовой захованъ естъ. О томъ то порядку бож. Златоустый, на листъ до Ефесеовъ, глава 4, въ бесѣдѣ 11 мовитъ, ижъ «канонного порядку такъ постерегати потреба и боронити, якъ и самой вѣры». «Клириковъ зъ иншихъ неналежнихъ собѣ діецезій и епархій абы жаденъ епископъ не приймалъ; а если бы ся которій важилъ того, теды таковый караныо зложенья зъ стану подпадаетъ, а клирика того за ляика тамъ мѣти росказуетъ и литургисати забороняетъ, ажъ бы ся навернулъ до своего пастиря». О чомъ читай каноны: апостолскій 33 и 15, Халкидонский 13 и 20 шестого собору Константинополского 17, семого вселенского собору канонъ 10. А жебы жаденъ епископъ отъ другыхъ епископовъ отлученыхъ и выклятихъ, якъ и жаденъ патриархъ отъ другого патриархи выклятыхъ або отлученыхъ епископовъ до сполечности не приймовалъ—каноны забороняютъ тыи: апостолскій 12, 31 и 32, Никейскій 5 и 6, Антиохийскій 15, Карѳагинскій 31, 58 и 126, Халкидонскій 10, 126 и посланіе собору Карѳагинского до папы Римского Келестина. Въ которихъ всѣхъ канонахъ зъ того всей церквы посполитого права нигдѣ Рымскій не естъ вынятый, абы, мимо всѣхъ иншихъ, ему самому чинити то было волно, якъ омылне удаютъ его слуги. О томъ же генералного собору въ церкви Бога Слова св. Софіи въ Константинополю за блаженного патриархи Фотія, при посланникахъ Іоанна Осмого, папы Рымского, обхоженого канонъ первый мовитъ: постановилъ св. и вселенскій соборъ, ижъ если бы который зъ клириковъ, або лаіковъ, або епископъ власной земли въ Асіи, або въ Европы, або въ Ливіи перемѣшкаючихъ подъ звязкомъ, або зложенемъ, або выклятіемъ у святѣйшого папы Іоанна были, абы тіи такимижъ у святѣйшого Фотія, патриархи Константинополского, были, въ томъ же караня осуженью, то естъ або зложены, або прокляты, або отлучены. А которихъ тежъ Фотій, святѣйшій нашъ патриархъ, клириковъ або лаіковъ, або епископского, або іерейского чину въ которой колвекъ епархіи отлученю, або зложеню, або проклятю подалъ, — святѣйшій тежъ

[2]) Въ рукописи ошибка: «поневажъ».

папа Іоаннъ и святая божественная Римская церковъ тыхъ въ томъ же караня судѣ маетъ мѣти», и прочая. На которій канонъ Балсамонъ въ выкладѣ своемъ мовитъ: «нѣкоторіи вылученыи або иному каранью церковному и осуженью подaныи отъ старого Рыма столицы до Константинополской столицы удавалися». И впротивъ: «а же для того погоршеня межи двѣма церквами всчиналися, забѣгаючи тому всему, постановили отци той канонъ». И нижей: «а ижъ нѣкоторыи пытали «поневажъ канонъ двохъ толко великихъ архиереевъ менуетъ, што будетъ о другихъ патриархахъ розумѣно?» мовимо, ижъ сполне и для всѣхъ выданъ естъ той канонъ, абовѣмъ другіи тежъ каноны также ухваляютъ быти отлученого епископа того, которій отъ другого епископа вылученыхъ пріймуетъ, або иному яковому каранью подданихъ; а то для того, ижъ всѣ Божіи церкви одно тѣло розумѣются быти», и прочая. Поты Балсамонъ.

Уважай напродъ, чителнику православный, ижъ соборъ сей патриарха Фотія «святѣйшимъ» зоветъ, зъ чого ся головныи неприятелеве его отступникове презъ зазрость пукаютъ. Повторе: ижъ Рымскій епископъ выклятыхъ отъ патриарховъ всходныхъ приймати владзы не маетъ. По-трете: ижъ отъ Рымского папы выклятіи епископове и клирикове удаватися были звыкли до патриархи Константинополского. Взаемъ, яко видимо, трафлялося тымъ двомъ столицамъ, же ратунку у нихъ, якъ на онъ часъ велможнихъ, укривженіи потребовали. Видѣти маютъ отступникове зъ тыхъ кононовъ, же, отступивши своего власного патриархи, а чужого неналежного епископа Рымского въ діецезію патріархи Константинополского впровадивши, не суть и сами епископами и рукоположителя своего о изверженіе приправили, але суть лаіками, людми простими, зъ церкви св. восточной отлучеными и проклятими, ведлугъ кононовъ вышъ приведеныхъ. Не мой то судъ кладу, але синодовъ приточеныхъ, которыхъ неможная речъ кассовати и знести, зачимъ, безъ вонпливости карности и клятвы, тыи остаются на преступникохъ и отступникохъ.

Части II, роздѣлу VIII, артикулъ 3.

Оборона доводовъ нашихъ, зъ канону Халкидонского собору 21 и зъ канону 36 собору 6 взятихъ, и ижъ соборъ, обхоженый безъ пословъ папежскихъ, вселенскимъ званъ быти можетъ.

Тутъ южъ приступую до обороны доводовъ нашихъ, которіи отступникове облудою своею усилуютъ знести, до обороны, мовлю, кононовъ соборовыхъ або рачей самыхъ двохъ соборовъ вселенскихъ, четвертого и шестого. Што гды чиню, всего свѣта богодухновенныхъ и богомудрихъ мужевъ на судъ взываю, абы ся прислухали и розсудили, якъ то речъ слушная и подобная, которую отступникове поставити усилуютъ, абы одной особы приватною незычливостью або противною хотью соборовъ вселенскихъ публичніи ухвалы знесени быти могли и до зневаги приведены? Которіи отступникове зневаживши и опустивши, берутся за якіисъ софистіи зъ писмъ маловажнихъ и листовъ приватнихъ. Зачимъ што напротивъ конономъ, отъ насъ, православнихъ, о ровности патриарховъ задаватися имъ звыклымъ, въ знесенье ихъ приводятъ—не естъ знесеньемъ, але явнимъ блюзнерствомъ на Св. Духа

которого надхненемъ соборовыи выроки и каноны суть и до уживаня поданы, и всѣ, которіи противъ каноном мовятъ и не приймуютъ ихъ, Духови Св. противятся и подъ проклятства подпадаютъ. Горкій то, заправды, овоцъ въ костелѣ Рымскомъ нынѣшнемъ уростили отступникове, не въ матицу винную, але въ диковинку, въ лѣсную, горкую плонку вщеплени ставшися!

Отповѣдаю теды. «Зарутами» отступникове приводитися отъ насъ напротивъ ныхъ звыклыи каноны св. вселенскихъ соборовъ назвали. Лечъ обороны нашѣ не заруты суть, але правда и каноны Духомъ Святымъ презъ уста святыхъ Божіихъ ухваленыи поданыи и всему свѣту оголошены. Ихъ приводы власныи суть заруты, якъ зъ приватнихъ, а не зъ соборныхъ писмъ, зъ духа любоначалія уплетеныи. На св. патриарху Анатолія кламство то отъ апостатовъ естъ, абы, отъ Духа пыхи подущенъ бывши, хотѣлъ то мѣти, жебы нового Рыму епископъ зъ старого Рыму епископомъ ровный былъ въ чести; поневажъ еще и на свѣтѣ не былъ Анатолій, гды тое право святая Константинополская столица отъ второго вселенского собору одержала. Отступникове теды, отъ духа кламства подущени бывши, солгали на свою душу и св. мужа спотварили. Але то имъ не новина, бо натруднѣй разъ зъ дороги правды спасти! И Духови Св., якъ ся видѣти даетъ, тыи на все смѣлыи мѣшанцы въ томъ разѣ не зборговали, гды вырокы его святыи, на вселенскихъ соборахъ ферованыи, зневажити поважилися, и самый вселенскій второй, и четвертій, и шестый соборы въ подезрѣне подати не встидалися. Штó ся, да Богъ, на око окажетъ, же якъ во всемъ иншомъ, такъ и въ томъ сами отступникове суть и нещири, и облудни. Анатолій бовѣмъ св. если въ той справѣ штó чинилъ, чинилъ то, постерегаючи того, штó южъ передъ нимъ столица апостолская Константинополская мѣла, а не о новую якую небылую речь стараючися. Засталъ онъ права и привилей ровности въ почести и во всемъ иншомъ зъ Рымскимъ епископомъ на той столици, а не ново ихъ набывалъ. Напродъ абовѣмъ великій первозванный апостолъ Андрій Константинополскую столицу учтилъ, фундаторомъ еи бывши и по собѣ на ней Стахvа зоставивши, наветъ и тѣло свое тамъ положивши. Почтилъ еи потомъ царъ Великій Константинъ, престолъ царства своего тамъ зъ Рыму перенесши. Почтилъ столицу тую и св. соборъ вселенскій вторый, въ Константинополю обхоженый, ухваливши еи право поровнаня въ чести, онымъ въ личбѣ третимъ канономъ, которій ся такъ маетъ: «Константина града епископъ старѣйшинство чести да имать по Рымскомъ епископѣ, зане быти ему новому Рыму».

Присмотри жъ ся, православный, тому канонови, котори[е]мъ, якъ въ книгахъ Словенскихъ стоитъ, привелъ, для яснѣйшого показаня правды и отступникомъ на обличенье, которій въ Грецкомъ текстѣ такъ ся маетъ [1].... Присмотрися, мовлю, православный, якъ той канонъ апостатове переницовали невстыдливе, бовѣмъ такъ его мѣтися въ Словенскихъ книгахъ написали, же бы Константинополскій мѣлъ першее мѣстце по Рымскомъ передъ иншими патриархами. То естъ приводъ фалшивый противной стороны и тожъ то овоцъ правды зъ отступства! О, ревности Христова! переверни столки въ церкви купуючихъ

[1]) Греческій текстъ не вписанъ, и дажс мѣсто для него не оставлено.

облуду а продаючихъ кламство! [1]) О, ревности Духа Божого! усты Петровыми на Ананію и Сапфиру въ болшой речи кламаютъ нынѣ отступникове, а тоже писмо святое и каноны зъ умыслу фалшиве выкладаютъ и отмѣняютъ и ясне не истинствуютъ! Которое ихъ кламство схѵзму и непокой въ церквы чинитъ.

Вертаюся до предсявзятья. Почтилъ туюжъ св. столицу Константинополскую —и соборъ третій вселенскій Ефескій, гды соборовъ прешлыхъ Никейского и помененого Константинополского ухвалы и каноны принялъ и ствердилъ. Соборъ абовѣмъ послѣдный обхоженныхъ передъ собою соборовъ ухвалы и каноны приймати звыклъ и потвержати. Почтилъ еще обфитѣй—св. четвертый вселенскій соборъ Халкидонскій, гды достатечнѣй и обширнѣй чести и привѣлеа владзы и достоинства св. Константинополской столици наданы, и патріарху Константинополского зъ Рымскимъ во всѣхъ его прерогативахъ ровнымъ быти призналъ. Который канонъ собору того святого въ справѣ той, якій естъ, для прочитаня его въ роздѣлѣ семъ осмомъ, части второй, до артикулу первого отсылаю, гдѣ его зуполне и власне такъ положилъ, якъ ся въ Грецкомъ текстѣ и въ Славенскомъ правдивомъ переводѣ маешъ. Отступникъ Креуза, безъ жадного встыду, геретицко окусавши его, на початку того своего второй части роздѣлу осмого такъ приводитъ: «нового Рыму епископъ старого Рыму епископови естъ ровный въ чести, для перенесеня столицы». Все имъ, якъ бачимо, на облудѣ! Не было то теды духа пыхи, подущеня въ Анатоліи святомъ, але была воля и судъ Духа Св. и всѣхъ отцевъ на собори такъ четвертомъ, яко и второмъ во имя его собраныхъ. Зле прето и зъ грѣхомъ отступникъ св. патріарху Анатолія удаетъ, который во всѣхъ справахъ церковныхъ духомъ правды и любве былъ побужанъ, а не духомъ пыхи, якъ о немъ зло речетъ отступникъ, подущанъ. Всѣ святыи патріархове, прешлыи и нынѣшніи, въ таковыхъ справахъ духомъ правды и братолюбія побужаны были. Любовь абовѣмъ то справуетъ, абы ровность и сполечность межи архіереями Божіими была. Рачей теды отступникове духомъ пыхи подущени суть, ижъ вмѣсто головы Христа иншую церкви Христовой голову пришиваютъ, ижъ единовладство, силу и моцъ въ церковъ Христову впровадити усилуютъ, чому ся переднѣйшихъ апостолскихъ церквей патріархове впротивъ становятъ, якъ речи шкодливой и душегубной. Духъ то абовѣмъ естъ гордовысокой думы, славолюбія и сребролюбія— надъ всѣмъ свѣтомъ пановати, зо всего свѣта корысть брати, жадного отъ архіереевъ Божіихъ и апостолскихъ намѣстниковъ въ ровномъ почтѣ зъ собою мѣти не хотѣти. Не гордость же то и не противенство Духови Святому — св. вселенскими соборами поданихъ ухвалъ не пріймовати, а подъ свою ценсуру все горнути?! Истинну мовлю, же въ которіи колвекъ писма отступницкіи, такъ о вѣру опираючіися, якъ и въ поточнихъ справахъ выданыи, найзришъ— безъ пришевъ о неслыханномъ въ церкви Христовой монарсѣ жадного не найдешъ! А якою щиростью самыхъ то ихъ огризенное сумнѣнье понесетъ, што естъ власное воздушнихъ вожовъ дѣло, брати абовѣмъ въ облуду и въ подозрѣнье подавати канонъ собору вселенского, который въ своей належной поважности презъ лѣтъ колко сотъ надъ тисячу зоставалъ, не Божого Духа дѣло естъ, але естъ дѣло духа противника Божого.

Правда, мовитъ отступникъ Креуза,

[1]) Матѳ., гл. 21; Іоан., гл. 2; Дѣян., гл. 5.

же хотѣлъ такъ Анатолій, патриарха Константинополскій, на четвертомъ сбори вселенскомъ, якъ подущеный отъ духа пыхи, абы зоставалъ ровнимъ въ чести Рымскому епископови, а[ле] не одержалъ, бо послове папезкіи противилися тому, и такъ зъ того нѣчого не было». То отступникъ. Гдѣжъ тутъ, православный чителнику, правда? Во истинну, закаменѣло сердце тыхъ людій презъ кривоприсяжное отступнитство, же хотяжъ на око то видятъ, ижъ кламуютъ, правду еднакъ мовити собѣ розумѣютъ: видячи не видятъ и не вѣдятъ, и слышачи не слышатъ [2]. Выдалъ ихъ, заисте, Господь Богъ въ наметности, нещирости и облуды, ижъ выступили зъ зуполной и поприсягненой правды. Осмьдесятма немаль лѣты передъ соборомъ четвертимъ вселенскимъ, передъ Анатоліевымъ на столици патриархіи Константинополской сѣдѣньемъ, соборъ вселенскій второй право феровалъ [3]) и Константинополской столици патриарху зъ Рымскимъ епископомъ во всѣхъ его чести и вынеслости прерогативахъ поровналъ. А отступникъ еднакъ фалшиве мовити не встидается: «правда, же хотѣлъ такъ мѣти Анатолій, патриарха Константинополскій», гды то право на второмъ вселенскомъ соборѣ было феровано!? Еще ся Анатолій тогды не родилъ былъ, а отступникъ мовитъ, же «Анатолій хотѣлъ такъ мѣти»! Канонъ зась той второго вселенского собору — о поровнаню въ чести Константинополского епископа зъ Римскимъ — черезъ всѣ пять по немъ обхоженыи соборы принятый и стверженый, презъ лѣтъ колко сотъ на тысячу, якомъ реклъ, въ поважности своей зоставаетъ, а еднакъ невстыдливый отступникъ мовити о немъ не встидается, же «хотѣлъ то мѣти Анатолій, але зъ того нѣчого и не было»! А же то было такъ на второмъ, якъ и на четвертомъ вселенскихъ соборахъ, даютъ свѣдоцство съ подписами рукъ своихъ св. апостолскихъ столицъ патріархове: на второмъ — Тимоѳей Александрійскій, Мелетій Антіохійскій, Кирилъ Іерусалимскій и Григорій Богословъ Константінополскій, правитель того св. собору, а по немъ заразъ Нектарій, а зъ ними сто и пятидесятъ отцевъ; на четвертомъ — Анатолій Константинополскій, Максимъ Антіохійскій, Ювеналій Іерусалимскій (Александрійская столица ваковала, бо на томъ соборѣ Діоскоръ зъ достоинства того былъ зложенъ), а зъ ними шестьсотъ и тридцать епископовъ до того права подписалися. Якимъ же духомъ смѣлъ то речи отступникъ, же хотѣлъ то мѣти Анатолій, але не одержалъ?! Даетъ онъ тамъ же причину, «бо послове, мовитъ, папежскіи спротивилися тому, и такъ зъ того нѣчого не было». О, безстудства! Вторый соборъ вселенскій право ухвалилъ и подалъ; третій соборъ вселенскій принялъ и ствердилъ; четвертый соборъ вселенскій похвалилъ, принялъ и поновилъ! А же папежскіи послы тому спротивилися въ колко десять лѣтъ право не правомъ, а чомужъ не и соборъ не соборомъ?! Волно было посломъ папежскимъ спротивитися, иле слушность по собѣ мѣти могли. Безъ слушности и самъ папежъ такъ великому соборови противитися, конфузе [4]) зоставати мѣлъ бы, якъ зоставалъ Вігілій, папежъ Римскій, на пятомъ вселенскомъ соборѣ, поки ся потупленю трохъ главизнъ [противилъ] [5]). Зосталъ, заисте, и Леонъ папежъ не безъ пороку,

[2]) Римл., гл. 1. ст. 26.

[3]) У Толст. и Ундол. на полѣ: «подалъ».

[4]) Латин. confuse.

[5]) Исправлено по списку Толстова.

поневажъ чому ся онъ противилъ, то по немъ иншіи папежове Феликсъ [1]) и Иннокентій, тыхъ именъ Третіи, приняли. Приняли и св. вселенскіи соборы пятый, шестый и семый. Призналъ тое Константинопольскому патріарсѣ здавна належачее право и соборъ Флоренскій, которому если Креуза отступникъ вѣритъ, якожъ вѣритъ, теды то фалшъ быти признати собѣ муситъ, што также мовитъ «знать же того канону на второмъ соборѣ вселенскомъ, то естъ Константінополскомъ, нѣгды не ухваляно». Ослѣпъ ся пустилъ отступникъ въ неправду, нѣ книгамъ соборовымъ, нѣ историкамъ церковнымъ вѣры въ томъ дати не хотячи. О которомъ канонѣ Сократъ въ главѣ 8, книги 5 исторіи своей церковной, Созоменъ въ главѣ 9, книги 7; который въ кождыхъ книгахъ «Правилъ Соборовыхъ» найдуется; который же на второмъ соборѣ вселенскомъ былъ ферованъ, и сами послове папежскіи на соборѣ вселенскомъ четвертомъ, Пасхалінъ и Люцентій, признали. Одинъ Креуза отступникъ, зъ своею ордою, канону того за власный собору вселенского не признаваетъ, зъ Баронѣуша духомъ фалшу надутый бывши [2]). И южъ то за речъ невонтпливую и отступникове постановивши, якобы той канонъ на соборѣ второмъ вселенскомъ не былъ ферованъ [3]), не быти его ферованнымъ и на соборѣ Халкидонскомъ твердятъ, зъ овой причины, «ижъ, мовятъ, о ровности столицы Константинополской зъ Римскою отцеве собору того до Леона папы Римского нѣчого не писали, и онъ имъ на то нѣчого не отписалъ».

[1]) Феликсъ 3, въ посланіи 1.

[2]) Соборъ Халкидон., въ акціи 16; Бароній, въ року 381, число 35 и 36.

[3]) На полѣ: «учиненный».

Уважъ же едчо зъ пилностю, православный чителнику, а обачишъ видочне тыхъ людей облуду, якъ сами, омамены бывши, иншихъ обезумити усилуютъ, нѣ на порядокъ справъ, нѣ на речи истоту жадного взгляду не маючи. Овдѣ мовятъ, же отцеве собору четвертого о ровности Константінополского зъ Римскимъ до Леона нѣчого не писали; а въ десятомъ вѣршу вышей, тоежъ рекши, же отцеве собору того, до Леона пишучи, не чинили жадной зменки о ровности чести, заразъ тамъ же, межи тими своими мовами, наводятъ одно, мовятъ «то написали, же въ той справѣ отновили канонъ собору второго Константинополского». Слухайже, православный чителнику, якъ тутъ зъ собою отступникове суть згодны, якъ то на обличене своей имъ облуды ясное свѣдоцство приводятъ: отцеве собору сего, которыхъ было шестьсотъ и тридцать, каноны второго собору признаваютъ и папежови о немъ вѣдати даютъ, же его ствердили; а оны и канона того не признаваютъ, и мовятъ, же отцеве собору того, до Леона пишучи, жадной взменки о ровности чести не учинили! Если взменку чинятъ отцеве св. о канонѣ собору вселенского второго, теды чинятъ взменку и о ровности чести Константинополского епископа зъ Римскимъ. Который канонъ, якъ ся въ собѣ маетъ, мало вышей и по Грецку, и по Латінѣ, и по Словенску его положилисмо: по Латинѣ взялисмо зъ книгъ соборовыхъ, въ Венеціи, за позволенемъ и подъ гербомъ Сикста Пятого, папежа Римского, въ року 1585 зъ друкарнѣ Домініка Николіна выданыхъ. Отступникове отколь свой окусаный маютъ—сумнѣне ихъ понесетъ, якого мы въ своихъ книгахъ нѣгдѣ не найдуемо.

Вѣдати теды належитъ тобѣ, право-

славный чителнику, ижъ каноны Константинополскій третій и Халкидонскій 58, о ровности патриархи Константинополского зъ Римскимъ епископомъ учиненныи, безъ вшелякой вонпливости суть важны. Поневажъ жаденъ наступуючій по нихъ вселенскій соборъ не знеслъ тыхъ канововъ, и овшемъ пятый, шестый (который особливымъ то каноном отновилъ) и семый потвердили. Собору тежъ вселенского ухвалы и каноны не естъ речъ можная кому касовати, ено также вселенскому соборови, для важной якой причины, и то не въ вѣчныхъ правахъ поправу учи[ни]ти, якъ и конституцій сеймовыхъ поединковыи зданя и приватныи купы не могутъ зносити, ено самъ другій сеймъ. Панежове тежъ Римскіи по Леонѣ и другіи Халкидонского и иныхъ соборовъ уставы и каноны любовне пріймали и, якъ еѵангелія, почитали ихъ. Чого свѣдкомъ Григорій Бесѣдовникъ, папа Римскій, который о нихъ тыми словы мовитъ: «чотиры соборы чту, якъ чотири еѵангелія, а найболѣй Халкидонскій, и пятый также чту» [4]). То Григорій.

О тыхъ же чотирохъ соборахъ и о ухваленыхъ на ныхъ канонахъ Юстініанъ Великій, царъ, въ «Новеллѣ» 131 мовитъ: «уставуемо, абы вмѣсто правъ обдержали св. правила церковныи, которыи отъ св. чотирохъ соборовъ зложены суть, або утвержены, то естъ въ Никеи 318 и въ Константинополю св. 150 отцовъ, и на Ефескомъ першомъ, на которомъ Несторій осуженъ естъ, и на Халкидонскомъ, на которомъ Евтихій со Несторіемъ проклятъ естъ, предреченныхъ бовѣмъ чотирохъ соборовъ догмата, якъ св. писма, пріймуемо и правила, якъ законъ, заховуемо». То Юстініанъ. Зачимъ и мы, православныи, чотирохъ первыхъ вселенскихъ соборовъ ухвалы и каноны, якъ писма святыи, якъ чтири еѵангеліа, пріймуемо и чтимо и заховуемо.

На историки Никифора и Евагріа повѣдаю, ижъ оны, якъ естъ историкомъ призвоито, вкротцѣ доткнули, вѣдаючи, ижъ дѣи соборовыи достатечне о ровности патріарховъ зъ Римскимъ написали. Вшакъ жебы добре историкъ и противного што написалъ противъ ясному канонови соборовому, предся нѣхто презъ то соборового канону уникати не можетъ: одного бовѣмъ чловѣка приватное писмо соборного публичного писма въ подезрѣне и въ зневагу подати не можетъ.

Стороны Агапита, и Мартина, Анѳима, Кѵра, Оноріа, Сергія, Пѵрра, Павла—южъ ся вышей оповѣдѣло достатечне въ артикулѣ второмъ, роздѣлу семого, части сей второй. Тамъ же ся оповѣдѣло и о Фотіи, же надъ ними епископъ Римскій жадной иншей владзы, толко якъ спол-епископъ или спол-патріарха, не заживалъ, якого взаемъ заживати могли и заживали иншіи епископове або патріархове, а особливе Константинополскій надъ Римскимъ, о чомъ тамъ же доводне ся повѣдило.

О Іоаннѣ першомъ, што зъ Никифора приводитъ, стало ся то ведлугъ правъ церковныхъ, которыи, гды при всѣхъ привилеяхъ и прерогативахъ Константинополского патріарху Римскому епископови ровнымъ чинятъ, порядокъ межи ними мѣти хотятъ. О чомъ «Новелля» Устиніанова 131 виразними словы: «стверждаемо, мовитъ, святыхъ соборовъ правныи уставы, абы святѣйшій старого Риму епископъ первымъ былъ межи всѣми іереями, а блаженнѣйшій Константинополскій Нового Риму епископъ абы вторый порядокъ по старого

---

[4]) книга 1, епистола 24; Бароній, 591.

Риму столицы мѣлъ и надъ иншии былъ поважный». А порядокъ той розумѣется въ личеню и мянованю, который по которомъ мяноватися маетъ, а не жебы Римскій Константинополского посѣдати мѣлъ: хотяжъ теды Константинополскій вторый естъ порядкомъ, предсяжъ жадной поровнаня своего зъ Римскимъ епископомъ въ чести зневаги и у[й]мы не поноситъ.

А засъ абы Римскій біскупъ вышше, а патріарха Константинополскій нижей сидѣти мѣли, того я зъ соборовыхъ дѣевъ не вижу. Нѣгды біскупъ Римскій не толко Константинополского, але жадного патріархи не посѣдалъ, гдыжъ завше на соборѣхъ сѣдѣня порядокъ таковый былъ: въ-посродъ церкве ставленый былъ столъ, на немъ еvангеліа святыи, и крестъ, и свѣчки, и лямпы; ниже мало, якобы зъ боку, ѳронъ и царъ на немъ, а на правомъ боку ко востоку, на полуденной сторонѣ, патріарха Константинополскій, и иныи патріархове и духовенство всходней церкве; а на лѣвой сторонѣ, на полуночъ, Римского біскупа и его духовенства сессіа. А же то правда—въ книзѣ Полской «О соборѣ Флорентійскомъ» виданой, на листѣ 15, найдешъ написано тими словы: «подъ тымъ часомъ, пытанье и розница зачалася—о столицахъ всходней церкве и заходнего костела. Того бовѣмъ хотѣлъ папежъ, жебы по едной сторонѣ церкве засѣло его все духовенство, а по другой сторонѣ цесаръ, патріарха и вся ихъ сторона, засъ въ посродку, на першомъ мѣстцу—папежъ. А цесаръ твердилъ, же то пристойнѣшее естъ мѣстце цесарови, нѣжели папежови. По долгой розмовѣ ажъ казано читати справы першихъ соборовъ, тожъ ся на остатокъ на то зезволили, жебы една сторона, входячимъ до костела была лѣвою, дана была папежови и его сторонѣ, а другая, то естъ правая, цесарови и Грекомъ. Розставляли теды такъ маестаты: папежскій по сторонѣ ему назначоной, близко олтаря, яко на чотиры сажнѣ отъ него; потомъ нижей трохи, якъ на сажень, маестатъ кроля Нѣмецкого, то естъ цесара; лечъ стоялъ прожный, тилко для звычаю. За тымъ тежъ сидѣли кардинали, по нихъ арцибіскупове и біскупове, которыхъ личба была о полтораста засъ каплановъ, діаконовъ; протонотаріевъ або писаровъ—было безъ мѣры. Тымъ же способомъ на другой стороны наготовано маестатъ цесарскій, червонымъ златоглавомъ накритый; по немъ засъ патріарсѣ, намѣстникомъ иншихъ патріарховъ и всей церкви всходней, ведле порядку своего. А въ-посродъ костела, межи обѣма сторонами духовенства, передъ св. столомъ або олтаремъ, поставленный былъ маестатъ найцуднѣйшій, велце оздобный и прибраный златомъ и шарлатомъ: на немъ сидѣлъ великій и справедливый судіа, Господь нашъ Іисусъ Христосъ, то естъ святая его еvангеліа, а по обу ей сторонахъ лежали головы св. апостоловъ Петра и Павла, и лямпы горячіи передъ ними. И было ся чому присмотровать: страшливому и новому вѣдокови дня оного, ижъ изъ церкве стало ся небо, такъ жесми споминали на оно спѣванье: «небо всесвѣтлое—церковъ вся показалася, освѣчаючи вѣрныи Божіи и дорогу имъ показуючи, въ которой стоячи волаймо: домъ твой угрунтуй, Господи!»

А што мовятъ отступникове, же «если бы тое право Константинополскіи патріархове мѣли, умѣлижъ бы его зажити, а меновите Фотій». Отповѣдаю, ижъ, мѣли тое право и умѣли его заживати, о чомъ въ артикулѣ третемъ, роздѣлу семого, части сей второй обширнѣй преложилемъ. Зажилъ Фотій, гды Ми-

колая, Римского папежа, екскоммунѣковалъ, якъ вѣдати о томъ даетъ Анастасій Библіотекаръ, въ предмовѣ собору 8. Зажилъ предъ Фотіемъ Ігнатій святый, который Болгарской земли зъ своей діецезіи оторвати Римскому епископови Іоаннови Осмому не допустилъ. О томъ вѣдати даетъ той же Анастасій Бібліотекаръ, въ описаню дѣевъ Адріана Второго, и Баронѣушъ въ року 863. Поки въ своихъ границахъ ставали епископове Римскіи, поки зъ ухвалъ соборовыхъ не выкрочали и поки звычаевъ церковныхъ постерегали, поты патріархове всходныи и зъ правомъ тымъ своимъ молчали. Лечъ гды ся тому всему въ-противъ отъ Римскихъ епископовъ дѣяти почало, не толко ведлугъ владзы права того ексколунѣковали Римскихъ епископовъ отъ всей церкви всходней, але и клятвѣ поддали. Што учинилъ Михаилъ Кvрулярій, а предъ нимъ Сергій, имене того Вторій, Константинополскіи патріархове. Заживали теды того права завжды, заживаютъ и теперъ патріархове Константинополскіи.

Наконецъ што о шестого собора «Правилахъ» отступникъ правитъ, и помѣстного, а не вселенского собору, ухвалами быти ихъ менитъ, — зъ збытку сердца своего то чинитъ, а не [зъ] истоты речи: то мовитъ, што́ бы радъ виделъ, а не то, што́ видитъ. Каноны тыи нѣгды иначей въ церкви Христовой тітулованы не были, толко канонами св. вселенского собору шестого. Во всѣхъ «Правилныхъ Книгахъ» инакшого имъ титулу отступникове не найдуютъ. Соборъ той, на которомъ каноны тыи были ухвалены, Балсамонъ въ выкладѣ на предмову тыхъ каноновъ, называетъ «пято-шестымъ», а то для той причины, ижъ соборъ сей пятого и шестого вселенскихъ соборовъ недостатки навершилъ. Такимъ способомъ, пятый соборъ вселенскій, зъ Юстиніана Первого обхоженый, а по немъ соборъ вселенскій шестый, обхоженый за царя Константіна Погоната, жадныхъ каноновъ не становили, безъ чого соборъ ледве моглъ быти знанъ и званъ за соборъ, поневажъ што́ би ся на нихъ ухвалило и постановило, канонне означено не было, который двохъ тыхъ соборовъ недостатокъ святыи отцы наполнити хотячи, за Юстиніана второго, прозвискомъ Корконоса, зобралося ихъ двѣстѣ двадцять и семъ въ Константинополь, и въ полатѣ, Труллъ названой, соборовали, гдѣ, якомъ реклъ, двохъ предреченныхъ вселенскихъ соборовъ недостатокъ навершили и наполнили, каноны списали и подали, которыи отъ оного часу по сесь день канонами св. вселенского шестого собору и титулованы бываютъ и называны.

А што пишетъ противникъ, якобы на томъ соборѣ пословъ папежскихъ не было, теды то — або зъ невѣдомости дѣевъ соборовыхъ, або зъ умыслу чинитъ, хотячи ркомо презъ то канономъ тымъ зневагу якую нанести. Же на соборѣ томъ послове папежскіи были,— меновите: Василій Гортинскій, Крита острова епископъ и епископъ Ровенскій, Римской церкве мѣстце держачій, были и тыи епископове, которые тогды папежскими легатами называтися звыкли были: Өессалоницкій, Сарнскій[1]), Ираклійскій и Коринтскій—вѣдати даетъ о томъ Балсамонъ въ выкладѣ на предмову тыхъ шестого вселенского Константинополского собора канон[ов]ъ. Але даймо, же не были на томъ соборѣ послове папежскіи! Што́ же оттоль? «Безъ пословъ, мовитъ отступникъ, папежскихъ соборъ вселенскій быти не можетъ». Але то штоденныи отступницкіи плётки, голословныи басни! Показалося то або-

[1]) Ундол.: «Саріискій».

вѣмъ доводне въ артикулѣ третемъ, роздѣлу второго, части сей второй, а особливе въ артикулѣ 1, роздѣлу третего, сей же части, ижъ соборъ вселенскій безъ папежа быти можетъ, и ижъ и вторый, и пятый вселенскіи соборы безъ папежовъ Римскихъ и безъ пословъ ихъ обхожены были; вселенскими еднакъ названы были и по сесь день таковыми называются и суть. Не естъ то абовѣмъ правда и безъ доводу слово, абы безъ пословъ папежскихъ обхоженый соборъ вселенскій статися и званъ быти не моглъ. Але то правда и слово зъ доводомъ, же и зъ послами папежскими и отъ самого папежа обхожены соборы вселенскими титулованы не были, яковыи суть соборы помѣстныи, на которыхъ послове папежскіи были, наприкладъ: Сардикійскій и Карѳагінскій, и иншихъ безъ личбы, и соборъ отъ Дамаса, папы Римского, подъ самый тотъ часъ обхоженый, гды былъ обхоженъ первый соборъ Константинополскій; овъ безъ папежа и безъ пословъ его былъ обхоженъ, вселенскимъ еднакъ естъ названъ, а отъ самого папежа обхоженый въ Римѣ — титулу того не сподобился. Не естъ то теды правда, што отступникъ Креуза твердитъ, абы безъ пословъ папежскихъ обхоженый соборъ вселенскимъ быти не моглъ. Але о поважности тыхъ шестого вселенского собора канон[ов]ъ,—послухай еще о томъ же и семого вселенского собору, въ первомъ канонѣ такъ мовячого: «божественныи каноны вдячне пріймаемо и постановлене ихъ цѣлое и непорушное стверждаемо, которыи выданы суть презъ трубы Духа Св., презъ благословенныи апостолы и презъ шесть святыи вселенскіи соборы, и презъ оныи, которыи до такихъ вироковъ поданя помѣстне збираны были, и презъ святыи отцы наши, еднымъ абовѣмъ и тымъ же Духомъ освѣчены всѣ, то, што было пожитечного, постановили; и которыхъ оны виклинали, тыхъ и мы выклинаемо; а которыхъ оны зложили, и мы тыхъ складаемъ; кого отлучили, и мы отлучаемъ; а кого подъ каранье даютъ, и мы зъ ними заровно». Ижъ теды св. сей вселенскій семый соборъ и о апостолскихъ и о шести святыхъ вселенскихъ соборовъ канонахъ зменку чинитъ — явная речъ, же тыхъ шестого вселенского собору каноновъ не выдѣляетъ, и овшемъ, хто бы въ чомъ коли нарушилъ, такового выклинаетъ. Каноны тыи за каноны поважныи и за св. шестого вселенского собору каноны мѣли и сами епископове Римскіи, о которыхъ папа Римскій Адріанъ въ листѣ своемъ, до Тарасія, патріархи Константинополского писаномъ, такъ поважне мовитъ: «нашлисмо въ прерeченномъ сѵнодальномъ вашемъ посланю, якъ доброе естъ вызнанье ваше, и якъ права вѣра ваша, около зобраній священныхъ, и шести вселенскихъ святыхъ синодовъ, и о чести годныхъ освященныхъ образовъ. Которое то посланіе дивно, заправды, естъ и ужаленяся годно, въ которомъ тежъ ясне естъ выряжено, ижъ въ шестого сѵноду, зъ Бозского натхненя и ведлугъ закону, оголошенныхъ канонахъ принято естъ малеванье оное почтивое, на которомъ Агнецъ, палцемъ Предитечевымъ показанный, естъ awмалеванъ, который на знакъ ласки принятый, правдивого намъ презъ законъ Агнца, то естъ Христа Бога показуетъ. Дивныи теды фѵгуры и тѣны, якъ знаки и цехи правды церкви поданыи, пріймуючи ласку и правду предпочтѣмо, принявши еи, якобы закону вѵполнене [1]. Абы теды то, штó естъ досконалое, хоть фарбъ выряженьемъ всѣхъ очемъ было

[1]) 6 собор., 73.

подано, приказуемо, абы отъ того часу на образахъ мѣсто старозаконного Агнца Христосъ Богъ нашъ Агнецъ, который всего свѣта грѣхи згладилъ, въ человѣчей постати былъ малеванъ, абысмо презъ него покоры великость Бога Слова на память собѣ приводячи, въ роспамятоване тѣлесного его зъ людми помѣшканья, муки и збавенной его смерти и откупленя, которое ся презъ него всему свѣту стало, привожены были». То Адріанъ, папежъ Римскій, который выразними словы то признаваетъ, ижъ каноны, въ Труллѣ зложенныи, суть каноны божественныи и священныи, и же суть св. шестого вселенского собора канонами. А отступникове мовятъ, же тыи каноны не суть вселенского собору и нѣчого не важатъ! Комужъ тутъ вѣра рачей дана быти маетъ—отступникомъ въ правдѣ ненайдуючимся, любъ папежови Римскому? Отступникомъ отступникове вѣру въ томъ нехай даютъ, а мы даемо вѣру Адріанови, папѣ Римскому, которому ся въ томъ подписуетъ и Іннокентій Третій, епископъ Римскій (въ канонѣ «Отъ многихъ»); подписуютъ и самыи права костела Римского, отъ Граціана собраныи въ дистинкціи 31 (въ канонѣ «Поневажъ») и въ дистинкціи 32 (въ канонѣ «Если хто»). Непристойная то, заправды, речъ, же въ Римскомъ костелѣ не только зъ вселенскими соборами не держатъ, але ихъ непристойне отметуютъ: штó бовѣмъ на онъ часъ Адріанъ папежъ похвалилъ и ствердилъ, тожъ нынѣ Евгеній, албо другій, который ганитъ и отметуетъ. Але не о томъ речъ на сей часъ. Доводне теды, за помочю Божею, показалемъ, ижъ наши доводы, которыи отступникъ «зарутами» назвалъ, суть важныи и суть святыхъ вселенскихъ второго, четвертого и шестого соборовъ ухвалы.

РОЗДѢЛЪ ДЕВЯТЫЙ.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 1.

Хотяжъ бысмо въ едности вѣры были, предся Римскій бискупъ зверхнѣйшимъ единымъ пастиремъ и удѣлнымъ монархою въ церкви Христовой быти не моглъ бы, анѣ надъ патріархами зверхность мѣти, анѣ митрополити въ Россіи хиротонісовати ему не належало бы.

Исаія, Божій пророкъ, волаетъ: «горе пишучимъ лукавство: пишущіи бо, лукавство пишутъ» [2]). Нѣкоторыи бовѣмъ отъ Ізраильтянъ Самарійскихъ на пророки фалшивыи списовали пророцства, другіи хирографи чинили несправедливыи на вдовы и сироты. Зъ тымъ пророкомъ Божіимъ и мнѣ, на девятый отступницкій роздѣлъ отповидѣти хотячему, заволати належитъ: «горе пишучимъ лукавство! бѣда тымъ, которыи пишутъ неправду, которыи пишучи, лукаво и лестне пишутъ, мысли свои злыи въ добрыи сердца людскіи впроважаючи, зъ тымъ ся выносятъ, якобы штó отъ отъ книгъ повѣдали, а оны повѣдаютъ сны отцевъ своихъ любоначаліа сикерою упоенныхъ!». Ачколвекъ во всѣхъ прешлыхъ первой и сей второй части роздѣлахъ малобачны были на правду отступникове, въ семъ девятомъ вшелякo еи потоптали и, прочъ фалшу, иншого въ немъ не писали нѣчого. Которыи отъ овой неправды починаютъ «много естъ, мовятъ, братіи нашей противныи, которыи признаваютъ, же такое старшенство было при папежахъ Римскихъ презъ семъ соборовъ, але же é стратили, оторвавшись отъ едности

[2]) Исаія, гл. 10, ст. 1.

церкве святое по тыхъ семи соборахъ», отъ той, мовлю, неправды девятый свой роздѣлъ починаютъ, братіею своею насъ называютъ, а отцевъ нашихъ патріарховъ зрекаются и безчестятъ. Поневажъ теды отцевъ зреклися, синами ихъ болшъ не зостаютъ, а затымъ и намъ братіею быти не могутъ. Умовляютъ въ правовѣрныхъ, якобы мѣли признавати старшенство папежомъ Римскимъ! Презъ семъ соборовъ такое, о яковомъ оны отступникове правятъ, иже папежове по оторванюся Римской церкве о[тъ] церкве всходнэй старшенство тое стратили, въ чомъ многой [1]) той братіи великую кривду чинятъ. Мы абовѣмъ всѣ православныи нѣ одного зъ тыхъ двохъ не признаваемо, але то завжды и мовимо, и признаваемо, же гды бы Римскій біскупъ смирилъ себе и вѣру еднако зъ патріархами вызналъ, былъ бы межи братіею братомъ и спол-патріархою первого именованя. Голосы, которими насъ помовляютъ отступникове, не суть голосы православныхъ синовъ святой Матки Церкве всходней, не суть тыи слова зъ соборовыми правилы згодны. Не признаваемо мы, мимо пристойность, жадного старшенства папѣ Римскому, поневажесмо ясне и доводне то показали, же патріархове во всемъ, иле ся тыче достоинства епископского, суть ему ровны, винявши нѣкоторыи его прерогативы, иле до благочестіа іерархіи церковной. Въ которыхъ всѣхъ превзятостехъ вшеляко и зуполне поровнанъ ему, для тыхъ же самыхъ причинъ, для которыхъ ними онъ былъ почтенъ, Константинополскій стался. Суть правовѣрнихъ сыновъ голосы, ижъ бискупове Римскіи якъ презъ вѣкъ семи соборовъ удѣлного старшенства въ церкви Христовой не мѣли, такъ и презъ оторванеся о[тъ] церкве не тратили его, яко того, чого нѣколи не мѣли; але тратили сполечность и участництво, которое зъ церквою всходнею и зъ патріархами мѣли, а презъ то того, чому затимъ ити належало, доступили. То збываетъ: часу своего пожнутъ, що посѣяли, и уживати будутъ. Великое абовѣмъ то нещасте и нендза - единой святой каѳоліцкой и апостолской церкви отпасти, въ которой, за ласкою Божею, мы, православніи, естесмо, и въ ней странствуючи, въ вѣри, надѣи и любви збавенья своего ожидаемъ. Суть и еще правовѣрнихъ христіанъ тіи голосы, ижъ якъ передъ тимъ, поки Римская церковъ въ едности вѣри зе всходнею церквію зоставала, бискупъ Римскій не былъ мѣный за повшехного епископа и за зверхнѣйшого властителя въ церкви, такъ и теперъ, гди би ся папежъ и все заходнее христіанство (здарилъ би то Богъ) до едности вѣри, въ которой продкове ихъ были, навернули и зъ церквою всходнею въ сполечность вступили. Предся бискупъ Римскій за повшехного епископа и за найвишшого пастира знанъ быти не моглъ бы, поневажъ прерогативы той, въ едности церковной будучи, не мѣлъ,—которая удѣлного монархи въ церкви Христовой нѣколи не знала, якъ ся то на передѣ многими доводами ясне за помочью Божею показало. И патріархове всходніи, и имъ подлегліи митрополитове, и епископове зъ своими епархіами подлегати ему не были би повинни жадного послушенства отдавати, анѣ хиротонію отъ него брати. А то для того, ижъ патріархове всходніи, иле до власти епископской и ряду церковного, зъ Римскимъ соборне единою и ровною честю и достоинствомъ суть уччени и упривѣлеевани. Къ тому ижъ діецезіи такъ Римскому, якъ и патріархомъ удѣлне суть роздѣлени

[1]) Унд.: «многіи».

и владза пастирства и ряженя ихъ въ назначенихъ и въ отдѣленихъ имъ частехъ естъ ограничена, зъ варунками и подъ каранемъ зверженья, абы одинъ въ другого діецезію не втручался. Речетъ кто «што намъ и онымъ за пожитокъ зъ того такого зъедноченья, и што за тимъ за повинность наша была бы?» Пожитокъ намъ былъ бы радость, веселіе и утѣха, ижъ ся драхма—церковъ Римская—згинулая нашла; ижъ отъ ста овецъ заблудилаа сотнаа овечка отискана и до овчарнѣ Христовы впроважена была бы; ижъ братъ нашъ, которій умерлъ былъ, ожилъ бы,—погиблъ былъ и нашолъ бы ся! Церковъ зась Римская радовала би ся и веселила, ижъ, згиблая бывши, нашлася; ижъ заблудилая въ ограду церковную ввелася; ижъ, мертва бывши, ожила; ижъ зъ братіею своею зъедночила би ся, и ижъ до своей достойности давной пришла бы! А повинность взаемная была бы—братолюбіе показовати одинъ другому и руку помочи подавати, «другъ друга честію болшимъ надъ себе, ведлугъ божего апостола, чинити» [2]). Папежъ зась Римскій гди бы, [новотнинъ] [3]) отвергшися своихъ и новацій, въ едности вѣри зъ церквою, то естъ [зъ] патріархами былъ, мѣлъ и отъ насъ тое, же бисмо его за виборный въ тѣлѣ церковномъ смислъ мѣли и почитали; а гди бы побожнимъ былъ и чудами ся прославилъ, то бисмо его, якъ святого, велбили и виславовали и межи святыми Божіими полѣчали, якъ предъ тимъ на всходѣ: Аѳанасіи, Григоріевъ, Кирилловъ, Василіа, Златоустого и иншихъ безъ личби, а на заходѣ: Климента, Силвестра, Леона, Мартина, Грігоріа и иншихъ многихъ, такъ бисмо и его почитали. А зась надъ патріархами и надъ ихъ діецезіи митрополитами и епископами и христіанами аби владзу якую удѣлную мѣлъ ростягати, суди за аппеляці[е]ю отправовати и послушенство по нихъ витягати,—о томъ анѣ мислити, гдыжъ собори вселенскіи того ему не толко не позволяютъ, але виразне забороняютъ, якъ ся то южъ на передѣ на многихъ мѣстцахъ доводне показало.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 2.

О прерогативахъ епископа Римского и о привѣлеяхъ винеслости его.

Поневажъ на многихъ мѣстцахъ за розними окказіами взменку чинилемъ о привѣлеяхъ и прерогативахъ Римского епископа, за оказією теди словъ овихъ отступницкихъ, на початку девятого ихъ роздѣлу положенихъ, яко би многіи зъ насъ были, которіи такое старшенство папежови Римскому признаваютъ, о якомъ они отступникове правятъ,—належитъ ми, православній чителнику, вѣдомимъ тобѣ учинити, што за прерогативы надъ иншихъ патріарховъ мѣлъ епископъ Римскій, и што за привѣлеи винеслости его,—абись на око обачилъ: еслижъ коли такое старшенство зъ насъ нѣкоторіи Римскому епископови признаваютъ, о якомъ они отступникове облудне правятъ и насъ невинне помовляютъ?

Мовятъ отступникове, ижъ Римскій епископъ той напереднѣйшій привѣлей маетъ, же естъ епископомъ повшехнимъ, а маетъ привѣлей той не зъ людского права, але зъ Божого. Отповѣдаю имъ. Же жаденъ зъ православнихъ того ему права нѣколи не признавалъ и не признаваетъ, якъ омилне нѣкоторихъ зъ насъ Креуза помов-

---

[2]) Римл., гл. 12, ст. 10.

[3]) Исправлено по Толстовскому списку.

лнетъ; але признавали продкове наши, и ми признаваемо, же естъ епископъ, во всемъ всѣмъ епископомъ ровній и кождому зособна, якъ ему всѣ и зособна кождій ровнимъ естъ. «Гдѣ колвекъ абовѣмъ естъ епископъ, мовитъ св. Іеронимъ въ посланіи своемъ до Еvагріа, будь въ Римѣ, будь [въ] Евгубѣ, будь въ Константинополю, або въ Регіи, або въ Александріи, або въ Танаисѣ,—того жъ естъ служеніа и тогожъ священства [1])». «Високость абовѣмъ богатства и убозства низкость—анѣ високимъ, анѣ низкимъ епископа не чинитъ, гдижъ всѣ суть апостолскими сукцесорами [2])». А же церковъ Христова повшехного епископа нѣколи не знала и теперъ не знаетъ иншого, прочъ самого Христа, Григорій св., епископъ Римскій, виразними и многими слови вѣдати даетъ, гдѣ въ листѣ своемъ 32, книги 4 такъ мовитъ: «Отдаль, Боже, отъ сердца христіанского имя тое [3]) (повшехного епископа) блюзнерское [4]), черезъ которое всѣмъ священникомъ честь отъймуется, гди отъ одного безрозумне бываетъ собѣ привлащано». А же и Римскій епископъ за повшехного нѣколи званъ не былъ—тамъ же заразъ наводитъ: «жаденъ, мовитъ, зъ епископовъ Римскихъ того видѣлности слова нѣколи не принялъ и уживати не призволилъ». А для чого имени того уживати Римскій епископъ не призволялъ—тамъ же заразъ овую даетъ причину: «абы, мовитъ, гды бы ся одному што за власное дало, чести повинной всѣ священици не были позбавлены». То Григорій святый. Римского теды епископа, не ркучи мы або святая церковъ восточная, але и сама заходная — за повшехного епископа нѣколи не знала. Поневажъ якъ тойже Григорій, папа Римскій, въ посланіи 69, книги 7 мовитъ: «если одинъ зъ людій повшехнимъ епископомъ будетъ званый, иншіи епископове не будутъ епископами». А назвавши имя «повшехного» зъ людій епископа—именемъ «превротнимъ», «вшетечнимъ», «бридкимъ», «пышнимъ», «блюзнерскимъ»—въ посланіи 30, книги 6 мовитъ: «я безпечне мовлю, ижъ хто колвекъ себе повшехнимъ священникомъ називаетъ, або званій быти прагнетъ, въ пысѣ той своей антихристови дорогу готуетъ». Не знаемо теды мы въ церкви Христовой епископа повшехного зъ людій, прочъ самого Бога-Чловѣка Христа Господа, которого далъ Богъ головою церкви. И омылне то отступникъ Креуза удаетъ, якобы нѣкорыи зъ насъ такое старшенство въ церкви Христовой Римскому епископови признавали, якое они ему отступникове признаваютъ. И овшемъ мы, православніи, о томъ повшехного зъ людій епископа имени то зъ тымъ же святымъ Григоріемъ, папою Римскимъ, мовимо, же «хто колвекъ на тое обрыдлое (повшехного епископа) имя призволяетъ, кождій той вѣру тратитъ и ставается невѣрникомъ [5])». «Речъ абовѣмъ естъ то люциперская (мовитъ той же святый одному епископови) — хотѣтися поднести надъ всѣ иншіи епископы, которыи суть звѣздами небесными и оболоками церковними [6])». «Епископъ абовѣмъ титулу такого [7]), то естъ, который ся повшехнимъ епископомъ зоветъ, або званъ быти прагнетъ, въ пы-

[1]) Іеронимъ къ Евагрію.

[2]) Θеофилактъ на Іоанна, 11, fol. 286.

[3]) Въ подлинникѣ грубая ошибка: «твое»

[4]) Въ Толстовскомъ спискѣ на полѣ: «повшехный епископъ естъ имя блюзнерское».

[5]) Книга 4, посланіе 39.

[6]) Книга 4, посланіе 34.

[7]) Книга 6, посланіе 30.

сѣ своей антихристовимъ естъ предотечею, и того наслѣдуетъ, которій, погордивши въ сполной радости апостолскими хорами, на вынеслость выдѣлности покусился вылетѣти, мовячи: «вступлю на небо а вивишшу столицу мою надъ звѣзди Божіи, усяду на горѣ примиря, на полночи, вступлю на високость оболоковъ и буду ровній Вишнему [8])».

Не признаваемо теди мы въ церкви Христовой повшехного [зъ] людій епископа, бо его нѣколи церковъ Христова, нѣ всходнаа, нѣ западнаа не знала. И естъ то свѣжій отступницкій новокалендарній (то естъ такъ давній, якъ естъ давній новій календаръ) вимислъ, а на насъ потваръ. А жебы тую въ церкви Христовой нѣколи небылую речъ мѣлъ мѣти епископъ Римскій зъ права Божого, нѣгди того отступникове зъ писма Божого (право абовѣмъ Божее зъ Божого писма показовано быти маетъ) и одною литерою не покажутъ. Але если привилея якіи маетъ—зъ людзкого ихъ права маетъ, а не зъ Божого. Мовятъ абовѣмъ св. вселенского собору четвертого святыи отци въ канонѣ 28 же «столицы старого Риму привѣлея наданы [9]) суть отъ отцевъ». Если отъ отцевъ, то зъ права людзкого, а не зъ права Божого. И покладаютъ тамъ же заразъ причину, для которой тіи ему отъ отцевъ привилеи суть надани: «ижъ, мовятъ, мѣсто оное царскою столицею было». Не естъ то теди правда, што отступникове правятъ, якобы епископъ Римскій былъ въ церкви Христовой епископомъ повшехнимъ, и абы то зъ Бозкого права мѣлъ. Которій если такъ естъ, якимъ его отступникове мѣти хотятъ и удаютъ, внѣ церкве Христовы естъ, и они зъ нымъ. Церковъ абовѣмъ Христова, прочъ самого Христа Господа, жадного зъ людій повшехного епископа не знала нѣколи (яко о томъ Григорій святый, епископъ Римскій, ясное свѣдоцство видалъ) и теперъ не знаетъ (якъ мы о томъ зъ тымъ же святымъ папеже[мъ] ясное свѣдоцство выдаемо). А што за привѣлеи отъ святихъ отцевъ епископъ Римскій мѣлъ, которихъ инши патріархове не мѣли, овіи суть: ижъ онъ межи всѣми епископами знанъ былъ за найвиборнѣйшого и напилнѣйшого ухвалъ и каноновъ соборовихъ посторожцу, оборонцу, и отмстителя, а то—зъ той причины и прерогативи, ижъ церковъ Римскаа великую поважность во всемъ христіанствѣ относила, же отъ переднѣйшихъ апостоловъ Петра и Павла была уфундована; тоежъ заровно зацности и поважности и церковъ Антиохійскаа, и патріарха еи естъ, кгдижъ тіижъ верховніи апостолове уфундовали ю. А привелей той не самому Римскому епископови належалъ, але всей церкви; и онъ не самъ въ утечкахъ на помочъ ставитися былъ звыклъ, але соборно зо всею церквою. Теперъ южъ той привѣлей подъ лавою, въ зневазѣ, гдижъ южъ отъ колко сотъ лѣтъ сами папежеве Римскіи натяжшими святыхъ соборовихъ ухвалъ и церковнихъ правъ и каноновъ зневажцами сталися. И самой церкве Римской не барзо почитаетъ, бовѣмъ што первѣй епископъ Римскій отъ церкве Римской бралъ поважность, то теперъ впротивъ все—особѣ, а не церкви приписуетъ. Первѣй во всемъ любовъ и продковала, и сродковала, и кончала; а теперъ все ся

[8]) Исаія, гл. 14, ст. 13—14: «на небо взыду, выше звѣздъ небесныхъ поставлю престолъ мой, сяду на горѣ высоцѣ, на горахъ высокихъ, яже къ сѣверу: взыду выше облакъ, буду подобенъ Вышнему».

[9]) Въ подлинникѣ ошибка: «не даны».

справуетъ властелско, росказовне. Первѣй зо всѣми епископами подъ однимъ правомъ, теперъ южъ законодавецъ, жаднимъ правамъ церковнимъ неподлеглій монарха неслушне удается. А то былъ, якомъ предреклъ, Римского епископа первій привилей и первая прерогатива.

Другій привилей Римского епископа былъ, ижъ онъ, презъ поважность столечного цесарского мѣста Риму, почченій былъ тимъ, ижъ способнѣй быти моглъ до данья помочи укривженимъ, маючи тамъ же заразъ и цесаря, и сенатъ, которихъ владзею всѣмъ всюды укривженимъ лацно помочъ и ратунокъ податися моглъ, до которого многимъ въ кривдахъ утечка была и любая, и пожитечная, поневажъ все ся любовне справовало, поважне, а частокротъ и скутечне. Лечъ скоро то, што ся зъ любви дѣяло, въ повинность отъ Римскихъ епископовъ и въ вѣчное нѣякое право затягатися почало. На-тихъмѣстъ ся тому спротивили епископове всходніи подъ часъ собору Антіохійского и Сардикійского; спротивилися епископове Африканскіи подъ часъ соборовъ Кареагинскихъ. Теперъ зась все ся южъ тое обернуло въ тиранню, которую усилуютъ епископове Римскіи, абы всѣхъ епископовъ кривды, въ аппеляцію поднеслыи, не черезъ иншого кого, толко черезъ его вырокъ конецъ свой брали. Зачимъ што передъ тымъ полюбовный и самъ иншихъ епископовъ судови подлеглый узнавца, то южъ теперъ навышшій, ни чіему судови неподлеглый судія выставляется. А то былъ другій Римского епископа привилей и прерогатива.

Третій—тогожъ привилей былъ, ижъ для пречеченихъ двохъ привилеовъ прерогативъ въ такъ винеслой и оказалой поважности Римскій епископъ зоставши, то естъ, ижъ былъ правъ церковнихъ и уфалъ соборовихъ заховывачъ пилный а гвалтовникомъ ихъ отмститель поважный и укривжонимъ помочникъ любовный, а въ-головахъ, ижъ былъ вѣри православной посторожца и оборонца готовый, сталея оттоль звязкомъ навыборнѣйшимъ въ сполечности церковной. Взявши абовѣмъ Римская церковъ отъ переднѣйшихъ апостоловъ вѣру православную и туюжъ потомъ на соборахъ вселенскихъ оголошенную, на писмѣ виданую и до вѣчного уживаня поданую, презъ долгій вѣкъ держала и ховала у себе непорочну и непорушну, презъ што во всемъ христіанствѣ, якомъ реклъ, славна зоставши, звязкомъ сполечности православнихъ церквій сталася достовѣрнимъ. А хотяжъ Римскій бискупъ особливіи свои въ почести толко прерогативы мѣлъ, однимъ еднакъ зъ межи патріарховъ, во всемъ собѣ ровнихъ, посполу зъ ними, а они зъ нимъ церквою Христовою рядячи, епископомъ былъ и спол-епископомъ. А гди ему пришло и старожитную вѣру въ визнаню ей и душезбавенной таемницы въ уживаню порушити, вмѣсто звязку сполечности церковной, сталея нещасливымъ розвязкомъ и схисмъ плодовитимъ отцемъ. На што и весь заходній костелъ, тяжко стогнучи, обтяжливе нарекаетъ—черезъ него одного отъ церкве Христовы всходней отщепленый и по розпихъ сектахъ розогнаній бывши, которій, зась подъ свою владзу затягнути усилуючи, южъ ся не Римскимъ епископомъ титулуетъ, але епископомъ повшехнимъ, то естъ всѣхъ иншихъ епископовъ (якъ о томъ на початку сего артикулу приведеній св. Григорій, епископъ Римскій, вѣдати дастъ) зъ достоинства епископского и владзи здираетъ, а самъ одинъ всего свѣта епископомъ зоставати усилуетъ.

То былъ третій Римского епископа привилей.

Зъ тихъ и пререченихъ прерогативъ былъ Римскому епископови новій привилей четвертый, ижъ што колвекъ въ церкви Христовой поважное становлено было, зъ обвѣщеніемъ епископа Римского было и порозумѣньемся зъ нимъ дѣятися звикло было, такъ еднакъ же гдѣ бы самъ, любъ презъ послы не былъ, або будучи слушности противный былъ, речи намовлены въ своей поважности абы зоставали. Што ся стало на второмъ и пятомъ соборахъ вселенскихъ, на которихъ епископове Римскіи нѣ сами презъ себе, нѣ презъ послы свои не были, ровне и на соборѣ вселенскомъ четвертомъ, которого слушной ухвалѣ, хоть ся послове папежскіи, а потомъ Леонъ и Геласій, епископове Римскіи, неслушне спротивили, ухвала еднакъ въ своей повазѣ зостала. Теперъ [зась] [1]) скринею всѣхъ ухвалъ церковнихъ—перси Римского епископа суть, которій што колвекъ induced речетъ, за Бозскій вирокъ отъ всѣхъ принято усилуетъ мѣти, и што передъ тимъ—посполитый зъ иншими епископами о добромъ церковномъ промысльникъ, то теперъ самъ одинъ и соборъ вселенскій, и надъ соборъ удѣлный ухвалъ церковныхъ споряжца и правитель!

Былъ зъ тыхъ же помененыхъ причинъ и прерогативъ и пятый привилей овый, ижъ Римскій епископъ, цесарскою притомностю и поважностю вспертый, еретикомъ и ересемъ ихъ шири тися не допускалъ, але частю своими писмы, частю цесарскими вироками повстягалъ ихъ и тлумилъ. «Отколь, мовитъ Просперъ, святой памяти папа Вонифантій напротивъ непріателемъ ласки Божей, не толко апостолскихъ, але и цесарскихъ уживалъ вироковъ». Тыи теди 5 прівилеевъ зъ помененихъ причинъ и прерогативъ Римскому епископови въ уживаню быти церковь Христова знала. И гды станетъ на правахъ церковнихъ всѣхъ первихъ, новотнинъ ся зречетъ а всю первую старожитность церкви заходной привернетъ и вѣру заровно зъ патриархами визнаетъ, до сполечности оного своей приймутъ и до прерогативъ першихъ припустятъ. На што и всѣ инши Христіанскіи зъ тогожъ самого Римского костела вылеглыи секти, розумѣемо, зъ охотою ся подпишутъ и станется за ласкою Божею, не унія, але унитасъ [2]), не зъедночене, але едность!

А же немаль всѣ помененіи привилеи Римскому епископови зъ тихъ причинъ и прерогативъ надани быти найдуются, ижъ сполечного мѣста цесарского былъ епископомъ, и ижъ за притомностью и потужностью цесарскою много мочи укривженимъ помагати, еретикомъ и ересемъ поважне и скутечне забѣгати моглъ,—для тихъ же власнихъ причинъ и прерогативъ, гды врихлѣ потомъ перенесена была столица цесарская зъ Риму до Константинополя, и мѣсто тое такъ притомностью цесарскою, якъ поважностью сенату, славно и новимъ Римомъ названо зостало. Видячи святыи отци, же што моглъ Римскій епископъ въ церкви Христовой, сталося мочи тое все, за перенесеніемъ цесарства, епископъ Константинопольскій, тыижъ ему всѣ, которіи мѣлъ епископъ Римскій, привилеи присудили и, надъ иншихъ трохъ патриарховъ его поднесши, вторимъ его по Римскомъ въ порядку а ровнимъ въ чести и въ владзи учинили. И ачколвекъ всѣмъ патриархомъ або рачей всѣмъ епископомъ

[1]) Добавлено по Толстовскому списку.

[2]) Лат. unitas.

єднакое отъ церкви Христовой пекловане естъ злецено, одно бовѣмъ въ церкви Христовой естъ епископство. Мовитъ Купріанъ святый въ словѣ «О простотѣ»: «прелятуры [1]) и всѣ посполите за одинъ епископъ церкви Христовы дозираютъ, рядятъ нею и справуютъ. Еднакъ въ дозорѣ томъ, радѣ и справованю вышшее мѣстце маетъ митрополитъ, нѣжъ епископъ, вишшее [мѣстце маетъ] [2]) патріархъ, нѣжъ митрополитъ, вышшей—ближшій зверхности свѣцкой патріархъ, [нѣжъ] [3]) отлеглый». Быти бовѣмъ ровними собѣ всѣмъ патріархомъ, митрополитомъ и епископомъ—зъ права естъ Божого, которое надъ епископа вышшей духовной зверхности не знаетъ. А быти одному надъ другого вынеслѣйшимъ—зъ права естъ людского, зъ которого хоть былъ Римскій епископъ надъ всѣ иншіи вынеслѣйшимъ, ижъ въ мѣстѣ столечномъ цесарскомъ сидѣлъ при боку цесарскомъ, зъ Бозского еднакъ права не былъ, толко—епископъ тоейжъ владзы и тогожъ достоенства, якъ мовитъ Іеронимъ святый: «которій Александрійскій, Евгубскій, Константинополскій, и каждый иншій», ведлугъ которого и епископъ Константинополскій, всѣмъ иншимъ епископомъ ровный зоставаючи, зъ права людзкого, то естъ, зъ ухвалы святыхъ отецъ стался надъ всѣ иншіи вынеслѣйшимъ, и то теперъ въ Церкви Христовой презъ дозоръ свой самъ и зъ своею церквію справуетъ, што въ ней сполечне справовалъ зъ епископомъ Римскимъ поты, поки онъ въ захованю старожитнихъ, отъ святыхъ отецъ на вселенскихъ соборахъ ухваленихъ правахъ преставалъ. А скоро черезъ неслиханіи Церкви Христовой въ своей Римской кузнѣ укованіи права на каркъ спол-епископомъ наступати почалъ, натихъ-мѣстъ зъ едности церковной выпалъ и въ схисмѣ зосталъ, овыми себе домовыми оной святой старожитности неслыханими новозмисленими правы обваровавши: ижъ Римская церковъ отъ самого Бога естъ уфундована, которая якобы нѣколи не блудила и блудити не можетъ; якобы самъ Римскій епископъ былъ Христовымъ и Божимъ въ зуполной церковной епископской владзѣ намѣстникомъ, и всей Христовой церкве монархою найвышшимъ, судією всѣхъ судячимъ, а судови нѣ чіему неподлеглимъ; которому якобы самому въ зуполной владзы было всего свѣта епископы судити, карати, зметовати, привертати, собори вселенскіи ззывати, обходити и стверзати, а вкоротцѣ рекши—ижъ онъ самъ естъ епископомъ повшехнимъ, вѣры правиломъ неомилнимъ, и прочая. О которихъ если вѣдати, чителнику ласкавый, обширнѣй прагнешъ, до третего роздѣлу «Ламенту Орѳологова» отсилаю тя, а самъ сей мой артикулъ на томъ кончу, ижъ нѣгди того отступникъ Креуза не доведетъ, што мовитъ, абы нѣкоторіи зъ насъ православныхъ то признавали, ижъ, подъ часъ семи вселенскихъ соборовъ, такое мѣлъ отъ Церкви Христовой старшенство епископъ Римскій, якое ему теперъ оны отступникове признаваютъ. Же мѣлъ подъ часъ оный овыи привилеи, то признаваемо; але не самъ, бо заразъ на второмъ вселенскомъ соборѣ поровнанъ въ нихъ зъ нимъ зосталъ патріарха Константинополскій, и то што на него належало справовати, не занехалъ, оба еднакъ (и Римскій першій въ тихъ правахъ, и Константинополскій другій въ нихъ) онъ первій, а сей вторій въ Церкви Христовой

[1]) На полѣ: «преложенства».
[2]) Добавлено по Толстовскому списку.
[3]) Исправлено по списку Толстова.

иле до порядку іерархійного—епископове, иле до порядку чина—або за одинъ епископъ зъ собою и зо всѣми иными. А монархою церковнимъ, епископомъ повшехнимъ, судіею найвышшимъ — нѣ одинъ! Неслушне бискупъ Римскій на едного себе все горнетъ и едного себе выставляетъ. А писмо зась святое едного не похваляетъ, и нетолко абы то на единомъ полегати мѣлъ, але и самъ ся не остоитъ, яко Екклисіастесъ, въ 4 гл., пишетъ мовячи: «лѣпшіи два нѣжли одинъ, естъ имъ заплата добрая въ трудѣхъ ихъ: ижъ если одинъ зъ нихъ паднетъ, поднесетъ другій спол-товаріша своего, и горе тому единому, коли ся падетъ, и не будетъ второго воздвигнути его.——И если укрѣпится одинъ, два станутъ противу ему, и поворозокъ треплетеный не скоро росторгнется» [4]). То Екклесіастесъ. Зъ того свѣдоцства писма святого ясно ся даетъ вѣдати, ижъ чотиры патриархове въ силѣ, въ правдѣ суть, все могутъ, а одинъ бискупъ Римскій не стоитъ, але упалымъ естъ и ничого не можетъ.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 3.

О Тарасіи, Никифорѣ и Меѳодіи, патріархахъ Константинополскихъ, ижъ они въ послушенствѣ не были папежскомъ.

Еще зъ Исаіемъ пророкомъ мовлю: «горе пишущимъ неправду»! Хотячи отступникове той своей пропозиціи доводити, которою нѣкоторыхъ зъ православныхъ помовляютъ, якобы признавати мѣли, ижъ Римскій епископъ такое старшенство мѣлъ по всѣ семь вселенскихъ соборы, якое мѣти его теперъ они отступникове правятъ, — приводятъ на приклады и удаютъ, якобы Тарасій, Никифоръ и Меѳодій, патріархове Константинополскіи, мѣли быти въ послушенствѣ папы Римского. Што нѣгды не было и доводу на то нѣ зъ дѣевъ семого собору, до которого ся отзываетъ. нѣ [зъ] жадной исторіи церковной не укажутъ. И овшемъ зъ Зонары [5]) о Тарасіѣ патріарсѣ то маемо, ижъ онъ, патріархою зоставши, посполу зъ цесарами до Адріана, папежа Римского, и до другихъ патріарховъ посилали, жадаючи, абы любъ сами прибыли, любъ отъ себе послали кого на соборъ. Отколь видѣти дается не то, што отступникове правятъ, якобы папѣ Римскому былъ послушный, але ово, ижъ, маючи ровное зъ Римскимъ право зверхности, о церковномъ покою промыслъ такій чинитъ, якій первой столицы епископови належалъ, то естъ, ровнымъ быти себе Римскому оказуетъ, а не послушнымъ.

А што пишетъ, ижъ Меѳодій отъ патріархи Никифора былъ посланъ до Риму въ справахъ нѣкоторыхъ, и отголь доводитъ, же Никифоръ былъ папежови послушный, — неслушне доводитъ, бо такъ наноситъ: «патріарха Никифоръ посылалъ Меѳодіа до папежа, ерго—папежови послушный былъ!» Мы взаемъ такъ ветуемо: [6]) «Адріанъ папежъ посылалъ до Тарасіа, ерго—папежъ патріарсѣ былъ послушный!» Мовлю еднакъ, ижъ Зонара не пишетъ того,

[4]) Екклес., гл. 4, ст. 9—10, 12: «Блази два паче единаго, имже есть мзда блага въ трудѣ ихъ: яко аще падется единъ отъ нихъ, воздвигнетъ другій причастника своего: и горе тому единому, егда падетъ, и не будетъ втораго воздвигнути его.——И аще укрѣпится единъ, два станета противу ему: и вервь треплетена не скоро расторгнется».

[5]) Зонара, въ томѣ 3.-мъ.

[6]) Отъ Латинскаго глагола vetare.

абы отъ патріархи Никифора былъ посыланъ. Але даймо, же его Никифоръ посылалъ! Пытаю: посиланье тое што маетъ до признаня зверхности и послушенства? Взаемъ бовѣмъ посланя бывали частыи и многіи якъ зъ Риму до Константинополя, такъ оттоль до Риму, и южъ затымъ — одинъ другому старшимъ?! И кролеве посылаютъ до кролевъ, ровніи до ровныхъ, не южъ еднакъ затымъ идетъ, абы той, ко орый послалъ, мѣлъ подлегати тому, до которого посланъ? Бискупъ Римскій Левъ Третій, не могучи въ Римѣ еретиковъ Карловыхъ поконати, посылалъ до патріархи Ерусалимского Ѳомы, который ему послалъ Михаила Сингела, и Ѳеодора, и Ѳеофана; зачимъ тымъ же способомъ а взглядомъ неровно важнѣйшимъ будетъ старшій Іерусалимскій патріарха надъ Римскимъ! Помененіи теди тыи, якъ передъ ними пожилыи, наступуючіи патріархове Константинополскіи нѣгды въ послушенствѣ Римского бискупа не были, въ едности вѣры были; але такой тогды былъ папежъ Римскій вѣры, якой былъ патріарха Константинопольскій, а не такой—патріарха, якой теперъ папежъ Римскій.

Ку перестерозѣ, правовѣрный, оповѣдаю ти, ижъ въ томъ роздѣлѣ девятомъ, гдѣ еноколвекъ отступникъ вспоминаетъ о патріарсѣ, всюды овыи слова припиваетъ «въ послушенствѣ папежскомъ тръвалъ», чого нѣгды не было. И онъ тежъ то безъ жадныхъ доводовъ баетъ, не печалуетъ о вѣры правой, ено о подданство и о послушенство ся трощетъ и, якъ можетъ, неслушностью, мимо права и ухвалы соборовыи, оное неслушне Римскому натягаючи. Ано такъ великой речи не фортелями и софистіами и не припадковыми справами потреба доводити, але вироками и канонами соборовыми. Нехай намъ вжды коли ясне покажутъ, который гдѣ соборъ патріарховъ всходнихъ Римскому поддалъ подъ послушенство, а тогды зъ собой ближей мовити будемо. Твердятъ, же ся то стало. Повинни показати: гдѣ, отъ кого, и коли? Але якъ того нѣколи не доведутъ, абы коли всходніи патріархове папежомъ Римскимъ послушни и подлегліи были, такъ и того нѣгды не покажутъ, абы папежъ Римскій право якое зверхности мѣлъ надъ патріархами. «Той пріѣздилъ до папежа, той писалъ, той послы посылалъ, ерго—послушный былъ!» Ба, рачей такъ, ерго—плётки то суть, што отступники наносятъ! Право слышати хочемо, а не капціи [1]) софистицкіи, ухвалу святыхъ отецъ, а не сны отступницкіи!

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 4.

О Игнатіи и о Фотіи и о послахъ папезскихъ.

Якими прикладами отступникове, межи седми вселенскими соборами припалыми, старшенство папы Римского надъ патріархами довести усиловали, такими ту южъ и по семомъ вселенскомъ соборѣ доводячи, приводятъ Ігнатіа и Фотіа, патріарховъ Константинополскихъ, и мовятъ, же «безъ потверженья папезского або пословъ его анѣ Фотій на патріархоство вступити, анѣ Ігнатій зъ патриарховства зложенъ быти моглъ». Мы имъ на то отповѣдаючи мовимо, ижъ той такъ высоце поважной речи, то естъ преложенства Римского епископа надъ патріархами, не прикладами припадковыми доводити потреба, але правы церковными, которіи бы ему тую надъ ними зверхность давали. Которыхъ же отступникове не показуютъ и, якъ небылыхъ, во вѣки не покажутъ, голыи

[1]) Лат. captio обманъ, хитрость.

слова надаремне ширять, которіи жадной ваги мѣти не могутъ, поневажъ, чимъ бы ся вперли, не маютъ. Показалемъ то на многихъ мѣстцахъ, за розними окказіами, же права того Римскій епископъ не мѣлъ передъ седми соборами, не мѣлъ подъ часъ обхоженя ихъ, абы, по обестью тыхъ седми вселенскихъ соборовъ, зъ посполитой церковной ухвалы мѣти ихъ моглъ речь естъ вѣри негоднаа; мѣлъ поменененій во второмъ артикулѣ сего роздѣлу привилей, але не старшенства, въ которыхъ поровнаный ему патріархъ Константинополскій, если ся коли до него въ потребахъ своихъ удавалъ, чинилъ то зъ уфности сполечности въ вѣрѣ, а не зъ причины преложенства его, ани зъ повинности послушенства якого.

Иле теды до предложенихъ о Игнатіи и Фотіи прикладовъ и пословъ папезскихъ — басни суть отступницкіи, а не повѣсть історицкаа; якъ бовѣмъ безъ нихъ Игнатій былъ скиненъ, такъ безъ нихъ и Фотій на столицы былъ посаженый. Зъ которыхъ гды южъ первый былъ на выгнаню и другій сѣдѣлъ на столицы, прибыли до Константинополя послы папы Римского и до того южъ ся сталого скиненя Игнатіева и поднесеня Фотіева подписалися, не для того якобы оный за всказомъ цесарскимъ на выгнаню, а сей на столици сѣдѣти не моглъ, але для ового [2]), абы презъ подписъ до справы той пословъ папезскихъ межи тыми двома столицами Римского и Константинополского сполечность зоставала, бовѣмъ въ обираню и въ подношеню патріархи Константинопольского нѣгды папа Римскій не былъ шуканъ, але ведлугъ звычаю и правъ столицы той обиранъ былъ и подношенъ. Справа таа, якъ ся точила, такъ отъ правдивого Зонары (которого отступникове, на Словенскій языкъ переведеного, «Кройникою Словенскою» называютъ, и якобы зъ него тую свою фалшивую повѣсть приводятъ), власне якъ ся въ Грецкомъ и въ Латинскомъ текстѣ найдуетъ, естъ описана: «гды, мовитъ, блаженій Меѳодій, управовавши церковъ, лѣтъ чотири до небесного мѣшканя перешолъ, Игнатій инокъ, Никифора цесара природный зъ дочки внукъ, по которого зъ цесарства выгнаню отъ Леона стребленъ бывши, постригся и презъ долгій часъ подвигами скитскими тѣло утружалъ, отъ цесаровой Ѳеодоры, царствомъ на тотъ часъ справуючей, на патріархалную Константинополскую столицу былъ поднесенъ. Той блаженый Игнатій Бардѣ кесареви, который жону безъ причины отпустилъ, а зъ невѣсткою своею обцовати голошенъ былъ, въ церковъ входити заборонилъ. А онъ зъ той причины архіерея отъ церкве отогналъ и многими злыми утрапленого въ гробъ затворилъ. Потомъ оттоль выведеного на островъ Митиленскій заслалъ, а на его мѣстце поднесеный былъ Фотій, мужъ пресвѣтлый, первый секретаръ и въ мудрости знаменитый». То тутъ и пословъ папезскихъ нѣмашъ, гды Игнатій былъ скиненъ и Фотій поднесенъ, нѣмашъ и ового, што отступникъ якобы зъ Кройники правитъ («и хто можетъ повѣсти, мовитъ Кройника, якъ рознимъ утрапенемъ Игнатіа мордовалъ Фотій и Барда»): Фотіа при Бардѣ Зонара не покладаетъ. Въ чомъ або самъ отступникъ кламаетъ, або сполечне и зъ Кроникою, поневажъ въ Словенской, зъ Грецкой преложоной, не можетъ ся найдовати иначей, толко такъ, якъ ся найдуетъ въ Грецкой и въ Латинской зъ тогожъ переведеной. Зачимъ и ексагераціа [3]) оваа отступніцкаа ему самому

[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «оного».

[3]) На полѣ: «розширене мовы». Лат. exaggeratio.

надутіи ноздрѣ поретъ, гдѣ мовитъ: «смотри на овоцы патріарховъ, отъ которыхъ ся почала схисма проклятая».

Смотри, чителнику православный, постерегаю и я на кламство отступниковъ, которіи фалшъ за правду безъ встыду удаютъ.

Далѣй въ исторіи Зонара поступуючи мовитъ: «гды теды папы Римского послове, противко образоборцомъ посланіи, прибыли, тыхъ тежъ Барда намовилъ, абы за его зданемъ шли. Теды въ церкви святыхъ апостолъ собравшися, святому Игнатію, зъ выгнаня приведеному, достоинство патріарховства отняли». То Зонарасъ. Уважай, православный, ижъ не мало часу взяло, нѣмъ до собору того пришло, на который зъ выгнаня припроваженъ былъ зъ Митилены Игнатій, бо по поднесеню на столицу патріархіи Константинополской Фотіевомъ, на другій рокъ послы папезскіи прибыли, и соборъ отправованъ былъ первый зъ тыхъ двохъ, который мы посполите первовторымъ называемо. Отколь поймовати лацно, ижъ толко при суженю Игнатіа послове были, а не при зложеню его и поднесеню Фотіевомъ, што жадной зверхности Римскому не чинитъ. Гдыжъ бы добре и не были послове папезскіи, Фотій на столици поряженый, седѣлъ бы, Игнатій зоставалъ бы на вигнанью; а же подъ тотъ часъ до Константинополя прибыли, справу тую межи Фотіемъ и Игнатіемъ зъ иншими епископами соборне судили и на выгнанье Игнатіево подписалися. Напрасно теди отступникъ пащеки на Фотіа роздеръ, сполечникомъ его злости Бардиной удаючи: то на него зъ Словенского Зонары доводячи, чого нѣ въ Грецкомъ текстѣ, нѣ въ Латинскомъ переводѣ не найдовалъ. Мусѣлъ того Зонару отступникъ якій переводити, который болшъ фалшовалъ, нѣжъ переводилъ. Зачимъ, што разъ, то въ парентесахъ ово прикладаетъ: «той то Зонара мовитъ, который по Словацку естъ переложенъ», якобы тежъ реклъ: «той то Зонара правитъ, который въ перекладѣ Словацкомъ естъ пофалшованъ, то иле до скиненья Игнатіева, иле засъ до скиненя Фотіева».

Мовитъ далѣй тойже Зонара: «гды въ день святый до великой церкви Василій царъ вшолъ, абы ся безкровной жертвы причастилъ, отъ Фотіа патріархи не былъ допущенъ, которій его мужеубійцемъ называлъ. За которое недопущене розгнѣваный цесаръ синодъ собралъ и Фотіа зъ церкви вигналъ: якобы блаженый Ігнатій, мимо права, отъ Барды цесаря зъ столицы архиерейской былъ скиненъ, а онъ за живота его неслушне на той Бозской столицы седѣлъ. А того претексту заживши, блаженого Игнатіа на столицу привернулъ». То Зонара. Отколь вѣдати дается, же по смерти Михаила царя и Барды, гды Фотій Василіа Македона царя отъ Таинъ Пресвятыхъ презъ убійство Михаила цесаря отдалилъ, царъ, за то розгнѣваный, соборъ собралъ и Фотіа зъ столицы зкинулъ, а Игнатіа привернулъ. Припроваженя бискуповъ пословъ папезскихъ зъ Риму зъ листами и однимъ словомъ не вспоминаетъ. Што гды бы было, не занехалъ бы былъ Зонора написати, якъ и о нихъ, подъ часъ суду Игнатіева прибылыхъ. Тойже Зонара пишетъ, ижъ по смерти Игнатіа, Фотіа на столицу тойже царь Василій привернулъ, папежа и листовъ его не вспоминаючи.

А што пишетъ отступникъ, якобы Іоанъ Осмый, папежъ Римскій, Фотіа на столици Константинополской потвердилъ, плонне пишетъ и свѣдоцствомъ того жаднымъ не подопретъ. Гдыжъ то не толко правамъ церковнымъ, але и самому розумови естъ противно отъ

того потребовати потверженья, который на то жадного права нѣколи не мѣлъ. Потвержене межи патріархами розумѣемо—не прерогативу якую особную, але до сполечности принятье, бо тымъ самымъ одинъ другого на столицу поднесене важно быти освѣдчилъ, гды его до сполечности своей принялъ. Што̀ ся звыкло было дѣяти межи всѣми пятма патріархами, за присиланемъ ихъ до себе листовъ сполечности, то есть листовъ зъ вызнанемъ вѣры. На што̀ абовѣмъ Константинополскому потвержене отъ Римского, поневажъ ему хиротонісаціа въ Константинополю не належала? Фотій теды, патріархою передъ тымъ будучи, привернен былъ на столицу, якъ досконалій святитель, нѣ чіего потверженя не потребуючи. Въ книжцѣ «О соборѣ Флорентійскомъ», Полскимъ языкомъ виданой, Марко Ефескій мовитъ: «ижъ въ дѣахъ собору осмого найдуются листы причинніи Іоанна папежа за Фотіемъ, а поневажъ ся причинялъ - знакъ то первый, ижъ бискупъ Римскій зверхности надъ нимъ удѣлной не мѣлъ, анѣ Фотій оную зналъ. Чого доводомъ певнимъ естъ тогожъ собору вселенского, который по семомъ былъ, канонъ 1; въ которомъ варовано естъ, абы анѣ Иоаннъ, Римскій папа, анѣ Фотій выклятихъ презъ себе до сполечности не пріймовали.

То наконецъ што̀ пишетъ отступникъ, ижъ Фотій писалъ до Іоанна, просячи о сполечность, то до зверхности намнѣй не належитъ, гдыжъ о такую сполечность, якомъ реклъ, взаемне до себе патріархове писовали и теперъ пишутъ, и Фотій не толко до Іоанна папы, не толко бовѣмъ до того Іоанна Римского, але и до патріархи Іерусалимского на онъ часъ о сполечность писалъ, о чомъ Баронѣушъ въ року 879 вѣдати даетъ - о якую сполечность. Же и Римскіи папежѣ до всѣхъ патріарховъ писовали—свѣдокъ достовѣрный Григорій папа, о чомъ Баронѣушъ въ року 591: «лечъ мнѣ ся [1]) здаетъ, ижъ Фотій до Риму до Іоанна Римского папы писалъ, не для иного чого, ено хотячи ся довѣдати, якъ бы Иоаннъ вызнавалъ вѣру, въ чомъ мя увѣряетъ листъ отъ того Иоанна до Фотіа писаный, которого слова суть овыи: «вѣдаетъ [2]), мовитъ, твое братерство, ижъ гды мало передъ тымъ приѣжджалъ до насъ легатъ братерства твоего, и о святомъ символѣ отъ насъ вывѣдовался, дозналъ, ижъ его цѣло, якъ намъ зъразу подано было, заховуемо, анѣ придаючи што̀ до него, анѣ уймуючи, певне о томъ вѣдаючи, ижъ хто бысь тыхъ врачей важилъ, тяжкое таковыхъ потопленіе очекиваетъ. А претожъ знову ознаймуемо святобливости твоей, абысь мѣлъ певность о томъ артикулѣ, презъ который припали великіи погоршенья межи церквами Божіими, ижъ не толко не мовимо того, але и тыхъ, которіи перше важились своею надутостью то учинити, якъ преступцевъ Бозкихъ словъ и превротниковъ богословіи Господа Іисуса Христа и отцевъ, которіи, синодалне зобраніи, той святый символъ подали, судимо и зъ Июдою поличаемо. Поневажъ тогожъ, чого и той, важилися, не на смерть выдавши тѣло Христово, але вѣрныхъ, которіи суть члонками тѣла того, розорвавши и розлучивши одного отъ другого, и такъ на вѣчную ихъ муку и смерть заславши, а набарзѣй себе, якъ той, которій неправо учинилъ проклятый ученикъ удавивши».

Зо всего теды сего преложеного вѣ-

[1]) Послѣ этого слова въ подлинникѣ лишнее слово: «не».

[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «вѣдати естъ».

дати дается, же якъ передъ семымъ вселенскимъ соборомъ удѣлной зверхности, о которой отступникове правятъ, надъ патріархами папежъ не мѣлъ, такъ и по соборѣ томъ, и Фотіевъ зъ Игнатіемъ прикладъ не толко предсявзятой ихъ монархіи не вспираетъ, але ихъ барзо зъ фалшивыхъ на Фотіа зъ Словацкого Зонары доводовъ строфуетъ, и зъ монархіею молчати чинитъ.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 5.

Оправдотвореніе блаженного Фотіа патріархи.

Ачколвекъ схисма, то естъ отщепенство, естъ речъ сама черезъ себе обридлаа, зъ обридлихъ еднакъ автора еи справъ и мезерного живота обридливша бывати звикла. Якожъ такъ естъ и такъ быти муситъ, поневажъ речъ злаа автора доброго мѣти не можетъ, але злый чловѣкъ речъ злую справуетъ, якъ впротивъ — чловѣкъ добрый речъ добрую. Сама теды схисма, будучи речъ злаа, якъ много зъ себе обридливости маетъ, такъ совѣты еи зъ обридлихъ автора своего поступковъ набываетъ.

Зачимъ усилуючи мимо правду отступникове показати, якобы мы, старожитного святой соборной церкве православіа Русь, мѣли быти схисматиками, авторомъ той схисмы безстудне чинятъ мужа святого Фотіа, патріарху Константинополского. А жебы обридлую тую схисмы речъ, которою насъ фалшиве помовляютъ, еще обридлившею въ насъ указали, на пречерченого Фотіа, патріарху, зъ оболоками потварій такъ многими повставаютъ, на якъ многіи отъ отца кламства сподобитися могутъ, найшовши по собѣ подобній имъ инструментъ [1]) нѣякогось Микиту Пафлягонского, подъ вонпенемъ зъ Пафлягоніи, въ певности зъ Ватикану. Въ чомъ обоемъ же отступникове явними суть потварцами, то естъ въ томъ первомъ, же насъ православныхъ схисматиками чинятъ, и въ овомъ другомъ, же Фотіа, мужа святого, схисмы той авторомъ быти удаютъ, — въ семъ пятомъ и въ наступающемъ шестомъ артикулахъ, доводне за помочю Божою указати поступую.

А напродъ, абы межи всходною и заходною церквію найдуючейся теперешней схисми авторомъ мѣлъ быти блаженный Фотій—естъ на него фалшъ и потваръ. Але маютъ отступникове межи своими монархами той незбожности автора шукати, а не межи нашими патріархами, въ своей заходной, а не въ нашей всходной церкви. Поневажъ и за Фотіа, и по Фотіи презъ лѣтъ немаль двѣстѣ, двѣ тіи церкви въ едности и въ сполечности зоставали, то естъ за Фотіа и его сукцессоровъ, ажъ до Сергіа, патріархи Константинополского, того имене Второго, черезъ лѣтъ сто тридцять и пять, за которого Римскіи епископове листовъ сполечности до патріарховъ посилати перестали. Чимъ патріархове ображени бывши, упоминали папежевъ въ своей имъ повинности, абы звыклую сполечность церкви заходной зе всходною и свою зъ ними заховали. Которыхъ гды видѣли неисправленныхъ, о вѣрѣ ихъ вонпити и о спрофанованє святого символу подезрѣныхъ ихъ мѣти почали. Папежове абовѣмъ, учинивши придатокъ въ томъ символѣ, листовъ сполечности, въ которыи той символонъ цѣле и непорушне вписованъ быти звиклъ былъ, до патріарховъ посилати перестали. Строфовали ихъ зъ того патріархове, екскомуникаціею грозили и чинили овшеки, еднакъ сполечности имъ не выказовали, чекали

[1]) Въ спискѣ Ундольскаго на полѣ: «органъ, сосудъ».

на обаченеся ихъ презъ лѣтъ пятдесятъ и пять, ажъ до патріархи Константинополского, Михаила Керуларіа. Отъ которого упомнени бывши папежове, гды помененыхъ сполечности листовъ посылати не хотѣли, патріархове о цѣлость вѣры ихъ звонтпивши а о спрофанованю святого символу Константинополского вѣдомость певную взявши, соборне екскоммуниковали ихъ отъ своей сполечности и, якъ инноваторовъ святой старожитности а профанаторовъ святого символу, отъ святой соборной церкви отлучили и анаѳемѣ поддали, учинили на нихъ екскоммуникацію: напродъ Фотій около року 868, по емъ въ лѣтъ 130 Сергій, а по овомъ въ лѣтъ 75 Михаилъ, патріархове Константинополскіи. Фотій для того, ижъ свѣжо тогды подъ часъ его патріарховства, въ Римскомъ костелѣ Кредо або символъ вѣры зъ придаткомъ «и отъ Сына» спѣвати почали были, о чомъ онъ по Миколаѣ и Адріанѣ папежахъ до Іоанна, папы Римского, того имене Осмого, писавши, и о спрофанованe святого символу упомнѣвши его, соборъ въ Константинополю зложилъ, на который Іоаннъ папежъ своихъ пословъ послалъ, Павла и Еvгеніа, епископовъ, а Петра, пресвитера, кардинала. На которомъ соборѣ, по вымазаню зъ символу вѣры того придатку, такій декретъ естъ ферованъ: «если хто надъ той святобливый символъ другій смѣти будетъ вносити, або если што отъ него откинетъ, або што придастъ, и символа именемъ назоветъ, нехай будетъ осужденъ, зъ достоинства зверженъ и отъ вшелякого христіанского вызнаня отдаленъ и проклятъ». Презъ што западнаа церковъ зе всходною въ сполечности зоставши тръвала въ ней, ажъ до Антоніа Третіаго, патріархи Константинополского. Тогожъ вѣку знову Латінникове символовъ вѣры почали отмѣняти и тръвали о то напоминаня и строфованя отъ патріарховъ (лѣтъ 115) ажъ до Сергіа, патріархи Константинополского и до Силвестра Второго, папежа Римского, который напершій листу сполечности зъ вѣры вызнаня до патріарховъ, ведлугъ уставичного звычаю Римской церкве не послалъ. За што по напомненю, гды неукорный Силвестръ зосталъ, отъ Сергіа и иншихъ патріарховъ, якъ святой сполечности гвалтовникъ, былъ екскоммуникованъ.

Вѣдати и то потреба, ижъ предъ крещеніемъ Россіи, костелъ Латіно-Римскій отъ церкве всходной отщепился. А гды и его, то естъ Силвестрови сукцесорове сукцессоромъ Сергіевымъ листовъ сполечности своей послати не хотѣли, Михаилъ, патріарха Константинополскій, около року 1053, упомнѣвшися о то у Леона Девятого, папежа Римского, зъ профанованя святого символу и зъ иншихъ свѣжо въ Римскій костелъ внесеныхъ новотнинъ, ведлугъ належности строфовавши его, гды его неукорнымъ быти на захованe святого старожитного сполечности звычаю обачилъ,—соборне зо всѣми иншими патріархами отъ сполечности его своей отдалилъ, отъ святой соборной церкве отлучилъ и проклятству поддалъ, въ которомъ и по сесь день его сукцесорове папежове зоставаютъ.

Тыи помененіи три патріархове Константинополскіи Фотій, Сергій и Михаилъ, для пререченихъ причинъ, ижъ папежовъ Римскихъ отъ сполечности своей отдалили и отъ церкве Христовы отлучили и виклляли, отступникове за то на нихъ небо и землю обернути усилуютъ, животъ ихъ шкалюютъ, екситимацію [1]) ихъ добрую потварами

[1]) Лат. existimatio.

безецнять, абы тымъ способомъ за людій злосливыхъ удавши ихъ, своихъ выкротныхъ монарховъ злость окрыли, а оныхъ невинность въ подойзрѣнье злости подали. Впакъ же фалшивое ихъ тое удаване у тыхъ мѣстце [мѣти] [1]) може́тъ, которіи на збавлене свое мало суть памятны, у людій свѣта сего, а не у поважнихъ святой старожитности правъ церковнихъ и соборовыхъ ухвалъ постерегачовъ сторожцевъ. Зажъ то [2]) речъ малую бытиречетъ хто, которіи ся Римскіи папежове, мимо вѣдомость всей всходной церкве, важили символъ зъ придаткомъ зпрофановати, для чого были отъ святого Фотіа, патріархи, ексскоммуникованы? Которій же то учинилъ, тысячами потварій отъ отступниковъ и ихъ единомисльниковъ былъ и теперъ бываетъ лженъ [3]). Штожъ рекутъ отступникове о Леонѣ Третемъ, папежу Римскомъ, который шестдесятма лѣтами предъ Фотіемъ, гды заслихнулъ былъ тымъ придаткомъ нарушеный быти святый символъ, на тыхъ мѣстъ казавши его на двохъ таблицахъ сребрныхъ безъ придатку такъ власне, якъ былъ на второмъ вселенскомъ соборѣ написанъ и до вѣчного уживаня поданъ, вырити, и таблицы тыи въ костелѣ святыхъ верховныхъ апостолъ Петра и Павла на олтару завѣсити, на профанаторовъ того святого символу такій декретъ феровалъ и тамъ же заразъ, на тыхъ таблицахъ подъ тымъ святымъ символомъ вырити росказалъ, абы кождый таковый былъ проклятъ, хтобы колвекъ придаткомъ або унятьемъ святій Нікено - Константинополскій символъ шпотити поважился. Еслижъ въ томъ виннимъ найдуютъ отступникове блаженного Фотіа, нехай первѣй въ томъ же винуютъ того святой старожитности и святыхъ отцевъ, благочестивой вѣри посторожцу Леона, папежа Римского, который, добре передъ Фотіемъ, за той придатокъ сукцессоровъ своихъ папежевъ Римскихъ, которіи бы ся той придатокъ учинити, або его уважити поважили, проклялъ! Нехай винуютъ и Іоанна Осмого, папежа Римского, который заровно [4]), единомыслне и одною душою зъ Фотіемъ на таковыхъ же символу того профанаторовъ проклятство учинилъ! Але якъ тіи два папежеве святой старожитности и продковъ своихъ благочестіа вѣрніи строжове безвинны суть въ томъ, такъ и святый Фотій въ томъ естъ безвиненъ же Римскихъ епископовъ за той придатокъ былъ ексскоммуниковалъ, поты ажъ ся то зопсованое зась направило. Бо гды бы волно было ухвалы св. отцевъ, а особливе той святый символъ, который былъ и естъ знакомъ православной вѣры и едности церковной, отмѣняти, вѣры поважность нигды бы статечного ограниченя одержати не могла, и православныи певного гасла сполечности своей николи бы мѣти не могли. Зачимъ православный отъ еретика пре што бы былъ розезнаванъ, не было бы, и такъ въ церкви Христовой о вѣры вызнане безконечнаа мѣшанина быти мусѣла бы. Чому святыи отцы на св. вселенскихъ соборахъ забѣгаючи, проклятство на таковыхъ вложили, которіи бы до того святого православного вѣры вызнаня што придали, або отъ него отняли. Для тоижъ причини того такъ пилно, подъ проклятствомъ, постерегали и помененіи папежове Римскіи Леонъ Третій и Іоанъ Осмый, для того—и св. Фотій! Прожно теды въ той

[1]) Исправлено по Толстовскому списку.

[2]) Толст.: «за што».

[3]) Бароній, 809, 6.

[4]) Бароній, 879.

мѣрѣ отступникове на святого Фотіа клевечутъ и кламливе въ томъ схисму задают ему! Который презъ то само схисмы межи святыми церквами всходною и заходною постерeглъ, же не допустилъ святого вѣры вызнаня профановати, за которою его посторогою въ сполечности и въ едности заходнаа церковъ зе всходною трьвала, якомъ реклъ, близко дгохъ сотъ лѣтъ.

Але мовятъ отступникове: «Фотій подъ живымъ патріархою Игнатіемъ, мужемъ побожнымъ и святымъ, столицу осѣлъ и надъ нимъ ся тирански паствилъ». Отповѣдаю имъ. Же подъ живымъ патріархою на столицу Константинополскую былъ Фотій поднесенъ — признаваемо, але подъ зегнанымъ зъ столицы владзою цесарскою. А же бы ся надъ Игнатіемъ Фотій паствити мѣлъ — кламство въ устахъ отступницкихъ, которіи блаженного Фотіа, до Барды кесаря облудне привязуючи, мордерцею его Игнатіевымъ кламливе чинятъ. Такаа то правда на Фотіа отъ отступниковъ, якаа и оваа, которую зъ вышпомененного Микиты Ватиканского, а не Пафлягонского приводятъ: якобы соборуючіи напротивъ Фотіа отцеве въ Константинополю, животодателною Христа Бога нашего кровію, на зогнане его зъ столицы подписовалися! О, шаленства безмозкого отступницкого! Якихъ богомерзыхъ блюзнерцевъ, еретиковъ подъ часъ семи вселенскихъ соборовъ повставало! А святыи соборуючіи отцеве, абы ся то коли учинити поважили, штó о тыхъ своихъ отцѣхъ удаютъ отступникове, нигды не найдуемо. Зажъ то побожного серца дѣло, въ которомъ отступникове слѣпѣютъ? Пречистой и животодателной крове Збавителя нашего Христа Господа вмѣсто инкаусту [5]) уживати! О, безмозкого шаленства, же и повторе реку, отступницкого! Зажъ бы то чтило тыхъ соборуючихъ отцевъ, которіи бы то незбожне учинити были поважилися? Зажъ до писаня животдателнаа кровь Христова естъ подана, а не въ напой збавенный? Зажъ въ зневагу, а не въ почесть? Штожъ такъ великого и нѣколи въ церкви Христовой небывалого зброилъ Фотій, же ся такъ отцеве тіи неслиханымъ въ церкви Христовой звычаемъ на него подписовати мѣли? Же не былъ еретикомъ — высвѣдчаютъ его Миколай и Адріанъ, папежеве, которіи въ листахъ своихъ до него, въ той межи имъ и Игнатіемъ справѣ писаныхъ, ереси ему жадной не задаютъ. Высвѣдчаетъ и учиненаа межи нимъ и Іоанномъ 8, папежомъ Римскимъ, сполѣчность. И нѣмашъ о тамтыхъ часѣхъ пожилого жадного скрибента [6]), который бы Фотіа еретикомъ менилъ, и штó бы его за ересь была — нѣхто нѣколи предъ тымъ не описалъ, только если бы теперъ премудрыи отступникове гдѣ ся зъ пекелной отхлани на ню способити могли. А же подъ живымъ патріархою столицу осѣлъ — не былъ то выступокъ такъ барзо незбожный, абы ся для него кровію Христовою подписовати мѣли. Подъ живымъ Либеріушемъ, папежемъ Римскимъ, осѣлъ былъ столицу Феликсъ и до смерти на ней седѣлъ: чому ся на него кровію Христовою заходніи отцеве не подписовали? Мало передъ тымъ, подъ святымъ Германомъ Исповѣдникомъ туюжъ Константинополскую столицу осѣлъ былъ Анастасій. Чому ся и напротивъ тому жадніи святыи отцеве Христовою кровію не подписовали? Не Фотій учинилъ былъ схисму тую, але Барда. Еднакъ схисма таа не далѣй ся ростягала, только

[5]) «инкаустъ» — чернила.

[6]) Толст. на полѣ: «писаря».

въ самой столици Константинополской поты, поки живъ былъ Игнатій. Власне такую схисму учинилъ былъ въ Римской столицы Вигилиушъ папежъ, подъ живымъ Силверіушемъ папежемъ столицу тую осѣвши, о которомъ Скарга въ Бароніушу [1]) такъ написалъ, ижъ «Вигилій діаконъ взялъ Силверіуша папежа на свою вѣру и заслалъ его на выгнане до Понціану, а Вигиліа Велисарій, гетманъ Июстиніана царя, на папезство, каплановъ нѣкоторыхъ зневоливши, поставилъ.» И мало нижей: «Вигилій, мовитъ, ужилъ Велисаріа, же ему другій разъ выдалъ Силверіа. И такъ двомъ слугамъ своимъ злецилъ, которіи Силверіа на выспу Палмаріи завезли и тамъ его голодомъ уморили». И зась еще нижей: «певнаа, мовитъ естъ речъ, же Вигилій, поки живъ былъ Силверій, правдивымъ папежемъ не былъ, але святокрадцемъ и святокупцемъ и зрадцею каплана старшого своего, въ которомъ діаволскаа гордость перемѣшкивала» [2]). Если жъ такъ залецанъ отъ своихъ власныхъ бываетъ Вигилій, который подъ живымъ Силверіемъ столицу былъ осѣлъ, а надъ то, за свѣдоцствомъ Баронѣушовымъ и Скаржинымъ, мордовалъ Силверіа поты, ажъ его и уморилъ,—што ся на Фотіа нѣгды доведено быти не можетъ, который, уступивши столицы Игнатіеви, южъ его болшъ не турбовалъ, на которой седѣвши Ігнатій лѣтъ 9, свѣтъ сей пожегналъ. А еднакъ заходніи отцеве на Вигиліа, такъ великого збродня и отцеубійцу и схисматика, кровію Христовою не подписовалися, а на Фотіа для того самого, же подъ живымъ патріархою столицу, за волею и налеганіемъ цара Барды, осѣлъ, подписоватись мѣли,—мусѣли бы тіи отцеве отступникомъ нашимъ быти подобны. Которіи же той негодной басни вѣру даютъ, певне бы то они и учинили. Нехай же вѣра басни той зоставаетъ при отступникахъ, якъ и овой другой, которую зъ тогожъ Микиты припоминаютъ, о нѣякомъ ся, якобы отъ Фотіа змышленомъ, имени Бекласъ.

Дивнаа, заправды, речъ, же тіи отступцтвомъ зараженіи люде до всходнихъ святыхъ патріарховъ, отцовъ своихъ въ духу, такъ суть срогою ненавистью заражены, же на нихъ всего свѣта злости, бы то речъ можнаа, рады бы обалили! Первѣй прилучили Фотіа до злости Бардины, а потомъ и до злости Сантабареновы, и што колвекъ Барда зъ Игнатіемъ и Сантабаренъ зъ Василіемъ цесаремъ, и зъ сыномъ его Львомъ злосливе починали, то они невстыдливе Фотіеви приписуютъ! Чого зъ жадного, вѣры годного, историка не показуютъ и не покажутъ, толко зъ помененого якойсь въ томъ вѣры Микиты, который абы такъ былъ въ писаню своемъ безстудный (бо его тыхъ писемъ не даемо), якъ суть безстудны въ своей повѣсти отступникове — не розумѣю. Которіи, если зъ Зонары приводячи свѣдоцство злости Бардины, пришили до него фалшиве Фотіа (бо Фотіа при Бардѣ Зонара не кладетъ), [не пишетъ] [3]) Зонара и ового, што они зъ того жъ Зонары приводятъ, якобы Фотій и Барда, markdown розн имъ утрапенемъ мордуючи Игнатіа, зубы ему вытолкли, челюсти погрухотали и нагого звязавши въ студню або въ гробъ вкинули. Того въ Зонарѣ нѣчого нѣмашъ, якъ и оного Бекласа. Матацство то естъ власное отступницкое и имъ подобныхъ невстыдливцевъ! Если ся теды такъ отступникове зъ Зонарою

---

[1]) Въ року 538, число 3.

[2]) Бароній, тамъ же, число 6.

[3]) Исправлено по Толстовскому списку.

обошли, хто вонпити вахочетъ, же инакей и зъ Микитою?! Але нехай то такъ минаетъ! Хтожъ еднакъ не видитъ въ мордерствѣ Игнатіевомъ явного кламства, которому, мовятъ, и зубы были вытолчены, и челюсти погрухотаны, и нагій и звязаній въ студню былъ вкиненъ, а еднакъ по томъ таковомъ презъ пять лѣтъ вязени зъ погрухотаными челюстми и зъ вытовчеными зубами лѣтъ 11 на столици седѣлъ! «Въ студню», мовятъ, былъ вкиненъ «або въ гробъ» въ которомъ лежало тѣло цесара Константина Копронима: яко бы тежъ то едно было «студня» и «гробъ», и якобы цесареве Константинополскіи въ студняхъ ся ховали?! О, невстыдливости!

Нужъ, што «бекласове» тыи о Бекласѣ правятъ? Хто вѣру дати хочетъ, Зонара мовитъ, же по смерти Игнатіа патріархи Василій цесаръ Фотіа на столицу привернулъ; а о отступницкомъ и Микитиномъ Бекласѣ — нѣ слова! Але Богъ наконецъ тымъ невстыдливымъ мотварцомъ нехай судитъ! Которіи, маючи на блаженного Фотіа жолчемъ отеклое сердце (за то, ижъ на соборѣ, который ся посполите осмымъ генералнымъ зоветъ, зъ притомными послами папежскими вѣру семи вселенскихъ соборовъ утвердилъ, проклинаючи тыхъ всѣхъ, которыи до символу вѣры придавали «и отъ Сына», до которого придатку по многихъ лѣтѣхъ вернувшися Римляне а маючи соборъ той предъ очима, которымъ поконаны быти могли, иначей тому впротивъ ити не могши), до лженья и шкалованя св. Фотіа удались, абы презъ той свой облудній поступокъ и серца православныхъ отъ него отразили, и особу Фотіеву, и обхоженый презъ него зъ Иоанномъ, папежемъ Римскимъ, на профанаторы святого символу соборъ зневажили, а свой явный выступокъ и проклятье, подъ которое подпали, утаили.

Лечъ ты, православный, абысь въ духу ко св. Фотію палалъ любовію, на оправданіе его невинности такую ти прекладаю обмову.

Блаженный Фотій, якъ Иоаннъ Зонара и Кедринъ пишутъ, мужъ былъ пресвѣтлый и въ мудрости знаменитый и первымъ секретаремъ у цара Михаила, о которомъ Францишко Турріанъ, Латинникъ, выславуючи его межи иными то написалъ: Quis enim nostrae aetatis se cum Photio conferre audeat, sive ingenium eius spectemus, sive πολυμαθίαν ἐκ πολυπειρίαν: «Ктожъ теды нашего вѣку зъ Фотіемъ поровнатися смѣти будетъ любъ на довтѣпъ его взираемъ, любъ многое ученіе, любъ много искуство». Также и Вуекъ езуита за поважного въ писмѣ святомъ и неподезрѣного блаженного Фотіа маетъ, гды выкладу его на девятую главу, вѣршъ 16, посланя до Римляновъ, заживаетъ мовячи: «Грекове, а звлаща Фотій, такъ тое мѣстце выкладаютъ: не естъ хотячого толко, анѣ бѣжачого толко, але Бога ся змилуючого». Въ писмахъ тежъ Грецкихъ «святѣйшимъ» естъ названъ, а особливе въ канонахъ собору оного генералного, въ Константинополю въ церкви Софіи святой обхоженого, который ся посполите генералнимъ титулуетъ. О чомъ читай въ артикулѣ 4, роздѣлу осмого, части сей второй. Той же святобливости титулъ и въ предмовѣ на соборъ перво-вторый, въ Константинополю за тогожъ Фотіа обхоженый, даютъ Фотіеви, и блаженной памяти Максимъ Маркуній, епископъ Киөирскій, въ предмовѣ на книгу Фотіеву, названую «Вивліоөика», висоце барзо и зъ цнотъ, и зъ мудрости оного выхваляетъ. Въ «Прологѣ» тежъ ноевріа 3, въ животѣ Іосифа Пѣснописца,

побожне вспоминаетъ святого Фотія. А Іоанъ, папа Римскій, который тогожъ и одного зъ нимъ вѣку жилъ, въ своихъ до него писаныхъ листахъ, высокими и святыми имены и титулами чтитъ и выноситъ блаженного Фотіа. Слухайже ещо въ томѣ «Соединеніа церкве Константинополской въ лѣта Константина и Василія царовъ», межи иными патріархами и Фотіа по смерти его, снатъ, въ лѣтъ около ста споминаютъ тыми словы: «Германа, Тарасіа, Никифора и Меѳодіа, приснономинаемыхъ и блаженныхъ патріарховъ, вѣчнаа память! Ігнатіа, Фотіа, Стефана, Антоніа, Николаа, Евѳиміа, Стефана, Трифона, Ѳеофилакта, Полиеѵкта и Антоніа, православныхъ патріарховъ, вѣчнаа память!» Читай о томъ Арменопола, въ книзѣ второй, листъ 108. Видь же ту и уважай, якъ межи такъ многими и святыми патріархами и блаженный Фотій естъ честно поличеный. Пожитки зась або овоцы працъ того святого мужа Фотіа суть овыи: книга «Вивліотека», въ которой найдешъ цвѣтъ и житіа и богословіи богоносныхъ святыхъ отцевъ; также и «Номоканонъ», отъ него собраный, о которомъ Ѳеодоръ Балсамонъ въ выкладѣ на канонъ 2 шестого собору вселенского Константинополского написалъ мовячи: «Напоминаю всѣхъ, абысте давнѣйшого «Номоканону» не читали, але той, который отъ патріархи Фотіа естъ утворенъ». Заправды, цноты духовныи и животъ побожный и праваа ѳеологія—таковіи овоцы, то естъ книги, выдавати звыкли!

А што ся ткнетъ, якомъ вишей мало преложилъ, святыхъ Ігнатія и Фотіа, ижъ зъ патріаршеского престола были складаны, естъ речъ на видоку, же Фотій не былъ причиною зогнанья зъ престола Игнатіа, але Барды грѣхъ, якъ ся вишше поменило. Также и Фотіа зъ престола грѣхъ Василіа царя зогналъ. Онъ Барды въ церковъ не впустилъ, а сей Василіа царя до причащенія Таинъ Пречистыхъ не припустилъ. Подъ часъ незгоды ихъ дѣялося, всего того не годится и вспоминати, бо и умороно все тое и кассовано естъ и подъ клятвою соборне заказано, абы того не взновяти и не публиковати. Якъ о томъ Грекове и на соборѣ Флорентскомъ [1]) ознаймили. Гдѣ мовятъ: «отъ того часу ажъ до сего дня читается въ великой церкви Константинополской тымъ способомъ: «все што ся колвекъ писало противко святыхъ патріарховъ Фотію и Ігнатію, або ся мовило, проклятствомъ нехай будетъ». А поневажъ такъ тіи речи уморено и заложенемъ проклятства молчати о нихъ приказано, а Микита и отступникове не безъ выступку то, што публичною ухвалою естъ погребено, свербячимъ языкомъ розгребати важатся. Которымъ судити будетъ Богъ, ижъ, якъ Хамъ оный, на отца своего повстаютъ и ругаются [2]). Гды бы добрыми сынами были и мѣли въ очахъ встыдъ, а въ сердцу побожность, не чинили бы того и зъ припадковыхъ выступковъ не натрасали бы ся. Але ты, правовѣрный, познавши непріятеля душного козни, вѣруй, ижъ Фотій блаженный, столицы, по зложенію Игнатіа, поднявшись, грѣха за то не попалъ, поневажъ за цесарскою инстанціею и усилованемъ поднятися того мусѣлъ. Бож. Златоустый, на выгнаніе идучи, мовитъ до своихъ діакониссъ: «хто колвекъ поневолне будетъ поставленъ (вмѣсто мене епископомъ) и жаднымъ того любоначаліемъ шукати не

[1]) листъ 68.

[2]) Быт., глава 9.

будетъ, за зезволенемъ всѣхъ, тому головы ваша подклонѣте, якъ (мнѣ) Іоаннови, во всемъ». Церковъ абовѣмъ безъ епископа быти не можетъ. Если бы ся онъ былъ за столицу не взялъ, иный певне посаженъ былъ бы. Церковъ абовѣмъ Константинополскаа безъ пастыра быти не могла. А судбами Божіими сталося то, же Фотіа поставлено, а праве въ часъ погодный и потребный, которого въ Римѣ символъ вѣры нарушати и схисму почали были чинити. А же блаженный Фотій не жадалъ и не прагнулъ столицѣ подъ Игнатіемъ и не приватне ся за ню взялъ—высвѣдчаетъ его то, ижъ онъ царю Василію Македоніанину Таинъ Пресвятыхъ не далъ и въ церковъ не впустилъ, для грѣху его мужебойства; але кановъ святыхъ и збавеня своего постерегаючи, противъ грѣху ся застановилъ, мнѣй дбаючи о столицу патріаршую, о которую гды бы духомъ любоначаліа дбалъ, певне бы цареви выгажалъ былъ.

Далѣй въ той росправѣ о Игнатіи и Фотіи поступуючи, повѣдаю, ижъ мы обудву приймуемо, обу за святыхъ и православныхъ маемо, обоихъ достойныхъ патріарховъ судимо быти, которыхъ споры до вѣры нѣчого не належатъ. Въ той абовѣмъ Игнатій и Фотій згодны и единомислны были. Выступки тежъ преложенихъ, вѣры и достойности столицъ апостолскихъ не губятъ. Трафялися не толко межи Ігнатіемъ и Фотіемъ, але и межи передъ ними пожилыми святыми неснаски и споры: не южъ еднакъ за тымъ заразъ шло, абысмо таковыхъ за клятіи и богомерзкіи мѣли. Сынове Зеведеови Іаковъ и Іоанъ просили Христа Господа, абы одинъ на правици, а другій на лѣвици его сидѣли въ царствіи, што слишачи десять почали за зле мѣти на Іакова и Іоана [3]). Апостолъ Павелъ Петра апостола строфовалъ въ тварь, якъ самъ о собѣ въ посланіи своемъ до Галатовъ пишетъ [4]). Апостола Павла зъ Варнавою споръ о Іоаннѣ, которого называно Маркомъ. О чомъ въ Дѣяніихъ апостолскихъ [5]). Іоанна, Іерусалимского патріархи, зъ Епифаніемъ Кипрскимъ посварокъ о позыченое сребро [6]). Епифаній, Кипрскій архиепископъ, призволилъ и подписалъ на зложене и на заточене святого Іоанна Златоустого (Сократесъ, книга 6, глава 13 и «Прологъ», маа 15). Кирилъ святый, патріарха Александрійскій, сестренецъ Ѳеофиловъ, якъ чловѣкъ наслѣдовалъ его, и о Хрисостомѣ зле розумѣлъ и мовилъ, въ диптихи и въ каталогъ межи патріархи оного не поличалъ и барзо остро о немъ писалъ. Въ листѣ бовѣмъ своемъ до патріархи Константинополского Аттика межи иными такъ о немъ мовитъ: «если Іюдино имя въ почетъ апостоловъ вложимо, на которомъ же мѣстцу Матѳія положимо — прошу? По славной памяти Нектаріи вторый прехвалнѣйшого Арсакіа нехай будетъ степень», и прочаа. Потомъ, за ряженемъ Бозскимъ, видѣніе видѣлъ Кирилъ, ижъ былъ на страшномъ и красномъ мѣстци, гдѣ множство ангеловъ Пречистой Богородици предстояло, а близко еи Златоустый, который хотячого Кирила приступити ко Богородици отпихалъ, а Матка Божаа рекла, абы былъ припущонъ, «поневажъ, мовитъ, не мало праци подняль, гды о имя Богородици подвизался». По которомъ то видѣнію Кирилъ тайну того розсудивши каался и Златоустого святого велце почиталъ, а собравши со-

---

[3]) Марк., гл. 10.
[4]) Галат., гл. 2.
[5]) Дѣян., гл. 15.
[6]) «Прологъ».

боръ помѣстный, имя Иоанново межи патріархи вложилъ и въ святый каталогъ вписалъ. Читай о томъ въ книгахъ Георгіа Кедрина и Никифора, въ книзѣ 14, глава 27 и 28. А такъ якъ тымъ помененымъ святымъ, для такихъ споровъ и нѣякой непріязни, нѣ въ чомъ уймы не сталося, и овшемъ кождый зъ нихъ своей дошолъ досконалости, и якъ ся имъ не уругаемо и серцы нашими отъ нихъ не отпадаемо, але почитаемо ихъ и велбимо, — таковымижъ безпечне и до св. Фотіа становитися повинни естесмо.

Положилемъ на передѣ неснаски межи Силверіемъ и Вигиліемъ, папежами Римскими. Не меншіи, нѣжъ были межи Игнатіемъ и Фотіемъ, патріархами Константинополскими, а еднакъ отступникомъ нашимъ и Силверій и Вигилій [святыи] [1]), чомужъ не заровно святыи Игнатій и Фотій? Поневажъ обудву конецъ живота блаженный и святый, который чловѣка блажитъ и святитъ. Напрасно теды волаютъ на насъ отступникове и упоминаютъ, абысмо ся встыдали Бардою, и Сантабареномъ, и блаженнымъ Фотіемъ. Намъ поносячій, вправдѣ, Барда не нашъ; Сантабарена не знаемо; Фотіа и знаемъ, и нашъ естъ, и же межи нимъ и св. Игнатіемъ распря въ церкви Константинополской была признаваемо. Але жебы Фотій учинилъ схисму въ святой соборной церкви, якъ его удаютъ отступникове, не признаваемо, и фалшъ имъ въ томъ задаемо, зъ которого же ся не виправятъ — кламцами у насъ зоставаютъ. Гдыжъ покой той церковный и едность вѣры, который черезъ него зъ Іоанномъ Осмымъ, папежемъ Римскимъ, въ церкви Христовой учиненъ былъ, безжадной схисми тръвалъ презъ лѣтъ колкодесять надъ сто, а межи Фотіемъ и Іоанномъ, а за тымъ межи всходнею и заходною церквію покой зуполный былъ станулъ и досконалаа едность была ся замкнула. Читай о томъ въ дѣяхъ собору осмого, за Иоана и за Фотіа въ Константинополю отъ 383 епископовъ обхоженого, гдѣ въ засѣданю первомъ видѣти дается, ижъ на освѣдчене покою замкненой едности церковной Иоанъ папежъ Фотіеви патріарсѣ прислалъ розмаитіи коштовніи подарки [2]), меновите: стихаръ и сакосъ архиерейскій, омофоръ и сандаліа (Онуфрій Панвинъ, въ выкладѣ словъ церковныхъ старожитныхъ, при историку Платинѣ; тойже и въ своей Хроницѣ, въ главѣ 20). Былъ теды за Фотіа въ церкви Христовой знаменитый покой при немъ и по немъ на многіи лѣта, которого не Фотій, анѣ Фотіевъ который сукцесоръ розорвалъ и схисму въ церковъ Христову впровадилъ, але той, хто придатокъ той въ символѣ отновилъ, который, подъ проклятствомъ, отновленъ быти не мѣлъ. Што папежъ Римскій учинилъ, а не патріарха Константинополскій, той, который листы сполечности зъ вѣры вызнанемъ взаимне посылати престалъ. Што учинилъ папа Римскій, а не патріархъ Константинополскій. А поневажъ папежове Римскіи и причины до схисмы подали, и схисму учинили, сполечности листовъ понехавши и символъ вѣры спрофановавши, – отъ нихъ прето схис-

[1]) Исправлено по Толстовскому списку.

[2]) Въ спискѣ Толстова на полѣ: «И нынѣ, благодатію Христа Бога нашего, присиланы отъ святѣйшого киръ Ѳеофана, блаженного отца патріархи Іерусалимского, преосвященному отцу господину киръ Іову Борецкому, благочестивому митрополиту Кіевскому, Галицкому и всея Россіи, таковыижъ презацныи и святыи, велце коштовныи и томужъ подобныи архіерейскіи речи. Видилисмо—въ нихъ служилъ Богу».

на и повстала, при нихъ и зостала. А Фотій якое вѣры вызнанье мѣлъ на тотъ часъ, гды зъ Іоанномъ папежемъ въ сполечности былъ, зъ такимъ и зъ сего свѣта зышолъ, такое и намъ зоставилъ, такое и мы по сей день маемо. У себе теды отступникове схисмы авторы маютъ, и себе за схисматики знати повинни.

О причинѣ застя и поступку

межи благословенными Фотіемъ, патріархою Константинополскимъ, и межи Николаемъ и Адріаномъ, Римскими бискупами, и о Игнатію.

Межи Игнатіемъ и Фотіемъ, патріархами Константинополскими, а межи папежами Римскими сталася турбаціа и раздоръ съ причины Миколаа [3]) папежа. А то тымъ способомъ. Игнатій, право патріаршее маючій на Сикилію, котораа подъ царемъ Грецкимъ была, Григоріа Сиракусанского зложилъ, и папежа Римского Леона Четвертого упомянулъ, абы и онъ его за зложеного мѣлъ. Не хотѣлъ Николай того Григоріа зложеніе, хотяжъ слушное было, приняти; бы снать не здался Игнатіеви первенство змоцнити, але Григоріево зложеніе немоцное быти ознаймилъ. Довѣдавшися о томъ Григорій Сиракусанскій, а тымъ ся змоцнивши, промишлялъ о зложеню Игнатіа. Што ся и стало за росказанемъ царскимъ. Недобре и зле Миколай папежъ учинилъ, же тому Григорію неслушне и неналежне отухи додалъ, и затымъ ся згоршенье стало и раздоры ся всчали. Потомъ еще и болшого ся зла важилъ Миколай, а то, же на Фотіа, которого царъ боронилъ, при которомъ многіи епископы стали, и многій людъ неростропне ся торгнулъ. И учинилъ то Миколай, чого ся отъ отцовъ своихъ не научилъ: Фотіа екскоммуниковалъ. Зато тежъ Фотій синодъ противъ Миколаа собралъ, на которомъ Михаилъ царъ предсѣдѣлъ, и такъ Миколаа выклялъ. Отожъ, Миколаеви за его дерзость нагорода! Къ тому, Фотій епископовъ значныхъ Треверенского и Колоніевского, отъ Николаа отлученыхъ, принялъ [4]), слухалъ и судъ противъ Николаа готовалъ зъ тыми епископами. По смерти Николаа, Адріанъ на Фотія соборъ учинилъ, который осмымъ енералнимъ называютъ Латинцы. На томъ синодѣ Фотій осужений, а Игнатій на столици потверженый. Лечъ той синодъ не естъ важный, бовѣмъ самаа сторона Игнатіева и Римскаа, Фотіеви непріазнаа, на зложене его подписалися. А личба тыхъ барзо малаа была: ледво 100 епископовъ за Игнатіемъ противъ Фотіа держали! А засъ далеко болшаа личба была тыхъ, которіи зъ Фотіемъ держали, которіи и зложенью его спротивилися. Яковойжъ теды поваги можетъ быти той синодъ, въ таковомъ розерванью справованый, мудрый кождый нехай уважаетъ!

Але и то еще притрафилося. Великого годнаа речъ уваженя, ижъ бачнѣйшіи нѣкоторіи зъ стороны Игнатіевы и Римлянской, хотяжъ позно, постереглися, ижъ суть подступне ошуканы, жаловали и каалися, же ся на той синодъ и на листъ, отъ Адріана посланый, подписали ку великому укривженю столицы Константинополской и всей церкве всходней, кгдыжъ презъ то збытне ся Римской столицы въ судахъ церковныхъ понижили были, для чого болшаа зъ

[3]) Епистолія 9.

[4]) Бароній, томъ 10, рокъ 863.

нихъ часть оныи писма, презъ себе подписаны, постаралися, же ихъ достали. Додалъ имъ тежъ въ томъ помочи самъ царъ Василій: и онъ бовѣмъ зрозумѣлъ, ижъ много ся презъ то столици Константинополской и церкве всходней нарушити мѣло, венцъ и бискупъ збытне бы ся противъ праву канономъ и привилеемъ подносити моглъ. Уважъ ревокацію тыхъ, которыи ся, яко зведеніи на той синодъ, подписали были. Уважай за тымъ и знесене и зопсоване всѣхъ дѣевъ того соборища. Соборища того, на Фотіа чиненого, Грецы нѣгды не пріймовали. Бовѣмъ и коли на соборованю ономъ во Флорентіи были [1]), а Юліанъ кардиналъ зъ того жъ соборища бралъ собѣ штось на доводъ, Грецы оповѣдѣлися, ижъ того осмого соборища не держатъ и не маютъ, абовѣмъ за Иоанна, повѣдаютъ, осмый другій синодъ вселенскій отправованый естъ, который першій онъ за Адріана отправованый, зопсовалъ и Фотіа привернулъ. И не мѣлъ Юліанъ што бы отповидѣлъ, тылко то: «зъ той боазни васъ вызволяю, презацнѣйшіи отцеве, гдыжъ нѣчого зъ того концилiумъ сирѣчъ осмого не будетъ ся приводити, але поневажъ въ томъ свитку нѣкоторыи шестого и семого синоду дѣи суть писаны, для тогожъ тыи видѣти хотѣли бысмы, а о осмомъ соборѣ мы не дбаемъ.» Поты Юліанъ. И слушне, заправды, ижъ, якомъ реклъ, въ великомъ розерваню самихъ всходнихъ, межи собою роздѣленыхъ, здѣланое было оно збориско, и малую часть мѣлъ призволяючую, и такжъ напотомъ вызнавала, же естъ ошукана.

Тымъ часомъ новыи свары межи Римскою и Константинополскою столицами о Болгарію всчалися. Игнатій Адріанови и Іоанови Осмому моцою ся застановлялъ, венцъ и послове патріарховъ всходнихъ, которыи на осмый синодъ прибыли были, велце боронили, а особливе Игнатій праву своему патріаршему на Болгарію нѣчого уближати презъ Римского бискупа не допущалъ, за що отъ Иоанна папежа [2]) Игнатій екскоммуникованый естъ. Въ которой екскоммуникаци и умеръ, святый еднакъ и чудами свѣтлый естъ Игнатій. Лечъ ясный доводъ, ижъ папежовъ Римскихъ клятвы на патріархи всходніи и за тымъ и на тыхъ, которіи патріаршеской [діоцезіи] [3]) подлежатъ, важны не сутъ и обавятися ихъ не треба. О то Игнатіа клялъ и отъ папежа нерозрѣшеный умерлъ, а онъ предся святымъ естъ и чудами его Богъ прославилъ. По смерти Игнатіа, Фотій, зъ выгнанья призваный, столицу Константинопольскую обнялъ и сполечность зъ Иоанномъ папежомъ мѣлъ и листы до себе оба писали сполечности, згоды и любве. Надъ то Иоанъ синодъ онъ за Адріана знеслъ и зопсовалъ. А же то правда — Іоанна папежа въ листѣ посланомъ своемъ на синодъ до Константинополя даного слова суть тыи: «Volumus praeterea, ut coram universa synodo promulgetur, quod synodus habita adversum edictum patriarcham Photium tempore Adriani sanctissimique papae, tum Romae, tum Constantinopoli abhinc habeatur nulla et irrita et numeretur cum alia sancta synodo.» А по Руску такъ: «Хочемъ тежъ, абы предъ всѣмъ синодомъ оголошено было, ижъ синодъ справованый противъ предреченому патріарсѣ Фотію за Адріана, святѣйшого папы, такъ въ Римѣ, якъ и въ Константинополи, отъ того часу ни [за] [4]) што по-

[1]) Синодъ Флорентійскій, сессія 6.

[2]) Іоаннъ Осмый, епистолія 78, libr. 3, cap. 12 и 13.

[3]) Исправлено по списку Ундольскаго.

[4]) Исправлено по списку Ундольскаго.

читаный и неважный маетъ быти, и абы не былъ поличеный зъ инымъ святымъ синодомъ»[5]). То Іоаннъ.

Латинникъ нѣкто, ворогъ врожены̆й противъ Грековъ, дерзнулъ написати, яко бы засъ потымъ Фотій былъ екскоммуникованый презъ Іоанна а выводитъ то зъ покутныхъ и свѣту невѣдомыхъ шпаркгаловъ. Лечъ Иоаннъ, што разъ право и ростропно для посполитого покою и едности святыхъ церквій постановилъ и утвердилъ, того дѣтинно знову на упадокъ церкви не розчиналъ. И не подобнаа то на того мужа, покой святый и едность любячого и правъ церковныхъ постерегаючого, абы онъ мѣлъ розваляти што́ разъ доброе збудовалъ.

А засъ стороны синодовъ повѣдаю, ижъ подъ часъ розности межи Игнатіемъ патріархою и Фотіемъ отправованы были синоды три въ Константинополю, а четвертый по смерти Игнатіевой за самого уже Фотіа патріархи. Первѣйшій, для незгоды епископовъ розорваный, не станулъ, яко о томъ въ предмовѣ того синоду Балсамонъ вѣдати даетъ. Другій врихлѣ потомъ и въ той же справѣ зобраный станулъ, и въ справахъ, подъ той часъ церкви належныхъ каноновъ 17 выдалъ, и названый естъ той синодъ перво-вторымъ, ижъ на первомъ синодѣ прекладаніи речи на тымъ вторымъ стали. Третій синодъ былъ отправованый въ справѣ Игнатіевой противко Фотіеви, которого дѣи и каноны найдуются описаны въ книгахъ «Conciliorum». Четвертый синодъ отправованый былъ по смерти Игнатіевой, кгды южъ Фотій патріархою зосталъ; а той остатный четвертый мы называемо, ижъ поважно справы на немъ обхожены, синодомъ вселенскимъ осмымъ. Латины засъ за осмый вселенскій пріймуютъ синодъ въ личбѣ той третій.

Але не дивъ, же ся оны до того четвертого за Фотіа патріархи а за Иоанна Осмого папежа обхоженого синоду не знаютъ, хоть мусятъ, поневажъ на томъ синодѣ и придатокъ w symwolum filioque зганеный естъ, и хто бы колвекъ его придавалъ, або приданого уживалъ проклятству естъ подданый[6]). А же овый четвертый за Іоанна папежа и за Фотіа патріархи, а не оный третій за Адріана и Игнатіа обхоженый синодъ вселенскимъ званый и знаный быти маетъ[7]), оттоль ся вѣдати даетъ, ижъ вселенскаа справа вселенскій титулъ синодови давати звыкла; на томъ, отъ васъ «вселенскимъ» отитулованомъ, синодѣ обхожена была справа приватна, котораа одну толко Константинополскую столицу обходила, и не въ справѣ вѣры, але въ справѣ укривжоной единой особы. А на овомъ, которого мы вселенскимъ зовемо, обхожена была справа всей соборной церкве, все, мовимо, христіанство заходячаа. Шло[8]) абовѣмъ на немъ о справу седма повшехными синодами ухваленой вѣры, о зкгвалтенс и зопсоване символу вселенского и о схисмѣ зъ той причины межи всходнею и заходнею церквою. Зачимъ той синодъ правдиве енералнымъ естъ и за такіи отъ вшисткого христианства по всѣ часы мѣваный былъ и признаваный. Свѣдки того маемо Іоанна Зонара Грецкого и Ѳеодора Балсамона, патріарху Антіохійского, Мороховскій, листъ 13, и Гратіана, канонисту Римского. Не дивъ теды, якосмы рекли, же ся они до того синоду не знаютъ, поневажъ и поднесь въ проклятствѣ его суть, и поки того придатку въ символу уживати будутъ, проклятство синоду того на собѣ

[5]) Бароній, латинскій томъ 10, рокъ 879.

[6]) Томъ 4 Conciliorum.

[7]) Толст.: «моглъ».

[8]) Въ подлинникѣ ошибка: «што».

носити мусять, который напротивко нихъ такій декретъ выставилъ: «если хто отъ святого символу Никено-Константинопольского одойметъ що, або до него што придастъ, а symwolum тое называти будетъ, таковый нехай будетъ потопленый, зъ достоинства своего зверженый и отъ вшелякой христіанской сполечности выверженый и проклятый»: Не безъ причины того синоду и въ книги «Conciliorum» вставляти не изволяли.

Вертаюся до Фотіа. Седѣлъ блаженный Фотій на столици честно. Потомъ Леонъ царъ оного зъ столицѣ зсадилъ и до манастыра заслалъ, гдѣ и умерлъ. А то царъ кволи брату своему Стефану учинилъ, бо его патріархою наставилъ, а не кволи папежови. Речъ правдиваа: блажен. Фотій волѣлъ въ безмолвномъ монастыру живота докончити, нежели на столици патріаршеской седѣти. Доситъ му на томъ ласки Божей было, же на столицу приверненый былъ, и же оный несправедливе и зъ ненависти походячій на него судъ зкасовано. То еднакъ добре за того Леона царя и за Стефана патріархи сталося. Абы турбаціи болше и роздоры межи Игнатіаны и Фотіаны не вщиналися, ростропне церковь Божіа всходнаа постановила [1]), абы обоя сторона вѣчне молчали и всѣ писма вырокомъ поважнымъ на вѣчность декретовала обоя сторона, такъ Игнатіеви, яко и Фотіеви огнемъ згладити и внивечъ обернути ухвалили, абы и память того неприкладного роздору не была, зъ клятвою на тыхъ, которыи бы смѣли взнавяти.

А што якобы зъ Никиты Пафлагона противницы приводятъ—то естъ явное змышленье, скализаціа [2]), зъ ненависти самой походячаа, ово згола все то зъ непріазни и зъ кузнѣ Латинниковъ вышло.

Вѣдати потреба, ижъ блаж. Фотіа патріарху святыи отцы соборне въ книгахъ добре споминаютъ и блажатъ. Слухай о томъ доводу въ книзѣ 2 Константіа Арменопула, на листѣ 108, гдѣ въ томѣ «Соединеніа» тыми пишетъ словы: «Игнатіа, Фотіа, Стефана, Антоніа, Николаа, Евѳиміа, Стефана, Трифона, Ѳеофилакта, Поліевкта и Антоніа, православныхъ патріарховъ, вѣчнаа память!»

Слухайтежъ еще, апостатове и уніатове, што о тыхъ патріархахъ Игнатію и Фотію, также и о писмахъ и о мовахъ, на онъ часъ межи ними зашлыхъ, пишетъ въ книзѣ церковной Грецкой «Тріодіонъ» названой, гдѣ такъ въ недѣлю першую посту великого, Православную названую, на вѣчность ухвалено и подано на каждый рокъ въ церкви оповѣдати и оголошаши въ той способъ......[3]) А по Руску такъ: «Игнатіа, Фотіа, Стефана, Антоніа и Николаа, святѣйшихъ и православныхъ патріарховъ вѣчная память»! Тамъ же.....[4]) «Всѣ речи, которіи противъ святымъ патріархомъ Германови, Тарасиеви, Никифорови, Меѳодіеви, Игнатіеви, Фотіеви, Стефанови, Антоніеви и Николаеви писаніи албо мовлены были, анаѳема трикротъ»! Также по-трете Фотіа патріарху межи многими святыми положено патріархами, доброcловячи ему, якъ и другимъ, въ которомъ тамъ почтѣ и Сергій и Михаилъ Кируларій, патріархове Константинополскіи, находятся.

Ту теды, правовѣрный, присмотрись,

[1]) Марко Ефесскій, Синодъ Флоренскій, сессія 6.

[2]) Лат. scalisatio.

[3]) Въ подлинникѣ оставлено пустое мѣсто.

[4]) Тоже.

якъ св. Фотіа патріарху зъ другими заровно поменеными патріархами отцы святыи и церковъ наша приняла почитати и добрословити [5]), а писма и мовы противъ оному и другимъ проклинати. Вы теды, апостатове, поневажъ святого Фотіа патріарху заровно зъ другими поменеными патріархами (которыи также поносили якіись шкализаціи [6]), присловя [7]) и удаваня) не блажите и не почитаете, и же писма, которіи на онъ часъ притрафлялись, выставляете, а нѣкоторіи и небыліи змышляете, теды подъ анаөему тую подпадаете, и церковъ наша на васъ оную вкладаетъ и явно соборне оголошаетъ; а вшакъ же покуту чинѣте а святого Божого почитайте, абысте муки вѣчной уйшли. Бо если за слова порожніи дамо отвѣтъ [8]), певне барзѣй за блюзненья и шкалованья на архіерея такъ великого сужены и караны будете.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 6 [9]).

По семомъ соборѣ штося дѣяло въ церкви Римской заходной, и же презъ Латинники розорваньеся стало такъ царства, якъ и вѣры, и проклятаа схисма въ церковъ Христову естъ впроважена, а не презъ Греки.

Естъ то злосливымъ людемъ присвоито на жадную ся речь не оглядати, нѣ на повинность людзкости, нѣ на страхъ Божій, тогды, гды въ злости вступуючи, злостью злость вспереги усилуютъ, же гды речь и накламливщую передъ себе въ оборону возмутъ. Барзѣй ся въ заступахъ [10]) еи въ силахъ ставятъ, нѣжъ гды бы имъ о щирую правду шло, а то ся отъ нихъ дѣати муситъ не безъ причины. Поневажъ речь правдиваа малыми слова, безъ жадныхъ присадъ быти можетъ поставлена; речь зась фалшиваа, безъ кламства и потвары стати не можетъ, ихъ тежъ натура, або рачей налогъ въ предсявзятью до уколысаняся не приходитъ, если што-день за каждою оказіею въ горшость поступовати не будетъ, фалшъ фалшемъ, потваръ потварью вспираючи поты, поки, свѣтлостью правды обняти, въ щели облуды якъ нетопырове не трафивши, на явѣ не зостанутъ и всему свѣту на посмѣхъ поданы не будутъ. Што ся часы теперешными отъ отступниковъ святой церкве всходной дѣяти на око видитъ. Которыи взявши передъ себе речь овую кламливую, абы насъ, Русь старожитную, которыи въ святую соборную апостолскую церковъ черезъ святую Христову церковъ всходнюю естесмо вщеплени, за схисматики, сами таковыми будучи, удати могли, кламство кламствомъ, потварью потваръ вспирати на каждый денъ и за меншею оказіею не переставаютъ, въ которой своей злости, абы правды свѣтлостью обняти, до щелій облуды не трафивши, на явѣ зостали, и всѣмъ православнымъ, належне вѣдати о томъ прагнучимъ, на посмѣхъ были поданы, указати, за помочю Божею, поступую, штось въ церкви заходной по [11]) семомъ вселенскомъ соборѣ дѣяло, и же проклятаа, по сесь

---

[5]) Толст. и Ундол.: «доброрѣчити».

[6]) Ундол.: «якое шкалеванье».

[7]) Ундол.: «примовы».

[8]) Матө., глава 12.

[9]) Этотъ «артикулъ» вошелъ въ «Книжицу» Наөанаила (л. 262) и въ «Книгу о Вѣрѣ» (Москва, 1648, л. 187).

[10]) Толст.: «заступѣ».

[11]) Собственно съ этихъ поръ заимствовано изъ этого артикула въ «Книжицу» Наөанаила (л. 263).

день тръваючаа, схисма зъ Латинниковъ вышла, а не зе всходной церкве, и они въ ней зоставаютъ, а не всходнаа церковъ. На которой проклятой схисмы тяжкость и шкодливость, котораа многимъ въ церкви Христовой мѣшанинамъ и незлѣчонымъ бѣдамъ причиною сталася.

Поглядаючи, слушне зъ пророкомъ Божіимъ Іереміею [1]) въ болѣсти сердца моего заволати могу: «устрашися небо о семъ, и вострепета преизлиха зѣло, рече Господь. Яко двое лукаво сотвориша людіе мои». Двѣ абовѣмъ злости учинили заходніи Латини, черезъ которыи и поднесли схисму и въ ней зостали. Зачимъ здумѣло небо и барзо задрижало, и всѣ живела зъ собою на оплакане и на покаране нещасливой той въ Христову церковъ впалой и на штуки ей роззервалой схисмы порушило. Што-день, што-година—незлѣчоніи и неслыханіи трагедіи зъ немалой, належной имени Божему чести и хвалы уймою и зъ великою многихъ христіанскихъ душъ погибелью въ ней дѣючіися видячи, - двѣ, мовлю, злости костелъ заходній учинилъ: оставилъ святую восточную церковъ, якъ Христа, который ся востокомъ свышше называетъ; оставилъ за тымъ и правую вѣру, иншого собѣ пана свѣтского, мимо власного своего, природне ей належного, поднесши, и иншій собѣ вѣры символъ, отъ святыхъ и богоносныхъ отцовъ на второмъ вселенскомъ соборѣ поданый и пятьма по немъ обхожеными ровне вселенскими соборами стверженый змысливши. Выказалъ папежъ Римскій Леонъ, того имене Третій, послушенство цесаромъ всходнимъ, паномъ панства Римскихъ заходнихъ дѣдичнимъ и природнимъ, зъ подданства ся ихъ выламалъ и иншого собѣ цесаря на заходѣ поднеслъ, выгналъ зъ панства дѣдича, а власную его отчизну отдалъ приходневи, мимо слушность, мимо належность, мимо Божее и людзкое право, не безъ ребелліи и кривоприсяжства, презъ што первую и великую папежъ Римскій, а не патріарха, до той проклятой схисмы подалъ причину. Выказалъ сполечность церкви заходной отъ церкве всходной Силвестръ папежъ, имене того Вторый, символъ Никено - Константинопольскій придаткомъ нарушивши, зопсовавши и листовъ сполечности отъ Римскихъ папежовъ до патріарховъ, якъ и отъ ныхъ до него взаемне посилатися звыклыхъ не пославши, зневажилъ святыхъ вселенскихъ соборовъ ухвалу, зневажилъ продковъ своихъ Римскихъ епископовъ на таковыи зневажцы соборне учиненое проклятство, мимо слушность, мимо належность, мимо Божее и людзкое право, то, штó на вѣчное уживанье и непорушное захованье, на гасло сполечности и на знакъ певный едности церкви Христовой отъ святыхъ отцевъ было подано и седмкротнымъ проклятствомъ соборнымъ на тыхъ, которіе бы ѐ або придаткомъ, або уняткомъ нарушити поважилися, было обваровано, отмѣнивши и придаткомъ спрофановавши, не безъ духа гордости и любоначаліа. Презъ што вторую и болшую папежъ Римскій, который до той проклятой, въ которой зо всѣми своими по сесь день зоставаетъ, схисмы, подалъ причину, и такъ церковъ Христову розорвалъ, иншого собѣ цесаря поднесши и вѣры символъ спрофановавши. Што въ которыхъ ся лѣтахъ дѣяло и якимъ способомъ, вкротцѣ, правдиве еднакъ и иле оказіа знести можетъ, доводне зъ достовѣрныхъ свѣдковъ прекладаю.

[1]) Ірем., глава 2, ст. 12—13: «ужасеся небо о семъ, и вострепета попремногу зѣло, глаголетъ Господь. Два бо зла сотвориша людіе мои».

По семомъ вселенскомъ въ Никеи соборѣ, которій ся отправовалъ року отъ Рожества Христова 787, Леонъ Третій папежемъ зосталъ, року 799 [2]). Которого сыновцы Адріана папежа, о поднесене его на столицу Римскую розгнѣваныи, гды былъ на процесіи, разгромивши людъ, поймали, мордовали и въ монастыру св. Герасима осадили. Баронѣушъ [3]) пишетъ, ижъ ему и очи вылупили и языкъ урѣзали. А Зонара пишетъ, же образили его толко на очахъ, але ихъ не вылупили: тыи бовѣмъ, которымъ то учинити было росказано, пофолговали ему. Не пишетъ и Плятіна, абы ему и очи были вылуплены. Такъ обезчещеный Леонъ до кроля Франковъ Кароля удался, презъ которого на столицу Римскую бывши привернѣнъ, надъ непріятелми своими помстился. За што тойже Леонъ Кароля короновалъ и цесаремъ Римскимъ обволалъ, року отъ Рожества Христова осмьсотного, а по семомъ соборѣ тринадцатого. Чого, вправдѣ, Кароль не прагнулъ, але то справовалъ папежъ Леонъ, презъ што одну монархію Римску на двѣ розорвалъ, и первую до розорваня единости церковной причину подалъ. Котораа ся, отъ часу того завзявши, поты въ наступуючихъ по немъ папежахъ курилася, ажъ за разгорѣнямся еи другаа вышпомененаа причина въ зопсованю и зкгвалченю святого символа выникла, въ едности вѣры разорване учинила и проклятую, въ которой зостали, схисму вылегла. Ачколвекъ и Каролюсъ мѣлъ былъ въ томъ наслѣдовати оного Scipiona, которого гды по пораженю двохъ Аздрубалевъ, гетмановъ Карѳагинскихъ, Испанове кролемъ своимъ заволали и мѣти хотѣли, невдячне то отъ нихъ принялъ, якъ Плютархъ, философъ Грецкій, о томъ свѣдчитъ; вшакъ же всему тому поводомъ папежъ, мовитъ абовѣмъ Скарга въ Баронѣушу [4]) зъ Егинарда, ижъ о коронаціи той Кароль не вѣдалъ, анѣ для ней до костела пришолъ, и овшемъ мовилъ: «хоть великое свято, бымъ былъ тую мысль папежскую вѣдалъ, до костела бымъ былъ не пришолъ; бомъ не для того до Риму приѣхалъ, успокоити толко замѣшаный станъ костелный хотѣлемъ». Папежъ теды Леонъ до розорваня одного цесарства на двое причину далъ: онъ то и замыслилъ учинити, онъ и выконалъ.

То маешъ, православный чителнику—1-ое: царства розорванье, ребеліа и противенство пану власному и на него повстанье Суди, прошу, кождый, въ яковомъ криминалѣ таа папежовъ Римскихъ стоитъ справа, и якій до проклятой схисмы початокъ?! Нехай якіи хотятъ причины отступникове вынайдуютъ, жадной оправдуючей ихъ не найдутъ. Образоборства ересь въ Греціи южъ была соборне потуплена, и для той еднакъ причины отоймовати кому панство и одно цесарство на двое раздирати и зъ подданства пановъ своихъ выдиратися не належало имъ. Не зоставили имъ прикладу таковово оніи святыи, передъ ними пожилыи папежове, патріархове и епископове, которіи оныхъ на церковь Христову лютыхъ вѣковъ жили презъ лѣтъ триста. И надъ то, ажъ до крещеніа Константина Великого погане царѣ и старостове бывали и надъ христіаны незносную тиранію чинили, а еднакъ анѣ Іисусъ Христосъ, анѣ апостолове и по нихъ наступуючіи святыи, епископове всходніи и заходніи не учили зметовати зъ себе ярма царского. По соборѣ первомъ Никейскомъ, царь

[2]) Бароній.

[3]) Тамъ же, томъ 3.

[4]) Бароній, въ року 844, число 3.

Константинъ, срогій Аріанінъ, кръваво ересь свою впроважалъ, Никейскій соборъ зневажаючи. За которого жили и преслѣдоване отъ него терпѣли Аѳанасій Александрійскій, Павелъ Константинополскій и иніи многіи, а подданства ему выказати и сами не хотѣли, и инших не учили. Апостата Іюліанъ, отступивши православной вѣры, балвохвалство отворилъ и христіанъ до балвохвалства тиранско приневолялъ, церкви имъ отбиралъ и псовалъ. По немъ подобный ему другій окрутный еретикъ Валенсъ Аріанінъ наступилъ и ересь свою, преслѣдуючи правовѣрныхъ, коренилъ. За которыхъ жили Василій Великій, Григорій Богословъ и иніи многіи и терпливе то зносили, а до ребеліи христіанъ не приводили и иншого цара обрати не радили. Нужъ, подъ часъ ереси Евтихіанской моноѳелитской, Анастасій царъ и Константинъ Погонатъ, на которыхъ еднакъ папежове Римскіи не повставали и подданства имъ не выповѣдали, хоть великое отъ нихъ преслѣдоване мѣли. Тогды за Ѳеодора папежа, [въ] Константинополю олтаръ Латинскій обалено [1]). Тогды и Мартинъ папежъ пойманъ былъ, и въ заточене засланъ. И Юстініанъ Вторый Сергія папежа поймати росказалъ. Германъ, патріархъ Константинополскій, святый мужъ и маючій великую повагу у народу, того еретикъ образоборца Леонъ Исавръ, не могучи на свою сторону намовити, зъ столицѣ зогналъ, а онъ уступилъ, на цесаря жадныхъ бунтовъ не подыймуючи.

Уважай же, православній чителнику, и розсужай, же тіи помененіи патріархове и папежове болшіи причины мѣли до царей, не важилися еднакъ ребеллизовати и зъ подданства выбиватися, и царей иныхъ собѣ не чинили. А гды южъ всѣ немаль ереси были потлумлены, и гды пришло до царей благочестивыхъ Константина и Ирины, за которыхъ обхоженъ былъ 7 соборъ вселенскій, тогды Леонъ Третій цесаромъ своимъ подданство выповѣдѣлъ, всю заходнюю сторону зъ владзы ихъ отторвалъ, и короля царемъ заходнимъ короновалъ. Што стало ся великою церкве причиною роздертя царства, заразъ и церкви заходной отъ всходной черезъ папежовъ Римскихъ. То тутъ на око видишъ, чителнику православный, ижъ царство Римское безъ жадной слушной причины цесаремъ православнымъ папежъ Римскій отнялъ, и одно на двое розервалъ: Франкомъ себе и всѣ заходніи краины зъ Римомъ поддалъ. А то то естъ одна, которую заходняа церковъ учинила, злость, зъ злости любоначаліа папежевъ Римскихъ виникла и уросченаа, котораа врихлѣ потомъ за поданемъ презъ тыхъ же другой до розорваня причины, схисму въ церкви Христовой выростила, и заходнюю церковъ отъ всходной и отъ всей святой каѳолической, то естъ соборной церкве отлучила и отдѣлною учинила, яковою въ той схисмѣ и донынѣ зостаетъ.

А за поднесенемъ и повстанемъ той 1-й злости, котораа, якомъ реклъ, великую причину до проклятой схисмы подала, тогдыжъ заразъ въ тойже заходной церкви вылегати почала и злость другаа, котораа другую еще болшую до тоижъ проклятой схисмы причину подала, справила еи и по сесь день въ собѣ еи пѣстуетъ. Гды абовѣмъ за тогожъ папежа Леона Третего ве Франціи вѣру семи вселенскихъ соборовъ Франкове поважилися нарушати, то естъ до символу вселенского вызнаня вѣры прикладати почали овый прида-

[1]) Бароній, 648.

токъ: «и отъ Сына» и до Риму зъ тымъ о пораду зъ Аквисграну [2]) выправили были. Леонъ, папа Римскій, зганилъ то имъ, и придатку того «и отъ Сына» прикладати заказалъ, а для вѣчной Никено - Константинополского символу непорушности, на двохъ таблицахъ сребрныхъ [3]), на едной по Грецку, а на другой по Латинѣ вырисовати его далъ, безъ придатку слова того «и отъ Сына». О чомъ читай въ Баронѣушу, въ року 809. Въ томъ Леонъ учинилъ велце речъ побожную и знаменитую, же не допустилъ вѣры отмѣняти, который, хотяжъ царство роздерлъ, церкви еднакъ и вѣры роздирати и схисмы чинити не допустилъ, але въ едности и въ сполечности зъ патріархами зоставалъ и о помочъ до нихъ удавался. Якъ о томъ въ нашихъ Славянскихъ «Соборникахъ» пишетъ, же папа Леонъ, обачивши гинучій людъ Господній, поневажъ вдячне пріймали науку Карулевыхъ учителевъ, не маючи у себе въ Римѣ мудрыхъ учителей, которыи бы могли отогнати тую злую науку еретицкую, хотѣлъ послати до Царигорода для мудрыхъ, и збоялся, поневажъ тогды царствовалъ въ Царигородѣ Ѳеофилъ, образоборца лютый [4]). И такъ посилаетъ до Іерусалима, до патріархи Ѳомы, просячи его, абы послалъ къ нему премудрыхъ мужей, могучихъ поконати и отогнати такую ересь отъ Римского мѣста. Патріархъ теды Ѳома выбралъ Михаила, протосингела великой церкве, зъ учнями его Ѳеодоромъ и Ѳеофаномъ, спол-братами, и Іосифомъ, и послалъ ихъ въ Римъ къ папежу Лву. По томъ Леонѣ были папежеве въ Римѣ: Стефанъ, Пасхалій, Еvгеній, Валентинъ, Григорій, Сергій, Леонъ Четвертый, Янъ Ангелчикъ (того, ижъ невѣста былъ, въ каталогу нынѣ не кладутъ), Венедиктъ, Николай, Адріанъ, Іоанъ Осмый. Тыи всѣ, православніи будучи, зъ чотирма патріархами въ едности вѣры трывали. Такъ нашѣ «Соборники» Славенскіи маютъ.

По умореню презъ Леона Третего зачатого оного на заходѣ злого плоду, за часовъ тыхъ, а особливе за Іоана Осмого, папежа, знову той же злый плодъ отражатися почалъ, то естъ до визнаня вѣры придатокъ оный «и отъ Сына» не въ Римѣ, але ве Франціи, якъ и первый почалъ прикладанъ быти. О чомъ гды вѣдомость до Константинополя дошла, гдѣ на тотъ часъ столицею тою рядилъ блаженнѣйшій вселенскій патріархъ Фотій, который, якъ вѣрный, иле на немъ належало, якъ винницы Христовы стражникъ, нарадившися зъ царемъ Василіемъ Македоняниномъ, зложили и описали соборъ въ Константинополю, на который и помененый Іоанъ, папа Римскій, за обвѣщеньемъ ему о томъ, послы свои выслалъ: Павла Анконитанского и Еvгенія Остиенского, епископовъ, и Петра пресвитера кардинала. На которомъ соборѣ сталося потвержене вселенского собору семого и символъ Никейского и Константинополского соборовъ обволано и декретовано, абы того придатку «и отъ Сына» придавати нѣхто не важился, подъ анаѳемою, и проклинано тыхъ, которіи бы прикладали. Што дѣялось въ року 879. О чомъ читай въ Баронѣушу, въ року 879, личбы семой. Той же соборъ отцеве Грецкіи на соборѣ Флорентійскомъ признали, а той,

[2]) Aix-la-Chapelle, Aachen.

[3]) Начиная съ этого слова, въ «Книжицѣ» Наѳанаила пропускъ, вплоть до одного изъ слѣдующихъ абзацовъ (столб. 774: «Зъ тыхъ двохъ преречоныхъ злостей»). Впрочемъ, пропускъ этотъ изложенъ тутъ же, но черезъ-чуръ кратко, въ нѣсколькихъ строкахъ.

[4]) Книжка Острозского друку, листъ 171.

который Миколай, бискупъ Римскій, противъ Фотіеви чинилъ, отвергли. И таа то причина отступникомъ ненависти на Фотіа нынѣшнихъ часовъ.

Зачимъ, правовѣрный чителнику, гды Баронѣуша, або рачей Скаргу въ Бароніушу, читати будешъ, словамъ его ущипливымъ, зъ ненависти на Фотіа вырыгненнымъ не протився: але якъ щирую потваръ мимо себе пущай. А то, што блаженый Фотій за вѣру православную заставляючися чинилъ, постерегай и уважай. А обачишъ, же зле и незбожне отступникове щиплютъ его и тому злоречатъ. Который и отъ нихъ, если искру якую благочестіа маютъ, хваленъ быти маетъ, ижъ православной вѣры, презъ семь вселенскихъ соборовъ вызнаной, постереглъ, и святого символу спрофановати и отмѣнити не допустилъ. Зажъ не тыи рачей злоречены быти заслужили, которыи вѣру продковъ своихъ отмѣнивши подъ проклятство, отъ нихъ на таковыхъ вѣры гвалтовниковъ учиненое, подпали, яко тіи, которыи схисму поднесли и въ ней зостали?

По Іоаннѣ Осмомъ, папежѣ Римскомъ, учиненаа кежи нимъ а Фотіемъ сполечность зоставала непорушна подъ многими его сукцессорами, папежами Римскими, черезъ лѣтъ сто и 30, ажъ до блаженного Сергіа Второго, патріархи Константинополского, а Силвестра Второго, папежа Римского, который же листу своего зъ вызнанемъ вѣры до чотирохъ патріарховъ, яко то уставичный звычай неслъ, послати занехалъ и придатокъ до святого символу учинилъ, схисму презъ то церкви Христовой справилъ. Ачколвекъ той часъ утаиваютъ и который папежъ той придатокъ учинилъ и публице явно зъ тымъ придаткомъ въ Римѣ «Креда» уживати позволилъ, то еднакъ зъ диптиховъ столицъ патріархалныхъ святой церкве всходной запевне естъ вѣдомо, же обое тое сталося въ лѣтъ 130 по соборѣ, за Фотіа и Іоанна Осмого обхоженомъ, за патріархи Константинополского Сергіа Второго, якъ о томъ блаженной памяти Іереміа, патріарха Константинополскій, въ второй своей на лютеранское вѣры артикулы «Цензурѣ», въ главѣ 1, о похоженю Духа св., вѣдати даетъ. На который часъ припадаетъ папежоване Силвестра Второго. Ачколвекъ наши Словенскіи въ «Соборникахъ» писареве, ба и блаженной памяти помененій патріархъ, пишутъ, якобы ся то за Никифора, папежа Римского, стало; лечъ пишутъ то зъ омылки имене. Поневажъ выразне патріархъ Іеремѣя, которому певнѣйшаа вѣра датися муситъ, въ помененой книзѣ на препреченомъ мѣстцу повѣдаетъ, же ся то стало за патріархи Константинополского Сергіа Второго, а въ лѣтъ по соборѣ, за Фотіа и Іоанна папежа обхоженомъ, 130. На который часъ припадаетъ зъ своимъ папезствомъ Силивестръ Вторый. Той теды напершій, якъ ся видѣти даетъ,—символъ вѣры згвалтовалъ, «и отъ Сына» придаючи, и листу сполечности до всходной церкве патріарховъ не послалъ. А то безъ похибы для того, ижъ южъ вызнане вѣры былъ спрофановалъ, и приходило ему тое въ листѣ своемъ або зъ придаткомъ положити, презъ што отъ патріарховъ былъ бы не принятъ, албо безъ придатку, презъ што своимъ зосталъ бы въ подозрѣнью облуды. И такъ занехалъ. Што видячи патріархове и о вызнаню вѣры его вѣдомости мѣти не могучи, по належномъ напомненью, гды неумовнымъ его обачили, отъ сполечности своей, за того Сергіа патріархи Константинополского, отдалили его. Берно, опатъ Авгіенскій, о речахъ до мши належачихъ

пишетъ, ижъ за Венедикта Семого или Осмого, около року 1014, за прозбою Генрика 1-го цесаря, будучого въ Римѣ, на мши символонъ спѣвано. И отъ того часу, мовитъ Бароніушъ, почато зъ тымъ придаткомъ «и отъ Сына» спѣвати. Читай латинского Бароніуша, томъ 6, року 447, 23, 24, и въ томѣ 11, року 1014, 5. А Берно напротивко таковой новинѣ написалъ такъ: «але быхъ былъ волѣлъ, абы была тисячной старожитности новина уступовала».

Вѣдати теды оттоль естъ ясно, православный христіанине, ижъ по семомъ вселенскомъ соборѣ въ едности церковъ заходная зе всходною зоставала до собору, за Фотія обхоженого, и за Іоанна папежа, лѣтъ 70 и 5, а отъ того собору до Сергія, патріархи Константинополского, лѣтъ 130. Вѣдати оттоль, же и ово другое, ижъ не патріархове причиною суть въ церкви Христовой схисмы, але папежове; не Фотій, патріархъ Константинополскій, але Силвестръ, папежъ Римскій, который што зачъ [1]) былъ, якъ непобожне и неканонне на туюстолицу наступилъ, я молчу. А тебе, ласковый чителнику, до Плятины отсылаю, зъ которого, якъ вѣры годного и зъ умислу на описане животовъ папезскихъ отъ Сикста папежа, того имене Четвертого, депутованого автора—на око то обачишъ, же на вступѣ того папежа на столицу Римскую сталося згоршеніе и мѣшанина, заразъ бовѣмъ по выстью тисячи лѣтъ [2]) наступилъ на столицу Римскую помененый Силвестръ папежъ, чарнокнижникъ, якъ зоветъ его Плятина въ животѣ его «Силвестеръ Магусъ», который, мовитъ, за помочою шатанскою папезства доступилъ, тымъ правомъ, абыся ему по смерти и зъ душею и зъ тѣломъ зосталъ. Той теды презъ помененіи двѣ причины, то естъ, ижъ символъ спрофановалъ и листовъ сполечности до патріарховъ не посылалъ, схисму въ церкви Христовой справилъ и костелъ заходный отъ всходной церкве отщепилъ, въ которомъ отщепенствѣ и по сесь день онъ, а не всходная зостаеть церковъ. А гды презъ той таковый папезскій поступокъ заходній костелъ отъ едности вѣры отступовати и отъ церкве всходной отриватися [почалъ], и мѣстце знаменитой части отъ тѣла церкве убылой, зъ которого онъ выпалъ, тщо зоставало а наполненя потребовало. Алить [3]) о то (о, судовъ Бозскихъ недовѣдомыхъ!) народъ полночный, который Богъ по своему смотрѣнію до того благословенного щастя ховалъ, народъ, мовлю, Россійскій Господь и Богъ нашъ Іисусъ Христосъ рачилъ до вѣры своей призвати и въ церковъ свою святую впровадити, мѣстце оное, зъ которого Римская церковъ зъ предводителми своими выпала, наполняючи, такъ то Богъ по своему чловѣколюбію учинилъ, якъ и оное мѣстце въ небѣ, зъ которого ангелове для пыхи выпали, народомъ людскимъ наполняетъ, и якъ на мѣстце Жидовъ, отъ ласки Христовы отпалыхъ, народы поганскіи въ церковъ свою впровадилъ, такъ ласкою и милосердіемъ своимъ Господь Богъ, на мѣстце отпалыхъ христіанъ заходнихъ, народъ полночный, Россійскій, въ церковъ свою вщепилъ. А то около року отъ Рожества Христова року тисячного вишше албо нижше, за царей православныхъ Грецкихъ и Римскихъ Василія и Константина, братій, а за патріархи Сергія, которого—же кревный былъ Фотіевъ—писма нѣкоторіи Роскіи Фотіемъ

[1]) См. выше, стлб. 236-й, примѣчаніе 16-ое

[2]) Апокалипс., гл. 20.

[3]) т. е. вотъ, вдругъ.

зовутъ, столицу Константинополскую осѣлъ въ року 997, отъ которого около року тисячного (якъ и отступникъ Креуза признаваетъ) поданъ былъ народомъ Росскимъ первый митрополитъ Михаилъ Грекъ, гды пресловутный монарха Володимеръ зо всѣмъ своимъ войскомъ въ Херсонѣ крещеніе святое принялъ. Гдѣ и чудо знаменитое надъ нимъ ся выконало, бо, слѣпотою мало передъ тымъ навѣженъ бывши, подъ часъ крещенія прозрѣвъ и взявши отъ преречоного Сергія, патріархи Константинополского, митрополита Михаила, и епископы, и пресвитеры, которіи, до Кіева прибывши, крестили Россовъ, отколь на всѣ стороны панствъ Росскихъ розсилаючи духовныхъ проповѣдали, крестили и до вѣры приводили. И такъ, за ласкою Божею, до того, который видимо и слышимо, пришли пожитку духовного, же Богъ народъ той мужами святыми и чудотворными прославилъ и прославляетъ. Чого и по сіи дни частыми разы по розныхъ святыхъ мѣстцахъ знаменитыи свѣдоцства показуются.

А тутъ, правовѣрный, уважай, ижъ и презъ тое чудовное народовъ Росскихъ [1]) до вѣры привернене, якъ и черезъ оное другое, гды вкиненое въ огонь евангеліе не згорѣло, Господь Богъ правдивую и збавенную быти вѣру апостолской Константинополской столицы освѣдчити рачилъ, а не далъ того наслѣдія и щастя блаженного Римскому костелови, хотяжъ ся о тое старали Латинникове. Презъ што́ далъ вѣдати Господь Богъ, ижъ не благоволилъ въ вѣри ихъ, венцъ и отпаднене ихъ презъ то обличилъ и означилъ.

Въ «Кройници» або «Лѣтописци Рускомъ», року отъ сотвореня свѣта 6494, пишетъ, ижъ «Грекове посылали Кирила Философа до Володимера, монархи Руского. Которому мовилъ: «слышалисмо тое, ижъ приходили отъ Риму учити васъ вѣры своей, которыхъ естъ вѣра превротна». И вылѣчалъ ероры Латинскіи. Потомъ преложилъ вѣру ему отъ старого и нового закона, и былъ отпущенъ зъ дарами. По которомъ перестереженю и наученю Володимеръ десять пословъ послалъ по христіанскихъ краинахъ: до Нѣмецъ, до Болгаровъ и до Грековъ, и индѣ». Тамъ же пишетъ, ижъ гды ся Володимеръ окрестилъ въ Корсуню, учено его вѣры а перестерегано и напоминано, абы ся выстерегалъ науки Латинской, бовѣмъ, мовитъ, превротна естъ. При томъ абы семъ соборовъ заховалъ. Напоминаютъ и ознаймуютъ, ижъ старыи Римляне сполне зъ соборами все справовали, а сами нѣчого не становили». То въ Кройницѣ Руской.

Гды ся теды южъ такъ явне и значне заходный костелъ отъ святой восточной церкве оторвалъ за часовъ Сергія, патріархи, и Рускіи народы, въ нагороду того церкви своей святой, Христосъ Господь даровати зезволилъ. Наступовали по блаженомъ Сергіи на столицу Константинополскую патріархове: Евстафій, Алексій, а по немъ Михаилъ Кирулярій. А подъ тойже часъ и Іоаннъ, и Петръ, патріархове Антіохійскіи, которіи писали напротивъ Латинниковъ, упоминаючи и навертаючи ихъ до едности вѣры, въ которой ся первѣй найдовали. Лечъ они, затвердѣлого гордостію сердца будучи, до покуты ся не мѣли, але имъ далѣй, тимъ болше блудовъ причиняли, якъ о томъ взнѣченіи отъ нихъ блуды правятъ, о которыхъ я, дастъ Богъ, нижей.

Што́ обачивши [2]) патріархове, а осо-

[1]) «Росскіи лѣтописци: Міховита, Стриковскій, Кромеръ, книга 3».

[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «облѣчивши»

бливе Константинополскіи, напродъ Сергій, лагоднимъ и братолюбнимъ напоминанемъ отводили ихъ отъ того, а непокорныхъ и отъ сполечности отлучали, не до конца еднакъ, розумѣючи, же ся обачивши навернути мѣли. Лечъ дознавши затвердѣлость ихъ, мусѣли потомъ и до совершенной клятвы приступити. Штó учинилъ предреченый Михаилъ Кирулярій, патріарха Константинополскій, зъ всходними патріархами знесшися: совершенно отвергли папежовъ Римскихъ и всѣхъ Латинниковъ отъ церкве и конечнимъ проклятемъ прокляли ихъ и южъ болшъ въ книги свои поминныи ихъ не вписовали, и при литургіяхъ споминати перестали. О чомъ свѣдчатъ «Соборники» Рускіи, и предмова въ книзѣ «О соборѣ Флорентскомъ», Полскимъ языкомъ выданая. Той патріарха Михаилъ Кирулярій былъ мужъ побожный и святый, которого святобливость Господь Богъ и по смерти чудовне обявити рачилъ: правая абовѣмъ рука тѣла его, якобы на благословеніе по обычаю крестообразно палци зложивши мало отъ персій поднята, видѣна была [3]). Которимъ чудомъ царъ Исакій Комненъ, перестрашенъ бывши, тѣло его погребомъ знаменитимъ учтилъ, и потомки его сродники достоинствы и урядами публичними почтилъ. А штó отступникъ Креуза написалъ, якобы за его причиною Орфанотрофови очи вилуплено, зле а потварне то на него написалъ. Зонара бовѣмъ пишетъ, ижъ «Орфанотрофъ, до Митилену на вигнане зосланый, ослѣпленъ былъ албо за росказанемъ Θеодоры царицы, або за царя Константина Мономаха росказанемъ». То Зонарасъ. Потваръ то теды на того святого патріарху. Той святый помененый патріархъ, Михаилъ Кирупарій одержалъ патріаршескую достойность за царя Константина Мономаха, около року 1049, а живота своего докончилъ около року 1058. Въ которыхъ того святого патріархи лѣтахъ за его и зъ святой горы Аθона благословеніемъ, а особливыми молитвами Пресвятой Богородицы, въ Россіи были святыи чудами прославлени, которыи въ горахъ Кіевскихъ въ пещерахъ жили, предивнымъ и надестественнымъ подвигомъ подвизаючися, тѣлесніи свѣта сего страсти и пожадливости зъ себе выкореняючи, тѣло постомъ и штоденнимъ трудомъ умертвяючи, а духъ уставичними молитвами и богомислностью утѣшаючи. Презъ што приходили до истинной философіи и въ любовь Божію, и такъ удостоилися даровъ Духа Св. розличнихъ. Чого чуда и знаменія, черезъ нихъ чиненіи, и самыи нетлѣнніи ихъ тѣла выдаютъ намъ свѣдоцство [4]). Началницы тому были преподобніи святыи отци Иларіонъ, Антоній, Никонъ и Θеодосій, а при нихъ и по нихъ многіи іеромонахове и монахове, общежителе и скитници, житіемъ святымъ и чудотворствомъ слынучіи. Што все выдаетъ свѣдоцство святобливости предречоного святого патріархи Михаила, за которого патріарховство тымъ неошацованымъ добромъ, то естъ — мужами святыми церковъ наша Руская была зъ высокости ударована и гойне убогачена. Чого заходніи народове, на тотъ часъ въ отступленіи и въ схисмѣ будучи, мѣти не могли и не мѣли.

Зъ тыхъ двохъ прореченихъ злостій, то естъ, зъ розорваня одного цесарства на двое, черезъ Леона Третего, папежа Римского, справленого, и зъ отщепенства заходной церкве отъ всходной, справленого черезъ Силвестра Второго,

[3]) Зонара, томъ 3.

[4]) Патерикъ Печерскій.

папежа Римского,—зъ тыхъ [1]), мовлю, двохъ злыхъ деревъ выникли и выродилися нещасливыи горкіи овоцы, которыи въ ненадежномъ обаченюся заходній костелъ умореный нѣяко въ схисмѣ быти указуютъ. Отъ часу абовѣмъ оторванася своего отъ церкве всходней, што-день то тяжшими неприятелми папежи Римскіи и всѣ Латинникове ставалися, и, якобы погане якіи, напротивъ всходнимъ тяжкіи войны и великіи нехристіанскіи окрутенства надъ христіанскими народами Грецкими, и на патріархи всходніи и на набоженство ихъ, подносили.

Около року абовѣмъ 1204, Французове и Латинникове, а мяновите: Балдвѣнъ, Фляндеръ и зъ иними вожами войскъ заходнихъ, за поводомъ папежа Римского Иноцентія Третего, пустивши передъ собою такій голосъ, якобы Іерусалима и святой землѣ отъ Агареновъ отийскивати [мѣли], на всходніи краи удалися. Гдѣ, вмѣсто Іерусалима и Агаряновъ, несподѣване напавши на Константинополь опановали его и прилеглій ему мѣстца. Цесаръ Алексій Комнинъ ушолъ, патріарху вигнали, и такъ зрадливе и несправедливе Константинополь были осѣли. Гдѣ якіи незбожніи збытки и мордерства надъ христіаны, надъ мѣстцы святыми, надъ душезбавеными святостями, якъ окрутніи и невѣрніи якіи, чинили, о чомъ Никиты Хоніата подъ тотъ часъ самый пожилого гисторика, послухай, достовѣрне такъ о томъ повѣдаючого:

«Што́, мовитъ, напродъ, што́ потомъ, што́ на остатку зъ тыхъ злостій повѣмъ, которіи незбожніи Латинникове, по збуреню и взятю Константинополя, въ немъ чинили?! Увы, священніи образы безчестно зъ оздобъ и клейнотовъ лупили и по нихъ топтали! Увы, святыи мощи, кости святыхъ мучениковъ зъ коштовныхъ трунъ на мѣстца нечистіи выкидали! Але (што́ и слышати страшно!) тое на той часъ было видѣти [2]), же Пречистое Тѣло и Животворящую Кровь Христову зъ келиховъ по земли проливали и метали, священніи сосуды и олтаревыи напрестолныи оздобы, въ посполитое мисъ и кубковъ и инишихъ потребъ уживанье, антихристови тыи предотечи и незбожныхъ его справъ выполнители, оборочали! Зголa— отъ народу того на тотъ часъ, якъ и передъ тымъ, Христа обнажено и уругано, и шаты его лосами роздѣляно! Того толко не доставало, же бокъ копіемъ пробитый потоковъ Божей крове на землю не выливалъ! Престолъ коштовный, дорогимъ каменьемъ высаженій, всѣмъ народомъ для своей розличной сличности до подивеня годный, на штуки посѣкли и межи жолнѣры роздѣлили! Конѣ до великой церкве святой Софіи для вывоженя скарбовъ церковныхъ внутрь впроважали, которыи, на свѣтломъ и слизкомъ павиментѣ [3]) не могши устояти, падали и ображалися, и кровью тыхъ и гноемъ сквернили церковъ! Панямъ учтивымъ, паненкамъ цнотливымъ и Богу посвяченымъ дѣвамъ зелживость гвалтовную, безъ встиду и боязни Божей, чинили! Нѣчого тяжшего на тотъ часъ, нѣчого труднѣйшого не было, якъ окрутныхъ тыхъ и нелитостивыхъ, гнѣва и запалчивости поломенемъ дышучихъ, тирановъ прозбами благати! Вездѣ по улицахъ,

[1]) Отсюда снова сходно съ «Книжицей» Наѳанаила. См. выше, столб. 765, прим. 3-ье.

[2]) Бароній, рокъ 1185.

[3]) Pavimentum. У Ундольскаго и въ «Книжицѣ» Наѳанаила—«фундаментъ». Почему и въ «Книгѣ о Вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 193 л.) переведено—«основаніе», а не «полъ» (pavimentum), какъ бы слѣдовало.

до домахъ, по церквахъ – плачъ и [в]здыханье! Христіане отъ христіанъ были мордованы, зъ добръ вызуваны и въ неволю, якъ отъ поганъ, вязаны! Не [4]) чинили того надъ самыми тыми Латинниками погане Измаилитове, гды подъ ними Іерусалимъ взяли и опановали: учтивыхъ ихъ матронъ не соромотили, Гробу Христового трупами не шкарадили и нѣчого въ немъ не псовали, але, по-колко золотыхъ червоныхъ на освобожене кождой головы постановивши, за остаткомъ добръ всѣхъ доброволне выступили, не срожилися надъ ними нѣ желѣзомъ, нѣ огнемъ, нѣ голодомъ, нѣ иншими мордерствы таками, якими ся христіане надъ христіанами, безъ жадной даной имъ отъ насъ причины бествили и суровѣли! Вигнаный патріарха, мужъ воистинну апостолскій, шолъ зъ мѣста одною сукманиною приодѣтый, босый, «нѣ пири, якъ мовитъ Іисусъ Христосъ, нѣ мѣди при поясѣ» [5]) немаючій, весь убогій, живый Христа Збавителя образъ, которого въ церкви виставленая столица вшетечницамъ осѣдати была позволена, и на немъ зъ насмѣвискомъ и ругане́мъ, на мѣстцу, мовлю, святомъ пѣсни вшетечніи спѣвани быти не были боронены». То Никита Хоніатъ. И мало нижей той же до самихъ Латинниковъ слову обернувши: «вы, мовитъ, которіисте крестъ Христовъ на рамена взяли; которыи тымъ самымъ и Бозскимъ именемъ освѣдчалистеся, жесте христіанскіи краини безъ пролитія крове проходити мѣли, нѣ направо, нѣ налѣво несклоняючися, але противко Сараценовъ руки ваши узброяти и въ ихъ крови мечѣ ваши омочати прирекалисте; которіи Іерусалима досталисте, паки бысте крестъ на раменахъ вашихъ носили, якъ Богу посвяченіи ходникове, кламцами, заисте, быти явнесте ся показали; которыи, гды о Бозкій гробъ воюете, явне противъ Христу повсталисте и зъ крестомъ крестъ згвалтилисте и зопсовали, который на раменахъ своихъ носилисте, а збираючи перлы, дорогую перлу Христа отверглисте и потоптали!»

То и болшъ надъ то Хоніатъ написалъ. Отколь якъ и зъ мало вышей преложоныхъ причинъ лацно обачити можешъ, православный чителнику, што папежове Римскіи по семомъ вселенскомъ соборѣ чинили, и якъ розмаитыми способами до розорванья едности церковной ставилися, и же они и духовнихъ и свѣцкихъ правъ свободъ и волностій гвалтовнимъ нарушенемъ проклятую схисму въ церковъ впровадили.

Не терпѣлъ [6]) еднакъ добротливый и справедливый Господь Богъ намного вшетечныхъ и окрутнихъ Латинниковъ въ томъ царствуючомъ мѣстѣ Константинополю; але ихъ, ведлугъ ихъ заслуги, рукою цесаря Алексія, въ осми-сотъ только жолнеровъ до Константинополя прибылого, сромотне оттоль выгналъ, и знову на западъ загналъ. Знакъ видомый скорой помсты Божей: ижъ ихъ зъ царствующого мѣста, якъ Асирийчиковъ отъ Самаріи зъ Ізраилской землѣ нѣ отъ кого толко своею зъ высокости силою гонимыхъ выгналъ! Читай о томъ Никифора Грекгораса, въ книгѣ 4.

То теды маешъ, православный чителнику, о причинахъ схисмы, въ ко-

[4]) Отсюда и до конца «красной строки» («абзаца») въ «Книжицѣ» Наѳанаила (а слѣдовательно и въ «Книгѣ о Вѣрѣ») и въ спискѣ Увдольскаго опущено.

[5]) Марк., гл. 6, ст. 8: «ни пиры, ни хлѣба, ни при поясѣ мѣди».

[6]) На полѣ: «Латинники выгнаны зъ Константинополя року 1258».

торой ся отступникове нашѣ найдують, и о томъ, же якъ розерванью царства, такъ розрозненю церквій и междособнымъ войнамъ причиною—не патріархове суть, якъ облудне удаетъ отступникъ Креуза, але—папежове и Латинниковe, якъ ся щире показало. Которыи и царства, и церквей едность розорвали, и нелитостивыхъ окрутенствъ надъ православными заживали и заживаютъ. Подъ который царства и едности церковной розерванья часъ многіи отъ святыхъ на всходѣ и въ Россіи и въ Болгаріи писали противко папежовъ и Латинниковъ, строфуючи ихъ зо всѣхъ нововпроваженихъ въ церковъ оной святой старожитности неслыханыхъ вѣры артикуловъ и обычаевъ, передъ тымъ въ Римѣ небывалыхъ. Лечъ оны, «якъ аспидъ глухій, затикали уши свои»:[1]) Моисея и Аарона, якъ затвердѣлого сердца Фараонъ, слухати не хотѣли, и овшемъ, мѣсто обаченеся и наверненья, за поданемся и найменшей оказіи, незносныи имъ кривды выряжали, также и на святости церковныи торгалися. На што поглядаючи, Никита Гречинъ о собѣ и о Латинахъ пишетъ: «Такесмо ся, мовитъ, отъ себе отразили, такую незгоду межи себе вкинули, ижъ южъ до поедданяся Латинниковъ зъ Греками надѣи нéмашъ! Я еднакъ мовлю: же той, который вселяетъ единомисленныя въ домъ и который намъ любовь свою зъ неба принесъ, покой свой намъ зоставилъ, лацно валъ той непріязни и передѣлу розвалити можетъ, скоро толко въ чувство и въ познане себе, же чловѣкъ естъ, и, якъ единъ отъ грѣшниковъ, Римскій епископъ прийдетъ а вынеслости свои въ дому покутне набытой занехавши, повшехное епископство и монархію зъ церкве Христовы выволавши, символъ святый до своей власности привернетъ, и всѣ тыи вѣры артикулы, новотнины и отмѣны, которыи оной святой старожитности не суть вѣдомы, оставитъ а святую старожитность улюбитъ, прийметъ и собѣ порученымъ ховати ей прикажетъ, —на-тыхъ-мѣстъ валъ той передѣлу въ ровнину ся обернетъ, и однимъ до другихъ лацный приступъ учинитъ, сердца не толко въ одномъ дому мѣшкаючихъ тѣлъ, але и отъ себе далекихъ злучитъ, споитъ и зъедночитъ. Што, дай, Христе Цару, за дней нашихъ!»

[1]) Псаломъ 57, ст. 5: «яко аспіда глуха и затыкающаго уши свои».

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 7.

Переднѣйшіи артикулы, презъ которыхъ отмѣну папежове Римскіи вѣры едность розорвали и схисму въ церковъ Христову впровадили.

Переднѣйшіи артикулы, презъ которіи папежъ и костелъ Римскій отъ чотырехъ патріарховъ и всей церкве всходной розорванье учинили, суть овіи:

Первый. Презъ лѣтъ тысячу заедно зъ церквою всходною церковъ заходная одного и тогожъ символу, то естъ вызнанья вѣры, на соборѣ вселенскомъ второмъ въ Константинополю обхоженомъ ухваленого и поданого, который былъ звязкомъ единости и вѣры и церкве, безъ жадного нарушеня уживала и, ведлугъ того символу, вызнавала, ихъ Духъ Св. отъ самого Отца исходитъ, а по тисячи лѣтъ придала то до символу, ижъ Духъ Святый исходитъ «и отъ Сына». Черезъ которій придатокъ папежеве символъ той, который, якомъ реклъ, былъ звязкомъ едности и вѣры, и церкве, нарушили, вѣру розрознили, а церковъ розорвали, а затымъ и схисму въ церковъ Христову впровадили, заходнюю церковъ отъ всходней оторвавши. Который то до

символу вѣры придатокъ ижъ естъ новый—свѣдкомъ естъ достовѣрнымъ Леонъ Третій, папежъ Римскій, который жилъ около року 809, а другій—папежъ Римскій Іоанъ Осмый, который жилъ около року 877. Которыи за вѣковъ своихъ, подъ проклятствомъ, придатку того чинити боронили и учиненій ве Франціи визмазовали. А коли ся той придатокъ «и отъ Сына» въ костелъ Римскій всунулъ, не ради то и учоніи докторове Римскіи видѣли. А на свѣдоцство того покладаю ту Берна опата поваги и памяти годніи слова тыи: «але быхъ былъ волѣлъ, абы была тисячной старожитности новина уступовала». Читай о томъ въ Баронѣушу, року 1014 и року 1047.

Вторый артикулъ. Заходный костелъ, якъ теперъ и завжди передъ тымъ всходняя, въ квасномъ хлѣбѣ таемницъ еvхаристіи немаль такжъ до тисячи лѣтъ уживалъ. По тисячи лѣтъ хлѣбъ квасный въ опрѣснокъ отмѣнилъ, презъ што, якъ презъ первый артикулъ, вѣру, сакраментъ еvхаристіи папежове розрознили и схисму въ церковъ Христову впровадили, церковъ заходнюю отъ всходной обходомъ таемницы еvхаристіи оторвавши.

Третій артикулъ. Колкома стами лѣтъ надъ тысячу заходній костелъ (такъ и теперъ и завжды передъ тымъ всходняя святости еvхаристіи подъ двома особами лаикомъ уживати позволяла) теперъ недавними часы келихъ, то естъ поживане Крове Христовы, отъ посполитого люду, который она[2]) лаиками зоветъ, отнялъ, а самому толко духовенству зъ келиха пити позволилъ. (Якъ сукня пошарпаная не велми здобитъ, такъ и сакрамента розорваніи немного пожитку чинятъ, албо ничого). Презъ што папежове сакраментъ одинъ на двое розорвали: при самомъ единомъ опрѣсноку свѣтскихъ, [а] духовнихъ—при обойгу, то естъ при оплатку и при келиху зоставили, а за тимъ схисму въ церковъ Христову впровадили, церковъ заходнюю отъ всходней уживанемъ душезбавеннихъ еvхаристіи таемницъ розрознивши и оторвавши.

Четвертый артикулъ. Миропомазанія тайны заходняя церковъ, такъ якъ всходняя, теперъ и передъ тымъ завжды уживала заразъ пре таемницы крещенія, ведлугъ ухвалъ соборовыхъ и уставичного звычаю церковного. Которое миропомазаніе естъ печатью Духа Святого и безъ которого крещенія тайна, иле до опочиненя на новокрещономъ Духа Святого, не естъ зуполна и досконала. Для чого церковъ всходняя надалѣ не откладаетъ и безъ участництва Духа Святого умирати окрещенному жадному не допускаетъ. Чого ижъ теперъ костелъ заходній не заховуетъ и не постерегаетъ, многихъ абовѣмъ, нимъ бермованя доступятъ, смерть упережаетъ. И презъ то теды папежове церковъ Христову розрознили и схисму въ церковъ заходнюю отъ всходной, незахованемъ уживаня таемницы той, впровадили.

Пятый артикулъ. Церковъ всходняя и заходняя по лѣтъ тисячу одного въ томъ зъ собою розумѣня были, ижъ соборная Христова церковъ жадного иншего повшехного епископа и пастира не мѣла, не маетъ и мѣти не могла, прочъ самого Христа: той бовѣмъ самъ единъ найвишшою головою и началнѣйшимъ пастиромъ естъ. Конецъ зась вшелякихъ головныхъ судовъ вселенскому соборови належати знали, а епископовъ взглядомъ тайны чиня ровними и за одинъ епископъ сполечне церковъ Христову рядячіи, иле до владзы достойности епископской—быти розумѣли розность

[2]) т. е. Восточная Церковь

межи ними взглядомъ церковной іерархіи, а не[1]) до справы рукоположенія постановивши. Того уставичного въ Церкви Христовой розумѣня церковъ всходняя и по сесь день естъ. Костелъ зась заходній папежа Римского, противъ єvангелія и святимъ епистоліамъ апостолскимъ и канономъ синодалнимъ, чинитъ повшехнимъ соборной церкве Христови епископомъ и пастиремъ, и судіею всѣхъ судячимъ, а судови нѣчіему неподлеглымъ чинитъ, а то за новими оной святой старожитности неслиханими ухвалами и диктатами папезскими идучи. Въ чомъ ижъ папежове церковъ Христову розрознили—схисму заходной церкве отъ всходной справили.

Шестый артикулъ. По тисячи и надъ то лѣтъ церковъ заходняя всѣ семи вселенскихъ соборовъ каноны пріймовала, и всѣ въ своихъ соборовихъ ухвалъ книгахъ для уживанья и посторoги описани мѣла, такъ какъ ихъ теперъ и передъ тымъ завжды пріймовала и описовани мѣла, пріймуетъ и описани маетъ церковъ всходная. Теперъ ижъ заходный костелъ нѣкоторыхъ каноновъ второго и четвертого собору вселенского шестого не приймуетъ, и въ книги ихъ свои не пре потребу уживаня ихъ и захованя, але презъ самый встыдъ книгъ профанованя, вписани быти зоставуетъ, многихъ святой старожитности невѣдомыхъ диктатовъ, вмѣсто каноновъ монархалной папезской вынеслости служачихъ, покутне навымышлявши. Презъ што папежове церковъ Христову розрознили, а старожитныхъ соборовыхъ ухвалъ зневаженемъ, новотнинъ зась, якомъ реклъ, диктатовъ змышленемъ церковъ заходную отъ всходной оторвали и схисму еи справили.

Семый артикулъ. Всходняя и заходняя церковъ отпущеніе грѣховъ веніалнихъ[2]) душамъ, зъ сего свѣта зешлымъ, за молитвами церковними, литургіями и ялмужною дѣючееся, знали и вызнавали, а огня, черезъ который бы ся душѣ чистили, матеріалного николи не знали, всходняя не знаетъ и теперъ, а заходный костелъ зъ ухвалы папезской знаетъ и вызнаваетъ. Презъ што, отъ всходной розлученый бывши, схисму въ церковъ Христову впровадилъ и себе нею заразилъ.

Осмый артикулъ. Всходняя и заходная церковъ надъ тысячу лѣтъ чотиры посты, передъ четирма празниками обходитися звыкліи, заедно заховивали, то естъ: 1. предъ Рожествомъ, 2. предъ Воскресеніемъ Христовымъ, 3. по Сошествіи Пресвятого Духа — постъ св. апостолъ, 4. къ Преображенью Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа и къ Успенію Пречистой Богородицы Дѣвы Маріи. Тыи всѣ чотири посты и теперъ церковъ всходняя въ звычаю маетъ и заховуетъ. З ходный зась костелъ тыи посты заеважилъ и откинулъ: любо то щитятся, же великій постъ предъ Воскресеніемъ постятъ; но не находятся постячіи, особливе богатіи и преложоніи, бовѣмъ едини мяса, а другіи рыбы розмаитіи ѣдятъ, и вино пютъ, што власне не естъ постъ. Презъ што себе и отъ всходней церкве розрознилъ, и схисму въ церковъ Христову впровадилъ, въ которой по сесь день зоставаетъ.

Девятый артикулъ. Всходняя и заходняя церковъ на всѣ прешлыи вѣки такъ вызнавали и учили, ижъ якъ справедливихъ души досконалой заплаты, водлугъ добрыхъ учинковъ своихъ, такъ грѣшніи досконалого караня за злыи

[1]) Въ подлинникѣ «иле». У Ундольскаго правильно.

[2]) venialis отъ venia — въ смыслѣ прощенія, помилованія.

свои учинки не отнесли, але то имъ обоимъ статися маетъ декретомъ Справедливого Судіи, часу второго пришестя Христового, по страшномъ судѣ. Тое церковъ всходняя и теперъ такъ вызнаваетъ, а заходній костелъ южъ ся то обое выконано быти учитъ. Презъ што, розрозненье въ церкви Христовой поднесши схисму собѣ отъ всходной чинитъ и въ ней зоставаетъ.

Десятый артикулъ. Календаръ который[3]) нынѣ церковъ всходняя держитъ и заходній костелъ держалъ ажъ до року 1582, нинѣшнихъ зась часовъ новый, правомъ церковнымъ, бѣгомъ небеснимъ, правдѣ и старожитности противный вимислилъ,—албо впродъ, албо посполу зъ Богоубійцами Жидами збавеніи дни Пасхи обходячи. Презъ што и себе самъ и весь христіанскій свѣтъ замѣшалъ, межи всѣми народами турбацію справилъ, и церковъ Христову въ обходѣ урочитыхъ святъ и постовъ розрознивши, схисму собѣ заходній костелъ отъ всходной церкве справилъ.

Первый-надесятъ артикулъ. Внесеніе въ костелъ свѣцкой мусики, органной и пищалное.

12. артикулъ. Отмѣна литургіи святой.

13. Отмѣна оныхъ святыхъ старожитныхъ церемоній церковнихъ.

14. Папежъ и бискупове и мнихове заходніи Латынникове, а мясо ѣдятъ, бо свята не видятъ.

То суть переднѣйшіи артикулы, въ которыхъ заходная церковъ Римская, черезъ многіи вѣки единомисліе за всходнею заховавши, потомъ всѣ немаль въ еденъ часъ по тисячи лѣтахъ отъ Рожества Христова зневажила, розрознене въ нихъ учинила и иншіи собѣ вѣры артикулы змыслила, схисму въ церковъ Христову впровадила и себе въ ней погрузила. Суть еще и иніи ерроры въ костелѣ теперешнемъ Латинскомъ, которіи увѣдати отсилаю православного до Грецкихъ книгъ, въ которыхъ[4]) описани суть.

Зачимъ вѣдати маешъ, правовѣрный христіанине, ижъ якось слышалъ[5]), такъ ся правда маетъ, же не черезъ патріархи и церковъ всходнюю, але черезъ папежа и черезъ костелъ Римскій сталося разорване впродъ едности вѣры и згоды церковной. Зачимъ зле и несправедливе тымъ, въ чомъ сами Латинници суть винними и преступными, Грековъ помовляютъ. Заправды, ясно кождому вѣдѣтися даетъ, хтобы зъ тыхъ двохъ частій былъ въ схисмѣ: тыи ли, которіи на фундаментѣ, на корени, на початку уфундовани, укоренени и умоцнени стоятъ; которіи писмо, звычай и уставичное уживане по собѣ маютъ; которіи то маютъ, што здавна, што завше и што всюди было; которіи одно и тоежъ завжды, статечне и непремѣнне вѣруютъ, визнаваютъ и захвуютъ такъ въ вызнанью вѣры, якъ и въ уживаню таемницъ и въ споряженю чину церковного (а таковими безъ вшелякой вонпливости суть Грекове и столицъ четирехъ патріарховъ),—любъ тежъ тыи, которіи тое, што было здавна, и што было завше, и што было всюди, отвергли и отмѣнили, а новыхъ речій святой оной старожитности неслиханихъ безъ личбы напровадили, вѣру розрознили, сакрамента спрофановали, споровъ и несnасокъ намножили, церковъ розорвали, и схисму въ ней вылегли (въ чомъ заходній костелъ нынѣшній винный быти на око видѣти находится)? Церковъ абовѣмъ всходняя въ томъ ся чуетъ

---

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «вторый».

[4]) Въ подлинникѣ забавная описка: «исторіахъ».

[5]) Толст.: «слышишъ».

и статечне твердитъ, ижъ завше одно и тоежъ вѣрила и вѣритъ, и не поодно-кроть, подъ часъ того розорваня правды своей довела; ижъ такъ вѣритъ и вызнаваетъ, якъ презъ семъ соборовъ вселенскихъ вѣрено и визнавано. Въ чомъ многіи и поважніи доводы по собѣ маемо зъ писмъ евангелскихъ и апостолскихъ, зъ соборовъ вселенскихъ, зъ науки святыхъ учителей церковныхъ, зъ уставѣчного звычаю и зъ штоденного уживаня, и зъ статечного и неотмѣнного во всемъ такъ въ вѣри, якъ и въ таемницахъ и въ порядку церковномъ споряженя; маемо права, привѣлеи и посесію, то естъ держане и уживане по собѣ. Поневажъ теди не она пре то схисмы въ церкви соборной причиною, не она и въ схисмѣ, але она естъ и въ каѳоличствѣ, и въ старожитности и едности церковной матицею. Которая церковъ всходняя такую певность, давность, поважность, и статечность держанья и уживаня маетъ, и одну а туюжъ едность вѣры заховуетъ, костелъ заходній Римскій и всѣхъ Латинниковъ соборне поконала, ижъ вѣру не подлугъ семи вселенскихъ соборовъ визнаваютъ, и противко нимъ [1]) Бога самого, ангеловъ, апостоловъ, патріарховъ, пророковъ, мучениковъ, учителювъ, наконецъ и весь [свѣтъ] [2]) свѣдками ставитъ, ижъ держаня и уживаня уставѣчного и едностайного не маютъ, такъ *у* визнанью вѣры, якъ въ уживаню душезбавенихъ таемницъ и въ порядку поважномъ церковномъ. Папежове теди, а не патріархове и схисму то естъ отщепенство справили; они же сами въ томъ и зостали, они и титулъ схисмы повинни носити, которіи каѳолицства титулъ неслушне собѣ привлащаютъ и визнаваютъ, але старожитную вѣры едность потоптавши, новотнинами, которимъ ся церковъ всходняя завше противила и противитъ, себе самихъ и весь костелъ заходній што-день обтяжали и обтяжаютъ, презъ што и зъ шаты каѳолицства и зъ оздобы старожитности себе вызули и вызуваютъ, а што-день тяжшею схисмы або отщепенства нечестія себе безчестятъ и приодѣваютъ.

Части II, роздѣлу IX, артикулъ 8.

Отповѣдь на нѣкоторіи останки девятого роздѣлу о листѣ Петра Антіохійского и о Михаилѣ Кируляріи, патріархѣ Константинополскомъ.

Збываетъ ми въ томъ девятомъ отступницкомъ роздѣлѣ отповѣдати якъ на иншіи ихъ здорожности, такъ особливе на листъ Петра, патріархи Антиохійского, которимъ отступникъ Креуза потрясуючи, яко бы южъ выгралъ, выкрикаетъ, Михаила Кирулярія злоречитъ, схисматикомъ называетъ, а иншихъ столицъ о томъ часѣ жилыхъ патріарховъ блажитъ и въ едности зъ Римскимъ папежемъ зостаючихъ удаетъ, а во всемъ томъ нещире и ажъ надъ-деръ облудне обшедшися, намъ зъ такихъ схисмы вожовъ ругаетъ и, якобы южъ переконаныхъ, на упадъ здаетъ. Лечъ мѣлъ на то отступникъ памятати (если ему на речи добріи память быти могла), же правда тлумлена не можетъ быти. Ачколвекъ листъ той, якъ въ многихъ повѣстехъ иншихъ, такъ особливе о уживаню опрѣснока не безъ подейзрѣнья сказы быти здается. Той святый патріархъ Антиохійскій Петръ, мужъ и велце побожный, и висоце учоный (што обое зъ писмъ его видѣти дается), легкимъ въ своихъ писмахъ и противнимъ собѣ быти не моглъ, але

[1]) Въ подлинникѣ грубая ошибка: «противникомъ».

[2]) Исправлено по Толстовскому списку.

разъ отъ себе выреченое завжди мовячееся розумѣно и мѣно быти хотѣлъ, который писавши первѣй напротивъ блудомъ заходной церкве, а особливе напротивъ уживаню въ тайнахъ опрѣснока, речи потомъ противной, которую отступникове удаютъ, писати не моглъ. Въ писмахъ нашихъ Рускихъ найдуются того святого патріархи Антіохійского листи два: единъ до Римского папежа Леона Девятого, а другій до Доминика, архиепископа Венетійского, писаніи, тому до Михаила, патріархи Константинополского, писаномъ листови нѣяко противніи. Въ листѣ абовѣмъ до бискупа Римского, которому початокъ «написаже ми о семъ святыня твоя, яко святый блаженный патріархъ Константина града, Михаилъ и преподобный», святый той патріархъ оплатокъ барзо ганитъ, гды мовитъ «же оплатокъ мертвъ естъ и бездушенъ, и не естъ намъ речъ пристойная — злое за доброе мѣти, ани мертвого вмѣсто живого, ани бездушного вмѣсто душевного; тѣло, мовитъ, Христово душевно естъ, и хто причащается хлѣбомъ досконалымъ, тѣломъ Христовымъ причащается одушевленнимъ; а хто причащается оплаткомъ—бездушенъ естъ и не вѣруетъ тѣло Христово одушевленное быти, але бездушное». И нижей: «Жидове, мовитъ, ани апостолове учили, оплаткомъ причащатися, которимъ ся мы не покаряемо, и мовимо не лгучи, якъ вы мовите, якобы святый апостолъ Петръ повелѣлъ оплатками служити, што не естъ речъ пристойная, и нехай такъ не будетъ, ведле слова вашего» и прочая. Въ томъ же листѣ еще: «не перепирайтеся, мовитъ, безъ ума, ани противтеся, але наслѣдуйте чотирохъ патріарховъ; бо чотири болшъ нижъ одинъ могутъ. Христосъ бовѣмъ мовитъ: «гдѣ будутъ два або три собрани во имя мое, тамъ естемъ въ-посродку ихъ». И еще тойже тамъ же: «хто, мовитъ, комкаетъ оплатки, впадаетъ въ ересь Аполинаріеву». И нижей: «которіи комкаютъ оплатки, мертвое тѣло комкаютъ, а не живое; а которыи поживаютъ просфору, тыи комкаютъ тѣло Христово душевное и розумное; тѣсто самое бездушно естъ, а квасъ вмѣсто души, а соль вмѣсто ума». То Петръ, патріарха Антиохійскій, до папежа, который поневажъ такъ оплатокъ ганитъ, тымъ самымъ и Михаила Керулярія, патріархи Константинополского, поступокъ на папежа похваляетъ и листъ, до него писаный, въ подойзрѣне сказы подаетъ.

Въ другомъ листѣ Петръ, патріарха Антіохійскій до Домника, архіепископа Венетійского, въ тойже матеріи писаномъ, напротивко Латинникомъ такъ мовитъ: «Хто опрѣснокомъ причащается, старой вѣры [3]) участникомъ бываетъ, а не нового тестаменту. Бовѣмъ Господь нашъ опрѣснокъ взялъ, и благодаривши ламалъ и давалъ, але хлѣбъ досконалый квасный, который освященіемъ претворяется въ Пречистое Тѣло Господа нашего Іисуса Христа, а оплатокъ мертвъ и бездушенъ естъ и всяко несовершенъ, далеко отъ хлѣба. Прето прошу васъ, братіе, не зводѣтеся и не ищѣте волю свою поставити, бо если опрѣснока причащаемося, теды естъ то намъ явно, ижъ подъ тѣнью Моисейского закона естесмо еще и трапезу Жидовскую ймо, а не живую розумную плоть Христову, и намъ насущную [4]) и равнодушную [5]), если вѣруемо, ижъ тѣла Христова приймуемо, и причащаемося досконалого въ божествѣ и въ чловѣчënствѣ. Яковаяжъ сполечность

[3]) Толст.: «оферы».
[4]) Толст. и Ундол.: «насыщную».
[5]) Ундол.: «равнодушевную».

естъ одушевленной и живой плоти Божой зъ опрѣснокомъ, бездушнымъ и мертвымъ? И если опрѣсноку причащаемся, Христосъ васъ ничтожъ ползуетъ, бовѣмъ на воспоминаніе Египетского избѣжанія Жидомъ поданій былъ, а не на память спасителной муки Христовы». А по многихъ о томъ выводахъ пишетъ: «прошу, мовитъ, васъ перестаньте, для Господа, той явной правдѣ прекословити! Што чинятъ другіи церковніи началници, тое и вы чинѣте, чотирохъ св. патріарховъ наслѣдуючи, поневажъ множайшихъ судъ достовѣрнѣйшій естъ и приятнѣйшій, а одинъ нѣкто пріятенъ естъ». И далѣй тамъ мовитъ: «Христосъ не ѣлъ опрѣснока на вечери, гдыжъ еще часъ опрѣсночный не наспѣлъ былъ, и которіи опрѣснока причащаются таковыи въ Аполинаріеву ересь впадаютъ». То такъ и болшъ Петръ патріарха написалъ.

Зачимъ листъ той, которого отступникове видруковали, не безъ подойзрѣня естъ сказы, поневажъ въ листахъ сихъ своихъ, до папежа и Домника писаныхъ, опрѣсноковъ сганивши, якъ ся предложило, уживане его въ листѣ томъ малою речю чинити не моглъ. Было бы то абовѣмъ чловѣка и легкого и марного—въ одной и той же речи противныи собѣ здания становити и писати.

Але даймо то, же бы не былъ въ чомъ (и овшемъ естъ) накаженій той листъ! Штожъ зъ него по собѣ отступникове мѣти могутъ? Тоежъ, заисте, што и зъ тыхъ двохъ до Леона, папежа Римского, и до Доминика, архиепископа Венитійского, писаныхъ. Въ которыхъ той святый патріарха кламство Латинникомъ задаетъ въ томъ, же удавали, якобы уживане опрѣснока въ животодателныхъ Тайнахъ отъ апостоловъ было подано, и овшемъ уживане такое Таинъ Жидовскою наукою и ересію Аполлинаріевою быти повѣдаетъ, а не наукою апостолскою. Еще не зналъ той святый патріарха удѣлного въ церкви Христовой монархи, епископа повшехного, бо напоминаетъ Латинниковъ, абы въ уживаню Таинъ евхаристіи наслѣдовали чотирохъ патріарховъ, и мовитъ, же «болшъ важатъ чотири патріархове, нѣжли одинъ»; патріарху Михаила Кируларія зоветъ «мужемъ блаженнимъ и святымъ», которого отступникове лжятъ и бесчестятъ. Въ овомъ зась, до Михаила писаномъ, Римскую церковъ апостолскою столицею зоветъ, а не столицею монархалного удѣлного въ церкви Христовой панованя. Въ придатку [1]) тежъ до символу Римской церкве пилно вистерегатися кажетъ и зычитъ, абы отъ Латинниковъ визнане о Богу было направлено; радитъ тежъ Михаилови патріарсѣ, абы о томъ чулъ и до папежа Римского о томъ, абы писалъ. А гды бы той святый патріарха о томъ былъ вѣдалъ, што ся по немъ въ Римской церкви вилегло, бы былъ, мовлю, вѣдалъ: о титулѣ повшехного епископа, которымъ ся Римскій епископъ теперъ титулуетъ, о мутиляціи [2]) сакраменту евхаристіи, о непомазованю заразъ при крещеніи мѵромъ, о неприймованю отъ Римской церкве кaноновъ второго и четвертого и шестого соборовъ вселенскихъ,—такъ бы ихъ зо всего того былъ строфовалъ, якъ строфуетъ зъ опрѣснока и зъ отмѣненого вѣры символу. Зъ того тежъ до Кируларія листу вѣдати дается и то, же южъ Римскіи папежове зъ диптиховъ были вымазаны и въ молитвахъ церковнихъ не были вспоминаны, а за тымъ и отъ сполечности церковной за часовъ Сергія, патріархи Константинополского, южъ были откинены и отвержены.

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «припадку».
[2]) Mutilatio—отсѣченіе, отнятіе члена.

Штожъ теды зъ листу того отступникове по собѣ маютъ? Толко ово трое, напродъ: же ихъ зъ фалшу того строфуетъ, которіи удаютъ, же якобы за часу Михаила Кируларія, патріархи Константинополского, иншихъ трохъ столицъ патріархове въ сполечности зъ собою Римскую церковъ мѣли. Повторе: то зъ листу того маютъ, же въ визнаню о Богу суть зопсовани и потребуютъ направы. Потрете, ижъ Римская столица естъ апостолская столица, а не столица монархіи церковной. А речъ естъ правдивая, ижъ первыми и великими столицами апостолскими суть: Іерусалимская (а тая власне самого Христа столицею естъ, и брата его Іакова — еуангелія святыи о томъ свѣдчатъ), Антиохійская (о той Дѣянія св. апостолъ и исторіи церковніи свѣдчатъ, ижъ естъ першею надъ Римскую) Александрійская засъ и Константинополская. Певне быти великими и апостолскими столицами—каноны и учители и историки церковніи виразне вѣдати даютъ.

А што тамъ же отступникъ то, што Михаилъ Кируларій, патріарха, за блуды Латинникомъ приписывалъ, плётками называетъ, не дивъ—«свой вродъ чешетъ!» Бо што ся бородъ голеня и усовъ дотичетъ, мы, которіисмо на той таковый духовнихъ Римскихъ строй зъ лѣтъ нашихъ дѣтинныхъ смотрѣти привикли, здается то намъ речъ быти ровная и знесеная. Але могутъ Влохове по собѣ знати, гды бы тамъ у себе въ Римѣ, або гдѣ индѣ зъ виголеною потилицею обачили, еслибы то имъ и въ посмѣхъ и въ подивъ великій не было видѣти чловѣка, якобы на смѣхъ полголовы оголивши ходити,—якъ барзѣй въ посмѣхъ и въ подивъ то Грекомъ здатися мусѣло — видѣти чловѣка духовного, которому вшелякая поважность належитъ, бороду и усъ якобы на смѣхъ оголивши, ходити?! Звлаща, маючи передъ очима своихъ духовныхъ звычаемъ и видомъ самого Христа, и Іоанна Предтечи, также и пророковъ, и св. апостолъ, и святихъ учителей церковнихъ, постати музской въ собѣ нешпортячихъ. Але якъ малеванихъ на образахъ апостоловъ и святителевъ видали, такъ и своихъ святителевъ зъ усами и зъ бородами ходячихъ видавши, зъ оголенихъ бородъ и усовъ Римскихъ духовнихъ и дивоватися, и насмѣватися мусѣли, видячи ихъ въ постать евнуховъ или скопцовъ претворенихъ: А слушне, поневажъ законъ Божій левитомъ [3]), то естъ людемъ духовнымъ бородъ неркучи, усовъ голити заказалъ, и сама Римская церковъ звичаю таковаго въ святителехъ своихъ и папежахъ передъ тимъ презъ долгій вѣкъ не мѣвала. Але тогди ся и тое пошпортило, гди ся въ ней и иншіи старожитности шпортити почали. Теперъ засъ и то смѣютъ чинити, абы тую свою легкость и нечистость покрили и за звичай старожитній удали, на многихъ мѣстцахъ и святого Николу и иншихъ нѣкоторихъ святителей безбородыми малюютъ. Але если того имъ самимъ не встыдъ, мы о томъ не можемъ молчати, але за святыхъ Божіихъ ровно братися мусимо.

Иле засъ до посту суботного, той апостолскими канонами заказанъ быти вѣдѣлъ Михаилъ патріарха, для того и за блудъ то Латинникомъ приписалъ, поневажъ и святый Игнатій Богоносецъ тыхъ, которыи суботу постятъ, подобними чинитъ тымъ, которыи Христа распинали. Иле опрѣснока, слушне ихъ строфовалъ, и въ томъ якъ въ речи новотной, церкви Христовой и

———

[3]) Левит., гл. 19 и 21.

звичайной, и святой старожитности невѣдомой. Тоежъ ся речи можетъ и о иншихъ слушне нагаnенихъ блудахъ.

Зъ которыхъ, якобы зъ легкихъ и маловажнихъ, строфуючи отступникъ Михаила патріарху, мѣлъ ся былъ на себе обейзрѣти, если тежъ то поважніи речи суть, которіи якобы ся въ церкви всходней найдовали, отъ подобнихъ имъ отступниковъ церкви всходней были задавани? Чому ся присмотрѣти можете при конци скриптовъ, Мануила Калѣки, безъ похибы такъ поважны быти ихъ найдутъ, якъ поважни суть ѳвыи ихъ сугилляціи [1]), насмѣвиска и опачное мужей поважныхъ удаване, чого поленъ девятый отступницкый роздѣлъ. Гдѣ што разъ теперъ Фотія, теперъ Сергія, теперъ Михаила, патріарховъ Константинополскихъ, лжатъ ,безчестятъ и за людей злостливихъ удаютъ, абы ихъ презъ той свой прехитрый поступокъ, потварливе въ злую до людій ексистимацію подавши, сами зъ своими новотнинами въ доброй репутаціи зоставати могли, теперъ ихъ потварне схисматиками, теперъ шалберами, теперъ чаровниками и чарнокнижниками титулуютъ, а насъ кламливе злого дерева злымъ овоцомъ называютъ.

Лечъ ты, правовѣрный, тымъ не згоршайся, же они тыхъ помененихъ нашихъ патріарховъ Фотія, Сергія и Михаила, а при нихъ Ѳеодора Балсамона, Антиохийского патріарху, Нила Кавасила и Григорія Нового Богослова, Солунскихъ архиепископовъ, Марка, Ефеского митрополита, и иныхъ учителей всходной церкве, такъ Грековъ якъ и Россовъ, зле а незбожне удаютъ, зъ той самой причины ненависть на противъ нихъ въ серци своемъ угнѣздивши, же они, видячи въ Римскомъ костелѣ отмѣну вѣры православной, постерегали, писали напротивъ папежомъ, и напротивъ всѣмъ заходнимъ, строфуючи ихъ зъ того, а въ свою всходную церковъ новотнинъ тыхъ не допускаючи, старожитность имъ святую перекладаючи и залицаючи. И ачколвекъ нетолко тыи то чинили, але было такихъ и иnихъ много въ лѣтахъ ихъ и по нихъ, которіи, подлугъ мѣры дарованя, напротивъ тымъ же писали,—лечъ тыхъ помененихъ, ижъ потужнѣйшими въ слово и мудрѣйшими въ розумъ были, набарзѣй злоречатъ и безчестятъ, абы, якомъ реклъ, презъ тую ихъ огиду, могли противъ сердца отъ правды отводити. Такимъ же способомъ вѣковъ оныхъ зъ св. Аѳанасіемъ, Василіемъ, Григоріемъ Богословомъ и иншими святыми учителями церковными поступовали незбожніи Аріане, злоречили имъ и зле ихъ до людій удавали. Бовѣмъ тыи противко нимъ найчулѣйшими и наподвижнѣйшими за церковъ Христову поборниками были, словомъ и писмомъ по ней поборяючи. Которыхъ гды зле удавано и наругано ся имъ, правовѣрніи тимъ не горшилися, и овшемъ видячи въ томъ быти сѣть, отъ душного непріятеля на ловене невинныхъ душъ ростягненую, имъ ихъ барзѣй Аріане за злосливихъ удавали, тымъ ихъ они барзѣй за чесныхъ учителей мѣли, любили ихъ и поважали. Были и они отъ Аріановъ не толко схисматиками, але и геретиками, людми превротними и турбаторами покою церковного титулованы, а которіи ихъ наслѣдовали—злого дерева злимъ овоцомъ были называни. Православніи ихъ еднакъ наслѣдникове, при устахъ геретицкихъ нечестія слова зоставляючи, намнѣй ся тимъ до своихъ учителей не погоршали. Такимъ же способомъ и мы къ нашимъ

[1]) Sugillatio (въ переносномъ смыслѣ) — поношеніе, поруганіе.

учителемъ ставитися маемо, писма ихъ даючи имъ въ томъ, о чомъ писали, вѣру поважати, читати, и вѣры своей зъ нихъ прикладомъ ихъ боронити, а писмъ противнихъ такъ на церковъ всходнюю, якъ напротивъ помененимъ особомъ, не читати, словамъ ихъ потварнимъ не вѣрити, шкалеване презирати и, якъ заразы душевной, такъ ся злореченствъ ихъ вистерегати. Вдячне абовѣмъ ловецъ звыклъ спѣвати, якъ посполите мовятъ, гды пташку въ сѣть хочетъ уловити: мусятъ и отступникове свою речъ здобити, хотячи до своей сѣти людій невѣдомихъ повабити.

Замыкаючи теды сей мой девятый роздѣлъ, прошу и напоминаю тя, православный чителнику, абысь былъ осторожнимъ отъ подступничого духа отступницкого, гдижъ ся тобѣ надъ полуденную ясность показалъ, ижъ презъ папежъ Римскіи и презъ ихъ единомисленники и царства и вѣры и церкве Христовы единости стали ся розерваня, которіи и тихъ часовъ въ народѣ Россійскомъ православномъ церковъ Христову розриваютъ, за што въ грѣхъ непростителный попадаютъ. О чомъ нехай слухаютъ великого всего свѣта учителя св. Іоанна Златоустого на посланіе до Ефесеовъ [2]), о чинячихъ въ церкви Христовой роздоры такъ мовячого: «мужъ, мовитъ, нѣкоторый святый реклъ, ижъ анъ мученичества кровь очистити грѣха того не можетъ». Въ той же матеріи нехай слухаютъ и Діонисія, Александрийского патріархи до Новата, роздорника церкве Христовы, межы инымъ такъ мовячого: «пристояло тобѣ все, што бы ся колвекъ притрафило, утерпѣти, а церкве Божей не розривати» [3]). Пристояло такъ учинити (то естъ, всякое утрапленіе и караніе, взираючи на началника Іисуса Христа, утерпѣти) [4]) владыкомъ Россійскимъ, которыи за свои беззаконія и виступки бридкіи, не хотячи казни канонной отъ пастира своего належитого святѣйшого архиепископа Константинополского патріархи вселенского утерпѣти, збѣгли и передалися до папежа Римского, презъ што великое церкви Христовой замѣшане учинили, такъ ижъ грѣхъ и несправедливость умножилася и кровь невинныхъ проливается.

РОЗДѢЛЪ ДЕСЯТЫЙ.

Части II, роздѣлу X, артикулъ 1.

Наказаніе Латиновъ о судбахъ Божіихъ, и же пановане папежа вѣры костела Римского не апробуетъ [5]).

Божественный апостолъ Павелъ, гды на уважене овой справы Божей пришолъ, штó бы въ томъ было, же Господь Богъ въ одномъ чловѣцѣ Адамѣ всѣхъ людій створивши, не всѣхъ еднако любимыми и приемными собѣ чинилъ, але однихъ приймовалъ, кохался въ нихъ и во всемъ благословилъ ихъ, а иншихъ отметалъ, ненавидѣлъ ихъ и вѣдати о нихъ не хотѣлъ, приведши собѣ въ томъ уваженю на прикладъ [6]) сыновъ Исааковыхъ Іакова и Исава, зъ которыхъ не толко первѣй, нѣжъ што доброе або злое учинили, але первѣй, нѣжъ ся родили, Господь Богъ Іакова улюбилъ, а Исава зненавидѣлъ, а недовѣдомость и непостижность въ томъ скритой справы Божей обачивши, зъ образою сумнѣнья своего, бо бы то

[2]) Ефес., гл. 4.

[3]) Правил., составъ 200, гл. 12; Евсевій, кн. 6, гл. 44.

[4]) Евр., гл. 12, ст. 2.

[5]) Ундол. на полѣ: «потвержаетъ».

[6]) Малах., гл. 1; Римл., гл. 9.

безъ грѣха быти не могло вышшихъ надъ чловѣка речій шукати, и о томъ, штó вшелякій розумъ перевишаетъ, бадатися не хотячи, — реклъ первѣй зъ особы Божей: «помилую, его-же аще помилую, и ущедрю, егоже аще ущедрю» [1]) (змилую, надъ кимъ ся змилую, а злитуюся, надъ кимъ ся злитую). По малыхъ словахъ наводитъ: «кто еси, о человѣче, противо отвѣщая Богови? Еда речетъ зданіе создавшему é, почто мя сотворилъ еси тако? Не имате ли власти скудельникъ на бреніи, отъ тогожде смѣшенія сотворити овъ убо сосудъ въ честь, овъ же не въ честь» [2]) (хто ты, мовитъ, естесь, о чловѣче, который отповѣдаешъ напротивъ Богу? Зажъ злѣпокъ речетъ лѣпярови, для чого мя такъ учинилъ? Зажъ гончаръ глины въ моци не маетъ, абы зъ тогожъ умѣшанья учинилъ едно начиня ку учтивости, а другое въ нечесть?). По многихъ зась словахъ, ово наведши «якоже и вы иногда противистеся Богови, нынѣже помилованы бысте сихъ противленіемъ. Такожде и сіи нынѣ противишася вашей милости, да и тіи помилованы будутъ. Затвори бо Богъ всѣ во противленіе, да всѣхъ помилуетъ» [3]) (бо якъ и вы, мовитъ, нѣколи былисте непослушни Богу, а теперъ досталисте милосердія для тыхъ непослушенства. Такъ и тыи теперъ были непослушни милосердью вашему, абы и они милосердья достали. Абовѣмъ замкнулъ Богъ всѣхъ въ непослушенство, абыся змиловалъ надъ всѣми),—заволалъ наконецъ: «о глубина богатства и премудрости и разума Божія! Яко неиспытани судове ого, и неислѣдовани путіе его. Кто бо разумѣ умъ Господень? или кто совѣтникъ ему бысть? или кто прежде даде ему, и воздастся ему» [4]) (о, глубокости, мовитъ, богатства и мудрости и розума Божего! Яко суть невибаданы суды Его, и недостигнени дороги его: Бо хтожъ позналъ умислъ Пансвій? або хто былъ его порадникомъ? або хто ему первѣй далъ, а будетъ ему отдано?)

Такъ тое недостигненой Бозскихъ справъ скритости уважене бож. апостолъ въ собѣ розвязалъ, то естъ задивованемся а молчанемъ, гды зась тойже южъ меншей скритости тогожъ Бога справъ уважане передъ себе взялъ овое, штó бы въ томъ было, же Господь Богъ въ Еднородномъ Сыну своемъ всѣхъ вѣрнихъ ему улюбивши, въ ласку и въ оборону свою ихъ принявши, не толко допущаетъ имъ въ бѣдахъ, въ нендзи, въ утискахъ и въ преслѣдованю жити, але, абы такъ жили, мѣти то по нихъ хочетъ, гды мовитъ: «блажени плачущіися, блажени изгнаніи, блажени, егда поносятъ вамъ, и ижденутъ, и рекутъ всякъ золъ глаголъ лжуще». Зачимъ и божій сей апостолъ тыхъ, которыи тѣсною дорогою идучи и прискорбный животъ проводячи, блукаются и ходятъ «въ гуняхъ, въ козѣхъ скурахъ, опущени, утиснени и утрапени——туляются по пустыняхъ по горахъ, по ямахъ, и по яскиняхъ земнихъ» [5]) — хвалитъ и залецаетъ, причину того даючи, ижъ «въ предлежачомъ намъ подвизѣ (то естъ въ заложеномъ намъ дочасного сего живота заводѣ) повиннисмо бѣчи, взираючи на началника вѣры и совершителя Іи-

[1]) Римл., гл. 9, ст. 15.
[2]) Римл., гл. 9, ст. 20—21.
[3]) Римл., гл. 11, ст. 30—32.
[4]) Римл., гл. 11, ст. 33—35.
[5]) Евр., гл. 11, ст. 37—38: «въ милотехъ, и въ козіяхъ кожахъ, лишени, скорбяще, озлоблени——въ пустыняхъ скитающеся и въ горахъ и въ вертепахъ и въ пропастехъ земныхъ».

суса (оглядаючися на Іисуса Христа, переднѣйшого вожа и докончителя вѣры, иже вмѣсто предлежащія ему радости претерпѣ крестъ, о срамотѣ нерадивъ, и одесную престола Божія сѣде» [6]) (который вмѣсто веселя ему уставленного поднялъ крестъ, погордивши срамотою, и усѣлъ на правицы столици Божей), якобы рекши: всѣ вѣрніи Христовы повинны суть на Христа, вожа своего, оглядатися и такъ жити, якъ онъ жилъ, который на се прійде да послѣдуемъ стопамъ его (на то пришолъ, абысмо его стопъ наслѣдовали); который, поднявши крестъ, то естъ вшелякую свѣта сего нендзу, бѣды, утиски, погорженья, насмѣвиска, поруганя, преслѣдованя, неволю (бо и чиншъ за себе и за своихъ платилъ), наконецъ и смерть, а тую окрутную и срамотную, усѣлъ на правици Божой, которой абыся и вѣрніи его удостоили стопами ногъ его идучи, на семъ свѣтѣ жити повинни не въ веселью, не въ роскошахъ дни свои провожаючи, але въ смутку, во лзахъ, въ нендзи, въ бѣдахъ, въ утискахъ, взгарду, насмѣвиска и наруганя терпячи, наконецъ въ преслѣдованю бы и до смерти. Тѣсенъ бо и прискорбенъ естъ путь воводяй во животъ [7]), широкъ же и пространенъ воводяй во пагубу [8]) (дорога абовѣмъ, которая приводитъ до живота вѣчного, естъ тѣсна и трудна, а которая провадитъ на погибель, широка и простора). А для чого бы такъ трудно и працовите жити на семъ свѣтѣ вѣрнимъ своимъ допускалъ—бож. апостолъ даетъ причину, абы правици его не отпали, то естъ, абыся и слуги тамъ быти годними стали, гдѣ естъ ихъ панъ, гдѣ, мовлю, ведлугъ бож. апостола, естъ вожъ и докончитель вѣры ихъ переднѣйшій Іисусъ Христосъ, и мѣти то по нихъ хочетъ, абы въ нендзи на семъ свѣтѣ жили, поневажъ нуждно быти царство небесное оповѣдалъ, которое пориваютъ нужницы, то естъ, не въ роскошахъ и достаткахъ свѣта сего опливаючіи [9]), и въ нихъ тонучіи роскошникове, але страдникове для царства Божого, нензникове для правды еѵангелской и для вѣры его святой неволникове, уставичніи бѣды и утиски, насмѣвиска, и наругання для имени его святого терпячіи, допускаетъ на нихъ утиски и утрапеня, абы въ терпѣніи и святобливости позисковали свои души, подаетъ ихъ на карность и въ неволю, и въ иншіи розмаитыи тяжкіи долегливости, абы презъ то явне освѣдчилъ ихъ и упевнилъ ихъ, же суть ему они любимыми и пріемними сынами, а онъ ихъ памятнимъ на нихъ отцемъ.

Што, якомъ мало вышей реклъ, бож. апостолъ уважаючи, рекши оно первѣй, абысмо въ терпливости въ заложеномъ намъ заводѣ бѣгли, оглядаючися на переднѣйшого вожа вѣры и докончителя Іисуса, наводитъ зъ писма законного: «сыне мой, не пренемогай наказаніемъ Господнимъ, ни же ослабѣй, отъ него обличаемъ» [10]) (не погоржай, мовитъ, сыне мой, каранемъ Бозскимъ и не ослабѣвай, будучи отъ него строфованый). А для чого бы вѣрныи Божіи каранье зносити мѣли, южъ тутъ собѣ тую скрытихъ справъ Бозскихъ трудность не дивованьемся и молчаньемъ розвязуетъ, але даетъ причину тамъ же

[6]) Евр., гл. 12, ст. 1—2: «да течемъ на предлежащій намъ подвигъ, взирающе——».

[7]) Матѳ., гл. 7, ст. 14: «тѣсный путь вводяй въ животъ».

[8]) Матѳ., гл. 7, ст. 13: «широкій путь вводяй въ пагубу».

[9]) Евр., гл. 10.

[10]) Евр., гл. 12, ст. 5.

заразъ: «егоже бо любитъ Господь, наказуетъ, біетъ же всякого сына, егоже пріемлетъ. Аще наказаніе терпите, якоже сыно[во]мъ вамъ обрѣтается Богъ: который бо есть сынъ, егоже не наказуетъ отецъ? Аще ли безъ наказанія есте, емуже причастницы быша вси, то убо прелюбодѣйчищи есте, а не сынове» [1]) (кого абовѣмъ, мовитъ, милуетъ Панъ, караетъ, а бьетъ кождого сына, которого пріймуетъ. Если каранье терпите, найдуется вамъ Богъ якъ сыномъ: которыйжъ абовѣмъ естъ сынъ, которого бы отецъ не каралъ? А если естесте безъ караня, которого сталися всѣ участниками, теды злого ложа дѣтми естесьте, а не сынами). То такъ бож. апостолъ.

Зъ которымъ и мы, взявши на уважене вѣрныхъ Божіихъ, братію нашу о Христѣ, въ неволи окрутного тирана Турецкого будучихъ, зъ которыхъ неволи отступникове натрясаютъ, уругаются и насмѣваютъ а за отпущенихъ отъ Бога и забытыхъ до собѣ подобнихъ удаютъ, святую, мовлю, церковъ всходнюю, недовѣдомыми судбами Божіими въ милости навѣженую и въ сегосвѣтнихъ добрахъ, винеслостяхъ и помысльностяхъ отцевскимъ наказанемъ пониженую, на уважене взявши,—такъ еи до единомислной нѣколи подруги своей, а теперъ непріятелки, церкви заходной, зъ пророкомъ Божіимъ Михеею мовячую приводимо: «Не радуйся о мнѣ, врагини [2]) моя, яко падохъ, и востану: зане аще сяду во тмѣ, Господь освѣтитъ мя. Гнѣвъ Господень стерплю, яко согрѣшихъ ему, дондеже оправдитъ прю мою, и сотворитъ судъ мой, и изведетъ на свѣтъ, и узрю правду его, и узритъ врагиня моя, и облечется студомъ [3]), глаголющая ко мнѣ: гдѣ есть [Господь] Богъ твой»? [4]) А по Руску такъ: «Не радуйся зъ мене, непріятелко моя, жемъ пала, и встану: гдыжъ если сяду въ темности, Богъ мене освѣтитъ. Гнѣвъ Божій поношу, жемъ передъ нимъ згрѣшила, поки усправедливитъ прю мою, и учинитъ судъ мой, и выведетъ мене на свѣтлость, и обачу справедливость его, а обачитъ непріятелка моя и обложится встыдомъ, которая до мене мовитъ: гдѣ естъ Богъ твой?» Мовитъ то святая всходняя церковъ зъ пророкомъ Божіимъ Михеею до костела заходного, головного на сесь часъ неприятеля своего.

Мовимо и мы съ апостоломъ Христовымъ Павломъ до отступниковъ и насмѣвцовъ святой церкве всходной именемъ зневоленой братіи нашей: «аще егда плоти нашея отцы имѣхомъ [на]казатели и срамляхомся: не многоли паче повинемся Отцу духовомъ, и живи будемъ? Они бо въ мало дній, якожъ годѣ имъ бѣ, наказоваху насъ, а сей на ползу намъ, да причастимся святыни его. Всяко бо наказаніе въ настоящее время не мнится радость быти, но печаль; послѣдижъ плодъ миренъ правды наказаннымъ чрезъ то воздаетъ» [5]) (еслижъ гдисмо мѣли отци, которыи карали тѣла наши и встидалисмося ихъ: зажъ не далеко болщъ поддани будемо Отцеви духовъ, а жити будемо? Абовѣмъ они не мало дній, якъ ся имъ видѣло, карали насъ, а той ку пожиткови нашему, абисмо стали участниками святобливости его. А вшелякое каране теперешнего часу не здастся быти веселемъ, але смуткомъ, лечъ потомъ овоцъ

---

[1]) Евр., гл. 12, ст. 6—8.

[2]) Въ теперешнемъ Славянскомъ текстѣ: «враждебница».

[3]) Въ Славянскомъ текстѣ: «въ студъ«.

[4]) Михей, гл. 7, ст. 8—10.

[5]) Евр., гл. 12, ст. 9—11: «— — —наученымъ тѣмъ воздаетъ правды».

спокойный справедливости презъ то выцвѣченимъ отдаетъ).

Правдиви, заисте, Духа Святого слова суть, въ божественномъ семъ апостолѣ голосячіися, же каранье вѣрнимъ отъ Бога бывати звикло, ку ихъ пожиткови, не тѣлесному, але душевному. на то, аби ся стали участниками святобливости Божей. Щасливыи то дни на церковъ Христову бывали, гды она, подъ окрутниками поганскими стогнучи, утрапенемъ ихъ болшъ, нѣжли презъ лѣтъ триста утиснена бывши, мученики родила, исповѣдники и пустинники! Щаслива была и тогды, гды ся въ ней по онихъ трисотнихъ лѣтахъ презъ лѣтъ чотириста овое, апостоломъ реченое, виполняло «подобаетъ и ересемъ во васъ бывати, да искусніи явлени» [6]) будутъ, — которая [7]) намъ святыхъ учителей церковныхъ народила, и въ писмахъ ихъ ку вѣчной памяти для нашей науки жити имъ спорядила! Щаслива въ такихъ бѣдахъ и нензахъ, въ утискахъ и въ преслѣдованю, и въ смертехъ, и на заходѣ презъ лѣтъ цѣлою осмъ сотъ, мало отдоху [8]) межи тими вѣками мѣвши, найдовалася! Щаслива была тогды, гды мовила: «сребра и золота не маю, лечъ што маю, то тобѣ даю, во имя Іисуса Христа Назарянина, встань а ходи!» [9]). Нещаслива зостала гды, въ покою зоставши, почала «їсти и пити, и встала играти» [10]), а за тимъ «утыла, утолстѣла, и Бога Спаса своего забыла» [11]), зъ границъ покорности своей виступила, въ церковъ Христову свѣтскую монархію впровадила, презъ што единость царства, единость вѣры и единость церкве розорвала, и сталася — гордый оный градъ великій што-день тимъ барзѣй въ гордости своей выносячійся поты, поки о немъ реченое отъ Духа Святого слышано быти оповѣстся, «паде, паде, Вавилонъ градъ великій, и бысть жилище бѣсомъ»! [12])

Аже южъ до васъ, отступниковъ благочестія, обернуся а зъ бож. апостоломъ Павломъ васъ запытаю: «хто есте вы, о чловѣци, противъ отповѣдаючіи Богови?» [13]) Хто, мовлю, естесте, которыи въ суды Божіи глубокіи и непонятіи втручаетеся и тіи на свою страстную хоть обертаете?! Хто естесте, о чловѣци, и отколь зъ тимъ вѣтромъ вѣете, же ся зъ праведниковъ, зъ Лазаревъ, зъ Іововъ бѣды, напасти для святого имени Христового и для збавенной правды евангелской терпячихъ ругаете и натрясуете?! Гдѣсте то вычитали, або гдѣсте объявене тое мѣли, ижъ Грекове отъ Турка для того суть опанованы, же папежомъ Римскимъ не хотѣли быти послушними, и же ся то за папезскою на нихъ клятвою стало, зъ той причины, же патриархове, зъ послушенства папезского отпавши, розорванье въ церкви Христовой учинили?! Вѣдати теды запевне маете, якъ ся за помочью Божіею доводне показало, якожъ и вѣдаете, же не презъ Греки, але презъ Латинники сталося розерванье и царства, и церкве, и вѣры! Которому грѣхови не патриярхове, але

[6]) Коринѳ., гл. 11, ст. 19.

[7]) т. е. Церковь.

[8]) Толст.: »отходу».

[9]) Дѣянія, гл. 3, ст. 6: «сребра и злата нѣсть у мене: но еже имамъ, сіе ти даю: во имя Іисуса Христа Назорея, востани и ходи».

[10]) Исходъ, гл. 32, ст. 6: »ясти и пити, и восташа играти».

[11]) Девтер. (Второзак.), гл. 32, ст. 15: «уты, утолстѣ, разширѣ и остави Бога, сотворшаго его, и отступи отъ Бога Спаса своего».

[12]) Апокал., гл. 18, ст. 2.

[13]) Римл., гл. 8, ст. 20: «о человѣче, ты кто еси противъ отвѣщаяй Богови?»

*

папежове суть повинни. Зачимъ не для того панство Грекове стратили, але зъ невѣдомихъ судовъ Божіихъ, для ового надъ ними виконаного, Духомъ Святымъ оголошеного милосердія Бо́жого: «бьетъ всякого сына отецъ, его же приемлетъ». Уважайте рачей въ смиреніи суды Божіи, овое святого Антонія на памяти маючи, который, гды о глубинахъ судовъ Божіихъ бадатися былъ помислилъ, на-тихъ-мѣстъ до себе голосъ мовячій послышалъ: «Антоніе, собѣ внимай, суды то Божіи суть: не естъ ти пожитокъ вѣдати ихъ!» [1]) Уважайте, мовлю, же если Богъ «Сына своего не пощадѣлъ, але за всѣхъ насъ выдалъ его» [2]), и если Богъ природжонихъ лѣторасл̂ій не пощадѣлъ, пощадитъ ли диковины, межи которими бы, снатъ, и васъ вытяти и въ пещъ огнистый вкинути не росказалъ. Если Іисусъ Христосъ выбраный людъ свой, людъ православный и благочестивый выдалъ до часу на досвѣдчене и на покаране, якъ ласкавый отецъ любимого сына, якъ розумѣете—зъ прелюбодѣйчищами што́ учинитъ?! Если ся то въ сыромъ деревѣ дѣетъ, на сухомъ—што́ мѣти дѣяти розумѣете?! Если то, мовлю, вѣрнихъ Божіихъ выбраную его святую церковъ поткало, якъ же чого болшого не маютъ ся сповѣдати на себе еретикове и отщепенцѣ, не того, еднакъ, чимъ звыклъ Господь Богъ вѣрнихъ своихъ, якъ ласкавый отецъ проступнихъ сыновъ, палцатомъ [3]) ласки ку обаченюся казнити (бо ся они того такового покараня годними не станутъ), але сподѣватися маютъ покараня палцатомъ гнѣва ку затверженью, яковымъ справедливый судія злосливымъ на вѣчное затрачене обѣцуется здати. Еслижъ отъ вѣрнихъ своихъ Господь Богъ зачалъ, якъ у Езекіиля пророка читаемо «отъ святыхъ [4]) моихъ, мовитъ, начнѣте» [5]), якъ ап. Петръ мовитъ, «ижъ часъ начати судъ отъ дому Божого: если (мовлю) первѣй отъ насъ, штожъ за конецъ будетъ противячимся Божему евангелію? И если справедливый заледво спасется, нечестивый и грѣшный гдѣ явится?» [6]) Возлюбленніи прето нашѣ спол-визнавцы, которыи терпятъ ведлугъ волѣ Божей, якъ вѣрному своему створителеви нехай отдаютъ души свои, въ добрыхъ учинкахъ, «въ терпливости своей нехай позискуютъ души свои» [7]). Крестъ абовѣмъ носити—не естъ напасть носити, але збавене, о которомъ Іисусъ Христосъ до кождого за нимъ ити хотячого мовити рачитъ: «иже хощетъ по мнѣ ити, да отвержется себе, и возметъ крестъ свой, и по мнѣ грядетъ» [8]). Который належитъ не геретицкимъ сонмицамъ, анѣ отщепенскимъ зборискамъ, але самой церкви Христовой, которая «сообразна быти маетъ образу Сына Божого» [9]), головѣ своей, пастиреви и архиерееви своему Господу Іисусу Христу, «зане и Христосъ пострада по насъ, намъ оставль

[1]) Никонъ, 43.

[2]) Римл., гл. 8, ст. 32: «своего Сына не пощадѣ, но за насъ всѣхъ предалъ есть его».

[3]) «Пальцатъ»—палочка, волшебный прутъ; а также вообще—палка, подорожная палица.

[4]) На полѣ: «освященныхъ». Такъ и въ теперешнемъ Славянскомъ текстѣ.

[5]) Іезекіил., гл. 9, ст. 6.

[6]) 1 Петр., гл. 4, ст. 17—18: «яко время начати судъ отъ дому Божія: аще же прежде отъ васъ, кая кончина противящымся Божію евангелію? И аще праведникъ едва спасется, нечестивый и грѣшный гдѣ явится?»

[7]) Лук., гл. 21, ст. 18: «въ терпѣніи вашемъ стяжите души ваша».

[8]) Марк., гл. 8, ст. 34.

[9]) Римл., гл. 8, ст. 29: «сообразныхъ быти образу Сына своего».

образъ, да послѣдуемъ стопамъ его» [10]) (гдыжъ и Христосъ утерпѣлъ за насъ мовитъ бож. ап. Петръ, зоставуючи намъ прикладъ, абысмо наслѣдовали стопъ его). Самъ теды Господь Богъ по вѣрнихъ своихъ того потребуетъ, абы въ уставичной бѣдѣ терпливости были; который то мѣти по нихъ хочетъ, абы ся стали подобними виображеню Сына его якъ во всемъ иншомъ, такъ особливе въ терпливомъ зношеню бѣдъ, утисковъ и преслѣдованій ажъ и до смерти. «На тое абовѣмъ и звани суть» [11]), и естъ то речь вдячная у Бога, мовитъ тойже св. ап. Петръ, аще совѣсти ради Божія терпитъ кто скорби» [12]) (если хто для сумнѣня Божого терпитъ фрасунки). А якъ то естъ речъ Богу вдячная, гды вѣрныи его терпятъ для него, такъ и самимъ имъ естъ речъ барзо пожитечная и збавенная. «Блаженъ, его же ты накажеши, Господи» [13]) (щасливый то чловѣкъ, мовитъ блаженный царъ и пророкъ Давидъ, которого Господь Богъ карати зезволяетъ) и о собѣ тойже блаж. царъ и пророкъ, а въ особѣ своей и о всѣхъ вѣрнихъ Божіихъ: «благо мнѣ, мовитъ, яко смирилъ мя еси, да научуся оправданіямъ твоимъ» [14]) (естъ ми то ку доброму, жемъ былъ утрапленъ, абыхъ ся научилъ уставъ твоихъ). Утраплене отъ Бога на вѣрнихъ его допущеное, уставъ Бозскихъ, закону Его святого научаетъ ихъ, въ которомъ они, уставичне бадаючися, зъ тымъ же пророкомъ до него волаютъ: «яко аще бы не законъ [твой] мое поученіе былъ, тогда убо погиблъ быхъ во смиреніи моемъ» [15]) (бы былъ законъ твой не былъ кохане̂мъ моимъ, теды бымъ былъ згинулъ въ утрапеню своемъ).

Не ку смерти теды пляга тая на вѣрнихъ Божіихъ, не ку затраченю, мовлю, естъ то душъ вѣрнихъ Богу, же суть зъ допущеня Божого подани на утрапене въ тѣлахъ своихъ дочасное, але ку утѣсѣ ихъ и ку збавеню. Гдижъ якъ въ старомъ законѣ, такъ и въ новомъ, допускани и на церковъ Божію утрапеня завжды ку доброму еи были. Чого и сама Римская и вся заходняя церковъ достовѣрнимъ естъ свѣдкомъ. Которая, на собѣ того дознавши, могла бы была святой всходной церкви, въ той же теперъ подъ Турчиномъ напасти будучой, въ которой она была подъ Готтами, умѣти снисходити, не насмѣватися ей съ того и натрясати, але соболѣзновати и сострадати и зъ терпливости еи Бога благодарити (а маетъ зъ чого), видячи еи межи поганы, якъ рожи межи терніемъ не быти удавленую, але цвитучую и въ природный еи запахъ вдячный, неотмѣнный въ собѣ маючую. Поки была заходная церковъ подъ Готтами въ неволи, поты ся въ ней все доброе дѣяло, поты и вѣры символъ зоставалъ ненарушонъ, поты и Збавенніи Тайны были цѣлы, поты и звичай взаемной сполечности въ писаню до всходнихъ патріарховъ листовъ былъ заховыванъ, поты наконецъ вшелякая похвалная старожитность была ей въ пилной посторозѣ, поты зъ всходною въ едности царства и въ едности вѣры тръвала.

Штожъ бовѣмъ за шкоду церковъ всходняя черезъ теперешнее свое утрапене въ душезбавенних своихъ справахъ духовнихъ понесла? Которая туюжъ

[10]) 1 Петр., гл 2, ст. 21.

[11]) 1 Петр., гл. 2, ст. 21: «на сіе бо и звани бысте».

[12]) 1 Петр., гл. 2, ст. 19: «се бо есть угодно предъ Богомъ— —».

[13]) Псал. 93, ст. 12.

[14]) Псал. 118, ст. 71.

[15]) Псал. 118, ст. 92.

маетъ вѣру, тыижъ таемницы, тоежъ благочестіе церковное, вкоротцѣ рекши—всю святую старожитность туюжъ теперъ маетъ подъ невѣрнимъ, яко нѣгды подъ поганскими цесарами до лѣтъ Константина Великого будучи, которую мѣла будучи на свободѣ, вынявши умен-шене правдивихъ хвалцовъ Божихъ, але то при недовѣдомыхъ судбахъ Божіихъ зоставати маетъ. Который Іакова любилъ, и Исава зненавидѣлъ первый, нѣжъ ся родили. И того тежъ безпечне мовити не могу, абы ми не было отповѣдено, якъ нѣколи: «поневажъ многіи суть тыи, которыи сутъ везвани, а мало тыхъ, которыи сутъ выбрани» [1]).

Естъ, естъ, и на востоцѣ, естъ въ Греціи, и въ Македоніи, естъ въ Булгаріи, Сербіи, въ Молдавіи, естъ въ Малой Россіи, естъ и въ Великой Россіи премного святыхъ и чудотворцовъ, которыи ся зъ тымъ не описуютъ, але сокровени суть, яко и за Иліи оніи седмъ тисящъ, которыи не дали хвалы и колѣна своего Ваалови не склонили, и послушенства чужому не отдали. Не естъ то теды святой всходной церкви въ пригану, же естъ подана подъ утрапене тѣла, абы Духъ еи былъ збавленъ въ часъ второго пришестя Христова, але естъ ей то въ честь и похвалу, же подъ такъ срокгимъ имене христіанского окрутникомъ свободу маетъ духовную, маетъ рядъ цѣлый церковный на всѣхъ чотирохъ патріархалныхъ столицахъ, чого подъ Латинниками, ркомо подъ христіаны и братіею, нѣгды мѣти не моглъ. Опановали были Латинникове Іерусалимъ и Антіохію, а потомъ и Константинополь, а такъ ся неласкаве до тамошнихъ христіанъ ставили, же заразъ зо всѣхъ тихъ столицъ благочестивихъ патріархowъ Грековъ повиганяли, а своими поосажали, которихъ Богъ презъ несправедливость ихъ, яко прелюбодѣевъ неналежнихъ фроновъ и церковнихъ правъ, тяжшихъ нѣжъ Сараценовъ гвалтовниковъ, недолго на тихъ столицахъ терпѣлъ, але зъ безчестіемъ согналъ ихъ зъ нихъ. А гды тыижъ мѣста и столици опановали потомъ Турци, столицъ за ласкою Божею патріархалныхъ не ткнулися, патриарховъ, на которихъ вѣдали христіаномъ много належати, не вигоняли, але ихъ при своихъ правахъ и прерогативахъ, которыи мѣли за християнскихъ цесарей, зоставили. Што естъ оказалый чудъ и явная надъ святою всходною церковію сила Божія, которая ся надъ нею «въ немочи еи виконала» [2]), и по сесь день виконываетъ. Зачимъ то, што естъ церкви Христовы власное, въ святой церкви всходной выконываючеея видимо, которая нѣчого у себе славнѣйшого мѣти не хочетъ надъ поношеніе Христово, которое носитъ уставичне межи такъ срогими имене Христова преслѣдовцами, нимъ хлюбится. На крови абовѣмъ Христовой въ поручаню его уфундована бывши церковъ Христова, кровію мученическою уросчена, кровію и въ досконалость привожена будучи, уставичне, ово зъ бож. ап. Павломъ спѣваетъ: «мнѣ же да не будетъ хвалитися, точію о крестѣ Господа нашего Іисуса Христа» [3]); не дай того, Боже, абымъ ся я чимъ иншимъ хлюбила, але толко мукою, бѣдами, утисками, преслѣдованемъ и смертію, то естъ крестомъ Христа Бога моего, «презъ который свѣтъ мнѣ естъ распятъ, а я свѣту» [4]). Такъ теды въ собѣ о крестѣ

[1]) 3 Царств., гл. 19; Римл., гл. 11.

[2]) 2 Корин., гл. 12, ст. 9: «сила моя въ немощи совершается».

[3]) Галат., гл. 6, ст. 14.

[4]) Галат., гл. 6, ст. 14: «имже мнѣ міръ распяся, и азъ міру».

своемъ, то естъ о неволи той, которую для имене Христова святая церковъ всходная терпитъ, споряжена и упевнена бывши, же ся то не найдуетъ не ку затраченю еи, але ку збавеню, зъ блаженимъ царемъ и пророкомъ Давидомъ, до Господа Бога своего волаетъ: «благо мнѣ, яко смѣрилъ мя еси, Господи» (естъ ми то ку доброму, жесь мя утрапилъ, Пане мой), абовѣмъ въ утрапеню моемъ учинилесь ми просторность, и певна естемъ, же плачъ мой дочасный обернется мнѣ въ радость вѣчную.

Безрозумне теды отступникове святой церкви всходной неволею натрясуютъ и нехристіанско зъ нендзи еи, для правды еvангелской поднятой, насмѣваются; поневажъ то власность быти церкве Христовы видятъ—уставичное утрапене терпѣти, якъ впротивъ—въ уставичной помисльности сегосвѣтной зоставати и щастемъ опливати — запомненой отъ Бога сонмицы естъ власность. Што бож. Августинъ, на 93 псаломъ викладъ чинячи, овымъ подобенствомъ выражаетъ: «чловѣкъ, мовитъ, маетъ двохъ сыновъ, зъ которыхъ одного караетъ, другого занехиваетъ. Чинитъ одинъ зле, а не бываетъ каранъ отъ Отца, другій скоро ся толко на зло порушитъ, битъ и поличкованъ бываетъ». То рекши, пытаетъ святый сей учитель: для чого бы ся то дѣяло, же овый бываетъ битъ, а овый занехиванъ? Отповѣдаетъ самъ собѣ: «не зъ иншей, мовитъ, причины, толко же тому, который бываетъ битъ, дѣдицство ся заховуетъ, а занеханый зоставаетъ выдѣдиченъ». Дѣдицство теды царства небесного презъ тое поличковане св. всходной церкви заховуетъ Господь Богъ, а опливаючую въ роскошахъ выдѣдичилъ и знати о ней не хочетъ. И зась той же святый, въ тогожъ псалма викладѣ: «добрыи, мовитъ, нендзуютъ, поневажъ биты бываютъ, якъ сынове, а злыи роскошуютъ, поневажъ затрачены бываютъ, якъ чужіи».

Нехай теды оттоль вѣдати хотятъ отступникове, же зъ дочасного панованя, въ которомъ они гойне роскошуютъ, прожно церковъ Христову показати кусятся. Бо если за цесарми, за кролми, за княжаты и за потентаты свѣта сего церкве и еvангелской правды шукане пойдетъ, на вѣки найдена не будетъ. Въ убогомъ вертепѣ Христа треба шукати, а не въ цесарскихъ любъ кролевскихъ палацахъ, въ подлыхъ пелюхахъ, а не въ шарлатѣ, лакнучого и прагнучого, а не въ роскошахъ и достаткахъ опливаючого, терпячого, а не бьючого. Минули абовѣмъ южъ тыи лѣта, въ которыи ся нагородити мѣла взгарда и убозство церкве Христовы, въ которыи мѣла «съсати молоко погановъ, а богатство кролевъ ѣсти» [5]), а насту пилъ часъ овый, о которомъ естъ речено: «чуйте — — и будите готови, яко въ онже часъ не мните сынъ человѣчь прийдетъ» [6]).

На который часъ поглядаючи и ижъ южъ на порозѣ быти его видячи, до отступниковъ въ замкнене сего моего артикулу, зъ пророкомъ Божіимъ Исаіею мовлю: «Египетъ, человѣкъ, а не Богъ, и конѣ ихъ мясо» [7]), а не духъ; певне и Римъ—чловѣкъ естъ, а не Богъ и збройныи мясо, порохъ и земля, а не духове. Не мовь, жесь високъ! Пророкъ Божій Іеремѣя мовитъ: «бысть собѣ оплелъ гнѣздо такъ високо якъ орелъ, еднакъ тя оттамтоль сторгну, мовитъ Господь Богъ» [8]). Маютъ памятати от-

[5]) Исаія, гл. 60, ст. 16: «иссеши млеко языковъ, и богатство царей снѣси».

[6]) Матѳ., гл. 24, ст. 42, 44: «бдите — —».

[7]) Исаія, гл. 31, ст. 3: «Египтянина человѣка, а не Бога, конски плоти».

[8]) Іерем., гл. 49, ст. 16: «егда вознесеши яко орелъ гнѣздо свое, оттолѣ свергу тя, глаголетъ Господь».

ступникове, же ся надъ мѣстомъ тымъ оповѣженое черезъ божественного Іоанна апостола пророцство выконати маетъ, а южъ врихлѣ можетъ теперъ мовити: «сѣжу царицею и не естемъ вдовою, и жалости не обачу» [1]); але въ рихлѣ голоситися то о собѣ послышитъ: «упалъ, упалъ Вавилонъ оный великій, и сталъся мѣшканемъ чортовъ и сторожею вшелякого духа нечистого» [2]). Добре бы имъ отъ тогожъ Іоанна Богослова пророцкого голосу за часу послухати ового: «выйдѣте зъ мѣста того, людіе мои, абысте не были участниками грѣховъ его, и абыся вамъ зъ плягъ его не достало» [3]). Здарь имъ, Христе Цару, и всѣмъ мѣста того мѣшканцемъ голосу того услухати, а на-тихъ-мѣстъ або зъ него выйти и, якъ радитъ Духъ святый въ пророцѣ и апостолѣ Іоаннѣ, покутовати, або, якъ радитъ въ святомъ Іеронимѣ мовячомъ: «проклятства, которимъ тобѣ въ Апокалипсисѣ грозитъ Збавитель, можешъ (Риме) убѣгнути черезъ покуту, маючи прикладъ Ниневиты» [4]).

Части II, роздѣлу X, артикулъ 2.

Грекове панства не для того пострадали, абы якій недостатокъ въ вѣрѣ мѣли.

Присмотрѣвшися въ близко прешломъ артикулѣ недовѣдомимъ судбамъ Божіимъ, которими онъ збавене чловѣчее справовати звыклъ, видѣвши и то, иле въ недовѣдомой той таемници Божей чловѣкъ видѣти можетъ, же ведлугъ волѣ своей, овихъ любитъ, а овихъ ненавидитъ, овыхъ милуетъ и щедритъ [5]), а овыхъ ожесточаетъ и на то побужаетъ, абы въ нихъ оказалъ моцъ свою,—обачилисмо на око и то, же якъ панованe папежа Римского и винеслость его сегосвѣтная вѣры въ немъ православной не аппробуетъ, такъ понижене и зневоленье, церковъ святую восточную ведлугъ тѣла опановалое, православной вѣры еи не зноситъ. Не позволятъ, розумѣю, и сами отступникове, на такій аргументъ: «папежъ Римскій и вся заходняя церковъ подъ Готтами въ неволи была, прето и папежъ, и вся паствы его церковъ естъ зловѣрна!» Не позволяемо, заисте, и мы на тому подобный отступницкій аргументъ: «патріархове и вся церковъ восточная подъ Турками въ неволи, патріархове прето и вся восточная паствѣ ихъ повѣреная церковь естъ зловѣрна!» Коли абовѣмъ въ неволи церковъ Римская была, тогды оный зъ Петромъ святымъ въ голосѣ заразъ и въ скутку слова мовити могла: «востани и ходи» [6]). Гды зась теперъ естъ на свободѣ, ово толко мовити можетъ: «злато и сребро естъ ми». Тожъ маютъ розумѣти отступникове о святой восточной церкви, которая не можетъ мовити о собѣ «злато и сребро естъ ми», але «стань и ходи» можетъ благодатію притомного и дѣйствуючого въ ней св. Духа мовити. И мовитъ заразъ въ словѣ и въ скутку, гды подъ окрутнимъ тымъ тираномъ отъ седмоголовного пекелного смока за допущеніемъ Божимъ въ досвѣдчене сталости еи и терпливости на то само выстав-

[1]) Апокалип., гл. 18, ст. 7: «сѣжу царицею, и вдова нѣсмь, и рыданія не имамъ видѣти».

[2]) Апокалип., гл. 18, ст. 2: «паде, паде Вавилонъ великій, и бысть жилище бѣсомъ, и хранитель всякому духу нечисту».

[3]) Апокал., гл. 18, ст. 4: «изыдите изъ нея, людіе мои, да не причаститеся грѣхомъ ея, и отъ язвъ ея да не вредитеся».

[4]) «Въ книзѣ 2, на Іовиніана».

[5]) Римл., гл. 9.

[6]) Дѣянія, гл. 8.

ленимъ, абы еи утисковалъ, преслѣдовалъ и нищилъ, мовитъ въ дерзости Інсуса Христа Господа своего овому: «простри руку свою», и простираетъ, овому «востани и ходи», и ходитъ, иному «хощу очиститися», и очищается, а иному «прозри», и прозираетъ. Не маетъ, мовлю, церковь святая восточная часовъ теперешнихъ золота и серебра и жаднихъ сегосвѣтнихъ достатковъ, але маетъ одну неошацованную перлу, вѣру непорушную, чудовными въ ней дарами отъ Бога освѣдченую, по всѣ часы освѣдчаючуюся и ажъ до скончення свѣта освѣдчатися перестати немаючую.

Зачимъ фалшъ то, штó отступникъ Креуза правитъ, якобы Грекове отъ церкве святой оторватися мѣли, а затымъ подъ вшелякіи нещастя подпали. Грекове абовѣмъ яко жадной ереси, блуду и недостатку въ вѣрѣ не маютъ, такъ стороны вѣры жадного грѣха не маютъ. И якъ не презъ Грековъ, але презъ Римского епископа и презъ Римлянъ сталося вѣры и едности церковной розорванье, такъ тежъ и грѣхъ розорваня на Латинникахъ лежитъ, а не на Грекахъ. А затымъ идетъ, ижъ Грекове не для того панства пострадали: еще бовѣмъ едность вѣры была Грекомъ зъ Римляны, а южъ зъ допущеня Божого Махометъ и его потомкове всходнее царство рвали, почавши отъ року 630, за царя доброго православного и побожного Ираклія. Потомъ разъ року осмсотного Левъ папежъ, имене того Третій, царство заходнее отъ всходнихъ цесаревъ Грековъ оторвалъ. Презъ што змаленое панство въ остатку своемъ до Турковъ отошло, лечъ не за грѣхъ въ вѣрѣ (тая бовѣмъ цѣлая и ненарушоная во всемъ естъ и будетъ, якъ завжди была) але, если подлугъ Соломона «и праведный себе самого естъ оскаржителемъ», далеко болшъ мы грѣшніи, покаряючися передъ Господемъ, мовимо, ижъ панства и царства пострадалисмо, напродъ, для грѣховъ тѣла и для збытковъ и для несправедливости, якъ Сирахъ мовитъ: «царство отъ народу въ народъ переноситсяn, для несправедливости и кривдъ и имѣній зле набытихъ» [7]). Другая причина та естъ: допустилъ Господь Богъ пониженіе Грековъ на досвѣдчене ихъ въ вѣрѣ и въ надѣи збавеня, о чомъ намъ дано впродъ вѣдати, яко святый апостолъ Петръ мовитъ: «мало нынѣ, если слушна естъ, засмучени будучи въ розмаитихъ напастехъ, абы досвѣдчене вашей вѣры далеко коштовнѣйшее надъ злото гибнучое, которого огнемъ пробуютъ, было найдено въ похвалу и славу и честь, въ обявленю Іисусъ Христовомъ» [8]); а Захарія пророкъ отъ лица Божого мовитъ: «и будетъ въ день оный на всю землю, двѣ еи части згладятся и угинутъ, а третая останутъ на ней. И проведу третюю часть скрозь огонь, и розожгу ихъ, яко розжигается сребро, и спробую ихъ, яко пробуется злото: той призоветъ имя мое, и вислухаю его, и реку: людіи мои тыи суть, а тыи рекутъ: Господь Богъ нашъ» [9]). То пророкъ

---

[7]) Сирах., гл. 10, ст. 8: «царство отъ языка въ языкъ преводится, ради неправды и досажденія имѣній льстивыхъ».

[8]) 1 Петр., гл. 1, ст. 6 — 7: «мало нынѣ, аще лѣпо есть, прискорбни бывше въ различныхъ напастехъ, да искушеніе вашея вѣры многочестнѣйше злата гибнуща, огнемъ же искушена, обрящется въ похвалу и честь и славу, во откровеніи Іисусъ Христовѣ».

[9]) Захар., гл. 13, ст. 8—9: «И будетъ въ день онъ на всей земли, глаголетъ Господь, двѣ части ея потребятся и исчезнутъ, а третія останется на ней. И проведу третію часть сквозѣ огнь, и разжгу я, якоже раз-

Захарія. Двѣ части перше гинуло и гинутъ жидовствомъ и поганствомъ, а нынѣшнихъ вѣковъ гинутъ части двѣ—еретицтвомъ и непобожнимъ животомъ, а третяя спасается презъ огонь искушенія, презъ терпливость, мовлю, напастій, бѣдъ, мордерствъ, утрапеній, маетности забиранья, справедливости гамованя, свободы отыймованя, правъ и волностей ламаня, и иныи многіи утиски терпячи для вѣры. А тая третяя, таковыми утрапенми досвѣдчаная часть, власне и правдиве суть Грекове и иныи единовѣрніи имъ народове, а особливе и набарзѣй — мы въ Малой Россіи и въ Литвѣ правовѣрныи христіане, церкве всходной послушныи сынове, таковыи утиски поносимо, што людъ христіанскій, благодарне терпячій, збавене приймуетъ. Которое пророцкое мѣсце уважаючи божественный Кирилъ, патриярха Александрійскій: «не естъ, мовитъ, безъ працъ и бѣдъ святыхъ животъ, правда бовѣмъ естъ, же «хотячіи побожне жити по Христѣ, преслѣдоване терпѣти будутъ» [1]), и толко не огнемъ жжени тіи, которіи презъ напасти досвѣдчани бываютъ, также безпечне о собѣ мовити могутъ: досвѣдчалемъ насъ, Боже, огнемъ насъ пробовалесь, якъ пробуется сребро» [2]). То Кириллъ.

Слухай же еще преподобного отца нашего Исака Сирина, въ словѣ 36: «тая, мовитъ, естъ воля Духа Святого, абы въ працахъ зоставали тыи, въ которыхъ ся онъ кохаетъ; не Духъ Божій живетъ въ тыхъ, которыи въ покою зоставаютъ, але духъ діаволскій. Якъ нѣхто зъ боголюбцевъ реклъ: заклялемся абымъ на кождый день умиралъ». Презъ то розезнавани бываютъ сынове Божіи отъ иншихъ, ижъ овыи въ утискахъ живутъ, а свѣтъ сей въ роскошахъ, въ покою опливуютъ. Не зезволяетъ на то Богъ, абы тыи, въ которыхъ ся онъ кохаетъ, роскошовали, поки суть въ тѣлѣ подлегломъ сказѣ; але на то рачей зезволяетъ, абы поки на семъ дочасномъ свѣтѣ зоставали въ утискахъ и въ обтяжливостяхъ, въ працахъ, и въ недостаткахъ, и въ отпущеню, въ нендзи и въ хоробѣ, въ наруганяхъ, и въ насмѣвискахъ, въ уединеніи и въ сердечной скрусѣ, въ тѣлѣ спрацованомъ, абы ся слово Христово въ нихъ сполнило реченное: «въ мирѣ скорбь имѣти будете, но о мнѣ возрадуетеся» [3]). Вѣдаетъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ, ижъ въ покои тѣлесномъ живучіи, не естъ речь подобная, абы зоставали въ любви его, для чого имъ заборонилъ заживати покоя, и роскоши свѣта сего Христосъ Спасъ нашъ, которого любовь перемагаетъ и смерть тѣлесную. Той нехай намъ окажетъ моцъ любви своей [4]).

Части II, роздѣлу X, артикулъ 3.

Отъ початку вѣрныи и справедливіи и церковъ Христова въ преслѣдовани и въ утискахъ были.

Ачколвекъ Господь Богъ на то створилъ чловѣка, абы, въ заповѣдехъ его живучи, нѣколи жадного упадку и нещастя не дозналъ, але завжды зоставалъ въ розданой ему отъ Бога щасливости и роскошахъ, нѣжли, власнимъ

...жизается сребро, и искушу я, якоже искушается злато: той призоветъ имя мое, и азъ услышу его, и реку: людіе мои суть, и тіи рекутъ: Господь Богъ мой».

[1]) 2 Тимоѳ., гл. 3, ст. 12: «хотящіи благочестно жити о Христѣ Іисусѣ, гоними будутъ».

[2]) Кириллъ на Захар., гл. 13, Псал. 65.

[3]) Іоан., гл. 16, ст. 33.

[4]) На полѣ замѣчено: «Хрисостома и Кассіана ту привести».

своимъ самовластіемъ въ преступленіе заповѣди Божей павши, въ розданой ему щасливости остоятися не моглъ, зачимъ поданый стался на бѣды и нендзу сегосвѣтную, которими бы животъ свой проходячи, зась оной утраченой щасливости доступилъ и южъ болшъ тратити еи не моглъ. Заразъ бовѣмъ Адамъ и Ева за грѣхъ преступленія заповѣди Божей и за невизнанье на себе грѣха (але той на невѣсту, а тая на змію складали) были зъ рая на землю вигнаны, на нендзу, працы и бѣды, въ вѣрѣ еднакъ до Бога зоставали сталыми, зъ почтку еще того видимого свѣта добрыи и справедливыи, почали терпѣти утиски, утрапленя, нендзу, голоды и небезпеченства, зневоленя и смерть [5]). Авель справедливый, возненавидѣнъ бывши отъ брата своего Каина, убитъ естъ отъ него. Ное справедливый терпѣлъ преслѣдоване немалое, гди людъ наводилъ на покаяніе, такъ же мусѣлъ зъ своими въ иную краину вендровати, якъ о томъ Іосифъ Флявій пишетъ [6]). Авраамъ, зъ землѣ дѣдицства своего за росказанемъ Божіимъ вышедши, въ чужой земли перегриновалъ и самъ не вѣдалъ, куда шолъ [7]) бѣдно и ненвно, которому Сару жену отнялъ былъ напродъ Фараонъ кроль Египетскій, а потомъ Авимелехъ, кроль Герарскій. Штожъ тежъ по немъ отчасти пострадалъ былъ [8]), и справедливый Исаакъ, сынъ его. И той бовѣмъ для голоду въ иную сторону странствовалъ, гдѣ Ревека жена его также въ небезпеченствѣ была. Іаковъ справедливый презъ лѣтъ 14, за двѣ женѣ служивши и вшелякіи працы пастускіи подиймовавши, потомъ въ преслѣдованю великомъ былъ отъ брата своего родного Исава. Тойже потомъ на такій голодъ пришолъ, же ся мусѣлъ для него до чужей землѣ зо всѣмъ домомъ своимъ перенести и переселити. Іосифъ справедливый проданъ былъ отъ братіи до Египту, гдѣ великіи бѣды терпѣлъ и нендзу, нѣмъ его Господь Богъ ублагословилъ. Нужъ оная Ізраилская церковъ въ Египтѣ и въ Ханаанѣ презъ лѣтъ 430, въ великомъ утрапеню была, на пущи лѣтъ 40, о единихъ сукняхъ и черевикахъ безъ хлѣба и вина. За часовъ зась судей онихъ Израилскихъ, якъ частокротъ Жидове въ неволю выдани бывали и вызволяны. За часу Иліи архиерея кивотъ Филистинове взяли были, збивши людъ Божій. Давидъ много злого отъ Саула утерпѣлъ, а презъ сина своего Авесалома зъ панства былъ вигнанъ [9]). За часу кролеваня Ахава и Езавели пророковъ Божіихъ много пострадало, и Илія много ся тулялъ по горахъ и дебрехъ; въ Вавилонѣ хвалци Божіи 70 лѣтъ и 2 страдали, и три оныи отроци. Нужъ, за часовъ оныхъревнителей законнихъ Маккавеевъ—страданія и утиски незмѣрніи.

Пойдемъ же до вѣковъ христіанскихъ. Напродъ самъ Іисусъ Христосъ Господь и Богъ нашъ по многихъ преслѣдованяхъ, бѣдахъ, утискахъ, наруганяхъ и насмѣвискахъ, тѣсный и прискорбный животъ, не маючи гдѣ головы приклонити [10]), провадивши, пострадалъ за насъ смерть крестную, окрутную и безчестную. Апостолове, которыи розличними ся муками скончили, впродъ много преслѣдованя пострадавши, якій па семъ свѣтѣ спокойный и роскошный животъ провадили, зъ ового вѣдати дается, же «бывали имани, вязани, биты, турмами

[5]) Быт., гл. 4.

[6]) Іосифъ Флявій, кн. 1, гл. 4.

[7]) Быт., гл. 20.

[8]) Быт., гл. 26.

[9]) 1 Царств., гл. 4, 15, 22; 3 Царств., гл. 19.

[10]) Толст.: «подклонити».

траплени, зъ мѣстъ виганяни, бѣды терпѣли отъ сродникъ, бѣды отъ поганъ, бѣды въ мѣстахъ, бѣды на пущи, бѣды на мори, бѣды во лжебратіи, въ праци, въ клопотахъ, въ чуйности, въ голодѣ и въ прагненю, въ постахъ, въ зим[н]ѣ и въ наготѣ» [1]). Такое было святыхъ апостоловъ на семъ свѣтѣ спокойное и роскошное житё. А христіане заразъ по часѣхъ апостолскихъ и за часовъ ихъ, презъ лѣтъ триста и надъ то, ажъ до увѣренья и окрещеняся Константина Великого, яко много, давне и розмаите страдали, якъ много мучениковъ зъ себе выдали, чителникове історій церковныхъ и животовъ святыхъ вѣдаютъ достатечне. За часу Константина Уалентія, цесаревъ еретиковъ Аріановъ, православніи много страдали. Не меншъ за часовъ ереси Еутихиевы монооелитской, также и за часовъ ереси образоборцевъ много барзо и лютыхъ бѣдъ утисковъ и преслѣдованій утерпѣли православніи христіане. Въ Римѣ самомъ и въ Влоской земли Аріянове кролевали [2]), Готтове и Лонгобардове презъ лѣтъ болшъ нѣжъ триста, подъ которими православніи ледво собѣ хлѣбъ заробляти могли. Вандалове тежъ Аріанове срогіи надъ Испаніею и Африкою долго пановали, которихъ всѣхъ Готтовъ, мовлю, и Лонгобардовъ и Вандаловъ царъ Юстиніанъ выбилъ презъ гетманы свои Велиссарія и Нарсеса, и остатокъ ихъ выгубилъ и знеслъ Кароль Великій, кроль Французскій.

Тутъ теды пытаю отступниковъ, яковой причинѣ и якому грѣхови утрапене въ заходнихъ краинахъ православнихъ христіанъ за часовъ помененыхъ еретиковъ и тирановъ припишутъ? Розумѣю, ижъ не для того, абы въ вѣрѣ мѣли якій недостатокъ, поневажъ вѣра на тотъ часъ въ заходной церкви была чиста и непорочна, символъ вѣры не былъ придаткомъ спрофанованъ, сакраментъ еухаристіи еще тогды унятьемъ келиха не былъ змутилёванъ; еще тогди въ уживаню былъ хлѣбъ квасный, и тимъ подобныи старожитности еще на тотъ часъ въ заходномъ костелѣ непорушны зоставали. Отколь вѣдомо, же не для злой вѣры тымъ такъ срокгимъ окрутникомъ и еретикомъ спроснымъ Римская церковъ зо всею заходнею краиною въ неволю была выдана; але рачей для грѣховъ тѣла и для несправедливости, а наособливѣй для досвѣдченья въ вѣрѣ, якъ бож. апостолъ Павелъ мовитъ: «пристоитъ-бо и ересемъ межы вами быти, абы досвѣдченіи явни сталися межи вами» [3]). А Христосъ самъ реклъ: «мусятъ прийти згоршенья» [4]). Августинъ зась, на псаломъ 7 выкладъ чинячи, мовитъ: «блудами еретиковъ, якобы терніемъ якимъ, сынове церкве соборной зо сну ся обужаютъ». Яко то тыхъ часовъ православніи Россове обужени суть, такъ тежъ для досвѣдченья утисками и бѣдами якъ солью и огнемъ, абы были выбраніи Божіи, пробованы. Ку тому тежъ абысмо не залежали поля, и абы въ гнюсъ и въ лѣность не приходили, допущаетъ Богъ враговъ и супостатовъ на насъ. Учинилъ то былъ Господь Богъ и надъ Жидами, якъ пишетъ історія старозаконная: «реклъ Господь: не отжену родовъ, которыи оставилъ. Исусъ Наввинъ на земли, и умерлъ, абы досвѣдчалъ ними Ізраиля, если заховивати будутъ путь Господень, и ходити въ немъ, яко пересте-

[1]) 2 Корин., гл. 11, ст. 23, 26—27.

[2]) Бароній. рокъ 680, 573. 493.

[3]) 1 Корин., гл 11, ст. 19: «подобаетъ бо и ересемъ въ васъ быти, да искусніи явлени бываютъ въ васъ».

[4]) Мат. гл. 18, ст. 7: «нужда бо пріити соблазномъ».

регали отци ихъ, или ни» [5]). Не естъ то теды правда, штó отступникъ Креуза написалъ, якобы для злой вѣры церковъ святая восточная въ неволю окрутному поганинови естъ выдана. Поневажъ святая церковъ оная туюжъ теперъ вѣру маетъ, которую мѣла по всѣ вѣки християнства своего, вѣру, мовлю, маетъ старожитную, отеческую, апостолскую, Христову, Божію, а затымъ — правдивую, непорочную и душезбавенную.

Части II, роздѣлу X, артикулъ 4.

Церковъ на преслѣдованью фундована.

А ижъ Турковe обладаютъ Греками и иными православними народами, и же мы, Россове, въ преслѣдованью естесмо отъ васъ апостатовъ, отъ костела Латино-Римского, и отъ Ляховъ, и отъ Литвы,—горшитися тымъ правовѣрныи не маютъ. Бовѣмъ церковъ Христова не на роскошахъ, анѣ на кролевствѣ, але на бѣдахъ и на преслѣдованю, и на убоствѣ естъ уфундована и заложена, тыми уросчена, презъ тыхъ и кончитися маетъ. Уфундована абовѣмъ на крови Христовой бывши, кровію своею съ сего свѣта на оный, якъ наторовнѣйшею дорогою переходити повинна. А если во всемъ сообразна быти хочетъ, якожъ маетъ быти Іисусу Христу, головѣ своей, терновою коруною коронованой, бодци той короны въ тѣлѣ своемъ завжды чути маетъ и естъ повинна. Не на смѣховиско Іисусъ Христосъ, голова наша, въ шарлатъ убранъ, але на збавене наше, въ бокъ прободенымъ стался: частью для того, абы насъ кровію своею очистилъ, частью зась дляового, абы насъ кровь нашу виливати для себе научилъ. Оттоль самъ Збавитель нашъ Іисусъ Христосъ до святыхъ своихъ учениковъ, на еѵангелскую проповѣдь посилаючи ихъ мовитъ: «се азъ посилаю васъ овцы посредѣ волковъ (о то я васъ посилаю, якъ овцы въ посродку волковъ), будтежъ осторожними, якъ ужеве, а щирими яко голубы, притомъ стрежтеся людій, абовѣмъ подадутъ васъ до згромаженій, и въ божницахъ своихъ васъ бичовати будутъ» [6]). И индѣ той же Іисусъ Господь до всѣхъ вѣруючихъ въ него мовитъ: «аще кто хощетъ по мнѣ ити, да отвержется себе, и возметъ крестъ свой (на кождодень) и послѣдуетъ ми» [7]) (если, мовитъ, хто хочетъ за мною ити, нехай ся запритъ самого себе, и возметъ крестъ свой на каждый день, и нехай идетъ за мною). Отколь вѣдомо, же церковъ Христова— вѣрныи Божіи—штоденный крестъ носити повинни суть; завжды ся найдовати маютъ въ утискахъ, въ бѣдахъ, въ нендзи а въ преслѣдованю, которое до конца терпливе понесши, збавеня доступуютъ. Оттоль и бож. ап. Петръ вѣрнихъ Божіихъ утискованя и бѣды поносячихъ утѣшаючи мовитъ: «возлюбленіи не трьвожте собою для оного досвѣдченья, которое ся въ васъ презъ огонь дѣетъ ку дознаню вашему, якобы ся вамъ што дивного придавало. И овшемъ въ томъ, же естесте участниками утисковъ Христовыхъ, веселѣтеся, абысте тежъ, коли ся окажетъ хвала его, увеселилися зъ радостью. Если бываете соромочени за имя Христово, бла-

---

[5]) Суд., гл. 2, ст. 21—22: «и азъ не приложу изгнати мужа отъ лица ихъ и отъ сихъ языковъ, яхже остави Іисусъ сынъ Навинъ на земли, и умре, еже искушати въ нихъ Іизраиля, аще сохранятъ путь Господень ходити въ немъ, якоже сохраниша отцы ихъ, или ни».

[6]) Матѳ., гл. 10, ст. 16—17: «— — будите убо мудри яко змія, и цѣли яко голуби. Внемлите же отъ человѣкъ: предадятъ бо вы на сонмы, и на соборищахъ ихъ біютъ васъ».

[7]) Лука, гл. 9. ст. 23.

гословени естесте, абовѣмъ духъ хвалы и Божій опочиваетъ надъ вами, который ведлугъ нихъ бываетъ блюзненъ, але ведлугъ васъ естъ увелбенъ. За тимъ жаденъ зъ васъ нехай не терпитъ якъ мужобойца, або злодѣй, або злочинца, або якъ тотъ, который ся втручаетъ въ чужыи речи, але если якъ христіанинъ, нехай ся не соромѣетъ, и овшемъ нехай хвалитъ Бога въ той мѣрѣ. Абовѣмъ часъ естъ, абыся судъ почалъ отъ дому Божого; а если напередъ починается отъ насъ, который же конецъ будетъ тыхъ, которыи не сутъ послушними еvангелія Божого? И если справедливый ледво бываетъ збавленъ, непобожный и грѣшный гдѣ ся окажетъ? А претожъ тыи, которыи терпятъ ведлугъ волѣ Божей, нехай добре чинячи ему поручатъ души свои, якъ строителеви вѣрному» [1]). Въ уставичныхъ теды бѣдахъ, утискахъ и преслѣдованю, вѣрніи Божіи на семъ свѣтѣ живучи, быти повинни; въ преслѣдованю засъ будучи, ослабѣвати и трвожитися не маемо, але веселитися, яко бож. сей апостолъ и самъ Іисусъ Христосъ научилъ, мовячи: «блажени есте, гды вамъ злоречити будутъ, и преслѣдовати васъ будутъ, и мовити все злое противко вамъ, кламаючи для мене, радуйтеся и веселѣтеся, абовѣмъ заплата ваша многа естъ на небесѣхъ: бо такъ преслѣдовали пророковъ, которыи передъ вами были» [2]). Яко бы рекши: такъ преслѣдована церковъ моя завжди быти повинна; вшакъ же зъ преслѣдованя того, бѣдъ и утисковъ радоватися маетъ и веселити, бовѣмъ заплата ей за то на небѣ великая готуется. А если бы хто въ томъ преслѣдованю боязливымъ былъ и запрѣлъ бы ся Христа, або завстидался его передъ невѣрними, любъ тежъ меча слово Божого не уживалъ, такій кождый царства небесного не доступитъ. «Проклятый чловѣкъ, который чинитъ дѣло Господне зъ недбалостью, и проклятый взбороняетъ мечови своему отъ крове» [3]). То естъ: той взбороняетъ мечъ свой отъ крове, который за вѣру слова Божого; не мовитъ «ажъ до выллянья крве». «Боязливимъ, мовитъ божественній апостолъ Іоанъ въ Апокалипсисѣ своемъ, и невѣрнимъ, и сквернимъ, и убійцомъ, и вшетеченство полнячимъ, и чары чинячимъ, и балвохвалцомъ, и всѣмъ лживымъ, часть имъ въ езерѣ горѣючомъ огнемъ и сѣркою» [4]).

Церкви теды Христовой, которая въ слова Божого побореніи смѣла быти маетъ и дерза, належатъ власне бѣды,

[1]) 1 Петр., гл. 4, ст. 12—19: «Возлюбленніи, не дивитеся еже въ васъ раждеженію ко искушенію вамъ бываему, яко чужду вамъ случающуся. Но понеже приобщаетеся Христовымъ страстемъ, радуйтеся, яко да и въ явленіе славы его возрадуетеся веселящеся. Аще укоряеми бываете о имене Христовѣ, блажени есте, яко славы и Божій Духъ на васъ почиваетъ: онѣми убо хулится, а вами прославляется. Да не кто убо отъ васъ пострадждетъ яко убійца, или яко тать, или яко злодѣй, или яко чуждопосѣтитель, аще ли же яко христіанинъ, да не стыдится, да прославляетъ же Бога въ части сей. Яко время начати судъ отъ дому Божія: аще же прежде отъ васъ, кая кончина противящымся Божію еvангелію? И аще праведникъ едва спасется, нечестивый и грѣшный гдѣ явится? Тѣмже и страждущіи по воли Божіей, яко вѣрну зиждителю да предадятъ душы своя во благотвореніи».

[2]) Матѳ., гл. 5, ст. 11—12.

[3]) Іерем., гл. 48, ст. 10: «проклятъ человѣкъ творяй дѣло Господне съ небреженіемъ, и проклятъ возбраняяй мечу своему отъ крове».

[4]) Апокалип., гл. 21, ст. 8: «страшливымъ же и невѣрнымъ, и сквернымъ, и убійцамъ, и блудъ творящымъ, ідоложерцемъ и всѣмъ лживымъ, часть имъ въ езерѣ горящемъ огнемъ и жупеломъ».

утиски и преслѣдованя. А которая церковъ естъ въ преслѣдованю, тая естъ правдивою Церквію Христовою, якомъ о томъ и св. Хризостомъ научаетъ мовячи: «церковъ правдивая тая естъ, которая преслѣдоване терпитъ, а не тая, которая другихъ преслѣдуетъ. Пытай, мовитъ у апостола, которую церковъ фѵгуровала Сарра, гды еи преслѣдовала неволница?» [5]) Зъ тыми божественного Златоустого словы згажаєтся и учитель Августинъ, мовячи: «соборная церковъ матка, которая ся по всемъ свѣтѣ роскревила, въ самой головѣ Збавителя научена естъ — зелживости креста и смерти нелякатися, и найбарзѣй умоцнена естъ не спротивляючися, але зносячи преслѣдованя». А св. Григорій Нанзіянскій еще значнѣй о томъ мовитъ въ тыи слова: «гдѣ суть овыи, которыи намъ убоство на очи выметуютъ. Которыи ся богатествы своими хлюбятъ, которыи церковъ зъ великости шацуютъ, а малою овчарнею гордятъ?» Слухай же еще святого Хрисостома [6]) мовячого о томъ же въ тыи слова: «если обачишъ якіи неснаски церкве твоей, заразъ горшишься, мовячи: бы, снатъ, не тая правдивая была церковъ (у еретиковъ тамъ естъ правда, гдѣ квитне владза) а не розумѣешъ, ижъ што Богъ любытъ—тое діаволъ нищитъ, а чимъ Богъ взгоржаетъ — тое діаволъ якъ властное въ нокою стережетъ. Жидовская земля, поки была Божіимъ дѣдицтвомъ, и діаволъ не уставалъ оной воевати, приводячи еи до балвохвалства, и Богъ не уставалъ оной карати, отводячи еи отъ балвановъ. А гды зась згоржена естъ, якъ часть діаволя ставши, зоставаетъ въ покою». И нижей той же: «овоцъ, мовитъ, слова Божого естъ двоякій: въ учинкахъ добрихъ и въ визнаню вѣры; але овоцъ доброго учинку вдячнѣйшій естъ передъ Богомъ въ покою, нѣжли въ преслѣдованю. Овоцъ зась визнаня вѣры въ преслѣдованю вдячнѣйшій естъ, нѣжли въ покою, поневажъ въ преслѣдованю жаденъ тебе не пытаетъ «якъ живешъ», але «якъ вѣришъ». Зась въ покою не естъ праца добре вѣрити, але добре жити, бовѣмъ покой зопсованемъ естъ благочестія». Поты Златоустый святый въ «Недоконченнихъ Омиліахъ».

Не маемо ся теды и мы погоршати оттоль православніи. Не маемо ся трвожити, гди якіи межи собою неснаски и безчинія взнѣченіи видимо. Але маемо знати, же отъ діавола суть взнѣчени на затрвоженье и погоршенье вѣрныхъ. Не маемо дбати на овыхъ, которыи намъ у себе владзу свѣтскую указуютъ, преложенства и можность; поневажъ то діаволъ нищитъ, чого ненавидитъ, а тое збогачаетъ што любитъ. Тѣшмося зъ того овоцу вѣры нашей и вызнаня, жесмо ся въ тіи часы жити на семъ свѣтѣ удостоили, гды ся насъ пытаютъ не «якъ живешъ», але «якъ вѣришъ», «чи унѣтъ, чи папежникъ»? Если нѣ едно зъ тыхъ, але «православный». То противницы и преслѣдовци нашѣ зле и кламливе таковому звыкли мовити «злый чловѣкъ, и здрайца, и турбаторъ покою посполитого, нѣ уряду жадного, нѣ волности не годенъ, бракъ людскій, и насмѣвиско остатнее».

Придаю еще до того въ листу [7]) святѣйшого Кирила, патриархи на онъ часъ Александрійского, а теперъ Константинополского, надеръ богословныи

[5]) Галат., гл. 4.

[6]) Златоуста на Матѳея (гл. 13), омилія 31.

[7]) Кириллъ, патріарха Александрійскій, року 1614.

такъ высокой столицы пастира годніи слова, который въ листѣ своемъ до всего посполите народу Руского пишучи, по многомъ иншомъ, мовитъ: «а што ся ткнетъ если то вамъ задаютъ [1]), ижъ церковъ наша естъ подъ владзою людій невѣрнихъ и естъ утиснена, и часто небезпеченства терпитъ, будучи въ навалностехъ, — и штожъ тому за дивъ? Але впродъ естъ обвѣщено въ писмѣ святомъ о церкви святой, яко много злого мѣла и маетъ утерпѣти. Нехай то собѣ на память приведутъ. Тутъ теперъ о тыхъ речахъ нехай ся здумѣваютъ. Призвоита [речь] звичайнимъ быти въ церкви утискомъ и преслѣдованьямъ: и въ самый той Господа Избавителя часъ бурливость великая на мору повстала была, также корабль былъ въ великомъ небезпеченствѣ, и южъ его валы морскіи окривали, але Господь жегляръ зо сну былъ обуженый, слушне теды ся насмѣвалъ зъ боязни, и тамъ въ корабли будучихъ зъ того строфовалъ мовячи: «штожъ есте такъ боязливи, маловѣрніи» [2]). И такъ згромивши ихъ, тожъ абы тихо на морю было розсказалъ. Зъ чого прикладъ маемо и науку: въ долегливостяхъ и утискахъ намъ будучимъ терпѣти и мужне ихъ зносити, поки ажъ Панъ окомъ милосердія своего на насъ возрѣти рачитъ. Што теды не толко нехай намъ не задаетъ сторона противная, але еще барзѣй нехай ся тому дивуетъ, ижъ въ таковомъ жекглованю противнимъ вѣтромъ, въ теперешніи часы духи повставаючимъ и и остро и сурово ставячимся и той корабль нашъ вспираючимъ, а предся еднакъ правитель того корабля завше зъ собою суть въ згодѣ, и чулыми, и подвижными, и до единого порту вызнаня общей вѣры бы намнѣй до себе не припущаючи, ани неотеризмовъ албо вымисловъ новихъ, ани приданя, ани новихъ наукъ, але еднако и просто ся глядѣти на самую тую звѣзду правды, и за нею ся удаючи (которая ку небу просто провадитъ) спѣшно плинутъ. Але Латиннницы якъ много противъ другому суть розни, и якъ много розорваня межи собою маютъ—хтожъ того не вѣдаетъ? Анѣ бовѣмъ еднако коли розумѣютъ, анѣ еднако на одни и тыижъ речи отповѣдаютъ, и прето отколь бы колвекъ жаднимъ способомъ причины мѣти не могутъ, за которую бы ся взяли и на церковъ, непокалянную облюбенницу Іисусъ Христову, вину класти и помовяти мѣли. Бо до той Богъ мовилъ: «послюблю тя собѣ въ справедливость, и въ судби, и въ милосердіе, и въ щедроти, и послюблю тя собѣ въ вѣру, и познаешъ Господа, облюбеница» [3]). И индѣ: «задержаламъ его и не пустила» [4]). Того бовѣмъ маетъ собѣ и головою, и фундаментомъ, а не бискупа Римского; головою — такимъ способомъ ижъ всѣхъ поддалъ подъ ноги Іисуса Христа, и того далъ Богъ головою, надъ всѣмъ церкве своей, а фундаментомъ засъ—надъ который заложеный жаденъ другій заложити не можетъ, который то естъ не Павелъ, ани Аполосъ, ани Кифа, але самъ Іисусъ Христосъ—неросторгненая опока, албо рачей скала, на которой збудовано естъ церковное будоване. Не естъ то теды отступникомъ нашимъ

[1]) На полѣ противъ этой цитаты въ спискахъ Толстова и Ундольскаго: «треба зъ тексту власного справити».

[2]) Матѳ., гл. 8, ст. 26.

[3]) Осія, гл. 2, ст. 19—20: «и обручу тя собѣ въ правдѣ, и въ судѣ, и въ милости, и въ щедротахъ, и обручу тя собѣ въ вѣрѣ, и увѣси Господа».

[4]) Пѣснь Пѣсней, гл. 3, ст. 4: «удержахъ его и не оставихъ его».

доводъ на показане неласки Божей и гнѣву запалчивости его надъ нами, же церковъ святую восточную выдати зезволилъ въ неволю неприятелеви Креста Его; але знакъ то естъ ласки его и милости, который милуючи, якъ ласкавый отецъ любовного сына караетъ, и въ злостехъ нечулому тонути и гинути не допускаетъ, непокоемъ тымъ позверховнымъ и преслѣдованемъ внутрній намъ въ благочестии и православной вѣрѣ покой заховуетъ.

Части II, роздѣлу X, артикулъ 5.

Ижъ вѣра, ласка и милость Божая отъ церкве святой восточной не суть отняты.

Хотяжъ христіане всходнiи православнiи подъ рукою суть невѣрнихъ Турковъ, предся милосердіе Божіе зоставаетъ надъ ними, якъ надъ потомствомъ Давидовымъ. Якъ пишетъ: «и накажу родъ Давидовъ ради сего, но не во вся дни» [5]) (трапити, мовитъ, буду для того потомство Давидово, вшакъ же не по всѣ часы); и индѣ: «посѣщу жезломъ безаконія ихъ, и ранами неправды ихъ, милости же моея не разорю отъ нихъ, ни превврежду во истиннѣ моей» [6]) (навѣжу, мовитъ, розгою преступство ихъ, и караньемъ ихъ злости, але милосердія моего не отъиму отъ нихъ, анѣ скламаю противъ правдѣ моей), — и такъ ся дѣетъ абовѣмъ будучимъ Грекомъ подъ такими окрутными поганы: обороною Божіею и милосердіемъ его святымъ стоятъ статечне и неподвижне въ православной вѣрѣ; гвалту и мусу жадного стороны вѣры (толко той, которому самъ Господь Богъ быти допускаетъ) не поносятъ; цвитутъ зъ милосердія Божого въ той окрутной неволи вѣрою православною и благочестіемъ, якъ рожа въ терніи. А же тежъ презъ тое опановане Турецкое церковъ Христова не была и не будетъ звитежена — самъ Іисусъ Христосъ Господь особливымъ своего вироку привилеемъ упевнити рачилъ мовячи: «врата адова не одолѣютъ еи» [7]) (броны пекелнiи не перемогутъ противъ церкви) и противъ вѣры въ церкви той визнаваючейся, которая зоставаетъ ненарушена: не на мурахъ бовѣмъ и не на кролеваню тогосвѣтномъ естъ фундована, але на словахъ Христовыхъ, и якъ за царства Грецкого трвало [8]), такъ и по утратѣ его трваетъ а трвати будетъ ажъ до конца свѣта. «Іисусъ Христосъ абовѣмъ зъ нами естъ ажъ до сконченья свѣта», и хотяжъ то на малый часъ въ дочаснихъ нѣяко страждутъ, але вѣра и слово Божіе не можетъ страдати, зневолено быти не можетъ, якъ бож. ап. Павелъ мовитъ: «злостражду даже до узъ, яко злодѣй; но слово Божіе не вяжется» [9]) (самъ терплю утрапене, якобы злочинца; але слово Божіе не естъ звязано). Еслижъ апостолъ не встидается для евангелія и для правды Христовы терпѣти, далеко барзѣй мы грѣшнiи маемо зъ благодареніемъ то все зносити, што колвекъ намъ Іисусъ Христосъ для правды и евангелія своего носити допускаетъ, маючи тую особливую потѣху, же волность и свободу вѣры и набоженства маютъ Грекове. Хоть неволю, водлугъ тѣла, спол-вызнавцы наши Грекове поносятъ, ведлугъ духа еднакъ зоставаютъ свободни, маючи волность вѣры такую, якая церкви Христовой мѣла быти

[5]) 3 Царств., гл. 11, ст. 39: «и озлоблю родъ Давидовъ за сія, но не во вся дни».
[6]) Псал. 88, ст. 33—34.

[7]) Матѳ., гл. 16, ст. 18.
[8]) Бароній, 493.
[9]) 2 Тимоѳ., гл. 2, ст. 9.

завжды въ бѣдахъ и утискахъ природна; благодать тежъ, то естъ ласка Божая и дѣйство Пресвятого Духа отъ церкве святой всходней, отъ святителевъ и іереевъ въ ней Божихъ не отступила, и святости, то естъ тайны си нѣ въ чомъ уменшеня не поносятъ. Святыи въ ней справы не утратили своей святобливости, которой доступили отъ звышъ сходячей на нихъ божественной ласки, хоть и въ неволи обхожены бываютъ, хоть, мовлю (судбами Божіими недостигнеными), мѣста, въ которыхъ церкви христіанскіи побудованы суть, зголдованы, ласки еднакъ Божей на нихъ опочиваючей не стратили, бо «нераскаянная суть (священная повѣсть мовитъ) дарованія Божія и взиванія его», певне церковъ всходняя и народове, которыи зъ ней приняли вѣру, и святыню, и набоженство, не тратятъ вѣры, святыни и ласки Духа Пресвятого; але держится и пребываетъ въ святителехъ и священнихъ, и въ церквахъ, и окрещеныхъ, если и на многіи лѣта, отъ самого Соломона, кроля Іерусалимского, почавши, ажъ до плѣну Вавилонского, и самого мѣста и народу Жидовского, збитъ безецне и розмаите, сплюгавлялся божественный домъ оный отъ многыхъ кролевъ Жидовскихъ балванскими оферами и балвановъ впроваженемъ. А надъ то отъ знаменитого первѣй во всякихъ безецностяхъ, а потомъ въ покутѣ досконалой оказалого Манасіи, и отъ потомка его Амоса сына его. А еднакъ Божественная ласка и пророцкое дарованіе и чудовъ показоване нѣгды въ немъ не устало. Чому свѣдкове видочныи Ісаія и Іеремія, подъ той самый часъ пророкуючіи и чуда дѣючіи, обадва за побожность отцевъ ихъ и за святый законъ побоpяючіи, зневаженіи и мученицко зъ того свѣта зешлыи: оный абовѣмъ деревяною пилою перетертъ былъ, а овый въ яму болота перше былъ укиненъ, а на остатокъ каменіемъ былъ побитый въ Египтѣ отъ переселившихся тамъ богопротивныхъ Жидовъ. Але што припоминаю: Іерусалимъ и королѣ его овыи, которыи въ Самаріи кролевали надъ переселившимися тамъ десятма поколѣнми Ізраилскими, которыи поганского балванского шаленства перешли безецностями своими, которіи, зъ балванскихъ оферъ радуючися, чародѣйствомъ вшелякимъ, ворожками и пташимъ вѣщованемъ обходячися, чого напротивъ самого Бога навымышляли! А еднакъ и за такъ явніи незбожности и безецности, тая, которая народови тому зъ високости дана была, Бозская ласка и пророцкое дарованіе не отступовало отъ нихъ. Чому свѣдкове Ілія, велице знаменитый подъ оныи самыи часы пророкъ, Елисей, Михея, и многихъ иншихъ великое за Иліи и Елисея былое зобранье пророковъ.

Припомяну болшее и дивнѣйшее нѣчто: же Господь Богъ хоть въ неволю любый собѣ людъ свой выдаетъ, ласки еднакъ своей отъ него не отъймуетъ. Якъ по отведеню до Ниневіи плѣненихъ десяти поколѣній Израильскихъ, гды царъ Асирийскій пославъ людъ иноплеменниковъ мѣшкати въ Самаріи, презъ што ображеный Господь Богъ, народу Израилского ласкою своею наглядаючи и видячи, же безецныи иноплеменникове отдѣленую ему краину Самарійскую вшелякими балванскими безецностями сквернили, напустилъ на нихъ звѣри дикіи, лвы, и медвѣди, самимъ тымъ мѣсца того мѣшканцомъ и быдлу ихъ вшелякимъ способомъ шкодячіи. О чомъ гды ся царъ Асирийскій здумѣвалъ, а отколь бы и за што такая на людъ его пляга была, не вѣдалъ. Ознаймили ему о томъ тыи, ко-

торыи тамъ въ неволю запроважени были, іерееве и левитове (то естъ попове и слуги Божіи), же то было розгнѣване надъ нимъ и надъ людомъ его Божее. И радили ему послати въ Самарію законоучителей и писменниковъ Жидовскихъ, которыи бы научили мѣшкаючихъ въ Самаріи Асирийчиковъ заховывати поданый отъ Бога черезъ Моисея пароду Жидовскому законъ. И гды такъ царъ учинилъ, уступили звѣрове за Божіемъ зезволеніемъ, и населенна сталася обфите краина оная. Вѣдати теды дается, ижъ и по запустѣлости краины оной и по знищенью си мѣшканцевъ, ни такъ Божественная ласка не отступила отъ неи, але зоставала въ ней, и не толко въ своей имъ земли беззаконуючихъ Жидовъ, але и въ чужую землю плѣненихъ, не оставила Божая ласка, и тамъ зъ ними была, и тамъ пророками и законоучителми навѣжовалъ ихъ Господь Богъ и утѣшовалъ, утвержаючи ихъ вшелякимъ способомъ въ побожности отцевъ ихъ Авраама, Исаака и Іакова.

Якъ теды на онъ часъ въ старомъ законѣ отъ поганъ, такъ и на сесь часъ въ новомъ законѣ (хотяжъ и на многіи лѣта справовано бывало) святое мѣсто Іерусалимъ отъ безбожныхъ Турковъ и всякими ихъ беззаконствы оскверняюся святое мѣсто оное и Святая Святыхъ, домъ, мовлю, который тамъ естъ божественній Воскресенія Господа и Бога нашего Іисуса Христа, и инніи святобливыи и знаменитіи церкви, и обители, въ немъ и около него выставленіи для людій побожнихъ. Ласка еднакъ того и погребенного въ немъ, и воскресшого Великого Бога и Спаса нашего Іисуса Христа зоставала освячаючая его и прославляючая и здобячая насвятшими цнотами и учинками угодными Богу Богоносныхъ отцевъ, архиереевъ и іереевъ и святобливыхъ единоковъ [1]).

До того зась вѣдати належитъ и то, же хотяжъ южъ Христіянскій нашъ Іерусалимъ пришолъ былъ подъ опанованье погановъ, и южъ мѣстомъ тымъ святымъ владнули незбожніи Агаряне; еднакъ о немъ бож. Дамаскинъ такъ поважне написалъ: «радуйся, Сіоне святый, мати церквамъ, Божіе мѣшкане, бовѣмъ ты першій принялесь оставленіе грѣховъ черезъ воскресеніе!» Такъ висоце мудрый и поважный учитель святый «маткою церквамъ и Божіимъ мѣшканьемъ» той Іерусалимъ називаетъ, который [на тотъ] [2]) часъ былъ въ опанованю поганскомъ.

Отколь вѣдомо, ижъ тогды сквернятся мѣста доброй вѣры и люде, коли мѣшканцеве [въ нихъ] [3]) вѣрніи, отступивши въ Христа Бога благочестивой и православной вѣры и учтивого мѣшканя, завозмутъ мерзеный Богу и всяко плюгавій обычай и животъ, и бѣсовскіи науки безбожныхъ погановъ. А поки моцно держатся въ Христа Бога благочестивой и неподойзрѣной вѣры, и для неи стале терпятъ всякіи бѣды и розмаитыи напасти, вынахоженіи на нихъ отъ безбожнихъ погановъ, албо злыхъ и проклятыхъ еретиковъ, тогды мѣста ихъ подобними ставаются турмамъ, въ которыхъ передъ тымъ замыкани бывали святыи мученикове, а оны такъ же, якъ оныи, терпячи визнавцами и мучениками живыми и суть, и слушне називаются, ведлугъ реченого отъ Христа Господа: «блажени изгнани правды ради» [4]) (щасливыи вигнаніи для правды, абовѣмъ тыхъ же естъ царство небесное; щасливы есте, гды ся

[1]) Ундол.: «иноковъ».
[2]) Исправлено по Толстовскому списку.
[3]) Добавлено по списку Толстова.
[4]) Матѳ., гл. 5, ст. 10.

вамъ насмѣвати будутъ, и выженутъ, и мовити будутъ все злое, лжучи для мене). И бож. ап. Петръ: «если, мовитъ, насмѣвани бываете для имене Христового, щастливи есте, абовѣмъ духъ хвалы и Божій почиваетъ на васъ» [1]).

Памятати при томъ маемо и на ово, якъ много краинъ, мѣстъ и селъ побожнихъ мученическою кровію наполнили давніи оніи мучителеве и окрутникове по всему свѣту, якими плюгавыми и богомерзкими болванскими оферами посквернили ихъ; а еднакъ ласка Збавителя Христа и незвитяженая божественная сила его нѣколи не переставала, помогаючи тымъ, которыи въ нихъ напасти для имене его зносили, выславляючи ихъ вшелякимъ невымовнихъ чудъ чиненемъ и духовними дарованми. Зачимъ и мы, хотяжъ и на сесь часъ подъ поганы будучее, мѣсто тое, а не иншее, называймо Іерусалимомъ. Одинъ естъ Іерусалимъ на земли, и една земля Жидовская, въ которой ся Іисусъ Христосъ родилъ, во Ердани крестился, и на горѣ Ѳаворстѣй премѣнился, а на Голгоѳѣ распятъ бысть, и погребеный тамъ близко, а въ третій день воскресъ, и сорокъ дній зъ учениками своими помѣшкалъ по воскресеніи, и зъ горы Оливной на небеса поднеслся, гдѣ и зослалъ, якъ обѣцалъ, Духа Святого на своихъ учениковъ, и ними на весь свѣтъ засвѣтилъ пресвятыми дарами его, и такъ собралъ всѣ народы въ едину православную и неподозрѣную вѣру, еднакимъ мудрованіемъ славячихъ святую и покланяемую Тройцу.

Отколь на око вѣдати кождому правду знаючему дается, же хотя церковъ святую восточную недовѣдомыми судбами своими Господь Богъ навѣдилъ и невѣрному, богомерзкому на Востоцѣ и въ Греціи попустилъ владѣти, вѣры еднакъ православной и милости своей Бозской и ласки отъ ней не отдалилъ. А же патриярхомъ, митрополитаномъ, архиепископомъ, епископомъ, пресвитеромъ и инимъ стану освященного будучимъ нѣчого пре зневолене поганское не уближается въ владзи ихъ духовной, але дѣйство и справоване ихъ естъ такъ певное и досконалое и важное, якъ гдыбы и за онихъ царевъ христіанскихъ православнихъ было справованое, — вѣдать о томъ даетъ святый соборъ вселенскій шестый, въ канонѣ тридцятъ семомъ такъ мовячій: «поневажъ розними часы поганскіи набѣги бывали, и оттоль многіи мѣста отъ незбожнихъ и на жадное право неоглядаючихся поганъ зневолени сталися, ижъ жаднимъ способомъ посвяченіи до тыхъ мѣстъ епископове своихъ столицъ доступити, на нихъ усѣсти, и належнихъ ихъ духовного достоенства, повинности и справъ обходити и отправовати не могутъ, — мы, честь и поважность священству заховуючи и хотячи, абы церковнымъ правамъ поганское безправье намнѣй ушкодити не могло, тымъ, которыи такъ суть посвячени и для помененой причины столицъ своихъ осѣсти не могли, абы оттоль жадного безправья и зневаги не поносили, ухваляемо, абы и вшелякихъ причетниковъ церковнихъ правилне посвячали, и во всемъ достоенства своего поважности въ своей парафіи абы заживали, и жебы стала была и законная вшелякая ряду и владзы ихъ справа». Ведлугъ часу абовѣмъ припалое замѣшане порядкови церковному вѣчному шкодити не маетъ, зачимъ ласка Божая и милость его отцевская зоставаючи и въ зневоленой ведлугъ тѣла святой церкви восточной, вѣру въ ней православную и рядъ церковный заховуютъ непорушны и неподвижны, и заховивати будутъ во вѣчніи роды [2]).

[1]) 1 Петр., гл. 4, ст. 14.

[2]) На полѣ: «роздѣлъ 10, артикулъ 9».

Поневажъ Господь Богъ милости своей нѣколи отъ ней не отъймовати прирекъ ей и, якъ обѣцался зъ нами быти, яко реклъ: «и ото я зъ вами естемъ по всѣ дни ажъ до скончанія вѣка, аминъ» [3]), не толкожъ то зъ апостолами и самовидцами своими ученики, але и по нихъ будучими правовѣрними христіаны, яко святый Ѳеофилактъ на тыижъ Христовы слова пишетъ, мовячи [4])...

Части II, роздѣлу X, артикулъ 6.

Много святыхъ и чудотворныхъ у Грековъ, у Сербовъ, у Болгаровъ и у Руссовъ сталося по одорваньюся Латинниковъ отъ Грековъ.

Межи иншими знаками, которыи ся подавати звыкли въ доводъ и показане церкве православной, церкве, мовлю, Христовы, подаванъ бываетъ знакъ напершій—притомность Духа Святого, который въ ней дѣйствуетъ вшелякую святобливость. Той таковый правдивой вѣры знакъ, притомности Духа Святого и благодати его, дѣйствуючей въ церкви святой всходной, естъ певный. Которая якъ отъ початку увѣреня, такъ и отъ часовъ оторваньяся отъ ней Латинниковъ святыхъ родитъ и чудотвореныя выдаетъ.

1 чудо. Напродъ Іерусалимская апостолская православная церковъ чудо православное выдаетъ въ суботу Великую, ἅγιον φῶς, святый свѣтъ, который сходитъ зъ неба до гробу Іисуса Христа и Господа нашего (на этотъ часъ бываетъ шумъ слышаный), отъ которого святѣйшій патріархъ Іерусалимскій свѣчки засвѣчаетъ. Который свѣтъ презъ нѣякій часъ, и руками доткненій и до волосовъ приложеній, жадного упаленя не дѣетъ. И нѣхто зъ противниковъ нехай о томъ не вонпитъ. Свѣдчитъ о томъ ихъ власный костелный историкъ Цезарь Баронѣушъ, въ року 1101, гдѣ мовитъ: «видѣли чудовне, гды въ суботу великоденную у гробу Божого свѣчки ся сами запаляли, которое чудо было тамъ звычайное, а тое чудо и по сей день трваетъ, тѣла умерлыхъ зъ гробовъ выступуютъ».

2 чудо. Въ Египтѣ при берегахъ Нила рѣки, пирамидъ недалеко, бываетъ на кождый рокъ костій тѣлъ мертвыхъ зъ гробовъ на верхъ земли выступоване. А то въ день збавенного Воскресенія Христова. И такъ трваютъ ажъ до Пентакостіи, на увѣренье общого нашого изъ мертвыхъ воскресенія. А потомъ зась въ землю уступуютъ и землею ся прикриваютъ [5]).

3 чудо. Въ Лимнѣ, островѣ Пропонтиды, въ церкви Преображенія Господа и Спаса нашего Іисуса Христа, въ день той урочистый, заразъ на зачатю литургіи божественной святой, то естъ службы Божей, земля кипѣти починаетъ и порохъ зъ себе выкидаетъ. А той порохъ «освященнымъ» называется. Который изверженый царскіи слуги збираютъ и чару зъ ней учинити даютъ, и цесареви отдаютъ. Землю тую Влохове называютъ «терра сигиллята» [6]). О томъ обоемъ читай въ трактатику «О календарѣ» презъ блаженнѣйшого Мелетія, патріарху Александрійского, за росказанемъ святѣйшого Силивестра, на онъ часъ патріарха той святой апостолской столици, написаномъ.

---

[3]) Матѳ., гл. 28, ст. 20.

[4]) Конца нѣтъ и мѣста для него не оставлено во всѣхъ трехъ спискахъ.

[5]) На полѣ: «епистолія Мелетія, патріархи Александрійского, въ части о календари».

[6]) terra sigillata —украшенная разными фигурами.

Святыи, которыи ново въ святой восточной церкви по розних ей краинахъ южъ по отступленю отъ ней папежа и Латинниковъ, въ святобливости просіяли, овыи суть:

въ Греціи:

Святый Серафимъ, игуменъ монастира ев. Луки, во Еладѣ, который около року 1612 животъ свой тутъ на земли скончилъ.

Святый Өеодосій, архиепископъ Лакедемонскій.

Святый Іоанъ, мученикъ.

Святый мученикъ Меркурій, монахъ въ Никеи.

Святый мученикъ Мансурій, Аравянинъ зъ Іерусалима.

Святый Христодулъ, игуменъ монастира св. Іоанна Богослова въ Патмѣ островѣ, которого то Христодула мощи до сего дня въ цѣлѣ пребываютъ и чуда ся ставаютъ.

Святый Паисій, архиепископъ Родійскій, чудотворецъ.

Святый Комнинъ, архимандритъ, которого мощи до сихъ часовъ цѣли находятся и чудодѣйствуютъ.

въ Волошехъ:

Въ Сочавѣ въ церкви митрополской святый Іоаннъ Новый, мученикъ за вѣру, въ рацѣ сребрной позлотистой лежитъ, и цѣлъ тѣломъ весь трваетъ, гдѣ и чуда ся дѣютъ въ уздоровленю приходячихъ.

Въ Радовцахъ, въ епископіи, святый Леонтій чудотворецъ лежитъ въ тѣлѣ цѣлъ.

Въ Воронци, въ монастиру, Данилъ, святый чудотворецъ.

Въ Молдавици, въ монастиру, святый Василій чудотворецъ. И иныхъ немало.

Въ Сербіи

вѣры нашей святыхъ Божіихъ тѣла въ цѣлости чудотворячіи и до нынѣ пребываютъ.

Въ монастиру Милошевѣ Савва, архиепископъ Сербскій.

Въ монастиру Студенци, святый Симеонъ Немань, отецъ святого Саввы кроль Сербскій, потомъ инокъ, по смерти мироточивый.

Тогожъ Симеона первовѣнчаный Стефанъ кроль въ монастиру Супотяны.

Въ Македоніи въ монастиру Дечанахъ кроль Стефанъ, первѣй званый Милутинъ, и до нынѣ чуда творитъ. Той естъ внукъ святого Симеона Немания. Той Стефанъ въ монастиру Морачу въ странахъ Діоклитіанскихъ монахомъ зосталъ.

Въ архиепископіи Сербской Арсеній архіепископъ и другій архиепископъ Никодимъ.

Въ монастиру Давыдовицы кроль Сербскій Давидъ лежитъ.

Въ монастиру Ровеница князь Лазарь лежитъ цѣлъ въ тѣлѣ.

Въ монастиру Крушедолъ деспотъ Стефанъ и жена его Аүүелина [1]), и сынъ его архиепископъ Максимъ, и другій сынъ его деспотъ Іоаннъ. Въ одной скрыни преподобная Аүүеліна [2]) зъ архиепископомъ Максимомъ сыномъ еи положены, а въ другой скрыни святый Стефанъ, Іоаннъ сынъ его положены. Всѣ нетлѣнны и чудотворны.

Недалеко отъ Дуная рѣки, пять дній ходу, за мѣстомъ великимъ Софією, естъ у горахъ великихъ (которіи ся зовутъ Рылскіи) монастыръ преподобного отца нашего Іоанна Рылского, которого память обходитъ церковъ мѣсяця октоврія 19 дня. Того святого тѣ-

---

[1]) Толст. и Унд.: «Аггилипа».

[2]) Толст.: «Аггелина».

ло есть цѣлое въ рацѣ въ монастиру томъ и чинитъ чуда и многіи уздоровленя и по нынѣшній день. А родомъ былъ Болгаринъ и постился въ тыхъ горахъ за царя Никифора Болгарина. [Гдѣ и пятозарныхъ святыхъ мученикъ головы Евстратія, Авксентія, Евгенія, Мардарія и Ореста] [3]).

Въ монастыру Гопово великомученикъ Өеодоръ Тиронъ и до днесь великій чудотворецъ.

Въ градѣ Прокопѣ св. мученикъ Прокопіе лежитъ.

Въ Македонскихъ краяхъ въ монастиру Дѣвичъ зовемый, преподобній Іоаникій въ тѣлѣ цѣло лежитъ.

Въ предѣлѣхъ Македонскихъ за Рылскимъ монастиремъ, естъ монастиръ зовемый Сарандапоръ («Четирдесятъ Бродовъ», бо до того монастира едну рѣку четирдесятъ разовъ переходятъ). Въ томъ св. пророка Исаіи тѣло цѣлое лежитъ, и благоуханіе многое исходитъ, а кождой недѣли и празника цѣлованю образовъ и тѣло св. пророка Исаіи цѣлуютъ. Также пятеро дѣтей въ тѣлѣхъ лежатъ, змордованіи отъ Ирода царя, Христа ради убіенныхъ.

Недалеко отъ Софіи въ монастиру Успенія Пречистой Богородицы, естъ рука единого отъ святыхъ мученикъ Маккавей, преже Рожства Христова, при Антиоху пострадавшихъ. Много самовидцовъ тыхъ святыхъ мощей маемо.

Суть еще и мощи святыхъ, которыи въ краяхъ всходнихъ святой восточной церкви найдуютъ, особливе въ святой Аөонской горѣ, въ монастиру, который ся зоветъ Діонисатонъ. Межи иншими святыми мощами, которіи маетъ монастиръ той, естъ главы Іоанна Предотечи верхняя часть, то естъ чашка головы его, и вдячное благоуханіе выпускаетъ: выносятъ еи зъ скарбницы церковной и поставляютъ на иконостасѣ, на Усѣкновеніе честныя его главы.

Въ великомъ монастиру въ лаврѣ св. Аөанасія Аөонского межи иншими мощами, которыхъ маетъ монастиръ той, естъ и глава св. великого Василія, архиепископа Кесарійского.

Въ монастиру, которого зовутъ Ватопедъ, межи иншими святыми мощами, находятся, якъ двѣ свѣтилѣ, двѣ головѣ вселенскихъ свѣтилниковъ и учителей Григорія Богослова и Іоанна Златоустого—найдорогшій скарбъ святой оной обители!

Въ монастиру, которого зовутъ св. Павломъ, межи иншими многими мощами, которыхъ маетъ обитель тая, естъ и голова Өеодоры царицы, жоны царя Өеофила Иконоборца, которая зъ сыномъ своимъ Михайломъ, по смерти мужа своего, соборъ въ Константинополю собравши (7-й вселенскій соборъ), поклоненіе святыхъ иконъ утвердила и ересь образоборскую зъ фундаменту выкоренила.

Вѣрно слово, святыи мощи, которыхъ маютъ обители святыи въ святой горѣ Аөонской, суть многіи. Кождый бовѣмъ монастиръ по великому ковчегу маетъ ихъ. Которыи то ковчеги зъ мощами святыхъ, въ самомъ олтару держатъ, и гды ся трафитъ которого зъ нихъ память, того и мощи выносятъ, поставляютъ на иконостасѣ и цѣлуютъ. А на Воскресеніе Христово одомкнувши ковчеги всѣ, иле естъ, выносятъ и братіямъ порядкомъ роздаваютъ держати, и такъ рядомъ ставувши священници и діаконы иноцы первѣе мощи себе самихъ цѣлуютъ.

Не припоминаю живыхъ святыхъ, которіи нынѣ во плоти тамъ являются: одни, которыхъ многіи вѣдаютъ и зна-

---

[3]) Добавлено по Толстовскому списку.

ютъ; другіи, о которыхъ самъ толко Богъ вѣдаетъ, которыи, ведлугъ ап. Павла, «во милотехъ и въ козіихъ кожахъ, а иншіи и наго проходятъ, которыхъ миръ недостоинъ, по пущахъ блукаючися и по горахъ и вертепахъ и по пропастехъ земныхъ».

Але понехавши святыхъ чудотворцевъ Божіихъ отдалшихъ, которыи по отступленю Римского костела отъ восточной церкви просіяли, ступѣмо въ нашу Россію Великую и Малую, а впродъ до Кіева, гдѣ по всѣхъ немаль церквахъ цѣлыхъ святыхъ въ тѣлѣ видимо: митрополитовъ, епископовъ, іеромонаховъ, также и отъ женъ святыхъ. Въ церкви св. Софіи тѣло зъ отсѣченою отъ Татаръ головою лежитъ св. Макарія, митрополита Руского.

Въ церкви великой Печерской Успенія Пречистой Богородицы естъ тѣло княжны Олшанской Іуліяніи, которое чудовне инокини Крупской обявлено естъ и зъ гробу въ церковъ Пресвятой Богородицы принесеное лежитъ въ чести достойной.

А въ церкви св. Михаила Золотоверхого тѣло также цѣлое св. Варвары честно лежитъ.

Въ двохъ великихъ печерахъ преподобныхъ отецъ нашихъ Антонія и Ѳеодосія, при монастиру Печерскомъ церкве Успенія Пречистой Богородицы будучихъ, въ которыхъ оныи першіи монахове засвѣжа по крещеніи постническое и трудолюбивое житіе провадили. Барзо многихъ Богъ прославилъ чудами розличними, гдѣ и нынѣ зъ вѣрою приходячіи познаваютъ ласку Божію и уздоровленя уломніи приймуютъ и отъ духовъ нечистыхъ страждущіи свободни ставаются. Въ которихъ то печарахъ и до нынѣ цѣлыи тѣла епископовъ, іеромонаховъ и монаховъ трваютъ. А началницы ихъ были Іларіонъ, Антоній, и Ѳеодосій, Сергій, Варлаамъ, Кирилъ, Димитрій, Діонисій, Аврамій, Павелъ и иныи. Пишетъ въ «Патерику Печерскомъ Кіевскомъ», въ главѣ 26, ижъ разомъ однылъ лѣтъ въ монастиру Печерскомъ 30 было чудотворцовъ, которыи бѣси виганяли, уздоровленя давали, и многіи чуда и знаменія творили. Такъ тое святое мѣсце святыми чудотворными Господь Богъ прославилъ, же ся въ жадномъ монастиру и въ едно время такъ много пожилыхъ и по смерти въ тѣлѣ зоставаючихъ чюдотворцевъ не найдуетъ, якъ въ Печерскомъ Кіевскомъ монастиру. Читай «Патерикъ Кіевскій» и книгу Іосифа архимандрита, въ главѣ 10. О которыхъ то тѣлахъ и мощехъ въ печерахъ предреченихъ благочестивымъ почуваемо духомъ, ижъ въ той своей, яко видимо, въ удивителной цѣлости пребываютъ, яко иныи семь отроковъ въ Ефесѣ, которыхъ незадолго Богъ благоволитъ прославити, такъ же якъ и оныхъ, и дивныи и чудныи презъ нихъ величества своего дѣйства справовати и обявити маетъ. И ачъ той такъ дорогій мощій святыхъ скарбъ въ Россіи нѣяко нынѣ предъ очима малодушныхъ покрытъ естъ, подлугъ неизреченнихъ а дивныхъ судовъ Божіихъ; але прийдетъ той часъ [1]), же то, што мовлю, выполнится, и очи рода нашего Россійского оглядаютъ, а далнихъ уши услышатъ, и розбираючи въ сердцахъ прославлятъ Бога.

Пойдемъ же еще до Великой Россіи и въ монастирѣ тамошніи. Находимо тамъ многихъ святыхъ, живыхъ и умерлыхъ, чуда дѣючихъ. И въ тыи дни наши наглядѣлися Русь, и Ляхове, и Литва, гды тую

[1]) На полѣ: «пророчество З[ахаріи] К[опыстенского] А[заріаса]».

землю воевали, видѣли тамъ святыхъ въ тѣлахъ своихъ ненарушонихъ отъ килку сотъ лѣтъ пребываючихъ, видѣли и живыхъ святыхъ постниковъ великихъ. Але абымъ доводъ певный о святыхъ Великой и Малой Россіи показалъ, покладаю ту по имени ихъ, которыи по крещеніи Россійскомъ и по отступленію заходной церкви отъ всходной въ святобливости чудовне просіяли и межи святыи до календара вписаны быти удостоилися, а для увѣренья, ведлугъ мѣсяцей обходу, и памяти ихъ покладаю, кождого по имени:

Мѣсяцъ сентябрь.

Мѣсяцъ септеврій маетъ: 5 дня умученіе благовѣрного царевича Глѣба, во св. крещеніи нареченого Романа, брата св. Бориса страстотерпца, сына царя и великого князя Володимера.

7. Святый отецъ Іоаннъ, архіепископъ Новогорода, новый чудотворецъ.

9. Преподобный Іосифъ, игуменъ [Волоко]Лямскій, чудотворецъ.

16. Святый Куприянъ, митрополитъ всея Россіи, новый чудотворецъ.

Тогожъ дня св. Іларіонъ, епископъ Ростовскій, видѣніе видѣлъ — икону Пречистой Богородицы.

18. Св. Аркадій, архіепископъ Новгородскій, новый чюдотворецъ.

19. Св. благовѣрный князь Өеодоръ Смоленскій, новый чудотворецъ, и чадо его Константинъ.

20. Св. князь Михаилъ Черниговскій, и бояринъ его Өеодоръ, новыи чудотворцы.

25. Преподобный Сергій, игуменъ Радонежскій, новый чудотворецъ.

Тогожъ дня преподобная мати Ефросинія, дщерь князя Черниговского.

27. Преподобный Савватій, Соловецкій новый чудотворецъ.

30. Преподобный Григорій, иже на Пелшмѣ, Вологоцкій новый чудотворецъ, ученикъ св. Діонисія Глушицкого.

Мѣсяцъ октоврій.

1. Преподобный Сава Вишерскій [2]), Новогородскій новый чудотворецъ.

4 [3]). Обрѣтеніе мощей Гурія, архіепископа Казанского, и Варсонофія, епископа Тверского, новыхъ чудотворцевъ.

7. Преподобній Сергій, иже на Нурмѣ, Вологоцкій новый чудотворецъ.

7. Преподобный Амфилохій Глушицкій, ученикъ св. Діонисія Глушицкаго.

15. Святый Іоаннъ, архіепископъ Суждалскій, новый чудотворецъ.

19. Святый страстотерпецъ Димитрій царевичъ, новый чудотворецъ.

21. Пренесеніе мощей св. Іларіона, епископа Мегленского, нового чудотворца.

23. Преподобный Іаковъ Боровицкій, новый чудотворецъ.

29. Преподобный Аврамій, архимандритъ Богоявленскій Ростовскій, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ ноемврій.

5. Св. Іона, архіепископъ Новогородскій.

6. Преподобный Варлаамъ Хутынскій, новый чудотворецъ.

11. Св. Максимъ, Христа ради юродивый, Московскій, новый чудотворецъ.

17. Преподобный Никонъ, ученикъ св. Сергія Радонежского, новый чудотворецъ.

22. Убіенъ св. князь Михаилъ Тверскій Ярославовичъ, новый чудотворецъ.

23. Св. великій князь Александръ Невскій.

24. Св. страстотерпецъ Меркурій Смоленскій, новый чудотворецъ.

---

[2]) Во всѣхъ трехъ спискахъ «Двишверскій»

[3]) Въ подлинникѣ «3».

28. Св. Θеодоръ, архіепископъ Ростовскій, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ декамврій.

3. Преподобный Савва Сторожевскій, новый чудотворецъ.

5. Св. Гурій, архіепископъ Казанскій, новый чудотворецъ.

7. Преподобный Антоній Сійскій, новый чудотворецъ.

11. Преподобный Лука, новый столпникъ.

15. Св. Стефанъ, архіепископъ Сурожскій.

21. Св. Петръ, митрополитъ Кіевскій и всея Россіи, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ генваръ.

10. Преподобный Павелъ Обнорскій, новый чудотворецъ.

11. Преподобный Михаилъ Клопскій, новый чудотворецъ въ Великомъ Новогородѣ.

17. Преподобный Антоній Новогородскій, новый чудотворецъ.

28. Преподобный Ефремъ Новоторжскій, новый чудотворецъ.

31. Св. Никита, епископъ Великого Новогорода.

Мѣсяцъ февраль.

11. Преподобный Дмитрій, игуменъ Прилуцкій, новый чудотворецъ.

Въ той же день св. князь Всеволодъ Псковскій, новый чудотворецъ.

12. Святый Алексій, митрополитъ Кіевскій и всея Россіи, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ мартъ.

2. Св. Арсеній, епископъ Тверскій, новый чудотворецъ.

5. Обрѣтеніе мощей св. князя Θеодора Смоленского Ярославского, и чадъ его Давида и Константина, новыхъ чудотворцевъ.

9. Перенесеніе мощей св. Авраамія зъ Болгаровъ во градъ Владимеръ.

11. Святый Еѵфимій, архіепископъ Новгорода, новый чудотворецъ.

17. Преподобный Макарій Колязинскій, новый чудотворецъ.

26. Преподобный Василій, новый чудотворецъ.

28. Преподобный Иларіонъ, игуменъ Пелекитскія обители.

Мѣсяцъ априль.

1. Преподобный Еѵθимій, архимандритъ Суждалскій, новый чудотворецъ.

7. Серапіонъ, архіепископъ Новгородскій.

10. Преподобный Іаковъ, иже на Желѣзномъ Борку, новый чудотворецъ.

11. Св. Варсонуфій, епископъ Тверскій, новый чудотворецъ.

17. Преподобный Зосимъ Соловецкій, новый чудотворецъ.

20. Преподобный Александеръ, игуменъ Ошевенскій, новый чудотворецъ.

26. Св. Стефанъ, архіепископъ Пермскій, новый чудотворецъ.

28. Святой Кирилъ, епископъ Туровскій.

Мѣсяцъ май.

1. Преподобный Пафнотій Боровскій, новый чудотворецъ.

2. Перенесеніе мощей княжатъ Рускихъ Володимеровичовъ Бориса и Глѣба, нареченихъ во святомъ крещеніи Романа и Давида.

3. Преподобный Θеодосій, общему житію началникъ въ Роской земли.

7. Преподобный Антоній Печерскій, въ Кіевѣ въ печерѣ живучій.

14. Святый Исидоръ Твердословъ, Христа ради уродившій, Ростовскій, новый чудотворецъ.

15. Св. Исаія Ростовскій, новый чудотворецъ.

Тогожъ дня преподобный Ефросинъ Псковскій, новый чудотворецъ.

16. Преподобный Ефремъ Перекопскій монастира Новгородского, новый чудотворецъ.

19. Преподобный Корнилій, создавшій обитель на Комелскомъ лѣсу и на Вологдѣ.

Преподобный Игнатій Вологоцкій, новый чудотворецъ.

20. Обрѣтеніе мощей св. Алексія, митрополита Кіевского, и всея Россіи чудотворца.

21. Св. князь Константинъ и чадо его Михаилъ, и Ѳеодоръ Муромскій, новыи чудотворцы.

23. Обрѣтеніе мощей св Леонтія, епископа Ростовского, новый чудотворецъ.

24. Преподобный Никита Столпникъ, Переясловскій новый чудотворецъ.

26. Св. новоявленный Георгій, въ Средцѣ градѣ пострадавшій.

Тогожъ дня обрѣтеніе мощей преподобного Макарія Колязинского, нового чудотворца.

27. Преосвященнии митрополитове Кіевскии Кипріянъ, Фотій и Іона, чудотворцы.

28. Св. Игнатій, епископъ Ростовскій, новый чудотворецъ, и св. Іоаннъ, Христа ради уродивый Устюжскій, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ іюнь.

1. Преподобный Діонисій Глушицкій, новый чудотворецъ.

2. Св. Іоаннъ, въ Бѣлогородѣ пострадавшій, новый чудотворецъ.

3. Преподобный Димитрій Прилуцкій, новый чудотворецъ.

8. Св. Ѳеодоръ, архиепископъ Суждалскій, новый чудотворецъ.

9. Преподобный Кирилъ, игуменъ Бѣлозерскій, новый чудотворецъ.

13. Преподобный Андроникъ, ученикъ св. Сергія Радонежского.

15. Св. Симеонъ, архиепископъ Великого Новогорода.

16. Преподобный Тихонъ, создавшій обитель близъ града Лухова.

19. Преподобный Антоній Сійскій, новый чудотворецъ.

25. Св. благовѣрный князь Петръ, нареченный во мнишескомъ чину Давидъ, и княгиня Февронія во мнишескомъ чину Еѵфросинія, Муромскіи новыи чудотворцы.

26. Св. Діонисій, архиепископъ Суждалскій.

Мѣсяцъ іюль.

4. Преподобный Еѵѳимій, архимандритъ Суждалскій, новый чудотворецъ.

5. Преподобный Сергій Радонежскій, новый чудотворецъ.

8. Святый Прокопій Устюжскій, новый чудотворецъ.

Тогожъ дня убіеніе св. князей Василія и Константина Ярославскихъ, новыхъ чудотворцевъ.

11. Св. княгиня Олга, во св. крещеніи Елена наречена, бабка великого князя Володимера

14. Преподобный Стефанъ, братъ св. Сергія Радонежского чудотворца.

15. Св. великій князь Владимеръ, нареченный во св. крещеніи Василій, просвѣтивый землю Рускую св. крещеніемъ.

24. Св. благовѣрніи князь, сынове великого князя Володимера, Борисъ и Глѣбъ, во св. крещеніи нареченіи Романъ и Давидъ.

25. Преподобный Макарій Желтоводскій, новый чудотворецъ.

27. Св. Никола, Христа ради уродивый въ Новгородѣ, новый чудотворецъ.

Мѣсяцъ августъ.

2. Св. Василій, Христа ради уродивый Московскій, новый чудотворецъ.

3. Преподобный Антоній, приплывшій зъ Рима на камени по водамъ въ Великій Новгородъ.

21. Преподобніи отци Аврамій, архимандритъ Смоленскій, и ученикъ его Ефремъ, новыи чудотворцы.

24. Пренесеніе мощій св. Петра, митрополита Кіевского, и всея Россіи нового чудотворца.

30. Преподобный Александеръ Свирскій, новый чудотворецъ.

[Ту приписати] [1]):

Первое. Же и въ тыи дни и лѣта наши въ печарахъ Кіевскихъ и въ церкви великой приемлютъ уздоровленія и отъ діаволовъ свободу.

Второе. За архимандрита Кучи, на Воскресеніе Христово, въ печери слышаный голосъ: коли іерей кадачи реклъ «отци и братія, Христосъ воскресе изъ мертвыхъ», и заразъ стался шумъ великій и порушеніе, а въ томъ голосами вѣщанія, яко отъ много устъ отповѣдѣли «воистинну воскресе».

Третее. Нога зъ печеры вынесеная въ Кіевѣ страшное сотворила [чудо] [2]) лѣта 1603.

Въ «Тріоди Постной» Грецкой, на недѣлю Православную, почавши отъ Игнатія и Фотія, ажъ до лѣтъ св. Филоѳея, патриархи Константинополского, около року отъ Рожества Христова 1371 скончавшагося, маемо описаныхъ и святобливе споминаныхъ, и блажимыхъ патриярховъ, и митрополитовъ, и царовъ, и царицъ, на всходѣ правовѣріемъ и добрыми учинками сіявшихъ. Отколь ясне естъ видѣти, яко по отступленью Латыно-Римского костела, много у Грековъ святыхъ [богоносныхъ] [3]) и богоугодныхъ было и въ церкви Христовой свѣтило.

Въ Россіи нашей року 1621, мѣсяца..... дня..... [4]) преставился пустынножитель, въ Галицкой пущи, въ скитѣ надъ рѣчкою Батершова прозиваемою. Былъ то мужъ преподобный, въ великой схимѣ нареченный Іовъ, въ малой Іезекіиль, въ крещеніи Іоаннъ. Который, въ св. горѣ Аѳонской многіи лѣта въ трудахъ и подвигахъ иноческихъ честно прошедши, въ отчизный край, изволеніемъ Божіимъ завитавши, на предреченномъ мѣстцу скитъ заложилъ, и многіи въ немъ любоподвижныи свои чада, наслѣдники св. оныхъ первыхъ пустинножителныхъ отшелниковъ зоставилъ. Которихъ преподобного того мужа молитвами Господь благословити и множити, въ душезбавенную народу нашего Руского ползу и утѣху, абы рачилъ, зычимо и молимо зо всей души и сердца нашего.

Вѣдати теды зъ сего явного и надъ солнце оказалшого знаку и свѣдоцства дается, ижъ св. церковъ восточная естъ правдивая церковъ Христова, въ которой Духъ Святый притомный будучи по своей волѣ святой дѣйствуетъ, якъ хочетъ, прославляючихъ его прославляетъ, и дивними ихъ «дивный во святыхъ своихъ» Господь Богъ чинитъ, дѣйствуючи въ нихъ вшелякою святобливостью и прославляючи ихъ въ благочестіи и въ побожномъ житіи. Чимъ тыи помененіи святыи обоего полу и многіи иншіи просіяли и святыми ихъ молитвами вспоможени, прикладомъ ихъ идучи многіи и теперъ въ честь и славу въ Троици единому превѣчному Богу просіяваютъ, и ту въ нашей Русской земли,

[1]) Исправлено по Толстовскому списку.

[2]) Добавлено по списку Толстова.

[3]) Добавлено по списку Толстова.

[4]) Въ подлинникѣ не обозначено.

и по многихъ иншихъ краинахъ св. восточной церкви въ вѣрѣ единомислныхъ.

Части II, роздѣлу X, артикулъ 7.

О войнѣ и царствѣ правовѣрныхъ христіанъ.

Мовятъ отступникове (якъ ихъ духъ свѣта сего мовити научаетъ): «утратили Грекове царство», яко бы за тимъ ити мѣло, же и вѣру православную утратили. Такъ власне аргументовали оныи церковнiи оторванцы, за Константія.Юліяна и Валенса цесаревъ: «утратили единосущникове, то естъ, православніи панство; идетъ за тимъ, же и вѣру православную утратили; панство зпало на Аріаны, претожъ и вѣра Аріанская естъ православная». Такъ, мовлю, аргументуютъ напротивъ насъ отступникове. Што якъ слушне чинятъ, и безъ обличенія нашего естъ явно. Поневажъ царство христіанское не естъ царство свѣта сего, и вѣра православная не зъ щасливости дочасной доводъ свой маетъ, але зъ щирости науки Христовы, которая Грекомъ, то естъ церкви святой восточной естъ природна. Ижъ бовѣмъ часовъ нынѣшнихъ Грекове не царствуютъ, то онымъ не толко не естъ зашкодна, але естъ барзо на руку, особливе до збавеня душного: мусятъ бовѣмъ смиренними и кроткими быти, што надъ всѣ у христіанъ естъ цноты, и если коли часъ погоднѣйшій былъ имъ до справованя збавенья своего, якъ нынѣ, и пристойне оныи зъ божественнымъ апостоломъ мовити могутъ на сей часъ о собѣ слова: «ближайшее нынѣ намъ естъ спасеніе, нежели егда вѣровахомъ» [5] (ближшее намъ теперъ естъ збавенье, нѣжъ гдысмо увѣрили). Певне и Грекомъ ближшее нынѣ спасеніе и способность болшая до доступеня оного, нежели коли царствовали и въ богатствахъ тогосвѣтныхъ опливали, и въ несправедливостяхъ и въ грѣхахъ ся находили. Се нынѣ время благопріятно, се нынѣ день спасенія, о то теперъ часъ погодный, о то теперъ день збавенья! И зажъ то не збавеня лѣта Грекомъ пришли, ижъ меча крве не подносятъ, и крве не проливаютъ, войны жадной не точатъ, народами ся не пеклуютъ, кривдъ, выдерства и иныхъ збродній ближнымъ не выряжаютъ, о судъ незбожній и о несправедливость посторонныи народове на нихъ не волаютъ, и овшемъ сами погане, межи которыми живутъ, удивляются побожности ихъ?! Выполняется бовѣмъ у нихъ дѣломъ оное апостолское приказане: «житіе ваше имуще добро во языцѣхъ, да о немъ клевещутъ васъ, яко злодѣевъ, отъ добрыхъ дѣлъ видѣвши прославятъ Бога въ день посѣщенія» [6]) (житіе, мовитъ, ваше маючи доброе межи поганы, абы о што васъ клевечутъ яко злочинцовъ, отъ добрыхъ дѣлъ вашихъ видячи, прославили Бога въ день навѣженя). А до часу певного Богъ Турковъ, якъ судія екзекуторовъ, на выконане справедливости, якъ отецъ розки на покаранье сыновъ зажилъ, ку пожиткови нашему, на принятье освященья. Якъ насъ въ томъ бож. ап. Павелъ упевняетъ мовячи: «не возвалъ насъ Христосъ на войну крве и тѣла и не возвалъ насъ на царство земное сего свѣта, але призвалъ насъ на войну», о которой тойже бож. ап. Павелъ пишетъ, мовячи: «облецѣтеся во вся оружія Божія, яко возмощи вамъ стати противъ кознемъ діаволскимъ, яко нѣсть наша брань ко плоти и крови, но къ началомъ, и ко влас-

---

[5]) Римл., гл. 13, ст. 11.

[6]) 1 Петр., гл. 2, ст. 12.

темъ, и къ миродержителемъ тмы вѣка сего, ко духовомъ злобы поднебеснымъ. Сего ради приймѣте вся оружія Божія, да возможете противитися въ день лютъ, и вся содѣявше стати» [1]) (прибололочѣтеся, мовитъ, во всеоружія Божія, абысьте могли стати противъ наїздомъ бѣсовскимъ, абовѣмъ не маемо войны противко крови и тѣлу, але противко панствомъ, противко зверхностемъ и противко справцамъ темности вѣку того, противко духовомъ злостемъ, которыи суть на высокости. А претожъ возмѣте всеоружія Божія, абысте могли спротивитися часу злого и, справивши всѣ речи, моцно стати). А указавши бож. апостолъ Павелъ непріятеля и его засадки показуетъ заразъ напротивъ нему и зброю и брони, которыми ся ему боронити. «Станѣте, мовитъ, препоясани чресла ваша истиною, и оболкшеся во броня правды, и обувше нозѣ во уготованіе благовѣствованія мира, надо всѣми же воспріемше щитъ вѣры, въ немже возможете вся стрѣлы лукаваго раздеженыя угасити, и шлемъ спасенія воспріимѣте, и мечъ духовный, сей естъ глаголъ Божій» [2]).

Оружія теды суть: напродъ стати, то естъ статечне въ вѣрѣ трвати и не уклонятися ни ко грѣхомъ, ни ко ересемъ; поясъ препоясанья бедръ, абы безъ вшелякой завады бѣчи и въ готовости быти на кождую службу побожную; правда, абы истинну завше мовити, а не кламства, абовѣмъ выроку правды шукаючій не упадаетъ на землю; справедливость, то естъ животъ зъ цнотами и учинками побожными, якъ бовѣмъ панциръ чловѣка защищаетъ отъ раненья, такъ и учинки добрыи боронятъ и защищаютъ отъ духовъ неприязненыхъ; обутіе ногъ въ готовость еvангелія покою естъ напродъ готовыми быти проповѣдати еvангеліе: «красни бовѣмъ ноги благовѣтствующимъ покой» [3]), зъ охотою, не сѣдячи, але бѣгаючи и ходячи, и идучими ногами потреба дѣяти [4]), якъ блаженный Давидъ мовитъ: «бѣглемъ въ прагненью» [5]); Іеремія засъ мовитъ: «а ямъ нѣчого працы не чулъ, за тобою идучи» [6]). Повторе: абысмо завше готовыми были, якъ въ дорогу, право и честно подлугъ еvангелія живучи и ногамъ души нашей марностями свѣта сего увыклятися не допускаючи. Щитъ то естъ «тарча вѣры и любве» [7]), которою бысмо могли всѣ стрѣлы огнистыи злосливого згасити, якъ бовѣмъ тарча предъ все тѣло покладается, такъ и вѣра. Шлемъ то естъ «прилбица збавеня» [8]). Прилбица—оборона головы естъ, ижъ теды голова наша естъ Іисусъ Христосъ, маемося тоей головы завше надѣею пришлыхъ добръ, якъ прилбицею непребитою, во всѣхъ покусахъ и преслѣдованю отъ вороговъ щитити, а надъ все вѣры его святой, абы зуполная и ненарушоная трвала, перестерегати; абовѣмъ безъ иншихъ всѣхъ члонковъ чловѣкъ уломный хоть въ моци ослабѣетъ, еднакъ здоровъ и живъ зостати можетъ; але кому голову одотнутъ, и на часъ короткій живъ не будетъ. Мечъ духовный естъ слово Божіе: «живое бовѣмъ естъ слово и справуючее, и острѣйшее надъ всякій мечъ, зъ обу сторонъ острый, и проходячій ажъ до роздѣленя души и духа, составовъ тежъ и мозговъ, и роз-

[1]) Ефес., гл. 6, ст. 11—13.

[2]) Ефес., гл. 6, ст. 14—17.

[3]) Исаія, гл. 52, ст. 7.

[4]) Θеофилактъ на Ефес., гл. 6.

[5]) Псал. 61, ст. 5: «текохъ въ жажди».

[6]) Іерем., гл. 17, ст. 16: «азъ же не утрудихся тебѣ послѣдуяй».

[7]) 1 Солун., гл. 5, ст. 8: «броня вѣры и любве».

[8]) Тамъ же: «шлемъ упованія спасенія».

сужаючее мысли, и предсявзятя сердечныи» [9]), то естъ: роздѣляючи и оттинаючи што колвекъ въ насъ земского и тѣлесного, и неправое въ вѣрѣ розумѣне знайдуетъ.

Которымъ то таковымъ слова Божого и умѣетности отъ Духа Св. оружіемъ и бронею, хто ся осмотритъ, непріятель ничого въ немъ не премоежетъ; а того меча духовного, то есть слова Божого, хто будетъ хотѣти завстягнути, абы стоялъ, а не дѣлалъ, албо тежъ за лѣность, боязнь и недбалость онымъ не будетъ справовати, безъ вонпливости овое его пророка Іереміи проклятство [10]) поткаетъ: «проклятый чловѣкъ, который чинитъ дѣло Господне зъ недбалостью, и проклятый, который взборонѣетъ мечови своему отъ крове» [11]); а не розумѣй, о человѣче, у пророка Іереміи мечъ той крове матеріялный быти отъ желѣза, и абы онымъ кровь тѣла живого проливати. Але естъ то мечъ крове—слово Божіе, которое истину, правду мовитъ велможи и богатому и преложоному мовитъ, не похлѣбуючи и не обавляючися, але яко оно мовитъ, до живого ткнетъ учитель и строфуетъ, такъ ижъ рачей самъ утерпитъ кровь свою пролляти, нежли правду святую умолчати. Той то естъ мечъ слово Божіе, которое пречъ оттинаетъ ересь и грѣхи и чинитъ, же мы очищаемося отъ грѣховъ и въ вѣрѣ сталыми ставаемося. Молитва зась на всякъ часъ и тая естъ оружіемъ выборнымъ, чулость зъ терпливостью—и то бронь и оружіе певное. То теды естъ зброя и брони войны духовной, которыми належитъ боронитись противъ врагомъ нашимъ и противъ грѣхови и свѣтови, а на той войнѣ побѣда, то естъ звитязство наше естъ вѣра, яко бож. Іоаннъ евангелистъ мовитъ, ижъ «кождый рожденый отъ Бога звитяжаетъ міръ, и тое естъ звитязство, звитяжаючее міръ, вѣра наша» [12]). На такую войну призвалъ насъ Богъ, предложивши намъ царство небесное, а не на войну о землю и о панства, о кролевства, и о цесарства сегосвѣтныи дочасніи, которыи суть матеріею непокою и повабомъ грѣха, и уставичнымъ печалованьемъ марностій; ровне не на царство свѣта сего возвалъ насъ Іисусъ Христосъ, але на царство пришлого вѣку, въ которомъ царемъ быти маетъ самъ овый Царъ царствуючимъ и Господь господствующимъ, царствующій зъ Отцемъ и зъ Духомъ Святымъ, на вѣки вѣчніи. Аминь.

Царство православныхъ.

Былъ той вѣкъ и южъ переходитъ, которого царства по смотрѣніи Божомъ ту на земли плужили, яко то преславное и чудовное царство Еврейское въ Іерусалимѣ, Израилское въ Самаріи, Ассирійское въ Ниневіи, Медское въ Екватанѣхъ, Халдейское въ Вавилонѣ, Перское въ Сусисъ, Македонское или Греческое въ Греціи, а снать на всемъ свѣтѣ, кгды Александеръ Македонскій многіи опановалъ былъ кролевства и

---

[9]) Еф., гл. 4, ст. 12: «живо бо слово Божіе, и дѣйственно, и острѣйше паче всякаго меча обоюду остра, и проходящее даже до раздѣленія души же и духа, членовъ же и мозговъ, и судително помышленіемъ и мыслемъ сердечнымъ».

[10]) На полѣ: «мечомъ слова Божого хто не справуетъ, проклятъ естъ. Кассіанъ».

[11]) Іерем., гл. 48, ст. 10: «проклятъ человѣкъ творяй дѣло Господне съ небреженіемъ, и проклятъ возбраняяй мечу своему отъ крове».

[12]) 1 Іоан., гл. 5, ст. 4: «всякъ рожденный отъ Бога побѣждаетъ міръ, и сія есть побѣда, побѣдившая міръ, вѣра наша».

панства, въ Македоніи и Греціи своего панованя фундамента мѣлъ и державъ; Римское въ Римѣ. Грецкое повторе или Греко-Римское христіанское царство въ Византіи, то естъ въ Константинополю, на всходѣ и на заходѣ, преславное и премудрое, которое презъ лѣтъ 1150 и надъ то трвало. Великороссійское або Московское, Измаилское або Турецкое, и Татарское, Аламанское або Нѣмецкое, Испанское, Французское, Ляцкое или Полское, Угорское, Англское, Ческое, Шведское, Дунское. Тыи, мовлю, были царства.

Многіи зъ ныхъ и теперъ еще суть. Але всѣ тыи кролевства и князства устанутъ. А намъ засъ христіяномъ не земніи царства служатъ, але небесное вѣчне пребываючее указано и наготовано. Яко о предреченныхъ нѣкоторыхъ царствахъ Даніилъ Пророкъ мовячи пророковалъ тыми словы: «и во днехъ царей тѣхъ воставитъ Богъ небесный (небесное) царство, еже во вѣки не розсыплется, и царство его людемъ инѣмъ не останетъ, отончитъ [1]) и извѣетъ вся царства, а то станетъ на вѣки» [2]). До того царства Іоаннъ Креститель взывалъ [3]). До тогожъ и самъ Іисусъ Христосъ взывалъ насъ, якъ мовитъ въ еvангеліахъ: «почалъ Іисусъ проповѣдати, и мовитъ: покайтеся, приближилося бовѣмъ царство небесное» [4]). А на тоежъ царство взывати ученики свои посилаючи мовитъ: «до нихъ идучи проповѣдайте мовячи, ижъ приближилося царство небесное» [5]). Не царствовати теды тутъ на земли Христосъ насъ послалъ, але чашу смерти [6]) за Господа Іисуса Христа и за вѣру его пити, якъ самъ Іисусъ Христосъ ученикомъ своимъ Іакови и Іоаннову рачилъ показати и якъ тойже до всѣхъ учениковъ своихъ мовити рачилъ: «вы есте которіисте трвали при мнѣ въ напастехъ моихъ, а пре тожъ якъ ми отказалъ отецъ мой кролевство, такъ я отказую вамъ, абысте іли и пили на трапезѣ моей въ царствѣ моемъ, и сѣдѣли на престолѣ судячи двѣнадесятемъ поколѣнямъ Израилскимъ» [7]). Уважай, ижъ не на земли царство и учты своимъ ученикомъ Христосъ отказалъ, але въ небѣ, отъ земного царства перенеслъ насъ на небесное, якъ апостолъ св. написалъ мовячи: «дякуймо Богу Отцу, который насъ годними учинилъ, абысмо были участниками дѣдицства святыхъ въ свѣтлости, который выбавилъ насъ зъ моци темности, и перенеслъ въ царство Сына любве своея» [8]).

Мовлю: Богъ не на земное, але на небесное царство возвалъ, якъ насъ о томъ многіи писма святого свѣдоцства научаютъ и упевняютъ. Ап. Павелъ въ епистоліи 1-й къ Солуняномъ мовитъ: «абысмо ходили достойно Богови, который призвалъ насъ во свое царство и въ славу» [9]), и «наше бовѣмъ житіе естъ на небесѣхъ» [10]) и «не естесте южъ болшъ странни и пришелци, але сожителіе святымъ, и присніи Богу» [11]), и «вышній нашъ Іерусалимъ свободній естъ, который естъ маткою всѣмъ

[1]) Въ теперешнемъ Славянскомъ текстѣ: «истнитъ».

[2]) Даніилъ, гл. 2, ст. 44.

[3]) Матѳ., гл. 3; Марк., гл. 1.

[4]) Матѳ., гл. 4, ст. 17.

[5]) Матѳ., гл. 10, ст. 7.

[6]) Матѳ., гл. 20; Іоан., гл. 18.

[7]) Лук., гл. 22, ст. 28—30.

[8]) Колос., гл 1, ст. 12—13: «благодаряще Бога и Отца призвавшаго васъ въ причастіе наслѣдія святыхъ во свѣтѣ, иже избави насъ отъ власти темныя и престави въ царство Сына любве своея».

[9]) 1 Солун., гл. 2, ст. 12.

[10]) Филипис., гл. 3, ст. 20.

[11]) Ефес., гл. 2, ст. 19.

намъ» [12]), и «будованье отъ Бога маемо храмину нерукотворенную вѣчную на небесѣхъ, абовѣмъ и о томъ вздыхаемо, въ житіе наше небесное оболочися жадаючи» [13]), и «приступилисте ко Сіонской горѣ и ко граду Бога живого, Іерусалиму небесному, и ко тмамъ ангеловъ, позору [14]), и собору перворожденныхъ написаныхъ на небесѣхъ, и судіи всѣхъ Богу, и духовомъ праведникъ совершенныхъ» [15]), и «не маемо тутъ пребываючого города, але прийдучого ищемо» [16]).

Принявши теды Грекове за земное царство небесное, не шемрутъ, розумѣючи царство земное нендзою быти свѣтною, якъ нѣколи кроль Антигонъ до сына своего, видячи его гордо ся обходячого зъ поддаными, реклъ: «не вѣдаешь, мовитъ, о сыну, царство наше преславное нендзно быти»......[17]) Пожиточнѣйшее абовѣмъ и певнѣйшее небесное царство быти розумѣючи, о земное ся Грекове не трощутъ, але вдячне все отъ Бога приймуючи, зъ онымъ справедливымъ Іовомъ спѣваютъ: «наги вышлисмо зъ живота матки нашей, наги и пойдемо: Господь далъ, Господь и взялъ; якъ ся подобало Господеви, такъ ся и стало, буди имя Господне благословенно во вѣки» [18]). Не печалуемъ о царство того мезерного свѣта и не трощемося оономъ. Знаемъ, ижъ правый и правовѣрный христіанинъ а живота святобливого будучій естъ завше въ царствѣ и въ немъ естъ царство, а не лядаякое, але Божіе, яко самъ Збавитель нашъ Іисусъ Христосъ повѣдати рачилъ мовячи: «ото царство Божіе внутрь васъ естъ» [19]). Не прагнемъ ту на томъ омилномъ свѣтѣ живота роскошного, але оного въ небѣ вѣчного жадаемо и выглядаемо, о которомъ онъ справедливый мужъ Товія тыми мовитъ словы: «сынове святыхъ естехмо» [20]), и чекаемъ оного живота, который Богъ дастъ, которыи николи вѣры своей не перемѣнили отъ него, а то мовячи южъ нынѣ всею душею на томъ самомъ сутъ, же царства небесного уприйме прагнутъ, надъ которое нѣмашъ ничого и щаслившого и зацнѣйшого. Тогожъ царства небесного и мы Россове, будучи отъ тыхъ, которыи креста фикгуру носятъ и онымъ ся хлюбятъ, утрапеніи, прагнемо, зычимо и виглядаемо: о Владыко Господи, Іисусе Христе, Збавителю, удостой же насъ того небесного царства и живота въ небѣ вѣчного. Аминь

Части II, роздѣлу X, артикулъ 8.

Пророцтва двѣ, ижъ Грекове знову прійти маютъ до царства.

Первое.

Реклемъ, же Грекове и тіи, которыи зъ ними едной сутъ вѣры, не всего свѣта щасливости, [але] вѣры православной шукаютъ, нѣ тежъ въ дочасномъ кролев-

[12]) Галат., гл. 4, ст. 26.

[13]) 2 Коринѳ., гл. 5, ст. 1—2: «созданіе отъ Бога имамы, храмину нерукотворену, вѣчну на небесѣхъ. Ибо о семъ воздыхаемъ, въ жилище наше небесное облещися желающе».

[14]) Въ теперешнемъ Славянскомъ текстѣ «торжеству».

[15]) Евр., гл. 12, ст. 22—23; Исаія, гл. 31.

[16]) Евр., гл. 13, ст. 14: «не имамы бо здѣ пребывающаго града, но грядущаго взыскуемъ».

[17]) Въ подлинникѣ оставлена пустая строка

[18]) Іов., гл. 1, ст. 21: «самъ нагъ изыдохъ отъ чрева матере моея, нагъ и отъиду тамо: Господь даде, Господь отъятъ; яко Господеви изволися, тако бысть, буди имя Господне благословено во вѣки».

[19]) Лука, гл. 17, ст. 21.

[20]) Товитъ.

ствѣ вѣчное царство найти усилуютъ, але въ нищетѣ, въ нендзи, тѣсною и прискорбною дорогою идучи, подъ уставичнымъ крестомъ въ терпливости; еднакъ, иле до земной дочасной щасливости, не маютъ малодушествовати и зъ нынѣшняго пониженя ослабѣвати, якобы не мѣли повстати, и овшемъ надѣи доброй быти маютъ, ижъ за ласкою Божею повстануть, и знову до своего первого цвѣту прийдутъ, и царствовати будутъ. О чомъ духомъ пророцкимъ отъ Бога ударованій св. Меѳодій, Патарскій епископъ и мученикъ, въ своемъ объявленью такъ написалъ: «Туркове, мовитъ, гды опануютъ Римское то естъ Грецкое панство, блюзнячи будутъ мовити: о то, естесмо, которыи звитяжилисмо землю въ мужествѣ нашомъ и всѣ, которыи живутъ на ней, и жаднымъ способомъ не будутъ мѣти христіяне зъ рукъ нашихъ вызволенья. На той часъ знагла повстанетъ на нихъ царъ Грецкій або Римскій въ запалчивости великой, и обудится яко чловѣкъ отъ сна, пиючій вино, которого розумѣли люде якобы мертвого быти и нѣ въ чомъ непожитечного, той выйдетъ на нѣхъ отъ моря Еѳіопского, то естъ Византіи зъ малымъ войскомъ и сточитъ войну зъ Измаилитами на мѣстцахъ Ассіи, на мѣсци названомъ Гефира, и поразитъ ихъ, и знову поразитъ ихъ въ Менандрѣ и въ Хартокоранѣ, и землю всю христіанскую освободитъ и очиститъ, Турки выбьетъ и покой великій будетъ. Потомъ христіане, урадовани будучи зъ такъ великого звитяжства, забудутъ такъ великого добродѣйства Божого, зачимъ заразъ повстанутъ на нѣхъ Гогъ и Магогъ и утиснутъ ихъ барзо. Наконецъ царъ Грецкій и Римскій на горѣ Елеонской діадиму, то естъ корону и царство Богови отдастъ, и тамъ умретъ. Потомъ антихристъ прийдетъ, а затымъ второе Христово пришестье и судъ онъ ожиданый страшный». То Меѳодій святый. Которого пророцству и обявленью безъ всякой вонпливости вѣрити потреба, гдыжъ мужъ той естъ святый и мученикомъ естъ, и все, што пророковалъ, выконалося, якъ тамъ чителникъ въ той книзѣ видѣти можетъ. Жилъ той святый Меѳодій по Рожествѣ Христовѣ около року..... [1]) обходимо его память и животъ мѣсяца мая, дня 20.

Другое пророцство.

О томъ же повторномъ царствѣ Грецкомъ, Хозроесъ, царъ Перскій, передъ Нарсесомъ гетманомъ и передъ всѣмъ войскомъ Грецкимъ за царя Константинополского Маврикія пророковалъ тыми словы: «Слухай, мовитъ, што на пришлыи часы Богъ постановилъ. Вѣдай, ижъ противныи речи на васъ, Римлянъ, прийти маютъ, а народъ Вавилонскій трикротнымъ лѣтъ семоракимъ оборотомъ Римское панство опануетъ, а потомъ вы, Римляне, пятую седмерину лѣтъ Персовъ неволею стиснете. А кгды ся то выполнитъ, день безъ вечера людемъ засвѣтитъ». То Хозроесъ [2]). Розумѣй подъ словомъ Римлянъ и Римское царство—Грецкій народъ и Грецкое панство, которое въ Константинополю и на всемъ всходѣ и заходѣ Грекове мѣли, Римскимъ царствомъ оное називаючи, гдыжъ и войска Грецкіи всюды историкове Римскимъ войскомъ называютъ.

Вѣруй тому пророцству, нѣчого ся не обзираючи на особу Хозроя. Валаамъ онъ не былъ Израильчикомъ и зъ Жидами Бога не хвалилъ, а предся пророцство его принято естъ и выпол-

---

[1]) Не обозначено.

[2]) Іоаннъ Зонара, томъ 3, fol. 96, p. 4.

пилося [3]) Фараоново обявенье о жизныхъ и голодныхъ лѣтахъ презъ два рази семь коровъ [4]), также и Навходоносорово видѣніе о высокомъономъ деревѣ, также и видѣніе оно тѣла или образа у Даніила пророка правдою суть и сталися [5]). Безъ вонпливости и Хозроево обявенье и прогностикъ выполнится. Вспираетъ нашу речъ и то, же, ведлугъ прогностику его, едно ся южъ стало, другое певне збытися маетъ. Еще надъ то маемо надѣю о святой церкви всходней возсіявшихъ мученикахъ, патріархахъ и пустинножителяхъ, такъ о отшедшихъ ко Господу, якъ и о тыхъ, которіи нынѣ по всему Востоку и въ нашей Россіи спасаются житіемъ многотруднымъ, ижъ оныхъ молитвъ и слезъ и трудовъ преблагій Богъ не презритъ, а во время свое выслухаетъ, и отмститъ беззаконикомъ, яко самъ Избавитель нашъ Іисусъ Христосъ реклъ: «Богъ не маетъ ли учинити помсты выбранымъ своимъ, волаючимъ до него во дни и въ ночи, и долготерпитъ о ныхъ? Повѣдаю вамъ, ижъ скоро учинитъ отмщеніе ихъ» [6]). Отцевъ, мовлю, святыхъ молитвы и воздыханья маемо собѣ за пророцство и добрую надѣю вызволенья православныхъ отъ Турковъ и отъ иныхъ преслѣдовниковъ, и надѣемося, же, спѣваючи теперъ зъ блаженнымъ царемъ и пророкомъ Давидомъ: «возврати, Господи, плѣненіе наше, яко потоки югомъ» [7]) (дайже ся намъ, Господи, вернути зъ вязенья нашего, якъ потоки отъ полудня), абы мы, которыи «сѣялисмо зе лзами, жали зъ радостью, которыи ходимо зъ плачемъ, носячи насѣнья, абысмо пришедши зъ радостью зносили снопы свои» [8]), — сподѣваемо, мовлю, же, такъ теперъ спѣваючи, услышимо мовячого до насъ Господа Бога нашего: «возвращайтеся въ Сіонъ живущіи во дщери Вавилонстѣй» [9]) (навернѣтеся, мовитъ, до Сіону, которыи мѣшкаете у цорки Вавилонской). Которымъ веселымъ Бозскимъ голосомъ утѣшени зъ пророкомъ Божимъ Ісаиею спѣвати будемо [10]).

Части II, роздѣлу X, артикулъ 9.

О скаранью Латинниковъ за оторванеся ихъ отъ церкве святой всходной, презъ разорене правдивой вѣры и догматъ и презъ впроважене єрроровъ многихъ.

Задаютъ намъ отступникове и уругаютъ, якобы Грецію, то естъ всходнюю церковъ скаралъ Господь Богъ и неволею и многимъ внутрнымъ въ добрѣ духовномъ замѣшанемъ за то, же якобы патріархове папежа Римского отступили и церковъ всходную отъ заходной оторвали. Лечъ, показавши то благодатію Божіею напередѣ въ артикулѣ 6 и 7, роздѣлу 9, части 2, ижъ [не] патриархове розорвали едность панства, вѣры и церкве, але папежове Римскіи,—показалемъ, за помочью Христовою, и то, же жадной мѣшанины

[3]) Числ., гл. 24.
[4]) Быт., гл. 14.
[5]) Даніил., гл. 4 и 2.
[6]) Лук., гл. 18, ст. 7 — 8: «Богъ же не имать ли сотворити отмщеніе избранныхъ своихъ, вопіющихъ къ нему день и нощь, и долготерпя о нихъ? Глаголю вамъ, яко сотворитъ отмщеніе ихъ вскорѣ».
[7]) Псал. 125, ст. 4.
[8]) Псал. 125, ст. 5 - 6: «сѣющіи слезами, радостію пожнутъ. Ходящіи хождаху и плакахуся, метающе сѣмена своя: грядуще же пріидутъ радостію, вземлюще рукояти своя».
[9]) Захар., гл., 2, ст. 7: «спасайтеся——».
[10]) Исаія, гл. 26.

св. восточная церковъ въ добрѣ своемъ духовномъ не поносила и не поноситъ; але которую вѣру и тайны мѣла передъ тымъ, завжды тыи и теперъ непорушны маетъ и захoвуетъ. Показалемъ притомъ и то, же заходній костелъ отмѣну и въ вызнаню вѣры поднялъ, спрофановавши символъ вѣры придаткомъ, принеслъ отмѣну и въ тайнахъ, келихъ Животворящей Крове Христовы отъ уживаня посполитому людови отнявши, и иныи многіи отмѣны и новотнины вымисливши впровадилъ.

Показую, за помочю тогожъ Христа Господа, же за оторваньемся своимъ отъ св. восточной церкве и за отмѣною вѣры, и за змутилованемъ [1] тайнъ, Римскій костелъ заходній такъ многимъ въ внутрномъ добрѣ духовномъ, якъ и въ зевнутрномъ тѣлесномъ замѣшанемъ естъ отъ Бога скаранъ, же не толко писати або мовити о немъ естъ речъ жалосная и сромотная, але и мыслити. Тое то оторваньеся отъ всходной церкве справило въ заходномъ костелѣ нѣколи нагородитися немогучую шкоду, справило упадокъ его, такъ страшный, же теперъ немаль штó народъ, который былъ подъ его крылами, то естъ подъ дозоромъ, рядомъ и управованемъ папежа Римского, то своя ему вѣра! Зъ того то ся тяжкого въ Римской церкви замѣшаня, которое ся стало за справедливымъ судомъ Божіимъ, же якъ она маткою своею всходною церковью, которая еи породила, въ которой одной самъ Іисусъ Христосъ училъ, и въ которой первѣй, нѣжъ въ заходной, святыи его апостолове проповѣдали, погордила, отступила еи, и рогъ свой напротивъ ней, добродѣйки своей, поднесла, — повстали Гуссове, Лютрове, Звигліеве, Калвинове и тымъ подобныи, которыи оторвали отъ ней многіи кролевства: Римское, то естъ землю Нѣмецкую зъ неличоными князствы, Угорское, Ческое, Наварское, Англійское, Шкотское, Дунское, Нортвезское, Шведское, и по многой части Полское и Французское, землю Швайцарскую и Нидерлянскую. А передъ тымъ еще передъ тысячею по Рожествѣ Христовѣ лѣтъ почавши, тоежъ отступство отъ всходной кормило еи домовымъ зевнутрнымъ непокоемъ, трагедіями страшливыми, войнами межи цесарми заходными и папежами, и папежовъ зъ папежами, крве христіанской розляцьемъ неслыханымъ. Отколь Беллярминъ [2], отложивши встыдъ на сторону: «вѣдаете, мовитъ, добре, якіи трагедіи въ костелѣ Римскомъ цесареве розными часы строили, а якобы то речъ малая была, допустилъ Господь Богъ, же тежъ мало добріи папежеве нѣколи тую столицу держали и нею справовали».

Уважилесь, розумѣю, православній чителнику, роздѣлъ отступницкій десятый, отитулованій «О скаранью Божомъ Грековъ, якобы за оторванемся ихъ отъ церкве святое». Уважь, прошу тя, зъ пилностью и сюю нашу на той ихъ роздѣлъ отповѣдь, а неровно тяжшее Римлянъ и всего заходного костела скаране Божее, за оторванемся ихъ отъ святой церкви всходнее обачишъ. Въ которомъ костелѣ тое Богу брыдкое и по сесь день трвающее отступство замышлятися и коити не уставаетъ, и на-тихъ-мѣстъ пустилъ его Господь Богъ въ посмѣхъ и въ поруганье, а потомъ и въ невикляныи мѣшанины, въ тяжкіи бестудства и незносніи кровопролитства. Скоро бовѣмъ отъ святой

[1]) Въ спискахъ Толст. и Унд. на полѣ пояснено: «натулепемъ».

[2]) На полѣ: «въ предословіи».

восточной церкви отступити замыслилъ, заразъ спѣвати почалъ: «сѣжу яко царица, и вдова нѣсмь, и рыданія не мамъ видѣти», а за тымъ день отъ дне, рокъ отъ року, въ богомерзкіи мѣшанины и въ спросніи трагедіи впадати почалъ, около року абовѣмъ 880 едность вѣры по розорванью единства царства въ лѣтъ 80 рвати, и пѣсенку тую зъ Апокалипсису спѣвати почавши, такъ о собѣ писано быти задѣлалъ. О чомъ Баронѣушъ въ року 912-мъ, въ томѣ десятомъ такъ мовитъ: «спросное на сесь часъ костела Римского лице было, гды Римомъ пановали потужніи заровно и шкарадніи вшетечницы, ведлугъ которыхъ воли отмѣна дѣялася на столицахъ, подаваны были епископове и на што ся слухъ людскій здрыгати мусить, на столицу Петрову втручаны были ихъ милосникове, лже-папежеве, которыи для означенья толко часу въ реестръ папежевъ Римскихъ суть писаны». Бы ся тому бридкому замѣшанью хотѣли были отступникове въ заходномъ костелѣ присмотрѣти, всходной церкви не уругали бы, на око абовѣмъ обачили бы были отсель, же за оторванемся Римлянъ отъ Грековъ, то есть заходного костела отъ всходной церкве всѣ нещастя (которыи власне нещастями званіи знаны быти могутъ) на заходній костелъ отъ Бога допущоны были. Скоро абовѣмъ, якомъ реклъ, папежеве Римскіи церковную едность торгати и рвати почали, на-тихъ-мѣстъ дивными роспустами и неслыхаными своволенствы костелъ Римскій мазатися и непокоями уставичными торгатися и рвати почалъ. Такъ ижъ ему до того пришло, же ся по розныхъ сектахъ въ десяти кролевствахъ росторгнулъ и розорвалъ, якъ ся то мало вышей преложило. Тогожъ то часу по оторванюся заходного костела отъ всходной [3]), и овыи трагедіи зъ особъ самихъ папежовъ на столици Римской коили, о которыхъ Платина, историкъ костела Римского: «присмотрѣтеся, мовитъ, прошу васъ, якъ много тыи папежове отъ продковъ своихъ выродилися: оніи абовѣмъ якъ мужи святыи достоенствомъ папезскимъ доброволне собѣ подаванымъ погоржали, молитвою и наукою христіанскою бавячися; овыи засъ подарками и накупованемся папезства шукали, которого набывши и хвалу Божію за себе кинувши, непріязни, неиначей толко якъ наокрутнѣйшіи нѣякіи тиранове, межи собою чинили, абы потомъ свободнѣй роспустъ заживати могли, никого надъ собою немаючи, хтобы ихъ отъ тыхъ злостій погамовалъ» [4]).

То то мѣли были отступникове наши уважати, а на правду слѣпыми очима по невинности церкви святой восточной не гмырати. Если хотѣли скаранье Божее власное обачити, которое церкви святой восточной не ткнулося, толко милосердное отцевское, Богу зъ своими ему людми звыклое, обачили бы были своихъ теперешнихъ головъ, же ихъ Господь Богъ, презъ злость отступства ихъ и розорваня едности церковной, подалъ «въ неискусенъ умъ творити неподобная», абы чинили речи непристойнія, нужъ въ далшіи отступства того часы. Зажъ отъ тыхъ таковыхъ и тымъ подобныхъ мѣшанинъ и непристойностій костелъ заходній былъ воленъ? Бынамнѣй слухай, отступнику, што ся въ немъ по тисячи отъ Рожества Христова лѣтъ, якобы около року тисячного сотного дѣяло, а не будь невѣренъ, и святой церкви восточной тыхъ злостій, благодатію притомного въ ней

[3]) т. е. Церкви.

[4]) «Въ животѣ Сергія, кн. 3».

Св. Духа нѣколи не дознало́й, не уругай. Слухай на безчиніе и конфузію на опъ часъ заходного костела Конрада, опата Успергенского [1]), обтяжливе нарекаючого въ тыи слова: «заледво часовъ сихъ епископство которое, або иншее достоенство якое церковное зостало, любъ парохіалный наконецъ костелъ, гдѣ бы не было неснасокъ и споровъ, и которыи бы ся до Риму на росправу богатою рукою не затягали. Веселися прето, матко наша, Риме, бо ся отворяютъ запоры скарбницъ на земли, абы ся до тебе стекали потоки и громады скарбовъ незличоніи! Радуйся, зъ неправости сыновъ людскихъ, поневажъ въ нагороду такъ великой злости дается тобѣ заплата! Тѣшься зъ помощницы твоей незгоды, гдыжъ ся зъ студни пекелной пропасти выпурила, абыся до тебе великіи скарбовъ купы згромажали,—маешъ, чогось завше пожадалъ! Заспѣвайже теперъ овую пѣсенку: «звытяжилемъ свѣтъ весь, але злостью людскою, а не моей вѣры побожностью». Затягаетъ абовѣмъ до тебе людій непобожность ихъ, а не чистое сумнѣнье, але розмаитихъ злостій пополнене, и сваровъ росправа грошми набываная».

Не въ Грекахъ теды, анѣ въ св. восточной церкви зъ отступства скаранья Божого и вшелякихъ нещастливостей шукай, отступнику, але въ Римлянахъ, въ костелѣ заходномъ. Тое то отступство нѣкоторогось зъ папежовъ Римскихъ привело до того, же около року 1000 трисотного, подъ часъ обхоженья «милостивого лѣта» [2]), мечъ передъ собою голый на процесіи носити казалъ и волати, же онъ естъ и папа, и цесаръ. Тое то отступство и другого зъ тыхъ которогось, около року 1510 [3]), учинити побудило, же ключи Петровы до Тибру рѣки укинулъ, а мечъ Ромулюсовъ припасалъ до боку. Тое отступство и еще зъ тыхъ же нѣкоторого, около року 1474, палацъ перядный (первѣе учинилъ Юлій Вторый, сее второе Сикстъ 4) въ Римѣ коштомъ великимъ виставити, и отъ роспустныхъ кортизановъ чиншъ брати, а до скарбу папезского складати понудило. Тамъ теды проклятого того отъ церкве Христовы отступства шукай гдѣ ся таковыи безчинія, роспусты, своволенства, нечистота и вшелякая спросность дѣяла, а не въ св. церкви восточной, въ церкви, мовлю, Христовой.

Отъ сихъ теды и отъ многихъ иншихъ симъ подобныхъ скаранья Божого явныхъ знаковъ вѣдомо естъ, же за оторванемся папежевъ Римскихъ и Латинниковъ отъ царства Константинополского и отъ церкви святой всходней, якъ ся доводне тутъ и въ роздѣлѣ 9-мъ описало, и за наступленемъ клятвы отъ церкве всходней и отъ чотирохъ патріярховъ, благодать Духа Святого отнялася отъ папежевъ и збору его, которымъ, будучимъ зъ неи обнаженымъ, многіи за тымъ въ костелъ Римскій прибыли пляги и скаранья Божіи, грѣхи и блуды. На-тыхъ мѣстъ абовѣмъ, якъ ся доводне показало, наступили злыи папежеве, которыхъ поводомъ турбація въ костелѣ Римскомъ и конфузія дѣялася барзо великая.

Не привожу на сесь часъ болшъ надъ приведеныи приклады, але отсылаю отступника и тебе, ласкавый чителнику, до «Дѣевъ рочныхъ» Баронѣушовыхъ, въ

---

[1]) Опатъ Успергенскій, въ Кройницѣ своей».

[2]) «милостивое лѣто»—юбилей.

[3]) Толст. и Унд.: «1509».

року 899 и въ року 1000, а выразнѣй въ лѣтахъ певныхъ отъ року осмсотного ажъ по тисячномъ до трехсотного и далѣй дочитаешся. Тогды жъ заразъ прибыли въ костелъ Римскій розмаитыи ереси и блуды, якъ отнятье келиха посполитому чловѣкови, огонь чистителный, органъ впроважене, каноновъ соборовъ вселенскихъ отверженье, календаря отмѣненье, опрѣснокъ, символу вѣры отмѣна и иныхъ многихъ небывалыхъ обычаевъ въ церковъ Христову впроважене. Зъ той то отступства, якомъ реклъ, причины многіи кролевства и князства въ заходныхъ сторонахъ отъ послушенства и отъ вѣры костела Римского отступили, и въ противенствѣ и незгодѣ великой суть и до крове ся зъ ними войною и писмы цертуютъ [4]). За которымъ таковымъ Римского костела поступкомъ, болшъ папежеве стратили, нѣжъ нашли: отступивши абовѣмъ отъ церкве восточной, и западной оздобы позбыли, колконадцятъ кролевствъ зъ послушенства своего стративши.

Зъ допущеня Боского, Грекове, якъ ся повѣдѣло роздѣлу 10 въ артикулѣ второмъ, для грѣховъ тѣла, панства своего позбыли, за што не будутъ мучени, абовѣмъ тутъ приняли дочасное каранье презъ таковое ихъ понижене. И не естъ имъ къ погибели быти подъ владзою тирановъ, але рачей ку збавеню, бовѣмъ досвѣдченье и полерація [5]) имъ естъ: досвѣдчаются и полеруются, якъ золото во огни. Туркове Грекомъ даны суть вмѣсто бодца, якъ и божеств. апостолови Павлови, который о собѣ пишетъ: «для премногихъ объявленій, абымъ ся не выносилъ, даный ми естъ пакостникъ тѣла аггелъ сатанинъ, абы ми пакости дѣялъ. О томъ трикротъ Господа молилемъ, абы отступилъ отъ мене. И реклъ ми: доситъ тобѣ на ласцѣ моей» [6]). Еслижъ то святого и праведного апостола потыкало, што за дивъ, гды Грековъ пакостникъ Турчинъ пакоститъ. Лечъ намъ досыть на томъ, же ласку Божую маемо зъ собою, и не на вѣки той бодецъ насъ пакостити будетъ. Мовитъ бовѣмъ Богъ презъ пророка: «Не сотворю тебе во скончаніе, но накажу тя въ судѣ» [7]), дабы не былъ еси видѣнъ собѣ невинный, але бы добре бодецъ той трвалъ и пакостилъ насъ по весь вѣкъ живота нашего. Мы ся презъ то не згоршаемъ и противъ Бога шемрати не смѣемъ, труды абовѣмъ и бѣды пожитечни суть до збавеня. Якъ о томъ самъ Господь нашъ Іисусъ Христосъ вѣдати даетъ мовячи: «старайтеся войти тѣсними воротами» [8]), и индѣ: «узкіи ворота и тѣсная дорога, въводячая въ животъ, и мало ихъ естъ, которіи находятъ еи» [9]). Апостолъ засъ Павелъ: «презъ многіи, мовитъ, бѣды пристоитъ намъ войти въ царство Божіе» [10]). Щасливый то, заправды, чловѣкъ естъ, который, удостоился за Христа терпѣти, а той естъ щастлившій, который болшее утрапене носитъ. И наболшіи абовѣмъ «нынѣшнего вѣку утрапеня, яко бож. апостолъ мовитъ, не поровныва-

[4]) Отъ certare—сражаться, спорить.

[5]) Отъ polio, polire—шлифовать, чистить.

[6]) 2 Корин., гл. 12, ст. 7—9: «И за премногая откровенія, да не превозношуся, дадеся ми пакостникъ плоти, аггелъ сатанинъ, да ми пакости дѣетъ, да не превозношуся! О семъ трикраты Господа молихъ, да отступитъ отъ мене. И рече ми: довлѣетъ ти благодать моя».

[7]) Іерем., гл. 30, ст. 11.

[8]) Матѳ., гл. 7, ст. 13.

[9]) Матѳ., гл. 7, ст. 14.

[10]) Дѣян., гл. 14, ст. 22: «многими скорбми подобаетъ намъ внити въ царствіе Божіе».

ютъ зъ оною славою, которая маетъ ся въ насъ оказати» [1]).

Нехайже отступникове братіи нашей Турецкою неволею не укаряютъ, але нехай вѣдаютъ, ижъ тымъ не естъ збытъ тяжкое христіаномъ всходнимъ Турецкое панованье, а то, ижъ набоженство свое свободне отправуютъ, и о вѣру жадного гвалту и опрессіи не попосятъ. Волно тамъ беспечне свое отправовати набоженство, волно тамъ быти мученикомъ и исповѣдникомъ што мы особливой ласцѣ, опатрности Боской приписуемо. Епископы и архиепископы и митрополиты и патріархи волно обираютъ, въ чомъ имъ Турковe перешкоды не чинятъ, чого мы, ркомо народъ волный и подъ христіаны живучій, тыхъ часовъ мѣти не можемо. Прожно теды въ Греціи або рачей во святой восточной церкви отступства отступникове шукаютъ, и прожно неволею братіи нашей Грекомъ, христіаномъ православнымъ, уругаютъ! Прожно и скаранемъ въ насъ Божіимъ потрясаютъ! Скаранье абовѣмъ Божее тамъ естъ, гдѣ вѣра православная естъ нарушона, гдѣ Збавенніи Тайны Христовы суть отмѣнены, гдѣ ухвалы церковныи зневажены, гдѣ роспуста тѣлесная пануетъ. Што все и многое иншее не въ восточной святой церкви, не у Грековъ, мовлю, анѣ у насъ Россовъ найдуется, гдѣ вѣры православной святой символъ естъ спрофанованъ, гдѣ душезбавенная Тѣла и Крове Христовы таемница естъ ущерблена и отмѣнена, гдѣ святыхъ вселенскихъ соборовъ ухвалы мѣстца не маютъ, гдѣ, для роспусты тѣлесной а для скверного прибытку, домы нерядніи костелнымъ коштомъ и накладомъ найдуются выставлены. Тамъ естъ отступство, тамъ и скаране Божее! Грекове, то естъ святая восточная церковъ такую неволю терпятъ, якую терпѣлъ и самъ Збавитель нашъ Іисусъ Христосъ на земли будучи, святыи его апостолове и вся первородная оная святая церковъ, по Вознесеніи Христовомъ презъ лѣтъ 300 и штось надъ то подъ окрутними поганскими, таковымижъ, яковый естъ Турецкій, и еще срогшими цесарми живучи, яковую терпѣли святыи оныи учителеве церковніи зъ своими имъ церквами: Аѳанасіеве, Павлове, Василіеве, Григоріеве и тимъ подобныи, подъ окрутными цесарами, Турчинови подобными, Константіушами, Іуліанами и Валенсами живучи. Такую, мовлю, теперъ Грекове и святая восточная церковъ неволю терпитъ подъ окрутными Турецкими цесарьми, якую заходняя церковъ и Римляне терпѣли болшъ нѣжъ презъ лѣтъ 300 подъ окрутными Готтами, Герулами и Лёнгобардами. Въ которой неволи, якъ золото въ огни, бывали вѣрніи Божіи досвѣдчаны въ вѣрѣ своей православной, еднакъ жадной наганы оттоль, же въ неволи были, не относили. И овшемъ, поки той отъ Бога допущеній на себе бодецъ мѣли, поты завжды въ постерозѣ закону Божого и правъ церковныхъ чулѣйшими посторожцами, ажъ и до крове, найдовалися. Што ся благодатію Христовою въ святой восточной церкви и теперъ найдуетъ, которая за православную свою вѣру, законъ Христовъ, за святую старожитность кровь свою выляти и душу свою положити завжды естъ готова. Прожно теды отступникове отступства и скаранья Божого въ ней шукаютъ, маючи то обое у себе.

[1]) Римл., гл. 8, ст. 18: «непщую бо, яко недостойны страсти нынѣшняго времене къ хотящей славѣ явитися въ насъ».

Части II, роздѣлу X, артикулъ 10.

Отповѣдь на историки приточеныи презъ противника.

А што ся наконецъ ткнетъ исторіи, которую противникъ приточилъ о воеваню Грековъ и Сербовъ, тыи тамъ пригоды не даютъ аппробаціи вѣры Римской. Не стало отступникомъ нашимъ зъ писма святого оборонъ, и удаются до оборотного войны щастя, которое, ведлугъ воли и выроку Божого, не безъ особливого его промыслу, ку доброму вѣрнихъ его концеви ставитися звыкло.

Абы теды не здалися кому правду повѣдати, вкоротцѣ на кождый отъ отступника въ роздѣлѣ томъ десятомъ приведеній историйный пунктъ зособна отповѣдаю, а впродъ—на листъ Петра патріархи Антиохійского, который въ артикулѣ 8, роздѣлу 9, части 2 показалемъ быти подезрѣній и скаженій. Иле зась до приведеной презъ отступника исторіи, которая ся, мовитъ, въ многихъ книгахъ, а особливе въ «Правилахъ» Словенскихъ немаль кождыхъ найдуетъ, отповѣдаю, ижъ тыи чотыри речи, которыи ся въ той исторійной повѣсти замыкаютъ, правдивы суть. И правдиве то Латинникомъ отъ Грековъ задавано было, ижъ они едность царства розорвали, ижъ они вѣру православную отмѣнили, ижъ зато папежевъ патріархове зъ церкви вылучили [2]) и проклятству поддали, и ижъ злость [3]) Латинниковъ напротивъ Грекомъ, подъ часъ утрапеня ихъ [отъ] поганскихъ народовъ, была незносная.

О трохъ речахъ первыхъ на передѣ за розными [3]) оказіями повѣдалося доводне. О четвертой остатней зъ тоейжъ презъ отступника приведеной исторіи то повѣдаю, ижъ «гды Турковe землю святую Іерусалимъ и иныи краины христіанскіи воевали, Латинникове, мовитъ, не толко помочи не давали, але на той самый часъ, видячи такіи на Греки утиски, барзѣй ся стали губителми земли христіанской и церкви Божой, и такъ вѣру свою злочестивую и ереси свои злыи розширили межи христіаны». Тыи слова власніи въ той такъ исторійной повѣсти при концу найдуются. А вышше тамъ же: «папа, мовитъ, Венедиктъ, Латинникъ родомъ, и мудрый въ книгахъ, послалъ до чотирехъ патріарховъ, въ Константинополь, въ Антиохію, въ Александрію и въ Ерусалимъ, абы жаденъ зъ ныхъ отъ того часу не приймовалъ въ диптихи, то естъ въ сполечность, папы Римского, ажъ бы добре выпытанъ былъ якъ вѣритъ и якъ вызнаваетъ православную вѣру; поневажъ, мовитъ, укоренилася тая злая ересь въ Римѣ, и многіи идутъ на погибель презъ злое блюзнерство на Св. Духа, ижъ не отъ Отца токмо исходити его мовятъ, але «и отъ Сына», яко бы раболѣпно чтитъ Святого и Животворящого Духа росказуючи, а не якъ святыи семь соборы святыхъ и богоносныхъ отецъ ухвалили, ровного Отцу Сына и Пресвятого Духа быти, и отъ Отца толко исходити». То слова папы Венедикта. Тамъ же исторія таяжъ: «потомъ, мовитъ, св. Сергій, патріархъ Константинополскій, а зъ нимъ и другихъ трохъ столицъ патріархове папу Римского анаѳемѣ отдали». И о вѣрѣ ихъ тамъ же такъ мовитъ: «Скиѳянъ ку заходу на свою скверную вѣру обернули, овыхъ лстячи, а овыхъ презъ мусъ, и такъ въ ереси многіи розличніи впали». И нижей тамъ же о Пеонахъ, называе-

---

[2]) Въ подлинникѣ ошибка «*отлучили*».

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «за». Исправлено по Толстовскому списку.

[4]) Въ подлинникѣ ошибка: «*розными*».

михъ Уграхъ, якъ ся сами називаютъ Маджарехъ, мовитъ: «ижъ бы выбравшися два князи Угорскіи зо всею своею моцью, пришли до Константинополя зъ покорою и любовію, просячи о святое крещеніе, а принявши вернулися въ свою землю зъ епископами Грецкими. По которыхъ тамъ приходѣ Стефанъ князь увѣрилъ. Лечъ Латинникове подъ часъ войны Грековъ зъ Турками, тыхъ Угровъ на свою, мовитъ, злочестивую вѣру перевернули». Тамъ же заразъ придаетъ и ово, ижъ «Володимеръ, Роскій царъ, зо всѣмъ своимъ народомъ принялъ вѣру Христіанскую зъ Константинополя».

Уважайже, православный чителнику, якъ Богъ Святый церкви своей нагородилъ отпадненье Римлянъ и Латинниковъ—наверненьемъ незличоныхъ Малой и Великой Россіи народовъ. Уважай собѣ и то, якъ противникъ все тое што колвекъ зъ «Соборника» приводитъ, противъ костелови Римскому приводитъ, гдыжъ ся въ той, отъ него приведеной, Исторіи (описаню) Латинникове називаютъ губителми земли христіанской, и церковъ Божую утискуючими, а вѣру ихъ тамъ же называетъ скверною и злочестивою.

На войну Іоанна Палеолога и Сербовъ зъ Турками отповѣдаю, ижъ то до вѣры ничого не маетъ, ани Грецкую зноситъ, ани Латино-Римскую потвержаетъ. Придаю до того на оказалшее покონанье въ той справѣ отступниковъ ово, ижъ монахъ Исаія, въ предословіи своемъ на книгу св. Діонисія Ареопагита, о той то войнѣ зменкуючи, жадной взменки о скараню томъ, о которомъ отступникъ правитъ, не учинилъ. Который, гды бы войны оной межи Греками и Турками розумѣлъ для вѣры каране Божее на Грекахъ быти, не занехалъ бы былъ о томъ припомянути, особливе маючи причины въ той книзѣ св. Діонисія. Напродъ, на книгу «О священноначаліи», въ которой на три чины строеніе церковное естъ роздѣлено, то естъ на діаконы, пресвитеры и епископы, гдѣ якъ Діонисіеви, такъ и тому Исаеви причина была Римского бискупа и его преложенство почтити. Лечъ того якъ Діонисій святый, такъ Исаія, хотяжъ того часу контроверсія о томъ была, не учинили, то естъ четвертого начала въ бискупѣ Латино-Римскомъ не выставили. Повторе, въ книзѣ «О божественныхъ именахъ», выкладаючи овый Діонисіевъ текстъ, «единъ источникъ пресущественнаго Божества—Отецъ, и истакатель Божества—Отецъ, а Сынъ и Духъ—отрасли Богосажденніи», не приложилъ ничого по теперешной Латинской вѣрѣ. А того часу о томъ была контроверсія, и овшемъ противъ ихъ розумѣню выкладаетъ. Отколь ясная [речъ], ижъ якъ онъ, такъ и всѣ инши писателеве исторіи той военъ Турковъ зъ Греками не розумѣли того за грѣхъ розерванья якого каранемъ надъ Греками. Попеважъ то надъ солнце яснѣйшая речъ кождому зъ оныхъ вѣковъ пожилому вѣдома была, же не Грекове, але Римляне розорване церковной единости учинили; Римляне едность царства розорвали, другого собѣ на заходѣ царя обравши; Римляне едность вѣры розорвали, символъ вѣры придаткомъ зпрофановавши. Отколь зъ потребы выникло едности церковной розорванье. Зачимъ всѣ вѣковъ оныхъ скрибентове грѣхъ едности церковной розерванья на папежахъ Римскихъ лежати видячи, якъ ся то вышшей доводне показало, военъ тыхъ Турковъ зъ Греками за скаране на Греки отъ Бога, якобы для розорваня едности церковной допущеное, не розумѣли.

О Емануилѣ царѣ, мовлю, ижъ онъ абы для унеи взглядомъ вѣры до Риму ѣздити мѣлъ, жадная о томъ історія вѣдати не даетъ; але о томъ даетъ вѣдати, ижъ ѣздилъ для унеи, то естъ для зъедноченья панствъ заходного зъ всходнимъ по старому, а если бы и для унеи зъ стороны вѣры — теды въ вѣрѣ православной, безъ жадныхъ новотнинъ папезскихъ, которыми, якъ писму Божему, преданіямъ апостолскимъ и ухваламъ соборовымъ противными, Грекове барзо ся брыдили. Ѣздилъ теды Мануилъ цесаръ до Риму, упоминаючи папежа и заходнихъ князевъ, абы царемъ Константинополскимъ, якъ паномъ своимъ дѣдичнимъ, подданство отдавали, а на Турки заровно зъ нимъ воевали [1]). А жебы вѣрѣ Римской благоволити мѣлъ, то анѣ въ мисли его не было! Чого знаменитый доводъ въ «Исторіи Константинопольской политицкой» овый, ижъ у едного плебана Латинского не хотѣлъ цѣловати образа Спасова, который на правой маникіи [2]) выготованій былъ. А для того не цѣловалъ, абы ся не здалъ вѣрѣ папезской поблажати. Зъ которымъ ижъ въ едности вѣры не былъ и святости его не почиталъ, презъ то освѣдчилъ. А гды зъ Риму приѣхалъ до Галиполя, и отъ Мусулмана Солунь одыскалъ, и на царствѣ въ Константинополю сѣлъ, благодарячи Бога, который переводитъ скрозь огонь и воду во покой, послалъ до царя Московского Василія Димитріевича, просячи о цорку его Анну въ малженство собѣ. Штó и одержалъ. И такъ его Богъ благословилъ, ижъ шестъ сыновъ зплодилъ зъ тою Анною. Бовѣмъ обое православніи были, на заходѣ о оженепеся зъ папежничкою не старался, не зъ иншей причины, толко же въ вѣрѣ розрозненой жоны мѣти не хотѣлъ.

Напрасно теды то по собѣ отступникъ, зъ помененой «Исторіи» поприводилъ, штó все напротивъ ему быти мѣло! Напрасно едности церковной розорванье Грекомъ приписалъ! Напрасно и скараня Божого въ нихъ за той церковной едности розорване шукаетъ! Покаралъ Господь Богъ злость сыновъ своихъ, якъ отецъ добротливый, который по томъ покараню и помиловати ихъ обѣцуется, презъ уста пророка своего Іоиля мовячи: «чада Сіона, радуйтеся и веселѣтеся о Господѣ Бозѣ вашемъ» (вы, сынове Сіонскіи, веселѣтеся и радуйтеся въ Господу Богу вашемъ). «ижъ далъ вамъ покармы въ справедливость, а спуститъ на васъ дождь поранковый и отвечерный, якъ и передъ тымъ. Гумна вашѣ будутъ наполнени збожемъ, а въ прасахъ будетъ обфитость вина и оливы. Надъ то нагорожу вамъ лѣта, которыи саранча, хрущъ, гусеница и робацство были пожерли, которыи были моимъ войскомъ великимъ на васъ перепущенимъ. Будете теды ѣсти, и будете насычены, и учините хвалу именеви Господа Бога вашего, который учинилъ зъ вами таковыи дивы, а пре тожъ людъ мой на вѣки поганбенъ не будетъ» [3]). Знесетъ теды Господь Богъ

[1]) Въ спискахъ Толст. и Унд. на полѣ: «Хроника Росская, о царствѣ Еммануила, 57».

[2]) Въ спискахъ Толстова и Ундол. па полѣ: «рукавѣ. Читай о томъ въ книзѣ «Турко-Греціи» пазваной, на л. 2».

[3]) Іоиль, гл. 2, ст. 23—26: «— — яко даде вамъ пищу въ правду, и одождитъ вамъ дождь ранній и поздный, якоже и прежде: и наполнятся гумна ваша пшеницы, и преизліются точила віномъ и елеемъ. И воздамъ вамъ вмѣсто лѣтъ, въ няже поядоша прузи, и мшица, и сиплеве, и гусеницы, сила моя великая, юже послахъ на вы. И снѣсте ядуще, и насытитеся, и похвалите имя Господа Бога вашего; яже сотвори съ вами чудеса: и не посрамятся людіе мои во вѣкъ».

саранчу тую шкодливую, хруща, гусеницу и робацтво, которыи суть великимъ войскомъ Господа Бога нашего, пшеницы ихъ и виннымъ матицамъ шкодячіи. На туюжъ утѣху позираючи, мовлю, ижъ всемилостивый Богъ знесетъ окрутника того немилосердного Турка, выверженого и опущоного Измаиля, а помилуетъ улюбленного ему Израиля; дастъ церкви своей святой покой и благословеніе, и не будетъ завстижена на вѣки; привернетъ ей дни еи первыи щасливыи, и царствовати еи зъ собою учинитъ на вѣчніи вѣки. Хотяжъ бовѣмъ згрѣшили Грекове, вѣры еднакъ въ Бога въ Тройци единого православной не отмѣнили, и Бога (который ихъ сотворилъ, промишляетъ о нихъ и печалуетъ) не отступили; але души свои первѣй положити суть готовы, нѣжли правдивой своей христіанской вѣры, и въ наменшей [1]) чертѣ отступити, але статечне за помочю Божіею оную заховати хотятъ и усилуютъ.

РОЗДѢЛЪ ОДИННАДЦАТЫЙ.

Части II, роздѣлу XI, артикулъ 1.

Липсана [2]) або мощи, то естъ кости и тѣла святыхъ зъ краевъ всходныхъ, которыи бы ся въ Латинскихъ находили костелахъ, не стверждаютъ папежевъ Римскихъ вѣры.

«Отецъ вашъ, иже есть на небесѣхъ, солнце свое сіяти творитъ на злыя и благія, и дождитъ на праведнія и на неправедныя» [3]). Предобрый и премилосердный Господь Богъ, ку познанью правды и дороги збавенной людъ свой побужаючи, добродѣйства свои справедливымъ и грѣшникомъ, добрымъ и злымъ подавати, и добротливостью самихъ грѣшниковъ до покуты звыклъ приводити. Якъ о томъ божеств. ап. Павелъ вѣдати даетъ, мовячи тыми словы: «благость Божія на покаяніе тя ведетъ» [4]). Тойже Господь Богъ гды людъ свой до заховываня воли своей Боской привести хочетъ, иногды ангеловъ, а иногды мужей святыхъ до нихъ посилаетъ, иногды зась инших размаитихъ способовъ заживаетъ, дары даетъ, и чуда творитъ ку позысканью чловѣка, нѣчого не презираючи. Якъ гды солнце свое чинитъ свѣтити, и на землю дождити такъ для добрихъ якъ и для злыхъ, якъ гды безъ жадной его вины, людъ Израилскій мѣти зезволилъ въ Египтѣ презъ лѣтъ чотириста въ способъ неволи, абыся отъ нихъ Египтяне научили знати одного правдивого Бога, который створилъ небо и землю, которого Израильтяне хвалили, и якъ былъ подалъ скриню примиря своего вмѣсто плѣненого неволника до Филистиновъ, абы, чудовне зъ ними розмовляючей, оной были услухали, и правдивого Бога, которого Израильтяне хвалили, были познали. Въ якій способъ и Латинскому народови добродѣйство свое Бозское учинилъ, гды до нихъ нѣкоторихъ святыхъ своихъ тѣла и кости зъ краевъ всходнихъ по смотрѣніи своемъ неизреченномъ перенесены быти допустилъ, не на аппробацію якобы доброй вѣры ихъ, але приводячи и навертаючи ихъ до правдивой доброй вѣры и до едности святой церкве всходней, до оной старожитной вѣры, ухвалъ, звычаевъ и законовъ церковнихъ, которыми они погордивши, покасовали ихъ. Не всѣ еднакъ тымъ промисломъ Боскимъ суть въ тамтотъ край

[1]) Въ подлинникѣ «вшелякой». Исправлено по списку Толстова.

[2]) τό λείψανον — остатокъ, останки; отъ λείπω, буд. λείψω—оставляю, покидаю.

[3]) Матѳ., гл. 5, ст. 45.

[4]) Римл., гл. 2, ст. 4.

перенесены. Иншимъ до того помогла и злость людская: примѣшалося до того и богомерзское святокрадство и видерство, штó и самъ противникъ признаваетъ. А Кройника Грецкая и Словенская въ собѣ то маетъ: «ижъ гды, мовитъ, Латинникове, Римляне, Венетове, Французове и Нѣмци фортелне Константинополь опановали, на той часъ много мощій, образовъ чудотворныхъ и иныхъ святыхъ речій побрали, и рвали одны святокрадствомъ зъ самихъ церквій, а иныи одинъ у другого подкрадали, и такъ кождый до своихъ краинъ порозсилали». Але речетъ, снатъ, хто «чому святыи допустилися брати тымъ, которыи не були правовѣрніи?» Отповѣдаю: штó речешъ, гды видишъ, же Богъ злымъ добре чинитъ? изали ихъ для доброти Бозской за добрыхъ мѣти будешъ? Не розумѣю! Доброть абовѣмъ Бозская показуется имъ, не жебы ихъ злость аппробовати мѣла, але абы ихъ отъ злой дороги отвернула. Штó речешъ, гды слышишъ, же Богъ пророки свои въ неволю до Вавилону запровадити допустилъ Езекіиля, Даніила и иныхъ, Іеремѣи пророку въ Египтѣ убиту быти и тамъ погребену!? Штó речешъ, ижъ пророковъ и святыхъ Господь Богъ допустилъ мучити, а нѣкоторихъ тѣла попалити и попелъ ихъ розвѣяти?! Зачимъ якъ тымъ тамъ мучителемъ, ижъ оны святыхъ и у себе мѣли и дотикалися ихъ, не чинитъ то аппробаціи въ вѣрѣ, такъ ани Латинникомъ, ижъ они многихъ святыхъ тѣла у себе маютъ, не чинитъ жадной певности о ихъ вѣрѣ.

Смотрѣніемъ теды Бозскимъ невымовнимъ, якомъ реклъ, мощи святыхъ въ заходніи стороны перенесены быти суть допущены, а якобы зъ умыслу такъ суть засланы. Богъ абовѣмъ, якъ предобрый и многомилостивый о спасеніи людскомъ Промислникъ, который добримъ и злымъ добре чинячи частокротъ и обявенямъ бывати допущаетъ ку доброму нашему, якъ гди ангеломъ въ особахъ святыхъ мужей оказоватися ку исправленію людскому позволяетъ. О чомъ божественній Аѳанасій, въ вопросѣ своемъ 26, и Василій Великій, въ книзѣ «О Св. Духу» ко Амфилохію, въ главѣ 16. Тымъ, заисте, смотрѣніемъ своимъ Бозскимъ и мощи, то естъ части костей и тѣлъ святыхъ своихъ, удалити допустилъ Господь Богъ въ костелы Римскіи. По смотрѣнію абовѣмъ особливомъ Бозскомъ и по добротливости Его невимовной, а зъ премногой любве и рачителства святыхъ Божіихъ, сталося то. Которыи видячи, ижъ Римляне едности вѣры и церкве всходной отступили, и ижъ живыхъ въ тѣлѣ святыхъ патріарховъ, и иныхъ учителевъ не хотѣли услухати, волаючи на нихъ, абыся навернули, — теды сами двигнулися, и части певніи мощей своихъ допустили перенести въ костелы Латинскіи, взываючи папежовъ и всѣхъ Латинниковъ, абыся знову до церкве всходной, якъ началной, навернули, показуючи въ ней правдивую вѣру и збавене певное чудами, которыи ся тамъ ставали, увѣряючи ихъ и обличаючи ихъ зловѣріе. Звыклъ абовѣмъ Господь Богъ благодать свою и дары не толко вѣрнимъ и православнымъ, але иногды и зловѣрнимъ и недостойнымъ даровати, якъ о томъ Василій святой, въ «Пытаняхъ постническихъ», въ главизнѣ 221: «а то, мовитъ, же ласку Божію або даръ приймати недостойному не естъ дивно; Богъ бовѣмъ часу добротливости и долготерпѣнія солнце свое розсвѣчаетъ на злыхъ и на добрыхъ, а многокротъ и на пожитокъ». То Василій святый.

Зачимъ, якъ недостойніи и грѣшніи, дарами Бозскими злостій своихъ за доб-

роть не могутъ удати, певне и Латинникове на упевнене вѣры своей и оторванеся отъ всходной церкве не могутъ собѣ брати, ижъ нѣкоторихъ святыхъ мощи маютъ. Мѣли бовѣмъ, якомъ вышше припомнѣлъ, Филистинове кивотъ, то естъ скрыню Господню [1]); мѣли и Римляне въ моци своей ризу оную архиерея Аарона, которая отъ Моисея на пущи справлена была, которую семого дня передъ празникомъ на отправоване службы Божей выдавалъ, въ Іерусалимѣ живучій староста Римскій, и архиерей назавтрѣе по святѣ отдавалъ ю [2]). Кроль Вавилонскій Валтазаръ въ Іерусалимѣ побралъ начине освяченое церковное и мѣлъ е́ въ Вавилонѣ [3]). Туркове Іерусалимъ и Палестину святую землю, также и духовнихъ подъ своею владностью маютъ, а въ Константинополю газофилакію царей Греческихъ, а другую церковную зъ мощми святыми и зъ книгами, и зъ освященными ризами твердо въ своей владности ховаютъ. Еуангеліе святое еретикове маютъ; Христосъ въ Египтѣ былъ; Давидъ у Архиса кроля Гетѳского былъ [4]). А якъ оныхъ помененыхъ народовъ, которыхъ ся поменило, вѣра ихъ злая не аппробуется, ижъ у нихъ освященніи церковніи речи и святыи мужіе были; такъ и Латинникове не могутъ собѣ брати на аппробацію своей вѣры, ижъ у нихъ мощи нѣкоторыхъ святыхъ находятся. Нехай вѣдаютъ, ижъ на болшее осужденіе держатъ ихъ, гдыжъ не хотятъ такъ вѣрити, якъ оніи святыи вѣрили. И пристойне ся ту оныи апостолскіи покладаютъ слова: «лечъ подлугъ затвердѣлости твоей (латиннику) и серца непокутуючого скарбишъ собѣ гнѣвъ, въ день гнѣву и обявенія справедливого суду Божого» [5]).

Але даруетъ Богъ той часъ и тое погодное лѣто, ижъ святыи всходніи зъ заходу знову ся до своихъ народовъ и до своихъ церквій на востокъ навернутъ. Пойдутъ знову до своего отечества такъ, якъ нѣколи Іосифовы кости зъ Египту до своей отчизны въ Хананскую землю; якъ Христосъ зъ Египту до Іерусалима завиталъ, такъ и они завитаютъ; пойдутъ знову назадъ зъ Вавилону [6]) сосуды освященныи церковныи до своего мѣста Іерусалима, вернутся и Грекомъ мощи святыхъ; вернутся имъ знову добродѣйства Божіи; обачимо знову благая Іерусалиму. Аминь, аминь, аминь!

Части II, роздѣлу XI, артикулъ 2.

О тѣлѣ св. Николы и о иныхъ святыхъ костехъ.

Отступникове наши въ справѣ теперешней межи ними и нами иначей ся зъ нами не обходятъ, толко або себе, або насъ ошукуючи. Што́ ся въ многихъ ихъ зъ нами поступкахъ всей менованой ихъ якобы «Обороны единости церковной» доводне показало и, да Богъ, покажетъ, показую и на сесь часъ. Мовитъ отступникъ Креуза въ въ роздѣлѣ десятомъ части первой, ижъ святыи Божіи, въ небѣ зъ Христомъ Господемъ кролюючи, збрыдившись отщепенствомъ Грецкимъ, тѣла свои зе всходу на заходъ перенесли, якъ то межи иншими и Никола святый чудотворецъ, который зъ Мирры Ликійской перенесенъ быти зезволилъ до Бару,

[1]) 1 Царств., гл. 6.
[2]) Бароній, 17; Исход., гл. 28.
[3]) Даніил., гл. 5.
[4]) 1 Царств. гл. 22.

[5]) Римл., гл. 2, ст. 5: «по жестокости же твоей и непокаянному сердцу, собираеши себѣ гнѣвъ въ день гнѣва и откровенія праведнаго суда Божія».
[6]) 1 Ездр., гл. 1.

мѣста Влоского, въ провинцію Апулію. Отколь, мовятъ, ижъ ся то южъ по розорваню Грековъ отъ Латинниковъ стало, два доводы выходятъ: 1-й, непорочности вѣры и костела заходнего, а другій — едности або уніи Руской церкви зъ Римскою, Перенесене абовѣмъ того святого установилъ святити папежъ Римскій Урбанъ Вторый, которое Русь приняла и заховуетъ, а Грекове не приняли. Зачимъ вѣдати оттоль дается, же Русь была подъ послушенствомъ папежскимъ и въ едности зъ костеломъ Римскимъ. На штó имъ отповѣдаючи мовлю, ижъ Господня естъ земля и исполненіе ея: гдѣ колвекъ лежитъ святый Божій въ тѣлѣ своемъ, въ земли Божой лежитъ. Еднакъ, мовлю и то, ижъ Никола святый зезволилъ перенесену быти тѣлу своему на заходъ не до костела Латино-Римского вызнавцовъ, але до вызнавцовъ вѣры церкве всходной. Калабрія абовѣмъ або Апулія, провѣнція Влоская, въ которой мѣсто тое Баръ лежитъ, ачколвекъ въ краины естъ заходной, мѣшканцевъ еднакъ своихъ вѣры и вызнаня церкве всходней мѣла, и на тотъ часъ вся въ послушенствѣ якъ цесара всходного, такъ патріархи Константинополского была. О чомъ читай въ Бароніушу, въ томѣ 10, въ року 1087, въ личбѣ 61, лекгацію Люитпранда, епископа Кремонского, отъ цесаровъ заходнихъ Оттовъ до цесара всходного Никифора Фоки справованую, гдѣ ся то выразними словы покладаетъ, ижъ Калабрія, то естъ Апулія, часовъ оныхъ была подъ послушенствомъ цесарей всходнихъ и патріархи Константинополского, маючи въ собѣ епископства въ Акирентилѣ, Турцацѣ, Гравинѣ, Мацеріи и Трикаріи, подъ митрополитанствомъ Гидрунтійскимъ, которое въ порядку митрополій, патріарсѣ Константинопол-скому подлеглыхъ, естъ пятьдесятъ пятое, якожъ и часовъ нашихъ теперешнихъ въ Сициліи, въ Корцирѣ, въ Мелитѣ, въ Пиценѣ, въ Калабріи, то естъ въ Апуліи, которая ся Великою Греціею называетъ, Грековъ барзо много; монастыревъ и церквій коштовныхъ старосвѣцко будованихъ. Гдыжъ провѣнцію тую Калабрію хотяжъ около року 1041, Нортманове опановали, христіане еднакъ всходного православія и послушенства патріархи Константинополского въ ней осѣліи зостали и по сесь часъ зоставаютъ. О чомъ читай въ «Турко-Греціи» книгу осмую, стран. 538, и листъ Михаила Кируларія, патріархи Константинополского, до Петра, патріархи Антіохійского. Въ той то Апуліи або Калабріи естъ мѣсто тое Баръ, до которого чудотворецъ великій Никола тѣло свое перенесено быти допустилъ зъ Малой Греціи до Греціи Великой, отъ Грековъ до Грековъ, а не до Латинниковъ, отъ православныхъ вѣры и вызнаня всходнего до православнихъ тоижъ вѣры и тогожъ вызнаня, зъ діецезіи патріархи Константинополского до диецезіи подлеглой томужъ, не до Латинъ, анѣ до папежской власти, але зъ збуреного отъ поганъ мѣста владзы Грецкой до захованого цѣло отъ Бога мѣста тоижъ владзы Грецкой, зъ дому власного до дому власного, то естъ, зъ одного церкви всходней презъ поганъ зпустошоного гмаху до гмаху тоижъ всходной церкви другого, отъ поганской руки недоткненого.

А же Грекове свята перенесенья мощій св. Николы не святятъ, а мы, Русь, святимо, намнѣй то отступникомъ до показаня уніи Руси зъ костеломъ Римскимъ не служитъ. Не маютъ Грекове и празника Покрова Пречистой Дѣвы Богородицы, а мы Русь ма-

емо. А о томъ зась часѣ митрополитомъ Рускимъ былъ Ефремъ Грекъ, отъ патріархи Константинополского Миколая, того имене Третего, посвяченій, а по немъ же также якъ передъ нимъ митрополитове Рускіи Грекове были, отъ патріарховъ присиланіи, которіи зъ Римскимъ епископомъ уніи мѣти не могли, поневажъ его отъ патріарховъ выклятымъ быти знали. Грекове свята того не святятъ частью для того, ижъ ся тое перенесене дѣломъ не почеснимъ, але порывчимъ стало, частью, ижъ того заразъ року то естъ року 1096 и въ Калабріи и во всей Греціи великое замѣшане сталося черезъ выправу войны заходнихъ христіанъ на освобожене Іерусалиму отъ Агарянъ опанованого и инших мѣстъ Палестинскихъ и Сирійскихъ. А въ нашей Руси ижъ покой былъ и ижъ наша Русь особою нѣякоюсь ревностю въ почесть того великого чудотворцы естъ обовязана, довѣдавшися, ижъ зъ мѣста спустошалого благочестивого до мѣста ровне благочестивого, отъ Грековъ до Грековъ мощи св. Николы, патрона ихъ якимъ же колвекъ способомъ перенесены сталися, празновати день той почали и гимны, празнику тому належачіи, зложили. А же бы свято тое Урбанъ папежъ святити постановити мѣлъ—безъ доводу повѣсть! И сами абовѣмъ Латинници мая 9 дня, въ который ся тое перенесене стало, свята того не обходятъ и зменки о поднесеню свята того презъ Урбана папежа не чинятъ. Припоминаетъ Скарга въ «Оброцѣ» [1]), при житіи святого великого чудотворца положеномъ, якобы нѣякійсь Янъ Барина, архидияконъ Барскій, зъ росказаня нѣякогось Урсона, архиепископа Барского, року 1087, о пренесеню тыхъ мощій святыхъ писалъ, а о святѣ перенесеня ни слова. О Урбанѣ папежѣ—поготовю, кгдыжъ въ томъ року не Урбанъ Вторый папежевалъ, але Викторъ Третій, и описане того перенесеня отъ Барины сталося осма лѣты впродъ, нижли самое тое перенесене сталося было. Зъ которымъ отступникове не порозумѣвшися, презъ розность повѣсти въ фалшу зоставаютъ. Зачимъ якъ той Янъ Барина архидіаконъ, такъ и архиепископъ его Урсонъ — персоны суть змышленіи. Всходнего абовѣмъ послушенства во всей Апуліи епископове поты были, поки тую провинцію Нортманове держали, то естъ ажъ до року 1196, о которомъ часѣ Нортманове зе Влохъ были выгнаны. О чомъ читай Бароніуша въ томъ помененомъ року..... [2]) А около року 1080, по которомъ въ лѣтъ 7 перенесеніе мощій святого Николы сталося, же еще Грецкіи всходніи цесареве Калабріею владнули — вѣдати дается оттоль, ижъ помененого року, за розсказанемъ Никифора Вотаніаты, цесаря Константинополского, Алексій Комненъ (за которого потомъ цесарства было тое перенесенье), гетманомъ висланъ будучи, поразилъ въ той Калабріи Никифора Өріеннія, княжа Диррахійское, который, противъ цесарови повставши, въ заходнихъ сторонахъ панства его плюндровалъ и осѣдалъ. О чомъ Зонарасъ историкъ, въ томѣ третемъ, въ листѣ 130-мъ, на страници 2 и 4 пишетъ.

А што ся другихъ святыхъ ткнетъ, яко то Андрея апостола, о томъ свѣдоцства певніи, ижъ и до того часу въ Константинополю зъ Лукою евангелистою и Тимоѳеемъ, епископомъ Ефескимъ, зоставаетъ.

О святыхъ зась Іоаннѣ Хрисостомѣ

[1]) нравственная наука, поученія.

[2]) Не обозначено.

и Григоріи Нанзіанзенскомъ, также и о всѣхъ апостолахъ, исповѣдникахъ и дѣвицахъ, повѣдаемо, ижъ нѣкоторыи части мощей могутъ быти въ Римѣ и въ Венеціи, а голова св. Іоанна Златоустого въ святой горѣ Аѳонѣ есть, въ монастиру Ватопедскомъ, и иныхъ святыхъ мощій барзо много въ монастирахъ Свято-Горскомъ и въ иншихъ по розныхъ краинахъ находятся, болшей, нѣжли въ заходнихъ сторонахъ.

О Марку еуангелистѣ сами Венетове не вѣдаютъ, на которомъ мѣстцу лежитъ. Читай о томъ Бароніуша, року 820.

Не тымъ ся, заправды, Латинникове маютъ такъ барзо хвалити, же св. Николы и иныхъ святыхъ всходныхъ мощи маютъ; але - если оныхъ вѣру держатъ и если житію ихъ наслѣдуютъ? Нехай покажутъ нынѣ въ костелахъ своихъ вѣру святыхъ Николы и Григорія Нанзіанзенского, Іоанна Златоустого, Саввы Освященного и иныхъ! Нехай и добродѣтели ихъ и цноты явятъ на собѣ! Лечъ далеко и вѣрою, и житіемъ отъ нихъ отстоятъ. Зачимъ болшее каранье ожидаетъ ихъ, бовѣмъ въ очахъ своихъ зе всходу святыхъ маючи и видячи, ижъ они вѣру, которую на всходѣ проповѣдали, чудами на заходѣ потвержаютъ, упоминаючи презъ то Латинниковъ, абы ся до церкве всходнее навернули, а они, якъ Фараонъ противъ Моисея и Аарона, ставятся, и въ той своей затвердѣлости не могутъ таемницы познати, ижъ якъ святыи всходніи въ тѣлѣ тутъ на земли живучи такъ и по смерти Латинниковъ научаютъ и до вѣры церкве всходной навертаютъ, абы ся церкви всходней и патріархомъ смирили и къ онимъ знову прилучили.

Не хвалитежся, отступникове, мощми святыхъ нашихъ, гды вѣры ихъ не держите! Не хвалитеся и вынеслостью дочасного щастья, але покажите у себе правую вѣру! «Не повѣдай ми, святый Іоаннъ Хрисостомъ мовитъ, же мѣсто Римское есть великое, але покажи ми тамъ такъ пилное слухане слова Божого; поневажъ и мѣсто Содомское столпы мѣло великіи, а малую халупку Авраамъ; але ангели, минувши Содому, до оной малой халупки пришли. Не на будоване бовѣмъ, але на внутреннюю цнотъ оздобу взглядъ мѣли» [3].

РОЗДѢЛЪ ДВѢНАДЦАТЫЙ

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 1.

О замѣшаню Латинниковъ презъ новыи науки и оплягахъ ихъ.

Великое скаранье Божее на краи заходніи, по одорванюся костела Латинского отъ церкве всходней, наступило, ижъ, опустивши жродло вѣры, опустили и правую мудрость, оставили и правыи догмата, а взялися за тогосвѣтніи выставніи науки; зачимъ въ ереси розніи впали, и сами межи собою до великой незгоды пришли, и еденъ зъ другимъ въ писмахъ розни суть. Нигды въ Греціи церковъ Христова до такъ великого и тяжкого розорваня не приходила, до якого, якъ мовимо, костелъ Римскій пришолъ, же его такъ многіи кролевства (о которыхъ напередѣ) опустили и вѣрою его погордили, и вмѣсто Римскихъ костеловъ зборовъ собѣ набудовали. Хто нынѣшнихъ часовъ войдетъ до костеловъ папезскихъ а до зборовъ Лютеранскихъ и Калвинскихъ, тамъ зъ великихъ ихъ наукъ не услышишъ ничого! Ено же казнодѣи на себе повстаютъ, костелъ

[3] На Исаію, омилія 4.

на зборъ, а зборъ на костелъ злоречитъ, вѣры свои взаемъ ганячи, такъ ижъ по многихъ краинахъ до войны крвавой приходитъ. И то ся власне стало въ заходнихъ сторонахъ, якъ нѣколи при оной вежи Бабель [1]), на поли Сеннааръ, помѣшане языковъ; и оніи ся помѣшали въ вѣрѣ и набоженствѣ, такъ ижъ мечемъ и крвавыми аргументами собѣ частокротъ вонпливости въ вѣрѣ розвязовали и розвязуютъ. А поки въ едности зъ церквою всходнею костелъ Римскій былъ, не было того на заходѣ; але за грѣхъ одорваняся ихъ подалъ ихъ Богъ «въ неискусенъ умъ», якъ апостолъ святый нѣколи до Римлянъ продковъ ихъ написалъ мовячи: «и якоже не искусиша Бога имѣти въ разумѣ, сего ради предаде ихъ Богъ въ неискусенъ умъ, творити неподобная» [2]). Пришли тыи злыи науки и въ наши Россійскіи краи, и многихъ ересми заразили.

Отколь вѣдати на око, же въ болшихъ плягахъ Латинникове суть, нежели Грекове. Тыи бовѣмъ въ дочасномъ щастю нѣшто оставлены, а оніи въ духовныхъ важнѣйшихъ дарахъ недостатокъ терпятъ, правой бовѣмъ богословіи не маютъ, отцы святыми и синодами поданой премудрости духовной далекими суть. Вся ихъ мудрость—на пыху и хвалу прожную и абы на позоръ штó дѣяти и для прибытку! Свободы сумнѣня не маютъ, кгдыжъ завше ихъ гризетъ отмѣненье вѣры о Духу Святомъ, опрѣснока впроваженье, отнятье келиха людови, чистцу внесене, календаря отмѣна, и иныхъ многихъ новотнинъ впроважене! Гризетъ ихъ и розорване царства! Маетъ ихъ и то гризти, же ся папежъ и въ неналежную собѣ епархію Россію вдираетъ! Гризетъ и то апостатовъ нашихъ, ижъ и вѣру измѣнили и власного своего пастира патриархи отступили, а намъ православнымъ, статечне въ своей святой старожитности стоячимъ, на сумнѣнью ничого жадной трвоги не чинитъ. Вѣримо абовѣмъ всѣ збавеня нашего артикулы такъ, якъ ихъ вѣрили святыи учителеве церковніи, якъ вѣрити ихъ святыи апостолове подали, и самъ Збавитель Іисусъ Христосъ научилъ.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 2.

Мудрость у Латинниковъ Грецкая.

А што ся Римляне хвалятъ наукою тогосвѣтною — «чужимъ перьемъ хвалятся», «въ чужомъ плащу напинаются»! Грецкіи то суть мудрости—Платонова и Аристотелева и иныхъ философовъ Грецкихъ мудрость, отчасти имъ удѣленая! А по тыхъ брали науку отъ Грековъ за христіанства въ заходнихъ сторонахъ живучихъ. Особливе и знамените около року 1400, науки на заходъ внесли [3]) Еммануилъ Хрисолярасъ, Ѳеодор Газа, Георгій Трапезонскій, Еммануилъ Мосхопулъ, Димитрій Халкокондилъ, Каруль Константинополчикъ и иныи. Грецкою теды мудростью хвалятся! И мы Россове, если для наукъ въ краи Нѣмецкіи удаемося, не по Латинскій, але по Грецкій розумъ удаемося, гдѣ якъ свое власное, заходнимъ отъ Грековъ на часъ короткій повѣреное, отбираемо, зъ ростропностю еднакъ сметье отметуемо, а зерно беремо, уголе зоставуемо, а золото вый-

---

[1]) Быт., гл. 11.

[2]) Римл., гл. 1, ст. 28. Златоустъ на Ефес. (гл. 4), омилія 12.

[3]) Въ спискахъ Толст. и Унд. на полѣ: «Маргвардъ, въ Хронологіи».

муемо. Якъ Василій Великій, въ омиліи «О читанью книгъ поганскихъ» мовитъ: «якъ рвучи рожу, хоронимось колѣкъ, такъ и въ писмѣ противныхъ речей и неправыхъ розумовъ, штó естъ пожитечного приймуемо, а шкодного убѣгаемо». Можемо тежъ беспечне речи, ижъ Латинникове верху высокой мудрости Грецкой не дошли, и же нижшій и несталый—Латинскій розумъ. На доводъ того кладу тутъ зацного и мудрого политика Полского [4]) о томъ здане. Мовитъ бо онъ въ единой отъ своихъ орацій у тыи слова: «можетъ незле приовнати розумъ Грецкій до самородного ходу или до едноходника коня, который нѣколи не ухибитъ и поты трваетъ еднаковъ, поки коня ставаетъ. Розумъ зась Латинскій немаль пошолъ на учоную иноходу, которая што-разъ ся отмѣняетъ, и за ледаякою отмѣною дороги, гды або зъ горы, або на гору, або рѣку, або болото переходитъ, розность беретъ». Читай о томъ въ книзѣ, въ Добромылю презъ Андрея Мачуского выданой.

А што ся тежъ ткнетъ богословіи правой, и тоею всходною дыхаютъ! Гды бы не книги оныхъ великихъ вселенскихъ учителей церковныхъ Діонисія, Клеменса, Аѳанасія, Василія, Ефрема, Ниского и Нанзіанзенского Григоріевъ, Іоанна Златоустого, Іерусалимского и Александрійского Кирилловъ, Іоанна Дамаскина, Ѳеофилакта, Икуменія, Еvѳимія и иныхъ, — теды бы Аріаномъ, Лютераномъ и Калвиніаномъ не могли дати отпору. Не отдаляемо отъ помененыхъ святыхъ Амвросія, Іеронима и Августина, бовѣмъ тыи жродла богословіи церкве всходной черпали. Еще мовлю: гды бы не историкове Грецкіи, которыи о дѣяхъ церковныхъ и о христіанѣхъ оныхъ первыхъ писали, — не знали бы Латинникове штó ся въ первотинахъ дѣяло. Штóжъ речемо о высокомъ ангелскомъ лику, мнишескомъ?! Гды бы не у отцевъ святыхъ всходныхъ видѣли и читали о тайнѣ его,—нигды бы были не знали о немъ. Лечъ тыхъ часовъ Латинникове въ многихъ частехъ помененыхъ богослововъ науки и сvнодалнихъ догматъ и выроковъ уступили, и не въ едномъ выкрочили, якъ ся многими книгами, отъ Грековъ и Россовъ выдаными, довело и отъ мене напередѣ предложило.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 3.

О простотѣ Римской.

Былъ нѣколи часъ, а той барзо долгій, гды Римляне, въ неволи будучи, наукъ не мѣли, а въ невѣжствѣ и простотѣ жили. Доводомъ того естъ оное папы Римского Агаѳона до шестого вселенского Константинополского синоду поселство, въ которомъ мовитъ: «посилаемо тыхъ сослужителей нашихъ Ѳеодора и Сергія, пресвитеровъ, и Іоанна діакона» [5]). Потомъ заразъ придаетъ «отъ чловѣковъ бовѣмъ въ посродку поганъ живучихъ и выживеня зъ працы тѣлесной зъ великимъ росторгненемъ ума набываючихъ, якимъ способомъ вѣдомость писма знаходитися можетъ, едно же канонне отъ святыхъ отцевъ и святыхъ пяти вселенскихъ синодовъ штоколвекъ усужено естъ въ простотѣ серца и невонтпливе поданую отъ отцевъ вѣру заховуемо: едно тое и передне́йшее вѣчне держати зычачи и усилуючи, абы нѣчого надъ то, штó канонне ухвалено естъ, не приймати, анѣ отмѣняти, анѣ придавати, але оныи ухвалы и словы и

[4]) Тамъ же на полѣ: «Янъ Феликсъ Гербуртъ».

[5]) Нилъ Кавасилъ.

смыслами цѣлы и ненарушоны заховивати». Вспоминаетъ [1]) въ томъ же листѣ нендзы свои и утисненья отъ поганъ, ижъ имъ отобрали доходы, зачимъ працою рукъ своихъ поживенья собѣ шукати мусятъ: «вся, мовитъ, маетность наша естъ вѣра, въ которой мѣшкати за найвишшую славу, а за ню умерети, за великий зискъ собѣ маемо. Наука наша естъ—границъ каѳолицкой и апостолской вѣры не переступовати, якъ апостолская столица зъ нами держитъ и подаетъ, которую мы цѣлу сердечною стражею доховываемо».

Уважай, ижъ за вѣру пяти соборовъ хотѣли умирати папежове, которую мы нынѣ вызнаваемо, а не за вѣру единыхъ папежовъ, которую отступникове вызнаваютъ. И не знати было на онъ часъ мудрости въ заходнихъ костелахъ, ажъ въ тисячномъ и тресотномъ року почалася ѳеологія являти схолястицкая, зъ которою нынѣ высоко вылетаютъ, а низко падаютъ. А не спомагаетъ ихъ тая мудрость, якъ и оного многихъ книгъ писателя Оригена, который вѣковъ оныхъ первыхъ за высоце мудрого и въ писмѣ святомъ за велце бѣглого былъ мѣный. Евсевій, онъ Кесарійскій, на первомъ сүнодѣ всѣхъ наукою перевышалъ, але многіи труды отцемъ святымъ удѣялъ. Арій—изали не мудрый былъ? Также и философове, которыи ему и ереси его помагали, лечъ тое ихъ намнѣй не ратовало, поневажъ вѣры правой не мѣли. Але не заходячи такъ далеко, овыи въ академіяхъ Лютеранскихъ и Калвинскихъ, которыхъ, снатъ, неровно болшъ, нѣжъ Римскихъ езуитскихъ, — маистрове, философове, докторове всѣхъ факультатъ—мужи суть (признати то мусятъ и отступникове) учоніи, въ философіи и въ ѳеологіи бѣглыи. А еднакъ то ихъ вѣры намнѣй не вспомагаетъ. И овшемъ такъ многіи будучи и такъ высоце учоными слынучи, отъ нихъ и отъ насъ слышатъ геретиками быти. Нейдетъ теды за тымъ, ижъ Латинникове мудростію многою обфитуютъ, абы и вѣру правую мѣти мѣли, речамъ самымъ, ясне противъ тому волаючимъ и противячимся. Заисте, мудрость имъ тая — на тяжшее обличеніе и на болшую муку и горе, якъ и онымъ мудрцемъ Жидовскимъ, до которыхъ Іисусъ Христосъ мовилъ: «горе вамъ законникомъ, ижъ взялисте ключь разумѣнія, сами не вошли и входячимъ забороняете» [2]).

Мовимо теды, ижъ Латинникове щастьемъ умѣетности философской хлюбятся, а Грекове зъ онымъ Агафономъ, во убоствѣ живучимъ, выхваляются задержанемъ въ цѣлости правой вѣры. Уступила зъ Греціи тогосвѣтныхъ философовъ мудрость, але зостала въ ней правая мудрость еүангелская и простота святая апостолская и отческая. Выхваляются Римляне свободою панованя своего ведлугъ свѣта, и Грекове выхваляются свободою души и сумнѣнья своего, ижъ правую вѣру и догмата заховуютъ, крюмѣ вшелякой отмѣны. Латинникове силлогисмовъ и аргументовъ ся учатъ — любопрѣтися и единъ другого перепирати, а Грекове и Россове держатъ правую вѣру, и доводятъ правды ей зъ писма святого, при томъ учатся богоугодно жити, единъ другого подвигами превосходячи, и тѣснимъ путемъ и узкими вороты проходячи, оныхъ святыхъ первыхъ христіанъ и пустынножителей наслѣдуючи [3]).

---

[1]) Цесарь Бароній, рокъ 680.

[2]) Лука, гл. 11, ст. 52.

[3]) 1 Корин., гл. 11; 1 Солун. гл. 1.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 4.

О правой мудрости церкве Христовой.

А што намъ примовляютъ, ижъ о цвиченье и о мудрость не стараемося,— пытаю: о якой мудрости мовятъ — о позверховной сегосвѣтной, чили о внутрной духовной? Если о внѣшной свѣцкой (хотяжъ и въ той благодатію Божею искуство маемо, не хвалимося еднакъ нею, але) отповѣдаемъ, же тая мнѣй потребна естъ, абовѣмъ мы не презъ ню естесмо приведени до познаня правды и вѣры, и тыи, которыи вожами и учителми нашей вѣры были, то естъ апостолове, не философіею тогосвѣтною позискали продковъ нашихъ Богови, якъ апостолъ святый мовитъ: «не въ мудрости слова, абы не былъ вынищенъ крестъ Христовъ» [4]), и зась: «я, мовитъ, гдымъ пришолъ до васъ, братіе, пришолемъ не зъ вынеслостю слова, або мудрости, оповѣдаючи вамъ свѣдоцство Божіе. И я въ слабости и страху, и въ дриженю великомъ былемъ у васъ, и слово мое и проповѣдь моя не во препрѣнія чловѣчей мудрости словѣхъ, але въ оказаню духа и силы, абы вѣра ваша не въ мудрости чловѣчой, але въ силѣ Божой была» [5]). А если жъ о духовной и внутрной мудрости мовятъ,—и въ той благодатію Божією продокъ держатъ святыи отци всходніи. Свѣдками того суть тамъ живучіи тыи, которыи, свѣтомъ погордивши, на отчество свое царство небесное взираютъ, зъ которыхъ многіи ажъ до виляня крве противъ безбожности застановляются, кровью и самимъ дѣломъ, а не словы уставичне церковъ Христову вспираючи. Такихъ на Всходѣ и въ Греціи и въ Малой и въ Великой Россіи, венцъ и въ краяхъ Болгарскихъ и Сербскихъ, находится зъ ласки Божей личба не малая. Тыи, на каждый день въ постѣ и въ молитвахъ и въ многострадалнихъ тѣлесныхъ трудахъ живучи, маютъ горячую хоть [6]) до оного блаженства (о которомъ Христосъ Господь мовитъ: «блажени чистыи сердцомъ, абовѣмъ тыи Бога узрятъ» [7]) и такъ за чистотою серца до богомисльности приходятъ. Презъ которую то таковую богодухновенную мудрость, до таковое приходятъ досконалости, же и кождого зъ нихъ царя, пророка, іерея маешъ:—царя—ижъ злыи страсти на землю повергли, и грѣхи умертвили, и надъ тѣломъ и надъ страстми царствуютъ; іерея—ижъ себе самихъ Богу оферуютъ, и тѣло умертвяютъ, подлугъ апостола «представте тѣла ваша оферу живую, святую, благоугодну Богови, розумное служеніе ваше» [8]); пророка зась—гды Духа Божого жилище, то естъ мѣшкане ставшися и будучи, о воли Божой и о царствѣ небесномъ бесѣдуютъ [и о речахъ пришлыхъ, збавенныхъ научаютъ и проповѣдуютъ] [9]). О которыхъ то нашихъ таковыхъ духовныхъ а на обличеніе тогосвѣтныхъ мудрецовъ—вчесне и приналежне припомянути великого

[4]) 1 Корин., гл. 1, ст. 17: «не въ премудрости слова, да не испразднится крестъ Христовъ».

[5]) 1 Корин. гл. 2, ст. 1, 3—5: «И азъ пришедъ къ вамъ, братіе, пріидохъ не по превосходному словеси или премудрости возвѣщая вамъ свидѣтельство Божіе. И азъ въ немощи и страсѣ и трепетѣ быхъ въ васъ. И слово мое и проповѣдь моя не въ препрѣтельныхъ человѣческая премудрости словесѣхъ, но въ явленіи духа и силы; да вѣра ваша не въ мудрости человѣчестѣй, но въ силѣ Божіей будетъ».

[6]) Толст.: «хуть».

[7]) Матѳ., гл. 5, ст. 8.

[8]) Римл., гл. 12, ст. 1: «представите тѣлеса ваша жертву живу, святу, благоугодну Богови, словесное служеніе ваше».

[9]) Дополнено по Толстовскому списку.

мудрьца Августина. Онъ бовѣмъ, читаючи нѣколись житія святыхъ отцевъ пустинножителевъ и задивовавшися ихъ духовной философіи, рекъ: «повстаютъ простыи и порываютъ небо, а мы зъ нашими науками въ тѣлѣ и крови бродимо».

О учителехъ церкве всходней.

А если спытаешъ о докторахъ, о учителяхъ церкве нашей,—тыхъ маетъ она достовѣрнихъ. Напродъ, самого Бога, яко естъ писано въ пророцѣ и въ еvангеліи: «и будутъ всѣ научени отъ Бога» [1]); той и Петра апостола научилъ вызнати и мовити «ты еси Христосъ сынъ Бога живого» [2]). Маетъ Моисея и книги презъ него поданіи; маетъ пророки и всѣ книги старого закона; маетъ еvангелисты, апостолы и мученики; маетъ при нихъ учителей церковныхъ: Діонисія Ареопагиту, Иринея, Григорія чудотворца Кессарійского архіепископа, Аѳанасія Освященного, Василія Великого, Григорія Богослова, Григорія Ниского, Іоанна Златоустого, Кирила Іерусалимского и Кирила Александрійского, Іоанна Дамаскина, Икуменія, Евѳимія, Фотія, Ѳеофилакта, Каллиста и иныхъ многихъ; маетъ при нихъ и святыи соборы вселенскіи и помѣстныи, а на нихъ святыхъ божественныхъ отецъ на[дъ] три тысячи. Надъ то все, маетъ святая восточная церковъ уставичне притомного учителя Духа Святого, якъ насъ упевнилъ о томъ Іисусъ Христосъ Господь нашъ: «а я упрошу Отца, и иншого утѣшителя дастъ вамъ, абы былъ зъ вами на вѣки, Духа правды» [3]), и зась: «утѣшитель Духъ Святый, которого послетъ Отецъ во имя мое, той васъ научитъ всему, и воспомянетъ вамъ все што колвекъ мовилемъ вамъ» [4]), и зась: «а гды прийдетъ онъ Духъ правды, наставитъ васъ на вшелякую правду» [5]). Церковь святая восточная естъ всѣмъ маткою и учителницею, и тая естъ оное «посланіе Христово, справленое презъ апостолы, написаное не черниломъ, але Духомъ Бога живаго, не на таблицахъ каменныхъ, але на таблицахъ сердецъ, тѣлесныхъ» [6]).

Въ нашей святой восточной церкви оная наука находится, о которой Іеремѣя пророкъ и апостолъ пишетъ: «по оныхъ днехъ, мовитъ Господь, даючи законы мои въ мысли людскіи, на серцахъ ихъ напишу ихъ, и буду имъ Богъ, и тыи будутъ мнѣ людіе. И не будетъ научати кождый ближнего своего, и кождый брата своего мовячи: познай Господа; поневажъ всѣ познаютъ мя отъ малого ажъ и до великого ихъ» [7]). А божественный Іоаннъ Богословъ: «вы, мовитъ, помазаніе, которое принялисте отъ Христа, въ васъ зоставаетъ, и не потребуете, абы васъ хто училъ; але ижъ тое самое помазаніе учитъ васъ о всемъ, и правдивое естъ и не естъ фалшивое» [8]). То о учи-

[1]) Исаія, гл. 54, ст. 13 «и вся сыны твоя научены Богомъ».

[2]) Матѳ., гл. 16, ст. 16; Іоан., гл. 6, ст. 69.

[3]) Іоан., гл. 14, ст. 16.

[4]) Іоан., гл. 14, ст. 26.

[5]) Іоан., гл. 16, ст. 13.

[6]) 2 Корин., гл. 3, ст. 3: «посланіе Христово служеное нами, писано не черниломъ, но Духомъ Бога жива, не на скрижалѣхъ каменныхъ, но на скрижалѣхъ сердца плотяныхъ.»

[7]) Ierem., гл. 31, ст. 33 — 34: «по днехъ онѣхъ, глаголетъ Господь, дая законы моя въ мысли ихъ, и на сердцахъ ихъ напишу я, и буду имъ въ Бога, и тіи будутъ ми въ люди. И не научитъ кійждо ближняго своего, и кійждо брата своего, глаголя: познай Господа; яко вси познаютъ мя отъ мала даже и до великаго ихъ».

[8]) 1 Іоан., гл. 2, ст. 27: «вы еже помазаніе пріясте отъ него, въ васъ пребываетъ, и не требуете, да кто учитъ вы; но яко то само помазаніе учитъ вы о всемъ, и истинно есть, и нѣсть ложно».

гелехъ и о науцѣ святой церкве нашой восточной.

Въ выкладаню зась писма святого наслѣдуемо отцевъ святыхъ, якъ и канонъ 19 шестого вселенского собору росказуетъ мовячи: «повинни суть, которыи преложенство въ церквахъ маютъ, въ кождыи дни, а особливе въ недѣлю, весь крилосъ и людъ научати благочестивыхъ и правыхъ наукъ, зъ Бозского писма збираючи вырозумѣнье и выроки правды, и не переступаючи южъ заложоныхъ границъ, ани Бозскихъ отцевъ подания. А гдѣ бы до писма належачая пря якая всчата была, той иначей нехай не выкладаютъ, едно якъ церковныи свѣтила и учители своими писмы выложили, и болшой хвалы оттоль доступятъ, нижли гды сами отъ себе што́ мовити будутъ и становити» [9]) и проч.

Уважай, отступнику не до Риму и не до скрыни папезскихъ персій по вырозумѣнье писма святого отсылаютъ святыи отцы, але до предковъ своихъ ровне святыхъ отцевъ учителей вселенскихъ, которыи писмы своими выложили тайну вѣры, и писма святыи старозаконныи и новозаконныи обяснили, и тайну вѣры христіанской достатечне выложили. Естъ теды святая наука въ святой церкви нашей восточной; суть и учителеве, которыи насъ учатъ, напродъ, вѣру заховывати, во всемъ ненарушеную, и все тое, што́ намъ отъ Христа и апостоловъ его святыхъ естъ подано и приказано, якъ естъ писано: «учачи ихъ заховати все, што́ колвекъ приказалемъ вамъ» [10]). При томъ отъ грѣха отводити. Потрете, волю Божію повѣдати и дѣломъ оную исполняти, зачимъ диспутовати, то естъ любопрѣтися о вѣрѣ не естъ намъ потреба: справа бовѣмъ наша южъ естъ выграна, якъ и выроками соборовъ вселенскихъ стверженa и твердо замкнена, и южъ благодатію Христовою всѣ ереси поконавши, ἐπινίκιον, то естъ пѣснь звитяжную спѣваемо. Доситъ намъ, правовѣрнымъ, абысмо готовы и вѣдомы были показати суды и выроки соборовыи и отцевъ святыхъ писма противъ еретикомъ, которыми южъ суть поконаны, осужены и прокляты достаточне, абовѣмъ святыи отцы напротивъ всѣмъ ересемъ отповѣдѣли, и намъ на отповѣдь науку въ писмахъ своихъ зоставили. Беспечнѣйшая намъ естъ готовымъ оруженіемъ, то естъ писмы и догматы, отъ святыхъ отецъ выдаными, боронитися, нежли новыхъ и непевныхъ искати, кождому ведлугъ своей волѣ и мысли, ново што́ мудруючи, въ небеспеченство себе вдавати, што́ бываетъ презъ силлогисмы и аргумента. Если бовѣмъ хто и у права маючи свѣтского речъ свою осуженую и декретованую, за показанемъ еи противной сторонѣ, южъ она не можетъ нѣчого вносити, анѣ поступовати, разъ поконана бывши; и гды банѣцію укажемо банѣтови, южъ болшъ мѣсца у суду стояня не маетъ. Также и въ справѣ о вѣру: гды показуемо декрета и выроки синодалныи, противники мусятъ зъ пляцу уступовати а за баниты, то естъ за поконаніи и осуженіи и проклятыи, себе узнати. А такъ намъ православнимъ доситъ на томъ соборной вѣры вызнане вызнавати и догмата, а выроки соборовыи показовати, и еретиковъ, якъ поконаныхъ южъ, за анаѳематисованыхъ, то естъ за проклятихъ, мѣти, въ контроверсіи жадніи не вдаючися, абысмо въ истотныхъ и певныхъ догматахъ не были розумѣны за вонпячихъ. Моцно теды домъ Израилскій и весь родъ христіанскій нехай знаетъ, розумѣетъ и вѣдаетъ, ижъ нѣсть церкве, не естъ вѣры право

[9]) Шестой вселенскій соборъ, канонъ 19.
[10]) Матѳ., гл. 28, ст. 20.

славной, окромѣ едной святой соборной апостолской церкве, гдѣ седмъ святыи вселенскіи соборы заховуются, въ которой Грекове и мы, Россове, истотне и правдиве естесмо, и всѣ тыи, которыи зъ нею въ православной еи вѣры вызнанью суть згодны, и статечне трьвають, и которыи отъ святой старожитности въ вѣрѣ артикулахъ, и въ уживаню тайнъ жадныхъ отмѣнъ не утерпѣли, то, што разъ приняли, въ отмѣну пускати—грѣхъ быти судячи.

О новыхъ докторахъ, то естъ учителехъ Церкви Всходной.

Если при томъ хотятъ отступникове наши вѣдати и о новыхъ учителехъ святое церкве всходной, которыи южъ по оторванюся заходнихъ отъ неи, жили и книги писали, особливе противъ блудомъ папескимъ и отмѣнамъ костела заходнего, тыхъ по имени ихъ, значнѣйшихъ покладаю: Еυстафій, Никола, епископъ Меѳонскій, Никита Пекторатъ, Никита Философъ Константинопольскій, Еυстратій, митрополитъ Никейскій, Іоанъ Ксифилинъ, Михаилъ Кируларій, Калистъ и Филоѳей, патріархове Константинопольскіи, Леонъ, Ахридонскій архиепископъ, Нилъ Кавасилъ, который писалъ противко Ѳомѣ Аквинату (тая книга высоце естъ мудрая, въ Путенскомъ монастиру, въ Волосѣхъ по-Словенску находится), Константинъ Арменопулъ, Генадій, архиепископъ Болгарскій, Епифаній, патріарха Константинопольскій, Петръ и Іоанъ и Ѳеодоръ Балсамонъ, патриархове Антіохийскіи, преподобный Никонъ въ Чорной Горѣ (въ лѣта Іоанна, патриархи Антіохійского, написалъ книгу) Никита Хонѣятесъ, Еυѳимій Зигавенъ монахъ, Михаилъ Сиггелъ, Іовъ монахъ, Андроникъ Севастій, Нилъ, архиепископъ Ѳессалоницкій, Іоаннъ Кантакузенъ, царъ (который, зоставши монахомъ, написалъ книгу), Никифоръ Калистъ Ксанѳопулъ [1]), Максимъ Плянудесъ монахъ, Никифоръ Грегорасъ, Марко, митрополитъ Ефескій (той писалъ много а особливе «Вызнане вѣры до всѣхъ христіанъ», «Діалогъ Гречина зъ Латинникомъ» о ономъ придатку до символу «и отъ Сына», и «Главизны силлёгическіи противъ Латинникомъ», книга «О посвяченю еυхаристіи» и прочая), святый Григорій, архиепископъ Ѳессалоницкій, Палямасъ, Нилъ Кавасилъ, архіепископъ Ѳессалоницкій, Варлаамъ Калаврійскій, Михаилъ, патріарха Константинопольскій («О преждеосвященныхъ»), Германъ патріарха Константинопольскій, Митрофанъ, архиепископъ Смирненскій, Іоанъ, патріарха Іерусалимскій, Максимъ монахъ, который въ Москвѣ скончався, Іеремѣя, патріархъ Константинопольскій («О исхожденіи Св. Духа отъ самого Отца до Лютерановъ») Іоаннъ Китріосъ, Іоаннъ Зонарасъ, Максимъ Маргуній, епископъ Киѳирскій, Мелетій, Александрійскій патріарха, и инии многіи, которіи всѣ зъ грунту аргумента Латинскіи знесли и поконали ихъ во всемъ. Ѳеодосій Зигомала, протонотарій церкве Константинопольской, въ листѣ, до Мартина Крусія писаномъ, вѣдати дает, ижъ дидаскаловъ мудрыхъ его вѣку живыхъ, болшъ семдесяти находится (въ книзѣ «Турко-Греція», книга 3, а листъ 216, и въ книзѣ 7, листъ 506).

Учителевъ новыхъ (62) показалъ бымъ еще и въ народѣ Россійскомъ, которыхъ благодать Божія даровала и житіемъ и наукою церковъ Христову прославлаючихъ, и книгами наполняючихъ, за ласкою Божею маемо ихъ зъ потре-

[1]) На полѣ въ спискахъ Толст. и Унд.: «Никифоръ Калистъ Ксанѳопулъ—«Тріодь» въ недѣлю 2' поста».

бу; а если—не збыткомъ, не дивуйся: въ многомъ Ізраилю единъ Моисей, еденъ Веселеилъ, одинъ Давидъ, одинъ и Соломонъ. Силныхъ немного, якъ Самисонъ, Давидъ и Ависай. Одинъ межи діаконы мудрый и мужный архидіаконъ Стефанъ. Якъ каменъ дорогій рѣдко находится, такъ и правая мудрость, и правая ѳеологія не лацно ся въ многихъ находити можетъ. Еднакъ же и въ томъ болшую похвалу всходная церковъ относитъ, нѣжъ заходный костелъ, гдѣжъ якъ за часу семи соборовъ и нижей по нѣхъ, такъ и въ лѣтахъ по тисячномъ року, ажъ и до сихъ нашихъ днѣй въ церкви всходной, патріарховъ, архіепископовъ и епископовъ естъ много, высоце учоныхъ, мудрихъ учителей, которыи и устне поважне учили, и писмъ своихъ книги зоставили, а Латинникове не покажутъ намъ такъ много папежовъ, которыи бы книги зоставити мѣли, опрочъ Леона и Григорія Діалога, и то въ оныхъ первыхъ святыхъ вѣкахъ, а въ тисячи лѣтъ папежовъ учителей и книгъ писателей не найдуемо.

Было тежъ и въ Россіи нашей дидаскаловъ много, а которыи писма зоставили, не вспоминаючи старихъ, новыхъ мяную пару якую: преподобного Артемія инока, который, спосиѣшествующу ему Господу, въ Литвѣ отъ ереси Аріанской и Лютеранской многихъ отвернулъ, и презъ него Богъ справилъ, же ся весь народъ Русскій въ Литвѣ въ ереси тыи не перевернулъ; монахъ Стефанъ Зизаній, въ Грецкомъ и Словенскомъ языку мужъ учоный велце; блаженный Леонтій Карповичъ, архимандритъ Виленскій, мужъ богодухновенный, въ языку Греческомъ и Латинскомъ знамените бѣглый, оборонца благочестія; пречестной Виталій, архидіаконъ, учитель и любомудрецъ. А живыхъ благодатіею Божіею маемо зъ потребу

Въ Москвѣ тежъ суть люде мудріи и богословове православныи, языкъ Греческій знаючіи, о чомъ намъ св. отецъ патріарха Іерусалимскій киръ Ѳеофанъ повѣдалъ, который въ Москвѣ на столици былъ завиташи отъ Іерусалима для навѣженья духовного и спасенія народовъ многихъ.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 5.

Отповѣдь на Никифора Грегора и на иныи потвары.

Межи многими иншими удаетъ отступникъ Креуза зъ Никифора Грегораса гисторика и то, якобы ся жаденъ въ Константинополю не найшолъ, который бы ся покусити былъ важилъ диспутовати зъ посланниками папескими. Которому отповѣдаю, ижъ и многіи иншіи, и самъ той Грегорасъ охотнымъ на то былъ и способнымъ; лечъ усмотрѣвали непотребну быти тую диспутацію, межи иншими, и зъ овыхъ причинъ: ижъ квестія тая въ символѣ вѣры южъ естъ добре постановлена; ижъ о Богу—въ таемници отцевского нароженя Сыновнего роженя, а Духа Святого исхоженья,—диспутовати естъ речъ непонятая, и ижъ южъ, мовитъ Грегорасъ, «Грекове звитязцами въ той справѣ суть, а папежове зъ своимъ духовенствомъ южъ не разъ звытяжеными и поконаными зостали»; и же ся той диспутаціи арбитеръ, або судія, на которомъ бы обѣ стороны переставали, не найдовалъ. Ку тому, безъ другихъ патріарховъ о догматѣхъ вѣры, синодалне ухваленихъ, вдаватися въ споры — речъ не безпечную судили быти, бы снатъ и декретованыхъ вѣры артикуловъ не здалися въ вонпливость приводити. Зъ тыхъ и иныхъ причинъ, знагла и безъ розсудку, вдаватися въ споры не зезволили.

Але, для лѣпшого вырозумѣня и абы

ся ясне нещирость отступникова показала, власніи Грегораса того слова зъ книгъ и исторій его десятыхъ, зъ листу 223, страницы третей и четвертой, и прочая, привожу. Который, до патриархи и соборуючихъ зъ нымъ митрополитановъ и епископовъ предмову учинивши, для чого бы зъ посланниками папезскими въ диспутацію вдавати всходнымъ не была речь беспечная, въ зданю своемъ такъ мовитъ: «якъ той, который жеглюетъ, не того хочетъ и не той предсявзятья его естъ цѣль, въ которомъ працуетъ, абы толко жеглювалъ, але той рачей, взглядомъ которого то чинитъ, то естъ пожитокъ: гдыжъ не для того ся на море пускаетъ, абы толко животови своему небезпеченства шукаетъ, але абы тымъ своимъ жеглованемъ пожитку набылъ. Ровне и стрѣлецъ не для того стрѣлы пускаетъ, абы толко повѣтряники билъ, але жебы непріятеля разилъ. Лечъ тутъ якого пожитку надѣею, въ якого предсявзятья конецъ за Латинниками диспутовати хотѣлъ бы хто, я, заправды, не найдую; поневажъ конца того не вижу, абы коли—албо наша сторона на ихъ зданью, або сторона ихъ на нашемъ зданю перестати мѣла, хотяжъ того по обудву насъ сторонахъ самое каменье и самыи нѣмыи пнѣ потребовати голосятъ. Надъ то, непристойная, заправды, и безрозумная речь была бы, же тыи, которыи Олимпійскіи гонитвы строятъ и на витечки пускаются, и которыи злодѣйствомъ обвинены бываютъ, до Гелманодицкихъ, не на землѣ судячихъ справедливыхъ судіевъ, маютъ утечку, абы справедливости правило гвалту не понесло, або жебы надаремный спору ихъ бѣгъ быти не здался, гдыбы жадного конца, въ который бы ся то дѣяло, и жадного кресу, который бы той ихъ споръ кончилъ, не мѣли. Овыи засъ, которыи бы о речахъ Бозскихъ диспутовати и на широкомъ а просторномъ полю вытечки чинити мѣли, видячи надъ собою и душевной и тѣлесной погибели погорозку, жадного судіи бѣгу своему и спорови мѣти бы не могли, который бы, обоей стороны мову уваживши, овуюырокомъ своимъ осудилъ быти звытяжцею, а овую звытяженую—марною въ зданю своемъ и кламливою. Не иначей, заисте, въ той справѣ обошли бысмо ся, толко якъ овыи, которыи, на граници грунтовъ своихъ выѣхавши, первѣй кождый свою границу заводитъ, потомъ сварятся, а за тымъ до злыхъ словъ и до брони, то само въ предсявзятью маючи, абы одинъ другого животомъ грунту своего границы заложилъ».

Слышишъ, отступнику, штó за причину даетъ Грегорасъ, для которой въ диспутацію Грекове зъ Латынниками вступовати не хотѣли? Слышишъ, же не тую, которую ты фалшиве положилесь?

Слухай же того еще и далѣй: «а поневажъ, мовитъ, двѣ сторонѣ естесмо, которыи споръ зъ собою ведемо, а третей стороны вмѣсто судіи и узнавцы правды мѣти не можемо, и одна зъ двохъ насъ сторонъ въ справѣ спору того вырокъ чинити мѣла бы, теды судіею спору того не Латинникове, але мы, Грекове, быти мѣли бысмо. А то—зъ той причины: ижъ оны наше отъ Духа Святого исхожене—вызнане православное быти позволяютъ. Мы засъ имъ свѣжій придатокъ въ символѣ вѣры, отъ нихъ учиненый, показуемо, и презъ то зъ правдивой дороги зступленя на нихъ доводимо, штó они не подлегло быти приганѣ у себе самихъ судятъ, але у насъ бынамнѣй. Зачимъ въ спорѣ томъ если новое здане Латинское отъ Грековъ принято быти

маетъ, або нѣ, насъ, Грековъ, судъ и вырокъ о томъ быти маетъ, которыи въ томъ вызнанью нашемъ отеческомъ естесмо непорочны и невинни, а Латинникове въ придатку своемъ и порочни суть, и винны».

Слышишъ и тутъ, отступнику, штó мовитъ облудно отъ тебе приведеный Грегорасъ: же Латинникове оныи давныи вызнанье всходней церкви о похоженю Святого Духа православное быти позволяли, а вы теперъ блюзнерскимъ своимъ языкомъ для того старожитного, нѣ въ чомъ непарушоного вызнаня геретиками насъ безстудне соромотити не встидаетеся!

Слухайже еще далѣй тогожъ Григоры: «а што, мовитъ, Латинникове Петра святого сукцессорами и дѣдичами себе быти правятъ, и зъ тою бронею на насъ мечутся, якъ оболокъ зъ перуномъ, а за тымъ то по насъ мѣти хотятъ, абысмо ихъ зданью, якъ слуги и неволникове, подлегали,—на то мы намнѣй дбати не маемо, гдижъ тымъ барзѣй отъ насъ отдалени и зневажени быти заслужили, же ся иначе, нѣжъ по нихъ столицы той достойность вытягала, заховали. Не позволилъ абовѣмъ того Петръ святый Клеменсови и иншимъ, абы имъ вѣры артикулы, якіи бы хотѣли, волно было становити, але то вязати, штó бы вязано быти належало, и то розвязовати, штó бы належало быти розвязовано. Лечъ они тое, штó на всѣхъ святыхъ соборахъ естъ ухвалено и постановлено, зневаживши тое учинили, штó ся имъ самимъ подобало».

Уважай, православный кождый, якъ выхелзненая теперъ владза папезская вѣковъ оныхъ въ мундштуку ходила, и громы папезскіи зъ перунами неслушнихъ екскоммуникацій зоставали въ занедбаня зневазѣ!

Мовитъ далѣй тойже Грегора: «притомъ, звычаемъ старожитнымъ, отъ давныхъ цесаровъ и учителевъ ухваленимъ, гвалту чинити не годится. Естъ абовѣмъ то давный звычай, же гды въ въ церкви о вѣры артикулахъ споры подношени бываютъ, посполитою ухвалою и вырокомъ—всѣхъ церковнихъ оборонцевъззывати, не тыхъ толко, которыхъ на митрополитанскихъ столицахъ еvангеліе Христово по всѣхъ народахъ проповѣдати естъ увѣрено, але и тыхъ, которыи патрыархалнымъ достоинствомъ суть почтени, яковыи суть Александрійскій, Антіохійскій и Іерусалимскій патріархове, которымъ, если бы не были везвани, дала бы ся пригана до замѣшаня единомислности нашей, и весна церковная отмѣнитися мусѣла бы въ зиму».

Слышишъ, отступнику, якъ поважніи причины подаетъ Грегорасъ, для которыхъ Грекове, въ Константинополю будучіи, зъ посланники папезскими диспутовати не зезволили, а ты тое за грубіянство и простацство имъ приписуешъ! Але хотяжъ ся высокихъ цнотъ и оказалой мудрости мужа того повѣсть въ прекладаню причинъ, для которыхъ ся диспутація тая охилила, продолжити мусить, взглядомъ еднакъ душъ благочестивихъ, вѣдати о томъ прагнучихъ, опустити того, штó имъ вѣдати належитъ, не хочу, звлаща ижъ и мы отъ васъ туюжъ вызовокъ на диспутацію докуку терпимо.

Слухай же еще того Грегоры: «если бовѣмъ, мовитъ, прешлыхъ оныхъ вѣковъ одинъ мужъ, епископъ Кирскій Өеодоритъ, не патріарха достоинствомъ, не тежъ барзо знаменитую столицу маючій, такъ великій спору запалъ былъ взнѣтилъ, же гды многіи епископове зъ Еvропы и зъ Ассіи до Ефесу зъѣхалися были, дыму того тескницу презъ долгій

часъ терпѣти мусѣли,—якъ далеко барзѣй такъ великое епископовъ и патріарховъ множство напротивъ насъ немногихъ зъ ображенымъ сердцемъ повстанетъ и незгодами весь свѣтъ наполнитъ, звлаща ижъ тымъ, которыи диспутуютъ, инструментомъ до показаня предсявзятой речи естъ раціоцинація [1]), такъ якъ мотыка тымъ, которыи копаютъ, якъ весло тымъ, которыи жеглюютъ. Которыхъ раціоцинацій науку, если што иншее въ уживаню Влохомъ быти вѣдаемо; але и того не невѣдаемо, же тая раціоцинацій [2]) наука въ той богословской квестіи [3]) мѣсца не маетъ, бы доброе [4]) наука тая вѣдомость презъ демонстраціи [5]) по собѣ обѣцала, любъ тежъ доводнымъ розмовы способомъ поступити хотѣла, гдыжъ ся тутъ о Богу и Святой Живоначалной Тройци справа точитъ. Еслибо речивисте поступуючая, якъ еи зовутъ, демонстрація певнихъ и презъ самихъ себе ясныхъ пропозицій [6]) потребуетъ, и конклюзій [7]) оказалыхъ, которыи бы были выражени або индукціями [8]), або смислами, або самимъ досвѣдченемъ, которою то демонстрацій наукою въ квестіи [9]) сей, межи нами и ними розрозненой, раціями силлогисмовати не зыйдется, ба и не годится. Трудны абовѣмъ до познаня и высоки до понятья суть раціи речей Бозскихъ, што ся вѣдати даетъ такъ зъ писмъ о томъ христіянскихъ богослововъ, якъ и зъ писмъ философовъ поганскихъ, звлаща Платона, который о Богу такъ написалъ: «Бога, мовитъ, розумѣти естъ речъ трудная, и межи людъ посполитый мовы о немъ выносити не годится». Которое Платоново зданe великій Богословъ Григорій, въ словѣ «О богословіи», такъ поправилъ: «Богъ мовитъ, ведлугъ моего зданья жаднымъ способомъ выповѣдѣнъ быти не можетъ, а неровно меншъ вырозумѣнъ». Гдыжъ што розумъ поняти можетъ, зможетъ тое снать и языкъ выповѣдѣти, если неясне, хоть прикрите, вынявши ажъ бы хто былъ и глухъ и тупъ. Лечъ такъ высокіи речи розумомъ жаднымъ довтѣпомъ и жадною остростью поняты не могутъ. Не толко натрутове и тупыи, по земли ползаючіи, але и наострѣйшій и найдовтѣпнѣйшій, о небо умыслъ опираючій, изумѣватися муситъ, заровно вшелякое уроженое прироженье, якъ мрокомъ обнятое, которому до суптелныхъ речей понятя грубое тѣло сее перешкожуетъ. Не вѣдаю, если тежъ то и передъ оними вышними розумними прироженми не естъ закрыто? Што поневажъ такъ ся маетъ, теды не той хто раціями того доходити хочетъ, чого бы доходити мѣлъ, вѣдати можетъ, нѣ овый, который ся о томъ пытаетъ, поймуетъ тое, што слышитъ. Намнѣй прето, якъ ся видѣти даетъ, не естъ пожитечна раціоцинація, которую речивистого [10]) показованя умѣетность родитъ. А же заровно непожитечна естъ и діалектика, которой пропосицій мнѣманями обоятними щитятся, вѣдѣти дается зъ того, што преложу. Мовитъ бож. Григорій Нисскій: «нашихъ вѣры артикуловъ презъ умѣетность діалективную и силогисмовую и презъ ана-

[1]) Лат. ratiocinatio—умствованіе, умозаключеніе.
[2]) На полѣ: «силлогісмовъ».
[3]) На полѣ: «состязаніи».
[4]) Ундол.: «добре».
[5]) На полѣ: «оказаня».
[6]) На полѣ: »предложеній».
[7]) На полѣ: «замкненій».
[8]) Унд. на полѣ: «наведенми».
[9]) На полѣ: «въ пытаню».
[10]) Унд.: «которая речевистую».

литическую науку стверженье, ижъ есть слабое и подейзрѣное, рожай той мовеня опустимо». Всѣмъ абовѣмъ на видоку естъ то, же діалектицкіи выкруты на обѣ сторонѣ еднакую моцъ маютъ, такъ до выверненя правды, якъ и до постановеня фалшу. Отколь бываетъ, же и самую правду, гды такою умѣетностью бываетъ выставована, частокротъ за подейзрѣную маемо, яко бы умѣстности той штучность розуму нашего очима мила и отъ правды отвертала. И если бы намъ хто забѣглъ мовячи: же того способу раціоцинацій святыи отцеве частокротъ уживали, отповѣмъ ему, же то не къ речи мовитъ, анѣ бовѣмъ оны въ овый то конецъ чинили, абы показали, што бы было прироженье Божее, або якое естъ Сыново нарожене, або которое естъ Духа Св. исхожене, але рачей, абы тыхъ завстягнули, которыи безъ жадной скромности на богословію наступуютъ. Иначей нехай ми хто повѣсть, якимъ умисломъ бож. Григорій Богословъ напротивъ тыхъ, которыи нерозсудне о рожествѣ Сына и о исхоженю Св. Духа бадаются, такую мову споряжаетъ: «повѣжь ми, мовитъ, якимъ способомъ Отецъ естъ не роженъ, а я тобѣ прирожене рожества Сынова и исхожденія Духа Св. повѣмъ, и такъ оба обезумимося. Въ таемницы Божіи бадливыи очи впустивши, тыи звлаща, которыи и того, што передъ ногами маемо, видѣти не можемо, не можемо зличити песку морского, кропель дождевыхъ, и вѣчности дній,—яко далеко барзѣй не можемо въ глубокость Божію впуститися и невымовного а вшелякій розумъ перевишшаючого прироженя вѣдомостью нашею доткнутися». А мало нижей тойже святый Григорій противникови, подобенство або визерунокъ дати собѣ просячому въ томъ, абы зъ одного и тогожъ будучіи два, овъ Сынъ, овъ не Сынъ, а еднакъ единосущны, а я, мовитъ, прийму Бога и Бога, отповѣдаетъ: «дайже и ты мнѣ Бога иншого и прирожене Божее, а я тобѣ туюжъ Тройцу дамъ зъ тымижъ именами и речами. А еслижъ одинъ естъ Богъ, навишшее прирожене, отколь тобѣ принести могу подобенство?» Естъ абовѣмъ речь не толко сромотная, але и вшеляко непристойная — зъ речій низкихъ вышнимъ шукати подобенства, и вѣчнимъ—зъ дочасныхъ и оминаючихъ, а якъ Исаія мовитъ «живыхъ шукати межи мертвыми» [11]). Для чого тойже святый и индѣ: «въ границахъ, мовитъ, нашихъ держачися, тое, што початку не маетъ и што маетъ початокъ, приводимо, и тое, што отъ Отца походитъ, якъ самъ Богъ слово мовитъ». Слова теды тыи того суть, который не становитъ такъ ся тому мѣти, але который отгонитъ и отстрашаетъ тыхъ, которыи неуважне въ такихъ речахъ становене собѣ удаютъ. Снатъ бы тежъ святыи оныи отцы такъ непристойніи споры молчанемъ были отправили, гдѣ бы не надъ волю свою рефутовати ихъ примушены были, видячи, же людъ посполитый презъ слабость вѣры и вонпливость до новóвыниклыхъ сектъ лацно прилучити бы ся моглъ. А теперъ гды южъ народъ такъ въ вѣрѣ умоцненъ естъ и на ней полегаетъ, же подобнѣйшая естъ речь прироженье желѣза отмѣнити, нѣжли ихъ отъ отеческой вѣры хоть намало отвести, што по диспутаціяхъ тыхъ, которыи жадного пожитку зъ собою принести не могутъ, которыхъ, якъ розумѣю, же (бож. ап. Павла словъ ведлугъ часу заживу) «нѣ смерть, нѣ

[11]) Исаія, гл. 8, ст. 19: «испытуютъ мертвыя отъ живыхъ».

животъ, нѣ ангелове, нѣ началства, нѣ власти, нѣ притомніи речи, нѣ припилыи, нѣ высокость, нѣ глубокость, анѣ жадное иншее створенье отъ отеческихъ законовъ и ухвалъ церковнихъ отвести не можетъ [1]).

То теды суть, облудній отступнику, причины отъ Грегораса, которого опачне приводишъ, выраженіи, для которыхъ Грекове, або рачей патріарха Константинополскій, зъ своимъ собором и причтомъ церковнымъ, зъ посланниками папескими диспутовати не зезволилъ, а не то, штó ты за причины того ихъ недиспутованя покладаешъ.

Што ся и зъ далшихъ того жъ Грегораса словъ вѣдати даетъ (который межи преложоною тою его мовою рекши ово «але ижъ намъ часу сего жаднихъ диспутацій не потреба, которыи лѣпшими и безпечнѣйшими вироками еуангелскими и священнымъ вѣры символомъ, отъ святыхъ отецъ здавна ухваленымъ, щитимося и на нихъ якъ на фундаментахъ стоимо: тыи абовѣмъ границы и выроки правдиве суть вѣдомыи и жадной демонстраціи непотребуючіи, молчанемъ сварливыи ихъ споры нѣжли диспутаціями отбыти»), «здаетъ ми ся, мовитъ, и ово, гды бы то они первый разъ и первымъ намъ докуку въ томъ чинили, и то задавали, снатъ, и сами на поединокъ той диспутаційный, за помочою Божею, для ханынѣшнего выступили бысмо (слухай, отступнику же было кому диспутовати! [2]); але южъ ижъ о томъ и передъ тымъ было мовлено, и южъ ся тое тымъ, которымъ належало, порядкомъ отправовало и давностью часу змоцнило, тыи тежъ частокротъ тутъ въ той справѣ бывавши отправовани были на тыхъ мѣстъ. Якимъ теды правомъ замѣшане въ томъ чинити поступимо, штò южъ зъ давнихъ вѣковъ естъ добре поставлено, а надаремною працею тоежъ а тоежъ засъ повторяти будемо, штó о то тымъ анѣ естъ тяжко и зъ великою пилностью отъ нихъ шукано бываетъ? Абовѣмъ теперъ тыи, а другимъ разомъ иншіи раціи змысливши, обѣцуючи што-разъ лѣпшіи, або звитязство собѣ зъ насъ въ прешлыи часы звытяжцевъ (слухай, отступнику, же бывало кому диспутовати и звитяжати!), забывши давнего встыду, обѣцуютъ або много злого на соборъ нашъ звычайною имъ гордостью вырекши, славу безъ жадного встыду пустятъ, и занехавши правды, якъ тыи, которыи суть плохого и вислого довтѣпу (слышишъ, отступнику, яко барзо премудрыи твои были диспутаторове!) зъ звытязства хлюбитися будутъ. Лечъ намъ наша поважность постережена быти маетъ, которыи не то чинити маемо, въ чомъ противникове наши пожитокъ собѣ усмотруютъ, але то, штò намъ естъ пожитечно» и прочая. То Никифоръ Грегорасъ.

О Грегорасѣ облудне теды отступникъ Креуза то написалъ, яко бы онъ твердити мѣлъ, же ся не знашолъ жаденъ, хто бы ся важилъ покусити зъ посланниками папезскими диспутовати.

А што о патріархахъ мовитъ, якобы подкупы одинъ подъ другимъ чинити мѣли, и презъ симонію на столицы патриархалніи вступовали, потваръ то зъ многой части естъ. Нехай отворитъ отступникъ очи а спойзритъ въ Платину, обачитъ тамъ многыхъ папежовъ Римскихъ: и подкупцовъ, и наѣздниковъ, и кгвалтовниковъ, и симоніяковъ, и чарно-

---

[1]) Римл., гл. 8, ст 38—39: «ни смерть, ни ни животъ, ни ангели, ни начала, ни же силы, ни настоящая, ни грядущая, ни высота, ни глубина, ни ина тварь кáкая возможетъ насъ разлучити».

[2] Толст. и Унд. на полѣ: «Грегорасъ мудръ и готовъ на диспутацію.»

книжниковъ — по два, по три и по чтири разомъ, а забудетъ зъ отцевской наготы проклятый Хамъ насмѣватися, которая естъ якобы мусовая [3])! Найдетъ все тое въ томъ теперешнемъ своемъ дому доброволное зъ самой роспусты и амбиціи. Штó правитъ о Неофитѣ, Кириллѣ и Тимоѳеѣ — тоеижъ естъ ваги, которой и то предложеное. Неофитъ, для нѣкоторойсь неспособности, своей патріархіи уступилъ, остатокъ живота своего на богомысліи въ молчаніи докончити зезволивши, на которого мѣсце Тимоѳей, Палеапатры митрополитъ, згодне обраный поднесенъ былъ. По которого смерти Кирилъ зъ Александрійской столицы на Константинополскую естъ перенесенъ и теперъ щасливе на ней седячи «право правитъ слово Христовы истинны».

О Андронику Палеологу цару вѣдати маетъ [4]) отступникъ, ижъ былъ той царъ оборонца отеческой православной вѣры, который болшъ Христа и правую вѣру улюбилъ, нижли отца тѣлесного. Отецъ абовѣмъ его Михаилъ Палеологъ, ижъ почалъ былъ отмѣняти догмата церкве всходной, не ѳдержалъ отъ него царского погребу, памяталъ на оніи слова Христовы: «хто любитъ отца або матку болшъ, нѣжъ мене, не естъ мене годенъ» [5]). О томъ Никифоръ Грегорасъ въ книзѣ пятой, листъ 198, страница 3. А што пишетъ, ижъ царъ Андроникъ то всажалъ, то зсажалъ патріарховъ, чого за едности, мовитъ, не бывало, бо безъ папежа ничого цесаръ не моглъ чинити,—а я показую, ижъ цари Константинополскіи и гетманове ихъ самыхъ папежовъ вязили и судили: Велисарій, гетманъ Юстиніановъ, Силверіуша папежа поймалъ и на заточеніе послалъ; тоежъ немаль дѣялося и зъ Вигиліушемъ папежемъ, сукцессоромъ Силверіушовымъ; тоежъ передъ ними и зъ Либеріемъ; тоежъ ся дѣяло и зъ многими папежами и отъ царей заходныхъ. О чомъ если вѣдати хочетъ отступникъ, нехай читаетъ Платину, въ животѣ Пасхалія папежа, которого и зъ кардиналами его Генрикъ цесаръ пойманого въ вязенью держалъ, а иншіи иншихъ.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 6.

Папежеве давали царемъ подачки, и о симоніи.

А же патріархове даютъ упоминки и дарунки вмѣсто чиншу Турчинови, не естъ то дивъ. Законъ бовѣмъ ласки не выймуетъ насъ отъ владзы и подачокъ. Іасонъ и другіи ученици за Павла и Силу окуповалися отъ напасти [6]). Вѣдати еднакъ отступникови належитъ, ижъ не за святыню даютъ, але покой церкве, и безпеченство вѣры собѣ варуючи, и зверхность отъ Бога допущеную чтячи, ведлугъ приказанія апостолского, царя чтятъ [7]), и ведлугъ самымъ Господемъ Христомъ реченого, отдаютъ царское цареви, а Божее Богови [8]).

Давали такіижъ подачки и папежеве царемъ поганскимъ, которыи, презъ лѣтъ немаль 300, до крещенія Константина Великого пановали въ Римѣ; давали и кролемъ еретицкимъ, гды Готѳове и Лонгобардове въ Римѣ и во Влошехъ презъ лѣтъ также около трохъ

---

[3]) Въ спискахъ Толст. и Унд. на полѣ: «Хамове суть, которыи на отцевъ своихъ папежовъ, патріарховъ языкъ свой блюзнерскій обертаютъ».

[4]) Въ подлинникѣ важная ошибка: «*даетъ*». У Толстова и Ундольскаго правильно.

[5]) Матѳ., гл. 10, ст. 37.

[6]) Римл., гл. 13; Дѣян., гл. 17.

[7]) 1 Петр., гл. 2.

[8]) Матѳ., гл. 22.

сотъ пановали; давали и царамъ Константинополскимъ православнимъ, вступуючи на папество. Што и Баронѣушъ кардиналъ въ року 590, «Рочнихъ Дѣй» своихъ признаваетъ, мовячи: «папежъ, хоть слушне обраный, засѣсти на папествѣ не моглъ, ажъ бы царъ призволилъ, который отъ папежовъ пѣнязи на ономъ вступѣ вытягалъ». И нижей: «былъ, мовитъ, обычай въ костелѣ Римскомъ, нѣмъ выбраній папежъ урядъ свой отправовати почалъ, то естъ, нѣмъ ему потвержене отъ царя пришло, чотыри ихъ всѣмъ костеломъ рядили: настаршій капланъ архипресвитеръ, и нововыбраный папежъ, и два другіи зъ духовенства до нихъ приданіи». И еще нижей: «а ижъ цареви звыклыи пѣнязи слати мусѣлъ (Григорій папежъ), на которыи Готѳове папежевъ новыхъ зневолили, грѣху въ томъ жадного не мѣлъ, бо кромѣ тыхъ пѣнязей папежемъ южъ власнымъ былъ, выконанье толко уряду своего и клопоты а трудности зъ царемъ окуповалъ». Поты Баронѣушъ. Тымъ же способомъ поступуютъ и патріархове зъ царемъ Турецкимъ: клопоты и трудности у царей поганскихъ окупуютъ, абы въ покою могли пребывати.

Обернѣмжеся еще и до царевъ заходнихъ и костеловъ христіанскихъ, яко много онымъ самымъ и секретарюмъ ихъ даютъ золота и сребра тыи, которыи бискупства, опатства и каноництва берутъ; вступѣможъ еще въ самый той Римъ, якъ много до него посылаютъ тыи, которыи тамъ по сакру шлютъ, якъ много тыи, которыи зъ сакрами приѣждаютъ, отбираютъ. Вѣдомо то, заисте, кождому хто ся ено во дворахъ цесарей, кролей и княжатъ находитъ. Уважай, отступнику, еслижъ то не симонія надъ симоніями — волнымъ у волныхъ и ровнымъ у ровныхъ въ реліи купованати уряды духовныи?! Зачимъ запевне вѣдати маешъ, ижъ нѣгды за всѣ лѣта патріархове Турчинови не дали такъ много, якъ за одинъ рокъ папежови твоему и его дворови даютъ зо всѣхъ кролевствъ чиншу и дани бискупове, арцибискупове, примасове и тымъ подобныи! Нужъ, за юбилеуша, за отпусты, за молоты посвяченіи, за мечи такіижъ, и за рожи (далшихъ ташованій [1]) не не споминаючи), за индулгенціи и за диспенсаціи!

Штожъ и о васъ, отступникахъ нашихъ, речемо! Зажъ апостатове наши, а ваши владыкове при посвячаню своихъ поповъ не вытягаютъ платы пѣняжной? Оно той, што въ Перемишлю сѣдитъ, Шишка Крупецкій отъ десяти лѣтъ вытягалъ на попахъ подачки, заживаючи до того помочи урядовъ свѣцкихъ! О которое драпество великій плачъ и нарекане на уряды и на тыхъ мучителевъ владыковъ. Штожъ и о аннатахъ, которыи зъ Полски до Риму идутъ, также и о поборахъ, которыи духовенство Руское, а зособна паномъ своимъ чинши даютъ, и повозы отправуютъ. Чому всему присмотрившися, уважте, же вы, христіане будучи, на христіанъ духовныхъ накладаете таковыи тяжкости! Укаряете Грековъ, ижъ Туркомъ даютъ подачки; завстыдайтежся, а рачей Бога убойтеся: вы христіане, а отъ духовныхъ Рускихъ поборовъ, чиншовъ и повозовъ не витягайте!

Укаряетъ еще насъ противникъ утисненемъ Турецкимъ и же въ малой церкви патріарха сѣдитъ; уважтежъ, если и мы тогожъ не терпимо, маючи права и волности, и уживане ихъ долголѣтное. Барзѣй насъ тое болитъ, же што Грекове отъ поганъ, тое мы, Русь, отъ васъ, христіанъ костела Римского, тер-

[1]) Толст.: «тасованій».

ɪимо! Присмотрѣтеся, якосте православныхъ христіанъ Виленскихъ, Мѣнскихъ, Перемислскихъ, Могилевскихъ, Быховскихъ, Пинскихъ, Берестійскихъ, Полоцкихъ, Витебскихъ и по иныхъ мѣстахъ, зъ великихъ церквій выгнаныхъ, въ маліи церковки втиснули! Присмотрѣтеся, якъ по многихъ повѣтахъ бѣдніи мѣщане, же имъ поотбирано въ мѣстѣхъ церкви, въ домахъ, поляхъ и лѣсахъ набоженство свое христіанское отправуютъ! Присмотритеся еще и въ томъ справедливости и сумнѣнью людій религіи Римской, которыи, отъ насъ обѣма руками гойніи упоминки и дары беручи, обѣцуютъ покой и волности захованье, а еднакъ вмѣсто уищеняся въ обѣтници приреченой, барзѣй на насъ инстигуютъ, и декрета суровыи, якобы зъ найму, феруютъ. Маютъ то Грекове надъ насъ, ркомо волныхъ и правы обварованыхъ, же въ вѣрѣ и въ набоженствѣ своемъ волность маютъ. Хто былъ въ Константинополю и по инших мѣстахъ въ Греціи на урочитыи свята, обачилъ бы свободу и волность, и веселе, и строй, и безпеченство христіанъ таковое, же реклъ бы кождый, ижъ тыи тамъ христіане царствуютъ, и же въ такъ великомъ ихъ згромаженью, и въ такъ свѣтлой ихъ оказалости толко имъ цара не доставаетъ. И которыи на то глядѣли, мовили въ себѣ, же царство Константиново и царство Юстиніаново нынѣ видимо, въ которомъ пресвѣтломъ выдоку и веселю, ено имъ діадиму носячого не доставало. А у насъ въ свято, якъ у попа, у мѣщанина и у хлопка обачено свѣтлое штò на хребтѣ, такъ долго около того ходити будетъ панъ, пани и урядникъ, же ажъ муситъ збыти убогій худакъ! Але то меншая! Гды намъ волность вѣры захована будетъ на свободѣ, якъ захована естъ Грекомъ въ неволи, которыи, ведлугъ давныхъ своихъ христіанскихъ правъ, маютъ епископовъ, архіепископовъ, примасовъ, патріарховъ и весь нижшый причетъ церковный, — о подачки и о чинши стояти не будемо: далъ за себе и за Петра, а въ особѣ его за церковъ свою чиншъ Іисусъ Христосъ [2]); будемо давати и мы, толко вѣры свобода нехай намъ зоставаетъ, якая зоставаеть братіи нашей Грекомь.

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 7.

Брамы пекелніи не перемогли церкве.

Межи многими, въ томъ своемъ 12 роздѣлѣ на церковъ всходнюю выригнеными, блюзнерствы, и то отступникъ Креуза незбожне написати не встыдался, якобы брамы пекелніи церковъ Христову, въ которой Грекове и мы Россове естесмо, мѣли перемочи. Противъ самому, заисте, Христу слова тыи дерзнулъ! Будетъ тое блюзнерство на страшномъ ономъ судѣ предъ Христомъ читати!

Іисусъ Христосъ Бозскимъ своимъ словомъ упевнити рачилъ, мовячи, ижъ «церкви его брамы адовы перемочи не мѣли». И намъ вѣрити моцно потреба, же слово Христово есть неложное, которое онъ змоцнилъ и упевнилъ овыми словы: «аминь, мовлю вамъ, небо и земля переминутъ, а слова мои не переминутъ» [3]). Блаж. Өеофилактъ на главу Матөея 16 мовитъ: «брамы адовы временніи, дочасніи, суть преслѣдованья, которыи до аду усилуютъ посылати христ.анъ. Геретикове тежъ брамы суть до аду приводячіи. Многихъ теды преслѣдовниковъ и многихъ

---

[2]) Матө., гл. 17.

[3]) Матө., гл. 24, ст. 35.

еретиковъ перемогла церковъ». То св. Θеофилактъ.

Слышишъ, отступнику, же брамы адовы—преслѣдованія суть и ереси. Которая жъ церковъ найлѣпшъ выдержуетъ преслѣдованья, и которая ересемъ даетъ отпоръ? Едно наша всходная перше отъ оныхъ мучителей и розныхъ еретиковъ, а теперъ отъ Турка траплена будучи, а мы Россове православніи отъ папежа Римского и отъ васъ, его пособниковъ, барзо и тяжко преслѣдовани и траплени естеᴦмо! Полно нашихъ Россовъ и теперъ за вѣру свою православную, подъ плащемъ змышленой на нихъ презъ васъ о здраду потвары, въ темницахъ, въ вежахъ, въ вязеньяхъ и на выгнаню! А можнѣйшихъ позвами, декретами, выроками и винами турбуете, а предся—статечне стоятъ а въ брамы пекелніи за вами нейдутъ!

Предъ тымъ Полскіи духовніи нѣгды церкве всходной не зневажали и, для Турецкого надъ нею панованья, зъ ней не наругалися, анѣ розумѣли, абы брамы пекелніи презъ тую неволю звитяжити ей мѣли. Чому свѣдокъ достовѣрній Станиславъ Орѣховскій, каноникъ Перемислскій, который о церкви нашей восточной въ книжцѣ своей, «Діатрибѣ» названой, такъ написалъ: «абы Грекове зъ Русью прето, ижъ въ нѣхъ посполство велиха уживаютъ, а іереи жены маютъ, на сторонѣ непобожнихъ и въ личбѣ непріятелей Божихъ почитаны быти мѣли, не здаетъ ми ся и овшемъ розумѣю то о нихъ, же суть христіянми и же суть въ церкви». И нижей той же: «Константинополская, мовитъ, столица, зъ иншими столицами, который апостолскими всѣ давныи оныи називали, мы, што ближей Траціи мѣшкаемо, вѣдаемо, же есть цѣла, которой Богъ далъ знайти ласку передъ очима Солимана, Турецкого тирана, якобы другому пойманому Іосифови, абы такъ была завжды правдива оная обѣтница, же брамы пекелніи не могутъ перемочи противъ церкви, анѣ противъ его апостолскимъ столицамъ». Гдѣ теды суть ереси, тамъ брамы пекелніи перемогли. Въ церкви Христовой всходной ересій нѣмашъ. Якъ и сами намъ Латинникове признаваютъ, тоть оной брамы пекелной не перемогли. Тая естъ церковъ Христова правдивая, на которую штурмуютъ збориска еретицкіи, которую преслѣдуютъ діаволъ и міръ, въ которую презъ гвалтъ вдираются еретицтва, штò все церковь наша терпитъ. А такъ она естъ правдивою церковью, которой брамы тіи пекелныи звытяжити не могутъ. А ваша, которая въ покоѣ седячи а намъ и церкви нашей зъ умислу непокой чинячи, вонмѣте бы снатъ не была адовыми брамами!

Части II, роздѣлу XII, артикулъ 8 [1]).

Папежове многіи черезъ такіи злости папезства доступовали, якіись въ патріархахъ всходнихъ не найдовали, презъ чарнокнизства, презъ тиранію и презъ симонію и разомъ ихъ по два и по три бывало.

Якобы правду отступникъ Креуза повѣдѣвши то, же ся не нашолъ жаденъ въ Константинополю, который бы ся важилъ покусити зъ посланниками папезскими диспутовати, вступуетъ въ ексаггерацію той своей повѣсти, и за тымъ церкви восточной скаране приписуетъ, а за скаранемъ мѣшанину въ

[1]) Этотъ «артикулъ» взятъ въ «Книжицу» Наθанаила (об. 340 л.), откуда перешелъ въ «Книгу о Вѣрѣ» (Москва, 1648, л. 239).

духовенствѣ преложоныхъ церковныхъ, а меновите патріарховъ Константинопольскихъ. Лечъ мы исторію церковную читаючи, о жадномъ благодатію Христовою патриарсѣ не читаемо, абы который осѣсти мѣлъ престолъ презъ такіи незбожныи поступки, презъ якіи нѣкоторыи въ Римѣ престолъ папезскій осѣдали.

Были бовѣмъ нѣкоторыи, ижъ презъ чорнокнизство папезства доходили, якъ о томъ въ писмахъ Нила, архіепископа Ѳессалоницкого, читаемо, о Келестинѣ, который, отвергшися въ Христа вѣры и бѣсомъ себе отдавши, за справою волхвовъ папезскую столицу одержалъ. О другомъ таковомъ же папежу пишутъ, Силвестрѣ Второмъ, который также за услугою шатанскою доступилъ былъ папезства. Симоніи тежъ въ Римѣ быти—не новина, и папежъ папежа подкуповалъ! Свѣдкомъ повѣсти Силверіушъ папежъ, который, на вигнаню будучи въ Палмаріи, на Вигиліуша папежа клятву выдалъ, якъ на гвалтовника столицы апостолской Римской, на которую ся гвалтомъ и зъ кривдою его великою и духовенства всего втрутилъ. Вымовляетъ ему межи иншими и симонію, ижъ пѣнязми папество купилъ. Читай томъ въ Баронѣушу, року 539. Ш розумѣешъ, отступнику, о тыхъ двохъ папежахъ и о посвяченихъ отъ нихъ? Вигиліушъ доконалъ живота на папествѣ, а Силверіушъ на вигнаню умерлъ! Дискуруешъ о патріархахъ, дискуруй тымъ же способомъ въ той же справѣ и о посвяченихъ на онъ часъ отъ Вигиліуша! Климентій папежъ и Генрикъ цесаръ Нѣмецкій, тяжко бискуповъ о симонію строфовали и карали. О томъ читай Баронѣуша въ року 1047, якъ зась презъ тиранію и презъ моцъ наступовали на папество, единъ другого зпихаючи и мордуючи. Много свѣдоцствъ о томъ въ книгахъ розних маемо, и въ самомъ Баронѣушу найдешъ немало, звлаща въ року 900, 1000 и 1001, и нижей. Припомяну мало Стефана Семого, который, Формоза папежа зъ гробу выкопати и убраного якъ папежа на столици посадити казавши, уругане зъ него и смѣховиска чинилъ, а потомъ казалъ его зъ убёру оного зволочи, три палцѣ, которыми благословлялъ, утяти, и тѣло его въ Тиберъ рѣку вверечи. Читай о томъ Бароніуша, въ року 897.

Аза и оно малая преложоныхъ твоихъ, отступнику, збродня, о которой Кромеръ въ книзѣ 11 пишетъ, же Генрика цесаря трутизною, въ сакраментѣ поданою, уморено!! Не свѣцкихъ то людій дѣло, але вѣры и костела Римского духовныхъ людій збродня! Тыи то дѣяли, которыи сакраментами справуютъ! Зажъ теды не правду реклемъ, же нигды благодатію Христовою таковыи збродни не найдовалися межи патріархами, яковыи ся дѣяли межи папежами въ Римѣ?! Тутъ бы то мѣлесь заживати тыхъ ексаггерацій, которыи облудне на церковъ восточную и на ей преложоныхъ духовнихъ цѣлою губою выригнулесь: «же если свѣтлость потемнѣетъ, якая жъ будетъ темность». А зажъ то не великая скараня Божого темность въ той таемници трутизну подавати цесаремъ, которая естъ подана уживаючимъ на позисканье живота вѣчного? О, незбожности! А еднакъ то въ очахъ отступницкихъ мало: чужый порохъ поретъ [2]) имъ очи, а своего бервена чути не хотятъ!

Бароніушъ въ року 1044 пишетъ, ижъ «въ Римѣ всчалися сромотныи

[2]) «Книжица» Наѳанаила: «потретъ.»

костелніи ростерки, два домы межи Римляны были потужніи, одинъ Тускуланскій Комесовъ, а другій Птоломеусовъ, Григорія оного, который былъ на Оттона Третего цесаря повсталъ. Потомкове Тускуланскіи того Венедикта Девятого на папество, яко повинного своего, втрутили, которого свовоности и вшетеченства гды южъ Римляне вытрвати не могли, за моцю Птоломеусовъ выгнаный естъ, и на его мѣсце одни выбрали Яна, Сабинского бискупа, которого Третимъ Силвестромъ назвали, а другіи—Яна архидіакона на тоежъ папество поставили. Лечъ по трохъ мѣсецѣхъ Тускуланове засъ Венедикта посадили. И были трои папежове: одинъ у св. Петра, 2-й у святой Маріи Болшей, 3-й у Латерану, всѣ, неславный и злый животъ ведучіи. Встыдались вѣрніи оного розорваня».

Тойже Баронѣушъ року 1047 пишетъ, ижъ «Генрикъ цесаръ вертался до Германіи, маючи зъ собою и оного папежа зложеного Григорія, бо ся боялъ, абы, за его отъѣханемъ, о штó ся нового не кусилъ; мѣлъ тежъ при собѣ и папежа Клеменса, до которого, ижъ былъ Нѣмцемъ, неохотніи сердца Римлянъ бачилъ». Видишъ, отступнику, якъ плодна зъ тыхъ твоихъ отцевъ, по два и по три разомъ будучихъ, мусѣла быти матка твоя! Судижъ о посвячанихъ отъ ныхъ епископахъ, которыи были законными, а которыи незаконными? Тыми ся бавь, найдешъ ихъ зъ двухъ, а восточнымъ святымъ патріархомъ, простымъ въ науцѣ свѣцкой, але въ науцѣ небесной, въ побожности и въ чесномъ животѣ мудрымъ, дай покой.

Пишетъ въ той же матеріи Кромеръ, бискупъ Варминскій, въ «Хроницѣ Полского кролевства», въ книзѣ 16, ижъ «вся христіанская речъ посполитая, заразъ отъ смерти Урбана и Климента, двохъ папежовъ слухала, абовѣмъ на мѣсце Климента кардиналове Французскіи зъ помочниками своими Венедикта Тринадцатого, Арагончика, наивышшимъ бискупомъ обрали; зособна засъ на мѣсце Урбаново кардиналове Влоскіи обрали Бонифаціуша Девятого, а по немъ, въ тыхъ же часѣхъ умерломъ, Иннокентія Семого, и рихло засъ по Иннокентіи Григорія Дванадцатого, которыи Римскою столицею рядили. И такъ одны монархове зъ посполитствомъ своимъ одного, а другіи засъ зъ другимъ монархою другого зверхности перестерегали, а сами папежеве одинъ другого выклинали, за отступника и гвалтовника катедры Петра святого почитали, а прихилную хоть и зычливость преважнихъ потентатовъ, розгрѣшаючи ихъ и позволяючи имъ речій много, на свою сторону перетягали. И такъ на онъ часъ весь округъ христіанскій великого затрвоженья дознавалъ». То Кромеръ. И мало нижей тамъ же: «синодъ ся, мовитъ, въ Пизанѣ, мѣстѣ Гетрурійскомъ, отворилъ, и то все кволи умореню розорваня въ костелѣ Христовомъ, которое, за незгодою двохъ а часомъ и трохъ особъ, о достоинство папества перепираючихся, болшъ надъ лѣтъ четиредесятъ речъ посполитую християнскую утлило. На который тежъ синодъ Петръ Вижъ, бискупъ Краковскій, іхалъ, и другіи бискупы Полскіи также, академія Краковская и капитула Плоцкая, на тотъ часъ безъ бискупа будучая, тутежъ опатство Тинецкое—послы свои выправили. Лечъ тамъ, не ркучи не затлумлено, але барзѣй причинено розерваня въ костелѣ Божомъ, гды кардиналове двѣ особѣ меновите Анёла корараіуша, которого Григоріемъ Дванадцитимъ, и Петра Линенчика, ко-

торого Венедиктомъ Тринадцятымъ было названо, надаремнымъ отрутивши усилкомъ, третего Критенчика Петра, Александромъ Пятымъ названого, за папежа обрали». Поты Кромеръ.

Року зась и часу того, гды ся соборъ въ Флоренціи отправовалъ, два папежеве были, Еvгеній въ Римѣ, а другій на синодѣ Базилійскомъ учиненый, именемъ Феликсъ. О чомъ Лаоникъ Халкокондилъ, въ книзѣ 6, и Кромеръ, въ книзѣ 21 [1]) такъ написалъ: «Амадея Аллоброгское княжа, синодъ Базилійскій, по отдаленю Еvгенія, на мѣсце его обралъ и Четвертымъ Феликсомъ меновалъ. Который то Феликсъ папежъ Збигнѣва, бискупа Краковского, и Викентія, Гнѣзненского арцибискупа, урядомъ кардиналства урачилъ, ижъ его, а не Еvгеніеву держали сторону». Читай еще собѣ и въ Бароніушу, въ року 1054, о Венедиктѣ папежу, которого многокротъ выметовано.

То видишъ, отступнику, же тутъ болшая межи тыми вышпоменеными папежами мѣшанина, нѣжли межи Неофитомъ, Кирилломъ и Тимоѳеемъ патріархами. И то, заисте, не меншая на костелъ Римскій пляга пала, за скаранемъ отъ Бога мовячого «и невѣстюхове владнуть будутъ вами», гды невѣста папежемъ быти, костелъ Римскій и духовенство его рядити посажена была, которой имя было Іоаннъ. Тая, гды беременною стала и на свято нѣкоторое до костела Латеранского шла, породила дитя, подъ часъ стья своего, при обличности всего люду. А жебысь не реклъ, отступнику, же то Лютеранове змыслили, ставлю свѣдки Грековъ, которіи о томъ въ книгахъ своихъ написали, добре многими лѣты предъ вѣкомъ Лютровымъ. Межи оными знаменитый и великій ревнитель православія Варлаамъ, Калабрійскій архимандритъ, о той невѣстѣ папежу въ «Діалогу о началствѣ папежиномъ», въ главѣ 14, якъ о речи межи Греками добре вѣдомой, пишетъ. А гдымъ мѣшкалъ у Волосѣхъ въ монастиру преславномъ, названомъ Путная, читалемъ того Варлаама книгу, и въ ней о помененой невѣстѣ папежу повѣсть. А тамъ въ томъ монастыри еретиковъ зъ Нѣмцевъ нѣгды не бывало, и книги зъ Грецкого на Словенскій языкъ не Нѣмци, але Грекове або Болгарове перекладали. И другій зацній мужъ, Аѳинейчикъ родомъ, Ляоникъ Халкокондилъ въ книзѣ «Исторіи» своей шестой, о невѣстѣ папежу выразне пишетъ [2]). Гды тежъ былемъ нѣколи въ великой лаврѣ Печерской Кіевской, въ «Соборнику» Словенскомъ старомъ рукописномъ, въ которомъ много писмъ зобранихъ естъ напротивъ костелови Римскому, читалемъ о томъ Іоаннѣ невѣстѣ, папежу Римскомъ, гдѣ также не было Лютерановъ и жадныхъ Нѣмецкихъ еретиковъ. Бѣлскій тежъ Старый и Ваповскій, въ «Хроникахъ» своихъ пишутъ о той невѣстѣ. Надъ то еще о томъ же и тыи посвѣдчаютъ: Мартинъ Полякъ, арцибискупъ, Антоніусъ, арцибискупъ (титулъ 16, глава 1, сѣченія 7), Сигебетусъ («О папѣ»), Навклерусъ пробощъ, Маріанусъ мнихъ, Гвилгелмъ мнихъ (въ «Животахъ папезскихъ»), Картусіанъ (въ фастикулѣ 35), Мартинусъ мнихъ (въ «Цвѣтахъ» 35) Грандзіусъ Декатонъ (въ «Каталозѣ папежовъ»), Платина, Сабелликусъ, Волатерант тетрарха (sic) (въ «Лѣтописцу Влоскомъ»), Бокаціусъ («О славныхъ невѣстахъ», гл. 99), Грифиліусъ (въ «Рочныхъ дѣяхъ»), Іоаннъ Стема (въ

[1]) Кромеръ, листъ 423, 417, 624.

[2]) Халкокондилъ, fol. 215.

«Животѣ папежовъ»¹) Мантуянъ (книга 3), Алфонсъ Целіусъ Родикинскій (книга 14 наполненя кройники), и прочая. Тое теды штò ся тутъ написало и штò въ розныхъ книгахъ читаемо и окомъ видимо, и отъ достовѣрнихъ свѣдковъ слышимо, правду быти судимо.

Уважай же, отступнику, и присмотруйся, если не рачей костелъ твой Римскій брамы пекелніи перемогли и звитяжили, нѣжъ святую нашу восточную церковъ! Которая, святыми вселенскими соборами отъ еретиковъ уволнена бывши, барзѣй цвѣчила въ цнотахъ побожности, по монастирехъ и пустиняхъ, нѣжли въ наукахъ вызволенихъ, по академіяхъ. Гды потреба указовала церкви людій ученыхъ, давалъ ей завжды Господь Богъ, который о ней Бозскій свой промислъ мѣти рачилъ. Были подъ тотъ часъ, гдѣ тыи диспутаторове папезскіи на кумгеравсъ¹) безумне выкрикали. Але ся имъ до воли зъ ростропного умислу всходныхъ наклекутати допустило. Одинъ Аѳанасій святый былъ, который диспутовалъ зъ Аріемъ на первомъ вселенскомъ соборѣ! Одинъ Кирилъ святый во всей немаль справѣ ереси Несторіевы на соборѣ вселенскомъ третемъ! Спросталъ бы тыхъ герстовъ папезскихъ заустити одинъ самъ той помененій Никифоръ Грегорасъ. Спросталъ бы и архиепископъ Диррахійскій, о которомъ тамъ же помененій Грегорасъ мовитъ: «ижъ былъ мужъ и живота поважностью и довтѣпу быстростью превыборный, который науку цнотою, а цноту наукою въ собѣ здобылъ». Але дали мѣсце схоластицкимъ сваромъ, ухилившися имъ въ молчаню зъ умислу, якъ речи, неркучи непотребной, але и велце шкодливой, которая символъ вѣры, презъ лѣтъ немаль южъ осмисотъ непорушне уживаный, придаткомъ шпортити наступовала.

¹) komm. heraus.

РОЗДѢЛЪ ТРИНАДЦАТЫЙ.

Части II, роздѣлу XIII, артикулъ 1 ²).

Ижъ зъѣздъ въ Флоренціи Грековъ зъ духовенствомъ Влосимъ соборомъ не станулъ и называтися соборомъ не можетъ.

Оный въ Ферару и въ Флоренціи Грековъ зъ Латинниками зъѣздъ не толко абы повшехнымъ, або помѣстнымъ соборомъ мѣлъ быти, але згола жаднымъ соборомъ не станулъ и стати не мѣлъ, зачимъ и назватися имъ не можетъ, едно просто зъѣздомъ, а тымъ нещасливымъ и подступнымъ, на которомъ Грекове о двѣ речи сердечное старанье чинили, напродъ: костелъ Римскій до первой едности зъ церковью всходною привести, повторе: ратунокъ знаменитый на войну противъ Турка одержати. Было и то въ уваженю, абы Влоховъ, якъ первѣе было, въ подданство и въ послушенство царомъ Константинополскимъ привести. А же той помененій въ Ферарѣ и въ Флоренціи зъѣздъ не станулъ и стати не моглъ, соборомъ и же за жадный соборъ мѣнъ и почитанъ не естъ, и быть не моглъ, ясная кождому и вѣдомая естъ речь зъ овой знаменитой причины, которая естъ зъ части костела Римского: ижъ на онъ часъ костелъ Римскій самъ зъ собою былъ въ великомъ розорванью. Абовѣмъ всѣ заходніи кролевства и князства, синодъ свой генералній маючи въ Базиліи, Еугенія, который ся того часу папежемъ титуловалъ, зъ папества

²) Этотъ артикулъ взятъ въ «Книжицу» Наѳанаила (л. 221), а оттуда въ «Книгу о вѣрѣ» (Москва, 1648, л. 159).

звергли и столицы Римской его осудили, такій на него декретъ [3]) фероввши: «священно-святый генералный соборъ Базилейскій, въ Духу Святомъ правилне собранный, соборную въ собѣ церковъ репрезентуючій, ку вѣчной памяти, презъ сей свой вырокъ судовый ознаймуетъ, декретуетъ и оголошаетъ, ижъ папежъ Еѵгеній Четвертый, званій передъ тымъ Гавріилъ, былъ и естъ явній и досвѣдченій огурца [4]), росказанямъ або приказаньямъ соборной церкве непослушній и явно [въ] спротивенствѣ трваючій, гвалтовникъ и зневажца священныхъ соборовыхъ правилъ, уставичный покою и едности церкве Божей турбаторъ, оказалый соборной церкве погоршитель, видомый симоніакъ, кривоприсяжца, неукорній отщепенецъ, отъ вѣры отступникъ, геретикъ упорный, правъ и добръ церковнихъ роспорошитель, до правеня Римского епископства неспособный и шкодливый, который себе вшелякого титулу, стопня, чести и достоенства учинилъ негоднымъ, которого, для тыхъ причинъ, святый соборъ сей и самимъ Римскимъ папезскимъ правомъ зъ папезства зверженымъ быти оповѣдаетъ и декретуетъ, отдаляетъ его отъ всего, складаетъ, приватнымъ чинитъ и отметаетъ, и росказуетъ ему, абы отъ часу сего за папежа або за Римского епископа жаднымъ способомъ не удавался и не менилъ; всѣхъ тежъ христіанъ зъ послушенства его, вѣрности присягъ и обовязковъ, якимъ колвекъ способомъ учиненыхъ, розвязуетъ и розвязаными быти вырокуетъ, и всѣмъ вобецъ и кождому зособна въ Христа вѣруючему приказуетъ, подъ караньемъ, на отщепенству и ереси поблажачовъ описаннымъ, и подъ утраченемъ вшелякихъ урядовъ и достоинствъ и чести духовныхъ и свѣцкихъ, абы оного послушными не были. А на тыхъ, которыи бы тому Гаврилови, явному схисматикови, кривонрисяжцы, геретикови, блазнителеви, неисправному, упорному, приватному, скиненому, отдаленому и такъ оголошоному, якъ найвышшому епископови, послушенство отдавали, корилися ему, склонялися до него, або якимъ колвекъ способомъ приймовали его и ратовали, або помочи, рады и приязни ему додавали,—вкладаетъ пени. Ровне и всѣ того Гавріила справы, выроки, ценсуры, обовязки, постановеня, рукополаганя и все иншее, штò бы ся сей ухвалѣ нашей противити мѣло, презъ него самого або презъ кого колвекъ учиненное, святый сей соборъ декретуетъ, ознаймуетъ и оголошаетъ — жадной ваги не мѣти; але все тое зневажаетъ, касуетъ и уморяетъ теперъ и на потомніи вѣки».

Зъѣздъ теды той, реклемъ, въ Ферарѣ и во Флоренціи обхоженый, соборомъ не станулъ и стати не моглъ. Поневажъ соборъ Базилійскій, отъ Мартина Третего папежа собраный, Еѵгенія папежа зъ достоенства папеского такъ поважнымъ и страшнымъ декретомъ зложилъ, отъ столицы отдалилъ и чловѣкомъ приватнымъ учинилъ, а на мѣсце его княжа Аллобрюгское або Сабавдійское Амадея поднеслъ и Четвертымъ Феликсомъ назвалъ. Поневажъ теды соборне осуженъ и зложенъ будучи Еѵгеній, въ Ферарѣ и въ Флоренціи соборовалъ, соборование его тое соборомъ звано и знано быти не могло и не можетъ, якъ отъ чловѣка приватного, зъ достоенства зверженого, и южъ отъ антипапы, а не отъ правдивого па-

---

[3]) «Въ засѣданю 34, стр. 516, колона 2». Въ спискахъ Толст. и Унд. на полѣ: «зри въ текстъ Латинскій и поправь: естъ переступъ».

[4]) «огурца», «огурникъ» — упрямецъ, грубіянъ.

пежа Римского обхожене. Соборъ абовѣмъ той Базилейскій, почавшися въ року 1431 и точачися презъ лѣтъ 12, займуючій въ собѣ и той самый часъ, въ который собframework соборованье тое Флоренское въ року 1438 было обхожено, називаетъ его «сборискомъ схизматицкимъ», а то не взглядомъ Грековъ, але взглядомъ Еvгенія папежа зверженого и жадной владзы до обхоженя собору немаючого. Мовятъ [1]) абовѣмъ соборуючи въ Базилеи: «Гавріилъ (розумѣютъ Евгенія папежа), отъ едности собору сего отдѣлившися, схисму справилъ шкодливую, поднесши иншее згромаженье подъ именемъ собору енералного, напродъ въ Фераpу, а потомъ въ Флоренціи, напротивъ сему святому собору, и олтаръ святокрадный напротивъ законному олтареви выставилъ, презъ што весь свѣтъ [до] [2]) замѣшаня привелъ». И засъ: «о чомъ взявши вѣдомость духовныи и свѣтскіи преложеніи, епископове и княжата, университатесъ и болшая часть христіанского свѣта до згромаженя того Феррарского и Флоренского нѣ сами ся не удавали, нѣ пословъ своихъ не посылали, которое южъ ся то отъ лѣтъ немаль трохъ точитъ, але зневаживши тое [збориско] св. соборъ Базилейскій, якъ соборную церковъ репрезентуючій, и словы и писмы своими за правдивый быти знали, и при немъ стояти освѣдчались» [3]).

Зъ части теды костела Римского, якъ ся видѣти даетъ, зобранье Флорентское соборомъ не стало и стати не могло, поневажъ соборованя того зъ Греками не приймалъ соборъ Базилейскій. И той Феликсъ папежъ, на соборѣ Базылейскомъ обраный, владность свою отправовалъ якъ индѣ, такъ и въ Полщи, гды Збгнѣва, Краковского бискупа, и Викентія, Гнѣзненского арцибискупа, достойностью кардиналства почтилъ. Зачимъ они, мимо того Феликса папежа, Еvгенія папежемъ быти не признавали. О чомъ читай въ Кромерѣ книзѣ 21. А не толко духовенство, але и кроль Полскій Владиславъ Еvгенія за папежа не приймалъ. Пишетъ бовѣмъ Кромеръ въ книзѣ 21, листъ 426, ижъ «послове двои папезскіи до Венгеръ пріѣхали, отъ Евгенія—Юліянъ, а отъ Феликса и отъ синоду Базилійского Александеръ Земовитъ [4]), княжа Мазовецкое, патриарха Аквиленскій и кардиналъ, кождый зъ нихъ за своимъ просячи. Лечъ кролеви и Полякомъ академія Краковская зверхности синодовой боронила. А ижъ Феликсъ не толко Збигнѣва, Краковского бискупа, але тежъ и Вицентого, Гнѣзненского арцибискупа, поважнимъ кардиналства достоинствомъ урачилъ былъ, —за речь безпечнѣйшую здалося, поки розорване межи оными трвало, дотоль жадного зъ нихъ папежемъ не узнавати. Якожъ врихлѣ потомъ Еvгеній зъ папества зложеній въ зложеню томъ и умерлъ, по немъ наступилъ Николай, отъ которого гды до кроля Полского Казиміра Третего пріѣхалъ Бабтиста, бискупъ Камеринскій, легатъ, золотую рожу за упоминокъ приносячи, жадной ему учтивости до Кракова пріѣджаючему преложоніи академіи не вырядили, твердячи не Миколая, але Феликса правдивымъ быти папежемъ, якъ того, который по отстрыхненю порядномъ Еvгенія, згодливе былъ отъ синоду Базилейского на столицу Римскую поднесенъ». О томъ читай въ Кромерѣ, въ книзѣ 22.

[1]) стран. 615, колона 2.

[2]) Исправлено по Толстовскому списку.

[3]) стран. 626, колона 2.

[4]) Толст.: «Жемовитъ». Также и въ «Книжицѣ» Наѳанаила.

Еслижъ Евгенія и наступника его Миколая не приймано, певне и синоду и уніи оной Флорентійской не приймали заходніи, а зъ ними посполу и Ляхове, поготовю — Грекове и Россове приймати не могли и не могутъ.

Пишетъ еще Кромеръ, ижъ Феликсъ певное зъ Миколаемъ постановене учинивши, папества зъ своей стороны уступилъ, зачимъ синодъ Базилійскій скончился, гды справы его Николай ствердилъ. О чомъ читай Мартина Кромера, Латинского выданья, въ року 1558, въ книзѣ 22, лист. 506. Лечъ Мартинъ Блажовскій, въ Полскомъ своемъ переводѣ, за поводомъ скаженой теперешнихъ переводниковъ папезскихъ натуры, опустилъ слова тыи, гды справы або дѣи его ствердилъ. Уважати теды потреба, ижъ гды Феликсъ зъ части своей уступовалъ, не справы и не синодъ Евгеніевъ въ Флоренціи, але дѣи синоду Базилійского ствержено, а тыи переднѣйшіи были въ томъ, ижъ Евгенія папества отсужали, и соборование его зъ Греками за отщепенское збориско мѣли, который што-колвекъ на немъ дѣялъ, якъ приватный чловѣкъ дѣялъ, зачимъ, и дѣи его и соборъ за ништо почитанъ зосталъ презъ самихъ же заходнихъ. Кромеръ и иныи историкове ачколвекъ вспоминаютъ о томъ въ Флоренціи соборованю, лечъ, абы оно згодне было докончено и абы ся на немъ унія стати мѣла, того не твердятъ. А такъ зъ части костела Римского соборованье Евгеніево зъ Греками-соборомъ не естъ и быти не могло.

Доводы засъ того, ижъ на томъ соборованю унія Грекомъ зъ Римляны не дошла, суть овыи:

Первый. Ижъ Грекове, ведлугъ старожитности, въ своей вѣрѣ зоставали и зоставаютъ и такъ ей теперъ вызнаваютъ, якъ вызнавали на онъ часъ, и же ратунку напротивъ непріятеля не одержали; Латинниикове тежъ при своемъ упорѣ и донынѣ стоятъ. А гды бы унія была дошла, певне бы нынѣ тыхъ розности межи нами не было.

Вторый. Гды бы унія сталася была, не писали бы были Грекове зъ Флоренціи до синоду, на той часъ въ Базиліи обхоженого, огонь чистцовый ганячи и отметуючи. Читай о томъ въ книзѣ «Ороодоксографѣ» и въ книзѣ названой «Ѳриносъ», то естъ «Ламентъ», презъ Ороолога выданой.

Третій. Патріарха Константинополскій, гды еще обѣ сторонѣ зъ собою были въ контроверсіи, умеръ, по которого смерти унія стати и соборованье оное замкнутися не могло; и если бы унія была дошла, чому бы былъ папежъ патріархи не подалъ и не посвятилъ, чому бы ся тамъ зъ палліушемъ своимъ былъ не отозвалъ? А што Латинниикове удаютъ зданье патріархи Іосифа, тому не вѣримо, и естъ то оказалый подметъ на ошукане правовѣрнихъ: якъ бовѣмъ онъ то писати моглъ хорый, въ горячцѣ великой будучи, а якъ такъ великій патріарха и пастиръ речъ такъ великую и соборную мѣлъ писати на особности безъ всего своего собору? Непевная то, заправды, и ложная повѣсть!

4. Гды бы унія дошла была, Висаріонъ, митрополитъ Никейскій, вернулъ бы ся былъ на свою столицу беспечне. Але ижъ отъ Грековъ, а рачей отъ церкве правдивой отступилъ и папежови ся передалъ, для того тежъ, якъ пророкъ мовитъ, «зстарѣлся въ чужой земли, а своей до смерти не оглядалъ», а за то взялъ титулъ кардиналства и преложенство въ Бононіи [5]).

5. Гды бы унія дошла была, Иси-

[5]) Халкокондилъ, кн. 6, листь 208.

доръ, Роскій митрополитъ, не зъ титуломъ кардиналства отъ папежа, але зъ листами отъ собору Грецкого и отъ царя Іоанна Палеолога вернулъ бы ся былъ до цара Московского и до становъ духовныхъ и княжатъ Роскихъ; и гды бы унія зъ Греками въ Флоренціи станула была, не дано бы его было до вязеня; гды проповѣдалъ унію въ Москвѣ и въ Россіи, не утекалъ бы былъ отсель, але старѣлъ бы ся былъ на столици своей и живота своего на ней докончилъ бы былъ.

Шестый. Гды унія была станула, были бы на всѣхъ чотирохъ столицахъ патриярхалныхъ архитипы, то естъ писма печатаніи и подписаніи, и межи иніи соборы въ книги канонніи вписаніи были бы, якъ маемо помѣстныхъ и вселенскихъ соборовъ каноны и уставы записаніи въ книгы. Нехай намъ то покажутъ зъ Іерусалима, зъ Антиохіи, зъ Александріи и зъ Константинополя. А если што естъ писма якого о томъ, то зъ Риму въ книгахъ толко Латинскихъ, а въ Грецкихъ пишется историцко о томъ, ижъ былъ зъѣздъ на соборъ, але ся стало розорванье.

Гды бы тая унія станула была, были бы такъ Грекове, якъ и Латинникове въ уживаню еи спокойномъ.

Вѣдомо теды зъ сихъ семи доводовъ, же якъ соборъ въ Флоренціи не станулъ, такъ не станула и унія.

Доводы зъ писмъ, ижъ соборъ не станулъ [1]).

А же тое соборование въ Флоренціи соборомъ не станулo и же унія Грековъ зъ Латинниками не была замкнена и до скутку не приведена,—доводомъ того суть важнымъ протестаціи, то естъ освѣдченья и писма такъ до Грековъ на престорогу писаніи, якъ тежъ и жалобныи противъ Латинниковъ. Къ тому, оного часу—и книги, заразъ засвѣжа отъ Грековъ выданіи, противъ костеломъ заходнымъ, оповѣдаючи имъ на всѣхъ ихъ аргумента и строфуючи ихъ въ вѣрѣ а упоминаючи, абы ся до давного вызнаня навернули, въ которомъ презъ семъ соборовъ и костелъ Римскій зъ всходною церквію заедно были.

Межи иными на той часъ покладаю на свѣдоцство блаженной памяти Марка, митрополита Ефеского, который якъ въ Ферарѣ, такъ и въ Флоренціи отъ лица всего собору Грецкихъ отцовъ диспутовалъ и мовилъ, такъ и вернувшися на востокъ, отъ лица всей всходней церкве и отъ оныхъ въ Флоренціи згромаженыхъ Грековъ, писалъ и писма выдавалъ тыи: «Вызнане вѣры» (епистолію вселенскую до всѣхъ христіанъ), «Главизны силлогистическіи противъ Латинниковъ», «Діалогъ Гречина зъ Латинникомъ о придатку ономъ до символу «и отъ Сына». Суть и отъ иныхъ въ той же матеріи и за причиною тогожъ соборованя Флорентійского выданіи писма, которыи тутъ опущаю, широкости убѣгаючи. Въ которыхъ то писмахъ Грекове его за соборъ правдивый не признаваютъ, але зовутъ и пишутъ его «листрійскимъ», то естъ розбойницкимъ соборомъ. А такъ неслушне противници наши выдаютъ его за соборъ осмый вселенскій. И гды бы не Латинникове выдали его по своей имъ воли, мало бы хто о немъ слышалъ, а поготовю—и мовилъ.

Если теды хотятъ противници о осмомъ и вселенскомъ соборѣ вѣдати и писати, маютъ той правдивый, около року 879, въ Константинополю, за царя Василія Македона и за папежа Іо-

[1]) «Книжица» Наѳанаила, л. 229; «Книга о вѣрѣ» (Москва, 1648), об. 164 л.

анна и за Фотія, патріархи Константинополского, гдѣ пословъ папезскихъ было 3. На которомъ соборѣ явно вызнано, ижъ Духъ Св. отъ самого Отца исходитъ; за тымъ важне варовано, абы до символу вѣры не придавати оного придатку «и отъ Сына», и проклинано тыхъ, которыи бы або придавали што, або уймовали.

Припоминаетъ о томъ соборѣ и Бароніушъ, въ року осмъ сотъ семомъ. Въ житии св. Сергія Московского, дня 25 септеврія празднуемого, написано, ижъ той соборъ не скончался, ижъ многии отцы порозбѣгалися, и послове Росскии, Симеонъ священноинокъ и Ѳома Тверскій, которыи были при Исидорѣ апостатѣ, поутекали. А на дорозѣ того утеканя одному зъ нихъ Симеонови Скорбному явился святый Сергій Московскій и препроводилъ ихъ презъ мѣсто непроходное. Въ которомъ то видѣніи св. Сергія о блаженномъ Марку Ефескомъ были слова тыи: «о то видѣлесь, Симеоне, чудного мужа, стопамъ апостолскимъ послѣдуючого, Марка, епископа Ефеского, отъ которого и благословеніе одержалесь. Пре то не вонтпячи иди». А пресвитеръ Симеонъ реклъ до св. Сергія: «се гдысь видѣхъ яко единого отъ вселенскихъ онѣхъ патриярхъ, во святости и дерзновеніи мнозѣ, и мужество чудное на Латинское мудрованіе, и побѣду страшну, и благословенія отъ святого сподобихся». И старецъ рече ко пресвитеру: «се яко же видѣлъ еси, и отъ устъ его наказаніе слышалъ, блюди да никто же тя устрашитъ. Со дерзновеніемъ всѣмъ проповѣжь православнымъ, имѣютъ розумъ отъ Божественнихъ писаній, да не прелстятся». Тутъ уважай, якъ святобливость и писмо св. Марка Ефеского потвердилъ Богъ чудовне.

О Марку Ефескомъ и о Генадію Схоларію.

Лаоникъ Халкокондилъ, Аѳинейчикъ, въ книзѣ своей ([2]), даетъ вѣры годное свѣдоцство о томъ блаж. Марку и о преподобномъ Генадію Схоларію, патріарсѣ Константинополскомъ. А суть слова его о нихъ такии: «папежъ Римскій мужей нѣкоторыхъ ученихъ до Византии до Грековъ послалъ, абы зъ оными въ розмову пришли (поневажъ синоду и згоды въ Влохахъ учиненой не приймали, абовѣмъ Марко, Ефескій епископъ, и Схоларій у Грековъ наученшии, анѣ зъ почавтку згола на Латинскую догму не хотѣли призволити). А гды до розмовы и до диспутаціи пришли, Римляне не могли нѣчого справити, але посрамлены до дому ся вернули.» То Халкокондилъ. А якожъ то правда (што выдаютъ книжки подъ именемъ Генадія Схоларія), якобы онъ коли мѣлъ Флорентійскую унію похваляти? Не уводитися прето ими, але мѣти ихъ за потварныи и за подметніи.

Еще о томъ Генадіи реку, ижъ нѣгды онъ не держалъ уніи Флорентійской и не хвалилъ ей. А показуетъ то «Діалогъ его зъ Турчиномъ о св. Духу», въ которомъ написалъ, ижъ отъ единого Отца исходитъ, а нигдѣ не помянулъ, абы «и отъ Сына», што Латинники въ Флоренціи станути усиловали. А поневажъ исхожденія Св. Духа «и отъ Сына» не положилъ, теды Флорентійской уніи не приймалъ. Естъ той «Діалогъ» въ Вилнѣ року 1585, презъ Козму и Лукаша Мамоничи выдрукованый и славной памяти. Еустафіеви Воловичови, канцлерови Литовскому приписаный. Блаж. Мелетій, патріарха Александрійскій, въ епистоліи

[2]) Халкокондилъ, fol. 250.

своей, писанной зъ Египту року 1599 до Ипатія отступника, Володимерской епископіи насилника, мовитъ тыми словы: «послати тобѣ розумѣлемъ особливе учоне писаную книжицу Генадія Схолярія «О похоженю Духа Святого», противко оного Римского придатку «и отъ Сына», которому Схоляріеви омылне приписуютъ слова (о шаленства!) собору Флорентского, которое зъ дѣями оного Флорентского собору обносятъ и удаютъ, зъ которой обачилъ бысь ясне, отвергши вшелякіи задаваня, ижъ то естъ щирая вѣра соборной апостолской церкве, которой правду мы проповѣдуемо». Патріархове зась всѣ чотыри ново па столици свои вступуючи, одни до другихъ пишутъ, вызнаваючи вѣру, а по вызнаваню оной, о соборѣ Флорентійскомъ тыми мовятъ словы: «къ тому отметаемъ и ижъ во Флоренціи онъ зле и безбожне бывшій Латинскій соборъ, и елика онъ утверди противу святыхъ соборовъ, яко небывша и зъ начала сего въ меншомъ». А на доводъ того отъ всесвятѣйшого патриярхи Іерусалимского киръ Θеофана, будучи ему тогды въ Кіевѣ, принялемъ листъ автентичній отъ всесвятѣйшого патріархи вселенского киръ Митрофана до всесвятѣйшого патріархи Іерусалимского Германа, около року 572 писаный.

Части II, роздѣлу XIII, артикулъ 2.

Латинникове соборовъ не слухаютъ.

Отповѣдаю еще [на] нѣкоторыи отступницкіи заметы, а особливе на то, же насъ удаютъ, якобысмо мы соборовъ и ухвалъ ихъ не приймовали. Въ чомъ ся барзо зъ умыслу мылятъ. Мы абовѣмъ безпечне то твердимо, ижъ соборовъ святыхъ ухвалы заховуемо и не переступаемо ихъ такъ стороны вызнаня вѣры, якъ въ справованю и въ суженюся правилами оныхъ. Для чого благословеніе на насъ Божіе и церковное пребываетъ, а на Латинскомъ костелѣ клятвы и караня въ канонахъ соборовъ тыхъ выраженіи и оный Христовъ вырокъ «хто Церкве не слухаетъ, нехай будетъ якъ поганинъ и мытарь» [1]) зоставаютъ. Бовѣмъ Латинникове семи соборовъ вселенскихъ (и оного осмого правдивого за Фотія, якъ згодного зъ предидучими семи соборами) вѣры не вызнаваютъ, и канонами ся ихъ не справуютъ. Овыхъ, презъ самыхъ Латинниковъ [въ] Флоренціи учиненыхъ, епископовъ не маючи зъѣзду того за соборъ, не слухаемо. Хто слухаетъ, на свою шкоду слухаетъ!

Естъ ся чому задивовати нестатечности и замѣшанью отступниковъ нашихъ! Потягаютъ насъ до Флорентійской (якъ они зовутъ) уніи словы, а скуткомъ до иной. И великая барзо розница межи Флорентійскою, ачъ змышленою, а межи нынѣшнею, потай устроеною, теперъ зась мусомъ и тираніею проваженою уніею! Тамъ бовѣмъ пишетъ, ижъ Сынъ причиною Духа Святого не естъ, и ижъ Духъ Святый презъ Сына исходитъ, и отъ Сына исходити оному жаденъ не позволилъ. Опрочъ Латинникове сами и Висаріонъ, Исидоръ апостатове сами, и то абы въ символъ жадного придатку неприкладано, патриарховъ въ послушенство папезское не поддано, и овшемъ ведлугъ канововъ и привилеовъ зверхность ихъ и повага и ровность естъ онымъ зъ папежемъ вцѣлѣ захована, въ епархіи патріаршіи вступу жадного не допущено, огонь чистцовый непринятый, душамъ людій зо-

[1]) Матө. гл. 18, ст. 17.

шлыхъ справедливымъ небо, а грѣшнымъ адъ; блаженство зась ихъ и досконалая заплата царство небесное ажъ по судномъ дню посполу и зъ тѣломъ; тогожъ часу и грѣшнымъ муки въ геенѣ освѣдчено. Ку тому и иныи были тамъ постерегалніи артикулы въ вѣрѣ и въ святостяхъ. А тая нынѣшняя унія опакъ тое все обертаетъ. О Духу Святомъ выразне придали «и отъ Сына»; патріярховъ за послушники и вѣкаріи папежскіи почитаютъ, зъ вшелякой ихъ зъ нимъ чести и зверхности и равенства обнажаютъ; епархію патріархи Константинополского Россію гвалтомъ Римскій посѣдаетъ, а зъ Риму бискуповъ или владыковъ своего сакрованя насылаетъ; огонь чистцовый приймуютъ, и иныи тому подобныи Латинскіи отъ Церкве Божей оттятыи преданія впроважаютъ.

О Барскомъ и Люгдунскомъ соборахъ то повѣдаю, ижъ тыхъ тамъ приватнихъ трактатовъ и намовъ Латинскихъ нѣгды Грекове за соборы не почитали и не знали, и мы Россове зъ ными тоежъ розумѣемо и не пріймуемо ихъ.

О листѣ Нифона патріархи повѣдаемо, ижъ естъ подметъ и прелесть, такъ якъ и оныи Схолярія подметніи писма. А што ся тычетъ Исидора, той якъ самъ, такъ и писма его всѣ суть отъ церкве Божей отвержены и прокляты, якъ и нынѣшныи новыи отродки его. Тогожъ духа и поселство до Сикста розумѣй быти, на которое не разъ южъ естъ отповѣдано.

О привилею Владислава.

Зъ стороны зась привѣлею Владислава кроля, датого въ Угрѣхъ въ Будзыню, повѣдаемо, ижъ жадной важности мѣти не можетъ, и утворене его якое естъ, якъ бысмо о немъ розумѣти мѣли, ясно намъ даютъ вѣдати признаки и личкованя тыи.

Синодъ въ Флоренціи скончился року 1439 [2]). Послове папежовъ двохъ, року 1442, до Владислава кроля, до Венгеръ до Будзыня, приїхали: одинъ отъ Evгенія, а другой отъ синоду Базилійского и отъ Феликса папежа, кождый за своимъ просячи, абы былъ за папежа признаный. А кроль жадного зъ нихъ не принялъ, поки бы межи ними розница тръвала. Читай въ Кромерѣ книга 21, листъ 426, и вышше въ артикулѣ першомъ. Привѣлею зась того дату пишутъ року 1442, Владислава подъ Варною убито року 1443. Читай въ Кромерѣ, книга 21. По смерти кроля Владислава и Евгенія, Феликсъ Миколаеви папежови зъ своей части папества уступилъ, року 1447. Читай въ Кромерѣ книга 22. Академія Краковская не приймуетъ легата Миколая папежа, якъ наступцы папежа Евгенія, року 1448, што было за другого кроля, то естъ за Казѣмера Третего.

Уважай же тутъ пилно, отступнику, якъ той привѣлей даный быти мѣлъ, гды кроль и бискупъ Краковскій, и арцибискупъ Гнѣзненскій, и академія Краковская Evгенія за папежа, а поготовю—и синоду его Флорентійского не приймали? Ажъ за Казимера кроля сталося то, же Миколая папежа принято. Не моглась унія Флорентицкая въ Полщи проповѣдати, поки розница межи двѣма папежами трвала а затымъ привѣлеи о ней писатися не могли. Ясная теды естъ речь, ижъ того привѣлею утворене естъ подзорное, и на прелесть правовѣрныхъ обляту [3]) тую

---

[2]) Соборъ Флорентскій, fol. 511.

[3]) отъ offere—вносить: «облята»—внесеніе, запись документа въ актовую книгу.

до книгъ урядовыхъ справлено. А гды бы той привѣлей даный былъ на прозбу народу Россійского, и гды бы его онъ принялъ былъ, теды бы Исидоръ зъ Литвы и зъ России зъ горломъ не утеклъ. И гды бы унею Флорентійскую Россія держала, певне бы ся навернулъ былъ, не попустилъ бы былъ жадному надъ себе престола Кіевского, отколь лацнѣй ся ему было кусити и о Москву.

А ижъ по розорваномъ соборѣ Флорентійскомъ, Россія и Литва зъ папежемъ Римскимъ въ згодѣ и въ единости не были, мимо Росскіи наши «Соборники» и «Кройники», Лаоникъ Халкокондилъ Аѳинейчикъ, въ книзѣ своей третей пишучи о Бѣлой и о Черной России и о Литвѣ, посвѣдчаетъ и мовитъ о тыхъ народахъ, ижъ «Иллирического языка заживаютъ, житіемъ и обычаемъ и вѣрою христіанскою найбарзѣй Грековъ наслѣдуютъ, а зъ папежемъ Римскимъ згоды не маютъ; маютъ Грецкого епископа, которого въ набоженствѣ вѣры слухаютъ» [1]) и прочая. Той Халкокондилъ написалъ книгу свою южъ по соборѣ Флоренскомъ и по взятью Константинополя презъ Турки. А надъ то еще мовлю, ихъ тотъ привѣлей и иныи тому подобныи ваги жадной не маютъ и згола знесены суть тогды, коли король Жигмонтъ-Августъ въ привѣлею зъедноченя народу Роского зъ Ляхами такъ выразними словы мовитъ: «на остатокъ уставуемо, же тымъ всѣмъ вышепомененымъ и написанымъ речамъ, артикуломъ, свободамъ и волностямъ, которыи ся въ томъ привѣлею, зъ позволенемъ всѣхъ радъ нашихъ, написали, жадное вынайдоване, жадніи привѣлея земскіи або особніи чіи колвекъ, жадныи статута, ани конституціи сеймовыи не будутъ нѣчого могли, ани могутъ шкодити, и нѣчимъ уближати вѣчными часы. И овщемъ мы сами оныи ни въ чомъ ненарушоне подъ присягою нашею, пилно стеречи и держати обѣцуемо и повинни будемо, и потомкове наши кролеве Полскіи тое все также ни въ чомъ ненарушене держати и перестерегати тымъ листомъ привилеемъ нашимъ обовязуемо вѣчными часы». Тое право такъ естъ важное и такъ вѣчное, же ему жадное вынайдоване, жадніи привилеи, жадніи статута и жадніи конституціи сеймовыи, прешлыи и пришлыи, не могутъ и мочи не маютъ шкодити, и ни въ чомъ уближати вѣчними часы. Которого непорушность и перестерогу святой памяти король Жигмунтъ-Августъ такъ своимъ именемъ и именемъ наступуючихъ по немъ кролевъ Полскихъ выконаную присягу, якъ и присягу отъ кождого по немъ на тое кролевство Полское наступуючого кроля Полского выкониватися мѣною варуетъ.

А наконецъ придаю, ижъ и тыхъ нашихъ вѣковъ сами Ляхове того Флорентійского не приймаютъ собору. А же то правда, покладаю тутъ о томъ здане премудрого и велможного мужа и пана Іоанна Щасного Герборта, старосты Вышненского и Мостиского, красомовного и выборного оратора, на сеймѣ валномъ у Варшавѣ поданое. Которое ся маетъ тыми словы:

«Тыи уразы, которыи маемо отъ жолнера, суть великіи, але суть подобныи ранѣ ручной, которая ачъ естъ болесна, але смерти не приноситъ, бо сила ихъ живетъ зъ ранеными руками, а наконецъ и безъ рукъ

«Але той рану задаетъ въ сердце отчизнѣ нашей, хто колвекъ право еи ламлетъ, згоду межи народами, зъ ко-

---

[1]) Халкокондилъ, книга 3, листъ 238.

торыхъ естъ Полская речъ посполитая зложена, розриваетъ, тотъ въ сердце отчизну забиваетъ.

«Такая естъ колотня, которую зачали зъ народомъ Рускимъ, братьею и кровью нашею, тая естъ якъ рана сердечная, которая бы наменшая была, смерть приноситъ.

«Той справы часть едну знаю, другой части, хоть о ней уставичне мышлю, розумѣти не могу.

«Бо то вѣдаю добре, што ся почавши отъ зъѣзду Берестійского онымъ дѣетъ. Тое вѣдаю добре, якъ на сеймикахъ надѣю имъ чинятъ, а на сеймахъ зъ нихъ смѣхи строятъ. На сеймикахъ братьею зовутъ, а на сеймахъ отщепенцами. То я вѣдаю, бо то всѣ вѣдаютъ. Але чого они хотятъ по томъ зацномъ народѣ, якую раду и до которого цѣлю змѣряютъ? того я жаднымъ способомъ розумѣти не могу. Бо если того хотятъ, абы Руси не было въ Руси, то естъ—речъ неподобная, и такое подобенство естъ, яко бы ся имъ хотѣло: жебы тутъ море было коло Самбора, а Бесчадъ коло Гданска.

«Великой годности чловѣкъ Янъ Пасcератъ натиралъ передъ килканадцатьма лѣты на парламентѣ въ Парижу, абы законники нѣкоторыи выгнано. Штò и сталося.

«И гды шукаютъ того, штó они винни, преложивши много образъ, которыи противко праву Французскому чинили, повѣдѣлъ тую найбольшую, же хотятъ, абы Франціи въ Франціи не было, и ужилъ того прикладу: за Нерона, повѣдаетъ, цесаря, стался такій чудъ, же на певномъ мѣстцу былъ по одной сторонѣ до дороги лѣсъ оливный, а по другой сторонѣ роля посѣяная. Одной ночи онъ лѣсъ оливный перейшолъ на тую сторону, гдѣ была роля посѣяная, а роля тамъ перешла, гдѣ былъ лѣсъ оливный. Здался, повѣдаетъ, тотъ чудъ великій, хоть тамъ малыи грунты перемѣнялися, и отмѣну панства отнеслъ [2]), бо панство Римское пошло до Франціи, а тамтоль до Нѣмцевъ. То дивнѣйшая, же хотятъ, абы великіи кролевства перемѣнилися, жебы Гиспанія была тутъ, гдѣ Франція естъ, а Франція тамъ, гдѣ Гиспанія.

«Того жъ прикладу нездорожне я тутъ уживаю. Жаденъ того розумъ, жаденъ гвалтъ перемочи не можетъ, абы Руси не было въ Руси. Штожъ, а коли зась ся кому зобачитъ, абы Поляковъ не было въ Полщи? ба! безмаль южъ не такъ, бо хотяжъ по-Полску мовимо, але правъ и звычаевъ запомнилисмо. Але речетъ хто: «не хочемо мы Руси отмѣняти въ Руси». Ба, и не можете! Але хотите ихъ позискати до вѣры нашей повшехной Римской и до едности ведлугъ собору Флорентского привести. Того я не ганю, если то пристойне чинятъ и ведлугъ науки Христовы. Але дошлажъ згода на соборѣ Флорентскомъ? Речетъ хто: «дошла». А чомужъ звада, коли згода дошла? Тому нехай повѣдаютъ, хто того не вѣдаетъ докладне!

«Южъ то давно и самъ Збавитель осудилъ и соборы вселенскіи дознали, же коли ся мѣшаютъ до справъ духовныхъ свѣцкіи затяги, тамъ нигды ничого потѣшного быти не можетъ; гдыжъ южъ то заразъ естъ противко науцѣ Збавителевой, который духовныхъ толко справъ и самъ шукалъ, и учнемъ своимъ шукати казалъ. А на тамтой соборъ Флорентскій приѣхалъ цесаръ и патріарха, барзѣй для ратунку противко Туркомъ; и коли списовано згоду того собору, теды тамъ кладено: много

[2]) Въ Польскомъ текстѣ, по изданію Археографической Коммиссіи («Документы» стр. 216): «a *nie* odmianę państwa niosł.»

войска и землею и моремъ мѣли дати Грекомъ? А штожъ маетъ до вѣры войско? Чого потомъ не дано, и для тогожъ зъ тойжъ згоды ничого не было [1]).

«Заживу мовы мужа мудрого и великого пана, Яна Замойского, канцлера и гетмана Корунного, который до евангеликовъ такъ мовялъ: «коли бы то могло быти, абысте всѣ были папежниками, далъ бымъ на то половину здоровя своего. Даю того половину, жебымъ, другою половиною живучи, тѣшился зъ той святой едности. Але если вамъ хто будетъ гвалтъ чинити, дамъ все здоровье свое при васъ, абымъ на тую неволю не глядѣлъ.

«Тожъ я, тожъ кождый, розумѣю, зъ насъ шляхтичъ поцтивый мовити маетъ: «будте, просимо, нашей папезской вѣры, боть естъ невонпливая, добрая и певная а доводы маетъ неомилныи». Але если гвалтомъ хотятъ васъ приневолити, здоровье свое при васъ и передъ вами положимо.

«Але чогожъ по нихъ хотятъ? жебы папежниками нашими были? якимъ же способомъ того хотятъ? Если такъ, якъ Панъ Збавитель наказалъ: учачи, пророкуючи, чудо чинячи, и овшемъ не толко оны, але и я ксендза Крупецкого буду мѣти за апостола. Але гайдуками церкви отбивати, позвами на трибуналъ трапити, попы имати, чернцы выгоняти,—то ся не згожаетъ зъ волею и наукою Збавителя нашего! Рачей оніи слова на него падаютъ: «шукаешъ своего пожитку, а не Христового».

«Если духовныхъ речій шукаютъ, чомужъ не духовными способы? А зажъ можетъ быти лѣпшій духовный способъ отъ кого иншого поданый, нижли былъ отъ Христа?! Не толко шаленство, але блюзнерство естъ—хотѣти што надъ науку Збавителя чинити!

[1]) Пропущено: «i Grekowie poginęli».

«А если шукаютъ пѣнязій, пожитковъ селъ—чомужъ того гвалтомъ заразъ якъ непріятель звыклъ, не берутъ, не шпортячи писма святого и духовныхъ наукъ на прикрытье лакомства своего не натягаючи?

«На соборѣ Триденскомъ задали Францускіи духовныи Гиспанскимъ духовнымъ, же неслушне и нехристіанско король Гиспанскій Индовъ беретъ. Бо если ихъ хочетъ навернути на вѣру христіанскую, чомужъ ихъ не навертаютъ ведлугъ науки Христовы: казаньемъ, пророцтвомъ и чудами, але войска и дѣла, которыхъ Христосъ не заживалъ, и всѣ правдивыи учневе Его не мѣли тамъ што чинити. Отповѣдило Гишпанское духовенство, же кроль Гишпанскій (зъ милости христіанской [2]) хочетъ Индійчики навернути и посилаетъ казнодѣи до нихъ, которихъ, жебы они не побили, посилаетъ при нихъ войско, и не чинитъ гвалту Индомъ, едно казнодѣевъ своихъ боронитъ, абы Индове не побили. Розсмялися всѣ на тую отповѣдь Гишпанскую, а болшъ о томъ мовити заказано.

«Тежъ я въ той справѣ мовлю: если зъ милости христіанской лѣпшую дорогу хотятъ имъ указати, нехай же слухаютъ Господа и Бога нашего, который самъ естъ дорога, правда и животъ; а если въ Индіи шукаетъ Гишпанъ золота, а въ владыцтвахъ Рускихъ шукаютъ унитове грошій, нехай же той фарбы набоженства занехаютъ.

«Але о штожъ убогая Русь проситъ? абы ведлугъ права заховани были. «Але правъ не маютъ?» Даймы то, же на паргаменѣ або на паперу не маютъ; але маютъ на умыслахъ людскихъ право найлѣпшее и матку всѣхъ правъ

[2]) Этого нѣтъ въ Польскомъ текстѣ.

—звычай. Бо штожъ иншого естъ право если не звычай, презъ много лѣтъ добрымъ узнаный, а потомъ, абы хто шпотити не моглъ, на паперъ вложоный?

«Звычай естъ право долгимъ уживаньемъ и позволеньемъ межи люде впроваженое и принятое. Звычай естъ, который потвержаетъ и выкладаетъ права; и право писаное мертво естъ, если звычай оного не оживитъ. Звычай такъ долгого часу, которого початку памятника немашъ, маетъ повагу наваровнѣйшого привилею, бо лацно о довтѣпъ, который слова писаніи вышпотити можетъ. Але што естъ въ уживаню многихъ людей, трудно и нахитрѣйшему иначей удати, нѣжъ люде повшехне розумѣютъ. Такихъ звычаевъ полна естъ наша отчизна, и колибы, стережи Боже, мѣно ихъ намъ якъ вышпотити, жадная наша волность на мѣстцу не зостала бы.

«А речетъ хто: «тыи слова о звычаю суть взяти зъ права Римского, а въ Полскомъ правѣ того нѣ». Або то зле, ижъ право Римское згожается зъ правомъ нашимъ? Такая естъ волность правъ христіанскихъ, же што естъ правомъ у которого колвекъ народу христіанского то естъ слушностью у кождого.

«Але азажъ и кроль Полскій не присягаетъ на звычай» речетъ хто? Въ присягахъ Генрика, Стефана и Жигмонта Третего не вложено звычаевъ; такъ естъ; але вложени суть первѣй въ привилеи Жигмонта кроля Першого, которыми ручитъ за сына своего кроля Августа, а потомъ въ присягу Жигмонта-Августа, на которую потомъ всѣ кролеве присягаютъ. Бо такъ присягаютъ: все держати што колвекъ надали и постановили кролеве давніи: Казимѣръ Великій, Людвикъ Лоишъ реченый, Владиславъ Ягело, Владиславъ Ягеловичъ, Казимѣръ Ягеловичъ, Олбрыхтъ, Александеръ, Жигмонтъ Першій, Жигмонтъ-Августъ. А звычай воровалъ Жигмонтъ Першій, подъ титуломъ волного обираня кроля, въ статутѣ, на листѣ 87, а Жигмонтъ-Августъ въ присязѣ своей, которая естъ на початку конституціи. То южъ право поприсяженое естъ въ той справѣ. Пойдемъ же до прикладовъ, за которыми въ речи посполитой, яко за проводникомъ въ дорозѣ, не можемъ блудити.

«Хто естъ не едно такъ невстыдливый, але и такъ безбожный, што бы смѣлъ мовити, же часы наши лѣпшими могутъ быти розумѣны надъ часы кроля Жигмонта Першого? Хто бы смѣлъ речи, же сенатъ годнѣйшій естъ теперь, нижъ былъ за кроля Жигмонта? Хто бы смѣлъ мовити, же станъ шляхетскій пилнуетъ такъ правъ и свободъ своихъ, яко пилновалъ за того кроля Жигмонта? А той святый кроль Жигмонтъ Першій церкви Рускіи такъ будовалъ и богатилъ, якъ и костелы каѳолицкіи. Той (лежитъ за Самборомъ, миль 3, въ гору Днѣстра [3]) монастиръ Св. Спаса, одъ Лва князя остатнего Руского заложеный и зачатый, доправити казалъ, и той чернцомъ маетности надалъ.

«Чомужъ, для Бога (теперейшій король его милость [4]), Жигмонтъ Третій не чинитъ того, што чинилъ Жигмонтъ Першій? Чому жъ во всемъ справъ и поступковъ его не наслѣдуетъ, абы вжды могло быти пановане его, подобное панованю Жигмонта Першого? Чомужъ сенатъ не маетъ стануги притомъ, абы въ покою былъ за-

[3]) Этого «обстоятельства мѣста» въ Польскомъ текстѣ нѣтъ (стран. 224).

[4]) Въ Польскомъ текстѣ нѣтъ (стран. 224).

хованый тотъ зацный народъ? Зачимъ былъ бы у насъ въ той поваз̂ѣ, якъ сенатъ Жигмонта Першого. Чомужъ и станъ шляхецкій не маетъ при правахъ своихъ такъ ся опирати, яко продкове наши за Жигмонта Першого опиралися?

«Але речетъ хто: «южъ ся стало; даный естъ привѣлей Крупецкому; было бы то противко достоенству панскому отмѣняти». О, несщасливое слово! Которое иншее достоенство найдуетъ пану, а не право посполитое, презъ которое онъ на маестатѣ Полскомъ усѣлъ! А вшакъ право естъ: тыи привилеи маютъ быти держани, которыи не суть праву противни, а тотъ привѣлей не толко право ламлетъ, але згоду народовъ розрываетъ, власне якъ сердце выдираетъ зъ отчизны матки нашей; тотъ привѣлей естъ якъ уголь, который огонь великій учинити можетъ.

«Але предся: не радятъ дворніи привѣлею разъ даного отмѣняти! Для Бога, штò злого естъ то поправити и отмѣнити треба. А не лѣпшъ отмѣнити ведле права, штò ся противъ право дало, нижбы шляхта Полская такъ учинила, якъ за Ягела два привилеи на сеймахъ предъ королемъ и сенатомъ мечами своими розсѣкали!

«Але Крупецкого уподобавши себѣ, не годится отмѣнити». А не лѣпшежъ его отмѣнити, нѣжъ бы ся ему стало якъ Доморатови, старостѣ Великой Полски, сталося за Ягела, которого шляхта Великой Полски въ Пыздрахъ розсѣкла! Або якъ Куропатвѣ за Казимера Ягеловича, которого шляхта Руская зъ староства Холмского выгнала!

«Штожъ вжды за пожитокъ маетъ король его милость зъ такъ великихъ клопотовъ, которыхъ зажилъ зъ народомъ Рускимъ? Тотъ пожитокъ маетъ, же естъ насъ Словенскихъ народовъ розныхъ осмнадцатъ; тыи всѣ клали свободы своей ратунокъ на кроляхъ Полскихъ; тыи всѣ розумѣли, же народъ Полскій мѣлъ ихъ зъ тяжкого поганского ярма высвободити; тыи всѣ на кождую потребу кроля и народу Полского горла свои дати были готови. А теперъ, якъ кривду почато чинити народови Рускому, суть намъ головными непріятелями. Теперъ волятъ померети сами на войнѣ, жоны и дѣти свои попалити, якъ въ Смоленску учинили, нѣжбы мѣли до згоды якой прійти зъ нами, кровью своею.

«А штò естъ перешкодою до успокоеня Москвы? Едно урожоная вѣра Руская. А штò помогло до побитя въ Волошехъ нашихъ [1])? Едно тажъ нехуть народу Руского ку народови нашему.

«Сѣло килкодесятъ тисячій Руси [2]), поборами выгнаныхъ, около Егру и Солнока, а чого сподѣватися отъ нихъ? Едно: лупезства лупезствомъ отдати захотятъ; а нарушене вѣры своей нарушенемъ вчасовъ и достатковъ нашихъ ветовати хотятъ.

«Хто колвекъ цнотливый естъ, хто колвекъ свободу и покой Полски милуетъ, мѣлъ бы до того ся склонити, жебы старыи права и звычаи вцѣлѣ зоставали» [3]).

Поты Гербортъ.

Зо всего теды сего, што ся колвекъ преложило, на око видѣти дается, же и соборoване Флорентское — не соборъ, и

---

[1]) Въ Польскомъ текстѣ вмѣсто «въ Волошехъ нашихъ»—«Potockiego».

[2]) Пол.: «Rusnaków».

[3]) Это весьма точный и хорошій переводъ на Западно-Русскій языкъ всей рѣчи Гербурта, помѣщенной М. О. Кояловичемъ въ изданныхъ имъ «Документахъ, объясняющихъ исторію Западно-Русскаго края», стр. 214—229.

унія — не уніею, поневажъ и соборъ конца своего не взялъ, и унія не стала, а же прожно и зъ небезпеченством отчизны народъ Руській турбуютъ и утискаютъ, и до десперацiи приводятъ.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ.

РОЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

Артикулъ 1.

О увѣреніи и о крещеніи Россовъ, и же зъ презрѣнья Божого народъ Россійскій отъ церкве всходной, меновите зъ Константинополя, вѣру христіанскую принялъ.

«Помяни сія, Іакове и Израилю, яко рабъ мой еси ты, сотворилъ тя, раба моего, и ты, Израилю, не забывай мене, се бо потрохъ [4]) яко облакъ безаконія твоя и яко примракъ грѣхи твоя: обратися ко мнѣ, и избавлю тя» [5]).

Естъ то щирая и надъ свѣтлость полуденную яснѣйшая правда, ижъ народъ Россійскій, зъ презрѣнья Божого и зъ воли его святой, крещеніе святое и вѣру православную отъ церкве всходной, меновите отъ ѳрону апостолского церкве Константинополской принялъ. Гды бовѣмъ Іисусъ Христосъ Господь и Богъ нашъ предъ своимъ на небеса вознесеніемъ рекъ апостоломъ и ученикомъ своимъ: «идучи на весь свѣтъ проповѣдайте евангеліе всему сотворенію, научайте всѣ народы, крестячи ихъ во имя Отца и Сына и св. Духа, учачи ихъ заховывати все, што колвекъ приказалемъ вамъ» [6]), а они шедши проповѣдали всюды, Господу споспѣшествуючему и слово утвержаючему послѣдуючими знаменми — мовлю тогожъ часу и тыхъ же вѣковъ и въ Сарматскіи краины Росскіи слово евангелія зашло, и оголошено было, и принято. Не лишена и Россія зостала отъ проповѣди апостолской. И тую абовѣмъ (хотяжъ то далекая краина находится) апостолскіи походили ноги, благовѣствуючи еѵангеліе збавения. И на тую брѣмене и слова апостолскіи загремѣли, якъ Давидъ предувидѣвши рекъ: «во всю землю изыйде вѣщаніе ихъ, и въ конца вселеннія глаголы ихъ» [7]). А былъ органомъ або начинемъ, ведлугъ непонятого презрѣня Божого, проповѣданя еѵангеліи въ Россіи, св. Андрей Первозванный апостолъ, а яковымъ способомъ—мало нижей повѣмъ. Теперъ о знаменитости и зацности того св. апостола повѣмъ.

Андрей святый былъ зъ Виѳсаиды мѣстечка, братъ роженій а старшій св. Петра апостола. Онъ, напродъ будучи ученикомъ св. Іоанна Крестителя, а услышавши отъ своего учителя слова овыи о Христѣ реченныи «ото, баранокъ Божій» заразъ пошолъ за Христомъ и былъ першимъ ученикомъ его, для чого церковъ наша оного называетъ πρωτόκλητος, первозванный, то естъ «впродъ поволанный». Андрей найпервѣй Симо-

[4]) Въ теперешнемъ Славянскомъ текстѣ: «отъяхъ».

[5]) Исаія, гл. 44, ст. 21—22,

нови Петрови проповѣдалъ Христа, и приведъ его до него, якъ мовитъ евангеліе: «нашолъ той первѣй брата своего Симона, и реклъ ему, пашлисмо Мессію, што ся выкладаетъ Христосъ, и привелъ его до Христа» [1]). Той св. Андрей заровно зъ Петромъ взялъ привилей обѣтницы—«людей ловити», якъ евангелистове пишутъ мовячи: «ходѣте за мною. и учиню васъ ловцами чловѣковъ» [2]). Той св. Андрей уищенье тоей обѣтницы а отдане того привилею посполу и заровно зъ Петромъ и зъ другими апостолами (у Матѳея въ 10, а по встаню зъ мертвыхъ у Матѳея въ 28, у Марка въ 16 и у Іоанна въ 20 главѣ) принялъ и одержалъ, гды реклъ Христосъ: «о то я васъ посилаю» и прочая, «идѣте на весь свѣтъ, научайте всѣ народы» и прочая. Той св. Андрей заровно зъ Петромъ и зъ другими апостолами принялъ ключи царства небесного, гды Христосъ (у Матѳея, 18) реклъ «што колвекъ звяжете на земли, будетъ звязано на небѣ, а што колвекъ розвяжете на земли, будетъ розвязано и на небѣ», а у Іоанна въ 20: «кому отпустите грѣхи, будутъ отпущены, а кому задержите, будутъ задержаны». Той апостолъ Андрей мѣлъ старане о пятехъ тысячехъ народа, абы были накормлены, гды у Іоанна мовитъ: «естъ тутъ отрокъ одинъ, который маетъ 5 хлѣбовъ ячменныхъ и двѣ рибѣ» [3]). Той св. Андрей продокъ держалъ межи апостолами, до него ся бовѣмъ апостолове отзывали и потребы народовъ относили, якъ Іоаннъ въ 12 пишетъ: «погане приступили до Филиппа, и просили его мовячи, хочемо видѣти Господа. Теды Филиппъ реклъ Андреееви. Андрей зась и Филиппъ рекли Господеви» [4]). Учителеве тежъ вселенскіи высоко почитали св. Андрея. Іоаннъ Златоустый на главу 11 Матѳея, въ омиліи 37, называетъ его верхомъ апостолства» (зри листъ 200).

И то еще знаменитый знакъ зацности и знаменитости Андреевы, ижъ, по ономъ высланю на весь свѣтъ апостоловъ, лосомъ або роздѣломъ досталися Андрееви части свѣта по Іерусалимѣ переднѣйшіи, то естъ Греція и иныи той прилеглыи, гдѣ наймудрѣйшій людъ находился, до которыхъ краинъ поганство нѣколи Латинское заходнее прихоживало до науки, и тамъ на судъ справы свои головнѣйшіи отсылали, якъ то особливе до Аѳинъ. А же тамъ проповѣдалъ — Никифоръ Каллистъ историкъ (въ книгѣ 8, главѣ 8) вѣдати даетъ, гды мовитъ: «Андрей, господній апостолъ, Ѳракію, Македонію и Черного моря краины обнялъ, и въ Византіи Христа проповѣдалъ, гдѣ, фундовавши церковь, посвятилъ Стахія». А въ «Каталогу патріарховъ Константинополскихъ» Андрей св. въ первыхъ покладается пастыремъ и епископомъ или патріархомъ. Читай о томъ въ Арменопулу книгу 4, листъ 296. Завше Константинополская столица щитилася и щитится св. апостоломъ Андреемъ. Дивныи и чудныи, заправды, дѣла Богъ справилъ презъ Андрея, который, першимъ его ученикомъ будучи, своего брата Симона до него привелъ; Константина царя во всѣмъ его царскимъ дворомъ и маестатомъ до Константинополя припровадилъ, за Латинскій языкъ Грецкій ему даровалъ; потомъ славный и силный народъ Россійскій также до Константинополя при-

[1]) Іоан., гл. 1, ст. 41—42.

[2]) Марк., гл. 1, ст. 17; Лук., гл. 5, ст. 10.

[3]) Іоан., гл. 6, ст. 9.

[4]) Іоан., гл. 12, ст. 21—22.

провадилъ на увѣрене; тамъ зъ Лукою евангелистомъ и Тимоѳеемъ въ тѣлѣ лежитъ, очекиваючи второго пришествія, на которомъ зъ Константиномъ и зъ Володимеромъ и зо всею Греціею и Россіею царство небесное пріиметъ. Аминь.

Вертаемся отколь есмо вышли.

Принявши [5]) теды св. Андрей жребіемъ подѣлу краины Грецкіи и около Чорного моря, и будучи первымъ Константинополскимъ патриархою, и околичніи тамъ народы приведши до Христа, пустился зъ моря въ Россію рѣкою Днѣпромъ, которымъ тамъ, гдѣ нынѣ городъ Кіевъ, пришолъ. О чомъ въ нашихъ Роскихъ книгахъ въ «Синаксарѣ», мѣсяца ноемврія 30, такъ пишетъ: «Андрей святый отъ Грековъ пошолъ Понтійскимъ моремъ, въ которое Днѣпръ трома устіями впадаетъ, и зовется море Росское. И надъ тымъ моремъ училъ св. Андрей. И идучи по Днѣпру въ верхъ, промысломъ Бозскимъ, станулъ подъ горами на бѐрезѣ, гдѣ естъ городъ Кіевъ. И рано вставши реклъ до своихъ учневъ: «видите тыи горы, на которыхъ ся [просвѣтитъ [6]] ласка Божія. И будетъ тутъ городъ великій, и церкви многіи хочетъ Богъ тутъ воздвигнути и просвѣтити святымъ крещеніемъ всю землю Рускую». А вшедши на горы, благословилъ ихъ, молячися Богу, и поставилъ крестъ. А оттоль пошолъ ку Великому Новогороду, гдѣ будучи певне до увѣреня и до крещенія людей, въ которыхъ благоволилъ Богъ, привелъ, а потомъ презъ море Нѣмецкое ажъ до Риму ся удалъ. А наконецъ до Греціи вернувшися для Христа укрижованъ былъ». И прочая тамъ въ «Синаксару».

[5]) Слич. «Книжица» Наѳанаила, л. 51; «Книга о вѣрѣ» (Москва, 1648), об. л. 30.

[6]) Исправлено по спискамъ Толстова и Ундольскаго.

На той горѣ въ Кіевѣ, гдѣ стоялъ (которую зовутъ нынѣ «Вздыхалною», якобы отъ того, ижъ на ней зъ учнями своими отъ трудовъ отдохнулъ, албо же тая гòра оттоль называется «Вздыхалницею», ижъ, высокою будучи, люде идучи вздыхаютъ, а на верхъ вшедши отдыхаютъ спочиваючи), тогожъ часу и церковъ Воздвиженія Честнаго Креста была поставлена, гдѣ и теперъ естъ, якъ и повѣсть и до сихъ днѝй обносится о той церкви и о той горѣ. Тогожъ часу св. Андрей, проходячи землю Росскую, многихъ крестилъ и до познаня Христа привелъ. Нигды бовѣмъ апостолове надаремно не проходили, але ласка въ нихъ Духа Пресвятого дѣйствовала на кождомъ мѣстцу. А то было першее зъ презрѣнья Божого и воли его святой увѣрене, а народу Руского въ послушенство столици Константинополской отданье.

А же въ народѣ Роскомъ за апостоловъ, и свѣжихъ часовъ по нихъ христіанская вѣра была, подпомагаетъ тую нашу «Словенскую Исторію», писмо старого доктора Тертуліана, около року отъ Рожества Христова 197 пожилого, который мовитъ, ижъ «въ Сармаціи вѣра христіанская была щеплена, але войнами была затлумлена». Бароніушъ Латинникъ [7]) признаваетъ, ижъ въ Россіи была вѣра христіанская, докладаючи: «хто бы ихъ былъ апостоломъ, не бàрзо ся ясне даетъ вѣдати». Нехай теды вѣдаютъ ясне, ижъ Андрей святый апостоломъ Росскимъ былъ. Находимо тежъ въ книзѣ Сократеса историка, который, описуючи синодъ Антіохійскій за царя Іовиніана споминаетъ Антипатра, епископа Росского, межи другими епископами, которіи ся до того тамъ синоду подписа-

[7]) Бароній, 965.

ли [1]). Не отъ речи [2]) теды намъ розумѣти, же той Антипатръ епископъ зъ нашей былъ Россіи.

А выполняючи оное пророцтво и благословеніе св. Андрея апостола, Господь Богъ навѣдилъ народъ Россскій вѣрою христіанскою, чудомъ еи особливымъ потвердивши. А то—около року 886, за патріархи Константинополского блаженного Фотія и за царя Василія Македонянина. О чомъ Іоаннъ Зонарасъ въ томѣ третемъ пишетъ: «царъ, мовитъ, Василій, зъ народомъ Роскимъ примире учинивши, справилъ, абы онъ въ признане вѣры христіанской пришолъ. И гды ся крестити обѣцовали, архиерея имъ послалъ Михаила митрополита и иныхъ епископовъ. Лечь они, отъ своихъ забобоновъ до нашей вѣры приступити отягаючися, мовили до архиерея: «если чуда не обачимо, яковыи ты многіи отъ Христа быти учинены твердишъ, нѣгды науки твоей не приймемо». Теды онъ: «просѣте, мовитъ, чого хочете». А они рекли: «книга, которая о Христѣ учитъ, нехай будетъ въ огонь ввержена; которая если не нарушона зостанетъ, доводомъ намъ будетъ, ижъ правдивый Богъ естъ, которого ты проповѣдаешъ». Призволивши архиерей, стосъ дровъ наложивши запалити казалъ, а руки и очи въ небо поднесши рекъ: «прослави имя твое, Христе Боже». И то рекши, святое еѵангеліе на стосъ дровъ положилъ, которое, долго въ поломени трваючи, ненарушоно зостало. Тымъ чудомъ варвары здумѣвшися, проповѣди увѣрили и, абы были святымъ крещеніемъ окрещены, усиловали» [3]). Поты Зонарасъ. И зъ нимъ Куроколатесъ о томъ наверненью Россовъ на вѣру христіанскую вспоминаетъ, и Фотій въ листѣ своемъ до двохъ епископовъ. О чомъ маешъ и въ Бароніушу въ року 863. Тутъ кождый присмотритися можетъ, якъ Россове, оное на собѣ Андреево благословеніе маючи, до столицы Константинополской головы свои склоняютъ, и якъ имъ чудовне тамъ вѣру Духъ Пресвятый залецаетъ и блаж. Фотія за правдивого пастиря и патріарху показуетъ. Гды за благословеніемъ и за посланемъ отъ него архіерея чудо такое превеликое сталося, нехай встидаются, которыи на святобливость блаженного Фотія торгаются. Зъ того тежъ чуда и певность вѣры въ церкви всходной безъ всякой вонпливости показуется. А тое маешъ второе [4]) чудовное зъ презрѣня Божого увѣрене народу Русского и патріархомъ Константинополскимъ въ послушенство отданье.

Потомъ около року 935, за царя Константина Осмого и за патріархи Ѳеофилакта, якъ Грецкій историкъ Іоаннъ Зонарасъ въ третемъ томѣ [5]) пишетъ, а другій зась, беручи то зъ Роскихъ лѣтописцовъ—за царя Іоанна Цемиски а за патріархи Василія Скамадрена, около року 970 повѣдаютъ и пишутъ, ижъ царица Олга, позосталая вдова, жона Игоря, монархи Роского, баба Володимерова, пріѣхала до Константинополя до царя Іоанна Цемиски, которую патріарха зъ многими бояры окрестилъ, Геленою назвалъ и благословилъ еи мовячи: «блаженна естесь ты межи невѣстами Россвими, абовѣмъ тебе будутъ блажити сынове Роскіи въ по-

---

[1]) Сократесъ, кн. 3, гл. 21.

[2]) Толст. и «Книжица» Наѳанаила: «слушне, вмѣсто «не отъ речи».

[3]) Зонарасъ, fol. 112.

[4]) На полѣ: «первое было за святого Андрея».

[5]) Зонарасъ, листъ 116.

слѣднемъ рожаю внуковъ твоихъ» [6]). И такъ Елена, вернувшися знову до панства своего, много Россовъ до Христа привела. Тая Елена зъ прейзрѣнья Божого и за справою Духа Святого, до столицы св. Андрея до Константинополя навернена, отколь и духовныхъ зъ собою взяла. А то было третее увѣрене Россовъ оныхъ и столицы Константинополской въ паству отданье.

О Володимеровомъ и всей Россіи крещеніи соборномъ [7]).

Наступуетъ за тымъ того прейзрѣня Божого и пророцтва св. Андрея досконалое выконанье и зыщенье, гды соборне Святославовъ сынъ, а внукъ предменованой св. Елены, Володымеръ вѣру зъ Константинополя принялъ. А нѣмъ ей принялъ и штó ся впродъ дѣяло, и о якихъ покусъ искушеніе мѣлъ, повѣмъ.

Пріѣздили до Володимера отъ розныхъ кролевъ, княжатъ и народовъ послове и учители, кождый зъ нихъ вѣру и законъ свой залецаючи, якъ то: Махометаны, Египтяне, Арапове, Татарове и отъ княжатъ Аргавенскихъ. Лечъ онъ Махометанскимъ закономъ погордилъ, ижъ му ся здалъ быти шкодливый и шкарадный. Пріѣзджали и отъ папежовъ, отъ цесаровъ и отъ княжатъ Римскихъ, Латинскихъ и Нѣмецкихъ, отъ которыхъ презъ частыи послы былъ намовляній, абы ихъ вѣру принялъ. На которыхъ также не хотѣлъ призволити, ижъ му ся и вѣра и набоженство и костелы ихъ не подобали. На остатокъ былъ намовляный и отъ Жидовъ. Лечъ му ся Мойсеовы уставы тяжкіи быти здали. Але толко послове отъ Грецкихъ царевъ и отъ патріарховъ у него зъ вѣрою ихъ, церемоніями своими мѣстце мѣли. Читай въ лѣтописцахъ Рoсскихъ и у Длугоша, и у Мѣховиты, у Матія Стрыковского, въ книзѣ 4, листъ 133.

Володимеръ теды слышавши о розности розмаитыхъ вѣръ и законовъ, не хотѣлъ на жадную призволити; але пословъ своихъ выправилъ въ розныи краины, абыся вѣрамъ, набоженству, порядкамъ и церемоніямъ присмотровали и достатечне вывѣдовали: однимъ казалъ идти до Болгаріи, другимъ до Риму, инымъ до Нѣмецъ, иншимъ до Африки, до Египту и до Скиѳіи. Гдѣ присмотруючися и вывѣдоване чинячи о вѣрахъ, написали для памяти, штó розумѣли. Потомъ пріѣхали до Константинополя. И оповѣдано цареви и патриарсѣ, ижъ послове отъ Володимера короля, монархи Роского, пришли вѣрѣ ся присмотрѣти. Штó услышавши, царь веселился зъ того барзо и росказалъ зъ патріархою церковъ украсити, и набоженство преславно и знамените отправовати. При которомъ оныи послове будучи, видѣли того часу церковъ и весь людъ свѣтлостью зъ неба освѣченыхъ, и здумѣвалися о видоку ономъ. О чомъ гды Володимерови правили, тыми слови мовятъ: «гдысмо пришли до Грековъ, впровадили насъ, гдѣ служатъ Богу своему. Не вѣдаемо—на небѣ смо были, чили на земли!? Не естъ бовѣмъ на земли таковогo видѣнья, нѣ красности такой, и не умѣемо выповѣсти того, нѣ о свѣтлости тамъ обявленной сказати! Толко вѣдаемо, ижъ тамъ Богъ зъ людми живетъ, и естъ служба ихъ надъ всѣ краины» и прочая. Читай о томъ въ «Соборнику» мѣсяця іюля 15 дня. Тамъ же тымъ посломъ таемницы вѣры перекладано и обряды набоженства показовано, наконецъ ударовавши ихъ до

[6]) Кромеръ, книга 3, о вѣрахъ.

[7]) «Книжица» Наѳанаила, об. 55 л.; «Книга о вѣрѣ» (Москва, 1648), об. 33 л.

Кіева отправлено. При которыхъ патріарха Никола Хрисоверхъ и цареве Василій и Константинъ, послали Кирила Философа Грека, мужа высоце учоного, абы Володимера вѣры христіанской научилъ, а презъ него и упоминокъ знаменитый послали, меновите, запону зе злотомъ гафтованую, на которой былъ мистерне выгафтованый страшный судъ Божій [1]). Которой присмотруючися, Володимеръ просилъ оного Кирила Философа, абы му повѣдѣлъ, што ся то розумѣетъ, же одны на правицы судіи, а другія на лѣвици стоятъ? Отповѣдѣлъ ему Философъ, ижъ на правици будутъ стояти тыи, которыи вѣруютъ въ Господа нашего Іисуса Христа и чинятъ учинки добрыи, за што по смерти вѣчный животъ и царство небесное одержатъ, а на лѣвици тыи стоятъ, которыи въ Бога не вѣруютъ, а безъ закону и вѣры живучи, злыи учинки дѣлаютъ и своволне живутъ; тыи въ вѣчномъ огню пекелномъ вѣчне мучены будутъ. Володимеръ то услышавши воздухнувъ и рекъ: «благословенни тыи, которыи на правици станутъ, але бѣда тымъ, которыи на лѣвици» и прочая. Тамтои Кирилъ Философъ особливе Володимера упоминалъ, абы отъ папежа и отъ Латинниковъ вѣры не приймалъ. О чомъ читай въ «Кройницѣ Роской», и нижей въ артикулѣ третемъ.

А въ томъ часѣ выправился Володимеръ кроль зъ великимъ войскомъ на Греки и, доставши мѣста Корсуня славного портового и всю Таврику подъ моцъ свою подбивши, послалъ послы свои до царевъ Константинопольскихъ Константина и Василія, просячи, абы за него сестру свою дали, обѣцуючи имъ и замки, побраніи презъ себе, повертати. Отправили цареве пословъ, мовячи: «если ся окрестишъ, дамо тебѣ сестру нашу». Што гды услышалъ Володимеръ реклъ: «поневажемъ я южъ посылалъ до васъ послы для присмотрѣня и прислуханя вѣры вашей, которіи ми оповѣдѣли и порядную справу дали о вашемъ законѣ, который ми ся подобалъ, и естъ ми вѣра ваша любезная, и церемоніи ваши любыи, а такъ пришлѣте до мене епископа, который бы мя окрестилъ». И послали до него цесареве оныи сестру свою Анну зъ епископами. А гды Анна царевна на полату замку Корсунского прибыла, на-тыхъ-мѣстъ на Володимера слѣпота пала, такъ ижъ намнѣй нѣчого не видѣлъ. Зачимъ онъ заразъ мыслити почалъ и розумѣти, ижъ то его богове его скарали за то, же вѣру ихъ поверглъ, а христіанскую хотѣлъ приняти и барзо ся тымъ засмутилъ. А рады собѣ дати немогши, нѣяко въ вонпливость о здоровью своемъ и о христіанской вѣрѣ приходити почалъ. А въ томъ его припадку и затрвоженюся послала до него царевна, мовячи: «если ся не окрестишъ, слѣпоты не збудешъ» [2]). Володимеръ, услухавши еи, окреститися позволилъ. И скоро былъ во имя Отца и Сына и Святого Духа погруженъ, на-тыхъ-мѣстъ зъ очій его якобы луска [3]) на землю спала, и видѣлъ ясно [4]). А то ся дѣяти мѣло, по року отъ Рожества Іисуса Христа 990, албо и нижей, гды тисяча лѣтъ зуполности своей доходила. А то въ лѣто за царовъ Василія и Константина а за патріарховъ Константинопольскихъ, або Николая Хрисоверха, албо за Сисинія, албо за Сергія,

[1]) Стрыйковскій, кн. 4, листъ 136.

[2]) Міховитъ, кн. 3.

[3]) Стрыйковскій, кн. 4; Кромеръ, кн. 3; о вѣрахъ.

[4]) Зонарасъ, въ царствѣ Константина, стр. 120.

а тыи треи патріархове въ лѣта тыхъ же Василія и Константина жили [5]). Николай Хрисоверхъ насталъ року отъ Рожества Христова 981, а седѣлъ лѣтъ 12, мѣсяцей 8; по немъ року 994 насталъ Сисиній, седѣлъ лѣтъ три; потомъ зась Сергій, передъ тымъ архимандритомъ будучи, насталъ року 996, седѣлъ 20, а живота своего снатъ около року 1016 докончилъ. А Іоанъ Длугошъ въ томѣ 1, въ книзѣ 2, листъ 120 пишетъ крещеніе Володимерово и Россовъ року 992 быти. Гды теды Володимеръ такъ чудовне былъ окрещенъ, и по оной слѣпотѣ ясно видѣлъ, даючи Богу хвалу: «нынѣ позналемъ Бога правдивого». И тамъ на томъ крещеніи дано ему имя Василій. Крестилися тежъ того часу боярове его, то естъ сенаторове и все рицерство Роское. По окрещеніи вступилъ въ малженство зъ Анною. Которое въ радости и веселю отправивши и зъ царями покой замкнувши, взялъ отъ Грековъ учителѣ вѣры: Михаила митрополита, епископы, пресвитеры, монахи, книги, спѣваки и весь порядокъ или чинъ набоженства церковного, и такъ зъ побожнымъ и благочестивымъ войскомъ и зъ добычею спасенною вернулся до Кіева и заразъ митрополита въ Кіевѣ, архиепископа въ Новгородѣ и въ иншихъ мѣстахъ епископы, отъ патріархи Константинополского посвяченіи, осадилъ. И такъ отъ того часу Россове вѣру и обряды Грецкіи статечне заховуютъ и задержуютъ. Читай о томъ въ Лѣтописцахъ Росскихъ и въ Кромерѣ, въ книгахъ третихъ. Маешъ теды тутъ зъ презрѣнья Бозского - подданье народу Руского и всего духовенства въ послушенство и въ справоване подъ апостолской ѳронъ церкве Константинополской.

[5]) Въ «Книгѣ о вѣрѣ» (Москва, 1648) пояснено: «лузга—чешуя».

Тутъ теды, правовѣрный чителнику, присмотруйся, уважай, якъ розніи народове до Володимера посылали: Махометанове, Египчицы, Татарове, Жидове, паиежове и Нѣмцы, кождый зъ ныхъ до вѣры его своей взываючи. Уважай и пословъ посылане, якъ ихъ ясность въ Константинополю въ церкви святой Софіи освѣтила, якъ имъ тамъ далъ Господь Богъ зо всей душѣ, вѣры и набоженства Грецкого уподобане, якъ о томъ маешъ въ «Соборнику» іюля 15 дня. Уважай собѣ и то: якъ найпилнѣй, якъ знагла зъ допущеня Бозского припала на Володимера слѣпота, и зась на крещеніе луска зъ очій его зпала и ясно прозрѣлъ. Такъ зъ него Господь Богъ недовѣрство здыймовалъ, якъ нѣколи зъ ап. Павла, на онъ часъ еще гонителя Савла, гды его Ананія въ Дамаску крестилъ и руки на него вкладалъ, якъ пишетъ божественный евангелистъ Лука [6]): «и покладаючи на него руки реклъ: Савле брате, Господь послалъ мя Іисусъ, который ти ся показалъ на дорозѣ, котороюсь ишолъ, абысь прозрѣлъ и наполнился Духа Святого. И на тыхъ-мѣстъ отпала отъ очій его якобы луска, и прозрѣлъ заразъ, и вставши крестился». Подобное еще крещеніе и увѣреніе Володимерово увѣренью и крещенію Константина Великого, который, гды увѣрилъ и крестился, проказа тѣлесная, то естъ трудъ, предъ крещеніемъ палый на немъ, опалъ зъ него, якъ о томъ историкове церковніи вѣдати даютъ. Уважай при томъ и то, якъ то Господь Богъ Россомъ не до Риму старого Латинского показалъ до-

[6]) Дѣян., гл. 9, ст. 17—18: «и возложь нань руцѣ, рече: Савле брате, Господь Іисусъ явлейтися на пути, имже шелъ еси, посла мя, яко да прозриши, и исполнишися Духа свята. И абіе отпадоша отъ очію его чешуя, прозрѣ же абіе, и воставъ крестися».

рогу, для одержаня крещенія и вѣры христіанской, анѣ отъ того ему науки, учители, книги и набоженство подалъ, але зъ Риму нового Грецкого, зъ Константинополя, напродъ отъ св. Андрея, апостола, першого фундатора патріархіи Константинополской; потомъ за царя Василія Македона и за патріархи Фотія, епископъ былъ посланій въ Россію, гды оно евангеліе, на огонь положеное, не сгорѣло; зась за Елены, княгины Кіевской, гды ся въ Константинополю крестила; наконецъ за Володимера, якъ ся поменило. Зачимъ по всѣ лѣта завше зъ Константинополя святыня и святости въ Россію приходили. Уважай наконецъ суды и справы Бозскіи непонятіи и въ томъ, ижъ гды ся немаль всего свѣта вѣры или религіи передъ Володимера збѣгали, теды якъ иныхъ народовъ вѣры, такъ и Латинскую отъ души Володимеровой и отъ сердца народу Российского Господь Богъ далеко отдалилъ, вѣчными часы [а потвержаючи православную вѣру зъ Грецыи по крещеніи Россовъ святыхъ многихъ изъявилъ въ нетлѣнныхъ тѣлахъ, въ печерахъ Кіевскихъ опочиваючихъ, и въ Большой Россіи, то естъ Москвѣ, множество святыхъ показалъ Господь Богъ, на упевнене вѣры] [1]) насъ перестерегаючи отъ Латинской вѣры и отъ иныхъ, а въ Константинополю толко правдивую христіанскую вѣру онымъ улюбилъ и благоволилъ приняти, отколь еи приняли всѣ княжата и народове Сарматскіи: Болгарове, Сербове, Словаци, Расцыве, Харватове, Босненсове, Моравяне, Чехове, Угрове, Ляхове и иншіи, презъ што все упевняемося и увѣряемося, ижъ правдивую вѣру Россомъ Господь Богъ въ Константинополю показалъ, и же тая, а не иная столица намъ подана естъ за маистриню и одигитрію, то естъ за наставницу збавеня нашего. Зачимъ гды насъ теперъ Латинникове до своей вѣры мусомъ и гвалтомъ презъ уряды свѣцкіи и презъ морды розмаитыи притягаютъ, зъ Богомъ самимъ валчатъ и ему ся самому противятъ, который намъ вѣру свою святую зе всходу, а не зъ заходу подати рачилъ.

А гды бы въ костелѣ Латинскомъ правдивая вѣра была, и гды бы воля Божая была на то, абысмо зъ тымъ костеломъ вѣрили, теды на онъ часъ, гды зъ тымъ [до] Володимера отъ папежа посылано [2]) далъ бы былъ Господь Богъ вѣру приняти отъ Латинъ. Заправды, на тойтамъ часъ оказія, пляцъ, трибуналъ и сеймъ былъ [3]) показатися костелови Латинскому зъ своею вѣрою! На той часъ мѣсце было и легатомъ папежскимъ подписатися и Греки перемочи! На той часъ мѣсце и причина была вѣрѣ или религіи костела заходнего отъ Бога залеценой и ствержене́й быти! Але не далъ ему Богъ того, и овшемъ одопхнулъ его отъ лица Россовъ! И речивисте презъ то въ Римскомъ костелѣ видѣти далъ, ижъ въ немъ естъ власное овыхъ, которыи, отпадши правдивой церкве, правую ганити и не поганскіи народы до позная правдивого Бога, до вѣры, мовлю,

---

[1]) Добавлено по «Книжицѣ» Наѳанаила.

[2]) Въ подлинникѣ ошибка: «потыкано». Исправлено по «Книжицѣ» Наѳанаила.

[3]) Послѣ этого слова и вплоть до «Кождый, заправды, вѣрити тому повиненъ» въ «Книжицѣ» Наѳанаила опущено, и вмѣсто этого пропуска читается слѣдующее: «а теперъ южъ минулъ. Нехай поганскіи народы и Жиды и иныи еретики, если хочютъ, навертаютъ, а не насъ правовѣрныхъ, которыи такъ великими чюдами въ православной вѣрѣ потвержены есмо и умоцнены, ижъ зезволяемъ и кровію печатовати за правовѣріе свое».

христіанской приводити, але южъ приведенныи и окрещенніи на свою имъ прелесть развращати, што власное естъ бездѣлной науцѣ, еретицкой—межи богосѣянную пшеницу куколь своихъ вымисловъ розсѣвати и ученики вѣры Христовы за своими новотнинами отводити, а не знова народы невѣрніи на вѣру навертати. Естъ ся, заправды, въ справѣ той чому здивити, же гды Володимера короля многіи и знаменитыи на свѣтъ народове взывали до своихъ вѣръ и до него ся купили зъ своими лестми, Господь Богъ нѣяко справилъ всѣмъ тымъ народомъ видокъ: Володимера и людъ его якъ бы на вазѣ якой поставивши, абы въ собѣ уважали и обирали збавенную вѣру, поставилъ его якъ на якой высокой горѣ, абыся присмотрѣвалъ вѣрамъ, отколь бы видѣлъ, якъ много переважала праведною вагою вѣра церкве Константинополской, отъ Андрея святого проповѣданая и въ церкви восточной непорушне захованая, и тую вложилъ ему Богъ въ серце обрати. Кождый, заправды, вѣрити тому повиненъ, ижъ то тамъ справа не чоловѣчого розуму была, але справа и дѣло самого Бога, абовѣмъ монарсѣ такъ великому и зъ такъ нѣзлѣчонымъ народомъ въ Бога правдивого увѣрити—самого Бога естъ дѣло и Духа Св. надхнене и даръ, который въ поганскихъ народахъ еретицкимъ наукамъ дѣйствовати допускати не звыклъ, слово проповѣди ихъ мертво быти освѣдчаючи, а тутъ и слово вѣры дѣйствовати быти справилъ, и часу увѣреня и крещенія, и чудами то утвердилъ.

Реку [4]) наконецъ и то, ижъ увѣрене и крещеніе Володимерово подобное было оному (якъ въ библіи читаемо) видокови, гды пророкъ божій Илія [и] Валаамитове на показане правдиваго Бога собралися были на горѣ Кармилѣ, здѣсь оную ихъ диспутацію и прю ростригнулъ Господь Богъ чудомъ, спустивши на оферу Илінну огонь, а на Валаамитовъ вѣчное завстижене и поганбене, которіи оспалого бога своего мѣвши, и руками своими зо сну обудити его не могли. Также и на онъ часъ, на оферу оную Роскую, то естъ на душу Володимерову и на душѣ люду его, спустилъ огонь Духа Святого и освятилъ его, показуючи имъ правдивую и збавенную вѣру на столици св. Андрея ап. въ Константинополю, а заходного костела и помененыхъ иновѣрцевъ отвергъ справою Духа своего Святого.

Такій теды мы, Россове, выводъ нашего крещенія и увѣреня маючи, ижъ естъ отъ Бога, ижъ чудами знаменитыми естъ потвержено, и ижъ Володимера и многихъ отъ Россовъ въ каталогу святыхъ маемо, не можемо вѣры той отступити. Тымъ теды правдивымъ способомъ выводячи увѣрене и крещеніе наше, овыми словы речъ нашу замкнути пристоитъ намъ [5]), которіи божественный Павелъ апостолъ, выводъ учинивши своего до Христа поволанья предъ кролемъ Агриппою, реклъ: «тѣмже, царю Агриппо, не быхъ противенъ небесному видѣнію» [6]) (видѣвши, мовитъ, надъ собою такъ знаменитое и страшное чудо, для того, кролю Агриппо, не былемъ невѣрнымъ небесному видѣнію). Зачимъ и мы нынѣ, Россове, видячи отъ Бога быти поволане свое до церкви всходной, до Константинополской св. апостолской столицы

[4]) Всей этой «красной строки» въ «Книжицѣ» Наѳанаила нѣтъ.

[5]) Послѣ этого «Книжица» Наѳанаила дѣлаетъ пропускъ и переходитъ прямо къ концу этой статьи. См. ниже.

[6]) Дѣян., гл. 26, ст. 19.

приведеніе и до такъ чудовного крещенія, мовимо:

«Наяснѣйшій кролю, пане нашъ милостивый, не можемо ся стати невѣрными, отъ Бога зъ неба обявленному, нашему увѣреню, але вѣрными ажъ до положеня душъ нашихъ быти винни естесмо! Не можемо тоей вѣры змѣнити, которую въ серца нашѣ чудовне вляти Господь Богъ рачилъ! Не можемо св. ап. Андрея столицы Константинополской и святѣйшого патріархи отступити, отколь зуполность и досконалость вѣры правой и набоженства святый чинъ взялисмо! Поневажъ теды за прейзрѣнемъ и за благоволеніемъ Божіимъ, отъ церкве всходной, отъ Грековъ, отъ церкве Константинополской маемо вѣру, крещеніе, благочестіе, догмата, пастыри, митрополиты, архіепископы, епископы, пресвитеры, святыню, тайны, іеромонахи, монахи, науку христіанску, книги, набоженство, весь порядокъ и обходъ церковный, зъ церковію прото всходною и зъ патриярхами Константинополскими, и зо всѣми чотирохъ патріархалныхъ столицъ всходными православными христіаны все тое держимо, вѣримо, вызнаваемо и заховуемо, зъ тими и въ едности зоставаемо, и зоставати, дасть Богъ, хочемо, тоей церкве и вѣры не отступуемо, и отступити не можемо, хотячи за ню и мученичество приняти, если того Господь Богъ нашъ годными мѣти насъ зезволитъ. Тобѣ, наяснѣйшому кролеви пану нашему, якъ власти, отъ Бога намъ данной, ведлугъ апостола Павла, повинную честь отдаемо, и во всемъ, иле кролевству твоему надъ нами земному належитъ, естесмо вѣрными поддаными и богомолцами. Але отъ костела Латинского Римского и отъ папежевъ его отдаляемося, вѣры его и посланыхъ отъ него духовныхъ его не пріймуемо! Не благоволилъ абовѣмъ Господь Богъ отъ него намъ креститися и вѣру приняти и нѣчого отъ папежевъ Римскихъ продкове нашѣ не приняли и не приймали, и мы не хочемо приймати! Не была и не естъ, анѣ будетъ воля Божія на то, абысмо ся мы зъ костеломъ Латинскимъ лучили и едночили, поки костелъ Латинскій и папежеве не отступятъ и не отвергнутъ всѣхъ своихъ инновацій, то естъ новотнинъ, о што отъ всходней церкве суть нагане ни и обличени, и поки папежове до святыхъ патріарховъ не склонятся и зъ ними еднако вѣрити не зезволятъ!»

Замыкаючи теды предсявзятый артикулъ мой сей, зъ [1] божественнымъ ап. Павломъ мовлю: «въ неже достигохомъ мудрьствовати и тѣмъ же правиломъ жителствовати» [2] (чогосмо доступили, тое намъ належитъ и держати, и ведлугъ того правила животъ нашъ провадити) и зъ божественнымъ апостоломъ Іоанномъ, который насъ въ Апокалипсисѣ своемъ напоминаючи мовитъ: «памятай якось принялъ, и слышалъ, а заховуй и покайся» [3]). До конца теды Богу въ Тройци единому, и патріарсѣ святому нашему вселенскому архіепископови Константинопольскому вѣрными и послушными быти намъ належитъ, якъ насъ о томъ, въ обявленью своемъ, той же божественный Іоаннъ апостолъ учитъ мовячи: «буди вѣренъ даже до смерти, и дамъ ти вѣнецъ жизни». Аминь.

[1]) Отсюда сходно съ «Книжицей» Наѳанаила.

[2]) Филипис., гл. 3, ст 16: «въ неже достигохомъ, тоже да мудрствуемъ, и тѣмъ правиломъ жителствуемъ».

[3]) Апокалип., гл. 3, ст. 3: «поминай убо како пріялъ еси, и слышалъ еси, и соблюдай и покайся».

О вѣрѣ и набоженствѣ Ярослава, сына Володимерового.

По Володимеру наступилъ его сынъ благочестивый и православный [Ярославъ], который церковъ св. Софіи муровалъ, лѣта отъ созданія міру 6545, и за него была свячена. О томъ Ярославѣ, монарсѣ Роскомъ, въ книзѣ животовъ святыхъ мѣсяця ноемврія 4 дня пишетъ: «а былъ Ярославъ любящій церковніи уставы и пресвитеры, а наболшъ чернцовъ, монаховъ любилъ, и книгъ пилновалъ, читаючи ихъ часто въ день и въ ночи. А зобравши писаровъ много, многіи книги Греческіи на Словенскій языкъ перекладалъ а списалъ книги многіи. Люди вѣрныи зъ ныхъ училися, утѣшаючися и наслаждаючися Духомъ Божественнымъ. Яко гды хто землю зоретъ, а иныи пожинаютъ и ѣдятъ покармъ неуставаючи: отецъ бовѣмъ того Володимеръ землю пооралъ и помягчилъ, то естъ святымъ крещеніемъ Россійскій народъ просвѣтилъ, а Ярославъ зась насѣялъ книгъ святыхъ слова въ серца вѣрныхъ людей, а мы жнемо приймуючи зъ книгъ науку. Великій бовѣмъ пожитокъ душѣ отъ книгъ святыхъ бываетъ!» И нижей тамъ же пишетъ въ тыи слова: «а сей князь великій Ярославъ любилъ книги и списавши положилъ ихъ въ церкви святой Софіи, которую змуровалъ и украсилъ еи серебромъ и золотомъ, и начинемъ церковнымъ, а пресвитеромъ и діакономъ давалъ имѣнья свои, росказуючи имъ, абы учили людій и къ церквамъ часто приходили. И радовался Ярославъ, многіи церкви видячи и людъ христіанскій, а непріятель смутился, будучи звитяженный отъ многихъ людій». Читай о томъ въ книгахъ Длугоша, историка Ляцкого, и Баронѣуша року 1034.

Уважъ, якъ той Ярославъ, статечный будучи въ вѣрѣ, оную розмножилъ, книги Грецкіи на Словенскій языкъ переводилъ. Отколь ясный доводъ, же при архиепископѣ Константинополскомъ и при Грекахъ взглядомъ вѣры статечне трвалъ, а не якъ неслушне Креуза безъ встыду о немъ смѣлъ змыслити.

Части III, роздѣлу I, артикулъ 2.

Меѳодій и Кирилъ отъ патріархи Константинополского и отъ царя Михаила Порфирогенета посланы были до Словенскихъ народовъ, при которыхъ тогожъ языка народове—Чехове, Моравяне, Ляхове и Угрове не отъ костела Латинского, але отъ столицы апостолской Константинополской вѣру христіанскую первотне и съ початку приняли.

Меѳодій и Константинъ, которого и Киридомъ зовутъ, родомъ зъ Ѳессалоники епископове, послани были отъ св. отца патріархи Меѳодія и отъ царя Константинополского Михаила Порфирогеннета до Словенскихъ народовъ — навертати ихъ на вѣру христіанскую. Тыи тежъ зашли особливе зъ Болгаріи и Сербіи до Угоръ, меновите на загорніи части земли Угорское, бо Славяне, якъ Кромеръ [4]) написалъ, осѣли Угорское загоре, и до тыхъ часовъ вѣра Константинополская тамъ естъ, якъ то около Мукачова, Мароморіша и на Спѣшу. Потомъ зась пришли до Моравы и до Чеховъ. Доводъ того зъ Сабелика Блондуса, Длугоша и зъ Кромера, хроникаровъ Латинскихъ, нако-

[4]) Кромеръ, книга 1, глава 1.

нецъ и зъ «Синаксаровъ» Словенскихъ, гдѣ описываютъ животы святыхъ. О Меѳодіи 11 мая, а о Константинѣ 14 февраля читаемо, же отъ патриярхи и отъ царя были посланы до Словенскихъ народовъ и на Мораву и въ Чехи.

А которого бы то часу и вѣку было, присмотрившися пилно хроникаромъ и и знесшися зъ писмы Россконми, дохожу того, же то было за патріархи Меѳодія святого и за цесаря Михаила Третего, около року отъ Рожества Христова 845 [1]), гдыжъ того року монарха Болгарскій, на имя Болгарисъ, окрестился и увѣрилъ отъ церкве Константинополской. якъ историкъ Грецкій Куроподатесъ въ своей Исторіи и и Зонаръ въ томѣ третемъ пишутъ. Посвѣдчаетъ ми того и писмо Словенское въ «Синаксарѣ» на день 14 февраля, въ житіи помененого Константина, гдѣ такъ мовитъ: «сотвориже сей Константинъ Славенская писмена и книги зъ Греческаго на Словенскій языкъ преведе, во время Михаила, царя Греческаго, и Бориса, князя Болгарского, отъ созданія міра 6363». Бароніушъ тежъ року 845 въ «Дѣяхъ» своихъ написалъ, же Болгарисъ (которого нашъ писаръ Борисомъ називаетъ) окрестился и увѣрилъ. Въ «Пролозѣ» Печерскомъ великомъ, ноемврія 4 дня пишетъ, ижъ за Ярослава сына Володимерового, монархи Роського, книги Грецкіи на Словенскій языкъ переложено. Пишетъ тотъ-же Бароніушъ въ року 880, ижъ за панованя Василія Македона Меѳодій проповѣдилъ, «которого, мовитъ, папежъ Іоанъ Осмый призвалъ до Риму, хотячи вѣдати о проповѣданю его». Не розумѣй — абы на росказане и повелѣніе прійти мѣлъ, але за ужитемъ молебнымъ прибылъ до Риму. Еслижъ тамъ и пришолъ былъ (бо тотъ Меѳодій епископомъ былъ всходной церкве вызнавцею), а праведнѣйшая бы розумѣти, же рачей той св. Меѳодій до Риму пришолъ, если што таковото тамъ послышалъ нововыникаючого, абы исправилъ, якъ нѣкогда онъ святый Поликарпъ. Гдыжъ той св. Меѳодій отъ патріархи и отъ царя Константинополскихъ былъ посланый, тамъ же споминаетъ о Константинѣ предреченномъ мовячи: «папежъ той Іоанъ 8 похвалилъ писмо, отъ Константина Философа вынайденое, и похваливши залецаетъ его уживати, мовячи оно зъ Павла: «кождый языкъ вызнавай, ижъ Господь Іисусъ Христосъ во славу Бога Отца». А вшакже не розумѣти, абы тыи двѣ особѣ зъ владзы папежа тое чинити мѣли, што̀ въ церкви Христовой чинили, а папежъ онымъ жадной не чинилъ препоны, але далъ хвалу Богу. Отколь ся и то ясне показуетъ, ижъ предъ тымъ папежове не уругалися Словенскому языку, и па вѣру народу того насилства не чинили, якъ нынѣ выродкове ихъ броятъ.

А што ся ткнетъ Моравы, Чехъ, Угровъ и Ляховъ, хто бы ихъ окрестилъ и научилъ вѣры отъ початку, повѣдаю, же были окрещены отъ епископовъ Грецкихъ. и вѣры научены не иншей, ено той, которую и нынѣ церковъ всходняя вызнаваетъ. Першій того доводъ читаемъ въ «Прологахъ» Славенскихъ, ижъ Меѳодій и Константинъ або Кирилъ Мораву и Чехи навернули на вѣру христіанскую (о Меѳодіи мѣсяца мая дня 11, а о Константинѣ мѣсяца февраля 14). Тамъ же и тое найдуемо, же отъ патриярхи Константинополского, а не отъ папежа были послани. Кромеръ тежъ, епископъ Вар-

[1]) Бароній, 845.

менскій, въ «Кройницѣ» своей въ книзѣ 3, о реліяхъ старыхъ Словаковъ, написалъ, же Меѳодій и Кирилъ проповѣдали еѵангеліе въ народѣ Славенскомъ. Пишетъ и о томъ, ижъ и папежъ позволилъ имъ набоженство отправовати языкомъ Словенскимъ. Але мы на то отповѣдаемо, же якъ безъ папезского благословенства Константинъ писмо вынайшолъ Словенское и безъ вѣдома его зъ Меѳодіемъ отъ патриархи Константинополского до народовъ Словенскихъ былъ посланъ, и безъ росказу его книги Грецкіи на той языкъ переложилъ и перевелъ, такъ тежъ и безъ позволенья папезского кончилъ тое свое дѣло, о чомъ нижей ширей услышишъ. Оттоль ся то теды доводитъ и показуетъ, же Грецкую вѣру народове тыи приняли: якой абовѣмъ сами были вѣры, такой и иншихъ научали; оны тежъ такой были, якой были тыи, отъ которыхъ на тоей вѣры проповѣдь были посланіи. Гдыжъ если бы не отъ патриярхи и отъ царя Константинополскихъ были посланы до Чеховъ и на Мораву, и еслибы костела Латинского вѣру тамъ проповѣдали, нѣгды бы продкове нашѣ за святыхъ ихъ не почитали, и житія ихъ въ книги свои не написали бы были.

Другій того доводъ зъ «Пролога», гдѣ мѣсяца сентеврія 16, въ житіи Людмилы пишетъ, ижъ тая Людмила была зъ землѣ Сербской, князя Сербского цорка. Которая гды была отдана за Ческого князя, именемъ Боривоя, геды на той часъ духовніи Сербскіи Чеховъ крестили и такую, якъ сами вѣрили, вѣру имъ подали, а речъ певная—ижъ тую, которую и нынѣ въ Константинополю и въ Сербіи вызнаваютъ.

Доводъ тогожъ 3. Гды бы тыи апостолове Словенскіи были послани отъ папежа, и гды бы ведлугъ костела заходнего Латинского вѣру проповѣдали, теды былъ Константинъ алфавитъ Словенскій на кшталтъ алфавиту Латинского, а не Грецкого написалъ былъ и зложилъ. Але слухай што мовитъ въ житіи Константина: «сотворииже по подобію и по образу Греческихъ писменъ буквъ 24, Словенскихъ же надъ-то буквъ 14, и собра всѣхъ писменъ со дифѳонгами [2]) 38, и сице сотворъ Словенская писмена, книги зъ Греческого на Словенскій переведе языкъ».

4 Доводъ. Святимо и почитаемо святыхъ Ческихъ Вячеслава, кролевича Ческого, и Людмилу, кролеву Ческую, мученицу. О Вячеславѣ дня 29 мѣсяца сентеврія въ «Пролозѣ» (которого Бароніушъ [3]) Вацславомъ зоветъ и о Людмилѣ дня 16 мѣсяца сентеврія.

Доводъ того 5. Ижъ року 1394 Ягелло, кроль Полскій, Ядвига, кролевая, зъ Чехъ зъ мѣста Праги законниковъ Словенскихъ призвали [4]) до Кракова, и на Клепару церковъ св. Крижа, то естъ Честнаго Креста уфундовано для ныхъ. Естъ тежъ въ Краковѣ и другій костелъ, который ся зоветъ св. Спаса, чого «Переводникъ костеловъ Краковскихъ», книжка такъ названая, недавно выданая на осмеринѣ, посвѣдчаетъ. А тымъ именемъ не слышатся костелы на заходѣ, едно въ Грецкихъ, Сербскихъ, Болгарскихъ и въ Росскихъ народѣхъ. Отколь вѣдомо, же и тотъ костелъ Спаса былъ законниковъ або Славенскихъ зъ Праги, або Росскихъ. Которыи то законници набоженство отправовали въ Краковѣ языкомъ Славенскимъ такъ, [якъ [5]] нынѣ мы Россове отправуемо. А же тыи Чехове-Пражане, законницы Славенскіи

[2]) δίφθογγος.

[3]) Бароній, 938.

[4]) Кромеръ, книга 15.

[5]) Исправлено по Толстовскому списку.

въ Кракові, релъи:веходной церкве были — доводъ 1, ижъ языкомъ Славенскимъ литоргисовали, то естъ службу Божію отправовали; другій доводъ, ижъ книги Грецкіи церковніи, на Славенскій языкъ переведеніи, мѣли, которыхъ до отправованя набоженства уживали и въ Краковѣ ихъ друковали, такъ тыи, которыи до набоженства и спѣваня церковного належали, якъ тежъ и овыи, которыи належали до богословіи, то естъ до писма святого, и до выкладу, отъ святыхъ учителей на писмо святое учиненого. Книги абовѣмъ «Тріодіа», зъ Грецкого языка названіи, въ Краковѣ друковано. А находятся тыи книги въ многихъ при церквахъ и въ монастирохъ въ земли Лвовской, и въ монастыру Дорогобузскомъ, и въ Городку, монастира Печерского маетности, и на Подляшу въ земли Бѣлской, въ Боткахъ, маетности его милости пана Богдана Сапѣги, воеводы Минского, «Постная» и «Цвѣтная», на Волыню, и индѣ по рознихъ мѣстцахъ Естъ и другая церковная книга, которая ся называетъ зъ-Грецка «Октоихъ» або «Охтай», Краковского друку, которая находится въ Смѣдинѣ подъ Турійскомъ на Волыню, въ Каменцу Литовскомъ при церкви св. Симеона, и индѣ. Естъ и третая книга, которую зъ Грецкого языка называемо ὡρολόγιον, а по Словенску «Часословъ», въ Краковѣ друкованая року 1491, черезъ нѣякогось Швайполта Фіоля, за кроля Казимера Ягелловича, отца Албрихтова, Александрова, Жигмонта Першого, кролевъ Полскихъ. Зъ которой книги уживанья на око видѣти дается, же тыи законницы Пражскіи и Краковскіи были регулы не овыхъ теперешнихъ новыхъ мниховъ Латинскихъ, але св. Савы Іерусалимского, бо той «Часословъ» такъ естъ отитулованъ: «Часословецъ, имѣяй нощную и дневную службу, по уставу, иже въ Іерусалимѣ великія лавры, иже во святыхъ отца нашего Саввы». Тая книга находится въ монастиру Печерскомъ Кіевскомъ, въ церквѣ Любелской, и ве Лвовѣ у Честного Креста на Личаковѣ передмѣстью Галицкомъ, въ Великомъ Берестю въ Литвѣ, гдѣ соборъ великій былъ року 1596 и индѣ. Таковoго «Часословца» або «Полустава» и нынѣшнего вѣку всѣ законники Грецкіи заживаютъ въ своихъ набоженствахъ. Естъ и то непосполитый доводъ, же тыи мнихове Грецкой вѣры были, а то зъ книгъ Словенскихъ, богословскихъ, которыи ся у тыхъ законниковъ Славенскихъ а особливе въ Празѣ и въ Краковѣ найдовали, яко то «Библія Словенская» и иншіи книги богословскіи. Пишетъ абовѣмъ кройникаръ Полскій Мѣховита, же кролевая Полская Ядвига «Библію» Словенскимъ языкомъ читовала, а читала, мовитъ, еи зъ выкладами отцевъ святыхъ, языкомъ Словенскимъ писанихъ»[1]). Што ся тежъ показуетъ и зъ предмовы Вуика езуиты на «Библію Полскую», въ роздѣлѣ 9, гдѣ такъ написалъ: «того, мовитъ, даемо прикладъ домовый въ Кройникахъ нашихъ, которыи повѣдаютъ, ижъ кролевая Ядвига, читаючи библію Славенскую, не сама еи собѣ выкладала, але до того мѣла выклады отцевъ святыхъ, на Славенскій языкъ переведенихъ, которіи зъ библіею читала». Певне теды, ижъ Ядвига кролевая, будучи цоркою кроля Угорского Людвика, навыкла была еще въ Угрѣхъ языка Словенского и читаня его, и книги тыи або зъ собою зъ Угоръ мѣла, або отъ тыхъ мниховъ Славенскихъ до покою своего бирала.

Обачь же тутъ, кождый чителнику православный, же тыи законницы зъ Пра-

[1]) Мѣховита, 12, lib. 4, 41.

ги Грецкой вѣры были, которыи такъ книги богословскіи, Славенскимъ языкомъ писаніи, якъ тежъ и книги, до набоженства и до спѣваня каждого-денного ведлугъ обрядовъ церкве всходной служачіи, мѣли, друковати давали ихъ и ихъ уживали. Хтожъ абовѣмъ коли видѣлъ Латинского костела учителей книги на языкъ Словенскій быти переведены? Певная теды и доводная естъ речъ, же якой вѣры тыи законницы книги мѣли, такой вѣры и сами были, а ижъ мѣли книги вѣры и церкве всходной, безъ похибы тоеижъ, а не иншей были и вѣры.

Угрове.

А што ся ткнетъ Угровъ, особливе Словянъ, которіи въ Угорскомъ суть панствѣ, теды и до нынѣ тамъ вѣру обычаемъ Болгаровъ, Сербовъ, Волоховъ и Мултановъ заховываютъ, двохъ владиковъ здавна маючи: одного Мукачевского, а другого—Марамороржского. Теперъ обѣ тыи епископіи одинъ епископъ держитъ. А не толко горныи Угрове въ Грецкую вѣру окрещени были, але и самый сродокъ, гдыжъ княжата ихъ отъ Грековъ приняли вѣру. Читаемо абовѣмъ въ «Пролозѣ» Грецкомъ марта дня 7, ижъ во царство Діоклитіана, царя Римского, Гермонъ, Іерусалимскій епископъ, послалъ епископы въ Угры—Ефрема, а въ Корсунь Василія. По тыхъ засъ часѣхъ нерыхло отъ церкве Константинополской крещеніе приймовали, якъ о томъ Іоанъ Зонарасъ въ томѣ третемъ около року 958 мовитъ, ижъ «за царя Константина Осмого и за патріархи Ѳеофилакта Угрове, которіи провънціи Римскіи наѣждати были звыкли, до часу ся были успокоили, абовѣмъ княжа ихъ Бологудесъ, и части нѣякой княжа Гиласъ часы тыми до царя были пришли, и оба крещеніемъ святымъ окрещены, таемницамъ вѣры восточной научени, сенаторскою достойностю почтены, и ударовани бывши, до своихъ ся столицъ вернули, взявши зъ собою архиепископа, презъ которого многіи до познаня Бога пришли. Потомъ около року 997, Стефанъ, сынъ Гезы, князя Угорского, окрещенъ былъ у Грецкую вѣру. Чого доводъ — «Кройника Словенская» зъ Грецкого переложеная. Зачимъ Угорскую землю Юстиніанъ, царь Константинополскій, поддалъ подъ владзу архиепископа Ахридонского въ Болгаріи подъ именемъ Даціи, которая въ собѣ замикаетъ Седми-Гродскую землю, Волоскую и Молтянскую, и подъ именемъ Панноніи, которая въ собѣ маетъ провънціи далней Угорской земли, Ракусы, Каринтію и Корніолію. Читай въ книзѣ Юстиніана «Новеля» устава перваянадцять.

Немалая тежъ часть Словаковъ седитъ на той сторонѣ Угровъ и къ Кракову и къ Слѣнску тягнучися подгоріемъ, который трактъ або краину мы Спишемъ зовемо. Тыи всѣ обычаемъ Грецкимъ, або рачей Роскимъ набоженство отправуютъ, подлеглыми будучи епископови Премисльскому.

Въ «Хроницѣ» Роской читаемо, ижъ св. Савва Сербскій Вацлава, короля Угорского и Ческого, крестилъ, которому имя далъ Владиславомъ. Въ «Сборнику» тежъ Роскомъ, въ словѣ «О оторванюся Латинныковъ отъ Грековъ» пишетъ, ижъ Угрове въ Константинополю ся крестили, а потомъ мовитъ: «Латинныкове ихъ прелстили, не умѣли абовѣмъ Латинникове въ невѣрныхъ народѣхъ, якъ ся видѣти многими прикладами даетъ, слова Божого сѣяти, але посѣяное слово Божее выкореняти умѣли, куколь своихъ новотнинъ на засѣяныхъ нивахъ розсѣваючи, якъ оный врагъ чловѣкъ спячимъ чловѣкомъ

звыклъ чинити, о чомъ самъ Збавитель нашъ Іисусъ Христосъ повѣдѣлъ у Матѳея, гл. 13.

О Ляхахъ.

А о Ляхахъ мовлю, ижъ и тымъ тыижъ Грецкіи апостолове Меѳодій и Кирилъ проповѣдали евангеліе.

Чого доводъ 1, зъ Кромера въ книзѣ 3, о реліахъ старыхъ Словаковъ, который такъ мовитъ: «Меѳодій и Кирилъ пилность великую чинили о наверненью тыхъ людей въ Полщи».

Доводъ тогожъ другій, ижъ и по нынѣшній день найдуется маловане обычаемъ Грецкимъ зъ надписами Словенскими по стѣнамъ костеловъ Полскихъ.

Доводъ 3. Въ «Соборникахъ» Роскихъ естъ писано, ижъ епископъ Войтехъ, пришедши зъ Риму въ Полщу, выкоренилъ вѣру Грецкую. Читай о томъ въ животѣ помененого Константина, 14 февраля.

Доводъ 4. Кромеръ въ книзѣ 3 пишетъ, ижъ были нѣкоторыи межи Поляками, которыи, вертаючися отъ Чеховъ и Моравянъ, христіанскую вѣру до домовъ своихъ приносили. А въ Чехахъ на Моравѣ—южъ ся довело, ижъ тамъ вѣра зъ Константинополя вщеплена была. Тотъ тыи тамъ Ляхове вѣру Греческимъ чиномъ до Полски приносили. Тотъ же историкъ тамъ же пишетъ, ижъ гды року 965 Болеслава Першого, княжате Ческого, цорку припроважено до Гнѣзна, теды Мѣшко або Мециславъ, княжа Полское, якъ былъ постановилъ крещеніе христіанское принялъ, а потомъ съ нею въ малженство вступилъ. Отколь естъ речивисте видѣти, ижъ Поляки вѣру отъ Чеховъ приняли, а Чехове, якъ ся южъ показало, отъ Грековъ крещены были и вѣры научени. Ясне ся зъ того теды и доводне показуетъ, же Поляци первотне держали вѣру Грецкую, якой опыи Грецкіи апостолове Меѳодій и Кирилъ Чеховъ были научили.

А поневажъ тыхъ часовъ въ Украхъ, и въ Моравѣ, въ Чехахъ, и въ Ляхахъ не видимо набоженства старожитного Грецкого, презъ помененыхъ Константина и Меѳодія уфундованого, теды, абысь, правовѣрный христіанине, вѣдалъ, якъ на тыи мѣстца и въ тыи народы Латинская вѣра влѣзла, повѣмъ, якъ написали писарѣ нашѣ Славенскіи. Пишутъ бовѣмъ такъ: «По мнозѣхъ же лѣтѣхъ Войтехъ, бискупъ Римскій въ Моравѣ, тежъ и въ Чехахъ, и въ Ляхахъ былъ, и тамо вѣру Греческую и писмо Словенское отверже, Латинскую же устави. Потомъ прийде въ Прусы и тамо убіенъ бысть». Еднакъ же не до щадку выкорепена была вѣра и писмо Словенское въ Чехахъ. Находилися абовѣмъ въ Празѣ останки давныи правой вѣры, которыхъ Ягелло зъ Ядвигою до Кракова возвали были. Тотъ же Кромеръ [1]) твердитъ, ижъ Войтехъ зъ Чехъ зайшолъ былъ до Угоръ, и тамъ Латинскую вѣру проповѣдалъ, а Грецкую выкоренялъ, што Кромеръ «бермованемъ» зоветъ. Мовитъ абовѣмъ: «Стефана, сына Гезина, бермовалъ, а другимъ законъ Христовъ проповѣдалъ, бо недавно и не всѣ еще увѣрили были». Якобы тежъ отъ Грековъ безъ миропомазанія Стефанъ сынъ Гезинъ былъ окрещенъ!

Въ диецезіи епископства Краковского по нѣкоторыхъ костелахъ найдуется, якомъ реклъ, маловане Грецкимъ обычаемъ и кшталтомъ зъ написами Словенскимъ языкомъ надъ кождымъ образомъ. Отколь то видѣтися намъ даетъ, же Угрове и Чехове, Грецкой вѣры будучи, заходили до Поляковъ и костелы ихъ маловали, або тежъ тыи закон-

[1]) Кромеръ, книга 3.

ницы, которыи въ Кракове мѣшкали, Славенскимъ языкомъ набоженство отправуючи и вѣру Грецкую державчи, могли маловати.

Ясныи теды то суть доводы, же Славенскихъ краинъ народове: Моравяне, Чехове, Угрове и Ляхове съ первотинъ приняли были вѣру церкве Константинополской и держали ей до часу развращенья ей презъ Войтеха, и по немъ презъ многіи лѣта. Нашихъ зась южъ часовъ и зъ Чехъ, и зъ Угровъ, и зъ Моравы по многой части и зъ Ляховъ и костела заходнего Латинского вѣра естъ выгнана презъ Гуса, презъ Лютра и презъ Калвина. А такъ, побожный и православный Росине, видячи правду вѣры и книгъ нашихъ, моцно ся держи въ своей православной вѣрѣ.

При семъ всемъ предложеномъ положитися можетъ въ замкненье доводовъ нашихъ о томъ, ижъ тыи всѣ Словацкіи народове подлегали и подлегати мѣли подъ духовную владзу патріарховъ Константинополскихъ, зъ канону 28 собору Халкидонского, ведлугъ которого подъ именемъ Барбаріи—Чехове и Ляхове зъ Русью розумѣныи подлегати повинни подъ патриярху Константинополского. Што такъ и Поляково давнѣйшіи розумѣли. Чого доводъ—орація Станислава Орѣховского, до собору Варшавского мѣная, въ которой такъ мовитъ: «збываетъ ми, абымъ зъ церкве Латинской презъ незносное безправье выгнанъ бывши, до столицы Константинополской вѣры, зъ которой иду по матцѣ моей, удался. Которой столицы Халкидонского собору декретомъ Россію подъ именемъ Барбаріи вижу быти порученую. Которая Константинополская столица за знаменитшую и за святѣйшую межи иншими чотирма патріархалними столицами въ церкви соборной естъ завжды мѣна. Прето для такъ многихъ и поважныхъ доводовъ слушне ся повиненъ вызути зверхности неналежной собѣ, надъ тыми народами привлащенной, папежъ, або принамнѣй намъ, народови Рускому, чистый покой повиненъ дати».

А што пишетъ отступникъ Креуза, же Кирилъ святый до Риму пришолъ и тамъ живота своего доконалъ, не великій дивъ пишетъ. Гдыжъ теперешный Римъ отъ оного Риму, коли въ Римѣ Кирилъ святый мѣшкалъ и умеръ, такъ естъ розный, якъ розная теперь заходная вѣра отъ вѣры всходной. Римъ абовѣмъ часу оного того набоженства былъ и вѣры, которого и Константинополь. Зачимъ онъ не въ теперешнемъ папезскомъ набоженствѣ и вѣрѣ въ Римѣ жилъ и скончился, але жилъ въ Римѣ и умеръ, въ якомъ Римѣ жилъ нѣколи Аѳанасій святый, Максимъ и многіи иншіи. Гдыжъ еще подъ тотъ часъ на заходѣ и на всходѣ вѣры едность старожитная была хована, хоть ся южъ нѣякъ символъ нарушати былъ почалъ, вшакъ же отъ Леона Третего постереженъ, по той часъ еще цѣлъ зоставалъ. И были еще на онъ часъ въ Римѣ монастырѣ набоженства Грецкого послушенства патріархи Константинополского, въ которыхъ онъ жилъ и преставился.

Иле зась до мощій св. Климента, пишетъ въ «Кройницѣ» своей Стрыйковскій [2]), беручи то зъ Лѣтописцевъ Роскихъ, ижъ Володимеръ, монарха Росскій, кости св. Климента до Кіева зъ Корсуня перенесъ, зъ которыхъ моглъ што передъ тымъ и Кирилъ, Славенскій оный апостолъ, частку якую перенести до Риму. А же ся литургія Златоустого святого и Василія Великого, на Словенскій языкъ переложеная и до уживаня Славенскимъ народомъ

[2]) Листъ 140.

поданая, папежови подобала и была въ Римѣ отправована, диву то жадногс зъ собою не несетъ; поневажъ въ едности Римская церковь зъ Восточною на тотъ часъ еще будучи, литургію и всѣ обходы церковныи взаемне одна другой чтили и поважали.

Отповѣдь кроникаромъ противнымъ.

А што ся тычетъ историковъ Латинскихъ, яко бы Кирилъ и Меѳодій зъ дозволеня папежского мѣли подати народомъ Славенскимъ, теды, ведлугъ всѣхъ выводовъ правдивыхъ, мѣсца тое жадною мѣрою мѣти не можетъ. Лечъ што бы то еднакъ было и якъ бы тыхъ историковъ розумѣти, повѣмъ: Кирилъ Философъ, свѣцкимъ и духовнымъ будучи, зложилъ Словяномъ алфавитъ на кшталтъ литеръ алфавиту Грецкого, и книги зъ Грецкого тымижъ литерами на языкъ Славенскій переложилъ. Притомъ тежъ зъ Меѳодіемъ и набоженства хвалене Господа Бога тымъ же языкомъ Славенскимъ подавалъ отправовати, а папежъ, услышавши о томъ, за дивъ собѣ почиталъ языкомъ Словенскимъ хвалити Бога, але потомъ ся обачивши похвалилъ и за речь слушную принялъ.

Части III, роздѣлу I, артикулъ 3.

Гды ся Володимеръ, монарха Роскій, и вся зъ нымъ Россія соборне и повшехне крестили, южъ костелъ Римскій до схисмы ся склонилъ былъ, а зъ Константинополскою и зъ всею всходною церковію едность розрывалъ.

Лѣтописцы Росскіи и зъ ними Латинскіи и Польскіи [1]) историки пишутъ, ижъ Володимеръ монарха въ Херсонѣ отъ столицы апостолской Константинополской окрещенъ естъ, около року отъ сотвореня свѣта 6497, а отъ Рожества Іисуса Христа року 989, албо и нижей (чти въ части 3, роздѣлу 1, артикулъ 1) за царовъ Константинополскихъ Василія и Константина братіи роженой. А за тыхъ царовъ патріархове въ Царогородѣ были Никола Хрисовергесъ, который лѣтъ 12 седѣлъ, и Сисиній, той седѣлъ презъ лѣтъ 3, почемъ Сергій зъ роду Фотіева, который седѣлъ презъ лѣтъ 12 [2]). Читай о томъ въ Іоаннѣ Зонарѣ, въ томѣ 3, стр. 120 и 121. Которого часу южъ ся отъ чотирохъ патриярховъ едности папежеве Римскіи отривати значне почали, што ся подъ часъ патриярхи Сергія и виконало, которыи добре передъ тымъ южъ на то заробляли, якъ ся зъ самихъ же Латинскихъ скрибенсовъ даетъ вѣдати. Пишетъ Бароніушъ въ «Рочныхъ своихъ Дѣяхъ» року 968, ижъ Никифоръ Фока, царъ Константинополскій, великимъ непріятелемъ былъ Оттонови, Нѣмецкому кролеви, и Латинникомъ всѣмъ, такъ же ся тежъ и на папежи гнѣвалъ. «Патриярхове тежъ, мовитъ, Царогородскіи отъ послушенства наивышшихъ бискуповъ потомковъ Петра св. имъ далѣй, тымъ болшей ся отдаляли». То Баронеушъ.

Лѣтописецъ Росскій отъ створеня свѣта року 6494, а отъ Рожества Христова 986: «прислали, мовитъ, Грекове до Володимера Кирилла Философа мовячи: «слышалисмо ижъ приходили отъ Риму учити васъ вѣры своей, которихъ вѣра естъ развращенна». И преложивши ему вѣру отъ закона старого и нового, отпущеній былъ зъ дарами. Потомъ Володимеръ 10 пословъ зъ намовы сенату

---

[1]) Кромеръ, кн. 3 «о реліяхъ Поляковъ, Словаковъ».

[2]) Толст. и Унд.: «двадцать».

своего выправилъ до Нѣмецъ, до Болгаровъ и до Грековъ».

Въ томъ же Лѣтописцу пишетъ: «гды ся окрестилъ въ Корсуню Володимеръ, учено его вѣры, Духа Святого отъ Отца исходити». Тамъ же выразне напоминаютъ его, абы ся выстерегалъ Латинского ученія, абовѣмъ, мовятъ, превротно есть, а седмъ соборовъ абы заховывалъ. Тамъ же и то мовятъ, ижъ старыи Римляне зъ соборами вселенскими все справовали, а сами ничого не становили. Споминаетъ тамъ же якогось Петра, который костелъ заходній отъ 4 патріарховъ оторвалъ, и всю Италію превротнимъ ученіемъ наполнилъ. Штò все ясніи суть доводы, ижъ Латинникове, отъ сполечности Грековъ отрываючися за прежнихъ патріарховъ, а за Сергія патріархи явне ся оторвали, за штò отъ него были и проклинаны.

Сергій абовѣмъ, патриярхъ Константинополскій, зъ роду Фотія патриярхи идучій (снать для того наши лѣтописцы Сергія того Фотіемъ зовутъ, гды пишутъ, ижъ Володимеръ отъ Фотія патріархи, першого митрополита Михаила на Кіевъ взялъ), живучи за Володимера въ самыи тыи лѣта окрещенія Россіи, и за тыхъ же царевъ Грецкихъ Василія и Константина, писалъ противко папежови и всему костелови заходнему, строфуючи ихъ остро, ижъ вѣру и догмата отмѣняютъ, ижъ церковь Христову новыми своими вымыслами роздираютъ. Припоминаетъ тую Сергія того побожную ревность и Бароніушъ въ року «Рочныхъ своихъ Дѣевъ» 999, а выразнѣй и доводнѣй—въ «Соборникахъ» Роскихъ, и въ книжцѣ, въ Острозѣ друкованой. Венцъ и самъ Креуза противникъ, въ книжцѣ своей, въ части о митрополитахъ Кіевскихъ, дочитавшися въ Лѣтописцахъ, написалъ, ижъ найпершій митрополитъ, именемъ Михаилъ, отъ патриярхи Константинополского, около року по Христѣ тисячного, до Россіи былъ посланій и поданій. Дитмарусъ, историкъ Нѣмецкій, пишетъ, ижъ около року 1008, кроль Роскій Володимеръ крестился, и того часу патріархою былъ Сергій [3]), который папежовъ Римскихъ до диптиховъ вписовати заказалъ и въ отлученіе ихъ отъ церкве вложилъ. Въ «Кройницѣ» Роской, по умертью Анны, царевны Грецкой, а жены Володимеровы, въ лѣто, замученія св. Бориса, пишетъ, ижъ Угровъ и Нѣмцовъ и иныхъ имъ прилеглихъ народовъ Латинникове на прелесть свою перевернули, презъ што вѣру Римскую наганяетъ. Отколь показуется, ижъ южъ часу крещенія Володимерового и за панованя его папежъ Римскій въ отступленіи былъ, а зъ патриярхами и Греками, и просто рекши зъ церковію всходнею, въ сполечности не находилъ. Кгды Володимера и народъ Роскій окрещено, зъ Цариграда митрополита, архиепископа, епископы и пресвитеры и церковники дано, и въ Россію послано зъ книгами богословскими и церковными, межи иными «Ѵхологіонъ», то естъ «Требникъ», въ которомъ церковныи справы и обряды суть описаны. Тамъ въ томъ «Требнику» написано «Типикъ», то естъ—способъ и науку, якъ пріймати до церкви нашей отъ костела Римского приходячихъ, которіи напродъ отреченіе вѣры Латинской чинити маютъ, а потомъ прирекаютъ вѣру церкве всходнои каѳолицкой усердно держати, а потомъ святымъ мѵромъ наполняючи крещеніе помазованы бываютъ. Читай о томъ въ «Требнику» Словенскомъ, зъ Грецкого переведенномъ, зъ друкарнѣ Стрятинской въ року 1606 выданомъ, листъ 49.

[3]) Бароній, року 1008, листъ 973.

Ту ясныи доводы, ижъ того часу Римляне не были въ едности вѣры зъ Греками, бо гды бы южъ не было розерваня, и колибы Латинниковъ за правовѣрныхъ мѣли, не подали бы были Россомъ въ книгахъ науки, якъ отъ костела Римского приходячихъ пріймати до вѣры нашей.

Слухай же еще и доводу, же и въ уживаню были того Россове. Засвѣжа бовѣмъ своего окрещенія, кгды пріймали отъ костела Римского приходячихъ, не просто ихъ пріймали, але впродъ отреченіе чинили. А показуется то зъ книги монастира Печерского Кіевского, «Патерикъ» названой. Пишется бовѣмъ въ словѣ 1-мъ, ижъ князя Варягского Африкана сынъ, именемъ Шимонъ, которого зъ братомъ его Фріандромъ стрый ихъ Якунъ зъ панства ихъ выгналъ, той Шимонъ, слышавши до себе чудовне отъ образа голосъ, абы пошолъ на мѣстце тое, гдѣ нынѣ церковь Успенія Пречистой Богородицы въ монастиру Печерскомъ, надъ Кіевомъ, внизъ Днѣпра текучого, гдѣ онъ пустившися и пришедши до св. Антонія и Ѳеодосія, монаховъ Печерскихъ, причину пристья своего имъ оповѣдалъ. Которыи по многихъ розмовахъ привели его до вѣры православной, назвавши его при миропомазаніи Симономъ. До которого мовлени были слова тыи: «нынѣ благодатію Христовою, Симоне, христіанинъ сталесся, наученый отъ св. отца нашего Ѳеодосія, оставилесь Латинскую буесть, то естъ глупство, и правдѣ увѣрилесь въ Господа нашего Іисуса Христа со всѣмъ домомъ своимъ, яко до трехъ тисячей душъ, и со священныки своими для чудовъ, которіи ся ставали презъ святыхъ Антонія и Ѳеодосія».

Находится и въ иныхъ Грецкихъ книгахъ, ижъ отъ костела Римского до церкве и вѣры нашей приступуючихъ, не подобаетъ приймати, ено абы впродъ отреченіе чинили. О чомъ при книзѣ Арменопула читай отвѣтъ Ѳеодора Балсамона, патріархи Антиохійского, на вопросъ 17 и 32, Марка, патріархи Александрійского, и въ книзѣ «Требника» Сербского, въ Венеціи року отъ Рожества Христова 1520 друкованомъ, о Латинникахъ положено такъ: «вѣждьже, яко сице отъ Латинъ пришедшихъ приймати и крестити, яко полувѣрны суть».

О Николѣ Хрисовергу.

А же и Никола Хрисовергъ, патріархъ Константинополскій, въ сполечности зъ папежами Римскими и зъ костеломъ ихъ не былъ и не находился, речь то естъ правдивая. Добре бовѣмъ предъ Хрисовергомъ, якъ ся довело, сталося розорване, якъ бовѣмъ костелъ Латинскій придатокъ «и отъ Сына» взновилъ и соборови оному, за Фотія обхоженому, спротивился. На-тыхъ-мѣстъ не была южъ едность, не была сполечность, але розница и роздѣлене. Найдешь въ Дѣяхъ Баронѣушовыхъ вѣку десятого ста, о взновеню придатку того, и о спротивенюся соборови помененому. Другая— доводъ яснѣй и правдивый зъ Лѣтописца Роского, ижъ Кириллъ Философъ до Володымера року 6494, а отъ Рожества 986 (которого року Хрисовергесъ патріархою былъ) посланый бывши, отъ вѣры Латинского костела Володимера и его родъ остереглъ, што певно чинилъ зъ порученя Николы и всего Констатинополского собору. Тотъ не былъ въ едности и зъ бискупомъ Римскимъ той Никола, а не толко за того Николы, але и вышше передъ нимъ межи Греками и Латинниками розорванье было, еножъ тыи тамъ патріархове напоминали и строфовали Латинниковъ, ожидаючи ихъ упамятаньяся. О чомъ намъ вѣдати даетъ

писмо Михаила Сиггела, которое ся въ «Соборнику» Словенскомъ находитъ. А гды по Миколаи тамъ и по Сисиніи насталъ Сергій и видѣлъ въ Латинскомъ родѣ затвердѣлость серца, якъ Мойсей въ Фараонѣ, Духомъ Божіимъ а ревностью Божіею движимъ, собралъ соборъ, на которомъ бискупа Латино-Римского зъ диптиховъ вымазалъ и отъ сполечности церкви всходной отлучилъ. За Николы теды Хрисоверга и за Сисинія и которыи передъ цыми недалеко были, напоминане и обличене дѣялося Латинникомъ, а за Сергія декретованье и осужене сталося. А такъ хотяжъ за Николы Хрисоверга крестился Володимеръ, предся еднакъ того часу южъ Грекове зъ Латинниками въ сполечности не были, але роздѣлене было. О чомъ насъ увѣряетъ оное, штóмъ мало вышше припомянулъ о упоминанью презъ Кирилла, абыся Володимеръ стерегъ вѣры Латинского костела. А еслижъ бы цесареве Василій и Константинъ и всѣ Грекове въ согласіи и едности были зъ Латинниками, теды то певна, ижъ въ той едности, которую Фотій, патріархъ Константинопольскій и Іоаннъ папежъ учинили были, а унія такая была, же не придавали «и отъ Сына».

Части III, роздѣлу II, артикулъ 1.

Жаденъ митрополитъ Кіевскій въ послушенствѣ папежа анѣ въ едности зъ костеломъ Римскимъ не былъ.

*В*весь народъ Роскій, духовный и свѣцкій, якъ едноразъ вѣру христіанску отъ столицы апостолской Константинополской принялъ (въ той и до того часу еднаково статечне трваетъ и до конца вѣка трвати будетъ благодатію Христовою), также и митрополиты отъ патріархи Константинополского посвячении завше мѣлъ. Чого намъ Лѣтописцы Роскіи и Кройники Латинскіи и Полскіи, на́ветъ и самыи часы уживаня и приймованья оныхъ отъ Константинополского патріархи, посвѣдчаютъ. Межи иными зъ Лѣтописцовъ Роскихъ, Мартинъ Кромеръ [1]) въ книзѣ 3 мовитъ: Володимеръ, монарха Роскій, учитель закону Грецкого принялъ и митрополита въ Кіевѣ, архиепископа въ Новгородѣ, а у въ [2]) иншихъ зась мѣстахъ епископы отъ патріархи Константинополского посвячены посадилъ, и такъ отъ того часу обряды Грецкіи Россове моцно держатъ».

Стрыйковскій кройникаръ въ книзѣ 4, на листѣ 141 о томъ же пишетъ: «а такъ отъ того часу всѣ Бѣлой, и Чорной, Всходной, Полночной и на полуднѣ лежачей Руси народове въ вѣры христіанской, ведлугъ обрядовъ и церемоній Грецкихъ, подъ зверхностю патріархи Константинополского, стале и статечне трваютъ, то естъ отъ року створеня свѣта 6497, ведлугъ Роскихъ и Грецкихъ Кройникъ».

Александеръ Гвагвѣнъ въ Кройницѣ своей, книга 7, въ части 2 о Москвѣ написалъ: «всѣ митрополитове Роскіи отъ патріархи Константинополского зверхность свою маютъ, а жаденъ зъ нихъ Римскому папежеви не подлегалъ, и посвяченя отъ него не бралъ, и въ едности зъ нимъ не былъ, и же въ поминникахъ и въ молитвахъ церковныхъ жадного папежа не вспоминано, и писма жадного о томъ не находимо [3]).»

[1]) Толст. на полѣ: «Кромеръ Латынскій и Полскій».

[2]) До сихъ поръ въ Палинодіи это—первый примѣръ двойнаго предлога (напр. «у во Слонимѣ»); второй предлогъ («въ») здѣсь нельзя разсматривать какъ придыханіе (ѵусы, ѵуголье), такъ какъ въ словѣ «иншій» придыханіе всегда выражается чрезъ ѵ: ѵиншій.

[3]) Листъ 23.

А што ся ткнетъ Исидора, той поты былъ митрополитомъ Кіевскимъ, поки въ сполечности церкве всходной и подъ послушенствомъ своего и Россіи належитого патріархи Константинополского зоставалъ. А того часу, якъ ся папежеви поддалъ, ipso facto [1]) южъ митрополитомъ не былъ. И для того, гды зъ Флорентіи приѣхалъ, отъ Россовъ не былъ принятъ и на столицы митрополіи Кіевской не седѣлъ и нѣчого не справовалъ, але взятъ былъ до вязенья. Зъ которого ушедши, южъ ся болшъ до Россовъ не верталъ. Такъ Богъ престола митрополіи Кіевской хранилъ. И жаденъ отъ патріархи Константинополского того Исидора, по отступленіи его за митрополита не признавалъ. Яко Юда отъ того часу, якъ Христа зрадилъ и выдалъ, южъ не былъ апостоломъ, хоть на него апостолове не соборовали и не декретовали,—такъ же и Исидоръ.

Тоежъ и о тыхъ митрополитѣхъ и епископахъ розумѣти, которыхъ въ Берестю ексархове патріяршескіи зъ своимъ соборомъ зложили и выкляли. А же въ церквахъ матеріалныхъ, и на маетностяхъ седятъ, то отъ могутства властелій мірскихъ маютъ, а не ведлугъ каноновъ святыхъ соборовъ, анѣ за везванемъ отъ клиру духовного и люду правовѣрного, и не суть правдивыми епископами, але violenti invasores, интрузове [2]), и таковыми, яковыи подъ часъ Аріанской, Евтихіанской, иконоборской ереси седѣли на престолѣхъ въ Греціи.

А першій митрополитъ Кіевскій, именемъ Михаилъ [3]), родомъ Гречинъ былъ, отъ патріархи Сергія поданій. Што и самъ отступникъ Креуза [4]) признаваетъ, пишучи, ижъ року тисячного былъ поданій на митрополію Михаилъ. А того року Сергій седѣлъ на столици патріаршой. О чомъ читай въ «Хронологіи» Маргварда, а въ Бароніушу року 999. Тотъ, ведлугъ самихъ же отступниковъ нашихъ, не отъ Хрисоверга, але отъ Сергія былъ посланій 1-й митрополитъ. А што въ Роскихъ нѣкоторыхъ писмахъ находится, якобы Володимеръ мѣлъ взяти митрополита отъ Фотія патріархи, теды розумѣлъ бымъ, ижъ зъ омылки Сергія зовутъ Фотіемъ, для того, ижъ онъ зъ роду Фотія ишолъ (якъ о томъ припоминаетъ Зонара), любъ тежъ для того, ижъ першое оное частное, то естъ нѣкоторыхъ Россовъ крещеніе было за царя Василія Македона и за Фотія патріархи, отъ которого на той часъ, безъ вшелякой вонпливости, даный былъ якій святитель.

Леонтій Гречинъ отъ патріархи Константинополского Евстафія, року 6500 поданый и въ послушенствѣ его трвалъ. Ту въ Кіевскомъ столечномъ «Поминнику» положено Іону.

Ѳеопентъ Гречинъ отъ патріярхи Константинополского Алексія Студита посвяченій около року 6547 и въ послушенствѣ того трвалъ. Ту въ Кіевскомъ «Поминнику» положено Кирила. Лѣта отъ созданія міру 6545 мѣсяца ноемврія 4 дня, небу подобная и пречудная церковъ св. Софіи въ Кіевѣ посвячена естъ за царя и великого князя Ярослава, который тую церковь муровалъ. Той и книги Греческіи на Словенскій языкъ перекладалъ и монастирѣ многіи фундовалъ и книгами церквѣ и духов-

[1]) Въ спискахъ Унд. и Толстова пояснено на полѣ: «самымъ тымъ выступкомъ».

[2]) отъ intrudere—вталкивать, впихивать, навязывать; intrusio—вторженіе, насильное вступленіе въ какую либо должность.

[3]) На полѣ: «року 6496—988».

[4]) Сличи выше, стлб. 227-й.

ныхъ опатрилъ. Читай о томъ въ «Пролозѣ» монастыра Печерского, мѣсяця ноемврія 4 дня. Тойже Ярославъ и городъ на горѣ при церкви святой Софіи збудовалъ былъ, и валами великими обточилъ его. А поханъ лежитъ въ предѣлѣ выше дверей самой великой церкве святой Софіи. Гробъ той и по сесь день аляб[аст]ровый коштовный зрится.

Иларіонъ [5]) зъ роду Россійского, который былъ инокомъ, то естъ монахомъ, на Берестовѣ, который почалъ копати печеру. А по немъ святый Антоній Русинъ выкопалъ болшую и зъ учениками своими въ печерѣ жилъ. Того около року 6559, за патріархи Константинополского Михаила Кируларія, а за князя великого Кіевского Ярослава, собравшися епископове Роскіи, посвятили на митрополію Кіевскую, не для той причины, которую отступникъ написалъ, але ижъ на той часъ Ярославъ зъ Греками войну точилъ, яко лѣтописцъ нашъ Роскіи написали, мовячи: «понеже Россія зъ Греками въ брани и нестроеніи тогда была» [6]). О которой то войнѣ Іоаннъ Зонарасъ въ томѣ третемъ пишетъ, ижъ «зъ причины звады купцовъ Роскихъ и Грецкыхъ, гдѣ пресвѣтлый одинъ Русинъ убитъ былъ; чимъ князь Роскій, мовитъ, порушоный, множество човновъ морскихъ способивши, которыи всякую личбу переходили, пошолъ въ Царигородъ. Въ которой битвѣ на морѣ самъ царь Константинъ былъ, гдѣ Θеодориканъ, гетманъ Грецкій, Россовъ поразилъ». Хто бы тежъ того Иларіона посвятилъ на онъ часъ, лацно ся домыслити, ижъ архиепископъ Новогородскій. А кгды покой зъ Греками былъ учиненъ, певне; ижъ зъ послушенствомъ своимъ отезвался до патріархи, зачимъ отъ него благословеніе и стверженіе одержалъ, а до папежа Римского не посылалъ. Ту въ Кіевскомъ «Помиинику» положено Ефрема.

Георгій Гречинъ року 6580 отъ патріархи Константинополского Іоанна Ксифилина посвяченій, и въ послушенствѣ того трвалъ. Увѣряютъ насъ, при иншихъ доводахъ, въ книзѣ «Патерика» Печерского Кіевского [7]) слова овыи: «находился, мовитъ, того часу въ Кіевѣ честный инокъ Михаилъ монастира Студійского, которій былъ пришолъ отъ Грековъ со митрополитомъ Георгіемъ. А то было по смерти князя Ярослава, за сына его Изяслава князя великого Кіевского». Тутъ [до]водъ ясн[ый], поневажъ Георгій зъ Греціи на митрополію былъ посланъ, тотъ отъ патріархи посвяченый былъ и въ послушенствѣ его трывалъ. Пишетъ въ томъ же «Патерику» въ словѣ 7, ижъ преподобный отецъ Θеодосій, игуменъ Печерскій, уставъ церковного набоженства принялъ зъ Константинополя зъ монастыря Студійского, и подлугъ него церковъ и монастиръ Печерскій спорядилъ и справовалъ. Въ томъ же «Патерику», въ словѣ 17 пишетъ, ижъ преподобный Θеодосій единого отъ братій посылалъ до Константинополя, абы ему уставъ Студійского монастира переписавши принесъ. Што ся и стало. И тутъ ясный доводъ, же духовенство Роское и монастиръ въ послушенствѣ и въ науцѣ апостолской Константинополской столицы трвали. За помененого Иларіона и за Георгія, митрополитовъ Росскихъ, жили святый Антоній и Никонъ, и Θеодосій, Печерскіи отцы, монахове чудотворныи, и за нихъ церковь Успенія

[5]) Толст. на полѣ: «Божій Илларіонъ, которого молитва знаходится въ «Требнику» на полдести, въ святой великой лавры Печерской Кіевской, л. 341».

[6]) Патерикъ Печерскій, слово 7.

[7]) Толст. и Унд. на полѣ: «слово 7».

Пресвятой Богородицы въ монастиру Печерскомъ чудовне основана и змурована. Которыи то отцы и по нихъ наступуючіи зъ папежами и зъ костеломъ Римскимъ въ едности и въ сполечности не были; але ся ихъ барзо сторонили. Показуетъ то оная «Наука» святая Ѳеодосія, ко цару Изяславу чиненая, гдѣ ся мовитъ, ижъ «вѣра ихъ злая, и законъ ихъ нечистъ естъ, въ Савеліеву ересь и въ иныи многіи впалися ереси, и всю землю осквернили» [1]). И ниже мовитъ: «Прето, правовѣрный цару, вѣры Латинской бѣгати потреба, и обычаевъ ихъ не держати, и причащенія отъ нихъ не пріймати, и не слухати штò мовятъ» [2]) и прочая. Читай въ «Патерику» Печерскомъ, слово 37. А чому отступникове нашѣ того намъ «Слова» або «Науки» въ тую свою «Оборону» не вписали, поневажъ ся церковными и Русскихъ отцевъ писмы и наукою въ той своей маніи щитити и боронити хотятъ? Але то очомъ ихъ соль!

Іоаннъ року 6597 [3]) отъ патріархи Николая посвяченый, и въ послушенствѣ того трвалъ, яко и продкове его, и науки св. Ѳеодосія противъ Латинниковъ перестерегалъ, и фундаціи его церковъ Успенія Пресвятой Богородицы въ монастиру Печерскомъ Кіевскомъ посвятилъ, гдѣ на онъ часъ чуда знаменитыи сталися, и епископове за обявленемъ Бозскимъ собралися на день посвячення. Читай въ «Патерику» Печерскомъ, въ словѣ 6 [4]).

Ефремъ, родомъ Гречинъ, року 6604 отъ Николая, того имене Третего, патріархи Константинополского посвяченій и поданій, который безъ вшелякой вонпливости въ послушенствѣ его звычаемъ продковъ своихъ зоставалъ. Чогожъ лѣтописцы, якъ певной и звычайной речи не выражаютъ, отступникове хватати его подъ унію не маютъ: гдыжъ звычайніи речи за кождою оказіею выражатися не звыкли. И овшемъ и то бы выразилъ, якъ речь новую, гды бы той митрополитъ Руский, Грекъ уроженемъ и отъ патріархи поданый бывши, патриярхи не слухалъ, але папежа. Доситъ на лѣтописца (гды жадной въ правѣ або въ звычаю отмѣны не видитъ) дати знати, же Гречинъ або Русинъ митрополитомъ Кіевскимъ былъ. Жаденъ лѣтописецъ не пишетъ, абы который митрополитъ Рускій послушенство папежеви отдавати, або зъ Риму посыланый и надаваный быти мѣлъ. А же бы за того Ефрема празникъ Перенесенія мощій св. Николы въ Баръ мѣлъ быти принятый въ Россіи, до того часу не читалемъ нигдѣ, то естъ, которого бы року въ Россіи той праздникъ священъ быти постановленъ былъ. Гдыжъ мо-имъ зданемъ фалшъ то естъ, абы Урбанъ Вторый папежъ тое свято святити установилъ; поневажъ свята того и Римскій костелъ не заховуетъ. А якъ бысмо мѣли розумѣти о перенесеню мощій святыхъ зъ Греціи въ заходніи стороны, отсылаю чителника до части второй, роздѣлу 11, артикулъ 1 и 2.

Никола, родомъ Гречинъ, року 6614 отъ тогожъ Николая патріархи посвяченій и поданый, и въ послушенствѣ патріархи Константинополского статечьне трвалъ.

Никифоръ Гречинъ, отъ патріархи Константинополского Іоанна Осмого посвяченый и въ послушенствѣ его трвалъ, а умеръ року 6629.

[1]) «Патерикъ Печерскій», слово 37. Слич. Макарія, «Истор. Рус. церкви», т. II, стр. 297 — 299, Андр. Н. Попова, «Ист.-лит. обзоръ древне-Русскихъ полемич. сочиненій (XI—XV в.)» стр. 45, 70—81.

[2]) Слич. тамъ же. Толст. на полѣ: «Латынниковъ бѣгати треба, жебы не спасти до пекла съ святого неба».

[3]) Толст.: «6596».

[4]) Кревза упоминаетъ о двухъ Іоаннахъ, см. выше, стлб. 228.

Никита митрополитъ, родомъ Гречинъ, отъ того же Іоанна патріархи посвяченій и въ послушенствѣ его трвалъ, а умеръ около року 6634.

Михаилъ митрополитъ, Гречинъ родомъ, отъ тогожъ Іоанна патріархи посвяченый и въ послушенствѣ оного пребывалъ. Тому царикъ Нагайскій Татарскій давалъ данъ на кождый рокъ, ижъ цорку его уздоровилъ, былъ бовѣмъ святый и чудотворный. За того митрополита жилъ патріарха Леонъ Стипіота. Ту положено въ «Поминнику» Кієвскомъ Константина.

Климентій митрополитъ около року 6657, за князя великого Кіевского Изяслава отъ шести епископовъ Роскихъ поставленый и посвяченый. Гдѣ на которого еднакъ посвяченю архіепископъ Новогородскій, который мѣлъ тамъ продковати, не былъ. Причину усмотруемо непосиланя по благословеніе и по хиротонію до патріархи, ижъ на той часъ въ Константинополи, снатъ, вакована столица, бовѣмъ Михаилъ Окситесъ патріарха, улюбивши собѣ житіе безмолвное, доброволне зъ патріархіи уступилъ и пошолъ въ свой монастиръ. По немъ зась Козма наступилъ, и той недолго седѣлъ, и то немирно для клеветниковъ злосливыхъ, подъ которій часъ также нѣшто ваканціи было. Што было за царство Еммануила Комнена. Читай Никиту Хоніата въ книзѣ 2, и Арменопула въ «Каталогу патріарховъ» книга 4, листъ 302. А хотяжъ отъ своихъ Роскихъ епископовъ былъ посвяченъ, предъ ся въ едности зъ церковію всходною и зъ Константинополскою столицею зоставати мѣлъ и звыклое патріарсѣ послушенство отдавати. Зъ папежемъ абовѣмъ и зъ Ляхами жадного звязку и сполку Россове, иле до вѣры, не мѣли. Показуетъ то князя Ярополка мова овая: «мы, мовитъ, Бога лѣпше [5]) и святобливѣй, нѣжъ Ляхове, хвалимо и вызнаваемо». Показуетъ то и война зъ Болеславомъ Кривоустымъ около року 1134, гдѣ збито войско Ляцкое на голову. Читай Кромера въ книзѣ пятой [6]). А же бы Изяслава сестра была за королемъ Полскимъ, того лѣтописцѣ и Кромеръ не пишутъ. Вправдѣ, князя Володимерского Ярослава сестра, именемъ Збислава, за королемъ Кривоустымъ Болеславомъ была, которому не помогло споминовачене, бовѣмъ его подъ Галичомъ Россове поразили, же ледвѣ самъ здоровя унеслъ. Читай Кромера въ книзѣ 5-ой. Въ «Пролозѣ» мѣсяця апрѣля 8 дня пишетъ, ижъ Нифонъ, архиепископъ Новгородскій, услышавши, ижъ Константинъ отъ Константинополского патріархи на митрополію Кіевскую посвяченій на свой престолъ ишолъ, теды и онъ зъ Новгороду пустился, абы отъ Константина припялъ благословеніе. А Климентія не приймалъ и зъ нимъ не литургисовалъ, для того, ижъ не отъ патріархи Константинополского былъ посвяченій. За што отъ патріархи былъ велце ушанованъ. Тойже св. Нифонъ, тогожъ часу въ церкви монастира Печерского въ олтарѣ видѣлъ св. Ѳеодосія, первого Печерского игумена.

Ѳеодоръ, родомъ Гречинъ, отъ патріархи Константинополского Луки посвяченый и въ послушенствѣ того тръвалъ.

Іоаннъ, митрополитъ зъ Константинополя присланый отъ патріархи Михаила [7]). Той Іоаннъ, митрополитъ Кіевскій, писалъ епистолію до бискупа Рим-

[5]) Толст.: «лутше».

[6]) Толст. на полѣ «козаки — потомкове оныхъ валечныхъ Россовъ».

[7]) На полѣ: «отъ Рожества Христова 170».

ского, строфуючи костелъ Римскій въ вѣрѣ а приводячи до старой едности зъ церковю всходною. Которой то епистоліи начало «возлюбыхъ, о Господе, любовь твою» читай въ «Соборникахъ» Славенскихъ. Того Іоанна и «Правила» суть въ книгахъ Словенскихъ «Правилныхъ» [1]).

Константинъ, митрополитъ Кіевскій, родомъ Гречинъ, отъ патріархи Константинополского поданій, и того послушный былъ [2]).

Никифоръ, также Гречинъ, отъ патріархи Константинополского Василія Коматерна, и того слухалъ, около року 6693. Ту положено въ Кіевскомъ «Поменнику» Гаврилія, по немъ Діонисія. Того вѣку, то естъ, отъ Рожества Христова около року 1185. за царя Константинополского Исакія Аггела, жилъ Ѳеодоръ Балсамонъ, патріархъ Антиохійскій, мужъ высокой премудрости духовной и свѣтской, который «Номоканонъ» Фотіевъ и «Правила» всѣхъ соборовъ достатечне выложилъ мудре и розводне, писалъ тежъ отъ лица всей всходной церкви противко Латинникомъ.

Матѳей Грекъ року 6719 отъ Константинополского патріархи или отъ Леонтія, или отъ Досиѳея, или отъ Георгія Ксифилина поданій, и тыхъ слухалъ. Въ чомъ тое самое насъ упевнити можетъ, же и Грекомъ былъ, и же продкове его слухали патріарховъ, и же отъ патріархи былъ посланъ.

Въ томъ вѣку, то естъ около року отъ Рожества Христова 1204, за Алексія Дуки царя, Французове и Латинникове Константинополь осѣли были несправедливе, которого того часу въ Константинополю патріархами бискупове Латинскіи ставлени были, которыхъ анѣ Грекове, анѣ Роскіи митрополитове не слухали и сполечности жадной зъ ними не мѣли; але тыхъ патріарховъ слухали, которіи были при Грекахъ, особливе за Ѳеодора Ласкарія и за Кало Іоанна Ватака, царевъ православныхъ Грецкихъ, и которіи по ныхъ были. Ѳеодоръ Ласкарій въ Іллирику и въ Солуни, а Кало Іоаннъ надъ Понтомъ и въ Азіи царствовали. О чомъ «Кройника» Сербская ѡ царствѣ Греческомъ Ѳеодора Ласкарія такъ пишетъ: «тогда бо Греческое царство на двое пресѣчеся, по всей бо Ѳетталіи и Иллиріи и въ Солуни царствующу Ѳеодору Ласкарю, по всему же Понту, Галатіи и Виѳиніи, и въ Ассіи царствующу благочестивому Кало Іоанну Ватаку». А тыхъ часовъ истинніи были патріархове Константинополскіи: Іоаннъ Каматиръ, Михаилъ Савріанъ, Ѳеодоръ Ириникъ Философъ, Максимъ, Мануилъ, Арсеній, Никифоръ, Германъ, Іосифъ. Лацно было того часу о митрополита патріаршого посвяченя, гды царѣ Грецкіи въ Македоніи, въ Солуню, то естъ въ Ѳессалоницѣ седѣли:

Того часу св. Савва Сербскій жилъ. Который, якъ «Хроника» таяжъ пишетъ, гды ся верталъ зъ Іерусалимскихъ сторонъ, минувши Константинополь, поневажъ того часу Латинникове его держали, пришолъ въ св. гору Аѳонскую, потомъ ишолъ до Солуня, гдѣ любо и честно отъ царя Ѳеодора Ласкарія былъ приоятый. Который то Савва, будучи архиепископомъ отъ Германа, Константинополского патріярхи, посвяченымъ, седѣлъ на своемъ престолѣ въ Терновѣ, до которого подъ той часъ и Россы, якъ до святого и чудо-

[1]) См. Андр. Н. Попова, «Ист.-лит. обзоръ древне-Русскихъ полем. сочин. противъ Латинянъ (XI — XV в.)», стр. 45, 91 — 97, 164, 173—174.

[2]) На полѣ: «рокъ 1187».

творного архиепископа, могли лацно приходити и по желанію сердца своего благословеніе онъ него одержовати. Который то Савва короля Угорского отъ Латинской вѣры отвернулъ и на православную вѣру привелъ, и нарекъ имя ему Владиславъ, и со Стефаномъ, братомъ его а кролюмъ Сербскимъ, вѣчное примиріе утвердилъ. Читай въ «Хройницѣ» о св. Саввѣ.

Тогожъ часу, за панованя Латинниковъ въ Константинополю, по року отъ Рожества Христова 1202, народъ Росскій статечность свою за вѣру ажъ до крове показовалъ. Пишетъ бовѣмъ Мартинъ Кромеръ, историкъ дѣевъ Полскихъ, въ книзѣ 7, ижъ «Романъ, князь Володимерскій, собравши валное войско, не толко всю Полску хотью и надѣею огорнулъ, але тежъ науки и вѣру Лядскую знищити гордо перегражалъ. И такъ зъ тымъ серцемъ войско на Полску зведши, подъ замкомъ Любелскимъ презъ цѣлый мѣсяцъ лежалъ». То Кромеръ. Еще Кромеръ въ книзѣ 7, по року отъ Рожества Христова 1206, пишетъ, ижъ «гды Коломанъ на Галичу осѣлъ, которому въ станъ малженскій Саломея, сестра кроля Полского Лешка Бѣлого, дана была, за чимъ, мовитъ, незвычайная Русь, чужей владзы не полюбивши, къ тому боячися, абы за чужого пана вѣры своей, при которой ся они статечне держатъ, немусѣли отступити, охотне зъ Мечиславомъ, который дѣдичнымъ правомъ доходилъ Галича, противко Угромъ и Полякомъ збунтовалися». То Кромеръ. Еще Кромеръ въ той же книзѣ 7: «по року 1220, пишетъ, Иво, сынъ Сауловъ, бискупъ Краковскій, пріѣхавши зъ Риму, закопъ отъ Домника Калегуритана, фундатора овыхъ бѣлыхъ мниховъ до Полски припровадивши, фундовалъ кляшторы въ Полщи, и ажъ къ Кіеву и Галичу регулу свою запровадилъ. Але недолго его тамъ терпѣлъ Кіевскій князь Володимеръ, боячися, абы Россове презъ ихъ науку отъ Грецкихъ обрядовъ не отпали». То Кромеръ.

Уважай же собѣ зъ тыхъ свѣдоцтвъ, чителнику православный, ижъ Россове жадной сполечности зъ костеломъ Римскимъ и зъ мнихами не мѣли, и овшемъ стереглися [3]) ихъ, якъ якой заразы. И хотяжъ Латинникове подъ той часъ пановали въ Константинополю, тымъ ся Россове не згоршали, але тымъ барзѣй статечность въ вѣрѣ (якъ слышимъ) мужне показовали.

Вертаюся до предсявзятья моего.

По Матѳеи митрополитѣ былъ Кириллъ, Россинъ, въ лѣто 6736, отъ патріархи Константинопольского [поданый], и въ послушенствѣ того а въ едности церкве всходной зоставалъ презъ весь вѣкъ живота своего, и нигды зъ Латинскимъ народомъ и вѣрою ихъ жадной сполечности не мѣлъ, якъ доводы вышше описаніи въ томъ насъ увѣряютъ.

Кирилъ, клирикъ, митрополитъ Кіевскій, такій же, якій и продокъ его, року 6759. Той князя великого Кіевского Александра, зъ Татаръ идучого, у Золотыхъ Воротъ зъ многимъ духовенствомъ стрѣтилъ [4]). Вѣдай, ижъ подъ тотъ часъ панованья въ Константинополю Латинниковъ жадной змѣны митрополитове Кіевскіи не чинили, то естъ, вѣры своей и отъ церкве всходней не отступовали, и зъ Латинниками ся не лучили. Што гды бы было, не

---

[3]) Толст. на полѣ: «Россове зъ Ляхами нигды жадной уніи не мѣли, але за превротниковъ справъ Бозскихъ ихъ розумѣли».

[4]) На полѣ: «Не сей, но иже по Іосифу, и не въ Кіевѣ, но въ Владимерѣ градѣ столномъ, въ Великой Россіи».

замолчали бы лѣтописцы, якъ речи новой и незвычайной.

Іосифъ митрополитъ, родомъ Гречинъ, отъ патриархи Константинополского до Россіи былъ присланъ, чого и противникове сами посвѣдчаютъ. Передъ которимъ, гды бы предкове его митрополитове Кіевскіи, оного патриархи православного, въ Никеи престолъ свой маючого, не слухали, а слухали бы Латинника, въ Константинополю сѣдячого, теды бы Іосифа того отъ патріархи, который резидовалъ въ Никеи, не приняли были.

Кириллъ Росинъ митрополитъ, отъ Германа, патріархи Константинополского, посвяченій, въ послушенствѣ того трвалъ, отъ створеня свѣта року 6782.

Около року отъ Рожества Христова 1258, Михаилъ Палеологъ въ Никеи царствуючій, презъ кесаря Алексія за помочю Божіею, толко презъ осмьсотъ жолнеровъ Константинополь опановалъ и Латинниковъ сромотне зъ него выгналъ. За чимъ патріархове Константинополскіи знову на столицѣ своей апостолской сѣли. Читай у Никифора Грегоры, въ книзѣ четвертой.

Въ томъ часѣ Михаилъ Палеологъ царь, обавяючися Кароля, кроля Франковъ, абы знову поколѣня Балдвинового въ Константинополю не посадилъ, зъ Римскимъ папежомъ зъедночился былъ. Лечъ патріарха Іосифъ и все духовенство и ѳвесь синклитъ того зъедноченя не пріймали и моцно ся спротивили. За штò многихъ на заточене было заслано. А нѣхто Римского папежа въ литургіяхъ и молитвахъ не споминалъ. Читай Никифора Грегору, въ книгѣ 5 о Беку. Который то Бекъ зразу ставился потужне и силне противко Латинникомъ. Лечъ даный до вязеня, зъ мусу а зъ утрапеня великого нахилился до Латинниковъ. И такъ царь оного Латинскимъ патріархою поставилъ. Которого то Бека, якъ апостаты, анѣ Грекове, анѣ Кирилъ, митрополитъ Рускій, не были послушными: знали бовѣмъ всѣ истинного патріарху Іосифа помененого, который для благочестія былъ на выгнаню.

Той Михаилъ Палеологъ, або отъ него посланныи Латинникове, на святую Аѳонскую гору пришедши, бурили [1]) за то, же монахове тамъ живучіи не хотѣли тоей уніи приняти, гдѣ подъ той самый пастoвaня ихъ зъ уніею часъ, першее знаменитое чудо въ монастирѣ храмѣ [2]) преподобного Аѳанасія Аѳонского сталося, же гды діаконъ, на амвонѣ стоячи, папежа Римского на первой ектеніи спомянулъ, на-тыхъ-мѣстъ палата оной церкве упала, діакона и иныхъ около стоячихъ многихъ убила, зачимъ и литургія скончена не была. И такъ, для того, на ономъ жертвеннику, гдѣ уніятове зъ Латинниками проскомидію отправовали, и по сіи дни не проскомисуютъ, але въ церкви Пресвятой Богородицы на жертовнику проскомидію отправуютъ, и оттоль презъ церковь великую на алтарь великій предложеніи дары переносятъ а по скопченю литургіи засъ тамъ же относятъ. Штò тамъ подвизаючіися отцы святыи усудили и подали такъ отправовати на памятку того, штó ся стало, и для наказанія и перестороги насъ правовѣрныхъ, абысмо ся зъ костеломъ Латинскимъ не злучали [3]) и Римского бискупа за голову и пастиря, мимо права церковныи, знати не хотѣли, але абы архиепископа Константинополского, патриарху вселенского, за

[1]) «Соборникъ» Аѳонской горы.

[2]) На полѣ: «лаврѣ».

[3]) Толст. на полѣ: «Святогорцы зъ Латынниками въ вѣрѣ нигды ся не згажали, барзѣй—за зразцовъ своихъ и церковныхъ святыхъ правъ порозумѣвали».

власного пастиря своего завше знали. Потомъ въ Иверскую лавру пришли. Тамъ ихъ иноцы приняти, анѣ зъ ними зговатися не хотѣли. Они монастиръ збурили, мниховъ або чернцовъ хватаючи въ мори потопили, а што-напереднѣйшихъ въ рожаю и въ науцѣ до Риму въ оковахъ отсилали. Потомъ до прютотіи або до старшого монастира пришли. Вышолъ самъ протъ со всѣми ангелского подобія старцами, сѣдинами квитнучими, просячи и упоминаючи ихъ отъ писма лагодными съ плачемъ словы, абы такого тиранства и окрутенства надъ мѣсцами святыми и надъ невинною кровью не заживали, а грозячи имъ страшною отъ Бога помстою за то. Образилися тымъ барзо и, поймавши прота, обѣсили, иноковъ всѣхъ мечу поддали, монастиръ зо всѣмъ запалили и вывернули! Потомъ рушилися до великого монастира Ватопеда. Послушавши, мниси отъ страху поутекали, розбѣглися по яскиняхъ, по горахъ. Они пришедши самого игумена зъ нѣкоторою братю поймали, и по великихъ спорахъ и отъ писма розмовахъ, а наболшей презъ страхъ, видячи, ижъ не позволяетъ ведлугъ ихъ волѣ, и того обѣсили передъ монастиромъ, передъ самою брамою, а чернцовъ постинали, и розмаитими муками помучили [4]). Потомъ пришли до монастира Зуграфского. Иноцы, видячи страхъ, збѣглися до пиргу [5]) або до башты монастырской и не хотѣли до нихъ выйти, анѣ на унію позволити. Они, множество наносивши дровъ и хворосту, оную башту запалили, и такъ зъ чернцами и зо всѣмъ до грунту згорѣла, мѣсяця октоврія дня 10. А гды такъ по всей Святой Горѣ, по монастиремъ, по винницахъ, по яскиняхъ, по горахъ чернцовъ находячи, бьючи, мордуючи, коло пяти тисячей и болше душъ невинныхъ иноческихъ выгубили и мѣстца святыя пусты учинили, пришли потомъ до великого и славного монастира, Ксиропотамъ реченого. Иноцы, слышавши штò ся зъ иньшими монастирами стало, болѣстью сердечною и страхомъ зняты будучи, вышли противъ имъ со кресты, приняли ихъ и на унію позволили, и згодилися зъ ними. По той згодѣ отправовали литургію. Діаконъ, гды припомнѣлъ имя папы Римского въ ектеніи, явный чудъ Богъ зъ высокости показалъ: стался шумъ и трясене землѣ страшное, и знагла упали всѣ стѣны церковныи, и муры монастирскіи, якъ стѣны Ерихонскіи, и погинули всѣ весполъ такъ иноцы, якъ и Римляне, которыи ся тамъ змѣстити могли, великое множество душъ [6]). И сталася офера мертвая Богу мерзская, а наболшій того знакъ—осталася стѣна, часть башты мурованной, надъ звычай, нѣгдѣ нѣколи небывалый, ку земли низко зхилившися, а не упавши, на память вѣчную и до того часу. Видячи то Римляне и крижацы, перестрашившися великимъ страхомъ, мало што южъ цѣлыхъ монастырей, которыи збывали оставивши, оттягнули отъ горы Аѳонской, а инщіи зъ Римлянъ и зъ крижаковъ чернцами у Святой Горѣ зостали, на покуту за тую свою тяжкую незбожность. Позосталыи по яскиняхъ, горахъ и вертепахъ крикючіися иноцы, збиралися по отходѣ ихъ, а видячи обители свои, мѣсца святыи попаленіи, братію побитую, помученую, кровь розляную, а иныхъ въ полонъ поведенныхъ, въ болѣзни серца

[4]) Толст. на полѣ: «О, незбожное унитское зміево окрутенство, горшое надъ Юдино и Иродово вшетеченство!»

[5]) ὁ πύργος.

[6]) Толст. на полѣ: «незбожная унія что справила: до пекла окрутного впровадила!»

со слезами и крикомъ великимъ оплаковали и рыдали, спѣваючи оный псаломъ 78: «Боже, пришли погане въ дѣдицтво твое, заплюгавили церковъ святую твою, положили трупы слугъ твоихъ въ покармъ птахомъ небеснымъ, пролляли кровь ихъ, яко воду около св. Аѳона, и нѣмашъ хто бы ихъ погребалъ [1])». Гдѣжесь теперь, Аѳоне, горо святая, пустынниками и скитниками цвитучая, гдѣ окраса и оздоба монастирей и церквій твоихъ! Якъ еси опустѣла и осиротѣла! Якъ надъ тобою вмѣсто свѣтлости аеръ наполнился дымомъ и скваромъ! Якъ стѣны твои покрылъ порохъ погорѣлискъ! Якъ стежки твои поплюскани кровью! Якъ сынове и мѣшканцѣ и пелгримове твои въ тобѣ полегли! Якъ старцѣ твои головы сивизнъ своихъ, попеломъ посыпаніи, надъ трупами духовныхъ сыновъ смутне сѣдячи, птаство отгоняютъ! Якъ позосталыи сынове духовныхъ отцевъ своихъ ревно плачутъ! Которое нелитостивое серце безъ жалю, которое окрутное око безъ розлянья обфитыхъ слезъ опустити тебе можетъ?! Хто зъ твоихъ мѣшканцевъ, видячи тое, не призволитъ раднѣй смерть, нѣжли животъ?! Чому, Господи Боже, не учинилъ еси насъ годными весполъ зъ отцы и братіею нашею, приняти отъ тебе мученическіи короны? Чему еси насъ смутныхъ въ посмѣхъ непріятелемъ нашимъ оставилъ, и южежъ ся такъ, Господи, гнѣвати будешъ на вѣки а, ярость твоя зажъ будетъ горѣти, якъ огонь?! И прочая.

Не терпѣлъ Богъ апостатѣ Михаилови Палеологови, але ужалившися правовѣрныхъ, мученыхъ и трапленыхъ, послалъ на него скорую смерть: а то коли выправился былъ на войну, въ обозѣ умеръ. Андроникъ сынъ хотяжъ притомный былъ, и простого чловѣка погребомъ тѣло его не учтилъ, для того ижъ правыхъ догматъ церкве всходной отступилъ, а Латинскіи противныи семымъ соборомъ принялъ былъ, и православныхъ трапилъ. Читай въ Никифорѣ Грегорѣ, въ книзѣ 5.

Року отъ Рожества Христова 1283, по смерти Михаила того, сынъ его Андроникъ царство принялъ. Той, будучи зъ душѣ и зо всего серца православный, Іосифа патріарху и всѣхъ на выгнаню терпячихъ привернулъ на свои достоинства; а онъ Іоанъ Бекъ или Векъ того часу до монастира вступилъ боячися, абы его людъ былъ не роздерлъ. Потомъ оттамтоль былъ ставленъ на судъ. Которого осудивши заслано на выгнанье до Олимпу. Читай въ Никифорѣ Грекгорѣ, въ книзѣ 6.

По Іосифѣ патріарсѣ поставлено Георгія Кипріота патріархою Константинополскимъ. До которого свяченья жадного, который ся ено колвекъ Латинскою сполечностью за Михаила змазалъ, не припущено [2]). Але митрополитъ Навпактійскій и Мозиленскій и зъ Македоніи Добринскій, епископове, чистыи отъ едности костела Римского, Германа митрополитомъ Ираклійскимъ посвятили. Той зась зъ оными Георгія помененого на патріарховство посвятилъ. Въ томъ же Никифорѣ читай въ книзѣ 6. А то ся дѣяло року отъ Рожества Христова 1284.

Уважай, чителнику православный, якъ ся на онъ часъ костела Римского

[1]) ст. 1—3: «Боже, пріидоша языцы въ достояніе твое, оскверниша храмъ святый твой — — положиша трупія рабъ твоихъ брашно птицамъ небеснымъ — — проліяша кровь ихъ яко воду окрестъ Іерусалима, и не бѣ погребаяй».

[2]) Толст. на полѣ: «Не пріймано уніатскихъ епископовъ, ани ихъ злочестивыхъ безумныхъ поповъ».

барзо стережено, и зъ нимъ едности сторонено. А зноснѣйшая нѣшто отъ нынѣшней уніи тамъ тая была, бовѣмъ ено въ трохъ пунктахъ Михаилъ замкнулъ еи былъ. Напродъ, абы папежа въ молитвахъ поминати ровно зъ чотирма патріархами. Повторе, абы волно было до Римского двору аппелловати. Потрете, абы Римскому папѣ во всемъ начатство было позволено. А о придатку до святого символу жадной взменки не чинили Латынникове, на той часъ тую тамъ незаконно кнуючи унію.

Вертаюся до речи предсявзятья моего, то естъ до митрополитовъ Кіевскихъ.

По опанованю царства Грецкого презъ Андроника, патріархове въ Константинополю были Іосифъ и Георгій. Теды отъ едного зъ тыхъ Максимъ, родомъ Гречинъ, на митрополію Кіевскую посвяченый былъ, а не отъ Века, который южъ на той часъ былъ на выгнаню и за правовѣрного не былъ мѣный. Если Грекове Века не мѣли за патріарху правдивого, далеко болшъ Россове. А постановленъ той былъ Максимъ митрополитомъ въ лѣто 6791.

Святый Петръ, Россинъ, игуменъ Ратскій, въ лѣто 6816 отъ патриархи Константинополского посвяченый. Той Петръ зъ повѣту Бѣлзского, зъ села Дворецъ, надъ рѣкою Ратою, въ монастиру св. Спаса мѣшкалъ, гдѣ и теперь Петровъ Кутъ надъ тою рѣкою зовется. О чомъ въ «Кройницѣ царства Греческого» Андроника Палеолога такъ мовитъ: «по Михаилѣ Палеологу царствовалъ въ Царигородѣ Андроникъ, сынъ Михайловъ, лѣтъ 44. При томъ въ Россіи былъ князь великій Іоаннъ Даниловичъ Калита, а при немъ Петръ, игуменъ Ратскій, поставленъ бысть митрополитомъ на Россію, презъ Аѳанасія, патріарху Константинополского». То Кройника Руская. Того Петра за святого маемо, и тѣло его до сего дня несказителное зоставаетъ на Москвѣ, которого святобливость Господь Богъ чудами потвержаетъ ажъ и до сихъ часовъ, презъ што вѣру нашу и патріарховъ нашихъ праву и збавенну быти освѣдчаетъ.

Ѳеогностъ, родомъ Гречинъ, въ лѣто 6837, въ Константинополи отъ патріархи Исаіи посвященый и въ послушенствѣ того трвалъ. За того Ѳеогноста митрополита, року отъ Рожества Христова 1339 кролеви Полскому Казимирови Второму Россове мѣста Львова, себе и замки обадва, нижшій и вышшій, и самое мѣсто поддали, и толко собѣ уживанье волное старожитной своей вѣры варовали. Гдѣ король постановилъ и поровнилъ, абы Россове одного зъ Ляхами права и волности заживали. Уважай: «себе, мѣсто и замки поддали, а вѣру заховали». Не мыслили тыи уніи въ вѣрѣ и набоженствѣ зъ Ляхами и костеломъ Латинскимъ. Пишетъ о томъ варованю вѣры Мартинъ Кромеръ въ книзѣ 12, fol. 263.

Въ тыижъ лѣта, особливе року 1343 пишетъ тойже Кромеръ въ книзѣ 12, ижъ Дашка Россинъ, староста Перемислскій, и Даніилъ Острозскій, и иныи Россове-царя, Татарского собѣ на помочь призвавши, зобралися противко Поляком, «абовѣмъ, мовитъ, ненавидѣли оной владзы Поляковъ, частью, же люди тамтыи не рады чаномъ постороннимъ голдуютъ, а частью зась о старыи обряды вѣры своей обавялися, абы якъ фортелне и знагла выкоренени не были; видѣли абовѣмъ многихъ зъ своихъ до вѣры Римской приставаючихъ, которыхъ до принятя еи урядами, иншою розмаитою нагородою король Казимѣръ потягалъ»[3]). То Кромеръ.

[3]) Толст. на полѣ: «Война за вѣру на Ляхи. Благочестивыи продкове наши фортелевъ ся Латинскихъ стерегли».

Розумѣй и вѣдай, ижъ не такъ далече церемоній на онъ часъ Россове перестерегали, якъ барзѣй самыхъ артикуловъ вѣры, безъ которыхъ неподобна человѣкови збавенному быти. И то еще Кромеръ нижей въ тойже книзѣ мовитъ: «кроль Казѣміръ Россків княжата, доброволне ся поддаючіи, и при властизнѣ ихъ, то естъ при вѣрѣ и набоженствѣ, заховалъ» [1]. Уважай, якъ вѣры постерегали Россове, барзѣй нижъ панства! Отколь знакъ, ижъ уніи зъ костеломъ Римскимъ не мѣли, а то все ся дѣяло зъ натхненья Духа Святого, и за чулостью духовныхъ Росскихъ.

Алексій, Россинъ, мужъ святый, въ лѣто 6863, въ Царигородѣ отъ Филоѳея, патріархи Константинополского, былъ посвяченъ на митрополію Кіевскую и въ того послушенствѣ статечне трвалъ. А той Филоѳей жадной сполечности не мѣлъ зъ костеломъ Римскимъ и овшемъ, якъ и продкове его, обличалъ Латинниковъ. Читай въ «Соборнику» Росскомъ, мѣсяця февраля 12, также и въ Лѣтописцахъ помененого лѣта и 6862. Той Филоѳей патриархъ писалъ листъ до Москвы до Сергія святого, утвержаючи и наставляючи его на общее житіе. Читай въ «Соборнику», септеврія 25, въ житіи святого Сергія.

По смерти Алексія святого, Михаилъ Митяй зъ Москвы отъ князя великого высланый до Константинополя на посвячене оного митрополитомъ Кіевскимъ, але въ дорозѣ, не доѣхавши до Царигорода, умерлъ. Чти въ «Соборнику», въ житіи св. Сергія, септеврія 25.

Кипріанъ, родомъ Гречинъ, зъ Царигорода отъ патриярхи Нила посвяченый и въ послушенствѣ патрияршомъ трвалъ [2]. За того Максимъ Планудесъ, монахъ Грецкій, многихъ книгъ творецъ и выкладачъ, квитнулъ и противъ Латинниковъ писалъ.

Пиминъ, въ Царигородѣ посвяченый отъ патріархи. Ачъ предъ тымъ на выгнане былъ данъ, лечъ [отъ князя] [3] великого Димитрія привернен на митрополію и посвячанъ. Были тежъ межи тымъ Пиминомъ и Киприяномъ розницы, которымъ причиною былъ князь великій. Кипріанъ преставился въ лѣто 6905. Въ лѣто 6892 Діонисій посвяченый въ Царигородѣ на митрополію Кіевскую, который ачъ въ Россію пришолъ, але не седѣлъ на престолѣ. Чти въ Лѣтописцу.

Тогожъ року прислани были зъ Царигорода два епископове: Матѳей и Никандеръ и позвали Пимина митрополита до Царигорода. Чти въ Лѣтописцу.

Въ тыхъ лѣтѣхъ, а меновите около року отъ Рожества Христова 1386, Ягелло, гды на кролевство Полское вступовалъ, зъ Литвою, поганами будучею, окрестился [4]. А тыхъ, которіи отъ Россовъ приняли были вѣру, заховано въ цѣлѣ презъ пакта, на онъ часъ межи Литвою и Поляками постановленными. О чом читай въ Кромерѣ, въ книзѣ 15, fol. 313.

Уважай, якъ Русь и на онъ часъ вѣру свою варовала, а зъ костеломъ Римскимъ зъедночитися не хотѣла. Было на онъ часъ въ Литвѣ не мало шточелнѣйшихъ [5] князевъ и велможъ вѣры христіанской, отъ Россовъ принятой, наветъ и матка самого Ягелла, Руска, княжна Тверская. Ягелло былъ вѣры Руской, гды всѣ 12 братія его были вѣры Грецкой, и всѣ 11 братовъ Ягтеловыхъ въ Рускую вѣру были кре-

---

[1]) Толст. на полѣ: «Для того ихъ Латынники-Ляхи зрадити до сего часу не могли».

[2]) На полѣ: «около року 1378».

[3]) Исправлено по Толстовскому списку.

[4]) Толст. на полѣ: «Въ тѣхъ лѣтѣхъ вѣра Грецкая; жаденъ не былъ въ уніи».

[5]) Польск. celniejszy.

щены. Читай о томъ Стрыйковского книгу.

Фотій митрополитъ отъ патріархи Константинополского Калиста посвяченый и въ послушенствѣ того трывалъ. За того митрополита мощи св. Алексія, митрополита Кіевского, найдены и чесно почтены суть, за царя Василіевича. Читай въ «Соборнику», февраля 12, въ житіи св. Алексія.

Григорій Цемивлакъ зъ Болгаріи року 1415 отъ патріархи Константинополского Каллиста былъ посвяченъ. А жебы отъ епископовъ Роскихъ безъ призволеня патріаршого мѣлъ быти посвяченъ—безъ доводу повѣсть. Впакше бы добре и отъ Роскихъ епископовъ предся мусѣло быти стверженіе и произволене отъ патриярхи, а еднакъ не отъ папежа, анѣ отъ Лядзкихъ бискуповъ. А жебы зась Григорій митрополитъ не мѣлъ быти въ сполечности зъ патріархою, то мѣстца не маетъ, и естъ омылное удаване, а згола фалшъ, отъ отступниковъ змышленый. Статечными абовѣмъ и того часу Россове въ вѣрѣ были, а жадного сполку и дружества и едности зъ костеломъ Римскимъ не мѣли. Даетъ о томъ намъ вѣдати оно, што Мартинъ Кромеръ въ книзѣ 20, около року 1430, написалъ: «по отъѣздѣ Ягелла кроля, Ruś Wołyńska kościoły, które kolwek nabożeństwa Ruskiego nie były, na proch paliła y z gruntu wywracała. Потомъ таковомъ учинку Россовъ Волынскихъ, кроль Ягелло Владиславъ въ року 1432 обывателемъ Луцкимъ далъ привилеи на волности и абы церквій Роскихъ не пустошено и до вѣры Римской нѣкого абы не силовано».- То Кромеръ въ книзѣ 20 описуетъ.

Исидоръ, родомъ Болгаринъ, року отъ сотворенія свѣта 6846, отъ Рожества 1437, поставленъ былъ отъ Царигородского патріархи Іосифа. Той толко лѣто одно побывалъ на Москвѣ, и на соборъ онъ Флорентійскій поѣхавши, отступилъ православія и принялъ отъ папежа Евгенія кардиналскій титулъ. Той Исидоръ въ каталогу митрополитовъ Кіевскихъ не покладается, и жадныи Диптихи, то естъ Поминники не маютъ его имене. Якъ за живота, такъ и по смерти жадной сполечности зъ православными не мѣлъ и не маетъ. Который то Исидоръ гды приѣхалъ зъ уніею Флорентійскою на Москву, царь Василій Василевичъ до вязеня его осадилъ. Потомъ, собравшися всѣ епископове, архимандритове, игуменове и пресвитерове осудили его на спалене. Въ таковомъ осуженю гды утеклъ зъ вязеня, а въ Россіи въ Литвѣ не былъ принятъ, удался былъ до Константинополя, стараючися о привернене на престолъ митрополіи Роской Лечъ патріарха по ономъ Іосифѣ, именемъ Григорій, пріймалъ его толко на степень покаянія и до сполечности православныхъ; але на столицу митрополіи жаднымъ способомъ не припущалъ и не благословилъ. А то для того, снать, ижъ першимъ начальникомъ отступленія стался въ Россіи, абы напотомъ и другіи ся того не важили, бо и оного Арія еретика патріархъ Александрійскій Петръ не припустилъ до священства, ижъ былъ началникомъ ереси. И такъ той Исидоръ уніатъ безъ вѣсти гдѣсь скончился, якъ и нынѣшныи отступникове жаденъ доброю смертью живота своего не кончаютъ. Свѣдками того многіи писарѣ достовѣрныи суть. А не для того Исидоръ до Константинополя уѣздилъ, абы Грековъ (якъ отступникъ написалъ) до уніи Флорентійской приводилъ, которой тамъ залецати не смѣлъ бы, бовѣмъ не мѣлъ мученического умыслу и серца, ижъ правовѣрія отступилъ.

А гды южъ такъ Господь Богъ Вседержитель церковъ свою въ народѣ Рос-

*

сійскомъ успокоити и престолъ митрополіи Кіевской чистъ уховати отъ лестца Исидора рачилъ, теды царь великій [Василій] [1]) Василіевичъ, собравши освященный соборъ епископовъ, которыи обрали и посвятили на митрополію Кіевскую и всей Россіи блаженного Іону [2]), епископа Резанского, и такъ той Іона митрополитомъ Кіевскимъ истиннымъ былъ, которій благословеніе и призволеніе одержалъ собѣ отъ патріархи Константинополского Григорія, и въ сполечности зъ нимъ и въ послушенствѣ его былъ. Што́ ся дѣяло около року отъ Рожества Христова 1440.

А о Григоріи, дружбѣ Исидоровомъ, тое ся мовитъ, ижъ его за митрополита Кіевского Россове не мѣли, и послушенства ему жадного не отдавали, и не естъ то подобная, абы онъ, уніатомъ будучи, седѣти мѣлъ на престолѣ митрополіи Кіевской. Бо если Исидоръ началникъ его, которій болшъ щастя и погоды до того моглъ мѣти, не моглъ ся оседѣти,—далеко болшъ той Грегоріусъ, въ Римѣ отъ папежа Пѵуса посвяченій, не моглъ ся одержати [3]). И кролеве абовѣмъ на онъ часъ правъ не [ла]мали [4]), и гвалту въ сумнѣню не чинили. Зачимъ жаднымъ способомъ на онъ часъ того доказати не была речь можная, гдыжъ много князевъ и велможнихъ Россовъ вѣры всходной церкве на онъ часъ было. А еслижъ бы (чого мы признати не можемо, одинъ толко Креуза важился то змыслити и невстыдливе написати) той Григорій якимъ духовнымъ былъ—речъ правдивая, ижъ не отъ папежа, але отъ Константинополского патріархи посвяченый, и того послушный мѣлъ быти; а еслижъ былъ папежникомъ, певне жадной владзы въ церквахъ Роскихъ мѣти́ не моглъ и ними не справовалъ, але вакуючій, або въ якой плебаніи умерлъ, або вспоможеный отъ пановъ Римлянъ, отколь былъ вышолъ, тамъ ся засъ вернулъ.

Въ тыхъ лѣтахъ сталося, якъ Лѣтописецъ маетъ, роздѣлене митрополіи Роской на-двое [5]). Царь Московскій на Москвѣ зъ освяченымъ соборомъ митрополита собѣ обираютъ, а до Константинополя завше посилали по святыню и благословеніе; Россія Малая тежъ, то естъ Кіевъ и Литва, также собѣ иного обирали и поставляли, а еднакъ якъ по крещеніи Володимеровомъ, такъ и по отступленіи Исидоровомъ, всѣ митрополитове Кіевскіи отъ патриярховъ Константинополскихъ святыню и благословеніе брали, и ведлугъ порядку и каноновъ церкве всходной рядилися и справовали, и для того такъ сама Москва зъ Росью нашею, на Москву пріѣзжаючею, якъ и послове Московскіи, въ Литвѣ и въ Коронѣ буваючіи, сполечность церковную зъ собою мѣвали.

А на доводъ того, ижъ всѣ митрополитове Кіевскіи отъ патриярховъ Константинополскихъ хиротонію брали и тому подлегали, покладаю свѣдоцтво зъ «Исторіи» Александра Гвагвина, кройникара, хотяжъ не нашей церкве, который зъ лѣтописцевъ Роскихъ написалъ тыми словы: «всей Роси передъ тымъ, такъ той, которая до Московского, якъ той, которая до Литовского князства, также и той, которая до кролевства Полского належитъ, одинъ былъ

---

[1]) Исправлено по списку Толстова.

[2]) На полѣ: «Іона, рокъ 1439».

[3]) На полѣ во всѣхъ трехъ спискахъ: «Читай привилей Зигмонта и Стефана кролей. Аппробація въ монастыру Печерскомъ естъ».

[4]) Исправлено по Толстовскому списку.

[5]) На полѣ: «о роздвоеню митрополіи въ Россіи».

митрополитъ, который первѣй столицу свою мѣлъ въ Кіевѣ, Росскомъ головномъ мѣстѣ, потомъ была перенесена до Володимера, а на остатокъ до Москвы. А гды митрополитъ Московскій, што семъ лѣтъ отъ Руси, которая до великого князства Литовского належала, дань выбираючи, немалую сумму пѣнязей зъ Литвы до Москвы вывозилъ, Витолтъ, великое княжа Литовское, речъ зрозумѣвши а провѣнціямъ своимъ, абы скарбу зъ добръ своихъ до чужихъ рукъ не тратили, хотячи забѣгчи, бискупы и опаты Роскіи зозвавши, за радою ихъ митрополита въ своей Руси обралъ, который столицу свою въ Вилни, въ головномъ мѣстѣ великого князства Литовского, въ церкви Панны Насвятшей, которую Россы Пречистою называютъ, заложилъ» [6]). И мало нижей: «всѣ теды митрополитове Росскіи отъ патріархи Константинополского зверхность свою маютъ». То все Гвагнѣнъ историкъ написалъ. А уніата жадного не было. Показуетъ тогды за Казимера короля—Кіевскіи обывателѣ Гаштолта, же Латинской былъ вѣры, на князство Кіевское не хотѣли приняти, але домовлялися о таковог, который бы Грецкой былъ вѣры. Читай въ «Хройницѣ» Матѳея Стрыйковского, листъ 649.

Другое свѣдоцтво. По смерти кроля Владислава Ягелловича, за которого во Флоренціи соборовано, наступилъ братъ его Казимиръ на кролевство. Той и Александръ, сынъ его, а передъ ними Витултъ, князь Литовскій, дали Руси и Литвѣ, христіанскую вѣру ведле церкве всходной вызнаваючимъ, привѣлеи и волности, варуючи имъ, абы вѣчними часы въ вѣрѣ своей безъ жадныхъ перешкодъ зоставали такъ, якъ отъ початку увѣреня своего приняли, и абы (якъ пишетъ) ведлугъ «Номоканону» и «Свитку» и закону Греческого, и звычаю давного восточной церкве, онымъ отъ початку вѣры ихъ поданого, суды духовныи вшелякіи отправовали; притомъ абы и митрополитове, и епископове ведлугъ правъ и каноновъ церкве восточной, рядили и справовали и владзу свою ростягали въ духовныхъ справахъ [7]). А то имъ варовано было, успокоиваючи ихъ въ онъ часъ, кгды ся мѣшанина вщала была за причиною оного отступника Исидора.

Потомъ зась Зикгмунтъ кроль року отъ сотвореня свѣта 7019 [8]), а Стефанъ король, року отъ Нароженья Христова 1585 [9]), тыи привѣлеи, презъ Витулта, князя великого Литовского, и презъ Казиміра и Александра кролевъ Полскихъ наданыи, потвердили. Што найдешъ въ «Метрикахъ» кролевскихъ и въ скарбу монастыра Печер-

[6]) Гвагвинъ, кн. 7, часть 2: «О реліи Московской и всей Россіи набоженствѣ», fol. 22.

[7]) Здѣсь рѣчь идетъ объ извѣстной грамотѣ великаго князя Александра, данной въ Вильнѣ 1499 года, 20 марта, индикта 2, Кіевскому митрополиту Іосифу и всему православному духовенству—о судахъ, правахъ и свободѣ отъ притязаній свѣтскихъ властей. Этотъ важный документъ дважды изданъ («Бѣлорусскій Архивъ», стр. 3—7; «Акты Западной Россіи», I, стр. 189—190). Упоминаемый же Копыстенскимъ «Свитокъ» есть знаменитый «Свитокъ Ярославль», напечатанный въ томъ же томѣ и тѣхъ же «Актовъ», на стр. 191-ой.

[8]) См. эту подтвердительную грамоту (въ Берестьѣ, на сеймѣ, 1511 года, 2 іюля, индикта 14) въ «Бѣлорусскомъ Архивѣ», стр. 9—15, и въ «Актахъ Западной Россіи», II, стр. 81—83.

[9]) По всей вѣроятности, это та грамота, которая напечатана въ третьемъ томѣ «Актовъ Западной Россіи». стр. 292—293. Цитована въ Варшавѣ 25 февраля, 1585 года.

ского Кіевского. А такъ доводне вѣдати дается зъ того тамъ привилею Зигмунтового, ижъ за Витулта и за Казиміра и за Александра митрополитове и епископове Роскіи въ едности зъ костеломъ Латино-Римскимъ не были, и папежови Римскому послушенства жадного не отдавали.

Третее свѣдоцтво. Листы елекцыйніи маемо, гдѣ княз и шляхта и духовенство Роское и Литовское обираютъ митрополита и електа при дворянину кролевскомъ до Константинополя, до патриархи по благословеніе, по сакру, то-естъ по святыню, посылаютъ. А гды ексарха зъ Константинополя зъ благословеніемъ и зъ сакрою въ Россію пріѣждалъ, универсалы свои по Литвѣ и по Россіи розсылалъ, абы ся христіане, особливе духовныи закону Греческого послушенства церкве всходной, збирали на посвячене нового митрополита и до прислуханяся науки збавенной.

Ясныи то доводы и свѣдоцтва, ижъ ани митрополитове Кіевскіи, ани въ княжствѣ Литовскомъ Россове въ уніи зъ костеломъ Латино-Римскимъ не были и папежа не знали. При которихъ 4-й ставится знаменитый свѣдокъ и доводъ, живый нынѣшный вѣкъ, ижъ жадная душа, въ Россіи и въ Литвѣ вѣры церкве всходной найдуючаяся, до часу въ Берестю практикованя уніи, не держали зъ папежемъ и костелами его якъ нового календара, такъ и уніи, и теперъ не держатъ, и папежа знати не хотятъ.

А ту южъ намъ приходитъ до того вѣку, которого митрополитове по опанованю презъ Турка Константинополя наставали и были.

А впродъ о Генадіи Схоляріи. Той патриархою Константинополскимъ 1-мъ по опанованю презъ Турка Константинополя около року 1453 насталъ. Который книгу велце и высоце богословскую «О Св. Духа исхоженіи отъ Отца самого» противъ Латинныкомъ выдалъ. Вспоминаетъ о ней и блаженной памяти папа и патріархъ Александрійскій Мелетій въ листѣ своемъ, до Ипатія Потѣя писаномъ. Выдалъ и книгу о вѣрѣ християнской до Турковъ, о чомъ въ книзѣ «Турко-Кгреція» названой маешъ.

Вертаюся до митрополитовъ.

По Іонѣ наступилъ на митрополію Кіевскую Мисаилъ, предъ тымъ епископъ Смоленскій, около року отъ Рожества Христова 1474 отъ патріархи Константинополского Симеона Трапезунта, и въ патріаршомъ благословеніи и сполечности трвалъ. Который то Мисаилъ отъ всѣхъ епископовъ былъ обранъ, будучи на той часъ епископомъ Смоленскимъ, и неподобная, абы ся онъ мѣлъ подписывати на листъ до Сикста папежа, до которого змышленое поселство южъ не отъ едниxъ писаровъ доводне ся знесло. Той патріярхъ Симеонъ въ «Диптихахъ» церковныхъ найдуется, отколь вѣдомо, ижъ въ патріаршемъ послушенствѣ былъ Мисаилъ и вся Россія.

И то не меншій доводъ, гды около року тогожъ, а якожъ Матѳей Стрыйковскій историкъ—около року 1471 за кроля Казиміра пишетъ, ижъ князства Кіевского обывател Гаштолта, ижъ былъ Латинской вѣры, на князство Кіевское не хотѣли приняти, домовляючися, абы Русинъ вѣры Грецкой, якой сами были, онымъ былъ поданный [1]). Отколь ясно тое посольство лицуется, ижъ естъ змысленое на ошуканье слабыхъ: если свѣцкого вѣры Римское не хотѣли княземъ надъ со-

[1]) Стрыйковскій, листъ 649.

бою мѣти, певне барзѣй духовного митрополита Латинника! [2])

Симеонъ митрополитъ, около року отъ Рожества Христова 1477 отъ патріархи Константинополского Максима премудрѣйшого маючи святыню, въ послушенствѣ и благословеніи патріаршомъ трвалъ. Для чого и той Максимъ патріархъ въ «Диптихахъ» церковныхъ найдуется.

Той Симеонъ, митрополитъ Кіевскій, жилъ въ лѣта святѣйшого Максима, патріархи Константинополского. Который то Максимъ патріарха послалъ благословеный листъ до того Симеона и до всѣхъ епископовъ, и до всѣхъ становъ рода Россійского. Припоминаетъ въ томъ листѣ, ижъ посылаетъ и двохъ ексарховъ, одного митрополита Енѣйского пречестного киръ Нифонта, а другого боголюбивого епископа Ипанейского киръ Ѳеодорита. Въ которомъ то листѣ припоминаетъ о тѣлахъ проклятыхъ и о розгрѣшеню ихъ. Которому чуду царь Турецкій и Турки въ Константинополю удивилися. А въ томъ патріаршомъ листѣ дата отъ сотвореня въ лѣто 6989, мѣсяця іюля, индикта 14. А той листъ Максима патриярхи и по-днесь въ скарбѣ церковномъ монастира Печерского Кіевского найдуется. Книга «Турко-Греція», листъ... [3]).

Іона Глезна митрополитъ року 1482, отъ тогожъ Максима патріархи благословеніе мѣлъ и въ послушенствѣ патріаршомъ зоставалъ. А жебы або Іона той, або патріархъ Максимъ зъ костеломъ Римскимъ въ сполечности былъ, теды то нѣколи не было и жадного доводу на то отступникове не показуютъ [4]).

Макарій, передъ тымъ архимандритомъ Троецкимъ Виленскимъ бывши, около року 1490 на митрополію Кіевскую вступилъ, отъ Нифона, патріархи Константинополского, маючи благословеніе, по которое Росскіи епископове посылали, якъ и самъ противникъ пишетъ. А якъ Нифонъ, такъ и Макарій и вся зъ ними Россія, нѣкгды не была въ едности зъ костеломъ Римскимъ, для чого благочестіе того Макарія Господь Богъ освѣдчилъ до-сихъ-мѣстъ цѣлостью тѣла, въ гробѣ мармуровомъ въ церкви Святой Софіи лежачомъ, почтивши его. Нифонъ былъ житія Свято-Горского, гдѣ православія твердо перестерегаютъ, и благочестія велце былъ крѣпкій поборникъ, и учитель икуменицкій былъ изрядный. И неподобная речь, абы онъ листъ якій о уніи Флорентійской до Іосифа Султана [5]) писати мѣлъ. О чомъ нижей въ четвертой части въ роздѣлѣ первомъ, артикулъ 6, ширей маешъ. Написалъ противникъ, якобы поселъ патріаршій мѣлъ мовити: «для потребы законъ ся часомъ мѣнитъ». Повѣжь ми, гдѣ бы то въ писмѣ написано было, абы для потребы законъ повелѣлъ Богъ ламати, или отмѣняти. Въ посланіи къ Евреомъ въ иный розумъ положено.

Іосифъ Султанъ, передъ тымъ Смоленскій епископъ, на митрополію Кіевскую вступилъ около року 1477, отъ тогожъ Нифона маючи благословеніе, и въ послушенствѣ патріаршомъ и въ сполечности церкве Константинополской

[2]) Толст. на полѣ: «Змышленое поселство до Сикста папежа, отъ злочестивыхъ уніатовъ друкованое на ошуканье нестатечныхъ въ вѣрѣ святой».

[3]) Не отмѣчено.

[4]) На полѣ: «Іона Глезна митрополитъ жилъ въ лѣта тоегожъ Максима, патріархи Константинополского. Фалшъ написалъ Креуза о томъ митрополитѣ». Слич. выше, стлбц. 236.

[5]) Толст.: «Салтана»; Унд.: «Султана».

пребывалъ. О Нифонѣ патріярсѣ и о листѣ читалесь въ Макаріи близъ предъидучомъ, листъ 984 [1]).

А ижъ тыхъ часовъ и лѣтъ жадной едности и сполечности въ вѣрѣ духовенство Россійское и свѣтскій станъ не мѣли зъ костеломъ Римскимъ, показуетъ то, межи иными доводами, Кромеръ въ книзѣ 30, въ року 1500, такъ пишучи: «Иванъ, князь великій Московскій, кривдою отъ зятя своего Александра кроля порушеный, ижъ цорцѣ его Еленѣ церкве Роской въ замку Виленскомъ, якъ былъ на вымовѣ малженскихъ заслюбовъ приобѣцалъ, не выставилъ, трое войско въ три розніи мѣстца державы его заступилъ, гдѣ Московская выграная была. Того часу и пресвѣтлое княжа Острозское, Константинъ, гетманъ великого князства Литовского, было поймано и до Москвы запровважено».

Тойже Кромеръ въ тойже 30 книзѣ, въ року 1501 пишетъ, ижъ «Елена, жона кролевская, зъ Литвы до Кракова приѣхала, вшакже, ведлугъ обычаю кролевенъ, короновати ей не хотѣно, поневажъ она, Грецкой вѣры обовязана, вѣры зъ костеломъ Римскимъ не приймала». Уважай, статечность православной христіанки кролевой Полской, же волѣла некоронованою зоставати короною золотою отъ землѣ, нижли правой вѣры отступити и короны въ небѣ лишитися! Уважай и тое, же гдыбы Нифонъ листъ такій, яковый нынѣ подметуютъ, писалъ, и зажъ бы кролевая Елена противна была вѣрѣ Римской, у ней бы, заправды, тотъ листъ первѣй мѣти мѣлъ!

Іона, архимандритъ Мѣнскій, на митрополію Кіевскую поставленый, благословеніе и святыню отъ св. Пахомія, патріархи Константинополского, маючи, въ послушенствѣ патріаршомъ пребывалъ. За того Пахомія патріархи сталася речь подобная той, которая ся и у насъ въ Россіи нынѣшнихъ часовъ дѣетъ. Арсеній нѣякій [2]), прозвискомъ Апостолисъ, достоинствомъ діаконъ, обычайми неуставѣчный и гордый, поюрдивши своимъ пастиремъ архиепископомъ Константинополскимъ а патріархою вселенскимъ, до Леона 10-го, папежа Римского, удался. Отъ того легатомъ до Венетовъ посланъ бывши, столицу митрополіи Монемвасійской одержалъ, противъ каноновъ соборовымъ. О чомъ патріарха вѣдомость взявшй, выслалъ на него листъ, абы занехалъ архиерейского служенія. Арсеній, не услухавши того, писалъ листъ на патріарху неушанованый и блюзнерьскій. Зачимъ патріарха, собравши соборъ, зложилъ его и выклялъ, и зъ листомъ тимъ послалъ до Монемвасіи мѣста. Не толкожъ патріарха на Арсенія изверженіе писалъ, але писалъ и до острова Криту и Кифары и до иныхъ мѣстъ Венецкихъ, гдѣ были православніи, на священники, которыхъ хиротонисалъ и которіи бы его мѣли за архиерея, абы были отлучены [3]). А далъ волности священникомъ и діакономъ, отъ Арсенія хиротонисованнымъ, абыся удались до иныхъ архиереевъ канонныхъ, которыи бы повторе ихъ хиротонисовали, ведлугъ закону, поневажъ оная першая хиротонія не была хиротоніею, то естъ посвяченемъ, бовѣмъ противъ каноновъ [4]). Арсеній, по

[1]) Эта цифра относится къ пагинаціи утраченнаго подлинника «Палинодіи».

[2]) На полѣ: «зрѣте, унѣтове, листъ 226».

[3]) «Турко-Греція», листъ 150; Арменопулъ, кн. 5, л. 376.

[4]) На полѣ: «хиротонія незаконная повторяется». Ѳеодоръ Балсамонъ къ Марку Александрійскому, вопросъ 25.

таковомъ зъ Духа святого отъ патріархи и собору его выроцѣ, не моглъ ся больше для встыду одержати на митрополіи неслушне посаженый, удался повторе до папежа Римского, передъ которымъ и предъ его кардиналы ускаржался, придаючи, ижъ патріарха и Грекове папежа и его кардиналовъ за еретики маютъ. Папежъ затымъ писалъ листъ до Венетовъ за Арсеніемъ, якъ за члонкомъ костела старого Риму. Гдѣ онъ пришедши великую турбацію чинилъ и на горло многимъ настоялъ; лечъ якъ ся сподѣвалъ, ничего не одержалъ, и такъ отъ печали страпленій безъ покуты въ клятвѣ оной умерлъ. И на-тыхъ-мѣстъ [5]) скутечность проклятства патріаршого на мерзеномъ тѣлѣ его пала, же не поспѣла душа зъ тѣла, заразъ зъ великимъ многихъ на то смотрячихъ подивенемъ, очернѣлъ якъ ропуха, окаменѣлъ и, якъ бубенъ, надутымъ сталея. Читай о томъ въ книзѣ Греческой исторіи патріарховъ Константинопольскихъ презъ Мартина Крусія преложоной и выданой и «Турко-Греція» прозваной, въ книзѣ 2, на листѣ 150 и 151. Уважай, православный чителнику, и въ памяти мѣй, якъ то Богъ межи Церковію Всходною а межи костеломъ Латино-Римскимъ судитъ! Штò благословилъ и розгрѣшилъ папежъ Арсенія напротивъ судови и клятвѣ патріаршой, не принялъ и не потвердилъ того Богъ, а штò патріарха зъ соборомъ своимъ зложилъ и выклялъ Арсенія, Богъ потвердилъ. И важно то было: и клятва, отъ патріархи на Арсенію палая, папезскимъ розгрѣшенемъ знесена быти не могла, гды на-тыхъ-мѣстъ тѣло оного Господь Богъ объявилъ черное, объявилъ окаменѣлое и надутое, якъ бубенъ [6]).

Іосифъ року 1526 на митрополію Кіевскую възведенъ, благословеніе и святыню маючій отъ патріархи Константинополского Іереміи, и въ послушенствѣ патріаршомъ пребывалъ.

Макарій первѣй епископомъ надворнымъ у кролевой Елены былъ, потомъ отъ Жигмонта 1-го, кроля Полского, на митрополію поданій за патріархи Константинополского Діонисія, отъ которого благословеніе и исполненіе святыни мѣлъ, и въ послушенствѣ патріаршомъ тръвалъ статечне,. а былъ, спатъ, родомъ Москвитинъ.

Силвестръ Велкевичъ [7]). Той упросилъ собѣ митрополію у короля Августа, а отъ патріархи Константинополского благословеніе и святыни исполненіе принялъ, и въ послушенствѣ патріаршомъ тръвалъ.

Іона Протасовичъ, року 1568, отъ патріархи Константинополского Митрофана благословеніе и исполненіе святыни маючій, въ послушенствѣ патріяршомъ статечне трвалъ. Въ тыхъ часѣхъ, меновите за Жигмонта-Августа, короля Полского, въ року 1569, на сеймѣ въ Люблинѣ, князство Литовское и Кіевъ и Волынь зъ королевствомъ Полскимъ зъедночилися заедно быти, и еднихъ волностій и свободы заживати, и заровно тяжары поносити, и оборону и промыслъ вшелякій взаемъ чинити, и одного кроля собѣ обирати, одинъ другого правъ и волностій перестерегаючи. А тая унія взглядомъ зъедноченя панствъ въ речахъ земнихъ и

---

[5]) Толст. и Унд. на полѣ: «лякайтеся, отступникове! речъ былую, отъ Бога объявеную, пишу вамъ. Внимайте и приглядитеся ласцѣ Божей, при святѣйшемъ патріарси будучей!»

[6]) Разсказъ объ Арсеніѣ помѣщенъ также выше, стлбц. 472—474.

[7]) На полѣ: «рокъ 1556».

дочаснихъ гды ся дѣяла, теды на той часъ народъ Россійскій и Литовскій, которыи были вѣры и набоженства церкве всходной, и заедино зъ народомъ Грецкимъ вѣрили, жаднымъ способомъ въ вѣрѣ зъ Римляны ся не едночили, але, пилне оной перестерегаючи, особливого варунку и убеспеченя о вѣрѣ и достоинствахъ духовныхъ своихъ на той часъ домовлялися, якожъ ясне и выразне правомъ вѣчнимъ, презъ кроля Августа, всю речь посполитую народовъ и становъ Полскихъ, Роскихъ и Литовскихъ естъ варовано и упривѣлеевано, и присягами на онъ часъ, и отъ наступуючихъ кролевъ ствержено. Читай о томъ въ «Статутахъ» и «Конституціяхъ», рокъ 1569 за Августа кроля, року 1574 за кроля Генрика, року 1576 за кроля святой памяти Стефана, року 1588 за Жикгимонта 3-го нынѣшнего кроля. Въ Статутѣ Литовскомъ видь права ты или привѣлея.

Илія Куча [1]) року 1577 на митрополію Кіевскую наступилъ отъ святѣйшого Іереміи, патріархи Константинополского, маючи благословеніе и святыни исполненіе. Той Іеремія, будучи передъ тымъ митрополитомъ Ларійскимъ, произведенъ былъ на престолъ патріаршескій Константинополскій року 1571 и маетъ особливую свою похвалу отъ Грековъ, ижъ былъ житія блаженного, учитель премудрый, судія справедливый и пастиръ чулый. До того Іереміи патріархи Нѣмцы ученіи велце докторове, которыи ся Лютеранами или евангеликами зовутъ, писали и визнане вѣры своей Грецкимъ языкомъ доводне и порядне догмата списавши, до него послали, подъ ценсуру его тое свое вызнане поддаючи, и если бы то речь была можная—подъ едность вѣры его и владзы пастирской подати себе зезволяючи. На которыи вѣры ихъ догмата што блаженной памяти Іеремѣя отписовалъ, по тры разы—и по Грецку, и по Латынѣ—зъ друку естъ выдано.

Онисифоръ Дѣвочка [2]) на митрополію Кіевскую наступилъ, маючи благословеніе и святини исполненіе отъ предреченого патріархи Іереміи, на залецене особъ зацнихъ, свѣтскихъ и духовныхъ.

Але гды той патріарха былъ въ Россіи въ преславномъ градѣ Вилнѣ, въ князствѣ Литовскомъ, довѣдавшися, ижъ митрополитъ Онисифоръ двоженецъ естъ, отъ престола митрополіи отдалилъ его, и празнымъ отъ святителского стану учинилъ, а на мѣсце его посвятилъ Михаила Рагозу [3]) 1588, который потомъ, за прелестю подобныхъ ему нестатковъ, до костела папежского Латинского прилучился, за што и зъ другими отступными владыками на синодѣ въ Берестю, въ року 1596, зложенъ и зверженъ естъ соборне. На которомъ соборѣ намѣстникове патріаршіи отъ Іереміи Константинополского—Никифоръ, великій протосингелъ, а отъ Александрійского Мелетія — архимандритъ Александрійскій Кирилъ Лукарій были и судъ чинили [4]), отступника зъ достоенства зложили, отъ церкве отлучили и проклятству поддали, маючи при собѣ православныи митрополиты, епископы, архимандриты, игумены и пресвитеры. Читай о томъ книги: одну «Ектезисъ», другую—«Апокрисисъ», подъ той самый часъ зъ друку выданіи. И такъ той Михаилъ,

[1]) «Турко-Греція», кн. 2, листъ 178.

[2]) На полѣ: «рокъ 1578».

[3]) На полѣ: «Михаилъ Рагоза - першій въ Руси отступникъ».

[4]) Толст. на полѣ: «Книг. 2 тогожъ блаженного Захаріи К[опыстенского], части 3, глава 22, листъ 136, и глава 33, листъ 194».

якъ апостата благочестія и якъ канонне, ровце зъ единомудрыми своими владиками, зъ стану зложеный и выклятый, въ «Поминники» не есть положенъ.

Вправдѣ, той Михаилъ Рагоза барзо жаловалъ своего упадку и хотѣлъ ся былъ навернути на свой правый першый путь. Еножъ, якъ хлѣбомъ, честю и суетою того свѣта былъ прелщенъ, такъ для тыхъ же не осмѣлился явне ярма зверечи папежского, и по всѣ дни живота своего на сумнѣнью не былъ спокойный. И пришло до того, же при смерти отволывалъ свою апостасію, и о православного духовника зъ души жадалъ. Еножъ предстатели Латинникове зборонили и не допустили. А поневажъ отъ лѣтъ самого того крещенія, земля Руская фтронови Константинополскому належала, и во владности и зверхности своей патриярхове Константинополскіи митрополитовъ Роскихъ и епископовъ завше и спокойне мѣли, теды то видячи, наяснѣйшій король Жигмонтъ Третій святѣйшому патриярсѣ Іереміи давалъ листы року 1589, дозволяючи ему, абы безпечне всякую владзу оному належачую въ Росіи и въ Литвѣ отправовалъ, што онъ силою Духа Святого дѣялъ, складалъ зъ стану, судилъ и святилъ и братства давалъ и иныи благословенія зоставилъ. Листы тыи кролевскіи найдешъ въ книзѣ «Апокрисисъ» [5]).

То судбами Божіими сталося, же той святѣйшій патриярха Іеремія въ послѣдніи лѣта пришедши въ Россію, въ силѣ Духа Святого владзу патрияршую ростегалъ. Тутъ ясный доводъ и признаніе презъ кроля его милости, такъ важное, якъ валныи сеймовыи привилеи, ижъ народъ Русскій, митрополитове и епископове подлежатъ пастирству и зверхности патриярховъ вселенскихъ, архиепископовъ Константинополскихъ. Тутъ дается ясно видѣти и вѣдати всему свѣту, ижъ власная и дѣдичная владза надъ духовными Роскими патриярсѣ вселенскому, архиепископови Константинополскому належала и належитъ. Тымъ ся зносятъ оныи всѣ выкруты и вымислы Латинскіи, которыми они усилуютъ показати, якобы Роскіи митрополитове не были послушными церкви Константинополской. Тутъ оказія была противъ Іереміи патриярсѣ въ лице станути зъ тыми своими нынѣшними викрутами, але Духъ Божій дѣйствуючій въ святомъ патриярсѣ томъ не допустилъ тоей клеветы.

Той святый патріярха отправивши свою владзу и церковь Христову добре устроивши, шолъ и до Москвы, всюды овцы свои назираючи, въ чомъ послѣдовалъ Христу, который зъ неба пелгримовалъ на землю. Апостолове по всемъ округу свѣта, благовѣствуючи странствовали,—не мнѣй пристояло и патриярсѣ зъ престола своего апостолского зступити, а ити въ далніи стороны епархіи своей Малой и Великой Россіи, зъ которыхъ въ одной, то есть на Москвѣ, постановилъ и посвятилъ патриярху сполнимъ и общимъ зезволеніемъ другихъ святыхъ патріярховъ: Александрійского, Антіохійского, Іерусалимского, а въ другой, то есть въ Литвѣ, митрополита противозаконного скинулъ, а другого рукоположилъ.

Кды зась той святый патриярха Іеремія зъ Москвы и зъ Россіи вернулся до Константинополя, вѣдати ему дано зъ краевъ Нѣмецкихъ, ижъ овая регула, езуитская ся називаючая, удаетъ его, якобы онъ, будучи въ Россіи, мѣлъ

---

[5]) Послѣ этого въ рукописи оставлено пустое мѣсто въ 16 строкъ. У Толст. и Унд. нѣтъ.

-приняти новый календаръ, и епархіи своей приказывати оный держати. Противъ которымъ езуитомъ патріярха Іеремія писалъ листъ соборный, жалуючи на ихъ потваръ и строфуючи ихъ за неправду ихъ притомъ освѣдчаючися, ижъ нѣгды календара нового не прийммовалъ и не потвержалъ, якъ противного уставомъ святыхъ отцевъ и бѣгомъ небеснымъ, подлугъ науки астрологовъ. Той листъ зъ друку естъ выданъ року 1596.

Вертаюся къ православнихъ соборови въ Берестю Литовскомъ.

На томъ то соборѣ Берейстійскомъ отъ тыхъ же судіевъ Ипатій Потѣй зъ владыцства Володимерского канонне и соборне зверженъ естъ, который потомъ, зъ папезскою сакрою и гвалтомъ и рукою свѣцкою збройною, на имѣня митрополіи и въ церкви матеріалне впровадженъ стался, а отъ народу Росского обоего стану, свѣцкого и духовного, не былъ мѣный ани за епископа, ани за митрополита, и безъ покуты въ клятвѣ и въ зверженю умерлъ. Для того въ «Диптихи» и въ «Каталогъ православныхъ митрополитовъ» не покладается.

Іосифъ Веламинъ Рутскій, такимъ же будучи, за митрополита не естъ принятый и въ «Диптихи» и въ «Каталогъ» не покладается, и въ церквахъ Рускихъ православныхъ помененье его не бываетъ. О отступленю томъ Михаила Рагозы, Ипатія и ихъ единомыслниковъ читай «Дѣи собору Берестійского зъ части православнихъ», также и зверженє и выклятє ихъ, притомъ и протестаціи въ Берестецкомъ, Виленскомъ и въ Варшавскомъ городахъ и въ иныхъ наконецъ всѣхъ сеймикахъ повѣтовыхъ, отъ лѣтъ 20, инструкціи, и на сеймахъ волныхъ прозбы и налегане, абы апостатове, називаючися унеятове, зъ престоловъ епископскихъ Российскихъ были зогнаны, а правдивимъ христіяномъ чтителемъ церкве всходной вѣры и послушенства патрияршого будучимъ были отданы епископства, яко отъ лѣтъ крещенія Российского звыкло бывати.

Православный христіанине! маешъ преложенный правдивый каталогъ и выводъ всѣхъ митрополитовъ Кіевскихъ, и свячене ихъ отъ патріарховъ Константинополскихъ, которіи всѣ въ послушенствѣ ихъ статечне тръвали. А овыи: Исидоръ, Григорій, Михаилъ Рагоза, Ипатій, Іосифъ Веламинъ, также и единомысленныи ихъ владыкове, ижъ суть выклятими отъ патріарховъ всходныхъ, и рукою свѣтскою презъ кгвалтъ насажены, за митрополитовъ и епископовъ ихъ не знаемо и знати не хочемо, и жадной повинности онымъ, яко Латинныкомъ, измѣнникомъ и ворогомъ Церкве всходной, патріарховъ святыхъ хулникомъ не отдаемо и отдавати не будемо, Богу насъ покрѣпляющему, заступленіемъ Пресвятой Богородицы, молитвами святыхъ патріарховъ и всѣхъ отцевъ всходныхъ! Аминь.

А поневажъ прозрѣніемъ и благословеніемъ Божіимъ отъ церкве всходной, то естъ отъ Грековъ и отъ церкве Константинополской маемо вѣру, крещеніе, пастирѣ, митрополити, епископы, пресвитеры, святиню и святости, книги, науку, набоженство и весь чинъ и обходъ церковный, пре то зъ ними вѣруемо, зъ ними держимо, и въ едности правдивой зъ церковію всходнею пребываемо, и оной не отступуемо, за ню хотячи и мученичество подняти. А отъ костела Латинского Римского и отъ папежовъ зъ початку Богъ не благоволилъ Россомъ ничего зъ поменениxъ взяти, и продкове наши ничего не взяли, и мы не беремо, и не была

и не естъ воля Божія, абысмо ся зъ Латинниками лучили и едночили, поки костелъ Латинскій не отступитъ и не отвержетъ всего того, о штó отъ всходной церкве естъ наганенъ и обличенъ.

Каталогъ

патріарховъ вселенскихъ, архиепископовъ Константинополя Нового Рима.

Першихъ архиепископовъ Константинополскихь а патріарховъ вселенскихъ, почавши отъ св. Андрея апостола, который найпервымъ Константинополской церкве патріархою былъ и положеный естъ, маешъ каталогъ въ книзѣ 4 Арменопула, листъ 296, а зась которыи, по опанованю презъ Турки Константинополя, седѣли на столици Константинополской,—зъ книги Ѳеодосія Зигомаля написаный.

Гды ся вернули Грекове зъ Флоренціи до Константинополя, тамъ на мѣстце патріархи Іосифа, въ Флоренціи змерлого, обрали Григорія Мамму, человѣка святого и мудрого, который, не долго на столици седѣвши, гды обачилъ непріятеля сурове на Константинополь наступуючого, доброволне зъ столицы до монастира уступилъ. А въ томъ часѣ Мехметъ султанъ Константинополь опановалъ, року отъ Рожества Христова 1453, мѣсяця мая 29, въ день вторковый. Литера пасхальная 10 на той часъ была. А было то южъ по Пентикостіи въ першую седмицу поста святыхъ апостолъ. Южъ тому 169 лѣтъ минуло въ року нынѣшнемъ 1622-мъ.

По Григоріи Маммѣ Грекове въ Константинополю за позволенемъ Мехмета солтана, первого царя Турецкого, обрали Григорія Схолярія, названного Генадія, который за царя Грецкого Іоанна Палеолога судіею былъ, и патріархою его посвятили. Былъ той патріархъ и всѣ христіане у Махмета въ великомъ поваженю, который вѣру христіанскую за правдивую и пречудную почиталъ. Гды оную патріарха на писмѣ ему подалъ, вырокомъ тежъ посполитымъ варовалъ, абы христіане отъ Турковъ не были утискани. Той Генадій на патріаршескомъ престолѣ седѣлъ лѣтъ 5 и мѣсяцей 5, и доброволне зоставивши престолъ, скончилъ животъ свой въ монастыру Крестителя Іоанна, на горѣ Меника [1]).

По Генадіи наступилъ Исидоръ, іеромонахъ, cповѣдникъ всего Константинополя. Той былъ высокій въ цнотахъ духовныхъ и добре упаслъ стадо Христово.

Іосафъ іеромонахъ, по смерти Исидора былъ обраный и посвященый. Тому султанъ зъ престола уступити росказалъ за то, ижъ протовестіаріеви на причину царскую не допустилъ другой жоны взяти, первой будучой живой зъ дѣтми.

По Іоасафѣ обрано Марка іеромонаха, прозвискомъ Ксилокарависъ, Византика, человѣка велце учоного. И седѣвши часъ малый на патріархіи, скончилъ вѣкъ свой на архиепископіи Хридонской.

Симеонъ, іеромонахъ, Трапезунчикъ, наступилъ подкупне на патріархію; лечъ за вирокомъ соборовымъ врихлѣ зъ престола патриаршого уступити мусѣлъ.

Діонисій, митрополита Филиппуполскій. Той, седѣвши на престолѣ лѣтъ осмъ, доброволне уступилъ и въ монастиръ пошолъ, былъ зъ дѣтинства ученикомъ Марка оного митрополита Ефеського, который на листрійскомъ соборѣ былъ въ Флоренцыи.

Симеонъ, оный Трапезунчикъ скиненый, взятый былъ повторе на патріархію и седѣлъ лѣтъ три.

---

[1]) «Турко-Греція», листъ 110.

Рафаилъ, родомъ Сербинъ, посвяченый на патріархію отъ Анкирского митрополита, бовѣмъ того часу Ираклійскій болѣлъ.

Максимъ, передъ тымъ званый Мануилъ, мужъ высоце ученый, побожный и премудрый, обраный на патріаршество и посвяченый. Той патріархъ кождой недѣли и кождого свята проповѣдалъ слово Божіе въ церкви. Прославилъ тежъ его Богъ чудовне, гды молитвами его невѣсту едну, отъ патріархи Генадія Схолярія въ клятву вложеную (нашедши тѣло еи цѣлое чорное окаменѣлое и надутое), розрѣшилъ и въ годину читаня молитвы прощалной тѣло оно розсипалося при бытности значныхъ особъ посланцовъ царскихъ. О чомъ увѣдавши царь реклъ: «о, заправды, речь то естъ чудовная! Заисте, вѣра христіянская естъ правдивая вѣра!» Той Максимъ патріярхъ такъ велце былъ въ богословіи учоный, же слава его пронеслася до царя Мехмета, и заразъ до него послалъ, абы ему написалъ выкладъ святого символу вѣры нашей, то естъ «Вѣрую во единого Бога Отца Вседержителя». И такъ патріархъ учинилъ выкладъ богословско и послалъ до царя, штò онъ принялъ вдячне, и урадовался велце, гды услышалъ выкладъ символу вѣры христіанской.

Нифонъ, преславный іеромонахъ на святѣй горѣ Аѳонѣ въ монастиру Пантократора. Той великимъ моленіемъ отцовъ Свято-Горскихъ и гражанъ Ѳессалоницкихъ принялъ престолъ митрополіи Ѳессалоницкой, а потомъ патріархою Константинополскимъ былъ поставленъ. Той патріарха велце былъ пожитечный и кождого дня на амвонѣ людъ училъ; лечъ, по зависти и злости сребролюбца Турчина Скетербея, зъ престола уступилъ.

Діонисій, повторе на патріаршій престолъ посаженый, седѣвши лѣтъ двѣ и мѣсяцъ, знову до монастыра своего пошолъ на скончане живота своего, въ пощеніи и подвигохъ. Пишется о немъ, ижъ постникомъ и молитвенникомъ былъ великимъ. А гды ся трафило пойти для потребы церковной, нѣгды на кони не ѣхалъ, але пѣшо ходилъ, хотяжъ перестарѣлый былъ.

Максимъ, митрополитъ Сербскій, патріархою поставленый седѣлъ лѣтъ 6. Былъ и той патріархъ зъ Святой Горы.

Нифонъ, повторе впроваженый на патріархію, и рокъ седѣлъ одинъ.

Іоакимъ, митрополитъ Драмы, чловѣкъ покорный, патріархою поставлений.

Пахомій Зихнинскій митрополитъ, который гды рокъ седѣлъ, пріятелѣ Іоакимови поты его турбовали, ижъ мусѣлъ уступити.

Іоакимъ, повторе на патріархіи, который по маломъ часѣ поѣхалъ до Волохъ, и тамъ въ дорозѣ въ Доловестѣ умерлъ.

Пахомій, повторе взятый на патріархію. За того то патріархи, якомъ мало вышей преложилъ, нѣякій Арсеній діаконъ за справою папежа Римского, а за великимъ насиліемъ Венетовъ престолъ митрополіи въ Монемвасіи посѣлъ былъ.

Ѳеолиптъ, митрополитъ Іоаннинскій, по смерти Пахомія обранъ на патріархію, и седѣлъ до смерти на столицы.

Іеремія, митрополитъ Софійскій, той врихлѣ до святого Іерусалима на странничество удался, оставивши престолъ.

Іоанникій, митрополитъ Созополскій, той мало седѣлъ и умеръ.

Іеремія, гды ся зъ Іерусалима вернулъ, на престолъ патріаршій вошолъ, и былъ патріархою лѣтъ 23 и мѣсяцъ. За того патріархи царъ султанъ Солиманъ далъ свой вырокъ, абы церкви въ цѣлости были захованы, поки свѣтъ стоять будетъ.

Діонисій, Никомедійскій митрополитъ, по Іеремѣи патріархою былъ.

Іоасафъ, митрополитъ Адріанополскій, патріархою поставленъ. Той, зступивши зъ престола, живота своего докончилъ въ монастиру.

Митрофанъ, Кессарійскій митрополитъ, той доброволне зрекался патріархіи, и уступилъ зъ неи, и житіе свое въ безмолвіи скончилъ.

Іеремія, митрополитъ Ларійскій, зосталъ патріархою за царя султана Селима и за сына его Амурата. Той патріарха, въ ѳеологіи и философіи учоный, престолъ патріаршій велце духовне и полетичне оздобилъ. Былъ тежъ въ Россіи за яснѣйшого кроля Зигмонта Третего, и за позволенемъ его урядъ свой отправовалъ, и владзу ростягалъ, митрополита Онисифора Дѣвочку зъ стану зложилъ, а Михаила Рагозу на мѣстце его посвятилъ. Лечъ и того потомъ врихлѣ презъ ексарху, то естъ презъ легата своего, зъ стану его зложилъ и выклялъ, для того ижъ ся передалъ до костела Латино-Римского.

О достойности

блаженной памяти, Іереміи, патріархи Константинополского въ Руси, и о отступствѣ митрополита Руского отъ святой апостолской столици Константинополской.

Пришедши въ поменъ блаженной памяти Іереміи патріархи и взменку о бытности его въ земли Руской учинивши, хоть ся речь не мѣла продолжити и працы сеей моей книга умножить, розумѣлемъ еднакъ быти потребную за оказіею сею нѣшто [о] отступленію отъ святѣйшей апостолской Константинополской столицы послушенства, преложоныхъ духовныхъ Русскихъ митрополита зъ пятма владыками, подъ часъ седѣня на той святой столицы помененого блаженной памяти Іереміи патріархи, преложити и до вѣдомости короткими словы потомнымъ вѣкомъ подати—што за причина отступства ихъ и што за поступокъ, абы пожитечная о томъ вѣдомость, порохомъ замолчанья засипана бывши, въ запамятане коли не пришла. Справу отступства того называютъ отступникове уніею, а мы ей зовемо апостасіею, якъ тую справу, которая повила и уростила отступство. Которая то унія ихъ, зъ якихъ бы ся початковъ взяла, розумѣю, же не кождому естъ то вѣдомо, особливе недбалому и мертвому христіанину, бо ачколвекъ мудрый зъ скутковъ причину познаваетъ, якъ то зъ овоцу доброе дерево або злое, впакъ же ижъ ся не кождому даетъ скутку злого обачити злую причину, толко самому мудрому. Абы ся хто въ томъ не мылилъ, причину ей, зъ которой въ скутку станула, вкоротцѣ преложити ми належитъ. Хотяжъ бовѣмъ то естъ речъ певная, же «злого птаха (якъ посполите мовятъ) злое естъ яйце», не кождый еднакъ его знаетъ изъ луски, але ажъ зъ того што подъ лускою. Много таковихъ естъ, которіи очима своими на скутки той уніи смотрятъ, пытаютъ еднакъ, што то естъ унія; поневажъ не кождый вѣдаетъ, же унія тая, о которой намъ речъ, естъ пяти владыковъ Русскихъ, а шестого митрополита отъ послушенства звыклого имъ пастира патріархи Константинополского кривоприсяжное отступство, а до послушенства неналежного имъ пастира папежа Латино-Римского противозаконное приступство, то естъ: ижъ митрополитъ Рускій и пять зъ нимъ владыковъ, зламавши присягу отцу патріарсѣ Константинополскому пастиреви своему власному

(который въ продкахъ своихъ Рускіи наши народы за зряженемъ Боскимъ до познаня еvангелской свѣтлости привелъ, окрестилъ, пастиревъ имъ далъ, и церковъ нашу Роскую вшелякою псалмодіею и порядками, и набоженствомъ, ведлугъ способу и уживаня церкве Грецкой восточной, осмотрѣлъ и рядилъ тыми преложоными духовными народовъ нашихъ Рускихъ презъ лѣтъ 600 и надъ то, отъ часу крещенія и увѣреня Россовъ, уставичне одного по другомъ даючи имъ митрополиты ажъ до вѣку нашего), неотповѣдне отступили отъ него въ року 1595-мъ, а приступили до папежа Латино-Римского кривоприсяжне, именемъ всего народу Руского, который о томъ не чого не вѣдалъ, послушенство ему поприсяжши, поддаючи ниву церкви Руской тому на жниво, который еи не оралъ, не сѣялъ, который, мовимо, жадного ей добродѣйства духовного не учинилъ, и права до насъ и духовныхъ нашихъ нѣколи жадного не мѣлъ. То теды отступство ихъ естъ имъ унія, которая въ отчизнѣ нашей, то естъ въ земли Руской уставѣчніи родитъ турбаціи, незгоды, заверухи и неснаски, а въ реліи нашей Грецкой вѣру зъ непорушного ей мѣсца рушивши, дѣравитъ еи, шпотитъ, мутилюетъ и вшеляко профануетъ. Зъ якой теды имъ до того причины пришло, зъ якихъ початковъ, презъ якіи сродки повстала, коилася и теперъ точится, абы хто не розумѣлъ, же то имъ зъ побожности, або зъ милости едности зъ костеломъ Римскимъ, любъ за поводомъ доброго сумнѣня пришло, якобы ся поважними способами и сродками точила, а не рачей зъ ухиленяся заслуженой церковной карности, а за тымъ зъ роспусты и зъ ухвалства,—вѣдати даю, якъ ся речъ мѣла и маетъ, правдиве и истотне, поневажъ якъ о речи злой добре розумѣти, такъ и речь добрую зле удавати,—однакій грѣхъ быти сужу.

Речъ ся теды тая такъ маетъ.

Гды южъ до такой остатней простоты преложонымъ духовнымъ народу нашего Руского пришло, которіи по тамтыи вышшіи лѣта въ панствахъ Корунныхъ и Литовскихъ, поготовю въ Рускихъ, прочъ иновѣрныхъ, бы въ побудку не маючи, въ справахъ и въ рядѣ церковномъ сонъ спали ледве обуженый, такъ твердый, же за пристемъ на повѣреную справованю ихъ Рускую церковъ, за скаранемъ насъ Божимъ розныхъ сектъ и ересей, вѣхровъ и шумовъ оцненяся очій протерти и до себе прійти о собѣ и о повѣреныхъ опецѣ своей душахъ людскихъ радити, абыся тымъ злымъ еретицкимъ повѣтремъ не заражали немогши, опуст лися и повѣреніи собѣ души по воли ихъ идти пустили, которыи по розныхъ сектахъ якобы безпастырніи розбѣгшись гинули, а самимъ до ового Соломонового пришло: «егда прійдетъ злочестивый во глубину золъ, не радитъ: находитъ же нань безчестіе и поношеніе [1])». Пало абовѣмъ на нихъ пог нбенье и зелживость, и пришли въ такую нечулость, якобы живы не были, прето ижъ повинности своей пастырской досить не чинячи, о собѣ и о повѣреныхъ паствѣ своей овечкахъ, поки мѣли часъ, чути не хотѣли. Отколь пришло было, же южъ негодность осѣдала епископскіи столицы и митрополитанскіи, але тое, што имъ самимъ ку ганбѣ и соромотѣ, ба и ку грѣхови быти могло, которыи не зъ монастиревъ добре въ безженномъ любо въ законничомъ животѣ выцвѣчени бывши на нихъ ся всажали, якъ тое церковныи уставы мѣти хотятъ, але заразъ отъ

[1]) Притч., гл. 18, ст. 3.

господарствъ суетнихъ и земледѣлствъ, або зъ варстату ремесла жолнерского, въ нагороду заслугъ своихъ, а надъ то—неуки и простаки великіи въ писмѣ святомъ небѣгліи, до того анѣ пробаціи впродъ нечинячи, анѣ иноческого живота не скоштовавши. Зачимъ тыи святыи и вшелякой чести годныи духовныхъ преложенствъ столицы чути почали на собѣ не толко двоженцовъ и мужобойцовъ, але и такіи нерядники, которыи въ Богу пошлюбленномъ безженномъ животѣ, ведлугъ каноновъ и своего поволаня, не заховалися. Пресвитерове зась, отъ ныхъ насвяченіи,—сметья было людское, бо южъ до такой зневаги святое пресвитерское достоенство пришло было, же ся на оное чловѣкови доброму дати потягнути, якъ на свѣтскую якую ганбу поступити было. Отколь ся до него самыи толко голодныи и неукове такъ натиснули были, же южъ розознати не было, гдѣ былъ частшій пресвитеръ въ корчмѣ, чили въ церкви? На што часовъ тамтыхъ пожилый годной памяти мужъ Герасимъ Даниловичъ Смотрийскій [2]) поглядаючи а справы духовныи, ажъ сонаддеръ въ занедбане пущеніи, имъ далѣй, тимъ въ горшій нерядъ приходячіи видячи, въ конецъ обаченяся, ачъ не кунштовнимъ поважнимъ, еднакъ вѣршемъ Роскимъ на непорядніи хиротонизанты и ихъ рукоположенцы волалъ и нарекалъ.

О чомъ всемъ блаженной памяти Іеремія, патріарха Константинополскій, отъ людій народу нашего побожныхъ увѣдомленъ бывши, частю для погамованя той завзятой ся роспусты, частю для забѣженя нововзниклымъ геретицкимъ сектамъ, южъ ся и въ народъ Рускій значне закрадати почалымъ, въ отчизнѣ нашей самъ особою своею въ року 1589 ставитися зезволилъ. Гдѣ, ведлугъ вѣчныхъ правъ своихъ, за универсалнимъ позволенемъ на роспростиранье владзы отъ короля его милости теперь счастливе панyючого Жигмонта Третего данымъ, юрис[дикцію [3]] свою властелско роспростираючи на столицы митрополіи Роской, нашолъ Онисифора Дѣвочку двоженца; того зложилъ, а на его мѣстце митрополита посвятилъ Михаила Рагозу; на архимандритіи Супраслской нашолъ Тимоѳея Злобу въ пороцѣ мужебойства, и того зложилъ, а на мѣсце его подалъ архимандрита Иларіона Масалского [4]). Што̀, за ласкою Божею, справивши и въ Вилни братство поднесши, пустился на великую Россію до Москви, новопосвяченому отъ себе митрополитови Михаилови Рагозѣ въ присязѣ давши, абы подъ часъ, да Богъ зверненеся зъ Москвы, для далшихъ, намовъ въ справахъ духовныхъ и въ потребахъ церковныхъ соборъ оголосилъ и собралъ. Въ Москвѣ часъ нѣякій змѣшкавши, патріарху имъ, передъ тымъ небывалого, поднесши и посвятивши, прибылъ до Вилни. А видячи собору неготовость, упомневши оного митрополита, ѣхалъ до Замостя, гдѣ при годной памяти канслеру и гетману Коронномъ, пресвѣтломъ Іоанну Замойскомъ, часъ немалый мѣшкаючи, на наказаный соборъ чекалъ. Але діаволъ, зъ вѣковъ тисячо хитрый прибѣглецъ, зайзрячи въ церкви Божой Руской доброму, черезъ Кирила Терлецкого, владыку Луцкого (которий тогожъ себе декрету зъ того собору очекивати

---

[2]) Толст.: «Смотрицкій».

[3]) Дополнено по списку Толстова.

[4]) На полѣ Толст.: «Блаженъ той вѣнецъ въ Богу отецъ киръ Иларіонъ отъ злостливыхъ уніатовъ за благочестіе святый монастырь пострадалъ».

мѣлъ, до которого ся и самъ на зложеніе митрополита Онисифора Дѣвочки подписалъ, бо тежъ былъ двоженецъ, якъ и онъ, але отцу патріарсѣ еще невѣдомый), всѣхъ владыкъ и самого митрополита подустилъ, абы соборъ той, умыслне давши якую колвекъ тому причину, былъ звлеченъ. Вѣдали абовѣмъ тыи совы, же того свѣта знести не могли, якъ въ двоженствѣ, такъ и въ нерядной роспустѣ порочніи, на што́ митрополитъ датися намовити лацно допустилъ.

Отецъ патріархъ о той скрытой радѣ [и здрадѣ [1]], а особливе о Луцкого прехитрствѣ, который ся передъ нимъ лисомъ сталъ, нѣчого не вѣдаючи, зъ Замостя пишетъ до митрополита, упоминаючися у него о наказаный соборъ, на который не безъ значной своей шкоды южъ то немалый часъ чекаетъ. Въ которомъ листѣ и то наменяетъ, же его слухи о нерядѣ духовныхъ дивныи заходятъ, и посилаетъ листъ той черезъ Григорка, протопоповича Виленского, писара митрополитового.

Который въ переѣздѣ своемъ неосторожный будучи, бо ся тежъ жадного оттоль небезпеченства не сподѣвалъ, оголосилъ то на Волыню, зъ чимъ отъ отца патріархи до митрополита ѣхалъ. Што́ гды Терлецкого, на той часъ подъ Луцкомъ будучого, вѣдати дошло, той на-тыхъ-мѣстъ опричниковъ своихъ за нимъ послалъ въ погоню, приказавши имъ, абы и себе, и коній не щадячи гонили за нимъ, а гдѣ бы колвекъ нагонили, абы листы отъ него отобрали, и самого такъ добре обложили, жебы былъ нерихло митрополита витати моглъ.

Што́ ся такъ и стало.

Тыхъ збойцовъ въ погоню, якъ ся рекло, выправивши, самъ слѣдъ прехитрства своего затираючи, подъ той самый часъ зъ владыкою Львовскимъ Гедіономъ Болобаномъ зъѣхавшися, пустился до Замостя, якобы нѣгды нѣчого вѣдомъ не будучи. А до отца патріархи прибывши и о зволоку того наказаного собору фрасуючогося нашедши, готовость всѣхъ владыковъ спол-епископовъ своихъ и свою, въ чомъ бы были отъ кого винованы, до даня о собѣ и справы прекладаючи, не толко передъ самимъ отцемъ патріархою, але и передъ кождимъ тымъ, кому бы то отъ него дойзрѣти злецено было, усправедливитися освѣдчилъ.

Але ово, якъ на лихо, отъ кого было замыкати, тому ключи вручили! Отецъ патріархъ, якъ чоловѣкъ щирый, лисови тому хитрому лацно увѣрилъ: самъ отъѣждаетъ, а ему даетъ листъ и чинитъ его на той наказаный соборъ ексархою. Онъ, такъ помыслной погоды набывши, тріумфуетъ, же ся зъ такъ трудного на себе гаку зорвалъ.

Вшакже, незадолго, гды ся еще отецъ патріархъ около ряду церковного въ Волоской земли найдовалъ, отданый былъ ему листъ отъ Мелетія Богуринского, владыки Володимерского и архимандрита Печерского, зъ которого всѣ дѣйма Терлецкого вырозумѣлъ, и на-тыхъ-мѣстъ выслалъ отъ боку своего ексарху Діонисія, абы на соборѣ томъ пресидовалъ. Гдѣ заразъ презъ негожъ пишетъ и до Богуринского, и справы той Терлецкого всей такъ о отнятье листовъ у Григорка и збитье его, якъ и о листъ, на ексаршество ему даный, абы жадной ваги не мѣлъ, и ежелибы ся иншіи якіи на него збродні оказали, зъ раменя своего дозоръ ему злецаетъ. А взявши тежъ и о томъ вѣдомость отецъ патріархъ, ижъ ся той отъ него наказаный соборъ зъ умы-

[1]) Дополнено по списку Толстова.

слу презъ митрополита звлеклъ, злецилъ тому Діонисієви ексарсѣ, абы суди покаряньe учинилъ.

А въ томъ часѣ, гды ся то дѣетъ, Богуринскій переѣздомъ зъ Кіева до Володимера видится зъ Терлецкимъ подъ Луцкомъ, гдѣ зъ розмовы пріятелской оречетъ на него Богуринскій, яко бы на жартъ, же его маетъ въ шкатулѣ. Той жартъ взялъ Терлецкого за серце, бо тежъ южъ о немъ былъ передъ тымъ заслыхнулъ, и мыслилъ о томъ, якъ бы ся зъ того жарту былъ вывертѣлъ.

По колку дній отъѣзду отъ него Богуринского, ѣхалъ до него Терлецкій до Володимера. Гдѣ гды ся ему радо показало, ѣстъ и пьетъ, а овдѣ одно на мысли: господаръ южъ хмѣлный, а гостя барзѣй о жартъ оный думы, нѣжъ хмѣль рушаютъ, такъ ся еднакъ пянимъ быти указалъ, яко бы и зъ покою Богуринского выйти не змоглъ. Господаръ, въ дому своемъ беспечне будучи, въ томъ же покою подпилый уснулъ и дужо [2]); хлопьятка тежъ покой паномъ учинили. Гостеви не до сну, але до господарской жупицы, зъ которой вынявши ключѣ, до шкатулы, а зъ ней жартъ оный, который его за сердце былъ взялъ, то естъ листъ оный помененый патріаршій взявши за пазуху, ключи засъ тамъ, гдѣ были, а самъ южъ тогди до сну беспечнѣй. Назавтрѣе, скоро день въ дорогу, упрошаетъ зъ собою и Богуринского и на своемъ возѣ завозитъ его до Фалимичъ, гдѣ дній колко зъ нимъ банкетовавши, его отпустилъ, а самъ подъ Луцкъ до Рожищъ. А Богуринскій такъ былъ осторожный и чулый, же не первѣй ся осмянъ быти обачилъ, ажъ гды митрополитъ Рагоза, за подущенемъ Терлецкого, оного Діонисія ексарху патріаршого, зневажоного ни зъ чимъ отправилъ!

Тое по мысли своей все Терлецкій справивши, за вложеньемся въ то Рагозы митрополиты, Григорка о збитье и отнятье листовъ патріаршихъ, и жебы того не голосилъ, двома сты чирвоныхъ золотыхъ поедналъ. А жебы ся въ той справѣ до нихъ прилучилъ, бо былъ чловѣкомъ слово въ устѣхъ маючимъ, владыцтво ему Полоцкое обѣцали и зистили.

Не уконтентовался еднакъ еще тымъ своимъ прехитрствомъ Терлецкій! Идетъ далѣе, а якъ его кламца [3]) зъ вѣковъ научилъ, такъ поступуетъ, хоть видѣлъ, же южъ выгралъ, бо всѣ листы патріаршіи у себе южъ мѣлъ, и той даный ему на ексаршество! Гды ся абовѣмъ у него упомнелъ митрополитъ о преложенеся доданя отцу патріарсѣ 15 тисячій аспръ [4]), которыи ся презъ волоку собору, кволи нему учиненую, стравили, онъ, абы митрополита зъ отцемъ патріархою на упадъ повадилъ, повѣдѣлъ ему, же «не аспръ такъ много, але 15 тисячій червоныхъ золотыхъ, не зъ отволоки собору за свои утраты, але за твое посвячене (што́ фалшиве удавалъ) по тобѣ потребуютъ», и придалъ, же «гдѣ ты о собѣ и о насъ радити не будешъ, вѣдай о томъ певне, же што продка твоего Онисифора Дѣвочку поткало, поткаетъ тоежъ и тебе, и насъ, же, зе встыдомъ и безчестіемъ, зъ столицъ ради-не-ради уступовати будемо мусѣли». Тоежъ мовилъ и до инщихъ

[2]) Толст. на полѣ: «Роскошная и милая намъ речъ естъ пьянство! Але чинитъ насъ блазнями и людское шидарство!»

[3]) Толст. на полѣ: «Кламца нечестивой учитъ своего ученика кламати, же бо безпечнѣй на муки вѣчныи его порвати».

[4]) «Асперъ»—мелкая Турецкая монета.

владыковъ, а особливе слова тыи ширилъ и ексаггеровалъ передъ Потѣемъ, ново на владичество Володимерское поднесенымъ. Зачимъ гды той тамъ Терлецкого духомъ стался надутъ, о 15 тисячій аспръ пересланю мыслити попехавши,—взяли передъ себя мысль иншую, зъ которою ся таили такъ долго, ажъ бы выконаню ей часъ погодный усмотрѣли, бо еще митрополита Рагозу своимъ тымъ замысломъ не овшеки едномыслного мѣли. Которую ажъ въ лѣтъ шесть по бытности отца патріархи выконали, року абовѣмъ 1595, не давши о томъ отцу патріарсѣ и одною лѣтерою вѣдати, и отъ всего народу Руского хитре то утаивши.

Потѣй и Терлецкій, герштове отступства того, до Риму пустилися, и тамъ Римскому бискупови своимъ и всего народу Руского именемъ, который не только о томъ не вѣдалъ, але анѣ о томъ коли мыслилъ, послушенство отдали и ногу его цѣловали, и такъ тую велебную свою унію хитре и подступне ухиляючися отъ караня церковного и канонного, которое не одно заслужили были, абы его не понесли, справили. Которая нещастливое въ народѣ Роскомъ розорване справила, же весь народъ Роскій зъ двома епископами благочестивыми, Михаиломъ Копистенскимъ Премысльскимъ и Гедеономъ Болобаномъ Лвовскимъ, при звикломъ послушенствѣ патриархи Константинополского зостали.

А за ними, якъ за отступниками и кривоприсяжцами, подъ послушенство бискупа Римского нѣхто не шолъ, вѣдаючи то до нихъ певне, же, мимо тую помененую причину, то естъ, мимо роспусту свою и неправилное на столици епископскіи вступлене, жадной иншей до отца патриархи причины не мѣли, абы его слушне отступити были могли, бо былъ мужъ прикладный, побожный, покорный, за свѣдоцтвомъ тыхъ самихъ отступниковъ и всѣхъ иншихъ, которые го въ тыхъ панствахъ видѣли, и съ поважныхъ своихъ обычаевъ мужъ былъ святый. А владыка Луцкій Терлецкій былъ двоженецъ, и въ многихъ ексцессахъ такихъ порочный (чого добре свѣдомъ повѣтъ Луцкій), зъ которыхъ кождый, якъ и самое тое двоженство, епископской столицы чинили его негоднымъ, особливе забойства и лихоиманія, и нечистость тѣлесная вѣдомая многымъ (посвѣдчатъ и нынѣ балвѣрѣ и пострадавшіи). А другій колега его, Ипатей, владыка Володимерскій, былъ порочный въ нестатку вѣры: передъ тымъ отступствомъ своимъ, будучи еще чоловѣкомъ свѣцкимъ, былъ два разы папежникомъ, былъ калвинистою, былъ новокрещенцемъ. Повѣдаютъ многіи, добре того свѣдоміи, же и до старого закону склонился былъ и церемоніи нѣкоторыи заживати починалъ, а молитвы свои читанемъ книгъ старозаконныхъ отправовалъ. Штò, ведлугъ канону 11 собору 6 Константинополского, чинило его епископской столицы негоднымъ. И претожъ ся такъ хижо оба тыи порочныи герстове удѣяли, поки бы ихъ была отъ патріархи духовная дисциплина и деградація не зашла: епископа абовѣмъ права церковныи мѣти хотятъ одной жоны мужа и во всемъ непорочна, якъ Божіяго строителя.

А то естъ причина, поступокъ и склѣтене той мерзеной ихъ уніи, або рачей апостасіи. Которою ижъ ся народъ Роскій зо всего серца бридилъ и ихъ въ томъ не наслѣдовалъ, они, видячи себе отъ своихъ парафіянъ отпущеными и зневажеными, зъ шляхтою, зъ панами и зъ княжаты мало штò, або згола нѣчого почати не могши, зачали

зъ мѣщаны, зъ людомъ посполитымъ и зъ священниками, пустили межи ныхъ злого своего отступства злыи проповѣдники [1]): кіи, посторонки, ланцухи, турмы, инквизиціи, мандаты, баниціи и иныи мученія и трапеня и тымъ подобныи учителѣ, которыи бы тяжкою и трудною до знесеня своего проповѣдію до наслѣдованя отступства ихъ народъ примушали. И кождый въ своей діецезіи—почали пресвитеровъ иншихъ отъ хлѣба отдаляти, иншихъ ланцухами и турмами мордовати, а которыхъ презъ гвалтъ не подоляли, тыхъ мандатами турбовали, баниціи на нихъ выносили, церкви имъ печатовали, а затымъ або имали ихъ и вязенемъ трапили, або отъ всей маетности прочъ съ парафій выгоняли. Мѣщанъ—также: одныхъ отъ лавицы ратушной руговали, иншихъ отъ цеховъ, другихъ вязенемъ и окрутными темницами, безъ вшелякой милости [и литости [2]] трапили, напродъ въ Берестю, въ Пинску, въ Красномъ Ставѣ и индѣ, а потомъ пришло до Виляя, до Полоцка, до Витепска, до Орши, до Могилева и до иншихъ мѣстъ Бѣлорускихъ.

И такою своею окрутною и нехристіанскою проповѣдію идучи, гды видѣли, же и тымъ не вскурали, але имъ оны суровѣй на людъ и на священники наступовали, тимъ ся они барзѣй ними брыдили и удалялися отъ нихъ,—до иншей ся рады скрытой и превротной удали, который чловѣчій промыслъ, если бы Божій особливый былъ не приступилъ, нѣгды бы забѣчи не моглъ.

Понехавши абовѣмъ того своего на православныхъ окрутного наступованя, границы посыланя до патріархи замкнули, а подъ той часъ зъ тыхъ двохъ позосталыхъ намъ православныхъ епископовъ, Перемыслкого и Львовского, вызути насъ предъ ся взяли, абы за знесенемъ ихъ знеслися заразъ и священницы православныи. А за поступкомъ часу до ихъ рукоположенцевъ радо-не-радо въ справахъ духовныхъ, абы ся обернула утечка, знесши абовѣмъ и привѣлееваныхъ столицъ епископовъ, чужоземцемъ указали бы або за границу, або если бы тутъ жити хотѣли, абы не хиротонисовали, якожъ южъ на Премислскую столицу посмерти епископа православного Михаила Копистенского всадили апостату нѣякогось Аѳанасія Крупецкого; зе Львовскою погоды и смерти теперешнего православного епископа чекали, надворного своего епископа на ню напявши. Што они тихо, кріемо и не даючи той по собѣ превротной рады познати, справовали.

Господь Богъ, которого рады не якъ рады людскіи, особливымъ своимъ о святой церкви своей, которая естъ ему въ нашей Руской земли, промысломъ и непонятыми рядами ряды ихъ людскіи помѣшалъ, и гды оны нѣ одного православного епископа въ церкви той не зоставити замыслили, и южъ на то, якъ каня на дожчь, чекали, всю іерархію, зуполную святиню, митрополита православного зъ православными упривилееванныхъ въ земли Руской епископскихъ столицъ епископами поднести и даровати ей рачилъ!

Што розумѣете, православныи христіане, меншій ли естъ сей чудъ въ святой церкви нашей поднесенья святыни, отъ чудовъ оныхъ подъ часъ крещенія всей земли Руской отъ Бога показанныхъ? Чуда то, заправды, суть знаменитыи: слѣпому прозрѣти и паперови въ огни не горѣти, которыи обѣ сталися справою Духа Святого тогды

[1]) Толст. на полѣ: «Уніацкая незбожна наука, разбойницка, катовская и тиранская штука!»

[2]) Добавлено по списку Ундольскаго.

гды Русь вѣру христіанскую, которую и теперъ непорушну во всемъ и цѣлу держитъ, якъ зрѣницу ока чисту и непорочну ховаетъ, пріймовала чудо не меншее и въ поднесеню святыни. Церковъ абовѣмъ наша святая митрополита и епископовъ православнихъ, которыхъ самъ Іисусъ Христосъ «окомъ тѣла» назвати рачилъ, позбывши, сталася была слѣпою, была тѣло безъ очій, а презъ поднесене той святой святыни прозрѣла, и благодатію Христовою видитъ! Знаменитое, во истинну, чудо естъ чудо сее и онымъ крещенія нашего чудамъ во всемъ ровное! Прозрѣлъ на онъ часъ Володимеръ, который своимъ прикладомъ всю Рускую землю до познанья правдивого Бога и до крещеня привелъ. А теперъ прозрѣла церковъ, которая душезбавенною своею наукою и збавенныхъ таемныцъ обхоженемъ въ вѣрѣ познаня правдивого Бога всю окрещенную въ ней Рускую землю задержуетъ. Чудъ то знаменитый, же евангеліе въ огонь подъ часъ крещенія земли Роской вкиненое не згорѣло. Не меншій, заисте, и ово чудъ естъ православный, же якъ вкиненый посередъ огня на онъ часъ паперъ, такъ теперъ зъ волѣ Божей посередъ огня гнѣвомъ палаючихъ сердецъ отступниковъ нашихъ внесеный, огневи такому подлеглый, святый святой святыни въ Роской нашей церкви возстави[те]ль [1]) не згорѣлъ, которіи вышшіи на него не смолою и сѣркою, але гнѣвомъ и ненавистію роспаленныхъ сердецъ своихъ поломены зъ себе выпускали, нѣжъ оная седмь седмицею роспаленая печь Вавилонская! Чудъ то знаменитый и оно, ижъ до голодныхъ лвовъ и до ядовитого смока вкиненый пророкъ Божій Даніилъ не згинулъ! Не меншій, во истинну, естъ и сей чудъ, же до того огня гнѣва ярости отступниковъ и, праве, въ пащеки окрутныхъ тыхъ лвовъ и ядовитыхъ смоковъ, Божіимъ мановеніемъ вкиненый мужъ Божій Θеофанъ, мѣста Божого Іерусалима патріархъ, не згинулъ! Чудъ, православныи христіане, естъ ово, же гды Роскую землю Господь Богъ до познаня Себе одного правдивого Бога, до вѣры, мовлю, христіанской привести зезволилъ, черезъ сукцессора то первозванного апостола своего Андрея справити рачилъ, абы до христіянской вѣры наше возване черезъ того апостола въ сукцессорѣ его сталося, который напервѣй межи апостолами до познаня Христа Мессіи и до принятя вѣры христіанской и до наслѣдованя Христа Господа возванъ былъ. Не меншій, заправды, чудъ естъ и ово, же гды тойже Господь Богъ обаленую презъ отступника въ церкви земли Роской святыню поднести зезволилъ, черезъ сукцессора то первозванного христіанского архіерея, то естъ Іакова, брата Господня, справити рачилъ, абы архиерейского церкве Роской достоенства поднесене черезъ того апостола въ сукцессорѣ его сталося, который напервѣй межи апостолами отъ самого Христа архиерея архиерейства саномъ былъ почтенъ и напервѣй всему христіанству столицы церковной Іерусалимской посаженъ. Перенеслъ Господь Богъ во мгновеніи ока зъ земли Жидовской до земли Ассирійской пророка своего Аввакума, абы зголоднѣлого Даніила въ ровѣ межи лвами накормилъ. Принеслъ тойже Господь Богъ недовѣдомыми своими судбами зъ землѣ Палестинской до землѣ Роской архиерея своего Θеофана, абы зголоднѣлой церкви Роской, въ ровѣ преслѣдованя межи отступниками будучой, кормителей

[1]) Исправлено по спискамъ Ундол. и Толстова.

спорядилъ. Цудъ то, заправды, великій и дивный зъ которого мы, православныи христіане, Христа Бога нашего днемъ и ночю благодарити повинни есесмо.

Гды теды, якосмо рекли, отступникове нашѣ превротными своими радами [2]) нѣ одно[го] православного епископа въ церкви нашой Руской не зоставити предсявзяли, и гды того своего шкодливого намъ замыслу скутку южъ при надѣи были, Господь Богъ подъ тотъ самый часъ недовѣдомыми своими судбами прислати до землѣ Руской рачилъ патріарху Іерусалимского превелебного въ Богу господина отца Ѳеофана. Который въ року 1620 до Кіева прибывши, и отъ короля его милости змѣшканья и переѣзду спокойного позволене одержавши, за прозбою побожныхъ обоего стану духовного и свѣтского мужей святыню поднеслъ, митрополита и епископы рукоположилъ, и такъ за волею и промисломъ всесилного Бога церковь нашу Рускую до первого въ преложеныхъ духовныхъ постановеня привелъ и отновилъ. Зъ чого Господу Богу, якъ вшелякихъ добръ подателеви, нехай будетъ отъ насъ честь, слава и поклонъ во вѣки безконечнія. Аминъ.

То теды естъ, православный чителнику, велебная тая унія, або рачей обридлая апостасія и турбація, тыи суть причины еи и той поступокъ! А што́ бы были еи за скутки — всѣмъ суть на видоку, же южъ зъ той едности и згоды такая немаль народомъ тымъ Полскому, Литовскому и Рускому едность и згода сталася, якая естъ волкомъ зъ овцами. Здарь, Христе Цару, конецъ потѣшный, нижъ на якій заносится видимо. Аминъ.

[2]) Толст. на полѣ: «Благочестивый и вѣрный христіанние, познавай уніацкую, шатанскую, еретическую раду! Стережися, утекай превротности ихъ, которыи отъ церкви Божей волокутъ до самого пекелного аду».

А по томъ Іереміи были патріархове тыи: Матѳей, Гавріилъ, Ѳеофанъ Карійскій, Мелетій патріархъ Александрійскій былъ мѣстоблюстителемъ, τοποτηρητής, Матѳей, Неофитъ, Матѳей повторе, Рафаилъ, Неофитъ повторе, Тимоѳей Палеипатры митрополитъ; Кирилъ зъ столицы патріархіи Александрійской для многихъ важныхъ причинъ на престолъ Константинополскій возваный, который нынѣ, року 1622, седитъ на патріархіи Константинополской, свято и мудро церковь Христову пасучи.

РОЗДѢЛЪ ТРЕТІЙ.

Части III, роздѣлу III, артикулъ 1 [3]).

Россія якими подлежитъ правы церкви Константинополской и патріарсѣ вселенскому, архіепископови Константинополскому?

Право божественное и апостольское.

Зъ прейзрѣнья и воли Божей сталося, ижъ св. Андрей Первозванній апостолъ жребіемъ, или зъ Духа Святого удѣломъ, межи другими апостолы принялъ Грецію и Византіумъ. Тежъ прейзрѣньемъ и волею Божіею отъ того Византіумъ пошолъ въ Россію и на горахъ Кіевскихъ стоячи благословилъ народы Росскіи и землю ихъ. За которымъ бытемъ его въ Россіи и въ Новгородѣ, до увѣреня Россовъ, што́ быти на по-

[3]) Этотъ артикулъ помѣщенъ въ «Книжицѣ» Наѳанаила (об. 330 л.) и въ «Книгѣ о вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 232 л.).

чатку могло, привелъ. А Византія, то естъ Константинополь, найпереднѣйшая столица святого Андрея, и онъ въ въ «Каталогу патріарховъ Константинополскихъ» першимъ естъ положеный. Зачимъ южъ тутъ першее право и Бозское, и апостолское, абы Россія подлегала церкви Константинополской и патріархомъ въ ней будучимъ.

Право божественное и набытое.

За благовѣрного Василія Македона царя и за Фотія патріархи, Константинополскихъ, Россове крестилися, гды оно впродъ еѵангеліе въ огонь вложено и не згорѣло. А патріарха Фотій далъ епископа, абы крестилъ Россовъ. Тутъ также повторе двое право, презъ которіи Россія подлежитъ церкви Константинополской и патріарсѣ: едно Бозское, же чудомъ отвердилъ вѣру Константинополскую, также и правого пастыра и наступцу апостолского патріарху Константинополского, отколь ся указуетъ, ижъ Фотій патріарха честенъ и святъ и вѣрный церкве Христовы пастиръ былъ; другое — набытое, же патріарха Константинополскій Россію набылъ и позыскалъ до своей церкве и до своего пастирства.

Олга зъ многими боярами поїхала до Константинополя и тамъ ся крестила. А то ся стало зъ прейзрѣнья и воли Божей, и зъ натхненья Духа Пресвятого. И тутъ потрете двое право, презъ которіи Россія подлежитъ церкви апостолской Константинополской и патріархомъ тамошнымъ: едно Бозское, же ся подало за волею Божіею; другое — набытое, же церковъ Константинополская и патріархи набыли и позыскали собѣ отъ того часу Россію.

Володимера и Россовъ гды розмаитіи народове до своихъ вѣръ потягали, Богъ, отъ всѣхъ оныхъ вѣръ душу и сердце его отвернувши, показалъ ему правую вѣру въ церкви Константинополской. И такъ оную въ Корсуню за чудомъ знаменитымъ принялъ и крестился отъ епископовъ, отъ патріархи Константинополского посланныхъ, якъ ся вышше довело. И тутъ двое право: одно Бозское, ижъ Богъ Володимерови и Россомъ въ Константинополю улюбылъ и уподобалъ приняти вѣру; другое—набытое, ижъ патріарха Константинополскій набылъ себѣ той народъ презъ крещеніе и презъ увѣрене оного. Гдѣ тамъ заразъ патріарха архіепископа до Новгорода и митрополита до Кіева, также и епископовъ многихъ и пресвитеровъ монаховъ, учителевъ, книги, науку, уставъ и весь чинъ набоженства подалъ, и послалъ въ Россію. И такъ отъ Константинополя уфундована естъ вѣра въ Кіевѣ и по всей Россіи.

А то было совершенное и досконалшее увѣрене и крещеніе Россовъ, и притомъ intromissio, то естъ увязное до оныхъ правъ вышшеменованыхъ Бозскихъ и набытихъ. Неможная теды естъ речь и неслушная—Римского бискупа до того права припускати. Немашъ ему жадного приступу тое жати, чого не сѣялъ, и набытое имѣнье патріаршее презъ гвалтъ выдирати; чого ему Богъ въ первотынахъ не далъ, того зъ нарушенемъ права Божого и людского доставати не можетъ, и жаденъ судія справедливый присудити ему того не можетъ.

Приточу тутъ подобную справу и судъ справедливый. Еще за поганства, за кроля Ческого, два принесли штуку золота, мовячи: «жесмо то, пане, знашли, сховай то до своего скарбу». Повѣдалъ имъ: «гды вамъ то богове лѣсніи дали, умѣйтежъ имъ то заслуговати

и ку ихъ то хвалѣ обернѣте; я того отъ васъ не потребую; штосте собѣ набыли—держѣте» [1]). Если погане такій судъ въ набытой и найденой речи ухвалили, изали небарзѣй намъ христіаномъ набытого и отъ Бога самого поданого патріархомъ Константинополскимъ права на Россію, пристоитъ перестерегати,—и овшемъ барзо.

Право канонное.

Россія и правомъ соборовъ вселенскихъ Константинополскимъ патріархомъ подлежитъ. Синоду бовѣмъ четвертого вселенского Халкидонского отцы святыи, зъ натхненья Духа Святого, народъ Россkій подъ именемъ Барбаріи присудили и поддали столицы апостолской Константинополской и патріарсѣ еи мовячи въ канонѣ 28: «Понтійской, Азіятицкой и Ѳрачеческой діецезіи митрополитове, также тежъ и на епископіи помененыхъ діецезій, которыи суть межи Барбарами, отъ ѳрону святѣйшей Константинополской церкве абы были посвячани» и прочая.

Канонистове-выкладачове того канону выкладаютъ слово «Барбарія» мовячи: «архиепископства реклъ быти межи Барбарами, Аланію, Россію и иныи; Аляновe бовѣмъ суть Понтійской діецезіи, а Россія Ѳрачеческой». Читай въ «Правилахъ» Ѳеодора Балсамона, патріархи Антіохійского, на канонъ 28 собору Халкидонского; также въ Славенскихъ Матѳеевыхъ, составъ 5, глава 11. А не толко Грекове и Россове такъ той канонъ розумѣютъ, же подъ именемъ Барбаріи—Россія розумѣется, але и Латинского костела вызнавцы также розумѣючи выкладаютъ, якъ ся о томъ вѣдати дало зъ Станислава Орѣховского на передѣ.

Соборове зась наступуючіи вселенскіи, ствержаючи той канонъ, такъ завше розумѣли, а не иначей. Для того тежъ и Богъ, гды пришолъ часъ Россомъ креститися, оныхъ Константинополской столици и патріарсѣ подалъ, и иначей нѣгды не было розумѣно въ церкви Христовой. Тое слышавши, перестаньте выкрутовъ своихъ и марностей, и не воюйте болшъ неправду, або рачей на Бога, «абысте ся и богоборцами не назвали» [2]).

Право царское, княжское и кролевское.

Подлежитъ Россія столицы Константинополской и патріарсѣ и правомъ царей Константинополскихъ и Роскихъ, гды бовѣмъ Володимеръ и народъ его отъ Грековъ крестился, и вѣру и пастирѣ принялъ, и царѣ Грецкіи зъ онымъ ся споволоватили, варовали межи собою взасполъ [3]) и заховали, ижъ Россове зъ своими епископы завше ся отзывали до Константинополя, и митрополитове Грекове были посыланы, а иногды зъ Роского народу отъ патріарховъ свячене брали. А же митрополитове Роскіи Константинополской столици суть поданы и записаны—свѣдчитъ о томъ «Каталогъ» тыхъ митрополитовъ, которіи патріаршему ѳронови Константинополскому подлежатъ, межи которыми и Россія естъ положена, за царя Леона Философа въ книзѣ Константина Арменопула второй, листъ 80, въ книзѣ 3, листъ 244; также и за царя Андроника Палеолога Старого, читай въ «Правилахъ» Ѳеодора Балсамона, ку концеви, листъ 85, и въ «Правилахъ» Матѳея Правилника на конци.

[1]) Исторія Бѣльскаго, 7, листъ 319.

[2]) Дѣян., гл. 5, ст. 39: «да не како и богоборцы обрящетеся».

[3]) Въ «Книгѣ о вѣрѣ» (Москва, 1648, л. 235) это мѣсто переведено такъ: «и въ любви и въ соединеніи пребывающе».

Найдуются еще на столечныхъ церквахъ въ Россіи царей и князей Россихъ хрисовула, то естъ привѣлея, которыми себе и духовныхъ своихъ столици Константинополской, стороны вѣры и духовныхъ справъ, поддаютъ, и частокротъ отзывалися до патріарховъ и одержовали отъ нихъ суды, и справы, и благословенія. А засъ гды Россія пришла подъ владзу королей и речи посполитой Ляцкой, теды Россове продкомъ варовали собѣ права о вѣру и о церкви, а королеве на своихъ коронаціяхъ права и привѣлея вшелякіи князей Росскихъ якому колвекъ станови служачіи приняли, и присягами ствердили, и писмомъ въ статутахъ и конституціяхъ то освѣдчили. А заховывали то кролеве Полскіи и скуткомъ выполняли, даючи привѣлея на метрополитства и епископства и на архимандритства Россомъ, подъ зверхностю и послушенствомъ патріарховъ Константинополскихъ, и до нихъ тамъ и отъ нихъ вездѣ переіздовъ и посыланя не боронено, и овшемъ подлугъ давного звычаю, зъ хотю допускано. И потомъ гды Литва и Волынь зъ кролевствомъ Ляцкимъ за кроля Августа свои зъедночили панства, также заровано права привѣлея князей Рускихъ, и о вѣрѣ особливе заровано, а въ статута Полскіи вписано. О чомъ читай въ статутѣ и въ конституціяхъ за кроля Августа, року 1588. Также и конфедорація становъ Полского и Литовского, Роского народу тоежъ заровала. О чомъ читай въ конституціяхъ Полского кролевства, и въ книзѣ Росской Христофора Филалета, названой «Апокрисисъ», о соборѣ Берестійскомъ, въ части первой, роздѣлу третего [1]).

[1]) Этимъ кончается 26-я глава въ «Книжицѣ» Наѳанаила и въ «Книгѣ о вѣрѣ».

Право уживаня и держанья.

На остатокъ, правомъ уживанья и держаня подлежитъ Россія и митрополитове—церкви и патріархомъ Константинополскимъ. Гдыжъ патріархове завше святили и подавали митрополитовъ Кіевскихъ и всей Россіи, и дозоръ духовный и рядъ вшелякій мѣли, и того, што имъ належало, доглядали и перестерегали, и кролеве Полскіи и речь посполитая нѣгды того патріархомъ не боронили, и намъ Россомъ жадной въ той мѣрѣ переказы не чинили. Которого то права уживаня, держанья и владности патріархомъ Константинополскимъ допускали и признавали кролеве Полскіи, чого не голыми словы, але автентиками довожу.

Святой памяти кроль Стефанъ, въ листѣ своемъ датою въ Гроднѣ року 1584, генвара 21, мовитъ: «безъ призволеня старшого патріархи своего гвалтомъ примушани быти не маютъ Россове до календара и вѣры папежской» [2]).

Тогожъ Стефана кроля листъ датою въ Неполомицахъ 18 мая, рокъ 1585, маетъ въ собѣ тыи слова: «безъ патріарховъ позволеня, бы намнѣй ся имъ (то естъ Роскому) отмѣнити не годитъ набоженства и обрядовъ и вѣры своей». И нижей: «ажъ перше споръ межи Римскимъ папежемъ и патріархами Греческого вызнаня скончений и ростриxненый будетъ».

Тогожъ короля Стефана листъ, датою зъ Городка 8 сентеврія, року 1586, которымъ вѣру и набоженство ведлугъ старожитности варуетъ [3]).

За тогожъ короля, за процессомъ правнымъ сеймовимъ, угода на сеймѣ

[2]) Эта грамота напечатана въ «Актахъ Западной Россіи», III, 280—291.

[3]) Напечатана тамъ же, стр. 315—316.

въ Варшавѣ, межи арцибискупомъ Львовскимъ Димитріемъ Соликовскимъ, а межи епископомъ православнымъ Львовскимъ Гедіономъ Болобаномъ учиненая, абы въ покою набоженства своего Русь заживала, маетъ въ собѣ тыи слова: «до згоды патриярховъ закону Греческого зъ отцемъ папежемъ Римскимъ».

Теперешній зась пояснѣйшій король его милость Жигмонтъ 3, року 1589, іюля дня 15 [4]), листъ дати рачилъ святѣйшему отцу киръ Іереміи Константинопольскому патріарсѣ, абы въ Россіи въ Литвѣ духовную свою владзу ростягалъ, и рядъ всякій духовный справовалъ. Якожъ будучи тутъ въ нашихъ краяхъ, штó ся частокротъ припоминало, митрополита Онисифора зложилъ, а иного посвятилъ, и инніи ему належитыи справы отправовалъ. Читай въ книзѣ Роской «Апокрисисъ» Христофора Филалета, въ першой части, а въ роздѣлѣ четвертомъ.

Итакъ таковыми, якъ ся описало, правы: Бозскимъ, апостолскимъ, синодовымъ, набытымъ, царскимъ, княжскимъ и кролевскимъ, и правомъ уживанья, держаня и владаня, почавши отъ лѣтъ бытя въ Россіи св. Андрея, а особливе заволаной въ лѣтъ крещенія Володимерового презъ шесть сотъ и двадесять и надъ то лѣтъ,—Россія и митрополитове еи и епископове церкви апостолской Константинополской и патріархомъ Константинополскимъ подлежатъ. Зачимъ сталася Россія власною и якъ дѣдичною епархіею Константинополской церкве и вселенского патріархи, поневажъ теды того епархіею естъ. Неможная речъ анѣ намъ Россомъ Римскому ся папежеви поддавати, анѣ тому насъ гвалтомъ посѣдати. Штó же папежъ чинитъ, подъ каранья, въ синодовыхъ канонахъ описаныи, подпалъ. О чомъ читай вышшей въ части 2, роздѣлу 8, артикулъ четвертый.

А же въ тыхъ двадцяти и осми лѣтѣхъ, которыи отъ Россовъ сталися отступниками и до костела Латино-Римского збѣгли, и же папежъ презъ уряды свѣтскіи духовенство церкве Роской гвалтовне подъ свою владзу подбиваетъ, то нѣчого праву патріаршему не шкодитъ, бовѣмъ ся то мусомъ и гвалтомъ противъ Божему и канонному и людскому праву дѣетъ, о чомъ и протестаціи и освѣдченя урядовыи зашли. О которыхъ читай въ книзѣ «Апокрисисъ» Филалета, въ части 3, роздѣлу 5. Найдешъ и въ книгахъ урядовъ гродскихъ, земскихъ, трибуналскихъ и сеймовыхъ.

Части III, роздѣлу III, артикулъ 2.

Апостатове не суть правыми сукцессорами оныхъ православныхъ митрополитовъ.

Надъ то еще мовлю, же Сидоръ, а по немъ Михаилъ Рагоза отступниками ся стали. Теды презъ то право патріаршее не естъ нарушено, и владза и уживанье его перервано быти не могло. Якъ гды Іюда презъ свою здраду достоенства апостолского отпалъ, жадное презъ то нарушенье и перерване праву, урядови и достойности апостолской не сталося,—ровно, за отступленіемъ тыхъ двохъ, папежъ Римскій жадного вступу до Роскихъ духовныхъ мѣти не можетъ. Бовѣмъ якъ анѣ патріархове Константинополскіи, такъ анѣ митрополитове Кіевскіи и все духовенство Роское подъ владзою и справованьемъ папежскимъ нѣколи не бывали, вѣры и посвяченя отъ нихъ

[4]) Напечатана тамъ же, томъ IV, стр. 20–21.

нѣколи не брали, и нѣгды жадного права до Россіи не мѣли. Якъ бовѣмъ нѣкоторыи бискупове и капланове Латинскіи, до зборовъ Лютеранскихъ и Калвинскихъ приставши и арциминистрами зборовъ ставшися, не могутъ епархіи, въ которыхъ, передъ тымъ поки въ костелѣ Римскомъ зоставали, владнули, подъ себе подбивати и привлащати,—такъ, поготовю, папежъ до Роскихъ епархій не можетъ ся брати и въ ныхъ моцью презъ гвалтъ вдиратися, надъ которыми нѣколи не владнулъ. Также и тыи самыи нынѣшныи, первыхъ оныхъ апостатовъ наслѣдовцы, Латинского свяченя и вызнаня будучіи, до правой сукцессіи, ани за правыхъ сукцессоровъ оныхъ правыхъ и православныхъ митрополитовъ Кіевскихъ и епископовъ Россійскихъ не маютъ ся розумѣти; поневажъ вѣры и свяченя патріарховъ, якъ оныи первіи правыи митрополитове звыкли были бывати, не суть. А якъ не могутъ быти вѣрными Христовыми учениками, которыи бы, по отпадломъ и проклятомъ Іюдѣ и по его потомку Симону Магу, мѣлися до сукцессіи, такъ и тыи, которіи берутся до сукцессіи, по оныхъ отступныхъ митрополитахъ и епископахъ, признатися не могутъ за ученики Христовы и за правдивыи наступники оныхъ православныхъ митрополитовъ Кіевскихъ и епископовъ Роскихъ, которіи зъ Константинополя отъ патріарховъ ажъ до того часу мѣли и маютъ святыню и владность духовную, але за ученики и сукцессоры и за наслѣдовники апостатовъ и противниковъ и роздорниковъ церкве Христовы и апостолское почитаются.

А якъ тежъ, же еретикове Несторій на Константинопольской, а Онорій на Римской столицахъ седѣли, потомкове оныхъ не могутъ ся брати до тыхъ столицъ, и нѣхто имъ права жадного и зверхности до нихъ не признаваетъ, такъ ани Исидорови и Михаилови и ихъ нынѣшнымъ гвалтовнымъ наступцомъ не можетъ жаденъ приписовати права до митрополій и епископій Россійскихъ. И якъ, для помененыхъ и иныхъ тымъ подобныхъ еретиковъ, же на столици апостолской подавали епископовъ еретиковъ, права подаваня и посвячиваня и звычаю не нарушили и не стратили належныи и правдивыи (якъ то: Ираклійскій митрополитъ, который маетъ здавна право оголошати и производити архиепископовъ Константинополскихъ патріарховъ вселенскихъ, также и иныи),—тымъ же способомъ и патріархове Константинополскіи права и владности своей не нарушили и не стратили надъ Россіею, же нѣкоторыи отъ митрополитовъ и епископовъ, здрадивши его, отступили отъ него, чому они духовною владзою своею забѣгаютъ. А же моцъ и гвалтъ свѣцкихъ велможъ чинитъ вструтъ, — не можетъ чинить то жадной въ правѣ патріаршомъ уймы и нарушенья. И хотяжъ еретикове Аріанове, за килка царевъ еретиковъ Аріанъ, седѣли на престолѣхъ и подавали и посвячовали своихъ, предъ ся нынѣшніи ихъ потомкове не могутъ собѣ привлащати столицъ тыхъ. Поготовю, и папежеве Римскіи и отъ него свяченіи и насыланый не могутъ собѣ привлащати столицъ Роскихъ духовныхъ, але якъ оніи отметуются, такъ и тыи.

А што ся тычетъ митрополитовъ нѣкоторыхъ, якобы оны не мѣли быти послушными патріархомъ, отповѣдѣлося выше доводне въ роздѣлѣ 2-мъ, части третей, артикулъ 1, о митрополитахъ Кіевскихъ.

РОЗДѢЛЪ ЧЕТВЕРТЫЙ.

Части III, роздѣлу IV, артикулъ 1.

Слухати церкве восточной и патріархи Константинополского чинитъ пожитки овыи: благословеніе дочасное и спасеніе вѣчное.

Народови Россійскому патріархи вселенского, архиепископа Константинополского слухати и ему подлегати и повиноватися въ справахъ и науцѣ духовной—естъ пожитокъ и зыскъ великій, збавенный и вѣчный.

Напродъ, ижъ патріарха найдуется и естъ въ едной святой соборной и апостолской церкви, и зоставаетъ въ ней нехвѣючимся столпомъ, носячи въ собѣ правое вызнане вѣры.

Повторе, ижъ патріарха вѣру, ведлугъ святыхъ евангелій и апостоловъ и святыхъ отецъ науки, вызнаваетъ и заховуетъ.

Потрете, ижъ патріарха тайны пречистыи Тѣла и Крве Христовы, и всѣ иньшіи святости правдивыи маетъ, и все, якъ съ початку, якъ здавна, якъ завше было, вѣритъ и заховуетъ.

Почварте, ижъ патріарха держитъ и вызнаваетъ вѣру святыхъ учителей вселенскихъ, на которыхъ церковъ полегаетъ, яко то: Діонисія Ареопагита Освященнаго и святыхъ Аѳанасія, Василія Великого, Григорія Богослова, Іоанна Хрисостома, Григорія Ниского, Кирилла Іерусалимского и Кирилла Александрійского, Амвросія Медіолямского, Августина Гиппоненского, Клименса, Дамаса, Леона, Агаѳона, Григорія, Мартина, Римскихъ епископовъ, Максима Исповѣдника, Іоанна Дамаскина, Ѳеофилакта и иныхъ, тымъ подобныхъ, которіи помененіи учители символъ вѣры такъ, якъ мы теперь вызнаваемо, вызнавали, и отъ самого Отца Духа Святого исходити научили (жаденъ зъ нихъ не приложилъ «и отъ Сына»), оферу безкровную въ квасномъ хлѣбѣ и въ винѣ всѣ тыи посвячали, кровю Христовою весь заровно людъ посполитый напавали, Римского епископа не головою найвышшею, ане монархою въ церкви Христовой, але заровно коллегу и спол-епископа своего быти знали, также и иныи артикулы вѣры, якъ ся вышше, въ части 1, въ роздѣлу 2, въ артикулѣ 4 описало, вызнавали.

Попяте, ижъ патріарха вѣру, вывроки, уставы семи вселенскихъ и помѣстныхъ соборовъ, также и которыи по нихъ на утвержeніе ихъ были, держитъ и заховуетъ.

Пошесте, ижъ патріарха Константинополскій Россію окрестилъ и онъ народъ нашъ Россійскій до вѣры привелъ, митрополита и епископы и все набоженство до церкви нашей подалъ.

Посемо, ижъ Россія отъ Бога, отъ синоду вселенского, отъ царевъ, князей и кролей за власную діецезію и епархію естъ подана Константинополской апостолской столици и патріарсѣ вселенскому. А не естъ можная речь намъ, въ дiецезіи Константинополского патріархи будучимъ, подъ папежа Латинского ся переносити; иначей, подъ караня и клятвы, въ канонахъ синодалныхъ описаніи, подпадати мусили бысмо.

А такъ мы церкве Константинополской и патріархи столицы той, для пожитку правой вѣры и для збавеня душного и благословенства дочасного, ку тому—и за повиносьти, ведлугъ правъ, въ роздѣлѣ 5, въ артикулѣ 1 помененыхъ, слухаемо Александрійского, Ан-

тіохійского и Іерусалимского, якъ единовѣрныхъ Константинополскому архиереевъ почитаемо и пріймуемо. До тихъ абовѣмъ належатъ овыи слова Христовы: «хто васъ слухаетъ, мене слухаетъ, а хто отметается васъ, мене отметается; а хто отметается мене, отметается того, который мене послалъ» [1]). Речь правдивая, же хто патріарховъ и отъ ныхъ посвяченихъ и посланныхъ слухаетъ—Христа слухаетъ, а хто тыми погоржаетъ—Христомъ погоржаетъ.

Части III, роздѣлу IV, артикулъ 2.

Што́ за шкода и утрата папежа и костела Римского слухати.

Правовѣрному христіанинови слухати папежа Римского не толко пожитку жадного и зыску не приноситъ, але рачей шкоду и утрату и згубу, а тую не дочасную, але вѣчную и неошацованую, душного, мовлю, збавеня страту справуетъ. А то—зъ причинъ таковыхъ:

Напродъ: ижъ папежъ не естъ той, которого бы всѣ повинни послушними быти, не естъ генералнимъ, то естъ всего свѣта, пастиремъ, але участнимъ и удѣлнымъ въ певной ему належной епархіи епископомъ. И не положено на насъ того тяжару, абы одного чоловѣка весь народъ христіанскій былъ послушнимъ, и овшемъ антихристовимъ предотечею такого святыи отцеве быти означили и мѣстца зъ выбраными Божіими въ небѣ такому не мѣти, который бы себе генералнымъ епископомъ чинилъ и першенства на земли шукалъ. Што́, ижъ дѣломъ и словомъ чинитъ папежъ, великая естъ шкода въ утратѣ певности душевного збавеня кождому, въ томъ его наслѣдуючему.

Повторе: ижъ папежъ вѣры, презъ семъ вселенскихъ соборовъ зложеной, поданой, вызнаной и захованой, и тыхъ семи соборовъ ухвалъ и кановъ не держитъ. А поневажъ кождого такого проклятству поддано, хтобы такъ не вѣрилъ и не вызнавалъ, якъ отцы оныхъ соборовъ вѣрили и вызнавали, вѣрити и вызнавати научили, теды вѣры правой отступити естъ певная страта спасенія.

Потрете: Россія не была и не естъ епархіею папежа и костела Римского, але патріархи Константинополского. А канонами соборовъ вселенскихъ и помѣстныхъ естъ варовано, абы одинъ въ другого епархію не втручался и оной не посѣдалъ подъ утраченемъ достоенства и власной своей епархіи. Што́, ижъ папежъ дѣломъ чинитъ и словомъ, подъ утрачене своего достоенства подпалъ. Зачимъ мѣти таковόго преложоного—естъ о спасеню своемъ не дбати и на страту вѣчного небесного царства чекати.

Почварте: опустити духовнымъ своего власного отца и пастира належного, а прилучитися до папежа, пастира неналежного, естъ зраду и предателство строити и подъ Іюдинъ выступокъ подпадати. Што̀ на душевномъ спасеніи шкоду, нагородитися немогучую, чинитъ.

Попяте: ижъ папежеве Римскіи и костелъ ихъ отъ церкве всходной суть отлучени, винамъ и каранямъ канонным суть подани. Зачимъ хто зъ ними накладаетъ, овую на души своей шкоду поносити муситъ: «хто сполкуетъ зъ отлученимъ, и той отлученъ нехай будетъ» [2]). А хотяжъ бы папежъ Римскій одну и туюжъ зъ Греками вѣру вызнавалъ, предъ ся онъ не моглъ быти при-

[1]) Лук., гл. 10, ст. 16.

[2]) На полѣ: «часть 2, роздѣлъ 8, артикулъ 4. Канонъ 2 Сардикійскій; апостол. кан. 10; Антіохійскій 2».

знанъ за едного найвышшого пастира, и за едину намилшую голову въ церкви Христовой; анѣ тежъ оному патріархове подлегали бы, не мѣли бы анѣ свяченя отъ него брати, анѣ до суду ся его отзывати, анѣ послушенство ему отдати. А то для того, ижъ патріархове зъ епископомъ Римскимъ синодалне одною и ровною честью и достоинствомъ суть учтены. Лечъ Римскій теперь того за отступенемъ и поблуженемъ въ вѣрѣ отстрадалъ, венцъ и епархіи такъ Римскому, якъ и патріархомъ суть роздѣлении, и владза пастирства и ряженя естъ имъ ограничена, зъ варунками подъ каранемъ зложеня, абы одинъ въ другого епархію не втручался. Штò и на ономъ Флорентійскомъ зъѣздѣ хотяжъ непріятель папежъ Еугеній зъ своимъ соборомъ призналъ (гды тамъ мовятъ въ своемъ декретѣ такъ: «заховуючи патріаршіи привѣлея всѣ и права», чти листъ 411, въ книзѣ «Собору Флорентійского», на Полскій языкъ переложеной), а надъ то, бы бискупъ Римскій и найсвятшій былъ, бы и чуда чинилъ, предся анѣ патріархове, анѣ тыи, которыи подъ ними суть епископове, въ послушенствѣ его быти не повинни. Для святобливости, еднакъ, своей папежъ мѣлъ бы почесть и велбенье пристойное, якъ и святыи нѣколи такъ въ Греціи, якъ и на заходѣ возсіявшіи, и гды бы ся папежъ который святымъ сталъ, якъ то Силвестръ, Климентій, Леонъ и Григорій и многіи иншіи, то бысмо ихъ чтили и молитвамъ ся ихъ поручали, а по смерти въ календару мѣли, и память ихъ чинили, якъ Римляне Грецкихъ отцовъ Аѳанасія, Василія, Григорія, Хрисостома и иншихъ почитаютъ, такъ мы папежевъ, которіи бы зъ нихъ святыми ся стали, почитати повинни были бысмо.

РОЗДѢЛЪ ПЯТЫЙ.

Части III, роздѣлу V, артикулъ 1.

О листѣ Михаила Кируларія, патріархи, къ Петру, Антіохійскому патріарху, и противъ змышленой и неважной на Кируларія, а на папежа важной клятвѣ, и оборона славы и житія доброго того Михаила Кируларія.

Правовѣрный! Осторожное и ростропное надъ всѣ писма отступниковъ, хулниковъ на святыи наши патріархи маючи око, не давай души своей прелщати неправдамъ ихъ! А межи иными ихъ нещиростями и овыми параграфами, которыхъ предъ листомъ Петра, патріархи Антіохійского, непріятель нашъ навтыкалъ, не прелщайся! Стучне [3]) бовѣмъ и хитро тчетъ тамъ поставъ лестій, якъ бы папежовъ [зъ] [4]) отлученя ихъ, и отъ того, же зъ книгъ поминальныхъ, то естъ отъ сполечности патріарховъ святыхъ, отдалени суть, обмовити и оборонити могли. Але жаднимъ способомъ доказати того не могутъ, если папежеве всего того первѣй не отступятъ, за штó суть отвержены и отлучены. Певная естъ речь, ижъ якъ иныхъ патріарховъ, такъ и Михаила Кируларія суть важними клятвы, которыи на папежовъ выдали; бовѣмъ правой вѣры и догматъ святыхъ отцевъ постерегаючи, выдавали ихъ. А папежскіи не суть важними, ижъ на развращеніе правой вѣры и на утвержение кенотомій [5]) своихъ Латинскихъ,

---

[3]) Унд.: «*штучне*».

[4]) Дополнено по списку Ундольскаго.

[5]) Отъ κενοτομέω — занимаюсь пустыми, ничтожными дѣлами.

неподобне дерзали клясти. Лечъ роздѣлне на тіи тамъ отповѣдаю параграфи.

Напродъ поступокъ на Михаила Кируларія у насъ не пріймуется и вѣрности у насъ не маетъ, бо не зъ нашихъ, але зъ книгъ Латинскихъ Бароніушевихъ переписаный вписанъ естъ на ошуканье простихъ. Притомъ, абы Никита монахъ въ монастиру Студійскомъ книгу свою, которую на блуды костела Латино-Римского писалъ, мѣлъ отволати, то не естъ достовѣрно. Гдыжъ и до того часу того Никиты книга тая Грецкимъ и Словенскимъ языкомъ находится, въ которой велце важніи и непреконаніи доводы противници видячи усилуютъ оную отъ насъ отразити презъ таковіи змишленя. Уважай тамъ далѣй слова: «послове, мовитъ, папежскіи, клятву вложили на Латинниковъ тыхъ, которыи бы хотѣли сакраментъ пріймовати зъ рукъ іереевъ Грецкихъ, тыхъ, которіи бы лжили оферу Латинниковъ въ опрѣснокахъ». Оттоль ясно видѣти, же сами Латинникове, въ Константинополю мѣшкаючіи, не хотѣли опрѣснока поживати, але въ церквахъ Грецкихъ въ квасномъ хлѣбѣ уживали. Тоежъ бы и нынѣ Латинникомъ учинити збавеная речь, то естъ, абы въ церквахъ нашихъ святыхъ таемницъ поживали, жадныхъ клятвъ не обавляючися папезскихъ.

Части III, роздѣлу V, артикулъ 2.

О Михаилѣ Кируларіи.

Зле а непобожне отступникъ патріарху Михаила Керуларія удаетъ, пишучи о немъ, яко бы царъ повинныхъ его отъ двору своего, для преформованя клятвы змышленыхъ пословъ, мѣлъ отогнати. Познавай ту, христіанине, фалшь отступниковъ нашихъ! Зацный абовѣмъ историкъ Грецкій Іоаннъ Зонара, въ томѣ третемъ: «въ лѣто Исакія Комнена царя, пишетъ, ижъ той Комненъ, зоставши царемъ, збытне показался несправедливымъ, продка своего Михаила царя права и привилея нарушалъ и ламалъ, монастиромъ кривды чинилъ, данины имъ посвяченіи отымалъ, а до скарбу посполитого обертало и иныи несправедливости выряжалъ. За што патріарха Михаилъ царя остро строфовалъ, якъ Илія за виноградъ Навуфеевъ Ахава и Езавелю, а Іоаннъ Златоустый Еѵдоксію. И такъ розгнѣваный Комненъ царь, часъ усмотривши, гды патриярха до своего монастира на празникъ отъѣхалъ былъ, пославши жолнеровъ росказалъ на заточеніе его запровадити. Тоежъ и повиннымъ его учинилъ. А хотячи его отъ патріарховства отдалити, зажилъ нѣкоторыхъ пресвитеровъ и Михаила Пселля философа, который, за намовою царскою, на патріарху розніи потвары и непристойніи речи змыслилъ и ораціею описалъ. Лечъ онъ предся патріарховства не уступилъ, гдѣ на заточеню и умерлъ. О которого смерти взявши вѣдомость, царь пришолъ въ чувство, а жалуючи за грѣхъ свой, же его зъ столицы рушилъ, смутился и плакалъ. А пославши все духовенство, тѣло его зъ мѣсца заточенія зъ великою почестью взяти росказалъ и славне въ монастиръ (который онъ собѣ змуровалъ) отпровадилъ, и честно погребълъ, а патріаршимъ повиннымъ достойности и маетности взятыи привернулъ. Тою честію на честь, отъ себе выряженную, цесарь патріарсѣ Михайлови нагородилъ».

Для чого, кождый правовѣрный, будь престереженъ, же если бы гдѣ на того Михаила патріарху найдовалися лисма, славѣ его доброй и житію уволочаючіи, розумѣй—по зависти и гнѣвѣ царя Ком-

нена оныи справлены быти, до чого ся былъ Пселлось оный философъ приплуталъ! Але ото видь, якъ по смерти святому патріарсѣ тое нагородилъ! А якъ зась того Михаила патріарха Богъ святобливость показалъ, читай въ части второй, роздѣлу девятого, артикулъ пятый.

Прослави Богъ и другій разъ. Абовѣмъ за его таковую ревность тѣло его честное царъ зъ заточенія, подобне якъ Ѳеодосій царъ Іоанна Хрисостома святого кости, зъ Куманъ до Константинополя честно перенеслъ[1]). Прето, правовѣрный христіянине, тымъ святымъ патріархою Михаиломъ утѣшайся и выславуй его ревность, а мовы и писмы опачными блюзнерцовъ не хвѣйся, вѣдаючи, ижъ злыи люде еретици звыкли добрыхъ и ревнителей въ вѣрѣ шкалевати!

Найдуются и нынѣ на святыхъ Аѳанасія, Іоанна Хрисостома и на иныхъ списки змышленихъ неправдъ, которіи неприятелѣ ихъ зъ зависти писали, а предся вѣрніи не отражалися отъ ныхъ, поготовю—и мы отъ блаженныхъ Фотія и Михаила серцъ нашихъ не маемо отдаляти за тую шкалю и потваръ въ невинности на святыхъ патріарховъ! Нехай собѣ уніятове Исторію Роскую «О отступныхъ владикахъ[2]) прочитають: тамъ ся правдивихъ падежовъ и безаконства ихъ дочитаетъ кождый!

Части III, роздѣлу V, артикулъ 3.

О листѣ Михаила Кируларія.

А ту южъ о листѣ Михаиловомъ, до Петра Антіохійского патріархи писаномъ, повѣмъ вкоротцѣ, килка параграфовъ зъ него припоминаючи, о чомъ до того Петра, стороны папежа и Латинниковъ, писалъ.

«Первыи для тыхъ, мовитъ, образы, которыи взглядомъ вѣры задавани имъ были. Не малосмо папежеви написали зъ великою кротостію, и то для того смо учинили, жесмо его позыскати хотѣли, и затягаючи его въ пріязнь нашу, же бысмо презъ него могли одержати помочъ отъ Френговъ».

Уважай, чителнику православный, якъ патріархове папежовъ за отмѣну вѣры строфовали, и якъ Френковъ до даваня помочи царомъ Константинополскимъ, якъ до повинного послушенства, потягали! Уважай при томъ зъ тогожъ пункту и ово, и дивуйся, што мовитъ патріархъ: «писалемъ, мовитъ, зъ великою покорностью, або кротостю». Зажъ то слова дикого якого мужа, сурового и нелюдского, яковымъ его отступникъ быти розумѣетъ? Пишетъ «зъ скромностю, покорне» патріарха (штожъ въ томъ, же ся за то папежъ оброжаетъ), ткнулъ его въ садно скромными своими словы, правду ему безпечне выреклъ, же прѣснока надъ уставу Христову, надъ науку апостолскую и звычай старожитный церковный въ святой таемницы евхаристіи уживати церкви своей заходной дѣломъ Арменскимъ позволяетъ. Правда тая образила папежа. Штожъ для людій безъ розсудку, гнѣвливыхъ правда мовлена быти не маетъ? Бы ся весь свѣтъ на правду гнѣвати хотѣлъ, гору она брати повинна. Безрозсудный, заправды, и сей отступникъ, же ся за выреченую правду на Михаила патріарху гнѣваетъ, и за тимъ которому голдуетъ. Штожь далѣй патріарха причины двѣ великоважніи прекладаетъ, которими побуженый до папежа писалъ: первая причина, абы его отъ уживаня прѣснока отвелъ; другая, абы его ку поратованю Грековъ,

[1]) Никифоръ, кн. 13, гл. 37, кн. 14, гл. 43.

[2]) Толст. на полѣ: «листъ 559 и 560».

презъ частыи поганскіи набѣги утрапленныхъ, побудилъ. А папежъ на него за то гордыи роги поднеслъ, и не толко цесареви, пану своему прирожоному, помочи отмовилъ, але и на патріарху громы гордости своей выпустилъ, и въ новоподнесеномъ прѣснока уживаню зосталъ неисправленъ.

Параграфъ другій, ижъ листъ Михайловъ, до папежа писаный, князь нѣкоторый Влоскій, Аргирій именемъ, посла царского ошукавши, взялъ и прочиталъ, а не запомнѣвши хитрости своей и злости, которіи уживалъ на шкоду царскому городу и Романіи; пѣнязѣ, которыи Вестарій отъ царя Константинополского везлъ, взявши на свой пожитокъ обернулъ.

Тую повѣсть патріаршую, мимо вшелякую слушность, отступникъ въ подейзрѣнье подаетъ, и безъ жадного доводу фалшиву быти ей менитъ. Людемъ тымъ, якъ ся вѣдати даетъ, то толко правда, што̀ въ своихъ подейзрѣнихъ лбахъ укнуютъ: а што̀ сегодня зъ головы, то назавтрѣе зъ Ватикану якобы тысячолѣтное. Правду, еднакъ, часъ подноситъ, которая и молчачимъ людямъ до своей поважности приходитъ.

3 параграфъ, ижъ тойже князь Аргирій якобы отъ особы папежской утворилъ послы, зъ которыхъ одинъ былъ нѣколи, «якосмо (мовитъ) слишали», Аманѳитанскимъ бискупомъ, потомъ зъ тоижъ церкве для слушныхъ причинъ былъ выклиненъ, и презъ пять лѣтъ то сямъ, то тамъ тулялся; другій зась титуломъ толко архіепископъ, а речю нѣчого, гдыжъ не справовалъ жадною митрополіею; а третюю особу придалъ, которая ся ему подобала, то естъ канслеря. И такъ презъ тіи свои послы, якобы именемъ папежскимъ, листъ написалъ до Михаила, которій ему отдали, а о клятвѣ ихъ не вспоминаетъ.

4. Же тыи послове не были отъ папежа—доводитъ зъ печати, которая была зопсована, другая—же тежъ былъ перестереженъ отъ нѣкоторыхъ епископовъ зъ Аппуліи.

Суть тамъ и иныи въ томъ листѣ параграфы къ уваженью, а особливе въ чомъ папежовъ и костелъ Латинскій обличаетъ и наганяетъ [1]).

Части III, роздѣлу V, артикулъ 4.

О неважномъ отлученью папежскомъ, а о важной клятвѣ патріаршой на папежа.

А што ся тычетъ тыхъ змышленыхъ пословъ клятвы противъ той клятвы того Михаила патріархи и собору его, который папежа Латино-Римского и увесь костелъ заходный выклятимъ быти отъ святыхъ соборовъ осудилъ, и фундуючи тую клятву, тогожъ часу въ панствахъ всходныхъ всѣ костелы Латинскіи позамыкати казалъ,—а тое выклятье слушное и законное естъ, гдыжъ не зъ приватьі якой, але о нарушене правой каѳолической вѣры и догматъ святыхъ отецъ преступлене [2]). А вѣдати запевне потреба, ижъ хотяжъ бы тыи послове отъ папежа самого послаными были, предся клятва патріарсѣ страшна не была. Заисте, предстояло папежови зъ себе самого и зъ продковъ своихъ знести клятвы, которыи патріархове всходныи на папежи вложили. Выдивоватися злости и хитрости не можемъ: такъ хитро затягаютъ повагу клятвы папежской! Ано патріархове наши оныхъ ся не обавляютъ, але безпечне папежовъ выклинали. Читай въ части второй, роздѣлу семого, артикулъ

[1]) Бароній, рокъ 1054, л. 7.

[2]) На полѣ: «Соборникъ» Словенскій и предмова «Собора Флорентійского».

3, и не дивуйся: не естъ дивно и не естъ вздрыгательно—папежа выклинати и отлучати! Чловѣкъ естъ, якъ иншіи, припадкомъ и грѣхомъ подлеглыи! И не новая то речъ и не неслыханая, але звычайная и бывалая, ижъ папежъ отъ другихъ наветъ и отъ власнихъ, паствѣ его поданныхъ, былъ отлученый и excommunicowany.

А наконецъ еще на клятву тыхъ подступныхъ пословъ мовлю, ижъ не естъ важная, бо приватная, а не соборная, и же отъ неналежного, а еще въ клятвѣ соборной будучого, папежа обносится. А такъ на тыхъ, которыи на онъ часъ неуважне утворити ю и незбожне писати смѣли, также и на уніатахъ, которыи нею потрясуютъ и оную переписуютъ, блюзнячи на праведного Божого преподобного мужа патріарху Михаила, нехай, мовлю, тая клятва оставается на ихъ же самихъ головахъ, якожъ и слушне: ижъ правой вѣры отступили, ижъ пастира своего власного, Богомъ даного патріархи вселенского, отступили, а до Латино-Римского бискупа неналежите и непристойне ся прилучили, ижъ насъ правовѣрныхъ розмаитимъ рожаемъ мукъ и утисковъ преслѣдуютъ,—на васъ, на васъ, апостатове-унѣятове, нехай тое проклятство зоставаетъ, если ся не обачите и не покаете! Болѣзнуемъ о васъ; покайтеся, молимъ васъ!

Части III, роздѣлу V, артикулъ 5.

О листѣ Петра, патріархи Антіохійского.

Ачъ въ части второй, роздѣлу 9, въ артикулѣ 7-мъ, на листъ, подъ титуломъ Петра, Антіохійского патріархи выданый, отповѣдѣлося, еднакъ и на томъ мѣстцу не занехиваю придати и за певне твердити можемо, ижъ той листъ на всемъ не естъ Петровъ и овшемъ мѣти онь, якъ пофалшованый, особливе въ тыхъ частехъ, гдѣ ся склоняетъ писмо якобы на сторону Латинниковъ, а згола зъ части противниковъ суть придатки, также и о хартофилаку штучный придатокъ. За ласкою Божею не сходило патріарсѣ Константинополскому на мудрыхъ хартофилакахъ. О Вигилію папежу вѣдаемо, ижъ на соборѣ 5 отъ патріархи вселенского святого Мины былъ отлученый. О чомъ вышше читай.

И то не Петрового розуму, абы Агафонъ папежъ на шестомъ соборѣ мѣлъ быти. А певне—не былъ, едно послы онъ свои, а синодъ Римскій—свои посылали. Же то правда, въ книзѣ Латинника Бароніуша въ року 680 найдешь. Андріанъ тежъ папежъ на семомъ соборѣ зъ другими св. патріархами не былъ справцею найвышшимъ, и въ вѣрѣ зъ патріархами не рознился.

Къ побожной пересторозѣ иноковъ православныхъ покладаю [3]), ижъ зъ тлустостями и потрохами свинными потравъ заживати—не [4]) восточной церкве инокомъ быти, але тое лакомство и обжирство заходнего костела Латинскихъ мниховъ было передъ тимъ, же тлустостей мяснихъ въ потравахъ заживали. А же то правда, читай блаженного Θеодора Балсамона патріархи Антіохійского выкладъ на канонъ 14, собору Анкирского. Читай и преподобного отца нашего Θеодосія, игумена Печерского [5]), который въ науцѣ своей до царя Изяслава мовитъ, ижъ мнихове Латинскіи лой їдятъ. Отколь дается вѣдати, ижъ передъ тимъ мясъ не їдали. Лечъ о тыхъ лоёвъ и шпѣковъ пришло имъ до того, ижъ теразъ што напреднѣйшихъ

---

[3]) Никифоръ кн. 8, гл. 39, и кн. 14, гл. 50.

[4]) Въ подлинникѣ ошибка: «*на*».

[5]) Патерикъ Печерскій.

мясъ и звѣринъ заживаютъ, якъ якіи жолнере.

Части III, роздѣлу V, артикулъ 6.

Петръ, патріарха Антіохійскій, поступокъ Михаиловъ на папежа пріймуетъ.

А же Петръ, патріарха Антіохійскій, поступокъ Михаила Кируларія патріархи приймуетъ, въ Константинополю на папежа учиненій, показуется зъ овыхъ его листовъ на помененомъ мѣсцу приточеныхъ, гдѣ опрѣснока не приймуетъ. Читай въ листахъ его до папы и до Аквилійского о опрѣснокахъ. Показуется и зъ нарекапя на ового Влоха Аргируса, который на Кируларія наступовалъ не о што иного, ено о оный его поступокъ въ Константинополю на Латинныки.

Петръ, якъ мудрый, вѣдалъ о соборномъ выроку за патріарха Сергія, гдѣ заходный костелъ отлучено, и же южъ папежевъ у Поминники не приймано. И певная естъ речъ, же вѣдалъ о томъ. А же костелъ Латинскій отъ церкве восточной отлученый вѣдалъ быти, показуютъ тыи (которыхъ противники перебачили перетворити) на листѣ слова: «патрай, мовитъ, теды, абовѣмъ оттоль явне ся показуетъ, же отъ того часу, якъ розрознилася и розлучила отъ нашей святой церкве великая тая апостолская столица (то естъ Римская заходная) все злое множитися за нашего вѣку почало, и всему свѣту барзо шкодячее; якъ всѣ кролевства по всемъ свѣтѣ замѣшани суть, всюды плачъ и бѣдъ много, голодовъ[1])». Уважай тутъ: ажъ Римскій заходный костелъ отъ всходной церкве отлученый естъ, и якъ за тымъ многіи нещастя наступили, а большіи надъ то несутъ, якъ то: же многіи провинціи на заходѣ отъ костела Римского и отъ папежовъ отдалилися и доселѣ въ ересехъ своихъ пребываютъ.

Показуетъ еще въ томъ листѣ и то, ижъ исхожденія Святого Духа «и отъ Сына» не пріймуетъ, а слова ревности побожности суть тамъ тыи: «Еванге листѣ, такъ ясне мовячому, хтожъ, будучи православной вѣры, смѣти або мочи будетъ придатокъ або унятье учинити? Речій бовѣмъ тыхъ, которыи Боское писмо постановило, не годится отмѣняти, але наслѣдовникомъ оного быти. Лечъ, якъ ся показуетъ, згубили Римляне складъ вѣры первого собора Никейского (и второго Константинопольского). Абовѣмъ презъ много лѣтъ народъ Вандалскій владнулъ Римляны, зъ которыхъ подобно при[л]училися Аріанской сектѣ, наслѣдуючи оной»[2]) Видь, ижъ въ Римскомъ костелѣ усмотруетъ секту Аріянскую!

И нижей: «а тыхъ, которіи придаютъ або отыймуютъ отъ него, проклятству отдаемо. Если бовѣмъ хто, мовитъ апостолъ, будетъ вамъ оповѣдати болше нѣжъ есте приняли, проклятимъ нехай будетъ» [3]). Видишъ, ижъ Латинниковъ проклинаетъ, ижъ до символу придаютъ «и отъ Сына».

И нижей: «добре и слушне святобливость твоя тому ся спротивляешъ, и прошу, абысь нигды не усталъ, въ томъ ся спротивляючи и преконываючи ихъ зъ иныхъ писмъ святыхъ и звышъ писанныхъ словъ евангелскихъ, потк

[1]) Это—дословный переводъ изъ Кревзы, см. выше, стлбц. 263-й.

[2]) Это—дословный переводъ изъ Кревзы за исключеніемъ прибавленныхъ мѣстъ взятыхъ въ скобки. Слич. выше, стлбц. 259-й.

[3]) **Галат., гл. 1, ст. 9: «аще кто вамъ благовѣститъ паче еже пріясте, анаѳема да будетъ». Слич. выше, стлбц. 259-й.**

ажъ ихъ приведешъ до узнаня правды и заровно зъ нами о Бозскомъ отъ Отца исхоженю Духа славячихъ» [4]). И оттоль ясне показуется, ижъ Михаила патріархи поступокъ на папежа пріймуетъ и похваляетъ. Тыи бо то слова въ розумѣ мѣти отступникомъ, которыхъ если не уважатъ и до своего пастира патріархи и до церкви всходней не навернутся, певне спасенія своего отстрадаютъ. А такъ, заисте, той листъ барзѣй на часть нашу помагаетъ, а противниковъ строфуетъ и поконываетъ.

Блаженный Никонъ, который даръ учителства и вырозумѣне писма святого за ходатайствомъ Пресвятой Богородицы Дѣвы Маріи принялъ, въ книзѣ своей «Тактіонъ», еже есть «Чиновная», въ словѣ 32, «О наденіяхъ Латинъ» пишучи, приводитъ зъ писма блаженного Петра, патріархи Антіохійского, о Латинникохъ слова его тыи (слово 32 въ книзѣ «Чиновной»): «ихже всѣхъ отъ душа ненавижду, и отъ сердца отвращаюся и со единомудрими и помощники ихъ отнюдь гнушаюся и проклинаю, и[въ]отступники вомѣняю Божія, и святымъ седми соборомъ покаряюся, мерзкія же тѣхъ велѣнія душямъ нещую скверненамъ, и отъ истины оттужденіе, и вышняя помощи устраненія, со сими и всяку ину ересь, иже прежде соборовъ или по нихъ на церковъ воставшая и люди Ізраиля отсѣцати и оттерзати начинающу лестными же учителствы простѣйшихъ помислы совосхищаху, и царское повелѣніе правое слово всячески прекращающу—отрясаю же и отвращаюся. Слышахъ же отъ нѣкоихъ, яко и аринянствуютъ, во едино погруженіе крещающе, и се нѣсть чудно о нихъ, яко языкъ Вандалскій Римъ предержа, и ереси своя въ немъ восѣяша» [5]).

Слухайже, правовѣрній, правдившого свѣдоцства, ижъ тыи, которіи правой вѣры отступили, папежеве суть звержены и отъ сполечности церкве всходней отлучены.

А пишетъ въ «Соборнику» Словенскомъ тыми словы: «по преставленіи же папы Лва, бысть папа въ Римѣ Венедиктъ. Сей Латинянинъ убо родомъ и умѣтель обоимъ книгамъ, Латинскимъ и Греческимъ. И видѣ таможде люди Божія развращаеми отъ еретиковъ, и тако обѣма языки, Греческимъ и Латинскимъ, написа исповѣданіе православныя вѣры, и повелѣ всѣмъ христіаномъ глаголати, Грекомъ же и Латиномъ, на обличеніе прежде реченыхъ еретиковъ. По семъ же и посланіе написавъ, посла къ четиремъ патріархомъ: Цариградскому, и Александрійскому, и Антіохійскому, Іерусалимскому, яко по скончаніи его не приймати папъ Римскихъ во воспоминаніе во церкви, дондеже исповѣдятъ писаніемъ, како вѣруютъ. Понеже вкоренися въ Римѣ злая ересь, и погибаютъ мнози, рабо[лѣпно] [6]) почитающе Святого Духа, еже отъ Отца и отъ Сына исходити исповѣдаютъ, и опрѣсноки служити, и иная сѣюще злая еретичества. Обычай же древный и узаконеніе имѣху, вся 5 престоловъ въ соузѣ и любви пребывающе, яко 5 чувствъ въ единомъ тѣлѣ. Егда кто на престолъ папезства возводимъ бываше, отъ четирехъ патріарховъ благословенія пріймаше, и во священнія поминники церковнія имя его вписоваху, и во божественныхъ литоргіяхъ воспоминаху. Та-

---

[4]) Слич. выше, стлбц. 261—262.

[5]) Слич. у Андр. Н. Попова, «Истор.-лит. обзоръ древне-Русскихъ полем. соч. противъ Латинянъ, XI—XV в.», стр. 293—294. Слич. также выше, стлбц. 664-й.

[6]) Исправлено по спискамъ Толст. и Унд

кожде и папа прочіихъ патріарховъ поминалъ и почиталъ. Внегда же ересь тая, еже «и отъ Сына» исхожденіе Святому Духу умишляху, откриватися въ Римѣ нача, сего ради отъ того часу по блаженномъ томъ вышепомянутомъ Венедиктѣ папѣ узаконися — не иначей имя папы Римского во священнія поминники пріймать, ажъ первѣй рукою своею исповѣданіе православнія вѣры написавши съ клятвою, ижъ истинно такъ держитъ, къ четиремъ патриярхомъ пришлетъ. По Венедиктѣ же бѣху папы въ Римѣ: 1) Адріянъ, 2) Леонъ, 3) Стефанъ, 4) Пасхаль, 5) Евгеній, 6) Валентинъ, 7) Григорій, 8) Сергій, 9) Леонъ, 10) Янъ, Ангелскій родъ, 11) Венедиктъ, 12) Никола, 13) Андріянъ, 14) Иванъ, 15) Мартинъ, 16) Андріянъ, 17) Стефанъ. Сіи вcѣ православныи быша и единомисленіи четиремъ патриярхомъ: Царигродскому, Александрійскому, Антіохійскому и Іерусалимскому. И то вѣдати потреба, ижъ въ лѣта Лва царя, премудрого сына Василіева Македонянина, бысть папа въ Римѣ Формосъ проклятый[1]), имый въ собѣ ересь сокровенну онѣхъ Каруловыхъ еретикъ. Благочестивіи же людіе нарекоша его папою, не вѣдуще въ немъ ереси. Онъ же, по обычаю прежде бывшихъ папъ, написалъ рукою своею истинно исповѣданіе православныя вѣры лестію и посла къ четиремъ патріархомъ. Егда же пріатъ престолъ, нача учити ересей люди Божія. И тако Латины всѣ удобь пріяша злое ученіе то, и отъ царствія Греческаго, и отъ чотирохъ патріархъ отлучишася. По первомъ же ересиначалнику предреченомъ Формосѣ, 2-й бысть папа въ Римѣ Вонифантій, 3—Стефанъ, 4—Романъ, 5—Ѳеодоръ, 6—Иванъ, 7—Венедиктъ, 8 — Леонъ, 9 — Христофоръ. Сіи вси единомисленники бяху Формосу. Бывшу же Сергію патріарху во Цариградѣ, въ лѣто 6552, сей, по совѣту тріехъ патріархъ, истяза папу Римского Христофора, иже бысть 8-й по Формосѣ, въ лѣта Константиноградского царя Василія Болгарогубителя. Христофоръ же исповѣда и явѣ глаголя, яко Пресвятый Духъ отъ Отца и Сына исхожденіе имать. И сего ради Сергіемъ патріархомъ Цариграда и прочими патріархи отъ книгъ помененыхъ, идѣже писаны суть патріарси, изверженъ бысть и проклятіе наслѣдова. По семъ же Христофорѣ, развращенномъ исповѣдницы, написаша явѣ Латины въ Римстѣй церкви, яко «и отъ Сына» Духъ Святой исходитъ. По Сергіи же, преждереченомъ патріарсѣ, иже изверже Христофора отъ книгъ патріаршескихъ, бысть патріархъ Константинограда Михаилъ Кируларій, иже и сей проклятъ Латины, сотворшихъ еретики явѣ».

Ту вписати листъ Петра Антіохійского, до папежа Римского писаній, ижъ опрѣснока не пріймуетъ, и другій листъ того до Доминика, архиепископа Венедицкого, о томъ же, третій листъ Іоанна, Антіохійского патріярха, ко Андріянополиту, о томъ же писаный.

[1]) На полѣ: «Формосъ папа—первый еретикъ».

ЧАСТЬ ЧЕТВЕРТАЯ

РОЗДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

АРТИКУЛЪ 1.

Замикаетъ въ собѣ: 1) о зацности и мужествѣ народу Російского; 2) о отпаденю папежа и Латинниковъ отъ царства Грецкого и отъ вѣры и отъ церкве всходней, и отъ сполечности патріарховъ; 3) о крещеніи народу Росского; 4) о незбавенномъ поступку недавно прошлого презъ двохъ отступныхъ владыковъ отданя послушенства Климентови Осмому, а то зъ причины грѣха и безаконства, а не зъ любви папежа, ани вѣры его; 5) отступлене отъ правой каѳолической вѣры а отъ церкве всходней и отъ патріархи вселенского одорванеся, и той то грѣхъ и безаконство называется уніею, еже есть апостасіею отъ церкве святое апостолское оріенталное.

«Вонми небо и возглаголю, и нехай слишитъ земля словъ устъ моихъ» [2]). «Слухайте тыхъ речій всѣ народове, берьте въ уши всѣ, которыи живете на свѣтѣ, земніи и сынове человѣчестіи, посполу богатыи и убогіи» [3]). «Вспомяньте надавніи дни, а розумѣйте лѣта рода родовъ, спытайте отцевъ вашихъ, и ознаймятъ вамъ старшихъ, и оповѣдятъ вамъ» [4]). «И отцеве наши повѣдали намъ, и не утаилося предъ сыны ихъ въ родѣ иномъ» [5]).

А тоемо ласкою Божіею слышали и вырозумѣли отъ ныхъ: Богъ сотворилъ чоловѣка Адама, и зъ боку его жену Евву; отъ тыхъ спложеный сынъ добрый Авель; того злый сынъ Каинъ убилъ, а вмѣсто Авеля почавши зъ мужа Евва породила Сифа. Зъ того поколѣнья вышолъ справедливый Божій Енохъ, который угодилъ Богу, и живый перенесенъ естъ. Зъ тогожъ роду и праведный Ное вышолъ. Той трохъ мѣлъ сыновъ: Сима, Хама, Іафета [6]). Благословеніемъ отцевскимъ и жребіемъ или дѣломъ Симови старшему всходніи краины, Яфетови отъ всходу сѣверніи ажъ ко заходнимъ, а Хамови западны страны пришли въ державу. Такъ наши Хройники Словенскіи въ собѣ маютъ [7]).

²) Второзак., гл. 32, ст. 1.

³) Псал. 48, ст. 2—3: «Услышите сія вси языцы; внушите вси живущіи по вселеннѣй, земнороднии же и сынове человѣчестіи, вкупѣ богатъ и убогъ».

⁴) Второзак., гл. 32, ст. 7: «Помяните дни вѣчныя, разумѣйте лѣта рода родовъ: вопроси отца твоего, и возвѣститъ тебѣ старцы твоя, и рекутъ тебѣ».

⁵) Псал. 77, ст. 3—4: «и отцы наши повѣдаша намъ. Не утаишася отъ чадъ ихъ въ родъ инъ».

⁶) Хрисостомъ, Евр. бесѣд. 22.

⁷) Стрыйковскій, кн. 4, л. 92; Александръ Гвагнинъ—о Россахъ.

Въ томъ благословеномъ Яфетовомъ поколѣню народъ Россійскій найдуется, который и донынѣ въ Афетовомъ подѣлѣ и державѣ седитъ. Той народъ Яфетовъ широкій барзо былъ, и славенъ, для чого и Славенскимъ былъ названъ. Мужнымъ тежъ и валечнымъ былъ той народъ и славнымъ рицерскою дѣлностію еще за часу войны Троянской. Пишетъ Словенская Хройника, же Россіи полки найпереднѣйшіи были у Александра Великого, а другіи княжата Росіи томужъ огрожовалися и послы свои до него посылали. Валчили и зъ Митридатесомъ Евпаторомъ, кролемъ онымъ валечнымъ и можнимъ Понтскимъ; валчили и зъ Римскимъ цесарствомъ, и Римлянъ побивали [1]). Такъ той народъ Росскій былъ валечный, же нѣгды отъ жадного монархи не былъ звоеванъ, и на моцъ Римскую мало дбалъ. И завше той народъ Яфето-Росскій Славенскій былъ неусмиреній и волній и незголдованій, для чого Августъ, цесаръ Римскій, который былъ вселенную зголдовалъ, и за котораго ся Христосъ Збавитель нашъ народилъ, гды ему ражено поднести войну на Сарматы, то естъ на Славяны, продки наши Росіи, такъ мовлялъ: «ижъ ми ся не годнтъ золотою удкою рибъ ловити», якобы рекши: «не хочу болшь стратити, нѣжли зыскати» [2]). О чомъ ширей у Светонія о Августѣ читай. Тойже Августъ цесарь писалъ до Лентулюса гетмана своего, абы ся не важилъ дражнити войною Сарматовъ, то естъ Россовъ або Славянъ, которыи и покою не знали, и въ потужности рицерской можны были. О томъ Флорусъ въ книгахъ 4-хъ пишетъ. Наконецъ обавяючися ихъ, Августъ принялъ ихъ въ пріязнь свою, абы тимъ безпечнѣйшій отъ ихъ наѣздовъ былъ. О томъ Діонъ Кассіусъ въ Траянѣ пишетъ. Удивителную речь историкъ, именемъ Кранціусъ, о едномъ Россійскомъ мѣстѣ, именемъ Новгородѣ, написалъ мовячи: «Quis potest contra Deum et magnam Novogrodum?» Ктожъ можетъ што учинити противъ Богу и великому Новгороду?

Въ лѣта Августа цесара Сынъ Божій Іисусъ Христосъ зъ неба пришолъ и научалъ нетиранско: апостолы обралъ и розсилалъ проповѣдати, укрижованъ былъ, погребенъ и воскресъ, на небо вошолъ, Духъ Святый, зъ Отца исходячій, зъ неба зышолъ на апостолы, и розышлися апостолове по всемъ свѣтѣ, проповѣдаючи евангеліе. А апостолъ Первозванный святый Андрей зъ Греціи або Ѳракіи, зъ столицы своей Византіумъ, моремъ Чернимъ приплылъ на рѣку Днѣпръ, и горъ, гдѣ нынѣ Кіевъ, дошолъ. На которыхъ стоячи, благословилъ землю и народъ Росскій, и пророковалъ крещеніе и увѣреніе ихъ. Потомъ ишолъ къ Великому Новгороду и далѣй. Значная ласка Іисуса Христа Господа и Бога нашего, же той народъ святымъ своимъ апостоломъ навѣдилъ. Былъ и по пристю Христовомъ народъ той славенъ и вѣдомъ Римскому панству, и валчилъ зъ нимъ. Пишутъ о томъ историкове, а особливе Корнеліусъ.

Константинъ Великій царство зъ Риму перенеслъ до Греціи, и столицу собѣ въ Византіи уфундовалъ, и тое мѣсто Константинополемъ на свое имя назвалъ. Вѣра христіанская отъ того часу барзо ся розширила. Выникали ереси и еретики розмаитыи, але ихъ синодалне зношено. И было, кромѣ помѣстныхъ, 7 вселенскихъ соборовъ въ

[1]) Стрыйковскій, кн. 4, розд. 2 и 3, листъ 111.

[2]) Стрыйковскій, листъ 107.

Греціи, которыми вѣра доскональне есть выложена, а еретики проклято.

Въ тыхъ часѣхъ не уставали Россове, але воевали на Греки. И Болгарове, братя наши, зъ Греки войны знаменитыи чинили, и Константинополе облегали, и царевъ въ бою забивали. Почала ласка Божая и свѣтъ Божій сіати надъ Булгары. Также кролеве ихъ Галерикъ около року 777, а Болгары около року 845 вѣру христіанскую зъ Константинополя приняли [3]). Потомъ Меѳодія и Кирилла патріархъ Меѳодій и царь Михаилъ послали въ Славенскіи народы проповѣдати. По семомъ соборѣ, Латинскіи заходніи стороны, меновите Французскіи, почали вѣру отмѣняти. почали придавати до символу вѣры «и отъ Сына» [4]). Але Леонъ Третій папежъ синодалне и знамените взборонилъ того, якъ о томъ при нашихъ Грецкихъ и Бароніушъ Латинникъ въ року 809 пишетъ.

Около року 800, папежъ Леонъ Третій, ачъ при вѣрѣ ся держалъ и семь соборовъ держалъ, еднакъ иную злобу учинилъ, а то: же Римъ и заходъ отъ Греціи и отъ царевъ Константинопольскихъ пановъ своихъ оторвалъ. А жебы отъ царевъ Грецкихъ за то безпеченъ былъ, Кароля Француза королемъ Римскимъ учинилъ и помазалъ, зъ которимъ Карулемъ и еретиковъ до Риму налѣзло. Тымъ не могучи папежъ отпору дати, послалъ до патріархи Іерусалимского Ѳомы по люди ученыи и богословы истинныи. И послалъ былъ Ѳеофана и Ѳеодора. Зась около року 879 на заходѣ почали взнавяти оный придатокъ «и отъ Сына». Противъ чому за царя Василія Македона и за блаженного Фотія патріархи въ Константинополю синодъ былъ, и послы папежскіи были на томъ соборѣ, зганили и оттяли той придатокъ, и проклинано тыхъ, которыи бы смѣли придавати што̀ до символу, або отъ него уймовати. Трвали при томъ Римляне часъ немалый.

Въ тыхъ часахъ Россове нашѣ не уставали за всѣми посторонними воевати, а найпилнѣй зъ Татарами и зъ Греками. Блаженный Фотій посылалъ до Роского войска, упоминаючи, абы увѣрили христіанскую вѣру. Послове на жадане невѣрныхъ книгу евангелія вложили на огонь, и не згорѣла. Уважати, якъ то Богъ о вѣрѣ церкве всходнеи и о побожности патріархи Фотія упевнялъ продковъ и увѣрялъ нашихъ Россовъ.

А на доконченье по Рожествѣ Христовомъ десятого ста лѣтъ, взновивши той придатокъ и иныи притомъ кенотоміи, папежеве и костелъ заходній отъ церкве всходней отступили и оторвалися: первѣй панство, а потомъ и церковь Христову розорвали. О што̀ патріархове всходніи не молчали, але писали и обличали, упоминали и грозили, накопецъ въ лѣта патріархи Сергія зъ диптиховъ преступныхъ вымазавши, болшъ въ нихъ именъ папежскихъ не вписовали, и отъ сполечности своей ихъ отлучили.

Не уставали наши продкове на Греки валчити моремъ Чорнымъ и землею. Олегъ, силный монарха Роскій, дивной дѣлности зажилъ: же, половицу чолновъ на сушу вытягнувши, колеса подъ ныхъ приправилъ [5]), и парусы роспустивши за вѣтромъ погожимъ, одни моремъ, а другіи по земли подъ муры Царигородскіи поплилы и штурмовали на городъ. Потомъ Олга вдова, по монарсѣ Роскомъ Игору мужу своемъ зоставшися, до Константинополя ѣхала и окрестилася.

[3]) На полѣ: «Ѳеофанъ историкъ Куропалатъ».
[4]) На полѣ: «рокъ 787».

[5]) «Кройника Русская».

Цвѣтославъ або Святославъ, монарха Роскій, славный и силный, Болгары и Сербы воевалъ. По немъ Володимеръ, сынъ его, также силне воевалъ Греки. А не могучи Грекове отъ Россовъ свободными быти, и хотячи панства свои отъ наѣздовъ ихъ заховати, царѣ на той часъ Константинополскіи Василій и Константинъ сестру свою Анну въ малженство честное Володимеровы послюбыли. А то ся все дѣяло зъ воли и промыслу Божого.

Того часу совершеного Богъ въ Тройцы единый на благословеное Яфето-Російское племя призрѣлъ, намнѣй и на церковъ всходнюю зъ добротливости своей глянулъ: на оно, же благоволилъ народу Росскому отъ ѳрону апостолского святого Андрея апостола, отъ церкве Христовы въ Константинополю будучей креститися и увѣрити, а на церковъ всходнюю призрѣлъ, ижъ на мѣсце отпадшихъ Латинныковъ народы Росскіи призвалъ и вщепилъ въ святую свою церковь.

Ачколвекъ папежъ и иныи розніи реліи чинили покусы, и послы посылали до Володимера, кождый—намовляючи на свою вѣру, а Грекове посылали послы до Володимера, перестерегаючи его, абы анѣ отъ Латинныковъ, анѣ отъ иныхъ вѣры не пріймовалъ, показуючи доводне незбавенныи ихъ быти вѣры. И такъ до того за ласкою Божею пришло, же вѣру въ Грековъ правдивую вырозумѣвши, увѣрилъ и крестился. И то—чудовне, для лѣпшого упевненя о вѣрѣ и о збавеню. Читай въ части 3, роздѣлу 1, артикулъ 3—о крещеніи Россовъ.

Заразъ тежъ, на крещеніи Володимеръ и вся Россія зъ нимъ приняли отъ церкве Константинополской и отъ патриярхи—митрополита, и архиепископа, и епископовъ, іереевъ, діаконовъ и чинъ набоженства церковного, и книги належитыи. Въ тыхъ же часѣхъ отъ святой Аѳонской Горы чинъ иноческій впроваженій былъ до Кіева, а оттоль въ розныи краи и повѣты. А уставъ отъ монастира великого Студитского зъ Константинополя приняли. А на початку иноци въ Россіи надъ Кіевомъ въ печерахъ жили житіемъ остримъ и велице трудолюбнимъ. Для чого много святыхъ и чудотворцевъ было, которихъ и до сихъ лѣтъ тѣла въ цѣлости пребываютъ, а бѣсноватыи и розмаитыми болѣстями навѣженіи къ тымъ святымъ тѣломъ приходячіи, постячіи, молячися пріймуютъ исцѣленіе, а богатіи, которіи пріймовали ласкою Божіею такъ отъ живыхъ, якъ и отъ тѣлъ ихъ святыхъ уздоровлене, имѣнья, а тыи значніи, на монастиръ Печерскій надавали, которыми и доселѣ при ласцѣ Божой а покровомъ Пресвятой Богородицы стоитъ.

И такъ въ той вѣрѣ и набоженствѣ Россове завше статечне трвали, благословеніе и науку зъ Константинополя, также митрополиты пріймуючи. Въ тыхъ часѣхъ костелъ Латино-Римскій почалъ кенотомій або новотнынъ, въ церкви Христовой небывалихъ, причиняти. Для чого, около року 1053, за царя Константина Мономаха, патріарха вселенскій блаженный Михаилъ Керуларій, зъ другими трома всходными патріархами, впродъ старалися пилно папежевъ и костелъ Латинскій заходный привести до едности и сполечности зъ собою и зъ церковію всходнею. Але гды затвердѣлыми ся Латинныки показали, тегды, першихъ предъ собою пожилыхъ патріарховъ и святыхъ отцевъ прикладомъ, прихиляючися до суду ихъ и поступку, папежевъ и костелъ Латинскій осудили и отъ сполечности своей отлучили, и соборовымъ проклятствомъ отдали.

Монархове наши и по крещеніи не занехали войны зъ Татарами и зъ Греками. Потомъ и сами зъ собою почали валчити. А нѣкоторіи до кролей Ляцкихъ прибѣгали о помочь. Пришло до того, же ся и сповиноватовали. И тымъ почали малѣти и ослабѣвати монархове и княжата Россіи.

Заживали кролеве Ляцкіи силъ Росскихъ. Полки Росскіи завше на чоло непріятелемъ были ставляни, и великимъ заступомъ Ляцкимъ полкомъ и самому кролевству были, якъ читаемо въ кройникахъ нашихъ и въ Кромерѣ о Ярополку [1]).

Даніилъ, князь великій Росскій, ходилъ зъ Ляхами на Чехи воевати. Тамъ всѣ небезпеченства полки Росскіи поносили такъ, же все звитяство Даніилови приписано [2]). Услышавши то папежъ Римскій, послы свои и корону зъ титуломъ кролевства послалъ Даніилови, вѣншуючи а за такъ великую дѣлность и мужество оного уважаючи, годнымъ его быти кролевского титулу узналъ. Которую то корѹну, за поводомъ и порадою своихъ епископовъ, принялъ. Лечъ не отъ рукъ папежскихъ, ани отъ его посла, ани отъ бискуповъ его корѹнованъ былъ, ани ся зъ костеломъ Римскимъ въ вѣрѣ едночилъ, и презъ приняте тоей коруны Даніилъ не отступовалъ вѣры, ено за почесть ко болшей своей славѣ принялъ оную. Славныи бовѣмъ богатирове и отъ непріятелей и отъ невѣрныхъ пріймали дары почетныи. И отъ Турковъ хрестіянскіи кролеве пріймуютъ, ане южъ за тимъ идетъ, абы и на секты ихъ зезволяти мѣли?!

Штòжъ еще о Россійскомъ славномъ родѣ реку?

По многихъ лѣтѣхъ пришло до того, же ся Росскіи князѣ доброволне за певними пактами до кролевства Полского прилучали, въ-головахъ варуючи собѣ вѣру и свое набоженство и церкви въ цѣлости и во вшелякомъ беспеченствѣ заживати. Тоежъ втѣлене и Литва учинила зъ особливими своими варунками.

Припомяну еще вкоротцѣ о дѣлности Россовъ Великой Россіи, якъ народъ той Яфето-Росскій и доселѣ квитнетъ и прославляетъ его Богъ.

Іоанъ, царъ Московскій, двѣ ордѣ Татарскіи, Казань и Астрахань, взялъ и подъ свою моцъ подбилъ. А другая часть Яфето-Роского поколѣнья, зъ Малой Россіи выходячи, а на за-порогахъ живучіи козаки—Татары и мѣста Турецкіи на мори чолномъ воюютъ, а на всѣхъ выправахъ военныхъ кролей Полскихъ дѣлне, мужне и преважне ся ставятъ, ачъ незычливыи вѣрѣ нашой козакомъ того не признаваютъ. Лечъ нехай ся встидаютъ посторонныхъ! Всѣ бовѣмъ посторонніи и самъ той непріѧтель христіанского имене, Татарове и Турнове, признаваютъ Россомъ мужество. Опущаю давныи дѣлности, припоминаю нынѣшнюю въ року 1621 зъ цесаремъ Турецкимъ и Татарами войну подъ Хотѣнемъ въ Волоской земли. На которой земли самъ цесаръ Турецкій Османъ притомный былъ зъ войскомъ барзо великимъ. Якъ тамъ напродъ самъ Богъ зъ своего великого милосердія кролевство и войско Полское заховалъ, а заступъ и оборону тую войскомъ Росскимъ козаками выставилъ! Тое-то естъ войско и той-то народъ, который вѣру оную за Володимера, отъ Грековъ принятую, держитъ, и который въ послушенствѣ и благословеніи патріархи вселенского, архиепископа Константинопольского, статечне трваетъ! А не выставилъ Богъ упіятовъ-отступниковъ, кролевства Ляцкого турбаторовъ, а на-

[1]) Кромеръ, кн. 1.

[2]) На полѣ: «Нестора Кройника».

шихъ преслѣдовниковъ и мучителей! Были тамъ за помочю Божою на той войнѣ подъ Хотѣнемъ своимъ обозомъ козаки, живимъ и движучимся муромъ и баштами оборонными! Весь свѣтъ и правое рыцерство вѣдаетъ свѣдоцство, якъ они тамъ мужне, преважне и рицерско поступовали, якъ насилнѣйшимъ и накгвалтовнѣйшимъ Турецкимъ штурмомъ отпоръ валечный давали, и вытримавали, такъ ижъ цесаръ, не доказавши своихъ замисловъ, зо встидомъ отступити мусѣлъ!

Трафилося около року 1439, Исидоръ, родомъ Болгаринъ, митрополитъ, вѣры и церкве всходной и патріархи Константинополского отступивши, до папежа ся прилучилъ, за што отъ него кардинальство взялъ. А якъ апостатою зосталъ, на столици митрополіи Кіевской не седѣлъ. Бовѣмъ кгды приѣхалъ зъ Риму, Русь его не приняла, а царъ Московскій Василій Василіевичъ всадилъ его въ темницу. А зъ вязенья того утекши, предся заслужоной казни не ушолъ, бо его Турки замордовали.

За святой зась памяти короля Стефана календаръ новый кгды зъ Риму въ Россію перенесено и Русь до оного примушати почато, але мудрый и ростропный король вырокъ свой вѣчный выдалъ, абы Россове при своемъ старомъ зоставали, до згоды папежа зъ патріархами всходными.

Той теды такъ мужный и славный и благословеный народъ Яфето-Роскій отъ своего крещенія презъ лѣтъ шесть сотъ въ вѣрѣ своей статечне трваючи и митрополиты отъ патріархи вселенского архиепископа Константинополского пріймуючи, пребылъ въ покою, ажъ до року отъ Рожества Христова 1596. Але, якъ и сами противници пишутъ, часу недавно прошлого пришло до непокою и турбаціи, зъ причины якой и якими поступками—преложилося достатечне въ артикулѣ первомъ, роздѣлу второго, части третей, гдѣ тя, чителнику ласкавый, отсылаю.

Части IV, роздѣлу I, артикулъ 2[1]).

Ижъ унію и въ самой речи и въ способахъ ганимо, не пріймуемо и отметуемо.

Хотячи противникъ слабыхъ въ вѣрѣ и въ писмѣ святомъ небѣглыхъ уловити, хитро и лестно удаетъ, якобы нѣкоторыи отъ правовѣрныхъ Россовъ унію зъ папежемъ и костеломъ Латинскимъ заходнымъ въ самой речи похвалятп, а едно способъ оной ганити мѣли, то есть, же непорядне оную зачали, безъ патріархи, старшого своего. Лечъ мы не розумѣемо, абы хто зъ правовѣрныхъ нашихъ такового неспасенного розумѣня мѣлъ быти, особливе зъ тыхъ, которіи таемницу благочестія церкве всходной зъ Духа Святого знаютъ, и лѣта и причину отлученя Латинниковъ розумѣютъ, и которіи добре того зъ ними поступку въ вѣдомости суть и розбираютъ. Ни, ни! не православнихъ то мова! Але твердо такъ правовѣрныи, якъ и противницы нехай знаютъ и вѣдаютъ, ижъ продкомъ въ самой головной речи, потомъ и въ способѣ и въ поступкахъ унію тую ганимо и недушеспасителную быти твердимо, въ самой речи ганимо и на отступниковъ покладаемо.

Першая: ижъ [2]) правой каѳолической вѣры отступили, въ той непребываючи збавеня отстрадали, яко св. Аѳана-

---

[1]) Этотъ артикулъ вошелъ въ «Книжицу» Наѳанаила (об. 319 л.), а оттуда въ «Книгу о Вѣрѣ» (Москва 1648, л. 226).

[2]) Собственно отсюда сходно съ «Книжицею» Наѳанаила; начало же опущено.

сій, патріархъ Александрійскій, въ выкладѣ вѣры пишетъ. Грекове и Россове тую власне каѳолическую вѣру, которую св. Аѳанасій описуетъ, вызнаваютъ, тотъ намъ и спасеніе певное, а которыи не ведлугъ Аѳанасія символу вызнаваютъ, якъ онъ тамъ освѣдчаетъ и отповѣдуетъ, тымъ затрачене вѣчное.

Другая: ижъ отъ едности и сполечности святой каѳолической апостолской церкве, которая на всходѣ продкуетъ, оторвалися: въ той которыи цѣле и досконале не пребываютъ, живота вѣчного и сполечности въ небѣ зъ ангелами и зъ святыми Божими не доступятъ.

Третяя: ижъ пастыра, народови Россійскому Богомъ даного православного архиепископа Константинополского а патріархи вселенского, отступили, до которого не привязатися сердечне и въ науцѣ и послушенствѣ его не тривати—естъ блудити, а блудныи овцы и бараны тать и волкъ пориваютъ и забиваютъ [3]).

Еще ганимо такъ причину зачатя тоей уніи, якъ и способъ впроваженя и форитованя оной. А естъ злое зачате и причина—грѣхи и безаконство нѣкоторыхъ владыкъ, въ-головахъ—Кирила Луцкого, а за тымъ боязнь карности зложеня зъ епископства, штò южъ у патриярхи уряжено было. Истинну глаголемъ: не любовь ко папежови и вѣрѣ его, але грѣхъ и беззаконное житіе зачало тую незгоду рачей, а не унію.

А засъ зачатя того — тяжко болное беремя або способы суть тыи:

Едны—подступныи; ижъ той Кирилъ зъ езуитами и зъ иными Латинскими преложеными потаемне порозумѣвшися и отъ ныхъ хитрую взявши пораду, ошукалъ епископовъ такъ, же ся на голыи листы подписали, якобы моцы даючи на дохожене церковныхъ маетностей, гвалтовне здавна выдертыхъ, а на онъ часъ вѣрили собѣ, и одинъ о другого щирости держали.

Другіи способы—обѣтницы подвышеня на сенаторство и вывышене фамилій: чимъ ся не помалу прелстили, бовѣмъ того незыщено, хотяжъ ся той обѣтницѣ часто упоминали.

Третіи способы, которыми тую дискордію [4]) форитуютъ суть тыи: церквей зъ имѣньемъ однятье, набоженства забороняне, волности и добръ отиймоване, утиски розмаитыи, преслѣдоване, морды, потвары, позвы, мандаты, презыски, дементаціи пѣняжныи и пенованя, баніованя, вязеня духовныхъ, проѣзды на дорогахъ посполитыхъ [5]) и въ мѣстѣхъ пребываня небезпечныи.

Тыи то суть причины, способы и поступки, презъ которыи православный народъ Россій до уніи зъ костеломъ Римскимъ провадятъ, примушаютъ! Уважай-же, если то зъ Духа Святого почалося, и отъ того ли ся провадитъ?! Але—не дивъ: якое зачатье—такое и рожденіе, такій и овоцъ, и потомство такоежъ!! Штòжъ за потѣха зъ того рожаю, а штò за потомство? Не иныи, ено—ростырки, тумулты, суспѣціи розмаитыи, непріязни, кровопролитья и недуфаня! Штò предъ тымъ была згода и милость, то нынѣ ростырки и непріязни; штó передъ тымъ пріятелѣ, то нынѣ вороги; якового мы, старая Русь, серца на Татары и на Турки, такого унеятове на насъ, людей невинныхъ; скутки, которыи на насъ выкониваютъ, высвѣдчаютъ ихъ таковыхъ быти! Штóжъ за конецъ таковому злому дѣлу? Певне—злый и нещастливый! А

[3]) Іоан., гл. 10.

[4]) Унд.: «незгоду».

[5]) «Книжица» Наѳанаила: «розмаитыхъ». Это, кажется, ошибочно.

зъ того всего пожитокъ вѣдаете якій, и кому: тымъ, которыи (нехай ся пулсувъ своего змацаютъ сумнѣнья) и у насъ, и у оныхъ берутъ, вѣруемо, же оны той незгодѣ ради, абы надолго пожитки брати, а нѣкоторыи зъ тыхъ ростерковъ и побогатѣли. А намъ — шкода, утрапене и зъубожене, и снатъ южъ остатнюю зъ насъ кошулю зволокутъ. Даемо, вправдѣ, што даемо, але зъ пѣсенкою: Hos illi, quod nec bene certat misimus chaedos. Остаемося нынѣ при нагомъ тѣлѣ зъ душею правовѣрною, и тое охотне даемо на мученичество, але надѣемося на Бога, ижъ презъ Михаила архистратига запретитъ діаволу якъ отъ тѣла Моисеового [1]).

3 покусы и напасти отъ Латинныковъ на Русь: першая—отъ Исидора апостаты, который, якъ Іюда и Θевда, изчезъ; другая—о календаръ новый; отъ тоей насъ выбавилъ Господь и справедливый розсудокъ короля его милости Стефана; третяя теперешная унія, або рачей незгода и турбація; надѣемося на Бога и на молитвы Святыхъ Божихъ, же насъ и тоей напасти избавитъ. Аминь.

То тежъ запевно вѣдати потреба, ижъ церковъ всходняя и патріархове не на иншую якую зъ папежами и костеломъ заходнымъ унею позволяти могутъ, едно абы впродъ папежъ и костелъ Римскій все тое, о што патріархове противко нимъ писали и нынѣ ихъ обвиняютъ, вывергли и отступили, а во всемъ такъ вѣрили, якъ церковь всходняя вѣритъ, особливе:

1. Ижъ Духъ Святый отъ самого Отца исходитъ, а не «и отъ Сына».

2. Хлѣбомъ квасным литоргисовати, а не оплаткомъ.

3. Лаикове заходу всего абы подъ двѣма особами такъ, якъ и Грекове, таинъ святыхъ уживали.

4. Святое миропомазаніе при крещеніи отправовати, не откладаючи на лѣта взросту.

5. Папежъ абы, во всемъ другимъ патріархомъ ровенъ будучи, ничого болшъ надъ нихъ собѣ не приписовалъ, ани начиналъ.

6. Каноны соборовъ вселенскихъ и помѣстнихъ держати, а папежскими, яко безъ патріарховъ и церкве всходнее приватне утвореніи, отверечи.

7. Огонь чистцовый отверечи.

8. Посты всѣ такъ, яко и Грекове, постити.

9. О душахъ справедливыхъ и грѣшныхъ такъ, якъ и Грекове, розумѣти.

10. Календаръ новый, якъ помилный и непевный, отверечи.

11. Литургію и набоженство и обряды церковныи такъ справовати, якъ и церковь всходняя.

12. Всѣхъ иныхъ блудовъ и безчинія, которіи въ костелѣ Римскомъ церковь всходняя ганила и ганитъ, отступити.

13. Символъ вѣры Никено-Константинополскій языкомъ Грецкимъ въ Римѣ и во всѣхъ кролевствахъ заходныхъ и въ Ляцкомъ на литоргіяхъ въ костелѣхъ безъ придатку «и отъ Сына» спѣвати, гдыжъ такъ первыхъ часовъ въ Римѣ бывало, гды оный на таблицахъ былъ выритый и Леонъ 3-й и Венедиктъ, папежеве, такъ постановили были, а то на знакъ того, же богословія правая толко въ языку Грецкомъ вырозумѣвается, и абы ся Латинныки отъ Грековъ нигды не отривали.

А взглядомъ Климента Осмого, который почалъ Россовъ турбовати, также и наступцы его, которыи тогожъ

[1]) Соборн. посл. Іуд., гл. 1, ст. 9: «Міхаилъ же архангелъ егда со діаволомъ разсуждая глаголаше о Моисеовѣ тѣлеси, не смѣяше суда навести хулна, но рече: да запретитъ тебѣ Господь».

злого поступку попирали, народови Роскому, духовнымъ и свѣцкимъ, всѣ шкоды и кошты нагородити. Надъ то, абы папежъ отъ патріарховъ благословеніе и хиротонію принялъ, а отъ него всѣ заходніи тогожъ сподобятся.

То ажъ на той часъ межи Греки и Россами и Латинники едность и сполечность станется. А той папежъ, который себе и костелъ Латино-Римскій тымъ способомъ до церкве всходней приведетъ, не толко воленъ отъ запрещенія, але и канонизованый быти маетъ, подобно, яко св. Проклъ, патріарха Константинополскій, ижъ церковь для св. Іоанна Хрисостома рознячуюся до зъедноченья привелъ.

Части IV, роздѣлу I, артикулъ 3.

Въ Россіи безъ патріархи вселенского, яко пастыра своего зверхнѣйшого, не могутъ унеи творити.

Правдивая естъ речъ, ижъ Росскому народови святѣйшій архіепископъ вселенскій, патріарха Константинополскій, естъ зверхнѣйшимъ пастыромъ, якъ ся то вышше на своихъ многихъ мѣстцахъ доводило. А за тымъ Россія, такъ станъ, преложенство духовное отъ него маючій, якъ и свѣтскіи станове, послушенству и науцѣ церкви Константинополское и патріарсѣ подлегаючіи, безъ вѣдомости и зезволенья не толко, мовлю, Константинополского, але и безъ оныхъ трохъ: Александрійского, Антіохійского и Іерусалимского (бо то о вѣрѣ идетъ), не мѣли и не могли отступникове до костела Латино-Римского збѣгати, анѣ уніи якоижъ колвекъ [строити. Зачимъ погрѣшили барзо, и все, што колвекъ] [2]) тамъ укновали, не естъ важно. Заисте: не отступниковъ и ихъ выкрутовъ слухати, але канововъ!

Нехай же слухаютъ што по насъ, а противко оныхъ своволному розумови мовитъ 33-й канонъ апостолскій: «епископомъ кождого народу потреба вѣдати того, который межи ними первый естъ, и мѣти его, якъ голову, анѣ безъ его воли што надто дѣяти. А оныи речи толко дѣяти маетъ кождый, который его епархіи, и подъ нимъ будучимъ весемъ [3]) належитъ, але ани тежъ онъ безъ воли всѣхъ чинити што маетъ. Такъ бовѣмъ згода будетъ, и прославится Богъ презъ Господа въ Святомъ Духу».

Але тутъ отступницы противное дерзнули, бо и безъ патріархи, якъ власне своего первого, и засъ митрополитъ, безъ воли и зезволенья всѣхъ такъ епископовъ, архимандритовъ, игуменовъ, пресвитеровъ и иныхъ клириковъ, якъ и свѣцкихъ стану братіи о Христѣ намовы, потаемне чинили и до Риму высылали, и унею якуюсь обволили. О чомъ суть освѣдчанья описаныи въ книзѣ «Апокрисисъ» названой и въ книгахъ судовыхъ урядовъ свѣтцкихъ.

Мѣли отступники прикладъ епископовъ Египетскихъ, которіи на четвертомъ вселенскомъ въ Халкидонѣ [соборѣ] [4]), на листъ Леона папы безъ патріархи своего подписатися не хотѣли. А еслижъ тыи тамъ епископове, хотяжъ той листъ вѣдали быти православный, и хоть соборъ на то ся згодилъ, безъ своего патріархи подписатися възборонилися, при которой ихъ воли и соборъ ихъ зоставилъ, ажъ бы собѣ патріарху обрали,—далеко барзѣй отступникомъ владикомъ также ся бы-

[2]) Дополнено и исправлено по спискамъ Толстова и Ундольскаго.

[3]) На полѣ: «селамъ».

[4]) Дополнено по списку Ундольскаго.

ло заховати, а мимо вѣдомость и позволенье патріархи своего зъ папежемъ и зъ костеломъ его не едночитися, влаща вѣдаючи, ижъ оное соборище въ Флорентіи по отъѣздѣ Грековъ, презъ Влохи написаное, отъ церкве всходней не естъ принятое, и же патріаршая на то не была воля. Але и овшемъ ексархове и протосунгелове Константинополского, Александрійского притомныи на соборѣ въ Берестю будучіи, именемъ патріарховъ взбороняли и не позволяли, наконецъ митрополита и единомудрныхъ ему зложили ихъ зъ становъ.

Поступую до другого прикладу. Сами апостолове едни безъ другихъ и безъ зезволенья всей церкви не становили. Пишетъ бовѣмъ св. Ѳеофилактъ архіепископъ на 15 главу Дѣяній Апостолскихъ: «уважати, мовитъ, потреба, ижъ анѣ Іаковъ, анѣ Петръ не смѣли безъ зезволеня всей церкве становити въ справѣ обрѣзанія, хотяжъ то такъ судили за слушную речь быти». Если Іаковъ и Петръ, такъ великіи апостолове, безъ другихъ апостоловъ и безъ зезволеня церкве, не становили о отложеню и понеханью обрѣзанія, далеко барзѣй митрополиту зъ килку владиковъ, якъ меншимъ, не годилося, безъ старшого своего патріархи важитися того, чого ся зле и непобожне важили.

А не толкожъ духовныи тыи доводы, але и свѣцкого стану маемо зданья, гдѣ узнаваютъ, же Россомъ безъ патріарховъ не годитися ничого около вѣры и набоженства почипати и отмѣняти, а особливе—мудрого и ростропного кроля Стефана розсудокъ, который, якъ поважаючій справы Бозскіи ци ерковныи и речи пришлыи, звлаща въ религіи непокой усмотруючи, вызналъ и вырокъ выдалъ [1]), абы Росскій народъ до нового календара примушаный, анѣ въ своемъ набоженствѣ турбованый не былъ, докладаючи тамтыми словы: «ижъ отъ старого календара преписy отступити, и обрядки святыи дни отъ звыклого бѣгу отмѣнити безъ патріарховъ позволенья бы намнѣй ся имъ не годитъ». И нижей: «ажъ перше споръ межи Римскимъ папежомъ и патріархами Греческого вызнанья скопченый и ростріхненый будетъ». Таковогожъ розумѣнья и зданья и ихъ милости панове сенаторове Коронныи и великого княжства Литовского найдуются быти, которыи угоды постановенье межи епископомъ Лвовскимъ святой памяти Гедіономъ Болобаномъ и арцибискупомъ Лвовскимъ чинили. Читай о томъ въ книзѣ «Апокрисисъ» названой, Христофора Филалета, въ части 1, роздѣлу 4.

А такъ подъ душнымъ збавеньемъ въ Россіи такъ духовныи, якъ и свѣцкіи безъ патріархи своего не могутъ ничого становити, ани зъ костеломъ Римскимъ едночити. А же владыкове отъ правой вѣры и отъ своего патріархи отступленья, а папежъ таковыхъ пріймованья важилися, срогому ведлугъ канoновъ подлегаютъ караню [2]). А то, што склѣтили, не естъ важно и почитатися маетъ за законопреступленіе. Читай каноны Сардакійского 1, 2, 12; Карѳагенского 54; Халкидонского 24; въ Труллѣ 20; Сардакійскій 1 и 2 [3]).

Части IV, роздѣлу I, артикулъ 4.

Соборованье въ Флорентіи не естъ соборомъ.

Достатечне, доводне а правдиве о Флорентскомъ соборованью въ части второй а въ роздѣлѣ 13 писалося, гдѣ

[1]) Толст. и Унд. на полѣ: «рокъ 1585». См. выше, столбц. 1076-й, прим. 2-е.

[2]) Арменопулъ, листъ 11.

[3]) Кирил. канон. 5.

чителника отсилаю. А еднакъ и ту, поневажъ ся такъ часто зъ нимъ отзываютъ, мало повѣмъ.

Заслоняются тымъ Флорентійскимъ соборищемъ, ано заисте слабая ихъ оборона: власне якъ бы ся хто паперовою заслонялъ тарчею противъ себе зъ острою копіею наѣжджаючему! Той теды Грековъ зъ Влохами въ Флоренціи зъѣздъ—згоды и едности не замкнулъ. А тое, которое, по отъѣздѣ Грековъ, сами Влохове и кромѣ всѣхъ заходныхъ краинъ соборище укновавши написали, патріархове и вся церковъ всходняя не приняла и до нынѣ не пріймуетъ, и овшемъ листрійскимъ [4]), то естъ розбойницкимъ, соборищемъ называетъ. А якъ сеймованье розорваное не естъ и не называется сеймомъ валнымъ и згоднымъ, тудежъ и намовяныи конституціи, кгды згодою сеймовою не ствердятся и не замкнутся, не суть важны, ани за право уходятъ; такъ и соборованье въ Флоренціи, не скончоное, але розорваное, називатися соборомъ не можетъ; поготовю и то, штò папежъ зъ самыми толко Влохами написалъ, жадной ваги мѣти не можетъ. А надто папежъ Евеній, который его замыкалъ, папежомъ южъ не былъ, гдыжъ его сѵнодъ Базилійскій зъ папества зверглъ и судомъ срокгимъ декретовалъ. Читай Мартина Кромера въ книзѣ 21, и книжку Рускую «Апокрисисъ», часть 2, роздѣлъ 2, и Грекъ Лаоникъ Халкокондиля въ книзѣ 6.

Лечъ дивуемося противникомъ, которыи, або заслѣплени будучи и въ розумъ неистовенъ подани, або о православныхъ простотѣ розумѣючи, сами въ болшой найдуются, же до соборища того утекаются, ано и ведлугъ того не заховуются. Пишетъ бовѣмъ въ едиктѣ того тамъ соборища, ижъ «патріархомъ права и привилея въ цѣлѣ захованы суть», а того не написано, абы патріархове владзы папежской подлегали, ани абы волно было папежови зъ діецезій и епархій патріаршихъ подъ себе кого пріймати. А теперъ зась въ Россіи инакшей: потребуютъ унеи, абы патріархами конечне възгордити и иныи неподобныи артикулы приняти. Куды ся обернутъ, своимижъ ся власными перутъ крилами, всюды на трибуналѣ сумнѣнья осуждаются въ неправдѣ и въ непобожныхъ своихъ оборонахъ.

На початку книги [5]), пишучи о зъѣздѣ Флорентійскомъ, не признаваетъ его быти вселенскимъ соборомъ, але просто зъѣздомъ, который не Божіимъ промысломъ, ани тежъ ревностю зъедноченя церкве восточной зъ заходнымъ костеломъ, а гвалтомъ и утрапеньемъ, которое терпѣли цесаръ и Грекове, грѣхъ ради, отъ безбожныхъ Агарянъ, згромаженый былъ въ Италіи въ мѣстѣ Фецарѣ и Флорентіи. На которомъ Латинникове, маючи Грековъ въ рукахъ своихъ, якъ въ якихъ сѣтехъ рыбы уловленыи, кусилися зъ ними дѣяти штò сами хотѣли: едныхъ честми, а другихъ подарками, а иныхъ гвалтомъ и погрожками отъ церкве восточной и преданій отческихъ до заходнего костела и вымысловъ своихъ притягаючи. То першая причина. А другая, ижъ ани всѣхъ пяти патріарховъ, якъ якихъ пяти смысловъ, на томъ зъѣздѣ не было, безъ которыхъ, якъ безъ пяти чувствъ не можетъ быти человѣкъ совершенъ, такъ и зъѣздъ той безъ пяти патріарховъ вселенскимъ соборомъ не можетъ быти. И далѣе пишучи, приводитъ историка Гемиста Плифона, также и иныи

[4]) λῃστρικός=λῃστικός.

[5]) На полѣ: «отъ книги Георгія Корессія, богослова великія церкве патріархи Константинополского».

Грецкіи писма, которыи соборованье тое описуютъ. Которіи то въ собѣ маютъ, ижъ анѣ Марко Ефескій, анѣ Ираклійскій митрополитъ, анѣ Сардійскій Діонисіе, которіи то были епитропове [1]) патріаршии, на тотъ сvнодъ не подписалися. А не толко они, але анѣ нового Рима епископъ Іосифъ на той тамъ змышленный соборъ не подписалъся, яко о томъ Гемистъ Плифонъ и Никола Амируцкій свѣдчатъ. А надъ то и то не послѣдняя, ижъ Іосифъ патріарха, подъ часъ того соборованья хорый будучи, въ Христѣ заснулъ, гдѣ таковый подъ часъ смерти не моглъ ся подписати, яко и лѣкарскіи мудрцеве твердятъ, а нескончивши соборъ, неподобная—абы ся подписати мѣлъ. Придаетъ и то, ижъ чотырей патріархове той змышленый написаный соборъ Флорентійскій отметуютъ и отражаютъ, яко прелестный.

Части IV, роздѣлу I, артикулъ 5.

О митрополитахъ Кіевскихъ.

А што ся еще щитятъ, якобы нѣкоторіи зъ митрополитовъ Кіевскихъ въ Флорентійской уніи пребывати мѣли, тыи слова на свѣтъ правды не смотрятъ. Писаръ уніатскій, якъ тонучій, хватается и вишью [2]), чимъ бы ся поратовати моглъ, ано—неспоро! Отсылаю чителника до части третей, роздѣлу 2, артикулу 1: тамъ о каждомъ митрополитѣ правды выставилемъ доводы, показуючи, ижъ жаденъ зъ уніею Флорентійскою, анѣ зъ послушенствомъ папезскимъ на митрополіи Кіевской не седѣлъ, анѣ жаденъ въ Россіи епископъ не находился папежскимъ хвалцею, ани поклонникомъ. Але речетъ кто: «ото, митрополита Рутского, а владыки Крупецкого въ Перемышлю, Почаповского въ Луцку, Паисія въ Пѣнску, Іоасафа въ Полоцку, Пакосту въ Холмѣ маете». Отповѣдаю: «не суть тыи нашей церкве и вѣры, и не маемъ ихъ за митрополитовъ и епископовъ своихъ! Але розумѣемъ о нихъ, ижъ суть отъ костела [3]) Латино-Римского преложоныи, а народови Россійскому неналежныи, кгдыжъ они зъ Риму отъ папежа свое постановенье маютъ. А вшакже безпечне и то речи можемъ, ижъ они ани Римскому костелови не суть свойствени, ани пристойни, але Ляховъ и Римлянъ прелщаютъ и мамятъ для селъ и дочасного имѣнья, а насъ Россовъ трапятъ и тираннизуютъ а надто—два народы, здавна въ панствѣ пристойне злученыи, вадятъ. И позираючи на початки и задатки, пришлыи речи лацно видѣти до якого нещасливого ведутъ конца. И любо то якобы чиномъ нашимъ носятся и Роскимъ языкомъ мовлятъ и въ церквахъ на оказію толко молятся и отправуютъ, не увѣряютъ насъ. И нейдетъ за тымъ, абы они нашими пастырми и православія восточныя церкве были, якъ Лютеранскіи и евангелицкіи министрове. Хотяжъ и тыи подобныи суть ксендзомъ Римскимъ, бо и такъ ся носятъ строемъ, и по-Латинѣ, и по-Полску въ своихъ костелахъ мовятъ, не приймуются за правдивыи учителѣ, ани за вѣрныи костела Римского знаютъ, ижъ не отъ папежа и не отъ костела Римского посланье и посвяченье маютъ. Такъ и митрополита и владыковъ вышпомененыхъ, поневажъ не отъ патріархи вселенского и не отъ церкве апо-

[1]) ἐπίτροπος—защитникъ, повѣренный.

[2]) «вишь»—болотная трава.

[3]) Въ спискѣ Ундольскаго курьезная описка: «отъ *кобеля*»!

столское Константинополское посвячени и послани суть, не приймуемъ и знати не хочемъ, тежъ лютерановъ и еуангеликовъ»!

О Нифонѣ патріарсѣ.

А што ся ткнетъ листу, который якобы отъ Нифона до Іосифа Султана, митрополита Руского, мѣлъ быти посланый, певности и вѣры у насъ мѣти не можетъ. А то—якъ зъ иныхъ, такъ и зъ тыхъ причинъ:

1. Поневажъ предъ нимъ и по немъ будучіи патріархове того мнѣманого собору Флорентійского за соборъ не знали и нынѣ не знаютъ, але его отъ церкве Божей оттинаютъ, якъ выше листъ показуетъ. Певне и Нифонъ того о немъ не писалъ.

2. Гды бы той листъ отъ того Нифона былъ выданый, певне бы его Ипатій и ныи уніатове латиномудруючіи въ своихъ книжкахъ, которіи выдали, поменили были. Въ которыи много небылицы начеркали, але ижъ его не вписали, певно, ижъ на той часъ не былъ, але теперъ естъ утвореный.

3. Выдаетъ и самая форма писаня: не маютъ бовѣмъ въ звычаю патріархове дочасныхъ залётовъ заживати въ писанью, якъ тутъ видимо «здоровя»—свѣцкимъ обычаемъ вѣншованьемъ; але звыкли писати «благодать, милость и миръ» и прочая.

Выдаетъ еще и то, ижъ ко нынѣшнимѣ трагедіамъ естъ формованый и ясный домыслъ, ижъ теперъ новоутвореный естъ: о подписъ тростиною и о печать оловяную—таковымъ творцемъ барзо лацно; могли бовѣмъ езуитове зъ уніатами утворити, а на Грецкій языкъ переложити и переписати и подписати овыи Грекове, митрополитами якимись называючіи, которіи въ Вилни у унеятовъ пребывали гостиннымъ дѣломъ, або рачей—гдѣ залаплени а пострахами, яко перегринове, лацно зневолени мусили писати, што имъ росказано, абы зъ якимъ колвекъ приподобаньемся могли собѣ што прибавити, або волными быти; любо тежъ овыи Грекове-Влохове зъ Риму такій листъ переслали. А такъ той листъ мѣти и розумѣти за небылицу и за змышленый и же на прелесть Россовъ утвореный. Читай вышше часть 3, роздѣлъ 2, артикулъ 1.

Части IV, роздѣлу I, артикулъ 6.

О Діонисіи патріарсѣ и о Григоріѣ.

А што тежъ якимсь листомъ якобы Діонусія патріархи потрясуютъ, и той певне естъ змышленый: всюды фалшомъ тымъ поличокъ отъ правды дается! Отъ часу бовѣмъ розъѣханьяся зъ оного Флорентійского собранья, патріарховъ Константинополскихъ шесть было до Діонусія, меновите: Григорій Мамма, Генадій Схолярій, Исудоръ, Іоасафъ, Марко и Сумеонъ, который жаденъ зъ нихъ змышленой Флорентійской уніи не держалъ, якъ ся показало въ части 2, роздѣлу 13. Отожъ, если бы якій листъ отъ патріархи за Григоромъ былъ, то отъ Генадія Схолярія, который пять лѣтъ седѣлъ на патріаршествѣ, мѣлъ быти! Гдыжъ баетъ, якобы той Григорій заразъ по Исидорѣ лестцу настати мѣлъ; а за вѣку Діонусія, который былъ шестымъ отъ Схолярія, южъ и не жилъ на свѣтѣ той Григорій [4]). А той Діонусій патріарха передъ тымъ былъ митрополитомъ Филиппуполскимъ, и знаменитое о собѣ духовное маетъ залеценье: святый мужъ былъ, который, доброволне патріархіи

---

[4]) Крусій, fol. 128.

уступивши, въ монастыру въ постничествѣ живота своего доконалъ. И неподобная речъ, абы онъ отъ папежа ординованого того Григорія мѣлъ прійматы, и оного Новогорожаномъ и Москвѣ залецати!

Патріархове наши южъ отъ того часу барзо ся брыдили папежемъ и костеломъ Римскимъ. Зачимъ неподобная, абы который зъ патріарховъ—отъ папежа постановленыхъ и насиланыхъ въ своей діецезіи допущалъ приймати. Ни, ни, не было то! И штожъ то будетъ за позоръ правды?! Софистовъ то выкрутъ—зъ Новагорода листами доводити въ Вилни, а зъ Литвы въ Москвы!

РОЗДѢЛЪ ВТОРОЙ.

Части IV, роздѣлу II, артикулъ 1.

Непобожныхъ естъ людей іереовъ Божіихъ зневоляти.

Непріятель нашъ Креуза, гдѣ ся ено зъ своимъ неправды перомъ обернетъ, всюды ярости огонь на церковъ Константинополскую крешетъ. Зъ ласки Божей церкви всходной духовенство завше въ лѣпшомъ порядку и покою пребывало. А папежи и костелъ Римскій поки подъ зверхностю и подъ промысломъ цесаревъ Константинополскихъ были, добре ся имъ поводило. Лечъ якъ ся отъ цесаревъ Кгрецкихъ и отъ церкве всходней отщепили, а Франкомъ ся поддали, такъ папежеве сами зъ своимъ клиромъ, якъ и самъ Римъ, въ великихъ утрапеньяхъ и утискахъ были, такъ ижъ кролеве Французскіи и Нѣмецкіи и княжата Влоскіи костеломъ Римскимъ рядили, и папежевъ Римскихъ складали и надавали, якъ хотѣли, и за дворомъ своимъ возили. А же то правда, Баронѣушъ въ року 899 пишетъ: «заразлившого повѣтра на тую Римскую столицу не было, едно гды свѣцкіи подавати папежѣ и тиранство волностямъ святого костела чинити почали. Болше то шкодило костелови, нѣжли поганство все и геретицтво». И далѣй тамъ читай, въ року 1047 и 1061.

А што противникъ пишетъ, ижъ панове свѣтскіи попомъ [1]), якъ хотятъ, росказуютъ и берутъ зъ нихъ што хотятъ, и робити росказуютъ, то—нехай папежомъ и паномъ Полякомъ въ бровъ и въ сумнѣнье ихъ! Вашъ же то сорексъ [2]), и тожъ то знакъ вѣры и побожности пановъ Поляковъ, же за добродѣйства землѣ и народу Росского іереевъ Божіихъ такъ непобожне шануютъ, же и поборы зъ нихъ берутъ, церкви волныи имъ запродаютъ, на подводы и толоки гонятъ, робити кажутъ; коникъ и воликъ и яловица подобалася у попа—взяти ю; пчолки подобрати, празничныхъ або святечныхъ ялмужнъ подѣломъ, въ речи то подаркомъ участниками паномъ зъ попами быти!! О, Боже справедливый, зъ высокости призри а отмсти!

Части IV, роздѣлу II, артикулъ 2.

Ижъ безъ всѣхъ духовныхъ чиновъ и безъ свѣтскихъ становъ не могли вщинати и становити уніи.

Видячи апостатове-уніатове, ижъ ихъ практикованье презъ двохъ, а соборованье на унію при килку владыкахъ, а то при потужности духовныхъ и свѣтскихъ релѣи Латинской, не естъ канонное, анѣ важное, — удаютъ, ижъ тая

---

[1]) Въ подлинникѣ ошибка: «потомъ».

[2]) sorex.

унія безъ свѣтскихъ нашего набоженства становъ могла быти чинена. Ано, заисте, не толко безъ свѣцкихъ правовѣрныхъ, але ани безъ всѣхъ духовныхъ чиновъ церкве нашей не могли оной анѣ вшинати, анѣ кончити. Вшелякo згола неважность уніи, межи иными и неканонными поступками, узнается и зносится и оттоль, ижъ безъ вѣдомости и призволенья всѣхъ становъ такъ духовныхъ (то естъ: епископовъ, архимандритовъ, игуменовъ, монаховъ, пресвvтеровъ, іеромонаховъ, іеродіаконовъ и всего клиру церковного), якъ тежъ и безъ свѣтскихъ (княжатъ, дигнитаровъ, урядниковъ, пановъ, шляхты, рыцерства), а при томъ и безъ христолюбивыхъ и великихъ ревнителей, а душею и тѣломъ и имѣньми своими за вѣру преважныхъ мѣщанъ. въ Коронѣ и великомъ князствѣ Литовскомъ народу Россійского вѣры церкве всходней будучихъ (тыхъ всѣхъ не толко зезволяючихъ, але и овшемъ барзо противляючихся мѣли и дознали, и до нынѣ маютъ и дознаваютъ), естъ починана, практикована и творена унея тая, або рачей дискордія, шаленство и незгода.

А поглядаючи, читаючи и уважаючи прошлыхъ лѣтъ справы и дѣи церковныи и сvнодалныи, мовимо, ижъ жаднымъ способомъ безъ предреченныхъ чиновъ и становъ не могли вшинати и творити унеи. А безъ вонпливости, до сvнодовъ предреченыи належатъ чинове, особливе коли о вѣру и о догматы святыхъ отцевъ, долгими лѣты заховываныи, и о збавенье всѣхъ идетъ. Также и до обиранья на преложенства церковныи належатъ. А засъ коли о грѣхи и иныи якіи припадки и проступки межи духовными, особъ самыхъ дотыкаючися, справы будутъ, свѣцкіи на той часъ не належатъ, гдыжъ въ такіи справы ани онъ Великой Константинъ царъ, подъ часъ великого собору первого вселенского, не вдавался, анѣ оныхъ скаргъ читати смѣлъ, але супплики тыи, то естъ жалобницы, собѣ поданыи (впродъ присягнувши, ижъ не читалъ) предъ очима епископовъ спалилъ. Якъ о томъ Созоменъ историкъ въ книзѣ 1, главѣ 16, и Никифоръ Каллистъ въ книзѣ 8, въ главѣ 16 пишутъ. А же до соборовъ о вѣрѣ, набоженствѣ и о догматахъ, и до обиранья на преложенства церковныи отправуючихся при архіепископахъ, митрополитахъ и епископахъ, такъ нижшого степене духовныи, якъ тежъ и свѣцкіи станове належатъ и на сvнодахъ бывали, а отдалени не были,—о чомъ зъ писма святого, и зъ историковъ церковныхъ, доводовъ и прикладовъ маемо много.

А напродъ въ Дѣяніяхъ Апостолскихъ въ главѣ 1: Петръ апостолъ зо всѣми апостолами и мужми и женами, которыхъ было въ личбѣ около ста и двадцати, чинилъ раду и обранье, кого бы на мѣстце Іюдино апостоломъ учинити. «И постановили, мовитъ Лука, двохъ: Іосифа, нарицаемаго Варсаву, и Матѳія»[3]).

Другій прикладъ тамъ же, въ главѣ 6: седмь діаконовъ множество обирало, якъ пишетъ Лука. «Зозвавши, мовитъ, дванадцать множество учениковъ, рекли: — — углядѣте братію мужей посредѣ себе свѣдителствованныхъ седмь, — — которыхъ обравши поставили предъ апостолы, а молячися вложили на нихъ руки»[4]).

[3]) Дѣян., гл. 1, ст. 23.

[4]) Дѣян., гл. 6, ст. 2, 3, 6: «Призвавше же дванадесять множество ученикъ, рѣша: — — усмотрите убо братіе мужы отъ васъ свидѣтельствованы седмь— —ихже поставиша предъ апостолы, и помолившеся возложиша на ня руцѣ».

О которой то обоей справѣ св. Іоанъ Златоустый на посланіе до Коринѳовъ (2, гл. 8) въ омиліи а въ нравоученіи 18 мовитъ тыми словы: «слухай теды при апостолѣхъ, якъ тыхъ, которыи подъ зверхностю были, сполечниками рады своей пріймали. Абовѣмъ и гды седмъ діаконовъ поставляли, народу первѣй донесли; и гды Матѳія, Петръ всѣмъ, которыи на той часъ были, и мужемъ, и женамъ донеслъ».

Третій доводъ. Первый апостолскій въ Іерусалимѣ сѵнодъ ясне и выразне подаетъ вѣдати, ижъ апостолове, оденъ безъ другихъ, безъ пресвѵтеровъ, и братіи, и множества христіанъ, въ справѣ оного о обрѣзаніи спору не становили и канону не выдавали, але, за пристьемъ Павла и Варнавы и иныхъ до Іерусалима, всѣ сполне соборовали и судили и канонъ выдали. И пишутъ такъ: «теды подобалося апостоломъ и пресвѵтеромъ со всею церковію выбрати мужи отъ нихъ и послати въ Антіохію — —. И апостолы, и старци и братія будучимъ въ Антіохіи — — изволися намъ болшимъ единодушно обравши послати до васъ — — и изволи бо ся Святому Духу и намъ»[1]).

А св. Ѳеофилактъ на тоежъ мѣстце мовитъ: «уважити потреба, ижъ ани Іаковъ, ани Петръ не смѣли безъ зезволенья всей церкве становити въ справѣ обрѣзанія, хотяжъ то такъ за слушную речъ судили быти. Не мнѣй ровенъ онымъ и третего неба таемницъ будучи ап. Павелъ участникомъ, въ Антіохіи о томъ не становилъ, але зъ Варнавою и инымъ выправленый до Іерусалима сполне зъ апостолами и пресвѵтеры и братіею и зо всею церковію становилъ».

Еслижъ сами апостолове, безъ пресвѵтеровъ, учениковъ, если безъ братіи и всей церкве множества народа вѣрного не соборовали, ани становили о обрѣзаніи и необрѣзаніи, — далеко болшъ меншіи безъ старшихъ чинити не маютъ, якъ то отступникомъ-владыкамъ старшими и болшими суть патріархове и ихъ ексархове, а при нихъ и епископове были поважнѣйшими и болшими надъ нихъ! Было тежъ и множество братій, и вся церковъ Христова въ Россіи, на унію незезволяючая!

Поступую и до другихъ доводовъ. На соборахъ вселенскихъ, и на порадахъ духовными о вѣрѣ и о церкви бывали мнишеского чину, и пресвѵтерове, и лаікове. На первомъ вселенскомъ въ Никеи соборѣ царъ Константинъ Великій въ посродъ собору седѣлъ, розсуждалъ и справовалъ [2]). А вошли зъ нимъ до собору незбройныи, але сенаторове и пріятели его въ Христа вѣруючіи. Цареви бовѣмъ не можно на явныхъ собраньяхъ и сеймахъ самому найдоватися: были и мнишескіи чинове и мовы свои мѣли. А гды тежъ того часъ показовалъ и зъ пустынь на поратованье вѣры и церкве выходили [3]). Были пресвѵтерове, діакони, ѵподіакони. Были и отъ свѣцкихъ становъ зацныи учоныи, вымовныи въ писмѣ святомъ, и въ надворной философіи велце бѣглыи мужеве, одинъ другому помочъ охотне давати готови. Читай Евсевія въ книзѣ 3, въ гл. 7 и 19; Созомена въ книзѣ 1, гл. 16; Ѳеодорита, въ кн.

---

[1]) Дѣян., гл. 15, ст. 22, 23, 25, 28: «Тогда изволися апостоломъ и старцемъ со всею церковію, избравше мужа отъ нихъ, послати во Антіохію— —. Апостоли и старцы и братія сущымъ во Антіохіи — - изволися намъ собравшымся единодушно избранныя мужи послати къ вамъ— —. Изволися бо святому Духу и намъ».

[2]) Евсевій, кн. 3, гл. 10.

[3]) Ѳеодоритъ, кн. 4, гл. 27.

4, главѣ 27; Ѳеодора Четца въ книзѣ 1; Никифора Каллиста въ кн. 8, главы 14 и 16; въ книзѣ 16, гл. 33, 34; и въ книзѣ 15, гл. 22. И на другихъ всѣхъ соборахъ бывали свѣцкіи станове и иноци. Мѣлъ ихъ вторый Константинополскій. А Ефескій третій вселенскій соборъ архимандритове и монахове велце подпомогли, же въ своей поважности и цѣлости станулъ.

На четвертомъ въ Халкидонѣ вселенскомъ царъ Маркіанъ былъ и сенаторове преднѣйшіи; также и причетници, чинове церковныи. Читай Евагрія Схолястика историка. Пятый и шестый въ Константинополю свѣцкими и монахами и чинами церковными были наполнены. А седмый вселенскій и барзо надъ то оздобленъ былъ и прибранъ въ иноки и паны свѣцкіи учоныи, которыхъ Тарасій патріарха зъ собою мѣлъ, и онъ тамъ продковалъ. Читай Зонару въ томѣ третемъ, и Фотія въ книзѣ «Вивліоѳика». Также и на ономъ въ Ферару и въ Флоренціи соборованью, былъ и седѣлъ царъ Іоанъ Палеологъ и братъ его Димитрій; были и нѣкоторыи зъ сенаторовъ и секретаровъ. Тамъ самъ царъ трудвости въ богословіи розвязовалъ: о привилеяхъ и о титулахъ папежскихъ розсудокъ чинилъ. Бовѣмъ гды писмо отъ папежа Евгенія было принесено, а видячи и читаючи тамъ вынеслость его, мазалъ и утиналъ, и згола оныхъ титуловъ не принялъ, мовячи: «бы снатъ, мовитъ, который зъ святыхъ въ листѣ своемъ чтячи папежа, не положилъ чого, што бы онъ собѣ хотѣлъ брати за привилей».

А же до собору причетници, чинове церковныи всѣ и свѣтскіи станове належали, для тогожъ сνнодъ въ Берестью всѣмъ, не толко духовнымъ, але и свѣцкимъ реліи Греческой былъ зложенъ, зачимъ и становилися на сνнодъ. Тое теды соборище, которое уніатове чинили, не естъ важно, гдыжъ за пятма владыками и Ляхами митрополитъ оное клѣтилъ, весь народъ Росскій духовныхъ и свѣтскихъ спротивлякючихся собѣ маючи. А той засъ соборъ Берестійскій [4]) и вырокъ его, который зъ части православныхъ отправовался, вшеляко моцный и важный естъ: бовѣмъ патріарховъ всходныхъ ексархове и протосνнгелове обецными на немъ были (тотъ видишь, ижъ о насъ дбали), а при нихъ и епископове православныи, которыи на тое отступство не зезволили: Михаилъ Копистенскій Перемыслскій, Гедеонъ Болобанъ Львовскій, и иныи зъ Греціи, Булгаріи и Сербіи епископове. Также зо всей Россіи архимандритове, игуменове, пресвνтерове, діакони, монахове и нижшіи клирикове, и свѣтскіи станове нижшого и вышшого степене были и апостатовъ зложили.

Наконецъ придаю, ижъ до собору правовѣрныхъ царь-еретикове и свѣтскіи не належатъ, якій былъ Констанціусъ, Іюліанъ, Валенсъ и тымъ подобныи, правую вѣру псуючи. А ижъ належатъ и станове свѣцкіи до обираня преложоныхъ въ церкви, читай Іустиніанову Новеллю 153 и 137, и Арменопула въ книгѣ Леона и Константина, листъ 93.

Части IV, роздѣлу II, артикулъ 3.

О пресвѣтломъ и православномъ Василіи, княжати Острозскомъ, воеводѣ Кіевскомъ.

Тутъ гды ми о пресвѣтломъ и православномъ Василіи Константиновичу, княжати Острозскомъ, воеводѣ Кіев-

[4]) На полѣ: «соборъ Берестейскій (зъ части православныхъ) важный естъ».

скомъ приходитъ писати, зъ ласки Божей познаваю въ собѣ, же не краткословнымъ, але зъ достопохвалнымъ пристоитъ ми показати словомъ. Солодкая бовѣмъ завжды того зацного княжати маетъ быти у насъ память! И то, што о Іоссіи цари Израильскомъ написано, беспечне и мы о томъ преславутомъ княжати мовити можемо: «Память Василія православного княжати Острозского, якъ приправа вонности сотворенное муро отъ антыкара въ устѣхъ кождого, яко медъ осолодѣетъ памятка его, и якъ музика при бесѣдѣ вина» [1])! Солодкая, правдиве, память и вдячная вонность зо всѣхъ сторонъ! И вшеляко рожай той выславляти прислушаетъ, якъ Давидъ мовитъ: «родъ праведныхъ благословится» [2]).

Княжа Острозское Василій Константиновичъ рожай свой зъ благословенного Яфето-Роского поколѣня провадитъ: пресловутого Володимера, въ святомъ крещеніи Василія, монархи великого, и Даніила, княжатъ Росскихъ, власный потомокъ;—сынъ пресвѣтлого Константина, княжати Острозского, а великого гетмана великого князства Литовского, воеводы Троцкого, въ обоемъ высоце преславный—въ дѣлности и правовѣріи, — первый межи княжаты Роскими, великій заступъ и потѣха всего народу Роского;—муръ желѣзный на Украйнахъ, страхъ и трепетъ Татаромъ [3]);—слава и свѣча ясносвѣтлая кролевства Полского, оздоба и окраса сеймовая, всѣхъ публичныхъ зъѣздовъ око и сила потужная; — притомность двору и люду его наполняла дороги и мѣста: многополчный бовѣмъ свѣтлый и стройный поѣздъ отправовати былъ звыклъ;—урода Гекторова;—красота лица и особы Іосифа Прекрасного;—постава вспанялая;—мужъ обычаевъ царскихъ, ласкавости и цнотъ побожныхъ полный.

Дворъ свѣтлый и дородный: Гетѳеомъ и гигантомъ подобныи мужеве, силныи-такіи около него, якъ нѣкогда у дѣда Херева и Фелеѳѳіи [4]), то есть отражаючіи и утѣшаючіи; Авраамскіи и Іаковы и Ісааковы почестныи особы предъ обличностью его предходячіи и послѣдуючіи, якъ бы хто отъ старыхъ оныхъ вѣковъ хотѣлъ видѣти на востоку пресловутого монарху. Подобенъ въ дѣлности, въ мужествѣ, якъ Авениръ и Самаія [5]), Аннибалеви и Помпеушомъ. Ровенъ радою и розсудкомъ Іафорови, Ѳемистоклесови, Артабанови и Велисарію зъ Нарсесомъ, и инымъ тымъ подобнымъ. Згола—мужъ словомъ, силою, и дѣломъ, цнотами и добродѣйствы преславный!

Найдовалися на дворѣ его и мовцы оному Димосѳенесови ровныи, и Сафанове и иные розличныи любомудрцы. Найдовалися и докторове славныи, въ Греческомъ, Славенскомъ и Латинскомъ языкахъ выцвѣчоныи. Найдовалися и математикове и астрологове превыборныи, межи которыми онъ презацный маѳематикъ, философъ и астрологъ, Янъ Лятосъ, который календаръ новый славне зганилъ, и перомъ доводне презъ друкъ показалъ, же есть омылный.

Пойдемъ же еще и до другой вышшей въ богодухновенныхъ похвалы: въ православной каѳолической вѣрѣ и набоженствѣ—продкуючій;—церковь веле-

---

[1]) Спрах., гл. 49, ст. 1—2: «Память Іосіева въ сложеніе ѳуміама, состроеное дѣломъ муроварника: во всяцѣхъ устѣхъ яко медъ усладится, и яко мусікіа въ пирѣ вина».

[2]) Псал. 111, ст. 2: «родъ правыхъ благословится».

[3]) На полѣ: «Ботера читай».

[4]) 2 Царств., гл. 20.

[5]) 2 Царств., гл. 23.

гласная и розличнымъ сіяніемъ свѣтлая;—церкви и дворъ того княжати—полныи православныхъ учителей еvангелскихъ и апостолскихъ, полныи богослововъ истинныхъ, отъ богослововъ Діонисія, Аѳанасія, Василія, Григорія Нанзіанского и Ниссенского, Іоанна Златоустого, Кирилла Александрійского, Іоанна Дамаскина и Ѳеофилакта, и иныхъ многыхъ, и отъ соборовъ и отъ патріарховъ всходныхъ знаючихъ богословію и вѣру правую;—былъ архіереевъ и священниковъ велце шануючій, оборонца вѣры и церквій Божіихъ;—силный муръ мѣдяный, отъ Бога благочестію нашему поставленый въ Россіи;—въ вѣрѣ отчистой адамантова статечность. И то знаменитое добродѣйство церквамъ показалъ и учинилъ, же презъ магистерство тvпографіи книгъ богословскихъ выдалъ не мало, презъ што церковъ Христова будуется не толко ту въ Россіи, але и по иныхъ краинахъ спол-вѣрныхъ намъ народовъ.

Штóжъ еще речемъ? Речемъ и оно, штò Сvрахъ о Іосіи царѣ мовитъ: «управилъ предъ Богомъ серце свое; въ дни беззаконникъ укрѣпилъ благовѣріе» [6]). Воистинну, въ день прелести отъ еретикъ обернулъ серце свое ко Богу, и за днѣй беззаконныхъ отступниковъ укрѣпилъ правую церкве всходней вѣру въ Россіи! Написано о трехъ: «развѣ Давида, и Іезекіи, и Іосіи, всѣ прегрѣшиша прегрѣшеніемъ» [7]). Речемъ и мы: «опрочъ Константина, и Василія, и Александра, княжатъ, въ Россіи згрѣшили, и вѣры отступили». Але пресвѣтлый княжа Василій зъ сыномъ своимъ Александромъ, который такъ му любезный былъ, якъ Іаковови онъ Веніаминъ. «Во всемъ дому Божомъ найвѣрнѣйшій» [8]), якъ вторый Моvсей знашолъ ся и свѣтлымъ и многополчнымъ и силнымъ въ Берестью станулъ, а въ раду нечестивыхъ не пошолъ, и на дорозѣ беззакониковъ апостатовъ не станулъ, и на каѳедрѣ заразы ихъ не седѣлъ, але въ законѣ Божомъ въ день и въ ночи розмышлячи [9]), въ православномъ сѣлъ соборѣ и зъ патріаршими ексархами, и зъ епископы, архимандриты, игумены и священники, и пресвvтеры православными соблаговолилъ. А на унію зъ папежомъ и костеломъ Латино-Римскимъ не зезволилъ, и апостоловъ владыковъ отъ вѣры и отъ патріархи Константинополского пастыра своего оступлшихъ и отбѣгшихъ проклиналъ, и до конца живота своего зъ ними не сполковалъ, и до себе не припущалъ, якъ зверженныхъ и проклятыхъ.

Подобенъ въ благочестіи монарсѣ Роскому Василью-Володимеру: той народъ Росскій крестилъ, а той благочестія и вѣры подъ часъ апостасіи оборонилъ. Подобенъ и Василію Македоніанину, цару Греческому, который посполу зъ блаженнымъ Фотіемъ патріархою въ Константинополи вселенскій соборъ собрали и вѣру седми соборовъ утвердили, на которомъ тыхъ, которыи бы до символу вѣры «и отъ Сына» прикладали, проклинано. Подобенъ и оному благочестивому цару Андронику, который, также собравши великій соборъ, вѣру туюжъ укрѣпилъ, а апостатовъ и папежниковъ зъ Греціи выгналъ.

Нужъ, еще гды пойдемъ до побожного его живота, до милосердныхъ учинковъ, до щедробливости надаванья на церкви и монастырѣ—выписати всего

[6]) Сирах., гл. 49, ст. 4: «Исправи ко Господу сердце свое, во дни беззаконныхъ укрѣпи благочестіе».

[7]) Сирах., гл. 49, ст. 5: «кромѣ — —».

[8]) Числ., гл. 12, ст. 7: «якоже рабъ мой Моvсей во всемъ дому моемъ вѣренъ есть».

[9]) Это подражаніе псалму 1-му, ст. 1—2

нынѣ не естъ мѣстце. Кротко рекши: овшеки, на всемъ цнотъ всѣхъ полный былъ и всѣмъ любезный, такъ правовѣрнымъ, яко и посторонныимъ. И душа моя блаженную и боголюбезную его душу зѣло любитъ, и въ духу богомыслномъ оной наслаждается. Истаяла душа моя къ такъ цному и побожному княжати, а реку зъ серца оныи у Іова слова: «Кто убо выдалъ намъ отъ плоти его насытитися»? О, трещасливыи вы, которыхъ очи видѣли того пресвѣтлого деспота, которыи словъ устъ его слухали, которыи у столу единого зъ онымъ седѣли и поживали, и которыи предстояли и служили, и иныи всѣ, которыисте добродѣйства оного сподобилися! Ачколвекъ и я за велице щасливого почиталъ бымъ себе былъ, гды бы ласка Божая притомности моей, даровала насладитися еще въ живыхъ такъ пресвѣтлого княжати, але того тамъ вѣку будучи малъ въ братіи моей, и на всемъ недозрѣлостью обятъ не удостоилемся. А ветъ же и нынѣ не за щасливого ся почитаю, гды ми ласка Пресвятого Духа даровала перомъ такую народу Роскому описовати славу?

О княжати Острозскомъ, кашталянѣ Краковскомъ.

Заисте, не годитъ ми ся ту мимо ити и пресвѣтлого княжати Іоанна Острогского, каштеляна Краковского, которого нехай будетъ имя на всѣ стороны свѣта славно: бовѣмъ народъ свой Россійскій любилъ, православную вѣру отцевъ своихъ величалъ, и зато на немъ отцевское отпочило благословеніе. Тестаментъ пресвѣтлого родителя своего сохранилъ, вѣру благочестія нашего побожне поважаючи, во вшелякомъ покои заховывалъ до смерти, утисковъ и гвалтовъ жадныхъ не чинилъ. Гробъ православного отца своего, яко Ісаакъ и Іаковъ печеру Авраамову почиталъ, и упоминалъ, абы пѣніе и набоженство звыклое не уставало. Хоть зъ Риму и отъ бискуповъ многокротъ былъ жаданый, абы княжство свое подъ унію бискупа Римского поддалъ; лечъ онъ, яко сенаторъ ростропный и зрителный, маючи розумъ а шануючи вѣру отцевъ своихъ, а многородный свой народъ Россійскій любячи, жаднымъ не дался звести покусамъ. Самъ рачей зезволилъ штò пострадати, нежели отчистому набоженству и духовенству Россійскому насилство и гвалтъ въ вѣрѣ и набоженствѣ чинити: Ѳемистоклеса въ томъ наслѣдовалъ, который отчизнѣ своей, хотяжъ отъ рода своего Аѳинейчиковъ былъ укореный, отъ кроля Ксерксеса зъ войскомъ будучи посланый, згубы онымъ навести не хотѣлъ, рачей своимъ обралъ запечатати здоровямъ. Пристоитъ ту того пресвѣтлого княжати, а сенатора найвышшого и премудрого припомянути слова памяти годныи, которыи частокротъ мовялъ: «гды бымъ, мовитъ, предъ тымъ въ молодыхъ лѣтѣхъ о релегіи Грецкой и о церкви всходней вѣдалъ то, штò теперь въ томъ моимъ вѣку вижу и знаю, теды нѣкгды бымъ не былъ сполечникомъ костела заходнего». Естъ много свѣдковъ живыхъ, которыи частокротъ слова тыи слыхавали. Мѣлъ тежъ еще тотъ панъ тую цноту побожную, ижъ монаховъ Святогорцовъ религіи Греческое почестне приймовалъ, и прикладомъ отца своего ялмужну давалъ.

О, Боже, въ Тройци единый! Тыхъ, которыи дѣдицтво княженія Острогского приняли, такоежъ въ нихъ ко благочестію всходнему и народови Россійскому рачь зрядити серце, яковое предреченныи княжата мѣли! И такъ въ долготу днiй щасливе дѣдичитти будутъ.

Штожъ ту кто обрати схочетъ выславованье и дякчиненье отъ рода Роского, заисте, повиннѣйшая естъ речъ—ласку и добродѣйство народови Роскому показовати. И слава отъ нихъ праведная, и молитва спасенная! А унеятомъ неповинна ласка, и отъ нихъ слава якъ небывалая, такъ и неправдивая, и згола прожная естъ, а надъ то ненависть, грѣхъ, зло, удаване и турбацію родячая.

Части IV, роздѣлу II, артикулъ 4[1]).

Вырозумѣнье листу пресвѣтлого княжати Василія Острогского.

Ту приступаю до листу, презъ апостаты выдрукованого, о которомъ штò бы мѣлъ повѣсти, заправды, до того часу о немъ на всемъ не естемъ увѣроный; бовѣмъ архитупу не видѣлемъ, капитулы Острозской, въ благочестіи найдуючей, пытатися, если той и такій писалъ, притомъ — яковогo ли она о немъ естъ розумѣнья,—тая близшая и повиннѣйшая отповѣсти. Прето оной, и логофетомъ, и писаромъ, въ благочестіи позосталымъ, оставую обфитшее отповѣди дати слово.

А вшакже припатруючися тому листови и пунктомъ приданымъ, а роздѣлне розбираючи кождый параграфъ, вижу — не быти на подпору унеятомъ, але рачей на завстыженье и на покаяніе оныхъ. Абовѣмъ такъ въ томъ листѣ, якъ и въ пунктахъ не пишетъ, абы отъ вѣры и отъ сполечности церкве всходней отступити. Не пишетъ, абы отъ послушенства архіепископа Константинополского оторватися, але вшелякимъ способомъ варуетъ и постерегаетъ того. Не пишетъ и не радитъ—до бискуповъ Ляцкихъ и до езуитовъ ся удавати. Не пишетъ и не радитъ—релѣи и костела заходнего пріймати. Не пишетъ, абыся подъ послушенство папежа поддати. Не пишетъ, абы митрополитове Россіи сакру зъ Риму отъ папежа брати мѣли. Але пишетъ, абы въ сполечности церкве всходной тръвати и въ чину набоженства ей найдоватися. Пишетъ, абы до патріарховъ всходныхъ послати. Пишетъ, абы до цара Московского и до Волохъ послати. Пишетъ, абы Россовъ до костела своего Ляхове не пріймовали, анѣ примушали, а заховалися ведлугъ тоей правды. Ни! але все иначей, все хитростями и практиками пошло. А не дивъ! не зъ Духа бовѣмъ Святого поводу якъ починалося, такъ и коилося.

Тутъ, правовѣрный, присмотруйся того пресвѣтлого и православного княжати благочестію, якъ постерегаетъ вѣры церкве всходнѣй, и якъ патріарховъ святыхъ почитаетъ, гды безъ нихъ не радитъ нѣчого починати. Уважати и то, же до спол-вѣрныхъ собѣ указуетъ ѣхати и радити, а не до иновѣрныхъ. Уважай и ростропность, ижъ не двохъ и не трохъ особъ тую быти розумѣетъ речь, але народовъ килку: Грековъ, Москвы и Волоховъ, а при нихъ Болгаровъ, Сербовъ и Македонянъ. А и слушне зъ тыми ся было въ той справѣ зносити: бовѣмъ единовѣрныи зъ нами суть. А цѣль ѣханья и посыланья до патріарховъ, до Волохъ и до Москвы той естъ: заслышавши княжа его милость панъ воевода, же ся Упатій зъ Кириломъ Луцкимъ порозумѣваютъ и же ся суду патріаршого обавляютъ, а при томъ и хвѣянье ихъ въ вѣрѣ постерегши, радитъ до помененныхъ народовъ удатися, абы, тамъ приѣхавши, присмотрѣлися благочестію и научили-

[1]) Сличи выше, стлб. 274—279.

ся, чого не знали, и утвердилися въ вѣрѣ.

Хотѣлъ и прагнулъ панъ воевода едности, и поводомъ и побудкою радъ бы былъ, лечъ не до таковой, якую непобожне склѣтили, и не жебы Россове, змѣнивши вѣру, перенестися мѣли въ папежскую; але абы папежъ и весь заходный костелъ, отступивши своихъ кенотомій [4]) и всего того, въ чомъ ихъ церковъ всходная строфуетъ, до вѣры церкве всходней, въ яковой нынѣ Грекове и Россове суть, пристали, и такъ заедно зъ патріархами были.

А што панъ воевода, гды бы былъ для опатренья своего здоровья въ краи Нѣмецкіи ѣхалъ, мѣлъ тамъ обмышляти о церкви нашей, не иное, ено стороны утисковъ и преслѣдованья, которыи Россове, ижъ нового не хотѣли приняти календаря, отъ Ляховъ поносили и терпѣли, отъ чого абы были свободни. Также абы папежъ въ чужую епархію, собѣ неналежную, не вдирался, и абы Россовъ до костела Римского не примушано. Также абысмо отъ Ляховъ не терпѣли преслѣдованя — о томъ мѣлъ зъ папежемъ домовлятися. Хотѣлъ панъ воевода зъ поводу папежского зъ Ляхами (згоды и пактовъ, то естъ) застановенья, якъ межи народами звыкло бывати, абы Россове и Ляхове одни другихъ не преслѣдовали. А тое застановенье и покою зобополного варованье учинено мѣло быти на прикладъ конѳедераціи, и якъ ово арцибискупъ Лвовскій Соликовскій зъ енископомъ Лвовскимъ куръ Гедеономъ Болобаномъ учинили зъ собою зъ стороны релѣи примѣрья. Хотѣлъ, абы и въ почести наши епископове были, такъ абы и сенаторскимъ станомъ почтени были, якъ ровныи будучи заволаньемъ и волностями зъ паны Ляхами.

[4]) На полѣ пояснено: «новотнинъ».

А ижъ таковой унеи, якую отступникове потаемне зробили, панъ воевода не хотѣлъ, ани о ней мыслилъ, освѣдчають его и протестаціи, которыи противъ той апостасіи чинилъ. Показуютъ и слова тыи, гдѣ Упатія до патріарховъ и до Москвы, и до Волохъ выправуетъ. Показуетъ и то, гды варуетъ, абы Россовъ до релѣи костела Римского не приймовано, анѣ примушано. Показуютъ и листы, которыи до Михаила Рагозы и до Упатія писалъ, ганячи выразне унею. О чомъ читай въ книжцѣ унеятской, «Антирезисъ» названой, на листѣ 114. Показуетъ и листъ универсалный, который патентомъ зъ друку презъ тогожъ пана воеводу въ року 1595, мѣсяца іюля 24 выданый естъ, въ которомъ ознаймуетъ о отступствѣ помененыхъ апостатовъ и всѣхъ христіанъ роду Россійского отъ нихъ остерегаетъ. А надто и то показуетъ, кгды той Упатій, Володимерскій отступный владыко, приспособляючися княжати пану воеводѣ, абы до ласки принятый быти и до поедананья прийти моглъ, сына своего значнымъ коштомъ на дворъ княжатскій выправилъ служити; къ тому и сенаторовъ многихъ заживалъ, абы его видѣти и привитатися моглъ. О що и покусился былъ, бо въ надѣю пана Краковского до Острога поѣхалъ былъ; але въ трохъ миляхъ отвернути мусилъ, кгды княжа панъ воевода не толко до сполкованья зъ Упатіемъ, але анѣ видѣтися, анѣ привитатися зъ онымъ жаднымъ способомъ не зезволилъ, маючи его южъ якъ сунодалне за зложеного и за выклятого и зъ достоинства церковного обнаженого. А гды панъ Краковскій налегалъ на отца, абы призволилъ на пріѣздъ до себе Упатіеви, онъ зъ плачемъ отповидѣлъ мовячи: «рачей зезволяю умерти, нѣжли ся зъ нимъ видѣти, и

не мене (мовитъ) нехай еднаетъ, але Господа Бога, ижъ правой вѣры и пастыря своего власного—патріархи Константинополского отступилъ и предателемъ ся сталъ». И такъ въ той статечности и живота своего княжа Василій, воевода Кіевскій, докончилъ. А то слышалемъ и вѣдаю отъ тыхъ, которыи въ радѣ той и притомными на той часъ были въ Острозѣ.

А наконецъ и самъ Рагоза и Потѣй явне костеломъ Римскимъ унію ганили, штó и презъ свои универсалы, то естъ окружныи листы, давали вѣдати. Которіи то листы засвѣжа въ книзѣ «Апокрисисъ» Христофора Филалета суть выдрукованы, въ части второй, въ роздѣлѣ 2, которые тутъ покладаю...[2])

Части IV, роздѣлу II, артикулъ 5.

Розмова Стефана короля зъ княжатемъ Острогскимъ, воеводою Кіевскимъ.

Отъ зацной а вѣры годной особы, въ розумѣ и въ лѣтѣхъ дозрѣлой, слышалемъ тую певную повѣсть. А то въ той способъ:

Трафилося, мовитъ, княжати его милости пану воеводѣ Кіевскому святой памяти короля Стефана навѣдити въ Городнѣ, гдѣ, по третемъ на покою бытю, король его милость, гды на пана воеводу пилне поглядалъ, надѣючися, же розмову якуюсь вносити хочетъ, тогды панъ воевода реклъ: «Наяснѣйшій, милостивый королю! Ваша кролевская милость на мене поглядати рачишъ, розумѣючи, же потребу и мову якую до вашей кролевской милости маю. Вправдѣ, жадной потребы моей не маю; едно то, же ми тескно было, жемъ вашу кролевскую милость, пана моего милостивого давно видѣлъ: умыслне приѣхалемъ вашу кролевску милость пана моего милостивого навѣдити и утѣшитися зъ притомности вашей королевской милости».

А король его милость, любезнымъ лицемъ ку пану воеводѣ смотрячи и оного голову руками своими обнявши, мовилъ: «дякуемо вамъ велце за то, и вдячни естехмо таковой ку намъ милости вашей». Потомъ король его милость, взявши листъ, почалъ мовити: «папежъ пишетъ до насъ, жадаючи насъ, абысмо народъ Росскій до нового календара приводили». А панъ воевода, якъ мужъ благочестивый и росторпный, станулъ статечне и дѣлне въ своей розмовѣ, и межи иными важными и памяти годными словы повѣдѣлъ, ижъ «о той речи въ-головахъ зъ патріархами всходными належитъ трактовати». На то король его милость, якъ панъ мудрый и розсудный, и зрителного на пришлыи речи будучій ума, вѣчне достойной памяти вымовилъ слова тыи: «пане воеводо! Хвалимо Пана Бога, же, наѣхавши намъ на кролевство Полское, видимо народъ Росскій многій и можный, зъ народомъ Полскимъ и Литовскимъ въ згодѣ и въ милости живучій, и повиноватство зъ собою маючій; сполный межи ними о речи посполитой промыслъ, на войнѣ згода и ровность и пошанованье вшелякое, розорваня и непріязни межи тыми народами не видимо. А надто, яко въ костелахъ Римскихъ, такъ и въ церквахъ Росскихъ набоженство спокойне безъ вшелякой перешкоды и турбаціи отправуется. Досытъ маемо на той таковой згодѣ. А до календара нового и до зъедноченья Россовъ зъ костеломъ и папежемъ Римскимъ приводити—не здается намъ: бовѣмъ знаемося мы на

[2]) Далѣе въ рукописи слѣдуетъ пропускъ.

тыхъ речахъ, и што̀ за тымъ уrости можетъ. Уважаемо и упатруемо, ижъ, вмѣсто едности и згоды, незгоду, мерзячку и турбацію, и непріязнь учинили быхмо. Але мы того вшинати не хочемо: якохмо тыи народы застали, такъ зъ оными жити хочемо». То король его милость святой памяти Стефанъ мовилъ.

А увѣряютъ тую короля его милости Стефана мову и волю овыи листы, которыи писалъ до урядовъ мѣстцкихъ, росказуючи, абы Россове набоженства своего беспечне ведлугъ старожитности заживали, а до календара нового примушаны не были, докладаючи, «ижъ ся Россомъ отъ звыклого бѣгу отмѣняти безъ патріарховъ позволенья, бынамнѣй не годится». И нижей: «ажъ первѣй о уживанью календара и порядку споръ межи Римскимъ папежемъ и патріархами Греческого вызнанья скончѣнъ и рострихненъ будетъ». Читай тыи листы [1]) въ книжцѣ «Апокрисисъ» названой, презъ Христофора Филалета выданой, въ первой части, а въ роздѣлѣ четвертомъ.

А што ся дотычетъ другой въ князствѣ Литовскомъ особы, вѣдаемо певне, ижъ не было жадного порозумѣньяся зъ Рагозою показуютъ то листы припомненыи, але—потомъ нерыхло, якось ся познали зъ уніею. А то зъ якихъ причинъ—вѣдаемо. О чомъ ся вышей на которыхъ мѣстцахъ припомянуло.

Правовѣрный и православный христіанине! На замѣты, вымыслы и потвары противниковъ и ненавистниковъ церкве святой всходней и блаженныхъ патріарховъ, зъ ласкою и помочью Божіею отправилося и отписало, звлаща найболшіи и труднѣйшіи артикулы. И ту онъ Самуиловъ вѣры моей покладаю камень, ту оныи мовлю слова Самуилевы: καὶ λέγων ὁ Σαμουὴλ: μέχρι τοῦ δε ἐβοήθησεν ἡμᾶς ὁ Κύριος: «и рече Самуилъ: ажъ до сего мѣстца помагалъ ми Господь» [2]). Зосталися меншіи и лацнѣйшіи одробины. Тыхъ, за наступленіемъ многихъ и розличныхъ трудностей, не скончилемъ. Лечъ зоставуются останки тыи сыномъ правовѣрнымъ. Если старшіи и дидаскалове не подвигнутся, вы, малыи и отъ премудрыхъ презираныи, потщѣтеся дочитити и отписати. А о Святомъ Духу многіи южъ давно право отповѣдѣли.

Наконецъ замыкаю и печатаю тую книгу упоминенемъ тыковымъ:

Въ пилной а уважной ховайся, правовѣрный, осторожности, абы ся яко не захвѣяти въ вѣрѣ, венцъ и о правдѣ, ту въ той книзѣ описаной, не вонпити. А то гды противници свои якіи, которыи не могутъ быти правдивыми, толко въ словѣхъ позорныи, ставити будутъ выводы, любо еслибы хто потомъ противъ той моей книзѣ выдалъ писма якіи,—не вѣрити имъ и не трвожитися. Нѣгды чинили противъ Моѵсея и Аарона чуда и оныи Фараоновы магове вергли бовѣмъ и они свои палицѣ и сталися зміи; лечъ Аароновъ жезлъ или палица перемогла и пожерла оныи, яко пишетъ: «и пожре жезлъ Аароновъ оныхъ жезлы»: καὶ κατέπιεν ἡ ῥάβδος τοῦ

[1]) См. также выше, стлбц. 1076 и 1119.

[2]) Царств., гл. 7, ст. 12: «и рече: до здѣ поможе намъ Господь».

Ααρὼν τὰς ἐκείνων, ῥάβδους[3]). Певне и тая въ той книзѣ правда, силнѣйшою будучи, звитяжаетъ и пожираетъ, якъ до сего часу, такъ и потомъ. Еслибы якіи противныи выданыи похотѣлися указати писма, не дивоватися и не соблазнятися, гды нѣкоторыи заблуждаютъ и розумками своими ся уносятъ. Реклъ о таковыхъ апостолъ: «але не о всѣхъ естъ розумъ» [4]). «Буди теды вѣренъ ажъ до смерти, и дамъ ти корону живота» [5]). Аминь [6]).

ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

Іеромонахъ Захарія Копистенскій, Е : І:
рукою власною.

[3]) Исход., гл. 7, ст. 12.
[4]) 1 Коринѳ., гл. 8, ст. 7: «но не во всѣхъ разумъ».
[5]) Апокалипс., гл. 2, ст. 10: «буди вѣренъ даже до смерти, и дамъ ти вѣнецъ живота».
[6]) Здѣсь кончается Толстовскій списокъ «Палинодіи».

О патріархахъ [1]).

Доводы, ижъ патріархомъ тое все привлащевано, и такіи жъ владзы и пастырства титулы приписывано, яко и бискупомъ Римскимъ. А напродъ описаніе патріархи таково естъ: патріарха естъ Христовъ живый и одушевленный образъ, дѣлы и словы въ себѣ выображаючій правду. О, якъ ту великая зацность и повага патріаршего достоенства!

О патріархахъ Константинополскихъ [2]).

Впродъ теды о патріархахъ Константинополскихъ показуется, яко суть въ церкви почтени:

Въ «Мѣнеи» мѣсяца іюня 14, пѣснь 9: «Митрофанъ всѣхъ градовъ свѣтлого и первосѣдалного града» (тб естъ Константинополя).

Мѣсяца октовріа 23, въ «Пролозѣ» Игнатія архіепископа Константинополского, въ стихирѣ такъ мовитъ: «Игнатіе, первосѣдалниче Нового Риму».

Въ «Соборнику» ноемвріа 13, въ словѣ похвалномъ, которому начало «Слышася всяко вамъ, о христолюбивое», Хрисостома зоветъ «всего свѣта учителемъ и всего свѣта отцомъ».

Въ «Минеи» августа 30, на стихахъ «всеблаженне Александре, пастырь церковный былесь». Тамъ же, на пѣсни трисвятой, въ канонѣ: «выборне упаслъ еси владыки своего стадо, Александре».

Въ «Минеи» апріля 6, на стихахъ: «стаду и овцамъ Христовымъ разумнымъ, Еѵтѵхіе блаженне, тебѣ жребій (то естъ лёсъ) Христосъ подалъ естъ».

Въ канонѣ пѣснь 4 томужъ Еѵтихіеви: «воздвигъ посади Христосъ на камени своей церкви твоей души блаженне стопы».

Въ кондаку на 6 пѣсни тогожъ Еѵтихія «пастыремъ великимъ» зоветъ.

На 9 пѣсни зоветъ его «столпомъ православной вѣры и муромъ людій выбранныхъ».

Въ «Мѣнеи» ноемврія 6, въ канонѣ пѣснь 1 Павла, патріарху Контантинополского, зоветъ «вѣра утверженіе и церкве учителя».

Въ «Мѣнеи» іюня 2, въ канонѣ, пѣснь 1 Никифора, патріарху Константинополского, зоветъ «твердымъ каменемъ».

Въ канонѣ пѣснь 6 о томъ же: «всего свѣта началникъ поставленъ естъ».

Въ «Мѣнеи» генваря 25, на великой вечерни, на славнику, Григорія Богослова «пастыремъ началника», а на стиховнахъ «въ славѣ чулымъ окомъ и пастыра пастыремъ» зоветъ. На хвалитехъ въ Грецкихъ «Анѳологахъ», въ «Трефологу» ку томужъ Григорію мовитъ: «отче отцемъ и пастыру пастыремъ и слово вѣрнымъ святителемъ и всего свѣта свѣтилнику».

Въ «Мѣнеи», ноемврія 13, на хвалитехъ: «пастырь священнѣйшій, столпъ церковный, Іоанне Златоусте». На литіи томужъ: «помазалъ тя Богъ, Іоанне, архіерея людемъ своимъ пасучого стадо его во святости и справедливости». Тамъ же «великимъ святителемъ и пастыремъ» зоветъ.

Въ канонѣ пѣснь 4: «другого намъ апостоломъ единообразного Іоанна Златоустого яко добр.... [3])

Въ «Мѣнеи» генваря 30, на стихирахъ Хрисостомови такъ написано: «необоримо тя основаніе Христосъ утвер-

[1]) Заглавіе взято изъ списка Ундольскаго.
[2]) Заглавіе взято оттуда же.
[3]) Не докончено. Въ рукописи оставлены двѣ съ половиною пустыя строки.

дилъ своей церкви, отче, заховуючи оную ненарушенную и незвоеваную».

Никифоръ Калистъ въ книзѣ 14, въ главѣ 43: «Θеодосій царъ до Хрисостома писалъ, всего свѣта учителеви, и духовному отцу Іоанну святому и золотыхъ устъ патріарсѣ».

Въ «Пролозѣ», октоврія 24, въ стиху: «рече Христосъ, якоже Петру и Проклу, даже не умреши, паси овци мои».

Григорій Богословъ Нанзіанзенскій, въ казанью своемъ погребовомъ Василія Великого, мовитъ: «Василій теды зали [4]) не князь и вожъ былъ тыхъ, которіи презъ вѣру спасаются? изали не онъ розличныхъ дѣдицтвъ при Богу шафаромъ?» Зри и уважъ, если такъ гдѣ написано Римскому?!

Въ «Минеи» генваря 30, о трехъ святителехъ: Василію, Хрисостому и Григорію, на литіи: «святителѣ Христовы, вѣры столпы и вѣрныхъ учителѣ». На стиховнахъ: «столпы благочестія Христовы, пастырѣ, вожеве на высокости». Въ другомъ стиху: «міру спасеніе всего свѣта учителѣ». Въ первой сѣдалнѣ: «выборныи пастыреве, столпы православной вѣры». По поліелеосѣ сѣдаленъ: «тыи три учителѣ утвердили церковь». На хвалитехъ: «свѣтилники всего свѣта, церковныи столпы».

Въ «Пролозѣ» о трехъ святителехъ: «явишася явѣ Іоанну епископу Еѵхаитскому: Василій Великій, Григорій Богословъ, Іоаннъ Златоустый, единѣми усты глаголаша: мы убо, якоже зриши, едино есмы, и ничтоже нѣсть въ насъ сопротивно или распрянно, но времены особными кождо насъ божественнымъ Духомъ подвизаеми на спасеніе человѣкомъ, и якоже поучени бывахомъ, тако и предахомъ. Нѣсть убо въ насъ первый, такожде ни же вторый; но аще единого речеши, и другая оба послѣдуютъ».

Тамъ же нижей о Іоаннѣ Златоустѣ: «Яко аще не бы сей святый (и аще и страшно рещи), подобаше бы паки быти на земли Христово второе пришествіе. На добродѣтели же и дѣйствіе и зрѣніе толикъ явися, якоже до конца всѣхъ превозшедшу».

Еще въ «Соборнику» мѣсяца генваря 30, тогожъ митрополита Еѵхаитского, въ словѣ похвалномъ тремъ святителемъ Василію Великому, Іоанну Златоустому и Григорію Богослову мовитъ: «по Спасѣ—избавители, по Будовнику—будовники, столпы и великіи подпоры, на нихъ же Премудрость свой храмъ утверди». И нижей: «о, пастыріе пастыремъ и учителіе учителемъ».

Въ «Минеи» февраля 25, на стихирахъ Тарасію, патріарсѣ Константинополскому: «вѣру всего свѣта, верховный отче, воистинну являя». Въ канонѣ, пѣснь 3: «отцемъ былъ еси верховникъ».

Патріархове Константинополскіи отъ церкви и отъ царей називаются патріархами «вселенскими», то естъ «отцами отцовъ всего свѣта». Чого намъ посвѣдчаютъ листы многіи патріарховъ трехъ и архіепископовъ и епископовъ и зъ розличныхъ епархій, также и «Кодексъ»—книга правная Юстиніана и иныхъ царей.

А патріархи Константинополского титулъ канонный такій: «всесвятѣйшій Тимоθей, милостію Божіею архіепископъ Константинополскій, Нового Рима и вселенскій патріарха».

А печать столица тая и патріархове носятъ—образъ Пречистой Богородици со Младенцемъ Іисусомъ Христомъ.

[4]) т. е. «изали».

О патріархахъ Александрійскихъ.

О Александрійскихъ патріархахъ также маемо, впродъ о Аѳанасіи въ «Мѣнеи» мая 2, въ канонѣ пѣснь 4: «Аѳанасіе, церкви тя Христосъ пастыремъ началника и учителя поставляетъ». Въ канонѣ пѣснь 5: «тебе воистинну великого учителя, Аѳанасіе, неложно сказуетъ Христосъ, и зъ апостолами причте церкви». Въ икосѣ: «выборный пастыръ и началникъ». Въ пѣсни 8: «столпъ всего свѣта и церковная рада».

Василій Великій въ епистоліи 52 о Аѳанасію такъ пишетъ: «Яко до всѣхъ насъ верха, до твоего благоутробія прибѣгаемо, и тебе за поралника и въ ряженю речій князя или началника и и вожа уживаемо». Также въ листѣ 48 до Аѳанасія пишетъ: «ктожъ всему заходови надъ честную твою сивизну честнѣйшій». Еще въ листѣ 49 до Аѳанасія: «всѣ до упреймости твоей обертаемося, едну намъ въ такихъ непогодахъ потѣху въ твоей опецѣ или оборонѣ зоставленую быти вѣруемо».

Въ «Мѣнеи» генвара 18,—въ канонѣ, пѣснь 4: «Христосъ Боской тя церкви первопрестолника, Кирилле, поставляетъ».

Въ «Мѣнеи» ноемврія 25, о Петрѣ Александрійскомъ патріарсѣ, на 3 пѣсни сѣдаленъ: «пастыра тя нарече Господь Петра блаженного». Пѣснь 5, инъ ирмосъ въ тропару: «на камень вошедъ вѣры, Петре, пребылъ неуклоненъ». Пѣснь 8: «первостоятель лика апостолского, Петре, явися и божественный верховникъ».

На хвалитехъ, въ стихирахъ: «камень вѣры Петръ».

Балсамонъ, патріарха Антіохійскій, Марка, Александрійского патріарху, зоветъ «отца отцемъ и пресвитера пресвитеровъ».

Ѳеодоръ Критопулъ, Ираклійскій митрополитъ, своего наставника поздоровляетъ мовячи: «радуйся, о архипастыру и отче отцовъ»[1]).

И тыхъ часовъ патріархове Александрійскіи пишутся «папами и судіами всего свѣта» [2]).

А патріархи Александрійского такій титулъ: «Кириллъ, милостію Божіею святѣйшій и всеблаженнѣйшій папа и патріарха великого Божого мѣста Александріи, Ливіи, Пентаполя, Еѳіопіи и всей землѣ Египетской, отецъ отцовъ, пастыръ пастыровъ, архіерей архіереовъ, тринадцатый апостоловъ и судія всего свѣта».

Патріархове Антіохійскіи.

Въ «Мѣнеи» февраля 12, Мелетія святого въ канонѣ, пѣснь 1, вторый тропаръ: «поставляетъ тя единъ Христосъ проповѣдника своему божеству, и яко апостоломъ единообразна тя, богоявленне Мелетіе». Въ 3-й пѣсни: «уподобился еси добродѣтелію Христовымъ апостоломъ, оныхъ владзу и престолъ наслѣдовалъ явственно, Мелетіе, преславне православія столпе». Въ канонѣ, пѣснь 4: «Петра верховного престолъ наслѣдовалъ еси отъ Христа, положеніе руки принявши» [3]). Пѣснь 6: «пастыремъ началникъ Мелетіе». Пѣснь 7: «святый тя соборъ первостоятеля мѣлъ». Тамъ же въ другомъ тропару: «равночестно улучилъ еси началство апостолъ Христовыхъ».

Въ «Мѣнеи» февраля 21, въ канонѣ на 1 пѣсни, Евстафія, патріарху Антіохійского, «верхъ отцемъ» зоветъ (роз-

---

[1]) Арменопулъ, кн. 5, листъ 362.
[2]) Тоже, кн. 6, листъ 425.
[3]) Унд.: «пріявый».

умѣй—Никейского собору). А на 2-й пѣсни мовитъ, ижъ «старшенствовалъ».

Въ книзѣ «О отступленіи Латинниковъ отъ церкве всходней» почесть Антіохійского престола такую находимо: «превысокого престола въ Антіохійской церкви первопрестолному великому патріарсѣ и апостолообразному мужу куръ Петру, Домнинъ, милостію Божіею Гранденскій и Аквиленскій архіепископъ».

Іоаннъ Хрисостомъ, въ омиліи третей до люду Антіохійского, Антіохію «головою всего свѣта» зоветъ.

Въ «Мѣнеи», генваря 29, на принесеніе мощемъ Игнатія Богоносца, въ канонѣ, пѣснь 3: «единомудра тя Христосъ апостоломъ добрѣ вѣдый постави всѣмъ церквамъ учителя».

А патріарха Антіохійскій титулъ носитъ такій: «Аѳанасій, милостію Божіею святѣйшій патріархъ Божого града Великой Антіохіи, Келесиріи, Месопотаміи, обои Келисиріи, Иверіи, Сүріи и всего Востока».

А печать носитъ на воску бѣломъ—образъ Петра апостола со крестомъ [4]).

О патріархахъ Іерусалимскихъ.

Найпершій и найвышшій архіерей и пастыръ и фундаторъ вѣры въ Іерусалимѣ самъ Збавитель нашъ Господь и Богъ Іисусъ Христосъ. Тая естъ найвышшая столица найвышшого пастыря Іисуса Христа, по которому св. Іаковъ, братъ по плоти Христовъ, а сынъ Іосифа Обручника, найпершимъ епископомъ въ Іерусалимѣ былъ отъ Іисуса Христа хиротонисаный. Читай о немъ въ части 1-й, роздѣлу 3, артикулъ 3.

Въ «Минеи», марта 18, Күрилла патріарху Іерусалимского на стихирахъ «учителемъ началникъ». Въ канонѣ, на сѣдальнѣ: «палицею божественною упаслъ еси стадо, яко пастыра и учителя великаго восхваляемъ тя». На початку канона, въ краегранесіи: «Күрилла пою началника соборомъ».

Въ «Пролозѣ», генваря 15, въ житіи св. Козмы пишетъ: «Козма Маюмскимъ епископомъ поставленъ былъ отъ Іерусалимского первосѣдалника».

Въ «Пролозѣ» февраля 21, въ стиху: «блаженъ еси умеръ, Захарія, первосѣдалниче землѣ блаженной».

А патріарха Іерусалимскій титулъ носитъ такій: «Ѳеофанъ, милостію Божіею святѣйшій и блаженнѣйшій патріархъ святого града Іерусалима, святого Сіону, Сүріи, Финикіи, Аравіи, обонъ-полъ Іордана, Кана, Галилеи и всей Палестины».

А печать носитъ на чирвономъ воску —образъ Воскресенія Господня.

Естъ патріархъ Великой Россіи: «Филаретъ, милостію Божіею святѣйшій патріархъ Великой и Малой Россіи, и до послѣднихъ Великого Океану».

О розличныхъ архіереохъ.

Еще и о другихъ многихъ епископахъ. Тыи иныи находятся титулы, межи иными припомяну св. Иринея, епископа Люгдунского, о которомъ Епифаній въ ереси 24, и въ «Пролозѣ» августа 21, пишетъ: «блаженный Ириней намѣстникомъ былъ блаженныхъ апостоловъ». И вѣдай, ижъ церковъ наша всѣхъ святителювъ престола «апостоловъ намѣстниками» зоветъ.

Въ тропару, дня 3 септеврія, священномученика Анѳима, которій всѣмъ священномученикомъ чтется.

Святого Іерофея, епископа Аѳинейского, той былъ на соборѣ ономъ апо-

[4]) Въ Круссіи, въ «Турко-Греціи», кн. 7; fol. 507, 296, 460, 135.

столскомъ на успеніе Пресвятой Богородици первымъ межи апостолами. Въ «Пролозѣ», октоврія 4, и Діонvсій въ книзѣ «О священныхъ Боскихъ именахъ».

Въ «Мѣнеи», декаврія 6, о Николѣ св. третій тропаръ: «православія наставниче, благочестія учителю, вселеннѣй свѣтилниче». На стиховнахъ: «радуйся, пастыру великій, столпе церковный, вѣрнымъ утвержденіе».

Въ «Мѣнеи», апрѣля 2, на вечерни о св. Титѣ: «Что тя именуемъ богодухновенне головою православной церкве Христовы».

Мѣсяца генвара 17, въ кондаку: «Антоніе, отче отцемъ».

Тогожъ мѣсяца 19, Макарія Египетского: «отче отцемъ, блаженне, преподобне».

Въ «Патерику», слово о любви 26: «Пришелъ, мовитъ, авва Иларіонъ къ отцу Антонію въ гору, и реклъ Антоній: добрѣ пришелъ, деннице, сходячи рано. А отецъ Иларіонъ реклъ ему: покой тебѣ, столпе свѣтлый, носячій весь свѣтъ».

Въ «Мѣнеи» февраля 12, Алексія архіепископа всея Россіи, на великой вечерни, именуетъ «Петру верховному ревнителя и Павлу спаслѣдника». И нижей, въ другомъ стиху: «столпа церкви недвижима». На литіи: «Христовымъ апостоломъ подобникъ былъ еси, и вселенную всю просвѣщаеши». У тропари: «яко апостоломъ сопрестолне Алексіе». Въ канонѣ, на 3 пѣсни: «всевѣдый Богъ освящаетъ тя своей церкви пастыря изрядна, и увѣряетъ тобѣ свое стадо, Алексіе, якоже и Петрови».

О архіепископахъ: Ахридонскомъ, Кареагенскомъ, Кvпрскомъ, Иверскомъ и Пекійскомъ.

Суть еще чотыри головныи архіепископове, которыи въ діоцезіяхъ своихъ сами о собѣ головами суть, и хиротонію отъ своихъ епископовъ пріймутъ [1]), яко то:

Первый архіепископъ Юстиніании Первой, Ахридону и всей Болгаріи, которій въ епархіахъ своихъ такую владзу вварованую собѣ маетъ, яко и столица апостолская Римская. А епархіи его суть: Дакія Сродземная, Дакія Набережная, Мисія Вторая, Дарданія и Превалѣтана епархія, и Вторая Македонія, и Вторая Панонія, Семиградская [2]) земля Каривлахія [3]), Молдавія Угорская земля, Австрія, Каринтія и Карніолія. Читай о томъ Юстиніана царя «Привѣлія» или новелю 131, листъ 265, и новелю 11, л. 39. А той архіепископъ Ахридонскій титулъ носитъ такій: «Петръ, милостію Божією блаженнѣйшій архіепископъ Первой Юстиніании, Ахридону и всей Болгаріи».

Другій архіепископъ Юстиніании Второй въ Кvпрѣ островѣ, отчизны Өеодоры, жоны Юстиніановы. Тую архіепископію Кvпрскую третій соборъ Ефескій учтилъ и упривѣлевалъ. О чомъ читай канонъ тогожъ собору осмый, и канонъ 39 шестого Константинополского собору, и выклады на то блаженного Өеодора Балсамона, патріархи А[нтіохійского] [4]).

Третій архіепископъ Юстиніании Карфаины. О томъ читай Юстиніанову уставу 31.

Четвертый архіепископъ — Иверіи. Того сvнодъ Антіохійскій почтилъ въ лѣта святѣйшого великой Антіохіи патріархи кvръ Петра. На которомъ сvнодѣ поставлено есть, абы волная и

---

[1]) Арменопулъ.

[2]) На полѣ: «Трансильванія».

[3]) На полѣ: «Мултаны».

[4]) Добавлено по списку Толстова.

началная и о собѣ головою церковъ Иверская была. Читай о томъ блаженного Ѳеодора Балсамона выкладъ на канонъ 2 вселенского Константинополского второго собору.

Уважай: если тыхъ меншихъ архіепископовъ Римскій не маетъ права и владзы святити, судити и оными владнути,—далеко болше не можетъ мѣти права и зверхности надъ болшими оными четырма патріархами, которіи во всемъ заровно почтени и вывышшени суть, яко нѣгды и Римскій.

А той Иверскій архіепископъ носитъ титулъ такій: «Павелъ, милостію Божіею архіепископъ каѳолическій всей Иверіи».

Естъ тежъ еще архіепископъ Пекеу въ Сербіи, и такій титулъ носитъ: «святѣйшій архіепископъ Пекеу и всей Сербіи».

Естъ тежъ и патріарха Терновскій, которій такій титулъ носитъ: «святѣйшій патріарха Терновскій и всей Булгаріи».

Патріаршии престолы апостолскіи суть столицѣ [5]).

Правдивая естъ, ижъ патріархове на столицахъ апостолскихъ седятъ, и ѳроны, то естъ престолы, ихъ суть апостолскіи столицѣ.

Столица Константинополская [6]).

А напродъ Константинополская церковь естъ столица св. первозванного и верховного и великого ап. Андрея, гдыжъ оную онъ фундовалъ, и Стахіа, которого ап. Павелъ въ епистоліи ку Римляномъ въспоминаетъ первымъ въ Византіи епископомъ хиротонисалъ. О томъ пишетъ Никифоръ Калистъ въ книзѣ 8, главѣ 6 и Арменопулъ въ книзѣ 4, листъ 296. Того св. Андрея тѣло и Луки еуангелисты и Тимоѳея Ефеского тѣла положении суть въ Константинополю, яко о томъ пишетъ Никифоръ въ книзѣ 2, главѣ 43, и «Прологъ».

Константинополскую церковь головою и маткою всѣхъ христіанъ здавна ухвалено быти и называти. Читай Леона и Анѳима царовъ право, «Кодексъ» Юстиніана, книга 1, титулъ 2, роздѣлъ 16 и роздѣлъ 24; Бароніуша «Рочныхъ Дѣевъ» року 472, 1; «Номоканонъ» блаж. Фотія патріархи, титулъ 1, глава 5; 6-й соборъ Константинополскій въ канонѣ 95, кождую ересь анаѳематисуетъ, которая не такъ розумѣетъ, якъ розумѣетъ св. Божая соборная и апостолская церковь. Той соборъ, што то мовитъ, отправовался въ Константинополю. Певна, иста, же и церковъ Константинополскую таковуюжъ розумѣлъ, и намъ потреба розумѣти.

Никита Хоніатесъ, въ книзѣ 3 о Алексію Дука, о Константинополю тыми пишетъ словы: «О, Царгороде, Царгороде, всѣхъ городовъ око! По всемъ свѣтѣ славный, дивъ всего свѣта, церквій матко, княгини благочестія, правыхъ выроковъ вожъ» и прочая. И ктожъ коли костелови Римскому далъ титулъ?! А тая столица Константинополская и соборами тежъ вселенскими учщещена [7]) естъ высоце и ровность всякая зъ Римскимъ узнана. Первый Никейскій, 6; 2-й Константинополскій, 3; Халкидонскій 28; 6-й Константинополскій, 36.

Орѣховскій зась каноникъ Премыскій о насъ Руси и о всѣхъ всходней чтыремъ патріархомъ подлеглыхъ народахъ

[5]) Эта статья вошла въ «Книжицу» Наѳанаила (об. 239), а оттуда въ «Книгу о вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 172).

[6]) Заглавіе взято изъ списка Ундольскаго.

[7]) «Книжица» Наѳанаила: «учщена»; Унд.: «учтена».

церкви пишетъ, который, рекши то о Грекахъ и Руси, же суть христіане и же суть въ церкви Божей, наводитъ: «Константинополская столица зъ иншими столицами, которіи апостолскими всѣ старыи называли, мы, што ближей Траціи мѣшкаемо, вѣдаемо, же естъ цѣлая, которой Богъ далъ найти ласку въ очахъ Солимана, Турецкого тирана, якобы другому пойманому Іосифови, абы такъ была завше правдивая обѣтница оная, же брамы пекелныи не могутъ перемочи противко церкви, ани противко апостолскимъ столицамъ».

Столица Александрійская.

Александрійская столица также естъ апостолская. Никифоръ Каллистъ въ книзѣ 2, въ главѣ 35 пишетъ, же Петръ святый Марка еvангелисту тамъ першимъ хиротонисалъ епископомъ (а не зъ Риму его послалъ). Тотъ Александрійскій патріархъ власнымъ естъ настунникомъ Петровымъ, а за тымъ и столица тая естъ апостолскою. Тойже Никифоръ въ книзѣ 3, въ главѣ 1 пишетъ, же Египетъ и Ливію той и овъ зъ апостоловъ навертали. Въ Бароніушу Латинскомъ року 325 читалемъ: «Александрійскую, мовитъ, церковъ своею учинили Петръ и Павелъ презъ блаж. Марка».

Александрійскіи епископове здавна въ двохъ діадимахъ и зъ двѣма епитрахилями литоргисуютъ [1]), а называны суть «папою, патріархою и судіею всего свѣта». О чомъ и пророкъ Езекіилъ пророковалъ въ главѣ 30 мовячи: «Fatiam iuditia in Alexandria», «и учиню суды въ Александріи»: а въ Грецкомъ: καὶ θέλω ἐκτελέσει κρίσεις ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ θέλουσι γνωρίσει ὅτι ἐγώ εἶμαι ὁ Κύριος. Въ Иллирической: «и сотвору судъ въ Египтѣ и разумѣютъ, яко азъ есмь Господь» [2]). Египетъ зъ Александріею едино, и блиско себе тыи мѣста, и патріарсѣ Александрійскому подлежатъ, и тамъ на частѣ *седитъ* [3]).

Розумѣю, же не отъ часовъ Кирилла Александрійского тую такъ великую почесть и прерогативу патріархове Александрійскіи носятъ, гдыжъ еще и Аѳанасія св. Александрійского папою называно, яко читаемо въ апологіяхъ сѵнодалныхъ и Пахимереса, въ «Парафрассеосъ» на Діонѵсія. Зачимъ столица Александрійская и соборами вселенскими естъ и зъ своимъ патріархою учщена: 1 Никейскій, 6; Халкид. 28; 6 Конст., 36.

Столица Антіохійская.

Церковь Антіохійская по Іерусалимской естъ вторая апостолская столица и надъ всѣ предъ тымъ славнѣйшая. А фундовали оную апостолове Петръ и Павелъ, яко св. Игнатій въ епистоліи своей до Магнесіановъ пишетъ: «въ Антіохіи найпервѣй суть названы христіане, гды тамъ Петръ и Павелъ фундовали».

Хрисостомъ Антіохію «головою всего свѣта» зоветъ въ омиліи 3, до люду Антіохійского: «и межи мѣсты першая Антіохія, яко корону якую, предивное христіанъ одержала назвиско».

Антіохію еще называно Θεόπολις, «Божій Градъ» [4]). Зачимъ и соборы вселенскіи и патріарху оной почтили высоце: въ Никеи 6; въ Халкидонѣ 28; въ 1-мъ Константинополскомъ, 36.

Сѵнодъ Константинополскій вторый

---

[1]) Никифоръ, кн. 14, гл. 34; 2 reg. 20.

[2]) Іезекіиль, гл. 30, ст. 19.

[3]) «Книжица» Наѳанаила, Унд.: «*судитъ*».

[4]) Евагрій, кн. 1, гл. 3.

въ листѣ своемъ енералномъ тыи тежъ о Антіохіи маетъ поважныи слова: «Церкви старожитнѣйшой и ясне апостолской Антіохіи въ Сvріи, гдѣ найпервѣй учщеное христіанъ назвиско сталося»; канонне преложилъ епархіи и діоцезіи всходней епископа найвелебнѣйшого и Богомъ возлюбленного Флавіана, призволяючи на то всей церкви, и якобы одными усты оного выхваляючи; которое постановенье за слушное и посполитое сvнодъ мѣлъ. Читай о томъ въ книзѣ 5, главѣ 9, «Гисторіи» Өеодорита, епископа Кvринейского.

Столица Іерусалимская.

Іерусалимская столица самого Христа естъ столица и первая апостолская, гдыжъ тамъ первѣе еvангелію проповѣдали, и тамъ на соборахъ ся сходили, яко Дѣянія Апостолскіи учатъ, въ главѣ 2 и 15.

Соборы тежъ вселенскіи тую столицу и патріарху почтили знамените: 1 Никейскій, 7; Халкидонскій, 28; 6-й Константинополскій, 36. Тую церковъ Іерусалимскую «маткою всѣхъ церквій» Өеодоритъ зоветъ. А Дамаскинъ св. о Іерусалимской церкви пишетъ: «радуйся, Сіоне святый, мати церквамъ, Божіе жилище» и прочая.

Сvнодъ второй Константинополскій вселенскій въ епистоліи своей енералной тыми словы мовитъ: «матцѣ теды всѣхъ церквій Іерусалимской найвелебнѣйшого и Богомъ возлюбленного Кvрилла епископа быти вамъ ознаймуемо, постановленного южъ давно канонне отъ провѣнціалныхъ, который на разныхъ мѣсцахъ много зъ Аріанами потыкался» и прочая. Читай о томъ книгу 5, главу 9 Өеодорита, епископа Кvринейского.

Блаженный тежъ Іоаннъ, патріарха Константинополскій, около року тысяча двусотного, пишучи напомина[лну]ю епистолію о вѣрѣ до Иннокентія Третего, бискупа Римского, называетъ церковъ Іерусалимскую «маткою иныхъ церквій и христіанъ», важне то тамъ выводячи [5]).

Марко, Спалатенскій архіепископъ, de - Dominis: «а еслибысь назвалъ церковъ которую «маткою церквамъ», теды Іерусалимская церковъ слушне будетъ «бабкою» всѣхъ церквій, бо она естъ першая отъ всѣхъ».

Велебный Беда, докторъ Римскій, въ книгѣ 6, гл. 93 о Іерусалимской столици такъ написалъ: «Нехай встеклость еретицкая зъ кута не щекаетъ: по всемъ свѣтѣ церковъ ся розляла; всѣ народы маютъ церковъ, нѣхто насъ нехай не ошукиваетъ; тая естъ правдивая, тая естъ повшехная, почала отъ Іерусалима, дошла до насъ, и тамъ естъ, и ту; не жебы оттамтоль одошла, абы ту пришла, уросла, не пришла».

Еще доводъ непосполитый естъ о тыхъ чотырохъ столицахъ, ижъ ихъ апостолскими называютъ. А то зъ подписовъ сvнодалныхъ явне ся показуетъ, а меновите: на шестомъ сvнодѣ такіи подписы находятся: «Константинъ, Богомъ почтенный архидіаконъ Константинополской святой Божей каѳолической и апостолской церкве; Петръ пресвитеръ и намѣстникъ апостолской столицѣ великого мѣста Александріи; Георгій, покорный пресвvтеръ, намѣстникъ Өеодора Богомъ возлюбленнаго епископа и намѣстника апостолской столицѣ святого Христа Бога нашего, мѣста Іерусалимского». А на семомъ

[5]) Антовіусъ Спалетанскій, кн. 7, гл. 10, пунктъ 283.

соборѣ поднисъ такій: «Іоаннъ, зъ ласки Божей пресвѵтеръ и патріаршій намѣстникъ, совѣтникъ трехъ апостолскихъ столицъ: Александрійской, Антіохійской и Іерусалимской, отцовскихъ догматъ и поданя каѳолической церкве наслѣдуючи, подписалемъ». Видишъ, якъ ѳроны патріаршіи апостолскими столицами мянуетъ!

Которіи то чотыри патріархіалныи на всходѣ столицѣ Лиранусъ [1]), Римскій докторъ, передъ чотырма сты лѣтъ, по одорванюся отъ всходней церкве Латиновъ въ таемницы чотырехъ звѣрятъ у Езехеіля пророка цудне выкладаетъ, тымъ самымъ ихъ до чотырохъ еѵангелистовъ прировнываючи и приподобываючи: «1—у лвѣ розумѣю быти столицу Іерусалимскую для смѣлого тамъ апостоловъ еѵангелія проповѣданія, 2—у волѣ Антіохійскую: для послушенства вѣрныхъ, подъ ярмо апостолское идучихъ, 3—въ обличу человѣка Александрійскую: для велце учоныхъ тамъ мужовъ Аѳанасія, Клименса, Кѵрилла, 4—въ орлѣ Константинополская для мужовъ тамъ богомыслныхъ, оного Хрисостома, Григорія Нанзіанского и иныхъ».

А вшакже не толко тыи предреченныи столицѣ суть апостолскими столицами, але и другіи, гдѣ апостолове проповѣдали и поставляли и наконецъ сами тамъ положени были, яко то Ефеская для Іоанна Богослова и иныи. А на доводъ и увѣренье того покладаю историю тую. Артеміеви, архіепископови Кѵпрскому, въ ночи св. апостолъ Варнава указался,росказуючи му, абы до Константинополя ѣхалъ, и жебы такъ мовилъ: «моя тежъ столица естъ апостолская, бо въ ней маю тѣло ап. Варнавы». И объявилъ му тѣло свое и гробъ свой въ земли, который онъ пашолъ, и тѣло цѣлое и на персяхъ еѵангеліе св. Матѳея, рукою св. Варнавы писаное. О томъ пишетъ монахъ Александръ и Никифоръ Калистъ въ книзѣ 16, въ главѣ 37.

О Римѣ.

Въ Римѣ фундовали столицу св. апостолове Петръ и Павелъ, а епископства службу Линови подали. А же то правда, Еѵсевій, Памфиліевъ Кесарійскій епископъ, въ книзѣ 2, въ главѣ 24; въ книзѣ 5, въ главѣ 6; въ книзѣ 3, гл. 2 и 19, и книзѣ 4, главѣ 1. Тоежъ и Ириней пишетъ: «Тую столицу Римскую на сѵнодахъ ровною честію и владзею почтили были зъ оными четырма: Константинополскою, Александрійскою, Антіохійскою, Іерусалимскою столицами абы заровно ся величала и почитала [2]). Лечъ то нынѣ не воспомагаетъ бискупа Римского и зъ нимъ вѣруючихъ, поневажъ апостоловъ святыхъ вѣры и преданій, якъ оныи первыи по апостолѣхъ наступцы вызнавали, во всемъ не держатъ, и въ многихъ частехъ сторожитности и правды уступили, яко по достатку отъ Грековъ на Латину о томъ естъ показано и писано».

О засѣданью на соборахъ [3]).

Нижъ ани папежъ, ани послове ихъ патріарховъ не посѣдали, и же правая сторона, вхо-

[1]) На полѣ: in 3 par. Luc. Comment. Ezech., cap. 10, act. 4».

[2]) Въ подлинникѣ описка: «величати и почитати». Исправлено по списку Ундольскаго.

[3]) Эта статья вошла въ «Книжицу» Наѳанаила (об. 233 л.), а оттуда въ «Книгу о вѣрѣ» (Москва, 1648, об. 168 л.).

дячи въ церковъ, естъ учтившая.

На соборахъ абы бискупове Римскіи а рачей послове ихъ [4]) мѣсце засѣдати мѣли, того довести противныи не могутъ, якожъ и Креуза, тое удаючи, не подпираетъ жаднымъ зъ писма свѣдоцтвомъ. Але то есть речъ правдивая, ижъ бискупове Римскіи, анѣ ихъ послове мѣсца, анѣ сидѣнья вышшого на соборахъ нѣгды не мѣвали. А то оттоль ясно дается видѣти:

Першая, ижъ жаденъ папежъ на соборѣ вселенскомъ обецнымъ не бывалъ.

Другая: ижъ седѣніе отцовъ на соборахъ было таковое: послове Римского бискупа по лѣвой сторонѣ, а патріархове по правой; царъ въ головахъ выше всѣхъ на маестатѣ высоко седѣлъ, якъ Евсевій о Константинѣ Великомъ въ книзѣ 3, въ главѣ 10 пишетъ. Што и такъ видимо въ выображеню малярскомъ соборовъ вселенскихъ въ церквахъ. А въ посродку зась къ олтареви на высокомъ столѣ еѵангелія святая, которая значила Господа и Бога нашего Іисуса Христа, же Онъ самъ одиною найвышшею головою естъ тѣла церкве своей.

А же то правда, ижъ на соборахъ такое седѣнье и такое строенье было, дѣи головныи соборовъ вселенскихъ то въ собѣ описано маютъ. Чого въ Грецкихъ и Латинскихъ книгахъ того дочитаешься. А ижъ не кождый маетъ Грецкіи, теды до Латинскихъ и Полскихъ указую: особливе въ Баронѣушу, року 431, и на четвертомъ—року 451, и на шестомъ Константинополскомъ — року 680, 6. Съ которыхъ то ся сѵнодовъ показуетъ, ижъ легатове папежскіи на лѣвой сторонѣ засѣдали. А на ономъ въ Фераpу Грековъ зъ Влохами зъѣздѣ, яко книга Лядская соборованя Флорентійского свѣдчитъ на листѣ 15 о томъ, такъ ся точила справа: «потомъ, мовитъ, пытаніе и розница вшалася о столицахъ заходнего и всходнего костела. Того абовѣмъ хотѣлъ папежъ, же бы по единой сторонѣ костела засѣло его все духовенство, а по другой сторонѣ—царъ, патріарха и вся ихъ сторона; зась въ посродку на першомъ мѣстци—папежъ. А цесаръ твердилъ (бо такъ и давно бывало, яко ся впродъ рекло), же то пристойнѣйшее естъ мѣстце цареви, нѣжли папежови. По долгой розмовѣ, ажъ казано читати справы першихъ соборовъ, тожъ ся на остатокъ на то зезволили, жебы една сторона, которая входячимъ до костела была лѣвою, дана была папежеви и его сторонѣ, а другая, то естъ правая—цареви и Грекомъ. Розставляли теды такъ маестаты папежскіи по сторонѣ ему назначаной, близко алтара яко на чотыри сажнѣ отъ него». И нижей мовитъ: «а такъ вшедше первѣй папежъ засѣлъ на своемъ маестатѣ на сторонѣ полночной, подлугъ угоды вышпомененой. Потомъ засѣлъ и нашъ царъ по сторонѣ полуденной, за нимъ братъ царской деспотъ Димитръ по правой руцѣ царской; нижей трохи, яко на чтыри пядій седѣлъ тежъ патріарха на высокомъ ѳронѣ, затымъ намѣстници патріарховъ: и нижей, въ посродъ костела, межи обѣма сторонами духовенства предъ святымъ столомъ албо алтаромъ поставленый былъ маестатъ найкраснѣйшій, велце оздобный и прибраный золотомъ и шарлатомъ: на немъ седѣлъ великій и справедливый судія Господь нашъ Іисусъ Христосъ, то естъ святая его еѵангелія, а по обуеи сторонахъ лежали головы св. апостоловъ Петра и Павла и лямпы горя-

[4]) Въ подлинникѣ ошибка: «его». Въ «Книжицѣ» Наѳанаила правильно.

чіи предъ ними. И было ся, мовитъ, чому припатровати, страшливому и новому видокови дня [1]) оного», и прочая. То въ Флорентійскомъ.

Уважай, правовѣрный церкве всходней сыну! Если гды самъ папежъ, обецнымъ на соборѣ а еще въ своей діоцезіи будучи, не посѣлъ царя и патріарховъ,—а якожъ послове его къ Греціи, въ патріаршихъ діоцезіахъ будучи, мѣли посѣдати патріарховъ, также и они мѣстца своего онымъ попущати?! Неподобная то, абы посланцомъ ся мѣли дати посѣдати, гды пану ихъ того не допустили!

Еще и то [2]) ся показуетъ, ижъ послове папежскіи патріарховъ не посѣдали. А то, же нижей оныхъ подписовали на сунодалныи дѣи, же то правда, блажен. Θеодоръ Балсамонъ, патріархъ Антіохійскій, на канонъ 7 собору вселенского шестого въ выкладѣ пишетъ: «Гортинскій епископъ Василій, который на сунодѣ шестомъ отъ всей церкве побецнымъ будучи, по чотырехъ патріархохъ и по нѣкоторыхъ митрополитохъ находимо, же ся подписалъ. И якъ естъ речъ певная, ижъ онъ былъ легатъ папежовъ и для тогожъ ся подписалъ по патріархахъ, яко и другіи легатове, т. е. Θессалоницкій епископъ, Ираклійскій и иныи». Поты Балсамонъ. Дѣи зась суноду Карθагенского подписали: Аврелій епископъ Карθагенскій, которого и папою называно на томъ сунодѣ. По немъ подписалъ Валентинъ, Нумидіи епископъ. По тыхъ трехъ (?)Фавстинъ, епископъ Потенціанской церкве провѣнціи Пиценской, легатъ Римской церкве. То въ канонѣ 135 Карθагенскомъ маешъ.

Правая сторона—учтившая [3]).

За тымъ наклоняюся до речей о засѣданью на соборахъ отповѣсти на выкладъ противныхъ.

Мовитъ бовѣмъ Бароніушъ и Скарга року 451, описуючи Халкидонскій соборъ: «по лѣвой сторонѣ на першомъ мѣстци засѣли послове папежскіи, по нихъ Царогородскій и Антіохійскій епископове». То якъ съ правдою стати маетъ? Гдыжъ Евсевій Кесарійскій [4]), описуючи сунодъ Никейскій першій, мовитъ, ижъ «той епископъ которій седѣлъ на правой сторонѣ, до царя рѣчь правилъ. А то былъ Еустаθій Антіохійскій».

Зась еще той же Бароніушъ року 680, описуючи седѣнье шестого собору, написалъ такъ: «по правой сторонѣ Царогродскій патріархъ Георгій, Антіохійскій Макарій седѣли». То ту собѣ противный, а барзѣй правдѣ! Бовѣмъ нѣгды не седѣли патріархове нижей пословъ папежскихъ, и неможная была, гдыжъ стороны роздѣлны были правая отъ лѣвой. А такъ мѣлъ написати не по нихъ, але противко нихъ: зъ правой стороны отъ полудня патріархове седѣли, яко ся зъ ихъ самыхъ книгъ показало.

Еще тамъ же, [ижъ] [5]) лѣвая сторона естъ учтившая, удаютъ. А зъ якихъ причинъ—смѣху достойно суемудріе — лѣвую сторону честнѣйшую надъ правую чинить! Власне гдыбъ хто золото за мосяжъ, а мосяжъ за золото удавалъ! Штò розумѣешъ, если въ той речи, которая и напростшему чловѣку

[2]) Въ подлинникѣ описка: «для».

[1]) «Книжица» Наθанаила. Унд.: «оттоль».

[3]) На полѣ: «лѣвая сторона не естъ учтившая».

[4]) Евсевій, кн. 3, гл. 11; Θеодоритъ, кн. 1, гл. 7.

[5]) Дополнено по списку Ундольскаго и «Книжицѣ» Наθанаила.

не здается, такъ свою речь выставляютъ,—а якъ найбарзѣй — въ речахъ тонкихъ прелщаютъ василискова яду заразою Кревзы невинныи души"? Отповѣдаю теды на ихъ тамъ вымыслъ, ижъ завше сторона правая въ церкви была и естъ учтившая и поважнѣйшая такъ входячимъ до церкве, яко и у олтара стоячему, и обертаючемуся епископови на церковъ до люду. А еже правая учтившая, для тогожъ маестатъ царскій, каѳедры патріаршии и всѣхъ меншихъ въ церкви преложоныхъ кресла суть на ней поставлены и зъ еvангеліемъ на правую до нихъ къ цѣлованью идутъ. Выхожения іерейскіи полночными дверми на церковъ ко сторонѣ правой полуденной и восточной бываютъ, а не ко заходу, ани ко полночи и не на лѣвый клиросъ. И якъ Вирсавіи, матки Соломоновы седѣнье зъ правой руки его ко лѣвой сторонѣ, надъ Соломоновъ маестатъ [5]), и якъ Пресвятои Богородици образу зъ правой руки Христа поставленъ къ лѣвой сторонѣ надъ сторону правую образа Христова, и якъ оного помененого Димитрія деснота зъ правой руки царя Палеолога седѣнье, надъ той тамъ царскій маестатъ, который по правой сторонѣ церкве стоялъ, не суть учтившии и поважнѣйшии, - такъ и сторона оная лѣвая полночная засѣданья папежского и его пословъ не естъ учтившею надъ сторону правую полуденную, на которой патріархове и всходнее духовенство седѣло. А зась востокъ, т. е. всходъ зъ олтарнымъ мѣстцемъ Іисусу Христу, которого пророкъ Захарія востокомъ совыше зоветъ [6]), естъ цѣле зоставлепо и захование. Для того-жъ еvангелія въ серединѣ ровно зъ олтаремъ на маестатѣ оздобномъ на соборѣхъ была выставлена.

Реклъ бымъ еще противко ихъ такъ великому ни кому ся неподобаючому выкрутови: гды легатове папежскіи въ костелъ окны олтарными полѣзутъ, на той часъ сторону ихъ лѣвую полночную за учтившую, спать, покусити бы ся могли натягати!

О старомъ и новомъ календару.

А же календаръ старый естъ певнѣйшій, лѣпшій и правдившій, межи иными доводами и то естъ поважный, ижъ новый безъ старого обыйтися не можетъ, бовѣмъ до оного ся скланяетъ и навертаетъ, гды пасху, то естъ свято Воскресенія Христова, многокротъ посполу зъ старымъ обходитъ. Старый календаръ, будучи святобливе и порядне споряженый, завше спаняле, ставочне и право своимъ торомъ идетъ, а новый своволный естъ и пустопашъ ходитъ, бо своею блудною блукается думою, а летавши и блудивши предся старому ся кланяетъ, и къ нему пристаетъ, и радъ-не-радъ частокротъ ведлугъ старого указу пасху христіанскую обходити муситъ. Новый календаръ, колибы певнѣйшій и лѣпшій былъ, теды старому подъ плащъ не лѣзлъ, то естъ до оного бы не приставалъ! Зансте, явная естъ, ижъ всяко згола новый естъ блудный и непотребный, толко гвалченье святъ и незгоду и звады творячій. Крета и иныи тамъ мѣста, также кролевства многіи заходніи старого календара не отвергли, и то – знакъ лѣпшости! А Жидове-тулачи часомъ зъ новымъ, часомъ зъ старымъ фаску свою отправуютъ.

О Мелетіи и Павлинѣ.

Въ Антіохіи межи Мелетіемъ и Павлиномъ распря и розерванье было зъ

[5]) 3 Царств , гл. 2, ст. 19: «и сѣде на престолѣ своемъ, и поставиша престолъ другій матери царевѣ, и сѣде одесную его».

[6]) Захарія, гл. 6, ст. 12.

причины тоей: въ Антіохіи часть една была Аріанской секты; часть зась каѳоликовъ роздѣлена была [1]): инiи бовѣмъ называни были Еустафіане, которiи отъ Еустафія православного и доброго епископа, потомъ отъ Аріанъ оттоль выверженого, взятую (sic) заховывали и Павлина пресвvтеровъ вожа въ духовныхъ наслѣдовали; инiи зась отъ Мелетія научени, частью отъ Аріанъ приведени, частью отъ Еустафіанъ до него прилучены, Мелетiане называни были.

А Еустафіане Мелетiеви мужеви святому каѳоликови не хотѣли прилучитись, ижъ его Аріянове на той ѳронъ посадили. А жебы той схисмѣ Люциферъ подалъ, пришолъ до Антіохіи и, не маючи уваженья зъ стороны Мелетія, поставилъ Павлина помененого епископомъ [2]), на которого сторона Мелетiева не призволила, повѣдаючи, же власного своего епископа Мелетія знаетъ, и оного што-день ожидали зъ заточенія прибыти, бо Юліанъ цесаръ епископомъ выгнанымъ презъ вырокъ свой казалъ ся до своихъ столицъ вернути. Такъ теды Люциферъ таковымъ постановленіемъ Павлина на оную схисму не усмѣрилъ и не згасилъ, але еще розширилъ и змоцнилъ. Потомъ Евсевій Верцеленскій [3]), пришедши до Антіохіи, Люцифера не нашолъ, постановленія оного Павлина не потвердилъ, зачимъ сполечности зъ нимъ не мѣлъ. Тая теды схvсма въ Антіохіи межи Мелетіемъ и Павлиномъ знесена и спокоена есть, и людъ успокоеный есть не зъ жадного сvноду, анѣ тежъ за жадною повагою и владзею бискупа Римского, але презъ самыхъ церкве Антіохійской служителей, звлаща за поводомъ самого Мелетія. А Сапоръ дуксъ [4]), который отъ царя Гратіана до Антіохіи ку успокоенью церкве посланый былъ, видячи упоръ Павлиновъ, того Мелетія ознаймилъ и оголосилъ новагою царскою Антіохійскимъ началнѣйшимъ, то есть найпреднѣйшимъ, епископомъ и всѣхъ всходныхъ церквій патріархою. И такъ Мелетій патріархоствомъ Антіохійскимъ самъ справовалъ и рядилъ, кромѣ жадного Павлинова участництва или належности зверхности въ урядѣ томъ А Павлинови, поки бы жилъ, допустилъ и зоставилъ оную частку Антіохійского посполства, которыи ему послѣдовали. Ображался Павлинъ, ижъ Мелетія предпочтено надъ него, и для того зъ Мелетіемъ не преставалъ и не общился. Чого оному не хвалено, и овшемъ нерострониость и упорность его строфовано, ижъ зъ Мелетіемъ не хотѣлъ згодитися и въ едности зъ нимъ рядити. О чомъ Ѳеодорита читай книгу.

А Бароніушъ мылится и грѣшитъ, же Ѳеодорита о то щиплетъ, за що Антоній, арцибискупъ Палестинскій, добре му заплатилъ въ книзѣ 7, главѣ 10, folium 166.

А причиною тоей Антіохіи схисмы— Люциферъ, Сардиніи епископъ, который, на всходѣ на заточеніи будучи, до Антіохіи, за радою Евсевія Верцеленского, на спокоеніе одыйшолъ. Онъ мѣсто згоды неростронне противъ Мелетіеви постановилъ епископомъ Павлина. Чого той Евсевій Верцеленскій, пришедши до Антіохіи, не хвалилъ.

О Акакіи, патріарсѣ Константинополскомъ.

По смерти Тимоѳея [5]), православного патріархи Александрійского, ико-

[1]) Сократъ, кн. 3, гл. 4; Ѳеодоритъ, кн. 3, гл. 4.

[2]) Ѳеодоритъ, кн. 3, гл. 24.

[3]) Никифоръ, кн. 12, гл. 3.

[4]) Ѳеодоритъ, кн. 5, гл. 7.

[5]) Евагрій, кн. 3, гл. 12.

номъ тоесежъ церкве Іоаннъ, реченый Талая, обраный и на столици посаженый, до которого ѳрону презъ пѣнязѣ приступъ собѣ справилъ, хотяжъ Зенонови цареви присягою ся былъ обвязалъ, ижъ столицы тоей не мѣлъ прагнути и доступовати, — той Іоаннъ Талая, подлугъ обычаю, епистолью сунодалное сполечности до православного Акакія, Константинополского патріархи, не послалъ. Образился тымъ Акакій, и у царя Зенона справилъ то, ижъ звергъ его зъ столицѣ, яко сумоніака и кривоприсяжцу.

А часть еретицкая — Петра Монта, который чловѣкъ хитрый былъ [6]), временемъ служачій, на всякъ аеръ рушаючійся, таемного еретика Еутихіанина, а суноду Халкидонского непріятеля, епископомъ Александрійскимъ наставили. Которого Монта а предъ тымъ Акакій патріарха и Зенонъ царъ, и Симплиціусъ, папежъ Римскій, выклятии были. Той теды Петръ Монтъ, по вогнанью Іоанна Талая, послалъ послы свои до Константинополя, зъ вызнаньемъ православной вѣры выправилъ, освѣдчаючися, же въ православной вѣрѣ трваетъ и суноду Халкидонского оборонцею крѣпкимъ естъ. Лечъ то змышленье чинилъ, и Акакія ошукалъ. И такъ Акакій того Петра до сполечности своей принялъ и на столицу Александрійскую привернулъ. А онъ Іоаннъ до Риму ся удалъ, гдѣ того Монта и Акакія удавалъ, венцъ и мниси Египетскіи, приходячіи до Риму, того Монта освѣдчали за еретика, якожъ былъ такимъ. Папежъ Сумплиціусъ за зле мѣлъ на Акакія за приняте до сполечности Петра. Въ томъ часѣ Сумплиціусъ умерлъ, не чинячи жадного поступку, анѣ отъ сполечности ся Акакіеви отдѣляючи. Штò и слушне чинилъ, бовѣмъ вѣдалъ, же Акакій православнымъ былъ и же змышленымъ своимъ вызнаньемъ ошукалъ его Петръ. Надъ то, яко любячи покой и згоду церковную, не хотѣлъ въ церкви Христовой чинити сваровъ, а за тымъ и до розерванья не приходити.

Лечъ Феликсъ того имени Третій, папежъ, по Симплиціусѣ наступивши, на Акакія почалъ повставати и до себе оного взывалъ [7]). Потомъ Феликсъ Акакія отлучилъ, а Акакій на то нѣчого не дбалъ, и до смерти своей литургисалъ. Того и Либеритусъ въ главѣ 18 посвѣдчаетъ: «и взаемъ Феликса отлучилъ и имя его зъ диптиховъ вымазалъ. Отожъ дерзновенному Феликсови таковажъ нагорода сталася, кгды му таковоюжъ отмѣрилъ мѣрою подлугъ евангеліи» [8]).

И то вѣдати потреба, ижъ Сумплиціусъ, и Феликсъ, и Геласій, и Гормизда не такъ далеце о того Монта ображалися, бо то толко упокрисія [9]) и плащикъ былъ скритое амбиціи первенства барзо пожаданого, хотяжъ то Геласій въ листѣ своемъ къ Еуѳимію, патріарсѣ Константинополскому, вымовляется презъ тыи слова: «non optamus». «И не зычимъ собѣ надъ другихъ прекладатися, яко проповѣдаемъ, заздрость ровности зъ собою, патріарсѣ Константинополскому». Бовѣмъ по Анатолію и Генадію, патріархахъ, продкахъ своихъ, Акакій права и привилеевъ своихъ патріаршихъ чуле и дѣлне почалъ заживати.

Чому зависть папежская барзо завидѣла и оказіи шукала. Въ таковомъ поступку Акакій умерлъ, наступилъ Фля-

[6]) Евагрій, кн. 3, гл. 17.

[7]) Никифоръ, кн. 16, гл. 19. У Palaty, т. е. Куропалаты, 178, 2.

[8]) Матѳ., гл. 7, ст. 1—2.

[9]) Ὑπόκρισις—лицемѣріе, притворство.

витасъ албо Фравитасъ, потомъ наступилъ Еуѳимій, Феликсъ тежъ умерлъ, по немъ насталъ Геласcій. Той налегалъ, абы Еуѳимій Акакія зъ диптиховъ вымазалъ. Евѳимій на то не зезволилъ: яко онъ Феликса excommunicacіey не потвержалъ, такъ Еуѳимій Акакіеви а неслушне и неканонне и незвычайне смѣтое[1]), венцъ ижъ Акакій анѣ ереси яковой приобщился, анѣ Петра, яко еретика, принялъ, але покутуючого и православіе зъ обовязкомъ вызнаваючого, а за тымъ той Петръ слушне былъ розгрѣшеный. А зась кгды Монтъ ересь свою открылъ, за еретика естъ почитанъ. Акакій тежъ мѣлъ владзу Петра каючогося розгрѣшити и на престолъ возвести. И то Константинополская столица на всходѣ справуетъ, што Римскій бискупъ на заходѣ[2]).

По Анастасіи царѣ Юстинъ, а по Еуѳиміи Іоаннъ патріархою наступилъ въ Константинополи. Старалися пилно о соединеніе восточныхъ церквей и заходныхъ. Пришло до того, же Гормизда папежъ, при упорѣ продковъ своихъ, уперлся, подлугъ своей мысли листъ зъедноченья выдалъ. А Юстинъ царъ и Іоанъ патріархъ не ижъ бы то слушне и канонне розумѣли дѣятися, але для доброго покою церковного со смотрѣніемъ низешли, попустили, часомъ нещасливымъ догажаючи а ересемъ причины оттинаючи, и овшемъ прето потрути ихъ надѣючися. Еднакъ Іоаннъ патріархъ, абы за тымъ уступленіе привилієвъ и ровности столицѣ Константинополской зъ Римскою не здалось стати, и напотомъ кто не натягалъ и не мнѣмалъ, теды постерeглъ въ листѣ своемъ до Гормизды словы таковыми: «святыи Божіи церкви вашей старого и тоей нового Риму за едну приймую, оную столицу ап. Петра и тую царского мѣста за едну быти описую, и чотыри соборы Н[икейскій], К[онстантинополскій], С[офійскій], и Х[алкидонскій] такъ што стороны вѣры, якъ и што стороны стану церковного постановлено естъ, приймую и зезволяю. А кто бы хоть въ найменшомъ словку тыхъ сунодовъ и уставъ выкрочилъ и нарушилъ, таковыхъ отъ святые Божее каѳолической апостолской церкве за отпалыхъ знаю» и прочая.

Ту уважати, яко Іоаннъ патріархъ постерегаетъ: 1—ижъ Римская и Константинополская столица за едно суть, а за тымъ и привѣлея ихъ еднакіи; 2—презъ тыи слова «зъ стороны стану церковного ухвалы отъ патріархи Константинополского канонѣхъ о вывышенью его ухваленыхъ вцѣлѣ тръвати вызнавати» — ту презъ то канону Константинополского, столицѣ Константинополской и на Халкидонскомъ потверженого, о патріархахъ постерегаетъ и вцѣлѣ заховуетъ; 3—презъ слова «а кто бы въ найменшомъ словку нарушилъ што въ тыхъ сунодахъ и канонахъ» за отпалого отъ церкве Христовы знаетъ и судитъ. Той параграфъ на папежовъ вложенъ, бо они много отмѣняютъ и нарушаютъ. И такъ ту субтелне Гормизду и продковъ его Сумплиція, Феликса и Геласія розумѣетъ и судитъ и отъ церкве апостолской отлучаетъ: што они Акакіеви дерзнули, тоежъ онъ на нихъ вкладаетъ[3]).

---

[1]) На полѣ: «дерзнутое».

[2]) У Palaty (т. е. Куропалаты) fol. 181, 2.

[3]) На этомъ кончаются «Приложенія» къ «Палиноділ», находящіяся въ спискахъ Синодальномъ и Ундольскаго. Послѣдній, впрочемъ, заканчивается статьею «О привилею Константина царя», помѣщенною выше, см. стлбц. 323—326.

РЕЕСТРЪ ОБЪЯВЕНЯ АРТИКУЛОВЪ ВЪ КНИЗѢ СЕЙ.

[4]) Въ скобкахъ обозначены столбцы настоящаго изданія «Палинодіи».

[5]) Собственно отсюда начинается «реестръ объявеня».

[6]) Эта пагинація указываетъ на листы затеряннаго (см. выше, стлбц. 313) подлинника «Палинодіи».

Часть вторая.

Роздѣлъ I.

Роздѣлъ II.

Роздѣлъ III.

[1]) Въ текстѣ (см. выше, стлбц. 536) слѣдуетъ исправить, вм.: «проповѣдовали».

Роздѣлъ IV.

Роздѣлъ V.

Роздѣлъ VI.

Роздѣлъ VII.

Роздѣлъ VIII.

Роздѣлъ IX.

*

Роздѣлъ XII.

Роздѣлъ XIII.

Часть третья.

Роздѣлъ I.

Роздѣлъ II.

Роздѣлъ III.

Роздѣлъ IV.

Роздѣлъ V.

Часть четвертая.

Роздѣлъ I.

Роздѣлъ II.

О патріархахъ [1]).

Патріаршіи престолы апостолскіи суть столицы.

О засѣданью на соборахъ.

При печатаніи, въ основаніе былъ положенъ списокъ Московской Синодальной Библіотеки, о которомъ см. у Горскаго и Невоструева (*«Описаніе Славянскихъ рукописей», отдѣлъ вторый, 3, стр. 329—348*).

---

[1]) Отсюда и до конца въ «Реестръ объявеня» не вошло; это «Приложенія», оглавленіе которыхъ взято изъ текста.

ПОСЛАНІЯ СТАРЦА АРТЕМІЯ, XVI ВѢКА.

ПОСЛАНІЕ СТАРЦА АРТЕМІЯ КЪ «ЛЮТОРСКИМЪ УЧИТЕЛЯМЪ», СТАВЯЩИМЪ ДЕСЯТОСЛОВІЕ ВЫШЕ ЕВАНГЕЛІЯ, ОТВЕРГАЮЩИМЪ ХРАМЪ, ИКОНЫ, КРЕСТНОЕ ЗНАМЕНІЕ, ИНОЧЕСТВО, ПОКАЯНІЕ И ДРУГІЯ ТАИНСТВА, А ТАКЖЕ (ВЪ КОНЦѢ) КЪ СОВРАЩЕННЫМЪ ВЪ ЭТУ ЕРЕСЬ ПРАВОСЛАВНЫМЪ.

[1]) . . . .
.....исцѣлихомъ. По благовъленію хотѣніа твоего и въ похвалу славы благодати твоея, преже нарекъ насъ въ успеніе Іисусомъ Христомъ у тебе, въ еже быти намъ исперва нѣкое отъ созданій твоихъ. Укрѣпи, Боже, се еже сдѣла въ насъ неизвѣщанною глюбиною судебъ твоихъ. Христіаномъ дателю истинныя премудрости, вразуми мя, и испытаю законъ твой. И не отъими отъ устъ моихъ словесе истинна до зѣла, ради братіи моихъ и ближнихъ моихъ. Услыши молитву мою, Господи, и моленіе мое внуши, слезъ моихъ не премолчи, яко приселникъ азъ отъ тебе [2]) и пришлецъ, яко же вси отци мои. Осла би ми отъ страстей моихъ, да полещу дѣяніемъ и почію видѣніемъ. Ты убо, о владыко, и преже множицею отпустилъ еси нечестіе сердца моего, молитвами святыхъ, отъ вѣка угодившихъ тобѣ и нынѣ служащихъ ти преподобіемъ. Аминь.

Аще въ истинну убо правду глаголете: правая судите, сынове человѣчестіи, ибо въ сердци безаконіе дѣлаете, на земли неправду || (об. 1 л.) руки ваша соплетаютъ. Отчюждении быша грѣшници отъ ложеснъ порожденіа истинны, словесе не разумѣша, отъ чрева заблудиша, глаголаша лжу и не положиша основаніа на камени, но вдаша собе въ море міра сего, еже иныхъ душа врачевати, и сами недужны суще и требующе прилежаніа [3]) паче иныхъ. Не въсхотѣвше же разумѣти, страстей своихъ не ощутивше, нижѐ исцѣленій тѣхъ попекошася, и отъ многаго нечювствіа и лѣности прескочивше дѣяніа, взыскаша видѣніа не въ время его и погнаша разумъ, уповавше на разсуженіе ума плоды дмящагося, и свѣтъ въ тмѣ мечтающе (душа бо не здравствуетъ), несъхраншіа заповѣди, не бывше же въ пръвомъ устроеніи чистоты, якоже сътворена, нижѐ око имѣетъ свѣтло, еже по естеству зрѣти вещи, якоже сутъ, но иная вмѣсто иныхъ видитъ, сѣнь вмѣсто истинны. Таково бо естъ || (2) и при тѣлесѣхъ недугующихъ устроеніе. Множицею нѣкимъ и медъ горокъ явися. Сице мощно есть и о души поразумѣ-

---

[1]) В. М. Ундольскій замѣчаетъ: «По современной номѣтѣ тетрадей видно, что впереди не достаетъ одной только осьмушки».

[2]) Въ теперешной Библіи: «преселникъ азъ у тебе» (Псал. 38, ст. 13).

[3]) На полѣ другою рукою и позднѣйшимъ почеркомъ: «пластыря».

ти. Якоже бо напоеніе недужному тѣлу, сице и врачь душъ нашихъ, Христосъ, заповѣди отца своего къ исцѣленію преступленіа положи, рекъ: научитеся не отъ ангелъ, ни отъ человѣкъ, но отъ мене самого, яко кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ, и обрящете покой душамъ вашимъ. И яко не суть тяжки заповѣди Его любящимъ истинну, глаголетъ: иго мое благо и бремя мое легко есть, понеже въ насъ естественые добродѣтели и купно въ составленіи живота отъ Бога совложенны сіа имамы. Якоже се милостыня, еже Еллины, непокланяющися Богови праве, милуютъ; любовь, яже и безсловесная о лишеніи другъ друга болѣзнуютъ; вѣра, вси бо ту отъ себе подражаемъ, надежду имаемъ и, взаимъ дающе, и плавающе, и сѣюще, получити надѣемся. И аще любовь естественна въ насъ добродѣтель, со||(об.2)дръжаніе жета и исполнена закономъ и пророки. Да постыдятся, иже невъзможны сіа быти глаголюще. Суть бо душа, яже и выше заповѣдей сотвориша и искусни въ любви Божіи явишася. Мнози бо, ближнихъ ради, душа своя положиша, и дѣвство и нестяжаніе исправиша и иконечный уставъ чистоты достигоша, преодолѣша бѣсовъ и попраша страсти и ни въ чтоже вмѣниша вся красная свѣта сего, умроша мірови, въсташа съ Христомъ. Злоба же или страсть не сутъ естественна; но, по ишествіи добродѣтели, якоже, по оскудѣнію здравіа, недугъ въстаетъ, или отшествіемъ свѣта бываетъ тма. Богъ бо суща человѣка по образу своему бессмертна [1]) сотвори, и остави его въ руцѣ совѣта его, и предъ нимъ положи животъ и смерть, и единою словесное существо самовластіемъ почетъ и никогдаже отъемлетъ, нераскаянна бо дарованіа и званіе Божіе. Злое убо Богъ не || (3)сотвори, ни созда. Тѣмже прелщаются нѣціи, глаголюще естествены быти страсти нѣкіа въ души, не разумѣвше, яко съставленію естеству свойства, мы же отъ небреженіа въ страсти претворихом*ся* [2]); яко бо естествомъ въ насъ сѣмя чадородіа ради, мы же преложихомъ то на блудъ; естественне въ насъ ярость на зміа, превращаемъ же ту на ближнего; естествомъ въ насъ ревность на добродѣтели, мы же на зло ревнуемъ; естествено души, еже славы желати, но вышняа, а не нинѣшняа суетныа въ насъ есть, еже гордѣтися надъ бѣсы, мы же на разумъ Божій и на святыхъ его възносимъ себе. Имамы радость не безсловесную, но Господа ради и ближняго благодѣяніа; пріахомъ и злопомнѣніе, но на враги душевные; пріахомъ желаніе потребныхъ, а не блуж[е]ніа. Блудъ бо естъ всеизлишіе или въ словесѣхъ, или въ вещѣхъ, сіе убо въ тѣлесныхъ. Душевный же блудъ—всяка ересь и нечестіе. Сіе же случается отъ еже не испытовати намъ разумъ божественыхъ писаній со страхомъ Божіимъ || (об. 3) и смиренною мудростію, и увидѣти премудрость, что есть вьля Божіа благая и съвръшенная не просто и яко прилучися; но со тщеславіемъ и презорствомъ прочитаемъ и не хощемъ помнити заповѣдей его, ни еже творити я, но еже препирателну быти. И нѣсть знаменіе се, еже любити Бога кому, но недуга душевнаго показаніе, по апостолову гласу, учаще не словесы прѣтися, ни на кую же ползу, но на разореніе и на развращеніе слышащимъ, а не на създаніе тѣла церкви Христовѣ, еже снабдѣ своею кровію; но и растерзати совъкупленныя тоя уды дръзостне

[1]) Въ текстѣ «смертна» вычеркнуто киноварью и въ спискѣ поставлено: «страстна», т. е. «бестрастна».

[2]) *ся* киноварью вычеркнуто.

наскочиша мнози, радость творяще Христоубійцамъ, христіаны ся нарицающи и еvангелскіа дѣти, Жидовская же десятословія, а не еvангеліе, проповѣдуютъ, глаголюще: не пріиде Христосъ разорити, но исполнити закона.

Мнѣ мнится, аще азъ зѣло грубъ есмъ по вашуму словеси, нижѐ бо азъ когда смѣю помыслити довлна собѣ || (4) разумѣти, что яко о собѣ не буди то, но доволъ имущихъ [3]) отъ Бога и святыхъ апостолъ и пророкъ и преподобныхъ отецъ, якоже песъ отъ крупицъ падающихъ отъ трапезы господій своихъ по мѣрѣ дарованіа Христова, иже слѣпыя просвѣщшаго и младенца умудряюща, отъ многихъ малая собравъ, предложити вашей премудрости азъ ненаученный покушюсь.

О, друзи, неправе разумѣюще писаніа, развращаетеся помыслы своими человѣческими, божественная разсуждающе, и богоносныхъ отецъ толкованій отъ сихъ не пріемлете, и единою преклонистеся пасти досадителнымъ ученіемъ, въсклонитися не хощете и поразумѣти, яко не на святыхъ, но на самого яже о насъ умрьшаго и въскресшаго възнесостеся, а не яко отдоенное на матеръ свою уповасте на Христа, что бо рещи имате о Христѣ?! Яко не домышлюся по вашему десятерословію учити, яже на времена [4]) дана быша, яко младенца[мъ], стрещи же и пѣстунствовати до пришес||(об.4)твіа вѣры, но яко мужемъ съвръшенномъ подобающе десятословіе показа сице глаголя: 1) блажени нищіи духомъ яко тѣхъ естъ царство небесное; 2) блажени плачющеся, яко тии утѣшатся; 3) блажени кротціи, яко тіи наслѣдятъ землю; 4) блажени алчющеи и жаждущеи правды, яко тѣ насытятся; 5) блажени милостивіи, яко тѣ помилованы будутъ; 6) блажени чистіи сердцемъ, яко Бога узрятъ; 7) блажени миротворци, яко тѣ сынове Божіи нарекутся; 8) блажени изгнанны правды ради, яко тѣхъ естъ царство небесное; 9) блажени есте егда поносятъ вамъ и ижденутъ вы и рекутъ всякъ золъ глаголъ на васъ, лжуще имени моего ради. 10) радуйтеся и веселитеся, яко мзда ваша многа на небесѣхъ.

Зрите убо христіанскаго закона, егоже положи намъ архіерей, [и]же не по закону заповѣди плотцкія пришедый, но по силѣ жизни безконечныя. Писано же Моисеова закона не въ десятосло||(5)віи, но въ двою заповѣдехъ, обдержащихъ вся вкратцѣ указа, еже любити Бога всѣмъ сердцемъ и всѣмъ разумомъ и ближняго, яко себе, и въ естествѣ того насажденна комуждо объяви рекъ: яко же хощете да творятъ вамъ человѣци, и вы творите имъ такожде. Исполненые же закону въ онѣхъ разумѣваемъ, идѣже глаголетъ: слышасте, яко реченно бысть (въ) первомъ [5]) се и се, азъ же глаголю вамъ сице, понеже законъ, еже по дѣйству грѣхъ отрицаетъ, съвръшеніа же еvангеліа самыя съкровенныя страсти души исъ корене истерзаетъ, и преизобиловати Господь повелѣ паче законныя правды книжникъ и фарисей по мѣрѣ ученіа [его, иже] [6]) въ еvангеліи, и сице не совръшеніе закона исполняется. Аще бо внутръ похоть раздизаему оставиши, нужда всяко отъ помысла и дѣломъ сотворити страсть. Чтоже апостоли не тѣмже ли духомъ учаще проповѣдаху слово благовѣстія Іюдеемъ же и Еллиномъ отъ конецъ вселенныя до ко||(об. 5)нецъ

[3]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «но доволствю имуще отъ Бога».

[4]) На полѣ позднѣйшая рука замѣтила: «аще и не на время, обаче толь свѣтятъ, какъ звѣзды, возсіявшу солнцу».

[5]) На полѣ: «древнимъ».

[6]) Эта вставка сдѣлана въ подлинникѣ на полѣ.

ея, како ни единъ отъ нихъ по васъ десятеро приказаніа не научи? Пріидоша нѣкогда въ Антіохію отъ Жидовъ нѣціи вѣровавшіи, учаху братію обрѣзатися и соблюдати законъ Моисеовъ, како не престаша о сихъ взыскающу, дондеже послаша Савла и Варнаву въ Іерусалимъ о въпрошеніи семъ ко Іакову и апостоломъ и старцемъ? Что же противу възписаша они, смотрите извѣстно: изволися Святому Духу и намъ ничтоже [множае] възложити вамъ тяготу, развѣ нужныхъ сихъ—удалятися отъ идоложрътвъ и отъ кровей блуда и удавленины, и яже не хощете себѣ быти, сего инымъ не чините [1])

Зрите, братіа моя, како не именоваша десятословіа, еще же и времени зовущу и понуждающимъ многимъ отъ ереси фарисейскіа вѣровавшимъ и всѣмъ по законѣ ревнителемъ, но ниже въ таково время снидоша на десятерословіе апостоли за еже не соблазнити ихъ. || (6) И Павелъ къ Галатомъ пишетъ, възбраняя послушати хотящихъ превратити благовѣствованіе Христово: аще бо, рече, мы сами, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ паче, еже благовѣстихомъ вамъ, анафема да будетъ. И паки: иже въ законѣ оправдаетеся, благодати отпадаете.

Но вы глаголете, яко о обрѣзаніи сіа глаголетъ апостолъ. Ктоже убо не вѣсть, яко не отъ закона обрѣзаніе [2]), но отъ отецъ и прежде 400 и 30 тѣхъ лѣтъ, какоже и самъ глаголя: и аще обрѣзаетеся, Христосъ васъ ничтоже не ползова. Той, смотрѣніа ради, Тимофея обрѣзалъ естъ, вѣдый обрѣзаніе ничтоже естъ и необрѣзаніе — ничтоже, отъ закона же отводя ветхаго, сице глаголетъ: аще закономъ правда, убо Христосъ туне умре. Оле, несмысленыи Галатяне! Кто вы прелсти истиннѣ не покарятися? Имже предъ очима Іисусъ Христосъ прежде написанъ бысть, въ васъ распятъ. Отъ дѣлъ ли, рече, закона духъ пріасте, или отъ слуха вѣры? Тѣмже сущіи отъ вѣры благословятся съ вѣрнымъ Авраамомъ. Елици же отъ дѣлъ закона, подъ клятвою || (об. 6) суть, яко въ законѣ никтоже оправдается отъ Бога, праведный же отъ вѣры живъ будетъ [3]). Мы бо, братіе, по Исакову обѣтованію чада есмы, но якоже иногда по плоти родивыйся гоняше духовнаго, и тако и нинѣ чада Божіа сточенныя собираются въ едино духовное мудрованіе. Стойте въ свободѣ Христовѣ, а не паки подъ иго законныя работы покланяйтеся, ибо весь законъ въ единомъ словеси объятъ есть, еже възлюбиши ближняго, яко самъ ся. Любяй ближ[н]яго зла не содѣваетъ [4]). Исполненіе бо закону любы. Аще бо бы пръвый законъ былъ непороченъ, не бы второму искалося мѣсце. Вѣмъ же, яко елика законъ глаголетъ сущимъ подъ закономъ, а не подъ благодатію. Аще бо яже разорихъ, рече, сіа паки созидаю, преступника собѣ созыдаю [5]). Азъ бо закономъ закону умрохъ, да Богови живъ буду. И пророку предглаголавшу: се дніе грядутъ, глаголетъ Господь, и совръшу на домъ Іизраилевъ и на домъ Іудовъ ||(7) за-

[1]) Дѣян., 15, ст. 28—29: «изволися бо Святому Духу и намъ, ничтоже множае возложити вамъ тяготы, развѣ нуждныхъ сихъ: огребатися отъ ідоложертвенныхъ и крове и удавленины и блуда: и, елика не хощете вамъ быти, другимъ не творите».

[2]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «обрѣзаніе прежде закона 400 и 30 лѣтъ».

[3]) На полѣ позднѣйшею рукою замѣчено: «а Христосъ весь законъ исполнилъ; тако мы, во Христа вѣровавшіи, надѣемся крѣпко живи быти».

[4]) На полѣ позднѣйшею рукою: «образъ тому—самъ Христосъ: возлюби всѣхъ, умре за всѣхъ, да и мы любимъ всѣхъ и будемъ свободни законныхъ всѣхъ».

[5]) Галат., гл. 2, ст. 18: «представляю».

вѣтъ новъ. Не по завѣту, егоже завѣщахъ отцемъ ихъ въ днехъ, въ нихже изведохъ я отъ земля Египетскіа. И внегда глаголати но въ ветха сотвори първаго, якоже быти ему близъ истлѣніа. Отметаніе бо бываетъ прежде бывшей заповѣди за немощное и не полезная ея. Ничтоже бо съвръши законъ, преложеніе же лучшему упованію, имже приближаемся Господу.

Увы мнѣ, окаянному, болѣзнуетъ ми душа, болѣзнуетъ ми внутръняа! Помозите ми, братіе! Кто дастъ главѣ моей вѣду и очима моима источникъ слезъ? Или кто поставилъ бы мя на мѣстѣ безмолвнѣ, идѣже нѣстъ мятежа, ни плища, идѣже нѣстъ гласа сыновъ человѣческихъ, идѣже тишина многа? И възопилъ гласомъ, плакалъ бы къ Богу горкостію душа моея и реклъ со слезами: исцѣли мя Господи и исцѣлѣю, яко зѣло уязви ми ся сердце печалію. Поразумѣвъ твоего многаго благоутробіа, схоженія и даже до рабія образа смиреніе. Иже сый сіаніе славы (отчи) [6]) и образъ || (об.7) състава [7]) его, нося же всяческая глаголомъ силы своея, собою сътворилъ еси оцѣщеніе грѣховъ нашихъ. Не токмо же словомъ научивъ, но и дѣломъ въобразивъ любовь и смиреніе. Мы же, неблагодарныи, нечювственны о толикихъ и таковыхъ благодѣяніихъ, паки възвращаемся на немощныя и худыя стихіа. Дайже ми, Христе, слези умиленія, да плакавъ до сытости о сукрушеніе любимыхъ моихъ и своего неприлежаніа, еже въ покаяніи отраду пріиму по немалу сердечныя ми болѣзни. Ты самъ реклъ еси: овца моя глагола моего слушаютъ. Мы же отведены быхомъ познати отъ плодовъ неправе правящихъ слово твое, ибо въздрѣма душа наша, отъ уныніа помрачися умъ нашъ невѣдѣніемъ. Но ты владѣеши дръжавою морскою, възмущеніе же волнъ его ты укротиши. Ты смирилъ еси, яко язвенна, гордаго помысла, глаголя: вышихъ тобѣ не ищи и глубочайшихъ не испытуй, но яже повелѣнно ти естъ, сіа спѣшне навыкай. Тѣмже нѣстъ лзѣ ниже || (8) самая праведная неправедне гонити, и преступати чины и уставы положенныя отъ Бога, или и попущенныя въ наказаніе нашего ожесточаніа. И доброе бо недобро есть, егда недобре завѣщается. Помяни яже о Корѣи, Дафанѣ и Авиронѣ случшаяся, и Озѣино дрьзновеніе и прочихъ, о нихже рече Богъ: азъ не послахъ, они же течаху, и не глаголахъ имъ, они же пророчествоваху. Глаголетъ бо премудрый: не дрьзай изнести слова отъ лица Божіа, понеже Богъ на небеси горѣ, ты же на земли еси низу. Сирѣчъ: плоть еси, не хвалися дръзостне безстудіемъ. Безстудство бо естъ колесница дьявъля, и свойственно сіе міру сему, и иже въ немъ піаницамъ и блудникомъ и глумы дѣющимъ, а не чадомъ Божіимъ. Смиреніе же—Христово подобіе. На кого бо, рече, призрю, но на кроткаго и млъчаливаго и трепещущаго моихъ словесъ. Лице бо, рече, срамяжливаго подражаетъ смиреніе възлюбленнаго, и есть сіе глава добродѣтели, зачало премудрости, страхъ Господень. Разумъ благъ всѣмъ творящимъ || (об.8) его, а не проповѣдающимъ. Како бо проповѣдятъ, аще не послани будутъ, рече божественный апостолъ.

Аще послани бысте, чтоже ради не еvангельское ученіе, якоже прежде рѣхъ, но десятословіе проповѣдуете. И еже поста уставленна не имѣти по съгласію, еже и мужу женою творити апостолъ съвѣтуетъ: да празнуете, рече, на время въ постѣ и молитвѣ. Коль

---

[6]) Этого слова въ стихѣ 3-мъ (Евр., гл. 1) нѣтъ.

[7]) Въ теперешней Библіи: «vпостаси».

паче церкви Божіи! И еже иконамъ не кланятися и служба Божіа инако имѣти, и великаго и чистаго постническаго житіа уставы отметати, яже нынѣ отъ святыхъ проповѣдаема обрѣсти, ни отъ апостолъ, нижѐ отъ пророкъ, яже о васъ нынѣ слышится. Не отъ Христа пріасте науку, якоже сами глаголете, но отъ нѣкоего мниха Латинина, обѣщаніа своего отвръгшася. Не вѣмъ же, аще и иныхъ научи тако, егоже вы горѣ и долу, яко законъ и правило житіа, предлагаете. И аще отъ того вся сіа пріасте, еже глаголете, — мы, грубы, не можемъ, нижѐ хощемъ сего ученіа пріати. Нужда бо есть пріемлющимъ ваше шепераніе, || (9) пачеже прелщеніе, оставити всѣхъ святыхъ, яко заблуждейшихъ, и самое еѵангеліе. Якоже плоды дѣлъ и словеса ученіа вашего являютъ, есть бо и се вашего еже по плоти разсуженіа или, паче рещи, неразуміа: въображеніа же креста Господа нашего Іисуса Христа — шибеницу нарицати, и икону Спаса нашего, въ образъ сътворенную, и святыхъ его — идоли язычестіи съ поруганіемъ именовати; и почитающихъ сими Христа — идолопоклонники прозываете; и церковь, во имя Божіе създанную, болваницу быти глаголете, въ всемъ подражающе тайника вашего, еже есть противникъ и превъзносяйся на всякого глаголемаго Бога или чтилище, глаголюще высокая въ гордыни своей; иже Божіа ради любве или страха отшедшихъ міра и въ пустыняхъ скитающихся и молчаніе отъ міра избравшихъ, тѣломъ и духомъ лишени скорбяще озлобленіи, имже не бѣ достоинъ весь міръ, сихъ вы за скотину и звѣря дивыя имѣете; иже по образу Божію сътвореннаго человѣка и всѣхъ человѣкъ всяко жителство и всяко начинаніе **(об. 9)** мнимое Бога ради, отнюдь съ многою укоризною осудили есте. Точію васъ единыхъ, яко проповѣдники истиннѣ, похваляете. А отшедшихъ святыхъ, иже даже и до крови противу грѣхъ подвигшихся и таковое теченіе скончавшихъ и вѣру съблюдшихъ, ни въ чтоже вмѣняете; и умрълыхъ святыхъ нарицаете, и всѣмъ безуміе свое объявляете.

По реченномъ непщевани быша въ очію безумныхъ умрѣти не покланятися, глаголя ни ангелу: аще не буду, рече, азъ самъ, яко Предотеча, или Павелъ, или Петръ, то не буду царствовати съ Богомъ. Нѣстъ ми потребы кланятися имъ и похваляти ихъ, и како другъ другу покланяемся?

О, новый фарисею! Блажена ти естъ высота, аще бы чистота была, а не гордость! Послушайте насъ вси, послушайте мало, темныи о свѣтѣ, иже о премудрости ненаказанныи! Понеже мудрствуете непреподобне и съ ненаказаными, ихже укаряете, ни чимже разнствующе, паче же и горше. Они бо убо || (10) аще и творятъ что чрезъ подобающаго отъ обычая вѣдомы и разума праваго въ писаніи ненаучены и невѣдуще разсудити, коя Божіа заповѣди, кое ли отческая преданіа, кое ли человѣческіа обычаи? Но нижѐ сіа вѣдятъ мнози, яко писаніа [бо] [1]) суть многа, [но] [2]) не вся божественна. Яко же бо мнози лжепророци изыидоша въ міръ, тако и ложная писаніа многа привнийдоша, ихже нижѐ по именомъ представити можемъ. Елика насѣяша плевели разтлѣнныи умомъ человѣци, отъ лукавого духа движими и неудобь избѣжны грубымъ съблазны въдрузиша, якоже предрекъ Господь: горе міру отъ съблазнъ! Нужда бо естъ пріити съ-

---

[1]) Вписано надъ строкою позднѣе.
[2]) idem.

блазномъ, не нужда же внимающимъ съблажнятися. Подобаетъ бо, рече апостолъ, и ересемъ быти въ васъ, да искусни яви будутъ. Сего ради, рече Господь, оставитє обое расти купно до жатвы, и тогда въсприіметъ кождо по дѣломъ его, а не прежде времени оного въсторгаите, понеже и пшеницу соискоренити хощете.

Отъ сего можемъ разумѣти, || (**об. 10**) яко неподобно есть христіаномъ убивати еретичествующихъ, якоже творятъ ненаученіи, но паче кротостію наказывати противящаяся и молитися о нихъ, да дастъ имъ Богъ покаяніе въ разумъ истинны възникнути отъ діаволскіа сѣти. Мощно бо естъ хотящимъ и отъ того самого плевелу пшеницы быти. Не естества бо страсть, но произволеніа. Аще ли хощемъ оружіа подвизати, убивати вся соблазняющіа и творящая безаконіе, нуже будетъ многимъ и отъ святыхъ соблаж[н]итися, но нижѐ паки рвеніемъ буйести наскакати на неразумныя, или проклинати, или мучити ихъ. Нѣстъ бо сіе христіанскіа премудрости, но міра сего, распеншаго Господа славѣ и святыхъ избившихъ. И нигдѣже отнюдъ обрѣтается такова, что назнаменанно во ученіи Христовѣ, но паче самъ біемъ не біаше, и укаряемъ не укаряше, и стражда не прещаше. Колми паче намъ лѣпо таковыхъ предавати судящому || (**11**) праведно, егоже судбы безна многа! Яко да будетъ помощъ наша отъ Бога, спасающаго правыя сердцемъ: мнѣ бо, рече, отмщеніе, и азъ въздамъ. Той бо вѣстъ когождо разумъ, и недоумѣніе страсти же, и изволеніе, силу же и изнеможеніе, тѣмже должни есмы всю печаль нашу възвергнути на Господа [3]) и смиритися подъ крѣпкую руку его. Аще бо и велики сутъ, и мнози волны въ мори міра сего, но Іисусова корабля не възмогутъ погрузити. Да не убо, яже по смотрѣнію временемъ бывшая или безсловесне бываемая, въ вину отступленіа съвръшеннаго Христова ученіа приносимъ, непщующе вины о грѣсѣхъ, въ еже напоити въспященъя мутна незлобивыхъ сердца и горѣ наслѣдовати мнящеися отъ Бога, яко отъ человѣкъ временемъ утаитися видящаго вся и прежде бытіа ихъ. Нѣстъ бо, рече, тваръ невидимая предъ нимъ, но вся нага и отвръзенна предъ очима его, идѣже ангели крѣпостію и силою велици || (**об. 11**) суще, не тръпя другъ на друга отъ Господа укоризненъ судъ нанести, нижѐ бо на діавола Михаилъ изнесе хуленъ судъ. Мы же поелику онѣхъ съвръшеніа лишаемся, потолику другъ на друга завистью въстаемъ, аще и не руками, но языкомъ кровь проливающе, аще бо и не верженъ кто огнь, еже възгорѣтися лукавству, соблаговълитъ же метающему и обѣщникъ оному есть на судѣ.

Нѣціи же мірская мудръствующа и хвалитися о таковыхъ, ревность Божію глаголюще имѣти, яко же Илья и Финіоесъ. Но нѣсть нынѣ время таковымъ [4]). Въсхотѣша нѣкогда симъ извѣтомъ ученици Господни огнемъ погубити, не пріимши его запрещены быша. Не вѣсте, рече, коего духа есте вы? Ревнова и Павелъ Божіею ревностію, но ничтоже таково показа: не пріиде ко внѣшнимъ княземъ, помощи прося, якоже нѣціи отъ нынѣшнихъ, но учаше, моляше, наказоваше, запрещаше Божіею, а не мучителскою, властію. || (**12**) Бѣхомъ бо, рече, иногда и мы несмысленіи, ибо оружіа вънинства на·

[3]) Въ подлинникѣ описка: «намъ».

[4]) На полѣ позднѣйшею рукою: «нѣсть нынѣ время таковой ревности; запретилъ Христосъ апостоломъ».

шего не плотцка, но силна Богу на разореніе твердемъ съпротивныхъ помыслы очищающе и всяко възношеніе вземлющаяся на разумъ Божій и плѣняюще всякъ разумъ въ послушаніе Христово. Аще ли [1]), рече, зависть горку и рвеніе въ сердцѣхъ вашихъ имаете, не ѳалитеся и не лжите на истинну. Нѣстъ сіа премудрость свыше низходяще, но земна, душевна, бѣсовска. Идѣже зависть и рвеніе, ту нестроеніе и всяка зла вещь. А вышняя премудрость первѣе убо чиста есть, потомъ же мирна, кротка, благопокорлива и исполненна милости и плодовъ благыхъ, и прочая. Тѣмже мирная гонимъ и елика ко соединенію другъ друга вся бо добра суть, яже Бога ради бываемая, но зло человѣку претыканіе что творящему ради воля своея, разоряющу заповѣдь Божію или оскверняющу союзъ съвръшеніа. Ты вѣ||(об.12)ру имаши, о себѣ самъ имѣй предъ Богомъ, не соблазни друга. Вскую бо, рече, свобода моя судится отъ иныя съвѣсти. И паки: блюдите, да не како власть ваша преткновеніа будетъ немощнымъ братіамъ. О идоложрътвеныхъ, рече, вѣмы, яко вси разумъ имамы, но разумъ онъ, иже по плоти надмѣны творитъ, любы же созидаетъ. Кромѣ бо любве мняйся видѣти, что не уразумѣ[2]), якоже подобаетъ разумѣти, понеже въ тмѣ шествуетъ, и не вѣсть, камо идетъ, зане тма ослѣпи очи ему. Любяй брата въ свѣтѣ пребываетъ и съблазна тому безлѣпъ не чини [3]). Миръ бо, рече, любящимъ законъ твой и нѣстъ въ нихъ съблазни. Блаженъ человѣкъ, иже обрѣте таковую мудръсть, и смертенъ, иже увѣдѣ разумъ. О душевномъ разумѣ реченно бысть, а не о истинномъ: не буди то, яко не токмо невъзможно подъяти разумъ сей духовный въ ономъ душевномъ, но нижѐ чювствомъ || (13) почюти того. Душевенъ бо человѣкъ не пріиметъ яже отъ Духа Божіа, уродство бо вмѣняется ему и не можетъ разсудити духовне. Здѣ насажденно есть древо разума. Добрыхъ же и злыхъ отъ негоже вкусивше, чрезъ повелѣннаго времене пръвозданнымъ въ землю паки въз[в]ратися. Вси заблудившіися отъ свѣта познаніа Сына Божіа въ семъ разумѣ шествуютъ. Се являетъ человѣка, еже преданіа учити и лстити въ кознехъ и коварствахъ претвореньмъ цѣломудріемъ не услыша глаголющаго: лицемѣре! изми пръвѣе бревно изъ ока твоего, нежли сучецъ брату своему.

И въскую ты повѣдаеши оправданіа моя и протчая? Прочти, яже тамо писаное извѣстно. Понеже по неключимыхъ вамъ вещѣхъ извѣтъ предлагаете и несмысленне въ среду соборныхъ вещій вводите, яже смотрительне бываемая отъ Бога. Апостолъ же и пророкъ тщаніе о проповѣданіи, Павла и Исаію и Езекіиля и прочихъ || (об. 13) услышите сіа вся.

О, братіе! иже таковая мудрствующеи въсклонитеся и въздвигнете главы ваша и зрите, яко святымъ онѣмъ не своего покаяніа ѳбразъ смотряемъ бяше, но еже благовѣстити человѣчеству и силу излишну пріаша. И Павелъ отъ духа, иже въ немъ, пріемляше, въ ползу міру глаголя всякому сущему въ васъ не премудрятися паче, еже подобаетъ мудрити, не мудрствовати въ цѣломудріи комуждо, якоже Богъ раздѣлилъ есть въ мѣру вѣры, якоже бо въ единомъ тѣлеси уды многи имамы, уды же не вси тоже имутъ дѣйство, и аще все тѣло понудится быти око, гдѣ слышаніе и протчая? И всяка ду-

[1]) Соб. посл. Іак., гл. 3, ст. 14—17.

[2]) 1 Коринѳ., гл. 8 ст. 1—2: «не у что разумѣ».

[3]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «возлѣ не чини».

ша властемъ пріимущимъ да повинуется. И противяйся власти Божію ученію противится; не высокая мудрствующе, но смиренными ведущеся. Не бывайте мудри о себѣ. Аще кто мнится мудръ быти въ васъ въ вѣцѣ семъ, буй да будетъ, яко да упремудрится отъ Бога. И паки || (14) глаголетъ: отъ насъ научитеся не паче написанныхъ мудрствовати, да не единъ по единому гордитеся на друга. Что бо имаеши, егоже нѣси пріалъ отъ Бога или отъ человѣкъ? Аще ли и пріалъ еси, почто ѳалишися, яко отъ себе? И кождо въ немже званъ бывъ отъ Бога, въ томъ да пребываетъ. Еда бо, рече, вси апостоли, еда вси пророци, еда вси учители и прочая. Послушаемъ апостола глаголюща: станете убо препоясаны въ чресла ваша истинною, и оболкшеся въ броня правды, и обувше нозѣ въ уготованіе благовѣство[ва]ніа міру.

Зриши ли, яко не рече «обувше нозѣ въ благовѣствованіе», но «во уготованіе благовѣствованія» готову быти, а не о себѣ приходити, но ждати посланіа отъ Бога. Уготованіе же есть, внегда, вся предреченная съдѣявше дѣломъ, станемъ препоясани же и обувены; а не приходити никомуже до своея мѣры или заходити заповѣданнымъ. Якоже глаголетъ Великій Василіе: не достоитъ кому своимъ произво (об.14) леніемъ приходити на проповѣдь, но пождавати время Христова благовъленіа, и начинати убо проповѣданіа, егда повелѣно будетъ. Проповѣдати же о немъ точію къ нимже посланъ бысть; не о себѣ бо, рече, кто пріемлетъ честь, но званный отъ Бога, якоже Ааронъ. И се егда дѣломъ исполнимъ заповѣди, а не въ погнаніе разума тѣхъ, яко же и священикъ причащается прежде самъ Пречистаго Тѣла и Крове Агнеца Божіа, потомъ и иныхъ призываетъ и проповѣдаетъ,—сице нѣсть лзѣ смѣти кому иннымъ проповѣдати, иже самъ не сътвори. Како бо инымъ покажетъ путь, егоже никогдаже шествова, или слѣпецъ поведетъ?

Аще бо, рече, любите мя, заповѣди моя съблюдете. Азъ умолю отца и иного утѣшителя дастъ вамъ, духъ истинный, иже отъ Отца исходитъ, а не отъ Сына, якоже вы неправе глаголете. И ничтоже дивно: самъ бо рече о Дусѣ, егоже міръ не можетъ пріати. Пишетъ бо Павелъ апостолъ: || (15) не отъ человѣкъ посланъ, нижѐ человѣкомъ, но Іисусомъ Христомъ Богомъ и Отцемъ. И индѣже: сказую же вамъ, братіе благовѣствованіе благовѣщенное отъ мене, яко нѣсть [по] [4]) человѣку, ни бо азъ отъ человѣкъ пріахъ то, или научихся, но явленіемъ Іисусовымъ Христовымъ. Иже и удоволствованнаго быти служителя новому завѣту, не писмены, якоже на дцкахъ каменныхъ, но духу, яже на скрижалехъ сердецъ плотянъ. Писмя бо умерщвляетъ, духъ живитъ. Понеже и тогда сіа не посланни учаху нѣціи тѣлеснаго ради прибытка, подобящеся апостоломъ по реченному отъ Іоана: отъ насъ изыдоша, но не бяше отъ насъ. Таковіи лжеапостолы дѣлатели лсти, преобразующеся въ апостолы Христовы. И не чюдно! Самъ бо сатана преобразуется въ ангела свѣтла. Не веліе убо, аще и служители его преобразуются, яко слуги правдѣ, имже будетъ кончина по дѣломъ ихъ.

Сего-ради не смѣемъ ся судити или приложити себе къ нѣкоимъ съставляющимъ себѣ, аще и зѣло укаряете || (об.15) насъ, яко неразумны. Но мы нижѐ вамъ о сихъ умлъчимъ. Лѣпѣе бо есть намъ отъ васъ поношаемымъ быти, а не отъ

[4]) Галат., гл. 1, ст. 11.

Бога. Мы бо еще въ здравіе душевное не доспѣхомъ: имамы бо язвы смердяща и требуемъ прилежати о нихъ, дондеже умилосердится врачь душамъ и тѣломъ. Не съставляяй бо себѣ той естъ искушенъ, но егоже Господь съставляетъ Аще бо Павелъ и по правдѣ законнѣй бывый непороченъ, не собою пріиде на проповѣдь, дондеже позванъ бысть Іисусомъ Христомъ и отлученъ въ благовѣстіе его. Якоже самъ повѣда, яко не своимъ хотѣніемъ се творяше: строеніе ми, рече, предано есть и нужда належитъ. Горе же мнѣ естъ, аще не благовѣствую!

Чтоже имамъ рещи о тѣхъ, иже сѣни оного дани слѣду недостоины суть? Пачеже, реку, враги креста Христова и по всему священнымъ преданіемъ мудрствующе супротивная? Иже забвеніе пріаша чищенія прьвыхъ своихъ грѣхъ и оставлейша, еже плакати ||(16) о нихъ къ высочайшимъ дрьзостне взымаются, нижѐ заповѣди соблюдше и страстей не побѣдивше, яже загражаютъ внутреннее обиталище духу.

Врачь въ истинну естъ, иже душу и тѣло имѣяй безъ недуга, да не услышитъ: врачу, исцѣлися самъ [1]). Врачь естъ глаголяй: подобными бываите, якоже азъ Христу, и паки сподобни ми бываите, братіа, и блюдитеся не тако ходящихъ, якоже имаете образъ насъ. Мнози бо ходятъ, ихже многащи глаголахъ вамъ, нынѣ же и плача глаголю: враги креста Христова, имже кончина погибель, имже Богъ чрево и слава студъ имъ, иже земная мудрствующе. Тождеже и о пророцѣхъ: ни бо волею бысть человѣку когда пророчество, по отъ Святаго Духа водимы, глаголаша святіи Божіи человѣци. Рече Петръ: быша же и лжепророци въ людехъ, яко же и въ васъ будутъ лжеучители, иже внесутъ ереси погибелныи. Моисей убо и посылаемъ отрицашеся, гугнива и медлеязычна себе быти глаголаше. Ко Езекіилю же рече Богъ: сыне человѣчъ. стража дахъ тя дому Израилеву, и аще не засвѣ (об.16) дительствуеши имъ о безаконіи, кровь ихъ отъ руку твоею изыщу. И Исаіа, до негоже времени умре Іозѣя царъ, не посланъ отъ Бога, ничесъже пророчествова, но молчаше. Такоже Иремѣя и Даніилъ и протчіи пророци.

Но понеже вы глаголете: «отнелиже кто уразумѣлъ истинну», то уже яко посланъ долженъ есть проповѣдати, да не яко съкрывъ талантъ осуженъ будетъ.

Егда видиши смысленна же и остроумна человѣка въ прибытки міра сего рекше, купляй прочихъ въ иныхъ чинѣхъ, въ воинствѣ же и прокуратариствѣ и подобныхъ, таковаго въ земли погребше талантъ разумѣй. Сирѣчь: на земные вещи умъ обратиша и око душевное тмою помрачиша страстей, иже ни едино слово или попеченіе творяща о добродѣтели. Оставляютъ же ся таковіи, яко мрьтвы, погребати своя мртвеца. Таждеже иже въ художествѣ мнозеписаніа истачающа въ остротѣ ума рѣки ученіа, дѣломъ же неисполняюще заповѣдей, ||(17) и си, подобне лжеименненному разуму, тщая ради славы впослѣдоваша.

Слышите прочихъ. Илья помолися Богу глаголя: Господи, пророки твоя избиша и олтаря твоя раскопаша, и азъ же остахъ единъ. Отвѣща ему Богъ: остало ми есть и еще седмъ тисящъ мужій, иже не кланяхуся Ваалу, а еже не служити идолу съ прочими не отъ нераз-

[1]) На полѣ киноварью: «Вьпрось: который, рече, врачъ? Отвѣтъ: Громогласный Павелъ, иже во всю вселенную, проповѣдію възгремѣ и множество языкъ отъ бѣсовскихъ службъ ко богоразумію обрати».

уміа, но съ разума бысть. Обаче о тыхъ седми тисящъ ни ед[и]нъ же отъ нихъ не посланъ на обличеніе, токмо Илья; А колико бѣ въ нихъ и пророковъ Божіихъ, якоже словеса глаголютъ. И аще бы не молчали оны вси, не бы пророкъ единого себе остати реклъ, онѣхъ яко невѣдый. И паки инъ пророкъ, видѣвый ангела посланна, еже полагати знаменіа, яже на человѣцѣхъ онѣхъ, яже плакаху о грѣсѣхъ людскихъ, за еже непосѣченымъ быти имъ во время отомщеніа законопреступающихъ. И како ни единъ отъ нихъ не пророчествова, токмо единъ посланный. И убо неразумѣша ли, яко не точію себе отъ грѣха соблюдаху, но || (об.17)и о иныхъ плакахуся.

А еже о сокрившемъ талантъ притча различна разумѣваема ко всякому дару Божію. Яко имѣя кое либо дарованіе долженъ подати ближнему безъ зависти, а не о единомъ учителствѣ. Не всѣмъ бо есть учителства даръ, а не якоже вы непщуете. Лукавый, рече, рабе и лѣнивый, почто не вдастъ сребра моего купцемъ. Купци же сутъ они ищуще съ тщаніемъ словесе Господня, яко сребра разженна и искушенна земли и очищенна седморичнаго вѣка сего, въ еже куповати многоцѣннаго бисера и невещественне обогатити хотящихъ. Въ таковыхъ убо и иже мы отрицаемся глаголати, якоже и сами отъ инѣхъ желаемъ слышати. Аще и дѣломъ ко исполненію лѣнивы есмы, но никтоже въпрошаемъ долженъ таити слово Божіе своимъ нерадѣніемъ, но исповѣдати убо своя съгрѣшеніа, не скрывати же Божіа истинны, но нелестне и некормчев|(18)ственне совѣтовати брату, яко да не будемъ повинны съ преступленіемъ Божіихъ заповѣдей и слова его неправому сказанію и сугубу подымемъ муку. Но обаче, якоже рѣхъ, съвѣтующу, а не учителскій санъ похищающе, да не псомъ святая, ниже свиніамъ бисеръ и злато въ калѣ пометати. Яко да не будетъ наругателна сквернымъ, яже умнаго бисера божественная словеса, естъ бо не всякъ священъ, ниже въ всѣхъ словеса разума. Тѣмже познавати нужно и время, и лице, и мѣру слова младенцамъ же и совръшеннымъ, и таковые пища предлагати по возрастѣхъ духовныхъ и начинаніихъ. Первѣе ключь божественныхъ писаній, молитву сътворше дающему слово въ отвръзеніе устъ и тако глаголати, не яко человѣкомъ угаждающе, но Богу испытающому сердца наша, да не расыпаны будутъ мужества кости душа нашея, и въ самѣхъ дѣлѣхъ явимся расслабленіи, нетщеславне же и негордостне, Како бо, рече, можете вѣровати, || (об. 18) славу отъ человѣкъ пріемлюще? Но яко во всѣхъ нашихъ словесѣхъ и дѣлѣхъ разумъ имѣти, еже Богу славиму быти, отъ негоже всяко даяніе благо и всякъ даръ съвръшенъ. По реченному: не намъ, Господи, не намъ, но имени твоему даждь славу и еже поставити рабу твоему слово твое въ страхъ твой. Занеже иже со смѣхомъ чтуще или слышаще Божіа духа словеса, ако богоратници судятся. Аще ли страсти самовълне влаасти себѣ вметаютъ, молчаніемъ ученіе да покажемъ. Конецъ бо жезла твоего даждъ ему, рече премудрый. Се аще не предлежитъ тщета души. Аще же ощущаемъ, яко немощнуетъ совѣсть наша и вредится струпъ душевный отъ частаго собраніа, еже съ человѣки и внегда хотѣти цѣлити другихъ, здравье своея души погубляемъ, бѣгаемъ въ уединеніа, въ немже животъ душевный хранится. Нѣсть бо добро разорити кому своя храмина и создати другаго. Иныхъ убо спасти не вси истезаемся. Глаголетъ апостолъ: кождо нас || (19) о себѣ

*

слово дастъ Богу, и кождо свое бремя понесетъ. И паки: уча иного, себе ли не учиши. Мнози спасти покусившеся унылыа и лѣнивыя съ ними погибоша. Тлятъ бо, рече, обычая благы, бесѣды злы миролюбныхъ душъ. Но паче безмолвіе възлюбимъ, братіе! Дондеже умрътвится міръ отъ сердца нашего, поминаемъ присно смерть. И въ таковѣмъ поученіи приближаемся Богови. Сіе бо есть мати покаянію и корень безгрѣшію и любве Божіа вина. И аще любимъ безмолвіе, матеръ покаянію възлюбимъ, и малую тщету тѣлесе и кипящая укоризны, яже о немъ. Кромѣ бо сихъ жити, въ безмолвіи со свободою не можемъ. Аще бо не пребрежетъ человѣкъ почести и безчестіа и терпитъ о безмолвіи поносъ и уничиженеіе и поруганіе, даже и до біеній, и вмѣнится юродъ и блядивъ. Отъ мірскихъ, зрящихъ его, не можетъ претрълѣти въ благомъ безмолвіа разумѣ.

Что бо ино прикладно есть всякому человѣку || (об.19) иночествующему, стару же и юну, якоже млъчаніе и житіе тихо. Птицъ, глаголемый еродіе [1]), тогда радуется, внегда отлучатися вселенныя и идетъ въ пустыню непроходну сотворити птенца своя. Инокъ премудрый спѣшитъ въ селеніе безмолвно, въ еже сътворити плодъ жизни. Понеже обезсрамившася нѣціи отъ гордыхъ и уничижаху равноангелское жительство безмолвіа, человѣческо глаголюще быти изобрѣтеніе. Не подобаетъ же дивитися намъ о невѣждествующихъ и заблуждейшихъ: аще бо кто не вѣруетъ, нижѐ разумѣетъ. Вамъ бо, рече Господь, дано естъ разумѣти тайны царствіа небеснаго, онѣмъ же не дано есть и въ лѣпоту, зане Богъ гордости ихъ противится, смиреннымъ же даетъ благодать, и таковымъ таинства открываетъ. Молчаніе—таинство будущаго вѣка, а словеса же—сосудъ міра сего есть. Да не сравнаеши иже въ мірѣ творящихъ знаменіа и чюдеса безмолствующихъ въ разумѣ. || (20) Рече нѣкій отъ премудрыхъ святыхъ: въздыхаяй единъ часъ о души своей лѣпше естъ ползующаго весъ міръ въ видѣніи своемъ; лучше естъ кому въскресити умръщвеніе душа своея отъ страсте, нежели въскресити умершихъ; уне естъ смирятися со съвѣстью своею ко уставленію тѣлесе же и душа и духа, нежели смирятися ученіемъ твоимъ разстоящихся; но вмѣсто гласовъ устъ благое жительство да служитъ. Сіе бо въобразиша намъ святіи, ходившіи въ милотехъ и въ козіахъ кожахъ, ихже не[бѣ достоинъ] міръ весъ, въ пустыняхъ скитающеся, и[въ] горахъ, и въ пропастехъ земныхъ, и въ вертепѣхъ, ихже божественый апостолъ, яко чюдесы достоины, поминаетъ и въ вѣрѣ свѣдителствуетъ. Еда убо ту не соборная апостолская церкви пріала есть пѣти глаголюще, пустыннымъ непрестанно божественное желаніе бываетъ сущимъ отъ міра суетнаго кромѣ, и животъ ихъ блаженъ проповѣ || (об.20) дуетъ. И Духомъ святымъ пророкъ глаголетъ: се удалихся бѣгая и въдворихся въ пустыню. Почто видѣхъ бо, рече, беззаконіе и пререканіе во градѣ? Беззаконіе же и трудъ посредѣ и неправда, и не оскудѣетъ отъ пути его лихва и лесть.

Сіа лесть въдворися и въ нинѣшнихъ самозаконницѣхъ, иже неправду въ высоту глаголаше, отъ чрева заблудивше, ибо въ трудѣхъ человѣческихъ не суть иго, человѣки не пріимутъ ранъ. Сего ради преодолѣша ихъ гордыни конца, и не устыдѣшася дрънузти законы, отци

[1]) На полѣ позднѣйшею рукою: «еродій—птица, отлучается въ пустыню, егда хотя плодъ произвесть».

преданныя, и вмѣсто еже окаяти себе и ридати страсте[й] своихъ, на конечную гордыню взяшася. Сіи суть человѣци неискусніи, духа не имуще, тѣмже отметаютъ духовное жителство, нова же нѣкая къ составленію плотскаго житіа законополагающе, точію не глаголюще: яко ни Христосъ, нижѐ апостолы, ни отъ святыхъ не научи, яже мы днесь изобрѣтохомъ[2]). О, презорства || (21) и гордости суемудреннаго ихъ разума! И аще Господь, даже до плоти снити изволивый, несъвръшенно показа намъ ученіе, кая будетъ ина надежда христіаномъ? Почтоже и пастыря и дверъ овцамъ себе именова: овца моя, рече, гласа моего послушаютъ, по чюжимъ же не идутъ, но бѣжатъ отъ него, и вси елико ихъ пріиде, не послани отъ мене, татіе бяху и разбойници. И паки: азъ есмъ путь и истинна и животъ, и никтоже можетъ пріити ко отцу токмо мною. Почтоже и Павелъ повелѣ блюстися отъ творящихъ распря и соблазны, паче ученіа еvангельскаго, и нижѐ ангела съ небесе послушати, аще не таже благовѣститъ.

А понеже слышахъ, яко укаряюще старого пса нарекосте мя[3]), и въ правду, ибо песъ, егда услышитъ незнаемаго гласа, не престаетъ брехая, дондеже извѣстно узритъ, кто есть, иже не дверми хотя внити въ храмъ господина его. Сице и мы пострадахомъ: гласъ точію Іаковль, руцѣ же || (об.21) Исавовѣ ощутивше, послѣди хотящее быти противленіе являюща, якоже и о онѣхъ бысть. Тайна бо уже дѣется безаконію точію одръжа и нынѣ дондеже отъ среды будутъ, Господу глаголющу: уне есть потопленну быти въ пучинѣ морстѣй, неже да соблазнитъ кто единаго отъ малыхъ си[хъ] вѣрующихъ въ мя.

Вы же колико съблазнисте вѣрныхъ ученіемъ вашимъ, якоже нѣкимъ отъ нихъ Жидовску съборищу пріити, десятословіа ради, и похвалити, да иже онѣхъ апостолу въпіющу: аще виною, аще истинною Христосъ проповѣдуемъ есть, и о семъ радуюся, понеже и нынѣ аще умнымъ, аще ли чювственнымъ благостояніемъ Христосъ почитаемъ естъ, радоватися и срадоватися другъ другу долж[н]ы есмы. Рече бо, молю же вы, братіе, именемъ Господа нашего Іисуса Христа. да тоже глаголете вси и да не будетъ въ васъ распря, да есте же съвръшени въ той же мысли и въ томъ же нравѣ. И паки: испо||(22)лните мою радость, да тоже мудрствуйте вси, ту же любовъ имуще, единодушни, единомыслящe, ни едино же что по рвенію или по тщеславью, но смиренномудріемъ другъ друга предпочитающе и не бывайте мудры въ себѣ. Писано бо естъ: горе въ себѣ разумнымъ и предъ собою художнымъ. Должни есми, рече, мы, силны, немощи немощныхъ носити, а не себѣ угаждати. кождо бо васъ ближнему да угаждаетъ въ благое къ созданію, ибо Христосъ не себѣ угоди. И индѣ: не своя си кождо блюдуще, но дружняго смотряйте. Не забудемъ повѣствующаго въ наученіе наше, идѣже глаголетъ: сво[бо]денъ сый ото всѣхъ, всѣмъ събѣ поработихъ, да множайшихъ приобрящу; быхъ Іюдеемъ, яко Іюдей, да Іудея приобрящу; подзаконнымъ, яко подзаконенъ, да подзаконные приобрящу; всѣмъ быхъ всякъ, да всяко нѣкіа спасу. Се же творю благовѣстіа ради, да совнесу нѣчто къ нему отъ себе. || (об.22) Глаголетъ бо: и аще что приложиши ко двѣма сребреникомъ? азъ, егда възвращуся, въздамъ ти. Точію о семъ, яко да исцѣлѣетъ раздро-

[2]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «подносятся во умѣ, яко ни святіи того разумѣша».

[3]) На полѣ позднѣйшею рукою: «пса нарицали автора сего».

бленное тѣло человѣча е[сте]ства отъ мысленыхъ разбойникъ, раздѣленіе бо и рать не бы была въ человѣцѣхъ, аще бы не грѣхъ раздѣлилъ естество, якоже бо умнаго свѣта Христова разума осіаніе събраніе соединително творитъ.

Также бо и невѣдѣніе того раздѣленіе собраныхъ, егда бо глаголетъ: кто азъ убо есмъ Гречинъ, азъ же Римлянинъ, азъ же Люторовъ. Отъ сего разумно естъ, яко единаче плотянѣется и по ветхому человѣку ходите, едина вѣра и едино крещеніе. Еда бо раздѣлися Христосъ? еда Люторъ по васъ распятся? или въ того имя крестистеся? еда ино благовѣствованіе пріаша Римляне? не едино ли бяше стадо и единъ пастырь, якоже ты, отче, въ мнѣ и азъ въ тобѣ, да и тіи въ насъ едино будутъ. Рече Господь: възведите || (23) умъ ко первымъ исторіамъ вашимъ, не множайшая ли лѣта вкупѣ поживше, въ соузѣ любви Христови апостолопрестолныа ваши папы съ въсточными святыми? не едино ли имъ бѣ сердце и духъ? не вселенная ли отъ нихъ утвердишася вѣрою? не вкупѣ ли седмижды сходишася въ различныхъ временѣхъ и лѣтѣхъ? не вмѣстѣ ли ополчишася на дивыя оны звѣріа рящеися неистовне на церковъ Христову? не едино ли мысленно намъ написаша оныя и пречюдныя законоположеніа и манакануны [1]), еже доднесь Христовою благодатію у четырехъ патріарховъ и у всѣхъ православныхъ архіереихъ дръжатся честне и ими церкви Божіа правятся?

Кто убо есть Фармосъ расколникъ и его послѣдователи? кто же ли сей скверный Люторъ, отвергійся своего обѣта во осмотысящномъ вѣку, новоизобрѣтенный и удобенъ пютъ явиша широкій и пространный, а всяко похуливше узской и прискорбно[й] самимъ Господомъ || (об.23) похваленно[й].

Раздѣленніи же и растоящіися чюжи суть реченнаго и раздрушеніа достоины, понеже бо мудрованіе плотцкое вражда на Бога и закону Божію не покоряется. Нижѐ бо можетъ двома господинома служити кто иже сопротивная повелѣвающимъ. Идѣже бо лукавствіа лисицы, иже падшая птица въгнѣздишася, тамо сынъ человѣческій не имаетъ гдѣ главы подклонити. Чесо ради камень краеугленный именовася Христосъ? Не за ежели съдръжати и съвъкупляти дръжащихся по него въ едино? И то есть начало всѣмъ и глава тѣлу церковному, и основаніе и корень. Аще ли начатокъ святъ, той примѣшеніе. Понеже рече: дѣти приобщишася плоти и крови, и самъ приближне причастися тѣхъ, да смертію дръжаву разоритъ имущаго смерти. Яко быти ему прътородну во множествѣ братіи. И аще не оставили быхомъ главу нашу, не быхомъ другъ друга отстояли. Все бо богословіе богодѣйство [2]), отъ негоже || (24) всяко священнодѣйство. Ничтоже ино, токмо любовь и съединеніе, намъ законъ полагаетъ. И кромѣ бо сихъ нижѐ Христіане истинною [можемъ] [3]) нарицатися, вѣрніи же сутъ, иже къ Богу и другъ къ другу съединены. Якоже глаголетъ святый Део[ни]сіе [4]) о иже въ собраніи съвръшаемыхъ, не бо мощно есть, рече, ко единому собиратися и единаго причаствовати смирителнаго съединеніа, иже къ собѣ раздѣленнымъ. Аще бо отъ единаго видѣніа того разу[мѣ]ваема

[1]) Читай: «намакануны».

[2]) На полѣ позднѣйшею рукою: «все бо богословіе, богодѣйство прежде да покажетъ».

[3]) Дописано позднѣйшимъ почеркомъ.

[4]) Діонисій Ареопагитъ.

осіаваеми къ единому божественному собранію, едино сътворялися быхомъ въ часная страдали впадати похотѣнія. Сію бо, якоже мню. единовидную и нераздѣлную жизнь смиренія священнодѣйство законополагаетъ, подобнымъ подобная утврьжая и часныхъ раздѣляя божественыя и единыя позоры. Множеству бо, рече, вѣровавшимъ бѣ сердце и душа едина явѣ, яко ни единому же въсхотѣніе составляюще, но всѣмъ обще ищущимъ въ единомъ святѣмъ Дусѣ единаго Господа Іисуса вълю, рекшаго: снидохъ съ небесе не творити волю || (об. 24)мою, но вълю пославшаго мя Отца. И Духъ Святый о себѣ ничесоже глаголетъ, не отъ себе имать глаголати, но елика аще услышитъ глаголати хощетъ, онъ мя прославитъ, яко отъ моего пріиметъ и въспомянетъ вамъ вся, яже рѣхъ вамъ азъ.

Что убо речемъ мы, и въ толицѣ другъ къ другу и ко божественнымъ писаніемъ несъгласны обрѣтающеся и младенечнымъ умомъ носящися, яко прахъ възметаемъ всякимъ вѣтромъ ученія въ лжи человѣчестѣй, въ хитрости козней лщенія? Никакоже истинствующе любовію, еяже ради Богъ человѣкъ бысть, да възраститъ въ него всяческая, но отъ своея похоти коегождо влекомъ и прелщаемъ яве, яко съпротивнаго духа въздѣланіе, всяко ученіе разоряющее заповѣдь Божію, еже есть о Христѣ любовь и съединеніе, еяже кромѣ нижѐ мучителство, нижѐ иная кая дѣтель или мнимая благочестію ухищреніе ползовати можетъ. Любве же ради жительства и начинанія вся, елика аще || (25)творитъ человѣкъ успѣетъ.

Тѣмже молюся вамъ, братіе, и своею главою [стопамъ] [4]) ногъ вашихъ касаюся, преставше отъ многопытнаго взысканія и неподобного словопренія, довлѣтися еже отъ самого Господа и святыхъ речеными достойная небеснаго званія мудрствовати. Основанія бо иного никтоже можетъ положити, паче же лежащаго. Когождо да блюдетъ что хощетъ назыдати, ни дрова, нижѐ сѣно и стебліе, да не ветхая вмѣсто новыхъ. Нѣстъ бо подобно оставлейшимъ сына рабскаго дрьжатися слугованія. Якоже неправе наученіи ходяще, свѣтомъ огня своего [5]) и пламенемъ того объемшеся, не видѣша солнца правды. Комуждо бо ихъ отъ Господа нашего Іисуса Христа учителства отступающу, помыслы же нѣкія и уставы своя отъ самоизволенія вымышляюще. Но мы, отскочивше отъ своихъ волей и обычая и человѣческыхъ предавій назиранья и не внимаемъ Іудейскимъ баснямъ, и рвенья и свары законные, безъ времене бываемая, отступивше, приложшежеся свѣту еуангелскихъ заповѣдей, благодар || (об.25)ствуемъ вразумившаго насъ, поюще съ псалмомъ, глаголюще: коль благъ Богъ Израилевъ правымъ сердцемъ мнѣ же вмалѣ неподвигостеся нози, въ еже подражати безаконіе и прочая. И паки: възнесу тя, Господи, яко подъятъ мя и не възвеселилъ еси врагъ моихъ о мнѣ, и благословенъ Господь, иже не дастъ насъ въ ловитву зубомъ ихъ. И того благодатію поспѣваемъ, назидаемъ на основаніе се злато и сребро и каменіе твердо добрыхъ дѣтелей. Не можетъ бо розга плода носити, аще не будетъ на лозѣ. Понеже бо Христосъ свободилъ насъ отъ клятвы закона Моисеова, точію да не будетъ свобода наша въ вину, еже покоритися плоти, якоже нѣціи суесловци;

[4]) Дописано на полѣ.

[5]) На полѣ позднѣйшею рукою: «свѣтъ огня своего наричетъ самосмышленіе»

но да къ любви работаемъ другъ другу, ничтоже бо естъ нынѣ отъ нехраненій закона. Осуженіе сущимъ о Христѣ Іисусѣ, иже не по плоти ходящимъ, но по духу. Умросте бо, рече, закону тѣломъ Христовѣмъ, яко работати намъ въ основаніи духа, а не [въ] ветсѣ писмени. Законъ бо духа жизни о Христѣ Іисусѣ свободи насъ отъ закона ||(26) грѣховнаго и смерти.

Тѣмже и къ ветхому закону обращающеся, свободы Христовы отпадоша, и ничесоже духовне разумѣша, но вся по плоти. Аще бо кто инако учитъ, а не приступаетъ ко здравымъ ученіемъ словесемъ Господа нашего Іисуса Христа, разгордѣ таковый мнѣніемъ. Ничтоже видѣ праве, но недугуя о взысканіи и словопреніихъ, о нихъ же бываетъ завистъ, рвеніе, хулы, непщеваніа, лукавства, сожитіа растлѣныхъ человѣкъ умомъ, лишенныхъ истинны, мнящихъ корысть быти благочестіе. Отступаимъ убо отъ таковыхъ. Нѣстъ бо право ученіе ихъ, всегда учащеся и николиже въ разумъ истинны пріити могуще и въ лѣпоту.

Аще бо и вся богодухновенная писаніа полезна суть, и никтоже съпротивъ [можетъ] [1]) рещи, аще ли убо чинъ ихъ смѣтенъ,—не точію не можемъ ползоватися, но и зла много устрояемъ събѣ. Не отъ писаній же се, но отъ своего злоуміа и гордости, не хотяще о добрѣ ведущихъ научитися. Книги убо велику силу въ собѣ имутъ и преподаютъ съкро|(об.26)веннаго въ нихъ духа онѣмъ, точію иже праве и неразвращенными мысльми въскорълмяющимся въ нихъ. Ибо и еретици прочитаютъ писаніа и научаются въ нихъ, обаче развращаютъ себе множицею. Бо писаніе противу времени глаголетъ, или лица нѣкоего, или обычая, или мѣста и случая, ово же смотрителне же отъ части, и нѣсть потребы таковая въ обдержаніе пріи[ма]ти. Но егда время таковое найдетъ, да не убо пріиметъ кто и изметъ слово наго отъ словесъ писаній и оставивъ прочее и удръжитъ кто несмысленно въ своихъ рукахъ ко прелщенію невѣдущихъ и ко своей погибели. Не хощу васъ не вѣдѣти, братіе, яко и все божественное писаніе, причасное ветхаго и новаго завѣта, глаголетъ три бо съставленіа сутъ разумъ человѣкомъ, еже глаголется:

плотское	душевное	и духовное
преестество	естество	вышеестество
человѣческое	праведное	преподобное.

||(27) Нарычютжеся и иными имены, то же прямо же сихъ составъ множицею и лише потребствение въ писаніихъ рѣчи нань глаголется.

И мнози, неразумѣвше мысль божественныхъ писаній, поползаются поползнутіемъ неисправленымъ, мняще писаніа несогласующе къ себѣ. Нѣстъ же сице, но вся права сутъ разумѣвающимъ и правый изобрѣтающимъ разумъ. И ничтоже въ нихъ стропотно или развращенно естъ, бо, рече, безсловесно и стропотно, еже не силѣ мысли внимати. Но речемъ: и сіе нѣстъ, иже божественная разумѣвати хотящихъ свойственно, но ихъ гласы худые пріемлющихъ и сихъ до ушію не входны въ несодръжащихъ и нехотящихъ видѣти. Что убо, рече, сіая знаменуетъ? Како же ту подобаетъ иными вкупочными рѣчми изъяснити? Но съ страждущихъ слагаемъ и писменомъ безумне и съ рицаніемъ речемъ невѣдомымъ невходящимъ въ душа разумныя, но внѣ устнахъ и слусѣхъ плищущимъ, и прочая. И паки реченно есть, яко неудобь||(об.27)уловляемое истинное слово удобъ могій избѣжати невнимающихъ сице духови устроившу съкращенну быти ему и малу.

[1]) Дописано на полѣ.

Якоже бо многая разумѣніа въ малѣхъ глаголѣхъ являти и сокращаніа ради удобно памятію съдръжится.

Но на предлежащая въз[в]ратимся.

Рекохомъ бо преже, яко на трое письмена словесъ противу лицу тріехъ устроеніихъ разумъ възводятъ. Отъ плотцкаго убо лица егда глаголетъ человѣкъ, ничимже разнствуетъ отъ скота и подобная. И якоже словесному глаголетъ: Бога бойся и заповѣди его твори. И яко отъ душевнаго глаголетъ: и ничто есть ино подъ солнцемъ благо въ всемъ поспѣшеніи человѣку токмо ясти и пити. И яко отъ лица духовнаго глаголѐтъ: лучше есть поити въ домъ плача, нежели въ домъ пира. И прочая. Отъ сихъ явленна суть умъ имущимъ, иногда же гражанскіи обычаи, не якоже се, еже въ утріа избивахъ вся грѣшныя земли. Таже и о Бозѣ по смиренію нашея мысли многащи глаголетъ: Господи, искусилъ мя еси и позналъ убо, егда иску||(28)шая познаваетъ, вѣдый вся преже бытіа ихъ и създавый по единому сердца ихъ, и не разумѣваетъ на вся дѣла ихъ. Исправляя бо реченное прежде глаголетъ: се, Господи, ты свѣси вся послѣдующая исперва и мѣстомъ множицею иже вездѣсущаго. Описуя глаголетъ: Богъ на небеси и сѣдитъ на престолѣ святѣмъ своемъ. Еще же и соль, писаніе и піанство тому налогаетъ: отчество, и сыновство, и духовство, и ина многа имена, не точію въ семъ вѣцѣ, но и въ будущомъ, царство паки и владычество, ярость и гнѣвъ, и ина множайша приносимая въ писаніи, яже человѣческыхъ страстей свойственна. И аще вся сіа по писмени пріимемъ въ многа безмѣстна нужа, есть бо ко изъявленію божественнаго раченіа тѣлеснаго рачительства, иже Богъ премудрости слова отци възводна наздавают истиннѣ рачителства и смѣятелными нѣкіими гаданьми сокривати и невходну многимъ полагати премирныхъ достоиную истинну. ||(об. 28) И овогда убо отъ честныхъ и превыше лежащихъ существъ, иногда же отъ среднихъ и послѣднихъ и мнимыхъ безчеснѣйшихъ изъявляютъ неизреченна и тму неосяжимую свѣту неприступному и въ море пути непостыжніа ради слѣдовъ възлагаютъ, ибо сугубъ естъ образъ священнаго изъявленіа. Овъ убо яко подобенъ подобными происходя, овъ же отличными образотвореньми отреченіа бо пребожественыхъ истинна суть, нареченіа же неприлична съкровенію неизглаголанныхъ. Вчесная же убо священозданіа мощно естъ и заблудити свѣтовидна мнящимъ небесная. Естъ убо не (sic) неприкладне наздати небеснымъ зраки и отъ безчестнѣйшихъ вещи частей. И та бо отъ сущаго добра бытіе имуще по всякомъ ея веществеһомъ удобреніи уподобленіа нѣкаго умного благолѣпіа имуть. И мощно естъ тѣми възводитися къ невеще[стве]нымъ началообразіамъ отличноподобіамъ разумѣваемомъ съ тѣми же. ||(29) Не такоже нижѐ бо въ ветсѣмъ, нижѐ въ новѣмъ завѣтѣ священныхъ образъ чювственными вещми не потребоваша руковъжденіа и самое убо то богопороженіа изображеніа нѣкое Іисусова приобщеніа. И елика иная небеснымъ убо существомъ примирне, намъ же образне предашася, яко да по мѣрѣ мы сами отъ священѣйшихъ званій на простыя и необразные възмемся възводы и подобіа, яже убо видимыя храмъ доброты помышляя невидимаго благолѣпіа изображеніа и невещественнаго свѣтоданіа образы вещная свѣтила. И еже по умузрителнаго съвръшеніа божественныхъ писаній прочитаніе и прочая, елика отъ священныхъ мужей

невещественымъ ученіемъ, ближенство убо небесныхъ отъ ума въ умъ посредѣ словомъ тѣлеснымъ невещественымъ же, обаче писаніа кромѣ, наставници наши отъ духа навыкнувше, нижѐ сіа не прикровенными разумѣньми. || (об. 29) но въ образѣ священныхъ [священнымъ] [1]) преподавшимъ, не всѣкъ же есть священъ. Вѣдома же суть, яже образъ словеса священносъвръшителемъ, ихже нелѣпо изводити во иже еще съвръшаемая, яко да ненаруганна будутъ святая святыхъ и всякого же превыше лежащаго священнословіа непреподавати внѣшнимъ, кромѣ навыкшихъ же честныхъ честне прикасатися, повредити бо ся имутъ, иже несвященне причащаствующеи и ко множайшему пренебреженію божественыхъ и самѣхъ себе внідутъ, требуютъ же зѣло подобающаго обученіа. Никтоже несъвръшенна божественная да приходитъ и нечистыми ногами нечистоту ученій. Не неблазненно рече нѣкто страсть имущему богословіа касатися: умрътвите бо, рече, прѣвѣе уды ваша сущая на земли.

Тѣмже, братіе възлюбленная, аще есть въ насъ истинное любомудріе иноческаго и христіанскаго житіа || (30) по апостолскому преданію, внимаемъ себѣ когождо насъ, а не преходимъ дръзостне своея мѣры. Аще бо, рече, ни зѣница ока душа твоея чиста есть, да не дръзниши възрѣти на кругъ солнца, да не погубиши и тоя малыя зоря, иже естъ простая вѣра и смиреніе и малая дѣла, яже по силѣ твоей, и отвръженъ будеши въ тму, якоже онъ, бестудствовавый вніити на бракъ въ скверныхъ одѣяніи[хъ]. Нѣстъ бо въ насъ никтоже, иже бы не требовалъ покаяніа. Прикладно бо есть се всѣмъ грѣшникомъ. И нетребуяй сего нѣстъ истинною праведенъ. Нижѐ пріиде Христосъ призвати оправдающихъ себе, зане высокая въ человѣцѣхъ мръзость предъ Богомъ естъ. Ни единъ же бо, рече, чистъ отъ скверны. Покаемся, братіа моя, дондеже время имамы, стяжимъ и масло въ сосудѣхъ со свѣтилники своими, не отлагаемъ время своего исправленіа. Яко мнози, многа съвѣщавше, утреняго недостигоша. || (об.30) По отсюду же преставленніи нѣсть времени исправленію. Въспріиметъ бо, рече, кождо, яже содѣя съ тѣломъ. Престанемъ испытовати чужая недостатки. Таковымъ бо многопытаніемъ душа наша пусты сотворяемъ и оставляемъ плакати своего мрътвеца. Глаголетъ бо великій Деонисіе: яко иноческій чинъ не быти приводителенъ иныхъ, но о себѣ стояще въ единственномъ стаяніи раздѣленныхъ же не токмо животъ, но и мечтаній отвръженіе съвръшенное изъявляетъ инокъ любопремудрствіа въ художествѣ единотворныхъ заповѣдей дѣйствуемо. Есть бо не средняго съвершаемыхъ чина, но всѣхъ высочайшаго. Сего ради и многая, яже отъ средняго чина не осужденне дѣемыхъ отреченна сутъ всяцѣмъ образомъ уединеннымъ инокомъ, сирѣчь брачитися и въинствовати и купля дѣяти и яже симъ подобная. || (31) въ нихже люди не осуждаются.

Что же имамъ рещи о обдержащемъ нынѣшнемъ окаяннѣмъ обычаи тщащихся въ приложеніе монастирскаго богатства и о стяжаніи селъ и многихъ службъ, яже царскіа наче же мучителска власти свойственна? Нѣціи же отъ невѣдѣніа божественыхъ писаній, отъ своихъ пристрастей добродѣтель мнятъ приходити таковая творяще, яко забывше обѣщаніа своего, яко всѣхъ сихъ отрекшеся мірскихъ и дахомъ обѣты святости, еже безъ попеченіа

---

[1]) Приписано на полѣ.

суетныхъ угодити Богу, но уму же и слову и дѣянію вѣровавше Господу глаголющу: ищѣте прьвѣй царствіа Божіа и правды его, и сіа вся приложатся вамъ. И аще, рече, земная сіа обѣщахъ вамъ и не вѣруете, како о небесныхъ вѣру имѣте? Не пріидохъ бо, рече Господь, да послужатъ ми, но да послужу. Не обѣщахомъ ли ся съвръшеніе отъ міра умрьщвленіе имѣти и Христоподражателную нищету? И како можемъ къ тому причастници частемъ || (об. 31) мірскимъ быти, апостолу глаголющу: не любите міра и яже сутъ въ мірѣ? Аще кто любитъ міръ сей, нѣстъ любве отча въ немъ. Зане все, еже въ мірѣ похоть плотска и похоть очима и гордыни житейскаа, нѣстъ отъ отца, но отъ міра естъ. Но міръ сей преходитъ и похоть его. Творяй же волю Божію пребываетъ вѣки.

И въ мірѣ скорбь имѣти будете, и аще кто мнѣ служитъ, мнѣ да последуетъ, рече Господь. Понеже странныи пришелци есмы на земли, съизыйдемъ ему внѣ града, поношеніе его носяще. Не имамъ бо здѣ пребывающаго мѣста, но грядущаго взыскаемъ. Ни бо мощно есть Богу работати и мамонѣ. Господень гласъ сей и неложенъ естъ. А еже глаголете, яко продаютъ и купятъ священичества же и игуменства и богокръмствуютъ, яко же Іюда и Симонъ вълхвъ. Но намъ естъ слово о истинныхъ христіанѣхъ и постницѣхъ, яже сутъ чада таинъ Божіихъ. Позна Господь || (32) сущіа его, и да отступитъ отъ неправды всякъ, именуя имя Господне. Азъ же отвѣщаю къ симъ, рече великій Деонисіе, аще священникъ удобреніе просвѣщателное весма отпалъ естъ, священническаго чина же и силы иже непросвѣщателенъ и нещуя Богу не видѣти, яже той съ бою разумѣлъ есть, и прелстити мнитъ, иже лжеименны отъ того отца нарицаемого и смѣетъ сквернаваа своя злохуленіа, не бо имамъ рещи молитвы и на божественыхъ знаменіахъ Христово видѣніе глаголати, — нѣстъ сіе священникъ, но злый лстецъ и поругатель себѣ, волкъ на Божіа люди, въ кожу оболченъ. Но не иноку сіа праведно исправляти. Что убо глаголеши, не подобаетъ ли священники шествующая или о иномъ нѣкоемъ безмѣстномъ обличати? И повинны творити единымъ же лѣть естъ хвалящимся въ законѣ и преступленіемъ того Бога безчестящимъ. И како священници изъявителіе Божіи, || (об. 32) како възвѣстити имутъ людемъ божественныя добродѣтели, не увидѣвше тѣхъ силу? Или како просвѣщати имутъ помраченніи? Или како божественнаго преподадятъ Духа, нижѐ аще естъ Духъ Святый имствомъ и истинною вѣровавше? Слышите, священноначалници, убо и судіа, яковы аще будутъ мнѣ мнитця, по изволенію сердца людій попущаются быти. Аще блази суть или злы, дамъ, рече Господь, младенца судіамъ, и отроча мало поведетъ ихъ, сирѣчъ, неразумные совладѣютъ ими. Или паки: пущу въ нихъ пастыря небывалца, сирѣчъ, неискусна, и послю на землю сію гладъ крѣпокъ, ни хлѣба, [н]и воды, но гладъ, еже не слышати слова Божіа. Но злая сіа кто можетъ раздрушити, аще не самѣмъ Богомъ посланъ будетъ, яже Богъ святый съвѣща? Кто разоритъ и руку его высокую кто отвратитъ?

Се бо и въ || (33) «Отечницѣ» повѣсть о цари Ѳоцѣ мучители яве представляетъ, яко таковое отъ Бога попущеніе бываетъ. И паки нѣкоего по явленію ангелску отъ народа възведоша на степѐнъ святителскій, бѣ же сый блудникъ и злодѣй. И нѣкто отъ преподобныхъ, имы[й] дрьзновеніе къ Богу, помолися глаголя: Господи, почто по-

пустилъ еси сему губителю? Отвѣща же ему Богъ: понеже не обрѣтохъ злѣе того, и достойни бо суть людіе си таковаго епископа. И самого Господа слышимъ въ притчахъ народомъ глаголюща: зане предваривше, тіи очи свои смежиша и ушима тяжко сіи пріаша, яко да имутъ въ чину муки подіимати, еже отъ лутчихъ невѣдѣніе, надмѣно бо бяше гордостію сердце ихъ, и не въсхотѣша смиритися подъ крѣпкую руку Божію. Будетъ бо, рече апостолъ, время, егда здравого ученіа не послушаютъ, но по своимъ похотемъ изберутъ собѣ учителя, услажаеми слухомъ и отъ истинны || (об.33)слухи отвратятъ, на басви же уклонятся. Богъ бо самовластному попущаетъ, по реченному: дондеже исполнятся грѣси Аморѣйстіи.

Не ищутъ бо нинѣ священникъ, но ласкателей, ни душамъ строителей. ни жрецъ чистыхъ, но заступникъ крѣпкихъ по приносимому: еже яко собою царъ поставиша, а не мною начаша, но и таковымъ властемъ повиноватися и учими еме не просто, но въ нихже заповѣдь Божіа не разоряется. Не будите бо, рече, раби человѣкомъ, и повиноватися подобаетъ Богови наче, нежели человѣкомъ. Той же и о духовныхъ властехъ: не остави насъ Господь прелщенныхъ мірскихъ чиновъ славами скитатися къ видимому взырающимъ. Не въ словеси бо, рече, царствіе Божіе, но въ силѣ, понеже Господь нашъ, тлетворныхъ страстей насъ свободивъ, уды своя сътворы и въсходъ премирный намъ показа. Аще и мы, яко тѣло главѣ своей, съчлапимся. глаголетъ бо: не на||(34)рицайте себѣ отца на земли, и единъ естъ вашъ учитель Христосъ. Вси же вы братіе есте, понеже честнѣйшая очеса имамы въ удѣхъ, за еже все тѣло наставляти сущаго ради свѣта. И аще тмою око наполнится само, како может все тѣло просвѣщати? Тогда убо главѣ нашей покаряемся, глаголющу: аще око десное соблажнаетъ тя, изми того, изверзи отъ себе, и прочая. Глаголетъ же Великій Василіе, яко подобаетъ слышателемъ слова наученымъ писаніамъ чюждая же отрѣвати и въ таковыхъ пребывающаго ученыхъ отвращатися зелнѣйше. Не точію бо началствующихъ, но и другъ друга послушати должны есмы, по заповѣди Господне[й] рекше разстлѣвающа ту или оскверняюща множицею примѣшаніемъ възбраненнаго, ова же съвпадаютъ заповѣди, ова же аще и несо[в]падаютъ по явленному, но слагаются, яко же помощъ заповѣди. Не по заповѣди же || (об.34) Господне[й], аще повелѣни будемъ, отъ кого не достоитъ покарятися. Аще и ангелъ съ небесе, по реченному, чюжему же не послѣдуютъ, но бѣжатъ отъ него, зане не знаютъ чужихъ гласъ, отъ нихже наказуеми есмы. Ако аще и многоприсный кто будетъ, или пре многословенъ отъ всѣхъ, повелѣвая еже отъ Господа възбраненіе, или възбраняя еже отъ него повелѣнное творити, мрзокъ долженъ есть быти комуждо отъ любящихъ Господа.

Нѣціи бо, именемъ послушаніа прелщены бывше, безъ страха преступаютъ заповѣди Господня. Вѣдомо убо всѣмъ да будетъ се, якоже и сопротивная Господни воли послушаютъ, или иже въ градѣхъ мучащахъ подражаа, таковіи убо не имутъ избѣжати суда Божіа, ни повинующеися, нижѐ обладающіи, но кождо имаетъ дати отвѣтъ Богу по дѣломъ своимъ. А иже по воли Господни послушаяй не человѣка, но самого Бога, благимъ ангеломъ подобяся, || (35) послушаетъ рекшаго ради: слушаи васъ, мене слушаетъ. Но нижѐ паки неблагословеніа, или клятвы безумныхъ усумнѣвшася, на человѣкъ растлѣнныхъ

волю снiидемъ. Устрашают бо и сими ненаученiи. Не послѣдуютъ убо служителски тѣхъ [не]чювству [1]) Божій судъ, но яко миръ, еже есть благословенiе. Достойна не обрѣтчи въз[в]ращается къ рекшему: тако и сiа клятва възвращается на главу неправедне соблазнившагося и кленущаго. Прокленутъ бо, рече, тiи, и ты благословиши, аще убо по вѣрѣ Христовѣ чада Аврамля будемъ, прокляти суть отъ Бога проклинающiи насъ.

Аще ли словомъ точiю христiане нарицаемся, а не тщимся по силѣ творити повелѣнiа Христова. Аще и вси благословятъ насъ, отлучены есмы отъ него. Писано бо естъ: прокляти укланяющеися отъ заповѣдей твоихъ.

На стоящаго по Бозѣ знаменаетъ Великій Василіе:

[Въпросъ]: [2]) Каково мудрованiе долженъ естъ имѣ||(об.35)ти настояй, въ нихже заповѣдуетъ или завѣщаетъ? [Отвѣтъ]: [3]) Къ Богу убо, яко слуга Христовъ и строитель таинамъ Божiамъ, боясяда не что чрезъ волю Божiю, иже въ писанiихъ исповѣдуемую, или речетъ, или въобразитъ и обрящется лжесвѣдитель Божій и святотатецъ, или привведетъ что чюже Господня учителства, или оставитъ нѣчто отъ угодныхъ Богу. Къ братiи же, якоже питательница грѣетъ своя чада, благоволя подати тѣмъ не токмо благовѣствованiе Божiе, но и свою душу, имуще такову любовь, якову же имѣ къ намъ Богъ и Христосъ его. Се бо есть показанiе Христовѣхъ ученикъ. Обличенiе же естъ неимущему о Христѣ любовь ко ближнему, еже творити что отъ пакосныхъ или отъ скорбящихъ его въ отсѣченiе вѣры.

Зрите, братiе, коликоже своею волею чрезъ волю Божiю разсужати и неписанными рѣчми съблажняти немощныхъ—любви есть отпасти. Любовъ же естъ || (36) Богъ. Неимѣяй любве, Бога не иматъ; неимѣяй же Бога, безбоженъ естъ и глаголется.

Но questioned речеши ми: всяко, не кромѣ писанiа, мы глаголемъ.

Мы же видимъ, яко аще отъ писанiа, но неправе разумѣвше глаголете. Неподобно естъ—неполезная смѣшати, ни коемуждо бываемыхъ или глаголемыхъ свое время познавати, еже бо не къ созданiю вѣры творити что или глаголати. И добромнимое оскорбляетъ духа святаго Божiа. Яко не достоитъ чюжая, якоже Господня, ученiа подражавати. Подобити же ся Богу и святымъ его—по даннѣй намъ отъ него силѣ. И яко подобаетъ и прощенную отъ писанiя вещи, или глагола отрицатися, егда съзидаются инiи отъ равнаго въ согрѣшенiа, или отсѣцаются, еже о добромъ усердiа о Господни же воли. Аще и соблажняются нѣцiи, невъзбранно показовати подобаетъ дрьзновенiе и творити хотѣнiа его по разуму славы его. Ельма бо, рече, еже въ насъ обращаемыхъ вещѣхъ и глаголохъ: ||(об.36) ова бо суть отъ заповѣди Божiа въ святомъ писанiи завѣщанно, ова же умлъчана. И о написанныхъ убо ни едина же власть дана бысть отнюдь никомуже ни сътворити что отъ возбраненныхъ, нижѐ оставити что отъ заповѣданныхъ. Господу единою рекшу съхрани глаголъ, егоже завѣщаваю ти днесь, не приложиши къ нему и не отъимеши отъ него. Страшно бо жданiе суда и огня, ревность поясти хотя непокоривыя. О умлъчанныхъ же правило намъ изложи апостолъ, рече: все ми лѣть есть, но

[1]) Дописано позднѣйшею рукою.
[2]) Надписано киноварью надъ строкою.
[3]) idem.

не вся на пользу, вся ми лѣть сутъ, но не вся назидаютъ. Никтоже своего си да ищетъ, но дружнаго кождо.

Смотрите, любимици мои, силу святыхъ словесъ, яже отъ Духа Свята глаголаху. Иже яко чадолюбивіи отци исполнени милости въ писаніихъ богодарованнаго тѣмъ Разманамъ оставиши,— да не сведены будемъ Іудейскими обычаи и заповѣдьми человѣческими, иже зле плотьская мудрствующихъ.

‖(37) Аще убо съвръшенно естъ и здраво Христово ученіе, почтоже къ десятословію отъ еуангелія отводитеся, на мимошедшая и ветхая, всякоже за еже оставити иконная въображенія. Не смыслисте же разумѣти, яко времени ради писано естъ въ законѣ и пророцѣхъ и псалмѣхъ и къ разнству идолъ языческихъ, сирѣчь не сущихъ боговъ, паче же бѣсовъ. И аще бы не сице имѣло слово, то како самъ Богъ, заповѣдавый Моисеови не творити всяко подобіе, и паки той же повелѣ учинити ему подобія херувимомъ? Толика ваша премудрость, яко не възмогосте разсудити отъ прочихъ идолъ Христова образа! Что бо хотяху описати въ ветхомъ или подобіе въобразити слову Божію, еще невъплотившуся, обаче подобающая бѣху имъ изображенія видима, рекше цръковь и кивотъ завѣта и протчая, яже въ нихъ. Не покланяема ли бяху и почитаеми и убо не дѣла ли бѣху рукъ человѣческихъ вся сія? ‖(об. 37) Не отъ вещей ли съставленна, но понеже въ имя Господне нареченна почитаху и поклоняхуся, не боготворяще вещей, но видимыхъ ради невидимаго почитающе. Се уже по вашему ученію и Моисей и пророци—преступници закону, зане твари поклонишася и служаху! И како о сицевыхъ умлъча имъ Богъ и нигдѣже обличивъ является, паче же и о небрежаніи поношаетъ сихъ, егдаже въ языческая идолослуженіе отступаху. Абіе пророки посылаше претя и въ плѣненіа предаяше ихъ.

Вы глаголете, яко не подобаетъ рукотворенію поклонятися. Давидъ же пророчествуя глаголетъ: поклонюся ко церкви святѣй твоей не просто, но и въ страсѣ твоемъ. И о кивотѣ глаголетъ: поклоняйтеся подножію ногу его, яко свято естъ. И паки: поклонюся въ горѣ святѣй его, зане святъ Господь Богъ нашъ.

‖(38) И [1]) еще възри въ ветхіа сокровища и обрящеши тамо очистило [2]), сирѣчь, дщку златую надъ двѣма херувимы и кіотомъ учиненную, изъ неяже Господь къ пророкомъ бесѣдова. Не отъ вещи ли руками и отъ злата сія сътворенна и вхождаху священници въ святая святыхъ, не прекланяху ли колѣнъ предъ ними? Не яко злату и древу покланяхуся, но яко вещи почитаху во славу и хвалу Господню сътворены. Видиши ли единоименство: святъ Господь Богъ и гора Сіонъ свята, что ради понеже жилище наречеся имени? Вы бо, рече глаголете, яко въ Іерусалимѣхъ есть мѣсто, идѣже кланятися подобаетъ. Се убо естъ обычномъ и въ ветхомъ поклоняніемъ почитати, иже въ имя Господне нареченная и святая глаголати. Внегда бо плѣненну случися быти кивоту завѣта Господня, Давидъ болѣзнуя глаголаше: аще възлягу на одрѣ или дамъ сонъ очима моима, донелиже обрещу мѣсто Господеви, селеніе Богу Іяковлю. Или не вѣдаше пророкъ сый, ‖(об. 38) яко Богъ селеніа мѣстна не требуетъ самъ, бо индѣ глаголетъ: яко окрестъ

[1]) На полѣ киноварью: «Сказаніе о Моисейскихъ книгахъ глаголетъ, а рече иное о семъ, въ второй и въ третей Моисейскихъ книгахъ ищи».

[2]) У Миклошича: «оцѣстило» - piaculum ἱλαστήριον.

его селеніе его. И паки: аще взыйду на небо, ты тамо еси, и аще сныйду въ адъ, тамо еси, и прочая. Но обаче и вѣдый вездѣсущаго мѣста же и вся божественная честне почиташе, и не точію самъ, но и другихъ убѣждая глаголаше: внійдемъ въ села его и поклонимся на мѣстѣ, идѣже стоястѣ нозѣ него. Но сіа убо въ ветсѣмъ творяху. Не заповѣдь пріаша покланятися, обаче кланяхуся святымъ.

Не всуе же прочтохомъ сіа, но да увѣсте, яко, отъ языческихъ идолъ отвъдя люди, положи заповѣдь сію Моисей, а не о тѣхъ, иже Господеви отлученныхъ и въ славу Господню сътворенны[хъ]. Понеже вы за еже съставити вамъ своего умышленіа ученіа, того ради къ ветхому закону прибѣгаете, мняще на помощъ имѣти его. Нѣсть же сице. Но и паче обличеніи имате быти отъ него, яко не по разуму силѣ реченныхъ слагающеся. И аще тогда таковая неназираема бѣху, идѣже во всемъ || (39) писаніе дѣла рукъ человѣческыхъ съ многою клятвою отрицаема, нынѣ ли хощемъ образы отметати, повнегда Богъ явися въ плоти, и оправдася въ Дусѣ и увѣдеся ангеломъ, проповѣданъ бысть въ языцѣхъ, и вѣровася въ мірѣ, и възнесеся въ славѣ. И таково есть таинство тѣлесне не мечтаніемъ, но истинною въплотися, сдѣла избавленіа ради нашего, яко и по въскресеніи своемъ отъ мертвыхъ, и по адскомъ плѣненіи, являяся апостоломъ своимъ, и имъ, смущаемымъ, показовая имъ руцѣ и нозѣ и ребра своя, и плоть на себѣ и кости имуща, нарицая, и яде, и пи предъ ними. Невѣрующему же ученику попусти къ ребру и ко язвамъ своимъ живо[то]дательнымъ не токмо осязати, и пръстъ вложити. Мы же, исповѣдующе спасенное его вычеловѣченіе, словомъ и дѣломъ сіе въображаемъ, не боготворяще образа, ниже въ томъ надежду полагающе, яко христіанохулници лжуще глаголютъ || (об.39) «да не будетъ»; но яко отъ образа на память избавленіа нашего възводимся. И почесть сихъ на прьвообразное приходитъ по Великому Василію: тѣмже въ лѣпоту предложишася образы безообразныхъ въ писаніи и зрацѣхъ беззрачныхъ. Не едину вину речетъ кто юже въ насъ мѣру не могущую непосредственне на умная взятися видѣніа. Аще не съ естественными, понеже сугубъ есть человѣкъ отъ душа и тѣла, ово убо умно, ово же чювственне, тѣмже и яже Богъ чистіа того сугуба дольжна есть быти. Предваряютъ же во всемъ тѣлесная и душевная дѣяніа, по тѣхже и духовная. Якоже кто аще не будетъ внѣшними милостивъ, не можетъ внутрь имѣти милость. И аще не будетъ въ души милости, не приходитъ въ любовь Божію. Путь бо есть къ любви милость и частая есть милостыни. Аще же и часть добродѣтели пренебреженна отъ насъ будетъ, не токмо въ совершеніе не допуститъ, но и по || (40) гибели ходатаица бываетъ намъ. Аще ли и речетъ кто, яко люблю Бога, а брата ненавидитъ, не токмо ложь есть, но и человѣкоубійца обрящется.

Тоже ми разумѣй и о молитвѣ. Аще кто тѣлесне не покланяется и молитъ Бога люботрудне и глаголетъ, яко духомъ и истинною достоитъ кланятися, да вѣсть, яко суетно глаголетъ. Духовнаа бо отъ тѣлесныхъ ражаются [3]), яко отъ нагаго зерна класъ. И всякъ глаголяй, яко мощно стяжати, вторая прежде прьвыхъ, прьвое безстудне основаніе души своей положи. И аще прелститъ своего

[3]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «духовная кромѣ тѣла здѣ не исправляются».

друга, клятвѣ законнѣй сподобляется. Тако бо положи чинъ вещій. Дай молитву духовную тѣлесне молящемуся. Якоже законъ и заповѣди [вся] [1]) и до чистоты сердечныя, тако и милостивніи образы. Воздыханіа же и колѣнопреклоненіа, и біеніа въ перси, и паданіа на лици, и сладкій плачъ, и прочая вся даже до чистыя молитвы предѣлъ имутъ, ея же міръ вмѣстити не можетъ. Ниже бо, рече Господь, яко вси поклонятся || (об.40) духомъ, но таковѣхъ ищетъ отецъ являя, яко мало таковыхъ и оскудни сутъ, и Богу точію единому вѣдоми. Пачеже и къ сему реченна суть: яко отводя мнѣніе Іюдей отъ Ерусалима, въ немже жрътвы и молитвы и празници законные повелѣнно закономъ въ единомъ съврьшати до времени его пришествіа, такоже и Самарянъ отъ горы оноя. Намъ же, яко тѣлеснымъ сущимъ, тѣлесными образы божественная предана быша, дондеже очистится зрителное, внегда уврачеванна будетъ страстная часть души. Но ниже тогда прикладно естъ отрицати образы будетъ, донелѣже частный разумъ упразнится. Всѣмъ бо бываетъ всякъ, иже Бога видѣти удостоеный.

Но нѣціи днесь, якоже видимъ, послѣдняа недугующе здравіе имѣти проповѣдуютъ, образомъ святымъ ругающеся, и христіаны, почитающая ихъ, болванники досадителне нарицаютъ, не слышаще глаголющаго, яко ругателе и досади|(41)тели и хулници царствіа Божіа не наслѣдятъ. Глаголютъ же, яко и забивати идолопоклонниковъ—по Бозѣ есть ревность. Видите ли піанство отъ безуміа, а не отъ вина?! Не отъ видовъ бо премудрости причатается ревность въ человѣцѣ, но отъ недугъ душевныхъ. Духовныя же премудрости знаменіа—кротость и простота, яже отъ великія и крѣпкіа душа и тврьдаго мудрованія бываетъ и носитъ недуги человѣча, по реченному: вы, силныи, должни немощи немощныхъ носити, и съгрѣшающихъ исправляйте духомъ кротости. Сіи въистинну буи, а не мудри. Еуангелію глаголюще вѣровати, вся съпротивная и чюжая еуангелскаго ученіа и глаголютъ и творити понуждаются. [Господу] [2]) глаголющу: будите милосерди, якоже отецъ вашъ небесный,—свое бо есть солнцу сіати на злыя и на добрыя, а дожду проливати праведнымъ и неправеднымъ,—и еже якоже хощете да творятъ вамъ человѣци, тако и вы творите имъ,—се бо законъ и пророци. Вправду убо божественый || (об.41) апостолъ не повелѣ церкви быти началнику, иже свой домъ неправедне правящу. Подобаетъ бо прежде въ собѣ коемуждо слову же и ярости и похотѣнію отлучати, яже по достоянію, да не обидитъ кождо своего чина, но да началствуетъ меншими превъсходимое слово. Уврачевавый бо себе той можетъ и иныхъ уврачевати. Всяка убо нужда ихъ въ Бога зрящихъ отгнана бысть, а вмѣсто сихъ самоизволное введеся. Аще бо, рече, кто хощетъ по мнѣ ити, да оставитъ своего навыкновеніа обычаи, понеже нѣстъ мощно и человѣческыя похоти и Божію творити волю.

Но вы глаголете яко не себѣ, но Бога отомщаемъ, и въ законѣ бо повелѣлъ Богъ идолослужителей и законопреступниковъ убивати, и паки: ненавидящая ли тя, Господи, възненавидѣхъ.

Вѣдомо же се да будетъ всѣмъ благочестивымъ, да не прелщени будемъ отъ суемудреныхъ онѣхъ лжеименнымъ разумомъ: есть бо || (42) се чюже еуангель-

[1]) Дописано на полѣ.

[2]) Дописано на полѣ.

скіа и апостолскіа, иже въ благодати, проповѣди и съвръшеннаго Христова ученіа свободы, по недостаточного ига законныхчей работы [3]). Ниже бо будущее въздаяніе или царствіе небесное обѣщанно бысть онѣмъ, яко несъвръшеннымъ, но вся, яже здѣ сущая, благая же и злая. Сего ради законныи заповѣди страхомъ съхраняются, еvангельскіа любовію съблюдаются. Не рече бо Господь къ блудници плачущей, яко убояся, но яко възлюби много. Того ради и отпустишася грѣси мнози, и якоже сътвори тогда жена не яко требующу мирнаго помазаніа [4]) Господу, но та, елико имѣ въ разумѣ, дѣломъ показа любовь. Аще и не съвръшенъ бяше разумъ ея, но противу изволенію когождо Богъ дары пріемлетъ. Аще и не вся блага суть, въ благая вмѣняются. Симъ правиломъ о всѣхъ неписанныхъ рѣчѣхъ можемъ разумѣти, и не прежде времени въ таковыхъ другъ друга судимъ, едино токмо разсужаемъ, еже не полагати || (об.42) преты[ка]ніа и съблазна Іюдеомъ и Еллиномъ и церкви Божіи. Ниже бо скварамъ радуется Богъ и всесъженіа требуетъ, яко пріати праведныхъ жрътвы Авеля же и Авраама и Евѳая и прочихъ. Но вѣри ради онѣхъ невидимыя видимое приношеніе пріатъ, единъ свѣдый сердечнаа. Якоже бо дѣти малы множицею, имиже вещми любятъ играти, сіа и отцу приносятъ отъ любви, отецъ же не отрѣваетъ, абы не плакали, но пріемъ и похвалитъ тѣхъ. Сице и Богъ въ несъвръшенныхъ множицею таковая же и подобная симъ сътворивъ обрѣтается. Сіа же глаголемъ, не яко учитися разуму не повелѣвающу да не будетъ (тма бо есть неразуміе), но яко несурове нападати на погрѣшающаа съвръшеннаго разума, но съ любовію наказовати достойную исправленіа имѣти мысль.

Сіа глаголю къ церковнымъ, а не отъ Люторскихъ учителей наказаніа требуя. Отомщающа, иже Бога, своя страсти исполняютъ. || (43) Злобую бо не отомщается ближни, токмо злыми слугами. Непобѣжденно бываи, рече, отъ зла, но побѣжай благимъ злое. Писано бо есть: лютѣ творящимъ глубоче съвѣтъ, а не Господемъ: горе творящимъ въ тайнѣ съвѣтъ, и будутъ въ тмѣ дѣлеса ихъ. И паки: сътвористе съвѣтъ не мною, глаголетъ, и завѣти не Духомъ моимъ, приложити грѣхи къ грѣхомъ [5]), и прочее. Якоже днесь видимъ: симъ развращеннымъ збышася.

Слышахъ убо васъ множицею глаголющихъ, яко мы еvангельское ученіе людемъ проповѣдаемъ, и елици слушати будутъ насъ, сіи еvангельскіа дѣти. Таже слышимъ главнѣйшая ученіа ваша десятословіе, о немже прежде показахомъ, яко неправе въ томъ разу[мѣ]ваете. Потомъ глаголете: «не почитай образовъ, не кланяйся иконамъ, естъ идоли язычестіи, дѣло рукъ человѣческихъ, владость». Пыталъ быхъ васъ: кънторы въ христіанѣхъ кумиръ языческихъ идолъ именуется || (об.43) Ермієвъ или Аполосовъ и прочихъ лжеименитыхъ? А не убо ли Спаса нашего истиннаго Бога образъ Іисуса Христа и прочихъ святыхъ отъ вѣка угождшихъ Богу? Не Діевъ образъ, но Предтечевъ, ни Иры злобѣсныя, но Пречистыя Маріа Богородици и прочихъ святыхъ! И паки глаголете: «такоже и кресту Христову не покланяйся, то естъ висѣлица; и крестнаго знаменіа на лици не

[3]) На полѣ позднѣйшею рукою замѣчено: «подражати Богу—отпущати грѣхи».

[4]) Исправлено изъ «познаніа».

[5]) Исаія, гл. 29, ст. 15; гл. 30, ст. 1.

чини, не мотай руками; литоргіа не требѣ; аще ли въсхощетъ кто причащатися, то кознодѣя даетъ хлѣбъ прежде, а потомъ вино; а прьвая служба и все церковное пѣніе недобре; таже и преданныя посты отъ церкве въ общину не постити; а опитеміи за грѣхи не требѣ, токмо покланяніе истинно; и крещеніе, и всяко послѣдованіе древнее, и молитвы прежде писанныя отъ святыхъ, яко непотребны, отставити; постническое житіе, рекше отшелничьства міра, отнюдь ни на кою же ползу, занеже всего того во еѵангеліи не писано.

Се убо здѣ и не хотяще своимъ ученіемъ, || (44)ложь свою объявляете. Преже бо глаголете, я[ко] еѵангельское ученіе проповѣдаете. И повнегда изложити вамъ ученіе свое, тогда глаголете, яко нѣстъ того въ еѵангеліи написано. И аще нѣстъ написано въ благовѣстіахъ Христова ученіа, яже вы глаголете, явленну же и вѣдому всѣмъ, яко не еѵангелское ученіе, и нѣсть нашего пастыря гласъ, но противленіе нѣкое непріязненное, стадо Божіе взмущающее. Иже бо не еѵангельскимъ путемъ проходитъ, нижѐ дверми Христовыми, но инудѣ проявленно, яко татіе суть и разбойници, иже отъ земля гласящихъ и отъ утробы прорицающихъ и въ слѣдъ духа своего ходящихъ [1]). Аще бо не прежде Христова посланіа своею дрьзостію пришли бысте, забывше уготованныя бѣды, иже таковая дрьзающихъ. Подобаше вамъ тоже въспоминати въ Дусѣ святомъ, еже и Господь рече въ еѵангеліи; а о нихже той умлъча, нижѐ вамъ глаголати: Духъ бо святый о себѣ ничтоже глаголетъ, лише бо что || (об.44) не имы вины, или требы; не реченно бысть, нижѐ съдѣяся отъ Владыки нашего.

Аще ли иная възвѣщаете, яко нѣстъ отъ Господа, ни отъ апостолъ, нижѐ отъ прочихъ святыхъ проповѣданно обрѣгаются, тунеже Христова, но съпротивнаго духа есть ученіе, пачеже смущеніе. Колико бяше святыхъ вселенскихъ учителей, при нихже бысть иконная въображеніа на украшеніе церкви и почести ради прьвообразнаго. И ни единъ же отъ нихъ идола не нарече образа Спасова. И колики написаша книги, наученіа ради нашего, и никтоже отъ нихъ обрѣтеся, потязая или отрицая образы, или и службы чина церковнаго. Взыраху бо на богопреданныя словеса своего учителя и не смѣяху приложити что отъ себе словесемъ духа, или невѣдяще будущая. Господь, еже заповѣдати не творити таковая, аще ли самъ умлъчалъ, яве яко на власти умлъчалная намъ творити, якоже бо другимъ на ползу и на созиданіе, а не на разореніе любви.

|| (45) Нынѣ же не точію вѣрныхъ душа смущеніа многа исполнисте, но и сущимъ внѣ православныя вѣры великъ соблазнъ вашимъ самозаконіемъ сътвористе и, вмѣсто слави, хулитися имени Господню въ языцѣхъ устроисте. Тако ли въсіаетъ свѣтъ вашъ предъ человѣки!

О, еѵангельскіа дѣти, и жены ѳарисейски законныя правды показующе! Глаголете бо, яко не можетъ каждый человѣкъ выполнити десятословіа. Се въистинну правду глаголете. Аще и неправдѣ судите, глаголетъ бо Господь, яко безъ мене не можете творити ничтоже. Вы же въ законѣ оправдытися хотяще, яве Христова ученіа благодати отступисте и духовный законъ плотски разсуждающе противленіе умышляете на церковъ Христову, възнося-

[1]) На полѣ позднѣйшею рукою поправленъ падежъ: «. . гласящія... прорицающія... ходящія».

щеся на разумъ его. Нижѐ бо възможетъ коснутися кто дѣломъ сътворити понѐ едину отъ заповѣдей Господнихъ, кромѣ смѣренныя мудрости, рекше страха Божіа, и съкрушеніа сердечнаго. Сіе бо шедый нашего ради спасеніа, яко основаніе въ началѣ ученіа своего, законоположи глаголя: || (об.45) «блажени нищіи духомъ» и прочая. Сіе убо есть начало истинныя жизни человѣку. Сіа христіанскіа дѣти измлада научаютъ. И нѣстъ, кто бы сего не умѣлъ, учася книгамъ, а не десятословію, еже ни самѣмъ Жидомъ нужно. Пришедшу уже проповѣданному въ законѣ, въ подобіи плоти грѣховныя, и тою сътворивъ жрътву за грѣхъ, и потреби грѣхъ плотію, яко да оправданіе закона исполнится безбѣдне въ всѣхъ, иже не по плоти ходящихъ, но по духу. Сущіи бо въ плоти Богу угодити въ мудрованіи духа не могутъ. Пишетъ бо, яко, кромѣ излитіа крове, оставленіе не бываетъ. Невѣрующеи же въ Сына Божіа вправду немощны суть: Господь бо гордымъ противенъ есть. Аще ли вѣруеши, слыши Господа глаголюща: не всякъ глаголяй ми Господи, Господи, вніидетъ въ царство небесное, но творяй вълю отца моего. Творити же воля Божіа естъ еже вѣровати въ того, егоже онъ посла.

Вы же не токмо словесъ его не внимаете, но и образы, яже къ воспоминанію спасеніа нашего, ненавидите. Никтоже бо любя царя, || (46) безчеститъ образа его, якоже бо почитаніе, тако и безчестіе образа на пръвообразное въсходитъ. Но ли въ еѵангеліи нѣсть писано? Смотрите извѣстно, якоже повелѣніа нѣстъ! Такоже и възбраненіа не имаши.

Многа убо иматъ церкви отъ неписаннаго преданіа, яже потребна суть и нужна, нижѐ бо церковнаа зданіа писано во еѵангеліи и по части чиновъ ихъ указаніа. Не непотребна и непротивна суть писаннымъ, яже не писаніемъ съвръшеннымъ отъ святыхъ преданная, но утвержающи писаннаа и поспѣсштвующа къ смотрѣнію тѣхъ. Аще ли кто превзыдетъ видимая и благодатію Божіею отъ дѣйства заповѣдей къ тому, не требуя будетъ млека младенцемъ подобающая пища, яко дошедъ въ мужа съвръшенна въ мѣру възраста исполненіа Христова, той прочее познаетъ полезное, како подобаетъ отъ сѣни разумѣвати, яже въ образѣхъ, и отъ образовъ на самую взи||(об.46)рати истинну. Приходяй убо къ солнцу сзади себѣ сѣнь всяко оставляетъ. Завѣса же потреба естъ, яже въ гаданихъ различныхъ нездравствующимъ очесемъ. Сядете бо, рече, въ градѣ смиреніа и отъ чювственнаго Іерусалима добродѣтели не отлучайтеся на проповѣдь, дондеже облечетеся силою свыше. Таже на истое се ученіе послани быша, не сего ли ради на сыны Скевины наскочиша бѣсове, зане о себѣ, а не посланни апостолская, творити начинаху? Кое убо зло, еже глаголати духови нечистому? Сіи человѣци раби Бога вышняго суть, иже възвѣщаютъ намъ путь спасеніа. Обаче понеже не тому подобающаго глаголати, изгнанъ бысть именемъ Господнимъ и запрещенъ отъ Павла. Сице и вси, иже не своя дръзающе и боятися должни суть, да не како таже постраждутъ. Съвѣтъ бо духовенъ и еже отъ писаній съвъпрошаніа. Сіе всѣмъ не токмо инокомъ, но и простымъ христіаномъ || (47) свойственно. Аще иматъ кто дарованіе отъ Бога слова долженъ естъ подати ближнему. Но и въ таковыхъ, аще недобре съвѣщавъ, съблазнитъ брата своего, кровъ его отъ рукъ его изыщетъ Богъ. Тѣмже боятися должни есмы и трепетати, а не такъ безъ страха дръзати, да не внѣ подобнаго произыдемъ.

Се бо слышахъ васъ глаголющихъ, яко онсица еvангельскій сынъ ни среды, ни пятка и ни коего поста не требуетъ. Но сицевая, якоже навыкаемъ въ писаніихъ нетокмо святыхъ преданіемъ, но еvангелію и святыхъ апостолъ ученію сопротивна, не духовнаго, но плотцкаго житіа съставленіа. Кое убо есть законопреступленіе или кій грѣхъ, еже уставленны посты церкви Божой предати на обученіе вѣрнымъ? Не покаянію ли паче сіа вѣрнымъ свойственна и исправленію житіа и путь добродѣтелемъ духовнымъ и тѣлеснымъ обрѣтохомъ. Бо написано:

|| (об.47) Въпросъ [1]) нѣкоего отъ премудрыхъ святыхъ сице глаголюще: кое прьвое начало человѣку прати грѣха? И отвѣщая: яко сіе убо есть всѣмъ вѣдомо, яко начало подвига, еже противу грѣху человѣку постъ самому Господу указавшу. По крещеніи бо абіе духъ изыиде его въ пустыню и постися дній 40. И тако побѣди искусителя. И вси убо, исходящеи въ слѣдъ Христа, на семъ основаніи назидаютъ и прочая добродѣтели. Сіе данное намъ оружіе отъ воеводы нашего. И неимѣяй поста наго входитъ въ подвигъ, и удобъ побѣжаемъ бываетъ. И аще убо изложивый законъ постися, кольми паче вѣрующимъ ему и послѣдующе закону его. Абіе отъ сего въ желаніе бесѣды Божіа приходятъ, сирѣчь молитвы, якоже бо міра сего вьина многоплотское и благорумянство изъявляетъ. Сице и Христова воина сухость и яже отъ воздержаніа цвѣтущіа блѣдость показуетъ его, яко страдалецъ есть запо||(48)вѣдей Христовѣхъ въ немощи тѣлеснѣ, боря врага своего.

Врагъ бо есть похотемъ неподобнымъ и суетнымъ бесѣдамъ—любяй въздержаніе. Ино убо есть постъ и ино въздержаніе. И постъ убо есть, иже временемъ бываемый, еже ничесоже вкусити до уреченнаго времени. Въздержаніе же всегда есть и присно бываетъ хотящихъ благочестиве жити. Токмо еже не совпадати бы врагомъ Божіимъ сожженымъ своею съвѣстію и удаляющимся брашенъ нѣкихъ, яко нечистыхъ и Божіи твари досажающихъ. Но представленнаа вся ясти времени прилучшуся, а не въздержаніа разумъ хранити, еже не преисполняти утробу паче мѣры. Рече бо Господь: горе, вамъ насыщенныи! И паки: блюдите, да не отягчаютъ сердца ваша объядѣніемъ и піанствы и печальми житейскими, еже бо о мнозѣ пещися. Ничтоже ино есть, развѣ Бога себѣ имѣти чрево, и враги креста Христова Павелъ таковыхъ именова. || (об.48) Нижѐ бо Марѳу похвали Господь, таже и страннопріимства ради о мнозѣ пекущуся. И бѣсовску роду ничимже мощно изганяему быти, точію молитвою и постомъ. И притча богатого яве насъ учитъ милости и въздержаніа. И питающаяся вдовица жива умрьла. Глаголетъ апостолъ: аще не пребудетъ въ молитвѣ и [по]стѣ [2]). Постъ Ниневгитского народа отъ гнѣва Божіа премѣни. И вси же святіи ветхаго и новаго завѣта того имяху въ всемъ животѣ съжителя. Глаголетъ бо апостолъ: въ постѣ многащи, въ алчи и жажди и съ всѣми плоды духовными начинаетъ въздрьжаніе. Не отъ единыхъ же токмо брашенъ въздержаніе. Сіе бо безсловесно есть, въ немже случается непощадѣніа тѣла по безумныхъ, но отъ всѣхъ, иже ненавидитъ Богъ. Всякъ бо, рече, подвизайся не отъ единаго или двою, но отъ всего въздержится. Чтоже Илья и Елесей,

---

[1]) На полѣ позднѣйшею рукою «о постѣ».

[2]) Дописано на полѣ.

не постническое ли житіе прохождаху и пустыни съпребываху, освятившеся Богу || (49)въ чистотѣ? Иоанъ же Захаріинъ сынъ, не въ пустыни ли въспитался, не все ли житіе его постъ бяше, не дѣвственникъ ли бяше?

Вы бо днесь таковое жительство отметаете, не вѣдуще силы въ писаніи, и глаголете, яко нѣстъ писано. Естъ писано, но убо вы не внимаете, единою упившеся, неправымъ ученіемъ. Что бо, рече Господь, яко суть скопци, иже и скопишася сами царствіа ради небеснoго, и ради величества дѣтели вышеестественныя на изволеніи положи, рекъ: могій вмѣстити, да вмѣститъ. Не хулимъ есть бракъ, иже съ цѣломудріемъ да не будетъ; но дѣвство съ разумомъ похвалнѣе и высочаи множайше. Прощенъ убо есть бракъ и благословеніа отъ Бога сподобленъ. Обаче еже отъ него неупражненіе, яже о Бозѣ попеченію съпротивъ положи Павелъ: неоженивыйся печется о Господнихъ, како угодити Господеви. И паки: раздѣлися, рече, и жена и дѣва, непосягшіа печется о Господнихъ, да есть [3]) свята || (об.49)и тѣломъ и духомъ.

Зриши ли, како не отметаетъ по васъ апостолъ дѣвства, но и зѣло похваляетъ.

Кромѣ же поста и въздержаніа и удаленіа отъ міра, житіе иноческое неудобъ исправляемо есть, нижѐ бо дано есть двоякимъ сердцемъ приступающимъ, нижѐ на лицизрѣніе у Бога естъ, когда и овому же дати, овому же ни. Да не будетъ кому помыслити сіе безаконство, еже глаголати на Бога неправду по безумныхъ, но по уготованію съсуда сердца своего кождо пріемлетъ благодать. Не вси бо, рече, вмѣщаютъ словеси сего. Благодать Божіа и великое дарованіе, еже сподобитися кому таковаго жительства! И образъ самъ Господь сего положи множицею, отходя въ пустыню и молялся, нижѐ ученіа ради изволи обнощевати во градѣ. Бѣ бо, рече, Іисусъ въ день въ церкви уча, въ нощи же исходя въдворяшеся въ горѣ, нарицаемѣй Елеонъ. Сего ради и мнози отъ великихъ святыхъ отецъ, оставлыше грады и торжища, въ вся дни || (50) живота ихъ пустынное лобызаху житіе, умлъкнувше отъ всѣхъ мірскихъ. Глаголю же Антоніа Великаго и Арсеніа и Ивана Фиваидскаго и иніи мнози, иже безстрастни суще и съвръшенніи премудри, яко юроди вмѣнишася.

И аще сіи свѣтила, ихже весь міръ требоваше и словесе, и вѣдѣніа и помощи, предпочтоша паче всѣхъ любовъ Божію безмольвнымъ пребываніемъ, — колми паче намъ, страннымъ и немогущимъ собѣ добро-съхранити, потребно бѣжаніе отъ вещей же и человѣкъ, да съблюдемъ предѣлы, еже къ Богу послушаніа обѣщаніа нашего. Плоду бо не сущу не часто похощемъ въ семъ бо жительствѣ. Аще [кто] [4]) въ истинну Господа ради молчитъ, множество слезъ ражается. Блажени бо, рече, плачющіи, яко тіи утѣшатся. Несказанно намъ утѣшеніе, внегда бо сподобится кто слезами пройти странную пажить: тогда срѣтаетъ его таковое утѣшеніе, иже не приходитъ || (об.50)отъ обрѣтшихъ его здѣ. И вси святіи плачуще изыдоша отъ житіа сего.

Аще святіи плакахуся здѣ, и очи ихъ исполняхуся присно слезъ, мы же, грѣшніи, исполнени язвъ, не требуемъ ли плача? Отъ плача бо приходитъ кто въ чистоту душевную. И всѣмъ разнствуютъ любимици Божіи отъ прочихъ: тіи плачютъ, а міръ смѣется; тіи сѣ-

[3]) Въ современной Библіи: «будетъ» (1 Кор., гл. 7, ст. 34).

[4]) Дописано на полѣ.

туютъ, а міръ умащается; тіи постятся, а міръ питается; во днѣ трудятся, а нощію въ подвигъ себе нудятъ. И ови убо отъ нихъ въ бѣдѣ страстей своихъ, ови же ратуеми отъ бѣсовъ и отъ человѣкъ, ови же отгнани быша, нѣціи же убіени быша. И слово Господне въ нихъ исполнися глаголющее: въ мірѣ скорби пріимѣте, но о мнѣ възрадуетеся. Слово едино рекъ Петръ, плакася горко.

Плача бо есть нынѣшнее время. Не похулимъ великое имя «безмолвіе» въ неразуміи нашемъ, но паче стяжати потщимся въ себѣ, яко да сподобимся пища съ иже въ горахъ || (51)и въ вертепахъ живущими и чающихъ откровеніа похвалнаго Господня съ небесе съ ангелы и силою многою дающу отомщеніа невѣдущимъ Бога и непослушающимъ благовѣствованіа Господа Бога нашего Іисуса Христа. Иже судъ убо пріимутъ всегибелный вѣченъ отъ лица Господня и отъ славы крѣпости его, егда пріидетъ прославити святыхъ своихъ и дивенъ быти въ всѣхъ вѣровавшихъ.

Къ вамъ убо, братіе възлюбленная, и, васъ ради, наипаче простираю слово утврженіа ради, да, нечистыми лестьми сведени бывше, отпадете своего утверженіа. Не глаголю бо, аще и поползнутися привре[ме]ннѣ случится вамъ, никакоже се да препнетъ благаго умысла вашего, но въ изволенномъ дѣланіи пребудете, иже бо отъ случащихся нападеніихъ [из]немогаай отъ ангелъ, яко ратоборецъ, прославится. Вы бо благочестіа подвижници, иже безмолвное и безвещное житіе, яко поспѣшника храненію еvангельскихъ || (об.51)заповѣдей, предпочетше, пріидѣте—общее попеченіе и совѣтъ положимъ, яко да ничтоже убѣжитъ насъ отъ заповѣданныхъ.

Безмолвіе бо еже съ расуженіемъ вся заповѣди въ себѣ съдръжитъ. Заповѣдь она прьвая «еже възлюбиши Господа Бога и ближняго» внутръ того затворенна суть. Хощеши ли стяжати любовъ ближняго, внутръ душа твоея по еvангельской заповѣди удали себе отъ него, и тогда възгаряется въ тебѣ желаніе любве его и порадуешися о видѣніи его, яко о видѣніи ангела свѣту, и уставленными деньми виждъ любящихъ тя лица. Иноческое бо жительство похвала церкви Христовѣ.

А понеже въ [ны]нѣшнее время плотскому мудрованію, всюду одолѣвающу, таковый чинъ мнози глаголюще проходити и духовныя власти нарицающеся, плотцкіи законопреступне дѣйствуютъ, о сихъ, братіа моя, не лѣпо съблажнятися. || (52)Тѣсенъ бо, рече, и прискорбенъ путь, вводяй въ животъ, и мало ихъ есть, иже обрѣтаютъ его. Тѣмже молимся, да будемъ отъ малыхъ. Скодно бо есть благое, и да не потечемъ по имени, якоже мнози. Мало убо стадо, имже изволи отецъ дати царство. Ибо изъ Египта многи изведе Господь, но не въ многихъ ихъ благовъли. Не ползова бо слово слуха, нерастворенна вѣрою. Мы же днесь, гласъ его услышавше, не ожест[оч]имъ сердецъ нашихъ, но крѣпце вньмемъ глаголемая и въ дѣло произвести божественная ученіа спѣшне потщимся. Не вѣмы же, въ кій часъ Господь нашъ пріидетъ. Оскудѣвшимъ убо [нынѣ] духовнымъ вьжемъ, нужно бо естъ повиноватися Богу. По божественному писанію, аще таковъ не обрящется наставникъ, яковаже пишетъ Великій Василіе въ словѣ, ему же начало «Пріидѣте къ мнѣ вси труждающіися», о общежителнѣмъ же чинѣ обрѣтохомъ писано отъ святыхъ, яко преже многихъ || (об.52) лѣтъ разрушися таковое жительство. Аще же и дръжати, то нѣціи нынѣ въ своихъ воляхъ дръжатъ, а не якоже общежителный уставъ. И воля Божіа есть, такоже игу-

менства духовне погибоша. Тѣмже не требѣ нынѣ игуменъ, но потреба нынѣ служителемъ о церкви же и странноприимствѣ.

Въ [ны]нѣшнее бо время похвалнѣя общаго особное житіе, и спасая спасетъ свою душу. Всякому бо произволившому благое поспѣшествуетъ Богъ. Общее убо житіе писано есть въ «Дѣяніихъ», идѣже глаголетъ: народу же вѣровавшему бѣ сердце и душа едина. Но нигдѣже днесь таково обрѣтается, но съпротивно паче. И нѣстъ добро на вредъ бываемое приобщеніе. Унеестъ таковымъ не събиратися, въ нихже о заповѣдехъ Господнихъ попеченіе ни едино, но приобидѣніе. Не похвали апостолъ съжитія растлѣныхъ человѣковъ умомъ, и прочая виды злобы тѣхъ изочте, || (53) рече: ты же, о человѣче Божій, сихъ отбѣгай, и прочаа.

Похвал[е]но убо естъ отъ отецъ, еже со единѣмъ или миого съ двѣма безмолствовати: средній путь быти съглаголютъ. Идѣже бо, рече Господь, два или тріе събраны въ имя мое, ту есмъ посредѣ ихъ. Должни же суть събраніи вѣдати разумъ събравшаго и къ тому уготовлятися, еже творити его. Аще ли не тако, услышатъ глаголемое «что мя зовете, Господи, Господи, а не творите, яже азъ глаголю». Аще и въ имя Господне мнятся събрани быти, странничество истинное и любодружное уединеніе, и прочитаніе книжное въ безмолвіи, и въпрашеніе искусныхъ, и еже къ трудолюбной молитвѣ упражненіе всякому потребно есть, дондеже пріиметъ учительства духа внутрне забытнаго разума.

Странничества же глаголемъ не еже скитатися, яко же нѣціи пріаша; потребное бо еже на единомъ мѣстѣ пребываніе, но еже съ мірскими не связатися. Человѣческыа бо дружбы, кромѣ духовныа любви, чюжа суть нашего обѣщаніа, и толико отстояти отъ нихъ, еликоже видимъ || (об.53) мертвыя отъ живыхъ стояща. Аще ли-ни? Оставляти мѣсто и отходити. Нѣстъ бо намъ отечество здѣ. Не якоже ненавидеще своихъ си, или мѣстъ отходимъ. Да не будетъ. Но ради, яже отъ нихъ намъ пребывающаго, вреда душевнаго и всякоя спони. Обаче въ всемъ собе укоряти должны есмы, а не иныхъ. Начало всему благу въ человѣпѣхъ — страхъ Божій. [и еже отлучити мысль отъ молвы мірскіа, и присно поучати умъ въ словесѣхъ Божіихъ,] [1] и въ нищетѣ жити. Помощъ же сихъ скоро възноситъ възношеніе всегда зданіа духовнаго. И аще въ семъ жительствѣ начнетъ кто, не вѣмъ азъ, колико свѣтъ въсіаетъ въ души его. Понеже единъ звавый всѣ съсуды избранныя службы своея, немощнуетъ бо языкъ ко исповѣданію, еликихъ дарованій сподобляются, иже въ молитвѣ таинствующіи съ Богомъ, точію съ разсуженіемъ и подобномѣрами, да не выше потребы вещъ бываетъ. Лихоимствуетъ бо лихоимство душевное. Часть видимаго желаніа вку || (54)пѣ съпряженнаго тѣлесе(sic). Всяку вещъ мѣра краситъ. Безъ мѣры же имящаяся добра быти на вредъ устраяются. Понеже плоть желаетъ на духъ, духъ же на плоть. Сіа бо сутъ противна другъ другу. Тѣмже да не аще хощемъ сіа творимъ, но якоже Господь хощетъ и руку помощи подастъ. Емуже слава въ вѣки, аминь.

Дивлюся, яко тако скоро предлагаетеся отъ звавшаго васъ благодатію Христовою въ ино ученіе нѣкоихъ лжесловесникъ, смущающихъ васъ и хотящихъ превратити обычая христіанскіа и близъ Жидовска разума устрояющихся. Но аще

---

[1]) Вписано на полѣ.

и весь міръ о таковѣхъ смущается, яже не суть писана въ еvангеліи Христовѣ, мы никакоже да поколеблемся, ниже слово творимъ о неписанныхъ рѣчѣхъ. Аще бо, рече, кто мнится любопрепирателенъ быти, мы таковаго обычая не имамы, ни церкви Божіа; но внимаемъ правилу святыхъ отецъ, яко наздани бывше на основаніа апостолъ и пророкъ, сущу краеуголну самому Іисусу Христу Господу || (об.54)нашему, и всякъ вѣруяй нань не постыдится. Нѣстъ же се вѣри, яже они глаголютъ, но невѣріа знаменіа. Аще кто инако учитъ, и отъ плодовъ ихъ познаемъ ихъ. Чюжу бо ся, рече нѣкто отъ святыхъ, како о упражняемыхъ и престающихъ человѣци толико имѣютъ, тщаній же и устрашеніе о пребывающихъ же, наипачеже о большей всѣхъ любви, знаменающей христіанина. Не токмо тіи ни едино слово творятъ, но и потщавшимся съпротивляются, и ратующеся, исполняютъ реченное: ни сами входятъ и хотящихъ внійти възбраняютъ. Неписанная же преданьа предаша святѣй церкви нынѣ противна писаннымъ. Аще и дръжащеи сіа инако неподобающему проходятъ, якоже и отметающеи сіа. Равно бо есть се обое: или на десно, или на лѣво отъ праваго пути заблудити. Но нѣсть сіа отъ предавшихъ вина, но иже недобре мудрствующихъ о сихъ неразуміе и лѣность [1]).

Мнози или весь міръ || (55) о самѣхъ Господнихъ заповѣдехъ недобре пріаша? Убо отметати ли сіа и намъ подобаетъ? Никакоже! Но паче яже онѣми растлѣваемая елико мощно исправляти, и паки въ самыхъ потребахъ, пища же и одѣяніа, и прочихъ.

Нѣціи, преходяще уста[въ], въ довълства власти, и въ отреченное красованіе, и въ піанство впадаютъ и лихоимствуютъ. Убо гнушати ли ся и намъ всея данныя отъ Бога потребы? Да не будетъ!

И солнце бо, и луну, и звѣзды, и земныя вещи вся сътвори Богъ, потребы ради животу; но нѣціи отъ неразумныхъ сицевыхъ множицею обоготвориша. Того ли ради речемъ, яко недобре сътворени быша, понеже заблуждаютъ отъ Бога человѣци? Но и паче бо сихъ ради благодарствуемъ и славимъ давшаго сіа отъ тварей творца разумѣвающе. Небеса бо, рече, и прочая тваръ възвѣщаютъ славу Божію.

Сице и о всѣхъ вещѣхъ правилопріатіе ползовати человѣка можетъ, || (об.55) якоже и противное повредити — не отъ естества вещей.

Отметати любопрятся церковныя уставы святыхъ преданій. Развѣ тщеславіа ради, яко да своа уставы изложатъ, и тіи сами законници прозовутся, Христа же и еvангеліе именуютъ токмо видяще, яко иного основаніа положити невъзможно? Назидаютъ же не еvангельска, яже Христу любезная, но своа неправая ученіа. Лежащая бо въ Божіихъ книгахъ, превосходимое тѣхъ тайноученіе, невъзмогше разумѣти, и вмѣсто еже научитися отъ мнѣніа, въ суесловіа развратишася человѣчьскіа, вымыслы глаголюще, яже отъ церкви преданная, якоже мнишескій чинъ, и прочаа. Но да увѣсте, яко пріатна суть Богу и человѣческая преданіа, отъ любве приносимая, елика не противна заповѣдемъ его. Многа бо такова обрѣтаются въ писаніихъ.

Глава 35. Се убо въ Іеремеи лежащая о сынохъ Іоанадавовѣхъ дому Рахавля, || (56)како храняху заповѣди отца своего, и ниже пророка, отъ Бога посланна, послушаша, понуждающаго ихъ разрѣшити. Отвѣщаша бо глаголюще: яко отецъ нашъ Іоанадавъ, сынъ Рахавль, заповѣда намъ не пити вина, ниже създати храмы и сѣменъ не сѣяти, ни виногра-

[1]) Поправлено на полѣ вмѣсто «крѣпость».

да имѣти, но жити въ кущахъ вся дни живота нашего. И послушахомъ его и пребываемъ тако, якоже заповѣда намъ отецъ нашъ. Того дѣля сице рече Господь: ельмаже послушаша сынове Іоанадавли заповѣди отца своего творити, еликаже заповѣда имъ, не оскудѣетъ мужъ сыновъ Іонадавль, стоя предъ лицемъ моимъ въ вся дни на земли.

Виждъ убо, яко не токмо не потяза ихъ Богъ, но и похвали и обѣщася умножити я, и якоже тогда они въ притчу бѣху Жидомъ, непослушающимъ закона и пророковъ.

Сице и мниси, хранящеи яже выше заповѣдей, обличеніе суть небрегущимъ заповѣданныхъ, чтоже и Есей глаголемый, о нихже || (об.56) и Осипъ Матаѳѣевъ потонку повѣствуетъ. Не мнишеское ли житіе прохождаху, егоже днесь нижѐ слѣдъ обрѣтается? Преложиша бо ся божественная въ человѣчьская. Но аще и сице имать не такоже, якоже отпаде обѣщаніе Божіе. Есть бо съкровенни рабы Богу, ихже міръ не вѣстъ, иже Павелъ апостолъ многа творяше незаповѣданная намъ, но яже поспѣшанію еуангелію: о юношахъ бо, рече, и дѣвахъ повелѣніа Господня не имамъ. Обаче повелѣваше изволяющимъ на лучшее. Не токмо бо святіи заповѣданнаа сътвориша, но и отъ своего изволеніа приношаютъ дары Богови. Вси бо, рече, сущіи окрестъ его принесутъ дары, яже дани царскіа долгъ суть. И нехотяй отдати повиненъ муцѣ бываетъ. Тако бо и нетворящему заповѣди Господня вѣчная мука въспрѣтися. Суть же человѣци отъ избытка своего притяженіа, хотяще почести царя, дары тому || (57) приношаютъ, и того ради великихъ сановъ достойни бываютъ. Сице и отъ благодати духовнаго богатства. Нетокмо еже должни бѣша сътворити, сътвориша святіи, но въ нихже не истязуются, отъ многіа любви приносятъ Богу, и искусніи вѣрніи въ дарованіихъ его являются. Рече бо Павелъ: и благодать его въ мнѣ не тща бысть, но паче всѣхъ ихъ потрудихся; не азъ, рече, но благодать Божіа, иже со мною. Тѣмже и мы, елико аще сподобимся нѣкое благо сътворити, не себѣ, но благодати Божіи написуемъ сіа. Откуду бо имутъ силу бренье трьпѣти, теченье вѣдное, аще не огнь Божественный утвердитъ его.

А еже глаголютъ Люторы (истовое же имъ имя отъ дѣйства ругатели) «Христосъ уже за насъ выполнилъ, не требѣ ученики, рекше дѣла добрая», се глаголютъ суетно, сами прелщени умомъ своимъ и иныхъ прелщаютъ въ свою погибель. Отъ ихже ученіа да покріетъ насъ Христосъ Богъ нашъ, емуже слава съ Отцемъ купно и съ святымъ Духомъ и нынѣ и присно во вѣки вѣкомъ. Аминь.

|| (об.57) Того же посланіе до князя Черторискаго.

Вельможный княже! Пишешъ ваша милость до насъ ненаученыхъ и грубыхъ, наипаче же грѣшна человѣка, мене окаяннаго, яко бы написати намъ до вашей милости слово отвѣтно противъ Люторскихъ шеперапій на каждый артикулъ лжеименнаго ихъ разума,—чтоже сътворити—не вѣмъ. Долженъ сый плакати грѣхи своя, а не о таковыхъ упражнятися, яже глаголютъ или пишутъ ругателе, по своимъ похотемъ ходящіи.

Но понеже пишетъ великій апостолъ Петръ—готово имѣти слово всякому въпрашающому. И инъ нѣкій отъ святыхъ писалъ, яко слова Божіа никтоже долженъ таити для своего недостоинства, но исповѣдати убо своа грѣхи, не скривати же Божіа истинны, якоже лѣнивый рабъ, не просто же подобаетъ вдати сребро, но торжникомъ. Не пометайте бо, рече, бисеръ

вашихъ предъ свиніами и не дадите святаго псомъ. И Павелъ повелѣ еретика человѣка по единомъ и вторѣмъ наказаніи отрицатися [1]). Хотящихъ же истинну навыкнути, доброе творяще, до вѣка не стужаемси, не учительскій санъ въсхищающе. Не буди то! || (58)

Но въпрошаеми отвѣщаемъ, не отъ своего же разума, но отъ самѣхъ божественыхъ писаній святыхъ и богоносныхъ отецъ сказаніа отъ многихъ и малая събравъ, яко песъ отъ крупицъ падающихъ отъ трапезы господій своихъ, сице глаголемъ: не яко человѣкомъ угаждающе, но Богу, искусъ суда словесъ нашихъ възлагающе вѣдящему вся прежде бытіа ихъ. Ни бо доволни есмы, рече апостолъ, о[тъ] себе помыслити что, яко отъ себе, но доволъ нашъ отъ Бога, иже и удоволствова насъ служителя быти нову завѣту, а не ветху, писмены, еже на таблицахъ каменныхъ [2]).

Якоже и нынѣ нѣціи прелестившеся заблудиша, нарицающеся еvангелики [3]), десятословіе проповѣдаютъ, егоже ни Христосъ самъ, нижѐ апостоли его духомъ научиша. И колико по святыхъ великихъ учителей церковныхъ богоносныхъ отецъ, иже, яко чадолюбивыи отци отъ Духа Святаго движими, написанъ выкладъ на новей и ветхій завѣтъ оставиша намъ, ихже не пріемлютъ отступници святыя соборныя апостолскіа церкви, волею плотскою водящеся и разумомъ самозаконныя льсти. Своа выклады ложно пишутъ и глаголютъ чюжа и странна православныхъ велѣній, иже своя сънъмица съставляюще прельщаеми и прельщающе невѣдущихъ (об.58) и въ различныя ереси и хулы испадоша, хотяще быти закону учители, не разумѣюще же ни яже глаголютъ, ни о нихже утвержаются. Не пришелъ (глаголюще) Христосъ разорити закона, но наполнити [4]). Не якобы дръжати законъ Моисеовъ сіе реченно, но еvангеліемъ святымъ выполнилъ. Въ старомъ законѣ пишетъ: не прелюбы сътвори; Христосъ же въ еvангеліи: ни възрѣти на жену съ таковымъ помысломъ. Моисеовъ законъ глаголетъ: не убій; Христовъ же: и не гнѣвайся туне, и прочая.

О святыхъ же и честныхъ иконахъ и въображеніе честнаго и животворящаго креста Христова, и святому еvангелію, и божественнымъ тайнамъ, и святымъ церквамъ — якоже изначала пріатъ отъ святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ христіанская церкви въ славу Христову писанная же и неписаннаа тайноученіа ихъ. Якоже рече божественый апостолъ: хвалю же вы, братіе, яко всегда мя помните, и якоже предахъ вамъ преданіа дръжите. И паки: стойте и дръжите преданіа, имиже научистеся, аще словомъ или посланіемъ нашимъ. Тако дръжимъ, и мудрствуемъ, и славимъ, и поклоняемся, и почитаемъ. Якоже глаголетъ великій Василіе: яко почесть образа на пръво- |(59) образное въсходитъ.

Не просто убо мы, не яко прилучися, святыхъ преданіа и словеса ученіа ихъ пріимуемъ, но яко въ истинну Духа Святаго законы, яже и дръжитъ церковь Божіа съгласно и непоколебимо отъ начала и до нынѣ отъ конца вселенныя до конецъ ея.

Аще ли нѣкая и превратишася нѣгдѣ

---

[1]) Посл. къ Титу, гл. 3, ст. 10: «— — по первомъ — — ».

[2]) Въ рукописи ошибка: «еvангельски».

[3]) 2 Коринѳ., гл. 3. ст. 5—7: «не яко доволни есмы отъ себе помыслити что, яко отъ себе, но довольство наше отъ Бога, иже и удоволи насъ служители быти нову завѣту, не писмене, но духу — — писмены образованно въ каменехъ — —».

[4]) Матѳ., гл. 5, ст. 17.

отъ растлѣныхъ человѣкъ умомъ и лишеныхъ истины, мнящихъ користь быти благовѣріе, иже купуютъ и продаютъ Духа Святаго непродаемую благодать, токмо словомъ не хулятъ, дѣломъ же зѣло помагаютъ еретичствующимъ. И збыстся и нынѣ писанное: яко тѣсно ны есть отвсюду [5]), занеже бѣху вси смятени, яко овца, неимущи пастыря. Исчезе доброта, обнажися злоба. Спящемъ нивы хранителемъ, пріиде врагъ и всѣя плевелы злаго ученія. Тайно бо дѣйствуется антихристова безаконіа [6]), якоже пишетъ Павелъ въ посланіи къ Сулененомъ въ главѣ [2], зачало 275.

Да смотритъ кождо извѣстно тамо хотяй навыкнути, како превъзнесется на всякаго нарицаемаго Бога или святилища [7]), еже нынѣ той же дѣйствуетъ своими слугами не яве, но таемне, извѣтомъ благочестіа || (об. 59) правую вѣру въ козни діаволстѣй разорити [по]тщашася [8]), — яко овчиною, именемъ христіанскимъ, съкривающе внутръ Жидовскаго разума вълка. И мнози отъ простыхъ послѣдуютъ злыхъ уч[е]ній нечистотамъ, въ ныхже путь истинный похуленъ естъ.

Но не предуспѣютъ о мнозѣ. Безуміе бо ихъ обличенно будетъ предъ всѣми. Не можетъ бо лжа противитися правдѣ, аще и на время попущаетъ, имиже судбами вѣстъ Богъ на искусъ вѣрныхъ.

Но да възвратимся паки на развращающихъ божественнаа писаніа правы разумъ и неразумѣвающимъ силы духа, лежаща въ словесѣхъ.

Мнятъ бо на помощъ имѣти своимъ ересемъ Моисеова закона сѣнь мимошедшую и глаголютъ прелыщаеми сице: Богъ самъ (рече въ десятерословіи) приказалъ: не учини събѣ всякого подобіа, елика на небеси выше, елика на земли низу и елика въ водахъ, подъ землею, и не поклонишися чюжимъ Богомъ, нижѐ послужиши имъ. Зришили, яко чужимъ богомъ не указалъ чинити подобіа. Въ христіанѣхъ же нѣсть иного Бога славима, кромѣ единого въ Троици покланяема и служима. Тѣмже не имутъ съпротивнаа || (60) мудрствующеи окрасти вѣрныхъ духовнаго богатства тщими словесы. Сказалъ бо есть Духъ Святый разумъ сихъ богоносными нашими отци и не оставилъ насъ прельщеными нѣкихъ скитатися славами: Еже бо «не учини събѣ всяко подобіе» речется, внегда телецъ сътвориша Іизраильтене въ пустыни, и яко навыкоша въ Египтѣ служити и кланятися рукотвореніемъ Египетскимъ. А еже «[на][9]) небеси горѣ» — не о ангелѣхъ глаголетъ, якоже темніи о свѣтѣ блекочютъ, но понеже Халдеи, првѣе отъ своего разума заблудивше, планиты обоготворивше, образы учинили, Крону же и прочимъ звѣздамъ ихже нарицаху, и небесныхъ образы, и солнце царицю небесную прозваша, и прочая; и человѣкъ почтеныхъ паче мѣры въ животѣ и по смерти кумири въ образъ имъ учинили, якоже и Соломонъ свѣдительствуетъ. И «елика въ водахъ подъ землею» — якоже при Данилѣ зміи и ина многа, отъ нихже пріемше, Еллини многа и еще безмѣстіа къ симъ многоножныа прелести ложне привведоша, и жрътвы приношаху не токмо живътныхъ, но и чада || (об. 60) своя заклаху бѣсомъ. Въ нихже мно-

---

[5]) Даніил., гл. 13, ст. 22.

[6]) Солун., гл. 2, ст. 7: «тайна бо уже дѣется беззаконія».

[7]) Ib., ст. 4: «превозносяйся паче всякаго глаголемаго бога или чтилища».

[8]) *по* приписано позднѣе надъ строкою.

[9]) Вставлено на полѣ.

гажды и Жиды, отступивше истиннаго Бога, прелестишася.

Отъ сихъ языческихъ боговъ ложныхъ отводя люди своя, Богъ заказалъ чинити всяко подобенство, а не о Христовѣ образѣ и святыхъ угодниковъ его! Аще бы се было по еретич[с]кому злоумію не бы повелѣлъ самъ Богъ Моисеови учинити скинію по образу показанному на горѣ, таже потомъ кивотъ завѣта Господня, въ немже знаки въ память преславныхъ чюдотвореній его положити, превышеже того—и херувимская образы въ славу имени своего Богъ учинити росказалъ. Сіа вся дѣла рукъ человѣческихъ суть: рѣзано же и малевано, и златомъ, и сребремъ, и каменіемъ драгимъ украшена; обаче покланяема бѣху и почитаема отъ благочестивыхъ людій.

Видиши ли разнство вещей? Убо равно ли положимъ Божіа храма образы съ язычскаго храма образы, или приносимыа Богу жрътвы тогда съ языческими жрътвами, яже бѣ || (**61**)сомъ жрутъ, а не Богови? Да не будетъ! Поклоню бо ся, рече пророкъ, къ церкви святѣй твоей. И паки рече: възненавидѣхъ церкви лукавнующихъ и съ нечестивыми не сяду. Нынѣ ли и аще тогда бяху подобающая въ славу Божію образы?! Нынѣ ли отметати святыя образы, якоже глаголютъ, иже отъ премудрости ненаказаніи, заровно полагающе Христовъ образъ истин*о*го Бога нашего ложнаго Бога Аполонову кумиру?! Внегда бысть велика благочестіа тайна, Богъ явися въ плоти, по апостолу. Сего ради плотію описуемъ того, а не Божествомъ, якоже глаголютъ хулници, хвалимымъ. И почитаяй икону, *то*го [1]) сам*о*го почитаетъ, егоже образъ написанъ есть. И покланяйся образу Христову, самому поклоняется сѣдящему одесную Бога Отца, купно съ Святымъ Духомъ.

Видиши ли, камо въсходитъ иконное поклоненіе!

По Великому Василію и по святому Григорію Омиритскому и прочихъ святыхъ: такоже и безчестіе на главу безчестящаго възвратится, понеже Богъ поругаемъ не бываетъ. Но еже сѣетъ человѣкъ, сіе и пожнетъ. Такоже и святыхъ почесть же и хула || (об. **61**) на съторшаго ихъ въсходитъ. Тѣмже въкратцѣ речемъ о сихъ, елика суть написана въ святомъ писаніи, въ законѣ же и пророцѣхъ и псалмѣхъ, и яже въ откровеніи святаго апостола Іоана Богослова, и прочіи святіи, отрицающе идолы, и святіи апостоли вси. Вѣдомо да будетъ благочестію твоему, яко вся сихъ разумѣніа о языческихъ идолѣхъ писана.

О нашихѣ же пишетъ и великій въ божественнѣй премудрости священомученикъ Деонисіе, Павловъ съсуда избраннаго ученикъ, сице глаголя: яко убо въ лѣпоту предложишася образы безобразныхъ, ни едину вину речемъ мѣры человѣческаго разума немогущимъ кромѣ видимыхъ на умная взятися видѣніа. Тѣмже и реченья невещественная веществеными образы уразличивъ предасть, яко да по мѣрѣ мы сами отъ видимыхъ священныхъ зданій на простыя и необразныя възмемся възводы и подобіа: яже убо видимыя храмовъ доброты благолѣпіа помышляя изображеніе, и яже чювственнаго ка || (**62**) ндила благоуханіе, въображенье умнаго преданіа, и безвещественнаго свѣтоданіа образы, вещная свѣща, и тайное священодѣйство Іисусова причащенія, и елика и иная небеснымъ убо существомъ премирне, намъ же вся въ образѣхъ предашася.

[1]) Въ подлинникѣ *то* зачеркнуто киноварью, а на полѣ написано: «опо[го]».

Врази же истиннѣ, за нихже Христосъ туне умре, не покаряются сихъ богоносныхъ ученію, яже церкви Божіа утвержають и все христіанское житіе украшають. А еже беру себѣ на помощъ святого Епифанья, се обличеніе будетъ имъ. Видѣвъ бо Епифаніе неподписанно имя на немъ и непознаваемъ образъ, чій есть, повелѣ упразнити его. Тако бо и преданіе имать—скаженому не кланятися образу.

Не подобаетъ же дивитися намъ о невѣжствующихъ и заблуждшихъ, но паче молитися о нихъ: еда дастъ имъ Богъ покааніе въ разумъ истинны възникнути имъ отъ діавольскіа сѣти. Живи, уловлени отъ него въ того вълю, да не обидимы будемъ отъ сатаны, не неразумаваемъ бо умышленіа его.

Много имѣхъ писати, || (об. 62) но трудно ми вскорѣ о всѣхъ речахъ писати. Надѣюжеся, Богу поспѣшествующу, на вся хулы нынѣшнихъ ересей обще списати обличеніе: елика они умышляютъ лживыми выклады смутити церковъ Божію и правую вѣру безъ вѣсти сътворити. Но жестоко будетъ имъ противу рожну прати.

Прочее, здравъ буди о Христѣ и въ божественомъ разумѣ просвѣщенъ съ всѣмъ рожаемъ дому вашей милости и со всѣми православными христіяны. Аминь.

|| (63) Того же посланіе до Ивана Зарѣцкого. Вънросъ: [о заколеніи агньца, яко то естъ вещъ] [2]).

Проси нѣкто Христолюбива старца, да напишетъ ему о новопрозябшихъ ересехъ, глаголемыхъ Люторскихъ. И првѣе въпроси: литръгіа иматъ ли быти въ христіанской церкви, или ни? Понеже Люторове глаголютъ то быти чары, паче же—о заколеніи агнца, якъ то есть вещъ противна Богу и святому его писанію, и пріемлютъ собѣ въ помощъ писанное отъ Павла апостола ко Еvреомъ: се бо сътвори, рече, единою възнеся [3]), и прочая, а вы-дей, глаголютъ, на всякъ день Христа закалаете. И о святыхъ иконахъ — подобаетъ ли почитати ихъ и покланятися имъ? Такоже и о отшедшихъ святыхъ—призывати ли ихъ на помощъ, и имѣютъ ли дръзновеніе къ Богу молитися о насъ и о грѣсѣхъ нашихъ, яко да ихъ ради молитовъ намъ грѣхи отпуститъ?

О [4]) таковыхъ въпросѣхъ, которыи таковымъ обычаемъ въпрошаетъ, нѣстъ потребы отвѣщавати. А понеже о вашей любви надежду имамы добру, яко аще неискусенъ въпросъ, обаче не отъ врага церкви Божій, якоже отступници ея, но отъ хотящаго истинну навыкнути, || (об. 63) тѣмже, ради вашея молбы, забываемъ скудости ума нашего, яко нѣсмъ доволенъ въ таковыхъ смѣлость показуя, нижѐ бо вмѣститъ слухъ благочестивыхъ понести, наипаче о таковыхъ божественныхъ и неизреченныхъ вещѣхъ, ихже церкви Божіа отъ святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ пріимши въ таинствѣ отъ въстокъ солнечныхъ даже и до запада по всей вселеннѣй отъ начала и донынѣ цѣла и невредна съблюдаетъ православныхъ благочестивая преданіа, и нѣстъ лзѣ о таковыхъ глаголати, имать ли то и то быти, якоже бы о новыхъ нѣкихъ обычаехъ, а не отъ начала бывшихъ.

Подобаетъ же намъ смиритися предъ Богомъ, а не высъкая мудрствовати, и не внимати прелщеннымъ ругателемъ и досадителемъ. Таковіи бо чюжи цар-

[2]) Зачеркнуто.

[3]) На полѣ киноварью: «отвѣтъ».

[4]) Евр., гл. 7, ст. 27: «сіе бо сотвори единою, себе принесъ»; гл. 9, ст. 28: «единою принесеся».

ствіа Божіа, по апостолу. Они бо отъ лукаваго духа движими, отъ рвеніа противятся истиннѣ, повинующеся неправдѣ, вскія хулы умышляютъ на церковныя уставы и на вся благочестивыя православныхъ христіанъ обычая. По реченному: положиша небеси уста своа, ‖(64) а языкъ ихъ проходя по земли пръсть съ старымъ зміемъ яды не престаетъ. Тѣмже недостоитъ намъ дивитися, ни стужати си о невѣдящихъ и заблуждшихъ, но паче молитися о нихъ, еда когда дастъ имъ Богъ покаяніе въ разумъ истинны възникнути имъ отъ діаволскіа сѣти, живы, уловлены отъ него въ гордыню его и пути смиреніе не познаваютъ, ходяще въ прелести огня ихъ и въ свѣтѣ пламени, егоже сами въспалиша и солнца правды не видѣша, рекшаго: научитеся отъ мене, яко кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ, и прочая. И паки: аще кто любитъ мя, заповѣди моя да соблюдаетъ. Понеже заповѣдь Господня свѣтла, просвѣщающи очи. Сіи же, прескочивше дѣяніе, имже зрителенъ умъ, взыскаша видѣніе [1]), еже не бываетъ преже съвръшеннаго очищеніа. Тѣмже отъ праваго разума отвръжены быша, якоже онъ обесрамивыйся вніити на бракъ въ скверныхъ одѣяніихъ,—и отъ слуха ушесъ токмо и отъ чернила писменъ сроднаго темности ума ихъ. Сего ради глаголетъ нѣкто отъ премудрыхъ святыхъ: аще не будетъ чиста зѣ‖(об.64)ница ока душа твоея, да не дръзнеши възрѣти на кругъ солнца, да не лишиши самъ себе и тоя малыя заря, еже естъ простая вѣра и смиреніе и малая дѣла, яже по силѣ твоей, и отвръженъ будеши въ тму прелести внѣшняя. Ходяще бо, рече, въ тѣлѣ, отходимъ отъ Бога. Почто? Зане вѣрою, яже отъ слуха точію ходимъ, а не видѣніемъ. Видѣніе же слуха извѣстнѣе. Видѣніе бо преже дѣяніа боязни Божіа въ погибель вноситъ на сіе преже времени дръзающихъ. А донелиже въ мѣстѣ тѣлесномъ затворены есмы, потребно есть тщаливомъ быти намъ въ дѣлѣхъ покаяніа, въ страсѣ Божіи—той бо зачало истинныя премудрости. Егда же сътворитъ кто плоды достойны покаяніа и вѣренъ будетъ въ части сей пръвѣй, еже умрътвити уди сущая на земли, тогда дается сила, нѣкая души неизреченна — къ видѣнію Божественному духомъ простиратися.

Сіа же не туне писахомъ, но полезно къ видѣнію нынѣшнего времени. Понеже мнози днесь полни суще страстей, лишесловуютъ и млади суще умомъ яже бестрастныхъ дѣло взымаютъ, забывше себе, дръзостне о таинствахъ | (65) предаютъ словеса, не разумѣюще ни яже глаголютъ, ни о нихже утвержаются. Не можетъ бо смущеный умъ, наипачеже опіаненый мнѣніемъ, рассудити достойне, и разлучити божественная отъ человѣческихъ. Тѣмже, глаголетъ апостолъ, аще кто себе мнитъ видѣти, что не уразумѣ [2]) якоже достоитъ разумѣти, понеже плотскій разумъ противенъ естъ вѣрѣ Божіи.

Аще бо и глаголютъ духоборци вѣру имѣти; но отъ плодовъ ихъ, пачеже и отъ словесъ хулныхъ, познаваютъ, внегда празную, пачеже мертвую, свою вѣру, на языцѣхъ лежащую, а не въ сердци, якоже льщеніе на удици предложше, и христіанскимъ именемъ, якоже овчиною, закривающе сущаго въ нихъ еретическіа прелести кумира, иже божественыя службы священнодѣйство, иже Святымъ Духомъ указанно, положенно,—чары и плясаніа быти глаго-

[1]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «поступи на дѣяніе, потомъ успѣешь и въ видѣніе».

[2]) См. выше, стлбц. 1215-й, прим. 2-е.

лютъ. Егоже ради не духоборци, но вправду и богоборци, и ругателе святымъ, и христіанохулніи нарицаютъ богоносніи отци. Не днесь бо точію, но и въ древнихъ лѣтѣхъ бывали антихристи мнози, по Іоану. Аще и самъ тѣлесне не явися, || (об. 65) но лукавыми съсуды духа его мнози преблазнишася. Тѣмъ непразно имя, но отъ дѣйства сице нарекошася.

А еже о заколеніи агньца, имже божественыя страсти Христовы Божіи священници на божественомъ жрътвеницѣ образуютъ съ всяцѣмъ благоговѣньствомъ и чистотою срьдечною,— святохулници же, по своему ругательскому разуму, знову Христа закалати глаголютъ.

Убо прекланяеши ли уши свои къ таковымъ богомерзкимъ хуламъ? И како христіанинъ правый будеши, а еретическое злоуміе въ мысли обнося и растлѣвая си боголюбезный разумъ, и тако помалу прельщаемъ съвръше[н]не въ дно адово прелести ихъ потопленъ будеши, яко и мнози пострадаша? Мнящеися быти разумны объюродѣша, измѣнивше просту вѣру на лжеименитый разумъ растлѣныхъ человѣкъ умомъ и отпадшихъ отъ истинны, понеже плоти сущей крови духовне мудрствовати не възмогоша, идѣже бо не священно образуемы видимъ мы священнодѣйствомъ | (66) Христовы страсти, по апостолскому преданію и богоносныхъ отецъ ученію. Тамо не нарицается причастіе тѣла Христова, но простый хлѣбъ, пачеже блазньство нѣкое самозаконыя прелести. А еже глаголютъ противно Богу таковое богопреданное великое священнодѣйство, се и намъ вѣдомо, яко противно Богу ихъ.

Кто же есть Богъ ихъ?

Богъ вѣка сего [3]), егоже назнаменовалъ Павелъ, который ослѣпилъ разумы ихъ зловѣріемъ, не въсіати имъ свѣту благовѣстіа славы Христовы, иже есть образъ Бога невидимаго. А отъ сего можемъ разумѣти, яко затмѣни суть въ еуангеліи Христовѣ. Понеже ко Моисейскому закону обратилися и, вмѣсто еуангеліа, десятословіе проповѣдають, егоже ни самъ Христосъ, нижѐ апостоли духомъ его научиша, пачеже и отрекоша повсюду. И по апостолѣхъ колико бѣ святыхъ церковныхъ учителей, и ни единъ же отъ нихъ десятословіе никогдаже научилъ, вѣдяще, яко въ законѣ оправдающеися благодати Божіа отпадають. Глаголютъ бо темніи о свѣтѣ, яко зерцало есть десятословіе. Павелъ же глаголетъ: аще есть покровенно еуангеліе наше въ погибающихъ есть покрыто, || (об. 66) и прочая. Аще ли глаголютъ вѣровати еуангелію, въ словесѣхъ точію вѣру обносятъ вътще, и толкуютъ все богодухновенно писаніе неправе по своему злоумію, якоже отецъ лжи подлагаетъ имъ. Того ради и всѣхъ святыхъ богоносныхъ отецъ книгъ не пріемлютъ, иже, яко чадолюбивыи отци написавше, оставиша намъ сказаніе ветхаго и новаго завѣта, не просто, но Святымъ Духомъ хранящe насъ отъ неправыхъ сказаній съпротивнаго духа.

А еже ко Е[ѵ]реомъ писалъ святый апостолъ Павелъ, яко Христосъ единою о грѣсѣхъ пострада, и прочая,— сіе рече Павелъ не яко не быти приношенію и жертвѣ безкровной и прочему священнодѣйству (имиже по бо-

[3]) На полѣ позднѣйшимъ почеркомъ: «Не единаго вѣка, но той же Богъ и всѣхъ вѣковъ, который ослѣпилъ, си есть попустилъ ихъ въ суетѣ ума своего прелщатися. Богъ вѣка сего—Богъ мысли ихъ: глаголется наносителне, а не утвердителне. И Богъ убо всегда свѣтъ есть; ослѣпи же ихъ злоба ихъ и не увидѣша таинъ Божіихъ».

гословіи святое богодѣйство Христово видне знаменуютъ и прежде въ словесъ въспѣтая божественымъ священодѣйст[в]омъ въ видѣніе приводятъ предлежимимы образы), но отвъдя съмнѣніе Іудейское отъ службы сѣни ветхаго закона. Ищетъ бо тогдашняго священства службы, рече: яко даже до времене испра || (67) вленіа належаща сіа. Христосъ же пришедъ архіерей жрътву себе принесъ вѣчно избавленіе сътвори. Разумъже лежитъ сице. Понеже въ начало провѣди множество Жидовъ вѣровавше въ Христа крестишася, еще же съвръшеннаго въ вѣрѣ разума не вси сподобишася; невѣрующіи же Іудеи стужаху, глаголюще: яко не можете спастися, не приносяще жрътвъ по закону о грѣсѣхъ. Ради сего написалъ апостолъ, а не якоже Люторове глаголютъ, заблуждше отъ чрева, занеже законыя служба образъ бяше службамъ христіанскимъ, [Христовыхъ же служебъ священнодѣйство образъ бяше христіанскимъ] [1]). Христовыхъ же служебъ священнодѣйство образъ сутъ небеснымъ, и елика небеснымъ существомъ невещественне и премирне, намъ же вся въ образѣхъ предана бяху. Тѣмже посредѣ законнаго же и небеснаго наше священнодѣйство средою края нѣкако обоихъ касаяся, исполненіе бо законныя службы, яже въ насъ священная служба. Не пріиде бо разорити закона Христосъ, но на лѣпшее престроити. И се являя Малахіомъ пророкомъ, глаголаше: еда обинуся лицъ вашихъ [2]), глаголетъ Господь, вскую ми приносисте се и се, яко отъ востокъ солнца даже || (об. 67) до западъ прославлюся въ языцѣхъ, и на всякомъ мѣстѣ кадило приносится имени моему и жрътва чиста, понеже Іудейская жрътва въ единомъ Іерусалимѣ, а не [въ] всякомъ мѣстѣ.

Якоже явленіи наша христіанская служба и кадило въ всякой церкви Богу приносится въ имя его и жрътва чиста, а еже кромѣ церкви въ простомъ дому приношенію бывати кромѣ великіа нужда, сіа Аріанскіа ереси преданіе, а не православныхъ велѣній, еже пріаша и нынѣ Жиды необрѣзаныя или, паче рещи, Татарове крещеныя, враги креста Христова, и всѣмъ христіанскимъ богопреданымъ благостояніемъ съпротивостоятеле: непотреба, глаголюще, церквѣ сихъ видимыхъ. Пишетъ бо Павелъ: вы есте церкви Бога жива.

О, безуміа! Аще сице бы было по вашему разуму, то уже непотреба и самого причастіа Тѣла Христова: глаголетъ бо тойже апостолъ: «братіе, вы есте тѣло Христово»! Видите сами, каково строптиво разумѣваете и не боитеся своея вѣчныя погибели!

О святыхъ же и честныхъ || (68) иконахъ сице мудрствуемъ: якоже изначала пріатъ святая съборная церкви отъ святыхъ апостолъ и святыхъ отецъ. Обрѣтаемъ бо въ всемъ божественомъ писаніи разнство вѣдати въ вещѣхъ, якоже въ писаныхъ, такоже и въ образѣхъ, и въ всякихъ възложенихъ, именемъ точію и разнствомъ и разумомъ, въ чіе имя коеждо и которымъ разумомъ бываемое бываетъ. Ино естъ церковъ Божіа, и ино церковъ ложныхъ боговъ. Отъ тѣхже вещ*ехъ* [3]) обѣ съставлены; и ова убо почитаема отъ благочестивыхъ, яко жилище имени его, ова же небрегома и безчествуема, зане въ имя бѣсъвъ и растлѣнныхъ человѣкъ отъ ложныхъ басней съставлен-

[1]) Вставлено на полѣ.
[2]) Малах., гл. 2, ст. 9.

[3]) *хъ* зачеркнуто, а сверху поставлено ѝ, т. е. «вещей».

на. Поклонюся бо, рече Давидъ, къ церкви святѣй твоей. И паки: възненавидѣхъ церкви лукавыхъ, якоже еретическія съньмищи и раздоры враждующихъ на церковъ Божію. Сице и о образѣ рече Великій въ божественныхъ Василіе, яко честь образа на пръвообразное въсходитъ. Сего ради и въплощеніе Спасителя нашего—схоженіе къ нашимъ немощемъ именуемъ. Понеже вѣдый преже бытіа немощное наше и гни || (об. 68) лость помысла—немогущимъ человѣкомъ, кромѣ посредства видимыхъ вещей, на умная възнестись видѣніа въсходъ съестественъ къ премирнымъ показа намъ, видимыми невидимая изобрази, предастъ и человѣчьскимъ божественная, яко да по мѣрѣ мы сами отъ священнѣйшихъ зданій на простыя и необразныя възмемся възводы и подобіа. Якоже глаголетъ великій въ богословіи Деонисіе: тѣмже въ лѣпоту, рече, предложишася образы безобразныхъ и зраци безрачныхъ, и прочая. И се не словесы токмо, но и вещми увѣренно. Се убо прежде дастъ Богъ мудрость человѣкомъ. Яко и Елинстіи любомудрьци, яко мощно отъ тварей познати творца, обаче невъзмогоша, но тваръ обоготвориша и въ прелесть многобожіа испадоша. Подобне же и сынове Израилеви—въ Егѵпетскіа идолы. По изведеніи же оттуду, толика знаменіа велика яже и страшная чюдеса показавшу, въ Егѵптѣ же и въ Чермнѣмъ мори, Богу невидимому не вѣроваша, но телецъ || (69) сътвориша и възнесъша жрътву идоломъ, и веселяхуся глаголюще: си Бози твои, Израилю, и прочая. Сего ради Богъ далъ законъ на помощъ. Отъ таковаго многобожіа и таковыхъ вымысловъ отводя, глаголетъ: не сътвори себѣ всякъ идолъ, якоже въ Египтѣ, и подобіе телца въ пустыни, елика на небеси горѣ, якоже преданныя служити въинству небесному, жрътвъ Молоховъ и звѣздѣ Ремфановѣ, или якоже отъ Халдѣи почтеныя планиты, ихже нарицаху небесныхъ образы. Отъ нихже вины пріемши, и Еллини въ многобожіе заблудиша. О нихже къ Римляномъ Павелъ пиша въспоминаетъ, виновны творя заблуждшая. И се есть, еже на земли низу и елика въ водахъ подъ землею, якоже о волхвованіи мертвыхъ ложно съставленыя боги, пачеже бѣсове, иже и о будущихъ яко вѣдущихъ въпрошати блядуще, и якоже Вавилонскаго зміа, и ина многа подобна симъ. О таковыхъ безбожныхъ и многовидныхъ блескъ възбраняя не токмо въ десятословіи, и вездѣ, въ законѣ, и въ пророцѣхъ, и псалмѣхъ, и елика || (об. 69) апостоли рекоша, и ини мнози отъ святыхъ, а не о Христовѣ образѣ и святыхъ его, яже на славу Христову учиненіи быша, якоже глаголютъ невѣдущіи рассудити лучшее отъ горшаго. Аще бы се было по онѣхъ лжеименному разуму, не бы потомъ повелѣлъ самъ Моѵсеови сътворити о тѣхъ же вещей видимыхъ образы нѣкіа въ славу имени своему, схоженіа ради за немощъ ума человѣча. И паки въ второзаконіи: слыши, рече, Израилю, Господь Богъ твой Господь единъ естъ, и прочая. Таже сходя повелѣ Моѵсеови скинію сътворити по образу по законному на горѣ, и кивотъ завѣта, въ немже скрыжали законныя и прочая вещи въ память чюдесъ его и херувимъ славы. Сія вся поклоняема бяху и почитаема. Обаче недоволни быша Жиды таковыми образы и жрътвами, но множицею къ языческимъ идоломъ жрътвы чада своя принесъша, отступивше истиннаго Бога. А понеже законъ и пророци не възмогоша человѣческое исцѣлити естество, требоваху бо болшаго поможеніа, требовали са-

мого Сына Божіа, || (70) агньца вземлющаго грѣхи міра, на откупленіе наше уготованнаго, преже сложеніа міру. Иже пришедъ откупивъ насъ не токмо отъ рабощеніа грѣховъ, но и отъ законныя клятвы, и не токмо свободу, но и власть далъ намъ, чадомъ Божіимъ быти вѣрующимъ въ имя Іисусъ Христово. И въпіетъ Павелъ глаголя: Богъ явися въ плоти.

Аще ли Богъ явися въ тѣлѣ, то уже добре смотривше святіи апостоли и богоносніи отци Духомъ Святымъ преда[ша] [1]) церкви Божіи написанъ образъ имѣти Господа нашего Іисусъ Христа и Пречистыя его Матере по плоти на въспоминаніе неложнаго его въчеловѣченіа, такоже и святыхъ угодниковъ его на въспоминаніе добраго житіа ихъ.

Но нѣкоторіи безумніи человѣци, Жидовская мудрствующе и зависть имуще на святыхъ, яве убо Христа не отвръгутся, въ лицемѣріи же злобу съкрывше не явленно нѣкако всячески церковнаа преданіа и вся чины ея смутити и безъ вѣсти сътворити подвизаются. Сицевымъ бо образомъ аще възмогутъ, за тымъ надѣются удобъ и отъ вѣры Христовы отвести въ сицевыхъ съблазнившихся.

Но да не будетъ никомуже отъ благо||(об. 70)честивыхъ яту быти онѣхъ прелестію. Да не погубимъ, яже дѣлаемъ добрая.

Се бо уже нѣции отъ многіа простоты превратишася въ послѣдъ лукавства ихъ и ревности показуютъ прелести, яко по истиннѣ ослѣпше страстію хвалятъ свою погибель.

Не учини събѣ всяко подобіе—тако пишетъ. То почто самъ паки повелѣ сътворити подобіа херувимская? Тако несмыслены быша, яко и самого Бога не единогласно сътвориша, и Моѵсея преступника закону, и всѣхъ пророкъ. Обычай бо бѣ и въ ветхомъ законѣ почитати божественная честне и покланятися, не боготворяще вещей, но честію видимою невидимаго Бога почитающе. Аще же тогда сице бѣ, что речемъ о нынѣшнемъ заблуженіи? Толико съжени суть нѣции своею съвѣстію, яко равно положити Спасовъ образъ съ Аполоновымъ кумиромъ! Вправду пишетъ святый Іоанъ Дамаскинъ глаголя: не описуемъ божества. Не лжите, слѣпіи! Просто бо и невидимо и незрително есть, но плоти подобіе написуемъ || (71) и покланятися, и вѣрою славимъ рождшую Господа Чистую Дѣву.

Много указанья привелъ быхъ отъ божественыхъ писаній, но уже на путь ѣхати понуждаютъ: не имамъ времени. Для Бога не диви!

А о святыхъ такожде, якоже дръжитъ святая съборная и апостолская церкви, отъ начала пріемши отъ святыхъ апостолъ и святыхъ отецъ и вселенскихъ съборъ постановеніе,— тако будемъ дръжати, неже новыхъ неправыхъ наукъ. Се бо и въ ветхомъ писаніи обрѣтаемъ святыхъ, смиряющихъ себе и ради отшедшихъ молящихся помилованомъ быти имъ. Ибо святіи тріе отроци ввержени суще въ пещъ, имени ради Божіа отъ нечестивыхъ, въ пѣсни своей между прочими пѣніи и сіе глаголаху: не предаждъ насъ до конца, имени твоего ради, Авраама ради, и възлюбленнаго отъ тебе Іисаака ради раба твоего и Израиля святаго твоего.

Видиши ли смиреніе святыхъ? О любви Божіи душа своя предаша, и еще не дръзаютъ сами о събѣ молитися, но святыхъ отецъ поминаху. И при Езикіи глагола Богъ: защищу градъ сей мене ради и Давида ради раба моего.

---

[1]) Надписано позднѣйшею рукою сверху.

|| (об. 71) Видиши ли, како Богъ живыя, ради отшедшихъ, милуетъ? И паки: повнегда съгрѣшити Съломону, раздѣлити царство его, отвѣщавъ Богъ рече: обаче въ животѣ твоемъ не сотворю сего, ради Давида отца твоего. И на гробѣ пророка Іелисея мертваго въскреси. Зриши ли, яко мертваго въскреси мертвый? Тако Богъ прославляетъ святыхъ и любитъ почитаемымъ имъ, понеже слава и безчестіе святыхъ на самого Бога въсходитъ.

Сіа въ ветхомъ отъ многихъ мало въспомянухъ.

Еретици же, завидяще славѣ святыхъ, еяже получиша отъ Бога, умрълыми нарицаютъ по реченному: яко вменишася въ очію безумныхъ умрѣти. Здѣ убо святыи, обрученіе духа пріемше, яко зерцаломъ въ гаданіи, зряху божественная, по разрѣшеніи же тѣла лицемъ къ лицу. Тѣмже и по отшествіи отсюду святыхъ душа дѣ[й]ствены въ Дусѣ Святѣмъ, и молятся о насъ, аще и мы сами поспѣшествуемъ, а не съпротивная творимъ.

Въ новѣмъ же завѣтѣ извѣстнѣе у||(72)вѣдѣхомъ отъ самого Бога глаголюща: Богъ нѣстъ Богъ мертвыхъ, но Богъ живыхъ; вси бо тому живи суть.

А еже колика знаменіа и чудеса молитвами своими святіи и въ животѣ семъ и по смерти сътвориша аще бы хотѣлъ кто исчести ихъ,—паче песка умножатся.

И аще хощеши извѣстнѣе вѣдѣти, прочитай житіа святыхъ, и не въстребуеши отъ инѣхъ научитися, аще съ вѣрою будеши прочитати. Обычай бо есть невѣрію ползу погубляти. И въ всѣхъ списаниихъ обрѣтаемъ, яко и сами святіи въ житіи семъ призывали отшедшихъ святыхъ на молитву. И съборная церковъ преданіа [2]) имать отъ святыхъ апостолъ изначала, отшедшихъ святыхъ, неумрълшихъ, но яко живыхъ проповѣдати. Въ псальмопѣніи же святаго събраніа мысль псальмомъ—еже (отъ) [3]) Бога и того ближняя угодники похваляти.

А еже тогда избыло отъ насъ, внегда писахомъ и божественнѣй литоргіи, нѣстъ празно и днесь приложити, ради безбожныхъ ругателей. Глаголютъ бо въ безуміи своемъ, яко за здравье и за упокой || (об. 72) приносятъ. И се есть апостолское преданіе. Пишетъ святый апостолъ къ Тимофею: молю преже всего, творити мольбы и молитвы, прошеніа и благодареніа за вся человѣки, за царя и за всѣхъ, иже въ власти сущихъ, да тихо и безмольвно житіе поживемъ [4]), и прочая. Благодареніе же сказуютъ святыи, еже надъ хлѣбомъ предложенымъ въ священную службу, се есть, еже глаголется: за здравіе. Такоже и отшедшихъ святыхъ, иже въ благочестіи житіе скончавшихъ, нерастоятелне надъ божественымъ жрътвеникомъ написана имена ихъ мѣти. Еже и тайная святыхъ поменникъ проповѣдь именуется, еже по нынѣшнему обычаю глаголютъ: за упокой. О семъ пишетъ святый Деонисіе: аще и инако днесь отъ неразуміа бываютъ нѣка по человѣческому разуму, но мы точію святыхъ апостолъ и святыхъ отецъ преданіа поминаемъ, якоже бысть отъ начала. Паки еще иная глаголютъ, иже отъ своего невѣріа изумлени и піани суще не отъ вина, но отъ своего презорства, по пророку глаголющему: горе упивающимся не отъ вина! || (73) Есть бо и кромѣ вина упиватися и, трезву сущу, отъ своея похоти, яко отъ вина изумлятися, и въ прелщенномъ разумѣ валятися, иже всюды Духу Свя-

[2]) Въ подлинникѣ: «предая». Эта ошибка поправлена позднѣйшею рукою.

[3]) Вычеркнуто киноварью.

[4]) 1 Тимоѳ., гл. 2, ст. 1—2.

*

тому противляющеися глаголютъ: яко празно за умрѣшихъ молитися, или приношеніе, или милостиня творити. Мы же въ ветхомъ прѣвѣе обрѣтаемъ въ божественомъ писаніи, яко Іуда Маккавей, похвалный судіа въ Израили, послалъ въ Іерусалимъ дванадесять драхмъ сребра, да будетъ приношеніе за грѣхи умрѣшихъ людій. И апостолское правило повелѣваетъ за умрѣшихъ молитися, и отъ имѣніа ихъ подавати убогимъ, яко велію ползу творятъ сіа отшедшимъ душамъ. Се же (рѣша) глаголемъ о благочестивыхъ. О нечестивыхъ же аще и всего міра богатство отдаси убогимъ, ничтоже ползуеши, и прочаа. А еже пишетъ: въ адѣ же кто исповѣстътися, и еже ты въздаси комуждо по дѣломъ его, и прочая таковая не нынѣ, но въ второмъ пришествіи мѣсто имать исполнитися. Нынѣ же еще торгъ неразыдеся, другъ другу тяготы носимъ || (об. 73) и помагаемъ, исполняюще законъ Христовъ, зане любовь смертію не пресѣкается. Купимъ масло къ свѣтилникомъ нашимъ, да не тогда безъ успѣха глаголемъ: Господи, Господи (не) [1]) отверзи намъ [2]), но съ мудрыми дѣвами чрътога получити сподобимся.

Благодатію и человѣколюбіемъ Господа нашего Іисуса Христа, емуже слава съ Отцемъ и Святымъ Духомъ нынѣ и присно и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

Посланіе *до* Симона еретика Будного.

Възлюбленый брате Симоне!

Брата же нарицаемъ для общаго человѣкомъ прироженіа. Зловѣріа же ради лжеименитаго разума, егоже пріемлете на отвръженіе благочестивыхъ догматъ святыя съборныа апостолскіа церкви не лѣтъ есть тако именовати. Да не съжиждемъ нѣкіа отъ ненаученыхъ вашея мудрствовати злѣ, и повинни будемъ суду рекшаго: блюдете, да не съблазните единаго отъ малыхъ сихъ. И паки: уне есть, да жрѣновъ ослій обѣшенъ будетъ на выи его, и потопленъ бы былъ, неже да съблазнитъ малыхъ сихъ единаго, и прочая. || (74) И апостолъ, иже брашнаго ради неразсуженіа съблазняющихъ братію немощныхъ съвѣстію въ Христа съгрѣшати отвѣщаваетъ: и аще въ сицевыхъ таковъ страшенъ судъ съблазняющихъ, кое осужденіе ждати подобаетъ, иже вѣру Божію нечистыми ересми оскверняющимъ и святая писаніа развращающимъ кривосказаніемъ, и иже отъ нихъ неразнствующимъ ради немощи ихъ. Не всѣмъ бо есть вѣра, ниже въ всѣхъ разумъ. Должни, рече апостолъ, суть силніи немощи немощныхъ носити, а не събѣ угаждати.

Вѣмъ! Извѣстно ми есть о Христѣ Іисусѣ, яко никтоже отъ иже варварскаа мудрствующихъ повредити можетъ вѣрныхъ, познавшихъ истинну сущихъ иже въ божественыхъ книгахъ неразвращеными мысльми въспитанныхъ. Но понеже повелѣваемы есмы не свою комуждо ползу едину блюсти, но паче и братняа, аще ли не тако, то уже не по любви ходя познавается, еяже ради Христосъ пріиде. Не по любви же ходяй, мертву и недѣйственну вѣру иже въ Христа показуетъ. Вѣра бо есть спасающіа насъ не празнаа, ||(об.74) но любовію дѣйствуема. На таковыхъ нѣстъ закона. Въ законѣ же оправдающіися, благодати отпадоша. За таковыхъ Христосъ туне умре, по божественному апостолу.

Время же есть, прочее, противу въпросу твоей милости отвѣщати, по-

---

[1]) Зачеркнуто киноварью.

[2]) Поправлено изъ «насъ».

неже просилъ еси яко бы отписати [ми] [3]) до милости твоей, въ чемъ ми ся не добре видѣло въ новой вашой науцѣ. И я(ко) [4]) отписалъ аще и краткими словесы, единаче же все нечестіе еретическіа льсти назнаменахъ. И мощію прочетшому познати, како въ таковыхъ новыхъ наукахъ тайна дѣется антихристова безаконіа. И отписалъ еси къ намъ, яко бы часу не мѣлъ еси противъ на то отписати достаточне. Хотя же реклъ еси коротко писано, але дѣла много, для тогѡ потреба часу не малого. И имѣлъ еси волю отписати, и не писалъ еси.

А потомъ пишешъ до насъ, пытаючи, што ся намъ видитъ по той книжки, которую ново друковали есте [5]) въ Несвижу, се же «Катихисисъ» нарицаете по-Грецку, выкладаете же по-Руску: «то есть, наука стародавная || (75) христіанская» и прочая, яже въ надписанихъ, и елика до освецоныхъ княжатъ и пановъ ихъ милости пановъ Николаевъ Радивиловъ листъ, потомъ ко всѣмъ благовѣрнымъ христіаномъ языка Греческаго предисловіе въ «Катихисію» (здѣ «Катихисисъ» выкладаете [на] Словенскій: «Оглашеніе или гласовомъ ученіе»?

Тако убо, въ предниxъ, перины [6]), мягки велми пос[т]лали есте; муситъ же поламати кости възлегій на нихъ, рекши—мужство душевное погубити и, вмѣсто ревнителя добрымъ дѣломъ, бездѣлна и нетверда и расслабленна нѣкако устроити. А яже, по сихъ, подъ тою мягостію и ножа остры уготовасте, не тѣлеса закалающа (мнѣе бы было злое), но душа злымъ ученіемъ вѣчной смерти предающе, съ благоявленіемъ словесъ по речченному: умягчены суть словеса ихъ паче елея, и та суть стрѣлы лукаваго раждежены състрѣляти въ мрацѣ, аще възможно и правыя сердцемъ, но праведна помощъ отъ Бога таковыхъ спасающаго. || (об.75) Елици бо съ растлѣнымъ разумомъ, по человѣкоугодію и тщеславію и приобрѣтеніа ради имѣній свѣта сего, мнятся проходити добродѣтель, сіи впадаютъ въ таковыя прелести, Богу по развращенному ихъ сердцу попущающу отъ своея имъ похоти привлеченомъ прелщатися. Пишетъ бо нѣкій отъ святыхъ, яко невъзможно человѣку, праве живущу и благочестне мудрствующу, оставлену быти, впасти въ нѣкое прегрѣшеніе срамное, или въ прелесть бѣсовскую. Но они, которіи любятъ зватися отъ человѣкъ учителми, иже сами презвитерми ся поставляютъ и быскопы ся прозываютъ, въ которыхъ въ словеси(хъ) [7]) царство Божіе, а не въ силѣ Бога бо исповѣдаютъ вѣдати, дѣлы же того отметаются; которіи не пребываютъ въ своихъ мѣрахъ, иже отъ великіа гордости надуты къ высъкимъ подносятся, аже отъ святыхъ апостолъ преданыя церковныя уставы и богоносныхъ отецъ Духомъ Святымъ потверженная и отъ всѣхъ православ-(76)ныхъ христіанъ съгласно повсюду хранимыя разоряти покушаются. Въ нѣкихъ же мѣстѣхъ и разориша попущеніемъ Божіимъ, прельстивше нѣкоторыхъ отъ владущихъ и, вмѣсто божественыхъ онѣхъ правилъ, своя вы-

---

[3]) Позднѣйшею рукою добавлено.

[4]) Зачеркнуто киноварью.

[5]) Позднѣйшая рука замѣтила на полѣ: «Сію книжку видалъ и доволно читалъ, тому лѣтъ 20 есть. А печатана въ Незсвижу накладомъ пановъ Матеія Кавечинскаго, Лаврентія Крышковскаго, Симона Буднаго».

[6]) Тою же рукою отмѣчено: «Правда, что есть тамъ перина, о сошествіи во адъ, отъ неяже года едва не полтора болѣла и моя голова».

[7]) *хъ* зачеркнуто киноварью.

мыслы, паче же истиннѣе рещи—свою самозаконную лесть пищуще, и услажающе слухи богатыхъ въ лѣности сущихъ ласкателными словеси свободу имъ обѣщавающе, — сами раби страстемъ.

Не гнѣвайся, милый брате, на иже правду глаголющаго ти. Понеже Богъ вѣстъ, яко не для чего иншого. развѣ ползы ради душа твоея, своей же съвѣсти воспоминая, глаголю сія. Нижѐ бо мы сами съвръшенне въ ветхаго человѣка облекохомся, обаче яко въ искусѣ бывше, таковыхъ дѣтскихъ начинаній, еже вы нынѣ, яко бы съвръшенныи, разума достигше, хвалитеся сатанскимъ богословеніемъ, истинною же—богоборствомъ. Вымыслы сіа суть древнихъ проклятыхъ ересей началниковъ, глаголю же отъ Жидовъ прельщеннаго Льва Исаврянина, который началъ иконоборную ересь, || (об.76) и Констянтина Гноеименитаго и подобныхъ имъ надмленыхъ злобѣсныхъ хулниковъ. И аще бы истиненъ былъ онѣхъ или, паче рещи, вашъ разумъ, подобаше вамъ съгласномъ быти съ всѣми святыми богословци, и вселенскихъ учителей толикъ облакъ облежащъ имуще, которыи Богомъ свѣдительствованы, ихже имена въ книгахъ животныхъ.

Для того, възлюбленый брате, потрѐба намъ, гордость всяку отложившемъ, отеческимъ путемъ, иже отъ преподобныхъ ногъ топтанымъ, ходити, тожде мудрствовати и тому же правилу прилагатися, по апостолу, а не соотвъдитися христіанохулникомъ и досадителемъ, которіи царствіа Божіа не наслѣдятъ, по апостолскому гласу. Показаніемъ бо гордымъ паденіе ихъ. Нѣстъ же горшаго паденіа, якоже отпаднути правдиваго святыхъ ученіа, елика научиша отъ Святаго Духа навыкше сказаніа ветхаго же и новаго завѣта, и елика не писаніемъ предали церковныя обычая, якоже и сами пріаша отъ святыхъ апостолъ, и таковыхъ всѣхъ отсту||(77)пившемъ лжеименнаго разума еретическихъ ученій прелестію ятомъ быти. Пощади насъ, Боже! Вся бо та божественная писаніа претваряютъ еретичестіи отроци на свой прелщеный разумъ, не вѣдуще, яже по нужи или по смотрѣнію нѣкоему, временну бывше или бываемое, не подобаетъ въ законъ обдержне пріимати, развѣ внегда время таково найдетъ; но дръжати законне церковная преданіа, яже всѣмъ обще отъ святого и поклоняемаго Духа, комуждо въ своемъ чину, правилы отъ святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ възглашенная, а не непщевати вины о грѣсѣхъ, якоже въ первой грани, [въ] 3 главѣ глаголетъ: яко хранити подобаетъ и неписаніемъ преданный церковный обычай яко законъ, и о семъ, яко не имамы нужда хранити Моvсеова закона, заповѣдей и прочая. Суесловесници же, хотяще свою ересъ ставити, десятословіе проповѣдуютъ, яже и прежe Павелъ въ своихъ посланіахъ: различно и многообразне отрече законъ старыхъ заповѣдей. И не самъ Павелъ отъ себе, || (об. 77) но Христосъ, рече, своими ученіи [1]) упразнилъ, якоже пишетъ ко Ефесяномъ, въ 2 главѣ. И въ иныхъ посланіахъ ясно велитъ оставлышемъ Моvсея къ Христову ученію [2]) притещи: конецъ, глаголя, закону Христосъ въ правду всякому вѣрующому, и служителя глаголетъ себе, и всѣхъ апостоловъ нову завѣту, не писмены, яже на скрижалехъ камен-

[1]) Поправлено изъ «писа[ніи]».

[2]) Позднѣйшая рука отмѣтила на полѣ: «Здѣ смотри нѣсть Манихейскаго разума, понеже оправдаетъ себе ниже сего».

ныхъ, но Духу и покрывалу лежати даже и до днесь на сердцихъ почитающихъ ветхій завѣтъ. Ясно сказалъ намъ святый апостолъ аще въ нѣкоихъ мѣстѣхъ яко бы ссѣненно нѣкако немощи ради слышащихъ но во пришедшихъ къ вѣрѣ Жидовъ мимошедша же показуетъ того, обаче и притчами велми явно значитъ, яко мужа умершаго закона показуетъ. Потомъ и вѣровавшимъ въ Христа умрѣти отъ закона доводитъ, глаголя: тѣмже, братіе, и вы умросте закону тѣломъ Христовѣмъ. И въ другомъ: обручи васъ единому мужу дѣву чисту представити Христови. И о себѣ тоже глаголетъ Римляномъ и Коринѳяномъ, острегаючи ихъ || (78) отъ ложныхъ апостоловъ, которыи кажутъ имъ законъ Моисеовъ дръжати. Якоже и къ Галатомъ пишеть: глаголите ми, рече, подъ закономъ хотяще быти, закона ли не слышите? Таже приточствуетъ симъ образомъ Авраамъ, рече: дѣва сына имѣ единаго отъ рабы, а другаго отъ свободныя. И помалѣ сія глаголетъ: преводнѣ два завѣта, единъ отъ горы Синайскія въ работу ражаяся, еже есть законъ, завѣщанный ангелы на часъ даный, якъ пѣстунъ до пришествія вѣры. Пришедше же вѣрѣ, уже не подъ пѣстуномъ есмы, глаголетъ, бо яко вышній Іерусалимъ свободенъ есть, яже есть всѣмъ вѣрующимъ во Христа милости. И по малѣ глаголетъ: нѣсмы рабынина чада, но свободныя; въ свободѣ убо, еюже Христосъ насъ свободилъ, стойте, а не паки подъ игомъ работы законныя дръжитися, и прочая.

Симъ и таковымъ многомъ сущемъ отъ Господа же и апостолъ и отъ прочихъ святыхъ реченымъ же и написаннымъ и преданымъ церкви Божіи,—дивуюсь, како ваша милость смѣете новы книжки писати напротивъ истинныхъ велѣній всего церковнаго исполненіа и сrandавною хри||(об. 78)стіанскою наукою прозываете неправедно!

Часъ теперь къ вамъ рещи пророчьское слово: сынове человѣчестіи! доколѣ тяжкосрьди? вскую любите суетьная и ище[те] лжа, яко бы сосѣнити и безъ вѣсти сотворить правду, отца лжи поспѣшника имуще. Но и аще и до круга небесъ вознесетеся, и оттуду свержени будете, якоже и преже васъ бывшеи раскольници церкви Божіи. Никогдаже бо одолѣетъ злоба добродѣтели, и истинна [3]) неправдою побѣждена не бывала, ани будеть! Како бо несущее сущему преодолѣетъ! Вознесосте убо ся надъ самый разумъ Христовъ, и апостольски, и святыхъ богоносныхъ отецъ, которыи, Духомъ Святымъ просвѣтившеся, научали. Вы же, духомъ мнѣнія прелстившеся отъ чрева, глаголете и пишете, неправду сплетающе, яже помалѣ окажемъ, якъ то вы корчемствуете слово Божіе, иная вмѣсто иныхъ сказующе, и невѣдущихъ писанія зводите въ глубокую прелести вашея яму, не боящеся хотящаго быти Божія суда и воздаянія комуждо по дѣломъ его. Глаголете бо вѣру || (79) имѣ[е]те праву въ Господа нашего Іисуса Христа. Въ устѣхъ токмо! Въ сердци же по безумныхъ нѣсть Бога. Аще бысте истинно вѣровали, якоже глаголете, како смѣли бысте развращати вѣру, добре отъ Святаго Духа поставленную, и вносити ереси погибелныя, и таящагося въ васъ волю антихриста выполняти?! Того бо есть знаки еже възноситися на всякого глаголемаго Бога или святилища. И самъ же той человѣкъ, грѣха сынъ погибельный, потребляяй вся образы, елика на славу Христову ученіа, свою икону, рекше своего образа, напишетъ, и повелитъ

---

[3]) Въ подлинникѣ ошибка: «истинною».

ложный пророкъ всѣмъ звѣрю и иконѣ его поклонятися, якоже пишетъ въ откровеніи святый Іоанъ Богословъ: и тогда уже не будете ся вымовляти, но яко своего пріимите и усрѣдно поклонитесь. Нынѣ глаголете яко, уста имутъ и не глаголютъ, и прочая. Прелестникову же образу и духъ даст[с]я, и усты глаголати будутъ дѣйствомъ сатанинскимъ, попущающу Богу по онѣхъ сердцу, рекше Жидовъ и еретикъ || (об. 79) и всѣхъ плотская мудрствующихъ, и противящимся убо истиннѣ, повинующимъ же ся неправдѣ, зане любве истинны не пріаша спастися имъ. Для того попуститъ на нихъ Богъ дѣяніе лести, еже вѣровати имъ во лжу, да судъ пріимутъ невѣровавшіи истиннѣ, но благоволивше въ неправдѣ, якоже Павелъ повѣдалъ въ второмъ посланіи до Сулунянъ.

И паки другое знаменіе въ васъ оного противника вызнаваемъ, еже незнаменовати вамъ лица Христовымъ знаменіемъ крестнымъ, якоже изначала пріатъ отъ святыхъ апостолъ съборная церковъ. И естъ дѣйство въ васъ прелестника печати, кьторую даетъ на челѣ и на деснѣй руцѣ, якоже сказуетъ великій таиникъ Спасова пришествіа, Ефремъ Сиринъ, и ини мнози богоносніи отци, и[же] всѣ вѣрніи предпочитаху всюду и знаменаются, и хвалятся крестомъ Христовымъ. Якоже и самъ Павелъ до Галатовъ пишетъ: мнѣ, рече, не буди хвалитися токмо о крестѣ Господа нашего Іисуса Христа [и прочая] [1].

Вы же, сами прелстившеся, и иныхъ зво||(80)дите, глаголюще, яко не о томъ крестѣ видимомъ апостолъ пишетъ.

Здѣ потребно сказати святыхъ отецъ праваа (сказаніа) [2]) ученіа: аще и вы не внимаете народи онѣхъ, которіи отъ простоты сердца елико мощно послѣдующихъ Господеви, да не прельщени бывше погубятъ трудовъ своихъ мзду, а преж(д)е [3]) прельщены и бывше чюжи праведныхъ мысли увидѣвше въззовутъ себе покаяніемъ и съединется паки съборнѣй и апостолстѣй святѣй церкви отъ еретическихъ соньмищъ отступивше. Ино бо есть образъ креста, и ино дѣяніе креста, и ино слава креста. Якоже съ всѣми святыми ясно сказуетъ и Исакъ Сиріанинъ: образъ креста есть или знаменіе крестное, еже креститися или знаменати лице, или и вся уды, или брашно, и на преддверіахъ дому, на стѣнѣ, или на иконѣ написати крестъ, и[ли] [4]) верху святилища. Сіа вся образъ суть креста. Се образъ преданъ бысть отъ святыхъ апостолъ православнымъ христіаномъ, и отъ богоносныхъ отецъ утвержено знаменіе не токмо простымъ людемъ, но и въ всѣхъ божественныхъ || (об. 80) церковныхъ священнодѣйствахъ. И при Константинѣ Велицѣмъ на небеси явися звѣздами написанъ. Такой и при его (молитвѣ) [5]) сынѣ Константіи. Тому же [подобно] [6]) пока[залъ] [7]) Богъ, яко то есть знаменіе христіанское, купно же и на враги побѣда. Симъ знаменахуся вси святіи въ всѣхъ временахъ и мѣстѣхъ, и въ всѣхъ начинаниихъ своихъ. Симъ знаменанующеся, христіане разнствуютъ отъ невѣрныхъ. Аще ли кто отъ гордыхъ или, паче рещи, отъ прелщеныхъ, незнаменавъ лица своего животворящаго креста знаменіемъ, яко-

[1]) Дописано на полѣ.

[2]) Вычеркнуто киноварью.

[3]) *д* вычеркнуто киноварью.

[4]) Дописано позднѣе на полѣ.

[5]) Зачеркнуто киноварью.

[6]) Дополнено на полѣ.

[7]) Дописано позднѣе на полѣ.

же имать преданіе церковное—просто поклонитися молясь Богови,—аще и мнится христіанинъ быти, таковый нехристіански, но жидовски или погански молится, ругается паче, нежели молится Христу. Понеже иже по плоти мудрствующеи стыдятся исповѣдатиХриста распята, для того и знаменіа его отбѣгаютъ. Истинною же вѣровавшимъ въ Христа—не безчестіе, но слава Христова крестъ. Иже бо, рече Господь, || (81) постыдытся мене, сирѣчь, еже по человѣчеству житіа и страданіа моихъ словесъ, сирѣчь, еуангельскаго ученіа,—и сынъ человѣческій постыдится его, егда пріидетъ въ славѣ. Почто? Занеже мудрость мірская—вражда на Бога. Закону бо Христову не покаряется, ани можетъ. Не дано бо есть мѣсто несъвлекшуся не съвлекъ новаго ветхаго человѣка поити въ путь Христова смиреніа[8]. Таковіи вси, которіи оставили Христово ученіе, а къ старому закону вернулися, якобы изобрѣтъ вину оттуду противитися христіанскому закону и благочестивымъ обычаемъ ихъ.

Но понеже о божественомъ знаменіи креста Христова начахомъ бесѣдовати, сіе якоже можемъ отчасти изъявивше, на проччая пойдемъ, яже бо прежде реченна суть нами вся о чювственнѣмъ крестѣ, сирѣчь о видимомъ знаменіи.

Едино же естъ требѣ приложити, яко и самъ Христосъ о второмъ пришествіи бесѣдуя глаголетъ: тогда, рече, явится знаменіе чудесемъ сына человѣческаго на небеси, и тогда въсплачются вся колѣна земная. Явѣ, яко крестъ Христовъ явится, въсплачютъ || (об. 81) же ся вси невѣровавшеи. Аще и врагомъ креста Христова не угодно се, но мы внимаемъ словесемъ Господнимъ и святымъ его. Сице бо, якоже и прежде рекохъ, вси святіи видимое знаменіе крестное всюду почитаху и покланяхуся, и яже насъ ради страсти Христовы и въскресеніе прославляху. И мы тако дръжимъ и мудрствуемъ, по преданію съборныя церкви.

Рцемъ же, прочее, что̀ есть дѣяніе креста Христова?

Дѣяніе креста сугубо естъ, и се по сугубому естества нашего пріемлется въ двѣ части. Ову бо, еже претерпѣти скорбы тѣлесныя болѣзни и труды, еже естъ распятіе плоти у апостола знайдешъ, идѣже глаголетъ: удержу си тѣло мое и порабощу ѐ, и прочее. Сіе яростная части души страсть исцѣляетъ. Второе дѣйство любве душевныя, еже по исцѣленіи души бываемо въ похотнѣй части въ тонкости ума и пребываніе въ молитвѣ всегдашнѣй. И аще кто въ первѣй части проходя прежде исцѣленіа страстей прескочитъ ко оной второй рачителне, || (82) пачеже отъ лѣности гнѣвъ Божій приходитъ нань. Что (sic) ради? Понеже не въсхотѣ законно пострадати и умрътвити уды сущая на земли, и[но][9]) усладивсе слухомъ[10]), или прочетъ писанная о таковыхъ, потече въ путь исполненъ мраковъ. Пачеже самъ слѣпъ очима. Се же реченно есть древными святыми, якоже прежде даже умертвитися чувствителницамъ отъ немощныхъ еже отлучитися мыслемъ отъ міра, аще въсхощетъ умъ взыти на крестъ, гнѣвъ находитъ нань. Въсхожденіе же, наносящее гнѣвъ, не прьвыя части креста, еже есть распатіе [пло]ти[11]), но еже взыти въ видѣніе, идѣже и Павелъ прежде любве неключимо то показа. Не предложивъ бо подвигъ скорбей по-

[8]) Здѣсь перепутано, см. Колос. гл. 3, ст. 9—10.

[9]) Поправлено на полѣ позднѣйшимъ почеркомъ.

[10]) Поправлено на полѣ изъ «духомъ».

[11]) Дописано позднѣе на полѣ.

ложеныя въ пути заповѣдей Христовѣхъ, имже ходиша святіи, дрьзну[въ] въ умѣ своемъ мечтати славу креста, въ запрещеныхъ умолкнетъ съ вшедшимъ на бракъ въ скверныхъ ризахъ.

Таковіи суть нынѣ глаголющіи: духомъ молимся, еже и святымъ въ вѣцѣ семъ не каждому дается: есть бо се уставленіе будущаго вѣке; яже не лѣтъ человѣку глаголати || (об. 82) о таковыхъ божественыхъ видѣнихъ въ тѣлѣ суще. И еще: дѣяніе креста глаголется сіа неизреченная радость, понеже креста ради дарова сію Христосъ вѣрнымъ и хранящимъ заповѣди его. Не прьвѣе бо рече Христосъ въпросившему юноши ходити въ слѣдъ себе, но прежде увидѣ о первѣмъ его житіи, и увѣдѣвъ(ше) [1], яко исправилъ естъ заповѣди естественыя, тогда, яже къ соврьшенію пытающу ему, исполнити повелѣ: шедъ, рече, продаждъ имѣніе свое, и даждъ нищимъ и тогда пришедъ послѣдуй ми.

Видиши ли, брате, яко невъзможно Богу служити и мамонѣ! Опечали бо ся о словеси, и прочая. Внегда, рече божественный Павелъ, въ трудѣхъ, множае въ ранахъ преболѣ, въ темницахъ излише, въ смертехъ многащи, и многи бѣди исчетъ, рече: въ бдѣніихъ множицею, въ алчи и жажди, въ зимѣ и наготѣ, въ постѣ мнозѣ, въ трудѣ и подвизѣ, кромѣ внѣшнихъ нападеній. Се есть дѣяніе креста, сирѣчь, причастіе страстемъ Христовѣмъ и смерти его съобразованіе, егда же, глаголетъ, пріидутъ || (об.83) въ видѣніа и откровеніа Господня, и прочая. Сіе слава есть крестная, яже по побѣдѣ дѣаніа крестнаго бываетъ великимъ святымъ благодатію Христовою. Въ нихже хваляся апостолъ о Христовѣ крестѣ, не отрицаетъ видимаго знаменіа его, но и напоминаетъ (бо) [2]) Галатовъ, глаголя: о, несмысленыи Галате! кто васъ прельстилъ отъ нашего благовѣствованіа къ закону отступити? Имже предъ очима Христосъ преже вымалеванъ въ васъ распятся [3]). Тѣмже и прельстившая ихъ лжеапостолы проклиная глаголетъ: аще кто вамъ благовѣститъ надъ то, еже благовѣстихомъ, анеѳама да будетъ. И усугуби клятву на тыхъ, которыи начали ховати законъ Жидовскій, и по обычаемъ ихъ обрѣзоватися. Такожде и въ иныхъ посланіахъ святаго апостола Павла обрящеши напротивъ проповѣди противленіе не толико отъ языкъ невѣрныхъ, елико отъ Жидовъ мнящихся вѣровати, закона не отступившихъ, ихже и лжебраті[е]юименова. А иже и иныхъ тако научающихъ лжеапостолы нарече, дѣлатели лсти, не послани пришедше, преображa||(об.83) хуся въ апостолы Христовы, якоже и самъ сатана преобразуется въ ангела свѣту, тако и слуги его въобразуютъ себе яко бы слугами были правды. Сице и къ Коринѳяномъ пишетъ апостолъ: слово, рече, крестное погибающимъ убо уродство есть, спасающимъ же ся намъ сила Божіа естъ. Или чювственное слово или разумное обое знаменуютъ. Тѣмже аще кто видимаго знаменіа крестнаго небрегъ, дѣяніе креста, глаголалъ бы имѣти, ложно есть: не любяй бо креста, егоже видѣ, дѣяніе же креста, егоже не вѣсть, како можетъ имѣти? Неимѣяй же дѣйства крестнаго, еже състрадати Христу, како съ нимъ прославитися хо-

[1]) Вычеркнуто киноварью.

[2]) Вычеркнуто киноварью.

[3]) Галат., гл. 3, ст. 1: «О, несмысленніи Галате, кто вы прелстилъ есть не покоритися истинѣ? Имже предъ очима Іисусъ Христосъ преднаписанъ бысть, въ васъ распятъ».

щетъ? Тѣмже прельстиль есть насъ злый обычай еретическихъ преданій, и мнимое отъ нихъ малое небреженіе великихъ бѣдъ ходотайственномъ (sic) бысть. Отъ малыхъ бо сихъ начеише въ великая паденіа пріидоша, рекше, въ многи ереси устромишася, и отъ непорочныя христіанскіа истинныя вѣры отпадоша, || (84) развратившеся въ суесловіа. Ктоже и дрьзнетъ рещи, иже умъ здравъ имѣя, мало знаменіе оно, егоже Владыка въ смотрѣніе избавленія на[ше]го [4]) съпріатъ?! Точію развращены имѣя очи умныя еретическими ученіи и гордостію сатанинскаго мудрованіа помрачены, которіи надмѣніемъ своимъ изумлени, и для того не могутъ россудити лучшее отъ горшаго, и вѣдати разнство въ вещѣхъ разлучати благочестивымъ помысломъ, что разумъ коейждо вещи, и для чего биваемая бываютъ, и кая вина есть коейждо вещи, и откуду пріаша начало и приказ[а]н[і]я? Сіа вся аще не накажемся смотрѣти добре, главою сниити имамы, и долняя горѣ будутъ. Тако[віи] [5]) вси суть, которіи просто прочитаютъ божественнаго духа словеса, и не испытающе въ нихъ съкровенный умъ духа, сіи не токмо не ползуются въ исправленіе житіа, но и въ совершенное отпаденіе правыя вѣры поползаются. Понеже снѣдоша трутизну развращеннаго разума, и недугъ къ смерти вся внутреняя ихъ обятъ. || (об. 84) И въ таковѣй немощи, аще и полезно нѣкое слово снѣдятъ отъ божественыхъ разумѣній, аще и велику силу животну имать въ събѣ,—обаче онѣмъ смертно устраяется, не отъ своего естества, но отъ нездравіа пріемлющихъ есть. Якоже и отъ святыхъ иконъ [6]), поклоненіи невѣдуще, нѣціи блазнятся, и яко бы отъ божественнаго писаніа выну изобрѣтше и слово наго вземше, силы же слова не вѣдуще, готово имѣютъ глаголати:

«Не заказалъ Богъ въ старомъ законѣ чинити всякаго образа».

О, несмысльства! о, помраченія сердечныхъ очесъ! Отъ належащаго покрывала, сказаннаго отъ апостола, еже и до нынѣ почитающимъ Моvсеовъ законъ пребываетъ не открываяся. Како не смыслите разумѣти предъ тымъ реченнаго, еже не будеши имѣти боговъ чюжихъ предо мною? И по семъ глаголетъ: не учини събѣ образа и всякого подобіа, и не поклонишися, ни послужиши имъ.

Зриши ли отъ прьваго слова, яко чюжихъ боговъ заказано имѣти и образа и всякого подобенства; ||(85)тыхже вторымъ словомъ чинити заказуетъ; и просто рещи—отъ языческаго многобожіа отводя ихъ, сіа заповѣди предалъ. Въ христіанѣхъ благодатію Христовою нѣстъ иного Бога, развѣ единаго въ Троици славима, аще книгами, аще малеваніемъ, вся къ славѣ Богу Отцу о Христѣ Іисусѣ Духомъ Святымъ предана быша церкви святыми апостолы и богоносными отци, которіи не казали боятися христіаномъ, нижѐ хранити старихъ заповѣдей Моисеова закона, развѣ святыхъ апостолъ Христова ученіа, въ томъ глаголюще быти исполненіе закону.

Вы же аще и мните дрьжати законъ, не законнехъ по апостолу, обаче, якоже рѣхъ, и въ самыхъ тыхъ законныхъ словесѣхъ разума не вѣсте праваго. Кояждо бо заповѣдь дочасная, въ самомъ томъ законѣ явно назначена, или въ другихъ мѣсцахъ объявлена. Чесо ради реченна бысть предъ тымъ: иныя же пророки своими отрече Богъ, дру-

[4]) Поправлено позднѣе на полѣ.

[5]) Поправлено позднѣе на полѣ.

[6]) Въ подлинникѣ очевидная ошибка «иконъ».

гая же своимъ заповѣдемъ ученіемъ Христосъ упразнилъ, а яже лучшая заповѣди въ законѣ и нужныя безъ нихже и вѣра не състоится || (об. 85). Таковыхъ заповѣдей не запамяталъ Господь самъ въ своемъ благовѣстіи и святыми своими стократъ, яко рещи, възвѣстити намъ и заповѣдати. А яже умолчалъ Христосъ—сіа Духомъ Святымъ, апостолы своими и богоносными отци узаконоположилъ, и въ тыхъ нѣстъ приложити, или отъяти, и не безъ бѣды преступая и сіа. Умолчанная же отъ святыхъ на власти суть нашего разсмотрѣніа. Здравое же сихъ разсуженіе сице: елика къ създанію вѣры и любви духовнѣй поспѣвающая сіа, яко заповѣдь Божію, прилежно творити подобаетъ, [аще] [1]) и не заповѣдію повелѣна; а яже къ разоренію сихъ, еже на съблазнь и расторгненіе другъ друга, сіа, яко чюже еvангельскихъ *по*велѣній [2]), всячески отрицатися Тако бо и Павелъ, многа творяше въ нѣкихъ, и повелѣвшу Господу «не сътвори властію своею», да не прекращеніе нѣкое дасть еvангелію Христову, глаголетъ: вся ми лѣтѣ суть, но не вся на ползу, и прочая. Никтоже, рече, своего си да ищетъ, || (86) но дружняго ползы. Таковаго же смотрѣніа въ божественыхъ писаній [3]) мнози невѣдуще блудятъ, и мнятъ, яко не съгласуютъ къ себѣ, яже противу времени коего, или лица, или мѣста речена сутъ. Просвѣщеніи же отъ благодати, которіи съ смиреніемъ и вѣрою приходятъ сіа не [бе]здѣлне [4]) вѣдятъ коеждо въ свое время прияти. И ничтоже въ нихъ стропотно или развращенно, но вся права суть правый изобрѣтающимъ разумъ, паче же Богу тѣмъ по обѣтованію являющу рекшаго: просите, и дано будетъ вамъ, и прочая. Гордіи же съ презорствомъ прочитаютъ и хотятъ навыкнути таинства бездѣлне, яже смиренномудрымъ открываются, въ нихже непребывающе падаютъ вси дѣлающеи безаконіе, понеже въ пути смиренныхъ ходити не изволиша и въ званіи своемъ не пребыша. Сего ради противяйся гордымъ, съкры хотѣніе свое отъ нихъ, и аще обестудятся таковіи на божественная таинства, || (об. 86) бѣда послѣдуетъ имъ. Вмѣсто бо увѣдѣніа истины, въ дно адово прелести ума лукавства ихъ развращаются.

Но паки на прежереченная да възвратимся.

Рекохомъ бо, яко отъ чюжихъ боговъ, рекше отъ языческихъ идоль, отводя Господь, не повелѣ чинити всякого подобія, а не отъ тыхъ образѣхъ, яже въ славу имени его и на воспоминаніе творепій чюдесъ силы Господня бываемыхъ самъ сіе явѣ указалъ, внегда повелѣ Моvсеови учинити херувимъ въ святая святыхъ. Убо не образы ли сіа бяху? Видиши ли о которыхъ заказалъ и о которыхъ приказалъ? Еже по человѣческому разуму неподобна речь видится, еже малевати образы безобразныхъ и зраки безрачныхъ. Никогдаже бо херувимъ въ плоть пріиде, якоже слово бысть и вселися въ ны. Сего ради плотію описуемъ его, а не божествомъ. Тѣмже добре смотрѣвше предаша святіи церкви Божой святыхъ и честныхъ иконъ образописаніе почитати же и поклонятися. Рече бо въ божественыхъ великій Василіе, яко почесть образа || (87) на пръвообразное преходитъ, такоже и без-

[1]) Дописано на полѣ.

[2]) *по* зачеркнуто киноварью.

[3]) На полѣ позднѣйшею рукою замѣчено: «божественная писанія смотрѣть коего времяни, къ какому лицу, въ коемъ мѣстѣ, коея ради вины речена быша»?

[4]) Дописано надъ строкою позднѣе.

честіе. Тѣмже не подобаетъ неполезная смѣшати, но коемуждо бываемыхъ или глаголемыхъ свое время познавати. Аще ли—ни, то уже, по еретическому злоумію и гордости, и самъ Богъ неединогласенъ. Понеже овъгда заказуетъ не чинити всякого образа и подобія, иногдаже повелѣваетъ чинити образы. Но нѣсть ни единого отмѣненіа въ словесѣхъ Божіихъ, нижѐ будетъ когда, развѣ далъ есть намъ знати, якоже тамо ложныхъ языческихъ боговъ чинити образы заказалъ. Тако и здѣ повелѣвъ, давъ прикладъ, яко подобаетъ чинити образы на славу истиннаго Бога подобающая времени тогдашнему. Коль паче повнегда Богу явитися въ плоти, жидовствующе нѣціи втайнѣ глаголютъ же прелщающе, яко заказалъ Богъ малевати сѣбѣ образа. И вправду: кто бо невидимаго описуетъ; не явибося отнюдь инъ Богъ никоторымъ образомъ тогда. Аще бо и пишетъ, яко Богъ глагола Моѵсеови лицемъ къ лицу; но гласъ точію слышаше, глаголющаго же образомъ нико||(об. 87)гдаже видѣ. Тѣмже въ лѣпоту не писаху тогда образы Богу, но нижѐ мы нынѣ христіане описуемъ неописаннаго, сирѣчь невидимое божество, по неложное въчеловѣченіе Бога Слова нашего ради спасеніа исповѣдающе словомъ и дѣломъ сіе въображаемъ, покланяемъ же ся и почитаемъ, не боготворяще образа, но (точію) [5] видимыхъ невидимаго почитаемъ, выдяще, яко поклоненіе иконное почесть и небреженіе ихъ тамо восходить, идѣже Христосъ со приятою плотію одесную отца сѣдя.

И паки глаголють прелщеніи и невѣдущихъ прелщающе, якъ писано есть идоли языкъ сребро и злато—дѣла рукъ человѣческихъ, уста имуть и не глаголють, очи имуть и невидятъ, уши имутъ и не слышатъ, и прочая. Тѣмже и того потреба расмотривъ добре неправая разумѣнія обличити, понеже тамо глаголетъ Духъ Святый о тыхже языческихъ идолѣхъ, о которыхъ и предъ тымъ заказано, а не о христіанѣхъ, которыи, по вѣрѣ Христовѣ, чада Аврааму, по реченому: якъ отца многимъ языкомъ положихъ тя, не иже по плоти сущемъ отъ него, но по вѣрѣ чада духовная. И сви||(88)дителствуетъ ми слово глаголя, якъ не вси сущіи отъ Іизраиля си Іизраиль. И во другомъ глаголетъ: иже отъ языкь вѣровавшимъ нѣсте страніи пришелци, но сограждане святымъ и домашніи, назданы бывши на основаніи апостолъ и пророкъ, суще краеуголну самому Іисусъ Христу Господу нашему. Убо язычныки ли нарицаете истиннаго Іизраиля Божіа, Павелъ же милость и міръ на нихъ рече, которіи правилу его сирѣчь церковному прилагаются.

Инъшіи отпущаемъ, для продолженіа слова, и свѣтки, яже въ писаніи. Вѣдятъ бо прочитающаа.

И о сихъ малыхъ можетъ кто вырозумѣти, яко не нарицаютъ книги язычники тихъ, которіи праве въ Христа вѣруютъ; но онѣхъ лѣпо язычники звати, которіи жидовствуютъ или еретичествуютъ.

Видите: и здѣ ясно показалъ Духъ Святый, яко не о христіанскихъ святыхъ и божественыхъ образѣхъ, на славу Христову бывающихъ, но [о] [6] языческихъ идолѣхъ, которіи на славу ложныхъ боговъ, пачеже бѣсовъ бывшихъ, учинени были. И въ Афинѣхъ множеству идолъ, но не бѣ тамо Спасова

[5]) Зачеркнуто киноварью и на полѣ написано «честію».

[6]) Вставлено надъ строкою.

образа, яже иконоборци горѣ идолѣ прел||(об. 88)щающе приносятъ. Егдаже обрѣте апостолъ едино требище, невѣдомо Богу, отъ сего вину вземъ на[чатъ] [1]) имъ того проповѣдати, и не точію не похулилъ ихъ о томъ невѣдомомъ бозѣ, но и художными нарече, точію жертвы поганскимъ обычаемъ бывати отрече; о лжеименытыхъ же бозѣхъ раздражашеся духомъ. Такоже и въ Листрѣхъ, внегда, по исцѣленіи хромаго, хотяху жрѣти ложнымъ своимъ богомъ, тогда показаша [ревность] [2]) апостоли и умолиша не жрѣти има.

Видите: якоже и прьвое слово заказуетъ чюжихъ боговъ, тако и здѣ отъ ихже суетныхъ отвращатися, а не отъ христіанскихъ истиннаго Спаса нашего образѣхъ. И яко тамо въ законѣ отрекъ образы лживыхъ языческихъ боговъ, повелѣ Моѵсею въ своемъ храмѣ видимими образы херувимы учинити, такоже подобно и апостолы упразнивше Христовымъ уч[е]ніемъ тыхъ лжеименитыхъ боговъ образы вмѣсто онѣхъ предаша церкви Божіи истиннаго Бога [Спаса] [3]) нашего по плотьскому смотрѣнію, ||(89) рекше по человѣческому образу, въ немже явися, написаны имѣти, образы. И якоже тамо, даючи Богъ дочасный онъ и престающій законъ, который въ Христѣ престаетъ, не явися самъ ни которымъ образомъ, понеже людіе буи, а не мудры, да не заровно Бога положатъ съ идолы, якоже и мнозе ругателе, рекше иконоборци, и для того не казалъ Богъ ни коего подобія събѣ чинити;—такожe и христіанскаа церкви пріатъ божественыя образы, понеже Богъ явися въ плоти и оказася человѣческимъ образомъ, понеже истинно въчеловѣчися. И якоже тамо херувимы, тако и у насъ ангелы же и святыхъ угодниковъ Божіихъ [пишемъ] [4]) и почитаемъ образы. Угодниковъ же своихъ для того не казалъ Богъ писати образы въ ветхомъ, понеже Жидовскій родъ развращенъ естъ, да не обоготворяетъ началниковъ, иже и Хамосу послужиша и Веелфегору осквернишася и тмами отступленіе сдѣяша, иже и чада своя пожроша бѣсовомъ. Самъ ли хотяше законодавецъ попустити писати образы тако младенствующимъ мыслію, || (об.89) иже и пророки избыша, якоже свѣдчитъ божественное писаніе. Христіане же благодатію Христовою сподобишася съвръшеннаго еѵангельскаго ученіа, и ничтоже нынѣ осужденіе о преступленіи ветхаго закона сущимъ въ Христѣ Іисусѣ, которіи не по плоти ходятъ, но по духу. И елици духомъ Божіимъ водими суть сіи сынове Божіи вся елика аще творять успѣютъ, занеже не собѣ угажающе, но Богу, и яже на ползу ближнему творятъ и глаголють: и не въ десятословіи всему закону и пророкомъ возглавлятися Господь нашь указалъ намъ, но въ двоихъ сихъ обдержащихъ вся, еже любити Бога и ближняго, яко самъ себе. Павелъ же, отводя Галатянъ отъ личбы словесъ прелщеныхъ Моѵсеовымъ закономъ бывшихъ, во единомъ словеси всему закону исполнятися глаголетъ: еже возлюбиши ближняго, яко себе, не сопротивляася Христову слову, но показуя, яко показаніе иже къ Богу любви въ любви ближняго, кромѣ бо ея ложна къ Богу любовь обрѣ[т]ется.

Видиши ли, любимый брате, яко нетокьмо не научилъ насъ Господь 10 словъ, и взбранилъ || (90) апостолъ. И

[1]) Поправлено на полѣ.
[2]) Вставлено на полѣ.
[3]) Дописано на полѣ.
[4]) Вставлено на полѣ.

паки глаголеть: нынѣ же, кромѣ закона, правда Божія явися яве, яко Христовымъ пришествіемъ, свидителствуема же точію отъ закона и пророковъ. Вы же Моvсеова закона наивышша Христова ученія показуете, свидителствуема отъ еvангеліа апостольскаго ученіа, во всемъ противитеся новому закону, емуже служителе удоволствовании быша отъ Бога апостоли и глаголаху, яко ветхаа мимо идоша, и се уже быша вся нова. Вся же сія отъ Бога: смиривъ насъ собѣ крестомъ, а не Моvсеовымъ закономъ ветхимъ, которы близь истлѣнія, по апостолу. Положи бо, рече, Богъ въ церкви первіе апостолы, второе пророки.

Ваша же неправая наука: все напротивъ уставомъ церкви апостольстѣй—пророки Жидовскіи предпочитаете, и яко, еже отчасти тамо и смотрителне бывшаго божественаго дѣйства словеса, яко совершена мимошедшая и нетребующа исправленіа, предлагаете; а яже во церкви бывшая же и бываемая писана, яже и преданая, о которой Христосъ умре, и Духа Святаго на всяку плоть богатно излія, и сихъ избраныхъ сосудовъ Божественая дѣйствіа же словеса и духа силы же, и безчисленая ||(об. 90) выше естественаго разума чудотворенія, и благообразная чиновъ ея богоукрашеніа раздѣленіа—сіа вы ругательски якъ изумлена словеса и басни быти глаголете. И таковую Жидовскаго смысла отступную ересь дръжаще, еще и христіаны себе смѣете нарицати, да симъ именемъ, яко овчиною, покрывше отступленіа вашея прелести волка, уловите мноци въ свою погибель.

Не вѣси ли, милый брате, яко безсмертный грѣхъ съдѣваетъ онъ, которій научаетъ злую науку грѣховную, коль паче еретическую. Занеже когождо съгрѣшеніа смертію потребляются, еже къ тому не будетъ съгрѣшати преставльшемъ бо лукавымъ дѣломъ и бытіе грѣховное спогибаетъ. Взыщетъ бо ся грѣхъ его, и обрящутся науку злую творящіи, и по смерти на научившого грѣхъ въсходитъ, и учениковъ его дѣланіе приложеніе муки бываетъ ему, понеже вмѣсто истинны отступленію научастъ.

|| (91) Для того прошу и напоминаю тя, яко брата възлюбленнаго ми о Господи, если еще несъвръшенне жидовствуеши, обратися покаяніемъ къ Богу и къ святѣй его съборнѣй церкви и апостолстѣй, и остави съньмици Люторскіа ереси, глаголя съ Давыдомъ: коль благъ Богъ Іизраилевъ правымъ сердцемъ, и прочая. Наука бо ихъ ничтоже ино, развѣ на Жидовство приводитъ помалу а всѣмъ благочестивымъ христіанскимъ обычаемъ ругается. И для того мнози нарицати любятъ ихъ ругатели, а не ктому Люторы, бо Люторъ аще и отступленію вслѣдовалъ, и похоть свою пополнаючи начальникъ ереси былъ.

Гусіана нѣкоего, который отъ своего неразуміа, пачеже отъ лукаваго духа прельщенъ бысть, обаче не вся чины церковныя и службы таинъ христіанскихъ дръзнулъ похулити. Якоже нынѣшнеи ругатели многіа ереси преже бывшихъ еретикъ обновиша въ собѣ, тѣмже и клятвѣ ихъ наслѣдници быша готовѣ, въ тму ||(об. 91) кромешнюю идуще, огня вѣчнаго съ ними ожидающе.

Пръвѣе бо пріаша ересь Назарейскую, которіи сына Божіа исповѣдуютъ такъ, якоже и мы, а держатъ по Моvсеову закону.

Второе—глаголемыхъ Пепузинъ, которіи пріемлютъ ветхій и новый завѣтъ, якоже и православніи, толкуютъ же противъ ересемъ своимъ.

Третяя въ нихъ ересь Аріева, [кото-

рый, не улучивъ епископства] [1]), многи клеветы на церковь въздвиже. Вѣрою бо Аріанинъ, яве же исповѣдати вначалѣ таяше, множае же Аріа съблядяше. Не подобаетъ, рече, приношенію бывати за умрѣшая, ни постити въ среду и въ пятокъ, нижѐ святую 40-ницу и Пасху съ иными праздники възбрани; мнишеское постриженіе отмещутъ; мясоядѣніе же всяко пріемлютъ, и питатися безъ въздержаніа повелѣваютъ: «Богъ (глаголюще) далъ намъ пищу, аще хощеши, рече, постити, не въ повелѣнніа дни отъ церкве пости, но якоже самъ хощеши; нѣси бо, рече, подъ закономъ, но подъ благодатію»; и ничимже глаголютъ болшу быти епископу отъ презвитера, || (92) понеже самъ мняшеся попъ быти съсудъ сътанинъ.

Четвертая въ нихъ ересь глаголемыхъ непоклонителей, которіи непоклоняхуся по преданію церковному, якоже Господь нашъ въ время прилежныя молитвы показалъ своимъ ученикомъ, поклоняя колѣнѣ и падая на лици; и въ толицѣ подвизѣ бѣ яко видѣтися поту его, подобну кровѣ, каплющей на землю. Сіи же, покрывающе свою лѣность, ругаются тако поклоняющимся, сами же духомъ глаголютъ: «подобаетъ поклонятися,» въ лицемѣрной ихъ молитвѣ яко да непознани будутъ; варварскимъ обычаямъ постоятъ мало на колѣнехъ, яко и Татарове, и тако въсклицаютъ, яко Готви.

Пятая въ нихъ ересь глаголемыхъ претыкателей, иже въ обычныхъ, сирѣчь въ дѣтелныхъ, притыкающеся и нѣкая убо повелѣніа похвална суща оклеветающе, нѣкая же порочна суща, яко благапочитающе, а ни вѣдаютъ, что суть дѣяніе или видѣніе въ дусѣ; понеже дѣяніе многотрудно, лицемѣръ же не хощетъ тружатися, но точію показатися.

|| (об. 92) Шестая въ нихъ ересь нарицаемыхъ лже[ска]зателей [2]), иже нѣкіа главы божественныхъ писаній ветхаго же и новаго завѣта ложно сказующе, и къ своему домышленію сіе ухитряюще, безстудно паче и много извѣстнымъ и непорочнымъ сказаніемъ церков[н]ымъ противятся: ови отъ невѣжества и неразсуженіа се стражутъ, ови же жидовствующе втаи, яве же противятся истиннѣ.

Седмая въ нихъ ересь глаголемыхъ Петіанъ, которіи по[велѣваютъ въ] [3]) общихъ житіахъ сущимъ комуждо якоже самъ хощетъ жити и естественымъ страстемъ не противитеся: «не подобаетъ, рѣша, ничтоже нужно творити христіаномъ. Пишетъ бо: вълею жру и исповѣмся тобѣ, забывше реченнаго Господемъ, яко нужныхъ естъ царство небесное и якоже духъ плоти, сице и плоть духови противятся, для того, рече, не якоже хощете [сіа] [4]) творите И паки: удержу си тѣло и поработщу ѐ, да не инымъ проповѣдавъ самъ неключимъ буду.

|| (93) Осмая ересь въ нихъ глаголемыхъ Таскондругосъ, которіи отъ Марка, нѣкоего обавника, научени, иже разумъ божественаго крещеніа отмещутъ, инакше напротивъ церковныхъ преданій вымышляюще; отмещутъ же ся и всякого въображеніа: «не подобаетъ, глаголюще, небесныхъ и невидимыхъ образовъ на земли видимо образовати и къ тѣлеснымъ прикладати безтѣлесная», и еже о насъ смотрѣніа Спасова не явленно отмещущеся.

Девятая ересь въ нихъ—Евноміа ере-

[1]) Вставлено на полѣ.

[2]) Поправлено на полѣ.

[3]) Поправлено на полѣ.

[4]) Дописано на полѣ.

тика: которыи крестя воду на гл[ав]у лѣюще до пупа, отъ чрева же до долу неприкосновенно творятъ: воднаго излитіа безаконно, глаголюще, дѣтороднымъ удомъ получити нетлѣніа дарованіе. Събираютъ же ся, кромѣ церквей, въ нѣкоихъ простыхъ мѣстѣхъ. Люторіане же на главу точію мало въды пръсты своими възливаютъ. Сего ради сіи, прокленше свою и инші ереси, требуютъ святаго и спасеннаго крещеніа, якоже и Фотиміане глаголеміи и подобніи имъ еретици. Глаголетъ бо 47 правило || (об.93) святыхъ апостолъ сице: второе крещаяй крещенаго истиннымъ крещеніемъ, или непокрещевая крещеннаго отъ зловѣрныхъ, истѣе же рещи — оскверненнаго, да извержется. 44 правило ниже помолитися оставляетъ съ еретики въ дому или въ церкви, отлученіемъ осужаетъ; аще ли и служити, яко причетникомъ, попуститъ имъ, извращи повелѣваетъ отъ сана такаваго. И сказаніе 46-го правила глаголетъ: епископъ, или попъ, или діаконъ аще не хулитъ или не поругается еретическому крещенію или мнимую ихъ службу пріемлетъ, таковый да изверженъ будетъ: кое бо причастіе свѣту ко тмѣ, или кая часть вѣрну съ невѣрнымъ?

Десятая въ нихъ ересь Пелагіа и Келестина, иже ни епископи, ниже причетници съвѣщевающеся на истинну, единомыслени же Несторію суемудренному, которіи въ лѣта Инокентіа, папы Рымскаго, востаста на церковъ и многи клеветы на ню подвигоста.

Сіа || (94) вся ереси и ина многа, которіи отъ давныхъ лѣтъ прокляти быша, обновити начинаютъ своими науками Люторіане: ови бо отъ нихъ Аріева мудрствуютъ; ови же Македоніева, ини же иныхъ ересей наслѣдуютъ; друзіи же съвръшенне жидовствуютъ, точію еще не обрѣзаются, о святѣй же единосущнѣй Троицѣ не дръжатъ, якоже православніи, таятъ же ся учители ихъ, да не познани будутъ въ таковыхъ ересехъ. Обаче отъ разумныхъ и искушеныхъ въ вѣри не могутъ ся утаити въ нѣкоихъ болистехъ.

И въ своихъ суемудреныхъ книжкахъ подъ прикритіемъ невидѣніа пишутъ, отдѣляючи Сына и Духа Святаго отъ божества, якоже самъ, твоя милость, [съ панемъ Кавешинскимъ и Кришкевскимъ] [5]) писали есте въ книжкахъ, нарицаемыхъ отъ васъ «Оправданіе», въ нейже на конци сице запечатлѣлъ еси: «Богу нашему слава съ Отцемъ и Святымъ Духомъ».

Не мню азъ отъ невѣжества тако писати вамъ. Кождый бо вѣсть отъ наученыхъ, яко еже «Богъ» имя о съвръшеномъ божествѣ пріемлется а не о [е]диномъ лицѣ. Речено бо есть благословенымъ отцемъ великимъ Деонисіемъ Ареопагитомъ сице: се убо и въ иныхъ испытано нами и указа || (об. 94) но бысть, еже всѣмъ присноблаголѣпнымъ богоименованіамъ нечастне при всемъ и отнюднѣмъ и всеудостойнѣмъ и исполненномъ божествѣ отъ словесъ въспѣвается, и сіа вся не оть части отпущеннѣ всему отнюдству свесменнаго [6]) и всего божества налагати, аще ли не о всемъ божествѣ се реченно быти речетъ кто, хулити и расцѣпляти незаконно смѣетъ пресъединенную единицу, и прочаа. И помалѣ: аще каково

[5]) Дописано на полѣ.

[6]) Надо полагать, что это прилагательное произведено отъ сущ. «съвьсьмьство» Это слово Миклошичъ объясняетъ чрезъ ὁλότης, integritas, и указываетъ на прил. ср. «съвьсьмьнъ», «свесемный» — ὁλοτελής, integer «съвьсьма», «свьсьма» — praecipue.

сказати богоименованіе съборное начнемъ [1]), о всемъ то божествѣ достоитъ разумѣти. И другій богословецъ Григоріе глаголетъ: Бога, рече, егда именуемъ, глаголемъ: Отца и Сына и Святаго Духа, и прочая.

Потомъ, паки изъясняючи мудрованіе ваше, а значнѣй писали есте въ тыхъ же книжкахъ другій конецъ тако: «Богу единому слава съ Сыномъ и Святымъ Духомъ». Сице бо исповѣдающе, на пути погибели сташа. Разлучивъ бо естества божественнаго единство, извѣщалъ еси смертныя глаголы богохулныхъ ересей.

И се товарищъ нашъ Козма, егоже нарекосте Андрея, ‖ (95) въ Витепску ясно объявилъ богомерзкое нынѣшнее ереси проповѣданіе: непотреба, глаголя, единосущную Троицу именовати, и прочая. Хулы его вѣдятъ все войско бывшее тогда, и самъ великій гетманъ, и княжата, и панове велиціи. И листъ показалъ тотъ Козма, яко отъ вашея сонмица посланъ зъ Вилня.

Видиши ли, възлюбленый брате, по каковымъ стремнинамъ ходятъ пріемлющеи новыя сіа науки, которіи отъ святыхъ не обрѣтаемъ проповѣданы, ни отъ апостолъ, ни отъ пророкъ. И естъ ли несъвръшенне невѣріемъ недугуетъ боголюбезная [2]) ти душа, послушай прилежно: буду съ Богомъ повѣдати о той новой науцѣ, еюже прельщени бысте мнози. И якоже вначалѣ посланіа рекохъ, яко подъ мяккостію словесъ меча остри приготовасте, здѣ сію душевную смерть паки обнажити начнемъ.

Пръвая мнимая добра отъ неразсужающихъ силы въ словесѣхъ или паче невѣдущихъ сатанинскіа льсти, иже присноищущаго нашу человѣческую погибель, како многокозненнѣ приуподобляютъ пшеници свой плевелъ спящимъ человѣкомъ, ‖ (об. 95) ибо всегда послѣдъ истинны приуподобленіемъ ея всѣваетъ прелесть и сее вещей избытіе показуетъ яве. По пророцѣхъ бо привнидоша лжепророци, и по апостолѣхъ лжеапостоли, и по Христѣ антихристы. Аще убо не увидитъ чему подражаетъ діаволъ, во еже навѣтовати ни начинаетъ, нижѐ вѣстъ. И нынѣ понеже увидѣ обѣтованье, бывшее ко Аврааму отъ Бога, яко отъ сѣмени его благословени будутъ вси языци, еже [есть] [3]) Христосъ надежа языкомъ, — сіе обѣтованіе не токмо отъ отецъ, но и въ законѣ пророкомъ проповѣдано, якоже и Давидови клятся Господь, и не раскается, и прочаа. Оскудѣвшимъ же княземъ отнюды, по прореченію патріарха Іакова, пріиде Господь нашъ отъ сѣмени Давидова по плоти, и апостоли его научиша насъ ясно, яко отъ Авраама и Давида родися Христосъ, къ нимже обѣтница бысть. Повинушася людіе мнозіи Богови, и укоренися въ нихъ послушаніе Христово, и вѣра утвердися въ призваныхъ Господемъ, не токмо отъ Іудей, но и отъ языкъ. И понеже въсхитити укореное вѣры слово ‖ (96) не можаше діаволъ, инымъ приходитъ путемъ, иною лестію навѣтуетъ, влагая яже отъ себе. Чтоже образъ навѣта, не кождый можетъ разумѣти. Подъ прикритіемъ бо добрыя потравы трутизна съкрыта. Прескочивъ убо истинная обѣтованіа, ко отцемъ бывшая, свыше начатъ слугами своими сице глаголя: въ раи, рече, бысть обѣтница отъ Бога, яко сѣмя женское сътретъ главу зміеву. И тою обѣтницею вѣрячи, тѣшилися Адамъ и Евва, и дѣтемъ своимъ тако повѣдаша

[1]) Исправлено изъ «начинаемъ».

[2]) Поправлено изъ «боговъзлюбленная».

[3]) Дописано на полѣ.

и научиша. Не точію же се, но и жертвы самъ Богъ Адаму приносити собѣ по преступле[ні]и скоро заповѣдовалъ въ память обѣтованіа того же.

Отъ коего писаніа таковую повѣсть изобрѣлъ еси, милый брате? Или въ тотъ часъ былъ еси въ раи зъ Богомъ, вньже смертію Адама осудилъ, и таковую обѣтницу обѣщалъ, и жрътвы завѣщалъ?! Муси быти самъ ся еси догадалъ и къ малымъ истинны словесемъ много ложныхъ глаголъ наплелъ еси?! || (об.96) Таковъ бо есть обычай зводителемъ — ложь приплетати ко истиннѣ, якобы подкрасти ненаказанныхъ. И отъ апостола Павла приводишъ, яко бы онъ свѣдитель былъ лжи твоей. Но не имаши истыннымъ христіаномъ окрасти богатства духовныхъ дарованій праваго разума. Самъ бо апостолъ не тымъ духомъ ходилъ, ни вашихъ путій наслѣдовалъ, якобы льстити или корчемствовати слово Божіе. Тѣмже ни которые причины не имаши отъ Павловыхъ глаголъ, идѣже глаголетъ: вѣрою Авель множайшу жрътву паче Каина принесе Богу. Не повѣдуетъ ту обѣтници въ раи, ниже жрътвъ завѣщаніа. Въ той же бо вѣрѣ свѣдительствуетъ апостолъ съ всѣми святыми и Ефѳая судію, который дщерь на жрътву Богу обицалъ, и не вмѣнися ему въ грѣхъ. Муси быть, и тому Богъ самъ росказалъ таковыа жрътвы приносити по || (97) вашимъ догадкамъ [4]).

А въ «Бытіи» сице пишетъ: Богъ рекъ къ змію той блюдетъ твою главу, а ты блудеши ему пяту [5]). Церковніи же учителіе тако сказаша: главу прьвый помыслъ еже на грѣхъ блюсти и не пріимати, идѣже бо влѣзетъ глава зміева помысла, тамо все тѣло вмѣщается; рекше: по дѣйству грѣхъ съврьшается. А еже блюсти ему пяту — се есть, яко и до послѣдняго издыханіа запинати человѣку начинаетъ діаволъ. Пята бо есть конецъ нашего живота.

Вы свои обѣтницы вымышляете, чего нѣмашъ въ святомъ писмѣ, ни отъ отецъ, ни отъ пророкъ, ни апостолъ, ниже отъ самого Бога нашего Іисуса Христа. Жиды убо таковая вымышляютъ претваряюще инакше [6]) словеса святыхъ писаній, отъ великіа вражды еже на вѣру Христову, абы могли показати, акъ еще Христосъ не пришелъ въ писаніи свѣдѣтелетвуемый. Отъ нихже и еретици вины берутъ събѣ хулити (же) [7]) православную вѣру.

Отнюдуже Гюсіанъ въ Праскомъ мѣстѣ || (об. 97) прелстилъ многихъ, иже и донынѣ дръжатъ ругатели, нарицаемы Люторіане, и ина многа къ таковымъ хуламъ отъ себе прибавляютъ, на свою же прочихъ человѣкъ послушающихъ ихъ погибель.

Павелъ апостолъ, егоже самъ Господь съсуда избраннаго нарече, — достовѣренъ свѣдитель, възшедый до третіаго небесе въ дусѣ откровеніа. Како утаися отъ него таковая обѣтница, еяже вы проповѣдуете, яко въ раи Адаму обѣтованіе бысть отъ Бога, въ раи и о жертвахъ завѣщаніе, въ раи данъ Адаму законъ, который потомъ Моѵсей написалъ, такоже и еѵангеліе таможе дано Адаму, которое писано по Христовѣ пришествіи съ плотію?!

О, безуміа! Тако бо есть гордость, въ безмѣрныя хвалящися, само собѣ навѣтуе и разрушающи, сама свой съставъ

---

[4]) Въ подлинникѣ сперва было «до Галатомъ», но потомъ поправлено.

[5]) Быт., гл. 3, ст. 15.

[6]) Исправлено изъ «и навыкше»; вы зачеркнуто киноварью.

[7]) Вычеркнуто киноварью.

не розумѣетъ. Ни бо есть существо кое лжа да пребываетъ, но погрѣшеніемъ сущаго състоящися, якоже паучиннаго тканiа поставъ свѣтомъ || (98) правды раздрушаемъ. По апостолу глаголющу: премудрость Божiю, въ тайнѣ съкровенну, еяже пронарече Богъ преже вѣкъ въ славу нашу, еяже никтоже отъ князей въ вѣцѣ семъ разумѣлъ.

Зриши ли, яко съкрыта была тайна сiа! А вы глаголете: Адамъ разумѣвъ и сущимъ отъ него повѣдалъ родомъ. Но въ другомъ мѣсцу обличаетъ васъ той апостолъ, глаголя таину съкровенную отъ вѣка и отъ родовъ въ Бозѣ единомъ, създавшимъ всяческая, Iисусъ Христомъ: и яко по откровенiю сказамися тайна, которая преже инымъ родомъ несказанна сыномъ человѣческимъ, якоже нынѣ открыся святымъ апостоломъ его и пророкомъ Духомъ Святымъ, а не повѣстiю отъ отецъ, и Петру, врьховному апостолу, писавшу: откупленiе честною кровiю яко агньца непорочна и нескверна Христа проразумѣваема преже сложенiа мира [явльша же ся нынѣ въ послѣдняя лѣта] [1]).

Убо вамъ ли будетъ вѣрити, или святымъ апостоломъ, которiи Духомъ Святымъ научили?

Аще бо и мнитеся вы болше всѣхъ святыхъ разумѣти, || (об. 98) и таковы суще люд[е]мъ ся оказуете, безумныхъ безумнѣе отъ божественныхъ писанiй обличени будете. Хотя же издалеча начали есте обѣтницу вымысленную отъ васъ проповѣдати, которiе церковъ Божiю не дрьжатъ, но обаче подъ лѣти святымъ же апостоломъ и пророкомъ и преже сложенiа мiра открылъ Богъ духомъ. Не вѣмъ, якъ то утаися отъ нихъ бывшая ко прародителемъ нашимъ въ раи обѣтница, которую вы проповѣдуете?! Но точiю яже ко Аврааму бывшая обѣтованiа преже благовѣствова. Рече Аврааму и паки Аврааму речены быша обѣты и сѣмени его, а не рече: Адаму преже обѣщавъ, потомъ поновилъ ту обѣтницу Аврааму. И паки: поминай Господа Iисуса въставшаго отъ мертвыхъ отъ сѣмени Давыдова по благовѣствованiю моему. А не глаголетъ «отъ сѣмени женскаго», якоже вы отъ коего писма или отъ коего естествословiа «сѣмя женское» || (99) обрѣтосте! Кое сѣмя въ женахъ, въ которыхъ не всѣялъ мужъ изъ своихъ чреслъ? Пишетъ бо, яко еще въ чреслѣхъ о[т]чихъ бѣ. И отъ всея церкве исповѣдуется, и вѣруемъ, якъ Господь нашъ Iисусъ Христосъ не отъ сѣмени женска, но отъ Духа Свята въплотися, отъ Пречистыя Дѣвы Марiа. Слово Божiе присносущное, иже никогдаже разлучься отъ Отца. И паки рече: посла Богъ Сына своего раждающася отъ жены, а нигдѣ глаголетъ «отъ сѣмени женскаго». Токмо Жидомъ и вамъ новооткрилося! Не токмо прежнихъ родовъ человѣкъ утаенно таковое великое таинство отъ вѣка, но и ангеломъ несвѣдомо. И се явлня апостолъ глаголаше: да скажется нынѣ началомъ и властемъ на небесныхъ церковiю многоразличная премудрость Божiа, по предложенiю вѣкъ.

Видите, яко не точiю сущимъ въ лѣтѣхъ, но и яже въ вѣцѣхъ разумѣваема, рекше ангели отъ божественыхъ, еже о насъ смотрѣнiй отъ церкви навыкоша. Сего бо ради таинство именовася, зане съкровенно бѣ отъ вѣка и отъ родовъ. || (об. 99) Аще же и законъ образова, и пророци прорекоша духомъ, но гаданiемъ и притчами, дондеже апостоли ясно проповѣдаша, и ни единъ отъ нихъ вашихъ догадокъ никогдаже назнаменовалъ.

[1]) Дописано на полѣ.

Се убо краткими сими словесы правды лесть еретическія неправды раздрушися, и часть пѣти намъ съ пророкомъ: сѣть съкрушися, и мы избавлени быхомъ въ имя Господне, егоже помощію и на прочая въоружимся. Понеже горѣ и долѣ глаголютъ «яко отъ писма прикладъ бегемы», здѣ обличихомъ Божі[е]ю благодатію, яко не имутъ того отказати, якобы въ книгахъ были таковыя плетки.

Прочее за тымъ потреба показати, како и самое то писаніе развращаютъ, ложно сказующе.

Напрьвѣй въ книжцѣ вашей, которую «О оправданіи» неправедне нарекосте, пишеши «апостолское истинное слово пріемля» по лжеименитому разуму своему. Но нѣстъ ти части, ни жребіа въ слове||(100)сѣхъ божественнаго писаніа, ибо сердце твое нѣстъ право предъ Богомъ; въ желчи бо горести и съузѣ неправды зрю тя суща, и прочая, яже съименному ти речена суть. И мы днесь подобная тобѣ глаголемъ: покайся убо о злобѣ твоей съй, и не къ тому [дрьзай] [2]) развращати Духа Святаго глаголы, елика рече усты всѣхъ святыхъ его отъ вѣка, о нихже и велегласный славный церковный вселеннѣй учитель къ Римляномъ пишучи, отводя отъ наблюданіа стараго закона, въпіетъ сице: оправдавшеся убо вѣрою, примиреніе имамы къ Богу Господемъ нашимъ Іисусъ Христомъ, имже приведеніе обрѣтохомъ, вѣрующе въ благодать сію, въ нейже стоимъ и хвалимся упованіемъ славы Божіа [3]).

Зриши ли, яко «вѣрою (глаголетъ) Христовою», а не Моvсейскаго десятословіа пѣстунствомъ, якоже вы. И ясне выкладъ сему самого святаго Павла приписалъ еси, аще и силы слову не разумѣлъ еси, еже пишетъ до Филипянъ, зачало 244: || (об. 100) по правдѣ законнѣй, рече, былъ есмъ непороченъ, но яже ми бѣху приобрѣтеніа, тогда како вмѣнихъ Христа ради тщету: но мню еще всѣмъ тщету быти за преимущее разума Христа Іисуса Господа моего, егоже ради всѣхъ отщетихся, и мню вся умети быти, да Христа приобрящу, и обрящуся о немъ. Неимый моея правды, еже отъ закона носящую [отъ Бога] [4]) правду въ вѣрѣ Христовѣ [5]).

Видиши ли, како шкоду вмѣняетъ исправленіе тогдашняя въ законѣ правды прямо Христова съвръшеннаго иже въ еvангеліи разума и уметы вмѣняеть младенческаго разума и тщетѣ ходатай, не токмо собѣ, но и всѣмъ, иже въ Христѣ писменемъ закона безвременне присѣдящимъ. Якоже самъ Павелъ служеніе смерти въ камени изобразованно именова: писмя, рече, умрьщвляетъ. Како бо не умрѣти мощно есть, иже законнаго ради оправданіа благодати Божіа отпадшимся и оставль||(101)шимся во[ле]ю [6]) сына Божіа,

---

[2]) Добавлено на полѣ.

[3]) Римл., гл. 5, ст. 1—2: «Оправдавшеся убо вѣрою, миръ имамы къ Богу Господемъ нашимъ Іисусъ Христомъ, имже и приведеніе обрѣтохомъ вѣрою во благодать сію, въ нейже стоимъ, а хвалимся упованіемъ славы Божія».

[4]) Вставлено на полѣ.

[5]) Филипп., гл. 3, ст. 6—9: «по правдѣ законнѣй бывъ непороченъ. Но яже ми бяху приобрѣтенія, сія вмѣнихъ Христа ради тщету. Но убо вмѣняю вся тщету быти за превосходящее разумѣніе Христа Іисуса Господа моего, егоже ради всѣхъ отщетихся, и вмѣняю вся уметы быти, да Христа приобрящу, и обрящуся въ немъ, неимый моея правды, яже отъ закона, но яже вѣрою [Іисусъ] Христовою, сущую отъ Бога правду въ вѣрѣ».

[6]) Дописано сверху позднѣйшею рукою.

паки тещи иже отъ горы Синайскіа въ работу рождшомуся закону ветхому.

Видиши ли, брате, яже и напротивъ стоящая вамъ Святого Духа словеса, невѣдуще силы его, на помощъ себѣ пишете! Таково бо есть неправда, сама събѣ навѣтующе, не разумѣетъ! Якоже и прежде рѣхъ, да обуздуютъ языки своя богоборци, лжи сынове, глаголюще, якобы мы законъ старый, данный отъ Бога Манихейскій, хулили и зкгола отметали, яко непотребна отнюдь чюжа Богу, якоже еретици глаголютъ [1]). Но аще и много глаголютъ, и пишутъ неправду! Жаднымъ обычаемъ довести того на насъ не възмогутъ! Мы бо сице дръжимъ и мудрствуемъ о божественѣмъ законѣ, якоже и святому [апостолу] [2]) Павлу и прочимъ святымъ мнится, яко добръ законъ, иже законне пріемлютъ его; къ Христу бо отсылаетъ и того во всемъ послушати повелѣваетъ, якоже и отческихъ гласъ въ время преображенья свѣдительствова Моvсею пред||(об.101) стоящему.

Не добро же законъ зле разумѣвающимъ о немъ, иже безъ правого ученіа глаголющимъ отъ него, и апостолская преданіа и святыхъ отецъ ученіа церковная растлѣвающимъ, и христіанскихъ благочестивыхъ обычаевъ разорителемъ, младенствующимъ мыслію, мнящимъ добро быти, еже възбраненному древа разуму касатися, съвръшеныхъ пищи въ несъвръшенномъ възрастѣ! Двѣ бо злобѣ отпадающихъ обрѣтаемъ въ писаніи. Едина—еже отъ разлѣненіа въ житіе растлѣнно уклонитися. Вторая—еже въ тщаніи неподобне не пребывающу кому въ своихъ мѣрахъ гордостію възвышатися и въ безмѣріи хвалитися. Не выкладаютъ бо ся отнюдь человѣческимъ разумомъ божественая писаніа! Аще не быша отцы наши святіи, отъ Духа Святаго навыкше, сказали намъ разумъ ветхаго же и новаго завѣта, како бо нѣции отъ нихъ, яко траву, законъ разумѣли, на ней же класъ || (102) пришествія Христова совершитися хотяше? Созрѣвши же пшеницы вѣры, не велика потреба травы оноя, рекше соломы, или яко злату и олову предлежащу и нужею отъ обоего взяти! [3]) Аще же кто, оставль злато, изберетъ олово, тщету возлюби. Не само олово тщета, добро бо и то во время потребно, но лишенье лѣпшаго тщету содѣла. Тако и, по пришест[в]іи проповѣданаго въ законѣ Христа, приседѣти писаніемъ законнымъ— тщетѣ вина бываетъ, ради безвременства.

И сіа убо о сихъ.

Паки же въ листѣ пишешъ до пана Остафія его милости неправое сказаніе, еже о сѣмени женскомъ на весь родъ человѣчъ реченное, на едино лице Христово претворивъ. Нѣсть сіе святыхъ разума! Но отъ чрева глаголющихъ и хотящихъ разорити вѣру Христову сатанинскаго умышленіа подлаганіе татскимъ образомъ.

И паки о науцѣ писалъ си, якъ бы многи языки имѣти учителемъ добро. Но не въ словеси, рече апостолъ, царство Божіе, но въ силѣ добрыхъ дѣлъ! И паки глаголетъ: совѣсть помышленія мудрыхъ || (об. 102), яко суетна. И паки: мудрость міра сего буйство отъ

[1]) Противъ этого мѣста, на полѣ позднѣйшею рукою написано: «надобъ законъ держати, а не Жидовскій разумѣвати; Манихейскій же не отревати; Манихейскій бо зле разумѣли и тако отревали законъ Моvсеовъ».

[2]) Добавлено на полѣ.

[3]) На полѣ позднѣйшая рука замѣтила: «прикладъ по разуму».

Бога. Се бо обрѣтаемъ многи научены во всѣхъ языцѣхъ напротивъ стоящихъ правыя вѣры и въ нечестія и хулы и различныя ереси уклоншихся. И ничтоже ползова ихъ многое ученіе. Наипаче бо таковіи прельщаютъ краснорѣчіемъ многимъ, сами прежде прельстившеся. Сего ради заповѣдаетъ апостолъ, глаголя: блюдѣтеся еда кто вы естъ крадовъдя [4]) хитростію и тщетною лестію уч[е]ніи человѣчьскими по съставленіимъ міра сего, а не по Христѣ, въ немже пребываетѣ все исполненіе божества тѣлесне [5]). Якоже и свѣтъ послѣдиже пріатъ солнечнаго тѣла въображеніе, преже безобразенъ сый, не умали свѣтлости своея прежняа, еже свѣтъ всюду, — тако и Господь, пріемъ человѣческое существо, не преложся отъ божественаго существа, еже быти всюду и съвръшати всяческая. И той есть учай человѣка разуму, комуждо прикладная подавая. По чистотѣ бо ума когождо разумѣваетъ || (103) божественная тайна ученіа, а не человѣческими науками. Очищаетъ же ся умъ съхраненіемъ Христовыхъ заповѣдей, и елико въ нихъ (иско)снитъ [6]) съблюдая и научая присно, толико просвѣщается и приходитъ въ свое естествевое здравіе. Якоже изначала създася отъ святыя единосущныя Троица, можетъ бо истинное слово просвѣтити и умудрити въ благое правымъ сердцемъ безъ грамотикіа [и риторикіа] [7]). Якоже и божественіи [учатъ] [8]) мужіе и самъ Іисусъ сіе глаголетъ, не благорѣчіе укаряюще, но сокровенное въ немъ лжесловіе. Божественая бо еуангельскаго ученія проповѣдь не въ словесѣхъ человѣческіа мудрости, но въ науцѣ Духа Святаго. Обѣщаніе же Духа бысть ко хранящимъ запозѣди Христовы: аще бо любите мя, заповѣди моа соблюдите, и азъ умолю Отца, и иного утѣшителя дастъ вамъ, да будеть съ вами во вѣки духъ истинный, егоже міръ не може пріати. И паки: имѣя заповѣди моя и соблюдая ихъ, той есть любяй мя, и аще кто любитъ мя, слово мое || (б. 103) съблюдетъ. И не любяй мя, словесъ моихъ не соблюдаетъ.

А ваша милость на святыхъ и богоносныхъ отецъ отрѣшилъ еси богохулный языкъ! Якоже бо похвалаай плоды и словеса духовная, самого Бога хвалитъ; тако и хуляй сіа, самого Духа Святаго хулитъ дѣйствующаго въ святыхъ,—еже не имать отпущеніа таковый грѣхъ въ вѣки, кромѣ прилежнаго покаяніа, по Господню словеси.

Глаголеши бо, яко святіи ученики твердятъ, а лѣпшаго не знали, на чемъ залежитъ душевное избавленіе.

О, безуміа! О, помраченія глубокіа прелести вашея! Сами не разумѣвше, святыхъ укаряти смѣете, глаголюще, яко несъгласно пишутъ, овъгда глаголютъ вѣрою спастися, овъгда дѣлы добрыми. Ослѣпше прелестію ума вашего, не разумѣсте, яко святыи вси, и апостоли, и пророци, идѣже глаголютъ вѣрою оправдитися, но любовію дѣйствуемою. Любви же, яже ко Богу и ко искреннему, показаніа суть многа, яже не настоящаго часу выличати. Видятъ бо сіа, иже таковыхъ искусніи. ||(104) Неискусніи же увѣдѣти не требуютъ. Кая бо потреба злата въ калъ, или въ свиніа бисеръ пометати и безчествовати слово Божіе? Но духовнымъ

---

[4]) У Миклошича пояснено: «крадоводити— συλαγωγεῖν, praedas agere.

[5]) Колос., гл. 2, ст. 8—9: «блюдитеся, да никтоже васъ будетъ прелщая философіею и тщетною лестію, по преданію человѣческому, по стихіамъ міра, а не по Христѣ, яко въ томъ живетъ всяко исполненіе Божества тѣлеснѣ».

[6]) *иско* зачеркнуто киноварью.

[7]) Вставлено на полѣ.

[8]) idem.

духовная подлагати. А идѣже глаголютъ дѣлы добрыми оправдитися—угажати таковыми жрътвами Богу. Не запометали вѣры, но паче сами вѣру извѣстну показуютъ, живу сію и дѣйственну всюду знаменуютъ. А идѣже глаголютъ святіи вѣрою оправдатися, безъ дѣлъ закона глаголютъ ветхаго, егоже вы нынѣ суетно проповѣдуете. И Авраамъ отецъ нашъ не отъ дѣлъ закона Моусеова оправдася: вѣри своеа показаніе многими добрыми дѣлы извѣстно учинилъ.

Вѣдятъ вси, иже съ разумомъ прочи[та]ющи [1]), якоже пишетъ о немъ Іяковъ, братъ Господень, въ соборномъ своемъ посланіи, егоже ты не разумѣлъ, смѣлъ еси развратити своимъ писаніемъ, и выдруковалъ еси въ люди пустити, и съблазнъ міру учинити.

«Нѐ о той, реклъ еси, вѣрѣ написати ||(об. 104) Іакову, о которой пишетъ Павелъ, но отъ вѣдомости вѣры». И кто таковъ безу[ме]нъ, якобы вѣдо[мо]сть вѣрою нарицалъ? Ино бо есть вѣра, и ино вѣдомость. Можетъ кто вѣдати, а не вѣрити. Мнози вѣруютъ—бѣсове же и человѣци лукавіи—но отъ злости не престанутъ. Таковая вѣра суетнымъ, якоже апостолъ глаголетъ: не льститеся! ни блудници, ни лихоимца, ни татіе, ни піаници, ни досадители, ни хищници царствіа Божіа не наслѣдютъ [2]) И паки: се бо да есте вѣдуще, яко всякъ блудникъ, и нечистъ, и лихоимецъ, еже есть идолослужитель, не имутъ достояніа въ царствіи Христовѣ. Аще бо бы не вѣдали бѣсове, яко имать въ собѣ силу [Божію] [3]) Христосъ, не быша молили его, да не повелитъ имъ въ безну ити. И пришолъ еси, рѣша, преже времени мучити насъ. Вѣра бо безъ добрыхъ дѣлъ ничтоже ино, развѣ гордость естъ, паче же ругаціе, и большаго осужденіа ходатаи, и вѣрными паче невѣрныхъ, нетворящимъ дѣлъ вѣры, и неживущимъ по имени, имже наречени быша. ||(105) Аще бо и умножишася немощи ради наша злаго обычая, и не можемъ достигнути въ мѣру [святыхъ] [4]) отецъ нашихъ, но елико можемъ подобитися имъ, показующе изволеніе вѣдущему немощи наша и дарующему силу и заступленіе просящимъ вѣрою, а не двоякимъ сердцемъ приступающимъ къ нему. Аще бо едина мѣра бы всѣмъ была, не бы реклъ отъ плодоносящихъ Яковъ 30, овоже 60, овъже 100. Сего ради смертнаго грѣха, рекше отчааніа, да отгонимъ и далече отбѣгаемъ ученіа безбожныхъ еретикъ и въ надежѣ извѣстнѣй Христовѣхъ ученій, апостолскихъ преданій и отеческихъ добродѣтелей, елико мощно, поревнуемъ жительствовати. Глаголетъ бо: въ дому отца моего обители многи суть. Потщимся понѐ едину отъ окрестныхъ святыхъ обителей постигнути, аще и не внутръ вышняго Іерусалима, но близь нѣгдѣ, а не далече спасаемыхъ. Якоже рече святый Ефремъ: сынъ Божій претрпѣ крестъ за всѣхъ спасеніе, иже убо грѣшници дрързайте въ покаяніе. || (об. 105) Не пріидохъ, рече, призвати праведныхъ [5]) и грядущаго ко мнѣ не изгдену вонъ [6]).

ПОСЛАНІЕ КО КНЯЗЮ [7]).

Вельможный княже! Понуждаеши многажды, овъгда словомъ, иногдаже посланіемъ, писанымъ отъ любве къ нашему окаянству, человѣку грѣшну и

[1]) Дополнено позднѣе надъ строкою.
[2]) 1 Коринѳ., гл. 6, ст. 9—10.
[3]) Вставлено на полѣ.

[4]) Вставлено на полѣ.
[5]) Лук., гл. 5, ст. 32,
[6]) Іоан., гл. 6, ст. 37.
[7]) Этого заглавія въ рукописи нѣтъ.

неучену, просячи написати ми слово отвѣщателно на възраженіе къзни діаволскіа, рекше Люторскіа ереси, паче-же ересей. Многоглавна бо суть, а не единственна, многи прежде бывшая проклятыя ереси въ собѣ съзатворяющи, обновляти начинаетъ. Азъ же несмысленый, нетокмо твоему величеству, но и прочимъ отписати нудящимъ мя, на се отвѣщавахъ, яко аще благоволитъ Богъ, хотѣлъ быхъ писати, общая ради полззы, на кождый артикулъ обличително писаніе лжеименитаго разума ихъ, самозаконны прелести уморастлѣнныхъ догматъ удобъ же пріатны сластолюбивымъ. И сице мно|| (**106**)жицею многимъ вѣмъ себе обѣщавшася отъ легкоуміа въсхитився. Внегдаже на уединеніи въ себе прихождахъ, и съ трезвѣніемъ прочитая богодухновеная писаніа, поразумѣвахъ свою грубость, многаго ми невидѣніа и забыті[а], и недостиженіа глубин*и* водъ Божественыхъ писаній.

Бываетъ бо множицею и тѣлесне недугующимъ облегченіе нѣкое, послѣдующе страсти утѣшеніе промысломъ Божіа человѣколюбіа. Сице и душею любящимъ и піанствующимъ страстьми грѣха бываетъ на время, иже насъ несъвръшенымъ невѣріемъ недугующой души чювство нѣкое и въспоминаніе пръвыхъ обличнику съвѣстому (sic) упразнившуся ума зѣлне касающуся, души умиленѣ нѣкако болѣзнующи и тужащи отпаденіа своего ей къ Богу молитвеннаго предложеніа; паче же внегда волею обрящется съгрѣшивъ по пріатіи разума истинны, и ни о чесъмъ иномъ, развѣ о покаяніи, || (**об.106**) мыслящи, якобы въ конецъ не умрѣти отъ Бога жива отчааніемъ уда[ви]вшуся [8]; купно убо взирающи на иже съ клятвою обѣщавшаго, не хотѣти ти смерти грѣшнихъ, но обращеніа въ разумъ истиннаго живота; купноже и недоумѣющу о немощи прибывшіи души отъ многовре[д]ныхъ страстей обычаа, и тужаще духомъ, еда въ вѣки отринетъ Господь, и не приложитъ благоволити паки, или до конца милость свою отсѣчетъ, по притчи смоковничнаго неплодства, яко всуе землю [у]праждняющу [9]). Тако убо и мы, живущаа въ насъ страсти съ собою носяще, всюду въ таковыхъ же мятежахъ есмы.

Вѣдый же свое неприлежаніе и лѣность о благомъ, купноже и множество грѣховныхъ язвъ видя въ собѣ съгнивша и смердяща, о тѣхъ точію исцѣленію упражнятися, и врача взыскавъ молити его о уздравленіи тайныхъ струповъ, доволно || (**107**) быти время живота помышляа, конечно не въсхотѣхъ противу въпросу вашей любви отписати, яко неподобающее ми. Слышавъ въ пророцѣхъ глаголющаго [ко] [10]) грѣшнику: вскую ты повѣдаеши оправданіа моя, и пріемлеши завѣтъ мой усты твоими, самъ же възненавидѣвъ наказаніе отвръже словеса моя въспятъ, и прочая.

Сихъ же ради и сицевыхъ обрѣтаемыхъ въ божественыхъ писаніихъ различно, на мнозѣ отлагахъ, не дръзая, оставль плакати своего мертвеца, яко на позорище яже не своего чина дѣло отходити. Зазрѣніе бо съвѣсти безъ дрьзновеніа творитъ человѣка, да яко въспомянухъ притчу еѵангеліа о впадщемъ въ разбойники, яко на се истое учиненіи мимоидоша. Самарянинъ же, яже о немъ должная сътворивъ, не похуленъ бысть. Такожде и о истязаніи съкрывша талантъ, и малое

---

[8]) *ви* вставлено на полѣ.

[9]) *у* вставлено позднѣйшею рукою.

[10]) Добавлено позднѣе надъ строкою.

приношеніе убогіа вдовица въ великъ даръ пріемшу, не безбѣдно вмѣнихъ съпротивъ убо рещи вамъ, || (об.107) умолчати же спасителнаа божественыхъ писаній правая церковныхъ учителей сказаніа, Духомъ Святымъ възглашеная писаная же въ таинствѣ священомъ преданная, паче же въ настоящее время, обличеніа ради зломудрихъ человѣкъ, и не по мощи, еже по силѣ моей, церкви Божіи бѣдующе[й], отъ еретикъ колебаемѣй и многихъ стражущимъ отъ злыхъ учній и потопляемомъ понѐ конецъ же зла не подати. Поклонно же есть отъ отецъ, яко слова Божіа никтоже таити длъженъ, ради своего недостоинства, но исповѣдовати своя грѣхи, не съкривати Божіа истинны. И духовный законъ повелѣ не своа сматряти комуждо, но ближняго. Любы, рече, не ищетъ своихъ си.

Сего ради и убѣдихъ себе на таковое списаніе и еже преже обѣщанное исполнити. Гряду не отъ себе же, но отъ божественыхъ писаній, разумъ богомудрыхъ мужей. Аще бо иже до третіаго небесе възшедый глаголетъ, яко не довълни есмы помыслити что о събѣ, яко отъ себе, || (108) но доволство наше отъ Бога [1]). Коль паче намъ благочестивомъ же купно [и неблазно] [2]) се мдрътствовати и глаголати не отъ своего самомышленіа, якоже лжеучителе, но [отъ] богопремудрости святыхъ отецъ духодвижныя ихъ силы поспѣшествующихъ въ еѵангеліе Христово, ихже имена писана въ книгахъ животныхъ, иже оставиша раждаемымъ отъ нихъ духовнымъ чадомъ сказаніе ветхаго же и новаго завѣта. Моѵсеова закона (яко състарѣвшася и несъвръшенна, обетшавша и готова осужденію на истлѣніе и служеніе смерти, яже писмены въ каменыхъ дешчицахъ образованно, по божественному апостолу), егоже Христосъ ученіемъ своимъ упразнилъ, яко закрывающа сердечныя очи почитающимъ его и неоставляюща яснозрѣти истинну благодати еѵангеліа его показаша, научиша же въ свободѣ, еюже Христосъ насъ свободи стояти, а не паки подъ игомъ закона отъ горы Синайскіа въ работу рождъся держатися не непорочна суща и на время дана бывша, || (об. 108) по жестосръдію Жидовску [3]), яко пѣстуна до пришестіа вѣры Господа нашего Іисуса Христа. Того бо и самъ Моѵсей въ всемъ послушати учитъ. Сътворивый бо, рѣша, бракъ сынови своему, обручи ему церковъ. Умре намъ оттоле законъ, яко състарѣвыйся мужъ. Тѣмже и мы умрохомъ закону [4]) тѣ[ло]мъ [5]) Христовымъ, въ еже быти намъ иному, иже отъ мертвыхъ въставшему, по Павлу, иже въ законѣ оправдающимся отпаденіе отъ благодати Христовы обѣщаваетъ.

Но преже, даже не пріити на то самое обличителное писаніе безбожныхъ еретикъ неправыхъ ска[за]ній, ихже пріемлютъ зломудрене отъ божественыхъ писаній на разореніе вѣры христіанскіа истинныхъ дагматъ святыя съборныя апостолскіа церкви,—притекъ, молю, да никтоже отъ правовѣрныхъ, иже дѣятелную добродѣтель проходящихъ, пачеже хотящихъ проходити, всяцѣмъ образомъ да не совъдворяется съ Люторіаны и прочими еретики, || (109) ни да слышитъ препорная ихъ словеса. И не сходити имъ, якоже Іоанъ Зла-

[1]) 2 Коринѳ., гл. 3, ст. 5: «не яко доволни есмы отъ себе помыслити что, яко отъ себе, но довольство наше отъ Бога».

[2]) Дописано на полѣ вмѣсто зачеркнутаго киноварью: «и безблазньно».

[3]) Исправлено на полѣ изъ «животску».

[4]) Поправлено изъ «закономъ».

[5]) *ло* вставлено позднѣе.

тоустый глаголетъ, ни во ядѣніи, ни въ питіи, ни во сродствѣ, ни въ дружствѣ, иже бо, рече, въ таковыхъ прелщаяся чюжа себе творитъ соборныя церкви. Свидителствуетъ же Іоанъ, въ соборномъ его посланіи, глаголя: не пріемлите его въ домъ, и радоватися ему не глаголите. Глаголяй бо таковому радоватися, причастникъ есть дѣломъ его злымъ [6]). Злая же дѣла, глаголетъ, еже Христова ученіа не приносити, но блазнити игомъ работы Моисеова закона десятословіемъ.

Аще бо еvангелики ся сами называютъ еретицы, не суть, но лжутъ! Аще бы ѵангеликове были, якоже именуются, то чего ради не еvангеліе Христово, но 10 словъ, по образу [7]), 10 рогъ седмоглавнаго звѣря, противника еvангелію оного, проповѣдаютъ и подражаютъ превъзносящагося на всякаго [глаголемаго] [8]) Бога или святилище, по Павлу?! И паки глаголетъ: не словесы прѣтися, ни на кую же ползу, точію на разореніе и развращеніе слышащимъ. И въ иномъ: буя, рече, стязаніа, и родословіа, и свары законныя ||(об.109) отступай: суть суть бо не полезна и суетна [9])! Еретика человѣка по единомъ и второмъ наказаніи отрицайся, вѣдый, яко съвратися [10]) таковый, и съгрѣшаетъ, сый [11]) самоосужденъ [12]). Кое бо причастіе свѣту ко тмѣ, или кая часть вѣрну съ зловѣрнымъ, развращающимъ пути Господня правыя? И ко своему присному ученику въпіа глаголетъ: о Тимофее! Преданіе съхрани, укланяй же ся сквернаго тщеславіа противныхъ прѣній лжеименнаго разума [13]). Ни кая же полза отъ съводворянія ихъ, развѣ претыканіе и съблазнъ вѣрнымъ [и невѣрнымъ) [14]). Они бо отъ міра суть, и сего ради міру угодная глаголютъ, и міръ послушаетъ ихъ. Истинное же слово неудобь уловляемо есть таковымъ. Сице духови устроившу съкращену быти ему и малу, по великому Василію: яко многъ разумъ малыми словесы изъявляти, и съкращеніа ради удобно внимающими памятію съдръжати. Не точію же се, || (110) но едино писаніе или слово разумъ не единъ прочитающимъ являетъ или и слышащимъ. И аще не сице бы было, кая потреба чистоты и очищенію? Не сего ли ради отшелничество отъ міра и постничество ухищряемъ, и безмолвно пребываніе, за еже очистити умъ и безпристрастне зрѣти вещи? И отъ безпристрастіа приходятъ подвижници въ совръшенное безстрастіе, рекше, отъ чистоты умныя въ чистоту сердечную храненіемъ святыхъ заповѣдей Христовыхъ, просвѣщающихъ очи умныя. Причасникъ бывъ Святаго Духа, егоже міръ вмѣстити не можетъ, по гласу самого Господа. Слово бо еже о добродѣтели требуетъ сердца упразняющася отъ земля и причастіа ея. Человѣку же, емуже сердце его трудится въ попеченію преходящихъ, добродѣтелныя вещи не възбужаютъ помыслъ его къ любви и исканію стяжаніа ихъ.

И аще въ насъ таковы суть нетрезвящеися, что речемъ о иже еретическимъ ||(об.110) уч[е]ніемъ укланяющихся въ развращеніе и сатанинскіа льсти духа гордостнаго наполненыхъ?

---

[6]) Іоан., 2 соб. посл., гл. 1, ст. 10—11.

[7]) Противъ этого мѣста позднѣйшая рука замѣтила на полѣ: «едва не ошибся».

[8]) Вставлено на полѣ.

[9]) Посл. къ Титу, гл. 3, ст. 9.

[10]) Въ теперешнемъ текстѣ: «развратися».

[11]) ib. «и есть».

[12]) Посланіе къ Титу, гл. 3, ст. 10—11.

[13]) 1 посл. къ Тим., гл. 6, ст. 20: «— — уклоняяся скверныхъ суесловій и прекословій лжеименнаго разума».

[14]) Добавлено на полѣ.

Антихристова безаконіа тайники, враги креста Христова не токмо дѣяніемъ тѣснаго пути его, имже причастници бываемъ страстемъ Христовымъ, и смерти его съобразованію съпротивостоятеле, якоже и вси по плоти мудрствующеи, но и самого образа крестнаго, яко и бѣсове ненавидятъ. Понеже сіе знаменіе сына человѣческаго, якоже самъ Богъ сказавъ въ благовѣстіахъ: сій образъ креста преданъ всѣмъ христіаномъ знаменатижеся и поклонятися. Не ктомуже, [но] [1]) и въ всѣхъ божественыхъ служебъ священнодѣйствіа Божіи священици, кромѣ сего знаменіа, ничтоже сърършаху, по преданію святыхъ апостолъ и по пріатію богоносныхъ отецъ. Симъ знаменающеся, христіане разньствуютъ отъ невѣрныхъ, да не всегубитель коснется пръворонымъ ихъ помысломъ, ‖ (111) егоже ради вся продавше единъ многоцѣнный купиша бисеръ. И аще тогда издалеча прообразуемо сіе спасителное оружіе, даное намъ отъ въевъды нашего Христа, толико дѣйствова и кровію закланнаго агньца помазаема прежняя древеса,—колми паче оно самое крестное древо, на немже истинный агнецъ Божій кровь свою изліа(въ) [2]) за откупленіе міра. Внегда бо видитъ сіе знаменіе діаволъ на нѣкоемъ отъ человѣкъ въображаемо дѣйственне, абіе боится супостатъ и мучитель, и приходитъ въ память побѣды своея отъ Спаса, и сила его пожигается. Симъ бо паде врагъ нашъ и изнеможе. Оскудѣша же оружіа ему въ конецъ. Сего Іаковъ въобрази, благословляа сыны Іосифовы, премѣни руцѣ. Сего Авраамъ назнамена(ва) [3]), възложивъ древа на рамо Исакови. Сего образомъ Моусей, простирая руцѣ, Амалика побѣди, и Мерру услади. И уяде Исакъ змиина отъ людей отгна. Того и Елисей пророкъ изятіемъ сѣчива прообрази. ‖ (об.111) И ина многая же въ ветхихъ прообразиша крестную дѣтель.

Вѣрнымъ же всѣхъ достовѣрнѣйша сутъ Христова евангеліа словеса, глаголюща: тогда явится знаменіе сына человѣческого на небеси, тогда когда явѣ въ второе пришествіа его. О семъ бо бесѣдуя, глаголетъ: тогда въсплачутся вся колѣна земная. Церковніи же учители сказаша оно знаменіе кресту Христову явитися въ обличеніе и постыдѣніе врагомъ его, Жидомъ и еретикомъ. Въсплачутся бо тогда вси невѣровавшіи. Понеже по плоти мудрствующеи срамъ вмѣняютъ си, еже исповѣдати Христа распята, тѣмже и знаменіа его отбѣгаютъ. Истинною же вѣровавши ми не безчестіе, но слава Христовы силы крестъ. Иже бо, рече, постыдится мене, сирѣчь еже по человѣчеству житіа и страданіа, и сынъ человѣческій постыдится его, когда пріидетъ въ славѣ Отца своего. Тожде пострадати имутъ, рече, словесъ его преоб[ид]ници, ‖ (112) еже естъ еуангельскаго ученіа. Аще бо самъ Господь знаменаніе смиреніа своего и еже въ немощи силу непобѣдиму крестъ нарече, иже естъ вѣренъ въ всѣхъ словесѣхъ своихъ, явленно отпаденіе вѣры естъ и гордости сатанскіа оглаголаніе отметающихъ Христово знаменіе. Ничтоже бо ино таковіи творятъ, развѣ знамена[ша] [4]) себе и запечатлѣшася печатію антихристовою, еяже даетъ на челѣ и на деснѣй руцѣ, якоже пишетъ въ откровеніи Іоанъ апостолъ богословеснѣшій. Тако бо сказа великій та-

[1]) Добавлено на полѣ.
[2]) *въ* зачеркнуто киноварью.
[3]) *ва* зачеркнуто киноварью.
[4]) Дописано позднѣе надъ строкою.

иникъ пришествіа Спасова преподобный Ефремъ Сиринъ знаменаніе печати противника оного быти [сіе] [5]), еже незнаменатися кому образомъ животворящаго креста, имже знаменахуся вси святіи. И вси вѣрныи симъ образомъ креста въоружахуся и побѣжаху видимая же и невидимая враги. Іоанъ же Златоглаголанный, възбраняя приходити вѣрнымъ въ сонмище Жидовское, сице рече: аще ли по нужи нѣкое вніидеши, || (об. 112) знаменая лице свое Христовымъ знаменіемъ, и отступитъ отъ тебе сила, живущая въ сонмищи ихъ. Аще же не знаменовався Христовымъ крестомъ внидеши, отъ начала дверей оружіе повръглъ еси, плѣненъ быти всяко имаши.

Отъ сего же можеши разумѣти, яко и въ сонмищи ерети[ч]скомъ есть сила нѣкая діаволя, иже покрыютъ очи сердепъ ихъ стѣною стараго закона. Богу попустившу, по самоволнѣй прелести ума ихъ, иже въ невѣреніе отложшеся, предаша собе плотстѣй мудрости, еже естъ вражда на Бога, всякіа хулы вымышляюще на церковъ Христову и на божественое тайное сіа священнодѣйство руганіе строяще, и хвалимая хулящe, якоже обычай есть ругателемъ. Господу нашему Іисусу Христу рекшу: моя овца гласа моего слушаютъ, чужему же не послѣдуютъ, но бѣжатъ отъ него, яко не знаютъ чужаго гласа. И паки: блюдѣтеся отъ ложныхъ пророкъ, иже приходятъ къ вамъ || (113) въ одежахъ овчахъ, внутрь суть волци хищници. И якоже вопросившу кому: что сотворимъ, како сихъ ухранимся, понеже периною овчиною внутръ прикрываютъ губителнаго волка, — рече: отъ плодовъ ихъ познаете ихъ, и прочая. И паки рече: блюдитеся отъ книжникъ, хотящихъ во одежахъ ходити и любящихъ цѣлованіа на торжищихъ и преже сѣданіа въ соборѣхъ и зватися отъ человѣкъ «учителю, учителю!» И не всякъ глаголяй ми «Господи, Господи» внійдетъ въ царство небесное, но творяй волю Отца моего. И мнози рекутъ ми во онъ день «Господи, Господи, не въ твое ли имя пророчествовахомъ, и твоимъ именемъ бѣсы изгонихомъ, и твоимъ именемъ силы многи сотворихомъ»? И тогда исповѣмъ имъ: яко николиже познасте мя, отъидѣте отъ мене дѣлателе неправдѣ [6]). И апостолу глаголющу: бу[де]тъ [7]) время, егда здравая ученія не послушаютъ, но по своимъ похотемъ изберутъ собѣ учителей, и отъ истины слухи отвратятъ. на басни же уклонятся. Страданія повѣдуя пророчески глаголетъ: || (об. 113) и вси хотящеи благовѣрно жити о Христѣ Іисусѣ изгнани будутъ; лукавіи же человѣци и волхвы възнесутся, преуспѣвше на горшее, прелщающе прельщаеми. И самая премудростъ съставная рече: послю въ нихъ пророки и премудрыи книжники, и отъ нихъ убіете и распнете, и изгоните отъ града въ градъ. Тако бо, рече, изгнаша пророки отци ихъ. И горе егда добре рекутъ вамъ вси человѣци: по сему бо творяху лжепророкомъ отци ихъ. Они бо, рече, отъ міра суть. Сего ради отъ міра глаголютъ, и міръ тѣхъ послушаетъ. Мы же отъ Бога есмы. Рече Іоанъ: разумѣваай Бога, послушаетъ насъ; а иже нѣстъ отъ Бога, не послушаетъ насъ. И въ еѵангеліи Господь рече: отче праведный, міръ тебе не позна, азъ же тя познахъ, и сіи познаша, и дахъ имъ слово твое, и міръ възненавидѣ ихъ, и духъ истин-

[5]) Вставлено надъ строкою.

[6]) Матѳ., гл. 7, ст. 21—23.

[7]) *де* вставлено на полѣ.

ный, иже отъ Отца исходитъ, егоже міръ вмѣстити не можетъ. Сице глаголетъ: не любите міра, || (114) ни яже во мірѣ, яко все въ мірѣ похоть плотская, и похоть очима и гордини житія нѣсть отъ Отца, но отъ міра сего. И аще кто любитъ сіа, нѣсть любве отча въ немъ. Понеже любовь мірская вражда ко Богу есть. Аще бо, рече, кто восхощетъ другъ быти міру, врагъ Божій бываетъ. И Павелъ рече: мудрованіе плотское вражда на Бога, закону бо Божію не повинуется. Ниже бо можетъ кто двѣма господинома работати.

Сія же не туне, нижѐ яко прилучися пройдохомъ. Зане мнози лжеучителе на сѣдалищи губителей сѣдоша, созидающи трудъ на повелѣніе, и елика въ словѣхъ ученія похваляютъ: сія дѣломъ не срамляющеся разоряюще, овиже яко бы противу онѣмъ вставше извѣтомъ благочестія. Подобни же страстми и пюхотми одержими, духовная мудрствовати не возмогше, весь подвигъ юзнихъ [вратъ христіанского тѣсного пути, имже] [1]) ходятъ вси святіи, уничижиша и отвергоша, ученія же нѣкая и обрѣтающе на составленіе плотскаго живота и сими льстяще || (об. 114) неутверженыхъ. Обои же корчемствуютъ слово Божіе, сквернаго ради и бестуднаго прибытка и суетныа славы міра сего.

Но убо первіи и уклонишася на-шуе отъ праваго пути, обаче вѣдятъ отъ сказанія святыхъ отецъ духовный разумъ въ божественомъ писаніи, и окаянныхъ нарицаютъ себе, и въ покаяніе множицею приходятъ.

Второи же, якобы на-десно противу первымъ идуще, совратишася, и на той же странѣ не разумѣюще, пачеже хотяще обрѣтошася, и извѣтомъ деснаго уклоненія нижѐ въ чувство своего заблуженія могутъ пріити удобь, и вознесшеся на разумъ Божій, и святыхъ его ученія положше нивочтоже, гордынею и уничиженіемъ многія хулы и различныя ереси испадоша, хотяще быти законоучителе, не видяще [2]) ни яже глаголютъ, ни о нихже утвержаются, лстяще множество ненаказаныхъ благословеніемъ и ласкателными словесы, образъ показующе || (115) благочестія, силы же его отвергшеся.

Таковіи бо, рече, лжеапостоли, дѣлателе льсти, преобразующеся во апостолы Христовы. И ничтоже дивно! Самъ бо сатана преобразуется во ангела свѣтла, тѣмже и служителе его претваряются, якъ слуги правды. Случаетжеся таковая погибающимъ, въ нихже попеченіе вѣка сего ослѣпи разумы зловѣрныхъ, еже не восіати имъ свѣту еѵангелія славы Христовы. Понеже любве истиныя не пріяша, еже спастися имъ рекшаго: заповѣдь новую даю вамъ, да любите другъ друга. Они же ветхимъ закономъ покрываху лицемѣріе. Сего ради попущаетъ имъ Богъ дѣяніе лсти, еже вѣровати имъ во лжу. Якоже и нѣкій отъ богословецъ рече: понеже не сохранихомъ заповѣдь Божію, отъ сего предани быхомъ въ самозаконную лесть.

Наипачеже въ нынѣш[н]ее время плотскому мудрованію, всюду одолѣвающу, не безбѣдно есть вѣдущу умолчати. Божія спасителная еѵангелскихъ велѣній здравая ученія, || (б.115) и яже о сихъ святыхъ и богоносныхъ отецъ правая сказанія, и обличити нынѣшнихъ самозаконниковъ ложная списанія, и уставы растлѣныхъ человѣкъ умомъ и лишеныхъ истины, мнящихъ

[1]) Вставлено на полѣ.

[2]) Поправлено изъ «исповѣдающе».

приобрѣтеніе мимо текущихъ быти благочестіе, за еже помощи стражущимъ отъ злаго ученія и иже зле плотская мудрствующихъ лжеименнаго разума.

Разумъ бо истиный сущихъ есть разумъ. Аще ли же не сущихъ разумъ— неразуміе паче, нежели разумъ. Таковый человѣческій разумъ лжеименитъ съй, не токмо вѣрѣ сопротивенъ, но и всякому дѣлу благу навѣтуетъ. И се есть [отпаденіе][3]) истиннаго разума. И въ лѣпоту кичится таковый, зане во тму шествуетъ. Лжа бо ничтоже ино, точію еже несый. О таковомъ рече Павелъ: разумъ надымаетъ; а не о истиномъ разумѣ, иже вѣрою и любовію раствореномъ. Трѣ мѣста суть, въ нихже разумъ восходитъ въ свое отечество, или нисходитъ пасти свинія: якъ погубитъ отеческое || (116) богатство разсуженіа своего, или превземлетъ вышеестество, иже духовенъ именуется. Ражаетжеся съй вѣрою, отъ дѣйства страха Божіа. Зачало бо, рече, премудрости страхъ Господень, и разумъ благъ всѣмъ творящимъ [его и не проповѣдающимъ] [4]). Съй разумъ [всѣхъ] [5]) святыхъ, еже бо разумѣти законъ духовне благаго смысла есть. Никтоже достигнути можетъ духовнаго разума, точію е[сте]ственнымъ, по реченому: аще не обратитеся и будете яко дѣти, не внійдете въ царство небесное. Царство небесное—еvангельское проповѣданіе, и еже отъ него благоугодное житіе, егоже ради и будущее достойнымъ обѣщано бысть. И Павелъ рече: не дѣти бывайте умы, но злобою младенствуйте, умы же съвръшени будете. Отъ естественнаго бо разума вѣруемъ привидшаго въ тваръ вся, по глаголющему: вѣрою разумѣваемъ съвръшитися вѣкомъ словомъ Божіимъ, въ еже отъ невидимыхъ видима(го) [6]) быти, таже послушати словесъ || (об.116) заповѣдей его, яже въ еvангеліи и творити а, и о еже творити заповѣди Христовы въ страсѣ его. Отъ сего раждается въ насъ простый разумъ духовный и вѣра отъ слышаніа, слухъ же глаголомъ Божіимъ. Како бо, рече, вѣруютъ безъ проповѣдающаго? Како же проповѣдятъ, аще не послани будутъ? И самому Господу глаголющу: вѣруяй въ мя, якоже рече писаніе, рѣки потекутъ отъ чрева его вѣды живыя, понеже убо мнози вѣроваша чюдесъ ради, якоже Самаряне и Симонъ, и подобніи имъ.

Нѣции же и нынѣ, отъ неправе ходящихъ научившеся, вѣру неполезную, кромѣ добрыхъ дѣлъ, проповѣдуютъ.

Сего ради разумно всѣмъ да будетъ, яко не рекохомъ просто, якобы отъ вѣры намъ данъ былъ разумъ духовный; но отъ вѣры ражается въ насъ страхъ Божій. И въ страсѣ Божіи внегда начнемъ дѣйствовати заповѣди Спасовы, и тогда отъ дѣйства заповѣдей || (117) ражается въ насъ разумъ духовный. Понеже Христовы заповѣди, яже въ еvангеліи, якоже врачеваніе положися преступше души заповѣдь Божію. И прьвое начало полагаетъ, еже страхомъ Господнимъ начнетъ укланятися отъ зла, бояся обѣщаніе муки преступающимъ. Уклонивжеся отъ зла, по нужи хощетъ творити благое. Внегда же пребывати ему коснящу въ благомъ и понужающуся претрьпѣвати скорби положеныя въ пути заповѣдей борющужеся съ страстми, и овогда побѣждающу я, иногда же и побѣждаему, неослабляющу же отчаяніемъ,

[3]) Вставлено на полѣ.
[4]) Дописано сбоку.
[5]) Вставлено на полѣ.

[6]) *го* зачеркнуто киноварью.

нижѐ престающу отъ подвига на сопротивныхъ, и молитвою просящу заступленіа отъ Господа и немощъ предпріатіа въ печали предъ нимъ възвѣщающу,—и видя Господь подвигъ вѣры его, самъ въсходитъ съ нимъ въ подвигъ, и дастъ движеніа крѣпка, еже възмощи ему срѣсти раждеженыя стрѣлы вражіа. И тогда приходитъ ему ино устроеніе, || (об.117) еже не ктому боятися муки, яко рабъ, но паче мзды надѣятися, яко наемникъ. Оттоле не ктому понужаяся, но хотѣніемъ творитъ доброе, надежды ради обѣщаннаго въздаяніа. Пребывшу же ему дѣлающу неослабно, тогда въображается въ немъ любовь Божіа и обновляется образъ пръобразнаго, егоже преступленіемъ заповѣди Божіа погубихомъ, и дается даръ сыновства, еже въ крещеніи отъ залога вѣры обѣщанный. Въ покаяніи же даръ его пріемлемъ, творяще святыя его заповѣди, дондеже достигнемъ въ любовь Божію, наченше отъ вѣры и надежди, и въинствующе по обѣщаніи нашемъ на духи лукавыя не токмо же, но и на страсти тѣлесныя.

Сего ради сіа назнаменахъ по чину святыхъ и богомудрыхъ отецъ. Мнози бо, сихъ не прочетше или не разумѣвше, ложная писаніа пріаша, и своимъ вълямъ, рекше человѣческимъ || (118) заповѣдемъ, послѣдоваша, а не Божіимъ, и отъ рвеніа [противятся] [1]) истиннѣ. Тѣмже и сынове непокорства и чада гнѣва такови именуются. Сего ради повелѣ Господь, глаголя: испытайте писаніа, въ нихже мните имѣти животъ вѣчный. Писаніа же божественная испытати повелѣ, а не просто прочитати. Писаніа бо многа суть, но не вся божественна. Мы же должны есмы истинная писаніа испытати, отъ чтеній сихъ и бесѣдъ духовныхъ и разумныхъ мужей. Не вси бо, но разумніи разумѣваютъ сіа. Она точію божественная писаніа вмѣняемъ, яже Духомъ Святымъ писана суть, и отъ святыхъ отецъ тѣмъ же Духомъ сказана. И елика симъ послѣдуютъ, а несопротивна, сего ради глаголетъ: не всякому духу вѣруйте, но искушайте аще отъ Бога суть. И не на лице зрѣте, якоже лицемѣры, и не уничижати имущаго дарованіе Божіа словесе, на худость ихъ зрящимъ: въ сихъ бо наипаче благоволитъ Богъ. А не иже княжскою помощію, или ради мзды || (об.118) человѣческимъ благодѣяніемъ поставленыхъ, и нарицающихъ имена своя на земныхъ, по реченному: сребро твое съ тобою да будетъ въ гибель, зане даръ Божій мниши имѣніемъ купити. Тѣмже не ищемъ глаголющаго, но глаголемое. Зане утаилъ еси, рече, сіа отъ премудрыхъ по плоти и разумныхъ вѣка сего, и открылъ еси та младенцемъ не умомъ, но незлобіемъ. Дѣйствуетъ же иногда и недостойными благодать: нижѐ сихъ отвращатися, аще праве глаголютъ, точію по дѣломъ ихъ не творите, по Господню словеси. Якоже глаголетъ нѣкій отъ премудрыхъ святыхъ, яко подобаетъ слышателемъ слова, наученымъ писаніемъ, искушати, яже отъ учителей глаголемая и съгласнаа писаніемъ Божіимъ пріимати, не таковая же отвращати и отбѣгати тако учащаго.

Рече бо святый Григоріе: иже не шествуетъ путемъ еуангельскимъ, и не всходитъ дверми Христовыми, || (119) но прелазящеи инудѣ, татіе суть и разбойници. Како священикъ, изъявитель Божій и оправданія его пророкъ, сирѣче къ людемъ возвѣститель, какоже во[звѣ]стити имутъ людемъ божественныя добродѣтели, не увѣдѣвше тѣхъ силу? Или како просвѣтятъ помраченіи

[1]) Вставлено на полѣ

Или како Божественаго преподадятъ Духа, иже ниже аще есть Духъ Святъ имствомъ и истиною вѣровавше? Азъ же отвѣщаю къ симъ: аще священикъ удобреніе есть просвѣщателное, весма отпалъ есть, священничьскаго чина же и силы иже не просвѣщателенъ, и непщуя Богу не вѣдѣти, яже тъй собою разумѣлъ есть, и прелстити мнитъ, иже лжеименне отъ того отца нарицаемаго, и смѣетъ скверная своя злохуленія, не бо имамъ рещи, молитвы на божественыхъ знаменіяхъ христовидне глаголати,—нѣсть съй священникъ, нѣстъ! Но—злый лстецъ и поругатель собѣ, и волкъ на Божія люди оболченъ въ кожу! Сего ради глаголетъ апостолъ: сподобни мнѣ бывайте, братіе, || (об.119) и блюдѣтеся не тако ходящихъ, якоже имате образъ насъ. Мнози бо ходятъ, ихже многажды глаголахъ вамъ; нынѣ же и паче глаголю—враги креста Христова, имже Богъ чрево, имже кончина погибель, иже земная мудрствующихъ.

Сего ради не подобаетъ намъ восхищатися отъ лицемѣрствующихъ, понеже днесь насташа, вмѣсто благочестіа, нечестія проповѣдници, и слѣпыхъ вожди укаряющеи, сами тмами заблудиша, не просто бо, глаголемъ, отца, но духовнаго. Аще же кто духа Христова не иматъ, съй нѣсть его. И рече бо: и отца не зовете собѣ на земли. Не яко потребовати намъ молитвы или поученія отъ святыхъ,—да не будетъ! Сіе бо есть къ окаянной гръдини отпаденіе діаволе, еже мнѣти себе съвръшенна и доволна къ божественнѣй бесѣдѣ и преподобныхъ пренебрежетъ. Глаголетъ бо вселенныя учитель: не яко уже пріахъ или съвръшихся, гоню же точію аще и постигну. И паки: || (120) азъ себе не уже помышляю постигнути, едино же, заднихъ забывая, въ предняя же простираюся. И елици, рече, съвръшени, се да мудрствуемъ. Съвръшеныя же здѣ наученыя глаголетъ, на истинный путь наставленыя. На пути же сущу теченіа потреба: съвръшеніе бо прежде будущого уставленіа ниже святымъ ангеломъ дается. Якъ же глаголютъ, иже отъ Бога просвѣщеніи, да не безъ насъ съвръшени будутъ?! Съвръшенъ же есть и нетребователенъ единъ Богъ, отъ негоже всяко даяніе благо и всякъ даръ съвръшенъ. Всякъ же человѣкъ требуетъ помощи ко просвѣщенію разума, во еже приходити отъ силы въ силу. Аще бо будемъ любоучими, всяко будемъ и многоучени. Приступимъ убо къ неложному учителю Христу, въ немже суть вся съкровища премудрости и разума утаена, и гласъ его божествеными писаніи услышимъ. Приходяще же, и даже до дверій достизающе, не станемъ недвижими, но усръдне и благопождателне толцемъ, яко да, отвръзшимся внутрнимъ нашимъ дверемъ, чертога || (об.120) видимъ, яже въ немъ доброты внутръ съкровеныя мысли, сирѣчь истинный духъ прочтемъ, не единою, ни дващи, но многащи! И сице копающе, съкровище разума обрящемъ, и богатства его насладимся. Да не убо людински сіа разумѣваемъ, ниже яко они, иже вышемѣрна мудрствующе. Подобни бо суть и сіи множеству ненаказаныхъ, иже дружбою чювственыхъ погружаеми, тѣлеснымъ духовная прилагающе, заблудиша. Ино бо есть мудрость міра сего, распеншаго Господа славы, и ино мудрованіе Духа Божіа, егоже никтоже отъ князей вѣка сего разумѣлъ! Мы бо, рече апостолъ, не міра сего духъ пріахомъ, но иже отъ Бога духъ, да видимъ яже отъ него дарованнаа намъ, яже и глаголемъ не въ наученыхъ человѣческіа мудрости

словесъ, но въ наученіи Духа Свята, духовнымъ духовная прилагающе. Душевенъ же человѣкъ не пріемлетъ, яже отъ Духа Божіа. Уродство бо ему мнится.||(121) Видимъ же и самого Іисуса въ притчахъ богородомъ(sic) [1] богословяща и заповѣдавша — не дати святая псомъ и не пометати бисеры предъ свиніами, и прочая. Сіа бо, рече, предаждъ вѣрнымъ человѣкомъ, иже доволни будутъ и иныхъ научити.

И старѣйшій по апостолѣхъ, въ богословцѣхъ великій Деонисіе къ Тимофею глаголетъ о церковномъ священноначаліи же и священнодѣйствеи, елика отъ самѣхъ апостолъ въ таинствѣ написанымъ ученіемъ пріаша: зри, рече, да не наругаеши святая святыхъ, и яже съкро[ве]ннаго [2]) Бога разумными и невидимыми разумѣньми почтеши, непричастна убо сіа и чиста отъ несъвръшеныхъ съхраняя, священная же единысвященыхъ съ священымъ осіаніемъ священнолѣпне приобщая. Сице бо, якоже богословіе ликовникомъ намъ предасть, и самъ Іисусъ — богоначалнѣйшій умъ. И по малѣ: блаженымъ и насъ лучшимъ существомъ явленнѣйше вкупѣ и мысленѣйше въсіавая, и къ своему тѣхъ уподобляетъ свѣту. Наша же || (об.121) ктому простирателнымъ и насъ въспростирающи добрыхъ рачительствомъ съвъкупи многая инаковства, въ единовидный и божественый съвръшивъ животъ, и прочая. И паки: но убо яже паче насъ существіа безплотни суть, и умно и премирно есть въ нихъ священноначаліе; а иже у насъ зримъ по мѣрѣ намъ самимъ чювственыхъ образовъ различіемъ множимо, отъ нихже священноначалне на единовидное обожение умѣреніемъ еже въ насъ възводимся, Бога же и божественную добродѣтель. Она убо, якоже умове разумѣвають, по еже тѣмъ подобно. Мы же видимыми образы на божественная възводимся видѣніа, и прочая. И къ концу того же слова глаголетъ: вспоминая всякого, рече, превыше лежащаго священноначалницкого священнословіа, да не преподаси иному, внѣ вкупочиныхъ тобѣ боговидныхъ священнослужитель [3]).

Сего ради и неписанными ученьми намъ || (122) предана быша божественная, не токмо не священыхъ ради множества, имже ниже образовъ прикасатися праведно естъ, понеже дѣтски имуще смыслъ, смѣху и руганію узрокъ творятъ божественно священнодѣйствіа. И ничтоже дивно! И отрочате бо малу аще покажетъ кто нѣкая отъ славныхъ вещей, смѣется, не бо разумѣетъ, что есть видимое!

Сего ради аще кто отъ таковыхъ въпрошаетъ насъ, хотя посмѣятися или въ недоумѣніе вложити, тогда мы свѣтлымъ лицемъ и откровенною главою отвѣщаваемъ, глаголюще: яко безъ всякаго съмнѣніа съ вѣрою пріемлемъ, и вседушне облобызаемъ вся церковная преданіа, писанная же и неписанна, елика пріатъ вселенская съборная церкви отъ святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ. Всѣхъ же новопреданыхъ отъ человѣкъ и древнихъ хулниковъ и нынѣ явлшихся ругателей, противящихся Христову церковному за-

[1]) Не то ли же тутъ значеніе, что и въ старинномъ нарѣчіи «богорадъ»?

[2]) *ве* добавлено на полѣ.

[3]) Эти мѣста изъ Діонисія Ареопагита находятся въ первомъ октябрскомъ выпускѣ Макарьевскихъ «Великихъ Миней Четій» на стлбц. 619, 620, 622 и 626. Помѣщенныя же нѣсколько выше (стлбц. 1272) цитаты читаются въ названномъ изданіи на столбцѣ 278-мъ.

конopoложенію, виною сѣни закона Моvсеова, || (об.122) състарѣвшагося уже и мимошедша, иже и отъ того безправого ученіа глаголющихъ,—отвращаюся всячески и отбѣгаю сонмицъ ихъ. Прилагаюжеся и прибѣгаю къ святѣй съборнѣй апостолстѣй церкви, въ которую Духъ Святый глаголалъ пророки по реченному: азъ послахъ вы жати, идѣже не трудистеся, и прочая. Ащеже и свѣдительствуема бѣ правда Божіа отъ закона и пророкъ, но подобно свѣтилнику въ нощи потребу имущу. Пришедшу же дню, не ктому требуемъ сіаніа его. Законъ бо Христосъ не на скрыжалехъ каменныхъ, по апостолу, имамы написанъ, но Духомъ въ незабытнѣй памяти сердечныхъ очесъ, мыслеными же [купно] [4]) и видимыми образы съшедшаго, яко дождъ на руно и въсіавшаго свѣтъ правды, пребывающаго съ сълнцемъ, якоже упразнити луну свѣта законнаго, по пророку: яко вси увѣдятъ мя отъ мала даже до велика, || (123) и обладаетъ не въ единомъ углѣ Палестины, но отъ моря до моря, и отъ рѣкъ до конецъ вселенныя. Во всю бо, рече, землю изыйде вѣщаніе ихъ, и прочая. И аще не вѣруете пророкомъ, и аще не вѣруете, яко завѣтъ новъ хощетъ данъ быти не по тому завѣту, егоже далъ Богъ Моvсею въ исходѣ Іизраилевѣ отъ Египта,—понѣ Павлу вѣруйте, глаголю. Якоже умрохомъ закону тѣломъ Христовѣмъ, еже ходити намъ въ обновленіи Духа Христова, а не [въ] ветхомъ писаніи, егоже самъ Господь своимъ ученіемъ упразнилъ.

И ина многа такова и въ прочіахъ писаніахъ показуетъ, яко древняя мимоидоша, и нова тварь бысть. Елица правилу вѣры апостолстѣй приложившася, аще ли и еще не можете разумѣти, ради надлежащаго покрывала, иже на сердцахъ почитающихъ Моvсеовъ законъ пребываетъ, не открываяся.

Приведемъ и еще свѣдителя неложна, Іоана, възлюбленаго ученика, еже показа ему Богъ въ дусѣ откровеніа, что написа. Онъ слыши!

И знаменіе веліе явися на небеси: жена оболченна въ солнце, и луна подъ ногама ей, || (об.123) и на главѣ вѣнецъ отъ звѣздъ двоюнадесяте [5]). Сказаніе же церковныхъ учителей глаголетъ жену -церковъ, оболченную же въ солнце праведное Христа; луна же—ветхій законъ подъ ногама ея, а на главѣ ея вѣнецъ — обоюнадесяте апостолъ ученіе.

Видите, братіе, яко подъ ногама церквѣ Христовѣ старый законъ, Моvсеовъ, данный на время до пришествіа вѣры. Глава же вѣрныхъ украшается апостолскимъ ученіемъ, а не Жидовскимъ закономъ. Лжеапостоли же и лжеучители, хотяще превратити Христово еvангеліе, впервыхъ полагаютъ десять словъ, якобы съ подножіа вземше на главу положити, и тѣмъ попрати церковнаа святыхъ апостолъ и богоносныхъ отецъ благочестивая преданіа, яже святыхъ Христовыхъ заповѣдей и вѣры его на потверженіе.

И по малѣ той же глаголетъ: явися ино знаменіе на небеси: и се змій чръменъ велій, имѣяй главъ 7 и роговъ десять, и на рогахъ [6]) его 7 вѣнецъ [7]). Сказаніе же лежитъ сице. Небо —въздухъ именуетъ, || (124) зміа же—діавола, главъ же 7—злыя силы его,

[4]) Вставлено на полѣ.

[5]) Апокалипсисъ, гл. 12, ст. 1.

[6]) Въ современномъ текстѣ: «главахъ».

[7]) Апокалипсисъ, гл. 12, ст. 3.

противныя добрымъ дѣтелемъ, и иже въ еѵангеліи седмъ лукавыхъ духовъ, и седмъ злобъ, яже Сѣломонъ рече. Рози же десять являютъ противленіе десяти заповѣдей, яже писаны въ ветхомъ законѣ, имиже неправе разумѣюще Жиды и еретици противятся новъму завѣту Христову, вперяеми оного зміа прелестьми седмію духи.

И паки глаголетъ: и хоботъ его великъ отръже третіа часть звѣздъ небесныхъ, и вложи *а* въ землю [1]). Сказуетъ же ся сице: яко по сокрушеніи главы его, тойже змій, хоботомъ движа, неутверженыя съвлачи съ небесныя мысли, иже звѣзды ся нарицаютъ, и земная устрояютъ мудрствовати. Якоже и сами видите и вѣсте, како и въ прошлыхъ временѣхъ, якоже и днесь, пророци и апостолы и правящеи слово Божіе гоними бѣху отъ міра; ложніи же апостоли и пророки и учители любили бяху, понеже и сами отъ міра суть. Сего ради по ихъ похотемъ отъ міра глаголютъ, и наипаче князь вѣка сего, || **(об.124)** отъ которыхъ Божія мудрость открыта, поспѣшествуютъ прелестникомъ своими скарбы и многими доходы, сквернаго ради прибытка.

Сіа пишемъ вамъ, братіе, да не прелщени будемъ таковыми зміа онаго козньми, яко многоглавенъ есть, и якоже предъ симъ рече о церковнѣмъ священнодѣйствѣ.

Сице и въ «Таинственомъ Богословіи» великій Діонисіе скутовати [2]) высокая отъ несовершеныхъ глаголя Тимоѳею: сихъ зри, да никтоже услышитъ отъ ненаученыхъ; сихже глаголю, иже въ сущихъ держимыхъ и ничтоже паче сущихъ пресуществене быти мечтающихъ, но мнящихъ вѣдѣти еже по нихъ разумомъ положеную тму закровеніе его. Аще ли же паче сихъ суть божественая тайноученія, что убо рещи кто имать, елицы яже превыше всѣхъ лежащую вину отъ иже въ сущихъ послѣдними начертаваютъ, и ничтоже превосходитъ, глаголютъ, наздаваемыхъ ими безбожныхъ и многовидныхъ блескъ [3]), иже съ кумиромъ воображени. Сія же и сицевая о идоложерцохъ речена суть, якоже и сказатель глаголетъ. Не смысле||**(125)**ніи же, единоименство приложше и сущему отъ не-сущихъ, и прелстившеся умомъ заблудиша. Потреба бо есть, рече, на всѣхъ вину и вся яже сущихъ полагати, и глаголати положенія, яко всѣхъ сущихъ виновной, и вся та истѣйша нарицати, яко паче всѣхъ пресущей, и не мнѣти отреченіа сопротивна быти нань реченіямъ, но много первѣе ту паче улишены быти, паче всякого обіатія и положенія. Якоже и божественый Варфоломей, оно преславне разумѣвъ, глаголетъ, якъ и многословна есть вина и малословна, вкупѣ и безсловна, яко ниже слово, ниже разумѣніе и мущи, за еже всѣхъ той пресуществене падлежимой, единѣмъ неприкровенѣй истинѣ изъявляемой, иже яже скверная вся и чистая превозшедшимъ, и вся божественыя свѣты и шумы и словеса пренебесная оставлышимъ, и въ сумракъ входящимъ, идѣже есть иже всѣхъ внѣ въ истину. Ибо не просто Моѵсей очиститися повелѣлъ, таже не таковыхъ отлучитися, яко быти внѣ всякія нечистоты. || **(об.125)** И по всякомъ очищеніи зритъ многоизлитыя луча свѣта и огня, и слыщитъ многогласныхъ трубъ и гласъ шумно глаголем[ых]ъ, и въ сихъ не самого Бога зритъ, или бесѣдуетъ, но мѣсто, идѣже стояше, по-

[1]) Апокалипсисъ, гл. 12, ст. 4.

[2]) Исправлено изъ «ску*д*овати».

[3]) Слич. первый октябрскій выпускъ Макарьевскихъ «Великихъ Миней Четій», стлбц. 720.

томже и самыхъ зримыхъ отпущается, и въ сумракъ невѣдѣніа заходитъ [4]).

Зриши ли, яко и тогда не нагими вещми, но посредствомъ свѣта и огня прьвѣе и прочихъ. Себе бо, рече, и всѣхъ сущихъ и не-сущихъ неодрьжимымъ и отпущенымъ иступленіемъ отпусти вся, къ присущественной божественыя тм*и* заря възвестися имамы. Ничтоже бо есть Богъ реченыхъ, ихже мы вѣм*и*, или разумѣваемъ, ниже ихже (по)вѣдятъ [5]) умныя силы вся, зане ни единочювственыхъ, иже, паче всякого чувствіа, по превъсхоженію виновенъ. И [ни] [6]) единоже умныхъ, иже всякого ума по превосхожденіи виновенъ, ко премудрому словеси глаголющу: что убо суще присно, || (**126**) и николиже бываемо, и что бываемо [убо] [7]) присно, сущеже николиже? Яко Богъ убо всѣхъ Богъ естъ приближающихжеся ему, и тому единому поклоняющихъ праведне глаголется Богъ. Прочіи же, своя страсти предпочитающе, иныя творятъ събѣ боги. Аще бо лихоимство идолослуженіе есть, яве, яко и прочая страсти подобне, якоже и Богъ вѣка сего, и имже Богъ чрево.

Якоже и Максимъ великій исповѣдникъ глаголетъ: аще лучши тѣла душа, лучше же міра несусѣдне създавый его Богъ. Тѣмже предпочитая и паче душа тѣло, и паче Бога създаннаго его міра, ничимже идолослужитель разно естъ, якоже Еллини идолопочитающіи иныя творятъ съвѣ боги.

Свое бо помышленіе и нынѣ мнози паче Божіа разума предпочтоша. И якоже тогдашнее нечестіе бѣ, за еже не-сущихъ боговъ идоли поклонени быша, сице множае горше, еже въ сущаго явльшагося Бога въ плоти образы не чествовати. Понеже почесть образа, || (**об.126**) якоже глаголетъ великій въ божественыхъ Василіе, на прьвообразное въсходитъ, ибо ничтоже възбраняющее и отъ съпротивныхъ истинну слова показати. Кумиръ бяше изваянъ въ Іизраили въ имя Воалово, не-сущаго бога, емуже честь и поклоненіе приношаху. И не глаголетъ Богъ пророку: яко 7 тисящъ мужій не поклонишася идолу, но непоклониша[ся]колѣна Ваал[ов]у.

Зри убо и въ сущихъ и въ мнимыхъ образнаа честь не прьвообразное преходитъ, ни аже ангелъ праваа преставленіа виновствовати подобаетъ, еже иныхъ языкъ на не-сущіа боги заблуженіа, но самѣхъ онѣхъ, иже своимъ устремленіемъ еже на божественное праваго пути възведеніа отпадшихъ самолюбіемъ и гордынею, и иже тѣмъ мящихся тогда богоподобствъ достойною честію. Разумъ бо, рече, Божій отринулъ еси, и вслѣдъ сердца твоего ходилъ еси. Ниже бо понуженну имамы жизнь; скотовидна бо будетъ сіа убо отческая не точію же, но и яже въ законѣ || (**127**) и пророцѣхъ и псалмѣхъ реченна сутъ къ разньству языческихъ идолъ, яже [8]) ненаученіи и неутверженіи развращаютъ, якоже и прочая писаніа къ своей погибели имъ. Тѣмже въ таковыхъ препирателная еретикъ безчестіа словеса далече божественнаго лика, и твоея священныя душа да отврьгутся. Утаибося имъ якоже лѣпо. Мнящемся быти мудрымъ, юродство послѣдова. Не смѣю въ память принести святыхъ мученикъ. Не воз-

---

[4]) Весь этотъ абзацъ составленъ изъ разныхъ мѣстъ, взятыхъ изъ Діонисія Ареопагита и встрѣчающихся на 720—722 столбцахъ перваго октябрскаго выпуска «Великихъ Миней».

[5]) *по* зачеркнуто киноварью.

[6]) Вставлено надъ строкою.

[7]) Вставлено на полѣ.

[8]) Поправлено изъ «яко».

могаю бо стати прямо глубинѣ страданіемъ ихъ: како божественная любовь въспалися въ нихъ, еяже ни смерть, ни животъ, ни мукамъ многоразличная устрашеніа пламень утолити невозможе, и въ нестерпимыхъ (по)томленыхъ [1]) умроша, никакоже покорившеся пожрети истуканнымъ.

Подобно же всегда плевелосѣятель подвиже иконоборецъ ереси. Таяже страдаху святіи Божіи человѣци, о истиннѣ умирающе, никакоже покорившеся христіанохулникомъ, пачеже Христоненавистникомъ, нудящимъ отврещися поклоненіа святыхъ иконъ, || (об. 127) вѣдяще почести и безчестію образа на пръвообразное въсходитъ, купноже и церковныя написанныя обычая хранити, яко законъ Духа Святаго. Апостолское бо преданіе есть се, еже въ сихъ пребывати рекшаго: хвалю васъ, братіе, яко всѣ ми помните, якоже предахъ вамъ преданіа дръжите. И въ другомъ: дръжите преданіа, яже научистеся, и прочая. Ниже бо ради непокоривыхъ самовластіа божественіи свѣти промыслилъ того сіаніа изнемогаютъ, но еже умныхъ очесъ превращеніе преисполненныя отческіа благости свѣтоданіа, или отнюдь непричастно творитъ и къ тѣхъ ожесточанію непреподателно или причастіа творитъ различна, мала же и велика, тонка или свѣтла, единыя простыя и присно такожде имуща и простертыя источнически луча, якоже при солнци есть видѣти. При свѣтлыхъ вещѣхъ преподаетъ свѣта, при дебелѣйшихъ же неподобне, и сице и самовластнаго || (128) устремленіа неравенство.

Слышимъ бо нѣкіа отъ велерѣчивыхъ глаголюща о просвѣщеныхъ отъ Бога преподобныхъ мужехъ, иже отъ многа обученіа еже въ добродѣтелехъ имущихъ искушеннаго чювства въ разсуженіа добру же и злу, и прешедшимъ еже о Христѣ младенство, не ктому требующихъ млека законныхъ наблюданій, но могущихъ твердою велѣній Христовыхъ пищею внутрняго человѣка съвръшати, яко достигшихъ въ мѣру духовнаго възраста. И не токмо сътвориша и научиша, но яко отци чадолюбивыи написавше сказаніе въ писменыхъ словесѣхъ таинство духовнаго разума: ова убо къ наученію добродѣтелемъ, оваже къ возраженію сънротивнихъ, въ нихже ова убо начинающимъ, и другая посреднимъ, и ина съвръшеннымъ, по различныхъ възрастохъ же и начинанихъ. И ради сего неискусніи, невѣдуще и научитися не хотяще, несогласна мнятъ писаніа и святыхъ ученіа, яко || (об. 128) вся добра сутъ въ свое время. Не можетъ бо отроча подобно мужеви тещи, ни таяже пища дѣтемъ и съвершеннымъ. Сице и въ духовномъ видѣти есть възрастѣ. Ельма и Съломонъ старость—мудрость нарече, а не сивизны власомъ.

Глаголютъ же сице *яти* бывше въ гордини своей: «кая потреба отъ человѣка наученіа? Ибо азъ самъ таковъ же человѣкъ!»

Но да слышатъ таковіи. Не нашего ли ради наученіа, Богъ явися въ плоти, смиривъ себе, яко человѣкъ бывъ послушливъ до смерти, смерти же крестнѣй, и съвръшивъ смотрѣніе избавленіа нашего по писаныхъ. Таже апостолы посла, и пророки, и учители церковныхъ, и пастыря въ совръшеніе тѣла Христова, дондеже доспѣемъ вси въ единство вѣры въ разумѣ сына Божіа, въ мужа съвръшена, въ мѣру възраста исполненіа Христова [2]). Сіа вся человѣци, суще отъ подобострастныхъ намъ

[1]) *по* вычеркнуто киноварью.

[2]) Ефес., гл. 4, ст. 11—13.

человѣкъ, а не отъ ангелъ, Христовѣмъ благовъленіемъ пріаша. Предуспѣвшіи бо человѣци въ любовь Божію || (129) храненіемъ святыхъ заповѣдей его ангелскимъ приближаются добродѣтелемъ, и онѣхъ невещественнаго разума отчасти, кождо по своей мѣрѣ, сирѣчь по чистотѣ ума, сподобляются боговидѣніа

Паки же къ непокоривымъ речемъ. Яко показаніе гордымъ паденіе есть. Что убо есть писанное се: да обратятъ мя боящеися тебе и вѣдущеи свѣдѣніа твоя?

Зриши ли, яко отъ вѣдущихъ невѣдущіи научаются [рекше, очищаются и просвѣщаются и съвръшаются] [3]). Аще бо огню свойство еже сьгрѣ ати и просвѣщати и опаляти (бываютъ же сіа прямо подлежащія вещи), но и вѣдное естество единовидно. Свойство же ея еже студити. Егда же близъ огня будетъ, въ теплоту прелагается. И поелику въ горящину приложися, потолику можетъ и ины вещи сьгрѣвати, не отъ своего существа, но отъ теплоты, еяже причастися отъ огня. Сице и человѣкъ. Аще отъ чрева глаголетъ лжу, или по плоти свѣщавая, сіе студитъ душу отъ теченія еже вслѣдъ Бога. || (об. 129) Пишетъ бо: «всякъ человѣкъ ложъ. А иже отъ Духа Божіа пріемлетъ, не ктому человѣческая, но божественая глаголетъ, точію въ наученіа странна и различна не прилагатися. Да не будемъ, рече, ктому младенцы умомъ, волнующеся и скитающеся въ всякомъ вѣтрѣ ученіа, во лжи человѣчестѣй, въ хитрости козней лщеніа, но истинствующа въ любви да възрастимъ въ него всяческая, еже естъ глава Христосъ, изъ негоже все тѣло» [4]). Вы бо, рече, тѣло Христово и уди отчасти. И паки: блюдѣтеся, еда кто вы есть крадовѣдя [5]) хитростію и тщетною лестію, по преданію человѣческому, по съставленіемъ міра сего, а не по Христѣ [6]). Хитрость же внѣшняя, науки—философію глаголетъ; иже благорѣчіемъ тщая льсти отвъдятъ вѣры, глаголюще: съй день добръ, а сей недобръ, по обхоженію съставъ міра сего, солнца и луны и прочихъ звѣздъ еже человѣчьско изобрѣтеніе быти являетъ. По Христѣже всяко время || (130) добро творити доброе. Да не кто, рече, осужаетъ васъ о яденіи и о питіи, или о части празника Жидовска преданіа законныхъ назираній, яже суть стѣнь будущимъ, тѣло же Христово [7]). Такоже подобно Еллини, якобы слово премудрости имуще, по случаемъ планитъ, овъгда се добро ясти, иногдаже иноа се не добро. Сего ради запрещаетъ вѣрному апостолъ глаголя: не косни, ниже вкуси, ниже прилѣпися, яже суть вся въ истлѣніе вкушеніемъ, [по] заповѣдемъ и ученіи человѣчьскими, въ волнѣ служеніи и смиренномудріи и непощадѣніи тѣла, якоже иже отъ Симона вълхва, и Манихеи, и подобніи тѣмъ, иже два начала противна себѣ вводятъ, не въ чести нѣкоей къ сытости плоти, понеже всю видимую лукаваго тваръ быти глаголютъ [8]). Но нѣсть се, ниже буди аріански разумѣти, и подобныхъ ему еретиковъ, кътоpіи добре преданыя посты отъ съборныя церкви разоряютъ, всегда мяса ясти хотятъ. || (об. 130) Не скверницъ, рече, въ уста входящее. Но тамо ясно объяви Господь разумъ слова, рекъ: а еже неумовенными руками ясти не скверницъ человѣка.

Вѣдомо же да будетъ всѣмъ благо-

[3]) Вставлено на полѣ.

[4]) Ефес., гл. 4, ст. 14—16.

[5]) См. выше, стлбц. 1325, прим 4-ое.

[6]) Колос., гл. 2, ст. 8.

[7]) Колос., гл. 2, ст. 16—17.

[8]) Сличи, Колос., гл. 2, ст. 21—23.

мудрствующимъ, яко невъздержаніе и многояденіе скверпитъ человѣка въспаляя въ немъ похоти, и піаници царствіа Божіа не наслѣдятъ, и сластолюбци не бываютъ боголюбци, имже Богъ чрево. Не сице бо есть истинное мудрованіе вѣры въскреснувшихъ съ Христомъ, но еже умертвити уды сущая на земли, яже есть: блудъ, нечистота, сласти, похоти, злобу и лихоиманіе, еже есть идолослуженіе, ихже ради грядетъ гнѣвъ Божій на сыны непокорства. Не будите убо съпричастницы симъ, сирѣчъ обоимъ равная нечествующимъ. Аще и въ сопротивныхъ обрѣтаются, не суть бо сіи чада церковная, но врази и разбойницы.

|| (131) Того же христолюбива старца посланіе утѣшително въ скорби сущимъ слова ради Божіа.

Павелъ апостолъ [1]) Іисусъ Христовъ вълею Божіею, и Тимофей братъ, церкви Божіи сущей въ Коринфѣ, съ святыми всѣми сущими въ всій Ахайи,— благодать вамъ и миръ отъ Бога Отца, нашего Іисуса Христа! Отецъ щедротамъ и Богъ всякоя утѣхи, утѣшаяй насъ о всякой скорби нашей, яко възмощи намъ утѣшати сущая въ всякой скорби утѣшеніемъ, имже утѣшаемся сами отъ Бога. Зане якоже избыточствуютъ страданіа Христова въ насъ, тако и Христомъ избываетъ утѣшеніе наше вѣдяще, зане якоже общници есте страстемъ его, тако и утѣшенію» [2]).

Не хощу васъ не видѣти, братіе, о скорби нашей, яко по премногу отяготихомся паче силы, яко не [на]дѣятися намъ жити. Но сами въ собѣ осужденіе смерти имѣхомъ, да ненадѣющеся будемъ на ся, но на Бога, въставляющаго мертвыя, иже отъ толики смерти избави насъ, и избавитъ, аще естъ воля его. || (об. 131) Поспѣшаю[щимъ] [3]) и вамъ по насъ молитвою [4]), мнѣ бо еже жити Христосъ и еже умрѣти приобрѣтеніе. Вѣренъ же Богъ, иже не оставитъ насъ искуситися паче силы, юже самъ подастъ намъ, точію призвати его въ молитвѣ и благодареніи да не облѣнимся, и вѣруемъ извѣстно, яко вся на ползу яко Богъ устроенъ премудре, нашая вѣдый вся преже бытіа, създавый по единому сердца ихъ когождо, и разумѣя и на вся дѣ[ла] ихъ, да не будемъ убо неразумливы, по иже на каменныхъ сѣяныхъ, бывшихъ бо, рече, скорби или гоненію слова ради Божіа, абіе съблажняются, но не забудемъ утѣшеніа, еже яко сыномъ глаголетъ намъ: сыне не премагай наказаніемъ [5]) Господнимъ, ниже ослабѣй отъ него обличаемъ. Егоже любитъ Господь, наказуетъ, и біетъ всякаго сына, егоже пріемлетъ. Аще наказаніа трьпите, яко сыномъ вамъ обрѣтается Богъ. Аще ли безъ наказаніа есте, емуже причастници быша вси, || (132) убо рабы есте, а не сынове. Всякъ бо, рече, сынъ не пріемлетъ дому отца своего, аще не будетъ наказанъ. Всемъ отлучаются сынове Божіи отъ прочихъ, да сіа убо въ скорбехъ живутъ, міръ же въ пищи и въ покои свѣтлится. Не благовъли Богъ, да почіютъ любимици его, дондеже суть въ тѣлеси. Но паче въсхо[тѣ] [6]) тѣхъ въ мірѣ, въ скорби, и тяготѣ, въ трудахъ, лишенихъ, и уединеніи, и недузѣ, и уничиженіи, и пакостехъ, и сердечномъ съкрушеніи, и тѣлеси сломленѣ, и отреченій сродникъ, и въ мудро-

[1]) Въ современномъ текстѣ: «посланникъ».
[2]) 2 Коринѳ., гл. 1, ст. 1—7.

[3]) Дописано на полѣ.
[4]) 2 Коринѳ., гл. 1, ст. 8—11.
[5]) Сперва было написано «закономъ».
[6]) Дописано надъ строкою.

ваніи печалнемъ, и сѣдѣніи неподобнемъ человѣкомъ, и селеніи, иночест[в]ѣ безмолвнемъ, и видѣніемъ человѣческимъ, не видѣніемъ, и измѣненнемъ отъ всякія вещи, веселящія здѣ. Тіи плачутъ, а міръ смѣется; тіи сѣтуютъ, а міръ умащается, тіи постятся, а міръ наслаждается; въ днѣ трудятся, и нощію себе въ подвигѣ бдятъ, въ тѣснотѣ и трудѣхъ; нѣціи же въ волнѣхъ, скорбѣхъ; иніи въ трудѣхъ страстей своихъ; || (об. 132) и друзіи гоними отъ человѣкъ, иніи же въ бѣдахъ страстей отъ бѣсовъ и прочихъ; и ови убо ихъ отгнани быша, ови же убіены быша, иніи обыдоша въ милотехъ, и прочихъ. И слово Божіе исполнися въ нихъ глаголющее: въ мірѣ скорби пріимѣте, но о мнѣ възрадуетеся. Вѣстъ Господь, яко нѣстъ мощно въ покои тѣлеснѣмъ сущимъ пребывати въ любви его. И сего ради възбрани ихъ отъ покоя, и сластей того Христосъ Богъ нашъ. Иже любовь его превозмагаетъ паче смерти тѣлесныя, той да явитъ и намъ крѣпостъ любве своея. Аминь.

Всякого человѣка ползуетъ искушеніе. Всяка уста да заградятся, и повиненъ будетъ весь міръ Богови. Подвижницы искушаются, да приложатъ богатству своему; слабіи же, да отъ вредящихъ съхранятъ себе; спящіи, да на възбуженіе уготовятся далече; сущіи, да приближатся Богу; присніи же, да съ дръзновеніемъ веселятся. Сего ради прочее пръвѣе искушаетъ || (133) Богъ и томитъ, таже показуетъ дарованіе. Слава владыцѣ, иже въ лѣчбахъ крѣпкихъ пищу здравіа нашего приносящу! Нѣстъ иже въ время обученіа не тружаайся, и нѣстъ кто, емуже не горко время, въ немже напояется яда искушеніе. И кромѣ сихъ, не мощно притяжати раст[в]ореніе крѣпко, и еже притръпѣти — не наше есть. Откудо бо имать силу скудель, и еже отъ бреніа тръпѣти [те]ченіе [7]) вѣдное? Аще не огнь божественый утвердитъ его, аще повинемся просяще въ смиреніи съ желаніемъ непрестанымъ, въ терпѣніи вся пріем[лемъ] [8]) отъ Бога, иже бо единою отъ любве душа своея и [съ]здавый себѣ въ добродѣтель и въждelѣвъ дѣланіе съвръшити, не печется паки о тѣлесныхъ, аще же суть, аще лиже ни, отъ нихже многажды попущаетъ искуситися въ сицевыхъ добродѣтельнымъ, и отъ всякого мѣста [оста]вляетъ [9]) възбудитися на ня, и уязвляетъ ихъ [въ тѣлеса, по Іову, и вноситъ ихъ въ нищету и въ отступленіе человѣчества, и язвитъ ихъ] [10]), въ яже имутъ. Точію душамъ ихъ предъ ихъ не приближается. Немощно бо егда въ пути || (об. 133) правды шествуемъ, не срѣсти насъ сѣтованіемъ и тѣла недугохъ не болѣти, и пребывати неизмѣнну, аще убо въ добродѣтели жити възлюбимъ. Человѣкъ же, пребываяй въ своемъ хотѣніи, или въ зависти и погибели душа, или въ чемъ вредящихъ его, осужденіе имать. Аще ли же егда пойдетъ въ путь правды и творитъ шествіе свое къ Богу, и срящитъ что отъ сицевыхъ, не подобаетъ ему уклонитися отъ того, но съ радостію подъяти неистезателне и Бога благодарити, яко посла ему благодать сію, и сподобися его ради въ искушеніе впасти, и обѣщникъ быти страстемъ пророкъ и апостолъ и прочихъ святыхъ, иже о пути семъ притрънѣвшихъ скорби, либо отъ человѣкъ пріидутъ, ли отъ бѣсовъ, или отъ тѣлеси. Кромѣ бо мановеніа Божіа, пріити симъ и попуститися немощно.

Свѣдителствуетъ же се апостолъ Па-

---

[7]) *те* вставлено на полѣ.

[8]) Дописано на полѣ.

[9]) Дописано позднѣе на полѣ.

[10]) Вставлено на полѣ.

велъ, яко явленно нарицаетъ даръ, глаголетъ бо: се отъ Бога дано бысть намъ, еже не токмо въ Христа вѣровати, но иже и по [1]) немъ страдати [2]). И яко святый || (134) Петръ написа въ своемъ посланіи: яко егда страждете правды ради, блажени есте [3]), яко обѣщници [4]) страстемъ Христовымъ бысте. Прочее, не егда будемъ въ пространствѣ, радоватися подобаетъ, о скорбѣхъ лицемъ дряхловати и якоже чюжихъ пути Божію вмѣняти. Отъ вѣка бо и отъ родовъ крестомъ и смертію наступаема бѣ стезя его. Не по слѣду ли святыхъ хощеши ходити, и безстрастне шествовати въ немъ? Путь Божій—крестъ повседневный есть. Никтоже бо взыйде на небо съ ослабою, иже въ искушенихъ пребывающій. Нѣкогдаже попущаются отъ промысла пріити въ руцѣ бѣсовъ. Хотяй въ мірѣ семъ быти безпечаленъ, и се желая добродѣтелію любя ходити, сьй тощъ есть отъ сего пути. Преподобніи бо не токмо своею волею подвижутся въ благихъ дѣлѣхъ, но и отъ искушеній не волею въ велицѣ подвизѣ суть, искуса ради трьпѣніа ихъ. Душа бо, имущіа страхъ Божій, не боится отъ чего врежающаго ту тѣлесне || (об. 134) зане на Господа упова отъ нинѣ и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

Паки же глаголи въ собѣ: аще есть воля владыки моего, еже обладати лукавымъ тварію его, ниже азъ се пріемлю злолютне, и нехощи упразнити хотѣніа Господа своего, и сице въ напастехъ твоихъ радости наполнишися. Вьпросъ: нѣсмъ, рече, праведенъ да уповая буду на Бога? Отвѣтъ: но ты въ истинну дѣланіа ради правды ишелъ еси въ пустыню, исполненну скорбей, и сего ради послушливъ бысть воли Божіи. Иже бо благовълятъ въ страсѣ Господни жити, о Христѣ Іисусѣ скорби избираютъ и гоненіа трьпятъ, и той въ власти творитъ тѣхъ своимъ съкровенымъ съкровищемъ. Слава иже въ десныхъ и шуихъ спасающему насъ! Иже бо отъ воля своея изнемогающихъ стяжати живутъ въ себѣ, въ печалехъ въ неволныхъ възводитъ душа ихъ въ добродѣтель. Ибо Лазаръ, онъ нищій, не бѣ отъ воля своея лишаемъ отъ мірскихъ благъ, но и тѣло его уязвенно ранами, обаче въ нѣдрахъ Авраамовѣхъ почтенъ бысть. || (135) Богъ искрьнъ есть печалнаго сердца, иже въ скорби вьпіющихъ къ нему, и аще тѣхъ тѣлесная когда лишитъ или инако оскорбитъ, дондеже аще трьпимъ, въ заступленіе наше творитъ. Якоже врачь, въ тяжчайшемъ недузѣ рукодѣйствоя, здравіе творитъ, но обаче по души вельми человѣколюбствуетъ, о немъ противу жестоцѣ болѣзни его.

Умлъчу принести въ память святые мученики, еда како не возмогу стати предъ глубиною страданій ихъ, елико побѣди часть трьпѣніа, еже отъ силы любве Христовы, многіа скорби и болѣзни тѣлесныя. И да не усумнимся о истиннѣ. Аще и христіане мнятся быти, иже словесе ради Божіа мучащіи насъ, вѣсте, яко плотски не пріемлетъ духовная, и не достоитъ дивитися о сихъ, зряще на самого Господа, началника вѣрѣ и съвръшителя Іисуса, яко не отъ иноплеменныхъ, но отъ сродныхъ своихъ и мнящихся архіерей и книжникъ предастся на волную страсть.

И всяко съ||(об. 135)мнѣніе отъ смысла нашего изымая, рече сице: предани будѣте родители и братіею и ро-

---

[1]) *и по* поправлено вмѣсто *въ*.

[2]) Филиппис., гл. 1, ст. 28—29.

[3]) 1 Петр., гл. 3, ст. 14.

[4]) По смыслу, должно быть «объщници», «общници». Срв. 1 Петр., гл. 4, ст. 13; гл. 5, ст. 1.

домъ и други, и умрътвятъ отъ васъ нѣкія, а не всѣхъ. Не оскудѣетъ бо плодъ Христова сѣмени, аще и въ четвертой части добрыя земли посѣя врагъ плевелъ нетрезвящимся человѣкомъ. Не бойся, рече, малое стадо, имже изволи Отецъ [5]) дати царство. И Великій Василіе глаголетъ: молися быти отъ малыхъ, скудо бо есть благое. Мнози бо приходятъ къ добродѣтелному житію, мали же аремъ его пріемлютъ, и не всякъ крестяйся спасется Лучше Богу тріе събрани во имя его, [а не] многѣхъ отметающихся. Нѣстъ се нѣстъ! И древле бо не въ множайшихъ благоволи Богъ. Ты бо, рече, исчитаеши тмы, Богъ же—спасающихся. Ты персть безчисленую, азъ же съсуды избраныя. Понеже самъ рече, яко Духа Святаго вмѣстити не можетъ, сирѣчъ духовныхъ Христовыхъ заповѣдей. Глаголы бо, рече, яже азъ глаголю вамъ, духъ суть и животъ суть [6]). Міръ же весь въ злѣ лежитъ. По Іоанну глаголетъ бо: не любите міра, || (136) ни аже суть въ мірѣ. Аще кто любитъ міръ, сей нѣстъ люб е отча въ немъ, занеже вся еже въ мірѣ похоть плотьская, и похоть очима и гордины житія сего, нѣстъ отъ отца, но отъ міра, и міръ преходитъ и похоть его, а творяй вълю Божію пребываетъ въ вѣки. Павелъ же глаголетъ, яко мудрость плотская вражда на Бога. Что ради? Понеже закону Божію не повинуются. И паки ученикомъ своимъ глаголетъ: си заповѣдаю вамъ, да любите другъ друга. Аще міръ васъ ненавидитъ, видите, яко мене прежде васъ възненавидѣ. Аще отъ міра бысте были, міръ убо своя любилъ бы; а понеже азъ избрахъ вы отъ міра еже мудрствовати духовнаа, того ради ненавидитъ васъ міръ. Поминайте слово, еже азъ рѣхъ вамъ: нѣстъ рабъ болій господа своего. Аще мене прогнаша, и васъ иженутъ Сія рече прежде глаголахъ вамъ, да не соблазнитеся, егда отъ соньмицъ изденутъ васъ. Пріидетъ бо время, да всякъ, иже убіетъ васъ, мнится службу приносити Богу. || (об. 136). И сія сътворятъ, зане не познаша ни Отца (моего) [7]), ни мене. Аще и словомъ исповѣдуютъ вѣдѣти Бога. дѣлы же отмещутся. Моя бо, рече, овца гласа моего слушаютъ, глаголющаго: научитеся отъ мене, яко кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ, а не суровъ и безчеловѣченъ, и съгрѣшающая исправите духомъ кротости, а не ранами и убійствомъ и темницами и юзами. Но аще и церкви преслушаетъ кто, буди ти, рече, язычникъ и мытаръ. И отлучитися всякого безчинно ходящаго, а не по преданію.

А еже мучити, нигдѣже никакоже въобрази, ниже словомъ, но нѣ мало таково что назнаменова, ни собою, ни святыми апостолы и богоносными отци, но самъ паче біемъ не збываше [8]), и укаряемъ не укаряше, и яко овча на заколеніе веденъ бысть, и яко агнецъ незлобивъ бечестною смертію осужденъ. Что же апостоли? Не владыку ли и учителя своего подражаша и многи скорби и муки и смерти многообразныя словесе ради пострадаша? И въ || (137)піетъ Петръ глаголя: Христу пострадавшу плотію, вы въ тую же мысль въоружитися [9]), еже подобная страдати, а не инѣхъ мучити; но обрѣтателе злымъ къ съставленію своего имъ хотѣнія, заеже овчиною внутрняго прикривающе волка приносятъ отъ писа-

[5]) Поправлено изъ «Богъ».
[6]) Іоан., гл. 6, ст. 63.

[7]) Зачеркнуто киноварью.
[8]) Слѣдуть: «біаше».
[9]) 1 Петр., гл. 4, ст. 1.

ніа смотрителне бывша нѣкая, а не законная и обдержная, но яже отчасти.

И Христосъ, рѣша, біаше продающихъ въ церкви. Но прочитающимъ опасно не имутъ окрасти духовнаго богатства, корчемствующе истинну. Протолковаша бо сіе святии о продающихъ Божіа дарованіа. Іоанъ евангелистъ ясно глаголетъ: сътворивъ, рече, бичъ, вся изгна изъ церкви, овца и волы, по семъ и тръжникомъ разсыпа пѣнязы, и продающимъ голуби рече: възмѣте сіа отсюду, и не творите дому отца моего домъ купля [1]),—являя невидимое изгнаніе, иже въ законѣ хвалящимся, преступленіемъ того Богу досажающимъ.

И прочее строителне бываемая, неподобаетъ вво||(об.137)дити посредѣ съборныхъ вещей, рекше обдержателныхъ и завѣщанныхъ. Аще и тмами предлагаютъ въ ветхомъ Илію и Финееса, но Господь възбрани ученикомъ хотящимъ, якоже и Иліа, по ревности сътворити. Не вѣсте, коего духа есте вы. Сынъ бо человѣческій не пріидетъ душъ человѣческихъ погубити, но спасти. И нѣкую жену, въ прелюбодѣяніи яту, приведше ко Іисусу въпрашаху: въ законѣ, глаголюще, каменіемъ побивати повелѣ намъ Моусей,—ты что повелѣваеши? Се же рѣша искушающе. Разумѣша бо его въ ученіи всюду любовь и кротость [в]законяюща и судъ праведенъ сказующа: еже не хощете себѣ быти, сего инѣмъ не творите. И здѣ подобно отвѣщаваетъ: иже естъ, рече, безъ грѣха въ васъ, той да вержетъ на ню камень. Внегда вси обличишася кождо ихъ своею съвѣстію, рече къ женѣ: ни азъ тебе обличаю, иди и не твори того грѣха [2]). И бѣху приближающеся вси мытаріе и грѣшници послушати его, и роптаху книжници и Фарисіе къ ученикомъ его глаголаху: || (138) почто съ мытарѣ и грѣшники ясте и піете? Іисусъ же отвѣща къ нимъ: не требуютъ здравыи врача, но болящіи; не пріидохъ бо призвати праведники, но грѣшники на покаяніе. Шедше научитися, что есть милости хощу, а не жрътвѣ разумъ Божій и не всесъзженіа [3]). Отнюдуже и Павелъ навыче глаголетъ: быхъ Іудеомъ яко Іудей, да Іудея приобрящу; подзаконнымъ яко подзаконенъ, [да подзаконныя приобрящу; беззаконнымъ яко беззаконенъ], не сый подзаконникъ Господу, но законникъ Христовъ, да приобрящу беззаконныя; быхъ немощнымъ яко немощенъ, да немощныа приобрящу; всѣмъ быхъ вся, да всяко нѣкіа спасу, и множайшихъ приобрящу [4]). И намъ запоручаетъ глаголя: сподобни мнѣ бывайте, братіе, и смотряйте иже не тако ходящая, якоже имате образъ насъ. Мнози бо ходятъ, о нихже плача глаголю, враги креста Христова, имже кончина погибель, имже Богъ чрево, и слава студъ имъ, иже земная мудрствующе [5]). И паки: безприткновени бывайте Іудеомъ и Еллиномъ и церкви Божіи, ||(об. 138), якоже и азъ въ всемъ всѣмъ догажаа, не ищу своюо пользу, но многихъ, да спасется [6]). Подобны ми бывайте, якоже и азъ Хри-

[1]) Іоан. гл. 2, ст. 15—16.

[2]) Іоан., гл. 8, ст. 3—11.

[3]) Матѳ. гл. 9, ст. 10—13.

[4]) 1 Коринѳ., гл. 9, ст. 19—22: «да множайшыя приобрящу— — беззаконникъ Богу—».

[5]) Филиппис., гл. 3, ст. 17—19: «Подобни ми бывайте, братіе, и смотряйте тако ходящыя, якоже имате образъ насъ. Мнози бо ходятъ, ихже многажды глаголахъ вамъ, нынѣ же и плачя глаголю, враги креста Христова, имже кончина погибель, имже богъ чрево, и слава въ студѣ ихъ, иже земная мудрствуютъ».

[6]) 1 Кор., гл. 10, ст. 32—33: «Безпреткновенни— —Божій—угождаю, не искій своея пользы— — спасутся».

сту [7]). Ибо и Христосъ не себѣ угоди. Не ищу бо, рече, вълю мою, но волю пославшаго мя Отца, и слово, рече, еже глаголахъ, нѣстъ мое, но пославшаго мя.

Нынѣ видимъ нѣкихъ не токмо не могущихъ слышати слово его, но и гоненіе умышляють и убити начинають сіе [8]) глаголющихъ. Не глаголютъ же сего явственно, но лицемѣрують ложными клеветами спокрывающе, и глаголютъ, яко въ Христа не вѣрують, подобно нѣчто глаголющимъ: «нѣстъ съй человѣкъ отъ Бога» и паки: «мы вѣмы, яко той человѣкъ грѣшенъ есгъ». Аще бо яко глаголютъ они: «въ Христа не вѣрують», откуду слово Христово вселися въ нихъ? А сказующеся быти вѣрни, что ради слова Христова не разумѣютъ, ниже слышати вмѣщаютъ? Не явленно ли отпаденіе вѣры и злобныя зависти прикровеніе, отъ неяже ражается убійство?! И притвореніемъ благочестіа мнящеся отмщати Бога, своя страсти исполняють, || (139) снѣдающе люди Божіа въ хлѣба мѣсто.

Сіа же глаголемъ, братіа възлюбленная о Господѣ: не да възненавидимъ творящихъ намъ напасть (не буди помыслити намъ таковое безаконіе), но якоже рече апостолъ: како раздражу си плоть, и спасутся нѣкіа отъ нихъ, въ познаніе пришедше словесъ разума Христова. Что прежде глагола достоблаженій онъ мужъ, иже Христа имѣ глаголюща въ собѣ, и паче же весь въ Христа оболченъ: яко скорбь ми есть веліа и непрестающіи болѣзни сердцу моему; моляхъ бо ся самъ азъ отлученъ быти отъ Христа, по братіи моей и сродникъ моихъ по плоти иже суть Іизраильте[не], и прочая. И паки: благовъленіе моего сердца и молитва яже ко Богу по Іизраили есть въ спасеніе. Свѣдительствую бо имъ, яко ревность Божію имуть, но не по разуму, не[вѣ]дуще [9]) бо Божію правду, и свою правду ищуще поставити, правдѣ Божіи не повинушася.

Сію мѣру любве Божіа и ближняго взыскують въ собѣ вси святіи, еяже Павелъ показа, не человѣческую, но яже Христосъ. Сице и намъ подобаетъ, елика си||(об.139)ла, любити, и молитися не за изгонящая токмо, но и за убивающая. Аще и въ съвръшеніе любве святыхъ мѣры много недостаточствуемъ, лѣпости ради нашея и нерадѣніа, но понѐ страха ради Божіа, яко раби неключими, потщимся, елико можемъ, побѣжати благимъ злое Христови произволеніе, и немощъ всегда показующе нашу [и отъ него помощи просяще] [10]) части любве его да не отпадемъ, и злобныя памяти въ сердцихъ на братію да не помышляемъ. Аще ли не тако, ничесоже ползуемся. Аще и на всесъжженіе предани будемъ, и кая полза въ кровѣ нашей, внегда сходити намъ будетъ въ истлѣніе. И не сущи нужди не поминати озлобленіа, яже пострадахомъ отъ кого, но и отъ сердца оставляти. Аще и Павелъ является, касаяся нѣкихъ словесы жестокими, не себе отмщая, но иныхъ ради спасеніа се повѣдаетъ, якоже егда глаголетъ: блюдѣте псы и злые дѣлателя [11]), и оныхъ плакаше, и враги кресту Христову наричетъ. || (140) И паки: Александръ Ковачь многа ми зла сътвори, отъ негоже, рече, и ты хранися: зѣло бо противится словесемъ нашимъ [12]).

---

[7]) ib., гл. 11, ст. 1: «подражатели мнѣ— —».

[8]) Поправлено изъ «сице».

[9]) *вѣ* дописано позднѣе сверху строки.

[10]) Вставлено на полѣ.

[11]) Филиппис., гл. 3, ст. 2: «блюдитеся отъ псовъ, блюдитеся отъ злыхъ дѣлателей».

[12]) Тимоѳ., гл. 4, ст. 14—15.

Писано бо естъ: время всякой вещи иже подъ небесемъ. Тѣмже и мы несмотреливно духовная Христова словеса иже плотьская мудрствующимъ подложивше, стражемъ отъ нихъ, якоже солнечный свѣтъ, незд[р]авыма очима и немощну слуху грома гласа и млека требующимъ твердую пищу, но ниже самъ Господь нашъ или избранный его съсудъ, вѣдый духовнымъ прилагати духовная, пребыша кромѣ скорбей въ мірѣ семъ. Коль паче мнѣ грѣшному, иже присно не по разуму поспѣваемъ, понеже законъ духовенъ есть, азъ же плотянъ и проданъ подъ грѣхъмъ, и по неложному его обѣщанію уповаемъ очищеніа кровію Христовою получити, аще сподобимся недостойніи причастници быти страданіемъ его.

Глаголетъ бо Григоріе втораго слова: аще сраспнешися яко разбойникъ, яко благонравенъ познай Бога, || (об. 140) съ беззаконными вмѣнишася тебе ради, и твоего ради грѣха, и ты буди за оного законъ, купи смертію спасеніе, стяжавай что отъ озлобленіа, хощетъ бо тя очистити грѣха, здѣшнихъ ради страданій. И паки глаголетъ той же богословецъ, въ словѣ еже на крещеніе: вѣмъ и ино крещеніе, мученіемъ и кровію больше инѣхъ и выше, имже и самъ Христосъ крестися, еже зѣло честно и блажено елико вторыми нечистотами не оскверняется ктому. Но ли не поминаютъ насъ, якоже и богатыхъ. Нѣстъ се, нѣстъ! Поминаютъ бо присно всѣхъ православныхъ христіанъ. Ничтоже бо, рече, Богу велику, егоже нищій не подаетъ. Не обидливъ бо, рече, естъ Богъ, ниже забытію дръжимъ якоже человѣкъ. Незабвенно естъ отъ него ничтоже, и нѣстъ предъ нимъ тваръ невидима, вьсяже нага и отверста предъ очима его. Не забудемъ рекшаго: блажени будѣте, егда възненавидятъ васъ человѣцы, и егда разлучатъ вы, и поносятъ, и пронесутъ имя ваше яко зло, сына человѣческаго ради, възрадуйтеся, рече, въ онъ день, || (141) и прочая. И горе, егда добре рекутъ вамъ вси человѣци: по сему творяху лжепророкомъ.

Аще бо и вси осудятъ насъ, яко злодѣя, и проклинаютъ никая же отъ того бѣда сущимъ намъ православнымъ христіаномъ, и пачеже ради словесе его страждущимъ. Не послѣдуетъ бо судъ Божій клятвамъ неправеднымъ, якоже и благословенію. Аще бо, рече, не будетъ достоинъ міръ васъ, къ намъ възв[р]ратит[е]ся. Так и клятва възв[р]ращается на иже неправедно съблазнившагося. Кленущего прокленутъ бо, рече, тіи, и ты благословиши, и въ безчестіи, еже отъ міра бываемѣмъ, слава Божіа съкро[ве]нна есть побѣдившимъ міръ, и до конца въ подвизѣ претръпѣвшимъ.

Вѣсте бо мудрованіе наше, якоже никогдаже глагола или съмнѣхся въ православнѣй вѣры святыя единосущныя Троица, яко нѣціи лжутъ на насъ. Слово же наше всегда есть къ хотящимъ спастися о заповѣдехъ Христовыхъ. И еликаже съпротивна яже отъ невниманіа писаній привнійдоша на пакость житію, не похваляемъ. Аще и сами въ та|| (об. 141) ковыхъ многообразне удержани быхомъ, обаче имѣхомъ надежу на Господа, яко подастъ намъ отрѣшеніе сихъ по своей милости. Еже и бысть, якоже видите. Тѣмже благодарити дължни есмо благость его и рещи: си измѣни десныца вышняго.

Господа ради, отцы и братіа, молитеся о нашемъ окаянствѣ, да устроитъ человѣколюбецъ не токмо намъ, но и врагомъ нашимъ полезная, да подастъ намъ разрѣшеніе долгомъ и търпѣніе въ скорбехъ обрѣтшихъ ни, молитвами пречистыя Богородица и всѣхъ святыхъ. Аминь.

Въ злохотне борющимися съ нами невѣрными или зловѣрными по первомъ или по второмъ наказаніи престаемъ. Въ хотящихъ же истинну навыкнути, доброе творящимъ же и глаголющимъ же, до вѣка не стужаемъ си, готови суще ко отвѣту всякому, въпрошающа му вы слово о вашемъ упованіи съ кротостію и страхомъ. Егда же поведутъ вы предъ владыки и царя предательски, тогда, рече, не прежде поучайтеся || (142) отвѣщати, но еже аще дастся вамъ. Въ той часъ се глаголите, и Григоріе Богословъ глаголетъ: егда къ Ироду приведенъ будеши, не отвѣщавая вяще, Иродъ же всякъ плотскій, иже не пріемлетъ духовнаа.

Зриши ли, яко не отечески, нижѐ братски хотяще исправити въпрошаютъ, но яко волки, овчиною прикрившеся, ищутъ нѣчто уловити отъ устъ нашихъ. Хранижеся не възненавидѣти, ни досадити имъ, но силою любве Христовы въ благодати Святаго Духа слово наше да будетъ растворенно. Бѣхомъ бо и мы иногда несмыслены, непо[ко]риви, прелщенни. Помяни наше самѣхъ прежнее устроеніе, какови бѣхомъ, внегда не разумѣхомъ Господнихъ заповѣдей и здравое слово съблазнь непщевахомъ. Сіа помысливше, не дивимся о судбахъ Божіихъ, и молитися Богу да не облѣнимся и призвати помощъ его, яко близь есть, аще въсхощемъ.

Посланіе старца Артемія [1])

(об. 142) Хотѣлъ быхъ нѣчто отъ должныхъ и нужныхъ провѣщати; заущаетъ же мя и възбраняетъ свое неисправленіе. Покушаюся глаголати; недостоинство же мое повелѣваетъ ми молчати. Зазрѣніе бо съвѣсти бездръзновенна творитъ человѣка, не точію въ молитвѣ, но и еже глаголати слово Божіе. Желаю преподати духовнаго ми дара въ ползу ближнему; видя же свое неприлежаніе и лѣность, въсцящаюся. Имамъ бо своя раны гніюща и въсмердѣвшася. Обаче болѣзнь нудитъ мя изрещи ради обдержаща невидѣніа въ времена сіа; съгрѣшеній же множество заграждаетъ ми уста, слыша писаніе, глаголюще: врачю, исцѣлися самъ! И паки грѣшнику рече Богъ: вскую ты повѣдаеши оправданіа моя. Но понеже ни Давидъ, глаголавый сіа, пребысть безъ претиканіа, но паде и въста, абіе и въ покаяніи моляш ся глаголя: Духа твоего Святаго не отіими отъ мене, да научатся отъ мене безаконіи путемъ || (143) твоимъ, и нечестивіи къ тебѣ обратятся, видѣвше мя покаяніа ради неотвръженна отъ лица твоего.

Но сіа въ ветхомъ. Коль паче въ благодати Господа нашего Іисусъ Христа, якоже нѣкто отъ святыхъ глагола о семъ, яко не тогда, егда съдѣемъ правду, вкушаемъ сладости съкровенныя въ немъ, но егда алчемъ и жаждемъ правды. Такоже и грѣхъ: не егда съдѣемъ. грѣшници бываемъ, но егда не раскаемся и възненавидимъ его. Нѣстъ [бо] [2]) грѣхъ непрацаемъ, развѣ безъ покаяніа. Ни едина же добродѣтель выше покаяніа. Нужно бо есть всѣмъ грѣшникомъ и праведникомъ сіе. Писано бо есть, яко никтоже святъ отъ скверны. Вси бо съгрѣшиша и лишаются славы Божіа, оправдаеми туне того благодатію, избавленіемъ Господа нашего Іисуса Христа. Кровію бо его имамы оставленіе грѣхомъ. Очисти бо насъ събѣ [3]) люди изрядны, да будемъ ревнителе добрымъ дѣломъ, а не злымъ.

---

[1]) Надписи нѣтъ.

[2]) Вставлено надъ строкою.

[3]) Поправлено изъ «собою».

Волею бо съ[грѣ]шащимъ [1]) намъ познаній разума истиннаго, ктому жертва || (об. 143) о грѣсѣхъ не обрѣтается, но страшно нѣкое ожиданіе суда, еже впасти въ руцѣ Бога жива, и иже рече: по покааніи волею поползаяйся, се со злокозньствомъ шествуетъ со Богомъ; сему невѣдомо находитъ смерть и недостизаетъ время чаянія своего. Емуже бо прилагаете себе рабы въ послушаніе, раби есте оному, егоже послушаете. И всякъ творяй грѣхъ, рабъ естъ грѣху. За немощъ бо человѣку лежитъ покаяніе, даже и до послѣдняго издыханія. Не подобаетъ же сіе коеже въ вину съгрѣшати пріимати. Сіе бо гордость и възношеніе на разумъ Божій. Кромѣ бо дѣлъ добрыхъ, вѣра ничтоже ино есть, развѣ еже въ законѣ хвалитися, преступленіемъ же закона Бога безчествовати. Не прикасаетжеся яко страсть безстрастному. Такоже и безчестіе, иже всея чести и славы превыше сущему. Но обезчестивый самъ безъ [2]) чести будетъ. Занеже имя Божіе небрегомо въ языцѣхъ. Якоже и славящіи его добрыми словесы, прославлени || (144) будутъ, не сею точію суетною, но нетлѣнною и неизреченною славою, еяже никтоже отъ иже по плоти живущихъ разумѣ. Аще бо быша разумѣли, не быша предателе былы истиннаго словесе, мылыя ради сея и студныа славица. Не въ словеси бо, рече, царствіе Божіе, но въ силѣ.

Самая же истинна глаголетъ намъ: какъ вы можете вѣровати, славы другъ отъ друга пріемлюще, славы же, яже отъ единого Бога, не ищете. И паки той же въ откровеніи глаголетъ: вѣмъ, рече, твоя дѣла, яко ни студенъ еси, ни теплъ, но яко обу[мо]репъ еси [3]). И къ нечествующимъ паки глаголетъ: отдупути [4]) тя имамъ отъ устъ моихъ, зане глаголеши, яко богатъ есмъ. И ничесоже требую. Не вѣси ли, яко ты еси окаяненъ, и худъ, и нищъ, и слѣпъ, и нагъ. Съвѣтъ же ти даю, рече, купити злато отъ мене разжженно огнемъ, да обогатишися, и въ ризы бѣлы да облечешися, да не явится срамота наготы твоея, и усыпаемо имѣ умное око душа твоея. Егоже бо азъ люблю, обличаю и наказую. ||(об. 144) Ревнуй убо и покайся [5]), и прочая. И въ послaніи паки глаголетъ: аще речемъ, яко не съгрѣшихомъ, себе льстимъ, и истинны нѣсть въ насъ. Аще ли исповѣдуемъ грѣхи, вѣренъ есть и праведенъ, да оставитъ намъ, и очиститъ насъ отъ всякоя неправды [6]). Сіа, рече, пишу вамъ, да не согрѣшаете; и аще кто съгрѣшитъ, утѣшателя [7]) имамы къ отцу, Іисуса Христа праведника И той очищеніе естъ о грѣсѣхъ нашихъ, не о нашихъ же точію, но и о всемъ мірѣ [8]). И паки: всякъ преступаяй вълею и не пребывая въ ученіи Христовѣ, Бога не иматъ. И паки: естъ грѣхъ къ смерти: не о томъ, глаголю, да помолится кто. Всяка неправда грѣхъ естъ, рече, но есть грѣхъ не ко смерти [9]).

Въ сихъ разумѣваяй да разумѣетъ, ни бо глубину судебъ испытуемъ (да не будетъ!), но елика свойственна и повелѣнная отъ Бога къ чести словесныхъ. Мудрствовати же и дѣйствовати по мѣри дарованіа Христова не лѣ-

---

[1]) *грѣ* вставлено на полѣ.

[2]) Поправлено изъ «себе».

[3]) Апокал., гл. 3, ст. 15—16.

[4]) Въ современномъ текстѣ: «изблевати».

[5]) Апокал., гл. 13, ст. 16—19.

[6]) 1 соб. посл. Іоан., гл. 1, ст. 8—9.

[7]) Въ современномъ текстѣ: «ходатая».

[8]) 1 соб. посл. Іоан, гл. 2, ст. 1—2.

[9]) ib., гл. 5, ст. 16—17.

нимся. ||(145) Бываетъ бо и вѣруемъ инѣмъ образомъ очищеніе, якоже при Лазари ономъ и прочихъ, неволныхъ скорбей наваденіемъ съ самовълнимъ же познаніемъ обыче, якоже и сраспятаго Христу разбойни[ка] увѣдѣхомъ, понеже чаша въ руцѣ Господни здѣшняго наказаніа вина мнимаго нерастворенна, исполнь милости и человѣколюбіа. Уклони бо, рече, отъ сея въ сію. Обаче дрождіе вѣчнаго его суда не изметаются, испіютъ сихъ вси непокаявшіися и въ познаніе истинны пріити невъсхотѣвшіи, и всяко наказаніе и ученіе Господне отъ себе отвръгше, и по своимъ похотемъ избирающе учителей, услажаеми слухомъ, и вмѣсто нужныхъ тунеядецъ и ласкателей питающе. Якоже и богатый онъ, егоже прельстиша блажащеи, иже [ни] единыя капли въ простуженіе языка получи, зане самъ въ время не помяну[лъ] сътворити милости. Судъ бо, рече, безъ милости—нетворящому милость.

Понеже и нынѣ мнози отъ Бога пріемше дарованіа, или чювственна, или умна, дѣйствуютъ ими не къ благо- ||(об. 145)угожденію хотѣнія его, но на своа сласти и страсти сія истощевающе, но да услышимъ о таковіи[хъ] самого Господа глаголюща. Пріидетъ Господь [и призоветъ] раба оного въ день, въ оньже не чаетъ, и часъ, во иже не вѣсть, и пресѣкъ на-полы, часть его съ невѣрными положитъ.

Сіа порозумѣвше, да не играемъ божествеными. Богъ бо, рече, подражаемъ не бываетъ. Но еже аще сѣетъ человѣкъ, тоже и пожнетъ. Сѣявый въ плоть, отъ плоти пожнетъ тлѣніе; а сѣавый въ духъ, отъ духа пожнетъ животъ вѣчный. Нужда бо есть согрѣшающему не (sic) непокарану быти праведнымъ судомъ Божіимъ, и здѣ, и въ будущемъ, по равенству согрѣшеніа.

Сихъ боящеся, внимаемъ собѣ, да будемъ добри строители различнѣй благодати Божіи, кождо, якоже пріалъ есть дарованіе съ тщаніемъ, сице служаще, да сподобимся достойно слышати владычняго гласа: благій рабе! о малѣ бысть вѣренъ, надъ многими тя поставлю, внійди въ радость Господа своего. Къ нерадящимъ же глаголетъ: аще въ неправеднемъ и чюждемъ имѣ||(146)ніи не бысте вѣрни, въ истеннѣмъ кто вамъ вѣру иметъ, и ваше кто вамъ дастъ?

Реченно же есть отъ отецъ и се: яко инако Богъ судитъ царю, и инако князю, и инако началнику, и инако сущему подъ началомъ, и инако научену и разумну, инако невѣжди и грубу. Пріемлютъ же сіа нѣціи противу своимъ волямъ плотскимъ, страстне разсуждающе и мняще лицемѣріе имѣти нелицемѣрному. Всѣмъ бо подобне заповѣди своя законоположилъ есть Господь, и никтоже избѣжитъ безъ муки преступаяй сихъ. И пачеже въ преимущихъ степенехъ, иже должни суть, яко образъ и правило быти подручнымъ. Емуже бо предаша много, лишшая въспросятъ отъ него. И паки: силніи силно истязани будутъ. И нехотяй вълею волю Божію навыкнути, не съ неувѣдѣвшими таковый біенъ будетъ мало, но съ нехотѣвши[ми] [10]) увѣдати, вящше вѣдящихъ и несътворшихъ мученъ будетъ, зане ненавыче ради лѣности и непокорства. ||(об.146) Вѣстъ бо Богъ съсуды службы своея, и дарованіа различная, еще же и силу и немощъ естества, страсти же и безстрастіе, комуждо и судію неумытна —съвѣсть положи, неписанный законъ, яко и отъ самого естества ви[ди]мыя [11]) твари о невидимыхъ вѣровати и раз-

[10]) Дописано на полѣ.
[11]) Вставлено на полѣ.

умѣвати Бога, и къ человѣкомъ праведное имѣти. Елика бо, рече, неугодна вамъ, другимъ не творите, и яже сами любите себе отъ иныхъ человѣкъ, тако и вы творите имъ. Се бо есть законъ и пророци, въ нихже и прежде закона мнози оправдивше[и]ся угодиша Богу. Аще бо сердце наше не зазритъ намъ, дрьзновеніе имамы къ Богу.

Но нѣціи, съпротивная симъ предающе, самоволнымъ смиренномудріемъ и тщетнымъ покаяніемъ, благими же словесы и благоговѣніемъ льстятъ сердца незлобивымъ, сквернаго ради прибытка. И они отъ міра суть Сего ради отъ міра глаголютъ. И міръ тѣхъ послушаетъ, отъ земля гласящихъ, по пророку, и отъ чрева глаголющихъ. Душевни духа не||(147) причастни, но вѣрныхъ не имутъ прелстити. Сіи бо отъ даннаго Христова въображеніа знаменаютъ. Внемлѣте бо, рече, отъ лжи[вы]хъ пророкъ, и прочая. И благій человѣкъ отъ благаго съкровища износитъ благое, и лукавый человѣкъ отъ лукавого съкровища сердца износитъ лукавая. Отъ излишства бо сердечнаго глаголютъ уста человѣку, сирѣчь, отъ преисполненіа. Вѣруяй бо въ мя, рече Господь: по писанію, рѣки пролиются отъ чрева его вьды животныя. Естъ же и съпротивныя воды многи, въ нихже потопляющеися къ нему не приближатся, аще не еvангельскою мрежею извлекутся. Инако бо міра, сирѣчъ страстнаго потопа, избыти немощно, аще не послушаемъ несумнѣнною вѣрою заповѣди Господня, якоже врачованію душъ нашихъ отъ истиннаго врача положишася, въ нихже всяка душа ненаказанна неисцѣлна. Наученыхъ истинну бо дрьзну[лъ] апостолъ съвершеныи нарещи: елици бо, рече, съвръшени, се да мудрствуемъ. И аще инако мудрствуете, се Богъ вамъ открыетъ. Инако же не противное глаголетъ, || (об. 147) но яко на пути истинны и въ предняа успѣвающихъ, еже есть въ превышшее благовѣстьованіа отъ часнаго разума къ съвръшенному близъ, еже чювствами възведенну быти, ко иже паче всякого чювства и постизаніа, еже естъ всѣхъ виновникъ и творецъ и сьдѣтель, отъ негоже всяко дяніе благо и всякъ даръ съвръшенъ дается.

Подобно же помыслихъ здѣ о иже зле плотская мудрствующихъ написати растлѣныхъ человѣкъ умомъ и лишеныхъ истинны, неискушеныхъ въ вѣрѣ, мнящихъ користемъ приобрѣтеніе быти благовѣріе, якоже Духомъ Божіимъ въдими древле глаголаша святіи Божіи человѣци. Быша же, рече Петръ, и лжепророци въ людехъ, якоже и въ васъ будутъ лжеучители, иже [вне]суть ереси погибелны, и искупившаго ихъ Господа отметающеся, и приводяще сьбѣ погибель [1]), не словомъ точію, но дѣлы множае, отъ плодовъ познаваеми, словомъ бо исповѣдуще вѣру, и сею яко овчиною прикрываютъ внутрняго влъка, дѣлы же отмещутся, и ученіе исполнь преле||(148)сти отъ себе духомъ міра сего, а не Божіимъ, глаголюще, и всюду всячески божественнаго писаніа, яко тмѣ просвѣтителя и обличителя прелести укланяющеся. Свѣту бо сіающу божественаго писанія тать самозаконіа яве обрѣтается. Лукавъ бо есть и многокъзненныя льсти изобрѣтатель искони бысть діаволъ. Не рече бо ко Адаму: не слушай Бога, преступи заповѣдь; нижѐ къ Евзѣ сице глагола, но подложи зміи лестная глаголати, отъ своего паденіа искусивъ, еже равно Божіа пожелѣвати. И въжделѣніемъ помрачися страстне словесное ума разсужденіе, егоже ради самовластіемъ почтени

[1]) 2 Петр., гл. 2, ст. 1.

быша. И еже изволиша сътвориша, зміинъ съвѣтъ послушавше, Бога преслушаша. Такоже по испаденіи рая, иже отъ Адама бывшихъ человѣкъ родъ многоразличне прельщая непреста, естественеми движеньми въ чрезестественыя страсти превращая, овѣхъ убо въ убійство зависти ради, овѣхъ же въ блудъ похоти ради. Егоже ради непребытенъ духъ въ человѣцѣхъ || (об. 148) бысть, и нечествующихъ ради потопъ міру наведе. По умноженію же человѣкомъ, не доволни бѣша осужденіемъ первымъ, еже въ потѣ лица снѣдати хлѣбъ. Совѣща[ва]ютъ [2]) суетная, и яко бесмертни столпъ сътворити многотрудне покусишася, егоже ради и на языки непознаваема*а* раздѣленіе пострадахомъ. Таже умножившуся жалу грѣховному въ мірѣ, царствова смерть, конечнаго ради невидѣнія, прелестившеся преложиша отъ сътворшаго честь на тварь, и зданію паче създавшаго служаху. Сице и идоли поклонени быша. Человѣкомъ почтеномъ бывшимъ паче мѣры въ живътѣ и по смерти нѣціи образы подобныя поставиша въ память ихъ, виною благоразуміа. Таже отъ бѣсовскихъ мечтаній и сонныхъ привидѣній, и человѣческіа лжи обоготворени быша, и единаго истиннаго Бога славу въ многобожіе несмысленне раздѣлиша. И сими образы не токмо грубіи и ненаказаніи, но и премудріи помрачишася и объ||(149) юродѣша. Якоже и о Соломонѣ случися умиленная она и ужаса многа исполненна повѣсть. Сего ради . . . . [3]).

[2]) *ва* дописано на полѣ.

[3]) На 149-мъ листѣ подлинника только четыре строчки письма, а затѣмъ (равно и на оборотѣ листа) оставлено пустое мѣсто.

Посланіе къ царю [4]).

. . . .

|| (150) же показалъ еси о порученыхъ тобѣ христоименитыхъ людехъ, вельми благодаримъ [благо]стъ [5]) его, и твое теплое заступленіе похваляемъ, не радующежеся о паденіи врагъ. Не буди то! Сіе бо несвойственно христіаномъ, пачеже иночествующимъ. Но и скорбяще о заблуженіи ихъ и окамененіи сердецъ ихъ, поминающе общаго естества, обаче хвалу въздаемъ разрушившому языки хотящая бранемъ, яко не до конца отвратися насъ благоутробіе създателя нашего. Но показавъ мало, многу милость показа, дая намъ время покаяніа, якобы быти нѣкоему исправленію въ познаніе истиннаго разума. Разумъ же истинный, иже свѣдительство имѣетъ отъ божественыхъ писаній, аще ли разумъ обрящется съпротивенъ божественному писанію? Таковый разумъ лжеименитъ есть, Господу глаголющу: овца моя гласа моего слушаютъ. И преже того рекшу: чюжему же не послѣ||(об. 150)дуютъ, но бѣжатъ отъ него, яко не знаютъ чюжаго гласа. И о вѣри тожде глаголетъ: вѣруяй въ мя, якоже рече писаніе. Понеже мнози вѣроваша, но не якоже рече писаніе, но своимъ волямъ и ересемъ послѣдоваша, никакоже разу[мѣ]вше [6]), еже вѣры слово. И Давидъ пророкъ Духомъ Святымъ глаголетъ: повѣда[ша] [7]) мнѣ законопреступници ученіа, но не яко законъ твой, Господи. И аще вѣренъ Господь въ всѣхъ словесѣхъ своихъ, вѣрны же вся заповѣди его. Не явленно ли отпаденіе вѣры и гордости оглаголаніе,

[4]) Безъ надписи. Ундольскій замѣчаетъ: «вѣроятно, къ Іоанну Грозному».

[5]) Дописано на полѣ.

[6]) *мѣ* вставлено на полѣ.

[7]) Надписано надъ строкою.

еже отметати что отъ написанныхъ, или привводити отъ ненаписанныхъ, Богу единою рекшу: съхрани глаголъ, егоже завѣщаю ти днесь, не приложиши къ нему, и не отъимеши отъ него, и апостолу учащу: не внимати Іудескимъ баснемъ, ниже заповѣдемъ человѣческимъ отвращающимъ отъ истинны?

Сіа же не туне проидохъ. Но, яко оскудѣвшимъ нынѣ зѣло духовнымъ наставникомъ, хощу подвигнути царскую ти душу на испытаніе разума божественыхъ писаній, — писаній же истинныхъ божественыхъ. || (151) Суть бо писаніа многа, но не вся божественна суть. Ты же извѣстно истинная испытавъ поучаяйся въ нихъ, да уразумѣеши, что есть воля Божіа. Понеже и се [1]) воля Божіа естъ, понеже подвигнулся еси съ помощію его, но естъ вѡля Божіа благая и угодная и съвръшенная, еяже ради Сынъ Божій пріиде въ міръ и дастъ намъ разумъ, да познаемъ истинну. Рече бо: азъ есмъ путь, истинна и животъ, и никтоже можетъ пріити къ отцу токмо мною. И паки: азъ есмь дверь овцамъ, и той самъ единородное слово Божіе. Якоже глаголетъ Богословъ Григоріе: съвершенно показа намъ ученіе.

И аще съвершенно ученіе Господь намъ показа, како неистовствуютъ нѣціи толико, яко и глаголати дрързаютъ сице: «не требѣ нынѣ по еvангелію жити»! И отъ нѣкоего епископа слышахъ: «не съидется дей нынѣ по еvангелію жити: родъ нынѣ слабъ»! И таковыми растлѣными ученіи и словесы прелщаются мнози, не токмо Егvптяне, но Іерусалимляне.

И ина словеса глаголются отъ нѣкихъ мнящихся быти учителей: «грѣхъ простымъ чести апостолъ и еvангеліе»! || (об. 151) И мнози отъ ненаказанныхъ боятся и въ руки взяти.

И паки: «не чти много книгъ, да не во ересь впадеши»!

И аще къму прилучится недугъ, отъ негоже человѣкъ естественнаго смысла испадетъ, тоже прелщающе глаголютъ: «зашелся есть въ книгахъ»!

Еже, егда благодати божественнѣй поспѣшествующи, отъ прочитаніа книжнаго уразумѣвъ кто истинну, дѣйствовати начнетъ заповѣди Господня, и предуспѣваетъ въ любви Божіа премудрости, и отъ сего бываетъ ему по нужи отлучитися мыслію отъ молвы мірскіа, и тещи вслѣдъ Бога, и о таковыхъ неискусне тоже глаголютъ, якоже и Фистъ къ Павлу рече: «многіа тя книги въ неистовство прелагаютъ»!

Но сицеваа глаголющеи — сами ненаказани; хотятъ, да и прочіи по нихъ безъ наказаніа будутъ, да необличенна будетъ злоба.

Вѣдомо же буди всѣмъ благочестивымъ, яко всяка ересь и прелесть бѣсовскаа и житіе растлѣнно привнійде отъ еже не вѣдати извѣстно разумъ божественыхъ писаній. Отъ сего ло||(152)жна списаніа пріемлются, и старческіа басни, и уставы растлѣныхъ человѣковъ умомъ и лишеныхъ истинны, мнящихъ користемъ приобрѣтеніе быти благочестіе, отъ нихже отступати апостолъ повелѣлъ.

Молю же: царскою ти властію да не зазриши ми дрързнутіе вышемирное! Аще бо бы не разумѣлъ азъ даннаго ти отъ Бога просвѣщеніа въ истинный разумъ вѣры ради правыя, не быхъ сице дрързнулъ. Но аще и зѣло вѣренъ еси, и теплоту многу имаши въ любовь Божію, не уже съвръшеніе достиглъ еси?! И о семъ, Господа ради, не смутися на мя! Къ совръшенію бо и святіи въ мірѣ семъ недоволни. Но ниже святымъ ан-

---

[1]) Исправлено изъ «и то».

геломъ дано есть преже будущаго уставленіа. Нынѣ же и превышняя силы научаются другъ отъ друга и предуспѣваютъ въ божественыхъ, меньшии отъ вышнихъ, по чиномъ ихъ, прьвѣй же отъ самого Бога, и отъ послѣднихъ къ человѣкомъ по достоянію когоже [2]) вѣры божественная дарованіа подаваются, якоже навыкаемъ отъ богодухновеныхъ писаній. И аще святіи не постоятъ ангели || (об. 152) въ единомъ чину, но и тіи учатся и предуспѣваютъ. Коли паче человѣкъ требуетъ въ божественыхъ поучатися!

Аще ли речеши: «царь есмъ, и въ людская строеніа упражняюся». И се похвално паче, аще по Давиду царство устроиши. И онъ бо царъ, якоже ты, но Іизраилю; и пророчьскаго дара сподобися не туне, но преже поучаася бяше въ законѣ Господни всегда и незабытну память чюдесъ величьства его нося въ сердцы, глаголаше: удивился есть разумъ твой отъ мене, и прочая,—якоже являютъ того списаніа.

Аще бо кто не увѣстъ опасно вълю Божію отъ божественыхъ писаній, како жителство дѣлы можетъ показати?

Преже бо подобаетъ разумѣти, и потомъ дѣйствовати заповѣди Господня, и не внимати развращающимся богокорчемникомъ и христопродавцемъ, наипаче въ нынѣшнее время плотскому мудрованію всюду превъзмогающу нашего ради небреженіа. Спящимъ бо, рече, человѣкомъ, пріиде врагъ и всѣя плеведы посредѣ пшеница. || (153) Но и о сихъ въпрошаемъ Богъ — преже нареченнаго времене въсторгати. Учити бо достоитъ, а не мучити, занеже можетъ приложитися и быти пшеница, якоже Златоустъ глаголетъ.

Понеже благодатію Христовою и самъ измлада священная писанія умѣеши, могущая тя умудрити въ спасеніе, но реченно есть и се: яко и отъ малыхъ потокъ источници распространяются, и рѣки велики бываютъ. Сего ради въ дарованномъ ти величествѣ отъ Господа, свѣтъ нищаго да не посрамиши. Понеже любовь яже по Бозѣ безумна мя творитъ, яко забывъ плакати грѣховъ своихъ такоаа дрьзати, пачеже и слову твоему царскому повинуяся, послалъ есми, государь, къ тебѣ книгу отъ божественыхъ писаній и отъ великихъ отецъ нравоучителная наказаніа, въ нихже отеческая преданіа и человѣческія обычая навыкши, пачеже о Господнихъ заповѣдехъ просвѣщеніе пріимеши.

Да сказали ми, что де Кириловскіа старцы не довезли до тебе книги тоя. Сказываютъ: «забыли», а дали попу || (об. 153) Симеону Благовѣщенскому. И будетъ, государь, тебѣ есть упражненіе, веземъ прочти, и къ намъ паки въз[в]рати.

Да добро бы, государь, чтобы еси прочелъ бесѣды еvангельскіа—толкованіе великаго свѣтилника Іоана Златоустаго, занеже явственне и пространно творитъ поученіе въ исправленіе житіа. И якоже азъ мню, имаши много ползоватися въ истинный разумъ.

Хотѣхъ же и нѣкіа обычая явственно написати, иже безсловесно прившедшая на пакость житію отъ невидѣніа божественыхъ писаній, но за еже не дати вины, вѣмъ бо нѣкіа туне враждующихъ, иже не точію писмена, но и проста словеса грубости нашея инако сказуютъ, въ претыканіе беззлобивымъ. Господь же да исправитъ ихъ. Сему бо и Господь нашъ научилъ насъ: не вметати себе въ напасти. И само множицею образъ намъ дая, отхожаше отъ навѣтующихъ. И паки въпрошаемъ отъ нѣкихъ, завѣсть имущихъ нань:

---

[2]) Исправлено изъ «когождо».

«почто ученици твои не ходятъ по пре- || (154)данію старческу», смотрителне отвѣща прямо немощи онѣхъ, пророка Исаія приведъ свидѣтеля: добре, глаголя, отметаете заповѣдь Божію, да въ тоя мѣсто преданіа ваша съблюдаете. Оставивъ бо старецъ, къ нимъ слово обращаетъ: аще бо бы похулилъ предавшихъ, готовѣ убо оклеветати его къ народу и въставити нань люди, яко отца ихъ похуливша. И ина многа такова объемляй премудрыя въ коварствѣ ихъ сътвори наученіе наше. Тако и великій нашъ наставникъ Павелъ нѣгдѣ глаголетъ: сице и азъ, братіе, немогохъ вамъ глаголати, яко духовнымъ, но яко плотяномъ, и яко младенцемъ о Христѣ, и прочая. И паки: не всѣмъ бо вѣра, нижѐ въ всѣхъ, якоже словеса глаголютъ разумъ. Въ премудрости бо, рече, ходите ко внѣшнимъ, время искушающе, занеже дніе лукави суть.

Тѣмже, о царю, аще просвѣтитъ тебе Господь разумомъ истинныхъ велѣній своихъ заповѣдей, тогда познаеши много съпротивна тѣмъ преданіа, || (об. 154) ихже на[ка]заніи [1]) якоже исправленія непщуютъ. Ты же не смущайся о таковыхъ, нижѐ ревность не[лѣ]пу [2]) да изнесеши. Но помяни Господа глаголюща: научитеся отъ мене, яко кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ. Понеже міръ Святаго Духа вмѣстити не можетъ. И Давидъ глаголетъ: сокрыхъ словеса твоя въ сердцы моемъ, да не согрѣшу тебѣ. Согрѣшаетъ бо во истину сподобленый тайнамъ духа словесемъ, и во уши несмысленнымъ глаголяй, яко забыхъ рекшаго: не дадите святая псомъ, и прочая. Аще бо кто самъ нерадитъ взыскати волю Божію, неже слышати есть достоино.

Напомню же ти царьское слово, яко о Божіихъ заповѣдехъ и отеческихъ преданіяхъ и о обычаяхъ человѣческихъ написати повелѣлъ еси. И аще хощеши истинною навыкнути сія, прочти со прилежаніемъ всякимъ просвѣтительную книгу Великаго Василія, не житіе его, но самое священныя руки его списаніе и жилища святыя Троица, сердца его разумъ, емуже начало: «Многомъ сущи иже отъ богодухновеннаго писанія повѣдуемымъ», и потомъ предсловье, емуже начало: «Бога благаго благода||(155)тію», таже о вѣрѣ слово, по сихъ божественое ко всѣмъ христіяномъ общее ученіе, со всякимъ извѣщеніемъ истину повѣдующе. И не единою сію, нижѐ дважды, но множицею и не мимошествене прочтеши. И аще чего не можеши разумѣти, молися Богу, да (по)вразумитъ [3]) тя. Не срамляйся невидѣніемъ. Съ всяцѣмъ тщаніемъ въпроси вѣдущаго. Подобаетъ убо учитися безъ стыдѣніа, якоже учити безъ зависти.Никтоже бо научився можетъ [что] [4]) разумѣти. Темни бо о свѣтѣ, иже отъ премудрости ненаказани. Рече бо: и всяка душа ненаказанна неисцѣлна. Кромѣ бо заповѣдей Господнихъ исцѣлити души невъзможно и стати въ здравіи естества пръваго, якоже сътворена бысть.

И смотри прилежно въ самомъ томъ предословіи Великаго Василіа, которую глаголетъ вину церквамъ и другъ къ другу несъгласія. Къмуждо [бо] [5]), рече, отъ Господа нашего учительства отступующе, помысли же нѣкіа и уставы своя самовластіемъ || (об. 155) препирающе, и отъ непокорства начальствовати Господемъ [6]), нежели начальство-

---

[1]) *ка* вставлено послѣ, надъ строкою.
[2]) *лѣ* вставлено надъ строкою.

[3]) *по* зачеркнуто киноварью.
[4]) Вставлено на полѣ.
[5]) Вставлено позднѣе надъ строкою.
[6]) Поправлено изъ «глаголемъ».

ватися отъ Господа хотяще. И многи виды неразуміа ищетъ. И рече: тѣмже прельстилъ насъ злый обычай, и великимъ злымъ виновно развращеніе человѣческое преданіе. И паки: чюжуся, рече, како о упражняемыхъ и престающихъ толико имутъ человѣцы тщаніе и устрашеніе? О пребывающихъ же, и, паче же о большей всѣхъ любви, знаменующей христіанина, не токмо тіи ни едино слово творя, но и потщавшимся съпротивляются, и ратующеся исполняютъ реченное: ни сами входятъ, ниже хотящихъ внити оставляютъ, не вѣдуще бо Божію правду, и свою правду ищуще поставити, правдѣ Божіи не повинуются. Люто, рече, възношеніе судіамъ намъ законоположнику сидѣти, и нѣкая пріимати отъ узаконеныхъ, прочая же отметати. И аще на время Моvсеомъ данный законъ отъ Бога младенческому смы||(156)слу уподобися, мужу въ всемъ съвершенну еvангельскій разумъ. Что речемъ о иже нынѣ узаконеныхъ отъ человѣкъ? И паки глаголетъ: отскочивше отъ своихъ вълей и обычая и человѣческихъ преданій назираніа, приложимся еvангелію Божію. И въ 44 главѣ глаголетъ: яко иго Христово благо и бремя легко, вся же чюжая еvангелію учительства тяжка суть и бремена. Сего ради и въ 46 главѣ пишетъ, яко съпротивъ преложныхъ еже отъ малыхъ отъ вѣры и страха и отъ желаніа достославнаго тщаніе показующеи, о лучшихъ же небрегуще, зѣлнѣйше осужени будутъ. И въ 70 главѣ: яко слышателемъ слова наученымъ писаніемъ искушати отъ учителей глаголемая, и съгласная Божественому писанію пріимати, съпротивная же отрѣвати, и прочая.

Сіа отъ многихъ малая въспомянюхъ, Великаго Василіа да прочтеши, и тамо вся искомая тобою изобращеши, и будеши искусенъ слову правдѣ. Елико великъ еси, толико смѣряй себе. Силніи бо, рече, || (об. 156) силно истязани будутъ. Нѣсть же се смиреныхъ, еже не испытати разума Господнихъ хотѣній, но послѣдняя гордость. Носити же ся всякимъ вѣтромъ ученіа во лъжи человѣчестѣй, се есть възношеніе, вземлющееся на разумъ Божій. По апостолу: о, царю! преданіе божественное съхрани, укланяйжеся сквернаго тщегласіа преложеніа препираній лжеименнаго разума! Богъ же да съхранитъ царство твое въ мирѣ, молитвами Пресвятыя Богородица и всѣхъ святыхъ! Царь царствующихъ и Господь господствующихъ, единъ имѣяй безсмертіе, въ свѣтѣ живый неприступнымъ, отъ негоже всяко отечество на небеси и на земли именуется, имже [цари] [7]) царствуютъ, силніи дръжатъ землю, емуже честь и дръжава вѣчная. Аминь. Даже послуживъ вѣли его въ мимоходящемъ семъ царствіи, вѣчнаго сподобишися, егоже обѣща любящимъ его. А мы грѣшніи аще и дръзновеніа не имѣемъ множества ради грѣховъ, обаче должны есмы прежде всего||(157) творити молитвы за царя, якоже повелѣ апостолъ.

Посланіе старца Артемія [8]).

Слышахъ скорбъ, еяже имаши о насъ, о, благочестивый въ человѣцѣхъ! Пріиди убо нынѣ, да отженеши неразуміа мглу и облакъ печали незлобиваго ти сердца. Или мниши невѣдѣти творцу дѣлъ рукъ своихъ, и давшему твари уши не слышати, или създавшому око не сматряти бывающая подъ солнцемъ? Како бо съвѣдый умъ человѣкомъ, и създавый по единому сердца

[7]) Вставлено на полѣ.
[8]) Безъ надписи.

ихъ, и вѣдый вся прежде бытіа ихъ? И да не усумнишися о истиннѣ. Занеже промышленіе много иматъ Богъ въ человѣцѣхъ, изряднѣе же на изшедшихъ взыскати его простовидне зритъ. Аще бо, рече, благая отъ руки Господня пріахомъ, злыхъ ли не претръпимъ съ благодареніемъ? И пачеже не земная, но Христовымъ разумомъ обогативше[и]ся и сподобльшиися отъ части въ премирныхъ поглумлятися и разсматряти глубину мыслей святыхъ кождо по даннѣй ему отъ него мѣри, ихже міръ ||(об. 157) вмѣстити не можетъ за неудобства ихъ. Душевенъ бо человѣкъ не пріемлетъ духовныхъ, но юродство вмѣняетъ сія. Тѣмже пророци, прежде глаголавшіи слово Божіе, колика гоненіа отъ съплеменикъ подъяша? Мнози же отъ нихъ и уморени быша различно, пороженіа же ихъ исполниша мѣру отецъ и премудрости Божіихъ таинъ не ощутивше, Господа славѣ распяша. Таже и Стефана каменіемъ побиша, и самѣхъ апостоловъ изгнаша. И по сихъ безчисленіи мученици показашася: ови убо правды ради, ови же вѣры ради.

Сіа убо не доволно ли намъ въ утѣшеніе?

И пачеже самому Господу въобразившу и рекшу, яко [въ] мірѣ скорби будете, но дрързайте, зане азъ побѣдихъ міра. Како же побѣди: еда оружіемъ, или силою тѣлесъ? по внѣшнихъ мучителехъ? Никакоже! Но благимъ злое побѣди! И въпіетъ Павломъ глаголя: нѣстъ наша брань къ плоти и крови, но къ началомъ и властемъ, къ миродръжителемъ тмѣ вѣка сего, къ духовомъ ||(158) злобнымъ, яже подъ небесемъ. Какоже и въоружитися повелѣваетъ, смотри якоже тамо пишетъ. И паки самъ рече ко отцю: азъ дахъ имъ слово твое, и міръ възненавидѣ ихъ. И аще міръ васъ ненавидитъ, видите, яко мене преже васъ възненавидѣ. И аще отъ міра быссте были, міръ убо свое любилъ бы. Но за еже міра превыше мудрствовати избрастеся мною, сего ради ненавидитъ васъ міръ. И паки: поминайте слово, еже азъ рѣхъ вамъ: нѣстъ рабъ болій Господа своего. Аще мене изгнаша, и васъ иженутъ, и прочая. Сіа вѣдый апостолъ глаголаше: кто ны разлучитъ отъ любви Божіа: скорбъ ли, или гоненіе, или тѣснота? И паки: извѣстихбося, яко ни смерть, ни животъ, ни ангелы, ни настоящая, ни будущая възмогутъ разлучити насъ отъ любви Божіа, яже о Христѣ Іисусѣ. Къ намъ же глаголетъ: яко вамъ даровася отъ Бога не точію въ Христа вѣровати, но и еже по емъ страдати, тойже имуще подвигъ вѣры, яковоже слышасте о мнѣ.

Аще бо и христіане мнятся гонящеи насъ, ||(об. 158) но вѣмы извѣстно, яко слова ради Христова гоненіе умышляютъ на насъ. Понеже не въсіа имъ свѣтъ благовѣствованіа славы Христовы. Почто бо, рече Господь, бесѣды мо[е]я [1]) неразумѣете? Занеже не можете слышати словесы моего. И сіа рѣхъ, да не съблазнитеся, но утѣшайте единъ другаго въ словесѣхъ Божіихъ.

А яже о насъ вся сіа скажетъ възлюбленный онъ братъ и вѣренъ служитель Христовъ, [всегда] [2]) подвизася о насъ въ молитвахъ, прочетъ же писанійце сіе, — сътвори, да прочіи раби Христовы прочтутъ его. А яже у нихъ, ты да прочтеши. Прочее же, молите о насъ, братіа възлюбленная Господемъ, да слово Господне еуангельское течетъ

[1]) *е* вставлено сверху надъ строкою позднѣе.

[2]) Вставлено на полѣ.

и славится, якоже и въ васъ. И не безплодно да будетъ ми страданіе се въ язахъ желѣзныхъ, и да избавяся отъ противящихъ ми ся лжебратіи, избавитъ мя Господь отъ всякаго дѣла лукава, и спасетъ въ царствѣ своемъ молитвами Пречистыя Богородица и всѣхъ святыхъ, отъ вѣка благоугодившихъ ему. Аминь.

||(**159**) Не забывайте вселенныя учителя глаголюща, яко вси хотещіи о Христѣ Іисусѣ благовѣрно жити изгнани будутъ, лукавіи же человѣци и вълхвы възнесутся предуспѣвше на горшее, прельщающе и прелщаеми. Храните заповѣдь Господню прилежно и отеческая преданіа, елика поспѣшаютъ къ тоя съвръшенію. Такоже и обычаи человѣческіа расмотряйте. Аще бо, рече, любитъ мя, слово мое съблюдетъ, и прочее. Господь Іисусъ Христосъ да съблюдетъ васъ, братіе, отъ всякого грѣха.

Да Бога ради, господине, не оскорбляйтеся, и ни единаго же смущеніа не имѣйте въ скорбехъ нашихъ, случившихся намъ. Вся бо яже здѣ сну подобно и сѣни преходятъ. Якоже бо дымъ на воздусѣ, благая и злая расходится. Не вѣсте ли, како апостолъ хвалится въ скорбехъ? Занеже скорбъ тръпѣніе съдѣваетъ, тръпѣніе же упованіе, упованіе же не посрамитъ. Любовь же, рече, Божіа изліася въ сердца наша Духомъ Святымъ, намъ разсудившимся [3]). Аще Христосъ за насъ умре, и намъ въ ту же мысль въоружатися повелѣ, ||(**об. 159**) словесы его ради, не убойтеся, глаголя, отъ убивающихъ тѣло.

А еже глаголете, яко обесчестиша насъ, и славу злу принесоша, сіе безчестіе слава наша и очищеніе недостатокъ нашихъ, въ нихже не възмогохъ вълею исправитися, и надѣемся нашими молитвами оставленіе грѣховъ получити, малыхъ ради сихъ искушеній. Помяни, како великій Златаустъ дващи изгаяемъ бѣ, и еретичьское имя възложиша нань, мнящеися и тогда быти, якоже и нынѣ правовѣрніи и пръвосѣдателе церковныи, иже тмою помрачивше око душевное. Вѣмы бо извѣстно, яко ни отлученію, нижѐ паки разрѣшенію неправедному судъ Божій не послѣдуетъ, по великому Деонисію Ареопагиту.

Господа ради, господине, не изволнуитеся, безъ вѣсти не ходите!

А мы въ нинѣшнемъ хожении претрътпѣхомъ много напастей. А и еще не вѣдаемъ, што будетъ? Не имамы, гдѣ главы подклонити. Люди здѣ стропотны.

А о чемъ пыталъ насъ Никита, и азъ ему ||(**160**) сказывалъ тако, штобы никтоже никому, ни мнѣ, нижѐ иному не вѣровалъ скоро, кромѣ свѣдѣтельства богодох[н]овенныхъ писаній. Молю же всѣхъ, преставшихъ отъ многопытнаго взысканіа и неподобного словопреніа, доволнымъ быти еже отъ святыхъ апостолъ и отъ самого Господа речеными, и не стужати си множества ради невѣжствующихъ [4]) и заблуждшихъ, поминающе, яко быхомъ иногда и мы несмыслены, внимати комуждо събѣ и съвѣтовати другъ другу въ любви Христовѣ на лучшее, аще кто прилѣпится къ намъ любовію духовною, и въ кротости наказовати противныя, а не прекословіемъ, отъ негоже бываютъ ненависти и ревеніа неподобна. И съхранимъ сами себе отъ плотскіа мудрости, и въ всемъ покорымъ себе Господню учительству. И дондеже время имамы, поживемъ въ покая-

[3]) Римл., гл. 5, ст. 3—5.

[4]) Поправлено изъ «невѣрствующихъ».

ніи. Паче же подобніи мнѣ пещися долж[н]и есми исцѣлити страсти наша. И аще кто предуспѣлъ, да не обезчестится, ||(об. 160) но паче да молится до конца теченіе съвръшити, да не оставленъ будетъ, и уклонится отъ добродѣтели. И всѣмъ сердцемъ взыщемъ заповѣди Христовы, и да не устрашени будемъ мірскихъ князей гоненіемъ, нижѐ избраныхъ отъ нихъ по ихъ похотехъ ложныхъ учителей клятвъ безумныхъ убоимся, ни паки лестнымъ благословеніемъ и многопищными трапезами ихъ и прочими, яже суть въ мірѣ, прелстимся (имиже обыкоша уловляти ненаказанныхъ темніи о свѣтѣ), но неуклонно взырающе къ мужественнѣй Іисусовѣ жизни претрънимъ находящая напасти съ радостію о распеншихъ Господа, рекшаго: си заповѣдаю вамъ, да любите другъ друга. И аще міръ васъ ненавидитъ, видите, яко мене прежде васъ възненавидѣ, и прочая. И вси хотящіи благовѣрно жити о Христѣ Іисусѣ изгнани будутъ, лукавіи же възнесутся. Глаголетъ апостолъ: не имамы бо здѣ пребывающаго града. Съизыйдемъ Христу, внѣ вратъ поношеніе его || (161) носяще. Лучше бо имъ бѣгати, а не съ Иродомъ гонити, нижѐ съ Іудеи навѣтовати. Изволимъ паче страдати съ людми Божіими, словесе ради его, нежели временнаго грѣха имѣти сладость съ безбожными.

Да никтоже, молю, зазритъ ми о семъ. Не бо злобою видимъ сіа, глаголю, нижѐ страстію своего отмщеніа, но немощныхъ ради приобрѣтеніа Не отъ своего разума (да не будетъ!), но отъ духовныхъ глаголъ. Реченно бо есть въ Іоановѣмъ посланіи: всякъ преступаяй и не пребывая въ ученіи Христовѣ, [Бога не имать. Сіи же окаяніи и несвященіи и чюжіи посѣтители, ходяще въ путь Каиновъ и въ лесть Валаамовы мзды проліявшеся, не точію пребываютъ въ ученіи Христовѣ][1]), но нижѐ могутъ слышати слово его, нижѐ безъ мученіа тръпятъ, оставити глаголютъ или творити произволяющихъ заповѣди Христовы и обличающихъ самозаконную ихъ лесть. Аще бо и Христовымъ пролыгаются именемъ, и симъ яко ов[чи]ною [2]) прикриваютъ внутрняго вълка хищеніе, обаче отъ дѣлъ познани суть внимающимъ, яко тайна дѣйствуется въ таковыхъ антихристова безаконіа мучительство, гдѣ повелѣ [3]) Христосъ своимъ ученикомъ ||(об. 161) или вообрази что таково, еже мучителствомъ и гоненіемъ приводити въ разумъ Божій. И учити бо повелѣ Господь, а не мучити непокающихся. Якоже и слѣпыхъ не мучатъ, но и наставляютъ зрящеи. Мнѣ, рече, отмщеніе, азъ воздамъ. И отраднѣе будетъ Содомляномъ въ день онъ, нежели непослушающимъ еваггеліе Господа нашего Іисуса Христа. И притча плевелъ селныхъ явленѣйше представляютъ сія.

Молимъ же васъ, братіе, не стужати си о случившихся намъ скорбехъ въ гоненіихъ нашихъ. Мнимое оно безчестіе слава намъ есть, и даръ Божій неисповѣдимъ даровася, еже и [не][4]) токмо во Христа вѣровати, [но еже и по немъ страдати] [5]). Точію въ молитвахъ претерпѣвающе призывати и помощи его просити не облѣнимся. Да будетъ въ насъ во всемъ воля Божія. Да не будетъ свобода наша въ вину, еже покорытися плоти, но любовію работайте другъ другу. Весь, рече, законъ во единомъ словеси совершаемъ есть, еже любити ближняго, яко себе. Да не бу-

---

[1]) Вставлено на полѣ.
[2]) *чи* вставлено позднѣе на полѣ.
[3]) Поправлено изъ «похвалѣ».
[4]) Вставлено надъ строкою.
[5]) Вставлено на полѣ.

детъ распря въ Христовѣ тѣлеси, и не мудрствуемъ паче написанныхъ, || (162) да не единъ по единому гордитеся на друга. Что бо, рече, имаши, егоже нѣси пріалъ отъ Бога. Аще ли и пріалъ еси, что ся хвалиши, яко отъ себе? И паки: сподобны ми бываите, братіе, и блюдитеся иже не тако ходящихъ, якоже имате образъ насъ [6]).

Мнози бо ходятъ по плоти, невѣдуще ни яже глаголютъ, ни о нихже утвержаются. Сласти душевную пищу быти глаголютъ, учаще яже не подобаеть, сквернаго ради и безступна[го] [7]) прибытка, и сихъ приобрѣтеніе благочестіе непщующихъ, и вмѣсто божественыхъ человѣчская предающе, и старческіа басни, и ложнаа списанія на противленіе истинѣ предлагающе. Истиннаго божественаго писанія, якоже татіе свѣта, сице и они гнушаются, не возмогающе же стати противу премудрости Духа, имже глаголютъ отъ нихъ обличающеи ихъ.

На убиство и изг[н]аніе устремляются царьскою помощію, яко и древніи мучители, ничтоже имуще глаголати, точію еретикъ ука||(об. 162)зати же явственно не могутъ. Но, якоже обычай есть имъ, ложныа клеветы съставляти и писати неправды, и лжесвѣдителей накупающе, и мзду суетныя ихъ власти студную славу обѣщаваютъ. И многолѣтныя безсловесне бываемыя [обычаа] [8]) человѣкомъ глаголютъ, и сими прелщаютъ ненаученыхъ. Еда не знали отци наши и [чю]дотворци? [9])

О, неразуміа! о, прелести глубокіа! Вправдуречеся, яко невѣрнымъ отечество законъ. Здѣ отъ самыхъ вашихъ глаголъ лжа прелести обличается. Гдѣ пишетъ нетлѣніе тѣлесемъ, или въздаяніе съвръшенно, преже общаго всѣмъ въскресенія, якоже вы глаголете и свидителя безвѣстны приводите, якоже забывше глаголющаго: аще и мы сами, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ, паче еже благовѣстихомъ вамъ, проклятъ да будетъ. И сего ради Духъ Святый написа намъ предасть Христова благовѣстіа, яко да не отведени будемъ безбожными земная мудрствующихъ преданій, || (163) и страха ихъ не убоимся. Възрѣвше на прървыя роды, како страдаху пророци и апостоли, лжепророци же почитаеми, якоже и нынѣ лжеучители, за еже къ угожденію человѣкомъ глаголютъ. Тако бо и идоли поклонени быша древле человѣкомъ, почтеномъ бывшемъ паче мѣры въ живътѣ и по смерти. Но оставимъ онѣхъ невидѣніа многіа прелести. Сами на молитву къ Богу о напаствуемыхъ обратимся, да дастъ имъ познаніе истины хотяй всѣмъ человѣкомъ спастися, и да не отъиметъ словеси истинаго отъ устъ нашихъ знати единаго истиннаго Бога, и егоже посла Іисуса Христа. И той естъ очищеніе о грѣсѣхъ нашихъ, и Духъ истинный, иже отъ Отца исходитъ, Троицю единосущную. И да сподобимся творити заповѣди его и преданіа неложныхъ святыхъ, яже не разоряютъ [10]), но поспѣшаютъ къ сохраненію евангельскихъ велѣній сътворити волю его, да не инѣмъ проповѣдавше, сами нетребни будемъ. Что бо полза приобрѣтеніе всего міра, аще душа || (об. 163) своя отщетимъ?

Молитеся о нашемъ окаянствѣ, да получимъ милость отъ Господа и оставленіе многимъ ми прегрѣшеніемъ, міръ братіи, и любовь съ вѣрою Господа нашего Іисуса Христа Аминь.

---

[6]) Филиппис., гл. 3, ст. 17.

[7]) Позднѣе надписано надъ строкою.

[8]) Вставлено на полѣ.

[9]) *чю* позднѣе надписано надъ строкою.

[10]) Исправлено позднѣе изъ «разумѣютъ».

Григоріе Богословъ глаголетъ: егда Ироду приведенъ будеши, не отвѣщевай вяще. Иродъ же всякъ плотскій, иже не пріемлетъ духовная.

Зриши ли, яко не отечески, ниже братски хотяще исправити въпрошаютъ, но яко волки, о[в]чиною покрившися, ищутъ нѣчто уловити отъ устъ нашихъ. Хранижеся възненавидѣти, ни досажати имъ, но силою любве Христовы благодати Святаго Духа слово наше да будетъ растворенно. Быхомъ бо, рече, и мы иногда несмыслены, непокоривы, прелщени. Помянемъ наше самѣхъ прежнее устроеніе. Каковы бѣхомъ, внегда не разумѣхомъ Господнихъ заповѣдей, и здравое слово съблазнь непщевахомъ? Сіа помысливше, не дивимся о судьбахъ Божіихъ, и молиться Богу да не облѣнимся, и призывати помощъ его, яко близь естъ, аще въсхощемъ. || (164)

Полезно же глаголемъ отеческая преданіа; не просто, но аще т[ве]рдое основаніе имѣютъ заповѣдей Господнихъ съблюденіе, иже есть истинное церкви Христови украшеніе. Кромѣ же сихъ, яко учатъ насъ божественная писаніа, ни вѣра правая, ни постъ, ни молитва, ни пустынное вселеніе, ниже бдѣніе протяженное, ни тѣлесное злостраданіе, ниже церковное видимое многоцѣнное украшеніе, ниже пѣніе великогласное, ниже ино видимое мнимое благочиніе кое, ни долѣ леганіе и, якоже рече Павелъ, ни духовная дарованіа, ниже самое мучительство— ползовати насъ можетъ, житію сущу растлѣнну.

Что бо, рече Господь, зовете мя: Господи, Господи, и не творите, яже азъ глаголю. И паки: не всякъ глаголяй ми: Господи, Господи, внійдетъ въ царство небесное, но творяй вълю Отца моего. И аще любите мя, заповѣди моя съблюдѣте. И паки: аще кто любитъ мя, слово мое да съблюдетъ. А идѣже заповѣди Господня съблюдаются, тамо вся полезна, и спасителна, утѣшан[н]а. Вся бо елика аще творитъ, рече, успѣетъ. Поминай глаголющаго: аще мене изгнаша, и васъ поженутъ, и прочая. || (об. 164) Въ мірѣ скорбъ имѣйте, но печаль ваша въ радость преложится вамъ. И иныхъ сицевыхъ духовныхъ утѣшеній имый, радости время вмѣняй настоящая, вѣдый, яко многими скорбми подобаетъ намъ внійти въ царство небесное, и прочая. Никтоже бо вѣнчается, аще незаконоводвигнется, слышимъ Павла учащаго [1]). Крѣпи убо се молитвою прилежною, яко очи Господни на праведныя и уши его въ молитву ихъ. Вѣруй крѣпко, яко съ тобою есть въ скорби, и изметъ тебе, и прославитъ тя, и прочаа. Блаженъ еси, въ истинну и добро тебѣ будетъ, аще съ благодареніемъ и духовнымъ желаніемъ претръпиши до конца. Крѣпися о Христѣ Іисусѣ!

|| (165). Того же посланіе въпросившому слова Божіа.

Похвално желаніе подвигнуль еси, возлюбленый брате, взыская слышати слово Божіе, а непритворено, якоже познаваемъ отъ преже бывшаго бесѣдованія усты ко устомъ. И о семъ велми благодаримъ Бога, яко и еще обрѣтаются избраніи Божіи, пачеже въ нынѣшнее лукавое время, посреди рода строптива и развращена. Пишетъ бо: блажени испытающеи свидѣніа его! Не просто, но всѣмъ сердцемъ взыщутъ его. И Господь нашъ Іисусъ Христосъ,

---

[1]) 2 Тимоѳ., гл. 2, ст. 5: «це вѣнчается, аще незаконно (будетъ подвизатися) мученъ будетъ».

повнегда ублажити женѣ оной чрево носившее того, рече: блажени, слышащеи слово Божіе и творяще è. И паки: мати моя и братія— слышащеи слово Божіе и храняще è. И индѣ сіе самое благую часть именова, и похваляетъ сію избравшаго, и прочая.

Но понеже понудилъ еси насъ, недостойныхъ, выше нашея мѣры, еже и написано, послати Господнихъ заповѣдей воспоминаніе. тебѣ же и сущимъ съ тобою братіямъ нашимъ, яже суть единаго нрава || (об. 165) ихже и чада таинъ Божіихъ именовати вѣсть божественое писаніе, ради сущаго въ васъ желанія достохвалнаго, за еже навыкнути намъ словоспасенія, въ любо ь Божію поспѣвающее и возводящее всѣхъ произволяющихъ въ разумъ истиный, и како побѣдити міра и міродержителя, научитеся ищете,—и о таковыхъ много намъ слова и неудобъ сказаемо. Понеже немощенъ слухъ бываетъ ради младеньства духовнаго възраста. Душевенъ бо, рече апостолъ, человѣкъ не пріемлетъ духовная. Съвръшенныхъ же естъ се, еже раздаяти коемуждо чювству ключимая. Азъ есмъ человѣкъ грѣшенъ и немощенъ, бояхся начати таковая. Слышахъ рекшаго: вскую ты повѣдаеши оправданіа моа, и прочая. Ктому же сматряа свое неприлежаніе, и лѣностъ, и неразуміе, на мнозѣ отлагахъ. Но обаче слова Божіа никтоже долженъ таити своимъ нерадѣніемъ, но исповѣдати достоитъ своя немощи, не съкривати же и не прелщати Божіа истинны, || (166) да не будемъ повинны съ преступленіемъ заповѣдей и слова Божіа, и наказанію или млъчанію безсловесному. Понеже учими есмы не своя кождо сматряти, но дружняго. Тѣмже, съуза ради духовныя любве, и мы устремляемся неразсуднымъ послушаніемъ ваше заповѣданіе сътворити, поспѣшествующимъ вамъ въ благое молитвами, и вѣровавше, яко всяко по вѣрѣ вашей къ Богу будетъ вамъ. Убѣдихомжеся на се, не яко довълны есмы о себѣ помыслити, что яко отъ себе, но довольство наше отъ Бога, давшаго намъ божественная своя писаніа, въ нихже удовъли насъ, по мѣрѣ когождо насъ. Сего ради аще и единъ талантъ вѣренъ кто, не лѣнитися подобаетъ, но прилежно дѣлати, боясь приказни съкрившаго.

Пръвое же въпрошеніе твое се есть: хотѣлъ быхъ вѣдати главнѣйшая заповѣди Господня. Отвѣтъ же о семъ вскорѣ подамы, не отъ себе, но отъ святого еvангеліа.

Внегда законникъ въпроси Господа: учителю, рече, кая заповѣдь болша есть въ законѣ? Іисусъ же рече ему: || (об. 166) яко пръвѣе всѣхъ заповѣдей есть— възлюбиши Господа Бога твоего всѣмъ [сердцемъ][2]) твоимъ и всею душею твоею и всею мыслію твоею. Сіа есть пръвая и большая заповѣдь. Вторая же подобна ей: възлюбиши ближняго своего, яко самъ себе. Въ сихъ двохъ заповѣдехъ весь законъ и пророци висятъ [3]). И больша сихъ ина заповѣдъ нѣсть. Сіи, рече, сътвори, и живъ будеши. Се убо самъ Господь своимъ заповѣдемъ чинъ възложилъ есть. Аще и многа быти мнятся заповѣданная отъ Господа, но противу времени и мѣсту ради немощи слышащихъ речени быша, да помалу възведутся хотящеи къ совръшенію обоихъ заповѣдей пръвыхъ, отъ нихже и вся заповѣди исходятъ и разширяются въ всякомъ повелѣніи. Сего ради и Давидъ глагола: всякоя кончины вѣдѣхъ конецъ. Широка заповѣдь твоя зѣло. Видимъ же сіа вся многочастне и много-

[2]) Вставлено на полѣ.

[3]) Поправлено изъ «*видятъ*».

образне реченная, и паки въ едино сбирающеся.

Откудуже се вѣдомо апостолу глаголющу, яко весь законъ во единомъ словеси || (167) исполняется: възлюбиши ближняго, яко себе? Любовъ ближнему зла не сдѣеваетъ, съвръшеніе бо закону любы. И паки Господь рече: аще любите мя, заповѣди моя съблюдѣте, и пребудите въ любви моей. И сіа есть заповѣдь моя, да любите другъ друга. И нелюбяй мя—словесъ моихъ не соблюдаетъ.

Видиши ли, яко двѣ оны великіа вся купно въ себѣ заповѣди объемлютъ и съзатворяютъ. И паки двѣ они въ едину бываютъ, единою бо силою дръжатся, обоя никогда же бо бысть къ Богу любовь, кромѣ любве искреняго.

И се Іоанъ апостолъ извѣствуетъ глаголя: аще речетъ, яко люблю Бога, брата же своего ненавидитъ, ложь есть. И паки той же: се есть, рече, животъ вѣчный, да вѣруемъ въ имя Іисуса Христа Сына Божіа, и любимъ другъ друга. И сію заповѣдь съблюдающе, яже къ Богу любовь обрѣтаемъ, и въ той пребывати сподобляемся. Не съблюдающе же съпротивне имуще обрѣтаемся. Не вѣруяй бо, рече, Сыну—не узритъ жизни, но гнѣвъ Божій пребываетъ || (об. 167) на нéмъ. И паки: о семъ познаютъ вси, яко [мои][1]) ученицы есте, аще любовь имате между събою.

И что много глаголати? Ни бо есть конецъ безконечному? Самъ Богъ есть любы, по богусловцу Іо[а]ну: якоже любовь имѣя, Бога въ собѣ имать. Сице и ненависть имѣяй въ собѣ, діавола питаетъ.

Рече и великій Василіе: дивлюся, како о упражняемыхъ и престающихъ толико человѣцы имутъ тщаніе и устрашеніе; о пребывающихъ же и пачеже о болшей всѣхъ любви знаменующе християнина не токмо ни едино повелѣніе творятъ, но и потщавшимся съпротивляютъ, и ратующеся съвръшаютъ реченное: ни сами входятъ, и хотящихъ внійти не оставляютъ.

Что есть преподобно? Господу рекшу: якоже хощете, да творятъ вамъ человѣци, и вы творите имъ такожде. Се бо есть законъ и пророци. И апостоломъ, вначалѣ иже отъ языкъ обращающимся къ Богу, ничтоже ино заповѣдавшемъ, развѣ се: хранитися отъ требъ идолскихъ, отъ кровей, и удавленины, и отъ блуда. И яже не хощете себѣ быти, сего инымъ || (168) не творите. Отъ нихже съблюдающеся, добре сътворите, и се есть истинною праведенъ, и иже хощетъ другу, яко събѣ самъ, и сердце имѣти милостиво ко всей твари. Праведенъ, рече, милуяй душа скотъ своихъ, и всяко животно по подобію Божію, и не имѣти сладостно вредъ нѣкій бываемый въ твари, якоже ненаказаніи творятъ.

Юноша нѣкій приступи къ Іисусу кляняшеся ему глаголя: учителю благій, что сътворю, да животъ вѣчный наслѣдствую? Іисусъ же рече ему: аще хощеши внити въ животъ, съблюди заповѣди моя. Глагола ему ю[но]ша: которіа? Іисусъ же рече: еже не убій, не укради, не лжесвѣдительствуй, не обиди, чти отца и матеръ, и възлюбиши ближняго своего, яко самъ себе. Глагола ему юноша: учителю, вся сіа съхранихъ отъ юности моея: что есмъ и еще недокончалъ? Іисусъ же възрѣвъ нань, возлюби его, рече ему: единого еси недо[ко]нчалъ: аще хощеши съвръшенъ быти, иди, вся елика имаши продаждъ, и даждъ нищимъ, и имѣти имаши съкровища на небесѣхъ, || (об. 168) и пришедъ ходи вслѣдъ мене, вземъ крестъ.

[1]) Вставлено на полѣ.

Слышавъ же юноша слово се, отъиде скорбя, бѣ богатъ зѣло. Видѣвъ же его Іисусъ прискорбна бывша, рече ученикомъ своимъ: аминъ, глаголю вамъ, яко неудобь имущимъ богатство въ царство Божіе внійти. Удобіе бо есть велбуду с[к]возѣ иглени уши пройти, неже богату въ царствіе внійти [2]).

Видиши ли здѣ, и внимай опасно глаголемая. Преже всѣхъ речеему Господь съхранити естественыя заповѣди, яже въ законѣ писаные, еже ошаятися злыхъ дѣлъ. Егда взыска множае навыкнути къ совръшенію, тогда вся сущая раздаяти повелѣ ему неимущимъ, и послѣдовати не просто, но веземъ крестъ. Се же есть готову быти умрѣти о истиннѣ благовѣствованіа, якоже и ученици Господни, и вси святіи, послѣдовавшіи стопамъ Христовымъ. Глаголетъ бо самъ: въ мірѣ скорби будѣте. Обычай бо есть, иже по вѣку міра сего живущимъ ненавидѣти Христовѣхъ ученикъ. Понеже премудростъ Божіа съпротивна мудрости міра сего. Пре||(**169**)мудрость же, глаголетъ апостолъ, въ совръшеныхъ, премудрость не вѣка сего, ни князей вѣка сего престающихъ, но глаголемъ — премудрость Божію, въ тайнѣ съкровенну, юже пронарече Богъ, преже вѣкъ въ славу нашу, еяже никтоже отъ князь вѣка сего разумѣ. Аще бо быша разумѣли, не быша распяли Господа славѣ. Аще бо, рече Господь, мене изгнаша, ижденутъ и васъ, и прочая. Паки же глаголетъ апостолъ: вѣренъ Богъ, иже не оставитъ насъ искуситися паче силы нашея, но сътворитъ съ напастьми и изводство еже немощи намъ претръпѣти. Но точію не уповающе будемъ на ся, но на Бога.

А [3]) еже испытуеши: како не заблудити отъ истинаго пути?

[2]) Матѳ., гл. 19, ст. 16—24.

[3]) На полѣ киноварью: «Вопросъ».

И [4]) о семъ съвѣтъ благъ даю тобѣ: свяжсе безаконы божественыхъ писаній, и послѣдуй тѣмъ, писаніемъ же истиннымъ и божественымъ. Писаніа бо многа суть, но не вся божественна. Ты же истинная извѣстне испытавъ отъ чтеній сихъ и бесѣдъ духовныхъ и разумныхъ мужей. Понеже не вси, но разумніи разумѣваютъ. Сихъ разумныхъ || (**об. 169**) же глаголемъ имущихъ сущій истинный разумъ. Есть и лжеименитъ разумъ. Всякъ разумъ не слагаю[щій]ся по вѣри Божію еvангелію,—плотское мудрованіе, по апостолу вражда на Бога, закону Божію не повинуется, нижѐ можетъ. И къ Тимофею посылая сице възопи: о Тимофее, преданіе съхрани, укланяйжеся сквернаго тщегласіа, противныхъ преній лжеименитаго разума [5]).

Такоже и писаніа: ова отъ святыхъ отецъ списана на ползу вѣрнымъ, оваже отъ еретикъ ложно сложенна на соблазнь людемъ, оваже отъ растлѣныхъ умомъ и неученыхъ человѣкъ, огнь вмѣсто солнца дръжащихъ, по реченному: яко ходите свѣтомъ огня вашего и пламенемъ, егоже разждегосте. Темни бо суть о свѣтѣ, иже о премудрости ненаказаніи, хулници хвалимыхъ лукаваго чада невъзблагодатная зданіа, за нихже туне Христосъ умре. Ибо егда быша пророцы — мнози лжепророци, и егда явися Христосъ — лжехристи, и егда апостоли — лжеапостоли, вмѣсто учителей лжеучители ||(**170**) и егда велѣніа здравая узаконишася—растлѣнна введе супостатъ, всюду плевелы всѣя.

Суть же и нѣкая отъ книгъ надписаніа святыхъ вначалѣ имуща, всякіа же пакости исполнены человѣческіа умышленіа страненъ умъ отъ Христова раз-

[4]) На полѣ киноварью: «Отвѣтъ».

[5]) 1 Тимоѳ., гл. 6, ст. 20.

ума. Тѣмже глаголе[тъ] апостолъ: братіе, блюдѣтеся, еда кто васъ крадовъдяй хитростію и тщетною лестію, по преданію человѣческому [1]). И паки: да не будемъ младенци умомъ, вълнующеся въ всякомъ вѣтрѣ ученіа, во лжи человѣчестѣй [2]). Будетъ бо, рече, время, егда здравая ученіа не послушаютъ, но по своихъ похотехъ изберутъ себѣ учителя, чешеми слухомъ, отъ истины слухъ отвратятъ, и къ баснемъ уклонятся [3]).

Отъ еже бо невѣдѣти намъ божественная писаніа, впадаемъ въ сѣти діаволя, и погибели предаемся. Случаютжеся намъ таковая, понеже не хощемъ съ страхомъ Божіимъ и съ смиренною мудростію испытати божественная писаніа, но нерадиво прилежимъ. И Господь же во еуангеліи рече: вѣруяй въ мя, якоже рече писаніе, и прочая.

(об. 170) Мнози же мнятся вѣровати, но не якоже рече писаніе. Сихъ не сутъ вѣра права. Не предпочтоша бо разумъ Божій, но своимъ волямъ послѣдоваша. Нѣкіи же чюдесъ ради вѣроваша, якоже Самаряне, благовѣствующу Филиппу. Тѣмже и не пріаша Духъ Святъ крестившеся. Муринъ же онъ прилежаше писанію, сего ради крестившуся ему, абіе нападе нань Духъ Святый. Вѣра бо истиннаа отъ святаго писаніа, а не отъ чудесъ познавается. Елмаже и въ день онъ и нѣціи отъ сотворшихъ знаменія и чудеса именемъ Христовымъ, отслани будутъ отъ лица его, ихже и дѣлателя неправдѣ наречетъ. Якоже во благовѣстіяхъ навыкохомъ, самому Господу рекшу: яко востанутъ лжехристи и лжепророцы, и дадутъ знаменія и чудеса, якоже прелстити, аще возможно, и избранныя.

И Никонъ Великій въ 43-мъ словѣ сказуетъ многа о творящихъ знаменія: яко мнози и отъ вѣрныхъ развращенно житіе имуще, знаменія и чудеса сотво||**(171)**риша и творятъ, и откровеніа и пророчества изглаголаша, и прельщающе и прелщаеми, яко се есть разумъ бѣсомъ, да знамени ради прелстятъ многіа дѣянію ихъ лукавому послѣдовати, за еже съставити имъ ересь. Но ниже видимъ тѣло нѣкоего многими лѣты не растлѣвше, или ино что таково, просто имѣти сихъ святы, аще не узримъ въ нихъ заповѣдей Господнихъ съвръшенное дѣланіе, и плодовъ духовныхъ изчтеныхъ отъ апостола. И всячески ненависть тщая славы мірскіа, и самыя правыя вѣры исповѣданіе—бѣсовская суть дѣйствованіа, попущающу Богу, имиже судбами вѣсть.

Глаголетъ же и Великій Василіе: яко именующаго Бога, дотолѣ яко свята почитати, донелиже вьля Божіа хранится отъ него. Не всякъ пророчествуя преподобенъ, ни всякъ бѣсы изгоняя святъ; но якоже Господь научи, рече: отъ плодъ ихъ познаете ихъ. И аще нѣкоего человѣка обрящемъ благочестива убо житіемъ, просвѣщенна же разумомъ, творяща заповѣди Господня по свѣдительству божественныхъ писаній, || **(об. 171)** могуща разсудити лучшее отъ худшаго, не о сей жизни тщашася, но о будущой присно, отъ благосъкровища благая словеса произносяща по Господню гласу, о немже кто поучается внутрь, о томъ иматъ и языкъ движимъ. Отъ избытка бо, рече, сердца глаголютъ уста его. Таковый аще творитъ или не творитъ знаменіа, святъ въистинну есть. Понеже дѣйство Святаго Духа въ немъ познавается болше всѣхъ знаменій и чюдесъ. И хулящеи таковаго, ради

[1]) Колос., гл. 2, ст. 8.
[2]) Ефес., гл. 4, ст. 14.
[3]) 2 Тимоѳ., гл. 4, ст. 3—4.

смиренна житіа, на самого Святаго Духа хулятъ, по великому Василію: яко не подобаетъ уничижати дѣйствующаго благодать Божію въ коемъ любо дарованіи на худость имъ зрящемъ. Въ сихъ бо паче благоволитъ Богъ. Въ той часъ възрадовася Іисусъ духомъ и рече: исповѣдаю ти ся, Отче небеси и земли, яко утаилъ еси сіа отъ премудрыхъ и разумныхъ, и открылъ еси та младенцемъ. Ей, Отче, яко тако бысть благоволеніе предъ тобою.

А еже реклъ еси: о различіи учителей, и како тѣхъ послушати подобаетъ?

И о семъ добре въ прошаеши. || (172) [Понеже] яковъ же и учитель, таци бываютъ яко о мнозѣ ученіи отъ него. И Господь отвѣща рекъ: доволно быти ученику, яко учитель его. И слѣпъ слѣпа аще поведетъ, оба въ яму впадутъ. И свѣтъ міру учитель глаголется, и съль земли, и прочее. И апостолу глаголющу: повинуйтеся наставникомъ вашимъ, не просто, ни яко прилучися; тіи бо, рече, бдятъ о душахъ вашихъ. И къ Филипяномъ: сподобни ми бывайте, братіе, и смотряйте тако ходящихъ, якоже образъ имате насъ. Мнози бо ходятъ, ихже многажды глаголахъ, нынѣ же и плачася глаголю враги креста Христова, имже кончина погибель, имже Богъ чрево, и слава студъ имъ, иже земная мудрствующе [4]).

Отъ Великого Василіа глава 72: яко слышателемъ слова наученымъ писаніемъ, искушати яже отъ учителей глаголемая и убо съглашающая божественыхъ писаніемъ пріимати, чюжа яже отрѣвати, и въ таковыхъ ученіихъ пребывающаго отвращатися зѣлнѣйше. Внемлите же отъ ложныхъ пророкъ, иже приходятъ къ вамъ въ одежахъ овчахъ, внутръ волци || (об. 172) и хищници; отъ плодъ ихъ познаете ихъ, сирѣчь отъ житіа и отъ учені[а. И][5]) апостолъ къ Галатомъ пиша о н[ашемъ][6]) утверженіи дръзну и сам[ъ къ][7]) ангеломъ коснутися, рекъ: а[ще и мы][8]) сами, или ангелъ съ небесе благовѣститъ вамъ паче, еже благовѣ[стихо]мъ вамъ, проклятъ да будетъ. Якоже преже рекохомъ, и нынѣ паки глаголю, аще кто васъ учитъ паче того, еже отъ насъ пріасте, проклятъ да будетъ [9]). Господу же нашему Іисусу Христу глаголющу: на Моусеовѣ сѣдалищи сѣдоша книжницы и Фарисее, вся убо елико аще рекутъ вамъ блюсти—съблюдайте и творите, по дѣломъ же ихъ не творите: глаголютъ бо, а не творятъ.

Сего ради аще и мы видимъ священника, нечисто житіе имуща и зазорно, учитъ же право еѵангельскую заповѣдь, якоже пріаша отци отъ святыхъ апостолъ,—сего ради недостоитъ отлучатися причастіа отъ руки его. Рѣша бо отци, яко благодать дѣйствуетъ и недостойными по вѣрѣ когождо. Аще ли неправо учитъ, не отъ божественнаго писаніа, но съпротивно отъ себе. Тогда || (173) [вре]мя [10]) рещи: «повиноватися достоитъ Богови, неже человѣкомъ». И аще таковый проклинаетъ, или не благословляетъ, никакоже о томъ попечемся. Понеже судъ Божій тому не послѣдуетъ, по божественному Деонисію. Пишетъ бо: прокляти укланяющеися отъ заповѣдей твоихъ, а не отъ человѣческихъ преданій. Аще ли же мы Божіи заповѣди преступаемъ волею съгрѣшающе, и прежде съвръшеннаго покаяніа и отступленіа отъ грѣхъ прощаютъ и благословляютъ, аще и святи

[4]) Филиппис., гл. 3, ст. 17—19.

[5]) [6]) [7]) [8]) Возстановленныя мѣста въ подлинникѣ источены червемъ.

[9]) Галат., гл. 1, ст. 8—9.

[10]) Возстановленныя буквы выѣдены червемъ.

сутъ, никакоже насъ ползуетъ онѣ[хъ] благословеніе и молитва. Рече бо Господь апостоломъ своимъ: аще будетъ достоинъ домъ, почіетъ на немъ миръ вашъ. Аще ли не будетъ достоинъ, миръ вашъ къ вамъ възвратится, яко страшно учителю осуженіе. Аще кто презъ заповѣди Господня учитъ [1]), или възобразитъ, или презритъ что отъ написанныхъ. [или привведетъ отъ ненаписанныхъ,] [2]) хотяй бо отъ человѣкъ хвалимъ быти, всѣмъ тщится угодити, и отъ сего познавается ложный учитель, иже не учитъ отъ божественыхъ писаній, но отъ своего умышленіа, по хотѣнію || (об. 173) когождо. Паки той же: якоже [чрезъ] [3]) волю, иже въ божественомъ писаніи повѣдуемую, послу[шаю]щеся [4]) и повинующеся нѣ. . . . . . виною послушаніа отсѣче . . . . [5]) воля своея, таковіи діаволу и иже въ грядѣ рядникомъ, сирѣчъ томителемъ подо[бни][6]) сутъ, и не избѣжатъ суда Божіа, ни повинующеся, нижѐ обладающеи, но кождо имать дати слово по дѣломъ своимъ.

И паки въ той же главѣ ищи. Глава 17 и 18, тамо глаголетъ двѣ послушаніи: Божіе и съпротивнаго. Сего ради внимати опасно божественымъ писаніемъ. И отъ нихъ аще кто добре учитъ, аще и вельми худъ естъ и не позна[ва]емъ [7]), достоитъ послушати: Божіа бо глаголетъ, а не своя. Аще ли учитъ съпротивна Богу, сирѣчъ разоряти покушаяся заповѣдь Божію, или оскверняти примѣшеніемъ възбраненнаго, или подкрадати обычаи человѣческими, аще и многъ въ славѣ и велика сана кто будетъ, мерзокъ длъженъ есть быти комуждо отъ любящихъ Бога. || (174) Глаголетъ великій Василіе: таково бѣ устроеніе рекшаго. Повѣдаша мнѣ законопреступници ученіе, но не яко законъ твой, Господи! И Господь нѣкимъ въ еуангеліи глаголаше: оставльше заповѣдь Божію, дръжите преданіа человѣческая. И паки глаголетъ: овца моя гласа моего слушаютъ, по чюжемъ же нейдутъ, но бѣжатъ отъ него, яко не знаютъ чюжаго гласа. И: не входяй двери Христовыми, но прелазя инудѣ, той тать естъ и разбойникъ. Сего ради и Павелъ Римляномъ заповѣда: блюстися отъ творящихъ съблазнь, паче ученіа Христова, уклонитеся, рече, отъ нихъ. Таковіи бо, рече, Господу нашему Іисусу Христу [не][8]) работаютъ, но своему чреву, и благими словесы и благословеніемъ льстятъ сердца ненаученихъ [9]).

Тѣмже не просто учитъ апостолъ повиноватися, аще святителемъ, аще властемъ. Глаголетъ бо: не будите раби человѣкомъ. Не еже рабомъ быти възбрани, но еже въ человѣческіа послушати, и на всяко дѣло благо готовомъ быти. Ни бо рабъ человѣку таковій, но Богу. И владыка нѣстъ свободенъ, || (об. 174) аще не управитъ си по Бозѣ жи[ти][10]), понеже рабъ естъ грѣху. Что бо [по][11])

. . . . .

[1]) Поправлено изъ «учинитъ».

[2]) Вставлено на полѣ.

[3]) [4]) Возстановленныя мѣста выѣдены червемъ.

[5]) Выѣдено червемъ.

[6]) Возстановленное мѣсто выѣдено червемъ.

[7]) *ва* надписано позднѣе надъ строкою.

[8]) Вставлено надъ строкою.

[9]) Римл., гл. 16, ст. 17—18: «Молю же вы, братіе, блюдитеся отъ творящихъ распри и раздоры, кромѣ ученія, емуже вы научистеся, и уклонитеся отъ нихъ. Таковіи бо Господеви нашему Іисусу Христу не работаютъ, но своему чреву: иже благими словесы и благословеніемъ прелщаютъ сердца незлобивыхъ».

[10]) [11]) [12]) [13]) [14]) [15]) [16]) [17]) Возстановленныя мѣста выѣдены въ рукописи червемъ.

томъ цари, иже себе не можетъ [сво]бодити[12]) отъ пламене грѣха [и отъ] [13]) потопленіа страстей? И аще [естъ][14]) любовенъ кому, будетъ ж[е вредъ][15])душевный отъ него; прочее, отъ т[ого][16]) любимаго, яко отъ зміа, бѣга[емъ] [17]). Не пріиде бо Христосъ таковаго міра вложити на землю, но мечь раздѣлити боголюбныхъ отъ міролюбныхъ. Аще бо, рече, рука твоя съблажняетъ тя, подобно же и око съблажняетъ, исткни ѐ. Не уды искоряняти повелѣ. Не буди то! Но еже по Бозѣ съвокупленіе растерзая. Око же наставника глаголетъ, глава же Христосъ, егоже мы тѣло и уды отчасти есмы, аще покаряемся главѣ нашей въ всемъ, *а*ко младенци отцу. И паки апостолъ: братіе, не дѣти бывайте умы, но злобою младенствуйте, умы же съвръшени будѣте. И индѣ: хощу же васъ мудромъ быти въ благое.

Отъ Великаго Василіа въпросъ: Что [18]) есть, еже не судите и не осужени будете?

Отвѣтъ: Не [19]) еже судити отнюдь възбраняемы есмы [но разнство суда вѣдати наказуемы есмы] [20]). Господу овъгда глаголющу: не || (175) судите и не осужени будите. Овогда же праведніи судите повелѣвающу суду, явѣ предалъ есть намъ апостолъ: о коихъ судити, о коихъ же ни, о иже въ власти нашей и лежащихъ, или невѣдомо въсгрѣшеніе множицею по апостолу: ты же почто осужаеши брата твоего, или ты что укаряеши? И не преже времени судите, Божіа же судбы отмщати неотреченна нужда; да не съ нимъ гнѣвъ Божій пріиметъ умлъчавый. Развѣ кто таяже творя бездрьзновенъ будетъ судити, по реченному Господемъ: изми прьвѣе брьвно изъ очесе твоего. Яко злѣ разу[мѣ]вше [21]) нѣціи реченное Господемъ приобрѣтаютъ вины неразумнымъ и тщетнымъ смиреніемъ, глаголюще, яко недостоитъ осужати никогоже. И отъ сего еретикомъ заповѣди Господня развращающимъ причитаеми суть. Аще бо бы се было еже отнюдь не судити, то почто Павелъ изгнати повелѣ съблудившаго въ Коринфѣ; укаряетъ несудящихъ; на всѣхъ наложи оного съгрѣшеніе? И паки. Аще недостоитъ || (об. 175) осужати никогоже како паки [по]велѣ [22]) съ запрещеніемъ отлучатися отъ всякаго брата безч[естно][23]) ходяща? И индѣ глаголетъ: п[иса]хомъ[24]) въ посланіи не примѣ[ша]тися [25]) къ любодѣйцемъ, и[ли блу]дникомъ [26]), и лихоимцемъ, или идолослужителемъ, ил[и ру]гатель [27]), или пяница, или [хи]щникъ [28]), съ таковыми ни *а*сти. Что бо мни внѣшнимъ судите, внѣшнимъ же Богъ судитъ: измѣте злаго отъ васъ самѣхъ. Възбраняетъ же апостолъ судити другъ друга: въ человѣческихъ вещѣхъ, рекъ, да никтоже паче осужаетъ о ядѣніи, или о питіи, или о чести праздника. И *се*я не того ради рѣхъ, да судимъ другъ друга, но да съхранимся отъ лукавыхъ человѣкъ, неимущихъ страха Божіа, да не навыкнемъ нравъ ихъ и пріимемъ сѣть своей души. Обычай бо многимъ временемъ утвердився естества крѣпость пріемлетъ, и неудобѣ превратенъ бываетъ. Самъ бо апостолъ Павелъ глаголетъ: братіе, молите о насъ, да избавимся отъ лукавыхъ человѣкъ. И къ Тимофею пишетъ сице: Александръ Ко||(176)вачъ многа ми зла сътвори, егоже и ты хранися: зѣло бо противится словесемъ нашимъ.

---

[18]) [19]) буква *Ч* и *Отвѣтъ:Н* написаны киноварью.

[20]) Вставлено на полѣ.

[21]) *мѣ* дописано на полѣ позднѣйшею рукою.

[22]) [23]) [24]) [25]) [26]) [27]) [28]) Возстановленныя мѣста выѣдены въ рукописи червемъ.

Коль паче намъ хранитися: нужно отъ безмѣстныхъ и разтлѣнныхъ человѣкъ, живущихъ по вѣку міра сего, по князю власти въздушныя духа, дѣйствующаго нынѣ въ сынохъ противленіа. По божественному писанію, сего есть смиреніе, еже не възноситися человѣческимъ обычаемъ на разумъ Божій, понеже міръ испытаетъ тмы народа, Богъ же—спасаемыя; онъ—перьсть безчисленную, Богъ же—съсуды избранныя. Безумніи бо на множество присно зряще прелщаютъ себе, ты же, възлюблене Господемъ, молися быти отъ малыхъ: скудно бо есть благое. Самъ бо Господь рече, что уская врата и тѣсенъ путь вводяй въ животъ, и мало ихъ естъ, иже обрѣтаютъ его. И паки: не бойся, малое стадо, имже изволи Отецъ дати царство. Іоанъ же Богословецъ глаголетъ: не любите міра, ни яже въ мірѣ, яко все, еже въ мірѣ, похоть плотская, и похоть очима и гордины житіа, нѣстъ отъ Отца, но отъ міра, || (об. 176) и міръ сій приходитъ, и похоть его; творяй же волю Божію пребываетъ въ вѣки [1]). Что бо ползуетъ, рече, человѣкъ, аще весь міръ приобрящетъ, душу же свою погубитъ, или что дастъ измѣну за душу свою? [2]) Кая житейская пища бываетъ печали непричастна? Кая ли слава стоитъ на земли непреложна? Нашедши бо смерти, вся сіа погубитъ. Възримъ на прежде бывшая роды въ украшеніи міра сего, како внезапу превратися въ истлѣніе слава ихъ, иже нарекоша имена своя на земныхъ, ихже Духъ Святый прилагаетъ скотомъ несмысленомъ. Ничтоже бо внесохомъ въ міръ сей, явѣ, яко ни изнести что̀ можемъ. Имуще же пищу и одѣяніе, сими доволни будемъ. Хотящіи же богатѣти впадаютъ въ напасти и похоти многи, яже погружаютъ человѣка въ мятежъ и пагубу. Корень бо всѣмъ злымъ естъ сребролюбіе, глаголетъ божественный апостолъ [3]). Буди же усръденъ на послушаніе божественыхъ писаній, и сихъ глаголы, яко во||(177)дою животною напояй свою душу, и тщися елико мощно по сихъ творити. Тръпѣніе имѣй въ скорбехъ, и молися за оскорбившихъ тя. И обличати благовременно обидящаго, не страстію своего отмщеніа, но желаніемъ братняго исправленіа, по заповѣди Господни, не туне гнѣватися [на] [4]) ко[го] [5]), страхъ Божій имѣти, по писанному: зачало премудрости страхъ Господень, и путь жизни любовію дѣйствуема. Съблюсти же достоитъ и чистота тѣлесная всячески: се бо святость есть, еже страха ради Божіа хранити свое цѣломудріе, понеже храмъ есмы Богу, по апостолу: аще ли кто храмъ Божій осквернитъ, осквернитъ сего Богъ. И лучше есть женитися, нежели похотію разжизатися самоволне. Лучше бо есть не обѣщатися, нежели обѣщавшуся не отдати. Си же коеждо реченыхъ сугубъ иматъ разумъ: ова убо сюгъ мірскимъ оваже инокомъ, да никтоже отъ своея похоти прелщаемъ смѣшаетъ || (об. 177) несмѣсная. Освятивый бо себе Богови та же отвръглъ пръвыя вѣры обѣтъ, не ктому яко [про]стый [6]) прелюбодѣй судится, ложе осквернивъ, но яко отъ Бога любыдѣя.

[1]) 1 соб. посл. Іоан., гл. 2, ст. 15—17.

[2]) Матѳ., гл. 16, ст. 26: «кая бо польза человѣку, аще міръ весь пріобрящетъ, душу же свою отщетитъ? или что дастъ человѣкъ измѣну за душу свою?»

[3]) 1 посл. къ Тим., гл. 6, ст. 7—10.

[4]) Вставлено надъ строкою.

[5]) Дописано и исправлено изъ «*кому*».

[6]) Возстановленное мѣсто выѣдено червемъ.

А [7]) понеже слышахъ о васъ, яко нѣціи хулятъ бракъ узаконенный отъ Бога, и сіе отъ многаневѣдѣніа глаголютъ таковіи, апостолу глаголющу: честенъ бракъ и ложе нескверно. Точію блудникомъ и прелюбодѣемъ судитъ Богъ. И паки въ посланію къ Тимофею пишетъ: духъ же рѣчію глаголетъ, яко въ послѣдняа времена отступятъ нѣціи отъ вѣры, внимающе духовомъ лестчемъ и ученіемъ бѣсовскимъ, въ лицемѣріи же лжесловесникъ и съждеженыхъ своею съвѣстію, възбраняющихъ женитися и удалятися отъ брашенъ, яже Богъ сътвори въ снѣденіе съ благодареніемъ вѣрнымъ и познавшимъ истинну. Всяко създаніе Божіе добро, и ничтоже отметно съ благодареніемъ пріемлемо [8]). Освящаетъ бо ся словомъ Божіимъ и и молитвою [9]). И паки: вся чиста чистымъ, осквер[не]||(178)нымъ же и невѣрнымъ ничтоже чисто. Оскверни бо ся умъ ихъ и съвѣстъ. Бога исповѣдують вѣдати, дѣлъ же его отмещутся, мерзци суще и противны и на всяко дѣло благо непотребни. Ти же глаголи и твори, яже подобаетъ здравому ученію Христову, да не внимаютъ Іюдейскимъ баснемъ, ни заповѣдемъ человѣческимъ, отвращающимъ отъ истинны. И паки: вѣмъ и препираюся о Христѣ Іисусѣ, яко ничтоже скверно есть собою, токмо помышляющому что скверно быти, оному скверно. Вся бо чиста, но зло человѣку претыкаемъ ядущему. И паки: все въ торгу продаемое и у невѣрныхъ представляемая ядите, ничтоже разсужающе за совѣсть Господня бо есть земля и исполненіа ея [10]). Аще ли изнемогаетъ помыслъ нашъ, по нужи укланятися отъ таковыхъ, не яко нечисто Божіе създаніе, но яко мы немощны. Блаженъ бо, рече, не осужаяй себе, а съмняйся, аще ястъ осуждается, занеже не вѣровати тому || (об. 178) чисту быти. Все бо еже не отъ вѣры грѣхъ есть. Аще ли кто съмнится, зеліе да ястъ, и неядый ядущаго да не осужаетъ, и ядый неядущаго да не укаряетъ. Аще мы не сомнимся по Господню словеси, рекшу: яко все еже отвнѣуду усты входимо въ человѣка не можетъ осквернити его, будутъ же ли ту хотящеи съблазнитися, или невѣрніи, или братіа наша неразумни же, ты бо, рече, добре благодариши, но другій не зиждется. И паки: блюдѣте, да не како власть ваша сіа преткновеніе будетъ немощнымъ [11]). Да не погибнетъ немощный братъ въ т[в]оемъ разумѣ, егоже ради Христосъ умре [12]).

Сіа же не всуе, но занеже нѣціи, неразумѣвше силы реченыхъ отъ апостола, пріемлютъ слово наго отъ словесъ его, оставивше прочее, и глаголютъ несмысленно, яко добро не ясти мяса, ни пити вина. И не о ястіи токмо, но и о всякой вещи, въ нашемъ самовластіи сущей, рече: ни о немже братъ твой соблажня||(179)ется. Аще ли, рече, брашна ради братъ твой скорбитъ, уже не по любви ходиши: нѣстъ бо царство Божіе брашно и питіе, но правда и миръ и радость о Дусѣ Святѣ.

Видиши ли, яко не о брашнохъ и здѣ слово апостолу, но любве ради брата, и та презырати, аще [на] [13]) полза тѣмъ бываетъ. Не заповѣдь положи ясти, или неясти, но всюду уча ближне[му] [14]) угаждати въ благое. Безпрет-

---

[7]) Эта буква написана киноварью.
[8]) Въ рукописи «пріемлено».
[9]) 1 къ Тим., гл. 4, ст. 1—5.
[10]) 1 Коринѳ., гл. 10, ст. 25—26.
[11]) Кор., гл. 8, ст. 9.
[12]) ib., ст. 11.
[13]) Вставлено на полѣ.
[14]) Дописано на полѣ.

кновени бо, рече, бывайте и Іудеомъ, и Ельлиномъ, и церкви Божой, якоже и азъ въ всемъ всѣмъ угажаю, не ища свою ползу, но многихъ, да спасутся [1]). Не имамъ бо, рече, ясти мяса въ вѣки, да не брата моего сътблазню [2]).

И понеже отъ сихъ нѣціи смотрителне реченыхъ отъ апостола начаша оглаголати тваръ Божію, рекше—брашно и питіе и бракъ, сего ради правило апостолское глаголетъ 51: аще кто брака и вина и мяса отрицается, не ради въздержанія, но гнушаяся, да отлучится. И о семъ паки инци правила тѣхже святыхъ апостолъ ||(об. 179) 53 и иже въ Гангрѣ събора правило 1, 2, 4: вся бо, рече, елико сътвори Богъ, добра зѣло.

Тѣмже не брашно зло и питіе, но зло—объяденіе и піанство, нижѐ жена зло, но блудъ.

А еже реклъ, яко нѣціи жившеи съ своими женами и дѣвство съблюдоша несъвокупляющеся, се повѣсти суть смотрителне написашася, а не законъ положися. Якоже и вся, яже смотрителне отъ отецъ сдѣяна или написана, недостоитъ въ обдръжная пріимати, но точію законное писаніе, глаголю же—святая благовѣстіа и посланіа апостолска и дѣяніа написана Лукою еvангелистомъ, и отеческая списаніа, иже симъ послѣдуютъ, и правила апостолская, и съборная правила, слагающаяся съ божественымъ писаніемъ. А идѣже обрѣтаются правила съпротивна божественному писанію, сихъ никакоже пріимати, понеже мнози умолестьци и самозаконници учатъ, ихже не подобаетъ, невѣдяще, яже творятъ, ни о нихъ||(180)же утвержаются. Вы же, възлюблени, блудѣтеся, да не [не]чистыми [3]) лестьми сведени бывше отпадете своего утверженіа, растите же благодатію и разумомъ Господа нашего Іисуса Христа. Тѣмже молю васъ, преставшемъ отъ многопытнаго взысканіа и неподобнаго словопрѣніа, довлѣтися яже отъ святыхъ и самого Господа речеными достойная небеснаго званіа мудрствовати и достойне еvангелію Христову жительствовати, и незазорну до явленіа Господа нашего Іисуса Христа, иже въ своя времена явитъ единъ силный [царъ] [4]) царствующихъ и Господь господствующихъ, единъ имѣяй бесмертіе, въ свѣтѣ живый неприступнѣ, егоже нѣстъ видѣлъ никтоже отъ человѣкъ, ни видѣти можетъ, емуже честь и дръжава вѣчная. Аминь.

|| (об. 180) Того же къ брату отступившому и жену понявшу [5]).

Възлюбленному брату и въ всѣхъ страданіихъ нашихъ съобещнику, егоже ради и писати дръзаю къ тебѣ, яко понуженъ есмъ отъ братскіа любве и болѣзни сръдечныя, понеже къ неправеднымъ наукамъ приложился еси, ихже иногда и мы сами, не ощутивше сущая въ нихъ прелести антихристова духа, не дръзнухомъ хулити, но въ нѣкихъ рѣчахъ не разнствовахомъ. Для того по[пустилъ намъ Богъ] [6]) страдати таковая къ обращенію лучьшему и своему познанію, аще въсхощемъ смѣритися предъ Богомъ, хотящимъ вся человѣки спасти и въ познаніе истинны пріити. Не нудитъ бо самовластное наше единою положивъ предъ нами жи

[1]) 1 Корин., гл. 10, ст. 32—33.

[2]) 1 Кор., гл. 8, ст. 13.

[3]) Дописано надъ строкою позднѣе.

[4]) Дописано на полѣ.

[5]) Заголовокъ писанъ киноварью. Ундольскій выражаетъ догадку, не писано ли это посланіе къ Ѳеодосію Косому?

[6]) Вставлено на полѣ.

вотъ и смерть и съвѣсть, якоже стража постави на воспоминаніе добрыхъ естества и на обличеніе злыхъ. Кромѣ же дарованіа, отъ Бога бываемаго, не можемъ разсудити лучшее отъ горшаго, но яко въ тмѣ ходяще претыкаемся, || (181) и разумъ прелестнаго міра сего лжеименитый, яко истинный, пріимати. Кождо бо, рече, отъ своея похоти влекомъ, и прельщаются.

Не ко всѣмъ реченно апостолское слово, еже лучше есть женитися, нежели раждизатися. Се бо есть великая прелесть несмысленыхъ, яко не вѣдятъ праве и по чину пріимати въ подобное время которыйждо глаголъ святаго писаніа, но якоже къждо въсхотѣ и умысли, сице пріатъ на развращеніе иныхъ и свою погибель. Горе бо, рече, глаголющимъ сладкое горко и полагающимъ тму въ свѣтъ: о събѣ бо втайнѣ аще и съгрѣшитъ кто, легчайше мучится; иныхъ же съблазнивъ и развращаа пути Господня правая, горшая и неизреченная мука ждетъ его, яко въ Бога съгрѣшающа. Не толико бо зло есть грѣхъ, яково и елико мерзко еже по грѣсѣ безстудство. Еже убо обѣщахомся Богови, должны есмы всяко сіа отдати. Блажени бо, рече, творящіи судъ, а не разоряющеи, и донелиже || (об. 181)пребываетъ кто въ чину, въ немже званъ бысть. Аще и различно случится ему пасти многащи въ прегрѣшеніа, не престанетъ же отъ подвига теченіа своего, дондеже въ немъ дыханіе, и въ томъ побѣдитъ. Иже бо о случающихся падениxъ не малодушьствуа отъ ангелъ яко ратоборецъ удивляемъ естъ. Аще и въ вся ямы впадутъ и въ всѣхъ сѣтехъ увязнутъ и всяцѣмъ недугомъ недугуютъ, но по исцѣленіи врачеве и свѣтила всѣмъ бываютъ, и прочая. А иже пръвую вѣру поправый и обѣты своя, яже далъ естъ Богу, отвръгъ и отшедъ вспятъ, възлюбивъ нынѣшній вѣкъ, аще бы и вся заповѣди исправилъ, въ отступницихъ вѣры вмѣняемъ естъ, и въ побѣжденыхъ причтенъ, и въ книгахъ животныхъ имя его не обрящется. Якоже пишетъ Іоанъ въ откровеніи: аще не скоро таковій въспрянувъ покается таковаго дрѣзнутіа, иже убо самъ себе волею доброю възложивъ Богови и пло||(182)доносивъ уды своя далъ есть обѣты святости, та же ко иному житію отшедъ, — отметникъ своего обѣщаніа, отъемъ Божіе възложеніе, яко святотатецъ грѣха же Христова отступленіа не убѣжитъ. Не ктому бо простый блудъ или прелюбодѣйство, якоже оскверняяй ложе супруга своего, но самому уневѣстившу и Христу прелюбодѣйство наноситъ, ниже бо покааніа его церкви Божіа пріемлетъ, аще не прежде расторгнетъ лукавое оно съвокупленіе, а не отлагати на время, но глаголющому: горе отлагающому день отъ дне. Въ чемъ бо иномъ удавленъ бысть родъ, иже при Нои не заежели поимати сыномъ Божіимъ дщеря человѣческіа? Не блуда ли ради, падоша единъ день 23,000? Что же силнаго оного Самсона таковому ругагію и смерти предастъ, не заежели оскверни уды своя святыя съвокупленіемъ блудница? Что же мудрѣйшаго Съломона отступника устрои, понеже паче премудрости Божіа възлюби жены? Тѣмже и объюродѣ оставивъ людемъ безуміе, рекше соблазнь. || (об. 182)

Сице и нынѣ оскверняющіися и некающеся невидимою язвою погибаютъ. Аще бо и развратници Божіа слова глаголютъ прельщающеся: не добро быти человѣку единому, но той же Богъ усты Павловыми глаголетъ: добро человѣку женѣ не прикасатися. Сице бо многа утаися мнящимся быти премуд-

ромъ и разумномъ, понеже плотски духовнаа разумѣваютъ, аще бо писмени [1]) будемъ пріимати вещи, вся горняя долу будутъ.

Много быхъ писалъ тобѣ, да не хотѣхъ черниломъ: добро было намъ ко устомъ глаголати въ упражненіи, аще бысть нѣкогда въ тобѣ, или нынѣ есть останокъ, еже къ Богу любве. Аминь.

Нынѣ время благопріатно, дондеже въ живътѣ семъ потщимся покаятися, отступивше зломудреннхъ человѣкъ, ругателей же и досадителей самозаконныя прелести ихъ. Таковіи чюже царствіа Божіа, по апостолу.

Посланіе къ Симону Будному [2]).

Възлюбленне [3]) Господемъ, и нераскаянымъ дарованіемъ его и званію Божію съпричасниче всѣмъ, любящимъ явленіе его, обогаще||(183)ный наивыши[мъ с]мисломъ и разумомъ, наипаче же украшеный добрымъ обычаемъ, господине Симоне, връховному съименый!

Развѣ аще не вѣру суетну и вътще благодать Божіа пріати изволиши, и начало премудрости хотѣніемъ любосластнымъ [4]) покріеши, и въ первѣмъ чинѣ разума възвысивъ умъ свой по внѣшнихъ любомудрьцѣхъ съвръшеніе възнепщуеши, еже да не будетъ пострадати всѣмъ боголюбивымъ? Аще бо онъ, иже яко рѣка наполнивы[й]ся мудрости, не подобенъ началу конецъ показа(ти) [5]), коль паче иже многою мѣрою отъ оного остающимъ, нижѐ бо прежде того, или потомъ обрѣтеся тако упремудренъ по свѣдительству Божію о немъ, якоже нѣкоему отъ святыхъ плачющу глаголати: иже рачитель, рече, премудрости рачитель бысть блудницамъ. Понеже аще и добре и цѣломудрене кромѣ презор[л]ива разума смотриши, вся[ко] [6]) узриши въ писаніихъ глубину мыслей святыхъ, яко премудрости путишествію нѣтъ конца, понеже премудрость истиннаа самъ есть Богъ. Се бо и сами святіи ||(об. 183) оскудни м[н]ятся къ совръшенію тоя, присноже по предспѣянію лучшему прилагаему отчасти разумѣвающе послѣдуютъ, дондеже съединятся Богови, къждо въ чину службы своея. Сего ради глаголетъ: никтоже да хвалится человѣкъ сіи, не бо, рече, вѣка сего премудрость глаголемъ, но иже въ таинствѣ Божіимъ съкровенну. И аще тайна глаголется, тайна всяко съкровенна есть отъ вѣка и отъ родовъ, тѣмже и неизреченна есть. Не въ словеси бо, рече, царствіе Божіе, но въ силѣ подвига противу духъ злобныхъ, яже подъ небесемъ.

А иже глаголютъ, яко мощно всѣмъ въ словесѣхъ изъявити еvангельскую тайну, таковіи мнятся нѣкако до 3-го небесе превзыйти. И увидѣша бо, нижѐ разумѣша, въ тмѣ ходятъ мнѣніа, словесы точію препирающеся, всего же добродѣйства, иже въ дворѣ Христовѣ служимаго, пусты, убози суще, богатства приобрѣтеніе непщующе самозаконную лесть имѣти. Но убо простымъ и ненаученымъ отъ таковыхъ заблуженій ятомъ быти, ничтоже дивно. ||(184) А иже разумъ вящшій имѣя и сему свѣтскому ученію послѣдующе, мню не безъ искуса быти злыхъ, иже хитрость словесъ ко прелщенію простыхъ людій пріемшу. Искусъ злыхъ или чаша, яже въ руцѣ Господни вина нерастворенна, и растворяема человѣколюбіемъ

[1]) Поправлено изъ «писаніи».
[2]) Заголовка этого въ рукописи нѣтъ.
[3]) Прописное *В* написано киноварью.
[4]) Поправлено изъ «любострастнымъ».
[5]) *ти* зачеркнуто киноварью.
[6]) Дописано надъ строкою.

здѣшнимъ мученіемъ въ обращеніе приводяще, или дрождіе будущія муки. яже пити имутъ вси непокаряющеися истиннѣ, но благоволивше въ неправдѣ, якоже и самъ писавый самъ сіа глаголетъ: суди судъ мой и избави мя, рекше: покажи мя здѣ, и избави мя будудущаго. Въ адѣ бо, рече, кто исповѣстъ ти ся. Еже и бысть.

Сіа, възлюбленный брате, да не помыслиши инако нѣкако писати ми ку вашей милости, развѣ яко отъ любве подвизаемъ, надѣяся благонравію твоему, еда како Богу поспѣшествующу общую ползу приобрящемъ. Всяко бо даяніе свѣта разумнаго же и чювственнаго низпосылается, молитвами Богородица и всѣхъ святыхъ благоугодившихъ ему. Аминь.

И еще за тымъ просимъ вашу любовь, абы есте на основаніи семъназидали злато, и сребро, || (об.184) и каменіе честно, сирѣчь добрые книги друковали, рекше — кгрунтовныи, которыи всѣмъ христіаномъ пожиточніи, и вамъ самѣмъ нешкодныи, а не дрова, нижѐ сѣно, ни солому новыхъ наукъ, противныя Божіи церкви, яже приводятъ ненаказанныхъ не на воздержаніе, свободу обѣщавающая, а раби творяще ихъ тлѣнію свѣта сего, нежели Бога любити, принуждающихъ тѣлесныа похоти, нежели душевныя дарованіа предпочитати, подкрадающая удобства ради чювственныхъ немощей. Занеже таковыи книжки маловременныи якоже ново насташа, сице скоро и потребятся; аще и на время попущаются подобно тыквѣ Іонинѣ, яже обнощъ възрасте и обнощъ погибе.

Отъ бывшихъ не токмо настоящая, но и будущая смысленіи разумѣваютъ. Быша бо многа такова и преже насъ, и на многа время протягошася, обаче Божіимъ мановеніемъ упразднишася. Видѣхъ бо, рече, нечестиваго превъзнешшася и выся (185) щася я[ко] кедры Ливану, мимоидохъ, и се не бѣ взыскано же, и мѣсто его не обрѣтеся. Таковому суду вси противници подлежатъ, якоже словесъ истинна показуетъ. Аминь.

Дай [7]), Боже, не токмо тобѣ, но и всѣмъ, оставившимъ темныя пути неправыхъ наукъ, свѣтомъ правды озаритися и отторгнутись родившагося на широтѣ поля въ темности нощнѣй, которой вѣдою не омытъ и пеленами не повитъ, и солнце не восіа нань, възрасту же его міръ весь радуется. Разумѣай да разумѣетъ!

Пошли [8]) нѣкоторіи цръскимъ путемъ, потомъ мнози отъ нихъ уклонишася налѣво, нѣціи же напротивъ онѣхъ, отъ ревеніа идуще на правицу уклонилися, и на той же странѣ съ первыми обрѣтошася, и извѣтомъ деснаго съвращеніа велми далече отъ праваго пути заблудиша, во всемъ лѣсѣ ищуще по своему угодію възбраненнаго древа, и прочее.

Разумно будетъ твоей милости. Днесь уже не распросишъ, твоя милость, листы своими и предъ тымъ устне говорилъ еси, отписати ми до твоей милости, || (об. 185) которыя рѣчи вашей церкви сподобалися намъ. А мы, боячися Бога, не смѣемъ церковію именовати сонмицъ вашихъ. Вѣмы бо святую съборную апостолскую церковъ, въ которую Духъ Святый глагол[ал]ъ пророки, и святыи апостоли научили, и богоносніи отци потвердили, отъ единого и того жѐ Святаго просвѣтившеся Духа животворящаго, которая дръжитъ преданіа святыхъ, паче же самого Святаго Духа законоположеніа, цѣла и невредна, отъ начала и донынѣ съгласно, отъ востокъ сълнечныхъ даже и до за-

[7]) *Д* написано киноварью.
[8]) *П* написано киноварью.

падъ въ всей поднебеснѣй, идѣже съборъ православныхъ христіанъ събирается. А въ вашихъ богопротивныхъ сонмицахъ немашъ ни единого съгласіа, окромъ мясояденіа и еже не имѣти поста по уставу церковному, по реченному: имже Богъ чрево. Вся же наука ваша — ругатися церкви Христовѣ и истиннымъ христіаномъ. Для того мнози не ктому Люторы, но ругатели прозываютъ васъ, бо всему вы божественному священно дѣйству церковному ругаетеся, яко Жиды || (186) и вси безбожныи еретици. И таковыя злыя науки дръжачи, еще христіаны ся именовати смѣете. Мы же не токмо Люторовъ самыхъ, но и именующихъ ихъ христіаны, и тыхъ за правдивыхъ христіанъ не личимъ, которіи разумъ снѣдоша смертную трутизну ругателскихъ наукъ, паче же еретическихъ. Затымъ аще и велику силу Божіа слова снѣдаютъ, не на лѣпшее, но на горшее устраяется имъ, не отъ силы слова, но отъ нездравіа пріемлющихъ є.

А для чего же мушу писати теперъ? Бо и предъ тымъ писалъ есмы немного до твоей милости, и на то ми не отписалъ еси. А нынѣ, слышу, и святыхъ писаніа, которіи Духомъ Святымъ писали, отметаете. Како можете отъ нашихъ глаголъ или писаніа ползоватися?

Единачеже, призвавъ Бога на помощъ, начали есмо писати, глядячи на книгу «Оглашеніа» твоего. Потръпи мало, и узриши, въ чемъ кріется въ васъ лжеименитый разумъ антихристова лицемѣріа, которіи възносятся на всякаго || (об. 186) глаголемаго Бога или святилища.

А иже твоя милость [пишешъ][1]), великаго свѣтилника церковнаго святаго Іо[а]на Дамаскина лгаремъ нарицая его, и якобы впадъ въ человѣкообразниковъ ересь, того жаднымъ обычаемъ перевести[2]) не можешъ. Аще бо и едино отъ святыхъ[3]) богословныхъ его сложеній принесемъ, абіе заградитъ уста еретикъ! Глаголетъ бо: «нѣгдѣ сице не описуемъ божества»!

Не лжѣте, слѣпіи! просто бо и невидимо и незрително есть, но плоти подобіе истинно въплотившася написую, и вѣрую, покланяюся, и прочая. Что же аще книгу его святаго списаніа откажемъ, ниже устъ възможете отворити! Не убоялся еси Духа Святаго глаголюща: погубитъ Господь вся глаголющая лъжу на праведнаго, безаконіе гордынею уничиженіемъ.

Прошу,[4]) твою милость, господина моего, если еще несъвръшенне жидовствуеши, престани, ругаяся церквамъ Божіамъ, и пріиди, покайся къ Богу, оставивъ, паче же оплевавъ плевелосѣятеля еретическая ученіа гордыхъ человѣкъ, темное изобрѣ (187) теніе на погибель душамъ пріемлющимъ сіа.

О святыхъ же и честныхъ иконахъ, которіа пріала церковъ Христова, на твою «Катихисію» писали есмо оказуючи достаточне.

А што повѣдаешъ: таковіи же уста имутъ и не глаголютъ, якоже языческіа, на то оказуемъ единѣмъ словомъ нынѣ, а потомъ ширей. если Господь въсхощетъ. Слыши убо! Книги Еллинскіа чаровныи съжигали при апостолѣхъ, а тожде въ нихъ паргаменъ и чернило, въ нихже сложивше цѣны ихъ обрѣтоша пять темъ сребра. И нынѣ, понеже тогда таково бысть, убо и намъ ли по вашему разуму своя христіанскіа книги съжигати, якоже и иконы заров-

---

[1]) Вставлено на полѣ.

[2]) Точнѣе слѣдовало сказать «довести», т. е. доказать.

[3]) Въ подлинникѣ: «святыхъ отъ».

[4]) *П* написано киноварью.

но съ языческими идолы личите, бо тоеже писано въ книгахъ, что и на иконахъ маловано.

Въпросъ: Пыталъ[5]) еси о томъ, для чего повстали многи ереси, якоже и нынѣ прозываемыи Люторы, которіи многа учатъ чюжда обычая христіанскіа церкви, еже начала пріатъ преданіа писанная же и неписанная святыми апостолы и богоносными отци.

Отвѣтъ: Добрѣ[6]), занеже отъ ненавидящихъ Сіона начало ||(об. 187) пытаніа учинилъ еси, рекше — противящихся дому Господа Бога нашего, еже есть церкви, яже столпъ и утверженіе истиннѣ исповѣдуемо, велико есть благочестіа таинство, якоже рече божественный апостолъ: Богъ явися въ плоти, оправдася въ Дусѣ, явленъ бысть ангеломъ, проповѣданъ бысть въ языцѣхъ, и увѣрися въ мірѣ, вознесеся въ славѣ. Си главизна тайны смотрѣніа Спасова, еже по насъ вочеловѣченіа его.

Але подобно было тобѣ отъ наученыхъ, пачеже отъ богонаученыхъ, а не отъ нашего лишеніа въ таковыхъ рѣчахъ просвѣщатися. Мы бо и сами въ таковое съвръшеніе не пришли есмо, еже бы иныхъ научати, но нижѐ во учимыхъ ключимое имамы, якоже достоитъ устроеніе. Аще бо иже въ псалтыры отвръзаяй гаданіе присно моляшеся Господеви глаголя: настави мя на истинну твою, и научи мя. Овъгдаже: настави мя на путь твой, и пойду въ истинѣ твоей. Иногда же: открый очи мои, да разумѣю чюдеса отъ закона твоего; пришлецъ азъ есмъ на земли, не ск[р]ій отъ мене заповѣ||(188)ди твоя, понеже възлюби душа моя желати судьбы твоя на всяко время. И паки: скажи ми, [Господи][7]) путь, въ оньже пойду, яко къ тебѣ отъ всякіа печали житейскіа взя же душу мою. Та же и неразумѣ глаголющаго въ немъ, яко вси путіе Господни милость и истинна, обаче не преста моляся: стопы моя направи по словеси твоему, и прочая.

Коль паче мы страстніи и ненаученіи, требуемъ наставленіа на истинное слово по учащаго человѣка разуму и на всяку истинну наставляющаго, да управленъ будетъ путь нашъ по воли Божіи, по уму же и слову и дѣянію. Рече бо самая истинна, яко безъ мене не можете творити ничетоже. Подобно и апостолу глаголющу: не бо доволны есмы о събѣ помыслити что, яко отъ себе, но доволство наше отъ Бога, иже удоволствова насъ служителемъ быти нову завѣту, не писменомъ, яже на таблицахъ камяныхъ, якоже и нынѣшніи лжеучители суесловятъ, но духу, якобы възможно было писати на сердцахъ вѣрныхъ, ради незабытныа памяти. ||(об. 188) Прироженіемъ бо послѣдуетъ ученію забытъ и прелесть. Того ради писмя, рече, умрьщ[вл]яетъ, а духъ живитъ. Что же естъ незабываемая истиннаго разума[8]) память, отъ самого Господа навыкнемъ, рекшаго: научитеся отъ мене самого, а не отъ писаніа токмо, зане кротокъ есмъ и смиренъ сердцемъ, и се есть дверь овцамъ, еюже ходятъ дѣяніемъ и исходятъ видѣніемъ приступающіи къ нему не двоякимъ, но правымъ сердцемъ, и на пажитехъ живоносныхъ упасутся. Вси же, рече, елици пріидоша сами, рекше — иными двермі, а не отъ мене послани, татіе суще и разбойници. А якоже сему сподобитися можемъ? Да будемъ овца стада Христова, не инако, но аще своего пастыря гласа послушаемъ, глаголющаго: аще любите мя, заповѣди моя съблю-

[5]) *Вопросъ П* написано киноварью.
[6]) *Отвѣтъ Д* написано киноварью.
[7]) Написано надъ строкою.

[8]) Исправлено вмѣсто «духа».

дѣте, и азъ умолю Отца, и иного утѣшителя дастъ вамъ, да будетъ съ вами въ вѣки, Духъ истинный, егоже міръ не можетъ пріати. И паки: имѣяй заповѣди моа, и съблюдая ихъ, той есть любяй мя, а любяй мя възлю||(189)бленъ будетъ Отце[мъ] моимъ. а нелюбяй мя, словесъ моихъ не съблюдаетъ, таковый ложъ естъ, истинны въ немъ нѣстъ, сицевый часть лисовомъ, и гнѣзда иже отъ небесъ спадшимъ птицамъ, въ нихже человѣки, и не имать гдѣ главы подклонити. Далече бо, есть, рече, отъ грѣшникъ спасеніе. Что ради? Всяко зане оправданій твоихъ не взыскаша.

Тѣмже и мы, расмотряюще своего неприлежаніа ко всякой добродѣтели, и многу лѣность, еще же глубину съвѣдый неизмѣрѣму безчисленыхъ съгрѣшеній, [въ нихже потописл несмысленый] [1]), таковаа же въспоминающу ми обличнику моему, на утренихъ и презъ цѣлый день бѣенъ бывая судомъ съвѣсти, лѣняхся зѣло ко отвѣту, и различне на много отлагая. Писано бо есть: грѣшнику бо рече Богъ: чему ты выповѣдаешъ оправданіа моя, и пріимуешъ законъ мой презъ уста твои, бо ты самъ ненавидѣлъ еси науки, и отвръглъ еси словеса мои вспятъ, и прочая. Но понеже обрѣтохомъ писано отъ святыхъ отецъ, яко никтоже долженъ таити слово Божіе для своего || (об. 189) нерадѣніа, але исповѣдовати убо своя грѣхи, не сокривати же Божія истинны; глаголетъ бо апостолъ верховный Петръ: готови бывайте ко отвѣту всякому вопрошающему васъ слова; той же Павелъ вѣдати повелѣ, како подобаетъ единому комуждо отвѣщавати, наипаче же въ настоящемъ семъ времени спящемъ нивы хранителемъ; паки: посѣя врагъ древле искореннаго плевелу, повстали бо днесь преже проклятыхъ ересей обновители, якоже пси лающе синове непріазнины, на церковъ Христову возмущающе стадо его, волци суще, нѣціи же и во образѣ пастырей внутръ лакомую лисицу крiюще нехудѣ и сіи губяще люди Господня, о нихже рече Павелъ: враги креста Христова, имьже кончина погибель, имьже Богъ чрево, и слава студъ ихъ, иже земная мудрствующе, и домъ Божій домъ купли творяще, именемъ точію разньствующе отъ еретикъ, едино же изволеніе имуще, славы бо ради человѣческія и сквернаго прибытка вся творятъ и глаголютъ [2]).

|| (160) Посланіе къ царю Ивану Грозному [3]).

Горящее [4]) души и сердца духовное просвѣщеніе, самъ же Богъ міра да святитъ васъ съвръшенно и весъ цѣ[лъ] духъ вашъ и тѣло да съблюдется непорочно въ пришествіе Господа нашего Іисуса Христа. Аще бо молюся языкомъ, сирѣчъ инымъ чюжимъ, духъ мой молится, сирѣчъ дарованіе духовное, а умъ мой, рекше — неразумѣющу ми силу глаголемыхъ, безплоденъ есмъ, еже естъ безъ ползы. Аще же кто духъ Христовъ, сирѣчь не въ заповѣдехъ и ученіи его не ходитъ и по нихъ не живетъ, благость о добромъ изволеніи, а благостыни о кроткихъ нравѣхъ пріемлется, а не зависти рвеніа. Мнѣ ся мнитъ, яко широтою убо и долготою сказуетъ сѣвръныя полуденыя страны, высътою же и глубиною въсточныя и западныя, яже вся исполнишася свѣта благочестіа, понѐимъ честне и любви страсти Христовы, съвръшеніе бо зако-

[1]) Вставлено на полѣ.

[2]) Здѣсь, кажется, не достаетъ конца.

[3]) Это — догадка Ундольскаго; въ подлинникѣ заголовка нѣтъ.

[4]) *Г* написано киноварью.

ну любовь. Сіа законъ весь и пророки съдрѫжитъ. И сіа откуду востяжетъ кто сердце съкрушенно неизволяа примиритися ко Богу ради заповѣдей его, но въ гордости имѣти, нижѐ паки дѣла кромѣ вѣры пра||(об. **190**)вы ˉуспѣютъ неразумне творящему что. И отъ вѣры [убо][5]) Господь нашъ Іисусъ Христосъ, понеже вещъ исповѣданіа единаго требуетъ, а не труда, тѣмже и съкращеными словесы ко Отцю глаголетъ: да знаютъ, рече, тебе истиннаго Бога, егоже посла Іисуса Христа, и Духъ истинны, иже отъ Отца исходитъ. Такоже и Павелъ: вѣровати, рече, подобаетъ приходящему къ Богу, яко есть и взыскающимъ его храненіемъ заповѣдей мздовъздатель бываетъ. О жительствѣ же правѣмъ всѣмъ божественное писаніе всюду въпіетъ и много наказуетъ, понеже хотящему съхранити заповѣди владычня многа обученіа потреба подвига естъ трезвѣніа всегдашнаго, да не како окраденно будетъ съкровище. Имѣяй бо заповѣди его, внутръ себе обрѣтаетъ Бога, и паче всего міра съкровищъ о сихъ прилежитъ, дондеже уврачуется страстьная часть души, и станетъ въ здравіи прѫвомъ естество, и достигнетъ ему сердца, въ нейже открывается святымъ, яже око не видѣ, и ухо не слыша, и на сердце человѣку не взыйде, яже уготова Богъ любящимъ его. ||(**191**) Отврѫзоша хулная своя и нечестивая уста и необузданнаго ихъ языка неправду въ высоту глаголюща, не до конца же, но на время попущени быша на искусъ вѣрныхъ людей, къ своей же погибели имъ, и вѣчное же въ гееннѣ потопленіе, по рѐченному: прозябоша грѣшници, яко трава, и проникоша вси дѣлатели беззаконіа, яко да потребятся въ вѣкъ вѣка. И паки: видѣхъ нечестиваго, превозносящася и възвышающася на разумъ Божій, яко кедры Ливанскіа, и мимоидохъ, и се не бѣ, и взыскахъ того, и не обрѣтеся мѣсто его. Гдѣ бо нынѣ вси предреченіи еретици и заступници злохуленіа ихъ? Не вси ли прахъ? Не вси ли пепелъ? По[ги]боша[6]) бо сіи вси, и яко небывше безъ вѣсти быша. Не въ вѣчныхъ ли проклинаніихъ память малыя и прелестныя славы житіа ихъ суетнаго, діаволя съсуды, иже възмятоша вселенную, развращающе словеса, хотяще упразнити вѣру Божію своею самозаконною лестію, мняще же покрыти своя студы. || (об.**191**) Но непредуспѣша о мнозѣ. Безуміе бо ихъ явѣ бысть всѣмъ. Якоже и Египетъ прельстившій противистася Моисею, тако и сіа противятся истиннѣ человѣцы, растлѣвше умомъ, неискусни въ вѣры, мертву бо и недѣйственну сію имуще, или паче м[н]яще имѣти. Обличаются темніи о свѣтѣ и въ премудрости ненаказаніи, льстяще душа[мъ] неутверженымъ, оставльше правый путь прельстишася, въ тмѣ слѣпотующе, дымъ вмѣсто солнца дрѫжаще, ходяще свѣтомъ огня своего, и пламенемъ егоже въспалиша.

Но доволно убо есть прелщенымъ же и прельщающимъ законная клятва и вѣчное Бога отлученіе и уготованный огнь діаволу и слугамъ его. Мы же ко отвѣтомъ, прочее, въпрошеній твоихъ въз[в]ратимся, яко да къ коемуждо въпросу отвѣщавающе явленіе представимъ лежащій въ нихъ умъ.

Прѫвое же пытаніе твое се есть:

Въпросъ: Хотѣль[7]) быхъ увѣдати, како божественная писаніа прочитающе, прелщаютъ ||(**192**) мнози, ови жи-

[5]) Вставлено на полѣ.

[6]) *по* надписано послѣ надъ строкою.

[7]) *Въпросъ Х* написано киноварью.

тіе растлѣнно проходяще, нѣции же въ различные ереси уклонишася?

Отвѣтъ: Не[1]) отъ книжнаго читаніа прелщаютъ себе. Не буди то! Но отъ своего неразуміа и зломудріа. Ничтоже убо удобнѣйше отъ еже себе комуждо прелщати, аще дасть мѣсто количества оправданію воля самослышаніа своего, и не потребуетъ отъ премудрѣйшихъ наказаніа. Никтоже бо отъ человѣкъ, ни самый діаволъ толико възможетъ повредити кого, якоже зломудріе свое коегождо. Божественная бо писаніа велику силу премудрости Духа въ собѣ имѣютъ, и много ползуютъ, иже съ смиренно мудріемъ въ разумѣ по чину проходящихъ та. Аще ли прочитаяй чинъ писаніа смятетъ, та убо пребываютъ свою силу присно имуще. Прочитающаго же неразумне нимало ползоваша, но и зла многа устраяютъ. Не отъ писаніа же се, но отъ своея похоти, кождо влекомъ прельщается. Въ четвертый день въ солнци положися тридневнему свѣту селеніе и по съвершеніи 4 родныхъ добродѣтелей и по побѣдѣ съпротивныхъ силъ, || (об. 192) по очеси душевнѣмъ, свѣтъ непрелестнаго разума въсіа. Не словомъ убо, но паче дѣломъ божественная навыкнути потщимся. Не въ словеси бо царство Божіе, но въ силѣ дѣлнѣй[2]). Пръвое бо кромѣ втораго презорству руковъждъ, отъ негоже хулятъ и глаголы ропталіа, отъ нихже лжеименнаго разума бестудное любопрѣніе бываетъ. Сего ради пишетъ: буи[хъ] же и ненаказаныхъ стязаній и любопрѣніа и свары законныя отступай, суть бо неполезна и суетна. И еретика человѣка по единѣмъ и вторѣмъ наказаніи отрицайся, вѣды, яко съвратися таковый, и съгрѣшаетъ, той самоосуженъ. Что же естъ вина таковаго неудръжаніа, еже и отъ своея съвѣсти осуждаему не востягнутися и преложити? И глаголемъ: яко свое нерадство, понеже въ пути смиреныхъ не восхотѣ ходити, но паче тщеславіемъ усладися, яко родитель гордости. Господь же гордыхъ оставляетъ. По изволенію сердецъ ихъ пойдутъ въ начинанихъ своихъ, и не помолится когда въ чювствіи душа таковыхъ глаголя: || (193) да не яко въ зерцалѣ и гаданіи нынѣ, но не прелщаются, ниже мечтаются, якоже неочищеніи, иже ничтоже паче видимыхъ сихъ разумѣвшеи, и не всихъ вся съвръшенна скудости ради тщаніа и неимѣніа силы духовныя. Потребно отъ святыхъ отецъ умысли еа, яже отъ пророкъ глагола, яже и съдѣянная шары на стѣнахъ и на доскахъ въображати, ово чести ради пръвообразнаго, овоже възвоженіа на съвръшеніе въ истинный разумъ. Тѣмже неотметна, но и зѣло нужна божественная сіа азбука къ наученію дѣтемъ, дондеже отъимется еже отъ роженіа покрывало и вышше тѣлесъ оболкшагося въ тѣло уразумѣемъ, якоже и преже въ нѣкоей грамоткѣ назнаменахъ тобѣ.

А понеже слышимъ нѣкоторыя глаголюща, яко нетребѣ таковая въображеніа, занеже обоготвориваютъ сіа неразумніи. Но нѣстъ сіа вина отъ воображеніа. Но отъ отъ онѣхъ самихъ, нехотящихъ истинну навыкнути. и паչеже ради лучшихъ скудости, понеже сіа въображеніа вся сказаніа требуютъ и наученію истинны. Не сіа бо токмо, (об. 193) но и мнози ненаказаніи солнце, луну обоготвориша не токмо же, но и вещественный сей огнь и въду, и источники кладязные, и каменіе, и древа. Убо вся ли сіа сътворенная намъ въ потребу отметати и укаряти неразумныхъ ради? Но паче правымъ раз-

[1]) *Отвѣтъ Н* написано киноварью.

[2]) Слѣдуетъ читать «даннѣй».

умомъ и по сихъ всѣхъ Творца и съдѣтеля си же и нашего прославляемъ, и отъ видимыхъ невидимаго разумѣвающе, въ любовь того да възведемся.

Тѣмже да престанутъ отъ неразуміа иже о сихъ случающіися. Да не буди намъ възноситися на разумъ святыхъ отецъ, яже Святымъ Духомъ полезная и поспѣвающая разуму еѵангельской заповѣди завѣщаша и предаша, яже святыхъ иконъ въображеніа почитати же и поклонятися, да не вмѣсто христіанского благословеніа съ еретики вѣчную анаѳему наслѣдуемъ. А того дрѹк [3]), пачеже и святителю недостоитъ опущатися о невѣжствующихъ и заблуждшихъ, но во кротости наказовати. Нѣстъ бо уже се еретичество, аще кто отъ невидѣніа о чемъ усумнится, ||(194)или слово просто речетъ, хотя истину навыкнути, пачеже о догматѣхъ и обычаехъ нѣкихъ. Никтоже бо съ разумомъ родися когда, но учитися всякому словеси надлежитъ нужа. Любовь въ божественыхъ—любовъ человѣческыхъ, отъ ученіа бо разумъ прилагается, якоже въ святыхъ люлехъ глаголется, еже и до смерти учитися подобаетъ.

Тѣмже, о царю, молимъ благочестіе твое разумѣти многое недостиженіе ума нашего и невъскорѣ кручинитися, но яже подобаетъ православному царю правостію и кротостію Христовую и съ разсмотрѣніемъ вся творити. Богъ бо досажаемъ не бываетъ, рече божественный апостолъ: еже бо сѣетъ человѣкъ, се и пожати иматъ. Развѣ аще кто съпротивъ истиннѣ глаголетъ явственне и наказуемъ не послушаетъ. Не отъ видовъ бо, рече, премудрости причитается ревность въ человѣцѣ, но отъ недугъ душевныхъ, еже есть тѣснота мудрованіа и многое невидѣніе, а еже премудрости Божіа кротость и простота, яже отъ великіа и крѣпкіа душа и твердаго мудрованіа, ||(об. 194) и носитъ немощи человѣка и исправляетъ съгрѣшающихъ духомъ кротости.

И сіа убо о сихъ.

О нашихъ ложныхъ клеветахъ, Господа ради, обыщи праведно. Понеже, православный царъ, еси правду любити обѣщался еси Богу. Того ради и писалъ есми, изъявляя разумъ свой. И будетъ, господарь, што погрѣшилъ азъ за видѣніе мое, вели сіа изъявити мнѣ, испытавъ предъ собою божественымъ писаніемъ, будетъ не согласенъ разумъ мой съ разумомъ святыхъ отецъ? Ино я радъ каятися и прощеніа просити. И будетъ, господаръ, якоже мнози глаголютъ, еже немощно нынѣ жити по писанію, вину да укажутъ намъ иго дѣля немощно. Никтоже бо, мню, инъ, якоже азъ окаянный, въ законъ Господень съгрѣшихъ. Обаче вѣрую истинна быти законоположеніа отъ него въ божественѣмъ писаніи самому естест[в]у свѣдительствующу тако: азъ мудрствую и глаголю предъ тобою, и не стыжусь милостію Господа нашего Іисуса Христа, нижѐ Павломъ и прочими съузники его, иже словесе его ради претерпѣвшихъ скорби || (195) и смерти многообразныя, якоже и самъ рече къ Отцу въ время спасителныя страсти: азъ дахъ имъ слово твое, и міръ възненавидѣ ихъ. Подобаетъ, рече, пострадати Сыну человѣческому, обаче горе человѣку тому, имже предастся.

Такоже и азъ, грѣшникъ, вѣмъ себе достойна всякого томленіа, занеже съгрѣшихъ Господеви. Но тебѣ, православному царю, нѣстъ достойно предати невѣрныхъ ради клеветъ и ложносъставленыхъ. Нынѣ то, государь, быти мнится невѣдомо, а временемъ тое то

[3]) Это слово, очевидно, недописано.

явственно будетъ. И нынѣ разумніи разумѣваютъ. Нѣсть бо тайно, иже не явленно будетъ, рече Господь. Той болѣзнь и яростъ смотряетъ. Отецъ сырихъ и судіа вдовицъ видитъ седящихъ въ ловителехъ съ богатыми въ тайныхъ убити неповиннаго.

Вели, государъ, тѣмъ божественно говорити, тай тобѣ што сказывалъ. Поставилъ еси, государъ, нѣкогда, имрекъ, слышаніе што говорили, зло бо есть указати ничето. А правило, господаръ, келейное похвално у насъ есть, чтобы и тотъ не слышалъ, хто съ кимъ въ келии живетъ, а не на || (об.195)явленіе творити.

И діаки не поютъ у насъ у крестовъ, самъ по силѣ кто же подвигнется съ смиреніемъ. Аще бо и заповѣдь Божію творитъ, за еже видѣтися отъ человѣкъ, мз[д]у свою погубляетъ. Коль паче и азъ себе и не исказывалъ подвижникомъ имрекъ, лѣность доводитъ на мене.

А портки нужа ради многіа старци носятъ. Грѣха въ томъ не писано. А хто, государъ, правило дръжитъ, а заповѣдей Господнихъ нерадитъ взыскати, криво таковое правило, и правого скривитъ.

Съкрушенная орудіе пишетъ сіа великій Никонъ: судъ бо, рече, праведенъ и милостына бдитъ, иныхъ же истяжетъ Богъ всихъ преступающихъ. Что бо ми, рече, множество жрътвъ вашихъ, и кто взыска сіа отъ рукъ вашихъ? И посты и прочая вся Іудейскаа ненавидитъ, преступленіа ради заповѣдей лучшихъ, яже ко исправленію житіа дана быша человѣкомъ.

Аще ли речетъ кто, яко Жидовомъ сіа писана; но намъ лучшее подобаетъ внимати слышавшимъ Господа рекша: враждуючи на мене говорятъ не такъ, какъ азъ говорилъ.

А вси нынѣ съгласно враждуютъ, будътось || (196)азъ говорилъ и писалъ тобѣ — села отнимати у манастырей, другъ другу сказываютъ. А отъ того мню, государъ, што азъ тобѣ писалъ на соборъ, и[з]вѣщая разумъ свой, а не говорivалъ есми имъ о томъ, ни тобѣ не совѣтую нуженію [1]) и властію творити что таково. Развѣ межи собя говорили есмо, какъ писано въ книгахъ быти инокомъ? И се наше мудрованіе, якоже и святіи отци уставляютъ жити, яже по Великому Василію. А говорилъ есми тогда явственно, коли звали мене въ Корниліевъ. А потребнаго не скудно было и въ братіи любовь къ Богу и другъ другу, и у всѣхъ слово Божіе въ устѣхъ носилося всегда слышати. А инымъ есмы не говоривалъ. Развѣ межи собою говоримъ, чтобы намъ жити своимъ рукодѣліемъ, и у мірскихъ не просити. А и то есми, государъ, писалъ азъ и говорилъ тобѣ о истиннемъ и непрелестнемъ пути Христовыхъ заповѣдей, и о томъ, Господа ради, не ускори съблазнитися. Будетъ бо время, егда просвѣтитъ тебе Господь разумѣти сіа, аще взыщеши всѣмъ сердцемъ волю его. || (об.196)А азъ въ томъ виноватъ предъ Богомъ, занеже безъ времене ино глаголахъ. Пишетъ бо: рече Господь вдати сребро мое торжникомъ, а не прилучшимся пометати святая бисера честнѣйша словеса. А оплошился есми, государъ, притчею оною, еяже глаголахъ нѣкогда: аще царъ земный поручиши нѣкоему имѣніе, повелѣвая дати сія, имже въсхотѣлъ еси дати, той же пріемный отдастъ имже самъ въсхотѣ, а не по твоему приказу. Не будеши ли бранити? И ты, господаръ, въскорѣ отвѣщалъ еси, яко не токмо бранити, но и мучити хощу его. И отъ того мнѣлъ есми, яко мощно

[1]) Слѣдуетъ поправить «нуженіемъ».

разумѣти тобѣ, яко достоитъ хранити заповѣди Господня, якоже повелѣ, а не якоже мы хощемъ, умышляемъ человѣческими помыслы. И нынѣ же, якоже познаваю, дай разумъ твой отъ тогдашняа рѣчи, еяже глаголалъ еси.

Но азъ истинну глаголахъ, яко хощетъ Богъ мучити презѣлно за повелѣніа его, своя хотѣша предпочитающихъ, и силы словесъ Господня невзыскающихъ, и въ помышленіе неприходящихъ о преступленіи Христовыхъ заповѣдей. Ни бо иного чесо ради положи намъ Господь боже||(197)ственная заповѣди, развѣ да исцѣлитъ злобу приближшую отъ грѣха нашимъ душамъ, и причастници будемъ любви, не самъ сеа требуя, но насъ велми благодѣтелствуя пребогатыя ради своея милости. Но азъ самъ преступникъ обрѣтохся всѣмъ заповѣдемъ его, понеже не взыскахъ сіа смиреніемъ и страхомъ Божіимъ сътворити тако, якоже повелѣ, но якоже самъ въсхотѣхъ и умыслихъ, мнѣлъ есми своею волею Божію вълю сътворити, еже естъ немощно двѣма господинома работати. Внегда же благоволи Богъ, хотяй человѣкомъ спастися и въ познаніе истинны пріити, показати ми многое невидѣніе и навыкъ, въ ныхже и отъ нихже пострадахъ, прочее любве ради и инымъ въпрашающимъ глаголахъ, яже и тобѣ.

Посланіе къ пану Евстафію Воловичу [2]).

Вельможный [3]) пане Іустафіе!

Желаемъ вашей милости отъ Бога всякого блага, наипачеже дарованіе Божіа разума не оставити тща и безъдѣлна. Пишетъ бо апостолъ: и благодать его, яже въ мнѣ не тща бысть, но паче всѣхъ ихъ потрудихся, и прочее. Невъздѣланная бо нива, вмѣсто добрыхъ || (об.197)плодовъ, тръніе и волчецъ износити обыче. Того ради нужда намъ, паче въ нынѣшнее время съ многимъ тщаніемъ испытовати истинны разумъ въ божественомъ писаніи, елика сказана быша Духомъ Святымъ отъ святыхъ и богоносныхъ отецъ, апостолъ же и пророкъ: да не съотведени будемъ неправымъ ученіемъ растлѣнныхъ человѣкъ умомъ, лишеныхъ истинны, мнящихъ користемъ приобрѣтеніе быти. Благочестіе отступовати отъ таковыхъ съвѣщаваетъ Павелъ. Пріемлютъ бо слово оного отъ словесъ книжнихъ и оставляютъ прочее, и удержавше то несмыслне въ рукахъ своихъ, и сими прельщаютъ нетрезвящихся.

Прочее [4]) же молимъ съвръшеніа вашея любве не прогнѣватися на дръзость нашего малоуміа и грубости. Отъ печали бо многи и туги сердца пишемъ. Ваша милость, зряще толика церквамъ Божіимъ растояніа, и еже къ другъ другу расторгненіе, и ко божественнымъ писаніемъ разногласіа многихъ, понеже бѣ изволеніе съвръшеніа вашего побесѣдовати съ нашею грубостію о нѣкоихъ речахъ || (198) отъ божественаго писаніа, якоже древле и отъ самыхъ честныхъ устъ вашей милости слышахомъ, и не обрѣтохомъ времени тогда. Но аще и долгота времени и растояніе мѣстное много, но духовная любовь въ таковыхъ не забывается.

Откуду [5]) же начнемъ плакати таковыя злости нашего разгласіа мнящихся быти христіанъ, вся же благочестивыя христіанскихъ уставы безъ страха разоряющихъ, словомъ точію христіаны,

[2]) Опредѣленіе фамиліи «Воловича» принадлежитъ Ундольскому, его догадкѣ. Въ подлинникѣ заголовка нѣтъ.

[3]) *В* написано киноварью.

[4]) *П* написано киноварью.

[5]) *О* написано киноварью.

а дѣломъ варвары? Пачеже ни въ варварѣхъ таково руганіе христіаномъ бываетъ. Нѣцы же межи таковыми и самая Жидовская отпаденіа мудрствующе, именемъ точію христіанскимъ, яко овчиною, покривающе внутреняго волка, врази суще и христоненавистници; а нѣкоторіи отъ ненаученыхъ мнози простыхъ сердцемъ яко пастыремъ въслѣдуютъ губителемъ и богоборцемъ [1]), они же неправе божественная писаніа толкуютъ духовная словеса плотскимъ разумомъ, невѣдуще ни аже глаголютъ, ни о нихже утвержаются.

Господу глаголющу: овца моя гласа моего || (об.198)слушаютъ, а мы, бѣдныя, заведены есмы пастыри небывалыми чюжихъ посѣтителей и несвящеными ереи, они же сами себе въ попы поставляютъ, и многаго нашего невниманіа и лѣности недоволни быхомъ познати отъ плодовъ, по Господню гласу: праве правящихъ слово Божіе истинное. Въ истинну въздрѣма душа наша отъ уныніа, и помрачися умъ нашъ невидѣніемъ, якоже дымомъ, чювственное око, сице и душевное наше, оное же есть умъ. Житейскимъ млъвамъ ослѣпохомъ. Пишетъ бо: упразнитеся и разумѣйте; и не точію разумѣти, но и дѣломъ показати вѣру извѣстну ему, занеже, кромѣ дѣлъ, праздна вѣра и суетно спасеніе человѣческо. Не во словѣ бо, рече, царствіе Божіе, но въ силѣ дѣтельной: одѣяніа въ видѣніе благодатію Христовою бываетъ достоинъ той. Видѣніе же необузданно дѣйствомъ страха Божіа въ погибель вноситъ человѣка. Дѣйство же страха Божіа—покаяніе, и еже дѣйствовати заповѣди Божіа по разуму славы его. Сугубо же дѣяніе креста: || (199) ово убо тѣлеснымъ чювствомъ дѣйствуемо, еже есть распятіе плоти, яростныя части душамъ исцѣляетъ; другое же—въ тонкости ума, въ похотнѣй части дѣйствуемо, еже есть дѣйство любве душевныя, по исцѣленіи души бываемо. Исцѣляетъ же ся душа видимымъ дѣяніемъ заповѣдей и труды тѣлесными тръпѣніемъ скорбей, подвига добродѣтелей ради. Аще кто видимыхъ небрегъ, и преже распятіа плоти другую часть дѣйствовати въсхощетъ, сирѣчь умомъ взыйти на крестъ, еже нарицается видѣніа для сладости его рай тѣле[с]нѣ, пачеже отъ лѣности гнѣвъ Божій приходитъ нань, занеже не преже умертвити уды сущая на земли, по апостолову гласу, но дръзостне касается въ умѣ своемъ мечтати славу креста отъ слуха ушесъ и отъ чернила писменъ, духомъ, глаголя, кланятися подобаетъ. Еже и помыслити страшно и многи дръзости исполненно. И намъ поручаетъ церкви Божіа таковаа, но развѣ съхраненіе заповѣдей Божіихъ видимыхъ умы же очищается душа? || (об. 199) Внегда же помощію Божі[е]ю станетъ въ пръвомъ здравіи душа, тогда яже Божіихъ даровъ о собѣ приходя намъ неразумѣющимъ, понеже самъ Богъ вѣстъ сусуды избранныя службы своея, ей аще будетъ мѣсто чисто, а не скверно. Аще ли зѣница ока душа твоея не будетъ чиста, да не дрързнеши възрѣти на кругъ солнца, да не лишенъ будеши и тоа самыя заря, еже естъ простая вѣра, и смиреніе и малая дѣла, яже противу силѣ твоей, и отвръженъ будеши въ тму кромѣшную, якоже онъ безстудствовавый внійти на бракъ въ скверныхъ ризахъ.

Которіи хвалятся Духомъ молитися, да вѣсть ваша милость, таковіи не вѣдятъ, и [2]) сами глаголютъ. Ни бо пи-

---

[1]) Поправлено изъ «боготворцемъ».

[2]) Слѣдуетъ «яже».

шетъ въ еvангеліи, яко вси поклонятся духомъ, но таковыхъ ищетъ Отецъ, являя, яко мало таковыхъ, и оскудни суть, и Богу единому видѣмо. Духовная убо молитва отъ тѣлесныя родится. Рече бо: даа молитву духовную тѣлесне молящемуся, понеже тѣлесныя труды сѣмена, иже сѣютъ слезами, радостію же пожнутъ въ свое время рукояти духовныя молитвы. Аще кто вма||(200)лѣ невѣренъ, никтоже вручаетъ тому великая. Сирѣчъ: аще тѣломъ лѣнивъ трудится въ молитвѣ предстоя Богови, не будетъ достоинъ высокости духовныя молитвы. Или аще кто не творитъ милостыня видимыя, и не спострадуетъ братіамъ сущимъ въ скорбехъ, не иматъ успѣти въ любовь Божію и ближняго своего. Понеже вся духовная отъ тѣлесныхъ ражаются, якоже отъ нага зерна класъ, тако бо предваряютъ духовныхъ всегда тѣлесная, якоже и въ начало създаніа преже Богъ отъ прѣсти сътвори тѣло Адаму, и потомъ дунувъ на лице его духъ живота.

Се въкратцѣ указахомъ двое дѣяніе креста.

Рцемъ же прочее, и образъ креста многочестно знаменіе христіанское, о немже пишетъ въ еvангеліи предъ самымъ пришествіемъ Сына Божіа. Тогда, рече, явится знаменіе Сына человѣческаго на небеси.

Оставляемъ же, множества ради, глаголати, елика въ ветхомъ сътвориша святіи, образующе точію подобіе честнаго креста, егоже нѣціи зле смысливше не токмо не почитаютъ, но и гнушаются, шибеницу нарицающе Жидов||(об. 200)скимъ разумомъ.

Ещеже и богомужное въображеніе Господа нашего Іисуса Христа и святыхъ угодниковъ его равно съ языческими болваны полагаютъ, которіи въ имена ложныхъ боговъ, пачеже бѣсовъ учинени суть, отъ многонеразуміа и прелести ума ихъ глаголюще: заказалъ Богъ Моvсеомъ не чинити всякого образа.

И аще по онѣхъ злоумію всяко подобіе отрече Богъ, то како самъ тойже Богъ приказалъ Моvсею сѣнь свѣдѣніа и кивотъ завѣта, и надъ сими учинити подобіа херувимомъ? Яже неподобна рѣчь мнится по человѣческому смыслу, еже бесплотное существо тѣлеснымъ образомъ описати. Но убо не неподобно се уже по онѣхъ разуму неправому. И Богъ не единогласенъ, и Моисей, и вси пророци — преступници закону! Понеже рукотворнаа на славу Божіа имени почитаху и покланяхуся! И аще тогда сице святая почитаема, колика неразуміа во знаніе иже нынѣ отметающихъ чистыя образа?! Но внегда Богъ явися въ плоти не привидѣніемъ, якоже еретици || (201) глаголютъ, но истинною, того ради плотію описуемъ естъ, а не божествомъ. И почестъ образа, якоже глаголетъ въ божественыхъ великій Василіе, на пръвообразное въсходитъ, идѣже Христосъ одесную Отца пріатіе существа нашего посади.

Видите, камо въсходитъ покаяніе (sic) Спасова образа! Подобно и безчестяй образъ его, досаду възводитъ на Единороднаго Сына, и единосущнаго Духу Святому. Всякоже въ святую Троицю таковый нечествовати мнится. Аще и Богъ поругаемъ не бываетъ, но еже сѣетъ кто, тоже и пожнетъ. Самовластны бо есмы своему спасенію и погибели. Сътворивъ бо Богъ человѣка по образу своему, и остави его въ руцѣ совѣта его.

Для того азъ, грѣшный, забывъ плакатися грѣхъ своихъ, яко видѣвъ разумъ благочестіа вашей милости, яко

*

много испытуеши неизреченная, яже молчаніемъ отъ имущихъ боязнь Божію почитаема, понудихся писати въкратцѣ до вашей милости, да не покушаеми будемъ отъ непріазни, и заведени отъ растлѣнныхъ || (об. 201) человѣкъ умомъ и лишеныхъ истины, помышляющихъ користемъ приобрѣтеніе быти благочестіе, отъ нихже апостолъ отступати велитъ. Пріемлютъ бо слово наго отъ словесъ книжныхъ, и оставляютъ прочая, удръжевающе то несмысленно въ рукахъ своихъ, и симъ прелщаютъ невнимающихъ.

Того ради нужда, наипаче въ нынѣшнее время, въ неже предръжатъ святая мѣста богокорчемници и христопродавци, съ многимъ тщаніемъ и смиреніемъ испытовати правый разумъ въ божественномъ писаніи, елика сказана быша Духомъ Святымъ отъ святыхъ апостолъ и пророкъ и богоносныхъ отецъ, не отметатися, якоже и мнози несмысленіи враги креста Христова, по апостолу, имже Богъ чрево и слава студна, имже конецъ будетъ по дѣломъ ихъ.

Хотѣлъ [1]) бы и радъ писати до вашей милости и о иншихъ речахъ, о нихже глаголютъ хулници, хвалимымъ ругателе святыхъ и досадителе христіаномъ темніи о свѣтѣ, иже о премудрости ненаказаніи, лукаваго отрасли невъзблагодатная зданія, за нихже Христосъ туне умре. [2]).

[1]) Х написано киноварью.

[2]) Рукопись посланій на этомъ заканчивается.

Печатано по списку, хранящемуся въ Московскомъ Публичномъ Музеѣ (см. „Славяно-Русскія рукописи В. М. Ундольскаго“, стлбц., 363 — 370, № 494).

УКАЗАТЕЛЬ

ЛИЦА

А

Г

Д

Е

Ж

З

И

I

К

Л

М

Н

О

Р

С

Т

Х

Ц

Ч

Ш

Ю

Я

Ѳ

МѢСТА.

ПРЕДМЕТЫ и РѢЧЕНІЯ *)

А

або—*или*, 351.

абовѣмъ—*яко*; ибо, поелику, понеже, 827.

аббревіаторъ=«сокращенникъ», 445. 448.

абсолюція—разрѣшеніе отъ грѣховъ, 473.

автентикъ—подлинникъ, подлинный документъ, 1076; «не голыми словы, але автентиками довожу», 1076: „автентичный (-ій)", 583, 951.

Автобіографія Берестейскаго игумена Аѳанасія Филипповича, 84—88.

аеръ (Пол. aerya)—воздухъ, 1023; дуновеніе: «чловѣкъ хитрый, временемъ служачій, па всякъ аеръ рушаючійся», 1177.

аза вм. **азали**—развѣ, 245, 934.

Академіи Кальвинистскія, 903; Лютеранскія, 903.

актиковати—являть какій либо документъ въ судебныя книги, 71.

акціи=«дѣи», дѣянія, 639.

але—*но*, 317.

алитъ (alić)—вдругъ, вотъ, пока, доколѣ, 147.

аллегація (allegatio)—ссылка на законъ, сочиненіе; цитата, приведеніе свидѣтельства, доказательства, 590.

алтаръ «албо святый столъ», 1170.

Алхимицкіе огнѣ, «которіе палено въ седми печкахъ на ошукане (обольщеніе) особы едной, на которой, ведлугъ того часу, много бы належало взглядомъ вѣры православной и церкви Восточной», 195. Здѣсь Филипповичъ намекаетъ, кажется, на Петра Могилу. Эти «огнѣ» весьма безпокоили («трапили») Филипповича и являлись ему, конечно, въ видѣніи.

аннаты (отъ Латин. annata), «которыи зъ Полски до Риму идутъ»—дань, уплачивавшаяся Римскому престолу каждымъ епископомъ, или аббатомъ, при его вступленіи въ должность, и равнявшаяся его годовому доходу, 928.

Алябастровый коштовный гробъ, въ которомъ похороненъ великій князь Ярославъ Мудрый,—по свидѣтельству Копыстенскаго, «и по сесь день зрится» въ придѣлѣ Кіевской Софійской церкви, 1009.

амбиція—высокомѣріе, тщеславіе, честолюбіе, славолюбіе, 928, 1178.

Амбонъ «посередъ церкве», 472.

ани (анѣ)—ни, ниже, даже, passim.

анижли (анѣжели)—нежели, какъ, 323, 568.

анимушъ (анѣмушъ)—духъ, расположеніе, бодрость, неустрашимость, нравъ, 412.

анимъ = ани + семъ, 316.

ано—вотъ, однако, а ну, 587, 589.

антесигнанъ (antesignanus)—первый, превосходнѣйшій, искуснѣйшій, глава, начальникъ, 469, 506.

антецеденсъ (antecedens). Старинный ученый терминъ, означающій «предшествующее», «причину»; ему соотвѣтствуетъ—к о н с е к в е н с ъ—«послѣдующее», «слѣдствіе», 531, 532.

«А н т и г р а ф ъ». Полемическое сочиненіе,

*) Славянскимъ шрифтомъ (безъ разрядки) напечатаны рѣченія *теперешняго* текста библейскаго, а съ разрядкою—того Славянскаго текста, которымъ пользовался Копыстенскій и который не сходенъ съ теперешнимъ. По неимѣнію въ типографіи Славянскаго шрифта, подходящаго (по кеглю) къ боргезу, Славянскій шрифтъ замѣненъ косымъ шрифтомъ (курсивомъ), о чемъ предупреждается читатель.

Б

В

Д

дити — «сыначкове», 316.

дѣтинно — дѣтски, ребячески, 753.

дѣтинный — дѣтскій, ребяческій, 443.

дѣтинство — дѣтство, ребячество, младенчество, 1050.

дяковати — *благодарити*, 864.

дякчиненье — благодареніе, 1141.

Е

евнухъ = «скопецъ», 794.

егда — «гды», 315.

еда — «зажъ», 351; — «изали», 351.

едва — «заледво», 808.

единовладство — самодержавіе, 371, 386.

единоволникъ = «монофелита», 613.

единокъ = «инокъ», 838.

единосущникъ — еретикъ, признающій въ Христѣ одно только существо, 857.

еднако — одинаково, 355.

еднаково — одинаково, 1005.

еднакъ — однако, однакоже, не смотря на то, но, по крайней мѣрѣ, 418.

еднора зъ — однажды, 1005.

едностайный — единообразный, одинакій, 787.

едность — единость, единство. Копыстенскій старался установить это понятіе, говоря (718): «не унія, але унитасъ (unitas), не зъедночене, але едность»; но въ другомъ мѣстѣ (893) привелъ общепринятый тогда переводъ этого слова: «едность або у н і я». Понятіе это Копыстенскій развиваетъ еще въ слѣдующихъ словахъ (320): «не есть то милость, ани е д н о с т ь—отступити вѣры, отдалитися того, штȍхми съ початку увѣрили, штȍ намъ подано, штȍ намъ приказано. Але то естъ истинная милость и е д н о с т ь — заховати то, штȍ зъ пȍчатку приказано и подано».

едноходникъ — иноходецъ, 901.

едночитися — соединяться, соглашаться, 321.

економъ, 142. Такъ назывался въ бывшемъ Польско-Литовскомъ государствѣ чиновникъ, завѣдывавшій тою или другою «экономіею», доходы съ которой назначались для «королевскаго стола» (rationes stołu).

ексаггеровати (exaggerare)=«ширити слова» — преувеличивать, прибавлять, хвастать, прилыгать, 1063.

ексагерація(exaggeratio)=«розширене мовы» — преувеличеніе, гипербола, хвастаніе, прилыганіе, 726, 932.

ексеквуція = «выконанье», 546.

ексекуторъ — исполнитель, 586.

ексемпляръ, 584. См. а р х и т и п ъ.

ексистимація (existimatio) — мнѣніе, 734, 795. «Ексистимація добрая» — хорошее мнѣніе, доброе имя.

екскоммуникація «албо отлучене отъ церкви», 470, 637.

екскоммуниковати = «отлучити», 662.

екстравагандія=«приблуда» (отъ гл. приблудити — сбиться съ дороги, заплутаться, прибрести, пристать), 521; — «приблудный розумъ и выкладъ» — commentum extravagans», 523.

екстраординарій — extraordinarius, 371. «Пытаю отступниковъ: отколь маютъ тую динстинкцію, же апостолъ Петръ естъ ординаріусъ або зверхный, пастырь, а инши вси апостолове е к с т р а о р д і н а р і и, легатове або посланникове»?

«Е к т е з и с ъ». Старопечатная книга, изданная православными въ Краковѣ на Польскомъ языкѣ въ 1597 году. Ею пользовался Копыстенскій, 327, 1044.

ексцепція —изъятіе, исключеніе, 371.

ексцессъ (excessus) — излишество, крайность, невоздержность, безчинство, развратъ, 470, 1064.

елей—«олива», 886.

електъ—избранный, 1035.

елекція—избраніе, выборы, 105, 637.

елекцыйній(«листъ»)—избирательный,1035.

елика—«колвекъ», 422.

ельма—поелику, 1356, 1407.

енигмата—«то есть мова загадливая», 506.

енкомія (енконіонъ) «або похвала», 501; «або залецене»,495, 499. Отъ Греч. ἐγκώμιον —панегирикъ, прославленіе, похвала.

еноколвекъ—только едва, сколько нибудь, 723.

енорія, отъ Греч. ἐνόριος — находящійся внутри границъ, 544.

епитропъ (ἐπίτροπος) — защитникъ, повѣренный, 1123.

ересь—«еретыцтво», 315.

еретыцтво—*ересь*, 315.

ерроръ (error)—погрѣшность, ошибка, заблужденіе, 870.

если=«иле», 497.

«Если хто». Такъ начинается канонъ въ «дистинкціи» 32-й Правъ Костела Римскаго, собранныхъ Римскимъ канонистомъ Гратіаномъ, 705.

«Еνхологіонъ», 1002. См. **Т р е б н и к ъ**.

Ж

З

засвѣжа — недавно, теперь, вскорѣ, 847, 948, 1003.

засмученій — *прискорбный*, 818.

заслыхнути — заслышать, почуять; недослышать, неразслышать, 1061.

заслюбы — помолвка, сговоръ, обрученіе, 1039.

заступъ — валъ, окопъ, брустверъ, 1135.

зась — опять, вновь, назадъ, обратно; а, но, же, 80.

засѣдане = «сессіа», 639.

затаене — скрытіе, утайка, 494.

затвердѣлость — *жестокость*, 891.

затворити = «затулити», 431.

затлумене — заглушеніе, 129.

затлумити (затлумляти) — заглушать, затуманивать, 126, 968.

затрачене — *погибель*, 315.

затрвожене — тревога, смятеніе, страхъ, ужасъ, 578.

затулити = «затворити», 431.

затягати—тащить, влечь; указывать, ссылаться, 355, 1092.

затягъ — затягиваніе, втаскиваніе; споръ, ссора, 958.

заустити — заставить замолчать, запечатать уста, 939.

зафрасоватися—опечалиться, огорчиться, встревожиться, захлопотаться, 633.

захвицене—восхищеніе, восторгъ, восторженное состояніе, 86.

заховати (заховывати)—*блюсти*, 321, 422;—сохранять, сохранить, сберегать, беречь, 10.

заходній — западный, 116.

заходъ — западъ, 900.

зацній (зацный) — достойный, почтенный, благородный; отличный, превосходный, знаменитый, 64, 73.

зацность—достоинство, благородство, знаменитость, превосходство, 1101.

зачнѣйшій (значнѣйшій) — замѣтнѣйшій, примѣтнѣйшій, значительнѣйшій, 375.

зачъ—zacz=za coś; co zacz=co za iedenкто такій; что за человѣкъ, 236, 769.

зашкодна—слишкомъ вредно, опасно, накладно, 857.

защепиться—затвориться (на щеколду), 58.

збавенный — спасительный, 485.

збавенье — *спасеніе*, 857.

збогачати — обогащать, надѣлять богатствомъ, 830.

збоже — *пшеница*, 886.

збожность—богобоязненность, милосердіе, 347.

збойца — разбойникъ, убійца, душегубецъ, 1059.

зборговати — взять взаймы, въ долгъ, занять, 689.

збориско — сборище, соборецъ, 376, 564.

зборонятися—отказываться, противиться, 505.

зборъ — соборъ, 898.

збродень — преступникъ, злодѣй, 739.

збродня—преступленіе, злодѣйство, беззаконіе, 858, 934, 1060.

збронти (отъ броити) — сдѣлать худое, непристойное, предосудительное; накутить, накуралесить, 738.

зброй (готовость)—*уготованіе*, 859, 860. Отъ зброя — броня, всеоружіе, доспѣхи.

збройный — вооруженный, снабженный оружіемъ, 814, 1047.

збрыдитися - возгнушаться, получить отвращеніе, омерзѣніе, 892.

збудоване—построеніе, постройка, созиданіе, 50.

збудовати, 89. См. збудоване.

збурене—смятеніе, разрушеніе, разореніе, 522.

збуреный—разрушенный, разоренный, 894.

збурити—произвести смятеніе, разрушить, разорить, 147.

збывати—недоставать, ощущать недостатокъ. «Не збываетъ абовѣмъ на добрихъ пастирахъ» — не ощущается недостатка въ добрыхъ пастыряхъ, 416. «Збываетъ ми» — не достаетъ мнѣ, 997.

збытковатися — издѣваться, насмѣхаться; роскошничать, 111.

збытный — излишній, чрезмѣрный, 323.

збытокъ—излишекъ, избытокъ; неумѣренность, невоздержность; своевольство; роскошь, расточительность, 92, 701.

збытъ — слишкомъ, чрезмѣрно, 879.

звада — ссора, споръ, брань, несогласіе, 1009, 1174.

звартовати—перебрать, перешарить; перечитать, 613.

зверечи — свергнуть, сбросить, 1045.

зверхность — *власть*, 859; — правительство, начальство, 66.

зверхный (зверхнѣйшій) - верховный, высшій, правительственный, 66, 371.

звитяжати—побѣждать, преодолѣть, превозмочь, одержать верхъ, побѣду, 59.

звитязство — побѣда, одолѣніе, 98.

звлаща — особливо, тѣмъ болѣе, 80.

звлечи (звлечися) — отложить, отсрочить.

И

І

К

каране — кара, наказаніе, 56.

карати — *наказовати*, 803.

каркъ — затылокъ, зашеекъ, задняя часть шеи, 720.

карность — наставленіе, урокъ; исправленіе, наказаніе; порядокъ, дисциплина, повиновеніе, 506.

карта—листъ бумаги; страница; паспортъ; грамота, привилегія, 55.

карточка («свѣдочная»)—записка, записочка (извѣстительная, рекомендательная), 55.

кассовати — перечеркнуть, уничтожить, отмѣнить, 688.

Каталогъ Константинопольскихъ патріарховъ, 1049 — 1053. См. также 968, 1074.

Каталогъ Русскихъ митрополитовъ: у Кревзы, 227—238; у Копыстенскаго, 1005—1049.

катапетазма — co my w ięzyku naszym Ruskim zowiemy «Deysus». См. Деисусъ.

кателокгъ — «то есть згромажене», 538.

катовскій — мучительскій, тиранскій, 151, 1065. Отъ слова к а т ъ—палачъ.

квапити — торопиться, спѣшить, 152.

квестіонисъ кардо (quaestionis cardo) = «пытанья завѣса», 643.

квестія = «пытане», «состязане», 919.

кволи — для, по причинѣ, по поводу, 755, 936.

квѣтнути — цвѣсти, процвѣтать, 323.

кгвалтовникъ — насильникъ; клеветникъ, поноситель, 924.

кгрунтовати — основывать, утверждать, 571.

кенотомія — «або новотнына», 1108, 1143; 1086, 1106. Отъ κενοτομέω — занимаюсь пустыми, ничтожными дѣлами.

килимъ (килимокъ) — коверъ, коврикъ, 105, 106.

килка — нѣсколько, нѣкоторый, 1080. «За килка царевъ» — при нѣкоторыхъ царяхъ.

кламати — *лгати*, 828; 693.

кламливе — ложно, несправедливо, лукаво, 128.

кламство — ложь, неправда, обманъ, 589.

кламца — лжецъ, клеветникъ, 107.

клеветати — «помовляти», 318.

«Клерикъ Острожскій». По свидѣтельству Кревзы такъ называлась старопечатная Славянская книга, изданная въ Острогѣ и разбиравшая дѣянія Флорентійскаго собора: zadaią przeciwnicy, że nie był soborem powszechnym, y przez gwałt działo się wszytko na nim, y wydali o tym książkę nawzawszy ią «Klerykiem Ostroskim», w ktorey są baśni śmiechowiska godne. Na co chocia o s o b n ą k s i ą ż k ą (ktorą pilnie zalecamy każdemu) dostateczny odpor daliśmy, przedsię y tu krotko przypomnieć potrzebno być rozumiemy, 220—221, 222, 269.

клиръ — *причтъ*, 420.

клѣтити — работать грубо, худо; болтать, говорить вздоръ, молоть пустяки, 1134.

клюба (въ перен. см.) — граница, предѣлъ, мѣра, 556.

«Книга о Вѣрѣ». Московское изданіе 1648 года, 537, 560, 661, 668, 757, 758, 776, 932, 940, 947, 969, 977, 1070, 1074, 1075, 1112, 1161, 1168.

«Книга о писарахъ церковныхъ». Ею пользовался Копыстенскій, 667.

«Книга Іосифа архимандрита». Ею пользовался Копыстенскій, именно главою 10-ю, 848.

Книги «поминалныи», 1086.

«Книжица» («Книжка») «Острозкого друку». Это — истинное названіе «Книжицы о единой истинной православной вѣрѣ» священника Острожскаго Василія (1588 года), извѣстной въ библіографіи подъ вымышленнымъ именемъ «Сборника Острожскаго». Этою старопечатною книгою пользовался Копыстенскій, 328, 625, 765 (ссылка на 171-й листъ « Книжицы»).

«Книжка» о семи таинствахъ Пузины, 24.

«Книжка» особая (до 1617), которою Кревза далъ dostateczny odpor (по его словамъ) Клерику Острожскому, 220—221.

«Книжка» Саковича (послѣ 1640 года), 90—91.

кновати — затѣвать, сплетать ковы, ухищряться, кляузничать, каверзничать, 1025.

коеный — успокоенный, утѣшенный, укрощенный, 473. Отсюда: п о + к о й, к о й к а.

кожа — «скура» 800.

кождоденный—ежедневный. «Тежъ и книги, до набоженства и до спѣваня к о ж д о г о д е н н о г о ведлугъ обрядовъ церкве входной служачіи, мѣли», 993.

кождодень — ежедневно, 866.

кождый — *в с я к і й*, 803; — каждый, 88.

к о з н ь — «наіздъ», 858.

коити—успокоивать, утишать; дѣлать, причинять (въ дурномъ смыслѣ), 872.

коитися—происходить, совершаться, 1055, 1142.

колвекъ — *елика*, 422; — нибудь, либо, 66.

колдра (колдерко) — одѣяло, одѣяльцо, покрывало, 90, 106.

М

О

оцненеся (ocknienie się) — пробужденіе, 1056.

очевисто—ясно, очевидно, 92. Очевистый, 538.

очекиванье — ожиданіе, чаяніе, упованіе, 596.

очекивати—*ждати*, 323.

очистило—очистилище, 1244. «И еще възри въ ветхіа сокровища и обрящеши тамо очистило, сирѣчь дцку златую надъ двѣма херувимы и кіотомъ учиненную, изъ неяже Господь къ пророкамъ бесѣдовалъ». Объ этой доскѣ упоминается въ Исходѣ (гл. 25, ст. 17): «И да сотвориши очистилище, покровъ отъ злата чиста». Миклошичъ поясняетъ: оцѣстило—piaculum, ἱλαστήριον.

ошарпанецъ—оборванецъ, лоскутникъ, 107.

ошукане «шатанское» — обольщеніе дьявольское, обманъ, 92.

ошукати (ошукивати)—обмануть, обманывать, обольстить, 90, 114, 892.

П

павиментъ (pavimentum)—полъ, 776.

падежъ—умаленіе, низведеніе, 546. «Отожъ видишъ падежъ и повагу папежскую, видишъ и судъ напь».

падeніе, 657. «Суть еще и другіи нововиникліи легенди, зъ «Постилъ» розныхъ нажебраныи, недавно зъ друку по-Руску выданіи, въ которыхъ на многихъ мѣстцахъ находятся паденія и погрѣшенія немалыи, такъ противъ правой богословіи, якъ и противъ догматомъ церкви апостолской каѳолической всходней».

пактъ (pactum)—договоръ, 1110.

«Палея». Копыстенскій весьма строго относится къ этой книгѣ, называетъ ее «куколемъ» и не совѣтуетъ смѣшивать съ «чистою пшеницею церковною», 657.

«Палинодія или Книга Обороны»—сочиненіе Кіевскаго іеромонаха Захаріи Копыстенскаго, 1621 — 1622 года. Текстъ занимаетъ столбцы 313 — 1200. Для этимологическаго производства слова «Палинодія», необходимо бы было видѣть Греческое начертаніе этого названія; но мы его не встрѣтили во всѣхъ трехъ спискахъ, бывшихъ у насъ подъ руками. Между тѣмъ, звукъ *о* въ словѣ «Палинодія», смотря по тому, изображенъ ли онъ чрезъ *омикронъ*, или чрезъ *омегу*, придаетъ этому слову разныя значенія: πάλιν+ὁδὸς, ὁδεῖα, или πάλιν+ᾠδή? Такимъ образомъ, въ первомъ случаѣ будетъ παλινοδία—возвращеніе, возвратъ; во второмъ — παλινῳδία—повтореніе той же пѣсни, но на другій ладъ, въ другомъ духѣ. Мы думаемъ, что принять чтеніе съ *омегою*—безошибочнѣе.

палица=«жезлъ», 1148.

паль—колъ, столбъ, свая, 86, 149.

палліушъ (pallium — мантія) = «сакра»—часть католическаго епископскаго облаченія, нѣчто въ родѣ омофора, обыкновенно присылаемаго изъ Рима, отъ папы, 641, 946.

палцатъ — палочка, волшебный, чудодѣйственный прутъ; палка, подорожная палица, 807.

памятати—*поминати*, 984.

памятка—знакъ, воспоминаніе, 1020.

пановати—*обладати*, 420.

панскій—*господень*, 800.

панство—*начало*, 859.

панъ—*господь*, 803.

папежевати—быть папою, 896.

папежничка—католичка, 886.

паперъ—бумага, письмо; прошеніе, 960.

папуцъ—туфля, лапоть, 153.

пàра—испареніе; чадъ, 667.

парамантъ (paramentum—уборъ, украшеніе)—облаченіе, риза; ряса, 94.

паргаменъ—pergamena charta, 960.

паранеесъ — παρένθεσις — вставленное, вставочное предложеніе, 610.

паствина=паства, 15.

патентъ (patens — открытый, отверстый), 1144. «Который патентомъ зъ друку—выданый естъ»—въ видѣ открытаго листа, на одномъ листѣ.

паствитися — свирѣпствовать, поступать жестоко, немилосердно, наслаждаться жестокостью, 737.

пастускій— пастырскій, 821.

«Патерикъ Кіево-Печерскій». Имъ пользовался Копыстенскій, 774, 848 (глава 26), 1003 (слово 1), 1009 (сл. 7), 1010 (сл. 7, сл. 17), 1011 (сл. 6, гл. 37), 1094 («наука игумена Ѳеодосія до царя (sic) Изяслава»), 1159 (сл. 26, о любви).

патрати - смотрѣть, взирать, 1095.

паучинныи «сѣти», 431. Это—древнѣйшая и правильнѣйшая форма, перешедшая уже впослѣдствіи въ «паутина», «паутинный» (см. Миклошичъ; Исх., гл. 59, ст. 5; Псал. 38, ст. 12). Пол. pająk, pajęczynny.

пахъ—запахъ, духъ, 362.

паче— «болшъ», 451;—«надъ», 861.

Р

С

У

Ф

Х

верхъ земли выступоване» въ первый день Пасхи, въ Египтѣ, 842.

Кипѣніе земли въ день Преображенія, «въ Лимнѣ, островѣ Пропонтиды», 842.

Чудо въ Аѳонской лаврѣ, когда па эктеніи (во время нашествія «Латинниковъ») былъ помянутъ Римскій папа, 1020. «Палата оной церкви упала, діакона и иныхъ около стоячихъ многихъ убила, зачимъ и литургія скончена не была».

Того же содержанія чудо въ Ксиропотамскомъ монастырѣ, 1022. «Діаконъ, гды припомнѣлъ имя папы Римского въ ектеніи, явный чудъ Богъ зъ высокости показалъ: стался шумъ и трясене земли страшное, и знагла упали всѣ стѣны церковныи и муры монастырскіи, якъ стѣны Ерихонскіи, и погинули всѣ веспол такъ иноцы, якъ и Римляне, которыи ся тамъ змѣстити могли (это случилось во время нашествія «Латинниковъ»), великое множество душъ».

чудо—«дивъ», 886.

чудъ—чудо, 74.

чуждое—«дивное», 827.

чуждопосѣтитель—«который ся втручаетъ въ чужыи речи», 827.

чуйность — бодрствованіе, бдительность, попечительность, вниманіе; стараніе, осторожность, 823.

чуле—бдительно, неусыпно; чувствительно, нѣжно, горячо, 1178.

чулый—неусыпный, бдительный; чувствительный, нѣжный, горячій; отзывчивый, строгій, 105, 498.

чути—чувствовать, ощущать, 1057.

ччити, 675. См. чтити.

чячки, 654. См. цацки.

Ш

шалберъ—плутъ, бездѣльникъ, обманщикъ, 795.

шалемный (шаленый)—сумасшедшій, шальный; удивительный, чрезвычайный, 93.

шаленство — сумашествіе, безумство, неистовство; дурачество, глупость, 1129.

шаля—чашка у вѣсовъ, 106. Шали—вѣсы. «Кладу на шали уважного розсудку»—предоставляю рѣшенію здраваго смысла.

шановати—беречь, хранить, щадить, жалѣть; уважать, почитать, 606. «Чтили, шановали и поважали».

шанцовати—укрѣпить, 648. Шанцоватися—влѣзать, опираться. «Ся шанцуетъ»—удается, счастливится.

шарлатъ—алое сукно, матерія, багрецъ, червлень, 700.

шарпати—терзать, раздирать, рвать во всѣ стороны, 104, 149.

шата—платье, одежда, риза, 776. «Христа обнажено и уругано, и шаты его лосами роздѣляно».

шатанеся—блужданіе, скитаніе, 523.

шафаръ—ключникъ, экономъ, управитель; раздаватель, 409, 1153.

шафованье—управленіе, распоряженіе, 442.

шафунокъ—управленіе, распоряженіе; экономическое, королевское имѣніе, 130.

шацовати—цѣнить, оцѣнивать; чтить, почитать, уважать, дорожить; судить, осуждать, охуждать, 829.

шемрати—ворчать, бормотать; роптать, негодовать, сѣтовать, 865, 878.

шидарство (szyderstwo)—насмѣшка, издѣваніе, 1061.

шкалеване (шкалеванье, шкализація, шкаля) — ругательство, поношеніе, порицаніе, клевета, 757, 797. Шкалевати, 317, 1089.

шкаля, 1089. См. шкалеване.

шкода—потеря, убытокъ, порча; бѣда, 16. «Шкода о томъ мовити» — не стоитъ говорить. Шкодливый — вредный, опасный, убыточный, 316.

Школа Греко-Латино-Польско-Русская въ Берестьѣ, 70.

Школа «языка Руского и Полского» въ Берестьѣ, 73.

шкриптъ (scriptum)—письмо, писаніе, сочиненіе, 78, 611.

шкарадити — очернить, опятнать, запачкать; обезславить, опорочить, оклеветать, 777.

шкарадній (шкарадный, скарадый) — скаредный; мерзкій, гнусный, 670, 873, 973.

шлемъ—«прилбица», 860.

шлюбъ (ślub) — вѣнчаніе, бракъ; обѣтъ, обѣщаніе Богу; честное слово; присяга, клятва, 89.

шпаргалъ—старая истертая отъ времени бумага; кусокъ, лоскутъ писанной бумаги, 602.

шпортити (шпортитися) — портить, портиться, безобразить, безобразиться, искажать, искажаться, 794, 940.

шпотити (szpocić, szpecić) — безобразить; сквернить, гадить, 961, 1055.

шпѣкъ—свиное сало, 1094.

шранки—поединокъ, битва, бой, 607.

ПРИМѢЧАНІЯ

*) **1.—Ablabius.** Въ «Scriptorum ecclesiasticorum historia literaria.... Guilielmi Cave. Arnhemiae, 1753» (этою книгою мы пользовались изъ библіотеки князя П. П. Вяземскаго), въ перечнѣ твореній Григорія Нисскаго, подъ рубрикою «Deperdita», читается, между прочимъ, слѣдующее: «Contra Ablavium de Patris, Filii et Sp. S. divinitate, nisi quis forsan ex argumenti affinitate suscipetur idem esse opus cum libello ad Ablavium, qui exstat».

2.—Артемій старецъ, бывшій игуменъ Троицкаго Сергіева монастыря. Свѣдѣнія о немъ: у Руднева, «Разск. о ересяхъ и расколахъ» **) (Москва, 18?8), у Соловьева («Исторія Россіи», т. VII, изд. 3, стр. 119—124, 203—204), у Макарія («Ист. Церкви», т. VI, 255—262), въ «Труд. Кіев. Д. А.» (1876, іюнь—іюль), въ Кіевскихъ «Унив. Извѣстіяхъ» (1875, ноябрь, стр. 763). Кромѣ того, въ «Актахъ Археогр. Экспед.» (I, № 239) напечатана грамота Стоглаваго собора въ Соловецкій монастырь объ осужденномъ Артемiѣ. О сношеніяхъ его съ кн. Курбскимъ находятся любопытныя свѣдѣнія въ «Сказаніяхъ».

3.—Ботерусъ. Это—Иванъ Ботеро, іезуитъ, извѣстный историкъ и географъ, жившій во второй половинѣ XVI вѣка. Хотя Копыстенскій не называетъ сочиненія Ботеро, но это—должно быть (Мацѣевскій, «Piśmiennictwo», III, 74)—«Dell menorabili de personagi illustri» (Brescia, 1610), въ которомъ есть, по свидѣтельству Собѣщанскаго, нѣсколько біографій Западно-Русскихъ людей, между прочимъ, и князя Острожскаго, какъ это видно изъ ссылки Копыстенскаго.

4.—Григорій Цамвлакъ, митрополитъ, котораго уніатскіе писатели считаютъ «своимъ», очищенъ отъ этой клеветы въ «Описаніи Кіев.-Соф. Соб.» (стр. 102—104). М. О. Кояловичъ говоритъ: «прочитанныя нами проповѣди

---

*) Такъ какъ Примѣчаніями объясняется или лице историческое, или мѣстность, или вообще какій нибудь предметъ, или рѣченіе,—то, ради удобства, мы расположили наши Примѣчанія въ алфавитномъ порядкѣ, примѣнительно къ Указателю.

**) По недавно обнародованнымъ свѣдѣніямъ («Прав. Обозр.», 1878, № 1, стр. 110), сочиненіе Руднева, писанное на Румянцевскую премію, подверглось опалѣ и нѣкоторыя страницы были перепечатаны.

митрополита Григорія (въ рукописи Императорской Публичной Библіотеки) возбудили въ насъ не подозрѣніе въ его православіи, а благоговѣніе къ чистому и высокому его ученію» («Лит. Церк. Унія», I, 250).

5.—**Денисовичъ**, Илларіонъ, первый Купятичскій игуменъ. Первое описаніе чудесъ Купятичской Богородицы, составленное игуменомъ, вошло въ книгу Аѳанасія Кальнофойскаго: «ΤΕΡΑΤΟΥΡΓΗΜΑ lubo cuda które były tak w samym świętocudotwornym monastyru Pieczarskim Kiiowskim iako y w obudwu swiętych pieczarach» (Кіевъ, 4°, 322 стр.). Затѣмъ Денисовичъ увеличилъ это описаніе и издалъ его особымъ изданіемъ, тамъ же и въ томъ же году, подъ заглавіемъ: «Parergon cudow swiętych obraza Przeczystey Bogarodzice w monastyru Kupiatickim». Обѣ книги находятся въ Публичной Библіотекѣ («Russica», I, 292, 618).

6.—**Домникъ**, Аквилейскій (Венетскій, Венедицкій) бискупъ. Перепискѣ его съ Петромъ, Антіохійскимъ патріархомъ (XI вѣка) отведено достаточно мѣста въ сочиненіяхъ Кревзы и Копыстенскаго. Православные Западно-Руссы интересовались этою и подобною ей перепискою и документами, и между ними, еще съ половины XVI вѣка, обращались небольшие рукописные сборники («писма наши Рускіи», говоритъ Копыстенскій, 789), о которыхъ упоминаетъ и Скарга, получившій ихъ во множествѣ отъ Виленскаго бискупа Валеріана Протасовича («O iedności», предисл. A, iiij). Это были предвѣстники «Книги о Вѣрѣ» Острожскаго священника Василія. Недавно намъ удалось увидѣть первый образчикъ этихъ исчезнувшихъ Западно-Русскихъ богословскихъ сборниковъ изъ періода до Берестейской уніи. Онъ сохранился не весь, но въ отрывкѣ (4°, 45 двойныхъ страницъ), приплетенномъ (еще въ началѣ XVII вѣка) къ двумъ крайне-рѣдкимъ старопечатнымъ полемическимъ брошюрамъ: «Унія» (Вильна, 1595) и «Гармонія» (Вильна, 1608). Сборникъ этотъ, вмѣстѣ съ брошюрами, принадлежитъ Чертковской Библіотекѣ. Онъ составленъ въ 1582 году и писанъ превосходнымъ, четкимъ Западно-Русскимъ письмомъ XVI вѣка. Содержаніе его слѣдующее: 1) Посланіе (безъ начáла) Венеціанскаго епископа Доминика къ Антіохійскому патріарху Петру (л. 1); 2) Отвѣтъ Антіохійскаго патріарха Петра Доминику (л. 2); 3) Посланіе до Латинъ («выписано и изведено изъ книгъ Латинскихъ на Рускій языкъ, року Нарожења Христова 1582, отъ Адама 7090», об. 12 л.); 4) О поклоненіи святымъ иконамъ (л. 30); 5) О крестопоклоненіи (л. 38); 6) Сказаніе о Христѣ, «иже есть истинный Богъ, понеже нѣции не мѣютъ Христа Бога быти» (об. 42 л.); 7) О святомъ причащеніи (л. 43); 8) О поминаніи усопшихъ (об. 43 л.); 9) О десятословіи (противъ Лютеранъ, л. 45). Отрывки изъ помянутой переписки, приведенные Кревзою, оказались, по провѣркѣ Копыстенскаго, искаженными, почему онъ, въ концѣ третьей части своей «Палинодіи», сдѣлалъ для себя слѣдующую памятную замѣтку (1100): «Ту вписати листъ Петра Антіохійского, до папежа Римского писаній, ижъ опрѣснока не пріймуетъ; и другій листъ того до Домника, архіепископа Венедицкого, о томъ же; третій листъ Іоанна, Антіохійского патріарха, ко Андріянополиту, о томъ же писаный». Но во всѣхъ трехъ спискахъ «Палинодіи», которыми мы пользовались, названныхъ трехъ писемъ не находится. Этотъ недостатокъ мы мо-

жемъ отчасти пополнить изъ упомянутаго выше Западно-Русскаго рукописнаго сборника.

1. Посланіе (безъ начáла) Венеціанскаго епископа Доминика къ Антіохійскому патріарху Петру (XI вѣка).

. . . .

||(1) ходящу ти, во слѣдъ тебе ити подвизаетъ насъ. Мы же въ западней странѣ и далечи земли и мора удаленіемъ разлучаеми, обачеже любовію совокуплени и сопряжени, вашея святыни разуму совокуплятися хочемъ. Тѣмъ же убо возвѣщаемъ о нашей церкви, яже отъ божественаго Марка еуангелиста проповѣданія сѣмя приемши исперва и блаженному Петру поставлшему честь патриаршескаго чина и мене внутръ во Италіи единаго быти и на Римскомъ соборѣ папы десное сѣданіе приемшу, сіе бо чести показавати вамъ имамы, да писаніемъ другъ друга обличимъ о себѣ, предже мы ваше благоутробіе желающе и къ вашему разуму прийти потщахся, да любовъ совершеную межи собою обновимъ.

Обаче *) о семъ твоему отчествію умолкнути и не можемъ презрѣти, яко да возвѣстимъ вамъ, еже отъ собора церкви Костянтинаграда Римскія церкви поношаютъ убо слышахомъ, и гадятъ преосвященный опрѣснокъ, егоже мы вомѣсто Тѣла Христова освящаемъ и причащаемся ему. И сего ради насъ несовершенныхъ и неисправленыхъ ||(об. 1) о Тѣлеси Христовѣ творятъ, и отъ совокупленія святыхъ церквей насъ имутъ, еже бо кромѣ смѣшенія квасъ опрѣснокъ творимъ, и благодаренія жертву приношаемъ имъ. Понеже опрѣсночное обычаніе нетокмо апостолскимъ, но и Христовымъ преданіемъ держимъ. Обаче кваснаго хлѣба священное размѣшеніе отъ православныхъ святыхъ отецъ восточнимъ церквамъ предано естъ и увѣренно и законно содержится, обаче обычая вѣрна разумѣваемъ и разумне духовне укрѣпляемъ, ибо квасное и брашное размѣшеніе, еже восточныя содержатъ церкви, воплощеннаго Слова являютъ существо. Простоже тѣсто прѣсное, еже мы творимъ во церкви, чистоту человѣческія плоти, еюже божество самое размѣсити изволи, безъ отвѣта являетъ.

Сего ради запрети твое отчествіе, иже тако безъ страха священная и апостолская уставленія не приемлютъ, еже бо паче укрѣпити подобаетъ, то вами укрѣпленая разсыпуются, и самое тое основаніе раскопаютъ. И туне ли Петръ и Павелъ ||(2) во Италіи проповѣдаша, да аще вся западныя церкви отъ правыя вѣры и блаженныя жизни лишени суть. Къ сей вѣрѣ никтоже приходитъ аще не причастникъ будетъ Тѣлу и Крови Христовой. Якоже самъ рекъ: аще не ясте плоти сына человѣческаго, и не піетъ крови его, не имате живота въ себѣ. И аще убо опрѣснаго хлѣба приношеніе нѣсте тѣло Христово, мы вси чужди есмы живота. Сія убо отъ вашего священства скоро познаваемо, въ насъ исповѣдуемъ и отъ вашея любви знаменіе просимъ увѣдати и вашего изволенія хотѣніе описати.

2. Отписаніе святѣйшаго патриярха Петра Доминику, архиепископу Венацкому, противу писанію его посланому.

Честному и равно-ангелному владыцѣ и духовному брату нашему архиепископу Грандейскому, еже естъ Акилія, намъ же о Христѣ возлюбленному Доминику — Петръ, Божою милостію патриярхъ Божіяго града . . . . **).

Многовеселіе и духовную радостъ принесоша намъ твоя священная словеса, преподобне и Богомъ возлюбленне, и духовный брате, и честный владыко! Возвеселихомбося яве немало о нихъ, познавше, яже о Христѣ любовъ твою||(об. 2) и православную мудрость благовозлюбленія твоего. И понеже пишеши ми, еже о прѣсненомъ словѣ, много иматъ раздѣленіе, не причастно убо естъ преданіемъ отъ нашея святыя соборныя вселенскія церкви, о немже, паче на послѣдокъ ***), Господупомогающу исповѣмси, твоими светыми молитвами укрѣпляемъ.

---

*) Отсюда и ниже переводъ съ сокращеніями помѣщенъ у Кревзы (см. выше, текстъ, стлбц. 204).

) Рукопись обрѣзана. *) См. ниже, съ об. 4-го листа.

Обачеже срамлятися намъ сотворилъ еси, человѣче Божій, велія исправленія нашему смиренію списавъ, отъ нихже ни едино имамы, и срамляюся вѣруй. Ничтоже другое не вѣмъ, но токмо хрестіянинъ естъ православный, малъ убо въ архиереохъ Божіихъ, и худѣйшій паче всѣхъ, и рабъ рабомъ Господа нашего Исусъ Христа. Обаче такови да будемъ, яковыхъ же насъ твое писаніе свѣдителствуетъ, аще о насъ ко Богу умножиши молитвы своя. Еже писано во честнемъ писанію боголюбія твоего о твоей святѣй церкви, яко верховный апостолъ Петръ составилъ ю естъ и предалъ святому евангелисту Марку, отъ негоже тое церкви предстатель на чинъ и честь патріаршескую возведенъ еси, яко да содержиши ю и началствуеши ученіемъ въ Римскихъ странахъ, и оде||(3)сную блаженнаго папѣ сѣдиши. И о семъ удобъ имаши показати отвѣтныхъ дѣяній, яко отъ святого Петра особно имѣ, патріаршескій твой престолъ наслѣдилъ еси и подобаетъ, яко патриярхова, твоя словеса и писанія прияти и о вѣрѣ писаніемъ бесѣдовати тобѣ. Азъ же малый, о преосвященный и духовный брате, не точію яко патриярхова, но яко равна ангеломъ и велика архиерея Божія честію подобною прияхъ и цѣловахъ, понеже бо измлада и до старости священными писаніи воспитахся и сія прочитая присно упражняяся и—о, чюдо!—яко николиже ни домала обрѣтохъ нѣкихъ написано, точію до нынѣ престолника Акилійскаго, еже естъ Венацѣя патриярхъ нарицатися.

Благодатію Божеею—пять патріярхъ во всѣмъ мирѣ устроено естъ быти. Первый въ Римѣ, второй въ Костянтинѣградѣ, третій во Александрѣи, четвертый во Антіохіи, пятый во Іерусалимѣ. Ни той, ни сій кождо ихъ патриярхъ нарицается. Естъ же убо сице: Римскій архиерей папа нарицается, Костянтина же града архиепископъ нарицается,||(об.3) Александрѣйскій же папа нарицается, единъ же токмо Антіохійскій нареченъ бысть патриярхъ слышати и зватися. Іерусалимскій же також патриярхъ нарицается. Обрѣсти иматъ се любовъ твоя во всѣхъ писаніяхъ яве опасно, еще поищеши. И вонми се еже глаголю ти: тѣло *) человѣче единою глав ю видимо естъ, въ немже уды мнози сутъ, и вси пятми чювствы устрояются. Чювства же сутъ: зрѣніе, обоняніе, слухъ, вкушеніе, осязаніе. Тѣложе паки Христово, еже естъ церковъ, различными языки, яко уды, составляемо естъ, и яко пятми чювствы предреченными престолы устрояема и направляема, единою главою носима естъ, самѣмъ, глаголю, Христомъ. И якоже паче пяти чювствъ, другое чювство нѣстъ, такоже паче пяти патриярхъ, не можетъ бытиниктоже. Пятими же сими престолы, имиже яко чювствомъ сущимъ въ тѣлеси Христовѣ вси уды, сирѣчъ вся отечествія языкъ, еже по всѣхъ мѣстѣхъ епископи сутъ, яко единою главою Христомъ истиннымъ Богомъ нашимъ устрояеми и боголѣпно водими правою главою и единою вѣрою со||(4) ставляеми и направляеми отъ нея.

А еже [о] посѣданію, яко сѣдаеши одесную блаженнаго папы, оправдаеши себе и пишеши, да патриярха именуемъ тя,—приемлемъ и се. Но слыши о семъ, како епископи и архиерея отца нарицати слово вѣрно навыче: первенствующихъ же на всякомъ соборѣ началники и первосѣдалники навыче именовати. По сему же слову подобаетъ и тобѣ патриярху именоватися, понеже первый въ соборѣ Римстемъ обрѣтаешися, якоже и въ насъ первый во діяконехъ архидіяконъ нарицается. Понежебо како инако возможно естъ намъ шестаго вовести патриярха, не сущу шестому чювству въ тѣлеси, якоже рѣхомъ. Ктому же и державы многи и велики въ Римѣ сутъ, паче твоея державы, иже митрополиты и архіепископы водими и направляеми на благочестіе. Воспомяни и се, колико велика естъ паче твоя державы Болгарская страна?! Колика же паки Вавилонія великая, Иромогиръ, еже естъ Хоросанъ, и прочии восточныя страны, въ нихже архиепископи нами поставляеми сутъ||(об.4) и митрополиты, имѣюще подъ собою епископи?! Но единъ отъ нихъ патриярхъ нарицается. И о семъ убо доздѣ доволно естъ.

Отказъ на опрѣспоки. И можетъ и о семъ писаніе, священство ваше, о святѣмъ и блаженнѣмъ патриярсѣ Костянтина града, яко блогочестно Римскую церковъ похуляетъ и поношаетъ и облогаетъ опрѣсночнаго ради приношенія, и сего ради паче отлучаетъ васъ отъ правыя и непорочныя вѣры, еже вмѣсто Тѣла Господня приемлете обычно, и отъ самаго честнаго тѣла владычняго отсѣкаетъ, сирѣчъ отъ святыя соборныя

*) Отсюда и нѣсколько строкъ ниже приведено въ «Палинодіи» Копыстенскаго, 682.

церкви, и еже правило содержите со всѣми западными церквами, яко главѣ тѣло со всякимъ послушаніемъ послѣдуетъ.

Пишетъ же и о семъ: яко отъ ветхаго ученія, святыхъ апостолъ тужди ихъ творимъ, иже опрѣснаго ради предапія, и не точію отъ самѣхъ апостолъ, но и отъ самого Христа владыки нашего пріяхомъ, глаголете. И не яко невидяще, яко вси, иже во восточной странѣ блаженныи отцы квасным хлѣбомъ безкровную жертву творити веляху, иже житіемъ и словомъ и поученіемъ всю вселенную . . . .
. . . .*)
|| (5)сирѣчъ въ тѣлеси Христовѣ, иже во время распятія Господня явлено бысть, егда кровь и вода отъ пречистыхъ его ребръ истекоша, копіемъ прободену бывшу, Святый же Духъ пребысть во обожественнѣй плоти его, юже ядуще вѣрніи во причастіи хлѣба Духомъ Святымъ во мѣсто тѣла Господа нашего Іисуса Христа, живемъ въ немъ, яко живу обоженую плоть пріемлемъ. И пѣсмы убо ктому подъ закономъ Моисейскимъ, да опрѣсную жертву приношаемъ, но подъ благодатію есмы, и нова тваръ о Христѣ. Понеже древняя мимоидоша, якоже Павелъ вопіетъ, и быша вся нова. Да иже хощетъ опрѣсноку причаститися, почто по ней не обрѣзается, понеже и Христосъ обрѣзаніе принялъ по ветхому преданію. И суботу почто также не сохранятъ?! И слыши, что Павелъ къ Галатамъ вопіетъ: се азъ Павелъ, глаголю вамъ, яко аще обрѣзаетеся, нѣкую же ползу отъ Христа имате, свѣдительствую же всякому человѣку обрѣзающемуся, яко долженъ есть весь законъ хранити, и отлучается убо Христа, иже закономъ оправдается, и благодати отпадаетъ, мы убо духомъ и вѣрою надежу правды приемлемъ. || (об.5)Сія убо Павелъ глаголетъ.

Азъ же мало слово измѣнивъ, изреку подобное: аще опрѣснокомь причащаетеся, Христосъ васъ ничтоже ползуетъ, понеже на воспоминаніе Египетскаго избѣжанія Евреомъ предано бысть, а не опасной страсти Христовѣ. Но еже аще реку: вѣруй, яко и слезы покаяпія приходятъ ми, егда воспомяну, яко во всѣхъ въ нихъ же богоугодно есть, крѣпко поучается, и Христово имя дѣлы тѣми прославляется, и ходите по путехъ далнихъ, тружающеся отъ земля далняя, да реку же отъ края земнаго приходяще во Іерусалимъ на поклоненіе животворящего гроба. Въ семъ же едино раздѣленіе и соблазнъ Божественнымъ церквамъ бываете. Понеже предстатель единыя церкве Римскія блаженный папа не хочетъ съ прочими патриярхи о божественныхъ тайнахъ единомудрствовати и совокуплятися, но единъ той упорно отлучается, и свою волю совершати тщится. Но даже всяко прекословіе ино оставлю, еже о вашемъ обличеніи. Возможно убо имамъ Христовою помощію, аще бы благоволно хотѣли слышати, яко егда Господь со ученики || (6)своими вечералъ во великій четвертокъ вечеру, не бяше убо опрѣснокъ уготовапъ. Во великій бо пятокъ, въ онъ же 14 день луны бяше, тогда Евреи хотяху пасху ясти. И вонми здѣ, всяко прекословіе оставль, и побѣдити всуе тщатися. Мы убо не побѣдити ищемъ, но правду изобрѣсти и явити и братію пріяти, о нихже разлученіи сердцемъ зѣло уязвляемся. Глаголетъ бо Іоаннъ Богословъ евангелистъ, иже на вечери па перси Господа нашего Іисуса Христа сподобися возлещи, егоже паче кто есть другій отъ ученикъ его вѣрнѣйшій: преже убо празника пасхи, вѣдый Іисусъ яко пріиде часъ его, да прейдетъ отъ міра сего ко Отцу, и возлюбитъ своихъ-си еже въ мірѣ, до конца возлюбилъ есть. И вечери бывши, дияволу уже вложившу во сердце Іудѣ Симону Скаріоту, яко да предастъ его, и прочая. И еже глаголетъ возлюбленный сей ученикъ Христовъ Іоанъ, яко прежде празддника вечери бывши, яве глаголетъ, яко не во четвертокъ случися паска быти, но смотрѣніе нѣкое || (об.6) божественно бысть, яко бо въ нощъ ту хотяше преданъ быти, предастъ ученикомъ божественныя жертвы великую тайну. И сего ради рече: желаніемъ вождѣлѣхъ сію пасху ясти съ вами. Отсюду бо явно есть, яко еще нѣсть былъ уготованъ опрѣснокъ тогда, якоже рѣхомъ, но хлѣбъ есть квасенъ предложенъ тогда Христу со ученики его, преже бо празника пасхи вечера бысть. Внегда же разломи, далъ ученикомъ своимъ

*) Судя по старинной (внизу) помѣтѣ, не достаетъ двухъ полулистовъ: 6-го и 7-го.

и рече: приймѣте, се есть тѣло мое. И свѣдителствуетъ паки о семъ возлюбленный той ученикъ, идѣже глаголетъ: ведоша Іисуса отъ Кайяфы во приторъ, и тіи не вонийдоша во приторъ, да не осквернятся, но да ядять пасху. И паки той же во другой главизнѣ глаголетъ: и убо Іудеѣ яко да не останутъ тѣлеса на крестѣ въ суботу, понеже пятокъ бѣ, бяше бо великъ день тоя суботы, и прочая. И яко не единою глаголетъ, но множицею, точію хлѣбъ, и нетокмо сей глаголетъ сіе, но и прочіи евангелисти. Ибо Матѳей глаголетъ: ядущимъ имъ, ||(7)приемъ Іисусъ хлѣбъ. Видѣте ли, яко и сей глаголетъ: благодаривъ, разломи, дастъ ученикомъ своимъ, и рече: приймѣте и ядѣте. Опрѣснока же ни который отъ нихъ не воспоминаетъ. Понеже бо хотяше пострадати Христосъ въ той день законныя пасхи, егда хотяше пасха быти богоубійцамъ, въ онже и агнецъ отъ Іудей заколаемъ бываше, въ день пятка, въ онже четвертыйнадцать мѣсяца бываше, въ лѣто пятьтисящное пятьсотъ тридцать третее, кругъ убо бяше солнцу 18, мѣсяца же пятаго. Сіе сотвори Іисусъ яко да не преданъ бывъ и не постигнетъ тайну свою ученикомъ предати, возлегъ на вечери въ четвертокъ, по вечери приемъ хлѣбъ преломи, и предастъ апостоломъ тайну ||(об.7)новаго завѣта. Въ нощъ, въ четвертокъ, въ нюже преданъ бысть отъ Іуды Іудеомъ якоже писано есть. Но что убо Лука глаголетъ: приемъ Іисусъ хлѣбъ, благодаривъ преломи? Се убо и Лука свидѣтелствуетъ, яко хлѣбъ приялъ есть Христосъ, а не опрѣснокъ. Въ четвертокъ бо бяше тогда законная пасха 13 дня мѣсяца бяше, и не бяше опрѣснока тогда, ибо опрѣснокъ во 15 мѣсяца узаконенъ бѣ ясти. Тѣмъ же убо четвертогонадцать дня перваго мѣсяца луны пасху нарицаетъ законъ зготовати, пятыйженадцать первый опрѣснока суботу нарицаетъ, и въ той день узаконено бысть опрѣсноку ясти, якоже и агнцу во 14 заклатися, въ онъ же закланъ бысть агнецъ Божій, вземляй грѣхи міра. Понеже Христосъ закланъ бысть въ день 14,—въ день пятка, а въ суботу бяше празникъ опрѣснока,—когда убо опрѣснокъ ялъ естъ, и когда убо апостоломъ новый завѣтъ далъ есть творити? И понеже глаголете, яко отъ святыхъ апостолъ прияхомъ опрѣснокъ творити, егда по воскресеніи его отъ мертвыхъ глаголете, видѣте, како дѣлы яве обличаеми есте?!

||(8) Симъ убо тако реченнымъ, что иматъ кождо ко симъ отвѣщати, се убо показахъ яве, яко преже празника пасхи вечеря бысть, опрѣснокъ же ясти преже пасхи не бяше законно, якоже рѣхомъ. Приложу ти къ неотвѣтну увѣренію, преже написанному слову сему, и другую главизну тогожъ евангелиста Іоанна, яко и ты самъ исповѣдати имаши, яко тако есть, ибо *въ* насъ евангелія истинна есть, такоже и ваша, а неизмѣнна суть и тожъ глаголютъ. Сія убо рекъ Іисусъ духомъ и свѣдителствова и рече: аминь, аминь, глаголю вамъ, яко единъ отъ васъ предастъ мя. Взираху же ученицы другъ на друга, не видяще о комъ глаголетъ. Бяше же возлюбленъ единъ отъ ученикъ его на лонѣ Іисусовѣ, егоже любляше Іисусъ. Помяну же ему Симонъ Петръ вопросити его, кто естъ, о немже глаголетъ. Принадже онъ на перси его, глагола ко Іисусу: Господи, кто есть? Отвѣща Іисусъ: той есть, емуже азъ омочивъ хлѣбъ подамъ. И омочивъ хлѣбъ Іудѣ Симонову Скаріоту дастъ. И по хлѣбѣ тогда внийде въ онь сатана. И глагола ему Іисусъ: еже твориши, твори воскорѣ. ||(об.8) Сего же ни единъ отъ возлежащихъ не увѣде, что рече ему. Нѣціи же мняху, понеже влагалище держаше Іуда, якоже глаголетъ ему купити, яже на потребу имамы на празникъ.

Евангелисту убо тако о сихъ являющу, како не бѣ слѣпу видѣти, яко преже законныя пасхи вечеря бысть. По сему убо еже рече, «яко нѣціи мняху, глаголетъ Іудѣ: купи, яже на потребу имамы на празникъ»,—яве показалъ есть время, въ оньже вечерялъ Христосъ со ученики своими. Тѣмъ же да непомышленіе нѣкое прекословіе бысть тобѣ о времени, въ неже вечеря бысть, по прочихъ евангелистехъ глаголемая, сирѣчь, понеже Матѳей глаголетъ: во первый же опрѣснока приступиша ко Іисусу ученицы его глаголюще: Господи, гдѣ хощеши уготоваемъ ти ясти пасху. Лука же евангелистъ глаголетъ: преже дня опрѣснока, въ оньже подобаетъ жрѣтися пасцѣ, посла Петра, Іоана, рече: шедше, уготовайте намъ ясти пасху. Словеса же сія трехъ евангелистовъ не маютъ сопротивленіе нѣкое или раздѣленіе отъ глаголемыхъ Іоаномъ евангелистомъ, якоже пишетъ: ||(9)преже празника пасцѣ, вѣдый Іисусъ, яко прииде часъ его, да прейдетъ отъ міра сего ко отцу, и прочая. Первѣй опрѣснока являютъ намъ Божественная еванге-

лія десятый день перваго мѣсяца бяше тогда предуготовленіе нѣкое пасцѣ со прочіими треми деньми, сирѣчъ со первонадесятымъ, и второ и тремимъ надесяти днемъ, якоже во книзѣ Исхода пишетъ: рече Господъ къ Моисею: мѣсяцъ сей мѣсяцемъ вамъ начало, первый вамъ будетъ во мѣсяцехъ лѣту рцы ко всему сонму сыновъ Израилевымъ. Въ десятый мѣсяца сего да возметъ всякъ овча на домъ отечествія, и будетъ соблюдено до 14 дня мѣсяца сего. Якоже и намъ естъ уготованіе и предпразнество святымъ страстемъ Господа нашего Іисуса Христа великая недѣля, тако и Евреомъ четыри они дни предуготованіе нѣкое бяше пасцѣ узаконено. Ибо друзіи евангелисти, преже преставшеся, не постигоша, видѣти евангелское проповѣданіе Іоана Богослова: сей долголѣтенъ бысть, обрѣлъ составленіе евангелій оныхъ и на конецъ житія||(об.9)своего во островѣ Патсмѣ сущу, богоподвижну бывшу, при Доментіянѣ цари свое евангеліе списа, яже онѣми многая покровена речено, другая же оставлена, яко чюдо о Лазари, и время вечери, и другая иная списавъ, яве и велегласно проповѣдавъ.

Тѣмже молю васъ: останитеся, Господа ради, о сицевой и явленнѣй истиннѣ прекословити и отметатися, и еже творятъ прочіи церковніи кормители *), се и вы творѣте, четыремъ патрыярхомъ послѣдующе, понеже множайшихъ судъ вѣренъ естъ и приятенъ, единагоже ни отъ когоже приятенъ естъ **). Блага же два паче единаго—написано естъ. Идѣже бо единомудрствуютъ четыри и содержатъ, кто да отречется глаголя, яко нѣсть Бога посреди ихъ?! Якоже Христосъ глаголетъ: идѣже сутъ два или тріе собрани о имени моемъ, ту есмъ посреди ихъ.

И сего ради молюся: совокупимся вси духовне и будемъ братолюбцы, а не самолюбцы, понеже ни Христосъ самъ во время страсти его, якоже рѣхомъ, нѣстъ постиглъ ясти опрѣснокъ, еще отъ Іудей||(10)неуготовану сущу, якоже рѣхомъ, нижѐ паки апостоли предаша, яже не прияша. По вечери бо, якоже глаголютъ евангелисти, предаде тайну новаго завѣта, рекъ: желаніемъ вождѣлѣхъ сію пасху ясти съ вами,—яве убо естъ, яко тогда прийде часъ страданія.

Сего ради иже опрѣсноку причащаются, во Аполинаріеву ересь впадаютъ, невѣдуще яко онъ убо глаголаше, яко тѣло убо бездушно, и кромѣ ума прияль естъ Сынъ и слово Божіе отъ Пречистыя Дѣвы и Богородица, глаголя, яко недоволно естъ вмѣсто ума и душа Божество сице иже опрѣснокъ приношаетъ, мертву плоть, а не живу приношаетъ. Ибо квасъ вмѣсто душа тѣсту бываетъ, и соль вмѣсто ума. Сія же неимущу опрѣсноку, како не бездушенъ и мертвъ естъ, во истинну мертво творится всѣмъ причащающимся его. Ибо Господъ нашъ Іусусъ Христосъ совершенъ сый Богъ и совершенъ человѣкъ, сугубъ естествомъ, а не составомъ, тѣло одушевленно и умъ отъ Приснодѣвы и Богородица приемъ и совершеннымъ хлѣбомъ предастъ подобно новаго завѣта||(об.10) тайну, и благословивъ и рекъ: приимѣте и ядѣте, иже естъ небесный хлѣбъ животный и животъ даетъ ядущимъ его, якоже Христосъ завѣща намъ глаголя: ядый плоть мою и пия кровь мою, во мнѣ пребываетъ, и азъ въ немъ. Ащели и словесъ сихъ силу не приемлете и со прекословіемъ сопротивитеся глаголюще, яко отъ святыхъ апостолъ Петра и Павла опрѣсное преданіе прияхомъ, послушаемъ о семъ ваше братолюбство, и показати вамъ со Богомъ хотяще нѣкая, яже апостоли предаша исперва творити, и паки онѣми самѣми на послѣдокъ исправлена и претворена на благовѣріе наше, елико еже о Христѣ вѣру укрѣпляюще и Божей церкви благодатію его утвержаеми и простираеми и суботу убо равно со Святою недѣлею повелѣно бѣ намъ соблюдати, и ничтоже дѣлати. Нынѣ же се убо нѣстъ. И Петръ же приходящихъ отъ языкъ къ непорочнѣй вѣрѣ християнстѣй, преже обрѣзаше ихъ, и тако крещаше. И Павелъ Тимоѳея обрѣза. Ктомуже и оглашаеміи, сирѣчъ нарицаеміи обѣщаеміи креститися||(11)тридесятлѣтни крещахуся. И другая нѣкая преданія вѣрующіи соблюдаху и архиереи жены имяху. Нынѣ же отъ сихъ ни едино естъ Божей святѣй церкви, укрѣпляемѣ и успѣвающѣ на совершеннѣйшая и истиннѣйшая, да кое странно и дивно чюдо, еще тогда ученицы въ началѣ проповѣданія отъ немощи многихъ нисходяща, нѣкая обычная имъ допустиша творити, иже

---

*) т. е. правители; у Копыстенскаго: «началницы». **) Вся эта точка, въ переводѣ Копыстенскаго, помѣщена на 191-мъ столбцѣ.

мало-по-малу отсѣцающихъ и премудре измѣняюще, приведоша ихъ на евангелское проповѣданіе, преже поученіемъ бывшимъ на слушаніе удобъ приведени быша на истинное, ниже бо есть возможно древо строптиво нахилити скорымъ наведеніемъ и силою руки исправити, якоже нѣкій отъ нашихъ богословцевъ рече: удобъ убо иматъ преломитися, нижли исправитися. И сего ради, якоже рѣхомъ, въ мало время оставленъ бысть имъ опрѣснокъ, понеже великъ соборъ тогда бысть въ Римѣ Жидовъ, якоже книга святыхъ апостолъ Дѣяній сказуетъ. Потомже егда время бысть, разсыпаше и се. Яко||(об.11)при Моисеи бысть по устроенію Божію, остави бо Евреомъ жертвы творити, дондеже ему Господъ яве покажетъ. Такожде егда исправлено бысть, розсыпа жертвы оны на послѣдокъ.

И доволно ми есть писати сія къ мужу сущу исполнъ Духомъ Святымъ и разумомъ духовнымъ. Дай бо, рече, премудру вину и премудрей будетъ.

И преже времени сего, въ началство архіерейства моего составленое се писаніе послахъ ко блаженному папѣ Римскому. Послахъ убо нѣкоимъ грядущимъ на поклоненіе во Іерусалимъ къ могистру благоплеменитому и дуцѣ сущу во Италіи Аргиру, яко да послетъ сіе ко блаженному папѣ. Оттолѣжъ два лѣтѣ мимоидоша, и не возмогохъ увѣдати. И се убо преписавъ послахъ ко благовозлюбленію твоему и да любве ради моея, пачеже Бога ради, егоже ради и о немже писано есть,—о Христѣ молимся, глаголетъ Божественный апостолъ, послеши сіе ко многочестному блаженствію святого папы и испросиши отписаніе и после||(12)ши къ намъ. Аще же писаніе се прочтеши, священствіе твое, и послеши е ко нему, благоугодно есть дѣло Богу и человѣкомъ, еда како призрѣвшу молитвами святыхъ и верховныхъ апостолъ и прийметъ, яже списахъ и совокупится со любящими святыню его, честными братями и отцы, и общо вси купно всихъ миротворцу и истинному Богу нашему благодаренія жертву принесемъ, единомудрствующе и единоприношеніе освящающе и приносяще. Яко отъ насъ лобзай священый и преподобный соборъ твоея церкви. Цѣлуетъ же и нашъ соборъ святымъ цѣлованіемъ святыню твою призывающимъ со мною святыхъ твоихъ молитовъ. И радуйся здравіемъ и веселися о Господѣ всегда, и о насъ худыхъ у священныхъ ти молитвахъ воспоминай.

Потоль посланіе патріарха Антіохійскаго.

7.—**Иво**, бискупъ Краковскій. Большую и обстоятельную статью о немъ можно найти въ іюльской книжкѣ «Dziennika Warszawskiego» за 1854 годъ. Этотъ энергическій человѣкъ, жившій въ XIII вѣкѣ, оказалъ большія услуги дѣлу распространенія и утвержденія католицизма въ Польшѣ. Онъ уже мѣтилъ на Кіевъ и Галичъ, «але недолго его тамъ терпѣлъ Кіевскій князь Володимеръ, боячися, абы Россове презъ ихъ науку (Доминикановъ, введенныхъ Ивою) отъ Грецкихъ обрядовъ не отпали».

8.—**Іовіанъ** (Flavius Cladius Iovianus), наслѣдовавшій Юліяну въ 363 году. Копыстенскій ошибочно называетъ его Іовиніаномъ. Съ этимъ именемъ извѣстенъ почти современникъ Іовіана,—извѣстный еретикъ Іовиніанъ, противниками котораго были Амвросій, Іеронимъ и Августинъ.

9.—**Іосифъ Солтанъ**, митрополитъ Кіевскій. Уніатскіе и католическіе писатели совершенно безосновательно заподозрѣваютъ Іосифа Солтана въ уніатствѣ. Изъ обнародованныхъ вновь документовъ («Археограф. Сборн.» т. VI; «Перечн. Опись Ркпсн. Отд. Вилен. П. Б.») и изслѣдованія А. П. Демьяновича и профессора В. Г. Васильевскаго оказывается, что митрополитовъ и епископовъ въ Западно-Русской церкви съ именемъ Іосифа было три: Іосифъ Болгариновичъ I, Іона, Іосифъ II Солтанъ, Іосифъ III. На этомъ основаніи, каталогъ митрополитовъ какъ у Кревзы, такъ и у Копыстенскаго не отличается точностью, о чемъ мы и предупреждаемъ читателя, рекомендуя ему, [illegible]

ентированія, прочесть соотвѣтственныя страницы изъ изслѣдованія профессора Васильевскаго (въ 5-мъ выпускѣ «Памятниковъ Русской Старины» П. Н. Батюшкова) и весьма важное примѣчаніе А. П. Демьяновича («Археограф. Сборникъ", т. IX, стр. 421—422). Главнымъ доводомъ для уніатскихъ писателей служитъ гдѣ-то найденное Ипатіемъ Потѣемъ и имъ изданное въ 1605 году (на языкахъ Польскомъ и Западно-Русскомъ) «Посольство къ папѣ Сиксту IV отъ духовенства, князей и дворянъ Русскихъ въ 1476 году». Православные Западно-Руссы не повѣрили изданію Потѣя, и прямо назвали его «подлогомъ», а Мелетій Смотрицкій (въ «Ѳриносѣ») подробно разобралъ и доказалъ, что это не болѣе какъ уніатская выдумка. Вслѣдъ за нимъ, тоже доказывали и послѣдующіе православные полемисты, въ томъ числѣ и Копыстенскій. Мнѣніе это раздѣлялось Георгіемъ Конисскимъ («Чтенія» подъ ред. О. М. Бодянскаго, 1847/8, № 7, стр. 12—13) и митрополитомъ Евгеніемъ («Описаніе Кіево-Софійскаго собора», стр. 111—117). Но въ послѣднее время М. О. Кояловичемъ было замѣчено («Литовская Церковная Унія», I, стр. 21—23), что во всѣхъ названныхъ сочиненіяхъ «подложность этого памятника («Посольства») доказывается далеко не съ такою рѣшительностью, чтобы не осталось мѣста ни какому сомнѣнію». Профессоръ И. И. Малышевскій пошелъ еще далѣе: на третьемъ археологическомъ съѣздѣ (въ Кіевѣ) онъ представилъ рефератъ, въ которомъ старается доказать подлинность грамоты къ Сиксту IV, вопервыхъ, потому, что содержаніе ея согласно съ историческими обстоятельствами того времени, и вовторыхъ, что языкъ грамоты есть Славянскій языкъ 1480-хъ годовъ, безъ примѣси Польскихъ словъ *). Другій доводъ для уніатскихъ писателей—письмо Нифонта, Константинопольскаго патріарха, къ Іосифу (будто бы) Солтану. Текстъ этого письма въ переводѣ съ Греческаго помѣщенъ Кревзою (267—269). М. О. Кояловичъ (ib., стр. 24), признаетъ что это письмо менѣе искажено, чѣмъ «Посольство» отъ Мисаила къ Сиксту IV. Копыстенскій, для котораго не существовало разницы между Іосифомъ Болгариновичемъ (дѣйствительно склонявшимся къ уніи, какъ это отчетливо видно изъ превосходнаго изслѣдованія профессора В. Г. Васильевскаго) и Іосифомъ Солтаномъ, доказываетъ (1125—1126) его подложность и въ заключеніе предлагаетъ «той листъ мѣти и розумѣти за небылицу и за змышленый, на прелесть Россовъ утвореный». Неосновательность обвиненія со стороны уніатовъ Іосифа Солтана, на основаніи Дѣяній Виленскаго собора 1509 года, до очевидности ясна. Почти на первой же страницѣ Іосифъ Солтанъ говоритъ: «нынѣ убо многа видѣхъ видѣніемъ и слышахъ слышаніемъ неисправленіе и безчиніе священническое — —подобаетъ намъ тое исправляти и очищати по правиламъ Святыхъ— —повиновеніе имамы всяко преслушаніе и преступленіе закона нашое православное вѣры христіанское отсѣкати, утвержати же и исправляти, по древнѣму обычаю божественныя церкви уставы». Виленскій соборъ продолжался съ 25 декабря 1509 по 18 января 1510 года. Подлинное постановленіе собора было писано на пергаминѣ и

*) «Труды» третьяго археологическаго съѣзда еще не вышли въ свѣтъ; и потому мы должны были воспользоваться краткимъ извѣстіемъ С. Т. Голубева, помѣщеннымъ въ «Кіев. Епарх. Вѣд.» (1877, № 17, стр. 445).

имѣло восемь «завѣшенныхъ» печатей: митрополичью и тѣхъ семи епископовъ, которые перечислены въ началѣ этого памятника. Неизвѣстно—сохранился ли подлинникъ; но важно то, что съ подлинника «слово въ слово» (по свидѣтельству тогдашняго справщика) было произведено, около начала XVII вѣка, печатаніе, составившее брошюру, нынѣ весьма рѣдкую, въ 24 страницы. Предполагаютъ, что брошюра эта печатана во Львовѣ, въ 1614 году. Но, помимо этой печатной брошюры, существуютъ въ старинныхъ сборникахъ списки «Виленскаго Собора», не вполнѣ исправные, съ нѣкоторыми искаженіями текста и языка, и даже съ пропусками цѣлыхъ статей и постановленій. Съ этихъ-то списковъ и появился «Виленскій Соборъ» въ нашей археографической печати: сперва издалъ его, въ 1824 году, митрополитъ Евгеній («Описаніе Кіево-Софійскаго Собора» въ приб. стр. 40—48), а затѣмъ, въ 1841 году, протоіерей Григоровичъ («Акты Историческіе», I, стр. 524—529; въ прим. стр. 19). Не говоря уже о томъ, что оба эти изданія, наравнѣ со старопечатною брошюрою, сдѣлались библіографическою рѣдкостью, — чувствовалась необходимость въ полномъ и исправномъ, безъ пропусковъ и искаженій, изданіи этого важнаго памятника, подробно говорящаго «о церковныхъ вещахъ и о исправленіи дѣлъ духовныхъ» въ Западно-Русской православной Церкви и паствѣ. Печатая этотъ памятникъ, мы приводимъ указанія только на важнѣйшіе пропуски и неточности въ изданіяхъ митрополита Евгенія и протоіерея Григоровича. Есть еще и третье изданіе «Виленскаго Собора», произведенное со старопечатной брошюры, церковно-Славянскимъ шрифтомъ, буква въ букву, съ тѣми же строчными и прописными и пр. (П. Н. Батюшковъ—«Памятники Русской старины въ Западныхъ губерніяхъ имперіи», VI, стр. 163—170). На одной изъ страницъ (9-я, кажется), принадлежащаго Императорской Публичной Библіотекѣ, старопечатнаго экземпляра «Виленскаго Собора» находится рукописная киноварью замѣтка: «ино, Номоканонъ листъ 54». Замѣчательно, что какъ эта, такъ и нижеслѣдующая, болѣе длинная, рукописныя замѣтки принадлежатъ, по почерку, къ концу XVI-го, или къ самымъ первымъ годамъ XVII-го столѣтія. Вопросъ этотъ для опредѣленія года старопечатной брошюры немаловаженъ. Приводимъ другую рукописную замѣтку, помѣщенную на полѣ 11-й и 12-й страницы: «Св. Никонъ, въ словѣ 32 посланій своихъ: еже отъ священничества въ иноческое житіе пріити кому, ктому не дается ему священничество. Нижей тамъ же: Иноческаа бо обѣщаніа повинованіа чинъ имать, и ученичества, а не учителства и предсѣданіа, нижъ паствити инѣхъ; но пасоми быти обѣтоваются. Якъ нижей тамъ же св. Ніконъ и всего священичества касатись изъявлено былъ, дажъ и до самѣхъ діаконъ. И паки: якъ чинъ иноческій отлагаетъ священичество съвръшеннѣ, егда есть священникъ и въ время стриженіа съвлачать его съвлачаща съ прочіимъ одѣаніемъ и священичство и якожъ нѣкоего осужденика влачіма и въ мѣсто покааніа въходитъ. Обличаемъ посредѣ въ грѣсѣхъ истязанъ бывъ. Какъ паки нѣсть съвръшенѣ непріатно безгрѣшіа страну, якъ никакоже отъ ню съгрѣшивъ на священничество наскакати». Слич. постановленіе о томъ же Московскаго Собора 1503 года («Акты Археографической Экспедиціи» I, 485), подтвержденное и на Сто-

главомъ, въ 1551 году. Митрополитъ Евгеній замѣчаетъ: «въ 1723 году св. синодъ, опредѣленіемъ своимъ генваря 11, дозволилъ незазорнымъ вдовцамъ давать ежегодно: священникамъ такъ называвшіяся епитрахильныя, а діаконамъ орарныя грамоты. Указы Императрицы Екатерины II, 17 февраля 1765, и оные отмѣнены. Осталось только въ силѣ правило — вдовыхъ діаконовъ не производить уже во священники, развѣ когда вступятъ въ монашество, а вдовыхъ священниковъ, по указу синода не опредѣлять къ женскимъ монастырямъ».

10.—Іуліанія, княжна Ольшанская. О мѣстѣ ея погребенія существовало много сказаній и догадокъ: указывали на Витебскъ, Вильну. Мощи ея были обрѣтены въ Кіевскихъ пещерахъ при архимандритѣ Елисеѣ Плетенецкомъ (Карамзинъ, V, прим. 254). Копыстенскій говоритъ: «Въ церкви великой Печерской Успенія Пречистой Богородицы естъ тѣло княжны Олшанской Іуліяніи, которое чудовне инокини Крупской объявлено естъ изъ гробу въ церковъ Пресвятой Богородицы принесеное лежитъ въ чести достойной». Припомнимъ, что въ Московской Синодальной Библіотекѣ, въ рукописи № 684, находится сказаніе объ обрѣтеніи мощей Іуліаніи Ольшанской.

11.—Карповичъ, Леонтій, Виленскій архимандритъ, «мужъ богодухновенный, въ языку Греческомъ знамените бѣглый, оборонца благочестія»— такъ опредѣляетъ его Копыстенскій. Изъ оставшихся послѣ него сочиненій, извѣстно одно, изданное въ 1615 году, въ Евьѣ, въ имѣніи Трокскаго подкоморія князя Богдана Огинскаго: Оно озаглавлено: «Казанье двое: одно на Преображеніе — —другое на Успеніе— —». Обѣ эти проповѣди были сказаны въ соотвѣтствующія числа августа того же года въ Виленской Свято-Духовской церкви. Въ печатномъ изданіи, Проповѣди посвящены Аннѣ Ходкевичовнѣ, княгинѣ Корецкой. Въ этомъ посвященіи, любопытномъ со внѣшней стороны потому, что въ немъ одна только «точка» (ради этого, мы должны были прибѣгнуть къ скобкамъ), а съ внутренней—нѣкоторыми чертами (онѣ отмѣчены разрядкою), касающимися или автора, или княгини Корецкой, — Карповичъ говоритъ:

Вѣдаючи то добре, велможная милостивая пани, ижъ невдячность не толко писмо богодухновенное ганитъ, але и нѣкоторые зъ внѣшнихъ мудрецовъ (за самое толко натуры поводомъ) межи иными злостьми преднейшою быти злостью повѣдаютъ. Прето и я слуга и богомолецъ вашей милости, дознавшы гойныхъ а знаменитыхъ зъ милостивое ласки вашей милости добродѣйствъ (ачъ дай Богъ зъ вдячнопамятнаго умыслу ихъ никгды не выпущаю, еднакже видомымъ тое сердечное упреймости моее знакомъ до тыхъ часовъ освѣдчыти немоглемъ, а то—для разныхъ а праве повседневныхъ бѣдъ, трудностей, и тяжаровъ), теперъ троха для уфольгованя с лабому здоровью узычоного собѣ отъ Бога часу маючы,—тое «Двое Казане», (которое ся тыхъ недавно прошлыхъ часовъ на два знаменитые а души каждого истинного христіянина велце милые и утѣшные празники, въ церкви Божой, за ласкою и помоцою всесилное десницы его, презъ маломоцную и худоумную персону мою отправовало,) въ друкъ подавшы, до вашей милости своее милостивое панее и добродѣйки послати умыслилемъ, яко той, которая (вѣчное славы годныхъ прародителей своихъ, такъ дѣлными и преважными речи посполитой послугами и высокими, немаль преднѣйшихъ дигнитарствъ титулами, яко тежъ немнѣй знаменитыми вшелякихъ цнотъ оздобами и непоколѣбимою въ православной вѣрѣ статечностю, гойне а обфите обдароныхъ, наслѣдуючи, и о розширенъю а помноженъю хвалы творца своего,

сердцемъ любовію его палаючымъ, упрійме се стараючи, церкви монастыры, школы и домы страннопріемные великимъ коштомъ и превагою будуючи и гойне а щедробливе падаючи,) второю тыхъ часовъ Еленою названа быти можешъ, и онымъ двумъ въ Евангеліи вспомненымъ сестрамъ, Мареѣ, мовлю, въ побожныхъ, милосердныхъ, и смиренія образъ маючихъ учинкахъ, и убогой братіи Христовой послугахъ, а Маріи въ пилномъ а набожномъ слова Божого слуханью и уставичномъ въ воли и законѣ его поучанюсе и коханю подобишся, и оные пророческіе слова: «коль сладка гортани моему словеса твоя паче меда устомъ моимъ» частокроть на сердци своемъ повтараешъ. Которой доброго здоровя, збавенныхъ потѣхъ и долгофортунного въ гойной ласцѣ и благословенствѣ Божомъ, ку чти и хвалѣ его святой, на томъ свѣтѣ помѣшканья упрейме зычачы, а тегожъ и всей зацной фамиліи вашей милости вѣншуючы, милостивой ся ласцѣ вашей милости, яко напилней отдаю.

Затѣмъ слѣдуетъ подпись, а подъ нею буквы А М О Б В (то есть: архимандритъ монастыря общежительнаго братскаго Виленскаго). Такъ какъ «Казанье двое» приводятся нерѣдко въ рукописныхъ Западно-Русскихъ Сборникахъ безъ имени автора, то приводимъ начальныя и конечныя строки изъ нихъ.

Казане на преображеніе Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа.

Начало: Церковъ святая восточная, православные христіяне, о нынѣшнемъ презацномъ дни и хвалебномъ праздницѣ, пѣсни и гимны, отъ вышнее богословіи утворенные, въ духовномъ веселю и утѣсѣ, спѣваючи, въ едномъ зъ нихъ тыми словы мовитъ: «Прійдѣте взыйдемъ на гору Господню, и домъ Бога нашего, и узримъ славу Преображенія его, славу яко единочадого отъ Отца свѣтомъ, пріймѣмъ свѣтъ и, преложени бывше Духомъ, Троицу единосущную въспоемъ въ вѣки». Зъ радостью отъ тебе слышимъ, матко наша церкви, тотъ твой такъ милый и солодкій къ намъ голосъ, вдячне пріймуемъ тое напоминанье, хутливыми се ставимъ, на выконанье того росказаня твоего.

Конецъ: Здаръ съ тобою, южъ не презъ вѣру и надѣю, але лицемъ къ лицу бесѣды и обцованья заживати: твоее неизреченное доброты и красоты ся наслажати, и тебе, въ непреличономъ ономъ отъ вѣка угодниковъ твоихъ почтѣ и въ миломъ ономъ безплотныхъ твоихъ дворанъ товариствѣ, съ безначальнымъ Отцемъ, и Пресвятымъ благимъ, и животворящимъ Духомъ твоимъ, хвалити, славити и въспѣвати, въ безконечные вѣки вѣкомъ, аминь.

Казанье на Успеніе Пречистое и преблагословенное владычицы нашея Богородицы Присно-Дѣвы Маріи.

Начало: По празницѣ празникъ, хвалебномъ хвалебный, православные христіяне, нынѣ намъ наступуетъ, на который матка наша святая въсточная церковь, такъ яко и на першій, сыновъ своихъ правдивыхъ, въ утвороныхъ, Духомъ Святымъ гимънахъ, взываючи — —:

Конецъ: Не отдалитъ, заисте, не отдалитъ тыхъ всѣхъ, которые ся отъ него и отъ тебе любовію не отдалятъ. Которое любви огнь, абыся и въ нашомъ озябломъ сердцу роспаливши, никгды незгаслъ: Тебе, которая и самые въ милости палаючіе серафімы любовію превышила, до Сына и Бога твоего о причину съ слезами просимъ, и ему честь, славу, и благодареніе възсылаемъ, съ безначальнымъ его Отцемъ, и пресвятымъ, благимъ, и животворящимъ Духомъ, нынѣ и присно и въ вѣки вѣкомъ, аминь *).

12.—Копыстенскій, Захарія, авторъ «Палинодіи», занялъ мѣсто архимандрита Кіевопечерскаго монастыря послѣ Елисея Плетенецкаго, скончавшагося въ ноябрѣ 1624 года. Изъ извѣстныхъ доселѣ его сочиненій, — первымъ по времени была «Книга о Вѣрѣ» (см. ниже, въ особомъ Примѣчаніи). За нею слѣдовала «Омілія албо казанье на роковую память——Елиссеа, въ

---

*) О другихъ сочиненіяхъ Карповича см. у архіепископа Филарета («Обз. Русск. дух. лит.», т. I, 1859, стр. 240—242). Рукописное полемическое его сочиненіе находится въ Императорской Публичной Библіотекѣ, отд. 11, № 308 («Труды К. Д. А.» 1876, январь, стр. 134).

іеросхимонасехъ Евѳѵміа Плетенецкого» (Кіевъ, 1625). Главнѣйшій же его трудъ—«Палинодія»—написанный въ 1621—1622 годахъ остался, по невыясненнымъ до сихъ поръ причинамъ, ненапечатаннымъ. Это — тѣмъ болѣе странно, что Копыстенскаго многократно просили «духовныя и свѣтскія зацныя особы» серьезно заняться написаніемъ книги, въ которой былъ бы данъ отпоръ врагамъ православія, и не только просили, а «праве якъ примушали». Сознавая торжественную важность тогдашней исторической минуты, такъ мѣтко очерченной въ «предмовѣ» къ «Палинодіи», Копыстенскій рѣшился совершить этотъ подвигъ. Черезъ нѣсколько лѣтъ появилась громадная рукопись «Палинодіи», которая, по мѣрѣ написанія, «читана, пробована и поправлена была презъ мудрыхъ и въ писмѣ святомъ бѣглыхъ». Слѣдовательно, и со стороны тогдашней духовной цензуры («ревизіи», какъ выражается Копыстенскій) «Палинодія» была одобрена; но, тѣмъ не менѣе, въ свѣтъ не вышла. Взамѣнъ печатныхъ экземпляровъ, съ «Палинодіи» снимались списки, нерѣдко весьма неисправные, и расходились по Россіи Западной и Восточной. Автографъ же до послѣдняго времени хранился въ библіотекѣ Кіево-Софійскаго собора, и только «недавно утраченъ» (Ундольскій, «Слав.-Русскія рукописи», стлбц. 306); въ Кіевѣ же остались два списка, новѣйшаго письма, безъ начала и конца («Труды Кіев. Д. А.», 1874, май), частью воспроизведенныя въ Кіевскихъ «Унив. Извѣстіяхъ» (1876, № 1, 2, 3, 4). По свидѣтельству г. П. Кулиша («Журн. мин. нар. просв.» 1878, февраль, стр. 199), «драгоцѣнный автографъ этого памятника борьбы съ папизмомъ (т. е. «Палинодіи») хранится въ Варшавской библіотекѣ графовъ Красинскихъ». Кончину Захаріи Копыстенскаго обыкновенно относятъ къ 8 апрѣля 1626 года; но, по новѣйшимъ розысканіямъ С. Т. Голубева, онъ скончался 11 марта 1627 года и погребенъ въ придѣлѣ св. архидіакона Стефана, который былъ основанъ князьями Корецкими («Кіев. Еп. В.» 1877, № 5).

Изданная въ Кіевѣ «Омилія на роковую память Плетенецкого» сопровождена слѣдующимъ предисловіемъ:

Православнымъ и правовѣрнымъ, священного и мирского стану, святой каѳолической апостолской Всходней церкве сыномъ—ласка и покой отъ Господа. Ведлугъ ухвалы и старожитного церковного подапя, възлюбленніи мнѣ, отправуючи роковую набожную память блаженной памяти преподобному отцу нашему въ схимонасехъ Евѳѵмію Плетенецкому, архимандриту Печерскому, судилемъ побожне быти за любовь оного, въ почесть и славу святобливого его живота и стану, слово албо казане такимъ, яко видите, способомъ учинити и свѣту маістернымъ тѵпографіи дѣломъ выдати. Штд, другимъ взглядомъ, и васъ дѣля сталося, абысте охотнѣй и усерднѣй лѵтургіи, молитвы и ялмужны за братію и пріателѣ свои зъ того свѣта одошлыми отправовали. Венцъ еретикове и любопытныи, то есть цекавыи, повагу того задушного набоженства увѣдавши, ровно зъ нами оное абы почитали, а правовѣрныи утвержене и потѣху мѣти могли. Маете заисте въ той малой книжцѣ о томъ зъ многихъ святыхъ богословъ писмъ и книгъ зобраныи свѣдоцства и таемницы въ потребу обявленыи. Штд не безъ труду и розмышляня въ благодати Господней даровалося намъ. Пріймѣтежъ теды вдячне той даръ и тую нашу працу, любовъ зъ молитвами своими къ малости моей завше освѣдчаючи.

Послѣ подписи слѣдуетъ нѣчто въ родѣ «предмовы», въ которой объясняется составъ и содержаніе этой «Омиліи»:

Будучи я отъ сердца велце жалосный смерти блаженной и святой памяти отца нашего и пастыря архимандрита, въ мегалосхиміи Евѳvміа, освященныи отци и братіа и въ Христѣ възлюбленныи христіане, зачиналемъ, при отданю тѣла его до землѣ, казанье *) отъ жалосной и плачливой історіи, то есть о смерти пророка Божого Еліссеа, и праве въ плачу, поневажъ о плачу тое тамъ провадилося казанье. Въ которомъ то жалю побожного уваженья и разпамятываня и до того часу не маючи утуленя, и овшемъ цале ся въ немъ знайдуючи, зачинаю и тую нынѣ рочную память—отъ жалосной и подобной первой плачливой історіи, а праве пристойне служачей сей побожной роковой памяти. А котораяжъ то есть тая жалосная исторіа, въ Книгахъ Судей Израилевыхъ найдуючаяся, о цорцѣ Ефѳаа тыми словы: «И сталося, мовитъ, то въ законѣ въ Израили: отъ року до року схожовалися цорки Израилскіи, жебы оплаковали цорку Ефѳаа Галаадчика чотыри дни въ року» **). Плакали тамъ цорки Израилскіи по дочцѣ Ефѳаевой; плакали и мы часу погребаня отца нашего, гдысмо тѣло его предъ очима нашыми выставленое мѣли. Ровне и нынѣ зышедшыся цорки Израилскіи, то есть душѣ нашѣ, вздыхаютъ и плачливе офѣры и молитвы приносятъ за цоркою Ефѳаевою, то есть за душею блаженной памяти отца нашего Евѳvміа, чинячи то, ведлугъ давного церкви правдивой Христовой поданя и побожного ажъ по сесь часъ уживанья. Которую то жалость зъ припоминаня и уважаня смерти такъ преставленного, якъ и нашей, растворити и отчасти утолити хотячи, науку церкви и таковымъ справамъ и обходомъ пристойне звычайную, ласкамъ вашимъ предложу. Въ той перваа часть будетъ о томъ, ижъ умерлыхъ поминати, и за нихъ молитвы и офѣры приносити, 'αγιομνήσια названыи, естъ то поданье еще отъ апостоловъ церковное, и же то умерлымъ ратунокъ приноситъ, чого учителми церковными доводити буду. Втораа часть, 'ετήσιον μνημόσυνον, то есть рочную память отправовати, што̀ естъ за таемница, и што того за розумъ? Гдѣ тежъ о третинахъ, девятинахъ и сорочинахъ, а при томъ и о иномъ належитомъ отчасти наука будетъ. Третіа часть—побудка до скрухи и умиленіа, и о памяти смертной и о судѣ. Спасителя нашего Іисуса Христа всѣ просѣмъ, абы тая моя бесѣда пожитокъ намъ принести могла душевный.

Мы пользовались экземпляромъ Императорской Публичной Библіотеки, неполнымъ, содержащимъ въ себѣ только 46 страницъ (болѣе полный находится въ Московскомъ архивѣ министерства иностранныхъ дѣлъ). На 36-й страницѣ своей «Омиліи» Копыстенскій дѣлаетъ ссылку на 119-й листъ прежде вышедшаго своего сочиненія («Книги о Вѣрѣ»), называя его—«Книжка Захаріи»***).

13.—Кревза, Левъ. Главное его сочиненіе есть «Obrona iedności» (Вильна, 1617). Но уже послѣ его смерти, въ 1702 году была издана (вѣроятно, въ Вильнѣ) приписываемая Кревзѣ рукопись: «Obrona monastyra Wilenskiego cerkwi Przenayswiętszey Troycy, y zupełna informacya przez oo. Bazylianow Wilenskich unitow przy teyże cerkwi zostających» («Russica», II, 40). По мнѣнію М. О. Кояловича («Лит. Церк. унія», I, 199), вышедшая въ 1632 году въ Вильнѣ книга «Iedność swięta» («Russica», I, 577) есть только видоизмѣненіе «Obrony iedności» Кревзы; сокращеніе же (Кояловичъ, I, 200) этихъ двухъ книгъ представляетъ «Hierarchia» Ивана Дубовича.

14.—Крузій, Мартинъ, былъ однимъ изъ видныхъ представителей Тюбингенскаго кружка ученыхъ богослововъ, старавшагося, чтобы Греко-каѳоличе-

---

*) Объ этомъ «Казаньѣ» Копыстенскаго при погребеніи Плетенецкаго (значитъ, въ ноябрѣ 1624 года) упоминаетъ и Вишневскій; но намъ еще не случалось его видѣть, и въ библіографическихъ каталогахъ оно, сколько намъ извѣстно, не встрѣчается. **) Кн. Суд., гл. 11, ст. 40. ***) О другихъ изданіяхъ и сочиненіяхъ Копыстенскаго см. у архіепископа Филарета («Обз. Рус. дух. лит.» I, 1859, стр. 250—253).

ская церковь или признала протестантизмъ, или допустила его возсоединеніе съ собою на извѣстныхъ условіяхъ. Памятники этихъ сношеній были изданы тогда же (Wittenberg, 1584)—«Acta et scripta theologorum Wittenbergensium et patriarchae Constantinopolitani D. Hieremiae» (на языкахъ Латинскомъ и Греческомъ). Не взирая на рядъ писемъ и даже чрезвычайное посольство (Стефана Герлаха изъ Тюбингена въ Константинополь), Іеремія не сразу рѣшился вступить въ сношенія съ Тюбингеномъ; но, вынужденный усильными просьбами, написалъ подробный разборъ Аугсбургскаго исповѣданія и отправилъ его по адресу 15 мая 1576 года. Копія съ этого Греческаго подлинника попала въ руки придворнаго проповѣдника короля Стефана Баторія, Станислава Соколовскаго. Онъ спѣшно перевелъ ее на Латинскій языкъ и придалъ такое заглавіе: «Censura Orientalis Ecclesiae, de praecipuis nostri saeculi haereticorum dogmatibus». Этимъ изданіемъ, вышедшимъ въ 1582 году, пользовался Копыстенскій, а равно и книгою Мартина Крузія (Basyleae, 1584) «Turco-Graeciae libri octo a Martino Crusio editi».

15.—Маркъ-Антоній Господнѣчичъ (de Dominis), архіепископъ Сплѣтскій, «старо-католикъ» XVI вѣка, много пострадавшій отъ Рима за свои религіозные взгляды и убѣжденія и даже по смерти неоставленный въ покоѣ. Какъ извѣстно, судъ надъ Господнѣчичемъ тогда кончился, когда онъ, заключенный въ темницу замка св. Ангела, уже умеръ (1624 г.). Судъ призналъ Марка-Антонія еретикомъ; трупъ его былъ вырытъ и сожженъ вмѣстѣ со всѣми его сочиненіями. Но нѣкоторыя изъ этихъ сочиненій сохранились. Объ одномъ изъ нихъ («Epistola», Лондонъ, 1616; втор. изд., Campoduni, 1617) и его отношеніи къ «Examen'у Obrony» Смотрицкаго упоминаетъ В. Г. Васильевскій («Памятн. Русск. стар.» П. Н. Батюшкова, VI, 21), причемъ указываетъ на статью Любича («Rad jugoslav. Ak.», X) о болѣе важномъ сочиненіи Господнѣчича — «De republica ecclesiastica» (Лондонъ, 1617). Но не одинъ Смотрицкій пользовался сочиненіями Господнѣчича; были они также и у Копыстенскаго. Но—что̀ важнѣе—въ Западной Россіи появился, тотчасъ послѣ выхода въ свѣтъ сочиненій Господнѣчича, переводъ на мѣстномъ Русскомъ нарѣчіи, памятникъ котораго, найденный въ Сѣдлецкой губерніи, хранится въ настоящее время въ Кіевѣ. Краткое извѣстіе о немъ было дано профессоромъ Петровымъ въ «Описаніи рукописей церковно-археологическаго Кіевскаго Музея», подъ № 112. Впослѣдствіи («Кіев. Епарх. Вѣд.» 1875, № 21) Н. И. Петрову удалось опредѣлить, что отрывокъ «О речи посполитой церковной», въ 10-ти книгахъ, есть не иное что̀, какъ переводъ одного изъ сочиненій Господнѣчича—«De republica ecclesiastica, libri decem». Нѣтъ сомнѣнія, что этотъ драгоцѣнный отрывокъ Западно-Русскаго перевода того сочиненія, которое, по изслѣдованію Любича, произвело большое впечатлѣніе на всю тогдашнюю Европу, и, кромѣ того, послужило цѣннымъ матеріаломъ для Западно-Русскихъ православныхъ полемистовъ, — долженъ занять видное мѣсто въ ряду памятниковъ полемической литературы въ Западной Руси.

16.—Мартинъ Полякъ, Гнѣзненскій архіепископъ. Копыстенскій ссылается на его «Chronicon», по поводу легенды о паписсѣ Іоаннѣ. Списки этого «Chronicon'a» существуютъ во множествѣ; не мало также было выпущено и печат-

ныхъ изданій этой исторіи папъ и Римскихъ императоровъ. Но не въ каждомъ спискѣ и не въ каждомъ изданіи можно встрѣтить помянутую легенду, что, вѣроятно, зависѣло отъ большей или меньшей степени католическаго настроенія и усердія переписчика и издателя. Подробности объ этомъ, равно и о другихъ сочиненіяхъ Мартина Поляка, можно найти у Осолинскаго («Wiadomości historyczno-krytyczne», I, стлбц. 297—355). Приписываемая же Бароніемъ Мартину Поляку «Польская Хроника» до сихъ поръ не открыта; да и едва ли она и была имъ писана, такъ какъ ни одинъ изъ позднѣйшихъ хронистовъ о ней не вспоминаетъ.

17.—**Мачускій** (Maczuski), Андрей, извѣстный Польскій переводчикъ конца XVI и начала XVII вѣка. Копыстенскій приводитъ выдержки изъ книги, «въ Добромылю презъ Андрея Мачуского выданой». Вѣроятно, это—«O przyjaźniach i przyjaciołach», книга, вышедшая въ Добромылѣ, между 1611 и 1616 годомъ, и состоящая изъ переводовъ классическихъ писателей, съ предисловіемъ и послѣсловіемъ отъ переводчика. Второе изданіе этой книги выпущено въ Вильнѣ, въ 1817 году. Ученый издатель С. Ф. Жуковскій снабдилъ его примѣчаніями. Отсутствіе года на книгѣ Мачускаго заставило Жуковскаго опредѣлить выходъ ея періодомъ между 1530 и 1540 годами. Но едва ли это опредѣленіе точно, и вотъ почему: Мачускій приводитъ въ книгѣ своей, между прочимъ, мнѣніе Гербурта «о розумѣ Грецкомъ и Латинскомъ»; не говоря уже о томъ, что въ указанный Жуковскимъ періодъ Гербуртъ еще не появлялся на свѣтъ Божій, типографія въ Добромылѣ, откуда вышла книжка Мачускаго, открыта только въ 1611 году, и закрылась черезъ пять лѣтъ.

18.—**Мелетій Пигасъ**, Александрійскій патріархъ, принимавшій большое и весьма сердечное участіе въ дѣлахъ Русской Церкви, получилъ превосходную и полную оцѣнку въ обширномъ трудѣ Кіевскаго профессора И. И. Малышевскаго, первый томъ котораго вышелъ еще въ 1872 году, а вторый, вмѣстѣ съ приложеніями, почти совсѣмъ уже готовый, имѣетъ выйти, кажется, въ нынѣшнемъ 1878 году. Въ Западно-Русской православной полемической литературѣ остались два высокой важности памятника (въ переводѣ), свидѣтельствующіе о томъ, ка́къ близко принималъ къ сердцу Александрійскій святитель дѣла Западно-Русской Церкви. Вотъ, напримѣръ, какими словами заключаетъ онъ свое знаменитое посланіе къ Ипатію Потѣю: «Прошу теды, абысь тую нашу працу завдячне принялъ, которуюсмы тобѣ, на́-полы зъ слезами, трясучимися *) руками (, которыхъ тая сивизна наша, великими небезпеченствы утрапленая и незмѣрными працами спрацованая, заледво при своей моци заховати можетъ), еднакже сердцемъ зычливымъ и палаючею милостью написали, тобѣ абысь при добромъ здоровью былъ зычимо». Въ концѣ помѣщена дата: «Въ Египтѣ зъ великое Александрійское патріархіи 15 дня октоврія, лѣта отъ створенія свѣта седмое тысячи 108, а отъ спасительнаго въплощенія Сына Божего тисячного пятьсотъ 99». А послѣ малой заставки слѣдующее четверостишіе:

---

*) На полѣ: «престарѣлыми».

Листъ той въ Египтѣ Авсонски начертанный,
Рускимъ языкомъ въ Сарматехъ даровапый
Борецкимъ наддеръ Апольлови коханымъ,
и въ Парнасѣ на лонѣ музъ выхованымъ.

Посланіе это, въ экземплярѣ Императорской Публичной Библіотеки, очень хорошо сохранилось, за исключеніемъ послѣдняго листа, старательно скопированнаго. Всѣхъ полулистовъ 38, или 76 страницъ.

Но, еще до посланія къ Потѣю, патріархъ Мелетій прислалъ семь *) посланій въ Западную Русь, которыя и вошли въ сборникъ, въ которомъ, вмѣсто заглавія, помѣщенъ на первой страницѣ, украшенной рамкою, слѣдующій выходъ: «Зъ друкарни Острозское въ лѣто отъ созданія міра 7106, а отъ по плоти Рождества Господа Бога и Спаса нашего Іисуса Христа лѣта 1598, мѣсяца іюня 11, сіа Книжица выдана». Тотчасъ же, на оборотѣ, начинается предисловіе:

Господу нашему Іисусу Христу повелѣвающу: «еже, рече, глаголю вамъ въ тмѣ, рцѣте во свѣтъ, и еже въ уши слышасте, проповѣдите верхъ домовъ» **), сице же и ангелъ Господнь Товиѳу глагола: «тайну, рече, цареву сокрывати благо есть, дѣло же Господне открыти и исповѣдати честно есть» ***), не бо подобаетъ молчаніемъ покрывати вещи душеполезныя, паче же общаго всѣхъ спасенія правовѣрныхъ христіанъ, еже святѣйшій Мелетіе патріархъ, яко истиный пастырь словесныхъ овецъ Христова стада, слышащи скорбъ и веліе възмущеніе въ нынѣшніе времена, отъ инославныхъ па насъ бывающи, онъ же, яко отецъ благоутробный, болѣзнуя о своихъ чадахъ, посѣщающи посланми своихъ священныхъ писаній, утѣшаа въ скорбехъ, купно же и въ правовѣріи утвержаа, здѣся посылаетъ, да быхмо ся прелестьми свѣта сего мудрованіемъ не съотводили, нижѐ прещенія страшащеся единою намъ богопреданыа истиныа святыя вѣры никакоже отступали, но крѣпко непоколебимо въ ней стоали ****). А понеже меновите здѣся тые посланіа святѣйшаго патріархи суть отдаваны, ихже воистину недостоитъ молчаніемъ покрывати, всѣмъ бо обще належатъ, тѣмъ же и мы боящеся зъ неключимымъ и лѣнивымъ рабомъ осуженіа, иже пріемъ талантъ сребра господина своего, и несътвори имъ приобрѣтеніа, но шедъ съкры и въ земли погребе его *****), сего ради листы тые святѣйшаго патріархи посланіа, преведши па Словенскій языкъ и въ сей настоащей книжици типарнымъ художествомъ напечатахомъ, на ползу и утверженіе правовѣрнымъ христіаномъ.

Послѣ предисловія слѣдуетъ: «чинъ, или оглавленіе, еже съдержитъ въ собѣ сіа Книжица»:

Первое. Свидѣтелства вкратцѣ собраные отъ божественыхъ писаній, и святыхъ богословцевъ, и вселенскихъ учителей—о исхожденіи святого и Животворящого Духа отъ единого Отца, яко отъ начала и корени Божества, отъ него же Сынъ родися и Духъ происходитъ.

Второе. Листъ святѣйшаго Мелетіа патріархи Александрійскаго первый лѣта отъ създанія міру 7102, мая 8, съ Константинополя, меновитє до его милости князя Костантина Острозского въ началѣ, и до прочихъ всѣхъ православныхъ княжатъ и па-

*) Во всѣхъ библіографическихъ каталогахъ, вѣроятно, по недоразумѣнію, говорится о какихъ-то «Десяти посланіяхъ Мелетія къ неунитамъ», какъ объ отдѣльной книгѣ. Никогда ничего подобнаго не выходило изъ Острожской типографіи. А вышла оттуда въ 1598 году «Книжица», нѣчто въ родѣ сборника, въ которомъ изъ десяти статей семь заняты посланіями

новъ писаный; съ нимъ же и сигтела своего преподобнаго въ священоиноцехъ Кирила съ нѣкоими писаньми своими прислалъ.

Третее. Тогожъ святѣйшого Мелетіа вторый листъ, егда еще не бѣ патріархомъ, но великимъ протосигтеломъ и архимапдритомъ Александрійскимъ, еже на прозбу и повелѣніе святѣйшаго Силвестра, тогда бывшаго патріархи Александрійскаго, написа о богопротивномъ новоутвореномъ календари, праве въ время то написа, егда развращеніе и соблазна та въ людехъ являти пачинашеся, еже нынѣ здѣся къ намъ предреченымъ сиггеломъ своимъ преподобнымъ Кирилломъ прислалъ.

Четвертое. Тогожъ святѣйшаго Мелетіа, патріархи Александрійскаго и блюстителя престола вселенского патріаршества, листъ третій, въ лѣто отъ Рожства Христова 1596, августа 30, зъ Александріи писаный, меновите до его милости княжати Костантина Острозского въ началѣ, и прочихъ князей и пановъ, и всѣхъ обще православныхъ христіанъ, о отступномъ митрополитѣ и о единомысленикохъ его законопреступныхъ владыкахъ.

Пятое. Тогожъ святѣйшаго Мелетіа патріархи Александрійского и блюстителя вселенскаго престола Костантинополского листъ четвертый, въ лѣто отъ созданія міра 7105, іюля 23, съ Цариграда писаный до всѣхъ обще народу Россійскаго правовѣрныхъ христіанъ, похваляюще мужества ихъ великодушіе, яко не точію обличивше прелестныхъ пастырей волковъ и губителей, отступниковъ истиныа вѣры, не повинушяся имъ, но и къ державѣ царствія съпротивишася, о благочестіи подвизаеми, не убо на иже отъ Бога данныя власти възвышающися, по Божію любовъ паче своего живота предпочетше, за нюже и до крове страдати готови суще. Сего ради уже произволеніемъ вмѣсто мучениковъ вмѣняетъ ихъ и ангелы земными ихъ нарицаетъ, небеснымъ уподобляюще. Прочее же пишетъ на уничижающая патріаршество вселенское и судейство. Та же о чину и порядкахъ церковныхъ, и на пытане нѣкоихъ отвѣты, еже о братствахъ и аще мірскому человѣку достоитъ учителства санъ въсхищати, и о ставропигіи.

Шестое. Тогожъ святѣйшаго Мелетіа патріархи Александрійскаго и блюстителя престола вселенскаго патріаршества, листъ пятый, въ лѣто отъ Рожества Христова 1597, октовріа 4, зъ Цариграда писаный, до боголюбезного Гедіона, епископа Лвовского, въ началѣ, съ всѣми благочестивыми священикы, княжаты и со всѣми правовѣрными христіаны, даючи ему власть купно съ посланымъ отъ него предреченымъ сиггеломъ, преподобнымъ Кириломъ, соборъ собравши, вмѣсто отступныхъ митрополита, и единомыслениковъ его законопреступныхъ владыкъ, иныхъ благоговѣныхъ поставити, и весь церковный чинъ въ прежнее благолѣпіе устроити.

Седмое. Тогожъ святѣйшаго Мелетіа, патріархи Александрійскаго и блюстителя престола вселенскаго патріаршества, листъ шестый, въ лѣто отъ създанія міра 7105, априля 4, зъ Костантипополя писаный, меновите до его милости княжати Костантина Острозского въ началѣ, и прочыхъ княжятъ и пановъ, и до всѣхъ обще православныхъ христіанъ, жалуючи и скорбячи о отступленію суеумнаго митрополита бывшаго, и о единомысленикохъ его въ погибель съ нимъ отпадшихъ нѣкоихъ владыкъ. Утверждаетъ же еже противъ отступниковъ Берестійскій синодъ, радующися зъ правосудія его, купноже свѣдѣтельствующе о словеснѣйшемъ Никифорѣ, дидаскалѣ святыя Восточныа церкве, егоже истинно быти глаголетъ намѣсникомъ блаженнаго лику приснопамятнаго патріарха вселенскаго кѵръ Іеремін, и своего ексарха, протосигтела и великаго архимандрита преподобнаго Кирила въспоминаетъ, иже събора того быша предстатели. Молитъ же попеченіе имѣти о высвобожении Никифора, яко невинне оклеветанаго.

Осмое. Тогожъ святѣйшаго Мелетіа, патріархи и блюстителя патриархіи вселенского престола, листъ седмый, въ лѣто 7105, августа 24, съ Костантинополя писаный, до братствъ обще всѣхъ въ здѣшнемъ панствѣ обрѣтающимся, похваляетъ и утверждаетъ, и отчасти скитникомъ, сирѣчъ пустынножителемъ, уподобляетъ, аще отъ имѣній своихъ сотекающимся нуждамъ церковнымъ слагаютъ, и требующимъ страннымъ, убогымъ, недужнымъ и прочимъ церковнымъ въ бѣдахъ помагаютъ. Прочаа же хощетъ, яко да всѣ посланіа его, Русскимъ и Еллинскимъ, и аще благо мнится быти, и Латин-

скимъ выдрукованы будутъ, на утѣшеніе нѣкое, въ еже отъ сопротивныхъ обуреваній православнымъ.

Девятое. Листъ до обще всѣхъ православныхъ христіанъ отъ благочестиваго княжати Костантина Острозскаго писаный, еще въ время то *), внегда скрыте тые богопротивные отступницы лукавство свое составляти начинаху, и тотъ здѣ вписахомъ.

Десятое и конечное. Листъ, въ началѣ до его милости княжати Костантина Острозского, воеводы Кіевского, и до всѣхъ обще правовѣрныхъ христіанъ писаный, отъ преподобныхъ иноκъ святыа Аѳонскіа Горы пустынножителей и скитниковъ, моляще и напоминающе, никакоже подвизатися отъ единою преданыа намъ истинныа вѣры, но крѣпко непоколебимо стояти въ ней. Конецъ оглавленію.

Принадлежащій Императорской Публичной Библіотекѣ экземпляръ **) Острожской «Книжицы» 1598 года—полный, заключаетъ 144 полулиста, или 288 страницъ.

19.—Могила, Петръ, Кіевскій митрополитъ. Въ 1642 году, въ Краковѣ, Касьянъ Саковичъ издалъ «ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ abo Perspectiwa, y obiasnienie błędow, herezyey y zabobonow w Greko-Ruskiey Cerkwi disunitskiey tak w artykułach wiary, iako w administrowaniu sakramentow znayduiących się» («Russica», II, 246). Славянскій переводъ «Епанорѳозиса» хранится въ библіотекѣ Московской духовной академіи, подъ № 223. На этомъ рукописномъ переводѣ митрополитъ Платонъ сдѣлалъ слѣдующую отмѣтку: «Кассіана отступника враки достойны суть презрѣнія и негодованія, 1805 г.». Саковичу отвѣчалъ Петръ Могила и издалъ въ Кіевѣ въ 1644 году: «ΛΙΘΟΣ albo kamień praszczy istinney cerkwi swiętey prawosławney Ruskiey» («Russica», II, 100). Славянскій рукописный переводъ «Лиѳоса» хранится въ библіотекѣ Московской духовной академіи, подъ № 83, со слѣдующею на немъ отмѣткою митрополита Платона: «Сію книгу, исправивъ описки, достойно напечатать: ибо возраженія отъ уніятовъ противъ нашей православной церкви основательно опровержены. Платонъ М. М. 1805 г., окт. 21 дня». Подлинныя постановленія бывшаго при Могилѣ Кіевскаго собора пока еще не открыты; но пригласительное посланіе Могилы уже обнародовано въ Кіевскихъ «Памятникахъ» (I, отд. I, стр. 149—168). До извѣстной степени, отсутствіе подлинныхъ постановленій Кіевскаго Собора можетъ замѣнить брошюра Саковича, съ которою, къ слову скажемъ, весьма обстоятельно ознакомилъ современную Русскую публику покойный академикъ Пекарскій («Отеч. Зап.» 1862, мартъ). Въ послѣднее время («Чтенія» подъ завѣд. О. М. Бодянскаго, 1877, книга I), новый біографъ Петра Могилы, нѣкто С. К., не безъ основанія указываетъ, что «многія постановленія собора высказаны» въ громад-

---

*) Въ текстѣ, въ концѣ письма, отмѣчено: «Въ лѣто отъ созданія міра 7104, а отъ по плоти Рожества Христова 1595, мѣсяца іюля 24 написася».

**) Онъ поступилъ отъ Толстова, вмѣстѣ съ приплетенною къ нему дефектною книгою, дополненною рукописными страницами и такимъ же заглавіемъ: «Собраніе се изъ разныхъ божесвенныхъ книгъ» — — (Уневъ, 1694, катал. Унд., № 1149). Но, по сличенію печатныхъ страницъ, это «Собраніе» есть не болѣе какъ вторый экземпляръ книги «О образѣхъ», почему-то приписываемой Вильнѣ и 1602 году (кат. Унд., № 151). Впрочемъ, вопросъ рѣшенъ быть не можетъ: экземпляры «О образѣхъ», видѣнные нами не имѣютъ ни заглавныхъ листовъ, ни выходныхъ; печатнаго же экземпляра заглавія „Собранія" пока нигдѣ нѣтъ. Нѣкоторыя подробности по этому вопросу изложены ниже, подъ рубрикою «Книга о Вѣрѣ».

номъ (болѣе 1500 страницъ) «Eѵхологіонѣ или Требникѣ», изданномъ Могилою въ Кіевѣ въ 1646 году (подробное оглавленіе см. у Сопикова, V, стр. 216—224), и что «соборъ 1640 года послужилъ однимъ изъ главныхъ основаній для «Требника», который Петръ Могила намѣревался вскорѣ издать». Актъ избранія въ митрополита Могилы впервые обнародованъ М. А. Максимовичемъ («Кіев. Еп. Вѣд.» 1867, № 8) и вошелъ въ его «Собраніе сочиненій» (т. I, 1876, стр. 390—394).

20.—**Мороховскій** (Heliasz Ioachim). Его сочиненія и изданія слѣдующія: 1) «ПАРНГОРІА albo utulenie uszczypliwego lamentu mniemaney Cerkwie swiętey Wschodniey zmyslonego Theophila Orthologa», Вильна, 1612 («Russica», II, 605); есть экземпляры, гдѣ Греческое заглавіе выражено Латинскою азбукою «Parchoria»; 2) «Relacya o zamordowaniu Ioz. Kuncewicza», Замостье, 1624 («Russica», I, 828); тоже самое, тамъ же и въ томъ же году вышло на Латинскомъ языкѣ («De nece rev. patri I. Kuncewicz— —atrociter illata»); 3) перевелъ съ Греческаго «Życie ś. Ignacego patryjarchy Carogrodzkiego—Nicety» (Замостье, 1623); 4) важнѣйшимъ его сочиненіемъ считается «Dyskurs o początku rozerwania cerkwie Greckiey od Kościoła Rzymskiego» (Замостье, 1622). Кажется, этимъ послѣднимъ сочиненіемъ, разбирающимъ дѣянія вселенскихъ соборовъ, и пользовался Копыстенскій. Польскіе библіографы приписываютъ Ильѣ Мороховскому, что будто бы онъ «miał też wydać po-Rusku i po-Polsku»—«Obronę synodu Brzeskiego», причемъ Собѣщанскій указываетъ мѣсто и годъ: «Вильна, 1597». Это извѣстіе заимствовали и Русскіе библіографы. Но, сколько извѣстно, никто еще не видѣлъ этой книги, и пока нигдѣ ея нѣтъ.

21.—**Мѣховитъ**, Матвѣй. Копыстенскій приводитъ весьма важныя выдержки изъ сочиненій Мѣховита, но не указываетъ, откуда именно: въ одномъ мѣстѣ Копыстенскій обозначилъ «405 листъ», въ другомъ «книга 3», а въ третьемъ «12, lib. 4, 41». Главнѣйшее сочиненіе Матвѣя Мѣховита—«Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana et de continentis in eis»—вышло первымъ изданіемъ въ Краковѣ, 1517, вторымъ въ Вѣнѣ, 1518, а третьимъ въ Краковѣ, 1521; въ третьемъ заглавіе было нѣсколько измѣнено: «Descriptio Sarmatiarum Asianae et Europianae et eorum quae in eis continentur». Всѣ эти три изданія находятся въ Императорской Публичной Библіотекѣ («Russica», I, 807). На Польскій языкъ оно было переведено Андреемъ Гляберомъ и трижды издано подъ заглавіемъ «Wypisanie dwojej Sarmackiej krainy» (Краковъ, 1535, 1541, 1545). Другое сочиненіе Мѣховита: «Chronica Polonorum a prima propagatione ab ortu Polonorum usque ad an. 1506» (Краковъ, 1519, 1521).

22.—**Орѣховскій** (Orzechowski Stanisław). Симпатичная личность Краковскаго каноника, живо чувствовавшаго свое Русское происхожденіе и доказавшаго свое сочувствіе къ православной вѣрѣ и Русской народности рядомъ дѣйствій и сочиненій, на чтò особенно указываетъ Копыстенскій, — до сихъ поръ еще не имѣетъ спеціальнаго изслѣдованія въ Русской исторической литературѣ. Едва ли какая либо другая тема была бы болѣе благодарна, чѣмъ эта, судя по массѣ источниковъ, по множеству сочиненій, оставшихся послѣ Орѣ-

ховскаго. Польская литература владѣетъ весьма обширнымъ жизнеописаніемъ Станислава Орѣховскаго; этимъ она обязана Осолинскому («Wiadomości historyczno-krytyczne», томъ III). Не забудемъ, что Орѣховскій не однажды взывалъ de bello adversus Turcas, o ruszeniu ziemi Polskiey przeciw Turkowi, и эти его воззванія были издаваемы въ разныхъ мѣстахъ и годахъ, начиная съ 1543, и перепечатывались чуть ли не цѣлое столѣтіе; послѣднее, Виленское изданіе носитъ на себѣ 1663-й годъ.

23.—**Скуминовичъ**. Извѣстны два его полемическія сочиненія: «Przyczyny porzucenia disuniey przezacnemu narodowi Ruskiemu podane» (Вильна, 1643); «Epistola paschalis in qua antiquum calendarium Graeco-Ruthenum calendarium conformiter gregoriano corrigitur» (Гданскъ, 1659).

24.—**Соколовскій**, Станиславъ. Вѣроятно, Копыстенскій пользовался полнымъ собраніемъ сочиненій Соколовскаго, вышедшимъ въ 1591 году: «Stanislai Socolovii— —opera». Оцѣнку этихъ сочиненій, а равно и нѣкоторыя біографическія подробности предложилъ Солтыковичъ, въ книгѣ «O stanie akademii Krakowskiey» (Краковъ, 1811).

25.—**Схоларій**, Геннадій, Константинопольскій патріархъ. Копыстенскій упоминаетъ, между прочимъ, о Схоларіевомъ «Діалогу съ Турчиномъ о Святомъ Духу». Этотъ «Діалогъ» помѣщенъ въ Виленскомъ Сборникѣ 1585 года, имѣющемъ слѣдующее заглавіе: «Генадия патриярха Конъстантинопольскаго, по наречению Сколяриса диалогъ или само-друга розмова. Ку тому съ книги Иоанна Дамаскина прение второе християнина зъ Сарацыниномъ, или зъ Магметаномъ. И третее слово иже во святыхъ отца нашего Иоанна Златоустаго, патриарха Конъстантина града, въ немже о терпѣнии и благохваленин, да не плачемся злѣ о умерших». На оборотѣ, послѣ изображенія герба, помѣщено слѣдующее четверостишіе «на гербъ ясневельможного пана, пана Остафея Воловича, пана Виленского, и прочихъ»:

Што двѣ стрѣлы, што врубы, што лелеи значатъ,
То вси люди мудрые вельми гораздъ бачать.
Которыхъ зацный тотъ домъ за гербъ уживаетъ.
Вѣръ мнѣ, ижъ тамъ господу цнота свою маетъ.

Стихотвореніе подписано буквами «А. Р.» и за нимъ слѣдуетъ посвященіе Виленскаго Сборника 1585 года «ясневелможному пану, пану Остаѳею Воловичу, пану Виленскому, канцлеру найвышшому великого князства Литовского, Берестенскому, Кобринскому, и прочая старостѣ, пану, пану нашему милостивому»:

Звыклость наша, ясневелможный а милостивый пане, того по насъ поволныхъ а наменшихъ слугъ вашее панское милости пана пашего милостивого хочеть, абы мы завжды съ працою нашею и убогимъ упоминкомъ, которыи друкарня мѣти можетъ, передъ вашу панскую милость, пана нашего милостивого, ставилися и хуть нашу, съ которою есмо привыкли непрестанно служить вашой панской милости, по собѣ показывали. Прото, иже сихъ недавно прошлыхъ часовъ до маломожное друкарни досталися книжки, хотя же коротко, але звязне писаные, а людемъ християнскимъ потребные, и до прочитанія и ко поученію и вѣри поправленію годные, то есть Діалогъ патриарха Ново-Римского Генадія, што ся розумѣеть поединковая при бесѣдѣ розмова, другая—которая въ собѣ розмову християнина зъ магметчикомъ замыкаеть, а третее — слово иже во святыхъ отца нашего Іоанна Златоустаго, патриарха Константина града или Новаго Рыма, въ которомъ

естъ словѣ описана о терпѣніи и благохваленіи, и иншіе науки похвалы годные,—слуги вашое панское милости, водлугъ убогого преможеня нашого, подъ ясневелможнымъ именемъ вашое панское милости пана и оборонцы нашого милостивого, выдруковавшы на свѣтъ людемъ ку читаню подаемъ, просечи униженe а покорне вашое панское милости пана нашего милостивого, абы тая наша якаяжъ такая праца отъ насъ найменшихъ слугъ вашое панское милости была милостиве принята. Ижъ тое писане подъ ясневелможнымъ именемъ вашей панской милости выпущоно, смѣлшое и вдячнѣйшое мѣсцо межи людми мудрыми, зацными и у вѣрѣ христіянской кохающимся мѣти будетъ. Съ которыми ся и мы, наменшіе а малогодные слуги вашой панской милости пана нашого милостивого, до милостивое ласки и обороны подаемо, зычечи того отъ Господа Бога Вседержителя, абы онъ вашу панскую милость на много лѣтъ въ ласцѣ своей и въ фортунномъ панованю ку подпорѣ речи посполитой, а намъ наменшымъ слугамъ вашой панской милости потѣшѣ ховати, а рукою своею Боскою отъ всякого врага беззаконного закривати рачилъ. Писано у Вилнѣ року Божьяго Нароженя 1585, мѣсяца марца 11 дня. Наменшіе и вѣрне зычливые слуги вашое панское милости, Козма и Лукашъ Мамоничы унижонно ся покланяютъ.

26.—**Токаревскій**, Макарій. Важное біографическое примѣчаніе о преподобномученикѣ Макаріѣ, мощи котораго почиваютъ въ Переяславскомъ Вознесенскомъ храмѣ, помѣщено М. А. Максимовичемъ въ «Полтав. Епарх. Вѣд.» (1865, № 19; см. также № 16), а отсюда перепечатано въ «Собраніи сочиненій М. А. Максимовича» (I, стр. 532—536).

27.—**дементація** «пѣняжная». Мы затрудняемся въ объясненіи этого слова, и готовы даже допустить предположеніе, не испорчено ли это слово, не слѣдуетъ ли читать, вмѣсто «дементація», «демонетизація»? Что касается «демонетизацій», то они часто бывали въ Польскомъ государствѣ и довольно тяжело отзывались на народѣ, на что̀ и намекаетъ Копыстенскій. Если это наше предположеніе имѣетъ основанія, тогда «демонетизація» будетъ означать: или изъятіе монеты изъ употребленія по какимъ либо поводамъ, или выпускъ правительствомъ монеты низшаго достоинства противъ объявленной и узаконенной нормы.

«**Діалогъ съ Турчиномъ**» Геннадія Схоларія. О немъ сказано выше, въ примѣчаніи подъ № 25.

28.—«**Діалогъ о началствѣ папежиномъ**» Варлаама Калаврійскаго. Рукопись эта, въ спискѣ XVI вѣка, находится въ Московской Синодальной библіотекѣ, между другими сочиненіями того же лица («Указатель» Саввы, изд. 3-е, стр. 52).

29.—«**Книга о Вѣрѣ**». Подъ такимъ названіемъ въ нашей старопечатной литературѣ существуетъ нѣсколько книгъ, въ разныхъ изданіяхъ и форматахъ, нерѣдко безъ указанія мѣста и года печати. Есть Острожская «Книга о Вѣрѣ», есть такъ называемая Кіевская «Азаріева Вѣра»; есть Московская «Книга о Вѣрѣ», «Кириллова Книга о Вѣрѣ»; есть отдѣльныя книжки «О образѣхъ», «О пресвятѣй Троицѣ». Всѣ эти книжки и изданія мы разсматривали, сличали и пришли къ слѣдующимъ выводамъ. Острожская книга о вѣрѣ 1588 года *) (сочиненіе священника Василія) озаглавлена: «О единой істинной православной

*) Одинъ изъ рукописныхъ съ нея списковъ находится въ археологическомъ музеѣ при Кіевской духовной академіи, въ «Трудахъ» которой (1875, апрѣль) и описанъ И. И. Малышевскимъ.

вѣре, і о святой соборной апостолской церкви, откуду начало приняла, і како повсюду распростресяпрес». Она не имѣетъ ничего общаго съ такъ-называемою «Азаріевою Вѣрою» или, какъ называетъ самъ авторъ, Копыстенскій, «Книжкою Захаріи», кромѣ нѣкотораго сходства въ заглавіи: «Книга о вѣрѣ единой, святой, соборной, апостольской церкве, которая подъ росудокъ церкве Всходней поддаетъся». Объемъ, содержаніе, внутреннее расположеніе, источники, аргументація и вообще способъ изложенія — совершенно различны. Острожская книга не имѣла особенно большаго распространенія, судя по количеству списковъ, снятыхъ съ нея. Напротивъ, Кіевская *) книга Копыстенскаго распространилась во множествѣ копій, особенно въ Великой Россіи, и повліяла на составленіе многихъ сборниковъ противъ Латинъ (см. «Описаніе» Горскаго и Невоструева, отд. III, №№ 274—278, стр. 358—370), и дала значительный матеріалъ для такъ-называемой «Кирилловой Книги», отпечатанной въ Москвѣ въ 1644 году, а также и для «Литовскаго Просвѣтителя» (см. у Ундольскаго, стлбц. 306). Другое Московское изданіе 1648 года «Книга о Вѣрѣ» есть не болѣе и не менѣе какъ плохій переводъ, мѣстами искаженный, съ одной Западно-Русской компиляціи, составленной изъ произведеній Копыстенскаго, его «Книги о Вѣрѣ» и «Палинодіи». Компиляція эта на Западно-Русскомъ нарѣчіи довольно порядочно составлена около 1644 года игуменомъ Кіевскаго Михайловскаго монастыря Наѳанаиломъ, по желанію царскаго духовника, Благовѣщенскаго протопопа Стефана Вонифантьевича. Съ этой компиляціи и былъ сдѣланъ помянутый переводъ, изданный въ Москвѣ въ 1648 году. Компиляція эта озаглавлена: «Книжица или списаніе о вѣрѣ православной, о святой церкви Восточной, о изряднѣйшихъ правовѣрныхъ артикулахъ, отъ божественнаго писанія, путнаго ради случая, въ гоненіи отъ нужды собрана». Причину и способъ составленія компиляторъ описываетъ такъ: «ниже риторики навыкъ, ни философіи учився когда— —предсевзяхъ малѣйшую часточку о благочестіи и правовѣріи книжицу списати, ради прегрѣшенія моего, иже въ школахъ Латинскихъ отъ язуитовъ вмалѣ прелщенъ быхъ, яко да сіе малымъ симъ трудомъ исправлю— — Возмнѣхъ нужнѣйшая о вѣрѣ православной— —въ тридесятихъ главахъ вкратцѣ изобразити— — и отъ блаженныя памяти Захаріи Копыстенскаго, архимандриты Кіевопечерского, ревнителя и поборника по благочестіи, главизнъ зъ десятокъ списахъ, ихже судихъ полезнѣйшихъ».

Болѣе трудный вопросъ представляетъ—опредѣленіе автора и года изданія Кіевской «Книги о Вѣрѣ» и ея отношенія къ двумъ книжкамъ «О образѣхъ», «О Пресвятѣй Богородицѣ», относимымъ къ Вильнѣ и къ 1602 году, благодаря ни на чемъ не основанному замѣчанію А. К. Кочуева на принадлежавшемъ

*) Мы принимаемъ это, какъ только условное названіе; но не убѣждены, что «Книга о вѣрѣ», приписываемая Кіеву, была тамъ напечатана, а не въ Могилевѣ, напримѣръ. Обычай скрывать не только имена авторовъ, но года и мѣста изданій, былъ широко распространенъ между православными полемистами. Копыстенскій свидѣтельствуетъ: «А зась коли хто зъ нашихъ, особливе противъ Латинниковъ, выдастъ книгу, теды таковаго преслѣдовати и пре зверхность свѣцкую опримовати не встыдаются. Нелзи теды, ено за таковыми задатками, отступникомъ, называючимся унеятомъ отповѣсти и исправитися правды своеи и выводъ о собѣ дати, чого и право всѣхъ народовъ допущаетъ».

ему *) экземплярѣ «О образѣхъ»: «Сія книга напечатана въ Вильнѣ, 1602 года. См. вторый экземпляръ въ Императорской Публичной Библіотекѣ въ Петербургѣ». По мнѣнію И. И. Малышевскаго («Труды К. Д. А.» 1875, апр.), время выхода помянутыхъ двухъ книжекъ должно искать между 1618 и 1620 годами. С. Т. Голубевъ не согласился съ этимъ (ib., 1876, февр.), причемъ принялъ на вѣру показаніе Кочуевское о мѣстѣ (Вильнѣ), о годѣ (1602) высказался неясно, обѣ будто-бы Виленскія книжки призналъ нераздѣльнымъ первымъ изданіемъ, неизвѣстно кѣмъ составленнымъ, а Кіевское изданіе — вторымъ 1619 года, значительно дополненнымъ, коллективнымъ, въ которомъ частью работалъ и Копыстенскій. Наше мнѣніе по этому вопросу такое. Говорить рѣшительно о мѣстѣ и годѣ такъ называемыхъ Виленскихъ книжекъ («О образѣхъ», «О Пресвятѣй Богородицѣ») — нельзя: извѣстные намъ экземпляры Кочуевскій («О образѣхъ») и Хлудовскій («О Пресвятѣй Троицѣ») не имѣютъ значительнаго количества начальныхъ листовъ, какъ объ этомъ можно заключить изъ пагинаціи; между тѣмъ, на этихъ листахъ обыкновенно помѣщаются заглавные и выходные листы, предисловія, столь важные для опредѣленія мѣста и года. Разсматривая эти экземпляры, можно вывести одно только несомнѣнное заключеніе, что они вышли изъ одной типографіи, но въ одномъ ли году — это еще вопросъ. Вышли они, во всякомъ случаѣ, раздѣльно, что̀ доказывается современными выходу (особенно въ Хлудовскомъ экземплярѣ) переплетами и вытисненными на переплетѣ («О Пресватей Троицы») заглавіями и надписями, также современными выходу, на переплетахъ) «Книжка сия именемъ о Пресвяти Троици»). Кіевское изданіе «Книги о Вѣры» все цѣликомъ написано и издано Копыстенскимъ: это отлично видно изъ самой книги, изъ заявленій самого автора, какъ въ этомъ трудѣ, такъ и въ другихъ его трудахъ, гдѣ онъ прямо титулуетъ ее «Книжкою Захаріи». Если справедливо мнѣніе, что такъ называемыя Виленскія книжки составляютъ первое изданіе, предшествовавшее Кіевскому, то, конечно, авторомъ ихъ не могъ быть никто другій, какъ Копыстенскій во время его пребыванія на Волыни, и послать книгу для печати въ Могилевъ, гдѣ онъ, кажется, и самъ былъ, (примѣрно, около 1610—1615 г.) было ближе, чѣмъ въ Вильну. Но могло быть и иначе: такъ-называемыя Виленскія книжки могли оказаться и вторымъ, сокращеннымъ изданіемъ Кіевской «Книги о вѣрѣ», и тогда показаніе Галичанина Левицкаго о Могилевѣ и о 1625 годѣ, пожалуй, и можетъ имѣть значеніе. Припомнимъ при этомъ, что въ Кіевской «Книгѣ о вѣрѣ» (мы судимъ по экземпляру Императорской Публичной Библіотеки, прекрасно сохранившемуся и совершенно цѣлому) ни единымъ словомъ не упоминается о такъ-называемыхъ Виленскихъ книгахъ будто бы 1602 года; между тѣмъ, Копыстенскій не любилъ скрывать источниковъ, и съ особенною любовью относился къ своимъ предшественникамъ и сотоварищамъ на полемическомъ полѣ.

*) О бывшемъ владѣльцѣ этого экземпляра В. М. Ундольскій тутъ же приписалъ: «онъ въ 1860-хъ годахъ скончался въ заточеніи въ Суздальскомъ Спасскомъ монастырѣ».

ОПЕЧАТКИ

столб.		*напечатано:*	*должно быть:*
75	6 св.	бо вѣмъ	бовѣмъ
104	15 сн.	не рядомъ	нерядомъ
114	9 св.	авжды	а вжды
118	10 сн.	съ по-	спо-
146-й столбецъ ошибочно обозначенъ 145-мъ.			
203	7 св.	Polieukt, Eunuch.	Polieukt Eunuch,
220	3 сн.	klerykiem Ostroskim.	‹Klerykiem Ostroskim›,
228	11 сн.	partyarsze	patryarsze
230	14 сн.	Ratski,	Ratski.
241	13 сн.	przynamiey	przynamniey
290	10 и 11 св.	zowiemy Ian Złotousty),	zowiemy), Ian Złotousty,
298	1 сн.	Chhrystusow	Chrystusow
—	—	iets›	iest›.
На столбцахъ 311—312, въ самомъ концѣ, слѣдуетъ добавить: Издано по старопечатному экземпляру, принадлежащему Императорской Публичной Библіотекѣ.			
315	5 сн.	80	20
318	2 сн.	повстыдятся	постыдятся
—	8 сн.	постыдалися	повстыдалися
328	22 сн.	А.	А [вва?]
—	5 сн.	Арменскій	Арменскій(sic;т.е.Варминскій).
329	13 сн.	Никифиръ	Никифоръ
330	22 сн.	Гаерскій или Тагръ	Гаерскій или Тагръ (sic; т. е. Гагрскій или Гагръ).
340	4 св.	заречъ	за речъ
351	1 св.	вызналъ	вызналъ,
352	9 сн.	Ажесмо	А жесмо
356	8 св.	знатъ	, знатъ,
361-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 613-й.			
380	6 св.	мѣніи	меніи
400	1 св.	сплопе	сполпе
—	8 св.	котпустите	отпустите
407	16 сн.	розвяшешь	розвяжешь
411	1 сн.	нигѣ 1, кна	книгѣ 1, па
426-й столбецъ, при печатаніи, въ немъ выпала послѣдняя цифра 6.			
434-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 334-й.			
480	16 и 17 сн.	библіоки	‹Библіоѳики›
481	19 сн.	библіоѳики	‹Библіоѳики›
500	3 св.	повотниками	повотнипами
513	внизу, въ сигнатурѣ 17 листа поставлена Литература вм. Библіотека.		
527	13 сн.	первый	первѣй
536	18 св.	проповѣдовали,	проповѣдовали, (sic; слѣдуетъ исправить: продковали,)
537	5 св.	вивліоѳики	‹Вивліоѳики›
538	6 сн.	въ	*слѣдуетъ опустить*
577	21 св.	а	за

585	14 сн.	недосугъ	недугъ
625	8 сн.	книжцѣ.	«Книжцѣ»,
657	16 св	иструти	и струти
689	22 сн.	Духа	духа
692	1 сн.	Креузе,	Креуза,
700	1 св.	ежови	нежови
—	2 св.	сть	есть
—	3 св.	етавляли	ставляли
718	1 св.	вироковъ. «Тыи	вироковъ». Тыи
730	19 св.	начей	рачей
—	20 св.	рленіе	пленіе
771	1 сн.	овскій	ковскій
784	4 сн.	вѳдлугъ	ведлугъ
807	8 св.	овѳе	овое
862	11 сн.	вь	въ
872	4 сн.	невикляныи	навикляныи
912	1 и 2 св.	Никифоръ, Калистъ, Ксанѳопулъ,	Никифоръ Калистъ Ксанѳопулъ,
—	2 сн.	сдѣлать ту же поправку	въ сноскѣ.
933	21 сн.	гиліуш	гиліуша
936	2 сн.	корарiуша,	Корарiуша,
938	5 и 6 сн.	Волатеранъ	Волатеранъ (во Латеранѣ?)
939	1 св.	папежовъ»),	папежовъ»)
940	16 св.	кжетъ.	жетъ,
944-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 494-й.			
953-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 653-й.			
959-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 659-й.			
963	1 сн.	омъ	домъ
973	1 сн.	а	га
979	1 сн.	Наѳана	Наѳанаила.
996	8 св.	Меоодія	Меѳодія
1000	12 св.	полемъ	по немъ
1028	19 св.	мирополита	митрополита
1055-й столбецъ, при печатаніи, обратился въ 1505-й.			
1074	3 сн.	«Книги	«Книгѣ
1091	16 св.	Вестарій	вестарій
1098	1 св.	неъм	немъ
1160	14 св.	и	*опустить*
1179	18 св.	Констаптинопол-	Константинопол-
1344	1 сн.	помраченіи	помраченіи?
1363	10 сн.	ю	лю
1392	4 сн.	Гоороднe	Господне

Въ Указателѣ Лицъ «Монтъ» слѣдуетъ поправить на «Монгъ».

Въ Петербургѣ, у книгопродавцевъ Ретгера (Шмицдорфъ) и Исакова, а **въ Москвѣ,** въ Главн. Архивѣ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ (на Воздвиженкѣ) и въ книжномъ магазинѣ Васильева (Страстной бульваръ, д. гр. Мусина-Пушкина) продается:

ОЧЕРКЪ

дѣятельности Коммиссіи печатанія Государственныхъ Грамотъ и Договоровъ, основанной Императоромъ Александромъ I-мъ, съ предисловіемъ, выписками изъ Отчетовъ Архива 1873—1877 г., описаніемъ участія, принятаго имъ въ съѣздахъ: Оріенталистовъ и Археологическомъ въ г. Казани и съ подробнымъ каталогомъ продающихся въ Архивѣ изданій.

Цѣна 1 руб.

Въ Археографической Коммиссіи (С.-Пб., у Чернышева моста, д. 6 гимназіи) и въ Москвѣ, въ Главномъ Архивѣ Министерства Иностранныхъ Дѣлъ можно получать слѣдующія ея изданія:

№	Изданіе	Руб.	Коп.
1.	Полное Собраніе Русск. Лѣтописей, томы VI—IX и XV, по 2 р. за томъ	10 р.	— к.
2.	Лѣтопись по списку монаха Лаврентія (второе изданіе 1-го т. Полн. Собр. Русск. Лѣтоп.)	3 »	— »
3.	Лѣтопись по Ипатскому списку (второе изданіе 2-го т. Полн. Собр. Русск. Лѣтоп.)	3 »	— »
4.	Повѣсть временныхъ лѣтъ по Лаврентіевскому списку, изданная посредствомъ свѣтопечати	4 »	— »
5.	Повѣсть времен. лѣтъ по Ипатскому списку, изд. фотолитографически	4 »	— »
6.	Новгородская лѣтопись по Синодальному харатейному списку, изданная посредствомъ свѣтопечати	4 »	— »
7.	Указатель къ первымъ восьми томамъ Полнаго Собранія Русскихъ лѣтописей, томъ 1-й (А—І)	1 »	50 »
8.	Акты Историческіе, томы IV и V, по 2 руб.	4 »	— »
9.	Алфавитный Указатель къ Актамъ Историческимъ	— »	75 »
10.	Дополненіе къ Актамъ Историческимъ, т. V—XII, по 2 руб.	16 »	— »
11.	Указатель къ первымъ десяти томамъ Дополн. къ Актамъ Историческимъ	1 »	50 »
12.	Русская Историческая Библіотека, томы I, II и III, по 2 р. Томъ четвертый 3 руб.	9 »	— »
13.	Документы, объясняющіе исторію Западно Русскаго края и его отношенія къ Россіи и къ Польшѣ (съ тремя картами)	2 »	— »
14.	Историческое изслѣдованіе о Западной Россіи	— »	75 »
15.	Дневникъ Люблинскаго сейма 1569 г.	3 »	— »
16.	Акты, относящіеся къ исторіи Западной Россіи, томъ V	2 »	— »
17.	Акты, относящіеся къ исторіи Южной и Западной Россіи, т. I, II, IV, V, VI, VII, VIII и IX, по 2 руб. Томъ третій 3 р.	17 »	— »
18.	Акты на иностр. языкахъ, относящіеся къ Россіи, т. I и II.	4 »	— »
19.	Дополненія къ Актамъ на иностранныхъ языкахъ	2 »	— »
20.	Сказанія иностранныхъ писателей о Россіи, т. I-й 2 р., т. II-й 1 р. 50 к.	3 »	50 »
21.	Сказанія Массы и Геркмана о смутномъ времени въ Россіи (съ портретомъ Массы, планомъ Москвы 1606 г. и дворца Лжедимитрія I)	2 »	— »
22.	Русско-Ливонскіе Акты	2 »	— »
23.	Акты, относящ. до юридическаго быта древней Россіи, т. I и II, по 2 р.	4 »	— »
24.	Списки іерарховъ и настоятелей монастырей Россійской Церкви	3 »	50 »
25.	Великія Минеи Четіи, собранныя всероссійскимъ митрополитомъ Макаріемъ, выпуски: первый (Сентябрь, дни 1—13)—5 р.; второй (Сент. 14—24); четвертый (Октябрь 1—4) и пятый (Октябрь 4—18) по 3 р.	14 »	— »
26.	Путешествіе игумена Даніила по Св. Землѣ, въ началѣ XII в.	2 »	50 »
27.	Путешествіе новгород. архіеп. Антонія въ Царьградъ, въ концѣ XII стол.	— »	75 »
28.	О Россіи въ царствованіе Алексѣя Михаиловича, современное сочиненіе Котошихина (второе изданіе)	1 »	50 »
29.	Писцовыя книги Новгородскія, въ трехъ томахъ, по 2 р.	6 »	— »
30.	Писцовыя книги Ижорской земли, отд. II (съ картой)	— »	75 »
31.	Выходы государей царей Михаила Θеодоровича, Алексѣя Михаиловича и Θеодора Алексѣевича	4 »	— »
32.	Медальоны графа Толстаго	2 »	— »
33.	Собраніе Русскихъ медалей: вып. первый 3 р.; вып. второй 1 р. 50 к.; вып. третій 3 р.; вып. четвертый (одинъ текстъ безъ рисунковъ) 50 к.; вып. пятый, съ Прибавленіемъ, 3 р. (въ большой листъ)	11 »	— »
34.	Лѣтопись занятій Археогр. Комм., вып. 1, 2 и 3, по 50 к.	1 »	50 »
	Того же изданія выпуски 4, 5 и 6 по 1 р.	3 »	— »
35.	Сказанія о князьяхъ и царяхъ земли Русской, вып. 1	— »	10 »
36.	Матеріалы для историко-географическаго атласа Россіи, листы 1-й и 2-й	— »	30 »
37.	Каталогъ изданій Археографической Коммиссіи	— »	15 »

Тамъ же продаются изданія П. А. Муханова:

№	Изданіе	Руб.	Коп.
1.	Записки гетмана Жолкевскаго о Московской войнѣ	1 »	50 »
2.	Что желательно для Русской исторіи	— »	50 »